

M. Th. u. Sch. 25 Inc.
(1.2.)

Hain 1242
gW. 2186

Prima ps summe fratris Anthonini de
florentia ordinis predicatorum et Archiepiscopi florenti-
tini. In qua agit de anima et de pertinentiis ad
ipsam. Incipit prebium totius operis.

Quam ma-
gnificata
sunt opera

tua domine: oia
in sapientia fe-
cisti. impleta e
terra possessio-
ne tua. ps. ciiij.
Cōtēplāc̄ p̄pha

i excessu mētis ponit̄ diuinā maiestātē. stu-
pefactus ad magnitudinem bonitatis eius.
quā manifestat i opibz suis: et ad ipm loq̄e di-
cēs. Magnificata sūt. q̄si dicēt. Mirabilis
magna demōstrata. Ubi et mysteriū sanctis-
sime trinitatis satis demōstrat. cui suffra-
gū semp et postulare et expectare debem.
ut opa bona nostra q̄ sūt sua ad finem pdu-
cat. Sine eo em̄ sumo nlla natura subsistit
ait Plato. nulla ratio intelligit. nulla actio
expedit. nec eo p̄termissio ullum ritē funda-
tur exordiū. In primis igit̄ insinuat miraz
potētiaz q̄ p̄ri attribuitur: ubi. Magnifi-
cata sūt opa tua dñe. Secōdo eximiam sapi-
entiam q̄ filio addic̄. ubi. om̄ia in sapientia
fecisti. Et terciō nimiam ad nos beniuolētiaz
q̄ sp̄i sancto ascribitur. ubi. impleta est ter-
ra possessione tua. ¶ Q̄tum ad primū dicit
Marchocheus loquēs ad deū de sua mira po-
tētia quā oñdit in creatione. Dñe rex om̄i-
potens: indictione tua cūcta sūt posita. ¶
Tu em̄ fecisti celum et terraz. et quicq̄d celi
ambitu cōtinec̄. Hester. xiiij. Ubi oñdit sua
potētia maxia p̄ri attributa de nihilo cūcta
faciēs. nō ex piacētī materia: ut artifex. Et
hoc apparet ex eoz magnitudine p̄tinua. ex
eoz multitudie discreta. ex eoz valitubie
variata. Naz ut d̄r Eccl̄i. i. Altitudinē celi.
latitudinē terre. pfundū abyssi q̄s dimen-
sus est: q. d. null: p̄pter mirā magnitudinē
ei. Sed et arenā maris. guttas pluuie. dies
secl̄i. q̄s dinūeravit: q. d. null: Eccl̄i. i. Dinū-
mera stellas si potes. dixit dñs Abrabe Ḡn.
xv. Nec ē nūer? militū ei? Job. xxv. Valitu-
dinē creaturaz seu eaz virtutem q̄s potest
intelligere: Deus enim et natura nihil fru-
stra opatur quod. s. non habeat aliquā vir-
tutem. Quinimmo species rez sūt sicut nu-
meri: ut qlibet species creature addat vnuz
gradum virtutis super aliam. Nōne igitur
apparet. q̄ magnificata id est magna fca et
ostēsa sūt opa dei ut magnificē potētia pa-
tris. ¶ Q̄tū ad scōm d̄r Eccl̄i. i. Fons sapi-

entie ubi deo i excelsis. Et oia p̄ ipm facta
sūt. Est em̄ verbū fili? dei. q̄i ars q̄daz oīpo-
tētis p̄is: p̄ quā et i q̄ cū sumā rōne et optia
facta sūt oia. Om̄ia i sapia fecisti. ps. Et qz
sapientis est ordinare s̄m pl̄m. hinc est qz oia
cū maximo ordine facta sūt. ut oia teneant
locū suū sibi decētē. Et q̄ apparet pulchritu-
do vniuersi. et mūdū diuina p̄uidētia regi.
Oia utiqz in sapia fecisti. Demū ip̄e mūd? ē
velut q̄daz liber script? intus et foris: q̄ docet
nos sapientia: nō solū de diuinis cognitōem
(s̄m illd̄ Ro. j. Inuisibilia dei a creat̄a mōi
p̄ ea q̄ facta sūt intellecta sp̄itiūf) S; etiā
docet sapientiaz de agenbis. s̄m illd̄ Job. xij.
Loq̄re terre et r̄ndebit tibi. interroga iumē-
ta et docebūt te. et narrabunt pisces maris:
dū oibz p̄ceptum qd̄ posuit ut faciāt ad qd̄
creata sūt nūq̄ p̄tereūt. se alijs coicāt. terra
fructificat et arbores. et nil ociosū. Et mltā
et innūera documēta nobis tribuūt ex p̄e-
tatibz suis ad bñ viuēdū: et sic oia i sapientia
fecisti. i. dādum nob̄ sapiāz ex eis Eccl̄i. i. ef-
fudit eā. s. sapiāz sup oia opa sua. et i mini-
mis aīalibz ut formicis. Et d̄r p̄verb. pelt.
Quatuor sūt mīma terre. et ip̄a sapientiora
sapientibz. Formice. p̄pls infirm? q̄ parat sibi
cibū i messe. Lepuscul? plebs inualida q̄ in
petra collocat cubile suū. Regē locusta non
hē: et p̄ turmas ḡdit. Stellio malibz nitē et
moratur i domibz regū. Sapia hoz q̄ ē na-
turalis instinc? docet nos sapiāz. Et formi-
ca docet sollicitudinē acq̄sitiōis sapientie. Le-
pusculus cautelam ab erroribz et euasiois.
Cū em̄ sit aīal multū timidū. et a venatoribz
bus et canibz inseq̄tur. i. petra se tutū putat
et sapientie vacans. cui? initiū est timor dñi.
ne capiat̄ a venatoribz gentiū v̄ hereticoz
erroribz: i. petra fidei collocat quietē suā et
mētis inhesionē. Locusta instruit saltū cō-
tēplatiōis cū turma collatiōis. Ita em̄ pasci-
tur i herbis virētibz scripturaz sapiens. ut
freq̄nter ad modū locuste i altū se leuet me-
ditatiōis et orōnis. Nec sol? incedit: s; cū fba
sapientū sentit. Stellio innuit laborem bone
opatiōis. Nā si aliq̄n acuto nō emic̄at inge-
nio: tñ malibz bonoz operū q̄i reputans ad
exeq̄ndū qd̄ sapit. i. domibz regū. i. i cetū sa-
pientū collocat. et sic oia i sapientia fecisti.
¶ Q̄tum ad terciū apparet certē eius ad
nos nimia beniuolētia. qz omnia fecit deus
p̄pter hominē (ait Aug?) q̄ cū tāta potētia
et sapientia facta sunt. Et hoc est qz subdit.
Impleta est terra possessiōe tua. Terra ho-
mo est. quia terram gerit in quam reuertit̄
tur. terram terit. de terra existit. Et istā im-
pleuit deus possessiōe sua. Possidet deus ce-
lestia. terrestria. diuina. Et his omnibz im-
pleuit terra hominem. Terrestria dans ab-
usum. psalmis. Om̄ia subiecisti sub pedibus

Prologus

eius 7c. Celestia. i. angelos ad ministerium
Dei. j. Nonne administratorij omnes spūs sūt.
missi i ministeriū eorū 7c. Quid magis deus
possidet q̄ filiū suū. Et hoies deo impleuit
q̄ndo verbū caro factū est Job. iij. Sic deus
dilexit mūdum mīoies hoies videlicet. ut fi-
lium suū unigenitū daret. Tū apte dici p̄t.
Impleta est terra possessione tua. Neq̄ iter
oīa alia aīalia. sapientissim⁹ Salomon ad
imitandū formice sapiētiaz inuitat: dicens.
Nade ab formicā o piger 7 cōsidera vias ei⁹:
et disce sapiētiaz. q̄ cū non habeat ducē nec
p̄ceptores nec p̄ncipē. parat in estate cibum
sibi. 7 cōgregat i messe qd̄ comedit. puer. vij.
¶ Equidem inter estate et autumnū etatis
p̄stitut⁹. arbitrat⁹ sū necessariū fore ex fru-
mētis doctrinaz quebaz recolligere ad mei
substantatōez. ne si cōtingeret ab h̄yemalēz
senectutem deuenire fame deficerē. Senilis
enī etas. memoria 7 visu debilitata caligat
et exhaustis corp⁹ mēbris: occupatōib⁹ ali-
qñ multiplicatis nō valet: nec ei tps̄ vacat
ad reuoluēdū multitudinē librorū. Intelli-
gēs aut i ossib⁹ meis pigritiam insitam. ad
eam excutiendā cōsideraui formicam. inter
aīalia minimū et despicabile. sed sapiētibus
sapiētiorē illā esse: et ideo imitābaz. Cum
enī nō habeat duces nec p̄ceptorē i ope suo.
puidet tñ sibi p̄ h̄yemis tpe cū p̄ discurre-
re. Ducez fateor me nō habuisse i grāmatis
calib⁹. nisi i pueritia et debilem p̄ceptorem.
Nullū habui i alia facultate excepta parte
dyaletice. et satis interrupte. Sed nec p̄nci-
pem mihi studium impantez: ex prelatōne.
Auiditate tñ et suauitate tract⁹ v̄itatis p̄-
cipue moralis sapie: ex his q̄ mihi occurre-
rūt legēda pauca recollegi mihi grata. Neq̄
enī formica oīa inuēta cibaria colligit: nec
p̄ciosiora: sed que nouit sibi congrua. Illas
igif̄ sublimes theorias in librarijs compre-
hensis. mgr̄is et sc̄ia p̄fectis dimisi. Que aī
iudicaui apta ad materias p̄dicatōnum. et
audientis p̄fessionū. et cōsultatōnez i foro
aīarū. accepi a doctorib⁹ pl̄ib⁹ in theologia
vel iureperitis. nō intentēs indoctus et oīs
scientie ignarus poemata cōdere: sed recol-
lectionē facere. more frat̄z p̄ me et meis si-
milib⁹ qui meuz erāt. quib⁹ nec ingeniū ad
altiora: nec librorū sp̄ copia dab̄. et occupa-
tiones facultatē subtrahūt ab discurrendū
p̄ libros. Si materias tāgo aliqñ supantes
tenuitatem notitie mee. nec hoc discrepat a
p̄petate formice q̄ pondera gestat se grauio-
ra. virtute sibi collata ab actore nature. Ex
congestis etiaz a formica aliq̄ supfluūt ali-
qua corrupūf. Sic et ego nō ambigo mlt̄a
i hoc collectorio posita ad supfluitatem. cū
aliqñ impropriauerim terminos. et extor-
sem expositiōes (nō utputo cū fallitate) ad

materia bilatābam occurrētes. Multa etiā
vel nōdum emēdata vl̄ postea vitio scripto-
rum alterata. vel biminuta sūt. Nō pax la-
borat formica ad colligēdū unde viuat. La-
borauit et ego satis p̄ multos annos. et inf̄-
rupte p̄pter occupatōnes. etsi nō magni va-
loris. tñ tps̄ exigentes. Tūde aliqñ p̄ mēses
et annos opus dimisi. tps̄ sepe furādo. aliqñ
necessariū corp⁹ substantatōni. aliqñ exerci-
tatōni p̄lature in q̄ diu indign⁹ p̄mansi. ali-
qñ decentie religionis. i. oīōnis 7 meditati-
ōnis. abeo aut̄ est formica debile aīal: ut nō
solū magna: s; et minima ut mirmiceleon.
sint ei infesta vsq̄ ad interitōnem. Pote-
rūt h̄ notatis aliqñ nedum multū l̄rati: sed
q̄tūcūq̄ scioli oīponere et ip̄a necare. Ego
autē i flagella pat⁹ sū. nec faciē meā ab in-
crepātib⁹ auerto. Dicif̄ etiaz de formica. p̄-
putia bladis cōgregatis auferre. ne germi-
nēt: indeq̄ frustref̄ spe sui laboris. ne quib⁹
igif̄ elatōis germen exurgeref̄ intra cordis
mei. visus sum fere p̄ oīa nūcupare docto-
res. talia q̄ notat̄ referētes: 7 pax vel nihil
de meo apponere nisi causa breuitatis trun-
care. Tūderint q̄ qui illoz dicta p̄bematōne
arbitrantur. si tante autoritatis vel scientie
sint: ut illis possint obsistere. Non igif̄ plus
minusue vitupatōnis vel laudis mihi debet
ascribi. q̄ collectorib⁹ lectōnū vl̄ scriptorib⁹
librorū ab alijs editoz. Tūde nec nomē meū
apponere volui nec titulū opi. nisi i cōtem-
ptum tanq̄ vilissimā formicā. despectū aīal
fabulātō alicui noiare placuēt. Formicas
q̄ molestas fore aluearib⁹ apū satis appet.
q̄ cuz ad sui victū dulcedine mellis attracte
hoc agūt instigātē nāf̄ a nō ut noceāt excu-
sate sūt. ita 7 excerptores sn̄iaz ex varijs li-
bris q̄ues illis eē solēt: quib⁹ excellēs inge-
niū et plurimū ociū p̄stat doctrinas copio-
sas 7 mellifluas i originalib⁹ p̄scrutari. S; cū
ip̄i intēdāt sue 7 alioz inopie puidē. non
vidēf̄ culpābi cū etiaz detrimēta nō illis in-
ferāt. s; magis gl̄az augeant ebetiorib⁹. p̄o-
nēdo inter locutōes cōes q̄ i suis fluētis for-
te nūq̄ vidēf̄. Aliq̄lez bō ordinē etsi non
multū seriosū. ignar⁹ ordinis. posui p̄ faci-
liori inuētōne materiaz. Nā distinctū in q̄-
tuor p̄tes p̄ncipales feci. de vitijs et v̄tutib⁹
recitare intēdō. et quālibz p̄tē i titulos. et
titulos i capla. et capitula i pagraphos di-
stinguendo. Et in p̄ma p̄te quebā generalia
videlicet de aīa. 7 de potētis ei⁹ que subiecta
eorum habent. De passionib⁹ tāq̄ p̄ncipijs
eorū. De peccatis in genere 7 effectib⁹ eorū.
De multiplicib⁹ legib⁹: q̄b⁹ vitia phibētur 7
virtutes p̄cipiūf. ¶ In sc̄da p̄te de vitijs in
specie. videlz de octo capitalib⁹ et eorum fi-
liabus et speciebus. De restitutōne. De iura-
mētō et periurijs. De votis et trāsgressiōni.

Tabula

bus eoz. De infidelitate et spēto eaz et sup-
stitiōib. Ad singula vitia singulas p̄dicato-
nes ponēdo. et postea que p̄tinent ad casus
cōscientie vel declaratōez materie. Et p̄ the-
mate sumit̄ vsus p̄s. q̄a magis in promptu
occurrit. et magis ecclie ī vsu. et compēdio-
sior doctrina ad om̄ez materiā. In tertia
p̄te de statib. varijs taz laicoz q̄ clericoz.
De ecclesijs et sacris singulis. Et de cēsuris
ecclesiasticis. et statib. purgātoz et beatoz.

In q̄rta p̄te de virtute ī genere et specie.
De virtutib. s. cardinalib. et theologicis ī
specie. et de earū p̄tibo seu eis annexis. Et si
t̄ps erit. agetur de septē bonis et grā. Restat
ret d̄ articul si vita cōicef q̄ nō minor ceteris
erit. Qui inde aliqd̄ vtilitatis hauserit:
p̄ me oret ad d̄m nostrū. **I**hm̄ xpm̄.

Que ac̄ inducūf̄ tēstionia ad p̄batōz di-
ctoꝝ ultra autoritates diuinaz scripturaz
et sacroz canonū q̄ frequēter apponūtur. et
sn̄as p̄pas antiq̄z doctoꝝ ecclie. Aug. Ido-
roni. Grego. Ambro. Crisosto. Basiliū. Ido-
roni. Bernardi. Anselmi q̄c. Aliq̄n̄ gentiliū
Platonis Aristotelis Tullij et Senece. Ad-
diciūtur d̄terminatōes et dicta multoz mo-
dernoꝝ ī theologia vel iure p̄tissimoz. q̄rū
hec sūt noīa. in theologia: factus Thomas
quez oīto p̄pono in suis dictis. Albertus ma-
gnus. Petrus de palude. Petrus d̄ tharanta-
sio. qui fuit Innocenci quintus. Durandus
Dugo cardinalis. Wilhelmus peculat. ī sūma
vicioꝝ et virtutū. Dñs Joh. dñici cardinalis
de florentia. Rayneri ī sūma. Pisanus Elin-
cius in speculo historiali. ordinis p̄dicatoꝝ
oēs isti p̄noīati. Bonauētura cardinalis
Richardus de media villa. Alexander de aleo
Johes scotus. Nicolaus de lira: ordinis mio-
rum. Aug. d̄ roma ī q̄libetis. Augustinus
de anchona de p̄fate ecclie. Gregorius de ar-
rimino ordinis heremitaꝝ. In iure ī glo.
decreti. Hugo. Bart. Brix. Ber. In glo. de
cretaliū. Ray. ordinis p̄dicatoꝝ ī summa
sua antiq̄. Inno. q̄r̄t. Hosti. in apparatu et
summa. Wilhelmus in speculo. Archidiacono. ī
rosario. Joh. an. in nouella. et glo. sexti. et
clemēti. Joh. de lignauro. Joh. caldrini. Jo.
de imo. oīm nouissim̄ doctoꝝ. Petrus d̄ an-
charano. Laurētus de ridolfis in tractatu de
vsuris. Frānciscus zambarellis. Nicolaus ab-
bas de sicilia. Anthoni de butrio. Petr̄ or-
dinis minoꝝ in directorio iuris. Lap. de ca-
stelli. Federicus de senis in consil. Bartol
Walb. De historijs exempla ponūtur. Gre-
gorius ī d̄fologo. Elincti ī spec. Martinus
in coronicis. Valerius maximus. Paulus
Drosius. De vita patꝝ. De vita fratꝝ. De
septem bonis. Allegant̄ et multi alij sapiē-
tes. sed quia non ita frequēter non curauī
noīare. Qui ac̄ prime p̄tis tituli sūt isti.

huius operis

Titulus p̄m̄ de anima in cōi

Primū capitulū. de aīe similitudine ad deum.
Secūm capitulū. de mira nobilitate anime.
Tercium capitulū. de beneficijs anime col-
latis quo ad scientias. artes et virtutes.
Capitū. iij. de q̄dditate aīe et p̄petatib. ei.
Quintū capitulū. de immortalitate anime.
Sextum capitulū. de unione eius ad corp̄
et multiplici acceptōne huius vocabulī.
Septimū. c. de q̄dditate hoīs et ei excellētia

Titulus. ij. de potētis anime

Primū capitulū. de potētis aīe in cōi.
Secūm capitulū. de vegetatiua et sensitua.
Tercū capitulū. de singulis quinq̄ sensib. et
exteriorib. Et quō eis homo abutitur.
Quartū. c. de locutōne et multiplici vīdō ei.
Quintū capitulū. de sensib. interioribus.
Sextum capitulū. de fantasia.
Septimū capitulū. de somnijs quo ad vari-
as causas et motus eoz.
Octauū. c. de estimatiua et cogitatōnibus.
Nonū. c. de memoria et vtili ei exercitio.

Titulus tercius de potentia intellectua.

Primū. c. de intellectu possibili et agente.
Secūm. c. de mltiplici oculo varie exercitio.
Tercū capitū. d̄ tribus requisitis ad bene vi-
dendum corp̄aliter et sp̄ualiter.
Quartū capitū. de his que impediunt vīdū
vel auferūt vīdū animi. sus sp̄ualis.
Quintū capi. de illuīatōe aut recuperatōe vī-
dū. Sextū ca. de oculo dextro interiori. et de ex-
ercitio intellectus speculatiui. Et ibi de mul-
tis speculis ad videndū. et de enigmatibus
figuraz scripture.
Septimū capitū. de oculo sinistro. i. exerci-
tio intellectus p̄ctici septē modis exercēdi.
Octauū capitū. de rōne sup̄iori et inferiori
et ex q̄bus causis p̄tingit rōnez ligari.
Nonū capitulum. de sinderisi.

Decimum capitulum. de conscientia.

Capitū. xj. d̄ actu intellectus. quō videlicet aīa
cogscit corp̄alia. sp̄ualia. angelos vel deum.

Titulus quartus de volūtate.

Primū. c. de p̄patione volūtatis ad intellectū
Secundū capitū. de libero arbitrio.
Tercū ca. de volūtario et inuolūtario.
Quartū capitū. de actib. voluntatis ab ip̄a
immediate elicitis. Et de ip̄o velle q̄ est pri-
mus eius actus.
Quintū. c. de sc̄do actu volūtatis q̄ d̄ frui.
Sextū. c. de intēdōe q̄ ē tercius actus volūtatis
Septimū. c. de electōe q̄rto actu volūtatis.
Octauū capitū. de cōsilio qd̄ p̄cebit electōz.
Capitū. ix. de p̄sensu. sexto actu volūtatis.
Capitū. x. de imperio voluntatis.
Capitū. xj. de vsu. octauo actu voluntatis.

Tabula

Caplm. xij. de bonitate et malitia humanorum actuum.

Capitulum tredecimū. de exercitio voluntatis. quomodo cor sit exercendum.

Caplm. xiiii. de voluntate et ope exteriori. quō se habēt adinuicē i merito vlt demerito.

Caplm. quindecimum. quō a voluntate bona non possunt procedere mala.

Caplm. xvj. de sensualitate. i. appetitu sensitiuo.

Titulus quintus. de seperatōe

aie a corpe et rtributōe. et exercitio aie separte

Primū capitulū. de triplici morte et nūcis et miserijs mortis. et multis alijs cca mortē.

Secdm cap. de tribu nouissimis mortis. q̄tū ad aie sepatōz. p̄ntatōez et sentētiatōnē. Et ibi de rōne reddēda. de vocatōne multimo-

ba. et de iugi opatōne i dñi vinea.

Terciu capitulū. de sententia infernali p̄ reprobos. et de septem penis inferni.

Quartū capitulum. de snia saluātorū. et de sex miserijs mūdi. et de bonis glorie.

Quintū capitulū. de his. q̄ sentētiā ad purgatorū. et de penis atz suffragijs purgātorū.

Sextū capitulum. de cognitōe aie separte.

Titulus sextus. de causis et passio-

tionibz peccatorum.

Primū ca. de triplici cā peccati. s. i. ḡrātia. fragilitate. et malitia. ci amore atz effcū e?

Secdm ca. de p̄tia passiōe amoris. et mltipli

Terciu caplm. de scda passiōe q̄ dicit obidū.

Quartū caplm. de tertia et q̄ta passiōibz q̄ dicit desiderū et abhōinatio. gaudiū.

Quintū ca. de q̄ta passiōe q̄ dicit delectatō vlt

Sextū ca. de sexta passiōe q̄ dicit dolor vlt tri-

Caplm. vij. de septia passiōe q̄ dicit spes. sticia

Octauū ca. de octaua passiōe q̄ dicit despatio.

Nonū ca. de nona passione q̄ dicit audacia.

Decimū ca. de decima passiōe q̄ dicit timor.

Caplm. xj. de finali passione q̄ dicitur ira.

Capitulum. xij. de causa exteriori ipi peccati.

Caplm. tredecimū. de temptatōne multiplici videlicet mundi. carnis. et diaboli.

Titulus vij. de peccato in cōi.

Caplm. j. de multiplici diffinitōne peccati.

Caplm. ij. de varia diuisione peccatorum.

Caplm. iij. de. xxij. nocumētis peccati mortal.

Titulus octauus. de peccato

originali.

Primū ca. de cā peccati originalis et ei? pena.

Secdm capitulū. vtz beata virgo fuit cōcepta in peccato originali.

Terciu ca. de p̄ceptōe. b. v̄ginis p̄mobū ser-

Titulus nonus. de peccato

actuali mortali.

Primū capitulū. penes q̄ attendit̄ grauitas varia i peccō mortali. Et de. xvj. regul' q̄ p̄ cognosci q̄n aliq̄d est mortale.

huius operis

Cap. ij. de nocumēto peccati mortal' i p̄nti vita.

Caplm. terciū. quō a deo puniūt i alia vita et de penis damnatorū. et cognitione eorū.

Titulus x. de peccato veniali.

Primū capitulum. q̄d dicit̄ veniale peccm.

Et de nocumēto ei?

Secdm ca. de purgatorio. et suffragijs mortuorum.

Terciu ca. de indulgētis.

Titulus. xj. de lege in cōmū.

Cap. j. de septēplici lege ordiata ad caritatē

Cap. ij. de actibz et p̄tatiōibz et utilitatibz legis

Titulus. xij. de lege eterna.

Unicū capitulū. quō oia subijtiūt legi eterne. i. volūtati dei. Et q̄ de? vult nouē a nob.

Titulus. xij. de lege naturali.

Primū caplm. quid sit lex naturalis. et quō instigat ad bonū multiplex.

Secdm ca. de mltipli bono q̄ docz lex naturalis.

Titulus. xij. de lege mosaica.

Caplm. j. de lege diuina i cōi et ei? excellētia

Caplm. scdm. de p̄bitiōibz legis illi? q̄tū ad latōz et receptorē.

Terciu. c. de p̄ceptis moralibz ipi legis i cō-

Quartū ca. de decalogo. et singul' i p̄ticulari

Quintū caplm. de p̄ceptis ceremonialibz s̄b q̄bruplici differentia.

Sextū capitulū. de p̄ceptis iudicialibz.

Titulus. xv. de lege euāgelica.

Unicū caplm. agens de cōueniētia t̄pis. De p̄patione et excellētia eius ad veterem.

De grā. sacris. p̄ceptis. et p̄silijs. et d̄ duratōe e?

Titulus sedecimus. de lege que

dicitur consuetudo.

Unicū caplm. agēs de quidditate p̄suetubinis. Et quō facit aut tollat legez et de differentia triplicis p̄suetubinis.

Titulus. xvij. de lege canonica.

Unicū caplm. agens de p̄ceptis ecclie. de rescriptis. de decretis. de decretalibz epistolis et de autoritate doctorum.

Titulus. xvij. de lege civili.

Unicū caplm. agens de t̄pe q̄ orta est. Et q̄n et quātū ligat. de diuersitate ipaz legū sub diuersis noibz et de effectu eius.

Titulus. xix. de p̄uilegijs in cōi.

Primū capitulum. per quez concedi p̄nt. et quō tolluntur et quando.

Secdm ca. de p̄uilegijs ordinis p̄dicatorū.

Titulus vicesimus. de regu-

lis iuris. Et habet unicū capitulū. cum singulis regulis iuris que sūt in decretalibz et in libro sexto.

Titulus primus

Titulus primus de anima in communi.
Capitulū primū de aīe similitudine ad deū.

**Enite audite et narranto omnes
qui timetis deū. quanta fecit
anime mee. ps. lxxv. Inuitat**

ps. nō oēs: s; timētes deū. ad p̄siderādū ma-
gnificā nobilitatez aīe rōnalis. et q̄innūe-
ra bona et magna cōtulit ei altissim⁹. Qui
em̄ nō timēt deū. nō curāt talia cogscere: s;
solū corpalia et mūdāna. Cōsiderās aut̄ istā
nobilitatem anime deuot⁹ **Deff. in li. medi.**
O aīa inquit insignita dei imagine: decora-
ta similitudine. redempta xpi sanguine. despō-
sata fide. dotata spiritu. deputata cū angel.
capax beatitudinis. heres bōitatis. p̄tice p̄-
rationis. quid tibi cū carne: q̄i diceret. quō
solū vacas corp̄i. puidens sibi: non tibi. s; b;
ijtiens te sibi: cum sis ita nobilis et magni-
fica. et ipsa ita vilis et fetida. **Eius pulchri-
tudinē et exaltatōz p̄grue figurauit Deffter**
que pulcherrima naturaliter ornata p̄ tpa
multipliciter. puenit tandem ad matrimo-
nij p̄sumatōem feliciter cū Assuero. cū ipso
summo monarcha corregnās. Assi etiam
pulcherrima regno p̄uata. qz mādati eius
obedire p̄tempfit: ut patet in li Deffter. ij. c.
Interp̄taf Deffter huilis vel electa i tpe. et
signat aīaz q̄ a deo eligitur. et p̄ humilitatez
ei⁹ electio int̄imatur. Hec pulcherrima est i
sui essentia: sed pulchrior: abhuc redditur et
amabilior: ex ornatu virtutū. Peruenit ac
ad p̄sumatū m̄ionū cū Assuero. q̄ interp̄-
tatur beatitudo. signās dñm J̄m xpm. cuz
p̄fecte ei vnitur i glā supna. regnans cū eo
in eternū. ubi p̄sequit̄ oimodā sui p̄fectōez.
Assi ac signat quālibet aīaz etsi pulchrā i
sui natura: sed tñ qz dei mādati obedire cō-
temnit reprobaē. et regno infelicissima p̄-
uaē. Ad hoc ac obprobriū venit. qz ut inḡ-
ta et supba. dignitatez suā et a q̄ habuit nō
intelligit. sequēs instigatōez carnis. Qd̄ in-

Capitulū primū

nuit **Salomon Cant. i. dicēs. Si te ignoras**
o pulchra inter mulieres. egredere et abi p̄
vestigia gregū. i. si p̄ qz te non cognoscis. et
dignitatem et p̄bitōnē tuam nō atēdis pul-
cherrima muliez. i. creaturaz hoc tibi seq̄-
tur. Egredere. i. egredieris de domo p̄na ut
p̄bigus fili⁹ in regionē longinquā. de domo
p̄p̄e p̄scie abi. i. abibis p̄ opa carnalia q̄ sūt
signa gregū. i. brutoz aīaliū. Homo. n. cū i
honore esset nō intellexit. p̄patus est iumē-
tis insipiētibz et. Hoc aut̄ nō agit q̄ nobili-
tatez: et aīe p̄ditionē nō atēdit. An̄ Dugo
de arra aīe ip̄i loquēs ait. O si te ipsaz vide-
res. si pulchritudinem tuaz atēderes. nūq̄
aliā creaturā q̄ te ipsaz magis amares. Ele-
nite q̄ et audite quāta fecit deus aīe rōnali.
nāet̄i q̄tū ad corp⁹ etiā fecit m̄lta et maḡ.
Fecit aīe magna. q̄tū ad nāa alia. q̄ forma-
uit. Fecit aīe maiora. q̄tū ad v̄tualia. q̄bus
decorauit. Fecit aīe maria. q̄tū ad supna-
lia. q̄ ei p̄parauit. An̄ si de ea queraē illō qd̄
xpc dixit **Matth. xxij. Cui⁹ est hec imago. Nā**
et dixit ps. In imagine p̄trāsit homo. R̄ h̄de-
ri p̄. Est imago aīa increate deitatis q̄tuz
ad naturalia. Est imago aīa incarnate v̄e-
tatis. q̄tū ad v̄tualia. Est imago aīa glo-
ricate intellectualitatis. q̄tū ad supnalia.

Quem ad primum. S. j.

aīa d̄r imago dei. **Et p̄terea **Gen. i. Faciā****
hoīez (dixit deus) ad imaginem nostrā. Et
p̄ heresi ponit̄. xxij. q. ij. c. p̄lt. dicē aīaz
nostrā nō esse imaginē dei. Et **Aug. i li. de**
trinitate: dicit. Licet aīa n̄a nō sit ei⁹ nāe
cui⁹ est deus: ibi tñ imago ei⁹ querēda est. q̄
nihil est meli⁹. Hec q̄ aīa nō est similitudo oīs
mode idēptitatis: cuiusmodi est fili⁹. Unde
****Ambro. tractās illō. Deus q̄s filius erit tibi.****
d̄c. Nō utiq̄ null⁹. q̄a imago p̄ris est fili⁹:
de pe. dif. j. seq̄n. S. post. c. importuna. Sed ē
imago rēp̄sentatōis h̄ns p̄les similitudines p̄-
portionis ad ip̄m deū. Nāz ut d̄r **ex̄. de sū-**
tri. et fi. ca. c. damnāz. Inter creatorem et
creaturā nō pōt tanta similitudo notari quin
maior dissimilitudo sit notāda. **Mouem q̄ si**
similitudines fm̄ p̄portionē inter deū et aīaz
q̄tū ad sua naturalia p̄nt noiari. Et prima
est: qz deus vn⁹ est i essentia **Exodi. xx. De-**
tuus vnus est. Et aīa n̄a vna est in essētia
Licet. n. corp⁹ nost̄z a p̄ncipio p̄ceptōis ha-
beat p̄rio aīaz vegetatiuā et postea animaz
sensitiuaz: et i plātis alia sit anima vegeta-
tia qua crescūt et fructificāt: alia i brutis
aīalibz: q̄ sentiūt et vegetāt. in hoīe tñ cum
infundit̄ anima. ip̄a aīa rōnalis essentialiter
vna est. h̄ns p̄fectōz oīs aīe. i. nōsolū in-
telligēdi potētia. s; etiā sentiēdi et vegetābi.
****Secda similitudo de? trinus ē i p̄sona. iuxta****
illō **Jo. v. Trea sūt q̄ testimoniū dāt i celo. p̄-**
verbū et sp̄s sc̄. Et aīa est trina i potētia

p̄fici v̄ta.
i. alia v̄ta
ne cōsi.
c̄mali.
ale p̄m.
eḡs moy
cuom.
ōmū.
p̄ caritāt
an̄o legi
ma.
legi car
nē a nob.
mali.
tis. et q̄o
turalis.
es lex na
Maica.
p̄cellima
q̄ q̄a ad
p̄bbis.
eḡs i cō
p̄colari
mali i b
alib.
elica.
cp̄s. de
rem. de
maē. c.
q̄ que
suatū
de d̄ffo
mica.
lic. d̄ ro
p̄p̄olis
mali.
a. et q̄
eḡs s̄b
i cōi.
ip̄it. et
carri.
p̄p̄o
m̄ s̄b
alib. et

1

C

d

scilicet memoria, intelligentia, et voluntate. In hoc tñ dissimilitudo: quia tres persone diuine sunt deus, sed potentie anime non sunt essentia anime, sed vires eius ab ea fluentes. **Tercia** deus est simplex omnino ita quod nulla compositio in eo reperitur, neque ex materia et forma, neque ex subiecto et accidente, nec ex esse et essentia. Et anima nostra simplex est quantum ad hoc: quod non est composita ex materia et forma, put est homo ex corpore et anima, et alia corporalia. **Quarta** deus est immortalis. **Primo**. i. Regi seculorum immortalis etc. Et anima est immortalis. **Iuxta** illud Sap. iij. Iustorum anime in manu dei sunt etc. Elisi sunt oculis insipientium mori: illi autem sunt in pace. Considerata enim anima secundum substantiam suam (ut dicit **Thomascus** in spec. histo) incorruptibilis est: quod non est extrinsecus ei substantia nec aliquid sue nature contrarium habet a quo possit corrumpi. Similiter considerata quantum ad formam que est potentia intelligendi: quia intellectus est capax omnium formarum intelligibilium, que per se sunt incorruptibiles. Similiter considerata ad finem suum, quia data est ei virtus speculatiua et motiua per quam se potest ordinare ad summum bonum. secundum hoc manet voluntate primi incorruptibilis et magnitudinem pene vel primam. Ex creatione habet, ut actione alterius non possit corrumpi nisi ex actione dei. Ex relatione vero ad finem habet quod velit deus eam non corrumpi, hec ille. De immortalitate tamen anime plenius infra probabitur. **Quinta** similitudo, deus inuisibilis est **Iob**. i. Deum nemo vidit unquam. Est eius spiritus **Iob**. iij. Deus spiritus est, et sensus corporalis non est apprehensiuus rei spiritualis sed corporalis. Quod autem dixit **Jacob** **Gen**. xxxij. Vidi deum facie ad faciem, intelligendum est secundum magistrum in. ij. sententiarum, quia vidit aliquem angelum in specie corporali apparere, deum representantem. Ita et anima inuisibilis est: quia spiritus est. **Unde** christus in cruce ait. In manus tuas domine commendo spiritum meum. id est animam. **Unde** oculis corporeis videri non potest. Quod autem dicit **Gregorius** in. ij. dialogorum. b. Benedictum vidisse animam sororis scilicet **Scolastice** in modum columbe in celum ascendere: non est intelligendum animam esse talis forme vel cuiuscumque corporalis: sed ad ostendendum puritatem illi, apparuit illi tale animal ex aere formatum. **Sexta** deus est ubique. **Hiere**. xvij. Celum et terram ait ego impleo. Totus est in toto universo non conclusus, et totus in qualibet parte eius quod indivisibilis est: et ubique influit et operatur virtus eius: etsi non ubique manifestet gloriam eius ut in celis. Et anima nostra est tota in toto corpore: et tota in omni parte eius. Non enim vivit corpus nisi anima presente inquit **Augustinus**. de pe. dif. j. Resuscitat. Ita etiam non vivit nec sentit aliqua pars corporis nisi per animam. Et quia anima non est quanta bimensure, ideo

ubi est, tota est. **Unde** cum leditur aliquo parva minima etiam sentit quis dolere: quia ibi est anima que vivificat illam partem. **Septima** deus est unum principium universi seu mundi a quo omnia processerunt **Apocal**. j. Ego sum alphas et omega principium et finis. Et homo est unum principium mundi minoris, id est totius humani generis, quod processit ex eo quantum ad corpulentam substantiam. **Adam** enim primo solus formatus est, et de eo **Eva**, et ex illis alij. **Hec** similitudo imaginis ponitur ab **Augustino**. xxxij. q. v. hec imago. **Sed** quia hic agit de anima non de toto homine, et **Adam** de quo loquitur **Augustinus** dimitti potest: et ponatur alia, scilicet quod deus est impassibilis **Malach**. Ego deus et non mutor. Et anima non quidem immutabilis omnino: sed per alterationem seu lesionem naturaliter. Nam quod anima damnata patitur in inferno vel purgatorio ab igne, hoc agit ignis non naturaliter sed ut instrumentum diuine iusticie acerbissime crucias. **Octavo** deus est in se gaudiosus: et anima est naturaliter gaudiosa, quod est apta naturaliter participare eius beatitudinem. **Unde** dicit **Thomas**. q. homo non potest diu stare in tristitia quin convertat se ad aliquod gaudium et delectationem: et ideo si non se exercet in gaudio et delectatione spiritualium immergit se in delectationibus mundi. **Nono** deus est intelligibilis et actu intelligit infinita: et est volibilis omnia bona. Et anima nostra est intellectiua, et in potentia ad intelligendum infinita: et volens naturaliter bonum et infinitum bonum. Magna utique sunt ista que fecit deus anime: et ideo recolenda, et tam pulchra imago preseruada, non minus quam pictura dei.

Quantum ad secundum. §. ij.

Anima est imago incarnate veritatis mediantibus virtutibus: que si nature sunt, non a se habet sed infusa a deo. **Unde** anima rationalis est adhuc pulchrior: quia potior est gratia unde procedunt virtutes quam natura. secundum **Ambrosium**. d. ple. dif. ij. Reuera. Et secundum hoc est anima imago veritatis incarnate, id est christi. **Iuxta** illud **Rom**. viij. Quos presciuit hos et predestinavit conformes fieri imaginis filij sui. Et. j. **Corin**. xv. Portemus imagines celestis, scilicet christi, quod sit imitatio virtutes eius, et habendo spiritualiter novem similitudines predictas: secundum proportionem inter deum et animam. **Primo** videlicet sicut anima est una: ita et tu sis totus unum cum deo unumque ei per conformitatem voluntatis. j. **Corin**. vj. Qui adheret deo unus spiritus est cum eo. scilicet. concordando se cum voluntate sua, ut christus qui dixit. Non mea voluntas: sed tua fiat **Matth**. xxvj. **Secundo** sicut anima est trina in potentia, et tu sis trinus in dilectione scilicet dei, tui, et proximi. secundum illud. Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo etc. et proximum tuum sicut

teipsum Luce. x. Qd̄ fecit xpc̄ Apoca. i. Di-
 lexit nos ⁊c̄. Tercio aīa est simplex. et tu sis
 simplex nō duplex. habēs i oībo rectā intē-
 tionez: qz si oculus tuus fuerit simplex. to-
 tum corp̄ tuū lucidū erit Luce. xj. Petrus i
 p̄ma canonica ca. ij. de xpo ait. Nec dolus i-
 uentus est in ore ei⁹. Quarto aīa est immor-
 talis: ⁊ tu caueas tibi a pcc̄is: qz ut dicitur
 Ezech. xvij. Anima q̄ peccauerit ip̄a mori-
 etur. non q̄tū ad subaz: sed q̄tum ad grām
 q̄ priuat̄ p mortale: et p venialia disponit̄
 ad mortale. j Pet. ij. de xpo d̄r. peccatū non
 fecit. Quinto aīa est inuisibilis ⁊ spūalis. et
 tu occultes opa tua bona ne videātur. ut vi-
 tes supbiā ⁊ inanem glāz Math. vj. Atten-
 dite ne faciatis iusticiam v̄ram corā hoībo.
 Sint ip̄a opa spūalia. sepata a vita carna-
 li sensualī: qz spūs carnem et ossa nō habet
 Luc. xxij. Sic xpc̄ mūdato leproso p̄cepit
 ut nemini diceret Math. viij. Sexto anima
 est in toto corp̄e ubiqz. Et tu sis circūspect⁹
 quo ad oēs potētia sinteriores ⁊ exteriores
 ne ex aliq̄ pte diabolus valeat intrare. nec p
 visū nec p auditū nec p cor et hmōi Abac.
 ij. Sup custodiaz meā stabo. Septimo aīa
 est impassibilis: et tu nō mouearis tribula-
 tōibo et āgustijs: oblit⁹ iniuriāz oīm Leuit.
 xij. Nec memor eris iniurie ciuū tuoz. ex
 emplo xpi qui sēp siluit et patiens fuit. Est
 octauo aīa gaudioza. ⁊ tu gaudeas sp. nō in
 mōdo: s̄z i deo ⁊ hoīs opibo. Sēp pcc̄o: d̄ pec-
 catis doleat. et de dolore gaudeat. dic Aug.
 de penitēte. de pe. dif. iij. Si apls. Ad Phil.
 iij. Gaude in dño sp. Nono anima est in-
 telligibilis veritatis. ⁊ volibilis bonitatis. ⁊
 tu ḡ vaces veritati p lectōnem et auditōez
 diuinoz: et vez bonū nō fallū et apparens
 appetas. Naz fm̄ Greg. Qui ea q̄ dei sūt sci-
 unt a dño sciūt̄. et qui ea q̄ dei sūt nesciūt
 a dño nesciūt̄. dif. xxxvij. Semp xpc̄ mēte
 gaudebat. et veritatez speculabat̄. Quia
 etiaz i baptismo aīa p fidez efficit̄ spōsa xpi
 ip̄e xpc̄ p̄fert ei nouē ornamenta virtutum
 q̄ ip̄e hūit. Et hec notāē i autōitate Ezech.
 xvj. vbi sic dicit sponsus. Laui te aq̄ ⁊ mū-
 dauī sanguinem tuum ex te. Unxi te oleo.
 Vestiuī te discoloribus. calciauī te iacincto.
 Unxi te visso. Induī te subtilibus. Ornaui
 te ornamento. Dedi armillas in manibus
 tuis. et torques circa collū tuū. Dedi inau-
 rem sup os tuū. circulos aureos in auribus
 tuis. et coronaz decoris in capite tuo. Orna-
 ta es auro et argento. hec ibi. Abi p̄siderādū
 q̄ anima lota est aqua baptismi ⁊ sic mun-
 data a sanguine peccatoz. Uncta oleo cri-
 smatis. et tūc anima intus ornat̄ auro grē
 et corpus argento clare fame. Tūc primo i-
 duit eam subtilib⁹. i. camisia subtili fidei. qz
 trāscendūt rōnez ea que sūt fidei. Sc̄do in-

buit eaz vestitu deaurato caritatis. Tercio
 clamide discolorib⁹. i. diuersoz colorū. i. ius-
 ticiam q̄ d̄r oīs virt⁹. et sic varia. Quarto
 cingit cingulo bissino castitatis ⁊ abstinē-
 tie. q̄ ptinent ad tempantiaz. Quinto calci-
 at colore ceruleo. s. simile celo. i. spe eterno-
 rum et desiderio celestiu⁹. Sexto ornat ar-
 milla in brachijs fortitudinis: et exercitio.
 Septimo ornat̄ torque aureo circa collū
 s. prudētie. Octauo ap̄ēdunt in aures i au-
 rib⁹. humilitatis quidez et obedientie i ad-
 uersis. et tempantie in p̄speris. Tandēz no-
 no coronatur corona decoris i capite. s. p̄se-
 uerātie. Naz ut dicit Ber. Sola p̄seuerātia
 coronabit̄. His oībo ornamentis fuit xpc̄
 ornat⁹. Naz q̄tū ab fidē habuit eam nō sicut
 nos quia clare deū videbat. sed q̄tū ab id q̄
 est p̄fectōnis. in ea. s. assentiēdo oīm verita-
 ti diuinitus reuelate. Spem vō q̄tū ab glo-
 rificatōnem corporis futurā. ut ergo potē-
 tis imaginem celestis. induimini dominum
 ih̄m xpm̄ Ro. xij.

Quertum ad tertium. §. iij.

s. supnalīa q̄ aīe p̄parate sūt. est imago glo-
 rificate intellectualitatis. i. angeloz sc̄oz.
 j Corin. ij. Oculus nō vidit nec auris audi-
 uit nec in cor hoīs ascendit: q̄ p̄parauit de-
 diligētib⁹ se. s. bona glorie que angeli possi-
 dent in patria. ad quā hoīs ascendētes eq̄-
 les sūt angelis dei. ait xpc̄ Math. xxij. Nouē
 aut̄ sunt ordines ip̄oz angeloz. inqt̄ Greg.
 de pe. di. ij. §. principiū. Angeli. archangeli.
 potestates. virtutes. principatus. dñ̄atōes.
 throni. cherubin. et seraphin. Hoīs ac non
 faciēt ordinem decimū deperse in gloria. sed
 assumūt̄ aīe s̄ctorū. ad diuersos ordines
 angeloz fm̄ differentiaz meritoz. Et quis
 quilibet ordo possideat aliquod donū excel-
 lenter vnde denoiatur: ut dicit mḡ in sc̄do
 sentētiaz. nihil tñ singulariter. participat
 ḡ quelibet anima beata cum omnibus ordi-
 nibus aliquib⁹. Nam seraphica est per amor-
 ris ardorem. Interpretatur em̄ seraphin in-
 cendens. Et Isa. xxxij. dicitur. Eluūt̄ domin⁹
 cuius ignis est in syon et camin⁹ eius i hie-
 rusalem ⁊c̄. Est anima cherubica p̄ cogni-
 tōnis plenitudinez. Interpretatur em̄ cheru-
 bin plenitudo scientie. Ad Heb. viij. Omēs
 sciēt me dicit dñs a maiori vsqz ad minozē.
 Iliō. Quid est quod nesciāt qui sciēt̄ oīa
 sciunt. Est thronica per premij quietaz ⁊ se-
 curam tentionem. Thronus dicit̄ sedes no-
 bilis. in qua quiescitur et firmus quis ma-
 net Job. xvj. Gaudium vestrum scilicet su-
 perne glorie nemo tollet a vobis. Johan. x.
 Ego vitaz eternam do eis. s. ouibus meis et
 non peribūt in eternum. Est dominatiua p̄
 summam puritatē. Maius dominiū esse nō

b

c

d

a

siq̄ para
 aīa iūē
 de p̄ma
 i mōdi a
 sum al-
 oē v̄m
 mani gr-
 p̄lentā
 s formā
 de simi-
 r̄m. q-
 aīa non
 ē Aug.
 s est in
 n m̄m.
 iūoz p̄
 m. Naz
 i pur-
 tular
 icribū
 se gaudi-
 oia. qz
 ius bea-
 no nō p̄t
 se ad ali-
 coli non
 p̄ialum
 Non
 ut in
 ma nāē
 iūoz
 et infu-
 feat h̄
 bra ma-
 §. ij.
 aīa mo-
 o aīe
 s est ad
 v̄m p̄
 o. d̄r
 iago no-
 Ro. iij.
 i foznes
 n. Quo-
 i imū-
 noz fo-
 m̄ m̄r
 rec an-
 co m̄r
 n. Qui
 p̄ccatū
 rit. Nō
 m. d̄r
 ta. ⁊ tu
 i. p̄r
 u tuum
 m̄r

potest. q̄ esse liber a vitijs ⁊ passionib⁹ ⁊ miserijs corporis: qd̄ non fit nisi i gloria Ro. viij. Ipa creatura liberabit̄ a seruitute corruptionis i libertatem glorie filiorū dei. in multis b̄ offendim⁹ om̄es: s̄z ibi sine macula sūt añ thronū dei Apocal. xiiij. Principatum h̄c aīa sūme dignitatis. Naz om̄es reges et principes mūdi sūt. i Reg. ij. ut sedeat cū principibus ⁊ solū glorie teneat. Fecisti nos deo nro regnū. i. reges. cantāt sc̄i ut d̄r in Apocalipsi. Virtutē h̄c in se sūme vigorositatis: ⁊ q̄ ad aīaz i om̄i virtute firmatam: mutata tñ fide in visionē. et spe in possessionē. Et q̄ ad corpus factū i resurrectione finali. immortale et impassibile. ps. Fluminis impet⁹ letificat ciuitatē dei. Impetus aī fluminis signat p̄fectōez virtutū: qz ad vsum nō p̄ntis vite: s̄z p̄fectissime est in aīabo Apoca. viij. Non esuriēt neqz sitient amplius ⁊c. Faciētes etiaz miracula plurima post mortē sc̄i. Inter potestates rep̄itur p̄ rep̄sionem demonū. Nā sicut angeli sancti refrenāt malitiam demonū. ne tantū noceāt quātū vellēt. et sc̄ipue p̄fates: ita ⁊ sancti iuuāt nos p̄ malitias demonū sp̄ualiter et corporaliter. ut patz ab corpora multorum sc̄torū. Archāgeloz capit p̄tate aīa. p̄ altissimā claritatē et reuelatōez magnoz secretorū. Angeloz aī p̄ obediētie agilitatē pate sūt sp̄ et nil aliud p̄ i eoz appetitu cadere. nisi qd̄ de⁹ vult. Sicut ⁊ de angelis d̄r i ps. Faciētes verbū ei⁹ ab audiendam vocē sermonū ei⁹. Et sic aīe p̄ bona sup̄nalīa collata est imago totī celestis hierarchie i patria. Sed si b̄ viuūt vitiose. efficitur imago diuersaz bestiarū Ro. j. Mutauerūt gloriā incorruptibilis dei. i. gloriōsā imaginē dei. in imaginē corruptibilis hoīs. q̄drupedum. serpentū. volucp̄. et ceterozū. Hinc et Boetius de philosophica psol. Venit ut quem diuersis vitijs trāssozatū videas. hoīez existimare non possis. Et exēplificat de diuersis vitijs varijs bestijs assimilatis. Superbia leoni. Inanis gl̄a pavoni. Inuidia linci. Auaricia talpe vel serpēti terrā comedēti. Ira cani. Gula vrsō. Accidia azino. Luraria porco. Timiditas ceruo. Instabilitas aui. ⁊ hmōi. Et p̄cludit Boeti⁹. Itaqz fit: ut qui p̄bitate deserta i diuinā p̄bitōnez trāssire nō possit. vertat̄ i beluam. Qd̄ et p̄ figuram ostēsum est in Nabuchodonosor. qui p̄pter sup̄biaz suā est i bonem ex hoīe cōmutatus. ut dicit Aug. xvij. q. iij. Miroz. Et tales peccatores in alia vita lumūt imagines demonū. Un̄ Treñ. iij. Denigrata est sicut carbones facies eoz. Demones cōiter punguntur nigri: ad innuendum obscuritatem et horribilitatem eoz. Pro maiori autēz declaratione ei⁹ qd̄ est sup̄ de imagine. nota

q̄ quinqz sūt q̄ deum diuersimode rep̄sentāt. C
s. vestigium. imago. ab imaginē esse. similitudo et equalitas. Primo em̄ vestigium rep̄sentat illud: a quo causaliter est exp̄ssū confuse. sicut impressio pedis relicta i puluere. et similiter cinis d̄r vestigiū ignis. Et sic quelibet creatura irrōnalis d̄r vestigiū dei: qz ip̄m aliquo modo rep̄sentat p̄ aliquā sui virtutē. Unde Job. xj. Forsitan vestigia dei comp̄hendes. ⁊ usqz ad p̄fectū om̄ipotētem reperies. Secdo imago rep̄sentat illd̄ a quo est p̄ducta clare exp̄sse. Et hoc duobus modis: qz vel in speciei similitudine: ut patz de imagine regis in filio: vel i figure similitudine: sicut imago regis exp̄ssa i nummo. Ponit etiaz Aug. in lib. de tecē cordis exemplū: dicens. q̄ sicut imago impatoris: aliter est i nūmo aliter in filio. q̄a in filio ē imp̄ssa fm̄ p̄uenientiam nature. in nummo aut̄ non. Sic ⁊ tu nūmus dei es. Et hoc melior. quia cū quabaz vita ⁊ intellectu es. ut scias cui⁹ geris imaginē. numm⁹ aut̄ nescit se habere imaginem impatoris. Ponit etiā exemplū de imagine que est in filio et i speculo. In filio em̄ homie est imago patris: ⁊ ex hoc est pater eius. In speculo vō imago nō hoc quod ip̄e homo. et ex hoc non est p̄ eius. In filio regis est imago fm̄ equalitatem substantie. et ex hoc rex est pater filij. In speculo aī longe est a substantia. Sic a simili. filius dei est imago patris: et nūq̄ d̄r esse ad imaginem. et hoc p̄pter idēptitatē nature exp̄sse. quā dei filius rep̄sentat. Domo vō d̄r imago dei p̄pter idēptitatez similitudinis. et d̄r etiā esse ad imaginē p̄pter imp̄fectōnē similitudinis. Un̄ dicit Gen. j. Faciamus hoīez ad imaginē et similitudinē nr̄az. Naz hec prepositio ab. distāciam significat. Tercio similitudo rep̄sentat eandem qualitatem. non ut exp̄ssam ab alio. ut ouū ē sile ouo. Un̄ vbiqz est imago. est similitudo: s̄z nō ecōuerso. Quarto equale rep̄sentat illd̄ a q̄ est exp̄ssum p̄fecte. Naz eq̄litas nō est de ratione imaginis nisi p̄fecte. qualis est filius dei. Ex his elicif q̄ aliqua creatura ē que nec imago est nec ad imaginē: ut creatura irrōnalis. sed d̄r vestigiū dei. Aliq̄ res ē que nunq̄ est ad imaginē: sed imago dei tñ. ut filius dei Colo. j. Est fili⁹ dei imago inuisibilis dei. Et hoc p̄pter idēptitatem nature. Aliq̄ creatura est q̄ est imago dei ⁊ ad imaginem dei: ut homo. qui p̄pter similitudinez non equalitatis. sed p̄portōnis inter deum ⁊ ip̄m d̄r imago. Et p̄pter imperfectionem similitudinis d̄r ad imaginem dei. qz. s. nō h̄c idēptitatez nature cum deo. sicut dei fili⁹. Rayne. post Tho. in pte. j. q. xcij.

Capitulū scđm de mira nobilitate anime.

Benedic anima mea
dominū: dñe deus meus magni-
ficatus es vehementer. ps. cūj. In
oībo opibz suis dñs magnificat

id est magn' efficitur. nō in se qui augeri nō
pōt: sed in nostri cognitōne. i. magnus ostē-
ditur nobis in sua potētia. sapientia. et be-
nivolētia: qui facit magna et inscrutabilia
et mirabilia absq; numero. ut ait Job. Sed
inter oīa opa sua ab extra vehementer ma-
gnificat. i. magn' et mirabilis ostendit i aīe
rationalis creatiōe: et bonoz innūerabilū
eībz collatōne. Et ideo benedic aīa mea do-
minū. Benedic corde. ore. et ope. Et ut fru-
entius benedicat. frequenter p̄siderare debz
ip̄i aīe excellentiā. nobilitatem. et pulchri-
tudinem sibi collataz. Sicut. n. p̄ncipium
salutis est cognitio sui: ita causa interit' est
ignorātia. Dicitur ignorātia mater cūcto-
rum errorz ab oībo vitāda ē: ut dī. xxxviij.
bis. ignorātia. Et p̄maxime ignorantia sui.
Tñ et querētī cuidaz vnde posset beat' effi-
ci. rñsū fuit ab Apolline delphico. gnotisso-
lito. i. nosce teipm. qđ allegat Ber. ad Eu-
geniū scribēs. Quod sub alijs verbis notat
Job: dicēs. Cū sitas spēs tuā nō peccabis. i.
p̄siderās tuā essētiāz teipm. ut ex pōit Delph.
nābus. Quid ei p̄dest hōi scire vires herba-
rum. virtutes celoz. s̄ydeꝝ cursus. hominū
mores. naturalia cūcta: sui noticia postpo-
sita. Ipsaz autē anime q̄litatez describit Sa-
lomon: dicēs. Si te ignoras: o pulchra inf
mulieres q̄. ut infra patz. Quāta sit aīe
humane pulchritudo. nobilitas. et refulgētia
et quāta sit ei' circa hocipm ignorantia. et
quo modo possit et p̄ que media de uēire: ut
habeat ipsi' aīe natura. et utilis noticia. et
recta vita: pulchre et deuote et egregie ostē-
dit Job. dñici cardinalis in itinerarij libro.
exponēs dicta verba. Si te ignoras: o pul-
chra inter mulieres egredere et abi post ve-
stigia gregū. et pasce hēdos tuos iuxta tab-
nacula pastoz. In quibz quidez verbis spō-
sus aīe xp̄c ipsam sponsaz alloquens tria de
ipsa ostendit.

Primus est defectio cognitionis naturalis.
ibi. si te ignoras.

Secundum est p̄fectio conditōnis humana-
lis. ibi. o pulchra inter mulieres.

Tercium est instructio p̄fectōnis inter-
nalis. ibi. egredere et abi q̄.

Inchoando a secūdo .S. j.
cum. i. dī o pulchra inter mulieres. notatur
magnitudo mirabilis excellētie aīe ex tribz
ibi positis. i. p̄mo ex articulo vocatōis cū dī
o. scđo ex substantiuo intellecto adiectōis cū
subdit pulchra. terciō ex termino cōpatōis

ibi. inter mulieres. Tñ sciēbz. q̄ cū sacre
scripture p̄ciosissima verba nullū supfluoꝝ
nil ocioso admittāt. iste vō articul' seu inf-
sectio o includat i oīni vocatōe: sequit'. q̄
ubi p̄f intelligi videt' supflue annotari. nisi
debita rō assignet'. Et ideo p̄siderādū est. q̄ o
est nota admiratōis. duratōis. cōpassionis.
reuocatōis. affectōis. et p̄fectōis. Ex quibus
concludit'. q̄ dñs p̄dicēte cū eā vocat o: aīa
est admirabilis. est durabilis. est miserabil'.
est desiderabilis. est amabilis. et est cōmen-
dabilis. **Primo** igit' dico q̄ o notat admi-
ratiōem. vnde cū de aliquo admiramur tāq̄
ibi deficiat spūs n̄r ultimā l̄raz p̄ferim' ore
q̄ est scie elementū finale v et i greco o. Tñ
et saluator admirās seu admodū admirātis
se habēs erga cananeā dixit. O mlr magna
est fides tua. Mirabilis siq̄deꝝ est aīa et a no-
bis incomprehensibilis p̄ statu vie. et iuxta i-
telligētie facultatē nat' alē. Mirabilis utiq;
in essentia. mirabilis i capacitāte. Nā q̄ tū-
cūq; q̄s p̄ficiat i scia. nihil est respectu ei' qđ
adhuc scire p̄t. Appet' capacitas ei' mira ex
artibz adinuetis plibz. et sciētis varijs ac-
quisitis ex otutibz descriptis: ut infra pate-
bit. Mirabilis est i diuine imaginis p̄fluen-
tia. unitatē et trinitatē sup oīa distinctius
rep̄ntans ut sup patuit. Mirabilis est i po-
tētiāz plitate. i. vegetatiua. sensitua. intel-
lectiua. q̄ q̄libz i ples subdiuidit' ut infra
ostēdit'. Mirabil' i corpis p̄iūctōne. cū res tā
nobilis et magnifica uniat' cū re tā vili et in-
fima q̄le est corp': et de hoc etiā infra. Mi-
rabilis est i corpali p̄tagiōe: cū mūda a deo
creatur. subito a corpe cū uniat': inficiat'. Et
nō min' mirabilis i ei' p̄ baptismū mūdatō-
ne. Mirabilis est i sui i corpe exercitatiōe p̄
potētiāz ei'. de q̄ infra habebit'. Mirabilis ē
i sui sepatōe a corpe: et opeꝝ suozū retribu-
tōne. de q̄o etiā tractabit'. Mirabilis demū
in defūcti corpis reassumptōe. **Secdo** o ē
nota duratōis. Ex p̄te p'. Juxta illō Apoc.
j. Ego sum alpha et o. p̄m' et nouissimus.
ubi o tenotat eternaꝝ duratōnem. Ex parte
ante. qz nulla l̄ra añ eaz. O vō ex p̄te p' sigt'
duratōez: qz nulla l̄ra seqt' sm grecos. Aīa
igit' humana nō hē duratōne ex p̄te ante. qz
creata est i tpe. sed ex p̄te post. qz nō termi-
nat': sed est p̄p̄tua et immortalis. et de ei'
immortalitate plen' infra ageť. Et sicut fi-
nis alphabeti est o sm grecos. ita finis oīm
celoz et creaturarū ē aīa rōnalis. Et iō p'
q̄ oīa creata sūt. demū ip̄a creata fuit: et p̄
p̄ter ip̄az creata sūt oīa: finis. n. et si sit p̄mū
i intentione. est tñ ultimū i executōne ope-
rātis. Oīa inquit Aug. sup Gen' fecit deus
p̄ter homines. hominē autē p̄ter seipsum.
Tercio o est nota compassionis. sm illud
Tren. iij. O vos omēs qui trāsitis per viam

videte si est dolor similis sicut dolor me? **Cō-**
suevit. n. psona afflictata de se ut alterius af-
flictione multū dolens. frequēter cū suspirijs
emittere o. in qua oīs fere vox terminat lā-
guentis. Nulla etiāz l'arū formatur pleno
ore nisi o. Et nulla aptior ad clamādū q̄ o.
Audi o aīa deum tibi loquēte et dicētem o.
et non despicias receptū auribz o. **Tibi em̄**
d ppatitur qz in peccatis fuisti. tibi em̄ com-
parit̄ q̄ tam nobilis et admirāda ab tātam
miseriam es deducta ut p̄cō sis subdita: et
ō regina uniuersoz sis corporis vilis ancil-
la effecta. **Tibi comparit̄ q̄ eras celū diuinū**
et facta es demonū phanū. **Tibi cōpatitur**
cui seruiebāt angeli nūc impant demones.
L **O** si tu videres tuam dignitatē. p̄ grāz et no-
bilitatem. p̄ naturaz. et demū scires ab quā
infelicitatem te deducit peccatū: q̄tū tu cla-
mares o incessanter. **I**lle suspirat ut suspi-
rare te doceat. dolorem affigit. ut de te tu p̄-
fecte doleas. **E**t languores et dolores ip̄e ab-
huc plangit ī cruce et clamore valido. ut p̄-
pēdas exinde q̄tum tu debes dolere q̄ cōm-
fisti peccatum. **C** **Q**uarto o est nota affecti-
onis seu desiderij et dilectōnis. qd̄ ex p̄mebat
p̄s. dicēs. **O** dñe saluum me fac: o dñe bñ p̄-
sperare. **A** pueris et turbis clamātū est ī he-
braico osāna ex affectu eoz ad xpm̄ **Mat.**
xxj. **D**olens q̄ deus insinuare q̄ta affectōne
desiderio et amore vocet aīaz. ut spem gene-
ret atz dilectōz reciprocā dicit. o pulera.
opere nāqz ostendit quicq̄b ex p̄sserat voce.
q̄. s. solerter te errantē quesitū. p̄ditam re-
quisitū. **A**ccendit lucernā fidei. totā domū
p̄ caritatem euertit. inueniēs letatur cum
angelis. etsi coraz homibz vere tristat. por-
tat in humeris. reducit ad caulas: totaz cur-
riam gaudio et tripudio iubens p̄ simp̄ho-
niam et choz etiāz cum vicinis iocūdari: ut
pabolice habet **Luc. xv.** **Q**uinto o ē nota
reuocatōnis siue scōde vocatōis. exp̄ire in te
rogo vsum vocantiū si als non notasti: qm̄
qui alium vocat. in p̄ma voce o nō apponit.
ī scōda apponit. in terciā nō replicat o. ī q̄ta
ūo itēz dicit o. **E**t sic deinceps anteq̄ respō-
deat ille in dispari sine o. et in pari cū o for-
mat clamorem. **E**ū itaqz audis q̄ tue voca-
tōni p̄ponitur o. scito te als ab eodez voca-
tam. et accusa tarditatem tuaz. et venerare
cum grāruactione bonitatz et pietatē suā.
Te quippe primo vocauit p̄ creationē. inse-
rens in natura sui ipsi appetitū. **I**uxta illd̄
Boetij. **I**nserta est naturaliter mentibz ho-
minū veri summiqz boni cupiditas. **E**t nūc
vocat per noui luminis infusionez. ut alti-
ora cōscēdas. **E**t si forsitan te vocauit sūmo
mane pueritie. ī tercijs adolecētie. sexta iu-
uentutis. nona virilitatis. et iam venisti ad
vndecimam senectutēz: saltem sic p̄ te vati-

gato responde: pare vocāti. vineaz intra. p̄
ip̄o labora. plus acceptura q̄ tu scires petē
ut habetur in pabola **Mat. xx.** **S**exto o
est nota p̄fectionis: vocat em̄ te p̄ o. ut p̄fe-
cte sequaris quam vult facere p̄fectaz ip̄e.
Perfectum at̄ dicitur cui abbi nil pōt de es-
sentialibz. sine specifica mutacōe ip̄i cui fit
additio talis. et hoc modo dicti sūt p̄fecti ce-
lum et terra et oīs ornatuz eozū **Gen. j.** **L**i-
cet em̄ hō potuerit esse p̄fectior in acciden-
tibz. ut. s. nō potuisse peccare si hūisset ma-
iorem grām et huiusmodi. in essentialibz ōo
non. **N**am si abderet deus aīe sup̄ potētiam
intellectiuam: que essentialēz p̄fectōnez im-
portaret. ipsa anima nō esset eiusdez speciei
cum p̄ma: et sic de alijs. **E**ssentia trāz est li-
nea quebaz seu lineē. **O** autē una lineā p̄fi-
citur que principiū fini p̄iungit. et ideo p̄fe-
ctior ceteris. **I**psi qz o nulla p̄ fieri additio
sine sui mutatione. **C**onsidera igr̄ quandaz
lineam quodāmodo esse animā tuaz. cuius
punctus primus est deus. **A** puncto. n. incho-
atur lineā et p̄ictus indiuisibilis est. sic et de-
er cuius manibz tu existi p̄ formatōne. **M**e-
dium huius lineē est fuga tua ab eo. que lon-
ge recedens ab ip̄o. longissimā lineam ī ob-
liquā p̄transū duristi. ab ip̄o principio p̄ti-
nue magis distando. **A**t ubi venit plenitu-
do t̄pis. punctus p̄mus vnit̄ est ultimo. qm̄
s. verbū caro factū ē **Ioh. j.** **E**lerbū. ecce p̄-
ctus p̄m. caro. ecce p̄ctus ultimus. factū
est. ecce vnio punctozū. **S**icqz venit ab p̄fe-
ctū humana natura h̄ p̄ o vocitata. **Q**uar-
tadecima littera in alphabeto nostro est o.
et ī terciā thesere decade. vnio describit̄ na-
turarū in xpo a **Matheo** in primo ca. **D**icit
em̄ q̄ ab **Abrahāz** vsqz ad **Dauid** sūt gene-
ratōnes. xiiij. et a **Dauid** vsqz ad trāsmigra-
tionem babilonis. xiiij. et a trāsmigra-
tione vsqz ad xpm̄. xiiij. ubi magnū inuuit sacra-
mentū. **A**nima em̄ in principio antiquoz p̄-
triplex o ad dominū suspirabat. **P**rimo p̄ o
dicens. **O**sculetur me. **S**uspirauit p̄ secūbū
dicens: osculo. **S**uspirauit p̄ terciū dicēs
ozis sui. **T**rinam em̄ p̄fectōne desiderat aīa.
Prima est vnionis q̄ fit p̄ incarnatōez. **S**e-
cūda est opatōis. q̄ datur p̄ p̄fecte gr̄e infu-
sionē. **T**ercia est nafe et p̄nificatōis seu glo-
rificatōis. q̄ fit p̄ vltimē b̄itubis acceptōz.
Prima thesere decades incipit ab **Abrahā.**
cui incarnādi ōbi facta ē repromissio p̄ria.
Secūda incipit a **Dauid:** q̄ taz p̄fectus fuit cui
dñs diceret. inueni homiēm p̄m cor meum.
Tercia p̄fectio exorūt ī trāsmigra-
tione a ba-
bilone ad ir̄lm patriā repromissionis iocū-
de. et p̄sumat̄ ī xpo nūq̄ intermediādo. **T**ē-
nota q̄ o est l'ra q̄rta vocalis. ut cum te p̄ o
a domino sentis vocari. recorderis q̄ in p̄e-
tuo **Abrahā** tibi p̄misit q̄rta generatione

reuerteretur huc Gen. xv. s. ab terrā pmissio-
nis supnam patriā figurantem. Et de filijs
Abrahe facta est illa pmissio. qui sunt veri
fideles eum ope imitantes. Generatōes autē
ille spūales sūt. et ī quolibz pnt intueri. Nā
pma est p fidez. Scda p spem. Tercia p ca-
ritatem. Quarta p adnihilatōez seu humi-
litatem. 7 tūc reuertēris huc. qz huc me dī-
gnus eris. i. mei gloria. Ideo igit p o te vo-
caui. que littera est q̄rta inter vocales. q̄a ī
q̄rta generatione virtutū supdictarū pfici-
enda es. et o. est nota pfectōnis. O altitudo
diuitiaz sapientie et scientie dei q̄ncōpre-
hensibilia sunt iudicia eius 7c.

Secūdo notatur ex // §. ij.

cellētia 7 nobilitas aie. ex eo q̄ assimilatur
mulieri: cum dī pulchra. pulchra. s. mulier
et ex isto vocabulo mulieris ipa anima.

Comparatur angelis.

Reperitur in feminis.

Comendat in sciētis.

Dec tria fm scripturas genera rerū signifi-
cantur per mulieres.

¶ Angelos siquidez q̄tū ab p̄mum repio a
summa veritate tam mulieres q̄ viros no-
minatos. in vno eodemqz sermone. vbi tra-
ctat pabola ouis et dragme pbitay. In in-
uentione ouis pbitē vocat amici et vicini.
In inuentione vō dragme amice 7 vicine. vt
habet Luc. xv. Sub noie q̄ filiaz ir̄lm in-
terpellat aīa angeloz subsidia. dū ait Can.
j. Filie hierusalē nolite considerare q̄ fusca
sum. i. obscurata p peccata. Dicūtur siq̄dez
angeli viri rōne victorie cōtra hostes nros
demonēs. mulieres autēz rōne gratissime 7
attrahētis venustatis. Etiaz pulchrior ē vir
muliere. sed spēs mulieris magis allectiua
q̄ spēs virozum. O igit anima si te ignoras
pulchritudinem tuaz inter angelos quere.
Est aīa angelice nature p̄similis. et q̄ vnus
ex illis. Non q̄ sis angelus. nec eiusdem sp̄i
cū eis. angelis tñ te silem puta. vt inter an-
gelos decorē tuū cognoscās. Decē q̄dez dra-
gnas ad vsum eūdem creator in p̄ncipio de
nullo ente pduxit. q̄z vna aīa est. quaz p̄bi-
tam q̄siuit mulier. i. summa sapientia. accē-
sa lucerna. i. misterio incarnatōnis. Vbi em̄
materia lucerne que est terra. fm vsū quo-
rundaz locoz. 7 likmum cū oleo. 7 lumine.
sic ī misterio incarnationis pacto a diuina
sapientia q̄ de est. inuenit testa corp̄ de ter-
ra. likmum aīe purissime cū oleo ḡie. et lus-
men diuinitatis ī vno hoīe xp̄o. Et p̄hanc
lucernaz repta est dragma nature humane
vna ex decem. Licz at̄ oēs angeli cum aīabo
vni dīcant esse naē. hoc ē ī genere. inq̄tū
intellectiua: nō tñ vni sp̄i. Sic lapides p̄ci-
oli oēs dicūt vni naē genēalis. inq̄tū p̄ci-

oli. sūt tñ specie differētes. 7 pfectō: vn? al-
tero. vt Jaspis. smaragd? saphirus. carbū-
culus. et h̄mōi. Sic 7 angeli singuli sūt spe-
cie differētes. Nā q̄ Ezechiel posuit nouez
noīa lapidū p̄ciosoz de angelis loquēs. hoc
refert Greg. ab ordines ipoz. q̄ nonē sūt vt
in omel. exponit. nō ad spēs eoz q̄ innūere
sūt. q̄a tot q̄t angeli numero. fm. b. Tho. et
Alb. Animaz vō q̄z vna spēs tñ est. omniū
tanta pfectio ē. vt cuilibz angelo ī gradu 7
in glā possit equari. Quinimmo aīa xp̄i ex-
cedit angelos cūctos. Et mater ei? vgo bea-
tissima sup oēs choros angeloz etiaz exal-
tata laudat. Si igit angeloz pulchritudiez
vales repire. tuamqz inter illas cognosces.
¶ Angeloz at̄ pulchritudinē admirādā p̄-
dicat. comparōnes. narrationes. rationes.
Cōpanē em̄ luci. vnde sub noie lucis intelli-
gūt creati. cū dictū est Gen. j. Fiat lux. fm
Aug. Stellis etiā q̄ clarissime sūt. Vbi Job.
xxxviij. dīc deus. Vbi eras dū me laudarent
astra matutina. i. angeli. 7 iubilarent omēs
filij dei. i. angeli boni tñ. Stella autē dif-
fert a stella ī claritate. fm aplm. j. Corinth.
xv. in specie. sic et angeli. Soli quoqz com-
pantur Math. xij. Fulgebūt iusti sicut sol.
Lapidibz quoqz p̄ciosis. vt patet per Eze-
chielez. ¶ Narratōes quoqz ostendunt pul-
chritudinem angelozum. Quāte em̄ venu-
statis sūt extimādi. ad quoz aspectū expa-
uit regina celozum. nam turbata est in ser-
mone archangeli Luc. j. Tremuerūt pasto-
res cum eis apparuit angelus magna cum
luce. vt habetur Luce. ij. Mulieres q̄ sancte
corpus dominicū ad sepulchrum querentes
vngenduz Math. ultimo. Ip̄e deniqz aquila
grādis. que solem verū irreuerberatis ocu-
lis potuit intueri: dicens. In p̄ncipio erat
verbū 7c. cecidit ante pedes angeli secū lo-
quētis vt eū adoraret. ex magnitudine ful-
goris motus et glorie. vt habetur Apocal.
penlt. ¶ Cluacissime demū rationes ange-
los speciosissimos p̄statur. Quales enim
seruitores et ministros debuit sibi p̄si creare
pulcherrim? deus oīpotens et sapia tot? q̄
fecit libera viua ī connexo celozū. q̄ t̄splē-
didas stellas vita priuatas ī cōcauo fixit:
Quales sūt extimādi. q̄ sū sine absqz medio
faciē diuinaz omēqz decus p̄spitūt 7 vnu-
stant ab eo: Quales sūt. qui omēz creaturā
precellunt: Juxta illud. Primū omniū cre-
ata est lux. i. angelica natura. p̄rioritate scz
dignitatis non temporis. vt exponit magis-
ter in scdo. dīl. ij. Quales sunt. quibus sol 7
luna deseruiunt corpozqz celestia cuncta p̄-
ut iubent ab nutum: Ante 7 a philozophis
motores orbū celestū dīcūt. Proculdubio
ipoz spēs vernās intellect? nri facultatē ex-
cedit vt p̄phēdā. ex eo. qm̄ aīa nra eis assu-

L

C

d

a

d

milata pulchrior est q̄ nosce possimus: que q̄renda inter angelos q̄si in eis fundata veritate attestante q̄ ait. Equales sūt angelis dei **Matth. xxij.** Secunda via p̄ quā ducimur ad inveniendāz veritatē decoris aīaz. est p̄siderare femīaz spūales pulchritudīes. in scripturis cōmendatas hui⁹ rei figuratiuas. Sicut em̄ cum dixit angel⁹ ad Mariā **Benedicta tu in mulierib⁹.** Et **Elisabeth** ad eam. **benedicta tu inter mulieres.** Voluerūt illo eulogio signare p̄dictaz mulierū b̄ndictiones. virginis tāte grām et benedictōem copiosissime figurare. Sic locutio p̄is p̄t exponi cuz dicit̄. **O pulchra inter mulieres ut sit sensus. Si inter mulieres q̄sieris: pollutam te videbis. Nazum autēz fulgentē decorem demonstrant ista.**

Sanctoz verborū studiosa narratio.

Castozū viroz amorosa sectatio.

Duozū mēbroz copiosa patio.

Actum ad primū. Cum inter cetera bona moralia placita deo. castitatis integre virtus teneat principatū. q̄ non solū p̄tactu s̄ aspectu q̄s et memoria sex⁹ alterius amittit̄: neq̄q̄ summ⁹ eius amatoz spūsanct⁹. q̄ etiā de mentib⁹ castis placitū sibi construit templum. tam sedule ī scripturis sanctis mulierum memoriaz faceret. atz tam crebre aliq̄rum pulchritudinē narraret et cōmendaret mirādam: nisi spūalem aīe nos vellet docere decorem. Sicut em̄ unitatis et pacis singularis amatoz. belloz narratōi in toto veteri testamento principaliter videt̄ insistere nō ut armoz trahat doctrinaz: sed ut bello spūali p̄tra spūales nequitias ī celestib⁹. de uotos armaret athletas fideles. ut dicit **Gregori⁹. xxij. q. j. nisi.** Sic fragilitozis sex⁹ venustatem cōmendat puritatis amic⁹ aīaz. ut cognoscentes decore totū in ipaz p̄spectu conuersi. ope cōsumato dicam⁹. **Dñe dilexi decorem domus tue: et locū habitatōis glorie tue. s. anime.** Nam q̄tū ad pulchritudīez corpalem. eaz interdixit aspectum saluator dicens **Matth. v.** Qui viderit mulierē ad cōcupiscendum eam: iā mechat⁹ est eam ī corde suo. Et ad aīaz noticiam et amoz. fere totam suā exēdebat doctrinaz. Quid em̄ p̄ficat homini si lucret̄ uniuersū mundū. aīe dō sue detrimētum patiat⁹: Aut quā cōmutatōnem dabit homo p̄ aīa sua **Matth. xvj.** Quicq̄d igr̄ commendatū reperieris ī pulchritudine: **Sare** mirabilis. spectabilis **Rebecca.** concupiscibilis **Rachelis:** dīne venuste. elegātis **Arseneth.** Michol amabilis. s̄bvertētis animum fortis **Bersabee.** speciose **Judith.** **Hester** amorose. gratiose **Chamar.** et aliaz: totum intellige de aīabo figurataz pulchritudinem. q̄s si videres. nihil p̄t deū posses p̄ter eas amare. **Demonstrat sc̄do**

hoc idēz castoz virozū erga mulieres amorosa sectatio. Quis em̄ credēdus est purioz **Adam.** in statu innocētie: Quis **Abraham** castioz: cui⁹ matrimoniū p̄patur virginitati baptiste. Quis mūdioz sancto **Jacob** censendus est: cui⁹ reuelata sūt secreta celestia. que videri nō possunt nisi mūdo corde. Nūq̄ q̄d dicem⁹ impubicos **Samsonem** aut **Dauid.** q̄z prim⁹ extit sanct⁹ anteq̄ nat⁹. aliez dō dñs dixit inueisse homiez s̄m cor suū. de ceteris taceo. **Di tñ tales et tanti ad mulierum p̄fortiū videbātur totaliter tracti.** figuratiū aīe pulchritudīez. ut discam⁹ in eozū figura. q̄nto ad aīaz decorem rapi debeam⁹ affectu. Ecce em̄ prim⁹ p̄testat̄. s. **Adam.** p̄pter hāc solueda fore iura nature. et genitozes relinquēdos: ut p̄t **Gen. ij.** **Tampulchra est em̄ aīa tua.** ut p̄pter hanc si cognosceretur ab hoīe. relinq̄retur p̄ et mater. filius. frater et soroz et alij domestici. ager et domus et quicq̄d possidet in terra. Sic p̄p̄tauit s̄m⁹ **Adam.** Sic p̄pter aīam hēdū esse glosauit sc̄ds **Abaz. s. xpc Matth. xij.** Sic et **Abraham** q̄ faciliter terrā. domū paternā. et cognatōez deserit. quinimmo festine currit: dilectissimū vnigenitū suū imolare. et tñ ab vxore sua nō videtur posse abscidi. Tam speciosa aīam esse: **Sara** viro suo sub figura sui ostendit q̄ vidit cum sūmo esse studio custodiēdam et nūq̄ relinq̄dā. Sub alijs verbis hec redemptoz exp̄ssit. **Dint lūbi v̄i p̄cincti** (inquit **Luc. xij**) et lucerne artētes in manib⁹ v̄ris: et vos siles hominib⁹ ex p̄ctantib⁹ dñm suū q̄ reuertatur a nuptijs. **A nuptijs em̄ ad nuptias dñs reuertit̄.** q̄n animaz tuam assumere sibi venit vxorē. Et itez si sciret p̄familias q̄ hora fur veniret. vigilaret: et nō sineret p̄fodī domū suā corporis sui. infra quaz est abscondit⁹ diuinus thesaurus aīe in vasis vitilib⁹. **Custodi igr̄ aīaz Saram pulcherrimam. s. aīam tuam.** quoniam hanc non solū amat **Abraham.** s. deus vel sapiens quicq̄. sed etiaz laudāt eam principes infernales apud **Pharaonem** regem ipsoz. Amat eam **Abimelech.** s. sensualis affectus. rapitur in eius aspectu: truculentissim⁹ **Holofernus.** s. mundus. hanc si potest gentilis **Assuerus** cōiugem facit sc̄z p̄hs vel poeta gentilis. Multos habet amatoz: et ideo custodi eam ut pupillam oculi tui. **Q̄si te inuito tollatur.** cum te contingit vacare circa proximum et actualemente custodiam de anima tua nō habere. gaude eā prim⁹ talem fecisse: ut non consentiat **Pharaoni** vel **Abimelech.** si inuitaretur ab stuprum. nec **Holoferni** sc̄lo videlicet nequā. Et cum hoc ora pro ipsa. ut eaz deus semper a vitijs seruet immunem. **Quid mibi p̄dicat illa seruitus longa Jacob.** ob amorem

omni? puella. videlicet Rachelis Gen. xxix. nisi
 qz ut istam aiaz vere habeas tuā. et non sit
 aliena septēnio. et septēnio debes tuā vēde-
 re libertatem. studendo sub obediētia sancta
 te uotū reddere famulatū. corp' subdēdo. pp-
 am volūtatez in septē opibz miscēdie corpo-
 ralibz et septē spūalibz. Amor aut Samso-
 nis ad Dalilam docet tantam esse aie venu-
 statem. ut ppter hāc nō pstristādā. tota sal-
 corpis sit relinquenda. Ita volo intelligas
 saluatozē tibi salubriter psulentē et dicēte.
 si quis te pcusserit in dexterā: pbe ei et sinis-
 tram Matb. v. Dextera quippe aia est. cor-
 pus sinistra. Sit g corpus scutū aie. et oia
 spalia extra animā sint ad sui ptectōem la-
 cerata. Venit quidaz ad te. petit tuā animā
 vulnerare p hoc qz ad aliqd malū ipaz incli-
 nare conat. sz tu prudēter cetera q sūt sinis-
 tra pone inter ipm et aiaz tuā. Rapiat bo-
 na fortune. filios mactet. verberet carnes.
 amicos auferat. et oia q pē mala perficiat.
 dūmodo ad dexterā vnqz ptingat. sicut scē?
 Job p̄dicta plene seruauit. ut habet Job. j.
 et. ij. ca. Non patit̄ mori p̄p̄ba David nisi in
 sinu puella multū speciose Abisach. ut itel-
 ligas qd ante exposuit faciendū in ps. qz id
 figuraliter adimpleret dicēs. Anima mea i
 manibz meis sp. Ita venusta est et p̄ciosa et
 a q̄ pluribz p̄cupiscibilis aia. q nūqz est reli-
 quēda. et vsqz ad mortēz colēda et req̄rēda.
 ita ut cū eā a corpe abire p̄tingit. de maibz
 tuis transeat ad manū diuinas: bicēdo. In
 manus tuas dñe p̄mendo spm̄ meū. i. aiaz.
 et sic de sinu tuo trāseat ad sinū Abrahe qd
 idem est. ¶ Tercio inter mulieres pulchri-
 tudo aie repitur figuratiue. si cōsiderē q̄to
 studio se ornaueūt q̄baz scēe mulieres. de q̄-
 bus i scrip̄ta agit. et qz viri sancti et pudici.
 puellis ornamēta sūt plurima largiti. Res
 pulchra mulier est et fortis ac dominās re-
 gi. ita ut nō possint hoies a mulieribz sepa-
 ri. ut dñ. ij. Eldre. Quinimmo multos fecerūt
 apostatare a deo. vñ opus nō est ei ornari.
 ut viros seducat vel placeat bonis: quare g
 a iustis et sc̄is ornamēta. ut in aures. dex-
 lia ac monilia multa. nō antiquis sed iuue-
 culis et speciosis. potiusqz indecētibz tradū-
 tur. Nō utiqz ut alliciāt oculos ad incontē-
 nētiā. nō ut ipse supbiāt. nō ut magis or-
 nate placeāt maritis suis. qz tūc poti' daretur
 antiquis qz adolecētibz. et citi' deformatis
 qz elegātis forme. Subest igit̄ sensus spūa-
 lis inclus' cū dñ. O pulchra inter mulieres.
 Quo. n. pulchrior est mulier iunior. libēt'
 se ornat: ad inuendū. qz ad hoc pulcherrīa
 aia et adolecēs q nūqz senescit impellit. non
 quītē ut caro fetida componat: sz ut i mar-
 cida carne sua pulchritudo aliq̄liter rep̄sen-
 tet. Vel meli' puto dicēdum. Qz cū aia pul-

cherrima virtutibz affectet ornari. caro su-
 p̄ba in semetipaz ornamēta cōuertit: et hinc
 est. qz noui testamēti p̄mi pastores. talia cus-
 ti nō cōuenire declarāt. j. Pet. iij. Mulieres
 subdite sint viris suis qz. qz sit nō extrinse-
 cus capilatura. aut circūdatio auri aut ar-
 genti. aut indumēti vestimētoz cult'. sz qui
 absconditus est cordis hō. incorruptibilitati
 quieti et modesti spūs. Sic. n. aliq̄n et sc̄te
 mulieres sperātes i deo ornabāt se qz. G. j.
 ad Thē. ij. Ornatēs se. s. mulieres. non in
 tortis crinibz. auro aut margaritis vel ve-
 ste p̄ciosa: sz qd decet mulieres. Desideratus
 igit̄ cult' speciosus. et mulieribz p̄cessus or-
 natus. mirā aiaz pulchritudinē clamat. cū
 simile suū appetat sile. ¶ Cōmēdatur tercio
 aia sub mulieris noie. Cū dñ. o pulchra. s.
 mulier. ex eo qz noie muliez et scripturarū
 doctrine siue sc̄ie intelligūt et maxime in li-
 bris sapiētialibz. Salomon em̄ doctrinas et
 leges mulieres vocauit in puerbijs. p̄cipue
 inter q̄s pulchra dñ aia. qz i scripturis san-
 ctis et vanis ei' admirāda spēs a pluribz d-
 signat. Et vna quidez mulier est poesis va-
 ga et composita. qz sō noie Psichen cuiusdā
 puella d greco i latinū trāslato. aiaz impor-
 tātem mirā elegātiāz aie describit. Alia mlr
 loquax et ornata. est historia. narrās aias i
 diuina effigie visas fuisse. floribz coronata.
 immo stellaz luce vestita. Adest mlr ter-
 cia astrologia nūcupata. cui' studiū est de-
 monstrare humanas aias de celo descēdere.
 et p singuloz orbū p q̄s trāsitum faciūt. in-
 fluētiāz virtutū suscipe. sicqz decoratas hu-
 mana carne vestiri. Moralis at mulier fra-
 grātibz rosis hincinde coopta. hoiez fatetur
 p̄stare ex celesti frenaqz naē a. ut ex pte pu-
 ma speciosa. celū speciosū valeat possidē. et
 ex alia modereē terrenis. Garrula et litigi-
 osa mlr dicta civilis. seq̄ dictā auro texta
 canonica mulier qz. pulchritudinē aie con-
 siderādā i toto corpe iuris: et amissā recu-
 pandā p p̄nāz multū insudat. Curat septis-
 ma mulier qz ubi nō est igemiscit eger. p̄bia
 practica. vulgato noie medicina dicta. et aie
 pulchritudini veritatis testimoniū reddēs.
 Dicit autozē sūme naē. hoiem ex distātibz
 sūme i eotē genere p̄posuisse. ex nobilissima
 s. aia et igbili terra. Spectatiua at mlr na-
 turalis lapidibz p̄ciosis accincta. aiaz vocat
 sidus celeste. celi portū. rabiū dei. vel aliqd
 esse diuine naē. nō hñs qd venusti' dicat.
 Tercio mlr fortis et sc̄a theologia sac̄ta. ut
 aiaz inūera testionia p̄tereā. id dñc qz mai' n̄
 repit. sc̄as aias ad imagiez dei pulchrimi
 ecce pulcra inē mlres. qz facile scire potēs
 qz es pulchra creata. An et Gāt. iij. bic de aia
 ipse sp̄s xpc. Ecce tu pulcra es aica mea. s.
 naē alif: ecce tu pulcra. s. p̄grāz adiūctā spi-

ritualis. Et Ezech. xvj. facta es decora nis.

¶ Quidam ad tertium. §. iij.

scz terminū ppatōis notat etiaz pulchritudo et nobilitas aīe. ex eo q̄ dicitur inter mulieres. Compatio em̄ ei⁹ est iter mulieres. In p̄io phisicorū dicitur q̄ materia appetit formā. sicut mulier vix appetit: unde et mulieris caput siue pfectio dicitur viri. nescit quēz mulier se regere nisi regatur a viro. ppter qd̄ deficientibus masculis et integro nūero mulierū pferuente. scribitur Isa. viij. Apphēdet septē mulieres vix vnū in die illa: dicētes. Panē nostrū cometem⁹. et vestimētis nr̄is opiemur. tātūmodo inuocet nomē tuū sup nos. Aufer obprobriū nostrū. Cū igit̄ xp̄c sit vir aīe. que mulieri comparatur. cū dicitur inter mulieres: ostenditur ex hoc pulchritudo et nobilitas ei⁹. q̄a naturaliter inclinatur ad xp̄m deū et hoīez. Inclinatur utiqz aīa etiā si est beata ad corp⁹ suum. sed sicut pfectū ad imperfectum. ut videlicet pficiat vasculū suum. Ad xp̄m ac seu deū inclinatur sicut imperfectum ad suā perfectōez. Sed nota scdo q̄ nō absolute diceris. O aīa pulchra. nec etiā faciēdo p̄pationem ad alia. diceris pulchra inter viros: s̄z inter ml̄ieres. Absolute pulcher est de⁹: immo pulcherrim⁹. iuxta illd̄ Boecij de phica p̄lo. Mundū mēte gerēs similiqz imagine formās pulchrū: pulcherrimus ip̄e. Caput ml̄ieris vir est. Caput viri xp̄c. Caput xp̄i deus. pulcherrim⁹ igit̄ deus. An̄ absolute dicitur. Ecce tu pulcher dilecte mi ecce tu pulcher Canf. iij. qz incompatibiliter sup angelos et homīes pulchrior xp̄c. inter viros inter oēs sanctos et angelos. sed pulchra aīa inter omēs alias creaturas. etiam sup āgelos. inq̄tū. s. deificata. i. deitati unita anima hūana in dei verbo: sed in te cōsiderata non pulchrior angelis. **¶** An̄ tercio nota in compatioe hac. qz nō dicitur inter virgines: sed inter mulieres. Mulier ip̄e est femina corrupta. v̄gines utiqz angeli sūt. non solū qz corruptōis corp̄alis in expte: s̄z quia nūq̄ in aliquo dereliquerūt. anie v̄o pt̄ primaz trāsgressionē excepta aīa xp̄i. omēs reperiuntur corrupte originali peccato. Post deū igit̄ et angelos maxima repitur pulchritudo tua inter oēs creaturas. quinimmo ut in xp̄o est nr̄a natura: nobilior etiaz angelis repitur. Unde et fm̄ apl̄m ad Heb. j. Sum̄ i troduxit. s. deus p̄r primogenitū in mūdū dicit. s. de eo. Adorēt eū omēs angeli tāq̄ supiorem suū. O igit̄ pulchra inter mulieres. et hoc quo ad primum.

¶ Quidam ad secundā par. §. iij.

tem q̄ p̄tinet ad p̄mū mēbrū diuisionis principalis. notat defectō cognitōis naf̄al: ibi. Si te igras. siquidē nescit aīa qd̄ sit aīa. et

q̄ cetera videt seip̄az nō videt. longe extra se posita speculatiue rimat. et intrinseca sua dicit igrare. sicut accidit de oculo q̄ cū cetera videat se nō videt. An̄. n. disputantiū phoz tot de aīa opiniones ponūt. nisi qz null⁹ sui naturā coguit. Mor̄ ac̄ ut aīa est sepata. p̄t vniri p̄ tactū alteri aīe: et vidēs aliā aīaz p̄gnoscat seip̄az. Sicut et angeli an̄ p̄firmationez. videndo ceteros se videbāt in illis. dignitate p̄paz ex illo intuitu p̄p̄bētes ap̄te. **¶** Sed dicit aliq̄s nō inepte fm̄ regulā iuris. Nemo p̄t ad impossibile obligari. de re. iur. li. vj. Si igit̄ aīa nō p̄t se cognoscē: q̄ nō obligat se scire: etsi nō obligat. non peccat se nesciendo. nec est digna pena. S̄z cū igrantia sit pena. q̄ nō est dicēda se ignorare. sed poti⁹ nescire. sicut et angeli cū nō oīa sciāt. dicunt tñ illa q̄ nō nouerūt nescire. nō ac̄ ignorare. Sed ad hoc rñdet. q̄ in scripta aliq̄n igrantia ponit̄ p̄ nesciētia. An̄ illd̄ ps. Que ignorabā. i. nesciebā interrogabāt me Et loquit̄ de xp̄o fm̄ p̄tez sensitiuā. in q̄ tpe passionis videt̄ fuisse nescia. nō ac̄ fm̄ p̄tem intellectuā. in q̄ nō ignorātia neqz nesciētia erat aliq̄. coz q̄ sūt. fuerūt et erūt: s̄z oīa sciebat. Scdo p̄t dici aliter. s. q̄ imputat̄ a se ignorātia. sicut et originale p̄c̄m cui⁹ est pena. p̄ p̄pationez deriuatum in posteros a p̄mo parēte. Si em̄ Adam nō peccass̄. nō esset aīa corp̄is serua: sed dñā. nō obcecata tenebris p̄c̄oz: s̄z illuīata luce virtutū. cuz q̄ siq̄dez luce. q̄ fuisset aīabo cōis oībo. se fortassis coguiss̄ q̄ in modo ignorat. Tercio p̄t sic rñderi. s̄z aīa ex toto se nō valeat cognoscere absqz luis infusione. p̄t tñ ad tales cognitiōnez venire. ut te se non p̄sumat: et nō dicat q̄i p̄sumēdo. osculet̄ me osculo oris sui et̄. q̄i sit hui⁹ digna. Ignorat q̄ primo. **¶** Suam iniquitatem actuaalem. **¶** Suam infirmitatem virtuaalem. **¶** Suā instabilitatē et imbecillitatē visualez. **¶** Quidam ad p̄mū nota. q̄ null⁹ est ita alien⁹ a fide. dū vera speculet̄ sequēdo naturā. qui apte nō cognoscat se deo obligatū: et immē se inq̄tū. **¶** Ita. n. tria in nafa speculati nota vidēt. **¶** Primū est. q̄ vn⁹ p̄nceps a q̄ cūcta p̄cedūt. regūt et cōsuātur in esse. Idē p̄lo seu snia p̄cedit ex dētis Platonis et Aristotelis. q̄ in nafa ali scia potiores habēt. Scdm̄ est q̄ suo bñfactori ql̄ibet est obligat⁹ fm̄ p̄portōnez bñfitioz datoz et receptoz. Hāc nō solū hoīes natura docet: sed et muta tā fera q̄ domestica. Ex his duobz seq̄t q̄ hō sūme deo obligat̄ a q̄ sūma recepit et recipit. etiā in vno q̄z momēto. Terciuū notū est oībo q̄ v̄gitudo est magnū p̄c̄m: q̄ui tñ fm̄ ql̄itatem bātis. dati. et r̄cipiētis. Hāc dilatat moralis et exē fide: Seneca. p̄ magnā p̄tez libri de beneficijs. Hinc apud omēs naf̄ales siue

a gentiles mos fuit. in quolibet terra unum templum
 saltim habere cum sacerdote. qui deum propitiaret
 offensum et beneficium laudaret. **b**is presumpsi-
 tis partem quod homo. et si nil aliud malicie gesserit deo
 est ingratus. et ingratus debet maxime se repu-
 tare: nisi in divinas laudes sit semper diffusus: di-
 cens. **d**eus laus eius in ore meo. Vel nisi pro ipso
 sit semper paratus se impendere totum illud frequen-
 tas. **c**uid retribuaz domino pro omnibus quae retribuit
 mihi etc. **d**e quibus tamen paucissimi recipiuntur et
 fere nulli ut decet. et tamen anima hominis aliquid bonae
 voluntatis audeat dicere. osculetur me etc. quasi sit
 digna divino osculo. cum fuerit multiplici-
 ter adultera. et os habeat fetidum et spurcissi-
 mum. **s**ecundum quod quis ingratus quod tamen per vias na-
 turae scire potest. est sua infirmitas. et potentia
 suae debilis validudo. aut nulla. **s**i enim spe-
 culata fuerit sub cursu naturae suae defectibus
 temporalem. quae continue tendit ad mortem suam. app-
 hendit infectionem per se. quae quicquid in
 suo usu capit corrumpit. et carnem suam feti-
 dam etiam vivens linit in vermes. suam principa-
 lem operationem. secundum quam potest transmutare quae de-
 facit. quae ipsa aliquid producat. sicut considerari potest.
 in quolibet arte dicitur per certo suum facere esse de-
 ficere. et suum posse impotentiam noceat. **e**is o-
 anima de te gloriari: aut te extollerere de poten-
 tia vel ope tuo. **a**udi dicentem tibi per spiritum. **q**uid
 gloriaris in malitia. quae potestas est iniquitatis. **e**c-
 ce tota gloria tua. **s**ubvertisti regna. homines occi-
 didisti. igne consumpsisti multa quae deus crea-
 verat. **s**ic fecerunt Nabuchodonosor. **A**lexan-
 der magnus. **C**yrus. **C**esar Octavianus. et alij.
forte libros composuisti: ut **A**ristoteles et
Platonem et **P**linium. **A**ugustinus. **O**rigenes. **H**ieronymus. et huius-
 modi. et ut dicitis aliquid fecisti ordinasti eos
 partibus cathenasti per nexis veritatibus. replesti.
 adornasti. floribus scientiarum rationibus colligasti. ut
 beatus **T**homas. **A**lb. **D**onaudus. **R**icardus. **E**gidius
 de roma. et huiusmodi. novitatibus decorasti quibus
 letantur moderni. silva mulcentium aures secula-
 rium litterarum adumbrasti. et colorasti figuris. et
 dulci cursu sermonis: ut **L**actantius. **A**lanus. **d**a-
 tes. **F**ranciscus. **p**etrarcha. et alij. **e**rras si hoc
 dicitis te fecisse. **n**am quicquid habet veritatis.
 affabilitatis. vel ordinis. totum est alienum. tua
 conscientia teste. **s**i quid autem in eis extat falsi-
 tatis. vanitatis. et defectus. totum illud egit ing-
 ratia tua. presumptio tua. utinam non aliquam ma-
 litiam tua. **s**i dicitis o anima edificia magna con-
 struxi. erexi turres. et menys altis civita-
 tes plurimas auxi. ut **A**rphaxat. **S**alomon
Diolecianus. **N**emroth. **s**i respondeat tibi veri-
 tas tua et dicat. stabiles motes fodisti. et ex
 lapidibus inter sublatas ruituras domos feci-
 sti. ecce quod defecisti et non prope fecisti. **r**evertetur
 ignis ab cor irrem. et scias te non posse. nisi mo-
 ri. peccare. destruere et corrumpere. **e**um autem tibi
 aliquid attribuit vel existimas ex te aliquid esse

cum nihil sis. et aliquid posse. cum in deo nihil
 possis te ingras. **q**uod ad tertium ingratia
 sua instabilitate et imbecillitate visuali seu
 intellectuali. quae tamen ex via naturae scire potest. **n**on
 vit unusquisque se labilissimam huius memoriam. in-
 telligentiam valde mutabilem. ut cum unius conclusio-
 nis adhaereat. audita aliqua ratione in contrarium
 ab illis assentit. **v**oluntaria plerumque variabile. quae di-
 es. xij. horarum varietur per eas. **i**gnorat si sapi-
 ens fuerit vel si insipiens. si bonus vel malus.
 si odio vel amore sit dignus. nec sibi quicquam vitam
 eternam polliceri. **q**uanti enim casus humana
 rotantur. **s**ed et quanta sit intellectus imbecilli-
 tas. potest quis videre si consideret. ex quibus premissis
 tantum causis essentialiter ordinatis. ad unius con-
 clusionis intellectum oportet eum devenire. **u**ni-
 quodque enim tunc arbitramur scire. cum causas ei-
 scimus ut principia propria usque ad elementa. ut in
 doctrinam tradita a natura ali. vix de aliqua ente
 habeat intellectus conclusionem per se notam aut de-
 monstrativam. **c**onsideret etiam quod duo simul non
 valet distincte actualiter intelligere: sed unum potest
 aliud. nisi plura simul sub uno speculem non
 divisum: sed coniunctum. **s**icut multos filios anglos
 cogito: sub isto communi conceptu angelus. **G**abrielem
 et **M**ichaelem. put duo sunt intueri non potest se
 determinans ad utrumque. **c**onsideret tertio.
 anima quomodo magistro regat vel doceat. scilicet sensu cor-
 poreo et ex hoc fit. ut quae caret uno sensu: ca-
 reat et scia illius obiecti. **i**nternum enim cecum non
 silogizabit de coloribus. **e**um ergo prospexerit homo se
 habere oculos vesperilionis vel noctuae. quomodo potest
 ad lipidissimi solis aude oculos irreverbera-
 tis lucem inspicere. **d**isce ergo te frequenter inve-
 stigare. ut excludat presumptio quae te ingras. mul-
 ta cogitas. facis. et dicitis incongrua. **e**t ideo
 egredere et pasce etc. quod tertio loco posi-
 tum restat declarare.
quod ad tertium prin- **s. v.**
 cipale dicebat. quod dicitur instructio perfectio in-
 ternalis. id est. doceat anima quomodo possit venire ad per-
 fectum. **u**niquodque enim. natura aliter appetit suam per-
 fectum. **d**oceat autem anima in verbis quae fecerit tibi dicitur.
egredere et abi per vestigia gregum. et pasce he-
 dos tuos iuxta tabernacula pastorum. **i**n quibus
 vobis tres questiones sunt vidende et declarande. **e**t
 prima quae sit terminus deserendus. ibi. **e**gredere.
 Secunda quae sit terminus requirendus. ibi. abi per ve.
 Tercia quae sit iste locus colendus. ibi. pasce he. t.
quod ad primam. quod respondeat quia in loco in quo
 quae est. potest egredi et non de alio. et ideo non fuit
 opus quod breuiloquius magna loquens exprimeret.
sed diceret: egredere. **r**estat ergo o anima. ut
 tu statum videas tuum. et non quipedas ubi es.
 quoniam tibi loquens electus tuus. doctor tuus. dicitur.
egredere. et inde exi si vis obedire mandato.
 et ad supernos ascendere gradus. **t**imenda est valde
 illa domini vox. de qua dicitur **A**pocal. iij. **u**tinam
 frigidus esses aut calidus: sed quod nec frigidus

es nec calidus sed tepidus. incipias te euome
 ex ore meo. Et quid sit ista tepiditas. q̄i de
 claras subdit. dicit in corde tuo quod diues su
 et locupletat et nullus egeo. et nescis quod mi
 ser es et miserabilis. pauper. cecus et nudus.
O mala tepiditas que fere spem pueris ab
 scidit. Sed illam dico malam. que calorem sequi
 tur non autem que preceedit. que ad remissionem tem
 dit feruoris. non que ad feruorem disponit. Ad
 enim que debet calefieri prius tepet que caleat: et
 ista tepiditas non est mala: quia tendit ad bo
 num. Demum postquam est calida effecta aqua. si
 igni non adhaereat iterum ad teporem descendit.
 hec tepiditas mala est. que tendit ad frigidum et
 citius congelat in glacie quam si calida nunquam antea
 fuisset. Natura enim fortius agit: ubi maio
 rem resistentiam sentit. Qui enim aliquando fuit bo
 nus igni diuino applicat: et paulatim inde
 recedens. calorem illum non nutrit: sed remittit.
 ad talem obstinationem descendit. que in stomacho
 diuine digestionis. ubi separatur preciosum a vili.
 bonum a malo: stare non potest. Hoc autem accidit
 omnibus spiritualibus que manum suam posuerunt ad artem
 et postea se retro verterunt. in inchoata p̄nna
 vel religione non se p̄seruantes. Quibus timen
 dum est. ne tangant illo apostoli fulmine que dicit. Im
 possibile est eos qui semel illuminati sunt. gu
 stauerunt etiam donum celeste et participes facti
 sunt spiritus sancti. gustauerunt nihilominus bonum
 dei verbum. virtutesque sancti venturi: et prolapsi
 sunt: rursus renouari ad p̄niam. Rursus cru
 cifigentes filium dei sibi metipsis. ad Heb. vi.
 Impossibile intelligit. id est. valde difficile. Caue
 tibi qui legis. caue et tu tibi qui scribis. Anima
 vero proficiens et deum suum gradatim querens. scda
 hac mala tepiditate non tenet sed p̄ma. Teo
 quod non solum mereat veniam: sed etiam iuari ut p̄
 ficiat et calefiat perfecte. Hinc est que doceat. que
 moto crescat incipiens a p̄nna cognitione. ad
 quas hec est via. ut. scilicet. egrediat a suis. Juxta
 illud dictum Abrabe Gen. xij. Egredere de ter
 ra tua et de cognatione tua et de domo patris
 tui. et veni in terram quam monstrauero tibi. fa
 ciamque te in gentem magnam. Egredere inquit
 de terra tua. id est. de affectionibus terrenis. quibus
 queris que tua sunt. non que ihu christi. de amo
 re diuitiarum. honorum. deliciarum. sanguineorum
 et huiusmodi. Egredere de cognatione tua. scilicet. singu
 laris excusationis in mente tua. vel etiam coram
 alijs tuorum defectuum per verba malitie ad excu
 sandas excusationes in peccatis: cum tamen
 iustus (ut ait sapiens in principio sermōis) ac
 cusator est sui. Hanc autem dixerim tamen cognationem
 quam. scilicet. traxisti a primis parentibus tuis. que cul
 pam suam excusantes in auctorem reuoluerunt. Sed
 si te excusas ait Aug. deus accusat. Egredere
 de domo patris tui. scilicet. aliqualis presump
 tionis: qua tibi bona aliquantulum ascribis
 et maiora quam sint de te credis vel tuis exerci

tibus: cum non sis sufficiens aliquid ex te ut
 ex te boni cogitare. Pater tuus primus in mun
 di ingressu ex utero diabolus est. natura fi
 lius ire propter originale. Domus eius in qua
 ab initio inhabitauit. presumptio fuit. qua
 sua virtute ad gloriam voluit aspirare. **O** p̄
 sumptio nequam inquit sapiens Eccli. xxxvij.
 unde in hominibus nata est: cum. scilicet. unde cumque ha
 beat occasiones se humiliandi. Egredere igitur
 o anima de predictis. et veni in terram quam mon
 strauero tibi. scilicet. vere humiliacionis. quam verbo et
 exemplo. monstrauit incarnatus ipse: dicens
 Math. xij. Discite a me quia mitis sum et humi
 lis corde. **F**aciamque te in gentem magnam.
 angelicam per processum tibi lumen contempla
 tionis et multiplicacionis sanctarum cogitacionum
 estuantium dei desiderio. ignitorum elo
 quiorum. redolentium exemplorum. magnarum actio
 num. egredere a proprio amore. ex quo preceedit
 et presumptio et sui excusatio. et terrena affe
 ctio. Ipse enim amor proprius iudicium pervertit.
 obfuscat rationem. intellectum obtenebrat. in
 ficit voluntatem. viam salutis obstruit. igno
 rat deum. primum nescit. exultat virtutes.
 peccata accumulatur. suscitatur rixas. honores
 querit. delectatur in hominum cede. rapinam exercet.
 negligit diuina mandata. corporeos sensus
 effrenat. querit voluptates. paradisu claudit.
 pandit portas inferni. et ciuitatem babilonis
 aialo replet damnatis. Qui sic amat animam
 suam perdit eam: et qui odit eam sic. scilicet. quantum ad
 amorem proprium in vitam eternam custodit eam
 Job. xij. Egredere ergo de presumptione: et discite
 humilitatem. Et hoc est quod subdit. Abi post
 vestigia gregum. et hoc est quod secundo querebatur.
Secundo ergo querebatur. Quis sit terminus
 requirendus: scilicet. que humilitatis actus. Unde
 dicit. Abi post vestigia gregum. id est. sequere alios
 os. scilicet. probos. qui. scilicet. sunt agni per innocentiam.
 oues per patientiam. boues per maturitatem.
 aselli per simplicitatem. leophantes per casti
 tatem. cerui per cursum feruoris et huiusmodi.
Et ne innitaris prudentie tue. ut te instruit
 Salomon puerb. iij. scilicet. operans secundum tuum
 sensum: sed alios consule. alios imitare. Vel
 sic. Abi post vestigia gregum. id est. considera in te
 quibus passionibus vel occupationibus brutali
 bus peccati est debita. Vestigia enim sunt si
 gna relicta ex quibus homo discernitur a bru
 tis. et hec sunt opera ex quibus cognoscitur. si ho
 mo vivit ut homo. aut ut brutum. et sic potest
 se cognoscere. Abi sciendum que postquam gen
 tium humanum comparatum est iumentis insipi
 entibus per peccatum. Locutus est homo leo per
 superbiam. equus per furorē. vulpis per malitiam.
 sirena propter deceptionem. lupus propter cru
 delitatem. hebus propter dissolutionem. capra
 propter ambitum. pullex propter importunitatem.
Agnus autem si reuertitur a vitis. ouis si p̄

sequitur p̄ paciētiā et obediētiā et temerarius homo si p̄ficiatur p̄ beniuolentiā. Grex enim nomen est brutorum collectiuū nō angelorum vel hoīm. **Doies** iḡr cū seq̄. i. imitari habes as p̄sidera q̄ gregeſ dicūf: vt discas discere nere q̄s seq̄ris. qd̄ infra declarabit. **Dic** aut̄ p̄m̄ nota. q̄ p̄m̄ hō se effectit similez iumētis insipiētibz p̄ p̄c̄m p̄ decē signa q̄ coguit

Per carnis rebellionem.

Per p̄m̄as operationem.

Per p̄ditam speculationem.

Per insullam locutionem.

Per mutatam nutritionem.

Per nouam inhabitatōnem.

Per diuinam separationem.

Per mortis incurſionem.

Per pellium traditionem.

Ex plures fuissent differētie inter genus humanum et bruta si nō peccasset. s̄ istoz decem p̄ p̄c̄m exp̄ientiā sensit s̄lez se brutis.

Primum ad p̄m̄um ante peccatū corpus voluntati et volūtas deo erat subiecta. s̄ cōsumato delicto. caro voluntati. et voluntas deo rebellauit. hinc est q̄ sentiēs rebellionē mēbrozū genitaliū vterq̄ erubuit. vt bruta aialia nō valētes mēbris carnalibz imperare. vt ptz **Gen. iij.** **Secundo** texturā lanificū et hmōi que p̄ria sūt araneaz. ante peccatum homo non exercuit nec exercuisset. p̄t̄ qd̄ commissum. folia ficus collegit. int̄xit vt sciuit. et fecerūt sibi perizomata. vermīū artes imitātes **Gen. iij.** **Quo** ad terciū abſq̄ p̄c̄o homo diuinū q̄rebat aspectum. sicut fidelis seruus remuneratē patronū libenter expectat. **Nō** enim trepidauit impanctis aspectū vel cūcta aialia ad se afferētis.

At vbi factus est re. iudicis timet abuetū. **Sic** **Abā** a facie sua se abscondit i ligno. vestigia et vocē ambulantis expauēs. hoc aut̄ brutorum est ad vocez. s. et sonū dñi sui abscondere se. et cum tremore latere. vt patz i pluribz aialibz. **Quartū** ad q̄rtū nota. q̄ eo tpe q̄uis paruo. s. spacio horazū quinqz et non ultra. q̄ sine peccato steterat i illo loco ameno. assuetus erat celica cōtemplari. sed per peccatū se totū i sensuales affectōes et diffcultatem intellectus sensit redactū. **Enī** nō dubitauit se s̄lez brutis effectū. quibz ante noīa imposuerat iuxta vniuscuiusq̄ p̄p̄tatem nature **Gen. ij.** vt p̄ cognitōz ipoz se deum cognosceret i eoz grege trāsisse. **Quintū** ad quintū. aduertit q̄ exptus fuēat hō p̄m̄ linguam serpētina pariter et humanam optimeqz nouerat eaz distantia. **Erat** enim vox hoīs simplex. veritate. modulatōe. et deo plena. **Ex** habundantia. n. cordis os loquitur. ait xpc̄ **Math. xij.** **Lingua** vō serpentina versutam. fallacēqz fuisse nō igno-

rabat. cum se iaz sciret deceptū. **Demū** conscientia teste loquēdo cū dño mētiri et suū infamare actorem (sicut ille serpens fecerat) se videbat **Gen. iij.** et sic p̄ insullam locutōz se s̄lez serpēti ondit. **Quartū** ad sextū attende q̄ distinxerat dñs cibū hoīs a pabulo bruti sicut eoz specificū esse. **Arboz** enim fructum hōi. fenū pauerat iumētis. **Dic** erat vtriusqz mense diuise. **At** vbi ad vitū est deuentū ab brutorum mēsam inuitat est hō atz locat. cū dictū fuit p̄ veritatez eternam. comedes herbas terre **Gen. iij.** **Septimū** ab septimū scias. q̄ sicut seq̄strauerat dñs mēfas: ita et inhabitatōes p̄stituerat diuersas. **Locus** ei hoīs erat fuissetqz in euū terrestris paradysus in q̄ creatūde posuit ipm: et p̄ reliq̄ habitabilis terre ceteris aialibz erat p̄cessa. **Illa** erat ciuitas. ista rus. **Illa** paradysus tēplū seculū. illa vō demonum silua plena timoris. **Cū** iḡr p̄sumata p̄uaricatō foret. olim celestis: ad villā mittit ad ouile pec. fruis demonis ad dñm suū. atqz ad portā paradysus ne sit facilis spes redeūdi. cherub custos collocat cū versatili gladio. **Quo** ad octauū. **Quartū** clare sensit se i brutū mutatū: nisi ratō in totū fuisset amissa. qñ est sepat a dño. cū primo sub angelis ei extiterat comes. et nūc est dat bestijs i socium. cū sciret similia bñ cū silibz puenire. et loca p̄portionari locatis nōsolū fm q̄ritatem: s̄ etiā fm dignitatē. **Quintū** ad nonū. **Considera** q̄ hō p̄m̄ vitē immortalis auid erat. hāc p̄miserat dñs non peccati: et sub bulcedine hui. tradidit serpens pomū gustandū: dicēs. **Ne** quaq̄ moriemini: sed eritis sicut bñ **Gen. ij.** quos ille nō ignorabat esse alienos a morte. **Sciebat** enim bruta cuncta mortalia fore. **Quis** dubitet p̄inde se sensit esse mortalem: cū abscondit se i medio ligni paradysus. qd̄ vocabatur lignū vite. **Ne** at̄ potuisset credere falsū eē illō iudiciū mortis. qd̄ mēti erat imp̄sum. summa vēitas dixit eidē **Gen. iij.** **Donec** reuertaris i terras de q̄ sumptus es: qz terra es et in terras ibis. **Ultimo** tandē ne a mente periret q̄ bestijs similis esset. pelle indutus est bestial. primo nāqz erat vestit sui nobilissima cute innocētie. cunqz se. aut sobalez aspiceret. hoiez intuebat: qz hō erat quē videbat. **Modo** aut oculis ei inspiētibz se. et generis sui obijcitur pellis brutorum aut lana ipoz. nō nisi quia silis fact est illis. **Cultus** enim exterior maxime ordinatur a deo. vt interior hominē pandat. **Pene** vnicū signū remāsit. quo nō se totaliter p̄uersum i brutum extimaret. s. q̄ corp̄ ei remāsit erectū. **Nam** dicit **Quidi.** **Prone**qz cū spectēt aialia cetera terrā. **Os** hoīm s̄blime dedit celū: qz vidē. **Iussit** et erectos ad s̄ydera tollē vultus. **Abi** etiā p̄ vestigia gregū. p̄siderando

opa sanctorum. qui aliqui effecti sunt brutales per casus vitiorum varios. et noli altum sapere sed time ait ap[osto]lus ad Ro. ut patet in Adam et alijs. Ecce vidisti quorum gregum vestigia le qui iuberis. Sed antequam gradiaris per bestiam alium hominem doli ne capiaris per prava exempla. tercie questionis solutionem expecta.

Demum quatuor ad terciu[m] querebat[ur] quod sit locus colendus. i. ubi debeat quia habitare ad pascendu[m]. Respondetur a spiritu sancto quod iuxta tabernacula pastorum. dum dicitur pascite hedos tuos iuxta tabernacula pastorum. Pro horum declaratione pleniori. tria sunt videnda.

Primo qui pastores hic dicuntur.
Secundo qui per tabernacula exprimitur.
Tercio qualiter hedi hic pascuntur.

a Quod ad primu[m] ex dictis in precedenti. s. facile hoc declaratur. Nam si greges dicuntur homines post peccatum. Illi sunt recte pastores vocati: quibus cura tradita est generis humani. et officium pastore ale exercuerunt. Et illi quidem prelati qui per ostium. s. debite electionis non intrarunt ad officiu[m] pastorale cumque prelatore. s. ascenderunt aliunde. s. per ambitionem. intrusionem. simonia[m] et homini: hi sunt fures et latrones non pastores. ut Jason. Cayphas. et Simon magus. et homini. qui non intrarunt per ostium canonice assumpti. et videtur lupum venientem. s. diabolu[m] temptatorem. vel tirannu[m] subditos deprecantem. vel hereticum aut publicu[m] peccatore[m] doctrina falsa et perniciosis exemplis incedentem ad interitum et non clamant. non fugant. non sequuntur reprehensionibus. censuris et alijs modis cum possunt. sed fugiunt tacendo: hi mercenarii sunt. quod est de ovibus suis lanam et lac. et non salutem earum. Quibus conveniunt que dicit dominus Ezech. xxxij. De pastoribus israel qui pascebant semetipsum. Nonne greges a pastoribus pascebunt. Lac comedebatis et lanam cooperiebamini. quod crassum erat: occidebatis. gregem autem meum non pascebatis etc. que ibi sequuntur. Ad quod etiam facit. quod ait Hiero. ad Heliodoru[m]. ij. q. vij. Non omnes episcopi. s. nomine sunt episcopi. sed re et opere. Attende Petru[m]. Judam considera. Stephanu[m] suscipe: Nicolaum respice. Non facit ecclesiastica dignitas christianus. Cornelius centurio adhuc ethnicus dono spiritus sancti mudatur. presbiteros puer Daniel iudicatur. Non est facile stare in loco Petri et Pauli et tenere locum iam cum christo regnantiu[m]. Infatuatum saltem ad nihilum predest nisi ut foras precipitatur et a porcis perculetur. hec ille. Qui autem ponunt animam suam pro ovibus suis: hi sunt veri et boni pastores: quibus dicit primus pastor Petrus. Pascite eum qui in vobis est grege[m]. non qui dominantes in clero: sed forma facti gregis ex animo. Memineris sibi a domino dictu[m]. Pascite oves meas Joh. ult. Non dixit tunc vel

mulge. quod faciunt quod est honores et divitias. non solliciti de animabus: sed de decimis et obligationibus et temporalibus habendis. Sed dixit pascite temporalibus si potes. Nam gloria episcopi est pauperum opibus pascere. i. necessitatibus. xij. q. ij. gloria. Pasce doctrina et exemplo. Iuxta igitur pastorum non super vel mercenariorum tabernacula iubet anima pascere hedos suos. Secundum extat videndum. quod sunt ista tabernacula Gen. iij. Jabel fuit pater habitantium in tentorijs atque pastorum. Ex quibus verbis colligitur quod ipse Jabel fuit primus qui tabernaculu[m] seu tentorium fixit pastorum. Pro eodem sumitur hic tentorium et tabernaculu[m]. Interpretatur enim Jabel scientia seu principiu[m]. et hic pater habitantium in tabernaculis. Scientia. n. sanctorum pastorum vocatur tabernaculum eorum. Hic ergo pascendi sunt hedi anime. s. iuxta scientiam factorum. Regende enim sunt passionem et affectionem: etsi forte non valeamus per tantam perfectionem quantum ipsi habuerunt. et ipsorum tabernacula introire. saltem stemus iuxta et eorum scientia sit nobis via et doctrina. Sic enim iustus debuit dominus per vias rectas. et ostendit illi regnum dei. et debet illi scientiam sanctorum. Sunt autem scientie sanctorum Abel innocentia preservata. Enoch orationis sublimitas. Noe prudentia roborata. Abrahę visionis integritas. Loti constantia preservata. Isaac tolerantie animositas: et sic discurre per aliorum exempla sanctorum usque testamenti. et iuxta horum tabernacula pascite hedos tuos. Debetur etiam terciu[m] videndum est. quod sunt isti hedi. Debetur siquidem dicitur ab edendo: quod principaliter valet ad edendum. cuius carnes sunt delectabiles. satis temperate complexionis: necnon et bone digestionis infirmis concessa. Etsi non occidatur edus crescit in fetidum hircus cuius carnes infirmis sunt nocive. sanis infestae. Per hedos ergo accipimus filios passionum anime per naturam corruptam imitantes et lascivientes dissolute et flebiles voces. Ubi notandum quod si natura humana non fuisset per culpam corrupta: vir unus qui dicitur liberu[m] arbitriu[m]. ex tribus viris. s. rationabili. irascibili. et concupiscibili filios procreasset: filios utique honoris et honestatis. At ubi prestituta est viror. Prima filia. s. ratio que erat gloria viri. i. liberi arbitrii. vir ipsa sequens in servitute extat reductus: et loco liberorum legitimum generat filios fornicationis. quos merito propter causas beatas hedos nuncupamus. Genuisset siquidem rationalis per liberam speculationem veritates in eternum fundatas. Genuisset concupiscibilis obiviu[m]. quod vir iustus sine odio odit iniquis. Tristitia seu tediu[m] vite presentis genuisset amorem ordiatu[m] eorum qui ab deo videndum admicula parat: gaudium boni moralis et spiritualis. Genuisset irascibilis fiducia perseveranti in bono et preceptis divine. seu spem audacie ad bonu[m]. Timor est qui permanet in seculum sancti. Corrupta pinte natura anima affe-

ctiones gignit. q̄ noīto virtutū nūcupāf. s. spe. timore. amore. et h̄mōi. S; non sūt ei? tem nature. Et p̄ter hoc doctor veritatis q̄i caprā aiāz vocās. filios suos qui dicti fuis sent libei. hēdos appellat. Hēdi sūt multi errozes et false intelligentie. q̄s intellect? p̄a speculatione et p̄sumptōe format et gignit. Hēdi sūt obia et difficultates virtutū. Hēdi sūt timores. seruilis. mūdānus. et van? carnalis et p̄phanus. Hēdi sūt tristicie amissionis diuitiaz. p̄sanguineozū. honorū. et alioz bonoz. Isti nāq; hēdi mutāt naturāz. Nāz puuli qui dicūt p̄mi mot? et affectōnes q̄ non sūt i n̄ra p̄tate. et si occidant vtilēs sūt ad esum spūaliū et nutrimentū vite spūal. **L**audabilis est. n. aiā q̄ fortiter vincit suas passiones. et puulos suos. i. primos motus passionū allidit ad petrā fidei et constātiā resistentis. Si vō i primo limine nō occidātur vt hēdi. sed crescūt: incipiūt fetozē emittere. qz imputātur ad peccata: producūt q̄z cornua vt hirci. efficiūtur fortes. et tandem impugnātes homies supant. s. aiē vireas. qz assueta aiā passionibz vinci. passiones neq̄t vincere. et merito: qz vsus p̄uertit in naturā. Ecce quō hēdi facti sūt hirci. Et quia nolūisti hēdum occidere. i. primis motibus resistere. hircū habes p̄fōz te cornibz ventitantēz. **E**lex. si anima tua facta est hircus capraz. potes etiāz eam p̄ penam magnāz et obediētiaz humilē deo sacrificare. q̄ p̄ter hoc hircū p̄ p̄ctis sibi iussit offerri. Isti sūt hēdi vagi et nimīū dissoluti. Nempe motus p̄mi opinionū falsaz p̄stituūt intelligētā vagam. vbi hincinde discurrat qz legere tēptant i sapiētia sua. et sic infirmā ad om̄ez scripturāz se ponit. et nihil acquirit. qz languentis stomachi est plurima degustari. et in nullo delectari. vt ait **Seneca**. Siliter et ceteri hēdi passionū irascibilis et cōcupiscibilis instabilem reddūt naturā humanā. vnde est in cōmōnibz tota. Sic em̄ querit diuitias p̄ inordinatū amorem cōcupiscibil. alius delicias. alter honores. et p̄ irascibilēz q̄rit vn? vindictas et h̄mōi. Nāz attēde ad p̄dictāz passionū q̄ hēdi dicūtur vocē seu belatuz. **V**ox vtiq; agni est be. vox hēdi ē me. **P**rima vox est laudātis. sed scōda q̄ sua sunt querētis. qz nescit nisi se me dicēs. Et ē vox p̄turbantis. qz me sic platum: aduerbiū videtur dolentis. **H**omo. n. cū lamentat i lingua vulgari dicit o me. vel oime. **O**is hic hō q̄ sua sūt querit. nō q̄ ih̄u xp̄i. Isti igit hēdi pascendi sūt iuxta tabnacula pastoz. i. motus passionū dirigēdi sūt sm̄ sciaz et doctrinā scōp̄ platoz. q̄ sūt veri pastozes. et p̄ ista media segregiēdo a p̄sumptōe. et p̄gre diēdo i huiliātōne. cū itur p̄ vestigia gregū dirigēdo. et corrigēdo affectus suos i scōp̄

mutatōne. aiā cogscit pulchritudinē et nobilitatem suā. Et hoc cū nouit oīa p̄cipēdit terrena. et ad p̄fectōz sui tēdit q̄usq; i deo in glā req̄scent. **D**ec oīa sūt exēcta ex ipso itinerrarij libro: **J**oh̄. dñici. abbreviata tñ et aliā quātulū aliq̄n immutata.

Capitulū terciū de beneficijs aiē collatis quo ad scias. artes et virtutes.

Benedic anima mea dño: et noli obliuisci omēs retributōnes ei? p̄s. cij. Retributōes dei sūt bñficia. q̄ ptulit nobis p̄ mala q̄ incurrim? p̄ter p̄ctm. De q̄bo malis ait ipse p̄s. Fiat via illoz tenebre et lubricū: et angel? dñi p̄sequēs eos. **Q**uod expoit **E**incē. histo. i. p̄mo li. spe. histoial. de malis secutis in hōie p̄ p̄ctm. ponēs p̄sequēter remedia et magna bona data a deo p̄ dicta mala. **D**ederat deus hōi primo i sua creatōe tria bona sibi originaliter inserta. **P**rimuz q̄ fecit eū ad suā imagiez. **S**cōm q̄ fecit eū ad suā similitudinē. **T**erciū q̄ dēdēt corpis immortalitēz si mādatū fuaret. **D**ec tria bona corrupta sūt p̄ tria mala sequētia. **N**ā diuina imago corrupta est p̄ ignorātiā. **S**imilitudo diuina p̄ cōcupiscentiā. **I**mmortalitas p̄ corpis miseriaz et infirmitatē. **H**ōie nāq; recebēt a deo p̄ peccatū. iuxta dictū p̄s. **F**acta est via ei? tenebre p̄ ignorātiā. et lubricū p̄ cōcupiscentiā. et angel? dñi. i. deus factus et infirmitas corpis ad vindictā immissa p̄sequēs eū p̄ mortalitatem. donec reuertat in terrā de q̄ est sumpt? p̄ angelū ei dñi fuit data sentētia vt a mīstro dei: vt expellēt de paradiso. **E**t p̄ter hec tria incomoda repellēda. data sūt ei diuinit? tria remedia. s. **S**apiētia p̄ ignorātiā. **V**irt? p̄ cōcupiscētiā. **N**ecessitas vite p̄ter infirmitatē. **p̄** q̄ tria inuēta est oīs p̄bia vl' artis disciplina. s. p̄ter sapiāz theorica. p̄ter virtutes p̄ctica. p̄ter necessitatē mechanica. et vt de his oībz rectius et verati? et honestius disserat: inuenta est logica. **S. j.**

Theorica diuiditur in theologia. phisicā. et mathematicā. **T**heologia tractat de inuisibilibz essentijs inuisibiliū vt de deo. et creaturis spūalibz vt angelis **R. o. j.** **I**nuisibilia dei p̄ ea q̄ facta sūt a creatura mōi intellecta p̄spitiūf. sempiterna q̄z vnt? ei? et diuinitas. **O**p? aē factū est duplex. scz p̄ditōnis vt creatio mūdi. et restauratōis. i. incarnatōis vbi cū sacris institutis. vt cogscat itē esse creator et rebēptor. **D**e diuinita p̄tinētio ad theologiā dixerūt aliq̄ antiqui p̄bi et sibile. **E**t **A**restoteles p̄clūsit suā metaphisicā i pbando vnū deū gubnatōrē mōi. **P**lato multa dixit de deo. **M**arc? vō gētilis posuit triplīcē theologiā: vt refert **Aug?** i

fine sexti libri de ciuitate dei. s. Theatrica seu fabulosa. q. s. recitabatur et reputabatur per mimos facta deorum in theatris cum multis epistulis. Ciuile q. s. colebatur diu et innuere in templis. q. tunc homines fuerant vel aliquid alie creature. Et naturalis q. s. ea que dicebatur de diis. exponebatur de rebus naturalibus et proprietatibus earum. Sed omnia mixta erant et plena fatuitatibus et erroribus. ut probat ibidem Aug. Sed vera hec theologia plenissime habetur in biblia a spiritu sancto reuelata: ideo verissima. Etiam de his agit in libris. Nam in primo de diuinis. ut de trinitate personarum. unitate essentie. et perfectio eius. ut eternitate. omnipotentia. sapientia. voluntate et bonitate. In secundo de creatio angelorum et lapsu aliquorum. et confirmatio bonorum cum perfectione. De creatio hominis et lapsu eius et peccato originali inde secuto. De opere sex primorum dierum. De gratia et libero arbitrio. De peccato actuali breuissime tamen. In tercio de misterio incarnationis. de virtutibus theologis. de donis et virtutibus cardinalibus multum breuiter. deinde agit de decem preceptis. In quarto de sacris. demum de finali iudicio et ultima resurrectione et gloria beatorum et pena reproborum. Super hoc libro sua sunt facta scripta innuere a doctoribus. Quic videtur subalternari scientia iuris canonici. precipue quantum ad ea que sunt fidei et facta et declaratio articulorum et dubiorum. Philosophia. i. naturalis scientia tractat de inuisibilibus visibilium causis. Nam corpus et ea que sunt corporis principaliter considerat. Corpus autem considerat in generali cum partibus suis aut in speciali. Si in generali sic determinat illud Aristoteles in libro philosophorum. Si in speciali consideratur corpus: tunc dupliciter. quia aut est incorruptibile. et sic tractat Aristoteles de illo in libro de celo et mundo. dicit enim ibi quod celum est corpus non generatum nec fabricatum nec recipiens aliquas impressiones. Aut corpus est corruptibile. et tunc aut est simplex aut compositum. Si simplex tunc tractat de eo Aristoteles in libro de generatione et corruptione. Et loquitur de simplicitate illa que opponitur compositioni naturali ex quatuor elementis. Si compositum autem igitur est animatum aut non. Si non est animatum sic tractat de eo in libro meteororum ubi Aristoteles determinat de impressionibus aeris et gradibus generatione et motu et corporum mineralium et silium. Si vero corpus sit compositum animatum. tunc aut illud est anima vegetativa animatum et de tali determinat in libro de vegetabilibus. Aut anima sensitiva. et de tali agit in libro de animalibus. Aut anima intellectiva. et de eo agit in libro de anima. Ceteri vero libri: ut de somno et vigilia. de morte et vita. de sensu et sensato. de diuina spiritus et anime. supponunt libro de anima. et libro de animalibus. Quic subalternatur seu ab ea. s. naturalis philosophia. reducit ars medicine. Metaphisica vero quantum abstracta a materia considerat: et sic tractat

ctat de inuisibilibus inuisibilium formis. Quantitatum autem alia discretata que multitudo dicitur. alia continua que magnitudo dicitur et discreta. alia que discretata per se. ut duo tria quatuor. Et hec est materia arismetice. alia discretata ab alio: ut sex quater et sex quaterci. et hec est materia musice. Magnitudo vero alia est immobilis ut sphaera terre. et hec est materia geometrie. Alia est materia mobilis ut sphaera firmamenti. et hec est materia astronomie. Idem igitur sunt quatuor species mathematice. s. Arismetica de numeris. Musica de proportione. Geometria de spacio. Astronomia de motu. Elementum arismetice est unitas. musice est unisonum. geometrice punctum. astronomie instans

Practica que dicitur a praxis . s. que est operum. est agibilium secundum rationem in ordine ad felicitatem ciuilem et supernam. i. de operibus utriusque. per quam concupiscentia. i. inclinatio ad malum regitur et vincitur: et hec deo assilatur. Diuiditur ergo practica in ethicam et comicam. et politicam. et ad hanc moralem philosophiam reducit scientia iuris. Ethica est que sui curam gerens cunctis se erigit et exornat. augetque virtutibus. nihil inuita admittens que non gaudeat. nihil faciens penitentibus. economica est que familiaris officij curam mediocri dispositione proponens distribuit. Politica est que reipublice curam suscipiens. cunctorum salutem suam prudentia solertia iusticieque libere et fortitudinis stabilitate ac constantia medetur. hec Elince. Ex quo vobis habetur. que non potest quod seipsum bene gubernare vel familiarum vel ciuitatez et recte operari. nisi habeat virtutes. Et cardiales que necesse sunt ad ciuilitatem humanam bene gerendam. Theologice autem et dona spiritus sancti ad ciuilitatem suam plequenda. Prudentia que est recta ratio agibilium. et habet regere rationem in seipso. secundum Senecam habet tres partes integras ab aliis reducitur alie partes que ponuntur a philosopho in libro ethicorum. s. recogitatio seu memoratio preteritorum. ordinatio presentium agendorum. et prouidentia futurorum. Habet autem que anexas et ut partes potentiales secundum philosophum in libro ethicorum. seculum que est bene consiliativa. et senesim que est bene iudicativa. et gnomon que est bene iudicativa in his que occurrunt extrinsecus legem. Dinesis autem in his que sunt secundum communes leges bene iudicat. pertinet ei ad prudentiam primam bene consiliari infra se circa agendum bene in quantum et discutit de seculo bene iudicare. i. ex consiliatis que melius est eligere. et tercio que est principale opus prudentie imperare. i. executioni mandare que bene iudicatum est. Iusticia est iustas et perpetua voluntas reddens unicuique que suum est. et habet regere voluntatem in ordine ad alium. Et partes eius integras sunt due. s. declinare a malo et facere bonum erga alios. Partes essentielles sunt distributiva que est circa iudicia et officia et onera et penas et prima alio impedita. per eum qui habet curam aliorum. Et commutativa que est circa factus et alia pertinentia ad perversitatem cum hominibus. ut. s. recte non nocive quis se habeat ad primum in verbis

et rebo et psonis. **P**artes vō potētiales sunt religio q̄ est circa cultū diuinū. Pietas q̄ est circa honorē pntum. **O**bseruātia: q̄ est ēca reuerētiā et honorē supior. **O**bedientia q̄ ē circa impletōez pceptoz suoz p̄latorū. **G**rā q̄ ē circa recognōz bñfitōz debitā. **I**ndicatio q̄ est punitio recta delictozū p̄ eū q̄ h̄e autoritatē. **V**eritas q̄ est in dictis et factis fallacie exclusio. **L**iberalitas q̄ est debite v̄s rez i mediocribz sūptibz erga se. familiā. et indigētes pauperes. **A**micitia seu affabilitas q̄ p̄sistit i humaniter se habendo et benigne cū alijs i verbis et gestis. **E**p̄cheia seu equitas q̄ p̄sistit i interpretando leges et mādata maioz. magis fm̄ intētionē q̄ verisimilitudine legislatoris quam fm̄ verba i casu dubio. **F**ortitudo est aggressio debita ad duoz vbi etiāz sūt picula mortis et firma p̄pessio eoz. **H**ec regulat potentiaz irascibile circa audatiaz et timores. **P**artes ei' intēgrales sūt due. s. aggredi ardua et difficilia p̄portionata sibi. et firmiter i eis p̄manere. **S**ed p̄tes potētiales sūt. **M**agnanimitas q̄ est circa honores magnos. s. recte se habere ad eos. non ambire nec vitare cuz expedit. nec de eis sup̄bire. **M**agnificētia q̄ est circa magnos sumptus debite factos. ut p̄pter honores dei edificare ecclias et hm̄oi. vel p̄pter bonū reipublice. **P**otētia q̄ p̄sistit i equanimitate ferendo aduersa cōia vbi est piculuz mortis absqz animi deiectione et tristitia inordinata. **C**irca picula mortis est fortitudo et p̄seuerātia. que p̄sistit in firmiter p̄ponēdo pati aspera et difficilia q̄ tōcūqz tpe sint duratura. **T**empantia p̄sistit i moderādo d̄lectatōnes corporeas et repellēdo eas q̄ sūt p̄tra rōnez. **E**t h̄e regulare cōcupiscibiles d̄lectatōnes ciboz et venereoz. **P**artes em̄ intēgrales sūt. verecundia et honestas. **P**artes subiective sūt. **A**bstinentia q̄ ad cibos. **S**obrietas q̄ ad potus. **C**astitas quo ad venerea. **Q**ue castitas h̄e triplicē gradū. s. cōiugalem. vidualem et virginalē. **P**artes em̄ potētiales seu annexe sūt. **M**ansuetudo que moderat iras. **C**lemētia q̄ ē diminutua penarū debitarū p̄gruo tñ mō. **M**odestia q̄ habet p̄ponere hoiez in vestitu. incessu. et v̄s sensuū. **S**tudiositas que h̄e animū refrenare ab inordinato appetitu et exercitio cognoscendi intellectualia vel sensitua. **H**umilitas q̄ facit hoiez vera sua cognitōe vilescere et sup̄biāz fugat. **E**utrepelia seu urbanitas q̄ facit hoiez in dictis vel factis ludicris seu iocosis p̄gruē se h̄e: ut nō sit nimis aggressus et rigidus. neqz n̄s leuis et iocofus. **V**irtutes theologice sunt. **F**ides. spes. et caritas q̄ ordināt hoiez ad felicitatē eternā. et h̄nt deū p̄ obiecto immediato. **S**ed d̄sumode. **N**ā fides respicit deū ut sūmaz et infallibilē veris

tatez cui innitit. assentiēdo mēte his q̄ sunt ab eo reuelata in scripturis. **S**pes respicit deū oīpotētez valentē ei i oībo suffragari. i. n̄itit ei expectādo ab eo eterno p̄mio coroz nari et grāz et veniā penitēdo sibi impartiri sua liberalitate. **C**aritas respicit deū et sūmū bonū. p̄ximū at̄ diligit p̄pter deum: qz deus hoc vult. et qz factus est p̄pter eūdez finē. s. ad fruēdū deo. **D**ona spūs sancti sūt q̄dā virtutes p̄fectōres v̄tutibz cardinalibz. **S**ed excellentiores eis sunt theologice q̄ h̄nt hoiez reddere defacili mobilē ad sequēdū instinctus et motōnes ip̄i spūs sancti. **E**t sūt septem. excludētia p̄ quābaz adaptatōne septē vitia. s. timor excludēs sup̄biā. pietas inuidiā. scia irā. fortitudo accidit. p̄siliū auaritiā. intellectus gulam. sapientia luxuriam.

Mechanica aut ars .S. iij.

Mechanica aut ars .S. iij. d̄r a mechor mecharis: qz q̄ intellectus ibi adulterat. cū principaliter sit creatus ad spiritualia intelligenda et in ip̄is mechanicis circa factibilia versat. **E**t h̄e septē species. s. **L**anificiū. **A**rmaturā. **N**auigatōnez. **A**griculturā. **E**lenatōnē. **M**edicinā. et **T**heatricā. **A**d hāc. s. mechanicā oīm rez fabrica concurrē videt. q̄ hūanis necessitatibz inueniuntur grata comoda necia. **L**anificiū ē p̄tia ei' spēs ad quā p̄tinet oīs opatio nendi. reuolūtiō. cōsuēdi. quicq̄ sit instrumētū. cōlo. fuso. acu. pectine. calamistro. girgilo. alabro. in materia lini. lane. canapi. **E**t s̄b eis oīs v̄sus fleoz. filroz. sagozū. sagmatum. sportaz et c. **A**rmatura duas habz spēs. s. architectonicam et fabrile. **A**rchitectonica diuidit i cemētariā et carpētariā. **F**abrilis i maleatorā et effusoriā. **E**dificioz tres sūt p̄tes dispositio. p̄structio. et venustas. **P**orro fabrilis et ferraria duabo rebz p̄stat. s. v̄tis et flāma. **A**gricultura quatuor habet species. s. aruū seu agz q̄ satōnibz deputat. **C**onsitū qui nemozibz cōstat: ut sūt vineta. oliuete. pomeriuz. **P**ascuū: qui pascuis cōstat. ut prata. **F**loridū: ut hortū et rosarij. **C**ultura igit̄ multiplex est. **C**inis. i. incēdiū p̄ qd̄ ager inutilem humorē erubat. teinde aratōis incēmissio. **S**tipulaz incēssio. **S**tercoratio. **D**atio. **D**ebatio. **R**ūchatō. **D**ñ cōlendi agri rō q̄tuor rebz p̄stat. s. aere. aqua. terra. et industria. **O**portet. n. ut eis locis q̄s colē destinab aer sit salutaris et clemens. aq̄ salubris et facil. vel ibi nascēs v̄l ab v̄ta. v̄l f̄mbre collecta. **E**ra vō secūda et si incomoda. **I**n vitibz putābis tria cōsiderāda sūt. s. fructuuz spes successa. materies. loc' q̄ fuet ac nutriat. **E**lenatio tres h̄e spēs. s. ferinā aucupiū. et piscariam. **F**erina fit mltis modis. s. retibz. pedicis. laqueis. precipitijs. arcu. iaculis. cuspide. andagine. pēnaz odore.

canibus. ancipitibus. Aucupium fit retibus. laqueis. pedicibus. precipitijs. arcu. visco. hamo. Piscaria fit retibus. sagenis. gurgustijs. hamis. iaculis. **N**avigatio quae est mechanice species secundum praedicta. ad quam pertinet omnis industria emendandi et vendendi. Hec uniuersa littera adijt. pacem et familiaritatem cum exteris nationibus proponit. et puata bona comitia facit. **M**edicina corporis vel tuetur vel restaurat salutem. Hec continet occasiones et operationes. Occasiones sunt sex. Aer circumbans nos. cibo et potus. somnus et vigilia. motus et quies. exinatio et repletio. et accibetia aie. i. passiones insurgentes. Operationes sunt intus et foris. Intus ut ea quae intro mittuntur per nares. per os. per anum. ad excitandas sternutationes. vomitiones. et purgationes. Foris ut sunt emplaustra. incisio. et vntio. **T**heatrica pertinet ludos duobus generibus. Nam ludus aut est gignicus. aut agon. aut circensis. aut scenicus. aut gladiatorius. Gignicus est qui in gymnasio exercetur. cuius quinque sunt genera scilicet saltus. cursus. iactus. virtus. atque luctatio. de autem virtus immensitas virium in labore et ponderare corporis. Agonum genera fuerunt cursus celeritas. sagittandi pericia. standi patientia. ad citharam quae vel tibias incedendi gestus. decantandi modulatio. terrestris quae et naualis peritiam. duobusque supelliciorum certamina. Circenses ludi dicti a circueundo. Scena locus est intra theatrum in modum domus instrata cum pulpito. ubi cantabant comici et tragedi. saltabant histriones et mimi. Gladiatores pugnant in amphitheatro. illic iuuenes versus amorum duobus modis dicebant. et modum inter se pugnis aut gladijs. modo circa bestias intendebant. Est et ludus alee. corae. palle. Alea taxillis ludis. ab hac fraus et mendacium et iniuriam nunquam abest. postremo et damna reipublicae. **E**t propter haec scelera aliqui sunt hic legibus inducta. haec **C**ince. **L**ogica diuiditur in grammaticam et rationem differendi. Grammatica autem est scientia recte loquendi. recte scribendi. origo et subiectum omnium liberalium artium. **E**t diuiditur in litteras. sillabam. dictiones. et orationes. **L**ittere grece et latine ab hebraeis videtur exorire. Apud illos enim primo dictum est aleph inde tractum est a grecis alpha. et a latinis a. **O**mnis autem littera apud grecos et verba proponunt et numeros faciunt. Nam a significat unum. b duo. c tria. et sic de ceteris. **R**atio differendi diuiditur in dialecticam et rethoricam. **D**ialectica ipsa est quae dicitur logica. i. rationalis diffiniendi. querendi. differendi potestas. Itaque dicibile aliud incomplexum aliud complexum. **E**t incomplexorum aliud inherens intra. de hoc agit in libro praedicamentorum. Aliud inherens extra. et de hoc agit in libro principiorum. **C**omplexorum aliud absolutum. et de hoc in libro praedictas. ubi agit de enunciatione siue respectu. Aliud ordinatum ab altera. et hoc vel ab omni materia indifferenter. et de hoc in

libro principiorum. vel ab materia determinata dictum. et hoc tripliciter. quod vel ab materia necessaria. et de hoc agit in libro posteriorum. vel ab probabile. et de hoc in libro topicorum. vel ab sophisticam. et de hoc in libro elencorum. **R**ethorica est bene dicendi scientia. ad persuadendum iusta et bona. in rebus personarumque et negotiorum causa. Rethor est vir bonus dicendi peritus. **A**ir bonum consistit natura. vita. moribus. et actibus. **D**icendi peritus consistit. artificiosa eloquentia. quae constat partibus quinque. scilicet inuentione. dispositione. memoria. pronuntiatione. et fine officij. quod est aliquid persuadere. **I**sta autem dicendi peritia consistit in tribus. scilicet natura. doctrina. et usu. **C**ausarum genera tria sunt. **D**eliberatiuum in quo quid debeat vel non debeat tractari. **D**emonstratiuum in quo persona laudabilis aut reprehensibilis ostenditur. **J**udiciale in quo de ipsius factio pene aut propter suam datur. **D**eliberatiuum generatim dupliciter est. scilicet suasio et dissuasio. **D**uasiorum autem tribus diuiditur. scilicet utili. possibile. et honesto. **D**emonstratiuum habet duas partes. scilicet laudem et vituperium. **P**artes vero omnes rethorice quatuor sunt. scilicet exordium. narratio. argumentatio. et conclusio. haec **C**ince. **E**t nota quod inuentiones. **S**unt in artium liberalium. et mechanicarum. et philosophiae. et auctores librorum ipsarum. comiter fuerunt gentiles et reipublici homines. **I**n grammaticalibus principaliter praecipue **D**ionysius. **I**n rethoricis **T**ullius **C**icero qui ethnicus de diuina proprietate male sensit. secundum **B**ertholomaeum prima parte. quod xxij. quae etiam malorum morum fuisse ostendit **S**alustius. **S**ed et ipse **S**alustius cum **D**emostene greco oratore praecipue in fideles fuerit. **L**actantius autem (ut omittam **T**itum **L**iuium lacteo fonte manantem. sed errantem) christicola fuit. **S**ed errorum **A**llenias traxit sectatus est. et de spiritu sancto minus bene sensit. ut patet in libro suo institutionum. **I**nter poetas magnus fuit **H**omerus apud grecos. **S**ed apud latinos maior **V**ergilius. quae ultra infidelitatem turpissimum in moribus fuit. nec minus eo **N**aso seu **Q**uidius. et praecipue in sua doctrina lasciuia plena. **I**n historiographis praecipue **T**aliterius maximus in philosophia. **L**ucanus in metro. **S**uetonium in circumscriptione corde et corpore. **J**osephus iudeus post christi abuentum in daismum secutus est. **I**n logicalibus **A**ristoteles. et totum philosophiae monarchiam. cuius partem moralis **S**ocrates se totum dedit. **P**itagoras naturae alius. sed utriusque discipulus. **P**latonem utraque complexus est. ut dicit **A**ugustinus de ciuitate dei. **D**ic super omnes theologus fuit. cuius doctrina antiqui sancti doctores imbuti sunt. ut **A**mbrosius. **O**rigenes. **A**ugustinus. **H**ieronymus. **B**asilius. **E**rrores tamen eius plurimos abiicientes **O**rigenem dimittendo. **M**oderni vero **A**ristoteles sequuntur propter amorem. doctrine ordinem et minus errantem. **O**mnibus hiis cum suis sectis epicureis. stoicis. et peripateticis. cum alijs. non excludendo **S**enecam moralissimum. sed cum vulgo idolatratem ab extra. secundum **B**ertholomaeum. principes illi sunt. qui secundum apostolum. Corinthios.

dei sapias mīme coguerūt. Et dñantes sup bestias. i. bestiales hoīes et rudes. hi pñcipales gētū. et lubētes ī auibz celi. i. demonijs. sua curiositate et plīma falsitate suggesta. illudētes hoīes. et illusi ab ipīs spiritibz malignis. pgregātes sibi auz sapiētie et argētū eloquētie sū fine. demū exterminati sūt et ad inferos descēdērt. ut dī Baruch. iij. **A**ri smetricā dī de pñioribz Pitagorā inuenisse qui et sine fide fuit. **T**ubalchayn musicā. **A**strologiā **A**thbalas. et **P**tolome' mltā adhibidit. **G**eometriā **E**uclides et **H**ermentides. ethnici oēs et inter reprobos pputati. **M**edicinā **H**esculapi' pñmus docuisse refertur quē indocte plebes ī deū retulerūt. **S**3 auxit copiose ypocras et **G**alien' necnō et **A**uicēna. qui oēs et hī deū cognouerūt: nō sicut deū glorificauerūt. s3 euauerūt ī cogitatōibz suis. **I**ura ciuilia gentiles pñmi instituerūt diuersi dñs vrbibz. et a lacedemonijs leges romani mutuati sūt. ut patz ī decretis dis. vij. **M**oyses. **A**rtēs pñles mechaicas instituisse ex **C**ayn pgenitos insinuat geneleos liber in. iij. c. **Q**ui cōiter criminōsū parētē ī moribz imitati sūt. et ciuitatem ī mūdo ipē pñm cōstruxit. qī inuēns ab illā nō ptinere q̄ sursū est īrlm. **S**ed et monarche oēs siue assiriorū siue medoꝝ et psarū. siue grecōꝝ siue romanōꝝ. vsq; ad tpa **C**onstātini. **P**hilippo excepto impatore a **D**ecio interēptō. oēs ī sua cecitate mentis mortui sūt. et moribz intpatissimi. **E**t ille q̄ vidēf fuisse felitior: **D**ecian' .s. et mōi sapiētia nō ignarus. lasciuissimus describit. **H**ec iō scripta sūt. ut non glorief sapiens ī sapia sua q̄tūcūq; bis replet'. nec potēs ī potētia sua. s3 agnoscat vey esse qd̄ dī Sap. xij. **E**iani sūt oēs hoīes ī q̄bo nō subest scia dei. **C**lere vani. i. frustra cū nō psequēf finez suū. q̄ ē fm mgfm in. ij. dis. j. ut sūmū bonū intelligant. intelligēdo amēt. ipōq; fruāf. **S**3 nec se deijciāt et ptemnāt. quibz tales scie desunt. aut potētia vel diuitie subtrahūf. qz sū bis plenissime salus. p̄a pcurari p̄: ac etiam p̄imōꝝ nō modice. sicut expientia docet. **E**lep doctrine tales q̄ ad vera et vtilia q̄ ibi sunt. ptemni nō debēt. ex eo q̄ autores fuissēt vitiōsi. **N**az veritas fm **A**mbro. a quocūq; dicatur a spūsācto est. **E**t hī ipi nō habuerint eū q̄tū ad grāz q̄tū facientē. **I**n cui' figurā p̄cepit dñs vasa aurea et argentea egiptōꝝ asportari ab hebreis. vnde tabernaculū dñi p̄strueretur. ad significādum fm venerabilem **G**ratianum dis. xxx vij. §. **S**ed ecōtra. q̄ auz sapientie et argētū eloquētie l3 accipe ab infidelibz quasi iniustis possessoribus ex suis doctrinis. et puerte in vtilēz vsū ecclie. **A**n et apl's ad **T**hibū allegat dictū cuiusdā p̄bi. **E**receses male bestie et. **E**t hoc etiā dic

Aug. j. q. j. dñs declarauit. **A**uz in sermonibus ab ipm. nec vidēf honestū nec piū eos implere doctrinis et allegatōibz infidelīū. q̄i sacra scriptura q̄ est vera dñā oīm facultatū ancillari vidēaf. tāq̄ insufficientes. et ille vere ancille dñari. **I**nde ei vilescit scriptura auz getur curiositas magisq̄ deuotio ī auditoribus et vanitas ī loquētibz. **S**ed sufficit aliqñ ancillas vocare ut sancti fecerūt ab magis pfirmanduz ea que sūt fidei. p̄ testimonia inimicorum eius.

Capitulū quartum de quidditate anime et p̄petatibus eius.

Quidditate anime
ronalis et p̄petatibus eius. dñs **J**ob. dñci sup **E**ccliaste. xxxvj. lectōne tractās illud **E**ccliastes. **C**ū cta fecit deus bona ī tpe suo et mūdū tradidit disputatōni eoz ut nō inueniat hō op' quod opatus est de' ab initio vsq; ad finē. i. aiām que pmanet in eternū. sic dicit. **N**acti p̄bi aliquā veritatez cognouerūt de mūdo isto. nō tñ aiāz plenam aliqz nouit: nisi per reuelatōz spūsācti. **A**n **A**restoteles ī p̄io de aiā. dic difficilimū eē accipe quid sit aiā. et multas hē dubitatōes. **D**uodecim at̄ dubitatōes de ea ponētur fm dñs sapiētes. et licz p̄bi nesciuerint qd̄ dicerēt. diuersimode tñ descripserunt eā. vici a veritate fm. xij. ei' cōditōes. **P**lato dixit aiāz esse essentiā vel nūez se mouentez q̄ p̄ponebat̄ ex q̄tuoz numeris. s. vnitāte. dualitate. ternario et q̄ternario. **V**ocabat vnitatem intellectū. dualitatē sciam. opinionē ternariū. sensum q̄ternariū. **D**ic q̄ intelligit aiām h̄re intellectū. sciaz. opinionē. et sensū. et ideo p se mouet cū vult. **S**ed spūsāct' aliter intellexit **N**ā aiā est vna essentia et sic rñdet vnitati. ē composita ex esse et essentia. ut dīc. s. **T**ho. pte. j. q. xc. et hoc rñbz dualitati. est ad imaginē dei p̄ triplicez potētiā. s. memoriā. volūtātē et intellectū. ut ait diuus doctoz **Aug.** de trini. et hoc rñdet ternario. et creata ē ut informet corp' cōpositū ex q̄tuoz elemētis. et sic rñdet q̄ternario. **D**emocritus dixit q' aiā est ex athamis spericis q̄ vidēf ī aere in radijs solis. **D**ic fuit vict' sic dicere quia athami sp̄ sunt ī aere. s3 non vidēf nisi sole adueniēte. **D**ic anima ē ī nobis sed cognosci nō p̄ nisi adueniēte lumine diuine grē. et sic nobilissima ē ut suū intellectū et quālibz hūanaz noticiā trāscendat. **M**agna res inquit **Ber.** ad **D**ajmonē est aiā q̄ xpi sanguine est redempta. **E**mpetocles dixit eā ex igne. aere. aqua. et terra. līte et amicitia. **D**ic recepit p̄ aiā totū hominē. sicut frequēter facit sacra scriptura. **C**orp' at̄ p̄ponitur ex q̄tuoz elemētis. et anima restabit fm eū

ex lite et aicitia. Et hoc dicit cogit ex inclina-
tione qua hinc ad corpus: ex fuga et odio. Nam
aia iusta suum diligit habitaculum. et damna-
ta odit suum. ut dicit diuus Augustinus. tercio super
Genesim ab Iheronimo. c. xvij. Heraclitus tenebrosus
philosophus. dixit aiaz esse scintillam stellaris esse-
tie. dicit ei originem tangit quod de celo est. solu-
a deo infusa. Alius Heraclitus cognomine po-
eticus. dixit aiaz esse lucez. dicit ei essentiam
dixit. Nam aia secundum Augustinum. de essentia est ange-
loz. ut sit decimus ordo. Nam angeli per lucem in-
telliguntur Genesim. j. Dixit deus fiat lux et facta
est lux. i. multitudo angeloz. ut ait doctorum
glossa. cois. Quod tetigit saluator in parabola de
muliere pedete decimam dragmaz Luc. xv. Non
enim perdidit aliquem ordinem angeloz: sed de quibus-
bet aliis. homines autem perdidit totum quem totum
saluum fecit in sabbato magno in ara crucis
Iohannis. vij. Seneca dixit aiaz esse spiritum intel-
lectualem ad beatitudinem in se et in corpore or-
dinatum. dicit tetigit finem eius ut. s. bene operans
beatificaretur in morte. et corpore in quo bene gessit
in ultimo beatificaretur iudicio. Aristoteles
dixit. quod aia est entelechia. i. actus primus
corporeis organici. potentia vitam habens. dicit tan-
git eius immortalitatez. quod est vitam duas al-
teri et aliter non habens. aliter esset in infinitum
percedere. hoc diffusius deo dante dicitur infra
in hoc eodem capitulo. Pythagoras dixit aiaz
esse armoniam. dicit tetigit officium quod habet in cor-
pore. s. euz regere et mouere sine tedio et sine
labore. immo regit cum personam. ut patet in
cunctis temporis motibus corporis. et maxime lin-
gue que melos comiter gestos facit. Isto modo dicitur
bat diuus doctor Augustinus. li. de spiritu et aia. Aia
est suba quod dicitur. rationis princeps. corpori regenda
accomodata. Et Remigius. Aia est suba in-
corporea regens corpus. Pythagoras dixit aiaz
esse aerem. et sic a se fuit motus: eo quod homo
nec per momentum sine aere viuere potest. Quod dicitur
etiam Isidorus. li. j. etimologiaz. c. j. quod gentes
dicebant aiaz que uentum aere attractum. ut uen-
tum uideat hominibus dare vitam. tamen spiritus sanctus con-
egit sic dicitur ex aie summa puritate. sicut et
dixit Aristoteles. ij. de aia. quod aia est sicut tabu-
la rasa in qua nihil est depictum. Hippocrates dixit
aia est igneus vigor. Et Virgilius. Igneus
est illi vigor et celestis origo. dicit tetigit
eius effectum. s. spiritus amare. Aut. n. venerabilis
Hugo de sancto Elicto. in principio de arra aie.
Scio aia quod vita tua dilectio est. et scio quod sine
dilectione esse non potes. Hippocrates dixit aiaz
esse spiritum tenuem per omne corpus dispersum.
dicit tangit eius incorporeitatez et motum existens
bi in corpore. quod se tota in toto et tota in quilibet parte
Itaque non est in uno loco corporis solu sed ubique. et
aia undecumque sentit sicut in parte. Exemplum ponit
Calcidius super Thimeum. de aranea que sedes in
mebio sue tele quatuor motu est undecumque

sentit et etiam existens ex se mebio. Pamp-
lanius dixit aiam esse ideam. dicit tangit aie
capacitatez. quod. s. aia cognoscere apta est. et ex
hoc conuincit in se habere omnem rerum similitudines.
ut Aristoteles. deducit i. iij. de anima. Et diuus
Augustinus. in de spiritu et anima inquit. Anima est omnium
rerum similitudo. Et ita anima ab similitudinem
totius sapientie facta in se omnium rerum gerit simi-
tudines. quod similis est terre per sensum. aque per
imaginatorem. aeri per rationem. firmamento per in-
tellectum. celis celorum per intelligentiam. lapidi-
bus per essentiam. arboribus per vitam. animalibus per sensum
et imaginatorem. angelis per intellectum.
deo per intelligentiam. Ex his partibus que plures non sunt
inuenerunt quod est. quod deus operatur est ab initio
usque ad finem. sed solus spiritus sanctus docet. quod est facta
ab imaginem et similitudinem dei Genesim. j. hec
Iohannis. dominici.

S. j.
Diffiniri ergo vel describi sic
posset aia rationalis secundum theologos a spiritu sancto
illustratos. Aia est suba incorporea. immor-
talis. a deo de nihilo creata. cum infunditur cor-
pori suo ab ipso informandum essentialiter et
per se et perfectam beatitudinem obtinendam. per
gram et bona opera. Incorporea dicitur per predictos
philosophos qui dixerunt eam esse corpus. ut aerem vel
ignem. quod per heresi reprobatur. xxiiij. q. iij. c. pl.
Immortalis dicitur per illos que eam dixerunt cum cor-
pore mori. In persona que dicitur Ecclus. ij. An est
interitus hominis et iumentorum et equa utriusque
perditio. Sed hoc ut hereticum ab ecclesia condem-
natur ut patet. Creata dicitur per gnoscitos heret-
ticos que dixerunt aiaz esse naturam dei et per se
quas non creatam que per errorem reprobatur in dicto.
c. xxiiij. q. iij. A deo dicitur creata. contra simoniacos
et menandrianos inter hereticos com-
putatos. dicentes aiaz et alias creaturas ab
angelis factas. De nihilo dicitur per eos que dixerunt
factas ex suba stellari. ut Heraclitus uel ex
duce. i. aia generati ex aia generatis cum ge-
nerat corpus. Sic et corpus generat ex corpore.
Cum corpori infunditur. per originarios que dixerunt
omnes aiaz ab initio mundi creatas fuisse et pec-
casse. et secundum uarietatem peccatorum in diversa corpora in-
fundi quod hereticum ponitur in dicto. c. xxiiij. q. iij.
Ab informandum corpus dicitur per eos que dixerunt aiaz
corpori uniri non ut forma subalis: sed ut motor
mobili. Quod reprobatur de sancto. trini. et fi. ca. c.
unico. in cle. Ubi determinatur quod anima intel-
lectiua per se et essentialiter est forma corporis hu-
mani. et prius asserere est hereticum. Rationes ibi
assignat glossa. Iohannis. an. quas accepit a beato
Thoma. in prima parte summe. q. lxxvj. Ad bea-
titudinem consequendam dicitur contra eos qui
dixerunt animas perverti in demones vel que-
cumque animalia. quod reprobatur. xxiiij. q.
iij. c. pelt. circa fi. et per gratiam dicitur per pel-
agianos hereticos que dicunt per libere arbitrium

est. qz nihil est qd nos discernat a brutis et mutis. nisi religio et cognitio sumi dei. Igitur ad fruendum summa anima nostra creata est. Hoc ratio demonstratur inductive: quoniam omne animal id cognoscit et solū. quod ad eius usum spectat. Azin? autem non cognoscit aurum nec margaritas: quia ad eius usum facta non sunt: et sic discurrendum per singula. Igitur si deum cognoscere in hac vita continue laboramus: natura nos hoc ad hunc finem factos esse. Ex hoc argumento Lactantius li. vii. insti. de vita beata plures eligat rationes. Secundo nihil est quod utatur elemento celesti nisi homo. igitur homo ab celestia creabitur: et non corpus. quod in terram reuertitur per mortem. immortalis est ergo anima. que illuc aspirat. Ista consequentia videtur satis bona in materia inductive. cum cuncta animalia sibi sibi nutriendum et mutantur. ut etiam in libro de nutrimento et nutrimento dicitur. Antecedens satis patet. quia nullum animal igne utitur nisi homo. Et si dicitur. quia canis et catta comedunt cocta. Respondetur quod hoc agunt propter suam naturam quia ita bene comedere rent cruda et comedunt. et libentiusque cocta. sed sunt satiabalia animalia et capiunt quod sibi dant cum aliter habere non possint. Homo vero ex opposito libentius quod igne cocta sunt comedit. immo nobis videtur impossibile sine igne vivere. Licet Plinius iunior li. vii. c. xiiij. dicat. quod in parte orientali quibusdam gentibus usus ignis fuerit ignotus. usque ad tempus Ptolomei regis egypti. tunc ei primo ignem habuerunt. Tercio est quod ex dictis in illo. c. credo illos non esse homines. Cum igitur locus ignis sit in celo. ut patet omnium sensu et experimento. quod solus homo utitur igne: constat sic nos natura docente. ut per celo facti simus. Unde de hoc etiam Lactantium ubi supra. Tercio probatur sic. Aut anima est immortalis. aut homo infelicitior est cunctis creaturis. Secunda pars non est vera ut constat manifeste. ergo anima est immortalis. pro consequentia. Nam omnes res facta est ad aliquem finem. et cum adipiscitur: quiescit in eo. Hoc patet inductive. Ignis factus est ut sit in loco superiori. ideo inferius movetur rursus ut illuc ascendat. cum est autem ubi esse debet: quiescit. Lapidis locus est et finis petere centrum. et tunc laborat quod possit accedere et cum ibi est quiescit et nullum motum habet et alibi non quiescit nisi violenter tenetur. Hoc ideo consideranda in brutis animalibus. Canis bene pastus quiescit et nil ultra querit quia eius finis est vivere. Et sic de omnibus alijs. Omnia igitur animalia et alia non rationabilia suum finem querunt. et tunc quiescunt quando in sua perfectione consistunt. Hominis autem animus in hac vita nunquam quiescit. licet corpus quiescat in somnis bene pastum. anima tamen inter existens est semper in motu. quod declarant continua somnia. Igitur cum nunquam anima sit quieta et contenta: sed oportet quod ulterius querat. necesse sequitur quod vel ad alium finem facta est. et sic est immortalis. vel

miserrima est. quia nunquam suum assequitur finem. quod fuit secunda pars antecedentis. Hoc ratio fundatur ex dictis deuoti Bernardi. li. de contemptu mundi: ubi ait. Anima rationalis ad imaginem dei facta. ceteris omnibus occupari potest. repleti omnino non potest. Capacem. n. dei quicquid minus deo est non implebit. Hinc est quod naturali desiderio. omnes quidem summum bonum appetere probantur. nullam nisi eo adepti requiem habituri. Quarto et ultimo. deus et natura nihil frustra operantur. Cum igitur videamus nos aliqua summe amare quod ad corpus non potest alio modo spectare nec potest desse. sequitur quod alia est vita quam corporis: et ad aliud facti sumus quam pro corpore tantum. Hoc patet. Nam nos desideramus scire et sapere quod potest afflictionem dant corpori quam delectationes. Nos desideramus famam quam corpori nihil prodest. Immo naturaliter nos commendamus homines virtuosos quod refrenant corporales motus et delectationes. atque naturaliter approbamus meliorem vitam esse quam sit corporalis. et hec unusquisque potest in se intueri. cum anime desideria cogitabit. Hoc ratio fundatur ex dictis torquati Boetij. iij. de consolatio. psal. ij. ubi ait. Insuper est mentibus hominum naturaliter veri summique boni cupiditas. Et de hoc Lactantius diffuse ubi supra. Elbi ad hanc materiam plures persuasorias rationes facit. Primum induci et quinta ratio talis. Omne quod est corruptibile quanto magis inueterascit: tantomagis deficit in virtute et robore suo. ut patet in corpore humano. quod cum antiquatur est magis debile quam prius. quia crebitur ad mortem. Sic et potentie sensitive que sunt affixe organis corporis ut visus. auditus. memoria. et huiusmodi. deficiunt paulatim. et tantomagis quanto quis plus senescit. Si ergo anima esset mortalis similiter etiam diminueretur virtus eius in potentibus. que non sunt affixe organis corporis. ut intellectus et voluntas. sed hoc non est immo contrarium. quia tanto quis perfectius intelligit quanto plus vivit. Propter quod dicitur Job xij. In sensibus est sapientia et in his que multo sunt tempore prudentia.

Sed quoniam plus .S. η. hodie valet apud malum vulgus autoritas antiqum quam persuasione veritas: quid antiqum de hac immortalitate anime seferit aliquid videamus? Primo namque volumus a poetis incipere in quibus est magis dubia veritas. Nihil videtur aliud laborasse quam loqui de inferno. et purgatorio. et capis elisijs. et celis in quibus anime defectorum per quietate meritum et demeritorum collocantur. ut patet omnium intuitu. Et principaliter Virgilius in eneidos. Et Seneca fere in cunctis tragedijs. et quod minus dixit. in fine magni operis conclusit. Moritate caret anime que. Duidi. xv. metha. introducit deum de anima herculis loquentem: et ait. Externum est a me quod transit et inexpressum atque immortale necis. Inde per historicos etiam transibundum sub breuitate est. qui aliorum facta describunt.

Salusti⁹ ei i li. de repub. inqt. Natura diuina
 et fame gla fluxa atqz fragilis est. virt⁹
 clara eternaqz habet. Agz p clara facies ma
 gne diuinitie adhuc vis corpis et oia alia huc
 breui dilabunt. Ingenua et egregia facino
 ra sicut aia immortalia sut. Itz idz i catel
 linario i vna ozonu Julij qz Catonis de pe
 nis aiaz sepataz differit. Jul⁹ cesar. Tale
 rius max⁹ qz eque vt Salusti⁹ fuit roma
 nus scriptor. in. ij. li. c. j. indos meminit. qz
 femie certat mori cu maritis. vt i alia vita
 cu eis fruatur. Itz ibi immortales ee ani
 mas mos galloz approbat. qz pecunias mu
 tuatas apd inferos receptos se sperat. De
 inde diceret stultos. nisi ide bracati sensisset
 qd pileatus pitagoras credidit. Itz li. iij. c.
 xx. et. c. xxviii. vbi clare hoc ponit. Itz vt
 patz i pmo. c. de miraculis qz somnijs. Item
 Lucan⁹ corubensis historicus no poeta hoc
 in plibz libris testat. Magni viri hoc ide
 tenuerit pagani. th qz alios no noiabo pro
 ista materia. Dibim⁹ naqz rex bragmanoru
 ad Alex adru magnu sic scribit. Quaprope
 nimiu vecordes vos qz miserabiles iudicam⁹
 qz origine vraz esse celeste no suscipitis. ma
 gnaz cu deo hre cognatuz. Et itz in alia
 epla. Nos no sumus incole hui⁹ mdi. sz ad
 uene: nec ita i orbe terraz venim⁹. vt in eo
 libeat sistere sz trāsire. pperam⁹. n. ad larem
 priaz. nullis delictoz ponderibz guati. nlla
 qz scie fronte pgrebimur. vt expediti ac
 faciles spaciū ppositi decurram⁹ itineris. Itz
 Cirus maior rex. cu veniret ad mortez. co
 uocās filios suos (vt recitat Tulli⁹ in lib. de
 senectute. qz Xenophon plz scribit) sic ait.
 Nolite arbitrari o filij carissimi mihi me cu
 a vobis recessero nusqz aut nullu fore. Nec
 em dū essez vobiscu animū meū videbatis.
 sed eū esse i hoc corpe ex eis rebz qz gerebā
 intelligebatis. eūde igz ee credite est nullū
 videritis. Eltimo ad phos morales trāse
 amus. Trimegist⁹ mercurius max⁹ gre
 cus ad Esculapiū sic scribit. Ois hūana ai
 ma est immortalis. Itz ibide loquēs de hoie.
 Cū itaqz aiaduertēt de⁹ eū no posse oim re
 rum esse diligētez nisi eū humano ptegeret
 tegumēto. terit eū corporea domo. Talesqz
 oēs esse pcepit. ex vqz natura i vnu pfūdes
 miscēs qz. quātū satis ee debuisset. Itaqz ho
 mines pformat ex animi qz corpis. i. externa
 et mortali naa. vt aial ita pfozatū. vterqz
 sue origini satisfacere posset. et mirari atqz
 ozare celestia. qz incolere atqz gubernare ter
 rena. Itz Lucreti⁹ qui aliqn videē sensisse
 oppositum: tātez hos versus pposuit. Cedit
 ide retro de era qd fuit añ. In terrā sz quod
 missū est ex ethris oris. Id rurū celi fulgē
 tia tēpla receptāt. Itz Tulli⁹ li. quē d somno
 Scipionis edidit paz p pncipium: sic ait.

Costat certū ee i celo biffinitū locū. vbi bti
 eno sepiterno fouē. Et seqē. Di viuūt qui
 e corporū vinculis tāqz e carcere euolauerūt.
 Itz vo qz dī vita moza ē. Et mltā filia i eo
 tez libro. Itz Catbo cupiditate vite immor
 talis seipm pemit vt ad celū ascēdēt aia e⁹
 vt ait Lactā. li. iij. Itz Quilian⁹ cā. iij. ait.
 Siqs sciat qz sit finis bonoz. qz vera felici
 tas. nūqz sibi videbit puaa morte patur⁹.
 Itz anne⁹ Seneca li. de morte immat a apte
 hoc pfitē. Itz li. de naf alibz qz oibz i pn. Itz
 i epla qzta. i epla qnta. et vbi inqt. Stoici
 extimāt aiaz hois pondē magz qz. Et pclu
 dit itaqz de illo. f. aio: an possit immortal ee
 hoc qz certū hē ibi biffuse et bñ. Itz i. lxx
 xvij. loquēs de Scipioe ait. Animū qztez ei⁹
 ee i celo ex qz erat. psuadeo mihi. Itz ad Lu
 cillū epla. cū. Itz disce Lucille qz sit natura
 le i immēsū mētez suā exēdere. Magz et ge
 nerosa res est anim⁹ hūanus. nllōs sibi po
 ni nisi cōes cū deo terminos patit. Aliqn tibi
 nae archana tetegēt. discutietqz ista cali
 go. qz lux vnbiz clara pueiet qz. Lege astro
 logos etiaz paganos fm qz opiones Am
 brosi⁹ marchobi⁹ si d sōno Scipiois ad hāc
 sniaz fducit. due sūt porte i zodjaco. f. duo
 trepicha videlz capricorn⁹ et cācer. p qz aie
 nre descēdēt de celo qz p mortē corpoz earū
 ascēdūt. descēdēt qz p cācz: qz id dī porta de
 orū. qz nafaz immortalitatis deoz hinc as
 sequūt. Dic gz cū descēdēdo veniūt ad leonē
 pditōnis suē auspiciāt exordiu. p cetera vo
 aialia qz sūt sigz zodjaci trāseūtes: pbūt co
 gnitōez seu obliuiscūt eoz qz habebāt i celo
 qz ebie ex visis dīsis. Itz cū aia veit p sa
 turnū acqz rōnatōis nafaz et intelligētā
 In ioue videlicz agēdi. In marte aiositatis
 ardore. In sole sentiēdi opinandi qz naturā.
 In venere desiderij et voluptatū motus. In
 mercurio pncipiādi qz interptādi vigorē. In
 luna plātādi et auguriādi. Sic temū vt di
 cūt p mortē corpoz p eastē reuertit vias
 et signa. Itz Medici silr hoc docueēt. Galie
 nus i li. de spermate inqt. Sicut lux solis qz
 incorruptibilis ē ppls suū emisperiū nllaz
 patit becisionē vel diuisionē. sic et anima qz
 incorruptibilis est. Itz in eodē. Sicut etiā
 lumen solis qd incorpale ē. ab aere et ab oī
 intelligētia oculorū sepaē sine corruptiōe:
 sic aia que incorruptibilis est sn corruptiōe
 a corpe. Itz Descendo ultimo ad naturales
 phos. Pitagoras autē vt ait Hiero⁹. primo
 Nouinianū: dixit. Prim⁹ apud grecos im
 mortales esse aias qz etiaz dixit aias descen
 dere de celo vt sup astrologi dixē. Et ideo
 lac pmo suggere. qz p lacteū circulū transie
 descēdēs. et est ibi initiū imperij infernalis
 dñi. et sup totum ptinet ad deum. vt recitat
 Macrobius vbi sup. Item Empedocles qu

24

dixit future felicitatis appetitu nihil eē felicitū. ut ait **Aresto**. li. de vegetabilibus. Amore immortalitatis hūde. seipm i ardētis eths ne specu piccit. ut testatur **Lactāti** lib. iij. **Ite** **Plato** i **Thimeo** ait. post omne corp' aīmas i sinu patris eterni reuerti. Et ideo. iij. libro dicit. tot aīas esse q̄t stelle. et leges immortaliū hūe. **Ite** satis altum p̄scripsit volumen qd̄ p̄bebron appellauit. q̄ fere tot' est de immortalitate aīe. ubi de penis inferni satis dixerit. **Ite** **Dyogenes** dixit se descendit ad infernū p̄ mortem. et cupiditate immortalitatis seipm occidit. ut dicit **Dionysius** **Iouinianū**. et **Lactāti** ubi sup̄. **Ite** **Archita tarētini**. mentē nr̄az dicebat diuinum numen. testate **Tullio** li. de senectute. **Ite** **Aristoteles** i plūbo locis immortalitatem aīe p̄fitef. Nā i sc̄do de aīa. q̄ aīa separatur a corpe. quēadmodum p̄petuū a corruptibili. **Ite** p̄misit se factū libū quō aīa separata a corpore intelligat. ut bñ oñdit nr̄ mgr̄ **Albt**. iij. de aīa. disgressionē. iij. sup̄. j. ca. **Ite** i libris ethi. taliter felicitatez describit: ut p̄stat intuēti. q̄ impossibile est eā hūi i hac vita. Ex q̄ sequitur vel eū nesciuisse qd̄ diceret. vel aīaz immortalē fm̄ eū esse. **Ite** in libro de pomō (si tñ eū fecit) determinat clare aīaz immortalē. **Ite** **Apulei** **platonici** i li. de deo **Soctis** ait. hoīes rōne plauētes. orōne pollētes. immortalibus animis gaudentes q̄. **Ite** **Plotin** p̄hs dicebat (ut ait diuin' **Aug.** li. ij. d̄ ciui. dei) fugiēdū esse ad clarissimā patriā et ibi patere oīa. **Ite** **Zeno** p̄hs (ut refert **Seneca** in eplā q̄dā) dicebat mortē esse gloriosā. et ideo se interfecit: ut p̄ mortem hūus uiuēt. Sic testatur **Lactāti** ubi sup̄. **Ite** **Dorphiri** sicut testat **Galienus** ubi sup̄. Non est mixtū inq̄t aīaz q̄ suba incorporea est posse separari a corpore. cū ignis q̄ est suba corporea corruptibilis a lignis q̄to est p̄iūct'. possit separari et reuerti in suā materiāz sū sui corruptōe. Nec dicta sufficiāt ad hāc materiā: ut qui nō vult eē xp̄ian'. sit vel rōnalis hō. vel poeta. siue ciuilis. aut orator. vel moralis. sit astrolog'. aut medic'. vel p̄hs naturalis. et nō bestia vel brutū aīal. et quācūqz sectā intrauerit: visa aīa immortalē. reuertat ad xp̄m. qui eū beatificabit p̄cedentibus bonis opib' q̄. **Ex** sac̄ scriptura innumera sūt testionia. s̄z duo sufficiūt. **Dan.** xij. d̄f. Qui in puluere terre dormiūt euigilabūt. alij in vitā eternā. alij i obprobriū ut videāt semp. **Matth.** xxv. Ibi hi in suppliciu eternū. iusti aut in vitā eternā. **Aug.** xij. q. ij. Temp' qd̄ interpositū ē inter hoīs mortē et ultimā resurrectōz. aīmas abditis receptaculis p̄tinet put vnaqz q̄ digna est requie. vel erumna. p̄ eo qd̄ sortita est i corpe. Et **Greg.** q. e. Aīe befactorū

quatuor modis soluit. s. a. peis purgatorij q̄. **Aug.** vlti. de ciui. dei ait. Singula q̄daz dixerūt **Plato** et **Dorphiri**. q̄ si inter se cōdicare potuissent. facti essent fortasse xp̄iani. **Plato** dixit. Sine corpore aīas in eternū nō posse. **Iō.** n. dixit etiā sapiētū aīas. p̄ quācūlibet longū tps tñ ad corpora rediās. **Dorphirius** dixit aīaz purgatissimā. cū redierit ad patrē. ad hec mala mūdi nūq̄ redituram q̄. **Ite** **Dionisi**. iij. c. de diu. no. dicit. q̄ humane aīe ex bonitate diuina hūit q̄ sint intellectuales et q̄ habeāt substantialem vitam incōsumptibilem.

Probatur demū im. S. iij.
 mortalitas aīe ex multis exēplis. Apparuerūt enī **Iude machabeo** **Onias** s̄mus sacerdos defūctus. et **Dieremias** p̄ha. qui mltō tpe aī migrauerat. ad animābū ip̄m p̄mittēdo victoriā. ut habet. iij. **Machab.** **Istoria** quaz xp̄c narravit iudeis de diuine epulone sepulto in inferno. et **Lazaro** quiescente i sinu **Abrahe**. oñdit clare aīas immortales. et fm̄ opa in futuro recipere **Luc.** xvj. **Iuuenis** quidam resuscitat' a **Ioh.** euāgelista narravit glaz regni paratā bonis. et tormēta varia inferni p̄ malis. ut patet i eius legenda. **Tres** mortui resuscitati ad sepulchrū **Dieronimi**. narrauerūt multa de glā paradisi. penis inferni. cruciatibus purgatorij. ut patz d̄ miraculis ei'. **In.** iij. d̄yalogoz multa exēpla hēs. ostendētia premiū vel penā aīaz in alia vita. et p̄ p̄ns immortalitatem earum. **Beata Agnes** cum magna comitua sc̄taz apparuit post mortē **Constātie** filie **Costantini**. ut narrat **Ambro.** **Agata** q̄ **Lucie**. Et **Petrus** et **Paulus** **Dominico** sanctissimo. et innūera h̄mōi. **Sciendū** tñ q̄ cū mors nō sit aliud q̄ priuatio vite. Sicut i anima p̄ p̄siterari triplex vita. s. nature. gratie. et glorie. ita et p̄ oppositū triplex mors. **Sz** p̄mā vitā que nō est aliud nisi p̄manētia e'. sic ē immortalis. **Iuxta** illd̄ **trimegisti**. Oīs aīa immortalis est: nisi quis appellet mortē quācūqz mutatoz etiā p̄ affectū. Sic enī et aīa mortal' ē. q̄ mutabil' ac etiā angel'. **Tñ** apls de deo q̄ oīno imutabil' ē: dicit. Qui h̄ immortalitatez sol'. **Sz** vitā gr̄e q̄ mediāte de' inhabitat aīaz spūalē vitā ei p̄ferens. Sic aīa morit' p̄ p̄cēm mortale. q̄ mors n̄ ē aliud q̄ subiectio gr̄e. Sicut ei corpe nō uiuit aīa absēte. ita nec aīa nisi deo p̄ntē. s. p̄ gr̄az. ut dicit **Aug.** de pe. di. j. Resuscitat'. Et de hac morte dicit **Ezech.** xvij. Aīa q̄ peccauerit ip̄a moriet'. **Sz** terciā vitā quā h̄ aīa i gloria fm̄ illd̄ **Ro.** vj. hētis finē vitā etnāz. Morit' aīa dū in eternū ea p̄uat' p̄ damnatoz. de q̄ morte xp̄c **Ioh.** viij. Siqz fm̄onē meū seruauerit nō videbit mortē in eternū. **Unde** et

Steffanus hortat quēdāz uxoricidā. ut de-
serat seculū et intret religionē: dicēs. ut ig-
scat de' pccis tuis: et refrigeret aīaz tuā. s. i.
beatitudie priusq̄ cruciēis ppetuis flāmīs
i. et nō crucieris q̄c. xxxij. q. ij. admonere.
Illū cruciatū appellat scrip̄ta morte Apoc.
ij. Qui vicerit. s. tēptatōes nō lede' a morte
scda. Et p̄pterea signāter dicit ps. Mors pec-
catorū pessima. p̄ma est mala corpi. scda aīe
peior: ē. tērcia vtriq̄ finaliter et hec pessima.

Capitulū sextū de unione anime ad cor-
pus. et multiplici acceptione h' vocabulī.

De unione anime cum
corpe hūano. Cur facta est: Cū
aīa sit ita nobilis spūalis et im-
mortalis ad imaginez dei. queri
p̄ q̄re corpi humano. qd̄ est ita vile mate-
ale et mortale p̄iuncta est: Quid ei est homo
ait Bern. nisi sperma fetidum. sacc' sterco-
rum. cibo vermiū. cui' concept' culpa. nasci
miseria. mori pena. et sic in nō hoīez vertit'
oīs hō. qd̄ dī respectu corpi. Ad qd̄ et fa-
cit illō Job. xij. Homo nat' de muliere bre-
ui viuēs tēpe reple' multis miserijs q̄c. Ad
qd̄ rīdet mgr̄ in. ij. sen. dif. j. Primo q̄tez qz
deus sic voluit. et cū volūtas ei' rectissima
et sapiētissima sit i oībo. nō nisi optie factū
est. An et Amb. de pse. dif. ij. Oīa q̄cūq̄ vo-
luit dñs fecit i celo et i fra. et qz sic voluit fa-
ctum ē. Adducit tñ mgr̄ sen. ibi duas ali-
as rōnes pueniētie. q̄z prima est ad dādūz
qd̄dāz i hoc exēplū unionis future i patria
inter aīaz et deū. q̄ clarissime de' videt' et fru-
itio pfectissima seq̄t'. Cūz enī sit infinita dī-
stātia inter deū et creatāz. nā de' infinitus
aīa et creatura virtutis finite. potuissz hōi-
bus vidēi impossibile posse unq̄ attingē ad
illā pfectōz et talē unionē. nisi dare' ei ali-
qd̄ exēplū alic' p̄iunctōis sibi note rez maxie
distātiū qd̄ sit i p̄iunctōne aīe cū corpe. Nāz
nlla p̄portio ē inf' aīaz et corpe. Nā aīa spū-
alis. illō materiale. aīa immortal. illō mor-
tale. aīa inuisibilis illō visibile. illa nobilis-
sima silis anglis p̄pter intellectū. illud spur-
cissimū sile iūntis. Et tñ cū sit tāta dispro-
portio inter ea. in tāta aicitia de' ipsa uniuē
ut nūq̄ alterz vellet ab altero separi etiā in
piuris. An apl's. Ipsi nos p̄mitias sp̄s ha-
bētes. ingemiscim'. eoq̄ nolū' expoliari:
sz supuestiri. Sic ḡ potuit de' res ita distā-
tes in tāta aicitia adinuicē p̄iungē. porrit
nulli dubiū et aīaz vtuosi. illa unione clare
visionis et b̄ssime fruitōis secū p̄iūgē. et sic
h' rei fiducia vigorat'. Scda rō fm eūde
est. ut aīa unita corpi sic ex eo sustinet plā
mala et bella. nā caro p̄cupiscit aduēl' sp̄m.
sic inde sibi acq̄rat resistēdo maiorē coronā.
Quāto enī q̄s cū plūbo hostibz gerit bellū et

biuti' laborat. si victoriā obtinet. tāto glio-
sior ē triūph'. Hō autē nōsolū impugnat a
suo spū ut angelus prim'. aut a demone ut
Adā terrenus. sed ab innūeris demonijs. a
passionibz carnis. nō tñ semel: sz dū viuit.
Ad qd̄ etiā vidē face' qd̄ dicit Lactāti' i li. vj.
instic. s. q' de' excogitavit inenarrabile op'.
ut. s. infinitā multitudinez aīaz crearet. q̄s
p̄or fragilibz et imbecillibz corpiibz alligatas
p̄stitueret. bonū malūq̄ medias. ut p̄stātibz
ex vtrisq̄ nature v̄tute p̄ponēt. ne immorta-
litate delicate asseq̄rent' ac molliter. sed ab
illō efne vite. ineloq̄bile p̄miū. cū sūma dif-
ficultate ac magnis laboribz puenirēt. hec
illi. Potest tērcia rō adduci. s. ad maiorē
pulchritudinē vniuersi ac oīsioz sapie sue.
Nā quāto i ciuitate aliq̄ sūt plā rez genera-
tāto pulchrior reddit'. Tātoq̄z magis sapia
artificis maior apparet quāto plā artificia
variata pegerit. Fecit ḡ de' gloriosus. crea-
turas aliq̄s pure spūales: ut angelos. alias
pure materiales: ut elemēta et elemētata cū
corpiibz celestibz. his q̄z addidit creatam cō-
stātez p̄tim ex spūali. s. aīam. p̄tim ex mate-
riali: ut corpe. sicuti est oīs hō. ut dī exē. de
sū. tri. et fi. ca. c. j. In q̄ etiāz triphario ope
vniuersi rep̄ntat' misteriu'z trinitatis. dum
vnu vniuersū ex tribz rez generibz p̄stituit'
Cūq̄ aīa rōnalis corpi cū creat'. Cre-
atur aīa q̄libet. nō a principio mōi. ut q̄-
dāz heretici dixerūt. xxxij. q. iij. c. pl't. sz or-
ganizato corpe hūano cōcepto i v̄tro m̄ris
et distincto p̄ mēbra. tūc aīa creat' et creādo
corpi infūdit'. An Aug. Cōtēplemur factu-
ram Ade. In Adā enī exēplū datū est. ut ex
eo intelligat' qz iāz foīatū corpe aīam acce-
pit. Nā poterat aīaz limo terre admisceri.
et sic corpe foīari. Sz rōne infirmabat'. In-
firmabat' glo. i. rōe. Dec snia destruebat' qz
p̄mū oportebat domū p̄paginari. et sic inha-
bitatores induci. Aīa certē qz sp̄s ē. in sicco
bitare nō p̄t. Sed i sāguine ferē habitare.
Cū ḡ liniamēta p̄pacta nō fuerint. vbi erit
aīa. xxxij. q. j. Quod vō nō foīatum.
De modo uniois ani .S. j.
me cū corpe. No. fm An. i spec. histo. q' aīa
p̄t p̄siderari. put est sba. et sic p̄t dī aīa q̄si
animās et p̄ficiēs corpe. Et fm hoc ē i eo sic
p̄fectō i suo p̄fectibili. sic foīa i materia. vñ
destructo corpe destruit' aīa inq̄tū foīa. nō
aī inq̄tū ē sba. i. sp̄s. Sic ei dī aīa ab a qd̄ ē
sine. et mēnen qd̄ est defect'. q̄si sine defectu
quia nūq̄ illa suba deficit. Q. aut dicit Aug.
animāz nō esse i corpe ut formam in mate-
ria. intelligendum est fm omēz modū quia
s. anima sepatatur a corpore fm qd̄ est substā-
tia. forma vō fm rem nullo modo sepatatur
a materia. Itaq̄ non est anima unita cor-
pori p̄ modū cōtinuatōis quia continuatio

terminū hē fm quē res alteri p̄iungit. nec est p̄ totū illud cū quo p̄tinuatur. **A**īa autē est p̄ totū corp⁹ absq; termino ⁊ situ. **E**ū dicit **Aug⁹**. q̄ nō est in corpe sicut vinū i vtre. s; tota toti corpe p̄iuncta est. **E**adē rōne nec p̄ modū p̄tigitatis. sed nec p̄ modū mixtōnis. q; i mixtōe oportet esse p̄tū diuisionē. ⁊ q; nō p̄ q̄dēz quātocūq; corpe misceri. aīa vō quātocūq; corpe p̄iungit. **S**ilicet nec p̄ modū imp̄ssionis. **I**mp̄ssū em̄ nō subsistit sine eo cui est imp̄ssum. ut p̄t; i forā imp̄ssa statue vel sigillo. **S**; p̄ modū agglutinātōnis. **E**ū em̄ egredif vel excludif semē ab homine i pueri generatōne. spūs q̄ d̄ edificatōr vel artifex simul egredif. qui dispositōnes acquirit i corpe priusq; aīa infundat. et q̄i ab eaz recipiēdā habilitat corpe v̄l coraptat. **S**icq; ista duo i vnū glutinat. **S**unt aut vnū nō ut p̄tinuū v̄l indiuisibile. s; vnū rōne. nō q; sit eadē ratio vtriusq;. sed q; faciūt vnū cui⁹ est vna ratio. s. hoīez. hec ille. **F**it aut hec vnio aīe q̄ tūc de nouo a deo creatur. in capite. xl. diez a principio p̄ceptōis quo ad mares. vel. xlvj. ut notat mgr̄ sent. post **Aug.** in. iij. dif. iij. **(E**t ut dicit **Inno.** ex̄. de cele. mis. in q̄baz. **A**d compositōz aīe corpe elemēta p̄currūt videlz terra. aq̄. aer et ignis. **E**t ad vegetatōz eiusdē corpe q̄tuor humores p̄siles illis p̄ueniāt. videlz sanguis. colera. flegma. et melancolia. hec ibi. **C**olera est sicca ⁊ calida et p̄gruit igni. **S**anguis est calidus et humid⁹ et cōgruit aeri. **F**legma humidū et frigidū ⁊ p̄gruit aque. **M**elancolia frigidū et siccū et p̄gruit terre. **E**x his humorib; hē homo inclinātōz naturalē ad aliq; vitia et ad aliq; virtutes ⁊ scientias. **N**am colerici inclinātur ad irā ⁊ ad magnanimitatem ⁊ fortitudinē. **S**anguinei ad luxuriā et ad beniuolentiā ⁊ affabilitatē. **F**legmatici ad pigritiā et incuriā ⁊ māsuetudinē et patiētiam. **M**elancolici ad desparationem ⁊ suspitōnes p̄punctōez ⁊ modestiā. **E**tū ad scias fm **Joh.** d̄fici i d̄yologo suo post **Albertū magnū**. colerici inclināt ad metaphisicalia. sanguinei ad naturalia. flegmatici ad moralia. melācolici ad poeticalia. **H**is etiāz correspondēt quatuor passiōnes animi. **G**audiū sanguini. spes colere. timor flegmati. dolor seu tristitia melancolie. **E**t sicut ex inpropor̄tione humorū corpe generat infirmitas. ita ex inordinatōne passiōnū infirmitas p̄c̄i. que tantēz inducit mortem. **I**n hui⁹ figurā d̄ **Luc.** vij. hi q̄ portabāt. s. mortuū steterūt. **H**i qui portāt mortuum in aīa ex inordinatōne passiōnū sūt. gaudiū mōi. spes lōgeue vite. timor nō valēdi penitēre vel recidiuādi. dolor aduersorū que ducūt ad sepulchrū inferni. **S**; grā xp̄i cessādo a malis reuiuiscit p̄cor.

Vnitur autē anima **S. q.** humana tali corpe. s. humano valde p̄uenienter. **E**t ratio est fm. **b. Tho.** i prima p̄e q. lxxvj. q; aīa intellectiua fm nature orbem infimū gradū tenet i substantijs intellectualib;. intātū q; nō habz naturaliter sibi inditam noticiā veritatis sicut angeli. s; oportet q; eā colligat ex rebus sensibilib; p̄ viam sensus. ut dicit **Dionisi⁹**. **N**atura aut nulli d̄est i necessarijs. **E**ū oportuit q; aīa intellectiua nō solū h̄ret virtutez intelligēdi sed etiā sentiendi. **A**ctio aut sensus nō fit sine corporeo instrumētō. **S**oportuit q; aīam intellectiua ⁊ tali corpe vniri. q; posset esse p̄ueniēs organū sensus. **O**mnes aut alij sensus fundātur sup tactū. **A**d organū aut cōueniens tactus requiritur q; sit mediū inter cōtraria q; sūt frigidū et calidū. humidū ⁊ siccum et silia. q̄rū est tact⁹ app̄hensiuus. **S**ic em̄ est i potētia ad p̄traria. et p̄ sentire ea. **E**ū q̄to organū tact⁹ fuerit. magis reductū ad equalitatem p̄plexionis tanto p̄ceptibilior est tactus. **A**nima aut intellectiua habet p̄pletissime virtutez sensitua; q; q; est inferioris p̄existit p̄fectius i superiori. ut dicit **Dionisi⁹**. **E**ū oportuit corpe cui vnit aīa intellectiua eē corpe mixtū inter oīa alia magis reductum ad equalitatem cōplexionis. **E**t p̄pter hoc inter oīa aīalia homo est melioris tact⁹ ⁊ inter ip̄os hoīes. qui sūt melioris tactus. sūt melioris intellectus. **Q**ui signū est q; molles carne bene aptos mente videmus. ut dicit in sc̄do de aīa. hec. **b. Tho.** **Q**uis aut anime humane sint sube incorporee in se ut angeli. nō tñ sūt singule d̄fisarum sp̄ez ut angeli. s; oēs aīe siue vnite siue separe sunt vni⁹ sp̄ei. et eiusdēz p̄fectōis naturalis. etsi nō accidētalis. **Q** autē vna aīa sit acutior et virtuosior alia. procedit vel ex meliori corpe dispositōe ⁊ p̄plexione. v̄l ex meliori exercitio. vel ex maiori grā collata. **E**ū **Dap.** viij. d̄f. **S**ortit⁹ sum aīaz bonaz. **I**n vnione aut anime cū corpe aīa ip̄a q; a deo immaculata creat maculā p̄trabit originalis p̄c̄i. p̄pter qd̄ videt q; nō deceat diuinam sapientiā aīaz humanā corpe infundere. **N**az nullus sapiens ponit thesaurum suū i loco i quo maclaz p̄trabit. **S**; ab hoc r̄ntēf tripliciter. **P**rimo sic. q; sic non essz sapiēs q; thesaur⁹ in loco mūdo p̄seruabilem. poneret i loco immūdo. ita esset valde insipiens; q; thesaur⁹ nō aliter p̄suabilez etiā ponēt i loco immūdo. ⁊ p̄cipue si emūbandi thesaur⁹ possibilitas remanēt. **S**ecdo p̄ sic r̄ntēf. q; q̄uis illi qui i peccato mortali nascūt sūt obnoxij. ut p̄uēt illa p̄cipatōe diuine bōitatis. q; i p̄ria b̄ os efficit. tñ p̄cipāt facultatē p̄cipādi illā. **E**ū nō

deficit penit' opus dei. p̄cipue a fine: cuz p̄
 ueniēdi ad finez ultimū nō tollat facultas.
Tercio sic r̄ndē. q̄ macula v̄ culpa origi-
 nalis nō p̄trahit ex v̄nionē aīe ad carnē: s̄z
 ex volūtate p̄mi p̄ntis. q̄ actualiter peccā-
 to p̄ inobediētiāz infecit totā naturāz hūa-
 nam q̄ virtualiter erat ī ip̄o fm̄ rōnē seia-
 lem. **hec. b. Tho. sup. ij. sent. dis. xxxij. Et hīc**
Aug. Traxit ḡ reatū. s. creatura nascēs. q̄a
vnū erat cū illo et ī illo a q̄ traxit. q̄n̄ illud
q̄d p̄rit admissū est. j. q. iij. Itā itaqz. Nō
obstāte ḡ ifectōe aīe p̄dicta decuit deū aīaz
corp̄i hūano infūtere p̄ p̄ctm̄ p̄m̄oz p̄ntū.
et hoc triplici rōne. Et p̄rio ex p̄te diuīe p̄-
uisētē. sc̄do ex p̄te diuīe sapiētē. tertio ex
p̄te ostēnsionis diuīe iusticie. Et tūc ad p̄-
maz rōnē claz est. q̄ nō erat decēs q̄ de sua
opa immutaret ab eo q̄ p̄uidit q̄ instituit.
Cū qz vel essēt mala. tū qz si nō essent mala
tū potuisset ea facē meliora. S̄z sic ab eter-
no p̄uidit et ī tpe sic instituit. ut hoīes per
sexuū p̄mixtiōnē generarēt. q̄ q̄ corp̄i p̄ coi-
tum seminato aīa infūteret. ḡ nō decuit q̄
deus hoc immutaret. Sec̄da rō est ex p̄te
diuīe sapiētē et est talis. nō est sapiētis ī-
bucere maiorē defectū ut minor defect' eui-
ctetur. immo ecōuerso. Sed maior essz defe-
ctus si humanū gen' nō multiplicaret etiā
sic infectū. q̄ si aīe corp̄ibz hūanis nō infū-
derēt. Cū qz si nō multiplicaret gen' hūa-
nū. nō impleret numer' electoz. cui q̄dam
modo oīa coopant. Cū qz dimittēt natura-
lis generatiōis p̄cessus. q̄ est p̄ p̄mixtiōnē se-
rus. Cū qz s̄btraheret oīm rep̄ q̄daz grad'
Nā si aīa tali corp̄i nō vniretur. oporteret
q̄ oīno aīa nō crearet. vel q̄ alteri' nature
essz. et sic ī vnīuerso hec natura nō essz. S̄z
hoc nō decz diuīnā sapiētā qz tūc vnīuersū
imp̄fectū esset. Tercia rō est ex p̄te ostē-
sionis diuīe iusticie. Ex hoc em̄ q̄ aīa vnī-
ta corp̄i cōtrahit originale p̄ctm̄. vñ p̄cedit
p̄cupiscētia et penalitates plime ī punitōz
ip̄i' p̄cti. q̄ vnū fuit traductū ab Adā ī po-
steros: ostenditur q̄ seuerē de' p̄ctā puniat.
Un̄ Zach. xij. c. dī. Adam exemplū meuz
ab adolescētia mea. S̄z sciendū ē q̄ ip̄a cō-
cupiscētia seu fomes dupliciter p̄ p̄sidera-
ri. videlicet put hē rōez culpe et put habet
rationem pene. Et primo modo cōsiderando
put. s. habet rationez culpe inq̄tum scilicet
p̄cupiscētia est peccatū. q̄ ad p̄ctm̄ sequēs
inclinat. sic talis fomes seu p̄cupia nō est a
deo. sicut p̄ctm̄ actuale Adē nō habuit deū
autoz. sed ip̄az volūtātē: q̄ ex p̄cto actua-
li fuit deordinata. Un̄ Aug. inquit. Qz illud
quo hō fit deterior nō est a deo. Sed si cōsi-
deret sc̄do mō put. s. p̄cupiscētia hē rōnez
pene. sic hui' pene de' est causa. nō sic agens
influens vel immitēs penā aliquā. s̄z sicut

nō agēs vel nō influēs suā grāz. ex q̄ fomes
 ordinat' erat. i. s̄sualitas s̄bbita rōi p̄fecte.
 hec. b. Tho. in scripto sup sc̄do sen. dis. xxxij.

Notandum est autē q̄ .S. iij.

licet p̄ baptismū tollat' pena eternalis q̄ de-
 bet' ex p̄cto originali p̄sone. s. carētia diuīe
 visiois. nō tñ tollitur pena t̄p̄alis q̄ debetur
 nature ex ip̄o peccato originali. cui' est in-
 ordinata p̄cupiscētia v̄ pugna carnis ad
 spir. tū. fomes. necessitas moriēdi. et h̄mōi.
 Voluit autē deus istas penas remanere p̄
 baptismū triplici rōne. **Prima** est ad ma-
 nifestandū equitatē v̄ infallibilitatēz diuī-
 ni iudicij. ut. s. illa sn̄ia quam dictauerat de
 morte Adē q̄ posteroz ei'. immobilis p̄ma-
 neret. Un̄ ab illa sn̄ia nemo euadit. **Sec̄-**
cūda est ad ostendēdū fructū passionis xp̄i.
 qz si dñs curaret naturam et fomitez. filius
 nasceret' immunis a culpa. nec indigēt re-
 generari a xp̄o deo. Et igr̄ oēs passione xp̄i
 se coḡscant egere. data est virt' sac̄o bap-
 tismi a passione xp̄i. qd̄ ad hoc est ordinatū.
 ut penas remittat p̄sonales: nō naturales.
 qz remedium respicit p̄sonam nō naturam.

Tercia rō est ad amplificandū meritū li-
 beri arbitrij. qz h̄mōi penalitates ad bonuz
 multipliciter p̄mouēt. licet em̄ p̄ baptismū
 nō tollantur h̄mōi penalitates. tñ p̄ ip̄m ba-
 ptismum effici. ut pene sup̄dicte remanen-
 tes. nō dominēt ī p̄sonā: sed magis ei subij-
 tianē et cedāt ī utilitatēz ei'. inq̄tū sūt ma-
 teria virtutis. et occasio huilitatis. et exer-
 citij. **hec. Tho. i. iij. dis. iij. et Alexād. in sū-**
ma p̄te. iij. Et nota q̄ quīs simpliciter lo-
quēdo meli' esset fomite nō habere q̄ habere.
tñ fm̄ quid. i. q̄ tū ad aliquēz statū hoīs.
expedit hōi fomite habere. ne in sup̄biā ela-
tōnis cadat. Et p̄ter alias utilitates supra
assignatas Tho.

Sciendum autē fm̄ .S. iij.

Dugonē cardinales sup. ps. xxxij. q̄ aīa in
 scriptura sacra sumit' mltipliciter. **Et p̄-**
mo quidem p̄ toto homīe. ut ibi **Leui. v. Si**
peccauerit aīa. i. homo. et Exo. j. Erāt oēs
aīe eoz qui egressi sūt d̄ femore Jacob. lxx.
Nec em̄ aīe sole egressē sūt de femore Jacob
sed cum corp̄ibz. Sec̄do accipit' p̄rie p̄
 ipsa forma substantiali homīs. que corpus
 informat et viuificat **Sapiētē. iij. Justozū**
anime in manu dei sūt. i. in p̄uidētia et p̄-
rectōne. et non tanget illos tormētum mor-
tis. s. eterne. Tercio p̄ potētis aīe omī-
 bus. ut ps. cūj. **Benedic anima mea domino**
Anima autēz nō opatur nisi mediantibus
 suis potētis. **Ante** quasi se declarās subdit.
 et pro id est. oīa que intra me sunt. i. omnes
 potētē. intellect'. volūtās. s̄sus. nomī sc̄o
 eius. **Quarto** accipit' p̄ aliqua potentia

ei. Et aliqñ p potētia vegetatiua. fm illd
 Iuiliabā i ieiunio animā meā. Iuiliabā em̄
 i. affligit vegetatiua potētia dñi minuitur
 sibi nutrimentū cibi p ieiuniū. Et Job. ij. Cū
 cta q̄ hē hō bābit p aīa sua. i. vita pseruan
 da q̄ ptinet ad vegetatiuā. Quinto p po
 tētia sensitua. ut illd Job. xij. Nūc aīa mea
 turbata est. Turbatio ppe est sensitue ptis.
 et p̄cipue in xp̄o q̄ illa verba dixit nō pote
 rat esse aliq̄ f̄batio rōnis. cū p̄prehēsor esset.
 Et Luc. xiiij. Qui nō obit aīam suā. i. affe
 ctus sensuales. nō est me dignus. Sexto p
 rōne. ut illud ps. Intrauerūt aq̄. i. tribula
 tionū et tēptatōnū vsq; ad aīas meā. i. rōez
 ad suffocādum eā p cōsensū. Septimo p
 intellectu. ut illd Deut. vj. Diliges dominū
 deū tuū ex toto corde tuo. et ex tota aīa tua
 et ex om̄i mente tua. i. ex tota volūtate. in
 telligētia et memoria. Et Job. vij. Elegit su
 spendiū aīa mea. i. intellectus me^s suspēdiū
 p̄templatōis. p qd̄ intellect^s eleuat a terres
 nis. et mortem. i. vitioz ossa mea. Octa
 uo p cōscia. ut illd Eccl̄i. xiiij. Iustificā aīaz
 tuā. i. p̄sciētiaz. Nono p libero arbitrio.
 ut illud ps. Aīa mea. i. libez arbitriū i ma
 nibz meis sp̄. i. i om̄ibz meis opibz. qz sp̄ re
 manet illud ad opanduz bonū vel malum.
 Decimo sumit p voluntate. ut Cant. iij.
 Indica mihi quē diligit aīa mea. i. volūtas
 mea. Et illd. Aīa mea liq̄facta est. i. volūtas
 mea remota om̄i pigritia q̄ frigiditate ad
 deū currit. ut dilectus locut^s ē mihi inspirā
 do et grāz infundēdo i me. Undecimo p i
 tentōne. ut illud Job. xiiij. Aīaz meā. i. intē
 tōnē i manibz meis porto. Naz finis ad quē
 respicit intētio mouet agētem ad opandū.
 Et Act. iij. Multitudinis credētū erat cor
 vñū. i. voluntas et aīa vna. i. intētio i dño.
 Duodecimo p statu hoīs vario. fm illud
 Job. xvj. Utinā eēt aīa mea p aīa vīa. i. sta
 tus me^s esset ut vester. Cōsolaret^s ego vos
 fmoibz q̄ mouerē caput meū sup vos. Ego
 em̄ afflic^s sum q̄ miser et vos felices. Et sic
 variat stat^s aīaz i alia vita. Tredecio p
 affectu intēso i bonū vel malum. ut Isa. v. q̄
 ab malū. Dilatauit infern^s aīaz suam. i. de
 mones q̄ damnati. q̄toples descēdūt ad dā
 natōnez. tātoples appetūt damnari secū. Et
 ex defectu scie et cognitōis diuinoz i hoībz
 creciscit affectus q̄ malicia ad decipiēdū i de
 monijs. fm istas acceptōes h̄ tractabitur de
 aīa. i. de toto hoīe. de ipā essentia aīe. de sin
 gulis potētijz eius.

Capitulum septimū de quidditate hoīs
 et ei^s excellentia.

Auda anima mea do
 minū: laudabo dñm i vita mea
 ps. cxlv. Quia in vita p̄nti non
 opat^s aīa n̄ra nisi mediāte corpe. cū oīs n̄ra

cognitio ortum hēat a sensu. Ido q̄ corpe q̄
 aīa laudād^s ē. attēctioe aīe. et corpis voce.
 Et vere frequēter debz laudare tot^s hō. cū i
 se recepit p̄tinētia mūdi. tante excellētie est
 fm nāaz ut infra declarabit^s: q̄a p̄ p̄nci
 palis hoīs est aīa. q̄ totū aliqñ tenoiat^s a p̄
 te p̄ncipaliori. Ido noīe aīe intelligit^s aliqñ
 tot^s hō ut dictū est sup̄. Et iō nūc de toto hoī
 mine agendum.

De quidditate hoīs seu .S. j.

declaratōe ipi^s pulcra h̄ p̄ h̄ri ex verbz Sa
 lomonis Eccl̄s. ij. ubi ait. Quid est hō ut se
 qui possit regē factorē suū: Elbi p̄mo ponit^s
 fm vnā expositiōnē inq̄sitio ibi. Quid ē hō:
 scdo ad hoc r̄nsio. ibi. ut seq̄ possit r̄c. Ex q̄
 r̄nsione eliciūt tria fm dñm Job. dñici sup
 Eccl̄s. Abihec oīa poit^s: q̄ infra ponit^s pau
 cis abiūctis. Et p̄io hō ē libtate p̄torat^s vo
 lūtatis. qz seq̄ possit. q. b. talis est qz seq̄ p̄t.
 Scdo hō ē dignitate sublimat^s entitatis. qz
 seq̄ possit regē ut rex. Tercio hō est ḡuitate
 p̄format^s vanitatis. qz factorē suū. dñi em̄
 bic factorēz memēto te factū ex limo. Et sic
 subtilit^s Salomon de hoīe sub breuitate ver
 boz et sensus diffuse p̄cedit. Naz ut nāalis
 r̄ndet de hoīe. qz est aīal rōnale p libtatez
 arbitrij qz sequi possit. Et astrolog^s r̄ndet.
 qz ē microcosm^s. i. minor mūbus. qz i se p̄ti
 net totū orbis dignitatem: qz regē. Et ethi
 cus respōdet. qz est nat^s de muliere breui vi
 uens tpe replect^s multis miserijs. Unde dicit
 factorēz suū. qd̄ b̄ respectu corpis. Dico
 ḡ p̄mo qz cū querit^s. Quid est hō: qz Salo
 mon r̄ndet ut bonus nāalis. qz ip̄e p̄torat^s
 est libtate volūtatis: qz seq̄ possit. De hac
 libtate loq̄t^s Is^s fili^s Sirac Eccl̄i. xv. dicēs.
 De^s ab initio p̄stituit hoīez et reliquit illū i
 manu cōsiliū sui. adiecit p̄cepta q̄ mandata
 sua. Si volueris mādata seruare p̄suabūt
 te et imp̄petuū fidez placitā facē. Apposuit
 tibi aquam et ignē. ad qd̄ volueris: porrige
 manū tuā. Ante h̄cīez vita q̄ mors bonū et
 malū qd̄ placuerit ei: dabit^s illi. hec ibi. Doc
 at^s liberū arbitriū. ut mgr̄ sen. poit^s i. ij. dis.
 xxv. c. j. Et facultas rōnis q̄ volūtatis qua
 bonū eligit^s grā assistēte vel malū eadē desi
 stēte. Libtas p̄tinet ad volūtate q̄ sola inter
 potētias aīe libera ē. Nā nō p̄t intellect^s nō
 intelligē obiectū sibi clare p̄ntatū. Nec p̄t
 intelligē obiectū obscure sibi p̄ntatum. Nec
 p̄t intelligere qñ vult. qz nō itelligere qñ nō
 vult. alr̄ dicem^s qz aīe dānatōz possēt se be
 atificare. et maxima pena ē scire se esse pri
 uatum glā eterna. et scire se esse i penis. Si
 igitur anima possz libere intelligē et libere
 nō intelligē. sequit^s qz aīa dānati possēt libe
 intelligere se nō eē puatam. qz sic eadēz rōne
 possēt se intelligē app̄hēdere deū et sic eē be
 atam. Dico igit^s qz oīs libtas que est i hoīe.

est a voluntate et nulla alia. Arbitriū autē dī
rōnis. Rationis est em̄ discernē inter bonū
et malū: et stādum ē ad suū arbitriū. Dicit
ḡ liberū arbitriū facultas rōnis et volūta-
tis. Et seq̄t̄ ī ip̄a diffinitōe. Quā bonū eligi-
tur r̄c̄. Et ex hoc videt̄ q̄ nō sit ī n̄ra p̄tate
facere bonū: q̄ dīc assistēte gr̄a. ḡtia em̄ est
a deo. et est gratis data et ḡtū faciēs. Nāz si
nō ess̄ gratis data. nō eēt gr̄a s̄z debitū: igr̄
videt̄. q̄ nō habem̄ libez arbitriū ad bonū
sed ad malū: maxime cū determinatū fuerit
alibi. q̄ nemo bñfacē p̄ nisi primo moue-
atur a deo. Et sic videt̄ q̄ īspōsio Salomo-
nis sit falsa. q̄ principaliter ponit liberū ar-
bitriū ut seq̄ possit hō factorē suū et nō dīc
ut recedē possit a factorē suo. Idic sub breui-
tate r̄n̄deo. q̄ libez arbitriū est p̄cipaliter
tā ad bñ opandū q̄ ad male opandūz ī no-
bis. Nāz dictū est libez arbitriū p̄tinere ad
rōnem vel volūtatē. In volūtatē at̄ est na-
turale desiderīū seq̄ et inuenire sūmū bonū.
ut alī dictū est. Et est p̄ p̄ns naturale odiū
ad fugiēdū malū. Ratio at̄ nō h̄t nisi iudic-
care qd sit bonū qd sit malū. et nō plus affi-
cī q̄ ad iudiciū ad unū q̄ ad aliud. Ex q̄ se-
quitur q̄ libertas arbitrij fortior est ad bo-
num q̄ ad malum: et ideo sapiētissime dixit
Salomon. ut sequi possit: et nō ut fugē aut
recedere possit. Et ut tibi clarius sit solutio
dubij. q̄liter sit ī p̄tate et libertate sequi deū
et facere bonū. quāq̄ om̄e bonū p̄mo a deo
mouēte p̄cedat: nota duo familiaria exem-
pla. Quoz primū est diuī Aug. sup illō Jo.
Nemo p̄t venire ad me nisi p̄ me traxerit
eum. Et est tale. Imagineris unū piscatorē
qui hamo capite piscē. ille post hamū et escā
et totū ponit sub aq̄s. Considera modo si est
in p̄tate alicui piscis intrare gremiū pesca-
toris vel nō. Dicēdū est q̄ nō. Nā esto q̄ pi-
scis capiat escā et hamef. si piscator nō tra-
xerit sursum hamū et piscē: nūq̄ piscis exiret
de aq̄s. nec ad piscatorē ascenderet: s̄z neces-
se ē ut piscator trahat. Considera scdo si ī po-
testate piscatoris est trahere ad se pisces cū
vult. Et siliter dicēdū q̄ nō. Nāz si piscator
p̄ mille annos ēberet sursum hamū: et piscis
nō esset affix̄ hamo. nūq̄ trahēt piscē. q̄s ḡ
ordo est huius! Est p̄rio q̄ piscator aptz ha-
mum inuolutum esca. demū mittat ī mare.
Deinde q̄ piscis sponte veniat et capiat ha-
mum sub esca. Postremo vō q̄ piscator tra-
hat piscē. Nāz puto q̄ habes incōtēz. Deus
ē piscator q̄ posuit escā suoz p̄ceptoz ī hoc
mari magno et spatiofo. sub q̄ esca latet ha-
mus. i. amor. Nā oīa p̄cepta ad amorē refe-
rūt. Ecce ḡ q̄ dē incepit. S̄z necē est q̄ tu
seq̄ris et vadas ad capiēdū escā et amorē. et
tūc dē p̄ suū amorē trahet te. Si ḡ tu nō ve-
nis nō trahēs. Et si nō te traxerit. nūq̄ ibis
ad eū. Bene ḡ dīc Salomon cū querit̄ qd ē

hō. q̄ ip̄e est ī libtate arbitrij ut seq̄ possit.
Ad hoc etiaz facit qd̄ Aug. dīc ibidē videt̄.
Noli cogitare te inuitū trahi. nō ei inuitus
trahit̄ anim̄ sed amore. Est quedā volūtas
cordis cui dulcis ē p̄is ille celestis. Porro
si poete dicē licuit. Trahit̄ sua quēq̄ volū-
ptas. nō obligatio s̄z delectatio. Et magis
dicim̄ trahi hoīem ad x̄pm. q̄ delectat̄ veri-
tate: delectatur bñtubine. delectat̄ iusticia
delectatur vita et̄na. qd̄ totū est x̄pc. Hamū
oīdis ouī et trahis eā. Noces oīdis puero
et trahis eū. Idic et̄ Ambro. Volūtariū mi-
licē sibi elegit x̄pc. Volūtariū suū diabolus
actionatur. xv. q. j. nō est. Et ī hoc est silitu-
do ad deū qui oīa opatur fm̄ p̄siliū volūta-
tis sue nullo cogēte. et hō ē dñs actūū suoz.

Dico secūdo q̄ cū que. S. ij
rit̄ qd̄ est hō. q̄ n̄ Salomō r̄ndet: ut astro-
logus. et dīc q̄ est dignitate sublimatus r̄c̄.
Quasi velit dicē. q̄ ip̄e hō est minor mūdus
q̄ dī microcosm̄. Ubi debes scire fm̄ Tho.
sup Job. i. c. j. q̄ mūd̄ est triplex. s. magnus
immo maxim̄ et iste est deus. scdo ē medī.
et iste est mūd̄ creat̄ ī q̄ sum̄ nos. tercī est
mior. et iste est hō. Sic puto intelligebat Jo.
qn̄ dicebat ī mdo erat. i. ī seipso. Et sic dē ē
mūd̄. Et mūd̄ p̄ ip̄m fact̄ est. Et iste ē dē q̄
Gen. j. In principio creauit deus celū et̄ frā.
Et mūdus eū nō coguit. i. hō ad quē spectat
eū cognoscere. s. deū. Sic etiā videt̄ Ambro.
hoīez appellare mūdū. dif. xxxv. Sexto die.
Ubi dīc. q̄ p̄ cibos mūd̄ debebat imminuī.
i. hō. p̄ q̄s desiderat augeri. Et ibi glo. Et
rōem assignat Damascen̄ ī scdo libro. quia
mūd̄ dī homo q̄ p̄cipat cū oībo creaturis
mūdi. p̄ter qd̄ etiaz Grego. dīc ī om̄el. sup
illud. p̄dicatē euāgelīū om̄i creature. i. hōi.
qui dī oīs creatura rōne p̄dicta. h̄t et ī se si-
militudinē q̄si oīm. Ubi Alan̄ de plāctu na-
ture. introducēs nat̄az sequēt̄z sic ait. Ego
sum illa q̄ ad decorē mundane machine silū-
tudinez hoīs affilauī naturā. ut mea velut
ī speculo ip̄i mōi structa p̄pareat. Sic igr̄
cū audis regē. intellige hoīez eē q̄ dī rex. ut
suus p̄ncipalis rex q̄ dī mūd̄ maximus et̄
rex. q̄ sic ille rex maxim̄ oīa pugillo tenet
sic hō totū mūdū mediū ī se p̄met. Et ē alī
tercī mūd̄. Et vide staturā hoīs fm̄ Amb.
ī exameron de ope sexti diei. et Lactātiū li.
de opificio dei. additis q̄busdā ut visū fuēt.
P̄rio ī celo te natū scias. erect̄ cōstitut̄ es.
sursū spectās. Cervix vō rotūba ut celum.
Decē ei sūt celi. s. venēis amorose. mercurij
ḡtiosi. sol̄ lūiosi. martis vigorosi. iouis plu-
uiosi. saturni tēpestuosi. et stellarū fixaz cri-
stallinū. et empireū. p̄mos octo videt̄ hinc:
s̄z nō duos ultimos. Idos celos q̄re ī capite et̄
vide solē et̄ lunā duos oculos. martē et̄ mercu-
riū duas aures. saturnū et̄ iouē duas nares.

Enerē vnū os. **I**lli mūdum illuminant et gubernāt. **H**ec septem mēbra totū corp⁹ orbināt et decorāt. **S**tellatū celū i vertice capitis p̄sidera: cui⁹ stelle multe et decus sunt capilli. qui in hōie ad decus p̄tinēt. vt patz in his q̄ ex toto sūt capillatura prauati. **C**ri stallinū qd̄ non vides habes i fronte. vbi est sensus cōis. ⁊ empireū in memoria queraf. **S**ed hec aliquātulū aliter notāda sūt. **P**rimo capilli sūt necessarij ⁊ nīmīū estū et validum frigus. **C**apitis ps̄ supior vñ egreduntur capilli. posita est ad defendēduz cerebrū. **C**apitis p̄pa forma est sicut nauis. non p̄prie rotūda: s̄ exp̄ssa aliquātulū. cui⁹ medium p̄ dici carina. anteri⁹ p̄ora. posteri⁹ pupis. **E**t hec figura necessaria fuit. vt meli⁹ i ipso capite distinguerēt cellule sensuū. **F**rons est libera et apta: vt mētis habitum p̄abat. et sic a malis cogitatōibz abstrahas mētez. **S**upcilia sūt munimēta oculoꝝ. ne si de capite aliqb̄ cabat eos offendere possit pilis nigris implētur: vt visuꝝ magis p̄fortēt. **S**ūt offoli vt habeāt vñ recipiāt visibilia. **S**ūt palpebre vt a nocumētis tegāt: qz nobiles sūt. **S**eptez insup pelliculis ip̄a lux vel pupilla tegitur. vt a nullo estu vñ frigore ledi possit. **D**uo sūt vt si vnus abesset alē nō desit. nec plēs q̄ duo. q̄a turpitudō esset ip̄a multiplicitas. **A**ures at̄ eadē causa due sūt. licz vn⁹ tm̄ sit auditus sicut et visus nō nisi vnus. in q̄bo p̄tio abscondūtur foramīa. ne etiaz lebdatur abeꝝ facte sūt vt occulta et inuisibilia noscam⁹ ⁊ q̄ tortuosa. **C**artilago cū carne extra aures in ḡy cōponūf. fit ad vocis dultioꝝ boatū: qz dū p̄ eaz son⁹ reuoluitur. melodiaz quābā de nouo p̄ponit. et animus magis delectat. **N**ares at̄ ad hoc sūt facte vt cerebri purgamēta et toti⁹ interioris capitis inde extrahāt. **E**t nō est nasus totus ex osse sed ps̄ ex cartilagine. q̄a optet eū dilatari et cōtrahi. **P**er ip̄as etiā nares odoramēta sumūtur ad cerebri p̄fortatōez. **O**s teniqz p̄ cibo sumēdo batū ē: vt vita cōseruet. **I**n ore. n. dātur dētes ad masticādū ne stomachus grauef̄ cibo grosso. et lapidi⁹ q̄ sumim⁹ faciūt degustare. **O**s etiā et dentes p̄ loq̄la formanda sūt bata. q̄ velut plectro p̄cusso faciūt melodiā. **E**st. n. ip̄a lingua vt plectz. ūberās aerē sup palatū ⁊ dētes ⁊ labia. q̄ si vñ ps̄ eoz deessz efficef̄ vox n̄ sonora. **H**inc quāta melodia et varietas p̄sonātium sit nata. q̄ p̄siderare posset. i laudē sui prumpet creatoris. qui tantā speciositatez cōtulit hōi. **S**ed qd̄ singulari⁹ est oibz alijs linguis. sola humana loq̄laz inuenit. cūctis alijs aialibz existentibz mutis. **I**n hac ergo figura capitis toti⁹ celestis ornat⁹ continef̄. **D**emū vō a celis ad terrā descēdūt rozes et imp̄ssiones et calozes naturales: quibus

mūdus gubernat cōtinue. **E**t hoc est i hōie gula. p̄ quā ad corp⁹ nutriendū ab aīa descēdūt. cui⁹ pulchritudinē et gracilitatē si p̄tēplatus fueris: miraberis. **I**nde p̄cedūt mascululi. q̄i toti⁹ capitis bases. qz celū sua fortitudine sustētāt a deo sibi donata. **E**lenam⁹ ab brachia vbi sūt man⁹ et digiti decē. q̄ oīa ministrāt toti corp⁹ n̄fo. qz celi sūt illi q̄ influunt nobis necessaria inferi⁹. **S**ed ē manus apta ad largitatem mōstrandaz. digiti p̄cedūt ab vno frusto tendētes. ad unitatem docendam. **P**ost oēs celos sequit̄ spera ignis. quā sp̄ies i stomacho. vbi intēssim⁹ calor est p̄ digestionē fienda. **Q**ui stomach⁹ est velut olla. ad quā oīs calor corp⁹ sequit̄ cū cibū suscepit. **H**inc dicim⁹ bonū signū p̄ cibū frig⁹: q̄a totus calor currit ad stomachum. et exp̄imur mēbra esse subtiliora p̄ cibum q̄ ante i hōie sano. vt patz maxie de digitis mittēdo et exēbēdo anulū. **P**ost speram ignis sequit̄ spera aeris. i q̄ generatur pluuie. niues. et grādines. et imp̄ssiones diuerse. **S**i nō hoc. nec p̄ momētuz hō viuere possz. **H**ec i corde require sūt q̄ nec ple aliqs viuere valet. i quo generant̄ furta. homicidia. blasphemie ⁊c. **D**einde seq̄tur terra cōsufa cū aqua vbi fit generatio et corruptio rez. **E**t hoc q̄re i te hōie i ventre corruptōnibz. ⁊ genitalibz generatōis. **E**t qz terra suo pondere libzaf̄ siue sup nihil est sūdata. p̄ istas p̄tes due sequit̄ subtiles columnē: q̄bo corp⁹ om̄ie vebetur. nō sine miraculo grādi. cū videas boues et oues et eq̄s et animalia alia multos h̄re pedes crura simul et tibias fortioꝝa cruribz hōim. et tm̄ nō p̄nt recte s̄z solū prone p̄cedere. **I**git̄ hoc est miraculuz qz terra nō est sup graue corp⁹ sūdata. **I**sta est solutio sc̄da. **N**am cū querit̄ quid est hō: tibi r̄ndet vt astrologo. qz homo ē tot⁹ mūdus et p̄fectio oīm. **S**ic etiam respondebat **A**naxagoras. qui interrogatus qd̄ essz hō ait mensura oīm rez. vt habet̄. x. metaphisice. **S**ic forsitan intellexit **P**itagoras q̄nto interrogat⁹ ab qd̄ natus esset hō: ait. **C**ausa vidēdi celū. vt dicit̄ **L**actāti⁹. iij. institutōnū. c. xxiiij. qz debet̄ cōtēplari celū. ⁊ cū ei⁹ pulchritudinē cogiscim⁹. ad nosmetipos reuertit̄ et nos p̄suare: ne tānobile creat̄ az dānare velim⁹. ⁊ eā auferre a celo. **E**t ista p̄siteratō soleuat ad eū vt regem seq̄ris. **S. iij.**

Tercia questio est. quid ē hō.

et hoc q̄tū ad corp⁹ originē. **E**t ad hoc respōdet **S**alomon: dicēs. qz ē ḡuitate p̄fortatus vanitatis. **E**t sic r̄ndet vt bon⁹ moral et ethic⁹. sic r̄ndebat p̄ su⁹: qz dicebat. **H**ō vāitanti filis fact⁹ ē. facta p̄ interrogatōe. dñe. qd̄ est hō: q̄i puluis q̄ vēto flāte trāsserf̄. q̄silim⁹ i ērā liq̄bā r̄solut⁹. qz h̄re n̄ p̄t firmitatē

Quapropter qđ ē hō sub interrogatōe et despectiue pñciād' est. **Albi** nota qđ ait **Prustian'** in. iij. lib. qđ hō quicquidē habuit diminutōez vsq; ad hāc diē. Nā antiq̄' teclī nabat' hic hō homoīs. sic vtebat' **Enni'** qñ dicebat. **Multuris** i siluis miserū mantebat homonē. **Prima** ḡ sua diminutio fuit hō inis. scđa ē homucul'. tertia ē homūtō. q̄ta est homulus. quita homuscul'. **Prīa** diminutio est tm̄ in obliq̄ et nō in recto. **Alie** q̄ tuoz sūt i obliq̄ et in recto. qz pculdubio natura humana iam primo fuit diminuta in obliquo s; nō in recto. qz pmo obliq̄ mulier fuit creata. q̄ nō est pfecta sicut vir. nullam tm̄ impfectōz ex hac creatiōe acq̄sivit **Adā**. sed ip̄a natura fuit impfectioz. cū sua impfectio que latebat adextra patuit. **Scđa** diminutio fuit i recto i pmo peccato **Eue** nā tūc recte humana natura acquisiuit mortē corpalez sed nō spūalem. **Tercia** diminutio fuit etiā in recto qñ. s. ip̄e **Adam** peccauit. qz tūc fuit ipsa mors corpis et aīe. **Quarta** diminutio fuit qñ habuit maledictōz et dicitū ei fuit. **In sudore vult' tui** vsceris pane tuo. **Quinta** diminutō fuit qñ expulsus est de paradiso. **Igr̄** si queris qđ est hō. respice factōez ut recorderis te factū fuisse. et tūc cognosces i ip̄o esse breui tpe tue factōnis. et quāta; diminutōne habuisti. **Vel** prima diminutio fuit i p̄cto **Eue**. scđa in p̄cto **Adā**. tertia in p̄cto legis nature. q̄ta in p̄cto legis scripture. quinta fuit in peccato habito p̄tracto p̄ legē gr̄e. **Et** prima nō fuit in recto qz nō damnauit naturā humanā. **Vel** p̄ia diminutio fuit qñ de **Adam** fuit costa exēcta: qz tūc diminut' est hō. **Alie** vō q̄tuoz fuerūt qñ p̄ p̄ctm̄ q̄tuoz elemēta ex q̄bz p̄pōit' homo facta sūt alterabilia inter se. et ex eoz actiuitate totus corūp̄it'. et venit abesse ad nō esse p̄ mortē corpis. **Igr̄** si vis scire qđ ē hō. factōzē sequere et p̄siderabis factōez. qđ aliq̄ materia sis creat' vel factus. et videbis esse tūc vanū. **Ante** **Bern̄**. in suis p̄tēplātōnib; sic ait. **Attēde** hō quid fuisti añ ortū. et quis es ab ortu vsq; ad occasū: et qđ eris p̄ hanc vitā. p̄fecto fuisti qđ non eras ex vili materia postea factus. et vilissimo p̄ano uolut'. mēstruali sanguine in utero matris no fuisti nutritus. tunica tua fuit pellis scūbina. sic indutus et ornat' ad nos venisti et. multa ibi. **Et**. b. **Ambro.** in exameron de ope sexti diei ait. **Nōne** hec oīa sicut umbra p̄tereūt: **Nōne** dom' tua hec puluis ē et ruina: **Nōne** hec oīa fabula: **Nōne** seculi thesaurus vanitas est: **Nōne** tuīpe vermīs: **Respice** in puluere hoīm. et vide qđ de te nisi cinis et ossa remanebē hoc ē ex corpe tuo. **Respice** inq̄. dic mibi qđ ibi diues qđ ibi paup̄ sit. discerne inopes ac potētēs: nubi oēs na-

scimur. nudi morimur. nulla discretō inter cadauera mortuoz: nisi qz q̄ui' fetēt diuitū corpa debita gule et luxurie. q̄ paup̄is que; audisti crudelitē defūctū. s. **Lazay**. **Si** ḡ cōsiderabis te factū: videb' qđ est hō. qz qđ vanum. hec oīa ibi. **Macrobi'** etiā de somno **Scipidiōis** dicit. **Aīe** incluse corpiū ipsum corp' velut carcerē fetidū. tenebris horridū sordib; et cruore patiūf. **Et**. xij. q. ij. i ecclīastico dī. **Terrā** geris. terrā teris. i terram reuerteris. qđ de terra sumeris. s. m. aī **Aug.** nihil informi' terra. **Hinc** et **Virgili'** in. vj. **eneidos**. **Nō** mibi si lingue sint cētū si corpa cētū. **Si** enea vox omēs scelerū dephendere foīas. **Omīa** penaz p̄currere genera possū. **p̄s**. **Uniuersa** vanitas oīs homo viuēs. **Caro** insup (ait apls) p̄cupiscit aduersus spiritum et sp̄s aduersus carnē. **Et** sic p̄tinuū bellū intestinū. **Qđ** bellū rep̄ntat' i motib; celoz sibi p̄rijs. **Sic** em̄ sūt duo celoz mot' s. mot' p̄mi mobil' (qđ theologi appellāt celum cristallinū. ali; firmamētū) qđ ab oriente i occidētēz uniformis et p̄tinuus. **Ali'** est motus planetaz ab oppositū. s. de occidētēz i orientēz p̄ signa zodiaci. **Ita** i hoīe ē duplex mot' i appetēto. s. motus sensualitatis. et motus rōnis ex spū qđ sūt oppositi. **Un̄** et **Alanus** de cōplāctu nate. **Sic** p̄ raptā firmamētū volubilitatē motu p̄rio exercit' militat planetarū: sic in hoīe sensualitatis rōnisq; hostilitas p̄ria repit'. **Ratōis** em̄ mot' ab ortu celestīū oriēs. occasū p̄trāsiens. terrena p̄siderāto regirat i celū. **Ecōtrario** motus sensualitatis planetaz. p̄ rōis firmamētū in terrestria occidēs aliqñ labūtur. **Et** no. qđ hō ultra p̄p̄as acceptōez aliqñ sumit' p̄ p̄te rōnali. et dī hō interior. aliqñ p̄ p̄te sensuali seu corpe et dī exterior: hō. **Et** de utroq; qz. ij. **Corin.** iij. **Licet** n̄ exterior: hō corūmpat'. tñ is qđ int' ē hō n̄ renouat' de die i diē **Igr̄** de p̄rio. hoīes et iumēta saluabis dñe. i. rōnabiliter viuētēs et bestialiter salute naturalī et salute spūali. cū bestie cōuertūtur in hoīes. sicut **Nabucho**. p̄ p̄nias. **De** scđo. j. **Corin.** iij. **Cū** sint inter vos zelus et p̄tentio nōne s̄m hoīez ambulatis: **Aliqñ** sumit' hō p̄ diabolo. et dī mal' hō. **p̄s**. **Nō** timebo qđ faciat mibi homo. et alibi. **Eripe** me domie ab hoīe malo. i. diabolo vl' meip̄o s̄m **Ber.**

Titulus scđus de potētis anime.

Capitulū primū. de potētis aīe i cōi.

In hoīe non sūt p̄les anime per essentiaz differētēs. s. nutritiua. sensitua. et intellectiua. s; vna tm̄. s. intellectiua. p̄tinēs i se illaz triplicē dūtēm. s. nutritiū. sensitū et in-

tellectiuū. **En** i li. de ecclesiasticis dogmatibus dicitur. Neque duas animas dicimus esse in uno homine. sicut Jacobo et alij sicut scribunt. unam animam qua anima corpus et immixta sit sanguini. Alteram spirituale quod rationem admittit. Sed dicitur unam et eandem esse animam in homine: quod et corpus sua societate vivificat et seipsum sua ratione disponit. Pro huius maiori declaratione dicitur b. Tho. i. j. pte. q. lxxvij. art. iij. q. Plato posuit duas animas esse in corpore uno etiam secundum organa distinctas quibus diversa vite opera attribuebat: dicens. Animam nutritivam esse in epate. concupiscibilem in corde. cognitivam in cerebello. Quam opinionem Aresto. reprobatur in li. de anima. Appetere autem hoc esse impossibile. scilicet plures anime in uno corpore esse differetes per essentialia per istud. quod una operatio anime cum fuerit intentio. impedit aliam: quod nullo modo continget. nisi principium actionum esset per essentialia unum. Ponit et alias duas rationes quas ibi potes videre. Dicendum est quod quod eadem numero est anima in homine nutritiva. sensitiva. et intellectiva. Quomodo autem hoc contingat defacili considerari potest. si quas duas species et fortiter attendat. Inveniuntur enim. species rerum et forte differre ab invicem. sicut perfectum et imperfectum. Sicut in rebus ordinatae sunt perfectiora inanimata. et animalia plantis. et homines brutis. Et in singulis horum generum sunt gradus diversi. **I**dem Aresto. i. viij. metaph. assilatur rebus species numeris quod differunt specie secundum abditum vel subiectum unitatis. Et i. ij. de anima operatur duas animas species figurarum quod una continet aliam. Pentagonus continet tetragonum et excedit. Sic anima intellectiva continet in se sua virtute quod quibus habet anima sensitiva brutorum. et nutritiva plantarum. Sicut superficies quod habet figuram pentagonam non per aliam figuram est tetragona et per alias pentagona. quod superfluet tetragona ex qua in pentagona continetur. Sic non per aliam animam sortis est homo. et per aliam sortis est animal. sed per unam et eandem. Et in embryo prius habet animam sensitivam. tamen hec abjecta abveniunt perfectiori. scilicet rationali quod est intellectiva et sensitiva sicut b. Tho. **Q**uis autem in homine nutritiva et sensitiva coniungitur et prius dicitur potest quod anime: tamen aliquando anime dicitur. Et de anima nutritiva potest intelligi illud. quod dixit Petrus christo. Animam meam pro te ponam. id est vitam quod pertinet vivere ad nutritivam. Alienatur enim ab intellectu actu presenti et ab omni sensatone. adhuc potest vivere ut fuit in Paulo. sed non alienatur a nutritiva. De anima sensitiva dicitur Job. xij. Qui amat animam suam perdet eam. Ibi in ea est relatio simplex. Et est sensus. Qui amat animam suam rationalem. vere perdit. id est mortificat animam sensuales suam. scilicet quod ad illicita ad quod inclinatur. ut a visu. auditu. ab appetitu illicitorum venereorum. et hominum. De anima intellectiva intelligitur illud Job. xij. Animam meam in manibus meis posito. Et per. Anima mea in manibus meis spiritus. id est discussio rationis quod pertinet ad animam intellectivam in manibus. id est in operibus meis ad considerandum si licita sunt vel illicita. Et de hac triplici sicut potest exponi illud Job.

r. Bonus pastor animam suam ponit pro ovibus suis. Sive intelligatur illud de plato quod ab subditos. Sive moraliter de quocumque virtuoso quod ab greges cogitationum. affectionum. et operationum. ut tamen quod oves sint cogitationes et actiones innocentie et obedientie mansuetudinis et pacie ac beneficentie et hominum. Talis enim si est bonus. ponit si expedit pro servatione ovium. et animam nutritivam. id est vitam sensitivam. animam respiciendo. auditu ad monendo. discurrendo pro salute eorum. Animam intellectivam orando. meditando. studendo. predicando et hominum. **f**igura in Jacob quod vngas populeas et amigdalinas ponebat partim decoctas in aquis ante oves quod erat pastor dum bibebant. **Q**ue secundum Greg. i. moral. signatur exempla patrum partim secundum historiam. partim secundum sensum spirituale animam proponenda ut ex horum aspectu percipiant proposita variarum actionum virtutis Gen. xxx. **f**igura in David quod pugnat contra leones et vrsos pro ovibus suis. et sic morti se exponens. **j** Reg. xv. vij. **I**n Moyse etiam quod minavit gregem ovium ad interiora deserti. ubi vidit rubum ardere non consumi Exod. iij. **S**ic plato suis orationibus et exemplis debet oves subditas ab visione supernorum perducere. **S**ecundum hoc etiam potest exponi illud. Magnificat anima mea dominum. Nam quantum ad animam vegetativam magnificavit realiter dominum Iesum augmentando paulatim in utero et nutriendo. et sic fecit magnam corporaliter. **U**el etiam magnificavit generando ipsum secundum humanam operationem. et sic ostendit in se magnam dei potentiam. **E**t sic cum Maria sorore Aaron inuitat nos ad idem dicens. Cantate domino. glose ei magnificat. et. **E**xo. xv. Magnificat quantum ad sensitivam dominum exultanter. proponendo sensus suos et vincendo omnes passiones concupiscibilis et irascibilis. ut dicere possit illud apostoli. Magnificabit christus in corpore meo. **T**ertio magnificavit quantum ad intellectivam animam. videlicet affectu in divinis exultando. ibi. Exultavit spiritus meus. **I**ntellecui se quam perfectissimo. ibi. Quia respex. huius. an. sue etc. **M**emozia recolendo beneficia sibi collata. quod se. mi. magis etc. et facta eloquia sicut locutus est etc. **E**t ad idem inuitat nos per dicens. magnificate dominum mecum **E**t sic magnificavit virtualiter.

Quoniam autem anima ratio. **S. j.** nalis corpori. non mediante aliquo corpore nec mediante aliquo dispositione accidenti. sed per seipsum. Pro declaratione dicitur b. Tho. i. j. pte. q. lxxvij. art. j. q. cum anima uniat corpus ut forma est impossibile quod uniat aliquo corpore mediante. **C**uius ratio est. quod sic dicitur aliquid esse unum quomodo et ens. forma autem per seipsum facta esse in actu. cum essentialia sua sit actus. nec datur esse per aliquo medium. **E**tenim unitas rei composita ex materia et forma. est per seipsum forma. quod secundum seipsum uniat materie ut actus eius. **N**ec est aliquid aliud unius nisi agens quod facit materiam esse in actu. ut dicitur i. viij. metha. **E**tenim potest falsas esse opiniones illo. quod dixerit aliquo corpora esse media inter animam

tia ipsa aie. oportet qd sit accns qlibz potetia ei. qd e i scda spe qlitatis. Sz put accns accipit fm qd potit unu ex qnqz vniuersalibz. sic no e accns potetia aie. Na fm huc modu aliqd e mediu inf subaz et accns: qz ad sbaz ptinet qcqd est essentialis rei. No tn qcqd est ex e essentiali rei. pe sic dici accns: sz solu qd no causat ex pncipijs essentialibz spei. prius em no e de essentiali rei. sz ex pncipijs essentialibz spei causat. vn mediu e iter subaz q accidens: q hoc mo potetie aie pnt dici medie inf sbaz q accns qd ppetates aie naturales. sic risibile dr priu hoi. et calor priu ignis. et hmoi. Qd aut Aug. bic. q notitia q amor no sut i aia sicut accidetia i subiecto. intelligit put ppanit ad aiaz. no sicut ad amatez q cogscet: sz vt ppanit ad ea sic ad amataz q cognita: qz ipsa subalis essentialis aie cogscit et amat. Et sic etia intelligedu cu ite dic. q meoria. intelligetia. q volutas. sut vna essentialis. Vel etia fm aliqs pot dici. q bec locuto verificat fm modu. q totu potetiale pdicat de suis ptibz. Quia em tle totu adest singlis ptibz fm tota essentialis: sz no fm tota virtutez. ideo pdicat de qlibz pte ei. sed no ita ppe sic totu vte. Qd etiaz pbs dic in scdo de aia. q illd qd pmo sentim q intelligim est aia. no ex hoc sequit q essentialis aie sit ei potetia. sz qz hocipm qd foza accilis. cui modi e potetia aie. est actois pncipiū hē a foza subali. Et ideo foza subalis e pmi actois pncipiū sed no pimum.

Donuntur autē be .S. iij.

potetie aie eē bona media. Mgr ei sen. li. ij. di. xvij. p. Aug. ponit triplicē dīaz bonoz s. minima. media. et mag. Quidē bona tpa-
a lia. naturalia. q vtualia. Et qz oia a deo accepisti. fm aplm. Recordare qz recepisti bona i vita tua dixit Abraham Luc. xvij. Tēpalia quidē ad recte distribuendū. Naturalia ad bñ exercēdū. Virtualia ad cōtinue augēdum.

l Tēpalia vt diuitie bōa sūt: qz organice defuiūt felicitati fm plm. i. sūt instrumta ad vitā virtuosam. Qui em sibi thesaurizat et tēpalia nō distribuit fm rectitudinez dānatōem incurrit. Tū cuidaz diuiti q sibi pfi dicebat. Aia mea hēs mlta bona posita i anos plurimos comedē. qesce qd. dictū fuit a deo. Stulte aiaz tuā hac nocte repetēt a te Luc. xij. Sup quo euangelio dic Amb. Tu s. diues susceptis dei mueribz et in sinū tuū redactis. nil te putas facere iniquū: si tam multoz vice subsidia solus obtineas qd. di. xlvij. Dicit bi. Bona naturalia sē potetie aie interiores et exteriores. qbz opamur. qz bus pē aia bñ et male vti. sicut q bonis tpa- libz. Et de his pot illud exponi ps. Honorū meoz nō indiges dñe. i. opez nrozū q pcedāt a potentijs. Exercē at debet quis hmoi

bōa et bene. als ea inuanū accepit. ps. Qui nō accepit inuanū aiaz suā. h. s. habitabit i tabernaclo tuo. Bene at exercet hmoi bōa cū penitet q se mortificat. fm illd ps. Tabescere fecisti sicut araneā aiaz ei. i. fm glo. fecisti tu de? vt aia puerfa sit tabida. i. humilitate infirmata sicut aranea: q etia leuitactu man? tabescit. i. deficit a virtute sua. q vigore. sic aia correpta et penitēs a p̄actu manus diuine inspiratōis. deficit a vigore supbie et morif vite p̄stine. Aranea est sōtile corp. terrena deserit. alta q̄it. emissio: ne viscey telas texit. Sic puerfus et correptus p p̄niaz corpus extenuat. mōi infima p̄tēnit. celestē p̄uersatōez appetit. subtiles opatōes ex timore dñi facit. Bñ exercet aia potetias. dū intellectū et affectuz ad supna erigit. Qñ ps. Aia mea exultauit in dño: et delectabit in deo salutarī suo. Oia ossa mea dicēt. dñe qs filis tibi. Exultatio delectatio aie. est ipsa maxima placetia quā hē volutas ex cognitōe et p̄sideratōe intellectuali. diuie p̄uidētie q beniuolētie magne ad ipaz aiaz. Prouidētia vō i dño q si bon? e p̄uidet suis suis. Beniuolētia i salutarī. q sic dr q nos saluat. Ossa aie sūt potetie: qz sicut ossa inseparabiliter inherēt carni q dāt ei robur ad opandū: ita potetie inseparabiliter sūt i aia: et ex his est virt? homi ad opandū. Omēs q potetie admiratiōe qdaz reuerētie debēt exp̄imētali gustu intelligē nullū esse silez deo Bōnis vtuallibz nō pē qz male vti. De qz bus pē illud intelligi puer. xj. In bonis iustoz. s. opibz vtuū exaltabit ciuitas. Isaie lvij. Implebit splendoribz aiaz tuā. Virtutes sūt vt quidā radij qbz aia illustrat i baptismo. q bona debet augē. Juxta illud ps. Tōtū de virtute i virtutez. Na q accepit bonum vni? talēti designātis aliquam grāz. qz nō auxit sed p̄seruauit. fuit eo puat? q p̄fus Nat. xv. Recordare qz recepisti et ad qd recepisti. Et sic fm ps. Aia mea i bonis demorabit. s. ad recordandum.

Potētias anime esse .S. v.

plēs potit p̄hs in scdo de celo. Et mgr. sen. j. li. di. iij. qz necesse e ponē fm. b. Tho. i. p̄ma pte. q. lxxvij. art. ij. Na sicut infime e dispo- lit? ad sanitatē (q e qdā pfectō corpis aial) q nō pē p̄seq pfectā sanitatē sz aliquā modi cā p̄seq paucis remedijs. Meli? at disposit? e. q pē p̄seq pfectā sanitatē sz r̄medijs mlts Et adhuc meli? q remedijs paucis pfectā p̄ seq pē. Optie at q absq remedio p̄fctāz hē sanitatē. Ia dicēdū de bōitate q p̄fectōe rez videt qz ille res q sē infra hoiez (vt aialia q insensibilia) qdaz p̄ticularia bona p̄sequūt. nō at p̄fectā bonitatē et vniuersalē qlis est deus. et ideo qdaz paucas et determinatas virtutes q opatōnes habēt qbz illā assequēt.

Homo autem potest per se perfectus et universalis bonitatis. quia potest adipisci beatitudinem. Sed tamen quia est in ultimo gradu secundum naturam eorum quibus appetit beatitudo. Ideo multis et diversis operantibus ac virtutibus seu potentibus indiget anima humana ad consequendam huiusmodi perfectam bonitatem. Angelus vero minor diversitas potentiarum appetit. In deo autem non est aliquid potentia vel actio propter eius essentiam. Est etiam alia ratio quare anima humana est in diversitate potentiarum: videlicet quia est in confinio corporali et spirituali creaturarum. Sciendum etiam secundum beati Thome ubi super quodam operante anime sunt quod exercet sine organo corporali ut intelligere et velle. Huiusmodi potentie que sunt huiusmodi operantium principia sunt in anima ut in subiecto. Quedam vero actus sunt anime que exercet per organa corporalia: sicut visio per oculum et auditus per aures. Et sicut de omnibus aliis operantibus sensitivis et nutritivis partibus. Et potentie que sunt huiusmodi operantium principia sunt in subiecto ut in subiecto et non in anima sola. Et huiusmodi potentie in se de somno et vigilia dicitur quod sentire non est proprium anime neque corporis. sed coniuncti. Dicitur autem omnes potentie esse anime non sicut subiecti: sed sicut principij. quia per animam coniunctam habet quod tales operantes possit operari. Fluunt ergo omnes potentie etiam sensitivae et vegetativae ab essentia anime sicut a principio. Sicut enim quibus proprietates naturales eius. sed subiectum est causa propter accidentium. unde et potest subiectum in diffinitione accidentis. Notandum etiam quod omnis actio procedit ab aliquid potentia et est circa aliquid obiectum seu materiam. potentia enim secundum id quod est potentia ordinatur ad actum et diversificatur secundum diversas rationes actus. Et actus diversificatur secundum diversas rationes obiecti. Quia enim aliud est color in quantum obiectum visus. aliud sonus in quantum obiectum auditus. Ideo diversa omnino actio est videre ab audire. et quia diversa ratio actus utriusque. ideo etiam potentie diverse vnde procedunt illi actus. Potentia autem aut est activa aut passiva. Actio autem procedens a potentia activa alio modo se habet quam procedens a passiva. erga suum obiectum. Comparatur enim obiectum ad actum potentie passive sicut principium et causa movens: color enim in quantum movet visum est principium visiois. sic et intelligentia est potentia passiva. Ad actum autem potentie active comparatur obiectum ut terminus et finis. sicut augmentative virtutis obiectum est quantum ad perfectum quod est finis augmenti. Et ex his duobus actio recipit species. scilicet ex principio vel fine seu termino. Et sic est necesse quod potentie diversificentur secundum actus et obiecta.

Quinq; sunt genera .§. vi.
 potentiarum secundum philosophum in .ij. de anima: videlicet vegetativam. sensitivam. appetitivam. secundum locum motuum et intellectivam. Pro cuius declaratione dicit beatus Thomas in .j. parte .q. lxxvij. arti. .j. quod genera potentiarum distinguuntur secundum obiecta actuum ipsarum. Quatuor namque potentia est altior tanto obiectum universaliter respicit. Obiectum autem operantis

anime triplici ordine potest considerari. Aliter enim potentie anime obiectum est solum corpus anime unitum. Et hoc genus potentiarum dicitur vegetativum. Non enim vegetativa agit nisi in corpore cui unitur anima. Est aliud genus potentiarum quod respicit universaliter obiectum. scilicet omne corpus sensibile. et non solum corpus cui anima unitur. Est alterum genus potentiarum. quod adhuc respicit universaliter obiectum. scilicet non solum corpus sensibile sed etiam omne ens. Et ex hoc patet quod ista duo genera potentiarum habent operantem non solum respectu rei coniuncte: sed etiam extrinsece rei respectu. Cum autem operans oporteat aliquid modo coniungi suo obiecto: necesse est rem extrinsecam que est obiectum operantis anime. secundum duplicem rationem ad animam comparari. Uno modo secundum quod nata est coniungi anime et in anima esse per suam similitudinem. Et quantum ad hoc sunt duo genera potentiarum. Sensitivum respectu obiecti minoris. quod est corpus sensibile. Et intellectivum quod est respectu obiecti communissimi quod est ens universale. Alio modo res extrinseca que est obiectum operantis comparatur ad animam. secundum quod ipsa anima inclinatur et tendit in rem ipsam exteriori. Et secundum hanc operantem sunt duo genera potentiarum. Unum. scilicet appetitivum secundum quod anima comparatur ad rem extrinsecam ut ad finem que est primum in intentione. Et hoc appetitum dicitur appetitum animalis. distinguitur ab appetitu naturali. Appetitus enim naturalis est inclinatio cuiuslibet rei ad aliquid ex natura sua. Et sic naturali appetitu quilibet potentia desiderat sibi conveniens. sed appetitus animalis sequitur fortiter apprehensivam. Et ad huiusmodi appetitum requiritur specialis potentia anime et non sufficit sola apprehensio. Nilus enim naturaliter appetit visibile. solum ab actu. id est ab videndo. Animal autem appetit rem visam per appetitum. non solum ab videndo: sed etiam ab aliis usibus. Aliud genus potentiarum est motuum secundum locum. put. scilicet anima comparatur ad rem exteriori sicut ad terminum operantis et motus. Ad consequendum enim aliquid desideratum et intentum omne animal movetur. et quousque sensus et appetitus sint principalia moventia in animalibus perfectis. non tamen sensus et appetitus in quantum huiusmodi etiam sunt sufficientia ad movendum. nisi supradderetur eis aliquid virtutis. Nam in immobilibus animalibus est sensus et appetitus non tamen habent vim motuam. Nec autem vis motiva. est non solum in appetitu et sensu ut in operante motu. sed in ipsis partibus corporis. ut sint abilia ad obediendum appetitui anime moventis. hec beatus Thomas.

Potentiarum autem anime .§. vij.
 rationalis cum quibusque sint genera secundum philosophum in secundo de anima. et omnis actio humana ab his procedens. tunc bene agit et merito. quoniam ex gratia in anima agit. unde per se anima mea illi vivet. scilicet vita gratie. et semetipsum vivit ipsi. Semetipsum spirituale seu generatio anime est quintuplex genus potentiarum que fluunt et sic generantur ab anima. Que tunc fuerunt deo. cum anima vivit ei. scilicet ex gratia. Prout et iste figurari per v. talenta trabita a domino suo Matthei. xxv. que tunc bus

Respōdet. b. Tho. q. accūs p se nō pē esse sū-
iectū accidētis. s. vnū accidēs p pūs recipiē
in suba q̄ aliud. sicut p̄ q̄ntitas q̄ q̄litas.
Et hoc modo dī accūs vnū esse subiectū al-
terius. vbi superficies coloris inq̄tū sūa. vno
accidente mediāte recipit aliud et siliter de
potētis aīe. ¶ De his at̄ quinq̄ generibus
potētiaz. q̄uis oēs habeāt p̄ncipiū ab aīa.
tū quedaz sūt q̄ solū sūt i anīa vt i subiecto.
vt intellect' et volūtas. Et has necesse ē re-
manere etiā destructo corpe. cū subiectum
eaz. i. aīa remaneat immortalis. Quedā sūt
in cōiūcto vt i subiecto sicut oēs potētie nu-
tritīue. sēsitīue. et motīue. Et qz destructo sū-
iecto nō pē accidēs remanere. iteo corrupto
p̄iūcto. i. hoīe nō remanēt ille potētie actu.
sed tū virtute. sicut i principio vel radice.
Et si obijtiā q̄ in li. de spū et aīa dī. q̄ anīa
recedit a corpe trahens secū sensū. et imagi-
natōez. ratōnē et intellectū. irascibilitatez et
concupiscibilitatem. R̄ndit. b. Tho. q. liber
ille nō habet autoritatē. An qd̄ ibi scriptum
est. ea facilitate p̄emniē q̄ p̄baē. Vel p̄ dī-
ci. q̄ aīa trahat secū has potētias nō actu:
sed virtute. Si etiam obijtiā. qz Luc. xvj.
fuit dictū diuini. Recordare qz recepisti q̄c.
Memoria at̄ est potētia sensitīua. R̄ndit.
b. Tho. q. memoria ibi accipit eo modo quo
Aug. ponit memoriā in mēte. put. s. est p̄
intellectīue nō put est potētia p̄tis sensitīue.

Ca. scdm̄ de potētia vegetatiua et sensitīua.

Vegētiua distingui-
tur in tres p̄tes siue potētias. s.
nutritīuū. augmētatiuū. et ge-
neratiuū. Et in scdo de aīa dīc
p̄hs. qz opa hui' aīe sunt generare. alimento
vti. et augere. Pro hui' declaratōe dīc b̄tus
Tho. i. p̄ma p̄te. q. lxxviii. arti. ij. qz vegeta-
tiuū h̄t p̄ obiecto corpe ip̄m diuēns p̄ aīaz.
Ad qd̄ triplex opatio aīe est nēcia. Ana p̄
quā esse acquirat. et ad hoc ordinat̄ poten-
tia generatiua. Alia p̄ quā corpe viuēs acq̄-
rat debitam q̄titatez. et ad hoc ordinat̄ vis
augmētatiua. Alia p̄ quā corpe viuētis sal-
uatur. et in esse et i debita q̄ntitate. et ad hoc
ordinat̄ vis nutritīua. Est tū q̄dam dīa at-
tendēda inter has potētias. Nam nutritīua
et augmētatiua habēt suū effectū in eo in q̄
sūt: qz ip̄m corpe vnitū aīe auget et p̄serua-
tur p̄ vim augmētatiuā et nutritīuā i eadē
aīa existētē. Sed vis generatiua h̄t effectū
suū nō i eodē corpe s. i alio. q̄a nil est gene-
ratiuū sui p̄ et iō vis generatiua appropin-
quat quodaz modo ad dignitatē aīe sensitī-
ue. que habz opatōez i res extēriores. Et sic
in his p̄fectōz est generatiua. Est enī rei p̄fe-
cte facē alteraz q̄lis est ip̄a. Et at̄ deseruiūt
nutritīua et augmētatiua. Augmētatiue vō
nutritīua. ¶ Dīcīf aut̄ nutritīua deseruire

generatiue potētie s̄m. b. Tho. p̄ma p̄te. q.
ultima. qz illud qd̄ est p̄uersū p̄ virtutē nu-
tritīuam ex alimēto. anteq̄ p̄uertat i subaz
mēbroz accipit a virtute generatiua: vt se-
men. Et hui' signū ponit p̄hs qz aīalia ma-
gni corpe q̄ indigēt multo nutrīmēto. sunt
pauci semis s̄m q̄titatez corpe sui. et pau-
ce generatōis vt p̄t i elephāte. Silit̄ hoīes
pingues sūt pauci semis p̄pter eādēz causā.
Et p̄pter hāc causā i p̄ueris nō est semen q̄a
supfluū nutrīmēti in augmētū cōuertit̄. et
ideo nō p̄nt generare. et sic supfluū alimēti
est semen s̄m p̄hm i li. de generatōe aīaliū.
¶ Sciendū etiāz s̄m. b. Tho. vbi sup̄. qz ali-
mentū ex cibo et potu vere p̄uertit̄ in sp̄ez
hūane nature. inq̄tū vere accipit sp̄ez car-
nis et ossis et h̄mōi p̄tiū. Et hoc qd̄ p̄hs dīc
in. ij. de aīa. qz alimētū nutrit inq̄tū est po-
tētia. Qd̄ at̄ d̄ns dīcīf Math. xv. Omīe qd̄ i-
trat in os in vētrē vadit et in secessū emitti-
tur. nō sic intelligēduz est. qz omīe. i. totū qd̄
intrat in os emittat̄ p̄ secessū: sed qz de omīi
cibo aliq̄d impuz p̄ secessū emittit̄. ¶ Et
qz virt' oīs in corpe passibili p̄tinuā acti-
onem debilitat̄ qz h̄mōi agētia etiāz patiū-
tur. Ideo virt' cōuersiua alimēti i naturaz
corpe anīalis. in principio q̄dez est tā for-
tis. vt possit p̄uertere nō solū qd̄ sufficit ad
restauratōez deperditi. sed etiāz ad augmē-
tum. Postea vō nō pē cōuertere nisi quātū
sufficit ad restauratōez deperditi. et tūc cessat
augmētū. Demū nec hoc pē. et tūc fit dimi-
nutio. Deinde deficiente hac vtute totaliter
deficit aīa. Sicut virt' vini p̄uertētis aquā
mixtā. paulatim p̄ admixtionē aq̄ debilita-
tur. vt tātez totū fiat aq̄sum. vt p̄hs exem-
plificat. Qz at̄ aliq̄ dīcūt. qz alimētuz nō cō-
uertit̄ in veritate humane nāe. s. accipit̄
alimētū vt qd̄baz fomētū. s. vt resistat actōi
caloris naturalis. ne p̄sumat humidū natu-
rale. sicut plūbum vel stannū abiūgīf argē-
to ne cōsumat̄ p̄ ignē. Sed illa materia q̄ i
p̄mo hoīe forme humane fuit suba in seip̄a
multiplicat̄. Et hoc mō multitudo hūanoz
corpeoz a corpe primi hoīs deriuat̄. Totum
hoc reprobāt. b. Tho. ibi p̄ multas rōnes p̄-
bas qz vere p̄uertit̄ alimētū i naturā hoīs.
De potētia sensitīua .S. j.
hec est duplex videlicet extērior et intērior.
Extērior dīc̄ q̄ h̄t organa i q̄bo ē affixā extē-
rius visibilia. Ita at̄ subdistīguīf i q̄nqz sē-
sus extēriores. s. visū. auditū. odoratū. gustū.
et tactū. vt p̄dit p̄hs i. ij. de anīa. Pro c̄ de-
claratōe dīc. b. Tho. i. j. p̄te. q. lxxviii. art. iij
qz rō nūeri et distinctōis extērioz sensū. ac-
cipiēda est s̄m id qd̄ p̄te et p̄ se ab sensū p̄-
net. Est at̄ sensus potētia passīua. q̄ nata ē
immutari ab extērioz i sensibili. extērius q̄
immutatiuum est: qd̄ p̄te et p̄ se a sensu p̄ci-

piſ et ſm ei' diuerſitatē potētie diſtinguūſ.
 Eſt aſ duplex immutatio. Una naturalis ⁊
 alia ſpūalis. Naturalis q̄deſ ſm q̄ ſoſa im-
 mutātis recipiē i mutato ſm eſſe naturale.
 ſicut calor i calefacto. Spūalis autē ſm q̄
 ſoſa immutātis recipiē i mutato ſm eē ſpi-
 rituale. ut ſoſa coloris in pupilla q̄ nō ſit p
 hoc colorata. Ab opatōez aut ſenſus requi-
 riē immutatio ſpūalis p quā intentio ſoſe
 ſenſibilis fiat in organo ſenſus. Sed i qui-
 buſdam ſenſibū inueniē immutatio ſpūalis
 tm̄. ſicut i viſu. In q̄buſdaſ aſ cū immuta-
 tione ſpūali etiāz immutatio naturalis. Et
 hoc vel ex pte obiecti tm̄ vel etiā ex pte or-
 gani. Ex pte aſ obiecti inueniē immutatio
 naſalis ſm locū. ut i ſono q̄ eſt obiectū au-
 dit'. Nā ſonus ex pcuſſione cauſat et aeris
 p̄motione. Scdm̄ alteratōez ſo i odore q̄ eſt
 obiectū olfact'. Oportz em̄ per calidū aliq̄
 modo alterari corp'. ad hoc q̄ ſpiret odore.
 Ex pte aſ organi eſt immutatio naturalis i
 tactu ⁊ guſtu. Nāz et man' t̄gēs calida ca-
 leſcit. et lingua humectat p̄ humiditatē ſa-
 porū. Organū ſo olfact' et audit' nulla na-
 turali immutatioe immutat i ſentiēdo: niſi
 p acciōs. Viſus aſ ē maxie ſpūalis qz ē abſqz
 aliq̄ immutatioe naturali organi v' obiecti
 et pfectōz inter oēs ſenſus ⁊ cōioz. Et poſt
 hūc audit'. deinde olfact'. Tact' aut et gu-
 ſtus ſūt maxie materiales. Et inde eſt q̄ aliq̄
 tres ſenſus nō ſiūt p mediū cōiūctū. ne aliq̄
 naturalis trāſmutatio ptingat ab organū.
 ut accidit i his duobz. ¶ Eſt aſ triplex ſen-
 ſibile obiectū. ſ. p̄riū. cōe. et p acciōs. Se-
 ſibile p̄riū eſt. qd̄ p̄mo et p ſe immutat ſen-
 ſum. ut color viſū. ſon' auditū. ⁊ hm̄oi. Se-
 ſibile cōe eſt. qd̄ nō p̄mo q̄ p ſe mouet ſeſū.
 ſz rōe ſenſibilis q̄litas exiſtētis i eo. ut ſu-
 p̄ficies rōe coloris ⁊ hm̄oi. Senſibile ſo p
 acciōs aliquā d̄ſitatem facit i mutatioe ſenſ'.
 ¶ Capitulū terciū de ſingulis q̄nqz ſenſibū.

De viſiōe corporali quō
 ſiat. Plato ⁊ Empedocles opinati
 ſūt. q̄ mod' vidēdi fieret exēmit-
 tēdo radios ab oculis: nō int' ſu-
 ſcipiēdo ſicut eſt veritas. Qd̄ pbabant hac
 rōne. Si viſio p̄ficereſ ſuſcipiēdo int'. tunc
 nō eſſz neceſſe ut q̄n aliquis acute vellet vi-
 dere. niſi q̄ aperiret oculos. ⁊ q̄tomagis ap̄-
 ret t̄tomagis vidēt formā. Sed p̄riū appa-
 ret. ⁊ hoc tenet Areſto. qz q̄n aliq̄s vult acu-
 te videre magis p̄ſtrigit palpebras et artat
 oculos. ita q̄ ille conat' deſiḡt aliq̄d a ſe eiſ-
 cere ⁊ emittēre ⁊ nō recipere. Sed q̄ iſta opi-
 nio ſit falſa et impoſſibilis. ſ. q̄ viſio ſit ex-
 tramittēdo. ita q̄ lux pyramidalis egrediaſ
 a viſione ut dicūt illi: oñbiē p hoc q̄ lux nō
 poſ egredi a viſu niſi q̄tuoz modis. Primo
 qz lux erit p̄tinuata cū vidēte. et cū tota re

viſa p̄iūcta. Secdo aut lux i viſione cōiūgit
 cū tota re viſa. et ſepat' tota a vidēte. Tertio
 aut lux egrediēs nō eſt p̄iūcta cū tota re vi-
 ſa ſed cū aliq̄ pte ei'. Quarto aut lux p̄fici-
 ens viſionē ſepatur ab utroqz. ſ. re viſa ⁊ vi-
 dente. ¶ Et primū quidē eſſe nō p̄. ſ. q̄ lux
 egrediēs p̄tinuet cū tota re viſa ⁊ vidente.
 Qui' rō eſt. qz cuz videam' aſtra celi ſeq̄rē
 q̄ lux egrediēs extēderetur vſqz ab aſtra ce-
 li. qd̄ eſt impoſſibile cū egredi nō ſit niſi cor-
 por. lux aſ nō eſt corp'. ¶ Scdm̄ etiā. ſ. q̄
 tota lux ſeparet' a vidēte et p̄iūgatur cū re
 viſa qd̄ eſſe nō p̄. qz qd̄ nō p̄tingit vidētem
 nō videtur. Eū hoc ſile eſſz ac ſiqz ſentiēdo
 tangat manu abſciſa. ¶ Terciū. ſ. q̄ lux cō-
 iūgatur cū aliq̄ pte rei viſe. Hoc nō p̄ eſſe.
 qz tūc nulla res videretur ſm ſe totā. ſed p
 pte q̄ a luce t̄gēſ. ¶ Quartū. ſ. q̄ lux egre-
 diens nō p̄tinuetur nec cū re viſa nec cum
 vidēte ſz ab utroqz ſepet'. Hoc etiā nō p̄ eē
 qz ſi lux nō p̄tinuatur cū vidēte. nō videbit.
 Si nō p̄tinuatur cū re viſa: non videbitur.
 Sic q̄ inuanū ponitur lucez egredi a viſu.
 ¶ Ab rōez aſ predicte opiniois. cū. ſ. d̄ q̄
 volēs vidēre acute nō apit oculos: ſz poti'
 cōſtringit. ſz. q̄ hoc nō ſit. q̄ lux exprimat'
 vel emittatur a viſu. ſz poti' ut criſtallinus
 humor vniatur ac virt' viſiua et adiuuet ⁊
 p̄fortet. qz virt' vnita eſt fortior diuiſa. Eū
 natura ordinavit cilia eminetia ⁊ groſſa et
 nigra: ut adiuuet viſum. ne p̄fundatur diſ-
 gregat' a luce vel lumine exteriori. Cui' ſu-
 gnū eſt q̄ cū aliquis vult vidēre ſubtiliter ⁊
 acute. obūbrat viſū. ut p̄ umbrā virt' viſiua
 p̄greget'. Alb. ⁊ Tho. i cōmētō ſup li. de aīa.
Fit q̄ viſio per receſſū. S. j.
 p̄tionē ſm Areſtolez nō p̄ emiſſionē radi-
 orū ab oculis. Ad quā viſionē corporalez ne-
 ceſſe eſt q̄tuoz p̄ ordinē p̄currere. Et primū
 eſt color i obiecto viſus. Color em̄ mouet di-
 aphanū ad ſui ſuſceptōz. qui mot' nō eſt lo-
 calis ſed motus alteratōis. q̄ alteratō ē mo-
 tus ad ſoſaz q̄ eſt q̄litas rei viſe. Eū ſciēdū
 q̄ color i corpe colorato. ē qualitas p̄pleta i
 ſuo eſſe naturali. Secūdū qd̄ requiritur ad
 viſionē eſt diaphanū. i. aliq̄d corp' p̄ſpicuū
 puta: vitz. aq̄. vel aer. qz ſi inter viſibile et
 viſum nō eſſz mediū trāſparens ſed vacuū.
 cū i vacuo nō poſſit eſſe p̄tact'. tūc viſibile
 nō immutaret. et viſ' nō immutaret'. Ter-
 ciū qd̄ req̄ritur eſt lumen. qd̄ lumen eſt ne-
 ceſſariū. nō q̄deſ ex pte coloris q̄ de ſe eſt vi-
 ſibilis: ſz ex pte diaphani. Nam color cū ſit
 lux obſcurata. ex admixtione corpis opaci.
 nō mouet diaphanū p̄fecte. et in vltima di-
 ſpoſitōe: ſz lumē i vltia diſpoſitōe facit dia-
 phanū receptiuū coloris. Quartū qd̄ req̄-
 ritur eſt potētia ſenſitiua ſimul cū organo
 potētia em̄ ſenſitiua eſt p̄ncipiū viſionis.

q̄ potētia exercetur p̄ corp̄. et ē iuxta cere-
brū interi? ubi p̄iungū? duo nerui ex oculis
p̄cedētēs. Organū etiāz req̄rit̄ .i. oculus qđ
nō debet esse igneū neq; aereū: s; aqueū s̄m
Aresto. Et hoc rōne p̄spicitatis. nō s̄m qđ
aq̄. p̄spicuū em̄ aqueū 7 magis p̄hvat q̄ aer
et magis rep̄ntat. **Tho. 7 Alb.** i. cōmento de
anima. **De** quinq; sensib; corp̄is hi figu-
ratur p̄ q̄nq; portic; piscine. de qđo d̄r̄ **Jo. v.**
In his iacebat mltitudo magna languētū.
Aqua piscine siḡt mollē et fluidam carnez.
circa quā sūt q̄nq; sensus. **Uel meli?** **Pisci-**
na i q̄ lauabā? oues sacrificande 7 teo offe-
rēde. p̄pter qđ dicebatur p̄batice a p̄baton
hebraice qđ est ouis latine. et signat p̄niaz i
q̄ lauatur a sordib; sp̄ualib; aiāz oues xp̄i.
Quinq; portic; circa eam sūt quinq; sensus
p̄ncipia pctōrū. **In** his iacet q̄ infirm; ē p̄
pctm̄ quiescēs i hmōi sensatōib; et q̄ sequū-
tur ex eis. **Ex** his oportz exire q̄ vult sana-
ri et intrare i piscinā penitētie. 7 hoc p̄mo-
tōne aq̄ ab angelo. i. p̄ p̄dicatōis vel sacer-
dotis admonitōnez. vel angeli instigatōne.
aut dei inspirationē. virtute aq̄ crucis q̄ ibi
d̄r̄ fuisse tunc abscondita. sanā? vn? tm̄. i. qui
i vnitāte fidei 7 caritatis p̄niaz agit. et qui
p̄ior. i. q̄ h; sollicitudinē. i. diligētā ad hoc.
Di etiā figurā? p̄ q̄nq; reges i terra p̄missi-
onis q̄s cruci affigi p̄cepit **Iosue. i. n.** sen-
sus vsurpāt sibi dñūm sup aiāz. **Sed** xpc̄
ihs iub; cruce modestie 7 austeritatis mor-
tificari. vt exponit **Origenes sup penta.** **Uñ**
xpc̄ Luc. xiii. Qui nō accipit crucē suā 7c.
In porticu q̄ visus ia .S. ij
cet multitudo languētium sp̄ualiter multi-
pliciter. quia sicut nobilio: sensus ita peris-
culosior. **Et** precipue
Ex lepra lasciuie.
Ex ydropisi auaricie.
Ex cecitate inuidētie.
Uisus si non refrenā? multū inducit ab las-
ciuia 7 luxuria. **Uñ** **Tren. iij. d̄r̄.** Oclis n̄is
de p̄bat? ē aiāz meā i cūctis filiabo vrb̄ mee.
In h? exēplū 7 figurā **Dina** q̄ et egressa ē de
tomo vt vidēt mulieres 7c. rapta 7 violata
est a **Sichen Gen. xxxiiij.** **Uñ** **Aug.** Nec di-
catis vos h̄re aīos pubicos: si h̄etis oculos
impubicos. **Quintilian?** Oculi sūt tota lu-
xuria n̄ra. hi nos in oīa q̄ttidie vitia p̄cipi-
tāt. **Narrat** ideo q̄sdaz p̄hos. vt totā cogita-
tōne ad p̄nētis puritatē cogērēt. sibi oculos
eruissē. **Et** q̄uis nō h̄n fecerint. tm̄ coguēt
quātū malū seq̄? ex vsu inordinato vis?. **Qđ**
em̄ xpc̄ dixit **Mat. xviii.** Si ocul? tuus dexter
scābalizat te erue eū 7c. **Nō** intelligit d̄ ma-
teriali extractōe qđ p̄hibet. sed de sp̄uali. vi-
delicet. q̄si aspectus alic? rei inducit hoīem
ad ruīnā: puta. fornicatōz. debet subtrahē-
re nō oculū sed actū. i. nō aspice. **Moraliter**

at̄ oclis dexter ē stat? spectatiuus et p̄tēpla-
tiuus. **Quē** siq; videt inducē ab ruīnaz. vel
p̄pter dubia fidei vel supbiā et hmōi abutē-
do. debet dimitte 7 tradere se actiuis. **In**
firmat̄ q̄s ex visu ydropisi auaricie. **Sicut**
em̄ ydropic? nō p̄t̄ faciri potu sic nec cupi-
bus pecūia. **Eccl. xiiii.** Insatiabilis est oclis
cupidi. nō satiabit̄ donec p̄sumat̄ arefaciēs
aiāz suā. **P̄s.** Tabescere fecisti sic araneā ai-
maz ei? .i. cupidi. i. tu de? p̄misisti deficere et
cōsumi sic aranea se euiscerat faciēdo telas
ad capiendas muscas. ita auar? ab excogi-
tādas malitias et fraudes. **Aspect?** q̄ rep̄ i-
bucit cupiditatē eaz. **Sicut** **Achan** videns
reglāz aureā et clamidē coccineū furat? ē ea
Iosue. vij. c. **A**baugēt visus inuidiā. **Uñ**
tēs em̄ aliq; p̄speritatēz et excellētā altē?
qui nō afficit. affligit. inuidet. vidē nō pōt.
Eccl. xiiij. Nequā est oclis inuidi et auertēs
faciez despicit aiāz suā. **Uñ** saluator i pabo-
la vinee dixit vni ex murmurātib;. **An** oclu-
lus tuus nequā est. q; ego bon? sū **Mat. xx.**
Sic filij **Jacob** vidētēs q̄ **Ioseph** a p̄re plus
alijs amare? inuidebāt ei. et p̄pter hoc ven-
diderūt **ismahelitus Gen. xxxviij.**

In porticu auditus .S. iij.

iacet alia multitudo infirmoz spiritu aliter
et precipue inducit

Tracundie feritatem.

Erroris falsitatem.

Mentis vanitatem.

Cū q̄s em̄ audit q̄ sibi nō placēt: turbatur.
Uñ pharisei auditis s̄bis xp̄i scābalizati s̄
iniuste tm̄ **Mat. xv.** **Herodes** audies de na-
tiuitate noui regis turbat? est **Mat. ij.** **Uñ**
et **Chilo** vn? de septē sapiētib; mōi. **Ne** ma-
ledicas inq̄t p̄rimis. audies em̄ vn? et tu cō-
tristeris. **P̄s.** Dñe libera aiāz meam a labijs
iniquis et a lingua dolosa. ne. s. audiam ea.
et ex hoc vt ex p̄tūelijs 7 h? irascar. **Au-**
dit? cū indifferētē abhibet inducit multos
errores. dū. s. credis qđ audis 7 d̄. p̄ p̄ciali-
tatū disseminatores vel detractores. **iij** **Chi-**
uij. **Sana** doctrinā nō sustinebūt prurien-
tes aurib;. **S; a** veritate q̄tez auditū auer-
tēt ad fabulas at̄ p̄uertēt. **Isa. xxx.** **Loq̄mi-**
ni nob placētia 7 audiem? 7c. **Eua** qz audi-
uit serpētēz loquētē iniuriā dei. faciliē cre-
didit 7 ruit. **Nō** solū re? est q̄ malū de alio p̄-
fert. s; etiā q̄ aurē cito crimib; p̄bet. **xj. q. iij**
Inducit vanitatē. qz cū q̄s laudari se au-
dit inte supbit vel gl̄af. sic **Herodes** agrip-
pa. qz libētē audiebat a p̄plo laudes dei sibi
dari pcuss? ab angelo fuit. ita vt scaturiret
corp̄ ei? **Act. xij.** **Audiēdo** etiā ociosa et in-
utilia. mēs efficit vana 7 indevota tpe oīois
7 curiosa. **Uñ** de atheniensib; curiosis d̄r̄. q̄
ab nihil aliud vacabāt: nisi vt audirent vel
dicerent aliquid noui.

Marginal notes on the left edge of the page, including the number '2' and various scriptural references and commentary fragments.

40

In porticu odorat⁹ .S. iij.

multitudo et magna iacet infirmatum spiritaliter per diuersa peccata.

Inuenitur in eo crudelitas.

Exercetur multa gulositas.

Procurat carnalis suauitas.

a

Plal. lōge fecisti. i. pmisisti fieri notos meos a me. posuerit me abhōiatōez sibi. s. ppter infirmitatem passz. Marta etiā dixit xpo: qñ iussit tolli lapidē a monumētō. Dñe iam fetet q̄druiduan⁹ ei est Job. xj. Et sic videbat crudelis germano resuscitādo: ne nazibo sē turet fetozē. Multi ppter hoc abhōianē pauperes. et crudeles sūt ppter sudores et fetozes eoz. nec visitāt infirmos. icarceratos. mortuos. nec recipiunt pegrinos: sic diues Lazar⁹ i domo noluit recipe ulcerosū. q̄ sepultus est in inferno. Et ppter hui⁹ crudelitātē dicebat multis. **Ite maledicti q̄c. Multi q̄ runt sentire varios odores et ex his inardescit vitū gule. **Dic Hiero. q̄ vultur et aq̄la odorāt trāsmarina cadauera et ad hui⁹ escā pgregāt diu volādo. Sic gulosi sentientes odorē alic⁹ cibi mltū discurrūt et laborāt ab illū habēdū. q̄tūcunq̄ etiā esset immūdū et nociuū. Unde et Joseph⁹ narrat in li. de bello iudaico. q̄ hierosolima obsessa a Tito filio Vespasiani. q̄daz sentientes odorē carnis asfate qui discurrebāt p ciuitatez intrauerūt domū vidue et inuenerūt filiū ei⁹ p fame assatum et iā in pte comestū. Et in figurā p̄dicta aīalia. s. vulf et aq̄la in odore sequūt. et comedunt cadauera immūda declarantur. Querit a multis odor ppter ip̄az delectatōz talis sensus. Et si fieret ad p̄fortādū cor i infirmitate nō esset malū. Juxta illō. vngento. i. varijs odoribz delectat cor. et bonis aīci p̄silijs aīa dulcorat puer. xxvij. D⁹ cū fit ad voluptatē et vanitatez ut alijs redoleat multū displicet deo. Et p̄ hmōi dīc cōmīnādo dñs p̄ Isa. iij. c. Erit p̄ suauī odore fetoz. p̄ zona funicul⁹. p̄ crispātī crine caluitiū q̄c. Et ibi etiā rephendūt olfactoriōla.****

In porticu gustus iā .S. v.

cet alia multitudo languētū spūaliter. naz inducit plura mala p̄ abusum rōnis.

Est em̄ obfuscatius.

Ariditatis inductiuus.

Uite utriusq̄ destructiuus.

b

Job. vij. Que p̄us nolebat tāgē aīa mea nūc p̄ angustia cibi mei facti sūt. i. q̄ pri⁹ fm iudiciū rōis disposueraz nō sumē. cibaria gustādo: cū āgustia et remorsu p̄scie indifferēt sumit etiā ad voluptatez. Gust⁹ em̄ cū delectat sensualitatē. obfuscat rōez. ut q̄i videatur recte facē q̄ ex gule sūt appetitu. Greg. in moral. In ip̄o esu dū furtim gula surrepit. ebētī delectatio pmisceat. Et̄ plerūq̄ cō-

tingit. ut refectōz corpis quā salutis cā cepim⁹. cā voluptatis expleā. exēplū i Noe et Loth gustu dulcedinis vini ebris factis.

Est ariditatis mētalis inductiu⁹. Sic ei gustata suauitate sp̄s. desipit oīs caro. fm Bern. Ita ecōuerso gustata suauitate cibi ex gula. desipiūt spūalia. p̄s. Amēz escā abhōmiata ē aīa illoz. Et̄ dicebāt. Anīa n̄a nauseat sup ci. ist. leuif. s. māne. q̄d sūt spūalia. Destruit vitā corpalez et spūalē gustus immoderate vsus Ecclī. xxxvij. p̄p̄ crapulā mlti p̄iēt mēte et corpe. Dinc et Criso. Excessus cibozū p̄sūt et putrefacit corp⁹ et egritudie diuēna macēat. et tūc demū morte crudeli cōsūt. de p̄se. dif. v. nihil. Ad itez Inno. i li. de miseria hoīs dīc. Taz ē breuis gule voluptas ut spacio loci vix sit quatuor digitoz. Spacio t̄pis vix sit q̄tuoz monūtoz. Et dū auiditas nescit modū. et voracitas excedit mēsurā. ḡuat stomach⁹. turbāt sens⁹ corpis. q̄i eq̄ sūt rōe currētes: aīe vō auge nō retinēt frena q̄c. Loq̄t̄ ibi de gustu. Tā mltā aīalia capiūt ad mortē p̄ gustū ut pisces hamo adescato aues. mures. et hmōi.

In porticu tact⁹ mul .S. vj.

titudo etiā iacet infirmoz. Et lz sit h̄ sens⁹ p̄ totū corp⁹. p̄cipue viget tamen i manibz.

Est luxurie p̄p̄tū. Est iniurie illatiū.

Est substātie ablatiuus.

Leuit. v. Aīa q̄ tetigerit aliq̄d immūdū rea est. Qui tetigerit picē inq̄nabit ab ea Ecclī. xij. Qui ingredit̄ ad vxorē primi sui. non erit mūd⁹ cū tetigerit eā. i. Corin. vij. Bonū est mulierē nō tāgē. Est at̄ valde piculosus oīs tact⁹ ex libidine. et mortifer⁹ ex m̄fio nū. Per man⁹ em̄ i q̄bz maxie viget tact⁹ ledit̄ prim⁹ verberādo. vulnerādo. occidēdo. et hmōi. Et̄ dñs p̄ ps. Nolite tāgē x̄pos meos. i. inunctos. Oēs x̄picole sūt i baptismo et p̄s̄ratōe inūcti. p̄cipue tñ sacerdotes Zach. ij. Qui vos tāgit. s. iniuriādo tāgit q̄i pupilam oculi mei. Et̄ q̄dam mlt̄ pedisseq̄ impatris Arriane. qz tetigit Ambrosiū p̄ vestē temere dicēs. ut descendēt de sede sua: q̄citi⁹ mortua ē. Per mā⁹ at̄ fiūt furta. rapie et mltā mala opa inutilia. Et̄ Isa. j. dī. Man⁹ vīe plene sūt sāguie. Isa. lij. Recedite et inde exite pollutū nolite tāgē. i. faciēdo aliq̄d illicitū. Siq̄s ḡ aliq̄ h̄az ifirmitatū ḡuat de scēbat i piscinā p̄nīe. et virtute crucis saluabit̄. Unde i figurā x̄pc i cruce q̄nq̄ vulnera sustinuit magna. s. i manibz et pedibz et latē. ut. s. vel naā n̄a q̄ p̄xim⁹ ex quibz sensibus sanaret. et ip̄os sensus exēplo et meditātōne cruce mortificem⁹. Ad Gall. v. Qui sūt x̄pi carnē suā crucifixerūt cū vitijs. p̄pterea aīe dī Cant. ij. Veni colūba mea in foraminibz petre p̄ meditātōne plagaz manuū et pedū. In cauerna macerie. i. plaga lateris.

c

De quinque sensibus .S. viij.

spūalibz qbz sentiē de dū qz bñ custodit sēs
sus exteriores. **Pro cui? declaratōe sciēduz.**
qz aīa nra figurat p hierosolimā fm docto-
res. **Dedi te (ait dñs Diero. i.)** ut ciuitatez
munitā. te. i. aīaz tuā. **Ad munitōz ciuita-**
tis ultra arma virtutū. qz victualia sacrozū
eloquioz qbz aīa pascit. requirit et custo-
dia diligens portaz. **En dñs Deut. iij.** Cu-
stodi te metipm q̄tum. s. ad sens? exteriores
et aīaz tuā. s. q̄tum ad cogitatōes interio-
res solite. **Mors ei (inquit p̄ba) ingressa**
est p fenestras nras. **Nec sufficeret custodia**
p̄ba nisi adiūgaē grē dei custodia. **Qd psal.**
intelligēs orabat: **dicens. Custodiat aīaz tuā**
dñs. **Dñs custodiat introitū tuū et exitum**
tuū. i. sensatōes exteriores. quibz similitudies
reꝝ ingrediunt ad aīaz. **Et exitū. i. interio-**
res affectōes qbz aīa q̄ egredit ad appetitū
reꝝ **Math. xv.** **Ex corde em̄ exeūt cogitatō-**
nes male rē. **(Dicit at hierosolima fuisse**
sex portas mūta. ut elici p̄ ex libro **Neemie**
q̄ signat sex portas aīe. s. sensuū. **Naz cum i**
lingua qz palato nō solū sit gust? sed etiā lo-
cutio. p quā multa qz bona qz mala ingredi-
untur ad aīaz. **Iō ipā loq̄la ponat p sexta**
porta. **Prīa iḡ porta ir̄lm dicebat** por-
ta fontis siloe (quia p̄pe erat ibi fons siloe)
vbi illuminatus est cecus **Job. ix.** **Et signat**
visum. **Custodiēda est continue porta ocu-**
lorum sicut faciebat **Job: dicens. Depigi se-**
bus cū oculis meis. ut nec cogitare q̄deꝝ de
virgine. **Auerte oculos meos (ait p̄s) ne vi-**
deāt vanitatē. s. mulier. sicut vidēs **Bersa-**
bee p̄cupiui. **Claufo at isto ostio. orat quis**
vere p̄ez suū i abscondito **Math. vi.** **Ut dice-**
valeat cū **Jacob Gen. xxxij.** **Ubi dñm facie**
ad fa. et sal. fa. ē aīa mea. **Ap̄ em̄ tūc ocu-**
lus mētis p̄ p̄platoz. **Sic Saul? cū cecat?**
fuit exert? tūc is̄lm videbat (dicit **Aug?**) qñ
cetera nō videbat. **Ideo facti cōiter clausis**
sensibz hñt visiones dei. **Secūda porta ir̄lm**
dicebat porta vallis qz i valle erat v̄ i val-
lem ducebat. **Et siḡt portā discipline. i. au-**
ditus. qz deseruit acquisitōi doctrine. i. valle
tñ hūilitatōis. hūiliter. s. suscipiēdo doctriaz
Et hec custodiēda est nō audiēdo dectōdes
vel nociua alia. sicut **Qua** audiuit serpētē i
dei iniuriāz. **p̄ba. Depi aures tuas spinis.**
Doc claufo carnis ostio aperit ostiū spūs.
audit? aīe. qz intelligūt diuine locutōes qz i-
spiratōes. **p̄s. Audiā qd loq̄t i me dñs deus**
Can. v. **Aīa mea liq̄facta est. ut dilect? locu-**
tus. i. om̄i tarditate qz frigiditate deposita.
secuta ē diuinas ispiratōes cū maḡ de sidēio.
p̄s. In auditu auris obediuit mihi ut abra-
ham i oibz. **Tercia dicebat sterq̄linij por-**
ta qz p eā stercoꝝa eiciebat. qz siḡt nases in
q̄bz ē odorat? vñ egrediūt immūdicie cere-

bra et sentiūt fetores. **Et hec claudēda ē rebz**
mūdanis. **Nō ei de? floribz qz aromatibz odo-**
rem dedit ad v̄tēdū voluptuose s̄z necie. qz ut
ex hoc assurgā ad bonitatē ei? cogitēdam.
Sētif at odor spūalis ab eo qz sens? mortifi-
cat i bitate p odoratū sp̄s. qz est discretio bōi
et mali. sic inē odorē qz fetore. **Nā spūalia cū**
pfortāt. vitia p̄fāt. **Nasus tu? (d̄ de aīa**
Can. viij) sic fr̄is. i. discretio. qz est ita alta
ut a longe coḡscat occultas insidias vitōz.
Et Can. i. **In odore vngētōz tuoz curru?**
inq̄t aīa ad sp̄sū suū x̄pm. i. i suauitatē ex-
emploꝝ tue vite. **Quarta erat porta vet?**
qz sic dicebat q̄i a p̄ncipio facta et p̄oz alijs.
Et siḡt gustū qz a p̄ncipio fuit reglat? p̄us
alijs. dū phibit? fuit gustus arboris scie bōi
et mali et alioꝝ p̄cessus. **Hūc optz custodiē**
qz qui custodit os suū. s. a gustatō fm rōez.
et nō fm sensualitatē. custodit aīaz suā. **Et**
tūc gustat p internā delectatōz qz gaudiuz.
En p̄s. Gustate qz vi. qm̄ sua. ē do. Dulcis ē
de? i odor. dulcior i mortificatōe. dulcissim? i
p̄tēplatoe. ait **Basili?.** **Quinta erat porta**
piscū qz inde app̄tabāt pisces. **Et siḡt ta-**
ctū. qz sic piscis gaudet i aq̄ ita tact? i molli-
cie. **Hūc optz claudē nō solū a venereis acti-**
bus. tactibz. qz h̄mōi. sed etiā ab oibz illicitis
Isa. xxxij. **Utūs qz excutit man? suas ab oī**
mūere. s. a lingua. ab obseq̄o. a pecūia. j. q. j
Sūt nōnli. In malis p̄cipue ē tact? Qui-
daz p̄tact? spūalis qz amplex? est aīe ad ip̄m
deū p̄inceꝝ qz feruidū affectū. **En aīa Can.**
ij. Dexterā illi? amplexabit me. Et de muli-
ere sanata ex p̄tactu s̄mbrie vestim̄toꝝ x̄pi
dixit ip̄e. **Tetigit me aliq̄s Mat. ix. Tetige-**
rat ip̄a p deuotā affectōz. **Tāgit etiā ei? ve-**
stim̄ta qz cū imitat. **Sexta porta dicebat**
tur porta gregis. qz ibi accubabāt pecudes.
Et siḡt portā locutōis. Ubi multe locutōes
bestiales q̄scūt et vitia. **Cū qz custodiūt bñ**
be portē ir̄lm intrat is̄lm i ip̄az p sens? spūa-
les. s. visū p̄tēplatois. auditū executōis diui-
naz inspiratōnū. odoratū discretōis qz sac̄te
imitatōis. gustū dulcis exultatōis. tactū fer-
uetis dilectōis. os diuine laudatōis. **Et i ip̄o**
ingressū mirāē iteriores potētie seu affect?.
In c? figurā d̄r Math. xxi. **Cū introisset is̄s**
hierosolimaz p̄mota ē vniuersa ciuitas: **dī-**
cēs. **Qualis est h̄s? cū male custodiūt sēs**
sus. et iēit x̄pc seu egredit. iuxta illd. **Egres-**
sus ē is̄s rē. qz tūc intrat diabol? **En Diero.**
Si susceperimus x̄m in hospitiō pectoris
nostri. illico fugam? diabolū. **Si peccau-**
rumus qz per peccati ianuam ingressus fu-
erit diabolus. p̄tinus recedit x̄pc. de penit.
bil. ij. **Si em̄ inquit.**

Capitulum quartum. De lo-
cutione et multiplici vitio ei?.

Quia mēbz lingue de
seruit nō solum sensui gust? sed
etiā locutōi. Ideo nūc agēdū est
de locutōne. Et de hac dicit sapiēs
q̄ mors et vita. s. aīe et corpis in manibz lin-
gue sūt. i. in p̄ate seu usu locutōis. Nā si q̄s
male utat inde mors ei seq̄t aīe. sicut p̄t̄z in
Petro cū ore x̄pm negauit. q̄ ex hoc morte
aīe incurrit. Et in q̄dam de p̄lo iudeo. q̄ i
deserto x̄pm blasphemauit lingua sua et ob
hoc lapidat? est. Aīa aī ex lingua procedit
aīe et corpis: si q̄s bñ utat. q̄d patz i publi-
cano: qui dicit. De? p̄tius esto mihi p̄co-
ri cū huilitate. iustificat? est: et x̄po dicente
verbo suo. Lazare veni foras: corā oībz vi-
uificat? est. P̄tio igr̄ oīdē q̄o bñ quis ea
uti debet. sc̄do q̄o q̄s male utat. et q̄t mala
inde pueniāt. Et p̄ p̄tio sumat? ad declaratōz
hui? verbū p̄a. dicētis. Laudatōz dñi loq̄t
os meū: et benedicat oīs caro nomī sc̄to ei?
in seclm et in seclm seculi. Ubi notātur tria
genera locutionum bonarum.

Prima s̄m naturā. ibi. Laudatōz domini.
Sec̄da s̄m gr̄az. ibi. Et bñdicat omīs caro.
Tercia s̄m gloriā. ibi. Et in seculum seculi.

Qertum ad primum .s. j.
est p̄siderādū. q̄ inter oīa aīalia solū hōi cō-
cessa ē loq̄la naturaliter. Nā etsi azina Ba-
laam aliq̄n locuta est illō fuit p̄ sp̄ale mira-
culū nō p̄ naturā. Sed neqz ōba sua ip̄a in-
tellexit. Ex q̄ igr̄ create rōnali ē p̄cessa lin-
gua loquax. rōnabiliter ea uti debet: nō be-
stiallyter. Et hoc etiā oīdit ip̄a dispositio
naturalis oris et lingue. Et hoc est q̄ dicit
p̄a. Laudatōz dñi loq̄t os meū. i. dispositio
oris mei bñ p̄s̄deata. docebit me recte loqui
s̄m rōez: et sic p̄sequēter deū laudare. Uñ et
de quodā muto a x̄po sanato d̄r. q̄ loqueba-
tur recte Mar. viij. Et de q̄daz alio. q̄ locu-
tus est mut? Luc. xi. Circa dispositōez aī
oris et lingue q̄tuor p̄siderabim?. vidēz ei?
finalem causā. materiā. for̄az. et circūstan-
tiam. Q̄rtum ad primū. causa finalis p̄pter
quā lingue n̄re data est locutō. est ut homo
p̄ eaz manifestet cor suū et cogitatōes secre-
tas. q̄ aīa ab hōie sciri nō possent. Uñ dicit
p̄hs q̄ ea q̄ sūt i voce. sūt notē eaz que sūt i
aīa passionū. Hoc q̄ est p̄mū q̄d docet de na-
turaliter os tuū seu lingua: ut. s. loq̄ris q̄d
hēs in corde et non p̄riū. Caueas ne lingua
tua sit serpētina. q̄ trifurcata seu triplez: d̄r
nō q̄ hēat tres linguas sed q̄a ita velociter
mouet ut videat? h̄re tres linguas. Hac tri-
plici lingua usus est antiquus serpēs cū lo-
cutus est p̄me mulieri. Naz et falsū dixit. et
decipere intendebat. et verbū suū colore ve-
ritatis et utilitatis operuit. Ne igr̄ ei silis
fias. Uñe ne falsū loquaris ne p̄ mendaciū

decipere intendas. Nec duplici aut sophisti-
co utaris sermone. sed sicut vnā linguā tñ
nō duas debet tibi d̄ns ad manifestādū ite-
riorem cōceptū. ita vere et simpliciter loq̄-
ris. Nam de loquētibz tolose dicit p̄a. lingua
suis tolose agebāt: iudica illos de? .i. p̄dem-
na. Q̄rtum ad secūdū videlicet materiā
lingue. nota q̄ ip̄a lingua ē carnea nō ossēa
et inde multū ductilis et volubilis hincinde
p̄ os. ut ex hoc intelligas in locutōe tua nō
esse durū et pertinacē. sed ductilez ad retra-
ctādū si q̄d male dixisti. ad petēdū veniāz.
si aliū offendisti. et nō p̄teruū et durū ad de-
fendēdū tuā opinionē. Uñ et Aug. dicit. Ma-
gne sapie est hōiez reuocare q̄d male locu-
tus est. xxij. q. iij. Est etiā ip̄a lingua mollis
et delicata nō aspera. Et hoc te docet ut lo-
cutio tua sit benigna humana. nō aspera et
dura. Uñe dicit sponsus de sp̄sa sua. s. aīa
in Cant. Mel et lac sub lingua tua. Mel. s.
suavis locutōis. et lac refrigeratōis. Et hoc
nisi oporteat aliq̄n asperē loq̄ in correptōe
subditōz. Uñ apls ad Th̄i. Increpa eos du-
re. Est ip̄a lingua q̄i sp̄ madefacta et mollis
et hoc vel ex salua p̄cedēte a stomacho. vel
a flemate ex capite descendēte vel ex putre-
dine in pectore p̄gregata. Ad significādū
q̄ locutio tua debet esse. vel de verbis diui-
nis tanq̄ ex cibis sp̄ualibz acceptis ex sacra
scriptura et retentis in stomacho memorie.
Uñ de obprobrijs et passionibz x̄pi. q̄ ē ca-
put n̄m. vel de p̄ccis tuis p̄rijs tanq̄ saline
in pectore volūtatis aggregatis. Juxta illō
puerb. xvij. Iust? prior accusator ē sui. Q̄d
et faciebat apls: dicit. j. ad Th̄i. Qui pius
fui blasphemus et p̄secutor et p̄tumeliosus
Q̄rtum ad terciū. s. for̄az. Notādū q̄ lin-
gua est longa et lata et grossa: s̄z magis lō-
ga q̄ lata et magis lata q̄ grossa. ut intelli-
gas q̄ recte potes loqui. vel de longitudine
p̄seueratōe i bono. vel de latitudine mutati-
onis stat? sp̄ualis. vel de b̄tilitate sc̄ie diui-
ne vel humane. Itud vltimum non frequē-
ter exercēdū etsi bonum sit. Sed ut dicit
Jaco. j. Siquis vestrū indiget sapiētia po-
stulet a deo. Potius lingua in se subtilis est
ingrossando. sicut naturaliter fit q̄ndo lin-
guam quis retorquet. Sicut faciebat apls
j. ad Corinth. iij. dicens. Non potui vob lo-
qui sp̄ritualia sed carnalia. i. grossa et ma-
terialia tanq̄ paruulis i x̄po: lac potū vo-
bis dedi. De mutatione autē status homīs
non defacili loquendum. nisi cum quis in-
telligit vocatōnem a deo esse. Sed ad perse-
uerandum in bono p̄maxime debet esse lo-
cutio. Sicut apostol? faciebat. j. ad Corint.
vij. Unusquisqz in ea vocatōne qua vocat?
est permaneat. Est etiā attendēdū q̄ lingua
desup est longior q̄ subtus. ubi quodam oīo

ligata est. nō ac ex pte supiori: ad innuēdū q̄ locutio d̄ inferioribz siue terrenis debz eē breuis. de supnis ūo plura. qd̄ seruauit per optime virgo glōsissima breuissime loquēs de terrenis etiaz necessarijs. ut illud Jōh. ij. vinū nō habent. Sed copiose de diuinis. ut illud. Magnificat. q̄ Luc. i. **¶** Q̄tū ad q̄rtum. s. circūstātiā. p̄sidera diligēter q̄t muris sit circūq̄q̄ lingua clausa et circūdata. ut h̄c elicias nō defacili et indifferēter esse loquēdū. Nō tū ex omī pte clausa est sed h̄c apturaz oris. Etsi cū clausura dentū vel labioz q̄ etiā resp̄sibile esset sp̄ tacē. p̄pter qd̄ dicit Jsa. vj. Ele mihi q̄ tacui. S̄z p̄t̄ frā gēda sūt ūba dentibz ex amīatōnis. Et hoc ē qd̄ dicit Calixt̄ papa. Ponderet unusq̄sq̄ s̄z mones suos q̄ qd̄ sibi non vult loq̄. alteri ne loq̄t̄ dī. l. c. pondēt. Posita est etiam lingua i ore tanq̄ i quodaz furno igneo: q̄ totū est rubeū. q̄ sub oculis et naribz. ut scias locutionē esse debere caritatiā q̄ discretaz. An̄ apls et vt videat q̄s q̄bz loq̄t̄. Et sic laudationez d̄ni loq̄t̄ os meū istis obseruat̄. Cū em̄ quis sic b̄n loquit̄ deū laudat exēplo p̄s.

¶ Secundo ex autoz. S. ij. tate p̄s. innuē locutio s̄m grāz cum dicit. Et b̄ndicat oīs caro nomī sc̄o ei. oīs caro. i. oīs homo. Oīs etiam caro dicit̄ p̄ omī aīal et nō solū omī aīal: s̄z et oīs creatura b̄ndicit deo modo suo. Ad qd̄ etiaz faciēdū inuitabāt tres pueri Ananias Azarias et Misael: omīez creaturaz i fornace ignis positi: sed s̄n lesione dicētes. B̄ndicite oīa opa d̄ni d̄no Dañ. iij. Quadruplici aē verbo oīs caro et oīs creatura benedicat deū. et suo exēplo nos omīez carnē. i. omīez hoīez ad benedicēdū inducit. Et p̄mum verbum est.

Regratiemur.

Faciamus. Proficiamus.

Nos nō sum? vel nō stamus.

¶ Q̄tū ad p̄mū reḡat̄ quis suū b̄nfactorē. q̄n et ip̄m laudat. q̄ de eo qd̄ cōcessit quietatur nō aliō querēs etiā cū ei seruit. Sic oīs caro et creatura q̄cunq̄z deū benedicat q̄ regratiat̄. Laudat em̄ ex sua ūtute et pulchritudine creatura suū creatorē. sicut vulgarit̄er d̄r. q̄ opus laudat factorē. s̄m quē intellectum dicebat p̄s. Laudēt eū celi et terra: mare q̄ oīa q̄ in eis sūt. Cōtentāē aē singla ita de esse suo q̄ p̄ditione. q̄ nō desiderāt nec q̄rūt in alia trāsmutari. Et id qd̄ deus imposuit. i. hoc ei indefectibiliter fuit et obediūt. Juxta illō p̄s. Preceptū posuit. s. eis q̄ nō p̄teribit. Ex q̄ igr̄ oīs creatura benedicat deo regratiādo. erubescat miser hō nō regratiari deo. qui sup omīes exaltat̄ est ab eo. Quāta inḡtudo rep̄it̄ i hoīe qui nec deum laudat nec deū reḡat̄ eū laudādo. nec p̄t̄

taē de statu suo tanq̄ min? debito recepit a deo suo. vilificās beneficiū receptū: nec obfuās ei? p̄ceptū. Exēplo igr̄ vniuerse creat̄e regratiat̄ ore. ex q̄ locutio ei p̄cessa est nomī sc̄o dei in sc̄lm. Juxta illud qd̄ ait apls. In oībz grās agite. **¶** Secūdu verbū creature est faciam?. Nulla em̄ creat̄a rep̄it̄ ociosa: sicut nulla rep̄it̄ absq̄ foza subali. foza ei q̄ dat esse rei. dat ei et opari. An̄ q̄ cōmētatoz dicit. q̄ qui aufert opationes a rebo aufert essentias rez. Facit autēz vnaq̄q̄ sp̄ qd̄ sibi p̄gruit. Sed et hoīez q̄ prim? creatus ē posuit in paradiso voluptatis ut opareē illud Gen. ij. Sed nāsa vitiata p̄ p̄c̄m ita iners et ociosa effecta est. ut maiores t̄pis p̄t̄ sibi p̄cessi ad opandū amittat. s̄p̄ t̄ps expectās ad opandum ex desidia. An̄ p̄s. Temp? faciendi d̄ne. i. p̄pter t̄ps qd̄ expectāt faciendi. dissipauerūt. s. hoīes legē tuam nō faciēdo q̄ debent. Cū igr̄ oīs caro seu creat̄a b̄ndicat d̄m opando qd̄ sibi p̄uenit. et in hoc oñdit virtutē suā. nāz terra fructificat. celū illūinat. aqua purgat. aer adiuuat d̄f̄sis mobis. Benedicat et hō deū suū et ore bene loq̄ndo et ope faciēdo qd̄ dicit. **¶** Terciū verbū est proficiam?. Nascit̄ em̄ omīe aīal p̄uū: s̄z paulatim crescit. quousq̄z p̄ueniat ad debitā staturā seu magnitudinē. Sic etiā plāte q̄z runt q̄ sui cōseruatōz. Nā omīe aīal (ut dicit Docti?) vitaz tueri laborat. ut p̄t̄ ab sensū sic et hō q̄rat nō solū sui p̄seruatōz i esse spiritali. p̄ locutionē p̄f̄it̄do p̄c̄a sua. et inq̄rendo ea q̄ p̄serūt ad salutēz. Sed etiā q̄ p̄f̄itiat de die i diez. sicut ex valde puo cū nascit̄ corp̄aliter crescit i magnū. ita q̄ sp̄uali: ter cū ap̄lo. q̄ retro sūt oblit?. ad brauiū sequatur sup̄ne vocatōis. i. anteriora se extēdens. **¶** Quartū verbū creat̄e est nos non sumus. Ex nihilo em̄ fecit ea de? q̄ hoīm genus. ut d̄r. ij. Machab. vj. Et sicut ex nihilo sūt ad nihilū tēdūt. et ex sui p̄tinua mutabilitate se nō esse oñdūt. Solus de? vere est q̄ immutabilis est. Dumilicē igr̄ oīs caro. i. oīs hō. et mētali verbo et vocali. fatendo se nihil esse ex se: sed totū ex deo depēdere. Qd̄ intellexit glōsus baptista cū interrogat̄ qd̄ esset. r̄ndit se vocē eē. Uox aē eoīpo q̄ p̄ferē abnihilat̄. Nō ḡ se hō benedicat. aliqd̄ de se extimādo. cū nihil sit. S̄z b̄ndicat nomī sc̄o dei a quo est. q̄ sp̄ ē i sc̄lm. i. i vita p̄nti.

¶ Q̄tū ad terciū p̄n. S. iij. cipale est sciēdū. q̄ locutio glōrie erit dissilis a locutioe vite p̄ntis. p̄pter qd̄ dicit apls. i. ad Corin. xij. Lingue cessabūt. s. cuiusmodi h̄ sūt. q̄ nec erit ibi varietas ideomatum. nec multiplicitas docētuz. nec modus iste verborum. cum ibi non sit aer ex cuius repercussione formamus locutiones. Erit tamen

capitulum
quartum
de locutione
et de benedictione
et de gratiarum actione
et de proficiendo
et de non summo
et de sciendo
et de gloria
et de vita
et de scientia
et de modis
et de varietate
et de multiplicitate
et de modis
et de reperiendo
et de formis
et de locutionibus
et de aere
et de percussione
et de formis
et de locutionibus

b.

c.

d.

e.

44

ibi locutio i tali statu qui appellat seclm se-
culi. i. seculū futurū sequēs ad pñs. Et seclm
q̄dēz dī etas. l. annoz. q̄ est numer⁹ signana
quietez et oīmodā libertatē. Et h̄ est status
patrie ad quē peruenit ex p̄ia ⁊ scda locu-
tōne p̄dicta. ¶ Ibi aē est q̄druplex locutio
b̄ndicta. Prima ē ammiratōis et reuerētie
q̄ dicūt sc̄i cū angelis mēte. Sc̄s sc̄i fact⁹
dñs deus sabaoth Isa. vi. Scda est appetitō-
nis resurgētie. Clamāt em̄ aīe interfectozū
p̄pter deū: dicētes Apoca. vi. Usq̄q̄ dñe sā-
ctus ⁊ ver⁹ nō iudicas et vīdicas sāguinem
nr̄m. In q̄ locutōe (ut dīc Grego. i. moral.)
nō est credēdū eos vindictā petere de inimi-
cis suis. cū sint i p̄fectissima caritate. S; lo-
cutio illa est affect⁹ int̄sus. quē h̄nt d̄ fina-
li iudicio. ⁊ p̄sequēter suoz cozpozū rehabi-
tōne qd̄ tñ desiderū quietat. ⁊ ex magnitu-
dine glorie aīe quā iaz receper̄t. et ex certi-
tudine rehabitōis ipoz cozpozū tpe deo be-
neplacito. et multiplicatōe saluātoz q̄ int̄-
rim p̄curat. Ante ibidēz dī. q̄ date sūt illis
singule stole albe. i. gl̄a aīaz. et dictū est ill̄
q̄ quiescerēt adhuc modicū. donec impleat̄
nūerus frat̄z eoz. Tercia est manifestatō co-
gitatōnis seu cognitōis occulte. Manifestat
em̄ angel⁹ vel sc̄i alter alteri suos p̄ceptus
put vult. Et sic dicūt abinuicēz loqui. sic i
libro Zach. legit̄. Quarta locutio est reco-
gnitōis beneficiētie. De q̄ dī Apoc. vii. q̄ se-
niores añ thronū dei ⁊ agni. tollentes coro-
nas de capitibz suis. ponebāt ad pedes eius
dicētes. B̄ndictio et claritas et sapia et ḡ-
tiarū actio. honor. virt⁹. ⁊ fortitudo deo no-
stro i sc̄la sc̄loz. i. de his bonis nobis colla-
tis gr̄as tibi agim⁹. Et nūc quibz tñ mēte
gr̄as agūt ⁊ benedicūt. Resuscitatis aē coz-
poribz suis credēdū est q̄ etiā ore laudabūt
Eñ et Thobie dī. xiiij. c. de sup̄na h̄rlm. p̄
oēs vicos ei⁹ cātābūt alleluia qd̄ interpretat̄
laudate dñm oēs. Et Jsaie. li. dī de ip̄a sup̄-
na h̄rlm. q̄ gaudiū ⁊ leticia inueniet̄ i ea:
gaudiū. i. q̄ ad cozp⁹. leticia q̄ ad aīaz. actō
gr̄az et vox laudis. Dī aē a q̄busdā q̄ locu-
tio illa cozpalis q̄ infessibilis erit in suavis-
sima ad unū ideoma reducec̄. qd̄ p̄mū fuit i
mūdo. Et hoc ideoma iudei dicunt fuisse he-
braicū. q̄uis certitudinaliter sciri nō possit
nec ibi op⁹ erit tocenre. qz ut dīc dñs p̄ Die-
remiaz. oēs sciēt me a maiori vsqz ad mini-
mū. Et ḡ valeat q̄s puenire ad hāc locutōz
iocūdissimā et p̄fectissimā. utat̄ bñ i p̄nti
lingua nate ⁊ gr̄e. et sic ex verbis iustifica-
beris. ait saluator Math. xij.

¶ Q̄tum ad malū vsū .S. iij.
lingue vñ mo:is seq̄t cozpozis et aīe. p̄p̄ qd̄
dīc Salomon puer. xv. lingua immobilēata
p̄teret sp̄m. ps. Done dñe custodiā ori meo

⁊ ostiū circūstantie labijs meis. Ne declines
coz meū i ōba malitie vbi tria p̄nt notari.
Difficultatō recte locutōnis. ibi. p̄oe do. cu.
Obfuaō debite discretōis. ibi. ⁊ of. cir. l. m.
Multiplicatio maligne infectōis. ibi. ne decl.
¶ Q̄tū ad p̄mū nota. q̄ maxia difficultas
est linguā custodire ne erret. p̄pter qd̄ dicit
Iaco. i. cano. sua. c. iij. Qui nō offēdit i ōbo
h̄ p̄fect⁹ ē vir. Et infra i eodē. c. dīc. Ois na-
tura bestiaz. serpētū. volucz. ⁊ ceteroz do-
mita est a nāa hūana. linguā vō null⁹ ho-
minū domare potuit. Inquietū malū ⁊ ple-
num mortifero veneno. Et p̄pterea sp̄sc̄tus
sup̄ discipulos apparuit i specie linguaz. ut
h̄f Act. ij. ad ostendēdū q̄ ip̄e eā regat ⁊ di-
rigat. Hoc igr̄ cognoscēs p̄p̄ba. nō p̄fides in
sua virtute: s; dñi adiutorio ait. Done dñe
custodiā ori meo. i. oportz custodias. ¶ Q̄-
tum ad scdm̄ oportet q̄ p̄les circūstantie ob-
seruēt̄ i locutōe nr̄a ne sit mala. Et p̄pterea
dīc. ostiū circūstantie labijs. i. pone. ut sciaz
qn̄ debeo loq̄: qn̄ tacē. Naz ⁊ tacere cū expe-
dit loqui vitiosū est: et male loqui pei⁹. Eñ
Aug. i. can. q̄lqs. xj. q. iij. Et qui mēbacium
loq̄t̄ et veritatē occultat vterqz re⁹ est. Ille
qz nocē desiderat. iste qz p̄fesse nō vult. Neqz
em̄ aliqd̄ opus ūtuosū eē p̄ nisi debitis cir-
cūstantijs vestiat̄. fm. b̄ Tho. i. sūma. Debz ḡ
loquēs p̄siderare cui loq̄t̄. vbi loq̄t̄. qn̄ loq̄t̄
quātū loquat̄. ad qd̄ loq̄tur. i. ad quē finez
et quō loquat̄. Ide sūt circūstantie attendēde
in locutōe. ¶ Et q̄tū ad p̄maz. i. cui loquat̄
scire debz. q̄ cū excōicatis loqui n̄ debet nisi
i certis casibz exp̄ssis a iure. xj. q. iij. Cū ex-
cōicato. ⁊. c. se. ¶ Et p̄siderare debz. si is cui lo-
quit̄ est p̄lat⁹. socius. vel s̄bdit⁹. Nā p̄lati
loq̄ debet cū hūilitate ⁊ reuerētia. etiā cū d̄
aliq̄ malo eos amouerent et hūane. Sicut
fecit Nathan cū rep̄hēdit David de adulte-
rio p̄missō ut h̄f. ij. Reg. xij. Socijs aē cū d̄
liq̄rint loquendū est nihilomin⁹ rep̄hēdēdo
nō aspere s; cū benignitate. vñ apls. Si p̄-
occupat⁹ fuerit aliq̄s i aliq̄ delicto. argue eū
i sp̄u lenitatis. S̄bditis vō fm̄ q̄ erigit cō-
ditio eoz et q̄litas criminis. ¶ Scdo cōside-
rari debet vbi loq̄t̄. Naz i ecclia que est loc⁹
oīonis nō decet loq̄ de rebo mūdānis. Ante
ex̄. de immu. eccl. c. decz. li. vj. dī. q̄ ibi nō
debent fieri parlamēta. Et apls. j. ad Thi.
dīc. Mulieri i ecclia loq̄ nō p̄mittit̄. ¶ Ter-
cia circūstantia attendēda i locutōne est t̄ps.
Nā ut dī: Sc̄s. iij. Temp⁹ tacēdi ⁊ t̄ps loq̄n-
di. Cuz enim q̄s dicit suas oīones priuatas
seu commūes non debet tunc loqui cū alijs
nisi magna necessitas cogat. Et cum iuue-
nis est multum. non expedit ei multa loqui
et docere alios sed potius tacere et interro-
gare seu abdisce. Eñ Eccl. i. xxxij. Adolescēs
loq̄re vix i cā tua et cū bis interrogat⁹ fue-

ris habeat caput rñsū tuū. Sic et xpc duo-
tennis in tēplo subiebat et interrogabat. ut
hī Luc. ij. Quarto debet attendē ut nō nīs
loq̄r. etiā de bonis. q̄ in multiloq̄o nō t̄est
pc̄m. ut dī puerb. r. Quinto debz atten-
dere ad finē p̄ter quē loquī. Na3 ubi finis
mal' est: etiā ip̄m opus malū est. Siq̄s em̄
loq̄ret de rebz diuinis: ut inde laudaret vel
deciperet aliū: utiq̄ pc̄m essz. Et ideo apls dī
cebat. Dia q̄cūq; agitis ī ūbo aut ope ī glā
dei facite. **Q̄tū ad sextā circūstātiā debz**
q̄s modū debitū fuare ut. s. fm̄ materie exi-
gētā et p̄sonas. modū fuet. vel p̄passiū ut
ad pusillanimes. vel argumētatiū rōnibz
ut ad sapiētes. vel mordicatiū ad duos et
rebelles. **Uñ apls. ij. ad Th. iij. Argue. ob-**
secra. increpa. Et q̄ difficile est ista oīa ser-
uare. ideo ps. postulat a dño hoc sibi p̄stari
dicēs. **Et ostium circūstantie r̄c.**

¶ Q̄tum ad terciū p̄n. §. v.
cipale. Sciēdū innūera mala p̄cedere ex lo-
cutōe indebita. **Uñ Jaco. iij. dī. q̄ vniuersi-**
tas iniquitatis lingua p̄stituit in mēbris nos-
tris inflāmata a iehenna. Et p̄terea Da-
uid dñm orat ab his malis liberari dicēs in
eo qd̄ seq̄r in predicto themate. Nō declines
cor meū ī ūba malitiē. Nō declines. i. nō de-
clinare p̄mittas cor meū. i. mentē et volūta-
tem meā. in ūba malitiē. i. in verba q̄ s̄c̄ ma-
la et pc̄a. **Pro at̄ dīc̄ p̄r̄ cor postea verba**
q̄ ut Aug. dīc̄. Reā linguā nō facit nisi rea
mēs. Et sicut nūc lingua mala inflāma ē p̄
desideriū a gehēna. i. a diabolo. ita postmo-
dum in gehēna inferni cruciat̄ ab eo. Et p̄-
pterea diues epulo postulabat refrigeriū ī
lingua: dicēs. **Mitte r̄c. ut refrigeret linguaz**
meā. q̄ crucior ī hac flāma Luce. xvj. nō q̄
aīa linguā h̄at. sed q̄ cruciebat sp̄alī p̄
pc̄a lingue. Et sicut oīs n̄sa locutō ex lris
resultat et p̄ponit̄ alphabeti. ita ex lingua
tot pc̄a oriūt̄ q̄ lre ip̄i alphabeti: ut pate-
bit descendēdo p̄ singula. **¶ Primū q̄ ē adu-**
latio. q̄ ī hoc p̄sistit cū q̄s ūbis vel factis in-
ordinate alteri placē q̄rit. Et de hac dīc̄ dñs
p̄ Ezech. **Ele q̄ p̄sūt puluillos sub oī cubitu**
man̄. ponētes cervicalia sub capite ad ca-
piēdas aīas Ezech. xij. Puluill' sub cubito
et cervical sb̄ capite p̄ōit̄ ut molliter q̄esca-
tur. q̄ q̄s male agentibz abulat. hoc agit
ut pc̄o: ī culpa sua q̄escat. ut dīc̄ Greg. xlvj
dīf. Sūt nōnllī. Ele at̄ importat eternā dā-
natz. Nā adulāto laudāto aliquē de criā-
libz. vel etiā de bōis ad ip̄m decipiēdū sp̄ua-
liter vl' t̄p̄aliter fm̄. b̄ Tho. in sūma. morta-
le est. Sicut fecerūt discipuli phariseoz cum
xpo dixerūt. Mḡ scim' q̄ verax es. r̄c̄ Mat.
xxij. S3 ī bōis c̄ca bonos dz laudatō mo-
derari. ne sit eis occasio ruine. Uñ Seneca.
Lauda p̄ce vitupato parci'. Et Ecclī. xj. dī

Nō laudes quēq; ī sp̄e sua. i. ī facie. **Blas-**
phematio. Est at̄ blasphēia attribuere deo
qd̄ ei nō p̄uenit. vl' remouē ab eo qd̄ p̄gruit
ut cū q̄s dīc̄ deū eē iniustū. vel p̄cialē. vel p̄-
bitōrem. vel nō posse facē hoc vel illd̄. De q̄
vitio p̄q̄riē dñs p̄ Isa. frequētato a p̄lo suo
dicēs. **Iugic̄ nomē meū blasphemaf. qd̄ sp̄**
mortale est. cū q̄s auertit significata ūboz.
Et p̄ hoc Sēnacherib rex assirioz. q̄ dice-
bat deū nō posse defendē ir̄lm de maibz suis
quā desidēabat. p̄fusus ē īnfect' ab anglo.
clxxxv. milibz. exercit' sui ibi defūctis. ut h̄
iiij Reg. xv. ¶ Cōctio. q̄ fm̄ Amb. Est im-
pugnatio veritatis cū p̄sidentia clamoris.
Quā vitādam docebat apls. ij. Th. ij. dicēs.
Noli p̄cedē ūbis. Ad nihil ē em̄ utile nisi ad
sb̄uersionē audiētū. vbi glo. Collatio debet
eē inter suos xpi nō p̄ctio. Fieri ei vix p̄
ī p̄cedēdo ut vinci se q̄sq; patiat̄ aliqd̄ et nō
extorq̄at p̄ vitatē. ne inferior seu subcūbē vi-
teat. S3 ī p̄ vitatē etiā est efficaciē tñ mo-
teste p̄cedēdo ē. ¶ Defectio. q̄ ē denigatio ali-
ene fame p̄ ūba occulta. occulta. s. ei p̄ quez
fit. qd̄ vitū sp̄ ē mortale. cū hoc intēdiē siue
falsū siue verz dicēdo. et grauiusq; auferēdo
subz t̄palem. fm̄. b̄ Tho. sc̄da sc̄de. Unde dī
Sap. j. A detractōne parcite lingue. Na3 ut
dīc̄ Alexāder papa. Dūma iniquitas est tē-
here. vj. q. j. Ex loq̄citate etiā detrabere q̄nz
est mortale q̄nz veniale. ¶ Excusatio p̄cī
Aug. Si te excusas. de' te accusat. hoc ma-
lū generale esse ī hūano genere coḡscēs de'
dicebat p̄ Diere. Nemo est q̄ agat p̄nam de
pc̄o suo. Unusq̄sq; dīc̄ qd̄ fecit: In q̄ ostens-
dīm' nos esse nōsolū filios nāa s3 etiā imi-
tātōne p̄moz p̄ntū. q̄ rebarguti excusauēnt
pc̄m suum. S3 p̄ter hoc ex paradiso expulsū
sūt Gen. iij. ¶ Fallax locutio p̄cipue p̄ id
qd̄ est in corde. q̄ fallacia si sit p̄ fidez et bo-
nos mores necessarios ad salutē. vel in no-
cumētū p̄xiimi notabile. mortale ē fm̄ Tho.
sc̄da sc̄de. Et hoc intelligit̄ per illd̄ Sap. j.
Os qd̄ mentis: occidit aīaz. Sed et menda-
ciū iocosū vel etiā ad utilitatez alioz dictū
sp̄uale vel t̄pale. nunq̄ est sine pc̄o veniali
saltem. ¶ Gloriatio siue p̄ iactātā siue va-
nam glāz. Sed dīc̄ dñs. Nō glorief sapiēs ī
sapiētia sua. nec potēs ī potētia sua. nec di-
ues in diuitijs suis Diere. ix. Et rō est. quia
glā ei' q̄i sterc'. ut dī. j. Macha. ij. Et cū q̄s
iactat se vel laudat de aliq̄ criali utiq; mor-
tale est fm̄ Tho. sc̄da sc̄de. Addit at̄ iactā-
tia sup̄. glificatōez. ut plurimū fallitatem.
dicēdo plusq; sit. S3 dicūt damnati ī infer-
no q̄baz. Quid nobis p̄fuit supbia n̄a et ia-
ctātia diuitiaz: Ecce oīa trāsierūt sic umbra
Sap. v. ¶ Domicidij p̄petratio. s. p̄cepto vl'
p̄silio et hmōi. ps. Lingua eoz glabi' acut'. s.
ad occidēdū. Et sic turbe iudeoz occiderūt

xpm hora tertia crucifixum. s. lingua iude
 oru. Sz et ut dicit Aug. Cū frī tuo male p-
 suades occidis. de peni. di. j. Noli. Irrisio
 cū. s. aliqs deridet aliū ad iniurias. ppter qd
 agit p honore ipi. Et talis irrisio gūe pec-
 catū est circa deū. 7 diuina. ac etiā cū fit er-
 ga pntes. et sūr pē seruos dei. Eū dī puer.
 iij. Abhorribilis est deo oīs illuzor. Et ex pu-
 eris q deridebāt Ideliseū vocātes caluū. xlij
 occisi sūt ab vrsis. iij Reg. ij. **I**ncampio. i.
 cātare vana 7 amatoria puocātia ad lasci-
 uiam. qd utiqz nō est absqz graui pccō. Eū
 et Salomon inter cetera delectabilia curie
 sue dicit se habuisse cātōres et cātātrices. Et
 postea pcludit. q i his oīs reperit vanitatez
 et afflictōne sps. s. p tritōnez. sed debet re-
 missio hui' pccī hī. Eū 7 in vita fratē legi-
 tur de qdaz. q ppter cōplacentiā multam i
 hmōi torq̄batur acriter in alia vita futura.
Lasciua pnūciatio. s. per lenocinium vel
 scurrilitatez q est de verbis turpib. Et hec
 sūt graua pccā. nō solū cū dicūt intentione
 inducendi alium ad turpia. Sicut dicit Sa-
 lomon de muliere mala. puer. vij. Irretiuūt
 eū multis sermonib: sed etiā cū ex hui' seq-
 tur ruina audiētū. Unde apls dicit. Scurri-
 litas q ad rē nō p̄tinet non noiet in vobis.
Maledictio h̄ importat impcātōnez mali
 erga aliquā creaturā. Et cū dī. Veniat tibi
 tale malū. Et cū deliberato aīo illd optat in
 malū ei' mortale est. Et sic intelligit illd. j.
 ad Corin. vj. Nec malebici regnū dī posside-
 būt. Sed 7 maledicē failiaz vel subditos cā-
 correctōis nō est absqz pccō: qā nō debitus
 mod' ē iste corrigēdi. **N**ugatio incātātōis
 q utiqz verbis fiūt nugatoris et vanis et sp
 pccm est. Aliqñ etiā mortale. Et de hac ps.
 Odisti obsuātes vaitates supuacue. Ad qd
 etiā facit qd dicit Aug. xvj. q. iij. Igr. Omēs
 hmōi artes nugatorie 7 noxie supstitōis fu-
 giēde sūt a xpiano. **O**io inebita videlz sūt
 atctiōe. infruptōe. 7 nimia accelēatōe. Oio
 em̄ cōis ut horaz canonicarū. v' i pñia in-
 iūcta oportet q sit vocalis. et etiāz quecūqz
 alia pē esse vocalis. Et cum petis illicitū ut
 vindictā inimici v' posse aliqd mali facere.
 graue pccm est. Juxta illd ps. Oio ei' fiat i
 pccm. Et illd Jac. petitis et nō accipitis qē.
Peioratō. i. iurare sciēter falsū. vel qd il-
 licitū pmittebo. vel sū nccitate. aut nō sua-
 re pmissū iuramēto firmatū. qd mortale est
 q̄tū ad p̄mū et vltimū casū. Eū Eccl. xxiij.
 Juratōni nō assuescat os tuū. multi em̄ sūt
 casus in illa. **Q**uerulatio. i. murmuratio
 videlicz p̄queri verbis de aliq. cū inpatiētia
 et p̄cipue de superiorib. qd q̄ graue sit pecca-
 tū oñdīe in punitōe ei'. j. ad Corin. x. Nec
 murmuraueritis sicut qdam eorū murmu-
 raueēt et a serpētib pierūt. Et multiplicē

als puniti sūt. ut p̄z libro Nūeri. Reue-
 latio secretorū vel p̄fessionis v' sigilli p̄fessi-
 onis. vel aliorū i secreto p̄missorū. qd cū fit i
 p̄mo casu sēp est gūissimū pccm mortale. in
 alijs qz p̄tra illi' naturale nisi fiat ad obuiā-
 dū scādalis. etiā mortale. puerb. xj. Qui re-
 uelat secreta p̄bet fidez amici. **S**usurra-
 tio q in hoc p̄sistit. s. ponē discōrdiā 7 malu-
 uolētiā inter amicos p verba. dicendo vni
 malū de altero qd ex se est mortale fm̄ Tho.
 scda scde. faciēdo hoc ad talez finē. Ad Ro.
 j. susurrōnes deo obibiles sūt. **T**emera-
 ria affatio. i. dicē alicui p̄tumelia 7 obpro-
 bria i iniuriā ei'. Et hoc vitū pōit apls ad
 Ro. j. inter alia de q̄to dixit. Qui talia agūt
 digni sūt morte. s. eterna. **V**erbū ociosū
 de q̄ xpc Matb. xij. dicit. De oī verbo ocioso
 qd locuti fuerint hoies rōez reddēt i die iu-
 dicij. Et dī verbū ociosū fm̄ Greg. i mora.
 qd caret necessitate vel debita utilitate. Eū
 igr tot vitia orāē ex lingua. orād' est deus
 ut dirigat eaz cum ps dicēte. **P**one domine
 custodiam ori meo qē.

Caplin quintum de sensib interiorib.

De sensibus interioribus q̄s Auicēna i lib. de aīa dicit
 eē quinqz. s. sensū cōez. fantasiā.
 imaginatiuā. extimatiuā. mēo-
 ratiuā. Sz. b Tho. i p̄ma p̄te. q. lxxix. dicit
 esse q̄tuor tm̄. Nam potētiā imaginatiuā et
 fantasiā p vna pōit. Pro hui' at̄ declaratōe
 dicit itez q cū natura nō deficiat i necessarijs
 oportet tot esse actōes aīe sensitīue. q̄t suf-
 ficiāt ad vitā p̄fecti animalis. Et q̄cūqz hāz
 actionū nō p̄nt reduci ad vnū principiū. re-
 quirūt dīfas potētiās. cū potētia aīe nihil
 aliud sit q̄ primū p̄ncipiū opatōis aīe. **E**t
 at̄ p̄siderādū q ad vitā p̄fecti animalis req̄rit
 q nō solū app̄hendat rē apud p̄sentā sensī-
 bilem sed etiā ei' absentā. Alioquin cū ai-
 malis motus et actio seq̄t app̄hensionē. nō
 mouēt aīal ab q̄rendū aliqd absens c' p̄riū
 appet maxie i animalib p̄fectis q mouentur
 motu p̄cessiuo. Mouēt em̄ ab aliqd absens
 app̄hensū. Oportet ḡ q animal p aīaz sensī-
 uam. nō solū recipiat sp̄s sensibiliū. cū p̄-
 sentialiter immutat̄ ab eis: sed etiāz q eas
 retineat 7 p̄seruet. Recipe aut̄ et retinē re-
 ducūt in corpabilib ad dīsa p̄ncipia. Hāz
 būda bñ recipiūt et male retinēt. Ecōrio
 at̄ est de siccis. Eū cū potētia sensitīua sit
 act' organi corpalis. optet eē aliā potētiā
 q recipiat sp̄s sensibiliū. aliā que p̄seruet.
Rursus p̄siderādū est. q̄si aīal mouēt so-
 lū ppter delectabile fm̄ sensū. nō eēt nccium
 ponē i aīali nisi app̄hensionē forarū. q̄s p̄ci-
 pit sensus i q̄to delectat̄ aut horret. Sz ne-
 cessariū est aīali ut q̄rat aliqua vel fugiat.
 nō solam qz sūt p̄ueniētia vel nō p̄ueniētia.

ad sentiendū se et etiā ppter alias comoditates et utilitates sine nocuita. Sicut ovis vidēs lupū fugit. nō ppter indecētā coloris aut fūgure. sed q̄ inimic⁹ nāe. Silit̄er auis colligit paleas nō qz delectet sensū s; qz utilis ab nidificādū. Neciuz est ḡ aīali ut p̄cipiat h⁹. intēctōnes q̄s nō p̄cipit sensus exterior. q̄ h⁹ p̄ceptōis oportet esse aliō principiū. cū p̄ceptio for̄az sensibilis sit ex immutatiōe sensibilis. nō autē p̄ceptio p̄dictaz intēctōnū.

Sic ergo ad receptōez formaz sensibilū ordinat̄ sensus p̄rius et cōis. Qui i hoc discit. qz sensus p̄rius. s. visus. audit⁹. et h̄mōi. iudicant de sensibili p̄p̄o. discernendo ip̄m ab alijs q̄ cadūt sub eodē sensu. Sicut visus discernit albū a nigro vel viridi. S; discernē albū a dulci. seu sonitum ab oīoze nō p̄. nec visus nec gustus. nec ali⁹ sensus exterior. qz oportet q̄ inter aliq̄ discernit q̄ utrūqz cogit sciat. S; p̄tinet hoc ad sensū cōez. qui est alia potētia a p̄dictis. ad quē r̄ferūt sicut ab terminū cōez. om̄es app̄hensōes sensuū. a quo etiā p̄cipiūt intēctōnes sensuū. sicut cū aliq̄s videt se videre. hoc em̄ nō p̄ fieri p̄ sensū p̄riū qz non cognoscit nisi for̄az sensibilē a qua immutat̄. in q̄ immutatiōe p̄ficiē visio.

Ad for̄az at̄ sensibilū (q̄ app̄hēndūt per sensus exteriores) retēctōne seu p̄seruatōez. ordinatur fantasia seu imaginatio q̄ idē sūt. Est em̄ fantasia seu imaginatio q̄si thesaurus quibaz for̄az p̄ sensū acceptarū. Auicēna ponebat d̄f̄as potētias esse. appellās fantasia q̄ndā potētia. q̄ p̄ponit et diuidit for̄as imaginatas. ut cū ex forma imaginata mōtis et for̄a imaginata auri. p̄ponim⁹ vnā formaz quā nūq̄ vidimus. s. mōtez aureū. Sed ad hoc op⁹ sufficit virtus imaginatiua i homine. in alijs at̄ aīalib⁹ nō repit̄ hoc.

Ad app̄hēndēdum vō intēctōnes q̄ p̄ sensū nō accipiūt. ordinat̄ extimatiua. Et ad p̄seruādū eas. vis memoratiua. q̄ est thesaur⁹ quidam h̄mōi intēctōnū. Cui⁹ signū est qz principiuz memorābi i aīalib⁹ fit ex aliq̄ h̄mōi intēctō: puta. qz est nociuū vel p̄ueniens. et ip̄a rō p̄teriti quā atēdit memoria inter h⁹. intēctōnes p̄putat̄.

Cōsiderandū est aut̄. qz q̄tuz ab formas sensibiles nō est d̄f̄a inter hoīem et alia aīalia. silit̄er em̄ mutātur a sensib⁹ exteriorib⁹. Sed q̄tū ad intēctōnes p̄dictas est differētia. Nā alia aīalia p̄cipiūt h⁹. intēctōnes naturali q̄baz instinctu. homo aut̄ p̄ quāda; collatōez. Et ideo q̄ i alijs aīalib⁹ d̄f̄ extimatiua. in hoīe d̄f̄ cogitatiua. q̄ p̄ collationem quāda; h̄mōi intēctōnes abinuenit. vnde et d̄f̄ rō p̄ticularis. Cui⁹ medici assignāt determinatū organū. s. mediā p̄tem capitis. Ex p̄te at̄ memorie nō solū habet memoriaz homo sicut cetera aīalia i subita recordatōe p̄teritor⁹: sed etiāz reminiscētia. q̄i silogistice

inquirēdo p̄teritor⁹ memoriā s̄m indiuiduas les intentiones.

De fantasia. Capitulum sextum.

47

Equitur de potentia

app̄hensiuā interiori q̄ d̄f̄ imaginatiua seu fantastica q̄ idem est. Et fantasia quidē nomen est grecū. et in latino interpretat̄ apparitio. qz in ip̄a potētia sūt et reseruāt̄ apparitōnes seu imagines sensibilium accepte a sensib⁹. Que apparitōnes dicūtur imaginatōnes vel fantasmata seu idola: quia r̄p̄sentant res app̄hensas a sensib⁹. Et de hac pot̄ intelligi illud p̄s. In imagine p̄transit homo: s; et frustra p̄turbatur. Nō solum em̄ intelligit̄ de imagine dei. s. creaturis q̄ est i hoīe. in qua ex̄is. i. eam habēs p̄trāsīt. i. cito transit. s. tanta nobilitate ad miseriam p̄cti a qua vix recedit. Nametsi p̄turbet̄ varijs flagellis ut p̄uertatur. frustra videtur esse. qz nec per illa nouit reuerti ad deū. An̄ dicit̄ p̄p̄a. Frustra insuflauit conflator malitie nō sūt p̄supte. Sed etiāz pot̄ intelligi de imagine fantasie. Ex q̄ autoritate tria possūt elici. Et primuz est qz homo est discurrens p̄ rōnē. ibi. p̄transit hō. Scōm est qz est intelligēs p̄ imaginatōez. ibi. in imagine. Terciū est qz ē irascens: sed non ad fructificatōez. ibi. sed et frustra p̄turbat̄.

Q̄tū ad p̄mū est sciētia. S. i.

dum. qz ista est differentia inter hoīez et angelū in cognoscendo. qz angel⁹ intelligit s̄bitō absqz discursu intellectus. sed homo mortalis intelligere nō p̄. nisi p̄ discursum rōis trāsēūdo. seu procedēdo p̄ plura media de vno in aliud. et de noto ad ignotū. et sic p̄transit homo i rez cognitōe. Ante et diffinit̄ qz est animal rationale. Angelus aut̄ d̄f̄ intelligētia seu suba intellectualis. Et qd̄ Grego. dicit in omel. qz iudeis. s. pastorib⁹ tāq̄ rōne vte tibo debuit apparere rationale aīal. i. angel⁹ ab̄manifestādaz xp̄i natiuitatem. sumit̄ ibi improprie rationale p̄ intellectuali creat̄a. sic igitur p̄trāsīt homo.

Q̄tū ad secūdum sciētia. S. ij.

endum est. qz in tali trāsitu siue discursu. nō p̄t homo intelligere nisi in imagine. i. in fantasmate. r̄p̄sentato intellectui. An̄ et p̄bus dicit. qz necesse est quēcūqz intelligētē fantasmata speculari. Sicut ei res sensibilis cū videt̄ multiplicat sp̄m suā. i. silitudine vsqz ad potētia visuā. mediātē q̄ silitudine ocl̄s videt. et silitudo illa ex̄inde deferē potētie sensus cōis. vbi discernit̄ vnū sensibile ab altero. et ex̄inde deferē potētie imaginatiue seu fantastice talis silitudo magis affubiliata. et ibi reseruāt̄. Sic ip̄a potētia fantastica r̄p̄sentat tales silitudines que dicunt̄ fanta-

48

smata seu imaginatōnes intellectui et i illis intelligit. Et hinc est q' de' a mortalib' videri non p' seu intelligi clare p' essentia sua: qz cū nō possit intellectus intelligere absq' fantasmatē: et fantasma sit rep'ntatiua rei corporalis. nō p' aliq' fantasma deū i sua essentia rep'ntare. Nā ut dicit Ioh. iij. Spūs ē de': nō corp'. Et id intelligi clare nō pōt. nisi q' sit alienat' a sensib': ut Paulus i raptu suo. Sic g' p'trasit hō i imagine. s. ad intelligēdū

¶ Q'rtum ad terciū cō. §. iij.
turbat hō frequēter ex eo. q' ea q' imaginat' s. in implendo desideria sua. querēdo diuitias et hōi non habue' effectū. s. frustra p'turbatur qz inutiliter et s' ratōne cū hec expectat' salutē sue. Et turbat' q' aliq' tribulatōnib' et aduersitatib': sed frustra. qz nō p' ea vitare deo sic disponēte. Et turbat' et sepe suis solitudinib' i multiplicatō t'palia: s. frustra. qz demū oīa i morte dimittit. Ad q' facit q' dicit idē ps. alibi videlz. Sicut somnū surgentiū dñe. imagines ipoz. i. imaginatōnes mūdanoz ad nihilū rediges.

¶ Nota q' circa potē. §. iij.
tiam fantastica siue imaginatiua. opari p' post deū qui est p'ma cā oīs motōis. angelus bonus et angel' malus. q' hō ip'e p'pos act'. Et angelus bon' opat' in ea ad instruendū. qd' p'batur rōne. autoritate. q' exēplo. **¶** Rationē assignat. b' Tho. j. p'te. q. cxj. q' talis est. Diuina sapiā (ut dicit Dionisi' de diuī. no) p'ūgit fines p'ioz p'ncipiū scōz. Ex q' p'tz q' natura inferior i sui sup'mo attingit a natura sup'iori. Natura at' corporalis ē infra naturā spūales. Inter omēs aut' motus corporeos. p'fectior est motus localis. ut p'bat p'ha in. viij. phisicōz. Et idō natura corporalis nata est et apta moueri a nat'a spūali s'm motum localez. Imaginatiua igr' potentia siue fantastica. cum sit sensitua et affixa organo corporali. p' immutari p' angelū bonū. et hoc magis p'ticulariter declarat idē. b' Tho. i. q. cxj. arti. iij. Abi dicit. q' apparitōes imaginariē q' fiūt i fantasia causat' interduz i nobis ex locali mutatione corporaliū spiritūū q' humorū. Unde Aresto. in li. de som. et vigi. assignas causas apparitōis somnioz dicit. q' cū aīal dormit descendēte plurimo sanguine ad principiu sensitiuū. s. a capite ad cor. simul descendūt mot'. i. imp'iones relicte ex sensibiliū motōib'. q' i spiritib' sensualibus cōf'uant'. et mouent p'ncipiū sensitiuū ita q' fit quedaz apparitio. ac si tūc p'ncipiū sensitiuū a rebo ipis exteriorib' immutaret'. Et tanta p' eē p'motio spiritūū q' hōz. q' h'. appetitōnes etiā vigilatib' fiūt. sic p'tz i freneticis et i alijs h'. Sicut g' hoc fit p' naturalez cōmōtōnez hōz. ita p' fieri p' opatōne angeloz.

ex q' ut dictū est materia corporalis naturalit' subest angel' q' ad motū locale. **¶** Probat' hoc etiā autoritate. d' em' Et c's. j. Lustrans vniuersa in circuitu p'git sp's q' i circulos suos reuertit'. Qd' exponit' a q'busdaz de sole. q' iccirco d' sp's. nō q' corpora celestia sint animata: sed qz vni' eis angel' sicut motor mobilis. admouēdū ipm corp' solare virtute sua. Dicit' at' reuertit' i circulos suos. qz p' costez grad' p' q's ascēdit p' zodiacū. p' costez reuertit' seu retrocedit. Aug. etiam in li. de trini. dicit. q' angeli adhibēt se iaz corporalia ad aliq's effect' p'ducēdos. sic factū fuit p' angelos malos. de serpētib' de nouo formatis corā pharaone incantatōib' magoz. s'm expositōnez aliq'z. hoc at' fieri nō p' nisi localiter mouēdo. P'bi etiam posue' sup'ma corpa moueri localit' a spūalib' s'bstatijs. i. angel'. **¶** Ostendit' idēz p' exēplū. videlz ex visionib' imaginarijs p'ha' eis factis i somno vel vigilia. ministerio bonoz angeloz. Et i hōi opatōe seu trāsmutatione imaginatōis s'm. b' Tho. nō imp'it angel' aliquā fo'az imaginariā. q' nullo modo p' sit p' sensū accepta. nō em' posset facē q' cecus imaginaret' colores. S' hoc facit causādo motū localez spirituum q' hōz ut dictū est. ex q' motu imaginatio inf'ozat'. ut act' fantasticus mot' cōsurgat ab imp'ionib' interius p'fuitis. et p'ius acceptis a sensib'. Et cū angelus bon' causat' aliquā imaginariā visionē. siue i hōie vigilatē siue dormiente. q'iq' simul illuat intellectū. ut cognoscat talis. qd' p' h'. similitudines significet'. Sicut i Iob'e euāgel'. de visionib' imaginarijs. ut h' i Apoca. de libro clauso septē sigillis q' aptione eoz. et de septē angelis tuba canētib'. q's habuit et intellexit misterio angeloz vigilās. Nā dicit fieri i p'mo capitulo Significauit de' q' optz fieri cito loquēs per angelū suū suo suo Iohāni. Et Ioseph dormit' appuit angel' q' illūiauit eū. monēdo de trāslatōe pueri Ihu i egiptū. Mat. ij. Q'iq' dō p' opatōz angeli boni solūmodo similitudines rez apparēt i imaginatōne. absq' alia illuatiōne intellect' ad intelligēdūz qd' significet. nec tñ sit deceptō p' eos. s. hoc p'tingit ex defectu intellect' eius cui apparēt. Sicut accidit i somnio Phara. de septē spicis et d' septē vaccis varijs. significatib' septē ānos fertilitatis q' alios septē sterilitatis. quod tamen ip'e non intellexit: sed Ioseph.

¶ Operatur etiā angel' §. v.
mal'. i. diabol' ēca fatālia hōis s. ad decipiendū. Qd' declarat' nat' ali rōe. canōis autoritate. q' expimētōz multiplicitate. Primū sic declarat'. corpa nat' aliē s'bdūē q' obediūt nat'e angelice q'rtū ad motū locale. Angli at' mali etiāsi amiserit grāz n' tñ d'ntē nat' alē. Cū at'

potētia fantastica siue imaginatiua sit cor-
poralis. i. affixa organo corporeo. naturalif
subdit etiaz āgelis malis. ut possint eā trās-
mutare. causando varias fantasias ex descē-
sione hūorū et spiritūū ab principiū sensitīuū
procurata ab eis. ¶ Patet et hoc ex canone.
Df enī. xxvj. q. v. c. epi. Illud nō est omittē-
dum qd̄ q̄daz scelerate mulieres p̄ sathan re-
tro cōuerse. demonū illusionibz et fantasma-
tibz seducte. credūt se et p̄fiteē cū Diana no-
cturnis horis dea paganorū. v̄l cū Herobia-
de. vel cū innumera multitudine mulierū eq̄-
tare sup̄ q̄sdaz bestias. et multa terrarū spa-
cia i tempeste noctis silentio p̄trāsire. Et in-
fra. Quapropter sacerdotes om̄i instātia p̄-
dicare debent p̄lo dei: ut nouerint oīno hec
falsa esse. et nō a diuino s̄z maligno spū tlia
fantasmata mētibz fidelīū irrogari. Siqui-
de3 ip̄e sathanas trāssofat se in diuersarū p̄-
sonarū spēs atqz similitudines. et mentē quā
captiuā tenet in somnijs deludens per deuis
queqz deducit. hec ibi. Et i. c. Nec mirz eatez
q. Aug. narrat. q̄ in libris gētiliū legif de q̄-
dam maga dicta Circe. q̄ socios Olīris mu-
tauit in bestias. q̄ magicis p̄stigijs poti⁹ fin-
gebat q̄ in rez veritate p̄plere alterādo fā-
talias hoīm. ¶ Patet hoc etiaz p̄ pla exem-
pla. Legif enī in vitispatz. q̄ q̄daz iuuēcla:
qz assentire noluit cuidā iuueni de turpitu-
dine eā sollicitāti. ip̄e iuuenis turbat⁹ ex hoc
a quodaz iudeo pcurauit maleficium fieri s̄
illam. q̄ pacto. mulier p̄uersa est i equā. que
cōuersio nō fuit s̄m rei veritatez. sed s̄m lu-
dificatōz demonis immutātis fantasiā et sen-
sum ip̄i mulieris. et aspicientiū eaz ut vide-
retur equa q̄ erat vere mulier. Et ducta ab
beatū Machariū nō potuit diabol⁹ ita opa-
ri. q̄ illuderet sensus ei⁹ sicut aliorū. p̄t suaz
sāctitatem. Nam sibi videbatur mulier vera
nō equa: cui⁹ tandēz oīoe liberata est ab illa
illusionē. dicēs hoc sibi accidisse. qz nō vaca-
bat diuinis. nec frequentabat sacra ut dece-
bat. ite o diabolus p̄atez habuerat sup̄ eaz.
etsi als esset honesta. ¶ Potest igr̄ diabol⁹
p̄ cōmōtōnem interiorē spiritūū et humorū
opari. ad immutandū actū et potētiā nutri-
tiue et sēsitīue et appetitiue. et cuiuscūqz po-
tētie corporalis organo v̄ctis. s̄m. b. Tho. p̄ia
p̄t. q. cxj. Sicut credi pot̄ fuisse gestū p̄ Si-
monez magū incāratōnibz suis q̄ de eo nar-
ratur. Sed nil horū potest diabolus facere.
nisi deo p̄mittēte. qui cum angelis suis boīs
frequēter reprimat malitiā ei⁹. decipe nos et
nocere querētis. Unde dicit Aug. loquens de
maleficis. Hi sūt qui p̄missū dei elemēta cō-
cutiūt. hominū mētes p̄turbant min⁹ confi-
tētium i deo. xxvj. q. v. Nec mirz. Hoī etiam
opatione p̄ maleficā artēz fit q̄nqz. ut vir nō
possit videre vxorē et ecōuerso. Et hoc p̄ im-

mutatōnē fantasie. representādo ei talem ut
rem obibilez et horribilē. Ip̄e etiā diabolus
vigilātibz et dormiētibz suggerit rep̄tatōes
turpium fantasie ad decipiēdum et inducen-
dum ad malū. ¶ Et qz p̄c̄m nō p̄sistit i ima-
ginatōe s̄z i volūtate. ite o ex h̄mōi fātasijs p̄
diabolū suggestis. et alteratōibz varijs hō nō
peccat nisi volūtate p̄a alicui malo affētiat.
Homo etiam per se .§.vi.
metipsū causat mutatōez fantasie. formādo
fantasmata per imaginatōnes ex acceptis a
sensibz. et q̄nqz quidēz p̄ voluntatem suā vo-
lūtarie. s. imaginādo q̄ prius sēferat. et hoc
siue de bonis siue de malis. ¶ Q̄nqz fiunt et
causant imaginatōes per cōmōtōnē hūorū
p̄cedētē ex infirmitate manica v̄l melan-
colica. Et s̄m Auicennam et Alber. manica
passio lebit organuz fantasie. vnde diminuit
imaginatōz. Melācolica v̄o passio diminuit
iudiciū rōnis. Unde refert ip̄e de quodam
manico. q̄ cū fugeret patrē. et p̄ eū secutus
fuisset: conuersus ad patrem p̄cussit eū. Cui
p̄ cum diceret. fili quare verberas p̄ez. s̄-
ito ille plorans. cecidit ad pedes patris et ve-
nias petijt. Et sic in ip̄o fuit lesa imaginatō.
qz non cognouit p̄ez suū. Ratio v̄o nō fuit
lesa. qz sciuit q̄ nō debuit verberare patrez.
Et qz i maniacis et melācolicis fit immuta-
tio sensus. Itē malacoz q̄daz plangūt. alij
saltant. alij stultissima q̄i verissima opināē.
vnde timēt se tangi ne rumpāf. credūt se nō
habere caput. ranas i ventre portare. demo-
nes videre aut h̄re. Melācolicorū aut quidā
pigritiā habētēs. et grauebinem amāt. soli-
tudinez et obscuritatē. et ab hoībo remotio-
nem. Immo oībz melācolicis. quedaz sunt
vniuersalia et sempiterna. sicut tristitia timor
de re non habenda certificatio terribilis rei
et timorose sens⁹ rei q̄ nō est. Itē melācolici
tristāf. timēt. āgustīāf. suspitiosi sūt. multū
dormiūt. iacēt i monumētis. q̄daz multū co-
medūt. etsi semel rehbāf oībz diebz desperāt.
Et istis oībz p̄ziū ē. q̄ sūt medicine desiderā-
tissimi. et hec oīa p̄cedūt p̄ immutatōz fan-
tasie organo lesō p̄pter dictas infirmitates.
Causāf at̄ tā mania q̄ melācolia. ex melā-
colicis cibis. ex tristitia et timore. aut retē-
tōne sāguinis fluere p̄sueti. aut ex nimia ce-
rebrī infrigidatōe et desiccātōe. aut ex corru-
pto semie i viris. aut mēstruo sanguie in fe-
minis. Causāf etiaz ex inordinatis vigilijs.
ieiunio. studio. sollicitudie. ac cogitatōe p̄fū-
da. Et q̄daz i p̄fatis infirmitatibz in defectu
lune pl⁹ laborāt. ¶ In somno etiā fantasia
m̄ltipliciter immutat⁹ p̄ varias apparitōes.
p̄tingētēs dormiētibz. i q̄bz tñ de bonis vel de
malis ex̄ntibz hō non peccat. q̄a vidēz vsus
liberi arbitrij s̄m. b. Tho. i. iij. sopit⁹ est et li-
gatus. in q̄ p̄sistit meritum vel demeritum.

¶ Capitulum septimum. de somnijs quo
ad varias causas et modos eorum.

Sicut in potentia fata
sunt somnia dormientibus. Circa
hoc de somnijs aliqua sunt videnda.
Et primo eius diffinitio. P^hilosophus autem
secundo libro de somno et vigilijs sic diffinit. Somnium est
fatale factum a motu simulachrorum. id est simili-
tudinum sensibilium in dormiente secundum quod dormit. Et
circa hoc possumus considerare tria. videlicet eorum
ortum. effectum. et peccatum.

¶ Quartum ad primum. §. i.

Somnia unde oriuntur. et que sit causa som-
niorum. Et quibus Gregorius in libro moralium. ac etiam dy-
alogo assignet sex causas. videlicet ex nimia
ventris repletione. ex multa capitis exina-
nitione. ex demonis illusionem. ex dei revelati-
one. ex hominis multa occupatione circa aliquod
et cogitationem. et ex hominis cogitationem simul
et revelationem. de quo ultimo ponit exemplum
de somno Nabuchodonosor habitum de statua
composita ex quatuor generibus metallorum. desi-
gnantes quatuor successivas monarchias mundi
ut habet Daniel. ij. Cepit enim cogitare de succes-
sore in regno antequam somnium illud haberet. quod
fuit ex divina revelatione putavit ipse Daniel ex-
posuit. ¶ Sed dominus Iohannes. dominici cardinalis in fi-
ne libri sui. quem appellavit luculam noctis. ex-
tentibus materia. decem et novem causas assignat.
Et primo conceptui aut natiuitati predominantis
signi celestis. non infamam causam somniorum po-
nit. et ita natus sub mercurio in geminis ex-
istete. somnia futurorum prescientia non ignorat. Se-
cundo celorum influxus in sensus interiores rationi
sono sopite corporeos agens: quod perducit et fre-
quenter demonstrat. hic pharaon cum vaccis suis
per exemplum ponat. Tercio complexionum varie-
tas. distincta visa perducit. sanguis. scilicet circa ignem
colera volat per aereis dicitur. melancolia regna
tenenda. sed flegma circa terrestria versatur.
Quarto pugnant mixti mutuo in memorie ar-
cha seruati conceptus: et quia fantasma hunc ab
illo discernere nequit. tetrum desinit in piscem mu-
lier formosa supne. Quinto temporis qualitates ce-
rebrum imitatum. illo euanescente euanescit in-
uisa. sic apud Virgilium folijs arborum autum-
no labentibus fit ad infernum somni pariter aia-
rum percursus. in eo libro ubi totius philosophie rimas
archana. Sexto locorum diuersitas suis vapo-
ribus corpore nudis cellulas capitis ambit. sus-
as ibi proprietates relinquunt quas non sentit vigil ma-
ioribus occupat. Septimo quibusdam relique velut ex-
uiue ex exercitijs in vigilijs potentibus vitalibus
adheret impisse. quod corpore a labore cessante labo-
rare non cessant. Octauo plerumque fantasia a
ceteris curis soluta. cubit casu ventura sicut
Platoni cogitanti de sorte: sortes occurrunt. Nono
personarum reuerentia apud nonnullos meretur se-

cubis causis limpidi visitari. cui membro red-
dunt cignus socii loco platonis oblat capti-
uitas et mortis potio platoni monstrata octa-
uiano augusto prescientia impugna futura casus
hostis scipioni pene militi reuelata. enee ita-
lica sedes et hanibali a ioue directus inuenis
secundus ostensa. Decimo sensus cupido addi tab-
it. Nam mens humana quod optat. dum vigilat spe-
rat. per somnum cernit id ipsum. Undecimo necessi-
tas cogit vires. quasi impando vitales exequi sui
corpore curas. quas illud nequit exercere sopitum.
ita famelicus vacuo stomacho mandit. Duode-
cimo anima suis discipulis soporatis speculas
sibi soli. rimas archana. quibus maiori desiderio
fragrat. discitque sono prescientia sepe negata. In his
stolis nocentibus: ut meminit Augustinus. quibus cupida
questionem fuit edocet. puto ibi doctorum statuisse
ias non velle negare quod petierat sepe discipulus
importune. Tredecimo sic dispositio dormien-
tis membrorum aut accidentia ambientia illa vari-
as sed correspondentes imagines forat. sic Ephe-
lates putat se primi potere stigas. et pes nubem
et algens niues calcat vel limphas. Decimo quarto
est cibi quod plures suis vaporibus superiora prebent.
vana inde formantes ut porri cum multis. Qui-
decimo morbi prestantes in corpore egro. dum filia
gliscunt per somnia. sese perito medico padunt.
Decimo si te linies vpupe sanguine. temo-
nes in somnis tibi infestos videbunt. Decimo septi-
mo familiares spiritus conciliatiui moralis amoris.
amico padunt apud Valerium infelices casus ama-
ti. cuius generis visiones non paucas posse vere
notare diebus nostris ostensas. Decimo octauo.
per demonum artes plime lubricationes fiunt in so-
nis. sed Apulegius his omnia somnia reddat. De-
cimo nono repletio ventris nimia. ex cibo fumo-
sitatis ab cerebri descedentibus. vel etiam exina-
nitione capitis ex nimia abstinentia multos som-
niare facit. secundum Gregorium. ut dicitur est super. Tandem
ex divina revelatione in somnis facta multa sua
manifestata sunt bonis et malis. Et patet in Jacob
cum vidit scalam in somnis. et Ioseph cum dixit fratri-
bus suis audite somnum quod vobis de manipulis
et stellis. Scio homines non dum defunctum in somnis vi-
dissent notorum animas purgatorij penis detentas. quod
tota varia et horrida describit. hec omnia ille

¶ Quartum ad secundum. §. ii.
effectum sciendum. quod somnia futurorum eventuum
quibus sunt causa. quibus signa. quibus neque causa
neque signa: sed per accidentia casuale. ¶ Et primo
quidem sunt somnia causa futurorum eventuum. ut
cum mens alicuius. ex his que vidit in somnis
inducitur ad aliquod faciendum vel vitandum.
Tunc enim tale somnium est causa vel occasio fa-
ciendi vel vitandi aliquid. Nam causa est ab qua sequitur
effectus. Sic dicimus quod interpositio inter no-
strum visum et lunam est causa eclipsis lune
et interpositio lune inter visum nostrum et so-
lem est causa eclipsis solis. Et sic putrefactio

humoris est causa febris. sic etiam quibus somnia sunt quae causant et inducunt nos ad aliquem effectum exequendum malum vel bonum. Sic somnium Pharaonis de vaccis et spiciis interpretatur a Ioseph. fuit causa inductiva ad congregandum triticum multum ad providendum fuisse penurie. Et quod ipse sathanas transfiguratur se in angelum lucis ideo cavendum ne quis sub specie et credulitate diuine reuelationis sibi factae ex demonis illusionem inducat ad aliquid faciendum. Sicut legitur in secunda collatione abbatis Moysi. de quibusdam qui frequenter illusos a diabolo sub specie bonorum angelorum sibi in somniis apparentium tamen ex eius mandato seu exhortatione quem crediderunt christum. percipit se in puteum. Et de alio quod simili illusionem seipsum circumcidit. Et de quodam alio qui propter filium more Abrahae interficere voluit. Secundo somnia quoniam sunt signa aliquorum futurorum eventuum. in quantum. scilicet. reducuntur in aliquam causam eodem somniis et futuris eventibus. Et secundum hoc plurime recognitiones futurorum. ex somniis fiunt tanquam ex signis. Signum autem vocatur quod designat aliquid. scilicet. causa ipsius. ut verbi gratia. Asperitas lingue signum est febris. Vel amaritudo lingue. et somnium de gustu fellis. signum est febris instans. Unde quibusdam somnia sunt quae sunt signa eorum quae accidunt circa corpus. Quod probat Galienus per exemplum esse. scilicet. quod quidam somniauit sibi fundi in ventre piscem ardentem. et estuare in igne piscis. eoque coleram adustam nigram et incensam habuit in ventre. et haec cum surrexit a somno emisit et plene liberatus fuit. Ponit aliud exemplum. scilicet. quod quidam dolens splenem. sepe contulit et ordinavit quod faceret. unde sibi per hominem defectum medicaretur. Et somniauit quod minueret se super manum inter duos digitos. scilicet. auriculari et anulari. Et cum euigilaret sic fecit et proualuit. Et sic somnium fuit sibi principium operis. quod in vigilia sequenti fecit. Unde et medici dicunt. quod oportet valde somniis attendere ad cognoscendum causas egritudinum. Tertio dico quod somnia quandoque quod nec sunt signa neque causa futurorum eventuum. sed casualia. Unde hominum somnia per accidens se habent ad futuros eventus. Et si quoniam simul occurrant. erit somnium casuale. id est. a casu. Verbi gratia. Si aliquo ambulante contingit casu et fortuna eclipsare solem. ambulatio illius nec signum nec causa est eclipsationis. nec e converso defectus solis est causa vel signum ambulandi. et nil talium fit sepe vel frequenter sed raro valde et incerte. Sic a simili. quod aliqua de aliquo bello futuro somniet. et postea eveniet eventus illius belli. hoc erit a casu et per accidens. Et non ideo evenit. quod somnium causa vel signum fuerit eventus belli. hoc philosophus de somno et vigilia. Et Alb. in commento super ipsum librum. Sciendum etiam quod quibusdam sunt quibus non accidit somnium in tota vita sua. Quibusdam vero sunt quibus cum dormiunt semper

accidit somnium. Quibusdam vero quibus accidit in senectute et non accidit in iuventute. Et ratio prima est. quod multa euaporatio ascendens ad superiorem locum. quae ita lata deorsum facit multum motum. et quibuscumque tale contingit. nullum apparet fantasma: quod magno motu deletur ut illi qui profundo et graui somno dormiunt oppressi. Quibus autem aliqui alij multum somniant et continuo somniorum suorum patiuntur oblivionem. huius ratio est. quod motus fortiores alij excludunt perceptionem imaginum apparentium in somniis. et ideo quod continue post somnium fortiter mouentur corpore. praecipue si somnium in fine somni videant. omnino somniorum obliviscuntur. Et nota quod similitudines fantasmatum quae in somnio accidunt sunt similes illis idolis vel similitudinibus quae sunt in aqua. In aqua autem si multus fiat motus. tunc vel nulla figura ibi apparet. vel apparet inordinate et distorta. ut patet in eo qui respicit in aqua multum motum. sed post commotionem cum fuerit quietata huiusmodi figure clare respiciuntur. Ratio tertia est. scilicet. quod aliqui in senectute somniant non in iuventute. propter mutationem aliquam factam circa etatem vel passionem. Ex eo enim quod senes mutantur per calorem et humiditatem non est inconueniens si mutantur accidens somniorum.

Quod ad tertium principium. §. iij.
 pale sciendum. quod in ipsis somniis siue apparitionibus somniorum siue de bonis siue de malis. nullum est ibi peccatum. cum usus rationis sit ligatus per somnium. nec etiam meritum. Sed potest ibi esse siue gnum praecedens meriti vel peccati. Nec obstat quod Salomon petens sibi sapientiam barum in somniis meruit exauditum tale enim meritum non acquiritur in somnio illo. sed ex praecedenti in vigilia desiderio: cuius desiderij signum illud somnium fuit. iij Reg. iij. Et ad hoc facit quod ait Augustinus. super Genesim. de bonis. quod propter affectum a se bonam. quoddam eorum clarum merita in somniis tanquam signa. Unde et philosophus. Reliquie cogitationum diem festum agent tibi. Dicuntur autem reliquie cogitationum ille similitudines. quae remanent in fantasia ex cogitationibus habitis quae festum agunt domino. dum vitelicus somniant virtuosum letare et festiue domino de fuisse. Similiter non obstat quod dicitur in veteri lege. scilicet. quod pollutus nocturno somnio ingredi non valebat templum usque ad vesperam. et nisi prius lotus Leuit. xv. hoc enim in figuram fuit. non quod in tali immunditia etiam cum turpi imaginatione peccatum sit. quod legitur secundum Gregorium. quod qui temptatus immunditia veris imaginibus in cogitatione inquinatur. lauanus est prius aqua penitentiae. quam ab templum. id est. ecclesiam merito et gratia reuertat. et nisi prius ignis temptationis recesserit rerum quasi usque ad vesperam. quando occumbit sol. et persequens deficit calor eius. se extra ecclesiam fore cognoscat. ut dicitur di. vij. testamentum.

Potest tñ esse peccatū añ vel postea circa materiam somnij. Antea quidez puta si quis multū cogitat ⁊ mentē reuoluit ab aliquod peccatū malū quod optat. ut furtū. homicidiū. fornicatōez. qđ postea dormiēs somniat ppetrare. In somnio quidez nō peccauit. s3 añ in vigilia ex mala cogitatōne. **¶ In libro.** Nō est peccatuz qñ nolētes imaginibus nocturnis illudimur. Sed tūc est pccm si añq̄ illudamur cogitatōis affectibz puenimur bis. vj. c. nō est. **¶ Post somniū vō et vigilāto p̄ peccatū ptingere inq̄tū. s. aliq̄s volūtarie delectare sup re male somniata. vel i q̄tū tps amitteret i recogitāto studiose que somniauit. vel ex eo qđ somnijs nimia fide p̄stat.** Sed ut dicit Greg. Cū multe ⁊ varie sint cause somniōz ut sup̄dictū est: ⁊ difficile sit causā somnij ptingētis certe agnoscere. nisi fuerit ex dei reuelatōe: ideo parz vel nihil fidei debz ipis adhiberi firmiter. Nā p hoc diabolus multipliciter decipit hoīes. **¶ In narrat Greg. li. moral. Qz cū quibaz assueto fide somnijs adhibere. intimatū fuisset i somnijs ex diaboli illusionē. qđ multū adhuc deberet viuere. exposuit se totū avaricie p̄ fas v̄l nephas. ut posset sibi in longinquū p̄uidere: s3 subita morte p̄uent? est. Et in vitis fratuz p̄dicatōz narrat. qđ cum quibaz p̄posuisset religionez ingredi et de exitu timeret. somniauit se i religionez ingressum ⁊ exinde egressum. quod crebētes sic debere sibi ptingere p̄positū dimisit religionis. Sed magistro Jordanane p̄dicatē circa hmōi deceptōes. p̄positū resumpsit. ⁊ religionez intrauit ac pleuerat. **¶ An ad ipa cōtēnēda scriptura nos amonet dicēs. Abi multa somnia ibi plurime vanitates Eccl̄a. v. Et alibi. Somnia extollūt imprudētes. s. i sup̄biā Eccl̄i. xxxiiij. Et i eo. c. dicit. Multos errare fecerūt somnia falsū s. pro vero crebētes. Ratio at̄ falsitatis i somnijs et deceptōnis puenit ex eo. qđ forma sensu accepta accipitur ut res ipa. Causa at̄ h̄ in cōi vna est videlz. qđ anima nō iudicat fm eandē potētia. id qđ est p̄ncipale sicut res: et id quod est secūdariū. s. id qđ fuerit fantasia: primū em̄. s. res. aīa iudicat rōne scēm vō aīa iudicat. nō sensu p̄o: quia circa p̄ria sensibilia nūq̄ decipit. immo sp̄ est ver? eo qđ de p̄rio sensibili semp iudicat ⁊ enūciat id quod est. Sed sensu cōi. vel estimatōne. imaginatōne. seu fantasia: qđ p̄bo per tale exēplum. Quia fm id qđ fantasmata fiunt. i. fm motū vel iudiciū factum a sensu p̄rio: puta a sensu visus. sol videtur eē monopodalis. i. vnus pedis. et hoc p̄pter distantia inter solem ⁊ oculum. Sed alia pars anime que est i sciētibz. s. ratio p̄trahit ad fantasia et dicit solem maiorem esse tota terra. **¶ De sup̄stitione autē seu diuinatōne p̄ somnia habes******

in parte secūda. Et de pollutione in somnis: habes in tertia parte.

Et qz somnia cōtin? §. iij.

gunt in somno. aliq̄ breuiter de somno dicēdo de quo ps. dormierūt somnū suum ⁊ nihil inuenerūt omēs vi. diui. in ma. suis. Et loq̄tur de peccatoribz. quorum vitam somno assimilāt: quia dū bona presentia tanq̄ vera ⁊ p̄manētia diligūt et i eis delectant: morte que q̄citi? superuenit. talibz se vident priuari. et nil meriti i manibus suis. i. operibz reperunt. Et hoc siue sint diuites in t̄pali. siue sint viri diuitiaz. i. pleni copijs p̄corū. siue viri diuitiarū sapiētialium. nisi cum eis sit gratia xpi. Est autē triplex somnus: seu somn? significat moraliter loquēdo tria in sacra scriptura.

¶ Primo pigrinatōnem criminalez.

¶ Secūdo p̄templatōnez sup̄nalem.

¶ Tercio migrationē mortalem.

¶ Et primū docet nos apls p̄uulgare: dicēs. Mora est iam nos de somno surgere. ab Ro. xij. Secūdū docet xpc p̄curare: dicēs. Dormite iam et requiescite Math. xx. vj. Tercū docet apls tolerare: dicēs. Nolo vos igrare de dormiētibz: ut nō p̄tristemini ⁊c. j. ad Thel. iij. **¶ Q̄tū ad primū sciendū qđ somn? significat pigrinatōnem et negligētia p̄pter similitudinē causalitatis. ociositatis. ⁊ vana imaginabilitatis. Causa etiam somnus ex humiditate capitis. ascēdētibz vaporibz a stomacho ad cerebrū. An̄ pueri ⁊ flegmatici. quia multū habūdāt i humiditate multū dormiunt. Sic sp̄ualiter ex humiditate. i. affectu inordinato terrenoz. causa pigrinatōnis ⁊ negligētia qđ multū p̄ciosa ē. Propter qđ pabolice dicit Math. xij. qđ dū dormirēt hoīes venit inimic? et sup se seminavit zizania in medio tritici seminati. Cū em̄ dormiunt pigrinatōnis et negligētia. siue plati erga subditos. siue subditi erga seipos: sup̄seminat diabol? sup̄ueniens zizania scādaloꝝ. erroꝝ et vitioꝝ in eccl̄ia vel in cordibz fidelū. vbi pri? erat satū a deo semē v̄tutum. **¶ Unde Salomon ab hoc somno pigrinatōnis excitās: dicit. Alq̄quo piger dormis: qñ p̄surges a somno tuo: paululum dormies paululum dormitabis. et veniet tibi egestas q̄i viator: puerb. vj. **¶ Assilāt etiam pigrinatōnis somno qz sicut dormiēs nil operat. ita et piger ociosus manet et nil boni facere vult. An̄ ps. Dormitauit aīa mea p̄ tebio. s. nil boni opando. Dormiēs insup vana mltā imaginat. sic et piger ⁊ negligēs plenus est cogitationibus et desiderijs malis. **¶ Unde p̄uerb. xxj. dicitur. Desideria. s. mala occidūt pigz sp̄ualiter ab eo auferēto tenotēz ⁊ ḡtiaz. **¶ A qđ somno excitat apls: dicēs. Surge qđ dormis ⁊ exurge a mortuis. ⁊ illuminabit te**********

a **r**pc. **Q**uā ab scdm dico. q̄ somn⁹ aliqñ si-
gnificat p̄tationē. **E**n̄ **C**an. v. dicit aīa
cōtēplatiua. **E**go dormio et cor meū vigilat.
Et hoc signat p̄tationē sicutuē sensual' clau-
sionis. Corpalis refrigeratōis. T̄p̄alis teter-
minatōis. **C**l̄az est em̄ q̄ cū homo dormit te-
net s̄sus exteriores clausos: qz nec vidz nec
audit nec gustat nec odorat. **S**ic cōtēplans
sensus claudit ad ista terrena: qz distrahēre
habent aīa a subtili et fixa p̄tationē. **A**n̄
p̄s. **S**i dextero somnuz oculis meis. i. sensib⁹
exteriorib⁹. et palpebris meis dormitatōez. i.
curiosis inq̄sitōib⁹. q̄ tanq̄ palpebre oculos
intellect⁹ cooperiūt. et requiē temporib⁹ meis
i. affectib⁹ carnalib⁹. sic inueniā locū dñi p̄
grē inhabitatōnem. **R**eficit etiā somn⁹. mi-
rabilitē p̄fortat et nutrit nō minusq̄ cibus
ut docet experientia. **F**ugat etiā tristitiā. **S**m
Aug. **D**electamēto somni cōueniētis nutritus
sum **S**ap. vij. **S**ic et p̄tationē super
oīa recreat. nutrit. et fortificat aīaz. **P**rop̄
qd̄ dicit sp̄s. s. alloquēs electos se inferiores
de aīa p̄tationē. **A**diuro vos filie irlm p̄
capreas hinnulosqz et ceruos campoz. ut nō
euigiletis nec suscitare faciatis dilectaz do-
nec ip̄a velit **C**ant. ij. **L**oquit̄ at̄ sp̄s p̄ occul-
tum instinctū. adiurat p̄ internā exhortati-
onem et monitōez. filias irlm. i. aīas fideles
p̄ capreas hinnulosqz ceruoz. i. p̄ merita et
exēpla sc̄toz. qui capree dicūt p̄tationē veloci-
cursum. s. feruozis ad diuina. acutū visuz. s.
cognitionis ad sp̄s alia. leuē pastū ut herba-
rū p̄tationē abstinentiam circa cibaria. **H**innuli
dicūt. i. parui cerui p̄tationē longeuitatez p̄se-
uerantie. **C**erui ei diutissime viuūt p̄tationē sup-
portabilitatez beniuolentie. **C**eruis em̄ gre-
gatiū ambulātib⁹ unū ponit caput sup dor-
sum alterius. **E**x hoc docēt̄ illud. alter al-
teri onera portat. **D**electat̄ et hinnuli in-
spicere humanā faciem. qd̄ designat i electis
humanitatis benignitatem. ut nō suscitatis
s. a somno p̄tationis. nec euigilare facia-
tis. s. ad ista mūdāna tractāda. **S**omn⁹ q̄ in
infirmis cū debite sumit signū magnū ē fu-
ture sanatiōis. **U**nde dixit discipuli de **L**a-
zaro. **D**ñe si dormit saluus erit **J**oh. xi. **I**n-
firmi omēs sum⁹ i vita p̄nti sp̄s aliter. perpe-
tua at̄ sanatio et saluatio i supna glā. **Q**ui
aut̄ sperāde p̄fecte salutis est act⁹ debite p̄t-
ationis. iā em̄ inchoare incipit statū futuz.
Temp⁹ at̄ cōueniēs cōis dormitōis s̄m me-
dicos est t̄ps septez horaz. **S**ic i septē horis
varijs quib⁹ xpc̄ sustinuit passionē. debet qz
dormire. i. at̄tēte meditari xpi multiplicē af-
flictōnez. **D**ecet etiā cōtēplari et maxia bo-
na nobis in patria reseruata. ut roborerur
p̄ aduersa. **E**t de hoc somno p̄tationis pul-
chram habemus figurā **S**en. xvij. **Q**uā **J**a-
cob dimissa tomo paterna p̄gre cōstitit⁹ i

Lusa lapide capiti supposito. dormiens vidit
scalam de celo i terras attingētē. et angelos
ascēdētēs per eā et descēdētēs. et dñm scale
innixū eū benedicētē. **J**acob siquidē inter-
p̄tatur luctato: siue supplantās. et signat eū
qui vitia supplantat eis dominans. **P**arētēs
deserit cū affectum p̄p̄inquoꝝ abicit ut pere-
grinus i hac vita trāsit. **C**aput mētis lapidi
supponit. xpc̄ se p̄formādo et clausis sensib⁹
ad exteriora. p̄tationē scalaz diuini con-
scensus ad patriā. et demū a dño benedicōz
eternā recipit. **D**e hac igr̄ dormitōne potest
illud exponi. **L**azarus amic⁹ n̄ dormit **J**oh.
xi. feria sexta q̄rte ebdomate in. xl. **E**t illud
aliud. **N**ō ē mortua puella s̄ dormit **M**atth. ix.
Quā ab tertium dico. q̄ dormitio signifi-
cat mortē corpalem. **U**nde i libris regū cum
narrat̄ de morte ip̄oz dicitur dormiuit cum
patrib⁹ suis. **D**esignat at̄ hoc p̄tationē ternā
silitudinez. **P**rimo qz sicut qui vadit dormi-
tum p̄ somnū p̄ aliqd̄ t̄ps exurgit. ita q̄ mo-
ritur post t̄ps a deo p̄fixū resurget i nouissi-
mo die. **U**nde d̄r **D**an. xij. **Q**ui i puluere ter-
re dormiuit surgēt. **S**ecdo quia s̄m dispositō-
nem qua qz capit somnū. s. infirmitatis vel
sanitatis varia videt i dormitōne. **N**az infir-
mus horribilia cernit. sanus et quiet⁹ suauia
intuetur. **E**t a dormitōne quidē surgēs infir-
mus totū se repperit fractū et debilitatū. sa-
nus aut̄ roboratū et p̄fortatum. **S**ic sp̄s aliter
q̄ capit somnū mortis i infirmitate pec-
cati mortalis. videt horrenda et pauēda i ge-
bēna ignis. **Q**ui at̄ grā san⁹. assumit somnū
mortis. bene purgat⁹ vidit leta et iocūda su-
perne patrie. **E**t demū i ultima resurrectione
p̄fractoz reperiet̄ peccatoz. et robustior et fe-
litior iustus. **A**n̄ apls. **O**mēs quidē resurge-
mus sed nō omēs immutabimur. **T**ercio ex
eo qz sicut somnus arripit aliqñ hominez ex
insperato et contra suū velle. ita et mors ho-
minēz interemit cū non speratur. **N**escit em̄
bō finez suū **E**ccl̄s. ix. **E**t hoc quo ab tertiu.

Cap. octauū. de extimatiua et cogitatioib⁹.

Quod dicitur de potentia

Quod dicitur de potentia
extimatiua que etiam cōmunis
est nobis et brutis. **E**t i nobis q̄
dem dicitur cogitatiua. unde et
hic de cogitationibus inferemus. **E**st autē
potentia extimatiua ordinatiua ab apprehē-
dendum intentiones. que per sensum nō ac-
cipiūtur s̄m beatū **T**ho. in p̄ma parte. q. lx.
xvij. **N**ecessarium est em̄ animalī. ut querat
aliqua vel fugiat. non solū quia sunt cōueni-
entia vel non p̄uenientia ab sentiendum. ab
quod ordinatur sensus cōmūis et particlā-
ris exterior. sed etiam est necessariū ut que-
rat aliqua vel fugiat p̄tationē aliquas alias co-
moditates et utilitates p̄sequendas. vel no-

cumēta vitāda. sicut ouis vidēs lupū fugit. nō illaz indecentiā coloris: s; q̄i inimicū nature. et auis colligit paleam non q; delectat sensū: sed q; est utilis ad nidificāduz. Ad h; modi igit̄ intēctōnes appbentēduz. ordinat̄ extimatiua sicut ⁊ memoria ad eas p̄suādū et est cōis ista potētia nobis ⁊ brutis. S; est differentia q̄tū ad p̄dictaz intēctōnū appbensionē. Nā alia aīalia p̄cipiūt hmōi intēctōnes q̄baz naturali instinctu. homo aut̄ p̄ quābaz collectionē. Et ideo q̄ in alijs aīalib; d̄r extimatiua: in homīe d̄r cogitatiua: q; p̄ collectōez q̄ndam hmōi intēctōnes adinuenit. An̄ et d̄r etiāz rō p̄ticularis. cui medici assignāt determinatū organū. s. mediā p̄tem capitis. Uex q; i potētia sensitua et p̄cipue apprehēsiua nō p̄ esse p̄tem: ideo i cogitationib; hoīm put̄ sūt i tali potētia nō est peccatū v̄ meritū: sed put̄ eis abbiē v̄ supuenit aliquis effect⁹ bonus v̄ malus. Nota igit̄ fm̄. b. Tho. sc̄da secūte. q. ij. art. j. q; cogitare sumit̄ tripliciter. Uno mō cōiter. s. p̄ q̄cūq; actuali p̄sideratōne intellect⁹. siue pueniēdo ad clarā ⁊ certā cognitōnez ei⁹ qd̄ cogitatur. vt cū q; p̄siderat q̄ scit. siue etiāz anteq̄ pueniat̄ ad perfectōnez cognitionis p̄ certā ⁊ clarā visionē. Secūdo modo p̄p̄. s. solū p̄ cōsideratione intellect⁹ cum quābaz inquisitione an̄q̄ pueniatur ad clarā noticiam rei. ⁊ hoc circa intēctōnes vniuersales. Tercio mō p̄ quābaz inquisitione ⁊ discursu circa p̄ticularia apprehēsa a sensib;. et isto tercio modo est actus hui⁹ potētie cogitatiue. nec tñ ibi p̄tem vel meritū. nisi coopante intellectu et affectu aliquo modo. Et fm̄ hoc nūc de cogitationib; agef. De quib; p̄s. Dñs scit cogitationes hoīm qm̄ vane sūt. vbi tria de ipsis cogitationib; p̄nt notari. Et p̄mū est q; deo sūt simpliciter denudate. ibi. dñs scit. Secūdum q; in hoīe sūt multipliciter variate. ibi. cogitatioes hoīm. Tercū est q; i eo ex se sūt vitu pabiliter terminate. ibi. qm̄ vane sūt.

Q̄tum ad p̄mū sciētiū .S. j. dum. q; cogitatioes q̄cūq; notē sūt deo. Oīa em̄ (ait apl̄s ad Heb. iij) nuda et apta sunt oculis ei⁹. i. cognitioni. Et ita sūt ei notē. q; neq; angelo bono neq; malo. neq; a p̄ximo ex se sciri p̄nt. An̄ d̄r 1. p̄iere. xvij. Prāuū est cor hominis ⁊ inscrutabile ⁊ quis cognoscet illud: Ego dñs scrutās corda ⁊ p̄bas renes q; bo vnicuiq; iuxta viā suā. Prāuū d̄r cor hominis q; incliatū ad prāua. Iuxta illō Gen. viij. Sensus hominis et cūcta cogitatio ei⁹ prona sunt ad malū ab adolescētia sua. Inscrutabile dicitur. q; eius cogitatioes nulla creatura scire valet. Unde apl̄s. j. ad Corin. Quis hominū scit que sūt hominis. i. i cogitationib; interiorib; nisi spiritus dñi qui in

ipso est. Quis ergo cognoscet illū: q̄si dicēt nullus nisi deo reuelante. Sic cognouit Deus liferis cogitatioes malas avaricie quib; motus fuit Gezi discipul⁹ suus ad petendum a Naaman syro vestes et argētuz vt habet. iiij Reg. v. Solus ḡ de⁹ scit cogitatioes hoīm. An̄ sbbiē i autoritate. Ego dñs scrutās corda. i. cogitatioes cordiū. et renes. i. delectatioes ear; in bonū vel malum. ex q̄bo homines tantes iudicat et nō solum ex operib;. Unde Criso. Nō ex operib; iudicat tm̄: sed ex cogitationib;. xxij. q. v. Qui p̄iurare. Sed p̄ maiori declaratōne notādum. q; cogitatio vel affectio p̄ cognosci ab aliquo tripliciter. p̄mo p̄ ip̄i in se certam ⁊ clarā intuitionē. lecutō p̄ reuelationē. tercio p̄ cōiecturā. Et primo quidez modo put̄. s. cogitatioes sūt in intellectu. ⁊ affectōnes i voluntate. sic solus deus cogitatioes et affectōnes cognoscere potest. et hoc est p̄p̄ie scire. Unde bene dicit p̄s. Dominus scit nō homo vel angelus: sed solus de⁹. Quod etiāz attestat̄ Salomon dicēs. Tu solus nosti corda filioz hoīm. corda. i. cogitatioes et affect⁹. Qui ratio ē fm̄ beatū Tho. prima p̄te. q. lviij. quia volūtas rationalis creature soli deo subiacet. et ipse solus in eaz opari p̄t qui est principale eius obiectū et vltimus finis. Et ideo ea que mibi voluntate sūt vel que ex volūate sola tep̄tent. soli deo sūt nota. Ex sola voluntate hominis dependet. q; aliquis actu aliq̄ p̄sideret q; cum aliquis habz habitū scientie vel species intelligibiles i eo existētes. vtiē eis cum vult. Secūdo modo. s. p̄ reuelatōnez potest cognosci cogitatio hominis inq̄tū. s. a deo aliqui reuelatur. Et sic anīa xpi p̄ reuelatōez a uerbo cui erat et est vnita. cognoscit ⁊ coḡscebatur omēs cogitatioes hoīm. An̄ et iudeis mala de eo cogitatioes dixit. Et qd̄ cogitatioes mala i cordib; vestris Matth. ix. Et Luc. xj. d̄r. Et vidit cogitatioes eoz q̄c. Sic ⁊ Petr⁹ apl̄s p̄ dei reuelatōnem cognouit fraudē factāz p̄ Ananiā ⁊ Saphirā de p̄cio possessionis v̄dite Act. v. Sic et. b. Benedictus cognouit cogitatioes murmuratōis. quā faciebat p̄ eū qui an̄ eū tenebat lucernaz dū cometeret. vt h̄r in. ij. dialogoz. Tercio potest cognosci cogitatio vel affectio hoīs p̄ cōiecturationē. Et sic angelus bon⁹ ⁊ malus etiāz homo p̄ cognoscere cogitationes alteri⁹. s. vt in suo effectū. Cognoscit em̄ fm̄. b. Tho. i. prima p̄te. q. lviij. art. iij. in t̄rbū cogitatio non solū p̄ actum exteriorē puta locutionē vel opatōnez manifestantē ipaz sed etiāz p̄ immutatōnez vult⁹. Et medici etiāz aliquas affectiones animi p̄ pulsū coḡscere p̄nt. Et multomagis angeli et demones q̄to subtili⁹ hmōi passiones occultas corpales p̄pendūt. An̄ Aug. dic. q; demones aliq̄n hoīm bispo

56

vanitas vanitatū. i. vanus p culpam plen⁹
vanitate p penā. Et de hac agit ipō. xij. ca.
in finē libri Eccl̄s. ¶ **Q**uā igitur ad vanita-
tem pene de qua apl̄s ad Ro. viij. Vanitati
creatura subiecta est etiā non valēs. s. pene.
famis. sitis. frigidis. 7 h̄mōi. Aliq̄ cogitatō-
nes hoīm vane sūt. i. afflictive. Cū d̄r Sap.
ix. Cogitatōnes mortaliū timide 7 incerte p-
videntie nostre. Nā si bonus est hō. timet nō
displicere deo. nō incurrere p̄ca varia 7 h̄.
Si malus. timet ne impediat̄ executio sua-
rū malarū cogitatōnū. vel ne puidētia sua
circa tpalia non habeat effectū. Timor autē
(ut d̄r in p̄ma canonica Job) penaz habet.
Frequēter em̄ vna cogitatō pugnat contra
aliāz. cū. s. caro p̄cupiscit aduersus spiritū 7
spūs aduersus carnē. Unde sequit̄ cogitatō-
nes etiā circa curā corporis. 7 puidētiā etiā
necessarioz. multū tedium et penā inferūt.
p̄cipue bonis. quīs in se peccata non sint.
¶ **S**ecūdo cogitatōnes hoīm vane sūt. vanita-
te iniquitatis. De qua ps. Cor eoz vanū est
id est iniquū. Et quidā ita iniqui sūt. ut etiā
p̄tra dominū cogitent. De quibz ps. Cogita-
uerūt et locuti sūt. iniquitatem ī excelso lo-
cuti sūt. dicētes deū nō habere puidētiā debi-
tam circa hoīes. Cōtra quos Hiero. Quid p̄
dñm cogitatis: ip̄e qui creauit mūdum p̄su-
mationē faciet ei. ¶ **Q**uā vobis rigidus 7 cruētus
videēt. q̄ genus humanū diluuiū deleuēt 7c.
xxij. q. v. Quid ḡ: Et ad intelligēdū quō cog-
itationes efficiūtur inique. sume exemplū ī
nebula q̄ eleuata a terra. sepe in pte supioris
aeris generat nubes q̄ ibi nutriunt̄. nec dis-
soluūt nisi p magnū vētū. qui resoluit illas
et p̄uertit. vel ī aerē vel ī aquā. grādīnē. aut
niuem. Nutriūt̄ autē ille nubes ī aere virtute
caloris v̄ ignis elemētalis. qui quasi extin-
guitur p tonitrua. coruscationes. et fulgura.
Sic accidit de cogitatōnibus. Sūt em̄ ut q̄-
dam vapores siue nebule. que a terra sensiti-
ue. s. fantasie vel memorie ascēdūt ad altitu-
dinem intellectus. et calore. i. voluntatis af-
fectu. nutriuntur et crescunt et obnubilant
mentez. ut sol xp̄c non videatur. Et hoc q̄ndo
amor p̄rius reperitur in voluntate q̄ omēz
materiam in se bonā cogitationū p̄uertit
ad malū. Sed si ventus spiritus sancti p̄rcu-
tit tales nubes cogitationum. tūc extinguit
malū ignez seu calorē p̄rius amoris. Et exinde
sequūtur tonitrua lamētationū d̄ peccatis.
cū clamore petendi diuinam misericordiaz.
sequūtur et coruscationes bonoz exemplo-
rum. et fulgura incendentiū operū et verbo-
rum pluuie lacrimarū 7 huiusmodi. ¶ **Q**uā-
tum ad terciū cogitationes hoīm vane sūt.
instabilitate seu mutabilitate. de quo Eccl̄s.
penul. Vanitatis arguent̄ p̄terita. Ex eo ei
q̄ p̄terita sūt ostendūt instabilitatem. Et

sic cogitatōnes hominū vane sūt: dū em̄ q̄s
vult fixē aliquid de spiritalibz cogitare. sibi
to mens ab alia euolat. ut dicere valeat illō
ps. Cor meū dereliquit me. Exemplū patet ī
beato Bern. qui (ut habet ī legēda ei) cōq̄-
rens cū quodaz rustico ī itinere de tanta di-
stractione mentis. ut unū pater noster dice-
re nō valeret. sine alia cogitatōne. Asseruit
rustic⁹ se hoc facere posse. Cui Bern. mulaz
cui in se debet si hoc agere posset p̄misit. Qd̄
cum ille attemptaret. ī medio eius occurrit
sibi cogitatio de sella 7c.

Circa euidentiā eoz .S. iij.

que dicta sūt ī p̄mo. S. hui⁹ capituli. s. q̄ āge-
lus nō cognoscit cogitatōnes nostras. est sciē-
dum. q̄ cogitatio nostra vel etiāz alicui⁹ an-
geli potest cōpari ad tria. s. ad subiectū qui
informat. ad obiectū quod representat. ad af-
fectū quez inclināt. ¶ **P**rimo em̄ si cōparatur
cogitatō ad subiectū quod informat: tūc dī-
co q̄ angelus p̄ scire vel videre cogitatōnes
nostrā vel etiāz angelicaz. Cui⁹ ratio est. q̄a
angelus p̄ videre species existentes in mēte
mea vel angelica. Sed cogitatio actualis ē
quedaz forma 7 quidam actus existens ī in-
tellectu eque realis et eque actualis. sic spe-
cies vel magisq̄ species. Ergo qua rōne spe-
cies existentes ī mente mea vel angelica an-
gelus p̄ videre: eadez ratiōe cogitatio actu-
alis mea vel angelica p̄ cognosci ab aliquo
angelo. ¶ **S**ecūdo modo p̄ cōpari cogitatio
mea v̄ angelica ad obiectū qd̄ representat.
Et sic cogitatio mea vel angelica p̄ cognos-
ci et videri ab āgelo. ut verbi gratia. Sicut
ille q̄ videt sp̄ez alicui⁹ rei ī oculo alteri⁹. et
mediante illa specie h̄t aliquaz noticiā de re
cui⁹ est sp̄ez. Sic angel⁹ vidēs cogitatōz ali-
cui⁹ in mēte n̄ra v̄ angelica. cognoscit 7 vi-
det rē cui⁹ est cogitatio. vel quā illa cogita-
tio rep̄ntat. Nota tamen differentiam inter
illum qui videt cogitatōez alicui⁹ rei in mēte
alterius. quia non habet rē de qua ē cogita-
tio p̄ immediato obiecto. sed ip̄az cogitatōz.
et mediante cogitatōne h̄t aliquā noticiā de
re cui⁹ est cogitatio. Sicut dictū est de illo q̄
videt species alicuius rei ī oculo alterius. et
mediante illa specie habet aliquā noticiā de
re cui⁹ est species. Ille autēz cuius cogitatio
videtur habere rem. de qua est illa cogitatio
p̄ immediato obiecto. et videt illā rez de qua
est cogitatio: sicut ille qui videt rez immedi-
ate visione corpali. p̄fecti⁹ videt. 7 aliq̄d pos-
test cognoscere de ea. puta q̄nta sit vel aliq̄d
tale. quod non potest cognoscere ille qui vi-
det eā mediante specie existente ī oculo alte-
rius. Ita etiā ille q̄ videt rez intellectualiter
in mente p̄ actū suum cogitandi p̄fectius. et
plā nouit de illa re q̄ ille. qui videt eam me-

intellectus. Sciendum etiā q̄ spēs intelligibi-
lis aliqñ est i intellectu i potentia tm̄. et tūc
b̄ intellectus esse i potētia tm̄. Aliqñ est fm̄
ultimā p̄pletionē act⁹ et tūc intellect⁹ intelli-
git actu. Aliqñ medio mō se habet inter po-
tētia et actū et tūc b̄ intellect⁹ esse i habitu.
Et fm̄ hūc modū intellect⁹ p̄seruat spēs etiā
qn̄ actu nō intelligit. ¶ Saluať ať ratō me-
morie q̄tū ab hoc q̄ est p̄terit⁹ i intellectu
ex p̄te actus non ex p̄te obiecti. Nam p̄teritū
p̄t referri ad duo. s. ad obiectū qd̄ cognosci-
tur et ad actū cognitōis. Et q̄tū ad obiectū
p̄ se. p̄uenit memorie que est p̄tis sensitue p̄-
teritō. Memorāť em̄ aīa nō solū sensisse i p̄-
teritō sed etiā sensisse qd̄bz p̄teritū sensibi-
le. S; inq̄tū ad p̄te intellectiua p̄tinet me-
morie. p̄teritio accidit. et nō p̄ se p̄uenit in-
tellectui ex p̄te obiecti. Intelligit em̄ intelle-
ctus hoīez inq̄tū est homo. Accidit ať hoī i
q̄tū est hoī. i p̄teritio vel i p̄nti vel in futū eē.
Ex p̄te vō actus cognitōis p̄teritio p̄ se acci-
pi p̄t i intellectu sicut et i sensu qz̄ intelligen-
re aīe n̄re est quidaz̄ p̄ticularis act⁹. in hoc
vel in illo tpe existens. fm̄ q̄ homo b̄ intel-
ligere hodie vel heri vel cras. q̄ hoc non re-
pugnat intellectualitati. qz̄ h̄mōi intelligē.
q̄uis sit quodbz̄ p̄ticularē. est tñ immate-
rialis act⁹. Et ideo sic̄ intellect⁹ intelligit se
ip̄m. q̄uis ipse sit qd̄bz̄ singularis intellect⁹.
ita intelligit suū intelligere. qui est qd̄bz̄ sin-
gularis act⁹ vel in p̄teritio vel i p̄senti v̄l i fu-
turo existens. Et sic̄ ut dictū est saluať ratō
memorie q̄tū ab hoc. q̄ est p̄terit⁹ i intelle-
ctu. fm̄ qd̄ intelligit se p̄t̄ intellexisse. nō ať
fm̄ qd̄ intelligit p̄teritū. put est h̄ et nūc. q̄a
intellect⁹ abstrahit a cōbitōibz̄ indiuiduātibz̄
ut hic et nūc. s; sic̄ p̄teritū p̄tinet ad potētia
memorie sensituiā. q̄ est p̄ticulariū rez̄ ut h̄
et nūc. ¶ Et nota q̄ memoria put est p̄serua-
tiua spēs intelligibiliū et p̄ cōsequēs p̄tineā
ad intellectū. nō est alia potētia realiter di-
stincta ab ip̄o intellectu. Unde et p̄bz̄ i tercio
de aīa. locū p̄seruatiuū h̄mōi spēs attribuit
intellectui. Est. n. intellect⁹ potētia passiua.
Ad rationē aut̄ potētie passiue p̄tinet cōser-
uare sicut et recipe. Et q̄uis mḡr sent. i. j. li.
dis. iij. dic. q̄ memoria. intelligētia. et volun-
tas. sūt tres vires. i. potētie. Hoc tñ ut dic. b
cho. nō est de intentōe Aug. i. xiiij. de trini.
Ubi de his loquēs. nō accipit illa tria p̄ tri-
bus potentijs. Sed memoriā accipit p̄ ha-
bituali retentōe aīe. Intelligētia p̄ actu in-
tellectus. Volūtatez̄ p̄ actu volūtatis. Con-
suetū est ei aliqñ noīa potētiaz̄ vel habitū
pro actibz̄ earum sumi. Et sic̄ intelligētia b̄
oziri ex memoria non sicut potentia vna ex
alia sed sicut actus ex habitu.

b ¶ De exercitio memorie .S. j.
utili ps. In memoria eterna erit iust⁹. quod

potest exponi tripliciter. etiā totū quod se-
quitur i versu. Iust⁹ erit i memoria sui eter-
na. i. assidua. vel i mēoria eterna. i. p̄petua
p̄rimi. vel in memoria eterna dei. Quedā ei
debet recolere respectu sui. quedā respectu
p̄rimi. quedā respectu dei. Et hoc faciendo
ab auditōne mala non timebit. ¶ Et de se q̄-
tem iustus habz̄ i memoria tria. P̄tio infir-
mitatem nature. ut sic̄ sit cautior p̄tra casū.
Exemplum de illo qui incedit p̄ viā lubricā.
q̄ caute incedit ne cadat. Eccl. viij. Ne despi-
cias hoīem auertentem se a peccato nec im-
properes ei. Memēto quoniam omēs i corru-
ptione sumus. Exēpluz̄ de Dauid. Petro. et
alijs. Secundo recordanduz̄ de damnositate
culpe. Mercator recolens q̄tum lucz̄ p̄ r̄di-
bit. inde sumit materiaz̄ doloris. Malefactor
p̄siderās se deprehensū et suspensendū dolet.
Apoca. ij. Memento unde exideris et age pe-
nitētia. Amb. Nihil est quod tā sūmi doloris
sit. q̄ si recordetur q̄s unde lapsus sit. atq; vñ
ceciderit. et q̄ ad ista terrena et momētania.
ab illa speciosa diuine p̄bitōnis intentōe de-
fluxerit. de peni. dis. j. Hoc agebat Ezechias
dicēs. Recogitabo tibi omēs annos meos in
amaritudine aīe mee. Recordāda est breuitas
vite ad studiose operādū. Qñ em̄ laborās
videt appropinquare finē diei vel operis vel
breuitatez̄ tēporis. studiosius opatur. Eccl.
xiiij. Offer dignas deo oblatōnes et memento
qm̄ mors nō tardat. Et Greg. Tāto solici-
or esse debes. q̄to mortū vicinior. lxxv. dis.
tanta. Plato. sūma p̄bia est meditatio mor-
tis. Scōtra malus recordāť eoz̄ q̄ prouocāt
ad malū. Sicut in figuraz̄ dixerūt quidā ex
his qui exierāt de egipto. In mentē veniunt
cucumeres. allea. et cepe. q̄ comedebamus in
egipto. et Nūc. xi. ¶ De p̄tio hz̄ tria in me-
morie iust⁹. et sic̄ nō timebit ab auditōe ma-
la tēptatōnis qua loq̄t ei diabol⁹. Exēpla p̄-
bitatis electōrū ad imitandū. sic̄ p̄ponūtur
filijs exempla parentū et cōciuiū qui fecerūt
magnalia ut animētur ad imitādū. Iudith.
viij. Memores esse debetis quō Abrahāz̄ tē-
ptatus est et p̄ multas tribulatōnes inuētus
fidelis. Sic̄ Marathias simul reducebat ad
mentez̄ opa sc̄tōz̄. Secūdo recordāda est fa-
tuitatis reprobōz̄ ad detestanduz̄. Bene em̄
corrigit et suauiter. qui p̄ aliū corripit. Si-
cut canis verberāť ut timeat leo. Luc. xvij
Memores estote vroz̄is Loth. Tercio recor-
dāda ē necessitatis miserōz̄ ad s̄bleuandū.
Sic̄ recordantur aues et alia animalia suo-
rum pulloz̄um procurando eis necessitatem.
que duplex est spiritualis. s. et corporalis. Et
de corporali dicit apls̄ ab Gall. ij. q̄ Petrus
cū ceteris aplis̄. approbata p̄dicatiōe Pauli
inter gētes. dedit ei i sociū Barnabā. tm̄ ut
mēores essent pauperū i hierosolimis. quod

et fecerit. faciētes collectas fieri de spiritua-
li subuētiōe. Pro hōmōi dī. i. Mach. xij. Me-
mores sum? vñ i sacrificijs. Econtra iniust?
recoḡdaſ iniuriarū ab vindicādū. vel bonorū
tpaliū aliorū ad appetēdum. et miseriarū ab
gaudēdū ex inuidia. ¶ De deo iust? tria ha-
bet in mēoria. 7 sic nō timet ab auditiōe ma-
la. quā immittit ei diabolus. p̄ deū occulte
loquēdo p̄ suggestiōes. Recoḡdaſ creatōis
oīm ad deū laudādū. Omnia em̄ nos inuitāt
ad deū bñdicēdū. Naz sicut puerbiallyter dī
Lopera loda el maestro. ps. Memor fui ope-
rū dei. quia memor ero ab initio mirabilium
tuorū. Sic tres iuuenes i fornace. reducētes
ab memoriāz creatā a deo. oīa inuitabāt ad
deū benedicēdū. Scdo recoḡdandū retēptō-
nis hōim Treñ. iij. Zai. Recoḡdare paup̄ta-
tis mee ait p̄ba i p̄sona xp̄i. absinthij 7 fell.
Et subdit. Memoria memor ero et tabescet i
me aīa mea. Hoc maxime aīat ad cōstātiāz.
In hui? figurā in. ij. Mach. dī. q̄ sanguinem
mortuorū ponebāt añ elephātes ad aīandū i
pugna. Tercio retributiōis operū. ps. Mēor
ero iusticie tue soli? Reddet ei deus unicui?
q̄ fm opa sua. 7 i hoc peccatores decipiunt.
dum attendūt ad p̄sentēz retributiōnē nō ad
futurā. Unde dictū fuit diuiti epuloni. i. fili
recoḡdare. 7c Luc. xvj.

Secundo exponitur S. ij.

In memoria eterna. i. ppetua erit iustus
qz de ipso sep̄ est recoḡdatio i mūdo ut patz de
sc̄tis puerb. Memoria iusti cū laudibz. et sic
nō timet ab auditione mala. p̄cipue quo ab
bonos q̄ loquūt bona de bonis. Unde Mata-
thias dixit filiis. Date aīas vestras p̄ testa-
mento patz et accipietis nomen eternum. i.
memoriā bone fame ppetuā. Tot milia an-
noz fluxerūt. 7 adhuc memorie iustoz Abra-
he Job Dauid et alioz vigēt i mētibz hōim.
¶ Tria aut̄ sūt q̄ faciūt obliuisci hōiem sui
dei. et p̄mi. s. Prosperitas mūdialis. Curio-
sitas cr̄ialis. Voluptas carnalis. Prospe-
ritas facit obliuisci dei 7 hōim q̄ eū iuuerūt
tpe tribulatōnis. Exēplū de p̄posito pincer-
narū Pharaonis regis egipti. Qui cū fuisset
i carcē ab Joseph hūane tractat? 7 cōsolat?
i expositiōe p̄phetica somnij sui liberat?. oblit?
fuit interpretis sui. ut patz Gen. xl. Sic multi
in mēte deū habēt 7 amicos suos i tpe neces-
sitatis. qui postea obliuiscūt i prosperitate.
Deut. xxxij. deū qui te genuit dereliquisti et
oblitus es 7c. Seneca i li. d̄ beneficijs. p̄pat
legē gratitudinis et beneficiētie ludo mutuo
pile. qñ em̄ duo ludūt ad pilā et eā alterna-
tim reproijtiūt inter se. tādū durat iter eos
ludus 7 p̄tinuaf. q̄biū pueniēter eos repro-
ijtiat et iactat. Si vn? recipiat et retineat.
vel incōueniēter reproijtiat. desinit lud?: qui

desinere nō p̄t nisi ex defectu mētētis v̄ res-
cipiētis. Sic est de mutua inter amicos be-
nificiētia et ḡtitudine. exēte exēplū ad p̄po-
sitū. Econtra dic apls ad Heb. xij. Bñficiētie
et cōionis nolite obliuisci. Hugo de claustro
aīe. Sicut nullū momētū est q̄ hō non utat
vel fruaf dei bōitate. ita nullū debet eē mo-
mētū q̄ eū p̄ntēz nō habeat i mēoria. Se-
cūdum qd̄ reddit hōiez obliuiosū. est curio-
sitas 7 nimia sollicitudo circa mūdū vel mī?
utilia. ps. Obliti sūt bñfactorū ei? 7 mirabiliū
eius. Est em̄ cōe puerbiū q̄ plibz intēt? mīoz
est ad singula sensus. Exēplū i Salomōe. q̄
ex eo q̄ fuit nīs curiosus in p̄patōne sue cu-
rie. et inuestigatōe rez naturalū. 7 inq̄sitō-
ne dīsa? doctrinarū. oblit? est dei. ita ut ido-
la adoraret. Dicit em̄ Orige. 7 dñs Job. bñi-
ci p? eū sup Ecclīasten. q̄ tot seie vel cōcubi-
ne. q̄t recitat scriptura eum habuisse. fuerūt
multe et dīse doctrine. variāz natōnum: q̄a
voluit videre. q̄ nō p̄tinebāt veritatē sapie.
q̄ sola est legitima sp̄sa intellect?: q̄bz mētē
applicādo deuiauit a v̄itate. l3 cōiter credat
penituisse. ¶ Tercū qd̄ impedit mēonaz est
voluptas. Unde p̄ba. Amor sōse. i. carnalis
cōcupia. mētis obliuio est. s. causatiue. Sed
sc̄i viri cauēt sibi a carne sic ab hoste. 7 s̄bi-
tiūt rōni. et iteo seip̄os faciūt dignos mēo-
ria i bonū. An Ecclī. xlv. Dilect? deo 7 hōibz
Moyses cui? memoria i bñdictōe est. Narrat
mgr i histoia scolastica sup Exodū. q̄ Moys-
ses duxerat vxorē filiā regis ethiopiae. et cū i
patriā suā redire voluissz. impedire eū nite-
bat vxor. Moyses igr tāq̄ vir expt? astroz.
sculpsit i anulū duas imagines hui? effica-
cie. ut altera memoriā altera obliuionez af-
ferret. Cūqz eas paribz 7 silibz anulū inclu-
sisset. obliuiois anulū vxori tradidit et anu-
lum memorie secuz tulit. Et sic mulier pau-
latim oblita est viri sui. et Moyses recoḡda-
tionem habēs de patria sua. libere regressus
est. Moraliter exponendo fm Robertū hol-
chot. Animus noster natione celestis patrie
est Moyses. qui p̄trahit cōiugiū cum carne
terrena. p̄ ethiopiā designata. quādo scz
corpi infundit. Anim? bō desiderās beatitu-
dinem. vult i patriāz reuerti celestēz. l3 ista
vxor. s. caro impedit ei? reuersionem. Et ido
utendum est cautela Moysi: ut. s. duos anu-
los faciam? cū gemmis. 7 anulū obliuionis
carni tradamus. et anulū memorie aīo no-
stro. Anulus obliuionis est meditatio mor-
tis quia mors obliuioi hōinem tradit. ps.
Obliuioni datus sum tāq̄ mortuus a corde.
Anulus memorie: est recogitatio vite eter-
ne. quam habens animus reuertitur ad p̄i-
am per bona opera. Et sic iustus p̄pter bona
que facit: est in memoria hōimū. ut scribit
Ecclī. xlix. Memoria Josie in om̄i ore indul-

quod lo-
sua em̄
i. p̄p̄ta
Quod d
re p̄p̄ta
faciētes
q̄z de ip-
sio mō-
cra cali-
iā bñdic-
Nobis p̄-
no nos in-
es i coru-
Quem
am mō-
cra p̄p̄-
M. aīam
cū bñ-
is 7 agi-
āni dū-
i sic. an-
p̄mētū
in mētē
u. Exē-
nos mem-
i est bñ-
i em̄ lab-
el op̄ta
patz. 7c
7 mō-
Am solū
c. lxxv. dī
ebatō-
p̄ q̄ p̄p̄-
erit quā-
tē mō-
re bñdic-
7c. tria in
o. 7c. p̄p̄-
sic p̄p̄-
tū q̄ p̄-
cābi. 7c.
Abmō-
tōmō in-
redmō-
cōdā dī-
bz. 7c.
i cor-
leo. Luc. xxi.
Kerō-
ab hō-
amō-
7c. p̄p̄-
7c. p̄p̄-
7c. p̄p̄-
7c. p̄p̄-

cabit. et sic non timebit iust? ab audit?e mala
Tercio exponitur v? . S. iij.
 sus ille sic. Iustus erit i meoria eterna. i. dei
 eterni idere. ij. Hoc dicit miserator tuus. re-
 cordatus su tui miserans adolefcentia tua. Re-
 cordatur at deus electi sui pmo pdestinatio.
 Secdo iustificatio. Tercio glorificatio. Et sic
 non timebit ab audit?e mala. qua audi?et re-
 probi in fine: quibo dicit. Ite maledicti i ignez
 eternu. q? Math. xxv.

Titulus terci? . De pot?tia intellectiva.

Capitulū p?mū. De intellectu possibili et
 agente realiter distinctis.

De intellectu quē di-
 cit p?bus in libro de
 aia esse pot?tia aie. Q? at in-
 tellectus sit pot?tia aie. et nō
 ipa essentia ei? . pbat. b? Tho. i
 pma pte. q. lxxix. arti. j. sic. Tūc solū imme-
 diatū principiū opationis est ipa essentia rei
 opantis. qm ipa operatio est ei? esse. Sic em
 pot?tia se h? ab opatione et ab suū actū. ita se
 habet essentia ad eē. In solo at deo idēz est in-
 telligere q? suū esse. An in solo deo intellect?
 est ei? essentia. In creaturis at intellectua-
 libo intellect? est qdaz pot?tia intelligētis.
 Et sciēdum fm. b? Tho. ubi sup. q? p?bi ponūt
 qtuor intellect? . s. intellectū possibile. intel-
 lectū agētēz. intellectū i habitu. et intellectū
 in actu seu adeptum. Quoz qtuor intellect?
 agēs et intellect? possibilis sūt realiter diuer-
 se et distincte pot?tie. sicut et i oibz alijs. Alia
 est actiua alia passiva. Alia vō tria distin-
 guūt fm tres stat? intellectus possibilis. Qui
 qm est i pot?tia em et sic dicitur possibilis. Qm
 q? vō in actu pmo q? est scia. et sic dicitur intel-
 lectus i habitu. Qm q? i actu scdo q? est p?sidēa-
 re et sic dicitur intellectus in actu seu intellectus
 adept? . Hūc at actū intellect? . importat ppe
 hoc nomē intelligētia. sicut em ipm actū in-
 tellectus q? est intelligere. An non differt in-
 telligētia ab intellectu nisi sicut act? a pot?-
 tia sua. In qbusdaz tñ libris de arabico trās-
 latis. sube sepate q? nos angelos dicim? . i.
 telligētie nūcupant? : forte ppter hoc q? sp h? .
 sive actu intelligūt. Damascen? etiam poit
 qdam q? sūt nō dīse pot?tie: s; diuersi actus
 intellect? . Primo em simpliciter aliqd app-
 hēdit. et h? actus dicitur intelligētia. Secdo id qd
 intelligit ordinat ad aliqd aliō cognoscendū
 vel opandū. et hec vocat? intentio. bñ vō p?si-
 stit i inq?itōe ei? qd intēdit. vocat? excogita-
 tio. bñ vō id qd excogitatum est examiat ad
 aliq? certa. dicitur scire vel sapere. Nā sapie ē iu-
 dicare. Ex q? aut hē aliqd pcerto tāq? exami-
 natū. cogitat quō possit illud alijs maifesta-
 re. Hec est dispositio interioris smonis ex q?

prebit exterior locutio. Omia hec sūt actus
 vnius pot?tie intellectiue.

De intellectu possibili . S. j.
 hec pot?tia est pot?tia passiva. An p?bs dicit i
 iij. de aia. q? intelligere est qdā pati. Sed
 sciēdum fm. b? Tho. i pma pte. q. lxxix. arti.
 ij. q? pati tripliciter dicitur. Uno modo p?ssime
 qm. s. aliqd remouet ab eo qd patit qd con-
 uenit ei fm naturā vel fm p?ria inclinatioz.
 sicut cū aq? frigiditatez amittit p calefactōz
 aut cū homo egrotat vel tristat. Secdo mo-
 do dicitur aliqd pati min? ppe ex eo q? aliqd abij-
 cit ab eo siue illud sit pueniēs siue sit nō cō-
 ueniēs. Et fm hec dicitur pati. nō solū q? egrotat
 sed etiā qui sanat. Et nō solū qui tristat. sed
 etiā qui gaudet. vel q?cūq? mō alteret seu mo-
 ueatur. Tercio modo dicitur pati cōter aliqd ex
 hoc solū. q? id qd est i pot?tia absq? eo q? ali-
 quid abijctat. fm quē modū omē quod erit
 de pot?tia i actū dicitur pati. etia cū p?ficatur.
 et sic intelligere nostrū est pati. Qd apparet
 hac rōne. Intellect? em habz opationē circa
 ens i vniuersali. Comp?hendi ig? p? vtrū in-
 tellectus sit i actu vel pot?tia. ex hoc. q? p?si-
 terat quō intellectus se habz ad ens vniuer-
 sale. Inuenitur em aliqs intellect? q? se habz
 ad ens vniuersale vt act? totius entis. Et ta-
 lis est intellectus diuin? q? est diuina essentia.
 in q? originaliter et virtualiter totū est et p-
 existit sicut i prima cā. Et ideo intellect? di-
 uinus nō est i pot?tia sed purus act?. Null?
 at intellectus creat? p? se h? vt actus respe-
 ctu totius entis vniuersalis: q? sic oporteret
 q? esset ens infinitū. vnde ois intellect? creat?
 p hoc ipm q? est. nō est act? oim intelligibil.
 sed ppat ad ipa intelligibilia sicut pot?tia
 ad actū. Pot?tia at dupliciter se h? ad actū
 Est em qdaz pot?tia q? sp pfecta est p actum.
 sicut est materia corpoz celestiu. Et sic intel-
 lectus angelic? sp est i actu respectu suoz i-
 telligibiliū. ppter p?nitatez ad diuinū in-
 tellectū q? est act? purus. Quedā pot?tia est q?
 nō sp est i actu: s; de pot?tia pcedit ad actū.
 sicut inuenit i generabilibz et corruptibilibz.
 Et sic intellectus hūanus q? est infim? in or-
 dine intellectuū. est i pot?tia respectu suoz
 intelligibiliū. Et i pncipio est sicut tabula i
 q? nihil est scriptum. vt dicit p?bs terci? de aia.
 Qd maifeste apparet ex hoc. q? i pncipio su-
 mus intelligentes in pot?tia. et postea effici-
 mur intelligentes i actu. Et sic p?z q? intelle-
 ct? ē pot?tia passiva fm terciū modū. Et
 notādū fm. b? Tho. ubi sup. q? intellect? pas-
 siuus fm quosdam est appetit? sensitivus i q?
 sūt anime passionēs. Qui etiam i. j. ethicozū
 dicitur rationale. per participationem. quia
 obedit rationi. Secdm alios intellectus pas-
 siuus dicitur virt? cognitua. q? nominat? ratio

particularis. Et utroque modo passiuum accipi potest secundum primos duos modos passionis. in quantum talis intellectus est actus alicuius organi corporalis. Sed intellectus qui est in potentia ad intelligibilia. quem ob hoc Aristoteles nominat intellectum possibilem. non est passiuus illis duobus modis. quia non est actus organi corporalis.

a De intellectu agente. §. ij.

Hic est alia potentia realiter distincta ab intellectu possibili. Et in philosophia i. iij. de anima dicitur. Necessesse est in anima has duas diuersas esse. scilicet intellectum possibilem et agentem. Pro cuius declaratione dicitur b. Tho. in prima parte. q. lxxix. art. iij. q. secundum Platone non esset necessesse ponere intellectum agentem ad faciendum intelligibilia in actu. Et ratio est quia Plato ipse posuit formas rerum materialium sine materia subsistere. et per consequens intelligibiles esse. quia ex hoc est aliquid intelligibile actu quod est immateriale. Et huiusmodi vocabatur spiritus et ideas. ex quibus participatio dicebat nos scias rerum habere. Sed quia Aristoteles non posuit formas rerum naturalium subsistere sine materia. forme autem in materia existentes non sunt intelligibiles actu. sequitur quod forme seu nature rerum sensibilium que intelliguntur non essent actu intelligibiles. Nihil autem reducitur ad potentiam ab actu nisi per aliquod ens actu. Sicut sensus fit actu per sensibile actu. Oportebat igitur ponere aliquam virtutem ex parte intellectus. que faceret in actu intelligibilia per abstractioem spiritus a conditionibus materialibus. Et hec est necessitas ponendi intellectum agentem. Est autem iste intellectus agens aliquid in anima. id est quidam virtus seu potentia propria secundum b. Tho. ubi supra. Nam in rebus naturalibus perfectis. propter vniuersales causas agentes. sunt proprie virtutes indite singulis rebus perfectis. ab vniuersalibus agentibus derivate. Non enim solus sol generat homines: sed etiam est virtus generatiua hominis in homine. et sicut in alijs animalibus perfectis. Cum autem nil sit perfectius in inferioribus rebus anima humana. ideo oportet dicere. quod ipsa sit aliqua virtus deriuata a superiori intellectu. per quam possit fantasmata illustrare. Et hoc experimento cognoscimus. dum percipimus nos abstrahere formas vniuersales a conditionibus particularibus. quod est facere intelligibilia actu. Nulla autem actio alicui peruenit rei. nisi per aliquod principium foras liter inherens ei. Oportet igitur virtutem que est principium huius actus aliquid esse in anima. Et Aristoteles copauit intellectum agentem lumini. quod est aliquid receptum in aere. Sic ergo lumen requiritur ad videndum nec sufficit potentia visiva nec res colorata que obicitur visui. Ita intellectus agens est necessarius ad intelligendum. nec sufficit intellectus possibilis nec intelligibilis res. nisi adesset intellectus agens qui faceret intelligibilia in actu per modum abstractioem. Et quia sensibilia sunt in actu extra animam que apprehenduntur a sensibus secundum conditiones particulares et indiuiduas.

tes. Ideo non oportet ponere sensum agentem. sed ipsum sensum qui est potentia passiva. Sed intelligibilia rerum materialium non sunt in actu extra animam. que possunt imprimere in intellectu. et ideo oportet ponere intellectum agentem qui abstractat conditiones materiales a rebus sensibilibus seu fantasmatis earum et sic spiritus intelligibiles deferat seu preter intellectui possibili ut intelligat. Quod autem dicitur Job. i. Erat lux vera que illuminat omnes et cetera. scilicet lumine naturalis cognitionis. Ely est que illuminat omnes sed ut causa vniuersalis. a qua anima humana participat quibusdam particularibus virtutibus. scilicet intellectu agentem. Iuxta illud. Signatum est super nos lumen vultus tui domine. Et si intellectus agens non esset aliquid a se sed esset quibusdam subiecta separata. tunc videretur intellectus agens omnium. Sed hoc est falsum. Nam intellectus agens (ut dictum est) est aliquid a se ut quibusdam virtus seu potentia eius. Et ideo necessesse est dicere quod sint plures intellectus agentes secundum pluralitatem animarum que multiplicatur secundum multitudinem hominum. Non enim potest esse que sit vna et eadem virtus diuersarum substantiarum.

b Vna anima et vnus in intellectu. §. iij.

Intellectus non est in omnibus hominibus. ut tradidit et dixit Averrois in iij. de anima. Quod quadrupliciter probatur. scilicet. Similitudine. Autoritate. Ratione. et Impossibilitate. Primo probatur similitudine. Nam Aristoteles in iij. de anima assummat intellectum vel animam intellectiuam lumini. Sed non est idem numero lumen in diuersis illuatiis. ergo non est idem intellectus in diuersis hominibus. Secundo hoc probatur sacre scripture autoritate. Apocal. viij. Audi turbam magnam quam dinumerare nemo poterat et cetera. Sed turba illa non erat hominum corporaliter viuentium sed animarum a corpore separatarum. ergo sunt multe anime intellectiue secundum multitudinem corporum. Tercio probatur hoc idem duplici ratione. Prima est talis. Aut anima est tantum motor corporis aut foras. Si est tantum motor. oportet multiplicari in diuersis hominibus. ergo assignabuntur diuersae anime. Si autem anima est forma corporis tunc etiam oportet quod sint diuersae anime in diuersis hominibus. Tum quia impossibile est plurius indiuiduorum esse vniam formam numero. Tum quia si intellectus est virtus anime. sequitur quod sicut ab multiplicatione corporum est multiplicatio animarum ita ab multiplicatione animarum necessario sequitur multiplicatio intellectuum. Secunda ratio ad idem est talis. Aut homo habet esse ab anima intellectiua aut ab anima sensitua. Si ab anima intellectiua. ergo ab multiplicatione hominum erit multiplicatio animarum intellectiuarum. Si vero ab anima sensitua vel nutritua. tunc homo non haberet unde excederet alia animalia quod est inconueniens. ergo impossibile est vniam animam rationalem esse numero omnium hominum. Quarto hoc idem probatur ex impossibilitate que sequitur ponentibus esse vnium

Intellectus omnium numero. Quod enim non possit esse unum intellectum numero omnium. probatur ex quatuor impossibilitatibus quae sequuntur. Primum est quod impossibile est plures perfectiones secundas esse trias existente una prima perfectione. Sed nos invenimus plures secundas perfectiones esse trias in diversis hominibus. scilicet quibusdam sunt stulti. quibusdam sapientes. quibusdam vitiosi. quibus oportet primam perfectionem. scilicet animam intellectivam variari et multiplicari in diversis hominibus. Secundum est quod si omnium hominum esset unus intellectus vel una anima numero tunc omnes homines essent unus homo. et sic non esset distinctio sortis et platonis per aliquam formam subalternam. sed solum per aliquod extrinsecum: puta quod unus esset capax et alius non. Tercium est quod cum contingat duos vel plures homines simul et semel unum et idem obiectum intelligere. si est per unum possibilem intellectum intelligunt. sequitur quod unus et eiusdem virtutis simul et semel respectu unius et eiusdem obiecti sint plures actiones. Sed hoc est falsum et impossibile. Ad cuius probationem similitudinem tale abduco. Donatur quod oculus omnium hominum sit unus numero. ita quod omnes homines habeant unum oculum numero. tunc quis sint multi videntes. tamen omnium visio non est nisi una. respectu eiusdem obiecti in eodem tempore. Similiter si intellectus sit unus omnium. sequetur quod omnium hominum idem intellectum eodem tempore sit una actio intellectualis tamen. Sed hoc est impossibile. Unde sicut due visiones numero non possunt esse simul unus visus. vel visus unius oculi. quia habentes unus oculum possunt dici duo vel plures videntes. non tamen plures visioes sed una. Sic duo vel plures habentes unum intellectum numero. possunt dici duo intelligentes. non tamen possunt esse vel dici due intellectiones unius intellectus sed una tamen. Quartum est quod tunc homo non beatificaretur per aliquam operationem anime sue diuinitatem. sed per aliquam operationem extra essentiam anime. Cum philosophus ponat beatitudinem in nobilissima operatione anime. hec. b. Tho. ij. scripto sniaz di. xvij.

Ca. secundum. de multiplici oculo varie exercito

Deinde videndum est. quomodo ipse intellectus exercens sit pie et fructuose. Est autem intellectus oculus anime per quem videt seu cognoscit res et in corpore separatas. Sicut autem duplex est oculus corporalis. ita et duplex est oculus anime. Intellectus. scilicet speculativus tanquam dexter oculus. et intellectus practicus tanquam sinister. Et sicut dexterus est perfectus sinistro. siue oculus siue manus siue alio ita et speculatio est perfectior actio de se. Et sic naturaliter omnis homo habet duplicem oculum corporalem. etsi uno careat. Quis videat: tamen defectus est non prius in eo. Ita et anima cuiuslibet debet habere et oculum speculativum et oculum practicum. aliquando. scilicet considerando divina. aliquando con-

siderando et ordinando humana. Est autem duplex speculatio secundum b. Tho. super Cant. Una est intuitiva solum considerans res. et precipue spirituales et divinas. ad intelligendum. et hec modicum perutilis. hanc habuerunt philosophi de quibus apostolus Ro. ij. Cum cognovissent deum non sicut deum glorificaverunt aut gratias egerunt. sed evanuerunt in cogitationibus suis. Alia speculatio est gustativa. cum. scilicet affectus diligit quod intelligit. habendo saporem de divinis et spiritualibus per se. Et hec est speculatio sanctorum et bonorum fidelium. de qua apostolus ad Hebr. vij. Qui semel illuminati sunt gustaverunt bonum dei verbum. Hoc pertinet ad sapientiam quam dicitur a sapore. et ducit ad claritatem eternam. ut dicitur Sap. vij. Hunc oculum. scilicet gustative speculationis contra diabolum in homine excecavit. In cuius figuram legitur i. Reg. xj. Quia Naas amonitarum rex israelitas de iabes galaad quem obsidebat. in hoc voluit cum eis confederare et pacem habere. ut omnem oculos dexteros erueret. Et sic diabolus qui cum fidelibus bellat cum eis quasi pacem facit. et non molestat si oculum speculationis spiritualium et divinorum auferat ab eis. Unde Salomon Eccles. ij. Oculi sapientis in capite eius. Caput cuiuslibet virtuosus est christus. et ad hunc contemplandum et ope imitandum oculi intellectus bonorum diriguntur. Et puer. iij. dicitur. Oculi tui videant recta. scilicet speculationem et palpebre tue preceant gressus tuos. Palpebre oculorum sunt considerationes debite et rationabiles. que in angelo dicuntur preceant gressus nostris. opera nostra. Sic igitur utroque oculo. id est practico et speculativo utendum est. sicut et sancti viri fecerunt. Unde Melchisedes papa. Nonne Moyses in seculo erat cum crebro intraret tabernaculum et exiret. Qui in contemplatione rapiebat foris in causis negociis urgebatur. Sic et Jacob angelos ascendentes et descendentes vidit. quia rectores ecclesie non solum contemplatione ascendunt. sed deorsum quasi ad membra illius miserando descendunt. bis. lxxxvij. decrevit.

Sciendum tamen quod §. i. multiplex est oculus. Est oculus corporalis. et habet coherendum propter occasiones malorum inde consequentium. Unde Job. xxxij. Depigi sed cum oculis meis ne cogitarem quidem de virgine. Et Eccles. xxvj. Fornicatio mulieris extollentia oculorum. Est oculus spiritualis. et habet reverendum. Unde dominus per prophetas. Qui vos tangit: tangit pupillam oculi mei. ij. q. vij. accusatio. Tanguntur autem quando inhonorantur. De his etiam dicitur. Die defecerunt oculi eorum. quia non erat herba. scilicet spiritualis refectionis. Et illud psalmus. Oculi mei languerunt pro inopia. scilicet spiritus. Est oculus rationis naturalis. et hic fidei subiectus. Unde Cant. vij. dicitur a sponsa anime sponse sue. Averte oculos tuos quia ipse me auolare fecerunt. id est removere inquisitiones secundum naturalem rationem in his

que sunt fidei. qz huiusmodi inuestigationes faciunt animam a deo recedere. Propter qd ait ap[osto]lus. ij. ad Corin. x. Captiuates o[mn]em intellectum in obsequium xpi. Est oculus affectiualis. qz hic ad deum erigendus. Juxta illud Isa. xxviii. quod dixit Ezechias. Attenuati sunt oculi mei suspicientes in excelso. Oculi mei. i. intellectus qd ad cogitationem. Et affectus qd ad appetitum ista. s. temporalia nimis amando. Sic econtra de reprobis dicit. Statuerunt oculos suos. s. affectus. declinare in terram. i. ad terrena. Est oculus intentionalis qz hic ad celum extendendus. ut. s. fuerit illud Ap[osto]li. j. Cori. x. Omnia in gloria dei facite. Et de hoc Luc. xj. dicit. Si oculus tuus. i. intentio fuerit simplex: totum corpus tuum. i. operatio sequens lucidum erit. Qd faciebat Thob. iij. Ad te d[omi]ne oculos meos erigo. In plurali dicit oculos. qz et si vn[us] t[er]m[in]us ultimus sit finis qui in ope intendit multi t[er]m[in]i possunt esse fines medij qui ad deum dirigi debent. Est oculus contemplationis. et hic spiritu percipendus. De hoc dicit sp[irit]us Sanctus. iij. Vulnerasti me. s. ad amorem trahendo in vno oculo[rum] tuorum. i. contemplatione diuinorum que pertinent ad oculum speculatiuum. Et in ps. Defecerunt oculi mei in eloquium tuum. quod est scriptura sacra. seu inspiratio dei. Est oculus scientialis. qz hic detegendus. s. a puluere terrenorum qz detractio[n]u[m]. An xpc Luc. vi. ait. Quid vides festucam in oculo fratris tui. trabem autem in oculo tuo non consideras. Hinc Gregorius de detractoribus ait. Quid aliud detrahentes faciunt. nisi qd in puluere sufflant. et in oculos suos terram excitant. ut vnde plus detractio[n]is plantant. inde magis nil veritatis videant. xj. q. iij. inter verba. Est oculus diuinalis. qz hic custodiendus Zacha. iij. Super lapidem vnus oculi septem. i. super xpm. et super quolibet electum septem dona sp[irit]us requiescunt. qui habent homines in omnibus dirigere qz illustrare. Juxta illud. Oculi d[omi]ni lucidiores sole. qz sp[irit]us facti dona totam animam illustrant. Est oculus doctrinalis. et hic caute exercendus. Et de hoc Job. xxxix. Oculus sui ceco docedo. s. ignorantem. Id autem caute exercendus. qz ut b[eat]us Eccl[esiasticus] xliij. Sol exurans radios excecatur oculos. Sol exurens. i. doctrina nimis rigida vel nimis alta. qz de his omnibus oculis debet fuari illud ps. Oculi mei semper ad d[omi]num. Et tunc beati oculi qui vident hoc modo Luc. x.

Capitulum. iij. De his que requiruntur ad bene videndum corporaliter et spiritualiter.

Videndum q[ui] sicut ad bene videndum corporaliter tria requiruntur. ita ad videndum spiritualiter. s. intellectum. Primum est subiectum recte ordinatum. Secundum est interiectum s. medium illustratum. Tertium est obiectum congrue

coloratum. Dec tria p[oss]unt notari in illo verbo symeonis. Videant oculi mei salutare tuum Luc. ij. Nam subiectum visus est oculus. qz id dicit oculi mei. Medium per quod videtur est lumen. et ideo dicit viderunt. Obiectum visus est res corporalis colorata. Ideo dicit salutare tuum. Et de hac visione etiam potest intelligi illud quod dixit xpc discipulis suis Luc. x. Beati oculi qui vident quod vos videtis. s. xpm.

Quod ad primum est. S. j.

Sciendum q[ui] oculus seu pupilla oculi est subiectum. ubi recipitur species seu similitudo rei que videtur. Sed ad hoc q[ui] bene videatur. o[mn]is q[ui] habeat quatuor conditiones. Concauitatem prouato apparenti tumore. Integritatem sociato competenti vigore. Obscuritatem remoto impediendi alboze. Siccitatem semoto defluenti humore.

Ita et oculus mentis debet habere has conditiones spiritualiter ad bene cognoscendum. Primo enim oportet q[ui] oculus ut bene videat corporaliter sic prouato. non elat[us] cum tumore exteriori. Expiencia enim docet. q[ui] omnes qui habent oculos grossos et eminentes ad extra: male vident. Et habentes oculos concavos exteriori bene vident. Et ratio huius est. qz inproporcionata lux fulcat. An homo non habet posse respicere solem in spera sua. Si igitur oculus est prominens extra: statim percussit radijs lucis. qz id fulcat. Si si oculus est prouato radijs lucis recipiuntur primo in illa prouatitate. et sic ipse diffusis oculus sine lesione ad suum actum adijcit. An dicitur q[ui] si quis in meridie esset in valde prouato putro: stellas videret in celo. Sic accidit de oculo spirituali. Nam qui habet intellectum tumidum et elatum: non videt. Juxta illud ad Ro. i. Dicentes se esse sapientes: stulti facti sunt. Si habens intellectum humilem qui ad intra occupat. s. sui cognitione: bene videt. An puer. xj. Ubi humilitas fuerit: ibi sapientia. Et saluator Math. xj. Confitebor inquit tibi d[omi]ne pater celi et terre. qz abscondisti hec a sapientibus et prudentibus et reuelasti ea paruulis. Ad sensum enim paruuli q[ui] puer a seu clara male sunt receptiua. et prouata bene. Sicut videtur in motibus que non retinet aquam pluuialem: s. valles qz fouee. An ps. Inter medium montium pertransibunt aque. non in motibus. s. superbis. s. in medio montium. s. in vallibus: que sunt medie inter motes: pertransibunt aque veritatis scripture qz gratie. Ad hoc ipse xpc hortabatur: dicens. Discite a me qz mitis sum et humilis corde Math. xj. Qd et exemplo ostendit in omnibus. Nam humilem matrem elegit que diceret. Ecce ancilla d[omi]ni etc. Quilem patrem seu nutricem Ioseph. qui cogitauit occulte dimittere mariam tanquam indignum se reputans secum habitare. ut dicit Bern. Humile lectum senum habuit. Quilem aialia huiles panos ad cooperandum. Quilem pastores ad inuisendum. Demum elegit humilem turbam discipulorum. s. piscatorum. et eis prefecit humilem Petrum. Qui dixerat.

64

Recede a me, quia homo peccator sū Luc. v. Et qz beatus Stephanus plenus fuit humilitate, qz sapia et obediētia que nisi ex hūilitate hri nō pnt. ideo intues in celū vidit gloriā dei qz. **S**ecūdu qd requirē ad hū videndū ē itētas sociata ppetēti vigore. Et p h' dclaratōne scire oportet, qz oculus corpalis habet sup pupillā siue lucem septē tunicas seu velamia. et qcunqz illaz deficeret aut lesa esset: visio impediret. Apposuit aut actor nri gliosus deus septē tunicas ipi pupille. ut magis custodiret illa dūctus nobilis. que ppe suā nobilitatē defacili lederef. Propē qd pē dicebat. Custodi me dñe ut pupillā oculi. i. sic septē tunicas induis pupillā oculi corpalis sic septē donis spū scī custodi oculus anime mee. Neqz em̄ quia pnt hū videre ad sufficiētiā ea que sūt sibi ex pēbiētia ad salutem. nisi habuerit septem dona spūs. que plenissime fuerūt in xpō qz ab ipō deriuant in oēs suos electos. De quibz dī **Isa. xj.** Requiescet sup eum spūs dñi. spūs sapie et intellectus. spūs p̄silij et fortitudinis. spūs sciētie qz pietatis. et replebit eū spūs timoria dñi. Et ex his hū videbit et iudicabit quecūqz agenda. **U**n se quē imēdiatē. Non fm visionē oculoꝝ iudicabit. i. fm iuditiū hoīm et apparentiā exteriōrē. Sapientia em̄ in eo apparuit. dū diabolo occultauit misteriu incarnatōnis. dī sponēdo ut mater sua spōsū acciperet. Quā rōnem assignat **Origenes. xvij. q. ij. c.** inuēta. Spūs intellectus ostēdit ex eo qz illius carnis aspect' intellectū dare videbat. **B**ruta em̄ viso ihu nato vidēf ratōne repleta. De quibz **Isa. j.** Cognouit bos possessorem suū qz. Et pastores idiote vitentis pgnouerūt de verbo qz **Luc. ij.** Requieuit spūs p̄silij sup eum qz omnia p̄silia q̄ predicaturus erat: infantul' adimpleuit. **V**irginitatē. paupertatem. obediētiā. paciētiā qz. **Q**rtum ad spū ritū fortitudinis dicit **Isa. ij.** **C**onsurge cōsurge induere fortitudine brachij dñi. **D**omi ni brachiū filius est a p̄re pcedens. qui indu tus ē fortitudine qm̄ vnitus ē carni nre. in q̄ fortiter deiecit hostes inferni et vitia mūdi. Et ideo bis dicit. **C**ōsurge p̄surge. i. p̄surges p̄tra diabolū. **U**n ipse dicit. iam p̄nceps hui' mūdi iudicatus ē. **C**onsurge p̄tra aduersa et p̄tra vitia mūdi ea supando **Jobis. xvj.** **C**ōfidite inquit ego vici mundū. Spūs sciētie in eo ostēditur nōsolū speculatōne seu noticiā scripturaz cū in tēplo duobēnis interro garet doctores. sed qz expientia sensitiua. **E**x his em̄ que passus ē: didicit. scdm̄ **Aplm̄ ad Heb. v.** Passus ē em̄ agonem esuriē et alias penalitates. **P**ietatis spū repletus ē qui qz nostri p̄passus nasci voluit ut nos nō more remur. **P**ietatis etiā spūritum habuit. qz ad dādam noticiā celoꝝ et religionē verā reue-

lanbā natus ē. **E**t em̄ hō cōfidenti' ambula ret ad veritatē. ait **Aug' de ciui. dei.** **I**pa ve ritas dei fili' hoīe assūpto n̄ deo p̄sūpto. ve niēs sūbauit ac stabiliuit fidē. **D**e spū timo ris qd dicēdū nisi qz timuit dñs ih̄s nōsolū tiorē f̄uerētiali p̄fectissimo. s̄z et tiorē natu rali. **J**uxta illud **Mat. xxvj.** **C**epit ih̄s timē. et dicente angelo. **F**uge in egyptū: illuc de latus fuit. Et qz. **b** Stephanus erat plenus spūs sancto. ut dī **Act. vi.** q̄ ab ista dona. ideo vidit gloriā dei. Et beatus etiā **Symeō.** qz spūs sanctus erat in eo. ut dī **Luc. ij.** **I**deo p̄ sentatū xp̄m in tēplo agnouit: dices. **V**ide runt oculi mei qz. **T**ertio oportet qz oculus sit niger. nō alb' ad bene videndū. **O**m̄es em̄ multuz albi male vident. siue si hnt pal pebras albas. siue pilos coz albos nimiuꝝ. **R**atio huius est. qz albedo disgregat visū. et ideo debilitat. **O**m̄is enim virtus disgregata debilior ē virtute simul p̄gregata. **H**inc au ctor nature fecit aialibz melius vidētibz pu pillā nigrā. vel ad nigredinē tendentē p̄nci paliter. Et ex hoc insinuat qz ad hoc qz oculus mētis sit aptus ad videndū. oportet qz sit nō albus vel delicatus: s̄z niger vel mortifi catus. **U**n et de sapia dicit **Job. xxvij.** Non inuenit in terra suauit diuentiū. **T**alis fuit vita xp̄i plena. i. asperitate et mortificatōe. p̄ter qd dicebat aīa **Can. j.** Fasciculus mirre dilectus meus dilectus aīe sponsus ih̄s dñs. Et hic fasciculus mirre. i. copiosus in mor tificatōe et amaritudine vite. **S**ic qz **S**tepha nus fuit mortuus mūdo. renūciatis t̄paliū. et inf̄ lapidatores suos qz inimicos q̄i oblit' sui. in celū oculos dirigēs p̄ inimicis exora bat: dicens. **N**e statuas illis hoc peccatum. **I**ta et **Symeō** mortuus p̄ affectū vite t̄paliē nō aliud expectabat nisi xp̄m videre. Et ideo ipō viso: inqt. **N**ūc dimittis suū tuū dñe qz. **Q**uia vidēt qz. **Q**uarto oportet qz ocul' sit ab hūore sepatus. **N**ā lacrimę ipediūt vi sū. ut expientia docet. **U**n et **magdalena** buꝝ fletet ad monumētū vidit dñm celoꝝ. qz ex stimauit ortulanū virgultoz. **A**ccidit em̄ d lacrimosis oculis sicut de aere hūido qz plu uioso. qui rep̄ntat iridē siue arcū. et hoc nō nisi p̄ hūores eiusdē aeris. **U**n siquis dū plo rat respiceret fixe lumē pure cādele: extima bit lumē circumdatū ab arcu cerulei viridis rubei et flauī coloris. **S**z tergēdo lacrimas videbis ibi arcū nō esse: s̄z te fuisse deceptū. **V**erbū dei quod factū est caro: sūme purita tis est. **U**n dicit speculū sine macula **Sap. vij.** Et lilū puallū **Can. ij.** Et ideo videri nō potest nisi a puro et mundo corde. scdm̄ illd ad **Hebr. xij.** Sanctimoniam sequimini id est puritatem sine qua nemo videbit deum. Et **Matth. v.** **B**eati mūdo corde qm̄ ipi de um videbunt. **Q**uis enim aliquis naturaliter

vel per exercitatu studiu beat acutu intel-
ctum. Si en carnaliter et fm mundu uiuit:
pap diuina penetrat et degustat. Unde in fi-
gura phibebatur leuitis. Ne qui lipis erat
ocul' accederet ad altare dei. nec offerret pas-
nes deo. In lipis quippe oculis pupille sane
sunt: sed humore defluente infirmates pal-
pebre egrotescunt. Quoz (quia infusione cre-
bra atterit) etiā acies pupille uiciaf. Gre.
Lipus quippe est cuius sensu natura acuit:
sz puerfatōnis puitas pfundit. di. xlix. hinc
etern. Talis g qui habet oculos humerosos
plenos carnalitate. nec ad mstrādū et offe-
renduz sacra est idoneus. nec in accedēdo ad
altare ad recipiendū eukaristiā. nec psequē-
ter ad uidentū deū. Sz beatus Stephanus
(qui in sanctos in terris positos prim' vi-
dit gl'iam dei) valde purus fuit. vñ intuētes
in eū iudei. uidebāt eū ut angelū. sz sibi in te-
stimoniu magne puritatis. pmissa fuit cura
muliez puerfatz. Simeō etiam qz fuit valde
purus. vñ bñ iustus. ideo meruit xpm uide-
dicens. Uiderunt oculi mei salutare zc.

Secunduz quod re. S. h.

quirif ad uidentū. ē mediū illuminatū. Pa-
tet enī p expientiaz. qz de nocte aere nubilo-
so q̄tumcūqz q̄s haberet oculū bñ dispositū
et ante se rē coloratā. nil de ea uideret. qz. f.
mediū nō est illustratū. f. aer. Ubi etiā pside-
rāda sūt q̄tuor circa ipm mediū ad hoc qz sit
bñ ordinatū ad uidentū corpalif sz spūalif.

Subtilitas essentialis.

Luciditas radialis.

Puritas accidentalis.

Continuitas terminalis.

Etum ad primū ad hoc qz possit bene res
uideri requirif qz mediuz uisionis sit subtile
essentialiter. Eo enī qz medium est grossius:
uisio est impfectior. Sicut patet qz ea que vi-
dentur p mediū aqueū. nō ita clare pprehē-
bunt sicut que uidentur p aerem. et que vi-
dent p aerem densiorē: minus pfecte sz clare
uident qz ea que uident p aerem rariore. Enī
aliqn et alicubi aer ē ita densus ut nō uide-
tur fere sol. Sic ad uidentū spūaliter requi-
rif subtilitas in medio. Media spūalia qui-
bus spūaliter uidere possumus sūt doctores
sz predicatoroz quoz doctrinis illuminamur.
qui in utroqz testamēto claruerunt. p̄cipue
p̄phete in veteri. et apli in nouo. Sz et euā-
geliste p̄maxime media sunt ad illuminan-
dū. Sunt aut q̄tuor media p que spūaliter
possumus deum et dñm ihm xpm et magna-
lia eius uidere. Ipsi quatuor euāgeliste: fi-
gurari pnt per quatuor elementa. Licet enī
naturaliter non omnia elemēta sūt transpa-
rentia corpora. sicut patet de terra. tamē vi-
trum quod est terrestre est transparent. Ita
autem ipsi euāgeliste fuerunt subtiliati et

a mundo reuulsi. ut optime p omnes possim?
dominum uidere. et que ad ipm pertinet. ex
doctrina euāgelij et uita ipoz. Et Matheuz
quidem possumus apte terram appellare. qz
primo fuit valde terrenus: deditus mūdi lu-
cris. Enī thelonearius dicit et publicanus.
Et hic etiā Ezech. 1. et Apoca. iij. p hominē
figurat. cui pmissa ē cura terre ut in ea opa-
retur Gen. iij. Tradidit etiāz noticiā nobis
de xpo fm carnem. quā a terrenis traxerit.
incipiens euāgelium. Liber generatōnis zc.
Marcus significatur p aquam. Nam in ciui-
tate que fundata est tota in aquis. f. ueneti-
arum: elegit habitare. sz per leonē figuratur
qui quartanaz patitur. eoqz multo humore
habundat. Aqua sūme nutrit quartanam.
Dic tradit noticiāz de ihu fm suam sapien-
tiam que per aquam figuratur in scriptura
Juxta illud. Aqua sapientie salutaris pota-
uit illū. Unde p̄cipualif Marcus describit
predicatōem xpi. Et incipit euāgelium suum
in aquis iordanis dicens. mox post exordiu
fuit iohānes in deserto baptizās et p̄dicans
zc. Lucas aut est ut aer. Enī euāgelium scri-
psit ea lingua q̄ melius utit aere in forman-
do uocē q̄ alij. Dicit Isido. in li. ethi. qz orien-
tales frangūt aerem in gutture. et in guttu-
re loquunt ut hebrei seu iudei. Occidentales
p̄cipue hispani frangunt uocem in dentibz.
et ideo in dentibz loquūtur ut latini. Sz me-
di terranei frangūt uocē in palato. et in pa-
lato formāt uocē. et ideo meliusqz alij loquū-
tur ut greci. Et ideo locutio eoz comitior est
ceteris fm ipm. Et hac lingua Lucas suum
scripsit euāgelium fm Hieronimū. Enī secu-
lari quabā redolet eloquētia. Dic figurat p
uitulū. q̄ in veteri testamēto figurabat mor-
tem xpi: que in aere facta ē. Unde sz p̄cipua-
liter Lucas describit ignominia passionis. sz
hec uisio est nobis magis p̄portionata. Nam
per aerem corporaliter melius uidemus. Et
ratio ē. Quia nil nobis nasci pfuit: qd dixit
Matheus. nec p̄dicatō pfuit: qd dixit Marc?
nisi redimi pfuisset: qd dixit Lucas. Iohes
aut figurat per ignē. sz merito. qz dilectōnis
amore ardebat. Dic figurat etiam p aquilā
que sup omnia alia aialia uisitat sperā ignis.
ubi exustis plumis ad fraz ueniēs ite p iue-
nescit. Igni recte p̄patur cuius uerba fue-
rūt plena igne caritatis. Ipse describit quō
sic deus dilexit mundū ut unigenitū suū da-
ret. Et qualis sit ipse unigenit' datus nob. 1.
In p̄ncipio erat uerbū. Ipse narat sermonē
in ultima cena plenū igne amoris. Ipse sol'
latus xpi lancea p̄foratū describit. vñ exijt
ois flāma amoris. Epistole eius plene sunt
fraterno amore. Que habentur in legendis
ad p̄positum hic sunt. ¶ Secundo mediū de-
bet esse lucidū illuminatum. Unde licet aer

sic mediū per quod videmus. qñ tñ est tene-
brosus: visioni nequaquā deseruit. Lux autē
que h3 pfecte illuminare est verbū eternū ut
p3 Joh. j. Media autē illuminātur vario mō
ab eadē luce fm mediū dispositōem. Nā aliq
sūt media tersa 7 opaca. ut speculū 7 calibe.
Aliqua sūt media trāsparētia et solida. ut vi-
trū. Aliqua sūt media repñtatiua et subti-
lia. ut ignis. aer et aqua. **Prima** media illu-
minant tñ in superficie. 7 hec repñtant: s3 nō
recipiūt. **Secūda** media illuminātur tota:
sed dubiū efficiūt seu nō clare ostendūt. **S3**
tertia media illuminant pfecte. et clare re-
pñtant. **Primi** sūt p̄dicatores scripta recitā-
tes s3 nō intelligētes. seu bñ loquētes 7 ma-
le opantes. **Secūda** media sūt doctores veri
catholici. **S3** **tertia** sūt euāgeliste et apli. q
imediate a dño illustrant. Est tñ sciendū q
illa ps media ē lucidior que ē vicinior corpi
in q radij terminant. Nā aer est lucidior iux-
ta terrā q sit supius. p̄pter qd media regio
aeris dicit tenebrosa. Cum autē radij diuini-
tatis terminētur in carne quā verbū assū-
psit. in illa tertia pte mediū q illuminant q
p̄p̄hendit euāgelistas. illa psona ē magis il-
lustrata que fuit illi carnī p̄p̄inquo. Et hic
fuit Jo. euāgelista. Nā fm carnē frater fuit
in secūdo gradu ihu xp̄i. Et q̄uis et alij fr̄es
eius fuerint. non tñ ei ita familiares et cō-
tinui cū eo. Nā **Isidorus** dicit. q est q̄i vnus
de quatuor fluminibz p̄p̄inquo. qui ex ip̄o sacri
dñici pectoris fōte potauit. qd postea in to-
to orbe diffudit. **Tertio** ab hoc q mediū
sit p̄petens. exigit q mediū sit purz ab omni
accidente. q videlicz nō habeat aliquē colo-
rem nec etiā repleat humore. Nā si mediū
esset coloratū: omnia viderent esse coloris il-
lius mediū. Similiter si mediū est vaporibz
aut humoribz repletū. non repñtat omnibz
sicuti est. Nā aliqñ sol apparet sanguine aut
rubicūbus. qz aer n̄ est in sua puritate. Jo.
euāgelista fuit optimus ut esset mediū visio-
nis tante. Nam vocatus d̄ nauī: statim oblitus
est amoris paterni. rennuīt nauim ar̄tēqz pi-
scandi. et existens in nuptijs qz ducebat vxo-
rē. virgo purus ip̄a vxoze r̄licta: virgo per-
mansit in euū. **Quarto** 7 ultimo medium
debet esse p̄tinuū. s. ab oculo vsqz ad rē visibi-
lem vel videndā. Hec est vna ratio quare po-
situs conus in igne subtilissimo nō videt. qz
variātur media. Nam oculus est in aere et
conus in igne. Et vbi oculus sine lesione sta-
ret in igne clarius videret q̄ videat p̄ aerē.
Dic autē sacer euāgelista cōtinuus est a xp̄o
ab nos. ab quod insinuandū factus fuit me-
dius inter senatū aplicum et xp̄m dñm. qñ
volentes scire quisnam ip̄m traderet: ioh̄em
intercessorem fecerūt. **Ubi** dicit Petrus ra-
uennas. Quantū poterit apud deū p̄ nobis

minimis. si intercessor fuit pro sumis: Quā-
ta reuerētia eius p̄ociniū debet a nobis fla-
gitari. qui aduocatus factus ē aplōz: **Dui**
aē p̄tinuitatē sub figura descripsit **Ezechiel**
c. xvij. dicens. Aquila grandis magnaz ala-
rum longo membrōz ductu. plena plumis 7
varietate. venit ab libanū et tulit medullaz
cedri. et summitatez frondiū eius auulsit. et
transportauit eas in terram chanaā. in vr-
be negociatoz posuit illā. **Ubi** primo no-
taf euāgeliste dignitas varia. Habuit enim
dignitates plurimas. s. lumpiditatē visualē.
et iteo dicit aquila. **Secunda** dignitas fuit
virginitas āgelicalis. et iteo grādis. **Tertia**
fuit potestas sup̄nalis. que ibi notatur ma-
gnaz alaz. **Quarta** tenacitas mētalis. s. in
bene retinendo mēti verba audita a xp̄o. ibi
lōgo membrōz ductu. **Quinta** suauitas in-
ternalis. ibi plena plumis. **Sexta** varietas
gradualis. quia. s. patriarcha. p̄beta. apls.
euāgelista. martir. doctoz. et virgo. et frater
xp̄i. ibi. et varietate. **Secūdo** nota f in eo
p̄spicacitas lucida. cū dicit venit a libano.
7 tulit medullā cedri 7c. **Ubi** p̄mo describit
eius ascēsus mirabilis. ibi. venit a libano. q
est quidā mōs. et interpretā ē cādidatio. et si-
gnificat altitudinē diuine maiestatis. **Secū-**
do fructus tractus ineffabilis. ibi. tulit me-
dullā cedri 7c. i. diuinitatis. **Medulla** em̄ stat
in medio. Media autē inter diuinas psonas ē
filius. non quidē loco situ vel p̄prietate tem-
poris: sed nominatōne p̄sone. et hāc medul-
lā. s. verbum tulit 7c. **Tertio** p̄mo prolatus
incōp̄prehēnsibilis. ibi. et summitatē frondiū
eius auulsit. **Frontes** em̄ sunt p̄prietates ver-
bi quas descripsit: dicens. **Verbū** erat apud
deū 7c. **Tertio** nota f de eo caritas opti-
ma. ibi. transportauit eam in terrā chanaā
7c. Et hoc cū p̄duxit narratōnem verbi vsqz
ad carnis assumptōem. cū dicit. verbū caro
factū 7c. Et etiā quia dimisit in mundo verā
p̄gnitōnem de xp̄o et vita eius 7c.

Tertū quod necessa §. iij.
rio requirit ad videndū. ē obiectū coloratū.
Nāetsi quis hēat oculū purificatū. et mediū
illustratū. et nō adsit obiectū coloratū: non
videt corpaliter. Nā et aiā cum egrediet de
corpe nō videmus. nec angelos in sua essen-
tia. nec virtutes 7 h̄. **Et rō est.** qz non sunt
corpalia nec p̄sequēs colorata. Quia igit
deus purus sp̄s erat: eū videre n̄ poteram?
S3 postq̄ effectus ē homo. et p̄sequēs colo-
ratus: eū om̄is videre potuit. **Iuxta** illd̄ Ja.
lij. Videbit om̄is caro salutare dei. Notat aē
sponsa quatuor colores eius. cū dicit **Cañ.** v
Dilectus meus cādidus et rubicundus. **Ca-**
put eius aur̄ optimū. **Come** eius sicut elate
palmar̄. nigre ut coruus. **Ubi** nota.
Albedinem puritatis quia candidus.

p̄p̄inuos multa facit incōuenientia. que tñ
 ip̄e nō videt passione amoris obscurat. Qd̄
 manifeste p̄z quotidie. Nā et plati ecclie lar
 giūtur bona eccliarū paup̄ibz distribuēda.
 p̄sanguineis etiā non egentibz. et beneficia
 dignitates eis inmeritis. existimantes sibi
 hec licere. Contra q̄s dicit Amb. Nō p̄pterea
 te deo dedicasti ut illos diuites facias. s. ex
 bonis eccliarū. Qz ut tibi vitā perpetuā fru
 ctu boni opis. s. elemosine acq̄ras. Putāt se
 paz p̄scere p̄tij q̄rūt tuū et vite tue adimē
 p̄tendūt fructū et accusant q̄ eos diuites n̄
 feceris cū te velint illi eterne vite fraudare
 mercede. di. lxxxvi. nō satis. Et laicis licitū
 videt retinere aliena ad nutriendū familiam
 cū honore. In cui⁹ figurā legi q̄ dalida de
 dit sampsonē in manus philistinorū qui euz
 subito excecauerūt ut habet Iudic. xv. Sā
 p̄son interpretat sol eorū et signat platos qui
 hnt alios illuminare sicut sol. Nā de eis di
 xit xpc Mat. v. Vos estis lux mūdi. Vel etiā
 signat rectores quoscūq̄ familiarū qui debēt
 suos exemplo illustrare. Dalida interpretatur
 situla qua. s. haurit aqua de puteo. et signat
 affectōnem carnalē p̄p̄inuoꝝ. Sicut em̄ si
 tula haurit de aqua putei ad voluntatē. ita
 huius affectōne carnali hauriunt p̄p̄inqui a
 suis platis vel maioribz de his t̄p̄alibz q̄ntū
 volūt. que affectio trahit in p̄tatem philisti
 norū. i. demonū obcecantiū illos ut dicē pos
 sint illud ps. Lumen oculorū meorū et ip̄m nō
 est mecū. ¶ Tertiu⁹ excecatiū est diuinorū
 nimis subtilis p̄scrutatō. Unde d̄r puer. xxv
 Qui scrutator ē maiestatis opprimef a glia
 Sicut em̄ siq̄s vellet aspice fixe in spera so
 lis. poti⁹ obcecaretur q̄ ip̄m plene videret.
 Sic mētis n̄re acies inualida. in tamer cel
 lenti luce. s. p̄fecte p̄gnitionis diuinorū figi
 non p̄t. Qz si temptauerit quispiā errore ce
 cabit. Unde et in figurā que erant in sancta
 sanctorū veteris templi seu tabernaculi vela
 ta erant. et a quocūq̄ apte videri non pote
 rant. qd̄ est p̄tra curiosos quibz videt diuina
 secreta intellectu posse metiri. de quorū nu
 mero aliq̄n fuit paulus p̄fidens nimis de p̄pa
 sapientia. et ob hoc nō intelligens secretum
 misterii incarnationis. ad qd̄ p̄p̄rium lumen
 naturale nō attingit. Unde et de eo d̄r Act. ix.
 q̄ circūfulsit eū lux de celo. cadēsq̄ in terrā
 aptis oculis nihil videbat. In quo significa
 ta est indispositō sua. sed postea humiliatus
 cū accessit ad aīam visū recepit. ¶ Quartū
 excecatiū est tepiditas et pigratio. Sicut
 em̄ instrumta artis cū n̄ exercent: diu ebe
 tātur. et aliq̄n rubiginē p̄bentes: destruunt.
 Et sic vires corporis minuuntur si q̄s in aliq̄
 ope non se exercent. ita et intellectus ebetat̄
 si torpescat desid̄ia. non vacans lectioni vel
 meditātōni sp̄iali. Unde et victorinus dicit.

Cito pigrescit iudiciū humanū. nisi iugile
 ctiōe reparet. Et in h̄ figura legi Thobie
 ij. q̄ cū seberet dormitās. p̄rūdinito emittēt
 bus stercora sup̄ oculos suos: excecatus ē.
 Ad significādū q̄ qui dat se dormitātōni pi
 gricie et quieti corporali. temptātōnibz immissis
 a dyabolo excecatur. ¶ Quintū excecatiū ē
 muney receptatō. Unde d̄r Exodi. xxij. de ius
 dice. Nō accipies munera que munera exce
 cant oculos sapientū et puerūt ōba iustorū.
 Et p̄pterea in iure talibz phibet munera res
 cipere. Nāz huiusmodi obcecati efficiūtur.
 postea acceptores p̄sonaz ferentes iniustas
 sententias. Unde Iudic. xj. q̄. iij. c. paup̄. dicit.
 Cito violat̄ auro iusticia. nullāq̄ reus p̄ti
 mescit culpaz. quā se redimere nūmis existi
 mat. Et de hoc etiaz d̄ns p̄querit p̄ Na. di
 cens. c. j. Principes tui infideles. s. nō seruā
 tes fidelitātē et equitatē in iudicijs. soti⁹ sup̄
 om̄es diligūt munera. sequūtur retributio
 nes. pupillo nō iudicat. et causa vidue non
 ingredit̄ ad eos. Et in figurā huius dicit rex
 Teraris sarai vxori abrahe. Ecce tedi mille
 argenteos fr̄i tuo. i. abrahe in velamen ocu
 loꝝ tuorū. et ubicūq̄ introieus scito te depre
 hensā Gen. xx. ¶ Sextum ē t̄p̄alis exaltatō
 Multū em̄ impedit honor et p̄speritas mūdi
 p̄gnitōnem sui. et per p̄sequens dei. Unde dicitur
 Apoca. iij. dicit̄ diues sū locupletatus et
 nullius egeo. et nescis qz miser es et misera
 bilis. paup̄. cecus. et nudus. Sic saul exalta
 tus ad regnū seu regimē populi. ita excecatus
 ē ut reuerentiā quā prius exhibuerat pa
 tri sp̄iali. s. samueli: amitteret. dei obediē
 tiam negligeret. generū suū dauid sibi et toti
 regno putilem. p̄tinuo p̄sequeret ad mortē.
 Et ad ea que damnauerat et expulerat de re
 gno. s. phitonissas et diuinatores se p̄uerte
 ret. ut habetur. j. Regū. xv. ¶ Septimū
 excecatiū est in malo assuefactio. Unde dicitur
 Sap. ij. Malicia excecavit eos. Malicia
 aut̄ importat habitū vitij qui acquiritur ex
 frequentatōe actū seu ex assuefactōne. Ta
 lem cecitatem incurrerāt pharisei. de quibz
 xpc ait. Ceci sunt et buces cecorū Mat. xv.
 In huius figuraz legi Gen. xxvij. q̄ senuit
 ysaac et caligauit: ut oculi eius. et p̄ senectute
 videre n̄ poterat. Cum em̄ quis inueterat̄
 in aliq̄ malo. ex p̄suetudine ip̄ius nō p̄gno
 scit nec sibi p̄scientiā facit etiam de apertis
 malis. Similiter et de germanis legitur. i.
 theutonicis. q̄ antiquitus non sibi faciebāt
 p̄scientiā de furto et rapina. putātes sibi licē
 ita erāt assueti ad illud. Et sodomite assue
 facti tāto sceleri nō p̄gnoscebant. et p̄sciam
 sibi nō faciebāt de tāta turpitudine palam. et
 pene oēs illi civitatis talia opantes. Et sic
 p̄culli erāt cecitate mētali p̄p̄ eorū maliciaz
 ita et in figurā perculli sunt cecitate corpo

rali cum voluerūt in Loth irruere ut habet
Gen. xix. S; talia flagitia et si omnes gentes
facerēt. eodē criminis reatu diuina lege tenerē
tur. xxxij. q. vij. flagitia. Sic etiā multi qui
dicunt xpiani. inueterati in malis. ita exce
cati sūt. ut tāq̄ licita velint ea defendē. ut q̄
plures scetus usurarios. fraudulētias turpi
tudines. pōpas. et alia plura de quib; dī Isa.
vi. Exceca cor ppli huius. i. excecari pmittes
ut vidētes n̄ videāt ne qm̄ puerat̄ et sanē eos

Consecutiū huius S. iij.
defectōnis qd̄ est tertiū pncipale. est priuatō
visionis xpi. Et dī. Nō viderūt solē. sol iusti
cie xpc̄ deus noster canit ecclia. Sicut em̄ h̄
nō vident p̄ verā fidem. ita in futuro nō vide
bāt p̄ manifestam spēm eius. s. diuinitatē.

Ca. v. De illuminatōne seu recuperatōe visus

Dist tractatū de exce
catōne videndū ē de recuperanda
illuminatōne. quā ut sūme ne
cessariā postulabat quidā cecus
dicens dño ihu. dñe ut videam. s. peto. Luce
xviij. Et ad idem facit qd̄ ait ps. ps. cxviij.
Revela oculos meos et p̄siderabo mirabilia
de lege tua. Ubi tria notantur.

Petit illuminatōem. ibi. Revela oculo me.

Inuit h̄ rei fructificatōem. ibi. p̄siderabo.

Expmit fructū defmiatōz. ibi. mira. de l. tua.

Primum ad primū sciendū S. i.

pm̄ Hug. cardinalē sup̄ psalē. q̄ septē moīs il
lumiāf q̄s spūaliter. seu ap̄iunt̄ oculi eius
mētales. Et p̄mo p̄ pene afflictōem Isa. xxi
viii. Exeratō dabit intellectū. Exeratō videli
cet alicui infirmitatis. p̄secutiōnis. infama
tōnis et huiusmodi dabit intellectum. i. illu
minatōem intellectū. In h̄ figurā legit̄ Gen.
iij. de primis pentib; Q̄ apti sūt oculi eoz.
Denserūt em̄ carnis rebellionē. et inde penā
p̄fusionis et erubescētie p̄pter qd̄ fecerūt sibi
p̄zomata. Et ibi dicit glo. greg. Oculos q̄s
culpa claudit: pena ap̄it. Exemplū patet in
manasse rege iuda pessimo. et inuoluto in oī
scelere vñ et mēte excecato. et tñ cū sustinuit
penā incarcerationis et vinculatōis. et amif
sionis regni a rege assirioz. ibi apti sūt ocu
li mētis eius ad recognoscendū scelera sua.

Secundū p̄ pprie fragilitatis p̄sideratōez
Ad sensū patet. q̄ qui habz albuginē in ocu
lo nō videt: sed pupilla que nigra ē bene vi
det. Moraliē aut̄ albuginē hz in oculo q̄ veri
tatis lucē vidē nō sinit. qui arrogātia sapiē
tie seu iusticie excecāf. S; pupilla oculi ni
gra videt. qz videlicet sensus hūane cogitatō
nis si stultū se p̄cōremq; intelligit. p̄gnitōz
intime claritatis apprehendit. hec Greg. di.
xlij. Hinc et em̄ in huius figurā legit̄ Jo. ix.

q̄ dñs ih̄s luto imposito sup̄ oculos ceci nati
eū illuminavit. Lutū aut̄ sup̄ oculos signat
fragilitatē et miserā ppriam in p̄sideratione
mentis habitā. Amos etiā p̄beta cuz dixit
amasiē p̄siderādo suā vilitatē ex se. Non sum
p̄beta. et nō sum filius p̄betae. sed armētā
rius ego sū vellitās siccomoros. Ex hac sua
humiliatōne et recognitōne sue p̄bitōnis re
cepit tūc actualiē lumē p̄ becīe a dño ut p̄tz
Amos. vi. c. Tertiū p̄ penitētie amari
catōem ap̄iuntur oculi. penitētia certū est
q̄ tollit peccatū. Unde dixit p̄nceps ap̄loruz
petrus turbis iudeoz que audiebāt verbuz
eius. Penitēmini et p̄uertimini ut deleātur
peccata v̄ra Actū. iij. Cuz aut̄ peccatū sic
illud solū qd̄ hz aiām excecāre. Juxta illud
Sap. ij. qd̄ dī de peccatorib; Excecavit illos
malicia eozū. P̄nia aut̄ peccatū expellat si
cut sanitas infirmitatē. et virtus vitiiū. Ideo
sequit̄ q̄ p̄nia illuminat mēte. In cui⁹ figu
rā legit̄ Thobie. xj. q̄ cū Thobias posuit su
per oculos p̄ris sui excecati fel piscis: aper
ti sunt oculi eius et lumē recepit. Fel qd̄ est
amarū significat p̄niaz. q̄ (ut diffinit Amb)
est dolor cordis et amaritudo anime p̄o pec
catis que quisq; p̄misit. de pe. di. j. Q̄ autem
illud fel qd̄ illuminavit esset piscis. designat
qz penitētia ip̄a semp est in electis et bonis
qui sup̄ enatāt mūdum sicut piscis aquam.
Exemplū in maria magdalena. que postq̄
amaritudinē penitētie oculis interiorib; et
exteriorib; adhibuit. vanitates. pompas. la
sciuias. ornatus que prius ut ceca nociua et
damnabilia esse nō videbat. et ideo illis dedi
ta erat. postea ut illuminata desperit et ab
hominata est. Sic et pelagia. et maria egi
ptiaca. et arsenius. et plures alij fecerūt. et
quotidie faciūt mlti peccatores reuertētes
ad penitētiā. Quartū per ppriā vel alie
nā ozonem. vñ et cecus qui sedebat secus viā
mendicās. petens illuminatōem: dū clama
bat. Miserere mei fili dauid. vidit recepto lu
mie Luc. xviij. Sapiēs etiā dicit q̄ inuoca
uit. s. orando. et venit in eo spūs sapie. cuius
lumē ē inextinguibile Sap. vij. Et Salomō
postulās lumen sapie sup̄ omnia alia. ad vi
dendū que sibi agenda erant ad regimen po
puli: exauditus fuit. ut patet. iij Regū. iij.
Sed et oratō alterius multū etiā iuuat ad
illuminatōnem. Unde et. iij Regū. vj. dī. q̄
orāte heliseo pro puero. i. suo suo: aperuit
dominus oculos p̄ueri et vidit montē plenū
equoz et curruū ignitorū. Oportet tñ q̄ is p̄
quo oraf̄ abiuet orantēz habilitando se. s.
ad grām et non in malicia p̄seueret. Unde
dixit dñs Diere. vij. Noli orare pro populo
isto. neq; sumas laudez pro eis. neq; enim te
exaubiam. Unde legitur in vitispatz. q̄ cuz
quidam multum tēptatus recōmendasset se

oſonibus cuiusdā sanctissimi viri. et hoc plures fecissz nec sentiret iuamē. ut apientur oculi mētis ei? ad p̄gnoscedū malū ⁊ dampnū peccati. Demū reuelatū est illi p̄ri hoc p̄cedē ex defectu illius tēptati. qz nō se adiuuabat. et iō ipso reuertēte ab eū. declarauit p̄r ille talē defectū p̄ materiale exemplū videlicet. Subens illi ut saccū plenū arena eleuaret sup humerū suū. qd faciēte p̄r ille retinebat saccū ex p̄te inferiori de p̄mēdo. Et cuz ille p̄terea eleuare nō posset. et p̄r sc̄us instaret indicēdo ut leuaret. R̄ndit. nō possū. qz tu me nō adiuuas s̄ impedis. Et ait p̄r. Sic et oſo mea nō p̄t tibi p̄desse et illuminare. qz tua desidia me nō adiuuat s̄ impedit.

Quinto illuminat̄ q̄s per zeli habitōnem **Apoca. iij.** Collirio unge oculos tuos ut videas. Zelus ip̄ortat quendā intensū amorē qui nō p̄mittit s̄ impedit quātū p̄t. ne aliqd̄ finistz p̄tingat amato. et ne separet ab eo. Hoc zelo duct? dñs ihs flagello expulit emētes et vendētes in tēplo **Jo. ij.** Nō valēs sustinere dehonoratōez p̄ris celestis. Sic qui h̄z zelū erga salutē p̄riā. ip̄e zelus ap̄it oculos eius ad p̄siderandū et cauendū q̄cunqz sūt p̄ ip̄am salutē. Et sicut rabi? solaris cū reuerberat terrā. in eo vidēt̄ minutissimi attami et innumerabiles. ita q̄ p̄cutit̄ zelo dei. ⁊ aīe sue in se videt̄ mimos defectus et innūeros. Hoc zelo ductus **Mathathias** occidit nunciū f̄gis anthiochi. qui inducē volebat ip̄m ad ydolatriā. et iudeū quendā tūc ydolis ymolantē. Et̄ d̄ eo scribit̄. **i Macha. ij.** qz zelatus ē sicut fecit **finces zābri filio salomi.**

De r̄to ap̄iunt̄ oculi p̄ eterne suauitatis p̄regustatōem. **p̄s.** Gustate et videte qm̄ suavis est dñs. Et sic. p̄ eucharistie deuotā sumptōez. **Ibi** em̄ fm̄ **Tho.** sp̄ualis dulcedo in suo fōte gustat̄. et recoliē mēoria passionis xp̄i. in q̄ latere eius trāsīro a lōgino. ex stilla sāguis de latere exeūtis (ut d̄r) tangēte lōgini oculos: illuminatus est corpalit̄. et multo magis sp̄ualiter. qz postea sāctus et martir fuit. et ip̄e sāguis effusus: misterii erat sacri altar̄is. quo mētes illuminant̄. In cuius figuraz d̄r. **i Regū. xiiij.** qz **Jonathas** gustato melle repto illuminati sūt oculi. qui tā p̄ fame q̄si defecerat. Significat em̄ mel suauitatē ip̄i sacri. Et qz p̄ gustū seu p̄mestione vniē cibo cū cibato. ex q̄ vigorat̄ in visu et alijs potēt̄ijs. Ideo sacri m̄ istud p̄ modū cibi ⁊ p̄ gustū sumit̄. ad designandū qz p̄ ip̄ius debitā sumptionē vnitur suauis aīa cū xp̄o. ⁊ magis illuminat̄. fm̄ **Tho. in. iij.** Dñc ⁊ dāmasce nus dicit. Ignis n̄ri desidet̄ ij. assumēs eaz q̄ ex isto carbone ē ignitōnē: illuminabit corda n̄ra. **Septimo** ap̄iunt̄ oculi p̄ gr̄e infusionē. **Ad** p̄gnoscedū p̄s. ip̄am petebat: dicēs **Illumina** oculos meos ne vnq̄ obdormiam

in morte. In cuius figurā d̄r. **iiij Regū. iij.** qz **heliseus** incubuit sup puerū. et oscitauit puer septies. ap̄uitqz oculos. Puer mortu? ē peccator. cui incubat dñs vocādo ad p̄riaz. qui septies oscitat. cū sc̄isp̄s septē dona recipit. et sic illuminatur per gr̄ciam.

Quartum ad secundum .S. ij.

Sicut nō p̄siderare est causa ois mali et dānatōnis. p̄ter qd̄ d̄r **Isa. v.** Opa manū ei? s̄. dei nō p̄sideratis. p̄terea captiu? ductus ē plus meus. Ita p̄sideratō ē causa multorū bonorū videlicet ⁊ recessus a malo. An̄ dicit̄ **Ezech. xvij.** de p̄core. Considerās ⁊ auertēs se ab om̄ibz iniquitatibz suis: vita viuet et nō moriet̄. Est et causa sollicitatōnis ad bona **En̄ Job. xxij.** d̄r. Considerās eū timore sollicitor. Est ⁊ causa p̄passionis ad primū. An̄ ab **Gal. vj.** d̄r. Arguite eū. s̄. p̄corem in sp̄u lenitatis p̄siderans tēp̄m ne ⁊ tu tēp̄teris.

Quintum ad tertium .S. iij.

Determinatio fructus p̄sideratōnis notatur ibi. Mirabilia d̄ lege tua. **Lex** dei est p̄cipue **lex euāgelica.** de qua **p̄s.** **Lex** dñi imaculata ⁊ c̄. **Hec** p̄tinet mirabilia. Et q̄ ad exēpla gesta saluatoris nob̄ imitāda. Et q̄ ad miracula a nob̄ venerāda. Et q̄ ad docum̄ta a nob̄ obseruāda. ut de diligēdo inimicos. ⁊ reddē bonū p̄ malo ⁊ h̄. **xxij. q. iij.** sex sūt differētie.

¶ Ca. vj. De exercitio intellect? speculatiui

De exercitio intellectus

speculatiui ⁊ practici d̄tuali. Et de speculatiuo quidē ait dñs per **p̄s.** **Vacate** et videte qm̄ ego suz teus. Cū em̄ dilectio dei sit necessaria ad salutē. et via q̄ ducit ad celū. qz fm̄ **Aug.** Inuisa diligē possum? s̄z icognita nequaq̄. **Jo** conari debem? ad videndū. i. p̄gnoscedū dñm n̄rm eē deū. qz aliē eū diligē nō valem?. Est eī obiectū volūtatis bonū p̄gnitū seu intellectu visuz. p̄terea xp̄c dicit. **Beati** oculi q̄ vidēt̄ ⁊ c̄. **luc. x.** vacate ⁊ videte. **Abi** tria nota **Primū** ē ab alijs actibz cessatō. ibi. vacate. **Secundū** actualis speculatō. ibi. videte. **Tertiū** speculatōis d̄finitō. ibi. qm̄. e. s. de?

¶ Quartum ad primū sciē .S. i.

dū qz cū aīa sit d̄tutis finitē. et q̄libet ei? potēt̄ia. cū actualit̄ exerceat in vna vel ement. oportet qz remittat̄ vel cesset ab actu aliaz **Sicut** cū q̄s facit aliqd̄ opus qd̄ req̄rit atētionē. ut pingēdo. sculpēdo. scribēdo. non p̄t p̄tuc̄ intelligē aliqd̄ arduū. Oportz ḡ si quis debet speculādo deū intueri. qz cesset ab alijs corpalibz actibz. Et p̄tea de? p̄cepit die sabati. cui nūc succedit dñica et alia festa. ut vacaret̄ ab opibz manualibz. ut sic meli? possent diuinis itendē. In h̄ figurā **Jacob** p̄s dicitur ē **iacob.** qd̄ interpretat̄ supplantans. ⁊

erinde isrl qd iterptat vides deū. gen. xxij. ad significandū qd oportet p̄us vicia supplā-
tare. anq̄ possit subtilit̄ speculāto deū vidē.
Et hoc ē qd dicit. vacate. i. cessate p̄mo p̄nci-
paliter a p̄ctis que tollūt quietē mētis ⁊ ob-
scurāt intellectum. Juxta illd̄ Na. lviij. Cor
impj q̄si mare feruēs qd quiescē non p̄t. In
aqua aut turbata nō clare intuef̄ sed q̄eta.
Vacate etiā ab exterioribz exercitijs ⁊ occu-
patōnibz. q̄ si bone sint. tñ obnubilāt seu di-
minuūt speculātoem. In h̄ figuraz Lia etsi
plures filios generaret. lipis tñ oculis erat
Rachel aut etsi infecūda tñ venustū ⁊ pul-
crū hēbat aspectū. Et iterptat̄ visu p̄ncipiū
quaz p̄maxie sup alias dilexit Jacob. ut h̄
Gen. xxix. Et siḡt̄ speculātoem siue animaz
p̄teplatiuā. que in speculātoe deum intuef̄
p̄ncipiū oīm. Dec etsi sterilis sit filijs occu-
patōnū exteriorz quibz aīe p̄ fide deo generā-
tur. tñ qz magis ⁊ feruētī⁹ diligit deū. p̄ma-
xime ip̄a a deo diligit̄. Vacate q̄. i. cessate a
tumultibz cogitātoē. q̄ impediūt subtilem
investigātoez. An̄ ⁊ saluator dixit. In cubi-
culū tuū. i. secretū mētis. ⁊ clauso ostio. s. sē-
sū interiorz ⁊ exteriorz alijs rebo ex t̄neis. ora
p̄rem tuū Mat̄. vi. Oō aut̄ fm̄ damascenū
ē ascēsiō intellectus in deū. s. p̄ speculātoem.

Quartum ad secundum §. ij.
clay ē qd sicut h̄ns visu corpalez nō videt rē
nisi actualit̄ oculū ad illā dirigat̄ intuenbā
sic ⁊ h̄ns intellectū q̄ tūcunqz etiā acutū deū
vidē seu p̄gnosce nō p̄t nisi actualit̄ intelle-
ctus ferat̄ in eū. S; cū dirigē in deū. videt
eū p̄ fidez in via. p̄ sp̄m in p̄ria. Et fm̄ Au.
visio ē tota merces. s. sūdamitalit̄. ex visione
enī sequit̄ necessario dilectō et fruitō. Unde
ip̄e Aug⁹ in fine de ciui. dei dicit. Ibi vacabi-
mus ⁊ videbim⁹. videbim⁹ ⁊ amabim⁹. ama-
bimus ⁊ laudabim⁹. ubi notat̄ gaudiū frui-
tōis. Et sicut vidētes vnā rē et eandē. pleni⁹
videt ⁊ plures ei⁹ q̄litates ⁊ circūstātiās. qui
acutiorē visu h̄z. Sicut etiā in p̄nti maiorē
p̄gnōtem de deo h̄z vn⁹ fidelis q̄ ali⁹. ac etiā
de alijs rebo. Sic in p̄ria licet omēs videant
deū. qd ē vnū denariū p̄cessū omībz laborāti-
bus in vinea dñi. tñ acuti⁹ et p̄fectius videt
vnus q̄ alter. ⁊ p̄sequēter magis eo fruit̄. Et
hoc est in domo p̄ris esse multas mansiones
Jobis. xiiij. d̄as p̄miorz. Non obstat hīs qd
d̄t̄ Erod. xxxij. Nō videbit me homo ⁊ viuet
Et illud Job. j. deū nemo vidit vnq̄. Potest
enī hoc intelligi duplicit̄. videlicet qd nō videt
deū nec videre in gl̄ia p̄t homo. i. carnalit̄ et
sensualit̄ viuēs. fm̄ Job. cassianū. Alio mō
qd homo. i. creatura rōnalis viuēs vita sen-
situa seu vtēs sensibz: non p̄t deū videre in
gl̄ia. S; aīa sepata nō vtiē sensibz cū corp⁹
nō habeat. et ideo videre p̄t deū fm̄ Tho. In
corpe etiā posita alienata a sensibz p̄t vidē

deum p̄ essentiā. Sicut vidit paul⁹ in raptu
suo. Visione etiā gustatiua nō videt homo
i. carnalis deū in vita ista. sicut virtuosi. De
qua ps. Gustate et videte ⁊c.

Quintum ad tertium. no. §. iij.
ta qd deus fm̄ Anselmū est q̄ meli⁹ excogi-
tari nō p̄t. Est enī vniuersale bonū. unde et
Moysi dixit. Ascēde in montē ad me et ostē-
dam tibi omē bonū. i. meip̄m. Et qz sp̄s est
nō corpus. ideo cū ps. ait. Magnitudinis ei⁹
nō ē finis. loquit̄ de magnitudine vtualī nō
corpali. In his enī q̄ mole magna non sunt.
idē dicim⁹ maius. qd melius. Est igit̄ boitas
eius infinita. et bonitas eius essentia eius.
Et qd ait Job. qd de⁹ ē sublimior celo. latior
mari. lōgior terra. Admonet apl̄us nos ita
bñ viuere vt possimus p̄phendē cū omībz s̄a-
ctis. q̄ sit lōgitudō. latitudo. sublimitas. et p̄-
fundū. s. dei. i. intelligē sane sicut vidēt s̄acti.
Non enī materialit̄ intelligēde sūt iste dimē-
siones sed sp̄ualit̄. Et lōgitudō quidē eius est
eternitas. qz nec p̄ncipiū nec finē habet. An̄
Dan. viij. d̄. Potestas eius p̄fas eterna. Et
latitudo ē caritas imensa. que āplectit̄ etiā
inimicos. et nihil obit̄ eorū q̄ fecit. et p̄cipue
amor quē habet ad homines. Diere. xxxj. In
caritate p̄petua dilexi te p̄pterea attraxi te
miserās. Eius altitudo ē sublimitas sapie vl-
p̄tatis q̄ cūcta p̄gnoscit. Oculi ei⁹ dñi lucidi
ores sole. ut d̄t̄ Eccl̄. xxij. Sicut enī sol illu-
minās respicit ita de⁹ cūcta videt. An̄ Amb.
Om̄is ratio supne scientie ⁊ terrene creatu-
re. in eo est qui ē caput eaz et auctor. quem
qui inuenit nil ultra querat. qz quicq̄d alu-
bi querit̄: hic p̄fecte inuenit̄. In Salomone
et Daniele ostendat̄ auctorē totius sapie. di.
xxxv. §. j. Eius aut̄ p̄fundū ē inscrutabile iu-
diciū iusticie eius. quo aliq̄s saluat alios iu-
ste damnat. Videte ḡ qd ego sū deus. iustus.
eternus. sapiens. fortis. et amandus.

Tripliciter videri §. iij.
p̄t deus a nob̄ put notari p̄t ex illis d̄bis apl̄i
s. Videmus nūc p̄ speculū ⁊ in enigmate tūc
aut̄ facie ad faciē. j. Cor. xiiij. Primo ḡ nota-
tur speculāto coīal. ibi. videm⁹ nūc p̄ specu-
lū. Secūdo insinuat̄ speculāto p̄phalis. ibi. i
enigmate. Tertō demōstrat̄ speculāto clara
⁊ essentialis. ibi tūc autem facie ad faciē.
Prim⁹ igit̄ modus vidēdi seu p̄gscēdi deū
ē speculāto coīs. Coēm dico qz fideles ⁊ infi-
deles. boni ⁊ mali p̄nt deū p̄gnosce. speculā-
to p̄ fidē vel rōnem naturalē. An̄ ⁊ apl̄us ad
Ro. j. dicit de p̄his ethniciis. Qd notū ē dei. i.
qd sciri p̄t de deo naturalit̄. manifestū ē illis.
Sūt aut̄ septē specula p̄ que nūc deus videt̄.
Primum est amor naturalis.
Secundum ratio internalis.
Tertium creatura corporalis.
Quartum scriptura diuinalis.

72

Quintum iusticia virtualis.

Sextum anima humanalis.

Septimum angelus specialis.

Primum igitur speculum §. v.

lū ē amor naturalis summi boni. Anūquodq; em̄ graue p̄ tanto cognoscit naturalis motu suo q̄ sit centrū terre. pro quāto in se sentit appetitū seu inclinātionem illud inuenire. et illuc se dirigit. Anūquodq; aīal nouit motu suo cibū esse. q̄ sentit se famescere et illū appetere. Quolibet flumē fatē esse mare. q̄a discurret quousq; illud inueniat. Quod aut̄ nō est: naturaliter mouere non p̄t. Et si uoluntarie posset quis moueri ad aliqd̄ bonum qd̄ crederet esse et nō foret: s̄ talis motus naturaliter esse nō p̄t. **Adpositum.** Omnis aīa rōnal̄ et si nihil uiderit. audierit. uel legerit. sentit ista tria in se desideria. s. p̄gnitōnis ueritatis. affectōnis bonitatis. requietōnis et tranquillitatis. horrens et fugiēs contraria eoz. **¶ Et primo dicit p̄b̄s.** Omnes hoīes natura scire desiderant. et quāto plus nouit homo. tantomagis appetit scire. p̄pter qd̄ dicit Salomō Eccl̄s. j. **¶** nō faciat̄ oculus visu. nec auris auditu. Quod intelligit̄ magis d̄ interiori p̄gnitōne q̄ exteriori. Et quāto res ē magis ardua et difficilis. tantomagis intelligere p̄cupiscit si eius capax ē. Nam et de diuinis et celestibus. et si modicū quid et imperfectissime p̄gnosceere ualeamus. t̄n̄ p̄pter eoz nobilitatē et maximā ueritatē. talis parua p̄gnitio magis p̄ficit et mētē delectat. q̄ p̄fecta cognitio inferior. **¶ De secundo dicit p̄b̄s in p̄mo ethicoz.** Bonum est q̄ omnia appetūt et quātomaius tātomagis appetit̄. **¶ Ante Boetium de philosophica p̄solatōe inquit.** Inserta est mentib̄ hoīm naturaliter ueri sumiq; boni cupiditas. Et q̄ uirtus est uerū bonū. p̄ducens ad ip̄m sumū bonū: qd̄ ē deus. Ideo ip̄a naturaliter appetit̄. et p̄riū eius. s. uitiū horrozi habetur: adeo ut dicat moralis Seneca. **¶ Et si scire hoīes ignoraturos et teos ignoscituros: adhuc dediḡrer peccare.** **¶ Tertius. s. quies seu pax etiā naturaliter poptatur.** Omnia em̄ appetunt pacē s̄m dionisiū. que nō ē aliud q̄ trāquillitas ordinis rez. ut. s. vnaqueq; teneat locū et obtineat finē suum. **¶ An̄ et Aug⁹ in li. cōfessionū.** Fecisti inquit nos dñe ad te. et in quietū est cor n̄m donec requiescat in te. Cū igit̄ quilibet experiatur in se ista desideria. s. p̄gnoscente sume ueritatis. adipiscende plenissime bonitatis. p̄sequende indeficientissime requiei et trāquillitatis. et in nulla re creatis possint ista haberi. cum deus et natura nihil frustra opentur. ne istud naturale desiderū in homine frustret̄. oportet q̄ sit aliqua prima et summa ueritas. maxima et plenissima bonitas. suauissima et q̄etissima trā-

quillitas. in q̄ oīno quiescat noster affectus. **Et hic ē deus noster. et non extimabit̄ alius ab eū: qui in terris uisus est. ut d̄ Baruch iij. p̄ rōnem uidelicet p̄gnitus.** **¶ Videte ḡ per hoc speculū. qm̄ ego sū deus.** Sume exēplū in aliquo corpe hūano. qd̄ nunq̄ fuit sanus neq; uidit hoīem. nec scit qd̄ sit sanitas. puta ydropicū. paliticū. et h̄. **¶ Si interrogas talē infirmū corpe. quid uellet. qd̄ desideret. quid querat: R̄ndebit utiq; se uelle esse libez ab illis calamitatib̄ et miserijs et infirmitate.** **¶ Et sic implicite desiderat sanitatē. i. specialiter ab eo nō p̄gnitā.** **¶ Sic adpositū Ingrede secretū mētis tue. et tibi loq̄ns dic.** O aīa mea. es ne quieta in totū: **¶ Et subito r̄ndebit tibi. certe nō. et q̄re. quid uelles ut quieta esses: S̄ caue diligēter ne sensualitas se imisceat infra aīam et sp̄m. et nō uocata r̄ndeat.** **¶ Cupio diuitias. honores. potētias. famā. et h̄. Certe ista nō ē r̄nsio sp̄s siue aīe q̄ sp̄s sp̄ualia appetit n̄ carnalia.** **¶ Impone igit̄ ip̄i carni silentiū et dic sp̄i q̄ r̄ndeat ip̄e** **¶ Et subito dicit. deficiat mihi reges. et hoc est qd̄ sume opto. s. quietari. tale bonuz h̄nto q̄ amplius n̄ desiderē.** **¶ Et tūc querat ulterius. Quid est ista quies seu bonū in quo appetis quiescere. et cū adhuc nō p̄fecte p̄gnouerit et p̄ceperit. tale bonū. talē quietē. nec in q̄cunq; creatura inuenierit. Elidet p̄ hoc speculū naturalis desiderij deū esse solū illud bonum p̄fectissimū qd̄ eū quietare p̄t. q̄ p̄gnitio ip̄m sup̄ omnia diligat.** **¶ Nā p̄gnoscedo et nō diligēdo dicit Jacobo q̄ talis silis est hoī p̄siterati uultuz natiuitatis sue in speculo. qui statim abiit et oblitus ē q̄lis fuerit. Uultus aīe ē uolūtas. q̄ nutib̄ uultus manifestam̄ uolūtatē ip̄am. An̄ uult⁹ a uolo uis d̄. Uultus uo natiuitatis. ē uolūtas seu appetitus naturalis.** **¶ Tūc ḡ quis in speculo respicit uultū natiuitatis sue. cū intellectu p̄siderat naturale desiderū sibi inesse summi boni. S̄ si nō diligit et opat̄ ut nouit. abiit et obliuiscit̄ q̄lis fuerit.** **¶ Et sic p̄z quō uidem⁹ nūc p̄ primū speculū.**

Secundū speculum §. vi.

(ut dictuz ē) est rō internalis. Egrede em̄ ip̄a ratio ex se. respicit mediātib̄ ocul̄ corporalib̄ creaturas oēs q̄s p̄t uiderē. uel qd̄libet scire. **¶ Exinde reuertit̄ intra se et elicit ex his p̄sideratōes tres. quasi tres partes hui⁹ speculi secundi. per quod deum uidet. Videlicet. quantitatis magnitudinē. uirtuositatis pulcritudinē. motus incessitudinē. Et sic attestatur et oñdunt diuinā p̄atem. eius uirtuositātē. et om̄imodam imutabilitatem. Et hoc ē qd̄ ait apl̄s ad Ro. j. Inuisibilia dei. i. inuisibilis magnitudo et potētia ei⁹. a creatura mūdi. i. hoīe. per ea q̄ facta sunt. i. ista sensibilia intellecta p̄spiciunt̄. **¶ Sempterna ḡ uirtus eius ac diuinitas q̄ immobilis est.****

Respiciamus g̃ primo in prima parte h̃
speculi. et p̃sideremus magnitudinē quātita
tis p̃tinue et discrete creaturaz. q̃ videbim̃
q̃ magnus dñs et laudabilis nimis. et ma
gnitudinis eius nō est finis. Tāte magnitu
dinis dñs esse celuz a sapientibz. q̃ si de nouo
crearent tot terre q̃ tāte. quāta ē ea q̃ nūc ē
quot sūt grana arene maris. oēs simul non
adeq̃rent magnitudini celi. q̃ tñ plures sūt.
sed etsi stellas celi ille posset dinūerare: pos
set guttas maris q̃ plurime sunt. mltomaio
res tota terra. que terra q̃ si in se magna sit.
maior tñ est aqua. q̃ multo maior aer. q̃ ignis
spera aere maior. Quis etiā dinūerare pos
set multitudinē pisciuz in spēbz innumeris.
Numez auū. quātitatē bestiaz terre dome
sticaz et siluestriū. Quot sūt genera arboz.
quot spēz herbaz. quot lapides p̃ciosi. quot
alia creata nobis ignota. Et haz creaturaz
aliq̃. nō solū sūt maxima mltitudie q̃ magni
tudine cōtinua. s̃z et p̃petuitate sp̃ durātia.
ut elem̃ta q̃ corpa celestia. Et cū nulla harū
se facē potuerit. s̃z oēs clamāt illud ps̃. Qm̃
ip̃e fecit nos et nō ip̃i nos. Sic p̃ ea videm̃
tanq̃ in speculo rōnis. eaz factorē esse deuz
ñm et sūme potentē. Accedat (ait Amb) q̃
cūq̃ creatura q̃ faciat tale celū q̃ talē fr̃az. q̃
dicā q̃ deus ē. S̃z q̃ nulla creatura hoc fa
cere p̃t. p̃stat illū esse deū qui hec om̃ia face
re potuit. Est em̃ potentie infinitē ex nihilo
aliquid facē. sicut et cūcta a teo ip̃so creata
sūt. s̃m illō. ij Machab. vij. Ex nihilo fecit ea
deus et hoīm genus. Et sic p̃ speculū nūc vi
demus deū. **S**ecūda ps̃ huius speculi ē rō
que elicif ex ṽtute q̃ pulcritudine creatura
rū. Neq̃ em̃ est aliq̃ ita mima creatura q̃ ca
reat sua p̃pria virtute. nō petruia. ñ penula.
nō pellis. nō pilus. qui nō habeat suā ṽtutē.
Et licet naturales multa dixerint d̃ p̃petati
bus q̃ virtutibz rep. nihil est q̃ p̃gnouerunt
vel scripserūt respectu virtutū ignotaz. et q̃
nunq̃ sciēnt ab hominibz. pulcritudo etiāz
ip̃az mirabilis ē. Et vt meli⁹ intelligas. p̃si
bera infimū elem̃toz. s̃. terrā. que cū videat̃
de foris turpis. in visceribz suis ē speciosissi
ma et ṽtuosissima. Si em̃ terra in se nō ha
beret magnas ṽtutes q̃ pulcritudines absco
sas. vnde ex ea possent educi metalla. auruz
s̃. et argentū. stānū. es. auricalcū. ferrū plū
bum. Añ formant̃ suauia instrum̃ta orga
noz. tibiaz. cimbaloz. campanaz. q̃ h̃. Ex
radicibz terre egrediūtur illa ligna de quibz
fiūt suauia instrum̃ta. vt leuta. c̃ythara. li
re. viole. bifferi et alia. Et ex metall⁹ et lignis
natis e fra p̃pingūtur dulcia psalteria. ar
pe et alia. Quot pulcri flores nascūtur de
terra. rose. lilia. viole. q̃ pulcri et suaves fru
ctus. Quāta differentia. et suauia vina ver
natis maluetica. greca tribianica. muscatel

la. alba. rubea. potētia et debilia p̃fert nob. **Q**uot genera bladorū. Quot aromata collu
gunt̃ ex ea. Cinamomū et balsamū aroma
tizans. canella. mirra. nardus. croc⁹. piper.
zinziber. nucez muscate. gariofoli zuccharū
et alia multa. Nō g̃ terra ita ē turpis vt ap
paret. cū in se habeat tot pulcra. tot ṽtuosa.
Et tñ ita vilis ē q̃ pedibz calcam⁹. et oīs tur
pitudō et putredo in eā p̃iciē et in ip̃am cō
uertit̃. Pulcherrima ē terra inē oēs creaturas.
s̃z nobilissima s̃m ñaz capacitatē. tot pulc̃
er se p̃ducēs. Et nitantū nobilis q̃ affectus
ñr deceptus nō videt̃ aliud querē q̃ res ip̃i
terre. Si g̃ terra ē ita nobilis. pulcra. vtilis
et p̃cupiscibilis. quāto nobilior est aqua que
ip̃a ē p̃ciosior. Et aer p̃fectior aqua. et ignis
aere. Et celi multo nobiliores. pulciores. et
virtuosiores elem̃tis sūt. Cōsiderat in mēs
in speculo rōnis. qm̃ om̃is ṽtus et pulcritu
do effectus alicuius. ē nobilior et p̃fecti⁹ in
sua causa. Et ideo cū deus sit oīm causa. vi
det qm̃ s̃m Boeciū d̃ philosophica p̃solatōe
Mundū mentē gerēs similisq̃ ymagine for
mās. pulc̃ pulcerrimus ip̃e. Hac rōne mo
tus sapiēs ostēdit vanitatē q̃ stultitiā genti
liū. qui creaturas deos putauerūt ex pulcri
tudine q̃ ṽtute eaz inspecta. cum ip̃e verus
deus pulcerrimus sit. et pulcritudinē q̃ ṽtu
tem cūctis rebz ip̃e tradiderit. Añ dicit. Cla
ni sunt om̃s hoīes in quibz nō subest sciētia
dei. i. vera p̃gnitio de deo. Et sequit̃. et de his
que vident̃ bona nō potuerūt intelligere eū
qui ē. nec opibz attendētes agnouerūt quis
esset artifex. s̃z aut ignem. aut spiritū. aut ci
tatū aerem. aut girum stellaz. aut nimiam
aquā. aut solē. aut lunā. rectores orbis ter
rarum deos putauerūt. quoz si spē delectati
deos putauerūt. sciāt quāto his dñator eoz
speciosior est. Sp̃ei em̃ generator hec om̃ia
constituit. Aut si virtutē et opa eoz mirati
sūt. intelligant ab ip̃is qm̃ qui hec p̃stituit:
fortior ē illis. **M**agnitudie em̃ sp̃ei q̃ crea
ture: p̃gnoscibiliter poterit eoz creator vi
deri. hec om̃ia sapie. xij. **T**ertia ps̃ hui⁹
speculi est rō formata ex motu rep. Omnia
em̃ creata aliq̃ mō mouent̃. Juxta illō Boe
cij. Stabilisq̃ manens danc cūcta moueri.
Mouent̃ em̃ aliq̃ p̃ generatōez q̃ corruptōez
forme substācialis. puta elem̃ta q̃ elem̃tata.
Alia p̃ mutatōem qualitatis accidētalis. vt
cū quis mouet̃ seu mutat̃ de calido in frigi
dū. et ecōuerso. de sano in infirmuz. de bono
in malū et ecōuerso. vel de etate in etatez. vt
de iuvene in senē. Mouent̃ alia localit̃ sicut
aīalia et corpa celestia. In his igit̃ motibz
corp̃alibz. cū nil possit mouē seipm̃. s̃z omne
qd̃ mouet̃ ab alio mouet̃. sic aīalia mouet̃
ex motu celi q̃ celi mouent̃ ad motū āgeli et
angeluz ad motū alteri⁹. q̃ cū nō sit p̃cedere

74

in infinitū. oportet teuenire ad unū primū motore. qui omnia mouet et ipse immobilis p̄seuerat. Et hic ē verus deus et dñs noster. Qui dixit Malachie. iij. Ego deus et n̄ mutor. Et sic videmus nūc deū p̄ speculū rōis dicte in eternalis. ut possimus dicere illud. ij. Petri. j. c. Speculatores facti illius magnitudinis glorie. i. ex speculo rationis facti sumus vidētes magnitudinem dei gloriosi.

Tertium speculū est .§. vij.

creatura corporalis. Sicut enim celi enarrat gloriā dei. ita et alia inferiora ip̄m nobis manifestāt. Et hoc speculū h̄z tres p̄tes vnde deū videam⁹. Et prima ē ordo creaturarū cū p̄seueratione. Secūda ē actio earū in sui p̄seruatione. Tertia ē finis earū in creatōne. ¶ Ordo vniuersi ē mirabilis. ita q̄ ex hoc in cetera reū varietate. sic ordinata rō cogatur affirmare vnā esse p̄videntiā. que cūcta disponit. et hic ē deus. Et q̄ sapiētis est ordinare s̄m pl̄m. Ideo maxim⁹ ordo vniuersi ostēdit maximā eius sapiām. p̄pter q̄d dicit ps. Magn⁹ dñs et magna v̄tus eius et sapiētie eius nō ē numerus. Repitur aut̄ in istis rebo creatis nō solū ordo situālis: sed etia3 t̄p̄alis et potentia- lis. Et ordo quidē situālis siue localis in hoc apparet. q̄ quelibet creatura tenet locū suū s̄m dignitatē suā. Nā fra et terrena sicut v̄lora ī iymis locata sūt. Aqua vt dignior al- tius eminet. diuina t̄n̄ sapia arena maris et terminus statuit vt v̄lē nō p̄grediat̄ ab di- luendā terrā. Aer vt p̄fectior aque eminet. Et ignis ita actiuus et calidus a nob̄ elōga- tur sup̄ alia situatus. Celi incorruptibiles. Sol. luna et stelle lucētes in suis speris altis- sime collocatē sūt. Et celū empirreū nobilis- simū vbi gau dēt sancti cū xp̄o: sup̄mū oim̄ corpoꝝ ē. H̄nt etiā ista corporalia ordinē t̄p̄is sui. p̄pter quod d̄r Eccl̄s. Omnia tempus h̄nt et suis spacijs trāseūt vniuersa sub sole. Orbi- natissime enim sol facit cursū suū p̄ signa zo- diaci infra annū integꝝ. Et sic trāseunt t̄p̄a veris. estatis. autūpni. h̄yemis euz effectibus suis. Trāseūt et dies naturales eadem t̄p̄is mensura ad motū primi mobilis p̄pletū. vñ ps. Ordinatōne tua p̄seuerat dies: qm̄ omnia seruiūt tibi. et ea que in h̄yeme mortua vide- bātur: in vere reuiuiscūt ānuatim et in esta- te fructificāt. Ordo quoq̄ potētia- lis in ip̄is rebo ē aspiciēbus. Nā minor p̄as nō influit in maiorem p̄ virtutē. sicut nec inest supra- posita loco. Non enim terra influit in celū: sed celū in elemēta. Sic etiā in corpe humano. quolibet membrū est suo loco p̄grue ordi- natū. et potente superiores influūt in inferio- res. Sic ergo sapientia diuina disponit om- nia suauiter Sap. vij. ¶ Secūda pars hui⁹ speculi. s. creature corporalis. est actus quē ha- bēt siue effectus ip̄e creature ex p̄seruatione

sui esse. Omne enim animal vitā tueri laborat. Et omnis creatura quantū p̄t: suā libertatē et p̄prietatē defendit. Et lapis iactat⁹ in altū ex violentia ad terram reuertit̄ q̄citus vbi melius p̄seruat. Aues. pisces. et bestie terre. et minimi vermiculi fugiūt posse ne capiā- tur. nec ē aliqua creatura que appetat muta- re statū suū et p̄ditōem. Termis enim nō desi- derat musca esse nec formica canis. Quiescit piscis in aqua: in quā ingredi fugiūt cetera animalia. Nescit serpens appetere se esse leonem aut hoīem. Et totū hoc. q̄ creature n̄ vident̄ posse esse melius. seu maiorē h̄re p̄fectionem in specie sua. q̄ illā quā debet sibi de⁹. Quod enim nob̄ vile videt̄. cū a deo factū sit: p̄ciosū ē. Et h̄ d̄r Gen. j. Vidit deus cūcta q̄ fecerat. et erāt valde bona. Et si cūcta erāt bona q̄ bo- nus erat aspis. bonus ē draco. bon⁹ ē vrsus. bona ē aranea et scorpio. bona est formica. bonus ē culex et pulex. bonus ē equus. leo. capra. et bonus ē homo. bonus erat āgel⁹. Omnia ista et alia bona sūt in sui natura. et si aliqui p̄pter defectū n̄m nobis nocua. Con- tentat̄ enim vnaqueq̄ creatura d̄ bonitate si- bi p̄cessa. et eā posse p̄seruat. Solus āgelus et h̄o qui plus acceperūt bonitatis: plus on- derūt et onduunt inḡtitudinis. desiderāto sta- tū mutare et deo similē esse. Et sic quotidie nunq̄ in eodē statu p̄manz: s̄z semp̄ pugil et audius ad mutandū p̄ditōnem. O miser h̄o. q̄re nō discis a brutis p̄tari de statu tuo et p̄ditōne. cretēdo hāc veritatē q̄ meli⁹ esse nō possis q̄ te de⁹ fecit. siue sis cecus siue mā- cus. siue claud⁹. siue paup. siue fuus. siue cō- tēptus ab alijs. siue infirm⁹. Quid enim esse p̄t nisi bonū et p̄ciosū q̄d deus opat̄ et p̄cedit. p̄cipue cū dicat sapiens. Tu aut̄ dñator: dñe omnia cū trāquillitate iudicas et cū maḡ re- uerētia dispōis nos Sap. xij. Cū q̄ oia hūc effectū hēant. vt q̄rant posse p̄suatōem sui esse: p̄ hoc querūt mō suo assimilari deo. qui h̄z esse vniuersale et semp̄ ē. ¶ Tertia pars speculi h̄ ē finis ip̄arū rerū in creatōne. Dic̄ enim Aug⁹. q̄ omnia fecit deus p̄pter hoīem. hoīem aut̄ p̄pter seip̄m. Et vt exēplificat Iu- go de s̄cto victore. in li. de ara aie. Fecit de⁹ humanā naturā vt sponsā suā. et vt videret ip̄a sp̄sa quātū diligeret a sp̄so: misit sibi forseriū plenū iocalib⁹. Ap̄iendo aut̄ ipsum forseriū q̄d est vniuersū. p̄ p̄sideratōem eius in sup̄mo repis seraphin artētes. cherubin ludētes. et onos reuertētes. dñatōnes p̄cipiē- tes. p̄ates inimicos cohercētes. v̄tutes mi- rabilia faciētes. principatus p̄uicias custo- diētes. archāgelos sūma nūciātes. et recto- res dirigētes. āgelos hoīes custodiētes. Hi omnes s̄m aplm̄ ab Iob. j. sūt admīstratores sp̄s. s. sp̄se. Alia iocalia sūt celi et planete. quoz quilibet h̄z suā influētiam. ita vt vna

stella siue planeta aquas trahat sup mōtes. et ubi non dñatur ibi putei fieri nō possunt. Alius dat influentiā vino. ali' oleo. ali' saporē varios fructibz. et sic de alijs. Post hec in forforio reperis non solū elemēta. s; et pisces et aues et bestias terre. Et omnia (ut ait ps. ad bñm) subiecisti pedibz eius. S; certe nō inferiora iocalia sūt sacra et alia spūalia. quibz ipsa aia sponsa pficiat. Quis igit ipsa sponsa faciē sponsi videre nō possit. ex arra tñ sibi missa et tā preciosis iocalibz. et p̄cipue cū sanguinē suū effuderit ut ornaret genas eius. ex hac cōsideratōne videre p̄t tanq̄ per speculū. magnificentiā. largitatē. et intimā et viscerosam eius dilectōem. Et sic videm' nūc deum p̄ speculuz. sicut videbat apls: dicēs. Nos gliaz dñi speculātes. i. ut in speculo gliosum deū aspiciētes: trāformamur d̄ claritate in claritatē. i. de cognitōe vna ad aliā.

Quartū speculuz ē. §. viij.

Scriptura diuina. q̄ quidē p̄supponit ad deū intuendū. Si em̄ nō credideritis n̄ intelligetis ait dñs p̄ Isaiā. In isto speculo p̄o tātō videt deus p̄ quātō locutō eius ē locutō dei. In ipsa em̄ audimus deū loq̄ntem et de se nos docentē. Ex auditu aut̄ et lectōne videt quis in intellectu qd̄ p̄us nō videbat. Habz autē istud speculū tres p̄tes. s; q̄ ipsa scriptura veteris et noui testamti trifariāz diuidi p̄t. videlicet in libros legales anectō eis et historiales. libros sapiētiales. et libros p̄phetiales. Et in quilibet hāz p̄te videmus deū cū p̄fectōnibz suis lz obscure. Et in p̄te quidez legali et historiali videmus deū cū sua om̄ipotētia. cū in li. gen. agit de creatōne rerū a deo. In exodo videm' eius clemētiā. cū p̄lm hebraicū eduxit d̄ durissima fuitute egypti et p̄duxit p̄ desertū: pascens māna celesti. et a mltis molestijs eos liberauit. In leuitico ostēdit q̄ sit maxima reuerētia. dū sacrificia multa et varia voluit sibi offerri. In lib. numeri de p̄hendit eius paciētia. dū ip̄o p̄ se et moysen et aaron vicarios eius irascētes et murmurātes eos nō exterminauit. In q̄nto legis libro. s. deuteronomij videre p̄t eius p̄uerantiā. longanimitē eos tolerās ut puenirēt ad certā repromissā. In li. iosue videbis maximā eius fidelitatē. in introducēdo p̄lm illū in terrā lacte et melle manātem. p̄stratis hitatoribz ei' put p̄miserat abrahe et semini ei'. In li. iudicū manifestat iusticia sua punitiua. ex hoc q̄ toties p̄lm suū hebraicū subiecit eoz inimicis finitimis et in fuitute redēgit p̄ ānos plures. q̄tiens deū offendēt. In li. ruth videre potes dei pietatē indeficiētem. qz ruth moabitide et noemi socruī eius valde desolatis et afflictis egregie p̄uidit. In q̄tuo: li. regū cū duobz palypomenō apparz grā sua. in electōne dauid sup regnū et p̄lm

suū cum dilatōne et exaltōne ip̄ius. ac etiā salomonis. In li. esdre nota prudentiā suā. qua eū direxit ad petendā et obtinendā licētiā a ciro et dario d̄ reuersione a babilonia in hierusolimā cū vasis factis. In thobia videt dei magnificētia. cū ip̄m thobia et epau patū et cecū ita magnificauit etiā in t̄palibz In iudith habes dei magnanimitatēz inducēto ip̄am ad tā arduū opus. s. decapitatōis holoferni. Liber bester tibi d̄mōstrat quātū de' sit discretus. laqueū mortis quē p̄paraue rat aman p̄ marbocheū iniuste. retorq̄ns in eū. In li. iob videbis mirabilē dei p̄uidentiā dū ip̄m iob sine culpa sui p̄uatū om̄i substātia. filijs et sanitate. vxore et amicis subfāntibz. attēdens illa om̄ia ex dei ordinatōe sibi p̄uēire. grās egit. demūq; deo disponente oīa rehauiit amissa. duplicat atq; substātiā. In li. machabeozū repies magnā tolerantia et longanimitatē. poti' eligētes feni cibo vesci et mori in bello. q̄ p̄iceps fieri trāgressiōis legis. In nouo testamto in lege. s. euāgelica p̄ totū videbis deū sūme ab nos beniuolū. In p̄ncipio mathei vides eum p̄pter nos hoīem factū. ex virgine tñ generatū. Marc' tibi eū ostendit ut n̄m doctorē et p̄dicatōrē. tanq̄ leonē clamantē in deserto. Lucas tibi insinuat n̄m redēptōrē tanq̄ vitulū in passione oblatū. Iohes vō tanq̄ n̄m p̄miatōrē ut aquila volās in celū. Actus ap̄loz historiales. medicinalibz exemplis ip̄m deuz nos iuuare ostēdūt. Secūda pars huius speculi videlicet libroz sapiētiaaliū. videre nos faciūt deū sapientissimū. Et in p̄uerbijs quidē docet sapiētiā seu p̄uidentiā yconomicā quēlibet ut filiū in moribz instruēs. Incipientes a muliere mala. s. p̄cupiscentia vel doctrina heretica. vel gentiliū scientia cautos reddēs. In ecclesiasten docet sapiam monasticā se regulantē et ad mundi p̄ceptum p̄ficiētes inducens. In cantico cāticoz docz sapiētiā heroicā seu gustatiuā p̄ vba suauia et amoris plena. ut inf̄ sponsū et sp̄sam p̄fectos erigens. In li. sapiētie. Sapiētiā seu p̄uidētiā regendi alios docet. Diligite inquit iusticiā qui iudicatis terrā. Cognitōez veri dei cū sapore necessariā ostēdens. In ecclesiastico videt. qm̄ om̄is sapiā a dño deo ē et cum illo fuit et est añ euū. Eplē quoq; apostolorū petri et pauli. iohis. iacobi. et tatei. que cor̄ respōdent sapiētiaaliū libris. sapiētia diuina p̄ter et humana plene sūt. Et quia om̄is sapiētia ab ip̄o deo sapiētissimo ē. Ido dicit iacobo. j. c. Dīqs vestruz indiget sapiētiā. postulet a deo qui dat om̄ibz affluētiā. Tercia pars huius speculi sunt libri p̄phetiales q̄ etiam deum nos videre faciunt. Et li. quitez ysā. videre possumus ip̄m deuz benignissimū ex vocatōne gentiū frequētissime

76

ibi prenūciata ex susceptōne finali iudeorū in fine reuertentiū. In Iheremia. videmus eū seuerū et rigidū frequēter. videlicet p̄minantē captiuitatē illius ppli in babiloniam p̄pter peccata eorū et tantē exequentem. In Ezechiele. videmus ei⁹ equitatē. qz et veniā p̄mittit p̄ccōri reuertēti. et penā iusto se ab eo auertēti. In dantele. videt ip̄e esse cūctōz futurōz p̄sciū. et dominiū vniuersale obtinere sup̄ omnia regna mūdi. eaqz dare et mutare s̄m b̄nplacitū suū. In psalterio ostēdit se placabilē et exorabilem petentibz eum ac multū liberalem. In duodecim p̄phetis minoribz lux veritatis ei⁹ maxime apparet ex xij. radijs fidei. i. articulis ibi p̄prehensibz. In p̄phetia s̄o apocalipsis Iohis ostēdit eius tremenda maiestas in plagis ab eo imissis. Et sic p̄ istud speculū videmus nunc deū. etsi obscure t̄n multipbarie. Ante Greg. dicit in ij. moral. qz scriptura sacra apte d̄r speculū. qz in ea velut in speculo pulcra fedaqz nostra intuemur. et deū ex ea plenius cognoscimus et certius q̄ per quascūqz doctrinas gētiliū. vnde ip̄a maxima sapientia dicitur.

Quintum speculum .S. i. v.

est iusticia vniuersalis. de qua dicit p̄bs. qz ē om̄is virtus. et mirabiles splēdores sunt in ea. nec hēsp̄er⁹ nec lucifer⁹ ē ita clarus. Et p̄ istā iusticiā videmus deū in h̄ntibz ip̄am. sicut p̄ radiū solis tenoc̄te videm⁹ lunā et stellas. Sicut enī luna et stelle s̄m quosdā lumē recipiūt a sole. et ip̄o occidente ex diffusionē radiōz eius sup̄ n̄m emisperiū. luna et stelle ab eo illuminatē nobis lucēt. nisi nubes aerē obnubilēt. Sic om̄es iusti hoies lumē iusticie sue. i. virtutis aliunde non h̄nt nisi a deo put ostendit Jo. i. dicens. Illuminat om̄ez hoiem venientē in hūc mundus. Et in nocte quibz vite p̄ntis. ip̄e sol deus nobis manet occultus et clare videre nō possum⁹. S; videmus eū in sanctis suis mediātē eorū iusticia qui stellis p̄panē Dan. xij. Qui ad iusticiā erudiūt plurimos q̄i stelle. s. erūt. Sicut enī claritas seu lumē stellaz solē maifestat ut effectus cām. Sic et v̄tutes sc̄ōz v̄tutes dei que exēplares dicunt a plotino p̄ho. Et inde n̄re exemplanē: sed nunq̄ adequanē. ac gloriā dei nos vidē faciūt. s̄m illud ps. Gloriosus deus in sanctis suis. s. apparet. mirabilis in maiestate q̄c. Huius igit̄ speculi p̄nt tres p̄tes assignari s̄m varias v̄tutes q̄ repperte sūt in triplici statu hūani generis. In statu legis nature. legis mosayce. et legis gratie. In statu quidē legis naturalis refulsit abel in virtute innocentie. Nā et de melioribz obtulit deo. et vocatus a fr̄e suo chaym in agz vbi eū intendebat occidē: p̄fidēter et sine suspitōne mali accessit: mortē innocēter et sine defēsiōne sustinuit. Noe iustus ac

perfectus in generatōibz suis. que om̄es corruerāt viam suā. Iusticiā nos. i. virtutē et rectitudinē inter quoscūqz reprobos et male agentes p̄seruare docet. ac etiā dei longanimitatē ostendit. Abrahā p̄fecta obedientia mundū illustrauit. ad dei mandatū p̄inuos relinquēs et p̄riam. ut p̄grinus discurrens p̄ diuersas terras. ac vnigenitū suū in sacrificium offerre disponēs. Et in hoc facit nos deū videre obedientē. et voluntatē facientē timentū eū. Accipio vnigenitū nō parcēs: eū morti crucis exposuit. Quantū castitatis lumē p̄riarcha Ioseph p̄stitit mūdo. cum istigatus ab vxore sui p̄comi phutifar ad turpitudinē q̄nqz verb̄ lasciuus. q̄nqz maleficijs q̄nqz muneribz et enenijis. q̄nqz p̄minatōibz et p̄missis. ut habet in li. de. xij. p̄riarchis. potius et infamiā et carcerē et piculū mortis subire voluit. q̄ castitatē ip̄am violare. etsi iuuenis esset et pulcerrimus et oportunitas non deesset. Moyses mitissimus hoim super terrā nobis maifestat māfuetissimū deum erga p̄tumaces et rebelles. ac etiā p̄sidentibus lumē mīstrat. ut erga subiectos mansuetudinē fuent. In secūda p̄te b⁹ speculi. i. legis scripte. videmus Iosue cum magna spe et p̄stati fiducia: expectare adimpletōem diuine p̄missionis obtinē. In nob̄ sui exēplo ab ardua spem erigēs. ac vidē faciēs deū potentē. ad eruendū nos ab aduersarijs. et inducendū ad ea que sup̄ n̄ras vires existūt. Dauid rex et p̄pha diligentissimus in cultu diuine materiā preparās opulētissimā ad tēpli cōstructionem. quā etiā cū p̄ficē voluisset. sacerdotēs ordinās ad laudes diuinas et p̄cībōs psalmos q̄s ip̄e ebiderat: nobis radiuz p̄stat p̄maximū orōnis. deuotōis ac meditātōnis diuioz misterioz. et diligentissime obfūatiōe sacre religionis. ac vidē nos facit dei reuertēdā maiestatē. Per ezechia r̄gē fletu magno sua delicta abluētē inuitamur ad p̄riam. ut cū ip̄o et veniā p̄sequamur et vitā. ac etiā videam⁹ dei piissimā misericordiā p̄cā q̄citius remittentē. Iosias etiā rex a pueritiā studiōsus ad obfūandū legē d̄nicam. et ab inducēdū p̄los ad eiusdē plenā obediētiam: nos ad studiositatē puocat diuinoz verboz. ac deū timentū insinuat. Delias dū zelat zelū dei. si r̄gibz p̄cit nec p̄lis: s; firmā veritatē cūctis maifestās. ac q̄bringētos p̄phas falsos occidēte faciēs in igne zeli sui receptus ē in celū. ad veritatē incōcussē tenēdam nos efficaciter puocans. et verum deuz nobis probans. Egenerabilis matrona cū septē filijs machabeis. dū potius mortē sustinuit et septē suos filios diuez: cruciatibus laceratos ad idē aiāuit. ne ceremonias diuine legis trāsgredētur. maxime fortitudinis lucē seculo reliquit. Consolatōrēqz deū et p̄miatorē ostēdit.

Inspicendo in pte huius speculi tertia. s. tpe gr̄e. deficeret folia priusq̄ exēpla sc̄forū mundū illustrantiū. vel pauca in mediū pponamus. incipēdo a virgine cuius vita inclita cūctas illustrat eccl̄ias. ex q̄ (ut ait Ambrō) velut in speculo relucet forma castitatis. s. virginialis et pfecte v̄tutis. Dinc sumatis exēpla viuēdi. Prima marie v̄tus fundamentū oīm virtutū est hūilitas. et ip̄a ē que deū nos fecit videre hoīem factū ex substantia sua. Intuemur et Jo. baptistā austeritate vite exēplo mundū edocentē. in cibo et potu et vestitu et trāsitorijs alijs. et ip̄e deū dīgitō demonstravit: dicens. Ecce agn̄ dei. Caritate pfectā petri et pauli. ceterorūq̄ ap̄loꝝ q̄s enarrare posset. qui deū v̄p̄ doctrinaz et miracula nos videre fecerūt. Martires p̄ciosi ad fidei p̄stantiā nos urgent. grati deo non solū in tormētis gr̄as agēdo: sed seip̄os sp̄ote deo offerēdo in obsequiū eius q̄ gr̄osus ē oīm̄. Cōfessores modestā liberalitatē ac pietatē p̄dicāt. dei imitātes equitatē. et virgines honestatē cum sobrietate amātes dñm laudāt. Sicq̄ p̄ v̄tutes s̄ctoꝝ videm̄ tanq̄ p̄ speculū. deū p̄fectissimum. q̄ illas tribuit. Et in figurā p̄cepit dñs fieri mare eneuꝝ Exo. xxxviii. circa tabernaculū cuius labꝝ erat de speculis mulierū ut in illis speculis vidētes sacerdotes seip̄os a maculis p̄ aquam mūdāretur. Specula mulierū sūt lucida exēpla aīaz sanctarū. in quib̄ intuētes. siml̄ et videmus defectus n̄ros et deū n̄m in op̄ib̄ eoꝝ. sicut solē in oīm̄i spera sua fixe. sed sup̄ montes vel domos rabios diffusos.

Sextū speculū ad vi. §. r.
 tendū deum est aīa rōnalis in potētis suis. Et p̄ istō speculū videt̄ de⁹ trinus et vn⁹. et meliusq̄ p̄ alias creaturas. tñ valde a longe et obscure. Et Aug⁹ in li. de trini. dicit. Et si mens n̄ra nō sit eius nature cui⁹ est deus. ibi tñ ymago eius querēda ē. quo nihil ē melius. Huius speculi tres p̄tes. dici p̄nt tres p̄tes ipsius aīe. memoria. s. intelligentia et volūtas. Ex memoria videt̄ p̄r. ex intelligentia filius. ex volūtatē sp̄s sanctus. q̄tum ad modū p̄cessionis. Et p̄mo de memoria cōstat q̄tum ad actū suū. s. memorādi. q̄ ipsa nō p̄cedit ab intellectu nec volūtatē. qm̄ multoꝝ memimus que nō intelligimus. sicut cū q̄s recordat̄ de aliq̄ dei iuditō miro et occulto. ut qd̄ Iosias rex Isrl̄ ita p̄fectus fuit occisus a pharaone iniquo rege eḡypti. et q̄ in tyro et sydone si facta fuissent miracula. que fuerūt a xp̄o facta in bethsaīda. p̄uersi fuissent ad p̄niam hoīes illi. qz sic xp̄c cōfirmavit. huius rei recolim⁹. sed causā huius q̄re illis nō fuerit p̄dicatū: nescimus. Reminiscimur etiā eoꝝ que nullo mō volum⁹. sicut peccatoꝝ p̄missorū et piculoꝝ. Mens em̄ bñ

disposita nō habet p̄placentiā sed displicentiā d̄ perpetratis malis. Sic p̄r eternus nō p̄cedit a p̄re nec a filio. sic nec memoria ab intellectu et volūtatē. Et sicut iste tres potētie nō sunt tres anime s̄z vna. Ita pater et filius et sp̄s sanctus nō sunt tres essentie. s̄z vna essentia. vna natura. vna substantia.

De intellectu etiā actu p̄t. q̄ nō possumus intelligere aliq̄ nisi p̄us recordamur. S̄z intelligē possumus multa et ip̄a nō velle. sicut intelligimus miserias q̄s patimur. et multoties non vellemus. Sic q̄ filius a p̄re p̄cedit non a sp̄s sancto. sicut intelligentia p̄cedit a memoria et nō a volūtatē. Et sicut iste potētie nō sunt vna sed realiter sunt distincte. ita q̄ vna nō est alia potētia. quā sit in vna tñ essentia anime. Ita p̄r et fili⁹ et sp̄s sanctus sunt tres p̄sone realit̄ distincte. ita q̄ vna nō est alia. sicut dicebat sabelius heticus. S̄z tñ vna tñ essentia. Et lūtas bo p̄cedit q̄tum ab actū suū a memoria et intellectu. Non em̄ possumus velle aliq̄d q̄n illud prius memorie occurrat. et q̄n illud aliquo mō salte generali intelligamus. Sic sp̄s sanctus a p̄re filioq̄ p̄cedit. non tñ a p̄re ut quidā heretici dixerūt. s̄z etiā a filio. Et sic patet quō p̄ potētias aīe n̄re tanq̄ p̄ speculū videre possumus deū verum vñū in trinitate et trinitatē in unitate. Unde Be⁹. O b̄a t̄nitas. et̄nitas. veritas. b̄itas. ad te clamat anima trinitas. Memoria. rō. seu intelligentia et volūtas. Sed quia istud speculū frequēter in lutū p̄cimus vitioꝝ. ideo in sic deturpato male videmus aliq̄d diuinoꝝ. nisi p̄us emūdetur p̄ trinitatē quādam nobis accidentale actuū p̄borū. Sicut em̄ est vna essentia diuina in trib̄ personis purificans oīm̄ia. Sic est vna penitentia integrata ex p̄tibus suis. s. contritōne. p̄fessione et satisfactōne emundās corda. Et contritō quidem. quia p̄ eas peccatoꝝ iustificat. quod est potentie maxime. et maiorisq̄ creatō celli et terre. s̄m Aug⁹. Ideo p̄ritio patri aptat̄ cui attribuit̄ omnipotētia. Confessio bo qz per ip̄am manifestat̄ur occulta. et cū veritate fieri debet. ipsa attribuit̄ filio. qui lux ē manifestatiua et veritas p̄ma. Satisfactio aut̄ quia finis est penitētie. p̄cedens ex vera p̄ritōne et p̄fessione. et bonitatē operū penaliū habet: sp̄s sancto attribuit̄. Et quā ip̄e p̄tes seu act⁹ penitētie. s. p̄ritō. cōfessio. et satisfactō. realiter sint distincta. in vna tñ penitētie essentia cōueniūt. Et sic videmus deū p̄ speculū anime rōnalis.

Septimū et vltimū §. rj.
 speculum ē natura angelica seu intellectua. que in vna natura spiritali sine corpulētia seu materia existēs. i. tres hierarchias distincta. nobis indicat misterīū trinitatis.

78

Et modicam quidem noticiam de his habemus. quae quidem nobis tradidit apostolus Paulus raptus ab tertio caelo. scilicet summe hierarchie. per dionysium ariopagitam discipulum suum et summum philosophum. Per hanc igitur naturam angelicam consideratam velut per speculum. etsi a nobis multum remotum. videmus dei sublimitatem incomprehensibilem. et hoc ex tribus sententiis et conclusionibus circa materiam angelorum tanquam ex tribus partibus huius speculi. **P**rima sententia dionysii est. quod minimus angelorum secundum suam naturalem essentiam est nobilior et perfectior quacumque anima humana secundum suam naturam. Hereditatem huius sententiae firmavit dominus ihesus quando dixit Math. xj. Inter natos mulierum non surrexit maior iohanne baptista. qui autem minor est in regno caelorum: maior est illo. Notandum autem dixit non surrexit. Surgere enim est ex iymmo in altum elevari. Omnes autem facti in iymmo originalis peccati nati. tunc elevari sunt in altum et surrexerunt. quando purgati ab eo ad gratiam pervenerunt. Christus non surrexit hoc modo. quia in iymmo originalis nunquam fuit. Et ideo sine comparatione Christus maior iohanne. Quando autem Christus hoc dixit. in regno caelorum soli angeli erant non anime. Minorem ergo angelum dixit maiorem iohanne supremo sanctorum et maxime glorioso. **S**ecunda sententia dionysii est. quod numerus sit incomprehensibilis. quod dominus dixit Job penit. Si nosti numerum militum eius: Sicut enim stellas caeli solus ille dinumerat qui eas fecit. Sic et angelos qui stelle nominantur. Unde Baruch. iij. Stelle tederunt lumen in custodijs. quas. scilicet. faciunt erga homines. De qua custodia salvator dixit in euangelio. Angeli eorum in caelis semper vident faciem patris Math. xvij. Super quo verbo dicit Hiero. quod confirmavit magister sententiarum in secundo. quod quilibet anima ab exordio suae natiuitatis maris et femine. fidelis siue infidelis. boni vel mali. habet angelum ad sui custodiam deputatum. qui secundum theologos sunt de ordine infimo angelorum. Non oportet quod tot numero sint in ordine illo quot sunt homines in mundo. quando unum quod plures fuerunt. Et ultra numerum hominum adhuc oportet esse tot plures quot sunt species aliarum creaturarum. quia quilibet species et quodlibet celum habet spiritalem angelum ad sui gubernationem. Et cum videamus in creaturis corpore libus ut elementis et caelis illam que superior est esse decies maiorem quantitate continua quam inferior. Sicut aqua decies maior est quam terra. Et aer decies maior est quam aqua. et ignis decies maior quam aer. Et caeli etiam similes multo maiores quam ista visibilia. A simili videtur. quod iudicare debeamus de invisibilibus. Cum igitur in angelis non sit quantitas continua. quia corpore carent. attendenda est in eis quantitas discreta seu numeralis. ut secundum praedicta forte

secundus ordo. scilicet angelorum sit maior primo in decuplo. et tertius ordo principatum sit maior numero ordine archangelorum in decuplo. et sic de singulis ascendendo usque ad supremum. scilicet ordinem seraphicum. Si ergo infimus ordo est plusquam milia miliorum. quot erunt archangeli. quot principatus. quot ceteri quis poterit dinumerare? **T**ertia sententia dionysii est. que homines per stuporem deficientes facit. quod unus angelus est distinctus ab altero non solum numero sed specie. Non enim distinguuntur ab invicem angeli sicut petrus a martino. et martinus a iohanne. et anima una ab altera: que solum est distinctio numeralis non specifica. Sed differunt eo modo quo agnus differt ab equo. equus a bove. bos a leone. leo a bove. inter que est differentia specifica. Ut autem dicit philosophus in l. meth. Species res sunt sicut numeri. Sicut enim quilibet numerus addit ad inferiorem se ad minus unam unitatem. Sic numerus ternarius addit ad binarium unum. Sic quilibet species creature addit unum gradum perfectionalis essentiae ad minus ad aliam speciem inferiorem. Ex dictis ergo formo conclusionem talem. Infimus angelus est nobilior iohanne baptista in sui natura. qui iohannes maximus creditur sanctorum. et per se quens gloriosissimus et speciosissimus. Secundus angelus est nobilior primo uno gradu perfectionalis essentiae. Et tertius secundo nobilior uno alio gradu perfectionis. Et sic semper ascendendo usque ad supremum infimi ordinis angelorum. qui (ut dictum est) sunt plusquam milia milionum. Quis ergo poterit. non dico narrare. sed vel parum intelligere nobilitatem. speciositatem. magnificentiam. et gloriam illius angeli supremi: certe nullus. neque Moyses. neque iohannes. nec petrus. nec paulus cum vivebant. Ascendat exinde ad alios octo ordines gradatim. semper addendo perfectionem maiorem. cum ventum fuerit ad supremum seraphim. nonne deficiet mens per stuporem in consideratione tantae nobilitatis. Et quod super seraphim residet dominus deus noster. ut eminentior cunctis sine participatione. et omnes creans et regens et perfectionem eis infundens. Sic per istud speculum naturae angelice videmus deum. etsi obscure. tamen potest sumus eminentissimum. nobilissimum. perfectissimum. universale et summum bonum. Et de hoc speculo naturae angelice potest intelligi illud Sap. vij. Speculum sine macula. Nunquam enim in eis angelis repta est macula culpe. scilicet in beatis angelis sicut reperta est in speculis animarum. Et hoc quo ad primum principale.

Secundo dicebatur .S. xij. quod in auctoritate apostolica innuebatur speculatio prophetialis. cum subditur in enigmate. scilicet videmus nunc. Enigma (ut habetur in catholicon) est sententia seu locutio obscura. occulta per similitudines rerum. sub quibus sit

diuina. et ita deprimunt affectum. ut ab supra euolare non possit. Sic uisceribus implicat penas animi ut in altum uolare non possint. Et propterea ut ait Aug⁹. Omnia terrena contempsit homo Christus. ut ea contempnenda demonstraret esse uerbo et exemplo nos ad hoc instruendo. Et quanto tribus ex discipulis suis uoluit manifestare gloriam suam de ualle ad montem thabor. excelsus adduxit. Ubi eum uiderunt transfiguratum Math. xvij. ad inuendum mundum contempnendum. ut in altum contemplationis ascendere possit ad uidentium deum. **Tertio** instruit de affectu sui efficacis compassione in eo quod dixit. Audens uidi afflictionem populi mei qui est in egipto. et descendere liberare eum. Quod impletum fuit in descensione eius de celo. quando post multa flagella immissa pharaoni. id est dyabolo. per eius doctrinam et miracula et opera sancta. Demum sanguine ipsius agni immaculati liberati fuimus de fuitate dyaboli. Sed heu quod nemo est qui recogitet tantum beneficium. Super quo ipse querit Osee. vi. dicens. Miscdia uita quasi nubes matutina et quasi ros mane praefransiens. Sicut enim ros qui descendit de celo super terram. ad secundandum eas et herbas adueniente sole subito deficit et siccat. Sic miscdia quam Christus nos liberauit. et ideo nostra dicitur. quia nobis facta. cum a deo processerit ad replendum nos fructu bonorum operum. superueniente calore temptationis uel tribulationis modice. subito deficit in memoria nostra. et siccat affectum suauitatem tanti beneficij infructuosus remanens.

Tertio videre possumus. §. xv.

deum in enigmate prophetice uisionis. per modum recti manentis. id est. auxiliu ferentis laborantibus: sicut ipse deus incarnatus. laborantibus discipulis in remigando propter uentum contrarium. apparuit eis rectus manens super undas maris et eos iuuans amota tempestate. Laborant autem aliqui ex tribulatione quibus fere auxilium patientie. Unde ipse dicit. Cum transieris per aquas tecum ero. per aquas. id est. tribulationis. et flumina non operient te: magnarum. id est. passionum et persecutionum non absorbebut rationem. Sed ut dicit Aug⁹. Quod mala equanimiter tolleramus ab illo. id est. deo est. non nostra potentia. Et in signum huius Stephanus protomartir in tribulatione lapidationis positus dixit. Ecce uideo celos apertos. et ibidem stantem a dextris dei. Ideo stantem. uidit quasi paratum eum iuuare Actuum viij. Unde cum magna dulcedine migravit. et pro inimicis lapidantibus exorauit. Laborant alij in eliminacione uiciorum a se uel a proximis. Unde psalmista. pro remotioe suorum uiciorum dicebat. Laboraui in gemitu meo. Labor est enim recogitare et tolerare de peccatis suis. Et apostolus discipulum suum Thimotheum hortatur. ab extirpandis uitiis aliorum per doctrinam dicens. Labora ut bonus miles ihesu Christi. Et ad hunc

laborum necessarium est adiutorium dei. In huius rei signum uidit Amos dominum stantem super altare et dixit. Percute cardinem et commouebuntur supliminaria. Auaritia enim in capitale omnium Amos. ix. Per auaritiam que cupiditas etiam dicitur radix omnium malorum: notatur generale peccatum. Amos tipum gerit illo qui laborant ad eliminacionem uiciorum. quibus appareret dominus stans adiuuandum constantiam imitandum. Sed super altare dicitur stare. ut ostendat quod omnis potestas ecclesiastica a domino deo est. Sed uide quod dicitur. Percute cardinem. Per cardines signatur superiores peccatores qui debent increpationibus et obiurgationibus castigari. ut supliminaria. id est. inferiores per exemplum eorum ualeant ad penitentiam commoueri. Tunc et moyses dure arguit Aaron de inflatione uituli. Et dominus fecit suspensum. xvij. principes tribuum quoniam populus fornicatus est in mo ab. Laborant alij in informatioe morum. parum est enim eliminare uitia. nisi et mores informantur. Unde dictum est. Hierem. i. Ecce constituite super gentes et regna. ut euellas et destruas quod tuum. id est. ad uitia. et edifices et plates. quod tuum ad uirtutes et bonos mores. Sed quod sine me nihil potestis facere ait Christus Ioh. xv. Ideo posui adiutorium super potentem. id est. laborantem ait dominus. Et in huius figuram uidit Amos. viij. dominum stantem super murum litum. et in manu eius trullam cementariam. Murum litum est ecclesia fortis et constantis ex pluribus fidelibus tanquam uicibus lapidibus edificata. et calce caritatis unita. et modestia limitata et ornata. super quam stat dominus tanquam reges et gubernans. in cuius manu est gratia que signat per trullam cementariam: quod sicut trulla cementaria ad edificacionem ualet. et limitum muro. Sic gratia ad instructioem morum et informatioem.

Quarto uidet propheta. §. xvi.

deum et nos per illos in enigmate. per modum et dispositioem sedentis. et hoc quo ab contemplationibus. de quibus potest intelligi illud quod dominus dixit Isa. ultio. Celum mihi sedes est. celum. id est. homines celestes et contemplatiui. Sedet autem super tales ut cogitationes et affectiones eorum ad seruandum sibi assistere faciat. et eos secreta iudicia doceat. In cuius figura Michas propheta qui uiderat in enigmate. id est. ymaginarie. expressit dicens. Ubi dominum sedentem super solium suum et omnem exercitum celi assistentem ei. et ait dominus. Quis decipiet achab regem israel ut ascendat et cadat in ramoth galaath: Et cum diuersi diuersa dicerent ex assistentibus. egrediusus est spiritus quidam: et ait. Ego decipiam illum in hoc uidelicet. quod egrediar et ero spiritus medius in ore omnium prophetarum eius. Et dixit dominus decipies et preualebis. egredere fac ita. iij Reg. xxij. Per exercitum celi domino assistentem a dextris et a sinistris. signat congregatio affectionum et desideriorum circa diuina uel humana que debent domino assistere. Per locutionem domini

ministris suis facta. intelligunt occulta in
 dicta ministerio angelorum exequenda per assen-
 sum domini ad deceptores achab. signat promissio ei
 qua permittit homines. et precipue rectores deci-
 pi et deficere in spiritualibus et temporalibus.
Secundo sedet in contemplatiuis ut eos gratia sua
 repleat. Juxta illud. Dominus in celo sedes eius
 in cuius figura dicitur Iſa. vii. ca. Elidi dominum se-
 dentem super solium excelsum et eleuatum. et plena
 erat domus maiestatis eius: et ea que sub ipso
 erant replebant templum Seraphim stabant
 super illum. sex ale unum. et sex ale alteri. Et cla-
 mabant alter ad alterum. Sanctus sanctus sanctus
 dominus deus exercituum. Solium domini est aia
 sanctorum. Et hoc solium est eleuatum a desiderio
 terrenorum. Et est excelsum in contemplatione diui-
 norum. Et tunc domus mentis repletur maiestate
 eius. i. gratia. Seraphim autem qui denominan-
 tur ab incendio. qui stabant super illum. i. iuxta
 illum: signant ardentes desideria diuini amoris
 que dicunt. Sanctus. sanctus. sanctus. dominus deus deus. qui ex
 amore procedunt cum admiratione ad diuinas lau-
 des. trinitatis sanctissime. in unitate essentie. Ex
 inde impletur domus fumo. i. mens seu conscientia
 humiliter deuotione. **T**ertio dominus in eis sedet vel
 potius amplexatur ut eos mirabili gustu solaci-
 tionis reficiat. Juxta illud Cant. ij. **D**extra
 illius amplexabitur me. i. contemplatio de ipso ipso
 solo deo. me sibi uniet et sume solabitur. In cuius
 figura legitur. que apparuit dominus Jacob cum so-
 lus remansisset sepatis a se familia et substans-
 tia. et luctabatur cum eo usque mane. et cum eum se-
 pare non posset. tangens nervum femoris eius sta-
 tim emarcuit. **U**bi et mutatum est nomen ipsius de
 Jacob in israhel: quod interpretatur videns deum.
Unde dicitur. **U**bi dominum facie ad faciem. et salua
 facta est anima mea. benedictioque que ab eo rece-
 pit. ut habetur Gen. xxxij. **L**uctamur istud Ja-
 cob cum deo. instantia signat orationis. Duo bra-
 chia luctantis sunt fletus seu punctio et oratio
Unde dicitur Osee. xij. de isto Jacob. que fleuit et
 rogauit. **S**icut autem ille que luctatur cum aliquo.
 s. brachio: aliquando videtur deijci et superari: aliquando
 deicere alium et superare: ita et orationis siue contem-
 plans. aliquando orationem videtur subijcere et super-
 se. aliquando videtur deijci grauat carne. et obfu-
 scatus fantasia ut fixe diuina apprehendere
 non possit. **S**erum si prevalere vult. luctari debet
 usque mane. i. perseverare in orando. contem-
 plando usque ad mane superne glorie. In hac autem
 lucta recipit benedictionem. videlicet in agne
 consolationis. et marcessit nervus femoris.
 quia extinguit carnalis appetitus. gustata
 enim suavitate spiritus. desipit omnis caro.
 quia maxima est: et si parum daret actualis.
Unde Bernardus. **F**elix cum inuenero. s. dominum: tunc
 amplexus: tunc oscula que vincunt mellis
 pocula. **S**ed in his parua morula.

Quinto videtur pro. **S. xvij.**
 phete deum enigmaticè per modum deambulantis.
 Et hoc que ab iudicium expectantes. **S**ed que
 stabit ad videndum eum. **T**pe enim quasi ignis con-
 flans et quasi herba fullonum Malach. iij. **D**e
 ambulabit autem que in forma humana assumpta.
 de celo descendet ad terram. et videbit eum omnis oculus
 etiam qui eum pupugerunt Apoca. i. **H**oc
 autem vidit daniel visione ymaginaria. **U**nde
 ait. vij. ca. **U**idebam in visione mea nocte. et quatuor
 bestie grades ascendebant de mari diuer-
 se inter se. **P**rima similis leone habentibus alas
 aquile. **S**ecunda similis veslo tres orbines den-
 tium habens in ore. **T**ercia similis parvo ha-
 bens alas quatuor. et capita quatuor. **Q**uar-
 ta terribilis et mirabilis et fortis. habens den-
 tes ferreos comedes et communes. et reliqua
 pedibus calcans. habens cornua decem. et
 de medio eorum ortum est aliud puulus. **Q**ue
 quidem quatuor bestie designant quatuor mo-
 narchias mundi principales. s. assiriorum. per-
 sarum et medorum quo ab scdam. grecorum quo
 ad terciam. et imperium romanorum quo ad ul-
 timam. **D**ecem cornua signant decem partes. in que
 sciendum est imperium romanorum. **C**ornu par-
 uulum antixpe est qui orietur in tali diuisione
 ne. **P**ene omnia ista regimina pambulavit
 dominus. ipsa gubernatio et de ipsis iudicatio. et con-
 ferendo temporaliter put sibi placuit. **D**emum cum
 est iudicaturus. pambulas de celo ut dictum est
 ad terram. **U**nde in visione illa dixit ipse da-
 niel. **A**spiciebam et ecce in nubibus celi quasi
 filius hominis veniebat: quia usque ad anti-
 quum dierum puenit. ut. s. manifestet que pote-
 statem debet ei pater qui dicitur antiquus die-
 rum iudicium facere. **V**eniet autem in iu-
 dicio ab tria. ab sui quidem exaltationem ut. s.
 ab omnibus videatur. que constitutus est iudex vi-
 uorum et mortuorum. **U**nde in dicta visione
 subdit. que debet ei potestatem et honorem et re-
 gnum. et omnes populi tribus et lingue seruient
 ipsi. **V**eniet secundo ad confusionem malorum. **J**ux-
 ta illud Hieremie. xx. **C**onfundentur vehementer
 quia non intellexerunt obprobrium sempiternum
 quod nunquam delebitur. **E**t hoc signat Gen.
 iij. quando **A**dam audiuit dominum deambulantem
 in paradiso post meridiem. **Q**ui quis abscon-
 derit se propter peccatum commissum: tamen oportu-
 it que eum audiret et videret sententiam. **A**dam
 quippe se abscondens peccatorem designat ex-
 culantem peccata sua. propter que indignum se
 facit dei visione. **A**udit tamen post meridiem
 i. post caritatis et feruoris extinctionem. vocem
 deambulantis dei venientis. s. ad iudicium. et
 quia nudum se agnoscit virtutibus et gratia
 comparere erubescit. **D**ominus autem arguit pec-
 catores dure. s. illud Iude. ij. **E**cce venit do-
 minus in nubibus protra omnes. s. facit iudicium

et arguere impios. Ante et ade dixit. **Adā** abā ubi es? **Ex** inde sepat ipos malos a cetu sanctor. qđ inuic cū dñs abam emisit de paradiso voluptatis. Demū ponit eū in mūdo subiectum inūeris penalitatib. Sic repro- bos ad infernuz emittit. acerbissimis penis cruciandos. **Tertio** veniet i iudicō ab glo- rificatōez bonoz. **Iuxta** illud pphete. **Ecce** ego venio et merces mea mecū ē. Et i signū hui' vidit **Iohs** dñm deambulante in medio candelabroz aureoz tenente septe3 stellas in dextra **Apoca. j.** In septe candelabris au- reis notat vniuersitas sanctor habentium aurū sapiētie 7 veritatis. 7 ardore caritatis **In** medio aut hoz cādelabroz ābulat. ut b in via eos sustēret custodiat 7 defēdat. et in dextera sua q̄ designat gloriā 7 eternitatē se- ptem stellas habz. i. septe dotes qbo scōs be- atificat. s. i. passibilitatē. claritatē. s. bilitatē. agilitatē. cognitōez. p̄pensionē. 7 fructōz.

¶ Sexto videtur de. §. xvij. enigmatische in dispositōe comedētis. **Un** ipē inquit **Canti. v.** Comedi fauū cū melle meo **Mel** est xpi hūanitas. que ē pncipiū in vni- uerso. **Cera** est gen' hūanum q̄ ad electos. 7 vtrāq; de' comedit sibi vniēdo. **In** hui' figu- ra legit **Gen. xvij.** q̄ stāti abrahe ad ilicem mābre. et elevāti oculos apparuerūt ei tres viri. Et ut dicit in alia trāslatōe. tres vidit et unū adorauit. **Intelligens** ibi signari mi- steriū trinitatis. **Unde** qñq; loquit in singu- lari ab expmēdū vnitatē essentie. qñq; in plurali ad denotandū pluralitatē psonarū. dixit em̄. **Dñe** si inueni gratiaz in oculis tu- is. ne transeas seruū tuū: sed afferā paulu- lum aque et lauent pedes vestri. 7 requiesci- te sub arbore. ponāq; buccellā panis 7 con- fortez cor vestrū postea trāsibitis. **Quib** at- quietentib. fecit ex tribz satis simile. i. tri- bus mēsuris farine bene purgate a fursure fieri subcineatios panes 7 vitulū unū tenerimū 7 optimū coqre. iposq; panes subcine- ritios 7 vitulū coctū. butirū q̄ et lac posuit corā eis ad comedendū. que oblata pmede- runt. **Fuit** illa visio pphica. et si non ym- aginaria sensibilis tamē. **Fuerūt** em̄ illi tres angeli in forma humana apparētes. respē- tantes deū unū. **In** psonis aut trinum. **Pe-** des autē dei qui terrā calcant. significant ge- nus humanū. **In** quo et xpc pprehenditur. ut verus homo. vnit' tamē deo. **Tria** au- tem inuuntur ex ista visione sub figura esse necessaria saluandis. et in deū per gloriā transformādis. **Et** primū est locio in bap- tis- mo actu vel pposito. **Nisi** em̄ quis renat' fu- erit ex aqua et spū sancto nō potest vidē re- gnum dei. ait saluator **Job. iij.** **Et** hoc signa- tur in ablutione pedū illoz apparentiū. qui ut dictū est signant gen' humanū. quod in

nouo testamento xpo incorpat per bap- tis- mū quē ipē primo instituit et suscepit. non ad auferendū aliquē suū defectū: sed ad cō- ferendū aque virtutem regeneratiuā. et no- bis prebendū exemplū. **¶ Scđm** qđ requirē in pueniendo ad gloriā. est purgatō plena a pccō p penitentiā. 7 alios modos p' bap- tis- mū. **Dicit** em̄ in apoca. de sactis. **Sine** ma- cula sūt ante thronū dei. **Et** hoc signat in si- mula. que ē flos farine plene segregate a fur- sure. **Furfur** em̄ qđ est cibo coiter bestiarū signat peccatū. quo pascūt 7 delectāt homi- nes bestialiter viuētes. **Simila** autē signat puritatē a pccō. **Tria** sata simile designant puritatē q̄ reperit in vniuersa pgregatōe electoz. in tribz ptribz mūdi. s. asie. affrice et europa existentium. vel sub triplici statu. s. actiuoz. ptemplatiuoz. 7 p'latoz. **¶ Tertū** quod requirē ē pformitas vite cū xpo p do- lorem 7 amorē. qui sub figura panis subcine- ritij fuit ostensus helie. et inde pfortatus. **ij. Reg. xix.** **Panē** em̄ se vocat dicens. **Ego** sum panis viuus **Ioh. vj.** **Fuit** aut hic panis sū- cinere posit'. in igne decoct'. qñ in hūiliatō- ne crucis fuit vilificatus. 7 igne sue dilectō- nis crucifixus 7 mortu'. **Om̄s** ḡ electos ipi oportet pformari. ut tanq; panis subcineri- cius cibo dei fiat. **Iuxta** illud **Ap' ad Ro. viij.** predestinauit. s. electos suos conformes fieri ymaginis filij sui. **Itū** igit cibū. i. fide- les bap'ismo xpo incorpatos. a pccōis mūda- tos. p dolores et labores cū caritate xpo cō- firmatos. comedit sanctissima trinitas. i. sibi vnit et in se transformat in gloriā. **Sz** in puiuo hoc. non ponit subcineritius panis sine vitulo optime decocto. quia in mēsa di- uine glorie nullus beat' positus fuit. anteq; xpc p vitulū designatus. in ara crucis p pas- sionē essz decoctus. **Butirū** pingue designat multitudinē meritoz xpi 7 sanctor. **Lac** au- tem puritatem corpoz. **Et** p'pterea se nobis dimisit in cibū in sacramento altaris. ut ali- quādo 7 nos efficiamur cibo ipius. transfor- mati p pformitatē volūtatis in ipsum.

¶ Septimo videtur de. §. xix. ymaginarie in dispositōe regētis. **Et** hoc q̄ ad regimē spūale electoz 7 angeloz. **Et** quo ad monarchias mūdiales. **Et** hoc expmit vi- sio **Ezechiel** quā habes pmo ca. de quatuor aialibz 7 rotis 7 homine sedēte sup throno. qui erat sup firmamētū cristallinū. qđ extē- tū erat sup capita aialiū. **Et** quo ad regimē spirituale exponit **Greg.** super **Ezechiel.** 7 ipsa expositio infra scđario ponit. **Quo** ad regimen mundiale exponit **Nicola'** de **Lira** sup **Ezech.** s. de qtuor monarchijs mūdi. **Et** ipsa ponit pmo **Ezech. j. c.** **Et** vidi qđ. **¶ Dec** visio ymaginaria habet tres partes. **Prima** p'inet aialia apparentia. **Scđa** rotas appa-

rentes iuxta ea. Tercia firmamentuz appa-
rens sup capita aialium. et desup vestigium
homis sedentis sup thronu. Ad intellectum
prime partis considerandū. q̄ p̄beta videbat
ymaginarie nubē magnā ab aquilone veni-
entem igne inuolutā. eo modo quo apparet
in chouscatōne p̄ apturā illius nubis. vide-
bat quatuor animalia in omnibz similia. li-
cet aliqui dicāt q̄ apparebāt tm̄ vnū. habēs
quatuor facies. Sed prima expositō magis
littere p̄cordat. s. q̄ essent quatuor. Erat au-
tem corp⁹ aialis cuiuslibz eoz erectū sup pe-
tes. et in superiori parte quadratū. ita q̄ faci-
es hominis erat in pte aialis opposita dire-
cte aspectui p̄be: et dicit pars anterior. In
pte vero opposita siue posteriori facies aqle
erat. Et in alijs duobz p̄tibz sibi oppositis fa-
cies leonis et facies bouis. Ita q̄ facies leo-
nis erat in dextra respectu faciei hois. et fa-
cies bouis in sinistra. Et dicit facies aquile
desuper ipsorū quatuor: quia aquila habet
collū longū. Et sic eleuabat sup alias tres
facies. Et quolibet aiali erant similiter qua-
tuor ale: quarū due erāt demisse ab corpus
regendū. et due superi⁹ erecte ab volandum
Et p̄ extensionē alarū erāt ista aialia abin-
uicē iuncta. sicut hoies in choreis. et in quoli-
bet hoz erant quatuor man⁹ similes manibz
hominum. et silr quatuor pedes quoz tibie
erāt tales. q̄ flexa genua equalit̄ flectebāt
ab quatuor ptes oppositas. Et silr planta pe-
dis equalit̄ applicabil̄ p̄cedendo ab quatuor
ptes oppositas. Et sic oīa illa aialia progre-
di poterant ab quatuor ptes oppositas absq̄
corpis p̄uersione: sicut si hō haberet oculos
in pte posteriori capitis sicut habet in ante-
riori. et genua equalit̄ flexibilia ab ptes qua-
tuor. et plātas equalit̄ applicabiles ad ipsas
ptes. posset ambulare ab quatuor ptes oppo-
sitas sine corpis p̄uersione. Apparuit exinde
vna rota cōposita ex duobz circulis. habēs
quatuor facies. i. quatuor semicirculos et as-
pectus rotarum et opus earum quasi visio
maris. i. talis coloris sicut videt̄ mare qm̄ est
quietum. Quasi si sit rota in medio rote. id
est vna transiens p̄ medium alterius inter-
secando seinuicem. plena oculis. i. picturis
ab mobū oculoz. sicut est i cauda pauonis
Quocunqz ibat spūs sc̄. i. ventus turbinis.
vel spūs viuificans qui erat in rotis. Et simi-
litudō super caput aialium quasi firmamē-
ti. i. celi stellati. Et super firmamentuz erat
thronus saphirin⁹. Et sup thronum effigies
hominis sedentis. ab cui⁹ nutum mouebant̄
animalia et rote: p̄ne eozum recte. i. sursum
erecte alterius ab alterū. quia tangebant se
extremitatibz. quasi sonū sublimis dei. i. so-
num tonitruī qui dicitur sonū dei quasi so-
nus ab eo factus. Cū starent demittebantur

p̄ne ille. s. penne que erigebant̄ cum vola-
bant. deinde demittebant̄. sicut fit cū aues
cessant a volatu. Cum fieret vox sup firma-
mentū. i. preceptū sedentis in throno velut
aspectum arcus. i. iridis. qui est splendidus
Et sicut ignis inuoluens sicut apparet i cho-
ruscationibz magnis. quatuor penne erant
quatuor ale. Dicit ergo Nicolaus de lira
q̄ designat p̄beta mala ventura de p̄nquo
in hierusalē. maiora q̄ paterent̄ translati in
babiloniam. Per ventū igi turbinis et nu-
bez designat exercitū babilonis venientem
ab aquilone. Per ignē incendētē intelligit̄
incendiū ciuitatis et templi futurum. Per
quaternariū aialiu et facierū et rotarū. in-
telligitur quaternari⁹ numerus regnorum
magnoz sibi inuicē succedentū. s. caldeozū
psarū. grecoz. et romanoz. que regna infe-
stauerūt populū iudeoz. Nec mirū q̄ idē nu-
merus pluribz similitudinibz figurat̄. Nam
et Gen. xij. anni fertilitatis et sterilitatis plu-
ribz rebus designati sunt. s. spicis et vaccis
Per faciem ergo leonis que est p̄ma fm̄ de-
scriptionē hebreoz. signat̄ regnū caldeoz
seu babilomoz que fuit p̄mū inter ista qua-
tuor. Ante et rex babilonis frequēter voca-
tur leo in scriptura. ut illud Hier. iij. Ascē-
dit leo d cubili suo. Et fm̄ aliquos habebat
ymaginem leonis in vexillo. Per faciē hois
intelligit̄ regnū medoz et persarū. qd̄ suc-
cessit regno caldeoz. Illud enī regnū seu do-
minū tractauit humani⁹ populū iudeoz
q̄ cetera. Ante et Cyrus dedit licentiā rede-
undi in iudeam. Per faciem bouis signatur
regnū grecozū. quia sicut bos impellit cor-
nibus. ita regnū grecozū illū populū dei mo-
lestauit. et maxime tempore anthiochi illu-
stris. Ante vocat̄ anthioch⁹ cornu modicū
Dan. viij. Per faciem aut̄ aquile intelligit̄
regnū romanoz. Ante et aquila signus est
romani imperij seu vexilli. Per alas intelli-
gitur angelica potestas. presidens istis re-
gnis. quia ista inferiora administrant̄ p̄ an-
gelos. Per hoc aut̄ q̄ aialia et rote ibāt ab
quatuor ptes. signat̄ dilatatōez istoz regno-
rum ad alias ptes. Per velocē motū et ter-
ribilē aspectū intelligit̄ robur et ferocitas
eoz. Per man⁹ aut̄ opera. eo q̄ man⁹ est or-
ganū organoz. Per firmamentū qd̄ erat su-
per capita aialiu. signat̄ pars superior mūdi
que est locus beatoz. Per sedentē in throno
supra firmamentū. signat̄ deus p̄sides om̄i
creature et celesti et terrestri. ad cui⁹ nutum
oīa disponunt̄. Ante et ad p̄ceptuz sedentis
in throno. aialia quiescebāt et mouebantur
qz ip̄e mutat tempora et etates transfert re-
gna atqz constituit Dan. ij. Per hoc autem
q̄ apparebat in forma humana figurabat̄ q̄
erat in tempore hūanandus. Per hoc q̄ ap-

parebat in specie electri. quod est auro et argenteo fulgidi figurabat sapientia eius cui non est numerus. Per hoc quod a parte superiori retinebatur a lumbis. et sursum retinebat splendorem interius. Et in parte inferiori a lumbis et infra emittebat splendorem exterius. intelligitur quod diuina sapientia prout est in ipso. est nobis occulta. Manifestatur autem nobis aliqua liter per suos effectus. secundum quod dicitur *Rom. 1.* Inuisibilia dei per ea re. Sic igitur in predicta visione describitur diuine presentie superueniens status siue virtus. Et gregorijs expositio. Primo ponit reprobatorum conditionem signatam in turbine. caligine et igne. quos christus iudicat. Secundo electorum sanctam conuersationem signatam in animalibus et eorum circumstantijs: precipue de rotis sequentibus ea que designant sacra eloquia. Tertio angelorum perfectionem signatam in firmamento et throno que erant super animalia. Quarto christi dei et hominis super omnes exaltationem et illustrationem. simili homini sedenti. **V**idi et ecce ventus turbine ueniebat ab aquilone re. Quia ventus aquilo aerem constringit in frigore. non incongrue turbationem maligni spiritus designat. Venit ergo uentus turbine ab aquilone. cuius uisum iudaici populi. malignus spiritus in temptatione concussit. **S**equitur *Nubes magna.* Quia quanto plus exarsit in incredulitate. tanto amplius obsecari meruit ignorantie caligine. ad cognoscendum christum. Et ignis inuoluens. Qui designat malitiam persecutorum iudeorum ergo christum et suos. Et splendor in circuitu eius. Quia dum persecutus in iudea acta est apud apostolorum predicatio dispersa est in multo universo **E**t de medio eius. id est ignis quasi species electri **E**lectrum designat dominum ipsum christum. In electro enim aurum argentumque miscetur. Et argentum ad claritatem crescit. Unde et signat naturam humanam in christo. quasi crescentem ad gloriam et manifestationem sue diuinitatis. Aurum uero a suo fulgore palefcit. et signat naturam diuinam in christo: que a sui fulgore potentie. per opera sue humanitatis se tepauit. et utraq; natura diuina et humana in ipso una persona fuit. **E**lectrum ergo in igne est deus homo factus in persecutione. Et in medio eius similitudo quatuor animalium eius. scilicet siue electri siue ignis. Per ista quatuor animalia signantur quatuor euangeliste. vel etiam omnes perfecti qui christo sunt uniti. et a malis persecuti perfecta opera iuxta euangelica precepta egerunt. Et hic aspectus eorum similitudo hominis in eis. quia uidelicet sancti homines vitam similem tenent christo. qui per excellentiam dicitur homo in presenti: et deum similitudinem glorie cum ipso in corpore et anima in futuro recipiunt. Et quatuor facies unius et quatuor pedes unius. scilicet animalium predictorum: quia per faciem homo cognoscitur: et per fidem a deo cognoscimur. et ipsum cognoscimus

ideo per faciem fides sanctorum designatur. Et quod per pennam in altum corpus auis subleuatur. Ideo per pennam contemplatio qua mens ad deum leuatur significatur. Quatuor ergo facies unicuique animalium sunt. et quatuor penne: quia noticia fidei qua cognoscuntur a deo ipsa est in uno que est simul in quatuor. et similiter una de eo contemplatio. ita ut facies pertineat ad noticiam humanitatis. penna ad cognitionem deitatis. Et pedes eorum recti. quia. scilicet sancti ad mala mundi que reliquerunt non reflectunt. Et planta pedis eorum planta pedis vituli. quia. scilicet predicatores et alij sancti in locutione habent maturitatem. in actione fortitudinem. in mente discretiorem. designatam in diuisione ungule pedis vitule. **T**itul' etiam mature incedit. et fortiter laborat. Et scintille quasi aspectus eris cadentis. Es quod est sonorus. signat predicatores. quia in omnem terram exiit sonus eorum secundum apostolorum. Es candens est predicatio feruida et ignita. **S**cintille huius eris sunt parue sententie de superna gloria ab eis expresse. que auditores incendunt: sed loqui non valent etiam quod intelligunt. Et manus hominis sub pennis eorum in quatuor partibus. per quatuor partes possumus principales quatuor uirtutes accipere. ex quibus relique oriuntur. uidelicet. prudentiam. fortitudinem. iusticiam. ac temperantiam. per manus autem actiua uita signatur. et per penas contemplatiua. **M**anus ergo hominis est sub penis eorum. id est uirtus operis sub uoluntate contemplatiua. et actiua prior est tempore. **C**ontemplatiua uero superior merito et dignitate. Et iuncte erant penne eorum unius ad alteram. Quia scilicet omnis uirtus sanctorum. omnis sapientia eorum. qua alios contemplatiua uolatu transcendent uicissim sibi in pace atque unanimitate iungunt. Non reuertebantur cum incederent. Quia sancti sic a terrenis actibus ad spiritualia transerunt. ut ad ea. scilicet terrena nullatenus reflectantur. Sed unumquodque ante faciem suam gradiebat. **A**n te nos eterna sunt. et sancti uiri in eternis que appetunt pedes boni operis ponunt. **S**imilitudo uultus eorum facies hominis et facies leonis a dextris ipsorum quatuor. facies autem vituli a sinistris ipsorum. Et facies aquile desuper ipsorum quatuor. **I**ste quatuor facies designant quatuor euangelistas propter proprietatem materie. de qua agunt in euangelijs suis. similem predictis animalibus. **N**am mattheus agit de incarnatione. et ideo per hominem signatur. **M**arcus de predicatione resurrectionis: et ideo per leonem figuratur. **L**ucas de passione: et ideo per uuluum animal immolatum figuratur. **I**ncipit etiam euangelium et terminat circa templum. **J**ohannes de eius diuinitate: et ideo per aquilam altissime uolantem describitur. **X**pistiam et de quo tractant fuit homo. in incarnatione et conuersatione **L**eo in resurrectione. **T**itul' in passione. **A**qui-

la in ascensione. Quilibet etiam perfectus habet virtutes. per hec animalia designatas. Dicitur autem facies hominis et leonis a dextris ipsorum quia de incarnatione unigeniti et resurrectione omnes electi letati sunt. Facies vituli a sinistris aspicitur. quia de passione christi discipuli contristati sunt. Sinistrum enim dicitur quod nobis est aduersum. Facies aquile desuper ipsorum dicitur. quia diuinitatem eius altius ceteris alijs descripsit. Et facies eorum et penne eorum extente. Quia omnis intentio operis omniumque contemplatio sanctorum super se tendit. ut possit adipisci que in celestibus appetit. Due penne singulorum iungebantur. et due tegebant corpora eorum. Quatuor penne horum animalium quatuor virtutes sunt. videlicet. amor et spes in futuris. Timor et penitentia seu dolor de peccatis. Penne ergo sibi metum iuncte superius extenduntur. quia sanctorum mentes ad superna eleuantur. Iuncte autem dicitur quia sancti amant celestia que sperant. et sperant que amant. Due vero penne corpora tegebant quia timor et penitentia. a dei oculis eorum mala preterita abscondunt. Et unumquodque eorum coram facie sua ambulabat. Qui se ante se ponit. vigilanter vidit an desinat vel surgat. vel quotidie in bonis excrescat. Ubi erat impetus spiritus: illuc gradiebantur. Impetus spiritus. est incitamentum ad virtutes varias quod est a spiritu. Sicut impetus carnis que sequuntur reprobi. est instigatio ad vitia varia. Et similitudo animalium quasi carbonum ignis ardenti. et quasi aspectus lapidarum. Qui carbones tangit: incendit. Et sic qui cum sanctis peruersus in dei amore exardescit. Lampas lucem suam longius spargit. Et sic vita sanctorum etiam longe posita per bona exempla lucet et illuminat. Et in medio animalium splendor ignis. quia. scilicet. ignis spiritus sancti. a peccatorum rubigine mentem quam replet mundicia reddit. Et de igne fulgur egrediens. Quia ipse spiritus ex se per electos flammam amoris proicit. ut more choruscationis. et per terrorem feriat. et ad amorem accendat. Et animalia ibant et reuertebantur in similitudinem fulguris choruscantis. Quod supradictum est. quod cum ipsa animalia ibant et non reuertebantur. intelligitur ad vitia non redeunt que dimiserunt. Quod autem hic dicitur. quod reuertebantur. intelligitur quia de contemplatiua vita seu contemplatione in quo diu fixi manere non possunt. ad vitam actiuam per studium bone operationis reuertuntur. Et hoc in similitudinem fulguris choruscantis. quia celestia loquentibus: dum per eos supernum lumen intus micat. ad amorem celestis patrie audientes inflaumant. ¶ Cuius aspicerem animalia. apparuit rota una iuper terram. Rota scripturam sacram signat. quia ex omni

parte ab auditorum mentes voluitur. et nullo erroris angulo. a predicacionis sue via retinetur. Ex omni parte voluitur. quia inter aduersa et prospera recte et humiliter incedit. Circulus quippe illius preceptorum. modo sursum. modo deorsum est. quia ipsa que perfectioribus spiritualiter dicuntur. infirmis iuxta litteram congruunt. et ipsa que paruuli iuxta litteram intelligunt. docti viri per spiritalem intelligentiam in altum ducunt. Apparuit autem rota super terram. designante peccatores. quia legem super corda peccantium deus debet. habens quatuor facies: que rota quatuor facies habere dicitur. ex eo quod scriptura sacra utriusque testamenti in quatuor partibus est distincta. Vetus enim testamentum in lege et prophetis. Nouum vero in euangelij atque apostolorum actibus et dictis. Et aspectus rotarum et opus earum quasi visio maris: quia videlicet in sacris scripturis per rotam signatis: magna sunt volumina sententiarum. cumuli sensuum. Nec immerito mari scriptura similes. quia firmanter in ea sententie locutionis. sacramento baptismatis. Et aspectus earum et opera. quasi sit rota in medio rote. Rota intra rotam est testamentum vetus. Rota vero in medio rote est testamentum nouum. in veteri comprehensum. Quod enim ibi futurum promittitur. in nouo impletum ostendit. Per quatuor partes earum ibant. Vadiit rota predicatio eum quem promissit. et promissum impletum ostendit. Et per quatuor partes vadit. quia in quatuor mundi partibus redemptor de quo loquitur predicatus fuit. Et non reuertebantur. scilicet. rote cum ambularent. quod dum nouum testamentum non rescinditur. dum vetus non carnaliter. sed iam spiritualiter intellectus teneat. Post se non redeunt. quia usque ad finem mundi immutabilia persistunt. Statura quoque erat rotis et altitudo et horribilis aspectus. ad terrorem iehenne cruciationis. Scriptura igitur sacra rotam designans. staturam habet in rectitudine preceptionis. Altitudine in celsitudine superne promissionis. Horribilem vero aspectum in minus supplicij sequentis. Et reuertens propheta ad loquendum de animalibus predictis dicit. Et totum corpus plenum oculis in circuitu ipsarum quatuor. Quia videlicet sanctorum actio ab omni parte circumspecta est. bona desiderabiliter prouidens. et mala solliciter cauens. Et ibi notat quomodo vitia sub specie virtutum suggeruntur. Cuius animalia ambularent. pariter et rote iuxta ea. Et cum eleuantur animalia de terra. eleuantur simul et rote. Ambulabant animalia. cum sancti viri in scriptura intelligunt. quem admodum moraliter viuunt. Eleuantur vero a terra. cum se in contemplatione suspendunt. Et quod unusquisque quantum in scriptura sacra proficit. tanto et eadem

scriptura proficit apud ipm. Ideo dicitur qd rote ambulabāt vel eleuabāt cū aialibus. Quocūq; ibat spūs. et rote pariter eleuabātur sequentes eum. Quo em spiritus legentis tendit. illuc et diuina eloquia eleuant. Legētia em spūs siquid i eis scire morale aut hystoricum querit. sensus hunc moralis historie sequitur. Siquid tipicum mox figurata locutio cognoscitur. Siquid contemplatiuū. statim rote quasi pennas accipiunt. Cū eūtibō ibant cū stātibō stabāt. et cū eleuatis a terra pariter eleuabāt. Habūt cū euntibō qd eos q se ad utilitatē prīmi extendūt. sacra eloquia dictorum suoz passus in eius itinere disponunt. Stant rote cum stantibō aialibus. quia eos qui fortes sunt in fide. ut aduersis euntibus resistent. et contrabidentes reuincant. rectitudines suam sacra eloquia pfirmant. Cū eleuatis eleuant. quia i quātum quisq; ab alta ptemplatōnis et pfectōnis profecerit. tantū ei sacra eloquia de altioribus loquūtur. Spūs vite erat in rotis. quia. s. dilectōnem dei et prīmi capimus in eloquijs diuinis. que vita est anime. Et similitudo sup capita aialuz firmamētū. quasi aspectus cristalli horribilis. Nomie firmamenti potest intelligi angelica natura. que creata est cū libero arbitrio flexibili ab bonum et malum. Quibusdam autē ex eis labentibus alij confirmati sunt. ita ut iā fluxe non possint. et ideo signant congrue per cristallum. quod ex aqua fluxibili fit. s; ita obduratur ut liquefieri non possit. Horribilis dicitur iste cristallus. quia nobis pauentes sunt angelice potestates. et super capita animalium extētū dicitur. quia supra intellectum nostrū sunt pfectō et gloria eorum. Sub firmamento autē penne eoz recte alterius ab alterū. Tunc penne aialium recte sunt alteri ad alterū. qm bonuz qd quis habet primo studet pmuticare. substātiā videlicet tpalem. vel doctrinā et huiusmodi. Et audiebam sonū alarū. quasi sonum aquarū multarū. Quia. s. ille virtutū sonus. qui in aures dei prius ex paucis sanctis. incarnato domio factus est. postea diffusa p dicatione de xpo per orbem ex aquis multis. i. ex populis inumeris cōuersis multiplicatus ē. Quasi sonū sublimis dei. Quia videlicet ipse deus implet mentes sanctorum et cordibus eorum amorem infundit. Ipse ex amantibus cordibus suscipit precem. Et quia laudem dei quā prius pauci sancti postea multi conuersi i mundo predicauerūt. Demū in celo vniti. cū capite suo xpo. sine fine plene laudabāt. Et cū ambularet quasi sonus erat multitudinis ut sonitus castrorū. Aialia ambulāt. cū sancti p dicatione et ad fidem trahendo discurrūt. Et quia quos cō-

uertunt i laudem conditoris. simul exurgūt fit quasi sonus multitudinis. Et quia in p dicatione eadem bellū contra demones conuersi assumunt. ideo dicit quasi sonitus castrorum. Castra em multitudines exercitus dicūtur. Et cū fieret vox super firmamētū qd erat sup capita eoz. stabant et submittebant alas suas. Quia videlicet sanctorū mētes cū creatoris sui potentiam intenta ptemplatōne p siterāt. vilescūt eoz aīo stutes qd habent. Et hoc est submittere alas que stutes signāt. Et etia cū considerāt iudicia dei que p siterāt vox dicit sup firmamētū. timent et se humiliant imminens capiti eorum. Et sup firmamētū imminens capiti eorum. quasi aspectus lapidis saphiri silitudo throni. Thronus designat angelos supremos. sicut firmamētū inferiores. Saphirus qui habet colorē aereū. signat dignitatem et pfectōnez maiorē superiorū angeloz. Et super thronuz quasi aspectus hominis desup. Quia videlicet sup angelos etia supremos eleuat est homo ih̄s xpc deus noster. Et vidi quasi speciē electri. s. illū hoīem sup thronū. quia videlicet utraq; natura diuina et humana in xpo est ut supra expositū est de electo. Et lut aspectus ignis intrinsecus p circuitū ei a lūbis et desup. Et a lūbis vsq; teoz sū. quasi spēm ignis splendentis in circuitu. quia. s. ante incarnatōnez que i lūbis designat. vni geniti dei sola iudea intra se ardore amoris eius habuit. Sed post incarnatōnez ei ignis resplenduit. quia vniuerso mūdo gentibus claritatē spūs sancti effudit. Et etia angelos ad amorē suū p diuinitatē tenuit. et homines ad sancti ardoris sui desiderū ex humanitate reuocauit. hec omnia Greg?

Quā ad terciū princip. §. xx. pale. qd notat in auctoritate apli. dico qd monstrat. speculatio seu visio clara et essentialis. unde dicit. Tūc autē facie ad faciē. s. videbim deū in alia vita. Ubi scienduz fm. b. tho. sup eplā pauli. j. ad Corin. xij. Super hoc verbo. qd de fm qd de nō habet faciē. Et ideo cū hic dicit facie ad faciē methaphorica locutō ē. Dicimur em tūc videre aliquē fm faciē. cū videm psonā sicuti ē. hoc autē vult dicē aplus cū ait. Videbim in patria faciē. i. videbim dei essentia. j. Job. iij. Videbim eā sicuti ē. Quisimōi aut visio i corpe mortali haberi non pē. Ante moysi hoc postulanti dixit dñs. Videbis posteriora mea faciē autē meam videre nō poteris Exo. bi. xxxij. Videre psonam ex pte dñi. est videre ipsam imperfecte: puta qd sit nature rationalis. qd sit vnus viuēs magnus et b. S; quis vel qualis sit cognosci non potest. nisi vidēdo faciē. Sic de videri potest hic. qd ex pte posteriori. quia cognoscē possum ratōe

vel fide deū unū esse rātionabilem uiuentem. et imensū: sed non sicuti est in essentia sua. Et si moyses pure aliquā uidit diuinā essentiam in corpore constitutus. fuit visio illa q̄ si momentanea p̄ modū passionis transeuntis. et nō duratura p̄ modū habitus p̄manētis. sicut est visio facialis patrie. Nec obstat huic sententiae quod dicit Jacob Gen. xxxij. Uidi dominū facie ad faciem. Non enim p̄prie loquendo fuit illa visio Jacob facialis. sicut est visio patrie. Sed fuit visio ymaginaria in qua sūt diuersi gradus. Altior. s. uidē illud qd̄ apparet in ip̄a ymagine in qua apparet. Et alius gradus infim⁹. s. audire tñ̄ uerba. At q̄ iacob insinuaret excellētā uisionis ymaginarie sibi ostense dixit. Uidi dñm facie. Nō q̄ uidit deū p̄ essentia s̄m t̄ho. ubi supra. **Notandum** est aut̄ s̄m ip̄m. b. t̄ho. q̄ sensibile aliquid potest tripliciter considerari. Primo p̄ sui presentia. Sic ip̄a lux que ē p̄sens oculo. Secdo p̄ p̄sentia sue similitudinis in sensu imediate deriuatā. sicut albedo que est ī pariete uidet. nō existēte ip̄a p̄ntialiter ī oculo: sed eius similitudinē. licet ip̄a similitudo nō uideat̄ ab eo. Tertio p̄ p̄ntiaz similitudinis nō imediate deriuatē ab ip̄a re. sed deriuatē a similitudine rei. sicut cū uidetur aliquis homo p̄ speculū. Nō enim similitudo hominis imediate est ī oculo: sed similitudo hoīs resultata. Loquendo igit̄ p̄ hūc modū de uisione dei. dicendū q̄ naturali cognitōe solus deus uidet seipsum. q̄ in deo idem ē essentia sua et su⁹ intellectus. et ideo essentia sua est p̄sens suo intellectui: nec aliqua creatura etiā glorificata. potest eo modo deū uidere. sicut ip̄e uidet seipm. quia hoc est simpliciter infinitū a finito p̄prehēdi: qd̄ nō p̄ esse. vñ̄ dicit. xxxij. dicit̄ de eo. Magn⁹ scientia et incōprehensibilis cogitatu. Et sic intelligit̄ illud Math. xj. qd̄ dixit. Nemo nouit filiū nisi pater. neq̄ patrē q̄s nouit nisi filius. s. noticia plene p̄prehensionis: nec p̄ dictōez exceptiuaz. nisi excludit̄ sp̄s sanctus. cui⁹ cū patre et filio est una plenissima cognitō. Et quod sequit̄ ī illa auctoritate xpi. Et cui uoluerit filius reuelare. Intelligendum est filium reuelare alicui patrē. non noticia cōprehensionis. sicut nouit ip̄e filius patrem sed noticia app̄hensionis. sicut cognoscit̄ a sanctis. **Secdo modo** put. s. p̄ p̄ntia similitudinis rei ī sensu imediate deriuatā. uidetur aliquid sensibile. sicut albedo in pariete uidetur ipsa non assistente p̄ntialiter ī oculo: sed in similitudine. Sic forte angeli naturali cognitōne deum uident. Et hec visio fuit in angelis malis ante lapsum. Sed maiori lumine supaddito. s. lumie glorie angeli confirmati. uident deum facie ad faciem. i. clarissime suam essentia. Unde saluator Math.

xxij. inquit. Angeli eorum in celis semp uident faciez patris. Et similiter sancti lumie glorie eis coicato faciem dei uident. Quod ardent̄ postulabat ps. bicens. Quando ueniam et apparebo ante faciem dei. Et de ip̄o lumie glorie ait idem ps. In lumie tuo uidebimus lumen. Quod lumen quidaz dixerūt esse quandā similitudinē de deo creatā. Sed hoc esse oīno falsum et impossibile. pbat. b. t̄ho. ubi supra tribus rātionib⁹. Et prima est q̄ nūq̄ potest aliquid cognosci p̄ essentia si cognoscat̄ p̄ similitudinē que nō conueniat cū ip̄a re in specie. Lapis enim non potest cognosci s̄m illud qd̄ est. nisi p̄ specie lapidis que est in anīa. Nulla enim similitudo ducit ī cognitōnem essentie alicui⁹ rei. si differat a re illa s̄m specie. et multomin⁹ si differat s̄m genus. Nō enim p̄ specie equi vel albedinis. potest cognosci essentia hominis. et multomin⁹ essentia angeli. Multo igitur min⁹ p̄ aliquā sp̄m creatam quecūq̄ sit illa potest uideri diuina essentia. cuz ab essentia diuina plus distet quecūq̄ sp̄s creata in aīa. q̄ species equi vel albedinis ab essentia angeli. Unde ponere q̄ deus uideat̄ soluz p̄ similitudinē seu p̄ quandā refulgentia claritatis sue est ponere diuinā essentia nō uideri. Secda rāto ē quia cum anima sit quedam similitudo dei. visio illa magis esset specularis et enigmatica que est in uia. q̄ visio clara et apta que promittitur sanctis ī gloria. et in qua erit beatitudo nostra. **Uñ̄ Augusti.** dicit hic in glo. q̄ visio dei que est p̄ similitudinē p̄tinet ad uisionē speculi et enigmatis. **Tertia rāto** est. quia sequeret̄ q̄ beatitudo hominis ultima esset in alio q̄ in ip̄o deo. quod est alienum a fide. Sequeret̄ etiā q̄ naturale desideriu hominis quod est pueniendi ad p̄mam rerum causam et cognoscendi ip̄am p̄ seip̄am esset inane. Uidet̄ ergo diuina essentia p̄ seip̄az ī patria. et nō p̄ similitudinē creatā. Et hoc est qd̄ dicit ap̄lus paulo inferius. Tunc cognoscam sicuti ⁊ cognitus sum. id est sicut deus cognoscit̄ essentia meam. ita deū cognoscas p̄ essentia suā. Non tamen ly sicut importat equalitatem: sed similitudinē. Sic ergo in lumie glorie qd̄ tñ̄ est quid creatū. eleuatus in intellectus uidebit lumen diuine essentie. Ad qd̄ intelligendū sume exemplū in lumie corporali. Oculus enim noster nō est tante potētie q̄ possit fixe respicere in solē et quāto plus appropinquaret ad eum. tāto sepior rediretur ad uidentū ip̄m. Ita oculus intellect⁹ humani est ita debilis ex parte sui. q̄ ī tam excellenti luce diuine essentie figi nō p̄. nisi confortet̄ et fortificet̄ p̄ uirtutē diuinam. Et ista uirtus fortificans ⁊ confortans dicit̄ lumie glorie. **Ideo** dicit̄. In lumie tuo ⁊c. Nul lum enim lumen aliud lumen demōstrat q̄ se.

Neq; em̄ lumen solis adiuuat. ut videatur lu-
na aut stelle. **U**nde ⁊ quando luna est. xv. ae-
re sereno. de nocte multo clarioꝝ apparet. q̄
cuꝝ oritur sol. Et si quis accenderet mille tor-
ticia de die. non p̄pter hoc melius videret so-
lem. Sic ad p̄positū. Lux diuina eterna ⁊ in-
finita p̄ aliam lucē non videt. q̄ p̄ seipsam
que lumen glorie efficitur. quādo intellectui
creato coicatur. ita q̄ lux intellectiua vni-
ta est cū diuina. et videt p̄ virtutē diuinam.
non p̄ lucem suā p̄p̄iam. **U**nde heretic⁹ ess̄
qui diceret. q̄ intellectus beat⁹ videt deū si-
ne lumine glorie. quia hoc esset dicere. q̄ in-
tellectus humanus videt deū virtute p̄p̄ia.
quod est falsum. **P**rosequat̄ de exemplo lucis.
Mediante ipsa luce tu vides terrā. lapides.
arbores. aī alia. et multa alia. Et cum ipsa
eadem luce videns soles. **O** considera ubi sit
ista lux solis. mediante qua tu vides solē et
alia: certe non est lux in oculo tuo. sed sup-
re visa. Et ideo tē stante in loco obscuro. vi-
des rem que est in loco luminoso. siue rē lu-
minosā. Et nocte obscura vides stellā et do-
mū aliquā que sit ab aliq̄o lumē posita: q̄
uis lumē suū non reddat claritateꝝ vsq; ad
lumen tuū. Et sic vides mediante duplici lu-
ce. vna est tui qui es in loco tenebrosō. Sed
oculū habes ab intra luminosū. cui⁹ lux ex-
tra non extendit̄. **S**ecūda est illa lux que est
diffusa et reuerberata sup̄ illā rem quā tu
vides. **Q**uēcūq; harū duarū deficeret nō vi-
deres. neq; p̄ lucē oculi tui solā: nec solum
p̄ extraneam. si tua p̄p̄ia deficeret. **S**i autē
vis respicere mediante ista duplici luce si-
ne alio medio solem in spera sua. certe hoc
non vales: sed poti⁹ excecaberis. Et ratio hu-
ius est. quia lux solis reuerberat in tua lu-
ce p̄p̄ia. et est tāta distantia inter tuā ⁊ su-
am. q̄ tua refugit ip̄am. ⁊ sustinere non po-
test p̄pter excellentiā claritatis. **U**nde quā-
tūcūq; coneris nō potes oculū fixē tenere
aptum ad speram solis. Et autē volantē in-
ter oculū tuū. et sperā solis etiaꝝ videre nō
vales. Sed si lux solis posset vniri cū tua lu-
ce suspendēdo defectū ⁊ debilitateꝝ ip̄ius tue
lucis. que suspēso sequeret̄ ex vnione facta
tūc respicēs solē ip̄m in spera sua cum de-
lectatione et suauitate. sine reuerberatōe ocu-
lorum. **N**unc ad p̄positū. sciendum q̄ due lu-
ces sunt necessarie ad videndū deū simul vni-
te virtute fortioris lucis. **V**idelicet lux hū-
ani intellectus. et illa est debilis. ⁊ lux diuina
et illa est fortissima. **S**i lux naturalis hu-
mana. s. intellectus consideratur sola. nihil
cognoscit certitudinaliter. **S**icut qui in te-
nebris ē et nihil videt. quū in alia luce pos-
sit opinari aliquid. Sed non perfecte scire
Sicut existens aliq̄s clausus in camera ob-
scura. potest diuinare palpando. audiendo.

gustando. vel odorando aliquid quod est intra
camerā. Sed dubitare habet se decipi. quo-
usq; oculus illud videat virtute lucis ab ex-
tra venientis. Et ideo anime damnatoꝝ er-
rant in cognitione dei. reputando ip̄m inui-
stum ⁊ crudelē. quia non habent aliā lucem
q̄ p̄p̄iam s̄m sensū. cū illa iudicando. diui-
nādo ⁊ opinādo. Et ipse anime dānate diui-
na luce. s. naturaliter infusa. videt oēs alias
aīas. ⁊ gloriā beatoꝝ ad ipsarū afflictōem.
et aliq̄n statū animarū viatoꝝ ad suā p̄fusi-
onem. et penas animarū dānatoꝝ ad eorū
tribulatōnē. **S**icut p̄t̄ i p̄bōla diuitis epu-
lonis et lazari **L**uce. xvj. Quia igitur lumē
glorie p̄exigit in intellectu humano lumen
gratie ut supueniat ei. quia in animalo dā-
natoꝝ nō reperit̄ ip̄m lumē gratie. **I**deo nō
sūt susceptibiles lumis glorie. ⁊ ideo deū vi-
dere nō possūt. nec gloriā suā. Sed aīe bea-
toꝝ habēt p̄p̄iā lucē. gratia informatā. in
qua diuina lux illustrādo secū vnif. non p̄-
mittendo infirmari aut exterreri: sicut fue-
runt exterriti oculi exteriores ⁊ interiores.
petri. iacobi. ⁊ iohis. in trāsfīguratōe dei. q̄
adhuc erant mortales. facta ḡ illa vnione p̄
lumen glorie. **U**idet intellect⁹ creatus in vir-
tute intellect⁹ increati. Et sic lux naturalis
que erat gratiosa supra se eleuata a luce glo-
riosa: que nō est aliud q̄ verbū diuinū eter-
num. tanq̄ solaris radius a patre p̄cedens
videt lumē glorie gloriōsū deū. et oēm crea-
turam sup̄ quā talis lux spargit̄. Et q̄ illa
lux totū videt. nihil ei absconū est: ideo qui
libet sanctus videt omnē creaturāz vbiq̄
sit. **S**icut oculus human⁹ si esset in sole vni-
tus cū suo radio claro. certe videret vbiq̄
q̄ sol attingeret ⁊ irradiaret ex se: et in sole
videret plus et minus. s̄m q̄ illa vnitas ess̄
perfecta. Et quia aīa x̄pi perfectissime fait
vnita cū verbo eterno et est: ideo perfectis-
sime videt verbū et omnia que sunt in ver-
bo. **A**lie autē aīe plus ⁊ minus vident. s̄m q̄
sunt plus vel min⁹ vnite s̄m p̄fectionem ca-
ritatis: que est causa huius vnionis et visi-
onis facialis. Et sic habes q̄ lumen glorie
non est creatura. s. aliqua de perse represen-
tans creatorem. Sed est ipse creator: lumen
glorie sue vnitus intellectui humano. Et sic
in lumine tuo. s. verbo diuino videbimus lu-
men. **U**nde et **J**ob. in apoca. circa finem di-
cit. q̄ in illa ciuitate sup̄erna non vidit so-
lem. nec lumen lucerne est ibi. sed agnus. s.
verbum eternū illuminat illam. **A**d hoc eti-
am facit. quod dixit x̄pc **M**atth. xij. **J**usti
fulgebunt sicut sol in regno patris mei. id
est lux verbi. quod verbum est sol vite eter-
ne. Et lux cuiuslibet beati erit quid vnus p̄
vnionem non per conuersionem. Non enim
conuertetur lux verbi. Sicut nec natura

sua. qua idem est in naturā anime beate vel glorie eius. Sed sicut in misterio incarnatōnis. salua uniuscuiusq; proprietate nature. unita sunt diuinitas et humanitas. diuinitate pmanente impassibili. humanitate subiecta mortalitati. deus et homo uniti sūt in unitate persone. ita lux increata cuz luce anime unita erunt unū. non quidem unitate persone: sed unitate caritatis et amicitie pfectissime. remanente tamē deitate. in sua virtute et gloria finita. Unde dominus ih̄s in oratione ad patrem facta post ultimam cenam inquit. **N**olo pater ut quos dedisti mihi sint unū. sicut et nos unum sumus. **E**go in eis et tu in me. ut sint pseruati in unū. et videant claritatem quaz dedisti mihi **Joh. xvij.** Tunc. s. in patria videbimus facie ad facie. **E**t ut dicit deuotus **Verū.** Felix aīa que terre no resoluta carcere libera celum petit. **Q**ue dulcissimū dñm facie ad facie cernit. ubi verus sol iusticie. mira sue pulcritudis visioe oēs recipit. **E**t illa uniuersos celestis patrie ciues illuminat. ut luceat ipi lumie videlicet illuminante. ultra oēm solis nostri splēdorē in mortali adherētes deitati. **E**t in huius figurā dixit regina hester vxor assueri maximi regis. qui interpretat beatitudo. significās animā sūmi regis regū ih̄s xp̄i. qui ē vera beatitudo. de ip̄o loquēs. **M**irabilis es valde domine. et facies tua plena est omnī gratiaz. **E**t. **iii. Reg. x.** In figurā dicit. q. uniuersa terra desiderabat vidē vultū salomōis. **Q**uā ad terciū modū vidēdi sensibilia. s. p. pñtiaz similitudinis. nō imēdiate deriuare ab ip̄a re. sed deriuare a similitudine rei. sicut vidēt hō p speculū. **S**ic isto modo vidē? seu cognoscimus deū. cognitōne naturali in vita ista. **E**t sic exponit. **V**idē? nūc. i. p. ratōem naturalē nostrā. **E**t si addat lumī naturali fidei lumen q. est sup̄naturale. adhuc plenī? vidē? deū in vita pñti: sed tale lumē fidei si nō sit caritate formatū. nō sufficit ad cōducendū ab lumē glorie. **I**nter deū em̄ et aīam est infinita distantia pfectōnis virtualis. **D**e? em̄ infinitus est. et quelibet eius virt? infinita. **A**nima autē sicut et quelibz creatura est finita et potētie finite. **C**uz igit? finitū nō possit comprehendere infinitū. nō poterit aīa deū cōprehēdere: nisi efficiat unū cū eo. **E**t sic q. amodo efficietur infinita. **H**oc autē caritas operatur. quia qui manet in caritate. in deo manet et deus in eo. **i. Joh. iij.** **E**t. **i. Corin. vj.** Qui adheret deo. s. per dilectōez vn? spūs est cū eo. non quidē substancialiter: sed affectualiter. **H**abet em̄ amor fm̄ dionisiū vim unitiū. et calori assimilaf qui diuersa unit et cibū in assumētē pvertit. **S**ume exemplum in agno vel alio cibo qui a nob comēderet. **C**ertum est em̄. q. agnus cum multis

gradibus pfectionis naturalis sit inferior homine. nunq unū effici posset cū boīe. nisi p unū modū. s. p. calozē naturalem hominis ipm agnū in cibū sumptū digerentis. et i substantiā sui pvertentis. **E**t sic agn? qdāmodo efficiet homo. **S**ed si homo comēderet venenum vel rem venenatū. nō posset illud conuertere in se. **E**t ratio hui? est. quia illud sumptum extinguit calozē naturālē quo fit digestio et conuersio. **S**icut etiā si comēderet lapidem vel ferrū nō conuerteret in se ppter sui duritiā et frigiditatē. **I**lli em̄ cibi dicuntur esse pporcionati hūane nature. qui picipant cū caloze. et sūt sine resistentia. de facili conuertibiles in substantiā suā. **S**ic ab ppositū dicendū. **S**i homo vult pverti in deū. et effici deus. s. p. participatōez. oportet q. pmebat ab eo. i. incorporet seu uniat p calozē sue infinite caritatis. **S**ed deus ip̄e nō pmebit cibū. i. nō unit secū in gloria eum qui calozem caritatis hic nō habuerit feruenter. **N**am et de quibusdam tepidis dicit ipse per **Joh. apoca. iij.** **Q**uia tepidus es incipiā te cuomere de ore meo. **T**epidus est. qui fidem habet sine operibus. et absq; caloze caritatis efficaciter manet. **E**t ideo ap̄lus faciens cōparatōnem inter virtutes. pcludit q. maior horum est caritas. **V**eruz quia nihil potest amari nisi sit pgnitū. ideo ad amorē caritatis erigitur pmo pgnitio rei. que ad sufficientiā haberi nō potest nisi p fidem. **E**t ne homo deficiat vel oberret a fine vltio. iam cognito: erigit? spes p quā tendat in illū finem. **U**nde et de his tribus tanq; necessarijs dicit **Eccl. ij.** **Q**ui timetis deū credite illi. s. p. fidem. et nō euacuabit? merces vestra. **E**t sequitur imēdiate. **Q**ui timetis dñm sperate in illum. et in oblectatione veniet vobis misericordia. **E**t exinde sequit. qui timetis deū diligite illū. et illuminabunt? corda v̄ra. **E**t talis cognitō. s. habita ex lumie gratie et caritatis. posset etiā dici licet nō ita p̄prie visio facialis respectu. s. eius que solum est p fidem vel ratōnem naturalem. **U**nde ps. de electis ait. **A**bscondes eos. s. a turbinito mūbi et occupatōnibus eius in abscondito faciei tue. i. in facie videlicet cognitōis gratiose a te eis collate. et reprob absconde et ignorate. **¶** **C**apitulū septimū. **D**e intellectu practico quomodo debet exerceri.

Debet quoq; anima oculo suo sinistro. i. intellectu practico uti virtualiter. s. ad bñ op̄anduz. **I**ntellectus enim bonus ait ps. omnibus facientibus eum. id est bonum intellectus i illis est. qui non solū querunt intelligere ut sciant: sed etiam ut faciant facientes bonū quod intelligunt. **S**cienti enim bonum et non facienti peccatū est

illi. Inquit Jacobo in canonica sua. Ante et item ps ait. Sicut oculi seruoꝝ in manibus dominoꝝ suoꝝ. s. sunt. Ita oculi nri ad dñm deũ nostrũ. Oculi seruoꝝ dicunt esse in manibus dominoꝝ. s. ad videndum. si aliquid in manibus habent ad conferendum. vel si aliquid habent ad exercendum. ut illud operent. Et ita oculi electoꝝ sunt directi ad dñm. Ad considerandum largita et banda beneficia illata. et conferenda supplicia. et iusta agēda exercitia. ut p̄siderent que dñs vult eos agere: sicut seruus cōsiderat opera que vult dominus suus eũ exercere. Et sic oculi seruoꝝ sunt in manibus dominoꝝ. i. in operibus que volunt dñi ab eis. Et q̄ multa sunt que a nobis inspicienda et p̄sideranda sũt ad agendum. Ideo Jo. in Apoca. iij. c. refert. q̄ aia lia que ipse vidit in circuitu dñice sedis. de signantia s̄m Grego. dei electos erant plena oculis. Oportet em̄ oculos habē sp̄uales intus et extra. inferi et supra. retro et antea. In dextera p̄te et sinistra. ad valendum bene inspicere que nobis sunt p̄gruentia. Cin te et xpc dixit cuidam ab eo illuminato. Respice Luce. xvij. Et primo.

Respice intus in p̄cientia. ut rectificer.

Respice extra circa creatura. ut recōpēsent.

Respice supra ad celestia. ut adiueat.

Respice infra ad supplicia. ut ad ea n̄ intret.

Respice retro ad p̄missa. ut remoueat.

Respice ante ad pericula. ut caueant.

Respice ad dextera sc̄oꝝ exempla. ut filia agantur.

Respice i sinistra prauoꝝ gesta. ut tua p̄fiantur.

Quo ad primũ dicit sal. s. j.

uato: Luc. xj. Et ne lumē qd̄ i te ē tenebre sint. i. ne sis tenebrosus in p̄sideratōe eorũ q̄ intra te sũt. Quis ei ocul⁹ corp̄alis. et si alia videat seipm̄ videre nō possit. Ocul⁹ tñ sp̄ualis anie. et se et alia videre p̄. q̄n̄ymo ut dicit Hugo de sancto victo. Ocul⁹ tu⁹. s. aie nihil bene videt. si seipsum nō videt. Et querenti cuidaz gentili ab appoline. quid sibi esset agendum ad beatitudinē consequendā. Responsum est: nosce teipsum. Ad quod facit illud Job. Visitans speciem tuam non peccabis. i. considerans teipsum. Hinc et deuot⁹ Bern̄ ad Eugenium papam. In sc̄o li. de consideratione inquit. Ad te primũ inchoet consideratio tua. Non solũ aut a te: sed et inte finiat. Quocũq; euagetur ad te reuocet cum salutis fructu. Ante et ec̄s. ij. dicitur. Oculi sapientis in capite eius. Oculi quidē corp̄ales ita sunt in capite stulti. sicut in capite sapientis. Sed oculi sp̄uales. s. consideratōnis. solũ sunt in capite sapientis. i. virtuosi nō stulti. i. peccatoꝝ. In capite videlicet in parte superiori anie ut s̄m rationē opetur.

Dec autem consideratō sui s̄m Bern̄. ubi supra in tria diuidit. ut. s. respicias. Quid sis in natura. quis in p̄sona. qualis in moribus seu vita. **Respice ergo primo quid sis in natura.** Et considerans occurret tibi illud beati Job dicentis. Homo natus de muliere breui uiuens tempore repletur multis miserijs. et nunq̄ in eodem statu p̄manet. Respice igitur quia natus es de muliere nud⁹. s. et pauper. Miser et miserabilis: erubescens q̄ sis nudus. plorans q̄ natus sis. Murmurans q̄ sis natus ad laborē nō ad honorem. Natus de muliere et ob hoc cū reatu. Primã voce quã emittis fletus est. quasi ex hoc p̄phetans. s̄m Aug. de ciui. dei. te in valle lacrimarum ingressum. Breui uiuens tempore. Et ideo semp̄ cum metu. Et ipa quoq; breuitas incerta est. Repletur multis miserijs et vere multis: quia corp̄is et aie simul. Cũcti enim dies eius laboribus et erũpnis pleni sunt. Et dicit Ec̄s. ij. Quid em̄ calamitate vacat. nascente in peccato. fragili corp̄e. mēte sterili. repletus in corp̄e penalitatibus. infirmitatibus. necessitatibus innumeris. In aia vero replet⁹ ignorantia. cōcupiscētia. malicia. Demũ nunq̄ in eodem statu p̄manet. Alteratus etate. substantia. honore. moribus. affectu. et nunq̄ quiescere valēs. Respiciendo igitur quid in natura es. ad magnã hūilitatē te inducet p̄sideratio hec. **Et q̄ rationalitas q̄ ad quidditatē hominis p̄tinet respecta te s̄b leuabit a deiectōne tante hūilitatōis.** **Respice sc̄o quid sis in p̄sona. i. cui⁹ conditōnis. si videlicet laicus. clericus. religiosus. vel prelatus.** Nam si laicus. ut dicit Hiero. xij. q. j. ca. duo sũt. Licet his temporalia possidere. Sed non nisi ad usũ. i. non ad abusus. His concessum est vxorem ducere. terrã colere. inter virũ et virum iudicare. Oblationes super altaria ponere. decimas reddere. Et ita saluari poterunt. si vitia benefacendo vitauerint. Respice ergo si in tali statu es. q̄ consciētia tua s̄m hec rectificetur. **Si clericus es. interpretare nomen tuũ ut coneris esse quod diceris.** Cleros enim grece. latine fors interpretatur. quia. s. ipse clericus est pars domini. et dominũ suã partem habet. Et autē dicit Ambro. de fuga seculi. Cui portio deus. nihil curare debet nisi deus ne alterius impediatur necessitatis munere i. sollicitudinis occupatione. Dec est em̄ natura sacerdotis. Fuga. abdicatō domesticorum. et quedã alienatio carissimoz. ut suis se abneget qui deo seruire gestit. xij. quest. j. Cui portio. Illud quoq; eos obseruare oportet. quod ait Ap̄lus. Ab omni specie mala abstinete vos. extra. de vi. et ho. cle. Ab omni. Et precipue a familiaritate mulierũ. ut. lx. xxj. di. clericus. et. c. sequentibus. Si autem

religiosus es. et sic religatus. i. bis ligatus. ligamine p̄ceptorū in baptis̄m̄ acceptione. et ligamine obseruatōnis consilioꝝ in solēni p̄fessione. **R**espice quod ait Aug⁹. disti. xlvij. Quātūlibet. Dicut difficile sū exptus meliores q̄ qui in monasterijs profecerunt. Ita difficile sū exptus peiores q̄ qui in monasterio defecerūt. Dis igit̄ debitis contemplationi et orationi ab omni strepitu tempaliū cessare p̄uenit. et victu et vestitu contenti. nullā inter se p̄rietatē habere: sed omnia in p̄muni s̄m̄ Dierō. xij. q. j. duo sunt. Debz etiam claustrō esse p̄tentus. quia sicut piscis sine aqua caret vita. Ita sine monasterio monachus. **P**edeat igit̄ solitari⁹ et taceat. quia mūdo mortu⁹ est. xvij. q. j. Placuit. Si autē prelatus es. **R**espice quia s̄m̄ Erisos. in iudicio sedes. Si em̄ bene vixeris. et bene docueris. populū instruis quomodo uere debeat. Si bene docueris et male vixeris. deū instruis quomodo te debeat condemnare. dist. xl. Multi. Tanta autē debet esse p̄cellentia vite rectoris ad vitā subditōꝝ. quā tū pastor excellit p̄bitōꝝ suaz ouiu. Nec sibi sufficit puritas sua. nisi et puniat aliena crimina. **E**nde Aug⁹. Qui nec regiminis in se ratōnez habuit. nec sua delicta detersit: nec filioꝝ crimen correxit. canis impudicus dīcendus est magis q̄ episcop⁹. ij. q. vij. **R**espice tercio. Qualis sis in vita. proficiens. scz aut deficiens. in moribus. in aduersitatibus. et prosperitatibus: circa que oportet te tenere mediū si non vis p̄tere modū. Nam ut dicit poeta. Est modus in rebus. sunt certī deniqz fines. Quos ultra citraqz nequit cōsistere virtus. **I**nte ergo consiste et non infra dei. non attolli supra. non euadere i lōgius. non extendi latius disce. Nā ut longitudo. s. numia. exterminiū habere solet. dilatio scissuram. altitudo ruinam. et p̄fundū absorptionē. **L**ongitudinem nimia tibi assumis cū promittis tibi longiorē vitā. Latitudinē vero incongruā cū in sup̄fluas distenditur anim⁹ curas. **A**litudinē ruinosa cum te se plus p̄sumit. **P**rofundū cū se plus debito deicit. **Q**ui em̄ longa sibi mentitē tempora. nonne ingreditur iter exterminij. **T**ransit em̄ vite terminos productōnis vite solitudine. **S**imiliter anim⁹ distentus in multa. multis laceretur curis necesse est. **N**empe imoderata extensio extenuationē. et extenuatio nimia scissionē facit. **A**lta vō p̄sumptio quid nisi ruinosā precipitatio est. **E**nde salomon in p̄verb. Ante ruinā exaltat̄ cor. **N**imia aut̄ pusillanimitatis deiectionē desperata quedā absorptio est. **M**ediū ergo in cunctis tene. ut possis p̄prehendere cū omnibus sanctis. que sit longitudo. latitudo. sublimitas. et profundū. s̄m̄ apostolū. **R**espice

etiā qualis ex te sis. qualis ex deo. **E**x te mala. bona a deo esse non ambigas.

Respice secūdo extra te. **S. ij.**

.i. creata s̄m̄ illud **I**sa. lx. **L**eva in circuitu oculos tuos et vide. **I**n circuitu enim tuo ex omni latere inuenis creaturas. **O**m̄is autem creatura triplici voce te alloquit̄ s̄m̄ hugonē de sancto victore. **E**t p̄ma est accipe beneficium. scda est redde seruitiū. tertia est caue suppliciu. **E**t a superioribz inchoando dicunt angeli p̄ effectuz tibi. **A**ccipe beneficium nostrū. qd̄ ex p̄te creatoris continue tibi impēdimus custodiendo. a malis eripiendo. ad bona excitando. **E**t pro hm̄i beneficō ipi creatori redde seruitiū. ei⁹ mādata adimplento. alioquin testes erim⁹ p̄tra te in iudicio. et mīsterio nostro ad inferna detraheris.

Dicit tibi celū cū lumīaribz suis. **E**go tibi motū p̄beo et sine me insensibilis p̄manēs **G**ratissimam lucē tibi sol porrigit. ne in tenebris tēdiosus resideas. et ut pater vere in omnia inferiora multiplicēs virtutes infundit. **E**t ne obscura in totū nox habeat. luna cū stellis splendorē emittūt. celūqz decorant. **P**ro hui⁹ igitur beneficijs redde obsequium creatori nostro. gratias agens adimplēs illud p̄s. **B**enedicā dominū in omni tempore.

Loquit̄ ignis modo suo dicens. **O** hō quantum beneficiū tibi presto. te calefaciēdo. cibos tuos decoquēdo. q̄ plura opera efficiendo. tibi putilia. et sine mei participatōe i calore naturali nutriri nō posses. **P**ro hui⁹ igitur deo redde seruitium. ut calore succenso dulcissime caritatis. dominū deum p̄ om̄ibus diligas. alioquin suppliciu ignis eterni non euades. **A**er quoqz non reticet dicens **E**go tibi flatū concedo ut aspīres et respīzes atqz locutionē tam necessariā. **E**t formare valeas deseruio: te vndiqz curando. **E**t aues varias suauē p̄sonantes melos. et in cibum transeuntes contineo. **R**edde igitur seruitium deo. os tuū ad sui honorē et gloriā aperiendo. **A**qua inquit. **E**go tuas imunditias purgo. et fetores remoueo. **S**icienti non paruū refrigerium affero. **S**pecies inumeras pisciu ad tui usum enutrio. **E**t qd̄ plus est in sacramentis anime tue necessarijs me prebeo. **R**edde ergo seruitium. ut ipsa sacramenta reueraris. **E**t si non ratione materie in se. ratione tamen instituentis et gratie ibi a deo posite. **A**lioquin absorpt⁹ ab aq̄s niuiū transibis ad calorē nimū. **D**emum terra q̄uis infimū elementorum. tamen copiosiori voce te excitat dicens. **O** homo unde factus es. nisi ex me humo. **E**go te sustēto. ego diuitias dono. aurum et argentum ceteraqz metalla. que in visceribus meis gesto. **Q**uot genera animalium propter te pascō et retineo. **E**t aliqua quidem in tui

gi

c

d

Respice igitur primū statum. Et hi sunt pueri siue puellae mortui sine baptismo. post euangeliū diuulgatū. vel remedio alio contra originale ordinatum in veteri testamento. Et hi quibus pena sensibili careant. gloria tamen beatissime visionis imperpetuū priuantur. Et quibus mirū videatur et durū eos priuari tanta felicitate glorie supne sine aliqua culpa ab eis commissa: nulla tamē eis sit iniuria vel iniusticia. Ex contracto enim originali peccato nascimur omnes filij ire. et debitores mortis eterne. Quod si sine ullis meritis tuis placuit pijsimo deo sequestrare te a massa peccatorū. et ad remediū contra debitam mortem te perducere. nō habes hic certe quod contra deum queruleris: sed unde te tua liberatione magis quā illoz ammireris. et ipsum affectuose venereris. **R**espice ad secundū statum. scilicet eorum qui sunt in purgatorio. et ibi secundum psalmum. Oculis tuis considerabis et retributionem peccatorū videbis. Quia enim deus delictum omnino sine ultione non patitur. Ut dicit Gregorius. de peccatorum distinctione. Sic etiam quantum quod minimū sit. quia negligentes fuerunt illi in mundo degentes ad purgandū venialia: et ad satisfaciendū pro criminalibus: ideo ibi torquentur maxima pena. et que a nobis lenissima vel nulla extimantur delicta. ibi acerrime puniuntur. Sicut patet in vita fratrum precipue de quodam religioso. qui ob hoc quod accesserat ad se balneandū ob quandam recreationē in aqua. ibi suffocatus apparuit defunctus cū brachijs et cruribus exustis. dicens se acerrime cruciari. et precipue propter illam delectationē balneandi. et propter hoc apparuerat cū exustione brachiorū et crurium. Sed quod deus timet nihil negliget. **E**ccl. vii. eoz. scilicet quod debet facere ad sui salutē et purgationem plenam. Si tamē perfectū timorē dei habeat. non solum incialē: sed etiam filialem. **R**espice tertio ad statū damnatorū. Quia enim ipsi noluerunt oculos aperire ad cognoscendas culpas. et lacrimis diluendas. nunc sine fructu eos aperiant in tormentis. Sicut legitur de diuite epulone in inferno sepulto. quod eleuans oculos suos cū esset in tormentis. vidit abrahā a lōge. et lazari in sinu eius. **L**uc. xvi. Et ut dicit psalmus. Ipsi videntes sic. scilicet damnati. admirati sunt. turbati sūt. commoti sunt. tremor apprehendit eos. ibi dolores ut putrientis in spiritu vehemēti cōteres naues tharsis. Et loquitur de regibus terre. id est peccatoribus. qui secundum terrena se regunt. et habitant in lateribus aquilonis. ubi est frigus intensū. et significat iniquitatē. que frigidā facit animam dei amore. Tibi tria nota. **P**rimo pene multiplicitatē. ibi ipsi videntes. **S**ecundo multiplicitatē acerbitatē. ibi dolores ut putrientis. **T**ertio acerbitatē. ibi in spiritu de-

Videntes ergo damnati sic. scilicet sicut vidit ille diues in inferno gloriam et requiem beatorū. admirati sunt dicentes: ut refert sapiēs Sapientie. v. ca. Hi sunt quos aliquā habuimus inderisum. et in similitudinē inproperij. Nos insensati vitam illoz extimabamus in saniam et finez illoz sine honore. Ecce quomodo putati sunt inter filios dei. Ipsi videntes sic quod ubi in mūdo erāt in honore diuitijs et delitijs. et tunc sūt in tāta miseria. ut deficiat eis etiam aque gutta. Admirati sūt dicentes. Quid nobis profuit superbia. Aut quid diuitiarū iactantia contulit nobis: trāsierunt omnia illa tanquā umbra. Exinde commoti turbati sunt contra deū. qui habet potestatem super plagam. scilicet ignis quo cruciantur obidentes eum. et pro turbatione linguas suas commanducantes eum blasphemant. ut habetur Apoc. xvij. Turbati sūt contra seipsos adeo ut desiderent mortē. id est sui adnihilatōem considerantes melius eis esse nō esse. quā male esse: sed mors fugit ab eis. quia deficere non possunt a male esse. Turbant et contra eos cum quibus vel pro quibus vel contra quos male egerunt tanquā occasiones eoz pene. Commoti etiam sunt a demonijs qui eos cruciant. qui non dant eis requiem die ac nocte ut dicit Hieremias. v. Et quia pro lecto habent. quod dicit Isaias. xiiij. ca. scilicet subter te sternetur tineae. et operimentū tuū erunt vermes. Tinea scilicet interresis remurmuratō a malo. et vermes stimuloz conscientie propter penā quā sentiunt non autē propter dei offensam. Et ultra hec. Tremor apprehendit eos. timētes adhuc peyora pati: et precipue in receptōne corporum suozum. Tibi cruciatus eis auget. et in presentatione sui in finali iudicio. propter quod dicitur Isaias. xxxij. possedit tremor hypocritas. **R**espice huius multiplicis pene acerbitatē. cū dicitur ibi. scilicet in predictis. dolores ut putrientis. qui maximi sunt. et quasi mortales put mulieres ex eoz clamoribus ostēdunt. Magnus enim clamor. magnū dolorem indicat. Neque enim aliqua similitudo possit induci ad declarandum acerbitatē illius doloris. Omnia enim genera tormentozum huius vite. etiam si possent reperiri in vno homine essent quasi ludus et solatium respectu illius pene. propter quod dicitur Isaias. xxxij. Quis habitare poterit de vobis cū igne deuorante: Aut quis de vobis habitare poterit cū ardoribus sempiternis. quod diceret. Intollerabile erit et tū inhabitare oportebit peccatores. Et deuorans dicitur ignis ille propter absorptionē doloris toti hominis. Et sempiternus dicitur propter durationem. Dolores enim maximi erūt in aspectu iudicis superni. accusantibus omnibus eoz et testificantibus contra eū. demonibus. angelis bonis. et conscientia propria. ac cunctis crea-

94
a

turis. Unde Greg. Quae anguste sunt tunc die reprobis etc. Vide in omel. aduentus. Respice tercio acerbioris causalitatez. ibi. In spu uehementi cōte. na. tar. Ad dñm p̄beta hūc sermonē dicit. cui⁹ spiritus uehemens ē ira maxima. que tamē ira nō est ut in nobis cōcitati animi furor: s; iusta supplicij cōstitutio s̄m Greg. Est igit̄ ira dei seuera punitio eius. Et in hac conterit. id est totaliter terit. ut nulla pars anime vel corpis remaneat intacta aut nō afflicta. Naues viteliscet mentes merces peccatorū secū portantes tarsis. id est gaudia mūdi in ip̄is p̄ctis querentes. Interpretat̄ em̄ tarsis exploratō gaudij. Explorant em̄ hoc ē querūt aliq̄ gaudijum suū et delectatōnez in diuitijs. ut auari. Alij in delitijs ut lasciuī et gulosi. Alij in honorib; ut ambitiosi et supbi. Has igit̄ naues in spiritu uehemēti. id ē seuera sententia cōteret aīa et corpe. Diere. xvij. Duplici p̄tritione cōtere eos dñe deus nr̄. Et hec causa totius pene corū. qz querentes gaudia mūdi noluerūt in mūdo salubriē p̄teri. Qui enim impenitens morit̄: oīno morit̄ et eternaliter cruciat̄ s̄m Aug⁹. de pe. dif. vij. c. fi. Et ideo euita ipenitentiā et respice qz p̄ctores uidebūt cum his in alis filiū homis uenientē etc.

Respice quinto post .s.v.
te seu retro. i. peccata p̄missa ad satisfaciendum nō ad iterandū. Nemo ei mittens manum suā ad aratrum et aspiciens retro: aptus est regno dei Luce. ix. Ponere manū ad aratrum et aspiciere retro: est post assumptā penitentiā vel religionē ad peccatū vel ad seculum corde redire. hoc autē a regno dei excludit. Sed oculos debet quis retro habere sicut habebant animalia de quib; scribitur Apoca. iij. ut uidelicet peccata cōmissa recogitantes ea mortificent. In cuius figura legitur. qz Abraham leuauit oculos uiditqz post tergum herentem arietem cornib; spinis. quē obtulit in sacrificiū pro isaac primogenito Gen. xxij. Abraham itendens matrare primogenitum in sacrificiū ut deo placeret: signat uirtuosum qui aliquando appetitum ratiōnez querit mortificare in honorem dei. dum se3 necessaria que dicitur ratio: subtrahit sibi. Sed aspiciens retro se3 ad uitam preteritam et uidens appetitum sensuales et animale ducet passionum (ut aries est dux ouīū) infixum uitij tanq̄ spinis cōscientiam pungentib;. adeo instruit̄ ut appetitum bestialem offerat deo carnem suam crucifigendo cū uitij et concupiscentijs magisq̄ in discretis abstinentijs. Quia s̄m hiero. Apud eum non tam ualet abstinentia ciborū qz mortificatio criminū. de pe. dif. j. Mensuram. **Respice ergo retro ad opera praua p̄missa p̄pter que creatura exosa effi**

citur deo. s̄m illud ps. Obisti om̄es qui operant̄ iniquitatē. Que etsi aliqñ occulta sunt hominib;: deo tñ clare nota. Unde ip̄e dicit. Scio opera tua. quia nomē habes qz uiuas se3 s̄m apparentiā et mortuus es. Esto uigilans et cōfirma cetera que mortura erāt et penitentiāz age. apocal. iij. **Respice retro** ad locutōnes inutiles. qz ut dicit̄ sapie. primo. Sermo obscurus in uacuo3 nō ibit. Et dicit̄ sermo obscurus locutio que nō habet in se claritatem edificatōnis et recte intentionis. et hic nō ibit in uacuo3. id est nō trās ibit sine punitōe. Et ut dicit aplus. j. ad Corinth. xv. Corrūpunt bonos mores colloq̄a praua. Qd patet p̄ experiētiā in pueris. qui cum a natura puri sint: efficiunt̄ pleni blasphemijs. piurijs. mendacijs. ptumelijs. scurrilitatib;. p̄pter ea que audiunt ab his inter quos cōuersant̄. **Respice ad cogitatōnes prauas.** Naz ut dicit̄ Sap. j. In cogitatōib; impij iterrogatō erit. i. in iudicio dei. ac etiam punitio de ip̄is si noxie fuerint. Unde dicitur michae. ij. Ele qui cogitatis inutile. Et multo magis ue erit eis qui in ip̄is morant̄. Quod reprehendens dñs ait Diere. iij. Usqzqz morabunt̄ i te cogitatōes noxie. Et ideo pota inq̄t. Principijs obsta naz sero medicina parat̄. cū mala p̄ longas cōualuerit mozas.

Respice sexto que .s.vj.
añ te sunt uidelicet futura mala seu picula. ut em̄ dicit̄ puer. j. Frustra iacit̄ retbe ante oculos p̄natorū. Eludent̄ em̄ p̄nata. id est aues retbe añ se. et ex hoc extimātes periculum captōnis: ab eo declinat̄. Sic et habentes p̄nas uirtutū cū aspiciunt que sunt ante se et uident̄ pericula imminētia sibi: prouident ne capiant̄ a diabolo. Et in huius figurā balaam p̄beta cū iret ad maledicendū populū dei. aperiens oculos et uidens añ se stante3 angelum gladio euaginato ad pcutiendū eum: intelligens piculū suū ab itinere supstetit. ut habet̄ Nume. xxij. **Ad significandū qz si quis dispositus sit ad male agendum. Si oculos aperit mentis ad aspiciendum quid añ se est futurā se3 dei ultionem: a malo aliqñ desistit: ne incidat in manus dei uiuentis et punientis.** **Debet aut̄ aspiciere et pericula futura tribulatōnis. ut eis (si potest) debito mō obuiet.** sicut fecit regina bester ad obuiandū interfectōni totius populi sui. quā fraudulenter pcurauerat Aman ab assuero. primo se iuuans oratōnib;. ieiunijs et alijs humiliatōnib;. Et exinde utens humana prudentia. ut posset alloqui regem et reuocationē persuadere predicte sententie pauens periculū quod imminēbat ut scribit̄ bester. xiiij. Et dei adiutorio sublatū est p̄culū aman suspensio. **Debet sc̄do aspiciere pericula futura exercitatōnis. Sunt ei que**

bā exercitia magni piculi inter q̄ ē platio.
 An̄ aug^o in regula. Quāto in loco supiori:
 tāto in piculo maiori versat̄. non solū em̄ de
 sua: sed et de subditorū aiabus habet reddes
 re rōez. Et p̄maxime p̄elatio ecclesiastica.
 An̄ aug^o. Nihil ē ī mūdo et maxime hoc ī tē
 pore difficilius. laboriosius et piculosius es
 piscopi aut p̄sbiteri aut diaconi dignitate.
 di. xl. Ante oīa. Exercitatōez etiā negocia
 tōis et hospitis eē multū piculosā oñdit sa
 piēs Eccl̄i. xxvj. dicēs. Due species difficiles
 et piculose mihi apparuerūt. Difficile exiit
 tur negotiās a negligētia sua. s. circa salu
 tē aīe: q̄ nō iustificabit̄ caupo a peccatis la
 bioz. Et dicit̄ negotiās non solū ille q̄ rē es
 mit ut eā nō mutatā alteri vendat: s; etiā
 q̄ de materia empta artificia faciēs: vendit.
 Difficile ē aut̄ inqt̄ leo papa inter vendētis
 emētisq; p̄mertiū nō interuenire peccatum
 et id̄ penitēti utilius ē dispēdia pati: q̄ picu
 lis negotiatōis astringi. de pe. di. v. Quali
 tas. Et p̄maxime ubi ē piculū mortalis. nō
 ē etiā liber a laq̄is diaboli q̄ se militie mun
 dane voluerit īplicare. Itē leo bis. eadē. c. se.
 Tertio debet aspicere picula p̄plexionis
 ut videlicet ubi dubitat p̄bilit̄er ī aliquo
 ope esse peccatū. p̄cipue mortale nō faciat
 illō nisi ablata dubitatōe qm̄ ē ex p̄scientia
 erronea. Dicit̄ em̄ Eccl̄i. iij. q̄ amat pericu
 lū in illo p̄bit. S; neq; cooperari debz aut
 ratificare q̄ alij faciūt cū piculo irrationa
 bili suo. Unde et dauid. aquā cōcupitā de ci
 sterna bethleē. quia tres viri fortes asserūt
 illuc ad hauriendū eā cū maximo periculo.
 quia ibi habitabāt hostes eoz p̄hilitijm: bi
 bere noluit: sed effudit dicēs. Quia in peri
 culo aiay suay obtulerūt mihi aquā. j. pa
 ralip. xj. Felix etiā quē faciunt aliena picu
 la cautum.

Respice septimo a de. S. viij.
 xtris. sanctorū exempla. s. ut similia agātur
 Dicitur em̄ Ezech. v. de animalibus electos
 significantib; q̄ oē corp^o eoz et manus ple
 na oculis erāt. Et q̄ idem p̄pheta vidit in a
 lia visione aquā egredientē a latere dextro.
 et omnes ad quos puenit aqua ista salui fa
 cti sunt Ezechiel. xlvij. Que aqua significat
 gratiā virtuose p̄uersatōis. p̄cedentē a p̄gre
 gatōe sanctorū. designatā p̄ lat^o dextrū. Itē
 respice ad dextrā vitā. s. factoz ut imiteris.
 Unde iob. Respiciet. s. homo hoies et dicet.
 peccavi et vere deliqui. et ut erā dignus nō
 recepi. xxxij. c. Respice igit̄ p̄mo. q̄ san
 cti et p̄maxime caput eoz xp̄c. habēt ī se hu
 manitatē in verbis et opibus suis p̄patien
 do alioz miserijs. An̄ dicit̄ aposto. ad titum
 Apparuit benignitas et humanitas saluato
 ris nostri dei. videlicet in recipiēdo peccato
 res nō abitiēdo paupes. flendo cū flentibus

subueniēdo infirmātib; et hmōi. Et ut dicit̄
 tur Sapi. xij. Docuisti pplm̄ tuuz per talia
 opa: qm̄ oportet iustū eē et humanū. Unde
 dicit̄ iob in dicta auctoritate. Respiciet ho
 mines. homo aut̄ dē ab humanitate. i. vide
 bit iustos eē humanos. secūdo habēt purita
 tē. Nā et de minimis que peccata nō repu
 tant̄ sibi cōscientiam faciūt. An̄ et aug^o li.
 p̄sel. publice fateē se peccasse in aspectu a
 raneay capientius muscas in telis suis. Et
 canē insequētēz leporē. Et cū puer erat non
 libētēz iret ad scolas seu disceret nisi ex me
 tu verberū et huiusmōi. De beato hieronī.
 narrat eusebius minima peccata ut verba
 otōsa. amarissime de flebat tanq̄ scelera. Si
 militer et ī p̄ma collatōe abbatis moysi di
 cit̄. q̄ aīa facta et p̄fecta etiā leuissimas co
 gitatōes peccatoz ī p̄cto tangētēs repu
 tat quasi ut magnā fornicatōez: timendo ne
 deus deserat eū. Et ideo dicit̄ iob. q̄ aspitiēs
 hoies. s. factos: dicet. peccavi. hoc ē p̄sideran
 do q̄ d̄ minimis illi sibi faciūt p̄scientiā: nō
 se excusant sed accusant de suis scelerib; di
 cēdo peccavi. Tertio habēt facti multam
 aduersitatē. Ego em̄ ait dñs Apoc. iij. quos
 amo arguo et castigo. Et iudith. viij. Oēs
 qui deo placuerūt ab initio per multas tri
 bulatōes trāsierūt fideles. Quod maxie fuit
 impletū ī xp̄o. discurredo p̄ eius vitā et mor
 tem. Et ideo ut ait ap̄lus ad heb. xij. Aspiti
 entes in actorem fidei et p̄sumatorē ihm. qui
 sustinuit crucē confusione cōcepta. Et ideo
 ut dicit̄ iob q̄ hoc aspitiēdo dicunt hoies. ut
 erā dignus nō recepi. Nā si innocentes et iu
 sti tanta p̄pessi sunt: nihil est qd̄ recepi ad
 uersum: respectu eozū que merui.

Respice octauo a si. S. viij.
 nistrie p̄uarū gesta. ut tua opera confun
 dant. In sinistra enim parte mali collocan
 di sunt in iudicio. quia sinistra intentionez
 habuerūt et sinistra opa fecerūt. horū cōsi
 deratio confusionem inducit non modicam
 seruis dei. Propter quod dicitur isaie. xxij
 Erubescet sydon ait mare. Mare signat vitā
 et p̄uersatōez peccatoris et mūdani Isa. lvij
 Cor impij quasi mare seruēs Sydon aut̄ ci
 uitas insula maris: signat p̄uersatōez religi
 osoz et spiritualiū. q̄ sūt sepati a mūdo. Q̄
 ergo mare dicit̄ sydon ut erubescat: signat
 fm̄ greg. q̄ vita secularis iducit confusionē
 vite spirituali: ex cōsideratione sue actōnis
 Et hoc tripliciter. Primo p̄siderādo quā
 tum laborant in tēporalia congregando et
 mala operando. Unde hiere. ix. dicitur. ut i
 ique agerent: laborauerunt. Et Sapientie.
 v. dicunt ip̄i reprobati. Lassati sumus ī via
 iniquitatis: ambulauimus vias difficiles.
 Unde in vitispatrum legitur. q̄ cuz pelagia
 publica meretrix p̄geret ad ecclesiā ī alexan

96

dris. ubi erant multi episcopi congregati. unus ex eis sanctissimus fixe intuitus ē eā: admirans de ornatu eius et studio adhibito ad capiendas animas. Et demum conuersus ad alios episcopos: dixit cum multis lacrimis. **I**sta meretrix confundit et condemnat nos. Non enim tpe vite mee ego habui tantam diligentiam ad placendum deo: quantā ista habuit ad placendum mūdo. Demum orōe eius conuersa est ad fidem et penitentiam. Magnam erubescētiā debz habere homo q̄ plus faciat p̄ mundo et damnatione eius q̄ pro deo et saluatione sua. **U**ntē aplūs ad Ro. vi. **H**umanum dico q̄c. Sicut exhibuistis mēbra vestra seruire iniquitati ad iniquitatem. ita nunc exhibete ea seruire iustitiē i sanctificationem. id est non minus laboretis pro deo q̄ feceritis pro mundo. **S**ecundo vita mundanorum confundit vitam spiritaliū. in quātū sūt sollicitiores ad inquirēdū diuersos modos augendi diuitias. et cautiores ad vitanda damna tēporalia: q̄ spirituales circa spiritualia. **U**ntē xpc luce. xvi. **F**ilij huius seculi prudentiores filijs lucis i sua generatione sunt. **T**ertio quia magis dolent de damnis mundi: q̄ multi boni de damnis anime. **Q**ui em̄ amittit substantiā vel aliquē consanguineum: dolet aliquando vsq; ad mortem: sicut experientia docet. **S**ed pro damnis anime et amissōis glorie vix potest quis dolere et vnā lacrimam ab oculis extorque. **S**ed ut dicit aug. **S**ciat se culpabiliter reum qui deflet damna amici vel tēporis. i. tēporalia. et peccata commissa nō deflet. **E**t hoc precipue quando pcedit ex paruitate doloris et amoris dei. **D**educ ergo quasi torrentes lacrimas: et nō q̄ sciat pupilla oculi tui **T**ren. ij.

Capitulum octauum. De ratione superiori et inferiori.

A **Q**uēdū q̄ ratio et intellectus in homine nō possūt esse diuerse potentie. fm. b. tho. in prima parte. q. lxxix. artic. viij. **E**t hoc manifeste cognoscitur si vtriusq; consideretur actus. **I**ntelligere em̄ est simpliciter veritatem intelligibilem apprehēdere. **R**atiocinari autē est pcedere de vno intellectu i aliud ad veritatem intelligibilem cognoscēdam. **E**t quia angeli perfecte possident fm̄ modū sue nature cognitionem intelligibilis veritatis: nō habent necesse pcedere de vno i aliud: s; simpliciter et absq; discursu veritatis rei apprehēdūt. **E**t ideo dicunt̄ intelligentie seu intellectuales. homines vō ad intelligibile veritatem cognoscendā pueniūt pcedendo de vno in aliud. **E**t ideo homines rōnabiles dicunt̄. **U**ntē patet q̄ ratiocinari opatur ad intelligere. sicut moueri ad quiescere. v. sicut

acquirere ad habere. quorū vnū ē pfecti aliud imperfecti. **M**anifestū ē autē q̄ quiescere et moueri nō reducunt̄ ad diuersas potētiās: sed ad vnā et eandē etiā in rebus materiali. quia p eandē materiā aliquid mouet̄ ad locū et quiescit in loco. multo igit̄ magis p eandē potētiā intelligimus et ratiocinamur. **A**ug. etiā dicit sup̄ Gen. ab lr̄am. q̄ illud q̄ homo irratiōnabilis aialibus antecedit: ē rō vel mēs vel intelligentia: vel si quo aliq̄ alio vocabulo cōmodi appellet̄. **E**t sic patz q̄ ratio et mēs sūt vna potētia realiter: s; differūt ratione. **I**ntē nota q̄ intelligentia nō est alia potētia ab intellectu. **P**ro cuius declaratiōe dicit. b. tho. q. ubi supra. q̄ hoc nomē intelligentia p̄rie significat ipm̄ actū intellectus. qui est intelligere. **U**ntē in quibusdā libris de arabico translatis substantie sepe quas nos angelos dicimus intelligentie vocantur. **F**orte ppter hoc quia huius. substantie semper actū intelligūt. **I**n libris tñ d̄ greco translatis: dicunt̄ angeli intellectus seu mētes. **S**ic ergo intelligentia ab intellectu nō distinguitur. sicut potētia a potētia: sed sicut actus a potētia. **I**nuenit̄ talis diuisio etiā a philosophis. **Q**uādoq; ei ponūt quatuor: intellectus. i. intellectū agentem. intellectum possibilem. intellectū in habitu. et intellectū in actu vel adeptū. quorū quatuor intellectus agens et intellectus possibilis sūt diuerse potētie. sicut et i omnibus alia ē potētia actiua et alia passiuā. **A**lia vō tria distinguuntur fm̄ tres status. intellectus possibilis. qui quādoq; ē in potētia tñ: et sic dicitur possibilis. **Q**uādoq; est i actu primo. id ē scientia: et sic dicitur intellectus in habitu. **Q**uādoq; autē in actu secūdo qui est considerare: et sic dicitur intellectus in actu siue intellectus adeptus. **N**ec obstat quod in libro de spiritu et aīa dicitur. q̄ cū ab inferiori ad superiora ascendere volumus: prius occurrit nobis sensus deinde imaginatio et postea ratio. postea intellectus et postea intelligentia ponitur ei intelligentia ibi p̄ actu intellectus et ratio p̄ actu discursiuo ipius intellectus. et sic distinguit̄ intelligentia et ratio ab intellectu. sicut actus potētiā: et nō sicut vna potētia i alia. **S**z et ille liber nō ē multē autoritatis. fm̄ tho. **N**otandū etiā q̄ diuisio intellectus i speculatiuū et practicū nō ē diuisio real. s. q̄ sint diuerse potētie realiter distincte: sed sūt actus vni potētie intellectiue diuersi p̄ respectū ad finē. **N**ā intellectus speculatiuus ē q̄ hoc qd̄ apprehēdit nō ordiat ad opus s; ad solā veritatis p̄sideratiōnē. **P**racticus vō intellectus dicit̄ quia hoc quod apprehēdit ordinat ad opus. **E**t hoc ē qd̄ dicit ph̄lus in. iij. de anima. q̄ speculatiuus differt a practico fine. **U**ntē et a fine denominat̄ utiq; dicit

quidem speculatiuus. Ille uero practicus. id est operatiuus. Dicit etiam philosophus ibidem. quod intellectus speculatiuus per extensionem fit practicus. Et ex hoc probatur quod non sunt diuersae. quia una potentia non potest mutari in aliam. theophrastus ubi supra.

¶ Ratio distinguitur in superiorem et inferiorem. Et circa hoc tria possunt considerari per declarationem huius materie. videlicet.

Offitium vel actum quo distinguuntur.

Actus vel peccatum quo infituntur.

Gradum vel reatum quo intenduntur.

Quod ad primum. scilicet actum. §. i.

vel offitium quo distinguuntur. Sciendum quod ratio inferior vel superior non sunt diuersae potentie: sed una que secundum diuersa offitia et diuersos actus quos habet geminat et distinguit. Et probatur tripliciter. videlicet ratione. similitudine et auctoritate. ¶ Ratio autem probatur sic. Quanto potentia est immaterialior et simplicior: tanto existens unita se extendit ad plura. Quod patet quia omnia sensibilia que diuersis sensibus apprehenduntur: sensus communis una potentia existens apprehendit et discernit. Sed intellectus est simplicior et immaterialior omni potentia sensitua. et particulari sine consensu: ideo ad plura se potest extendere. ¶ Similitudine uero idem probatur. Expimur enim quod eadem potentia sensitua. scilicet visu superiora. ut corpora celestia. solem et lunam et homines. et inferiora ut corpora terrestria. metalla et animalia et homines. cernimus et uidemus. Ergo multo magis eadem potentia intellectiua. que ratio dicitur superior vel inferior: eterna et temporalia iterum ualere. Et superior quod ratio dicitur put ea eterna contemplatur. Inferior put ea temporalia ituemur. ¶ Auctoritate itidem probatur. Dicit enim augustinus. xij. de ciuitate dei. quod ratio superior est que intendit rebus eternis aspicendis vel consulendis. Et ipsis rebus eternis conspiciendis intendit sicut obiecto. secundum quod eterna in seipsis ratio superior contemplatur. Sed rebus eternis consulendis intendit tanquam medio. secundum quod ex eternis ratio superior accipit regulas agendorum. vel secundum quod eterna applicat ad dirigendam uoluntatem et actus. Verbi gratia. Cum aliquis per iudicium rationis deliberat de agendis. ex hoc quod aliquid est deo acceptum: vel diuina lege preceptum vel prohibitum. tunc tale iudicium rationis attribuitur rationi superiori. Sed cum aliquis per iudicium rationis considerat de agendis per causas inferiores: ut potest. furtum vel adulterium uel aliud peccatum: non est faciendum considerando actus turpitudinis. rationis dignitatem. offensam hominum. et quantum peccatum sit damnosum et inhonestum: tunc tale iudicium attribuitur rationi inferiori. Hec Raynerius post beatum theophrastum. in prima parte. et in questionibus de ueritate. Et principium vel habitus cui ratio superior attribuitur: est sapientia. Principium uero vel habitus cui ratio inferior attribuitur: est scientia. His uero du-

obus sapientie et scientie: directe opponuntur stultitia et ignorantia. Stultitia quidem sapientie: et ignorantia opponitur scientie. Omnia autem alia peccata indirecte predictis duobus habitibus. scilicet sapientie et scientie opponuntur in quantum regimen sapientie et scientie in quolibet opere requiritur: deprauiatur. ratione cuius omnis malus stultus dicitur et ignorans Raynerius post theophrastum. in prima parte.

Quod ad secundum. scilicet de. §. ij.

randum. scilicet uitiu quo ratio superior et inferior infituntur. Notandum est quod in utraque. scilicet in ratione superiori et inferiori potest esse peccatum. Hoc autem sic probatur. Peccatum cuiuslibet potentie consistit in actu eius. Ratio autem habet duplicem actum. scilicet cognitiuum et directiuum. Ratio enim primo est cognitiua veri: et nunquam ratio in communi errat respectu veri. Et similiter uoluntas nunquam errat respectu appetitus boni in consensu: et sic nunquam in eis est peccatum. Si in particulari sic. Nam defectus rationis in cognoscendo uerum causatur ex tribus. scilicet ex omissione. ex electione et ex passione. ¶ Ex omissione primo causatur defectus rationis. quando uidelicet quis habet circa ignorantiam ueritatem vel errorem. ex eo quod omittit scire uel cognoscere aliquid quod potest et debet scire: et tunc est peccatum defectus talis rationis. Unde augustinus. Illis omnino ignosci non poterit. qui a quo discerent copiam habentes opera non debuerunt. di. xxxviij. ca. fi. ¶ Secundo causatur defectus rationis in cognoscendo ueritatem ex electione. quando quis affectat et eligit nescire quod debet scire et potest. ut liberior et licentius peccet: et talis defectus rationis aggrauat peccatum. de quo. psalmus. Noluit intelligere ut bene ageret. ¶ Tertio defectus rationis circa cognitionem veri: causatur ex passione. Sed hic notandum quod passio non absorbet rationem in uniuersali: sed in particulari. Unde quia uoluntas sequitur iudicium rationis. sicut ratio peccat ex aliqua passione iudicando hoc esse bonum. quod non est bonum: ita uoluntas peccat in eligendo. quando scilicet uoluntas ex defectu rationis bonum aliquod eligit: quod non debet. Verbi gratia. Accipiatur et proponatur tria. duo uniuersalia et unum particulare. Et primum est istud. Nulla fornicatio est committenda. In iudicium rationis in uniuersali est perfectum. eorum in uniuersali ratio nunquam errat uel peccat. Secundo proponatur alia uniuersalis. hec. scilicet omnis fornicatio est delectabilis. In hoc etiam est perfectum iudicium rationis. Tertio ex his duabus propositionibus enumerabilibus accipiatur una particularis. scilicet hec. Accedere ad hanc mulierem est fornicatio. Tunc enim si ratio fuerit ab eo fortis. ut nec etiam in particulari passione uicatur: erit recta electio conclusio.

98

tionis. Tūc em̄ trīnēs eliget istā p̄clusionēz
negatiuā p̄ticularē verā. s. fornicatōz nō cō
mittere. Sed si ratio fuerit debilis. adeo ut
a passione vincatur: erit p̄uersa cōclusionis
electio: puta. dicet incōtinēs fornicatōz de
lectare: et sic ad hanc mulierem accedere: et
ita erit peccatū in ratione. Hoc aut̄ perem
plū pbatur de ebrioso. Sicut em̄ ebrius p̄
p̄ferre verba sapie i cōi. que tñ intellectu in
p̄ticulari nō capit. Sic ille qui ē passioibz
subditus vel ligat⁹. licet habeat rationē: n̄
tñ verū iudiciū rationis. cui⁹. s. ē dirigere i
teriores vires vel passiones et exteriores a mē
bra. Sciendū tamē q̄ mot⁹ illicitos nō rep̄
mit ratio postq̄ deliberavit p̄ ip̄am rōem qz
motus passionū insurgētes sūt inordinati.
si circa tales motus illicitos imozat⁹ et nō ex
pellit semp peccat. Et ratō huius ē. qz hmōi
passioibz et inordinatis motibus membro
rū exteriorū. p̄ actū p̄riū ratōis et volūtatis
p̄ occurere et obuiare: et iō si n̄ facit peccat:
quia hoc ē hmōi assētire et ei placē Rayne.
post tho. in. ij. sentētiarum.

Q̄tum ad tertiuū p̄ncipiū. §. iij.

p̄ale. s. gradū vel reatū quo intēdunt ratio
inferior et superior. Notande sūt tres p̄clusio
nes. ¶ Prima ē q̄ in utraqz rōe. s. superiori et
inferiori p̄ eē peccatū. Quod sic pbatur. cū
volūtas deordinat⁹ ex falso iudiciō. v̄l ex fal
sa deliberatōe rōis p̄ rōes diuinas. ex q̄ rō
nis deordinatione et falsa deliberatōe sequit̄
electio p̄aua: tūc ē peccatū in rōe superiori
¶ Verbi gratia. si dicatur sic. Omne p̄hibitū le
ge dei ē vitandū. Ex hac deliberatōe rōnis
hereticus dicet. Omne iuramentū a deo ē p̄
hibitū. Ergo eligit et p̄mitter se potius mori:
q̄ iuret. Et sic volūtas eius deordinat⁹ p̄ fal
sū et inordinatū iudiciū rōnis superioris. Si
militer in ratione inferiori potest esse pec
catū. cū videlicet volūtas deordinatur ex fal
so iudicio vel falsa extimatōe. rōe t̄paliū et
creaturay. Sicut verbi gratia. Siquis post
deliberatōem iudicet omnē delectationē eē
p̄sequendā. et p̄siderās fornicatōz esse delecta
bilē: p̄cludat eā eē p̄sequendā: tūc est pecca
tū in ratione inferiori. ¶ Secūda p̄clusio ē
q̄ in rōe superiori potest eē peccatū mortale et
veniale. Habet em̄ ratio duplicē actū. s. s̄
itū et deliberatū. et q̄tū ad actū subitū: n̄
est ibi mortale. Et ratio huius ē. quia cōtin
git hoc ex subreptione mētis ante iudiciū
ratōnis. Verbi gratia apprehēdit aliq̄s subi
to per rōem aliquid eē tāq̄ impossibile cir
ca fidem. ut deū eē eternū vel esse trinum et
vnū. tūc si anteq̄ ratō aduertat hoc eē p̄tra
mādatū dei: dicat deū nō eē trinum et vnū: n̄
est mortale s̄ veniale. Q̄tum v̄o ad actū se
cundū rationis. s. deliberatū: p̄ eē in rōe su
periori. et mortale et veniale. Nā postq̄ p̄

liberatōem ratōis p̄cepit aliquid esse p̄ceptū
dei: puta. q̄ credatur deū eē trinum et vnū.
si discernendo discerit ab hoc p̄cepto: erit
mortale. Sed si ratio superior post delibera
tionem. quia p̄cipit quod occurrit agendū
nō esse cōtra legē dei sed p̄ter: est veniale.
Et hoc nisi illud qd̄ ex se est veniale: delibe
rate patus esset facere. etiā si esset p̄tra p̄
ceptum. Nā tūc tale facere vel ad hmōi p̄
tēre esset mortale. ¶ Tercia cōclusio est q̄ i
ratione inferiori quicqz est mortale quicqz veni
ale. Ratio huius est. quia cū inferior ratio
circa inferiora nō habeat nisi actū delibera
tū. Siquis p̄tērit in id qd̄ ē veniale ex gene
re. puta mendaciū iocosū et hmōi: erit veni
ale. Sed si p̄tērit in id quod ex suo gene
re est mortale. ut in furtū. rapinam. vsuraz
et hmōi: erit mortale Raynerius post tho. i
ij. sniaz. ¶ Et nota q̄ ligatio ratōis potest
causari ex quicqz. Primo ex natiuitate. sicut
illi qui nascuntur amētes: et p̄ totā vitā nū
q̄ habuerūt lucida it̄rualla. Et tales quicqz
operentur de genere bonoy vel maloyum:
nō imputatur eis ab meritū vel de meritum
huius ratio est. q̄ quia sicut nō sūt p̄potes
rationis: ita nec habēt vsum p̄prie volunta
tis: et his potest dari baptismus et vtiliter:
sed non alia sacramenta et crisma. ¶ Liga
tur secūdo ratio ex infirmitate supueniente
ut furia. amētia. frenesi et hmōi. Et si talis
infirmitas impediāt iudiciū ratōnis s̄m om
ne tēpus: ita q̄ nūq̄ habeat lucida inter
ualla. Si ip̄a accidit infirmitas sine vlla
culpa sua p̄cedenti: tūc excusatur omnino i
his que facit de genere maloy: etiam et a pe
na t̄pali. ar. ad hoc. xv. q. j. aliquos. Sed si
nō impedit infirmitas iudiciū rationis s̄m
omne tēpus quin habeat lucida it̄rualla
nō excusatur. imo grauius iculpatur i ma
lis: si in illa infirmitate incidit ex culpa sua
sed si sine culpa sua: tūc excusatur. ¶ Ter
tio causatur ligatio rationis ex dormitione
et iteo quicquid accidat in somno. siue pol
lutio siue aliquid aliud: de se nō ē peccatū
Ratio huius est. quia ibi est ligatū iudiciū
rationis et arbitriū volūtatis. ex q̄bus pec
cat homo et meretur de hoc plene infra i ter
tia p̄te. ¶ Contingit quarto ligatio ratōis
ex turbatione seu stupore. sicut fuit in loth
quāto turbat⁹ de scelere sodomitay quos p̄
petrare volebant i hospites suos: voluit fla
gitiū flagitio p̄mutare. offerendo filias cō
mixtū. ne illi paterē iuriā. Et patet Gen.
xix. Abi notandū. q̄ in loth fuit duplex vo
lūtas. Una rationis vel deliberatōis. q̄ volu
it hospites ab iniuria liberare: et hec ē p̄mē
bāda et imitanda. alia fuit ex p̄turbatōne
et subreptōe. qz filias crimini voluit expo
nē: et hec ē aliq̄liter excusāda: s̄z n̄ imitāda.

a Et quia in loth fuit turbatō in sensualitate non in ratione deliberata: sed subitus motus fuit in eo. ideo peccatū fuit veniale. Aliqui tamen dicūt q̄ peccauit mortaliter. ¶ Qui- to p̄tingit ligatio ex ebrietate. Et si ebrietas accidat ex excedenti ⁊ libidinosa potatōe ut abuertēter: ē ibi ⁊ pena et culpa ⁊ causa cul- pe q̄ i ebrietate cōmittit. Sicut accidit loth q̄ inebriatus fuit a filiabus suis Gen. xix. Rayneri post thomā in summa.

¶ Capitulum nonum de Sinderesi.

b **S**inderesis nō est po- tentia aīe: s; quidā habitus. Circa quā tria possūt considerari. scz Quidditas. impeccabilitas et i- extingibilitas. ¶ Et q̄tū ad primū sciendū. q̄ sinderesis est quidā naturalis habitus siue cōnaturale lumē. cuius actus vel offitū ē ho- minē retrahere a malo. murmuratō ⁊ pec- catū: et inclinare ad bonū. Quod aut in nobis sit istud lumē. s. sinderesis: p̄bat sic. Sicut em̄ in anima nostra est aliquis habitus vel aliquod lumen respectu cognoscibiliū. quez habitū vocamus intellectū principior. s. lu- mē intellectus agētis. ita in anima nostra est quidam habitus naturalis. siue quoddā lu- men naturale principior opabiliū. q̄ sūt vni- uersalia principia iuris naturalis. quod. s. lumē vocam⁹ sinderesim. que omni malo re- sistit: et omni bono p̄sentit. Tm̄ aug⁹. in li. d. baptismo paruulor diffiniēs sinderesim di- cit sic. Sinderesis ē lumē inatū et aīe cōcre- atū. quo dirigimur et mouemur ad facien- dū ea. que pertinet ad iustificationē culpe et pene: et adeptōnem glorie. Hanc basili⁹ ap- pellant naturale iudicariū. Ita q̄ sinderesis et naturale lumen rationis. quo resistimus omni malo: et assentimus naturaliter omni bono. ¶ Pro cui⁹ declaratōe sciendū. q̄ ra- tio anime habet tria facere. s. cognoscere. d- liberare et iudicare. Primo em̄ ē cognitua opabiliū. Et talis ratio nō est sinderesis. ¶ Cuius ratio est. quia in cogitatione boni ut mali ut sic. non cōsistit meritū vel demeritū In sinderesi aut sic. Secūdo modo ratio ē d- liberatiua opabiliū: ⁊ talis etiā ratio nō dicitur sinderesis. Cuius ratio est. Quia sm̄ cognitionem deliberatiuā p̄tingit peccare. Sinderesis autē peccare nō potest. Tertio modo ratio est iudicatiua operabiliū. ⁊ hoc duobus modis. videlicet vel operabiliū que ad mores nō speciant. ⁊ talis ratio nō ē sin- deresis. vel credibiliū aut opabiliū que per- tinent ad bonos mores. et tale lumen natu- rale rōnis dicitur sinderesis. Item nota q̄ li- cet sinderesis naturaliter inclinēt ad bonū nō tamen in opus meritorium ex puris na- turalibus sine gratia dei. Item liberum ar- bitrium nō est idem q̄ sinderesis. quia liberū

arbitriū habet iudicium de particulari ope- rabili. Sinderesis autē de operabili iudicat in vniuersali. Sed nec sinderesis est idē q̄ cō- sciētia. quia cōscientia recipit errorem ⁊ p- turbationem: nō aut sinderesis. Tamē cō- sciētia ex parte superiori sm̄ rem reducitur ad sinderesim. tho. prima parte. q. lxxix. arti. xij. Et in questionibus de veritate. Et alex- ander secūda parte summe Raynerius.

c ¶ Q̄tū ad secundum. s. impeccabilitatem. sciendū q̄ sinderesis peccare non potest tri- pl'ci ratione. s. oppositionis. operationis et imitatis. Et primo ratione oppo- sitionis: probatur sic. Sinderesis et fomes opponun- tur eoq̄ p̄trarias inclinatioes habent. Sed fomes semper inclināt ad malū: ergo sinde- resis semper inclināt ad bonum. Secundo. scz ratione naturalis operatiōis: probatur sic. Quod naturaliter inest semper inest. sed naturale est sinderesi. q̄ remurmuret et resi- stat peccato. quod est contrarium ad cōsen- tire peccato: ergo nūq̄ in malū cōsentit: et percōsequens nūq̄ peccat. Tertio. scz rōne imitatis: sic probatur. Sinderesis respicit et imitatur superiorē p̄tem ratiōis. sicut fo- mes inferiorē. Sed pars superior ratiōis peccare nō potest: ergo nec sinderesis. tho. i. questionibus de veritate Raynerius.

d ¶ Circa tertium. s. inextingibilitatē. sciendū q̄ sinderesis q̄tū ad eius effectus qui sūt in- clinatio ad bonū et displicentia mali culpe. Cum queritur vtrum possit extingui. sciendū q̄ hec extinctio potest intelligi quadru- plex. Primo ex parte habitualis luminis. Et sic nō potest sinderesis extingui. quia si- cut impossibile ē q̄ anima priuetur lumine intellectus agētis. per quod hōi specula- bilia et operabilia innotescūt. cū sint de esse- tia anime: ita impossibile est q̄ aīa priue- tur lumine sinderesis: cū sit de natura ipsius anime. Secundo modo potest intelligi sin- deresis extingui. ex parte organice lesionis et hoc modo nō corrumpitur: sed aliquādo extinguitur. i. intercipitur actus eius i nō habentibus vsum liberi arbitrij. vel in non habentibus vsum rationis p̄pter impedimen- tum pueniens ex lesione organor corpora- liū. a quibus ratio nostra indiget accipere. Tertio modo potest intelligi extingui ex p- te passionis. et hoc modo non in vniuersali sed in particulari. actus sinderesis respectu particularis eligibilis et operabilis extingui potest. Quod patet quia vis cōcupiscentie vel alterius passionis. ita rationem in par- ticulari absorbet. ut in eligendo sinderesis vniuersale iudicium: ad actū particulare nō applicet. Quarto modo potest intelligi hec extinctio ex parte criminis. Et sic ille q̄ ha- bet habitū alicui⁹ vitij: ē q̄bē corrupt⁹ circa

100

principia operabiliū. Non quibē in vniuersali
sed in particulari operabili. inq̄tum. s. p̄ ha
bitū vitij deprimi ratio. ne vniuersale iudi
tū applicet ad particulare operabile. Et sic
dicitur extingui in tali lumine sinderesis. ut.
s. nō sequatur in eligendo Tho. in. q. de veri
tate. q. xvij. ¶ Et sciendū q̄ licet in beatis re
moueat omnis inclinatio ad malū: non
tamen per contrariū amouetur in damna
tis sinderesis inclinans ad bonū. Cuius ra
tio est. Quia malum ē preter naturā: ideo
nihil prohibet inclinationē ad malū a bea
tis remouere. cum etiam fomes accidentaliter
sit in anima: et possit extingui per gra
tie excellentiā. ut in beata virgine. Sed bo
nū et inclinatio ad bonū p̄sequit̄ ip̄am na
turā: et sinderesis naturaliter ē ī aīa. Ante
natura manēte non potest inclinatio ad bo
nū tolli etiā a dānatis. s. q̄tum ad istū actū
et naturalē inclinationē et appetitū bonuz.
Est autē sinderesis absolute extincta in dia
bolo et damnatis. q̄tum ad istud. s. actū bo
ni meritorij: et displicentiā mali culpe. Sed
in collatōne ad penā non est extincta sinder
esis in diabolo et damnatis. Unde ysa. ul
timo. Dermis eorum non morietur. Dermis
eorū est r̄mor̄sus cōscientie s̄m aug. Sed re
mor̄sus cōscientie causatur ex hoc. q̄ sinder
esis remurmurat a malo ratione pene. Er
go sinderesis nō extinguetur in damnatis.
Dec alexāder. ij. pte sūme. q. lvij. Rayneri.
¶ Capitulum decimū. d. Conscientia.

6

Conscientia nō ē pro
prie nec potētia. quia cōsciētia
deponi potest: potētia autē de po
ni nō potest. Nec est etiā habitus
quia tūc non esset vnū quib: sed multa. per
multos em̄ habitus cognoscitiuos dirigimur
in agendis. Tamen aliquādo sumitur p̄ po
tētia. Unde origenes dicit. q̄ cōsciētia ē spi
ritus. corrector et pedagogus anime sociat.
Et sumitur ibi spiritus pro mēte seu ratōne
Et sic cōsciētia dicitur spiritus inq̄tum ē
quoddā dictamē mētis. Quia etiā habitus
est principiū actus. ideo nomē cōscientie at
tribuitur aliquādo. p̄mo habitui naturali
ter. s. sinderesi. Sicut hiero. sup ezechieles.
cōscientiam sinderesim vocat. Sed conscien
tia p̄prie est actus. Nec obstat quod dicitur.
j. ad thi. j. de quibusdā. q̄ est inquinata eorū
mens et cōsciētia: actus autē nō est subie
ctum iniquationis. Iniquatio autē dicit̄
esse ī conscientia. nō sicut in subiecto: s̄ si
cut cognitū in cognitione. inq̄tu3. s. aliquis
scit se esse inquinatū Tho. in p̄ma pte. q. lx
ix. arti. xij. ¶ Habet autē ortus conscientia
ex naturali iudicio ratōnis. quod dicitur lex
intellectus. et ab eo est deducta et deriuata.
ut quedam cōclusio. Herbi gratia. ¶ Fit in a

nimo vel in mente hominis quasi quidā si
logismus. Cuius maiorē p̄mittit sinderesis:
dicens. Omne malum esse vitandum. Mino
rem vō huius syllogismi assumit ratio supe
rior: dicens. Adulterium esse malū. quia p̄bi
bitū est a deo. Ratio vō inferior dicit adul
teriū eē malū. q̄ vel est iniustū v̄l q̄ ē inho
nestum. Conscientia vō infert cōclusionem
dicens et cōcludēs ex supradictis. Ergo ad
ulterium est vitandum. Propterea dicitur
conscientia: quasi cōcludens sciētia. eoḡ cō
scientia ratione supradictorū. s. sinderesis ra
tionis superioris et rationis inferioris con
clusionem infert. tho. in. ij. sniaz. dif. xxij.

¶ Conscientia dicit̄ facies anime iuxta il
lub math. vi. ¶ Faciē tuam laua. i. cōsciētia
maculis peccatorum sedatā. Et dicitur con
scientia facies ratione diuersificationis. q̄a
sicut inter tot homines nō est dare duas fa
cies omni modo similes. quod mirū est: ita
nec duas cōscientias omnino similes. i. ī o
mnibus item sentiētes. Secūdo rōne denu
dationis. quia sicut facies nūq̄ cooperiē. et
si omnia alia aliquādo cooperiantur: ita
cōsciētia cooperiri nō potest. libri sūt ap
ti. dan. ix. Tertio ratione dispositōnis. quia
sicut s̄m q̄ quis est effigiatur in facie. v̄l cō
ponit faciē: comprehenditur de dispositōne
interior: ita s̄m opa p̄uersationis alicuius
cognoscitur de probitate vel malitia Eccl.
xix. Ab occurso faciei cognoscitur sensus.

¶ Est tamē triplex facies spiritualis. s. rati
onalis que est conscientia. ps. ostende faciē
tuam. nō leoninā vel vulpinam et h̄mōdi.
Salutaris que est humanitas xp̄i et p̄uer
satio ei. ps. Respice in faciem xp̄i tui. In
hac sūt omnes sensus. i. omnes gratie cōgre
gate. Dester. xv. ¶ Facies tua dñe plena est o
mnium gratiarum. Diuinalis que ē dei es
sentie clara notitia. j. corin. xij. Videbimus
tūc facie ab faciem. Hanc triplicē notat. ps
ibi. exquisiuit te facies mea. quo ad primaz
faciem tuam domine requiram. quo ad se
cūdā. ne auertas faciē tuā a me. q̄ ad tertiā

Circa cōscientiā videnda. §. j.
sunt tria. s. significatū. actum et effectum.

¶ Actum ad primū sciendū. q̄ cōsciētia si
gnificat applicationē nostre notitie seu co
gnitionis ad aliquē actū p̄ticulārē. An hu
go in li. ij. de aīa diffiniēs eā sic ait. Consci
entia est cordis scientia. An dicitur consciē
tia quasi cū alio scientia. Et subdit. Cor em̄
et se nouit sua scientia et m̄ta alia. Dñ em̄
se nouit: appellatur cōscia. quando preter se
alia noscit: appellatur scia. ¶ Applicat autē
nostra notitia vel cognitio ad aliquē actus
p̄ticularem tribo modis. Primo s̄m q̄ cog
scim. Consideram. an aliqs actus sit factus v̄l nō
Et euz dicit̄ in cōi vsu loquēdi. hoc non est

101

factum de scientia mea. i. nescio ul' nesciui an hoc esset factum. fm q' dicitur **Gen. xliij** Non est in conscientia nostris quis posuerit pecuniam in saccis nostris. **Uel** etiam applicat scientia vel cognitio nostra ad aliqd quod sit factu. fm q' dicitur **Eccl. viij**. Scit conscientia tua q' tu crebro maledixisti alijs. **Secundo** applicatur scientia vel cognitio nostra videlicet an actus factus sit rectus vel no. fm q' iudicamus hoc qd factu est ee benefactu vel no benefactu. **Tertio** mo applicat scientia et cognitio nostra ad aliquem actu an sit fiendu vel no. fm q' p scientia iudicamus an aliquid sit fiendu vel non fiendum.

Secundum hec potest .S. ij.

considerari triplex officiu seu actus scie. q' sic patet q' scia importat actu. primus e' testificari. secundus est accusare. tertius est soluere vel ligare. **Primum** igitur actus scientie e' testificari in pterito. inqtum scientia phibet testimoniu. sicut illud in quo est scriptu ali quid: illud testificatur siue bonu sit vel malu. **Unde** ap' **Ro. ij**. Testimoniu illis redente scientia eoru. **Et** aug'. qn deus iudex erit: alius testis q' scientia tua no erit. **Inter** iustu iudice et conscientia tua noli time. nisi causa tua. **xj. q. iij**. **Custodi**. Dicitur aut conscientia esse testis factoru vel no factoru. inqtum conscientia retinet illud q' quod volunta s'fecit quasi voluntate accusans de eo q' sibi no obediuit. **Et** sic scientia habet virtute dictaminis. **Dictat** em conscientia an aliquid sit factu vel no. **Stud** aut dictame nil aliud est: q' puentio pcepti diuini: ad eu qui habet scientia. **Secundus** actus seu officiu conscientie. est accusare et excusare. reprehendere et remordere de malo comisso et bono omisso. **Unde** ap' **Ro. ij**. Cogitatu onu inter se accusantiu aut defendentiu in die iudicij. **Aug'**. que conscientia defendit: liber est inter accusationes. **Et** liber sine accusatione esse no pot. si sola que intus adicit conscientia accuset. **xj. q. iij**. in cunctis. **Iste** actus secundus potest dici examinatu inqtuz scientia examinat que iam facta sunt. an sint recta vel no recta. an benefacta vel malefacta. **Et** quado p examinatu inuenitur id quod factu e. discordare a scientia a qua examinatur: dicitur scientia remordere ul' accusare. **Quado** inuenit illud qd factu est pcessisse fm forma scientie vel scie: dicitur conscientia defendere et excusare. **Tertio** actus scientie est ligare vel soluere. **Nam** scia obligat ad peccatu. **Quia** omne illud qd fit ptra sciaz. etiam si sit bonu: peccatu est. **Unde** ap' **Ro. xiiij**. Omne qd no est ex fide: peccatu e. **Super** quo verbo ambro. in glo. **Omne** qd fit. etiam si in se et de se sit bonu. et tñ no sit ex fide. i. p sciam. ut. s. credamus ee

malu: peccatu est. **Et. xxxviij. q. j. oes. s. se.** dicitur. **Omne** qd ptra colciam est: edificat ad gehennam. ubi dicit glo. et bene. **Contra** p sciam. s. pcepti vel phibitiois. **Hoc** est p'rie facere p sciam. i. facere p illud quod scia dicitat esse in pcepto vel phibitione. **Facere** aut aliquid quod conscientia dicitat esse veniale: non est nisi veniale. nisi illud de se esset mortale. **Et** hoc est facere no p sed p'eter p sciaz. **Et** iste actus tertius scie dici potest p'siliatio. **Na** ad sciam p'inet de agendis consiliari. **Et** cu p' p'siliu inuenit an aliquid sit faciendu. fm hoc scia dicitur instigare ul' ligare. **Cu** aut p' p'siliu scia inuenit. q' non sit faciendu aliquid quod occurrit. tuc scia dicitur absolueri vel retrahere. **Et** sic scia habet virtute ligaminis. inqtu p'stringit voluntate ut no possit sine nocumeto deformatatis culpe i aliud tendere: q' ratio vel scientia iudicat. **Sicut** ligatus corporaliter necessitate habet p'sistendi in loco ubi est ligat' **Raynerius.**

Circa effectum scientie. S. iij.

tria possum' considerare. s. defectu deuiatōis. i. quod nescientia errat. modu obligatōis. s. quod ligat. diuersu psecutōis. s. quod sequitur magna consolatio ex conscientia si e' recta: et econtra afflictio si e' mala. **Primum** ad primu sciendu q' conscientia errat duobus modis. s. ex falsa assuptione q' ex falsa applicatione. **Et** primo ex falsa assuptione. puta qn aliquis assumit aliquod malu vel falsu tanq' bonu vel taq' veru. **Verbi** gratia. ut his qui occidebat ap'los dictabat conscientia. q' ex hoc placeret deo. **Joh. xvj**. **Venit** hora in qua omnis q' interficit vos arbitretur obsequiu se p'stare deo vel quado s'nderesit dicit. **Omne** phibituz a deo ee vitandu. **Conscientia** aut fundatur in hoc q' iuramentu sit a deo prohibitu. et ideo falso credit illud esse vitandu. cu ante pmitat se mori q' iuret: sicut facit hereticus.

Secundo errat conscientia ex falsa applicatione. sicut cu ex aliquibus veris aliqua conscientia erronea formatur. **Verbi** gratia. ut ex hoc q' deus est super omnia diligend' aliquis format sibi hanc conscientiam. s. q' nil potest simul diligi cu eo. **Queda** ei conclusiones sunt in quibus ita relucet prima principia operandorum. q' circa ea conscientia errare no potest. **Sicut** deum no esse diligendum. malu scieter esse faciendum et huiusmodi. **Et** quedam alia sunt circa que errare potest et errat. ut ex dictis patet. **be. tho.** in questionibus de veritate. quest. xvij. **Exemplu** etiam potest poni de eo qui facit id quod habet speciem mali licet non sit malu: existimans sibi sufficere intentionem bonam quam habet: non curans de scanbalo proximi. **Sicut** faciebant quidam in ec-

102

102
 alesia primitiua fideles. qui comēbant ido-
 latica. licet non in uenerationem idoli: tñ
 coras simplicibus. qui inde scandalizabant
 illos imitantes: sed in ueneratione idoli q̄
 extimabāt alios facere. Quos reprehendit
 ap̄lus Ro. xiiij. **Unde aug.** Consciētia no-
 stra nobis necessaria est propter nos: p̄pter
 vos fama nostra nō pollui: sed pollere de-
 bet in nobis. **Due res sūt p̄scientia et fama.**
 Consciētia est necessaria tibi: fama proxi-
 mo tuo. **Qui fidens consciētie: negligit fa-
 mā suā: crudelis est. xij. q. i. nolo.** **¶ Ad ma-
 iorem euidētiā predicorū nota. q̄ error
 consciētie causatur ex septem causis. Pri-
 mo ex ignorantia. ex eo em̄ q̄ ratio apprehē-
 dit malum sub ratione boni. et bonū sub ra-
 tione mali: sequitur error in consciētia et
 peccatū in uolūtate. Et ignorantia quidem
 si sit iuris naturalis uel diuini: nullū excu-
 sat habentē usum rationis. Ignorantia aē
 iuris canonici uel ciuilibis quādo excusat uel
 non. habetur. j. q. iij. §. ultimo in tex. et glo-
 sis. **¶ Secundo error p̄scie causatur ex ne-
 gligentia. Sicut cū aliquis propter laborē
 uel alias occupationes negligit addiscere uel
 ab alijs querere. et scire illud p̄ quod a pec-
 cato retraheretur: tunc em̄ ignorantia ei?
 quod quis scire tenetur: propter talem ne-
 gligentia est uoluntaria. Unde uolūtas cō-
 cordans consciētie errātī. ex negligētia sci-
 endi. ad quod tenet: est mala. Et ideo aug?
 dicit. **Illis omnino ignosci non poterit. qui
 habentes a quo discerent: operam non dete-
 runt. dis. xxxviij. c. fi.** **¶ Tertio error consci-
 entie causatur ex nimia uel ex inordinata sui
 beniuolētia. Ex eo em̄ q̄ aliq̄s nimis seipm̄
 diligit. inclinatur et p̄cipitat p̄scientiā ad illud
 quod appetit: et sic eā a sua rectitudine facit
 declinare. Unde seneca. **Perit omne iuditiū
 cum res transierit in affectū. Talis consciē-
 tia diligentis nimis seipm̄: est nimis larza:
 et ideo cauēda. quia facit homines p̄sūptu-
 osum: dicens malum esse bonum: saluat bā-
 nandū. ¶ Quarto error consciētie causatur
 ex cordis pusillanimitate. qua quis timet
 nō timenda. s̄m rectus iuditiū rationis. Ju-
 rta illud. ps. **Illic trepidauerūt timore ubi
 non erat timor. i. causa rationabilis timen-
 di. Et talis consciētia est nimis stricta. et
 ut dicit hostiē. Magis scrupulosa est et erra-
 nea q̄ theologica: et ideo uitanda. quia ml-
 tum periculosa. Nā facit de bono maluz. de
 uelutuca trabes. i. de leui peccato graue. gene-
 rat desperationem. damnat saluandū. Unde
 deponenda est ad cōsiliū alterius. ¶ Quinto
 error consciētie causatur ex superbia. i.
 quādo quis nō humiliat intellectū suum. ut
 uelit melioribus. prudentioribus. et superio-
 ribus credere. Nā cōsciētiā in differētibus**********

tenetur s̄m discretionē prelati formare. **¶**
 uis em̄ in his que sunt p̄cepta uel p̄hibita a
 deo: cōsciētia recta plus obligat q̄ p̄ceptū
 superioris. eoq̄ obligat uirtute p̄cepti di-
 uini. quod est maius p̄cepto prelati. Unde
 in talibus consciētia recta est iudex immedi-
 ate sub deo. ita q̄ nullū habet iudicē supra
 se aliū a deo. **¶ In indifferentibus tamē p̄ceptū
 prelati plus obligat q̄ consciētia. Et sic con-
 sciētia subditi in h̄mōi. non solū deū: sed eti-
 am prelatuz habet supra se: et ideo s̄m discre-
 tionē prelati formare debet. Nā subdit? non
 habet iudicare de p̄cepto prelati: sed de im-
 pletione p̄cepti. que ad ip̄m spectat. bec. be.
 tho. in questionibus de ueritate. Unde secu-
 lares sequi debent sententiā prelatorum. in
 his que ad cathedram spectat. **¶ Iuxta illud
 Mat. xxij. Quicūq̄ dixerit uob: facite. Re-
 ligiosi tenentur sequi sententiā prelatorū uel
 mandatorū eorū. in his que nō sūt p̄ deū. uel p̄
 regulam uel p̄tra p̄stitutiones. uel p̄tra ordi-
 nationes capituli generalis. Cauere tamen
 debēt prelati ne indiscrete precipiant p̄ter
 piculum consciētiā subditorū. Alexander
 secūda parte sūme. Argumentū ad hoc. xj.
 q. iij. **¶ Si is qui p̄est. Et. c. quid ergo mirū.**
**¶ Sexto causatur ex p̄scie p̄plexitate. i. ex
 quadam dubietate. ex qua quicquid fiat se-
 quitur inuitabilitas uel necessitas peccan-
 di: puta. cū uidet se quis inter duo operabi-
 lia positū. quorū alterū oportet agere et qd-
 cūq̄ fecerit: impossibile est nō peccare. Su-
 per quo dicitur ex cōsilio toletano. Duo ma-
 la licet cautissime sint p̄cauenda. tamen si
 periculi necessitas. unū ex his p̄petrare cō-
 pulerit: id debemus resoluerē quod minori
 nexu noscitur obligare. dis. xij. c. j. **¶ Hec
 p̄plexitas q̄tum ad rez nihil est. ut dicit ibi
 glo. sūmaria. Nec est ueruz q̄ aliquis possit
 esse p̄plexus. inter duo mala p̄ceterē potest
 ex stulta opinione ip̄ius et erronea cōsciē-
 tia. uel ex p̄sūptione alicuius. in q̄ uult ma-
 nere firmus: puta. iurauit aliquis occidere
 hominē. format sibi consciētiā licet errore
 am. q̄ si non occidit periurat: si occidit ho-
 micida est. Et sic est p̄plexus ex fatua exti-
 matione. Nam et nō occidendo piurus nō ē
 Et s̄m hanc p̄plexitatē dicitur in illo. c. **¶**
 minus maluz eligendum est. **¶ Item tenetur
 quilibet cōmunicare in pascate. Aliquis ha-
 bens odium non uult dimittere. et hoc p̄su-
 positū ē p̄plexus. quia si cōicat cū obio: pec-
 cat mortaliter: etsi nō cōmunicat similiter.
 Sed dimittere p̄ et debet obio: et sic nō ē p̄-
 plexus simpliciter. ¶ Septimo causatur er-
 ror consciētie ex humilitate et cordis puri-
 tate. Unde greg. **Bonarum mentiu est ibi
 culpas agnoscere: ubi culpa nō est. dis. v. ab
 eius. Ubi dicit glo. Agnoscere. id est timere************

Nō autē debet quis se culpabilē dicē: ubi nō ē sūm sui extimationē. qz hoc ptinet ad mendaciū ⁊ yroniam. In primis sex modis error cōscientie sēper ē reprehēnsibilis: ⁊ volūtas sequēs cōscientiam errantē semper mala. Septimo autē modo ē laudabilis. Cuius ratio ē. quia ad bonitatez mentis ptinet. ut homo ad iustitie pfectionem tendat: ⁊ ideo in culpā reputatur. non solū si deficit a communi iustitia quod vere ē culpa: sed etiaz si deficit a pfectione iustitie quod quandoqz culpa non est.

Quintum ad secunduz vii. §. iiii. delictet modū obligatōnis. s. quomodo psciētia ligat. Nota qz cōscientia nō obligat in virtute ppria: sed in virtute pcepti diuini. Qd patet. quia nō dicitur aliquis eē facienduz vel nō faciendū hac ratione. quia sibi videt vel nō videtur. Sed sub hac ratōne. quia est a deo pceptū vlt prohibitū. ut dicit. b. tho. in. ij. sēten. dis. xxxix. Nullus autē ligat p pceptū aliquod nisi mediante sciētia vel notitia illius pcepti. Et ideo ille qui nō ē capax notitie pcepti: nō ligatur pcepto. Nec aliqz ignorans pceptum dei ligatur ad pceptū faciendum nisi quatenus tenetur scire pceptum. Si autem non tenetur scire nec scit: nullo modo ex pcepto ligatur. Tenetur autē scire quilibet habens vsum rationis pcepta dei. nec excusatur nō faciendū illud ex ignoratā. Et sic eadē virtus ē qua pceptū ligat. ⁊ qua conscientia ligat. cū pceptū nō liget nisi in virtute sciētie vel notitie. Nec sciētia vlt notitia pcepti ligaret: nisi p virtutē pcepti. Unde cū cōscientia nil aliud sit qz applicatio sciētie vel notitie ad actū: constat qz psciētia dicitur ligare in virtute diuini pcepti. Si si aliquid apprehendatur a dictamine ratōnis. ut directe cadēs sub pcepto: mortaliter peccat ⁊ omittēs illud qd psciētia dicitur. etiā si d se sit veniale. Si atē nō apphēdat ut directe cadēs sub pcepto vlt pphibitōne: tūc nō fit directe p cōscientiam: sed preter cōscientiam. ⁊ ita non peccatur mortaliter sed venialiter: vel etiam nullo modo. Sicut quādo cōscientia dicitur alicui qz bonū est facere aliqd opus cōsiliij: si nō faciat non peccat. quia non apprehēdit illud ut bonum debitum et necessariū ad salutē. Greg. Ubi cōsiliū datur: offerentis ē arbitriū. Ubi pceptū: necessitas seruētis. xiiij. q. j. Quod pceptū. Et sic aliud est facere p psciētiā quod est mortale semp. Aliud preter conscientia. quod est veniale vel nullum. Ligare autē dicitur conscientia nō quidem p modū coactionis. quia cuz volūtas sit libera et sui ppius dñā: a nullo cogi potest. Ambro. Nemo nostrū tenetur ad culpā nisi ppria volūtate deflexerit. xv. q. j. Non est. Nec ligat etiā psciētia p moduz pncipi-

palis actoris: sic em̄ ligat deus pceptis sicut iudex pceptit. Sed ligat p modū suppositōis seu cōditionis. s. p modū consecutōis alicuius finis: puta. nisi faciat hoc quod cōscientia dicitur: nō psequet finē suum. i. salutem. Ligat etiā p modū instrumētalis agētis. sicut pco. qui velut instrumētū iudicis. pceptū iudicis ad notitiā hominis reducit. et si pceptū iudicis vlt rēgis nō puerit ad plm nisi si aliqz pcone vel pncipe mediāte. tūc si pco vel pnceps dicit. hoc ē pceptū a rege ⁊ ē verū: tunc omnes dicitū illi obligaret. Et hoc modo ligat recta conscientia. Si vō pco vel pnceps dicit hoc eē pceptū a rege quis nō eēt verū dicitū suū: obligaret ut pceptū rēgis ita ut cōceptores penā mererēt. Et hoc modo facit ⁊ ligat erronea psciētia. Et si psciētia ligare volūtatē. nil aliud est qz astringē volūtatē ut nō possit aliud sine peccato facere vel omittere qz psciētia sibi dicitur. Sicut ligat corporaliter nō pē ad aliū locū ire nisi soluitur. S; pē homo ⁊ debz erroneā cōscientiā deponē: sicut ⁊ in cōtione prauā: et deponita nō peccabit illud faciēdo. b. tho. in. ij. dis. xxxix. Licet autē utraqz psciētia. s. recta ⁊ erronea liget: ipa duratē. ita qz p rariū faciēs peccat. Aliter tñ ligat recta cōsciā qz erronea. Nā recta ligat absolute: ⁊ in omnē euētū ⁊ sp: nec deponi pē. Sicut siqz faciat sibi psciētiā de adulterio. que psciētia utiqz recta est: hanc deponē nō potest. s. sine peccato. qz deponēdo erraret ⁊ grauitē peccaret. Sed conscientia erronea nō ligat: nisi sūm quid et sū conditione. quia non obligat nisi in q̄tum conscientia erronea creditur esse recta. sed ea deponita quod fieri debet: non amplius ligat. b. tho. in. ij. sēten. distinctione. xxxix.

Item conscientia recta i his que sunt pcepta vel prohibita a deo: plus obligat ⁊ ligat qz pceptum p̄lati. quia pceptum dei i cuius virtute ligat conscientia: maius est pcepto p̄lati. In s̄differentibus vō plus obligat pceptum p̄lati qz psciētia ppria. q̄a in huiusmodi conscientia subditi habet p̄latū sup se. nō solū teū: s; etiā p̄latum suum. Conscientie autē erronee obligatio maior ē quia intēsiōr qz obligatio pcepti. Ex alia pte obligatio que est ex pte psciētie erronee est minor. quia solubiliōr. Quia obligatio que ē subditi ad p̄latū: solui vel deponi nō pōt: cōscientia autē cum ē erronea deponi potest. Raynerius post tho.

Quintū ad tertium videlz esse §. v. ctū diuersū psecutōis. s. quō sequit magna cōsolatio ex psciētia si ē recta ⁊ ecōtra rē. Sciendū qz ex psciētia recta sequitur magna p̄solatio sūm ipaz opando. An aplus. ij. corint. j. Gloria n̄a hec ē testimoniū psciētie n̄re. Econē maxima afflictio si est mala. Unde crisost.

104

Conscientia rei semper est in pena. ¶ Est autē conscientia recta, laudabilis et appetenda propter quatuor causas. scilicet propter bonitatem puritatem, sinceritatem et tranquillitatem. Est itaque conscientia bona, laudabilis, primo ex ordinatione affectionis. Secundo conscientia pura est laudabilis ex exclusione criminis. Tertio conscientia sincera est laudabilis ex simplicitate intentionis. Quarto conscientia tranquilla est laudabilis, quia sine remotione vermis. ¶ Primo est laudabilis conscientia cuius est bona ex ordinatione affectionis. i. ad thē. j. Finis precepti est caritas de corde puro et conscientia bona. Dicitur autē caritas finis non in quo quiescitur, quia sic solus deus est finis. Sed finis quo quiescitur. Et subdit de corde puro et conscientia bona. i. a vitijs expurgato, et additur de conscientia bona, videlicet non erronea: seu nimis grossa vel scrupulosa. Quod totū figurat in paruo, grandi vel torto naso quē qui habebat tanquā maculam habens: prohibebatur accedere ad ministerium templi. ut habetur leuic. xxj. Et dicitur conscientia bona, qua. scilicet quis sperat peruenire ad id quod diligit. scilicet deum. Quis enim pungit conscientia mala (ut dicit augustinus) retrahit se a spe, vel conscientia bona dicitur secundum bernardum, cui ratio decepta non est nec voluntas peruersa nec memoria fuerit inquinata. Secundo conscientia laudabilis est que pura est ex exclusione criminis. Eccl. xij. Bona est substantia cui non est peccatum in conscientia, quando non est acquisita, retenta vel dispensata per conscientiam. ¶ Tertio laudabilis est conscientia sincera, scilicet sine duplicitate intentionis. Actuum. xxiiij. Studeo sine offendiculo conscientiam bonam habere ad deum et ad homines. Sed quid est melius, an bona fama an bona conscientia? certe bona conscientia. Ita dicit seneca, Conscientiam magisquam famam intende: et ponit rationem huius dicentis. Falli namque poteris fama: conscientia vero nunquam. Unde augustinus, senti de augustino quicquid vis quicquid libet, sola me in oculis dei non accuset conscientia. Item ad clerum proponit. Quid obest homini quod ex illa tabula vult illum delere humana ignorantia, si in libro viventium non deleat iniqua conscientia. xj. q. iij. Ex quibus verbis non vult dicere augustinus, quod non debet quis curare de preservatione fame: ad edificationem aliorum. Nam tales reprehendit acriter dicentis. Non sunt audiendi viri sancti siue femine, qui quando reprehendunt in aliqua negligentia per quam fit, ut in mala veniant suspensionem, unde vitam suam longe abesse sciunt dicunt coram deo sufficere sibi conscientiam, extinctionem hominum non solum imprudenter: sed et crudeliter contemnentis: cum occidant animas aliorum. xj. q. iij. Non sunt. Sed loquitur augustinus in ca. supradictis, cum quis

est inter eos qui parati sunt reprehendere, non nunquam imitari: et tunc quo ab illos sufficit conscientia sua unicuique ut dicit gratianus. §. hoc inter eos. q. e. et glo. io. ¶ Quarto conscientia est laudabilis tranquilla, scilicet sine remotione vermis. Unde bernardus in libro de consideratione ait. Magne divitie sunt bona et tranquilla conscientia. Et revera sic est. Quid est rebus divitius. Quid in corde dulcius, quid in terra quietius atque securius: bona conscientia. Damna rerum non metuit, non verborum contumelias non corporis cruciatus que etiam ipsa morte magis erigitur quam dicitur. ¶ Conscientia mala dicitur triplici ratione, vel quia est coinquinata de qua ad thē. j. Coinquinata sunt eorum mens et conscientia. Mens quantum ad intellectum, conscientia quantum ad affectum, coinquinata quantum ad peccatum. ¶ Secundo conscientia est mala quia cauteriata, de qua. j. ad thē. iij. Cauteriatam habentem conscientiam, i. corruptam prava intentione: et adustam igne male concupiscentie. Nam cauterium est corruptio carnis ex igne vel per ignem facta.

¶ Tertio conscientia est mala quia perturbata. De qua sapie. xvij. Semper presumit seua perturbata conscientia, quia extollitur contra deum peccare non metuens cum est perturbata ex remorsu vermis, vel quia extollitur alios affligendo. Et hoc cum est perturbata, i. inquieta et crudelis. Vel conscientia perturbata est, scilicet qui desperat ex crimine: et presumit seua super se ventura antequam veniant sicut fecit chaim Gen. iij. qui dixit antequam puniretur a deo. Ero sagus et profagus.

Notandum quod conscientia. §. vi. ¶ Conscientia recta in scriptura aliquando domus dicitur. Unde ps. Nisi dominus edificaverit domum: in vanum laboraverunt domum, id est conscientiam: et de hac domo potest exponi illud quod christus dicit paralitico sanato. Etate in domum tuam Math. ix. Ubi moraliter tria imperat.

Primum nequaquam quis per desubiam etie. in eo quod dicit, vade.

Secundum ut secundum rectam conscientiam ope in eo quod dicit in domum.

Tertium ut alienam vitam non scrutetur, cum dicit tuam.

¶ Et cum ad primum dicit paterfamilias, qui signat dominum deum, quibusdam statibus in foro. Quid hic statis tota die otiosus, ite et vos, ut habetur parabolice Math. xx. Bre enim est operari. Et qua via eundem sit docet, ps. dicens. Abunt de virtute in virtutem, id est de opere unius virtutis ad opus alterius, et de bono in melius, et quo tandem pervenatur: ostendit idem ps. Effudi in me animas meas, exundo scilicet de potentibus aie

ad actus virtutum. et quasi declarans istas effusionē subdit. Quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis. s. conscientie. qui tabernaculū et domus dicitur vsq; ad domū dei. s. supna gloria. ¶ **Q**uod ad secundū sciendū q̄ tūc quis vadit in domū suā. quādo operatur s̄m rectā conscientiā. Nam q̄ domus significet conscientiā patet per illud Eccl̄i. x. xvij. Nisi tenueris te instanter ī timore dñi cito subuertet dom⁹ tua. i. p̄scia tua. ¶ **T**ertius seruandum est q̄ ita quis ingrediatur domū suam. i. conscientiā. ad diligenter perscrutandū q̄ non intret alienam curiose inquirendo vitam aliorum. quia minus tunc vacare poterit. Unde dicitur puerbi. xxiiij. Non queras impietatem in domo iusti. i. in p̄scientia: nec vastes requiem eius. Reuertendo autē ad secundū membrum. Notandū q̄ ad hoc ut conscientia sit recta: debet se habere ad modū domus materialis poptime dispositē. quam dispositionem notat salomon puer. ix. Ubi dicit. Sapiētia edificauit sibi domū. i. conscientiā: et excidit colūnas septē. imolauit victimas. miscuit vinū et posuit mēsam. Est ergo prima cōditio domus bene dispositē ut congruenter edificetur. Unde dicit. Sapiētia edificauit sibi domū. Secūda est ut firmiter sustentetur. Unde subdit. Excidit colūnas septē. s. ad sustentandum. Tertia ut delectabiliter ibi quietetur. Unde cōclubit. Imolauit victimas. miscuit vinū et posuit mensam. Certe huic domui sic bene dispositē cōgruit illō quod dixit xpc̄ zacheo Salus huic domui facta ē Luce. xix. Et quilibet sic conscientia suā deberet aptare ut sic esset recta. Unde in figuraz dictū fuit. ezechie dispone domui tue. i. conscientie eā ordinando. ¶ **Q**uod ad primū. s. ad hoc ut dom⁹ conscientie cōgruenter edificetur: oportet q̄ fundamentū iaciaf solidū. paries erigatur ī altum. tectum ponatur desursū. solaria intra multiplicetur in mediū. Solidum autēz fundamentū est petra. petra autem erat xpc̄ ait ap̄tus. i. significat xpm. Et fundamentū aliud ī domo. s. recte cōscientie: nemo potest ponere preter id quod positum est. s. dñs ihs. j. ad corin. iij. Hoc est fides eius. Unde et saluator noster loquēs de viro sapienti dicit. q̄ edificauit domū suam supra petram. Mat̄h. vij. i. conscientiam suam super veram fidem doctrine eius. Et ideo ut subditur ibi. descēdente pluuia. s. temptationū que sūt a demonijs existentibus in aere. et flātibus ventis ambitōis et inanis glorie que sūt a mūdo. et superuenientibus fluminibus p̄cupiscentiarū que sūt a carne. et irruentibus in illam domuz: nō cecidit sed stetit. quia fundata erat supra firmam petram. ¶ **P**aries qui a fundamento surgit. et versus celū erigitur

est spes procedens a fide: et respiciēs dei promissum. qui paries ad modū domus est quadruplex. Videlicet expectatō premij in celis expectatio venie de peccatis. expectatio auxiliij in agenbis et expectatio refrigerij ī aduersis. Unde ap̄tus. ij. ad corin. v. Habemus domū non manufactam. s. cōscientiā in celis videlicet per spem. ¶ **T**ectum talis domus s̄z cōscientie recte est caritas. De qua dicit puer. x. Aniuersa dicitur operit caritas. hec omnia sustinet sicut tectum domus. s. grandinem calorē et huiusmodi. que significant tribulationes. Respicit etiam tectum in extremitatibus suis terrā. quia non solum cōtemplatur deum in altitudine. Sed etiam inclinatur ad suffragandū p̄ximo. In cuius figuram paraliticus iacēs in lecto. a quibusdam per tectum domus fuit submissus ante xpm et inte curatus. ut habetur Mat̄h. ix. et luce. v. ¶ **S**olaria huius domus sunt quatuor: de quibus dicitur sapiētie. viij. Sobrietatem et sapientiam docet iustitiā et virtutem. quibus utilius nihil est in vita hominis. Est igitur primum solarium. sobrietas seu temperantia que facit abstinere a superfluis delectationibus. et in hoc solario sunt plures camere siue officine. s. virtutes ei annexę. de quibus nunc non oportet dicere breuitatis causa. Secundum solarium dicitur sapientia que precauet insidias in agēdis. habens cameras suas videlicet virtutes annexas. Tertiū est iustitia in malis vitādis p̄ximorū in miserijs subleuādis. habēs et ipsa multas cameras. i. virtutes annexas. Quartum est virtus. i. fortitudo ī perferendis molestijs cum suis cameris. i. virtutibus annexis. Unde ergo in domum tuā. i. conscientiam sic recte edificatā de solario in solarium et de officina ī officinā. et de camera in camerā virtutuz discurredo: et sic recte opaberis. Hanc tamen domū p̄scientie nō tu s̄z principaliter de⁹ edificat. Et ideo bene dicitur q̄ sapia. s. xpc̄ edificauit sibi domū. ¶ **Q**uod ad secundū ad hoc ut domus firmiter sustentetur cū lata ē et alta: requirunt plures colūne que sustineant pondus. Septē autē colūnas sapiētia excidit ad stabiliendū et sustentandū domū conscientie. Alis p̄pter diuersos impulsus vitiorum corrueret. Et sūt he septē columnę: septem conditiones vere penitentie. quas ponit ap̄tus. ij. ad corin. viij. dicens. Que em̄ s̄m deum tristitia est penitētia in salutem stabilem operatur. Operatur enim in nobis sollicitudinem sed desiderium sed defensionem. sed indignationem. sed timorem. sed emulationem. sed vindictā. s̄m bugonē cardinalem. ¶ **E**st igitur p̄ma columna sollicitudo. s. ad bene custodiendum sensus suos qui sunt fenestre anime seu por-

te. per quas ingreditur diabolus. ut fureſ
 theſauruz virtutum. Unde ſolicite vigilare
 oportet. Quod docet xpc Mathei. xxiij. Si
 ſcires paterfamilias qua hora fur veniret.
 vigilaret utiqz et nō ſineret pfodi domū ſuā
 a ¶ **Secunda eſt deſideriū. ſ. placēdi deo. qui**
 eſt feruor caritatis multū domū cōſcientie
 fortificans: et abſorbens peccata quottidia
 na: ſicut ignis guttas aque. In huius figu
 ram zacheus deſiderans xpm videre. et nō va
 lens ppter paruitatem ſtature: aſcendit in
 arborē ſicomorū. ppter quod deſideriū xpc
 dixit. **Descende quia i domo tua oportz me**
manere. Aſcenſio aut in arborē ſignat aſcē
ſum mentis p meditatioz et affectū ad cru
cem ſeu paſſionem xpi. Circa qd dicit bern.
ſuper Can. Quid efficacius ad curandū cō
ſcientie vulnera. necnō ad purgandū anīe
mentē q xpi vulnerū ſedula meditatio.
 b ¶ **Tertia colūna dicitur deſeſio. ut ſi cum**
 inimicus vult circūbare domū cōſcientie et
 intrare p deſperationem. vel laſciuam vel
 per alia vitia: deſēdat ſe quis viriliter reſi
 ſtendo. quod quia nō fecit mulier que fuit
 poſita ad cuſtodiā domus iſbozet regis
 iſrael: ſed do: mitauit intrātes duo princī
 pes latronū domū occiderūt ipm regē pcuti
 entes in inguine. **Ut habetur. ij. reg. iij. Ad**
figuranduz q ſi mulier. i. ratio nō defendit
ſe ptra temptationes ſ; dormitat. occiditur
animus et domus cōſcientie ſpoliatur.
 c ¶ **Quarta colūna dicitur indignatio cōtra**
ſeipm deſtando peccatū cōmiſſū inq̄tu: ē
dei offeſa. Et quāto q̄s magis indignatur
et deſtatur peccatū: tanto fortior ē colum
na. Nō aut debet quis indignari ptra natu
rā peccatoris vel p̄ perſonā eū ad miſericor
diam ſuſcipientis. Sicut indignat̄ ē frater
probigi de patre ſuſcipiente ipm pbigum re
uertente ad penitētiā et ad domū paternā
abeo indignatus q noluit in domū introire
Sed ipē pbigus indignatus ptra ſuam cul
pam intrauit domuz et honorabiliter ſuſce
pit̄ ē. ¶ Quinta colūna eſt timor. qui i pec
catoribus aliqualiter diſpoſitis i pſcientia
ſolet eſſe principaliter de penis inferni. Et
hic timor: licet nō ſit ſufficiēs ad ſalutem ta
men cauere facit a multis malis: et ideo bo
nus. Timor em̄ domini expellit peccatū. ut
dicitur Eccl̄i. j. Sed in recte pſcientiatis ti
mor iſte eſt d nō offendēdo deū: ne amittat
gratia beniuolētie ei. Et iſte eſt neceſſari
¶ Et eccl̄i. xxvij. dicitur. Niſi tenueris te iſtā
ter in timore domini cito ſubuertet̄ domus
tua. ¶ Sexta colūna ē emulatio. illa videli
cet de qua dicit apls. Emulamini carīſſi
ta meliora. j. corin. xij. Nec emulatio impo
rat affectum magnū habendi bona ſpiritu
alia que videt in proximo. cum quadam tri

ſtitia de defectu illoz bonozum que in ſe eē
 non videt. Et hoc facit hominem laborare
 ad profitendum in via dei. Hāc emulatioz
 videtur habuiſſe martha. que xpm excepit
 in domum ſuam. ut dī luce. x. ppter quod q̄i
 dolens q ſoroꝝ ſua erat magis debita ſpiri
 tualibus. quia ſedens ſec̄ pedes domini au
 diebat verbū illius dixit xpo. domine nō eſt
 tibi cure q ſoroꝝ mea reliquit me ſolā mini
 ſtrare. ¶ **Septima colūna dicitur vindic**
ta id eſt puniſtio de ipſis peccatis. Quanto
em̄ quis plus peccauit et grauius: tanto ma
gis debet dolere et ſe corporaliter affligere.
Eſt ei penitētia (ut dicit aug.) quedam do
lentis vindicta. puniēs in ſe quod dolet cō
miſiſſe. de pe. diſt. iij. Quod optime ſeruauit
maria magdalena. quando intrans i domū
ubi xpc erat. ſtans retro lacrimis cepit rī
gare pedes x̄c. luc. viij. Haſ igitur ſeptē colū
nas domum cōſcientie ſuſtentātes. ſapientia
xpc excubet ex ſe procedentes. pponens et
tiam homo p liberum arbitrium in domo
cōſcientie habitare: ſuſponit haſ etiam co
lumnas. Et ideo in domū ad huiusmodi
columnas ſuſponendum vel reſtitendum:
poſſūt etiam itelligi per haſ columnas ſep
tem dona ſpiritualia. ¶ Etum ad terti
um principale dico q ad bonitatem domus
requiritur q delectabiliter ibi homo quie
ſcitur. Dicitur em̄ prover. xxvij. q ſumus.
ſtillicidium et litigioſa mulier expellunt ho
minem d̄ domo. Et hoc ideo quia inquietāt
ipſum. Et ſumus quidem qui in altum a
ſcendit eſt mentis elatio. Mulier litigioſa
eſt ſensualitatis contradiſtio ad ſpeciem.
Stillicidium eſt peccatorum etſi paruozum
vilipenſio: ſeu curatioz eoz neglectō. Sed
diuina ſapientia in domo conſcie quam edi
ficauit ut ibi ſit quiete et letitia. poſuit men
ſam ſacrozum eloquiorum. bonozum ſpūa
lium que defendunt nos contra volentes i
quietare. Unde. ps. Paraſti in pſpectu meo
menſam aduerſus eos qui tabulant me. p̄
molauit victimas. id eſt ſacrificia xpi et ſā
ctozum quibus ſeipos obtulerunt morti. Pro
poſuit ut in euchariftia et alijs ſacramentis
Sic pater filio probigo i domū reuerſo ob
tulit vitulū ſaginatū in eſū. Miſcuit etiaz
vinum quod letificat cor hominis: et omnē
mentem facit ſecuram. ut dī. ij. eſdre. ix. id ē
ſpūalem conſolatōnem et letitiam. De qua
domo cōſcientie ſic pparata dicit ſapientis.
Intrās i domū meā. ſ. pſcie cōq̄ſcā cū illa.
¶ Non em̄ habet amaritudinem cōuerſatio il
lius. nec tedium quietis illius: ſed letitiaz
et gaudium. ſapient. viij. Quod gaudiu: cau
ſatur ex ſeptem fructibus ipius bone con
ſcientie. quibus fruſtur. ſc̄z in vita p̄ſenti

et horum. **P**rimus est. Quia ipsa est radix caritatis. **Eni.** j. ab tibi. j. finis precepti est caritas de corde puro et conscientia bona. s. procedens. Et bern. in li. de perseveratione. Fortitudo tua fiducia fidelis conscientie. **Secundus** fructus est nitor veritatis. **Unde.** ps. orabat Dirige in prospectu tuo viam meam. glo. in conspectu tuo. i. in conscientia ubi solus deus videt: via que ducit ad patriam est via veritatis. Et subdit. Quonia non est in ore eorum veritas. s. inimicorum qui falso opinantur de conscientia alterius. **Sed** ut dicit greg. Liber inter accusatores est que conscientia non reprehendit. xj. q. iij. inter verba. **Tertius** fructus est ornatus venustatis. s. anime que est sponsa christi. **Unde** dicit ipse sponsus anime sancte. Pulchra es amica mea que pulchra. s. quo ad interiorum dispositionem et exteriorum conversationem. **Et** ideo dicit bis pulchra. oculi tui colubarum diligentem circumspectionem. absque eo quod intrinsecus latet. s. in conscientia per honorum ornatum. s. positionem. **Quartus** est retractorium a peccatis. **Quem** enim conscientia mordet et stimulat que aliquid sit illicitum. per hoc retrahitur a peccato in quo labi posset. **Considerat** enim illud iacobi. iij. Scienti bonum et non facienti: peccatum est illi. Et. ij. petri. ij. Melius esset illis veritatis viam non agnoscere: que post agnitam retroire. **Nec** tamen propter hoc fugiendum est ad latebras ignorantie. ut dicit aug. Quia affectata ignorantia peccatum auget non minuit. **Et** que conscientia retrahat a malo et puocet ad bonum: ostendit puer. x. ij. ubi dicitur. Est qui pomittit: et quasi gladius pungitur conscientie. **Nam** instinctus conscientie promittit premium beneficienti: et pungit minando penam eternam bona negligenti. **Quintus** est thesaurus honestatis. de quo **Eccl.** xij. Bona est substantia cui non est peccatum in conscientia. **Quod** tam de substantia rerum terrenarum que spiritualium intelligi potest. ut. s. nec de virtutibus nec scientia supbiat: et temporalia illicite non retineat. **Hinc** cassiodorus in eplis. Quid acquiri ait putatur. ubi bona conscientia perditur. aut in qua parte possit homo proficere: si innocentiam probatus fuerit amisisse. **Sextus** est testimonium bonitatis. **Ad** ro. ij. Testimonium illis reddet conscientia sua. **Unde** greg. sup ezech. Quid prodest si omnes laudent et conscientia accuset. **Aut** quid poterit obesse. si omnes derogent et conscientia defendat. **Et** bern. super Cant. Omnino sufficit aduersum nos loquentium iniqua: opinio bonorum cum testimonio conscientie. **Septimus** fructus bone conscientie est primum delectabile. **Nam** ut dicit puer. xv. Mens secunda quasi iuge convivium. securitate autem mentis facit bona conscientia. **Unde** et sapientia paravit mensam. miscuit vinum. quod vi-

num etiam intelligi potest de sanguine christi. qui principaliter operatur conscientie bonitatem. **Unde** apulus ad heb. ix. Sanguis christi mundavit conscientias nostras. **Quintum** ad quartum de ornatu domus requiritur que sit picturata. s. exemplis sanctorum edocta. **Unde** quidam rex turpis spiritus cubiculum suum depingi fecit pulcherrimis imaginibus. ut eorum aspectu uxorem suam pulchrum pareret filium. **Cur** christianus domum sue conscientie in memoria bonorum exemplorum non depinget. ut uxorem se sualitatis plures virtutum gigneret. **Secundo** requiritur ad ornatum domus que sit odoribus non fetoribus referta. quod fit per bonam famam: ex honesta conversatione et virtuosa. **Unde** apulus. ij. corin. ij. Christi bonus odor summus deo in omni loco. **Et** in figuram huius dicitur de domo ubi christo facta est cena a martha et maria. **Quod** domus repleta est ex odore unguenti ioh. xij. **Tertio** pertinet ad ornatum domus. ut sit bene illustrata lumine gratie. vel luce: ne lumine scripture veritatis. **Unde** etiam in figuram. mulier ut adinueniret dragmam accendit lucernam et evertit domum. ut habetur pabolice luce. xv.

Sed queri potest. **utrum.** §. vij. quis scire valeat se habere rectam conscientiam lumine. s. gratie illustratam. an non. **Ad** quod respondetur secundum alexandrum de ales. que septem sunt differentie hominum circa bonum attendende. **Aliqui** enim putant se habere bonam conscientiam et gratiam seu caritatem: sed neutrum habent. **Alii** sciunt que illam non habent. **Alii** dubitant de hoc. **Alii** opinantur que habeant gratiam et bonam conscientiam. **Alii** experiantur: sed non habent de hoc scientiam. **Alii** hoc sciunt tamen per revelationem. **Septimi** hoc sciunt per causam et certam visionem.

Primi ergo sunt infideles et heretici. imo etiam christiani quidam tepidi. qui non illustrata conscientiam suam: ex ignorantia crassa mortalium communia non credunt mortalia esse. **Unde** in his perseverant: et sacramentum eucharistie indigne percipiunt. propter quod dicit apulus. j. ad corin. xj. probet seipsum homo. i. conscientiam examinet: et sic de pane illo ebat. **In** tali cecitate fuit aliquando paulus ut ipse testatur. **Nam** captus a romana militia hierosolimis iudeos ab quorum petitione captus fuerat sic alloquitur. **Ego** omni conscientia bona conversatus sum ante deum usque in hodiernum diem act. xxij. **Qui** tamen persecutus fuerat ecclesiam putans benefacere.

Secundi sunt qui sciunt se habere non bonam conscientiam. ut hi qui sciunt se esse in mortali actu vel proposito. non penitentes. ab quos potest illud dirigi **Eccl.** vij. **Scit** conscientia tua quia tu crebro male dixisti alijs.

Tertij sūt qui dubitāt se habere bonā cōscientiā. qui. s. habēt rationes eque fortes ad hoc q̄ sint in gratiā. sicut ad oppositū. puta cū vidēt se esse tepidos in amādo deū. nō habendo affectum orādi et ad alia spiritua- lia. Vel multū remissum. parum dolorē sēti re de peccatis et hōi. Et ex opposito p̄siterant nullam volūtatem se habere peccandi mortaliter: s; p̄positū abstinēdi. detestari pec- cata cōmissa rōne et hōi. Tales dicē pos- sūt illud apostoli. Nihil mihi p̄sciū sum: s; nō in hoc iustificatus sum. j. ad Corin. iij.

Quarti opinant se habere bonā p̄sciēti- am et se esse in gratiā. etiā p̄bilitate: cū for- midine tamē aliqua de opposito. Sicut illi q̄ vidēt se feruētes in amore dei et p̄xi. et a- mare lugere dei offēsas. patos ad sufferē- dū aduersa. sentiūt tamen aliquādo rebelli- onem carnis ad spiritū et fragilitatē. Et hi dicere valēt illud. ij. ad corin. j. Gloria n̄a hec est testimoniū cōsciētie nostre. q̄ in sim- plicitate et sinceritate dei et nō in sapientia carnali: sed in gratiā conuersati sumus.

Quinti experiunt se habere gratiā a bo- na p̄sciētiā. sicut illi qui sentiūt dulcedinem diuine bonitatis in oratōe. et gustant q̄sua- uis est dominus. Ad quod inuitat. ps. Gu- state et videte quoniā suauis est dñs: beat⁹ vir qui sperat in eo. gustate ait. s. notitia ex- perimētali et affectiua. causata ex re vnita sensui gustus. s. et affect⁹. Videte. s. p̄emplā do eius bonitatē. quoniā suauis ē dominus anime querēti eū et gratiā possessionē. Bea- tus vir qui sperat in eo. s. habens p̄sciētiā bonam. Nam q̄ p̄sciētiā bona significet sp̄e patet ex illo apli. j. ad thimo. j. Caritas de corde puro. s. p̄cedit et p̄sciētiā bona. ubi glo- sa. i. spe vera. que causat ex dei amicitia. si- cut et spes causatur ex bona cōsciētiā. Ista tamē cognitio nō ē per mediū infallibile: s; p̄ signa. Et q̄ de bona p̄sciētiā queat haberi experimentalis cognitio p̄batur Apo. ij. Elbi dicit. Vincētī dabo māna absconditū. vincētī. s. vitia. dabo māna absconditū. i. dulcedi- nē ex inhabitatione xp̄i in domo consciē- tie. absconditū. quia ab alijs non videt nec clare a seipō: et sic sentit. Et dabo et calculū candidū. i. habitū gratiā et caritatis. q̄ gra- tiā lucet et mūdāt. inde dicit candidū. Cal- culus autē hic dicitur carbunculus: et nomē nouū scriptū qd nemo scit nisi qui accipit. hoc nomē est quo filij dei p̄ adoptōem effiti- mur. **Sexti** sūt qui sciūt se habere bonā p̄sciētiā et gratiā p̄ reuelatōz dei. quod ha- buit abraham quādo dominus ei dixit p̄ an- gelū. Nunc cognoui quod timeas deū Gen. xxiij. Cognoui. i. cognoscere te feci. q̄ time- as deum. s. timore filiali. qui sine gratiā et cō- sciētiā bona esse non potest. **Septimi** sūt

qui sciunt per causaz rei vel ratione rei. ut hi qui clare viderūt diuinā essentiam in vi- ta presenti. sicut moyses in veteri testamen- to et paulus in nouo quando raptus fuit ad tertium celū. Unde ip̄e dicebat. Certus sum q̄ nec mors nec vita q̄ sepabūt nos a cari- tate xp̄i Ad ro. viij.

Hec ḡ bona p̄sciētiā di. §. viij
citur domus. de qua xp̄e dixit. Domus mea domus orationis vocabitur. Et de mala sb- dit. Eos autē fecistis illā speluncā latronū Math. xxi. Facit aliquis domum p̄sciētie speluncam latronum ex septēz malis que re- periuntur in ea. Et primum est quia bellūz intestinum generat. dū una cogitatio alte- ri recalcitrat Seneca. Timidū nō facit am- mum. nisi reprehensibilis vite conscientia.

Secundum malū est. quia primū enecat quia cū quis ab intra habituatus mala cō- sciētiā: ad extra mala opari incipit: primo causa ruine insidit. Unde aplus. j. ad cor. viij. Siquis viderit eum qui habet p̄sciētiā in idola recubentem. nonne conscia ei? cum sit i firma edificabitur ad manducandū ido- laticā: et peribit i firmus frater i cōscia tua

Tertium mūda immūda sibi aptitat seu facit. Ad thitū. j. c. Omnia mūda mundis. i. quinis autem et infidelibus nihil est mū- dum: sed inq̄nata sunt eorum mēs et consciē- tiā. Quartum malum est. quia difficilem vi- am patitur cum iniustis. qui dicunt Sap. v. Ambulauius vias difficiles. Quod cō- trarium suadet apostolus ad hebre. x. dicēs Accedamus ad sacerdotē magnum xp̄m cū vero corde i plenitudine fidei asperi corda a cōsciētiā mala. Dicit et Seneca. Mala cō- sciētiā sepe tuta est: segura nūq̄. **Quin- tum** ad errorem abiuuat. ita ut nōnūq̄ ab heresim inducat. j. ad thimo. iij. In nouissi- mis temporibus discedent quidam a fide at- tēdentes spiritibus erroris et doctrinis dmo- nioz in ypocrisi loquentiūz mendacium et cauteriatam habentium suam conscientia. id est corruptam et cōcupiscentiā abustam.

Sextū ad gehennā edificat. Omne em̄ qd est contra conscientiam etiam erroneam si- durat vel q̄ non ē ex bona cōsciētiā: edifi- cat ad gehennam. xxviij. q. j. Omnes. **Se- ptimum** malum est quia tristitiāz continu- at in magnum grauamen anime Sapie. x. vij. Semper p̄sumit seua et perturbata con- sciētiā. Et ysidorus. Nulla pena grauior q̄ mala conscientia.

De p̄sciētiā scrupulosa. §. ix.
p̄ ex p̄i illd. ps. Saluū me fecit. s. de? a pu- sillanitate sp̄s et pestate. ubi tria p̄nt notari **Primum** est scrupulose conscientie sanatio ibi. saluum me fecit.

Secundum scrupulose conscientie causato
Ibi. **A** pusillanimitate.
Tertium scrupulose conscientie nociua aggra-
uatio seu pagatio. Ibi. **E**t tempestate.

Incipiendo aut a secundo ut ordinatius
loquamur. Sciendum quod scrupulus est vagil-
lacio quedam consurgens cum formidine ex
aliquibus coniecturis debilibus et incertis.
Unde videtur esse scrupulus id quod apud
alios dicitur pusillanimitas que est tedio seu
timore reipse aduersa iners et inconsiderata
tracti animi deiectione. Et sic utriusque. scilicet tam
scrupulus quam pusillanimitas importat inordinati-
tatem timorem. Et ipse scrupulus a quibusdam vo-
catur erronea conscientia. ab alijs timor con-
scientie: et ab alijs pusillanimitas. Contra
quod dicitur Eccl. vii. Noli esse pusillanimis
in animo tuo. Sciendum autem secundum albertum
in li. de quatuor coeuis. quod differentia est in-
ter scientiam. fidem. opinionem. dubitationem
et scrupulum seu suspensionem. Nam scientia pro-
pria est eorum que cognoscuntur per causas
et quia impossibile est aliter se habere. Fi-
des autem est perfecta persuasio unius partis seu
conclusionis per multa probabilia vel auctori-
tatem dicentem. Et hoc etiam appellatur cre-
dulitas et conscientia. Opinio autem est acceptio
unius partis cum formidine alteri. ita tamen
quod ad illam quam formidatur non habetur ratio
expressa: formidatur tamen propter debilitatem
rationis alterius partis. Dubitatio vero est in-
terminatus motus rationis super utramque pre-
contradictionis per equalia media ita quod non
magis pendet ad unam partem quam ad aliam: et hec
etiam dicitur ambiguitas. Demum scrupulus
ex leuibus pieturis seu medijs et multum de-
bilibus: mouetur ab una parte. Et hic etiam
dicitur suspitio et pusillanimitas spiritus. que
repellenda est. Unde dicitur. vii. q. i. oues. Om-
nis suspitio potius abicienda est quam acceptan-
da. Et ratio assignatur in tertia parte cuius
dicitur. Et tempestate. **I**n qua quidem ter-
tia parte notatur effectus nociuus qui sequitur
ex ipsa pusillanimitate seu scrupulo. **I**n-
ducit enim ad quoddam tedium et tristitiam aggra-
uatiorem animi. ut nil boni ei agere libeat: et
sic velut tempestas que descendit in egiptum
consumpsit omne quod spernit viride. Sic tri-
stitia procedens ex scrupulo consumit vigorem
et robur animi. **D**iminuit etiam audaciam
aliorum ad bonum sui exemplo. propter quod do-
minus precepit. quod hi qui erant cum gebeone pu-
gnaturi contra hostes formidolosi et pusillani
mes: non irent cum alijs: sed reuertentur do-
mum. ne videlicet ex timore fugiendo: aliorum
audaciam debilitarent. ut habetur iudicum. vii.
Et in figuris scribitur ione. i. quod hi qui nauiga-
bant cum iona propheta. orta tempestate in mari

omnes timuerunt valde: sed ipse iona ab eis se-
moto cessauit tempestas et securi facti sunt.

Inducit tamen scrupulosa conscientia tem-
pestate desperationis a qua liberari se pete-
bat. ps. dicens. Non me demergat tempestas
sed desperationis. Unde et bernardus. Pusillanimitas
parat perturbationem. perturbatio despera-
tionem. desperatio vero interimit. In cuius figu-
ra legitur. i. macha. ij. quod quibusdam scrupulosi ex
societate machabeorum. quia noluerunt se desere
contra hostes bellantes aduersus eos in
die sabbati timentes ne propter hoc violarent sab-
batum occisi sunt ab eis. **C**ausatur autem ista
scrupulositas seu pusillanimitas inducens
tempestate multorum malorum. quandoque ex
complexione ad timorem ydonea. ut est com-
plexio frigida. puta in feminis vetulis et me-
lancolicis. Timor enim naturaliter secundum dama-
scenum cor constringit. sicut et frigida con-
stringunt et congelationem faciunt. Ad quem
motum contractionis imaginatio mouetur
a timoris dispositio. ita ut concipiat quis
aliquod esse futurum malum: et pro consequens
fugiendum. **Q**uandoque causatur pusilla-
nimitas seu scrupulus ex egritudine mani-
ca vel melancolica. que est infirmitas capi-
tis per quam leditur imaginatio et quandoque
ratio. Unde galienus et auicenna dicunt. quod ma-
nia est infectio anterioris cellule capitis cum
diminutione ymaginatiois. Melancolia vero est in-
fectio medie cellule capitis cum diminutione ratiois
Causatur et aliquando scrupulus ex temptatioe dia-
bolica. per enim diabolus deo permittente mouere
melancolicos humores in homine. per quos
imaginatio vel errare potest: aut turbari
ad timorem inordinatum. Unde et auicenna
dicit quod quibusdam medicis visus est. quod me-
lancolia contingat a demonio. **A**liquando
vero procedit pusillanimitas seu scrupulus ex
regiminis corporalis negligentia. scilicet per ni-
miam abstinentiam. vigiliam et huiusmodi
Unde hieronimus. Rationalis hominis di-
gnitatem amittit. qui vel ieiunium caritati
aut vigiliam prefert sensus integritati. ut per
imoderatam abstinentiam atque indiscretam
psalmodiarum vel offitiorum decantationem.
aut amentie aut tristitie. id est melancolie incur-
rat notam. de conse. di. v. Non mediocriter
Aliquando causantur scrupuli ex societa-
te timidorum. Nam vnus scrupulosus facit
alium scrupulosum. Remouende igitur sunt
puiusmodi cause ne ipsa pusillanimitas tem-
bestatem inducat: et tamen in infernum de-
uoluat. Quod inde consequi ostendit. ps. qui
postquam dixit. Non me demergat tempestas ne
expositus est. Subdit. Neque absorbeat me psu-
dum. scilicet infernus.

Quod autem remoueatutal. S. r

scrupulositas: declarandū est nūc: reuertēdo ab primā pte. ubi dī. **Saluū** me fecit. scz ab hmōi. **Saluat** ab isto malo. sic et ab aliis cūctis pncipalitē de. vñ q̄ dixit sara vxor thob. dño loquēs p̄ tēpestatē. s. scrupulositatis tranquillū facis. **Saluuz** aut facit ab hmōi tanq̄ p̄ instrumēta p̄ mozales medicos. prelatos q̄ p̄fessores. p̄sultores p̄doneos. **Nō** aut debēt scrupulosi dure corripī: s; animari ad deponēdū pusillanimitatē q̄ scrupulū. ostendendo picula supradicta: nisi seq̄tur medicī spūalis monitū. **Septē** aut sunt regule quaz̄ adminiculo p̄sciētia scrupulosa seu erronea deponi p̄ et debet: et sic saluari. **Primū** videlicet debita ad gratiam dei p̄paratio. **Secundū** sollicita sacre scripture indagatio. **Tertiū** oratōis duota p̄tinuatō. **Quartū** op̄inōis alie tuta electio. **Quintū** obediētie humilis imitatio. **Sextū** scrupuloz̄ animosa abiectio. **Septimū** p̄ceptoz̄ rū discreta ep̄icaz̄atio. i. interpretatō. Que septē iubet habere eterna sapiētia. puer. ij. **Et** si nō fm̄ ordinē positū dicēs. **Si** susceperis sermones meos: subaudi modo debito q̄ ad septimuz̄ et mādata mea custodieris penes te. s. obseruādo: et sic te ad gratiaz̄ p̄paratō quo ad primū. **Si** sapiētia iuocaueris scz per orationē. quo ad tertiu. et inclinaueris cor tuū. s. p̄ obediētia. quo ad quintū. prudētie. s. eligēdo op̄inōnē tutam q̄ ad quartū. **Si** quesieris eā quasi pecuniā quo ad sextū. s. animose abitiēdo scrupula. tūc intelligēs timorē dñi: et sciētia di iuenies q̄ facit rectā p̄sciētia. **¶ Prima** igit̄ regula ē. ut quis se ad gratiā p̄paret: quantū p̄: sez uādo mādata dei. de peccatis p̄petratis tollendo et p̄fitendo. **Nā** quicūq; facit quod in se est fm̄ thō. in. iij. nulli tali abstrahit deus gratiā sed infallibilit̄ infūdīt. et lumē domi. sapiētie. sciētie. cōsilij et intellect̄ tribuit. quibus iuari p̄ ad depositōez̄ erronee p̄sciētie. **¶ An** ip̄e dicit p̄ hieremiā. c. iij. **Conuertimini** fili. reuertētes q̄tū. s. in vobis ē: et ego sanabo aduersiones vestras. **Et** p̄ ezechiele. c. xvij. **Nūq̄d** volūtatis mee ē moza impij: et nō poti⁹ ut p̄uertatur et viuat. **Et** p̄ ysa. xlix. c. dicit. **Nūquid** obliuisci p̄ mulier infantē suū. ut nō misereatur filio vteri sui. **Et** si illa oblita fuerit: ego tamē nō obliuiscar tuū. **Figurā** huius habes. ij. reg. xiiij. in absolone fratricida recepto ad gratiaz̄ a patre suo dāuid: recognita offēsa se humiliando. **¶ Secūda** regula ē sollicita sacre scripture indagatō. **¶ An** dicit salomon. si quesieris eā q̄si pecuniā amatores mūdī. q̄ studiū habēt acq̄rendi pecunias: p̄ceptoz̄ querūt primo bene doctū in arte. p̄ quā volūt acq̄re pecuniam ut doceat eos subtilitates et modos acq̄rendi exinde sūt solliciti ad videnduz̄

et recolligendū libros suoz̄ cōputoz̄ auxilia etiā querūt alioz̄: et sic etiam spūaliter queri debet sapientia scripturaz̄ diuinaruz̄. **¶ Unde** puer. j. dicit. **Audiens** sapiēs sapiētiōz̄ erit q̄ intelligēs gubernacula possidebit. **Animaduertet** parabolā et interpretationez̄ verba sapiētū et enigmata eoz̄. **¶ Dinc** Hiero. ad paulinū. **Intellige** te i sacris scripturis sine p̄uio et mōstrante semitā: nō posse ingredi. **Et** exemplificat de quibuslibet artibus: et de paulo qui post annos. xiiij. contulit cum apostolis euangelium: et saluatore nostro duodenī interrogante doctoz̄es i templo: dinc debet quis assidu⁹ esse in lectione scripturaz̄. **¶ In** hiero. ad nepotianū. **Scripturas** sepius lege. immo de māu tua nunq̄ sacra lectio deponat. **Disce** q̄ doceas. **¶ In** buus figurā mandauit dñs. exo. xxxv. ut veteres q̄bus portabatur archa: iugiter anulis ip̄ius arche eēt inserti. ne cū haberet trāsferri moza fieret de trāsmitēdis vectibus. **Ab** signanduz̄ q̄ qui habent alios docere. p̄ quos ecclesia quasi circūfertur: debent continuo abberere studio scripturarū. fm̄ quadruplicem sensum significatuz̄ per quatuor anulos. ne cum habent alios instruere tunc querant abbiscere. **¶ Tertiu** est orationis deuote cōtinuatō. **¶ Unde** iaco. j. dicitur. **Dis** quis vestrū indiget sapientia postulet a deo et dabitur sibi. **Sapiens** in se expertus ait. **Inuocauit** et venit in me spiritus sapientie qui spiritus est unctio que docet de omnib. ut dicit in prima canonica Jo. s. necessarijs ad salutem. **Sic** et salomon postulans sibi dari sapientia ad recte iudicanduz̄ populū ubi occurrūt multa dubia obtinuit eam. iij. regū. iij. **Et** iosaphat rex ab dominū inquit. **Cuz̄** ignoremus quib agere debeamus. hoc solum residui habemus ut oculos nostros ad te erigamus. **Et** precipue oratio valet ad tollendū scrupulos p̄out procedūt ex temptatōe dyaboli. quod figuratuz̄ est mathei. xvij i demoniaco lunatico sanato a xp̄o. qui proitēbat illū obsessum quandoq; in ignez̄ quandoq; in aquaz̄. **Sic** scrupulosus de vno contrario vadit ad aliud. q̄ de eo dixit q̄ illud genus dmonioz̄ eicit in oratione. **Sic** beatus petrus martir oratione liberat⁹ fuit a scrupulo infidelitatis. **¶ Quartam** regulam quia proliza est: ponemus i fine. **Est** igitur quinta obediētie humilis imitatio. ut scilicet scrupulosus captiuēt intellectuz̄ suum dictis sapiētuz̄ et obediētie superiorum. quātumcūq; scrupulus sibi dicit aliud. **¶ Unde** p̄ouer. iij. dicitur. **Ne** initaris prudentie tue. **Et** thob. iij. **Consiliū** semp a sapiente inquire. **Et** puer. xvij. **Ne** trāsgrebians quos posuerūt p̄es tui. **¶ Dinc** et cancellari⁹ parisiensis. in. iij. de vita anime iquit. **¶ Anū**

hoc generale damus documentū. credere videlicet faciliter sapientiorū et bonorum iudicio. et contra cōmunes eorum sententias nō leuiter sibi met formare scrupulos anxios et timidos. Et in libro de vita fratrum predicatorū narratur. q̄ cum quidam defunctus appareret alteri eiusdem ordinis sc̄z predicatorū. qui erat multū scrupulosus ip̄o interrogāte d̄ scrupulis suis. Respondit defunctus. Consule discretos et acquiesce eis. Similiter legitur de quodam discipulo beati bernhardi. q̄ cū nō posset deponere scrupulos suos. p̄pter quod ad celebrandū non audebat accedere: dixit ei bernhardus. Elate frater et in fide mea celebres. Obediuit ille simpliciter et omnis ille scrupulus p̄petuo recessit. Sed si quis scrupulosus diceret. Utinā talis esset platus: quālis erat bernhardus: crederem faciliter imperanti et acquiescerem cōsultenti. Nunc autē cū superioris mei parū sapientiā conspicio: non audeo meā conscientiaz sue fidei cōmittere. Respondet cancellarius. Quisq̄s ita dicit et sapit: erras et decipieris tebes ergo sibi obedire. nō ut homini: sed ut deo iubenti cuius vices gerit. Unde luce. x. xpc̄ dixit. Qui vos audit me audit. Si tamē nō p̄tra deū iusserit. Et cum causa scrupulositatis (ut dictū ē supra) aliquando p̄cedit ex qualitate p̄plexionis. p̄cipue melancholice. aliquando ex egritudine superueniente manica vel melancholia. aliquando ex indiscretio vite regimine: puta. p̄ nimias abstinentias: pertinebit ad moralē medicū rectorem vel p̄fessorem in h̄mōdi adhibere remedia de cōsilio medicine. et scrupulosus seipm vincat. Et si duz videatur in sumendo illa remedia p̄cipue consulta vel data seu imposita ab ip̄o medico sp̄uali. Dicitur enī Eccl̄i. xxxv. iij. Altissimus de terra creauit medicinā: et vir prudens nō abhorrebit eas. Non tamen expedit in omnibus viuere medicinaliter: p̄cipue religiosis. Nam ut dicit ambro. de conse. di. v. Contraria sunt diuine conditiōis p̄cepta medicine. lugubrare nō sinūt. vigilare non permittūt: ab omni sp̄e meditatio nis abducūt. Nec etiā scrupulosus debet timere vitā sibi abbreviare. ex obseruatione p̄ceptorū dei et ecclesie: vel obseruatōe sue religionis. dūmodo ex capite suo nō addat alia magis austerā. Nā ut dicit iob. Cōstitui isti terminos ei. s. vite hominis. qui p̄teriti nō poterūt. nec fm̄ plonagationem: nec fm̄ abbreviationē. Sed etsi abbreviaretur fm̄ causas secūdas et naturales: sibi esset ad cumulum premij non peccati illa. s. faciēdo ad placendū deo. et fm̄ cōmunes regulas trahitas ab ecclesia et religionibus approbatas.

Sexta regula est animosa pugnatō seu repulsio scrupulorum seu pusillanimitatis

Ab quob hortatur dominus. Isa. xxxv. dicēs. Confortamini pusillanimes. confortamini et nolite timere. ecce enī deus vester. s. abiuuās et illustrans. Unde greg. in moral. dicit. q̄ diabolus assimilatur mirinico leoni. quod animal dicitur leo formicarū. Nā formicis que minutissime sūt discurretibz insidiatur et occidit. Sed alia animalia grandiuscula itinerando p̄culcant et perimunt. Sic diabolus inuestigat p̄plexiones hominum (ut dicit greg.) et quos videt parui cordis et pusillanimes et scrupulosos: ip̄os aggreditur: et scrupulis et vitijs occidit. Sed a magnis spe et vigore rationis: diabolus ip̄e prosternitur et abicitur. Hinc et cancellarius in quodam tractatu suo inquit. Mille surgūt apud aliquos scrupuli. more canū oblatrātes et lacerare minātes. ip̄os qui volunt ire per viam dei. quos conuincere et cōpescere melius q̄ per contemptum nequimus. Tā tūmodo si contemptus ille sit timoratus et regulatus. non absq̄ breuio alterius: p̄feratim superioris consilio. Et item in tractatu de regulis moralibus ait. Consilium salubre est frequenter agere cōtra scrupulos. leues et trepidos. vitando eos ad aliorum iudiciū. quatenus ex p̄suetudine fiat homo robustus solidus et tranquillus in exercitio spirituali. Sicut etiam si quis vellet ligamentuz distortū ad rectitudinem ducere: oportet q̄ retroqueret ip̄m ex parte opposita curuando: et sic reduci posset ad rectitudinem.

¶ Notandum etiā q̄ dicit cancellarius in quodam tractatu. q̄ aliqui doctores tenent quibus assentit. aliquando non tam meritorij eē credere sicut velle credere. nec tolere sensu aliter de peccatis: sicut velle tolere et nō posse. probatur hoc per. ps. dicētem. Desiderium pauperum exaudiuit dominus: propterea cor eorum audiuit auris tua. Et ita iudicat nos deus fm̄ superioris arbitriuz. voluntatem et iudiciū: et non fm̄ ea que nob̄ inuitis et contranitentibus portio sensualitatis inferior aduehit et perducit. qualia sūt volubilitas ymaginationum et fantasiaruz. Solet autem impedire p̄portionem scrupulorum sententia aliquarum auctoritatum n̄ bene intellectarum. et ideo declarande sūt ut illa que habetur extra. de spon. sc̄z in dubijs tutior via est eligēda. p̄pter quod scrupulosus eligit viam rigidiorē. Sed ab hoc respondetur q̄ eligere viam tutiorem consilij ē nō p̄cepti. Als oportet multos ingredi religionem in qua tutius viuatur q̄ in seculo. Non ergo de necessitate oportet tutiorem eligere. quanto etiā alia via potest eligi tutata. Sicut enim diuerse vie tendunt ad vnā ciuitatez. licet vna tutior alia sit. Sic ad ciuitatem celestem alius sic alius sic vabit et

tute. licet aliquis tutiori modo. **Item** quia dicitur **Eccl. iij. Qui amat periculum peribit in illo.** Hinc est quod beatus thomas et alij dicunt. quod ille qui agit id de quo est dubium. **Utruz** sit mortale vel non: peccat mortaliter. quia periculo se exponit mortalis. **Cum** ergo in aliqua materia mortali sunt varie et contrarie opiniones. ille qui adheret opinioni latioris vie: videtur se exponere periculo mortalis. quia in dubio cum possit illa opinio esse falsa et contraria vera. **Sed** ad hoc respondetur. quod utique ille qui agit scienter id de quo dubitat esse mortale permanente dubitatione mortaliter peccat. **etiam** si illud in se non esset mortale. sumendo proprie et stricte dubitationem. videlicet per rationes sunt eque ponderantes ad utramque partem nec magis declinat quis ad unam quam ad aliam. **Sed** si dubitet leuiter quis. et per modum scrupuli. sicut dubitat seu formidat habens opinionem de aliquo. quia ita inheret ipsi sententiae quam tamen formidat de opposito. **Hic** agendo tale dubium non peccatur. dum adheret opinioni alicuius doctoris. et habet rationes probabiles per ipsam magis quam per oppositam opinionem. etiam si ipsa opinio quam tenet non esset vera et hoc nisi ipsa opinio scripta esset contra manifestum testimonium scripture vel determinationem ecclesie. **Talis** enim non operatur in dubio mortalis: sed secundum opinionem probabilem quod magis declarabitur in septima regula. **Quod** etiam gregorius dicit. **Bona** mentium est ibi culpas agnoscere ubi culpa non est. **dist. v.** **Ad** eius. dicit glossa. agnoscere. id est timere et non per assensum firmum determinare. **Hoc** est stultum esset et periculosum secundum cancellarium.

Septima regula est per scrupulorum depositione preceptorum discreta episcopalis ratio. id est interpretatio vel declaratio. **Equitas** enim quam plus nominat episcopalis: preponderat iuris rigori secundum iuris peritos. **Est** autem equitas iustitia pensatis omnibus circumstantiis particularibus: dulcore misericordie temperata. **Et** sapiens ait. **Noli** esse nimis iustus qui perit in iustitia sua: pertinet autem ad virtutem episcopalis considerare non nudum de se preceptum sed circumstantias omnes particulariter ipsius vestientes. **Et** plus. v. ethicorum dicit. quod episcopalis interpretatiua legum: est melior quam iustitia legalis. **Et** secundum hanc virtutem episcopalis possumus precepta dei et ecclesie platonum seu iudicum cum benigne interpretari. **Et** in foro quidem potentioso eius est interpretari. cuius est condere vel sententiarum. **Sed** in foro conscientie circa precepta et humana et diuina. dico quod pertinet ad quemlibet pro facto suo. **Si** tamen rationabiliter interpretetur. **Et** secundum iob. de amb. **Septuplex** doctrina per virtutes episcopalis scrupulose conscientie proficua dari potest. **Quarum** prima est inter duram et be-

nignam circa precepta sententiam. quod benigna est potius ceteris paribus interpretatio facienda. quod etiam asserit **Willb.** **Huius** ratio est. quia precepta dei et ecclesie non sunt ad tollendam omnem spirituale dulcedinem. qualis certe tollitur quando nimis scrupulose et timide precepta interpretantur.

Secunda doctrina secundum virtutes episcopalis est quod nec deus nec ecclesia per sua precepta intendit obligare ad vix possibile alicui. **Cum** enim secundum regulam iuris nemo possit ad impossibile obligari. extra. de re. iu. l. vj. **Non** solum dicitur impossibile quod absolute non est possibile. **Sed** etiam videtur interpretandum secundum virtutes episcopalis in lege noua esse impossibile. quod vix est possibile. ut puta nimiam habens difficultatem: alio modo saluaretur illud. **Deus** meus leue **Matth. xj.** **Tertia** doctrina est quod nec deus nec ecclesia intendit suis preceptis aliquem obligare ad hoc quod sit fatuus id est talia precepta loco et tempore non obligant. quibus eorum obseruantia fieret ridiculosum saltem apud discretos et bonos viros. patet igitur a simili de votis ex diuino precepto deo redtendis. que tamen si stulta sint secundum doctrinam. nullus obligatur implere. ad quod facit glossa. **Inno. sup. c. nouerit. d. se. exco.**

Quarta doctrina est. quod in dubijs bonorum vita alijs debet esse viuendi regula. et tanto magis quanto meliores sunt. **Unde** hieronimus. **Inter** bonos semper sectare meliores. propter quod et christus discipulos suos vocat sal terre quia videlicet ex moribus ipsorum populi sunt conueniendi. **Et** ratio huius regule est. quia tales secundum virtutem episcopalis presumi debent habere rectum iudicium. quia habent rectum affectum. sicut sanus bene iudicat de saporibus. quia non habet gustum infectum.

Quinta doctrina est. quia in his que solum sunt mala quia prohibita. ut communiter positiva precepta: multum excusat vel in toto vel in tanto consuetudo si sit prescripta immo aliquando tollit legem scriptam positivam. ut **dist. iij. Statuimus et. §. sequenti.** **Sicut** enim episcopalis est interpretatiua legum: sic et consuetudo est optima legum interpretans. extra. de. consuetu. **Cum** dilectus.

Sexta doctrina est quam trahit per. d. paulus in. iij. sen. quod homo ubi non peccat mortaliter: nunquam incurrit sententiam excommunicationis iuris. **Cum** enim per excommunicationem ab homine nullus debeat eici ab ecclesia nisi si pro mortali vero vel prescripto secundum beatus thomas. in. iij. quia maxima pena est. sic etiam cum sententia iudicis non sit iniusta: per hoc formare sibi conscientiam. quod ubi non peccat mortaliter non in-

currit sententiā iuris. **S**eptima est q̄ in quocūq; casu p̄mittens facere hoc quod lex imponit: posset excusari a peccato: puta quia hoc facit sine cōtemptu p̄ virtutem epicheie ratione alicuius periculi p̄siderati qua potest fieri quādoq; cōtra verba legis.

Revertendo ad quartā omissam. dico q̄ ip̄a est opinionis alicuius tuta electio. sunt em̄ aliquādo de aliquibus materijs morali- bus doct. opinionū p̄riarū. tūc scrupulosi dubitant quā partē possint cū bona consciētia eligere. **P**ro cuius enobatione difficultatis notandū. q̄ cū bona consciētia potest q̄ tenere vnā partē alicuius opinionis. et fm̄ eam operari: excluso saltē scandalo. que. scz pars habeat pro se notables doct. dūmodo talis opinio non sit p̄ auctoritatem exp̄s- sam sacre scripture. nec contra determinā- tionem ecclesie catholice. q̄ etia ex contra- rietate talium opinionū non inducatur ad dubitandū: sed bonā sibi conscientiam q̄ cre- dilitatē formet de eo q̄ credit tanq̄ de p̄ba- biliori parte. q̄ precipue quādo quis adhibz diligentiam inquiredo an liceat. nec inueit aliquid quod eū suffitienter moueat ad hoc quod sit illicitus. **S**int p̄trarie opinioes i- ter doctores sanctitate q̄ sciētia maximos in materia morali: aliquādo etiam ad salutez necessaria patet p̄ exempla. **N**am. b. tho. in. iij. tenet. q̄ post lapsū in mortale nō oportz aliquem statim confiteri sub p̄cepto. ha- bita copia confessoris. nisi i paucissimis ca- sibus qui ibi ponūtur dis. xvij. **E**t cū eo te- net Ricar. **S**ed hugo de sancto victore q̄ bo nauētura sunt in hoc contrarie opinionis. **S**anctitas aut̄ q̄ magnitudo scientie ip̄oz: nota est toti ecclesie. **N**eutra aut̄ illorū opi- nio reprobat̄. **E**t si. beati tho. opinio com- muniū teneatur que tamē minus tuta vi- detur. **R**aymūdus decretista q̄ sanctus i sū- ma tenet. q̄ participare cū excōicatis maio- ri in loquela. cibo et hmōi. in casu nō p̄ces- so: sit mortale vniuersaliter. **S**ed. b. tho. in. iij. et io. an. q̄ archidi. tenent contrariū. **E**t illud contrarium p̄muniter tenetur. **E**t sic exempla innumera possent poni. **Q**uod aut̄ dicit. b. tho. in quolibeto. iij. q. iij. arti. ij. quādo due sūt opiniones contrarie de eodē: oportet alterā eē veram et alteram falsam. **S**i ergo ille qui facit contra opinionēz ma- gistroz. vtp̄ta in habendo plures p̄bēdas. faciens p̄tra veram opinionē: nō excusatur a peccato cū faciat contra legem dei: q̄uis si faciat p̄tra p̄scientiam. **I**dec em̄ verba. beati thome non possūt itelligi. nisi de his ubi ma- nifeste patet ex scriptura vel ecclesie determi- natione. q̄ sit p̄ legē dei. et nō de illis intel- ligit ubi non apparet. **A**ls sibi p̄traderet i eodem libro. quod non est credendus. **I**tem

ulricus in summa dicit. q̄ si quis d̄ aliquo a- gendo dubio magis p̄tos consulat. de q̄ nul- lā habet exp̄sā auctoritatē. vtrū ita sit vel nō dūmodo formet sibi bonā p̄scientiā. etiā si res aliter se habeat q̄ id quod sentit et qd sibi cōsultū fuerit: excusatur. quia fecit qd potuit: et deus plus nō requirit. **I**tem ex re- sponis que vidēt̄ data ab alberto magno: habetur. q̄ frater simplex vl̄ quilibet homo cū salute potest sequi i cōsilijs quamcūq; o- pinionē voluerit dūmodo alicuius doctoris magni opinionē sequatur. **N**ostri. etiā dicit. extra. de cogna. spi. sup. c. **S**i vir. **U**bi sūt di- uerse opiniones q̄ diuersa iudicia: semp hu- manior est p̄ferenda et equior. **E**t ad idē fa- cit quod ait aug. dis. ix. **S**ana. **W**illb. etia in glo. ray. dicit. q̄ i apicibus iuris. ubi du- bitat̄ etiā sapiētes: excusabilis est ignorātia **U**bi si aliquis bona fide p̄t̄ illā vel illam ele- gerit: nō debet super hoc habere p̄scientiam nimis scrupulosā. **I**tem pe. de pal. sup. iij. di. xvij. dicit. q̄ si p̄fessor dubitaret. vtrū illd̄ de quo p̄fess̄ nō penitet nec cōfiteatur eēt mor- tale. q̄ ip̄e p̄fess̄ dicit q̄ p̄silio peritorū illud fecit. de quibus ex vita et sciētia p̄abile est. q̄ nō p̄sulerēt nisi bene: illi iudicio se p̄ con- formare. **S**ecus aut̄ eēt: si eēt certus de op- posito. **I**tem videtur sentire goff. de fontibus. **I**n his. s. opinionibz p̄trarijs que tolerant̄ ab ecclesia ut dictū est. **E**t q̄ debet p̄ponere p̄- fess̄ti. q̄ bene studeat de hoc. seipm p̄ p̄uben- tes informare. eoq̄ alij tenēt p̄trariā opini- onē. maxime si illius p̄trarie opinionis cō- fessor sit ordinarius eius: q̄ sic eū absolue- ret. **I**tem sentit ricardus claromōn. **N**ō di- stinguēdo vtrū p̄fessor eius sit ordinarius. vel non ordinarius. **I**tem potest haberi ex decretali. extra. de sen. exco. inquisitōi taz in tex. q̄ in glo. **U**bi declarat̄ quādo mulier v- xorata incipit p̄ nouā i formatōez dubitare. an attineat viro gradu p̄hibito. quō se debe- at habere in tali dubio circa exactionez vel redditiōē debiti p̄iugalis. **P**robatur q̄ hoc idē tali ratione fm̄ cancellariū. **N**on plus nocet homini errare in articulo fidei. qui si ē declaratus adhuc ab ecclesia q̄ sit articul⁹ d̄ necessitate credend⁹. q̄ necesse possit act⁹ moralis p̄tra aliquod agibile p̄petrat⁹. qz a- ctus nō dicitur eē cert⁹ ex scriptura aut de- terminatōe ecclesie. q̄ sit illicit⁹. **P**atet hoc ex eo. q̄ fides est tam necessaria sicut virtu- tes morales. etsi nō amplius. **S**ed p̄stat cō- munit̄ apud theologos. q̄ i materia fidei dū doctores sentiūt contraria. licitū est an- te determinationē ecclesie tenere vnā partē vl̄ alteram sine periculo peccati vel fidei. ut patet in abbate ioachim. qui tenebat con- trarium ad id quod magister sententiariuz dice- rat in prima dist. primi li. pro quo magistro

sententiarum ecclesia postmodum determinavit. extra. de sū. tri. c. damnam. Nec tamen dicitur iohannem incidit in heresim aut p̄fidiā. p̄pter hoc q̄ dicta sua oīa subiecit correptioni ecclesie. Ergo a simili licet vnā opinione i moralibus tenere. iuxta limitata superioris. ubi saltē magis sapiētes nō sentiūt cōtrariū. et ubi parat⁹ ē obedire ecclesie et scripture: si ei errorem explanauerit. **S**olz autē mouere scrupulosos et detinere illud dictū aug⁹. Tene certū et dimitte incertū de pen. di. vii. si quis. Sed ubi in eadē materia morali sunt contrarie opiniones doctorū: illa videtur tutior que est rigidior: et sic pot⁹ amplexanda. ad quod instigant scrupulosi. **S**z ad hoc respondet q̄ aug⁹ loquitur in dicto. ca. p̄rie de eo qui differt penitentiaz vsq; ad extremū vite. cuius saluatio dubia est et incerta. non quia vera penitentia nō possit esse in extremis: et deus indulgeat. ut patet in latrone cū xp̄o crucifixo. Sed quia incertū est et dubiū utrū talis vere peniteat. q̄ videtur moueri principaliter timore gehenne magis q̄ respectu diuine offēse et diuine glorie. quod requiritur ad veram penitentiā s̄m aug⁹. de peni. di. vii. Nullus. Sed extendatur illa auctoritas aug⁹. ad alias materias morales. **N**otandū s̄m cancellariū. q̄ certitudo que requiritur in materia morali: nō est certitudo euidentie: sed pbabilis p̄iecture. Et pro huius declaratione sciendū. q̄ triplex ē certitudo. **A**na sup̄naturalis. alia naturalis. tertia civilis seu moralis. Et certitudo sup̄naturalis ita se habet q̄ non stat aliq̄ certū sentire et falli. Et ip̄a est triplex. **P**rima euidentie intuitiua. qualis est beatorū superne patrie. **A**lia ē euidentie reuelate. ut in p̄phetarū illustratōe. tertia est solius adherētie in speculo et in enigmate. qualis est certitudo fidei que nō inicit euidentie rōis humane. Sed auctoritati diuine. que p̄tinetur in sacra scriptura. Est autē quelibet trium certitudinū sup̄naturalium tanta. q̄ p̄ n̄llam potētiam etiā diuinā et absolutā fallax esse poterit: alioquin deus negaret seip̄m. **C**ertitudo v̄o naturalis ita se habet. q̄ non stat p̄ naturā aliquā taliter assentire et falli. quā p̄hi nobis posuerūt possibile in principijs p̄ se notis. cognitis sc̄z ex sola apprehensione terminorū. ut quolibet est vel non ē. **P**osuerūt etiā in p̄clusionibus demonstratiuis et in p̄sequētia euidentī deductis p̄ talia principia. quemadmodū dixerūt scientiam mathematicā esse scientiā certissimā. **T**ertia certitudo. s̄. moralis seu civilis: tangitur vnacū p̄cedenti i principio ethicoꝝ. **U**bi dicitur q̄ disciplina est in vnaquaq; re: certitudinem querere iuxta exigentiā materie. **E**que em̄ vitiosū est p̄suadentes querere ma-

thematicū et moralē demonstrantē. Non ei cōsurgit certitudo moralis ex euidentia demonstratiuis. s̄z ex pbabilibus p̄iecturis grossis et figurabilibus. magis ab vnā parte q̄ ab aliā se habētibus. **D**icit autē pbabile q̄ pluribus et maxime sapientibus apparet verū. **E**x his igitur sequit⁹. q̄ in hūanis agibilibus q̄ tantā habēt varietatē. teste aristotele et experientia: sufficit talis certitudo que nō semper scrupulos omnes abiciat: sed sufficit ut p̄temnat seu supet eos. **A**d quod etiā optime facit illud leonis pape dicentis. **I**n his que dubia fuerint aut obscura. id nouerim⁹ sequendū. quod nec p̄ceptis euāgelicis contrariū nec decretis sanctorū patrū inueniatur aduersū. di. xiii. c. sicut quedā. **I**sta autē certitudo moralis colligitur ex vno trium modorū videlicet. **E**x alterius auctoritate quod p̄tinet ad incipientes. qui. s̄. erudiuntur p̄ alios in doctrinis: et addiscūt et obediūt. **I**uxta illud deutero. xxxij. **I**nterroga patrē tuū et auūtiabit tē. **S**ecūbus mod⁹ est ex p̄pria eruditōe quod cōgruit p̄ficientibus studendo i scripturis. **I**uxta illud p̄uer. j. **S**tude sapie tē. **T**ertio mod⁹ ē ex circūspectōe circūstantiaz: et hoc q̄ ab p̄fectos.

De actu intellectus. **C**api. vndecim⁹.

De actu intellectus. et primo quō cognoscit aīa i corpore. Et q̄tū ad hoc p̄siderat⁹ erit tripartita. **P**rimo de cognitōe eorū q̄ sūt infra se. **S**ecūdo de cognitōe eorū q̄ sūt in ip̄a anima et de se. **T**ertio de cognitōe eorū que sūt supra ipsam.

Anima cognoscit corpus. **S. j.**

Anima cognoscit corpus. **S. j.** **P**ro cuius declaratione dicit be. tho. in prima p̄te. q. lxxxiii. arti. j. q̄ p̄mi p̄hi qui de naturis rerū inquisierūt: putauerūt nil esse in mūdo nisi corpus. Et q̄ videbāt omnia corpa eē mobilia et putabāt eē in p̄tinuo fluxu: extimabāt q̄ nulla certitudo de rerū veritate haberi posset a nob. **Q**uod em̄ est in p̄tinuo fluxu. per certitudinem apprehendi nō potest. quia prius labit q̄ a mēte dijudicet. **S**icut eraclitus dixit q̄ nō erat possibile aquam fluuū currētis bis tangere. ut recitat p̄lus in. iij. methaphi. **I**dis autē sup̄ueniens plato ut posset saluare certā cognitōem a nobis veritatis p̄ intellectū posse haberi. posuit p̄ter ista corpalia quasdam substācias subsistentes sepatas a materia et a motu. quas nominauit species vel p̄teas. p̄ quarū p̄ticipatione vnūquod q̄ singulariū et sensibiliū istorū dicit homo vel equus vel aliquid hmōi. **S**ic ergo dicebat scientias et diffinitōnes. et q̄cquid ab actu intellectus p̄tinet: non ab ista ma-

terialia et sensibilia referri: s; ab illa imaterialia et sepata. ut sic anima non intelligat ista corporalia: s; intelligat hor; corporalium species sepatas. Quod apparet esse falsum. quia cuz ille species sepate sint imateriales et immobiles. fm ipm excluderetur a scientijs cognitio. motus 7 materie. quod est p; priu sciētie naturalis et demonstratio p causas mouentes et materiales. Dicendū igit. q; anima p intellectū cognoscit corpora cognitione intellectuali. immateriali. vniuersali et necessaria. Sicut em̄ forma sensibilis alio modo in re que est extra animam 7 alio modo in sensu qui suscipit formas sensibiliū absq; materia: sicut colorē auri absq; auro. Sic intellectus species corpoꝝ que sūt materiales et mobiles: recipit imaterialiter et immobiliter fm modū suum. Nam receptū est in recipiente p modū recipiētis. Quod aut aug. dicit in li. soliloquioꝝ. corpora intellectū apprehendi non posse: intelligēdum est q̄tū ad ea quibus mediantibus intellectus intelligat: nō q̄tū ad ea que cognoscit. Cognoscit em̄ intellectus corpora sed nō p corpora. nec per similitudines corporales et materiales: sed per species immateriales 7 intelligibiles que p sui essentia; esse possūt in anima. Et ut dicit etiā aug. ultimo d. ciui. dei. Non est dicendū q; sicut sensus cognoscit sola corporalia: ita intellectus cognoscit sola spiritualia. quia sequeretur q; deus et angeli corpora non cognoscerēt. Quis diuersitatis ratio est. quia inferior virtus nō se extendit ad ea que sunt virtutis superioris sed bene superior virtus ad ea que sūt inferioris virtutis excellentiori modo operatur. Quis etiā trāsmutet forma substantialis rerū inferiorū. remanet tamē materia immobilis rerū. Rerum etiā mutabilium sūt habitudines immobiles: sicut sortes. etsi nō semper sedeat: tñ immobiliter verū est q; quādo sedet in vno loco manet. et ppter hoc nihil p̄hibet de rebus mobilibus immobilē scia; habē.

Anima hūana nō cogno. §. ij
scit per essentia; suam corpa: s; p intellectū suū mediantibus speciebus intelligibilibus. Antiqui aut pl̄i posuerūt animā ipam p essentia; suā cognoscere omnia. Et quia considerabant res inferiores cognitās esse corporeas et materiales. Posuerūt etiā oportere res cognitās esse in anima cognoscēte materialiter. Et ideo ut anime attribuerēt omnium cognitionē: posuerūt eam habere naturā cōmunem cuz omnibus. Et quia natura principiū ex principijs constituitur: attribuerūt aīe naturā principij. Unde qui dixit principiū omnium esse ignem: dixit aīam eē de natura ignis. Qui dixit esse aerem principij omnium: dixit animā ex aere. Empedo

cles qui posuit quatuor elemēta pncipium omnium dixit animā ex his pstituta. Sed hec est falsa opinio: et eā reprobat aristoteles i primo de anima. Quod aut ipse in tertio de anima dicit animā quodāmodo esse omnia nō ex hoc vult dicere q; actu sit cōposita anima ex omnibus. Sed in q̄tū est in potētia ab omnia. per sensū ad sensibilia: et p intellectū ad intelligibilia. Solus ergo deus est. q; p essentiam suā intelligit omnia. quia essentia eius imaterialiter in se omnia habet. p̄ ut effectus virtute p̄existūt in sua causa. nō aut aīa humana vel angelus p essentia; suā cognoscit omnia. Intellectus tamē cognoscit perfectius q; sensus. quia sensus accipit formā rei cognite sine materia: sed cū materialibus cōditionibus. Intellectus aut abstrahit in cognoscendo. non solū a materia: sed etiā a cōditōib; individuātibus materialibus

Anima humana non in. §. iij

intelligit per species naturaliter inditas. quia eas nō habet. An plus in tertio de aīa dicit. q; intellectus ē sicut tabula rasa in qua nihil est scriptū. Pro cuius declaratione dicit beatus tho. vbi supra. q; nos videm; q; homo quandoq; est cognoscēs i potētia tm̄. tā fm sensū q; fm intellectū. Et d; tali potētia ab actū reducitur. ut sciat p actiones sensibiliū i sensu. ut intelligat p disciplinā aut inuētione. Unde oportet dicere. q; anima cognoscitua sit in potētia. tam ab similitudines que sūt principia sentiendi: q; similitudines que sūt principia intelligendi. Et ppter hoc aristoteles posuit q; intellectus quo aīa intelligit: nō habet aliquas species naturaliter inditas: sed est in principio in potētia ab omnes spēs hmōi. Sed quia id quod habet actu formā: interdū nō potest agere fm formā ppter aliquod impedimentū. sicut leue nō potest ferri sursum si impediatur. ppter hoc plato posuit. q; intellectus noster naturaliter est plenus omnibus speciebus intelligibilibus: s; p vniōes corporis impeditur ne possit in actū exire. Sed hoc nō videtur puenienter dictū. quia si habet anima naturalē cognitionē omnium: nō videtur eē possibile. q; hmōi notitia naturalis habeat tātā obliuionē. q; nesciat se hmōi scientiā habē. Nullus em̄ obliuiscitur ea que naturaliter cognoscit. Sicut q; omne totū ē maius sua parte. et p̄cipue ē hmōi incōueniēs. si ponatur naturale eē animā vniri corpi. Apparet etiā incōueniēs istud ex hmōi. quia deficiente vno sensu: deficit scientia in homine corū que apprehendunt p illū sensus. Sicut cecus nat; nullā habere potest notitiā de coloribus. Quod nō esset si naturaliter omnium rerum intelligibilium rationes anima haberet. Intellectus autem angelicus a pncipio

sue creationis fuit repletus hmoi spibus intelligibilibus. quibus intelligit perfecte. An in libro de causis dicitur. Omnis intelligentia est plena formis. s. angeli no aut hois.

In anima no effluunt. S. iij

Species intelligibilium ab aliquibus formis separatis. ut dixerunt quidam. s. plato et auicenna. Sed alio et alio modo. Nam ut ponit beatus thomas prima parte. q. lxxxiij. arti. iij. Plato dixit formas rerum sensibilium per se sine materia subsistentes. sicut formam hominis quam nominabat per se hominem et formam equi seu ydea quam per se nominabat equum. Et sic de alijs. Has igitur formas separatas dicebat participari ab anima nostra ad cognoscendum a materia corporali ad essendum. Et ita intellectus noster per hoc quod participat ydea lapidis intelligit lapidem. Participatio autem ydee est per aliquam similitudinem ipsius ydee in participante ipsam per modum quo ab exemplato participatur exemplar. Et sic ponebat species intelligibiles intellectus nostri esse similitudines quasdam ydearum ab eis effluentes. Sed aristoteles probat e contra rationem rerum sensibilium quod earum forme subsistant absque materia. Auicenna autem immota hac positione platonis: posuit omnium rerum sensibilium species intelligibiles. non quidem per se subsistere absque materia: sed peristere immaterialiter in intellectibus separatis. a quorum primo derivatur hmoi species in sequentem. et sic de alijs. usque ad ultimum intellectum. quem nominat intellectum agentem. a quo ut ipse dicit effluunt species intelligibiles in animas nostras et forme sensibiles in materiam corporalem. Sed secundum hanc positionem sufficientis ratio non posset assignari. quare anima nostra corpori uniretur. Non enim potest dici quod uniretur anima propter corpus. quia nec forma est propter materiam. nec motor propter mobile: sed potest e converso. Maxime autem est corpus necessarium anime intellective ad operationem eius. propter quod est intelligere. quia secundum esse suum a corpore non dependet. Si autem species intelligibilis esset apta nata recipere naturaliter per influentiam aliquorum separatorum principiorum tamen et non acciperet eas a sensibus: non indigeret corpore ad intelligendum. Etiam frustra corpori uniretur. Si autem dicatur quod anima indiget sensibus ad intelligendum. quibus quodammodo exciteret ad consideranda ea quorum species intelligibiles accipit a substantiis separatis hoc non videtur sufficere. quia hmoi exercitatio non videtur necessaria nisi ad excitandam animam. quasi consopitam et obliuiosam secundum platonicos. Et sic sensus non proficeret anime intellective. nisi ad tollendum impedimentum. quod provenit anime ex corporis unione. remanet ergo querendum que sit causa unionis anime ad corpus. patet etiam falsitas huius ex

hoc. quod qui deficit uno sensu: caret scientia sensibilium illius sensus. quod non esset si ex intellectibus separatis efflueret solus species intelligibiles in animam. Et quia omne quod per participationem est talis: reducitur in aliquod principium quod per essentiam est tale. ut ignita reducuntur sicut in causam in ignem. Ideo species intelligibiles quas participat intellectus noster: reducuntur sicut in causam primam in aliquod principium quod per essentiam est intellectuale. s. deum. et ab illo principio procedunt mediantibus formis sensibilium rerum et materialium. a quibus scientiam colligimus. ut dicit dyonisius.

Anima intellectiva cogit. S. v.

scit res materiales in rationibus eternis. Pro cuius declaratione dicit. beatus thomas. ubi supra arti. v. quod philosophi siqua dixerunt vera et fidei nostre accomoda. tanquam ab iniustis possessoribus in usum nostrum vendicanda sunt. Simulata vero et suppositiosa eorum evitari debent. Augustinus ergo qui imbutus fuit doctrinis platoniorum. siqua invenit fidei accomoda in eorum dictis assumpsit. fidei autem nostre aduersa in melius commutavit. Quia igitur plato posuit formas rerum per se subsistere a materia separatas quas ydeas vocabat. per quarum participationem dicebat intellectum nostrum intelligere: hoc autem alienum est a fide nostra. Ideo Augustinus in libro lxxxiij. questionum. loco harum ydearum quas plato ponebat. posuit rationes omnium creaturarum esse in mente divina. secundum quas omnia formantur. et secundum quas etiam anima nostra omnia cognoscit. Sed sciendum quod aliquid in aliquo cognosci dicitur dupliciter. Uno modo sicut in obiecto vel subiecto cognito. Sicut aliquis videt in speculo omnia que in speculo representantur. Et hoc modo anima nostra in statu vite presentis: non videt omnia in rationibus eternis. Sed in eis omnia cognoscunt beati. qui deum vident et omnia in eo. Alio modo dicitur cognosci aliquid in aliquo sicut in cognitionis principio. Sicut si dicamus quod in sole videntur omnia que videntur per solem: et sic necesse est dicere quod anima nostra in rationibus eternis omnia cognoscit per participationem earum. Item enim lumen intellectuale quod est in nobis: non est aliud nisi quodammodo participata similitudo luminis increati. in quo continentur rationes eterne. Unde in psalmo dicitur. Multi dicunt quod ostendit nobis bona. Cui questiioni respondens. psalmista ait. Signatum est super nos lumen vultus tui domine. quod dicitur per sigillationem ipsius divini luminis omnia nobis demonstrant. Quia tamen propter lumen intellectuale in nobis exhibentur species intelligibiles accepte a rebus sensibilibus. ut de eis scientiam habeamus. Ideo non per solam participationem rationum eterna-

rū de rebus materialibus notitiā habemus sicut platonici posuerunt q̄ per solam p̄ticipationem ȳdeaz scientiam haberemus.

Intellectiva cognitio .§. vi. accipitur a rebus sensibilibus. nō tamen totaliter et perfecte: s̄ quedā est materia media cause cognitionis. s̄m illud p̄bi in p̄mo methaphi. Omnis nostra cognitio ortū habet a sensu. Pro cui⁹ declaratiōe dicit. b. tho. ubi sup. arti. vi. Q̄ circa hec fuit triplex opinio phoz. Democritus dixit. q̄ nulla alia ē causa nostre cognitōnis. nisi cū ab his corporibus que cogitam⁹ veniūt atq̄ subintrāt ȳmaginationes in animas nostras. Et sic posuit iste cognitionē nostraz fieri p̄ ȳdola et defluxiones. Et aristot. dicit de eo in li. de somno et vigilia. Et h̄mōi positōis ratio fuit. quia ip̄e ⁊ antiqui nō ponebāt intellectū differre a sensu. Plato v̄o posuit intellectū esse virtutē immaterialē organo corporeo nō utentē. Sed intellectualem cognitionē a sensibili nō procedere. sed p̄ p̄ticipationē ȳdeaz rū ut dictū ē supra. nec etiā sensibile cognitōz a sensibilibus p̄cedē: s̄ q̄ solū sensibilia excitāt aīaz ad sentiendū: sicut et iam ad intelligendū. Aristoteles autē media via processit. posuit quidē cū platone differre intellectū a sensu. Et cū democrito. q̄ operatiōes sensitive partis causentur p̄ impressionē sensibiliū in sensu. Sed nō tamen p̄ modū defluxionis ut democrit⁹ posuit: s̄ p̄ quandā operationē. Intellectū v̄o posuit habere opatōz absq̄ cōicatōe corporis. Nihil autē incorporeum imprimē p̄ in rē incorporeā. Et ideo ad causandū intellectualem opatōz. nō sufficit impressio sensibiliū corporū: sed requiritur aliquis nobilior. eoq̄ agens ē nobilior patiente. Sed autē superius et nobilior ē s̄m aristot. intellectus agens d̄ quo supra. Sic facit fantasmata accepta a sensibus intelligibilia in actu per modū abstractionis cuiusdā. Scdm hoc ergo intellectualis cognitio a sensibilibus causatur ex parte fantasmātū. s̄ quia fantasmata nō suffitiūt immutare intellectū possibile: oportet q̄ fiant intelligibilia in actu per intellectū agentē. Et ideo nō potest dici q̄ cognitio sensibilis totalis ⁊ p̄fecta causa sit cognitionis intellectualis.

Intellectus humanus .§. vii nō potest actu intelligere per species intelligibiles quas penes se habet. nisi p̄vertendo se ad fantasmata in vita presenti. Unde p̄bi in li. de anima dicit. q̄ nihil intelligit anima sine fantasmate. Et s̄riū dicit. b. tho. ubi supra arti. vii. esse impossibile. qd̄ s̄m ip̄m apparet duobus modis. Primo quidem q̄ cū intellectus sit quedā vis. nō utens organo corporali: nullo modo impediret a suo actu p̄ lesionē alicuius organi corporalis: si nō

requireret ab actū eius act⁹ alicui⁹ potētie v̄ctis organo corporali. ut sensus. imaginatio et alie vires p̄tinētes ab partē sensitivā. Unde manifestū est q̄ ab hoc q̄ intellectus actu intelligat. nō solū accipiendo scientiā de nouo: sed etiam utendo scientiā iā acquisita: requiritur actus ȳmaginationis et ceterarū virtutū. Videmus enī q̄ impedito actu virtutis memoratiue (ut accidit i literarū giciis) per lesionem organi corporalis impeditur homo ab intelligendo in actu. etiā ea quoz iam scientiam habuit. Secundo quia hoc quilibet in seip̄o experiri potest. q̄ qn̄ aliquis conatur aliquid intelligere: format sibi aliqua fantasmata p̄ modū exemplorū. in quibus quasi inspicit qd̄ intelligere studet. Et inde est. q̄ quando volum⁹ aliquid facere intelligere aliquid. p̄ponimus ei aliqua exempla ex quibus sibi fantasmata formare possit ad intelligendū. Huius autē ratio ē. quia potētia cognoscitiua p̄portionalit̄ cognoscibili. Unde intellectus angeli qui est totaliter a materia separatus. obiectū p̄riū est substantia intelligibilis a corpore sepata et per huius intelligibile materialia cognoscit. Intellectus v̄o humani qui est cōiunct⁹ corpori: est obiectū p̄riū. quidditas seu natura in corporali existens materia. et p̄ huiusmodi naturas visibiliū rerū cognoscit. ⁊ etiā ad aliqualem notitiā invisibiliū ascendit. De ratione autē huius nature est. q̄ in aliquo indiuiduo existat qd̄ nō est absq̄ corporali materia. Sicut de ratione equi nature est. q̄ sit in hoc equo: et sic de alijs. Unde natura lapidis v̄ cuiuslibet rei i materia corporali existentis: nō potest complete et vere cognosci nisi s̄m q̄ cognoscitur ut in particulari existens. Particulare autē apprehendimus per sensum et ȳmaginationē. Et ideo necesse est ab hoc q̄ intellectus intelligat suum obiectū propriū. q̄ conuertat se ad fantasmata ut speculetur naturā v̄niuersalem in particulari existentem. Nec sufficit conseruatio specierum intelligibilium in intellectu possibili ad hoc q̄ actu intelligat: sed oportet q̄ eis utat̄ s̄m q̄ p̄uenit rebus. q̄rū species sunt nature in particularibus existentes. Incorporea autē quoz nō sunt fantasmata: cognoscuntur a nobis p̄ comparatiōz ad corporalia sensibilia. quoz sūt fantasmata. Deum autē ut dicit d̄yonisius cognoscimus ut per causam. p̄ excessū et p̄ remotiōz. Alias etiā substantias incorporeas in statu vite presentis cognoscere nō possum⁹ nisi per remotiōz vel aliquam comparatiōz ad corporalia. Et ideo cum de h̄mōi aliquid intelligimus: necesse habemus conuertē ab fantasmata corporum: sed ip̄oz nō sunt fantasmata.

118 **Judicium intellectus .§. viij.**
 a **impediunt p ligamentū sensus.** **¶** In aug^o. dicit. q^d i dormiēdo ea que cōtra licitos mores contingūt nō imputant^r ab peccatū. qd nō esset si homo haberet liberū vsū rōis et itellectus. quod etiā sic declarat be. tho. ubi sup^r arti. viij. p^riu obiectū intellectui nō p^roci onatū est natura rei sensibilis. pfectū aut iuditiū de re dari nō potest. nisi omnia que ad rē p^rinent: cognoscant^r. **¶** In impossibile ē. q^d sit in nobis pfectū iuditiū intellectus cū ligamētō sensus. per quē rerū species cognoscimus. **¶** Sed sciendū q^d sensus ligatur in dormientibus. ppter euaporatōes quasbā. et fumositates resolutas. ut dicit^r in li. d som. et vigilia. **¶** Et ideo fm dispositōnē hmōi euaporatōnū contingit esse ligamentū sens^u maius et minus. **¶** Quādo em̄ multus fuerit motus: ligatur non solū sensus: sed etiā ymaginatio ut nulla appareant fantasmata. sicut p^ripue accidit cuz aliquis incipit dormire. post multū cibum et potū. **¶** Si vō motus vaporū fuerit aliquantulū remissio: apparent fantasmata: sed distorta et iordinata. ut accidit in febricitantibus. **¶** Si vō adhuc motus magis sedetur: aparēt fantasmata sed magis ordinata. sicut maxime solet accidere in dormitionis sine. et in his qui sūt sobrii et qui habēt fortē ymaginationē. **¶** Si aut modicus fuerit motus. non solū ymaginatio remanet libera: s; etiā ipse sensus cōis soluitur ex pte. ita ut homo in dormiēdo interdum iudicet somnia eē que videt. quasi dijudicās inter res et rerū similitudines: s; tamen ex aliqua pte remanet sensus ligatus. **¶** Et iō sp licet aliquas similitudines discernat a rebo. i aliquibus tamen decipitur. **¶** Sic igitur per modū quo in dormiēdo soluitur sensus et ymaginatio: sic eē liberat^r iuditiū itellect^u n̄ tamen ex toto. **¶** Unde illi qui dormiēdo sillogisant cū excitantur: semper recognoscunt se in aliquo defecisse.

De modo et ordine in .§. ix.
 b **intelligendi et primo q^d intellectus noster itel ligat abstrahendo a fantasmatis et quō.** **¶** Pro cuius declaratione dicit. b. tho. in p^rma pte. q. lxxxv. arti. j. q^d intellectus noster medio modo se habet inter sensū nostrū et itellectū angelicū. **¶** Non em̄ intellectus est actus alicuius organi corporalis: sicut ē sensus. et ideo p^riu ipius sensus est cognoscere formā in materia corporali indiuidualiter existente sicut colorē in ista vel in alia re particulari. **¶** Nec etiā ipse intellectus noster est act^u alicui materie corporali nō p^ructus. sicut ē itellectus angelicus. **¶** Et ideo angelici intellectus obiectū ē forma sine materia subsistētia **¶** Cuius em̄ etiā materialia cognoscit: nō ta:

mē ea nisi in imaterialibus ituef. s. v^l in seipis vel i deo. **¶** Sed cū intellectus noster sit virtus anime. que est forma corporis: iō p^riu et^u est cognoscere formā i materia corporali indiuidualiter existente: non tamen put sūt in tali materia. **¶** Cognoscere aut id quod in materia indiuiduali est. non prout est in tali materia est abstrahere formam a materia indiuiduali. quā representant fantasmata. **¶** Et ideo necessariū est dicere. q^d itellectus noster intelligit imaterialia abstrahendo a fantasmatis. **¶** Et p^r materialia cōsiderata deuenit etiā in cognitionē aliqualē imaterialiū. sicut ecōuerso angeli materialia p^r imaterialia cognoscūt. **¶** **¶** Ad declarandū vō modū huius abstractionis. sciendum fm be. tho. ubi supra. q^d dupliciter ptingit itellectū abstrahere. **¶** Uno modo p^r modū p^rositionis et diuisionis. sicut cū intelligim^u aliquid non eē in alio: vel esse sepatum ab eo. **¶** Alio modo p^r modū simplicis et absolute cōsideratōis. sicut cū intelligimus vnū: nihil p^riderando d^r alio. **¶** Abstrahere g^o p^r itellectū fm primū modū abstrahendi. ea que fm rez nō sūt abstracta: nō est absq; falsitate. **¶** Sed abstrahere p^r itellectū secundo modo. q^d fm rem nō sūt abstracta: nō est cū falsitate. sicut videmus in sensib^u. **¶** Si em̄ intelligimus vel dicimus colorē non esse in colorato corpore. vel esse sepatū ab eo: ē falsitas in opinione et in locutōe. **¶** Sed si p^riderem^u colores et p^rietatē ei^u: nihil p^riderando de pomo colorato: erit absq; falsitate opiniois. **¶** Pomū em̄ nō est de ratione coloris: et nihil p^ribet itelligi colorē nihil intellecto de pomo. **¶** Similiter ea que p^rinēt ad rationē speciei cuiuscūq; rei materialis. puta lapidis aut hominis et alia huiusmodi: possunt considerari sine principijs indiuidualibus que nō sūt de ratione speciei. **¶** Et hoc est abstrahere vniuersale a particulari. vel specie intelligibilem a fantasmatis. considerare. s. naturā speciei sine indiuiduali cōsideratione pncipiorum. que per fantasmata representantur. **¶** Si ergo obitatur q^d intellectus ē falsus intelligēdo rem aliter q^d est. **¶** Respondetur q^d verū est si aliter referatur ad rem intellectam **¶** Tūc em̄ intellectus est falsus. quādo intelligit rem aliter esse q^d sit. **¶** Sicut si abstraheret speciem lapidis a materia. ut itelligeret eā non esse in materia. **¶** Sed si aliter referatur ex parte itelligētis: est intellectus absq; falsitate. est em̄ hoc absq; falsitate. ut sit alius modus intelligēdi q^d modus rei in existendo quia itellectū est in itelligēte imaterialiter: per modum intellectus: non autem materialiter per modum rei materialis.

¶ **Sit aut^{em} hec abstractio a .§. x. c.**
matia i diuiduali n̄ matia cōi. Est ei matia

cōmunis et signata seu indiuidualis. Cōmunis ut caro et ossa. indiuidualis ut hec caro hec ossa. Intellectus autē ita abstrahit a materia indiuiduali: ad intelligendū spēm rei sensibilibis. q̄ nō abstrahit a materia cōmuni. s. p̄siderando hominē cū carnibus et ossibus in cōmuni: sed non his carnibus et ossibus. Et q̄ fātasmatā cū sint p̄culariū nō possunt imprimere sua virtute intellectū possibilibis. Tō virtute intellectus agētis: fultat quēdā similitudo ab intellectu possibilibis. ex p̄uersione intellectus agētis supra fātasmatā. q̄ quibē ē representatiua eorū quorū sūt fātasmatā solū q̄tū ab naturā sp̄i. et p̄ hūc modū dicitur abstrahi spēs intelligibilis a fātasmatibus. Nō q̄ eadē numero forma q̄ prius fuit in fātasmatibus postea sit in intellectu possibilibis ab modū quo unū corpus accipitur ab uno loco et trāsfertur ad aliū.

Illuminant autē fātasmatā ab intellectu agētē. et iterū ab eis p̄ virtute intellectus agētis: spēs intelligibiles abstrahunt. Abstrahit enī intellectus agēs species intelligibiles a fātasmatibus. inq̄tū p̄ virtute intellectus agētis accipere possum? in nostra cōsuetudine naturas species sine p̄ditionibus indiuidualibus. quāz similitudinibus intellectus possibilibis formatur. Quis autē intellectus abstrahat species a fātasmatibus inq̄tū p̄siderat naturas rerū indiuidualium: tñ intelligit eas in fātasmatibus. q̄ nō p̄ intelligē etiam ea quorū spēs abstrahit: nisi p̄uertendo se ad fātasmatā. Spēs a fātasmatibus abstracta non se habet ad intellectū sicut illud quod p̄mo intelligit: s. sicut illud quod mediāte aliqd̄ intelligit. Nā si ipse spēs intelligibiles esset illud quod intelligitur circa aliquā rē. quod quibaz dixerūt: sequeretur hoc. q̄ sciētie omnes nō essent de rebus quae sūt extra aīaz: s. solū de speciebus intelligibilibus quae sūt in aīa. Quod omnino ē falsū. Nā scie sūt de rebus quae sūt extra animā et ea intelligim? quibus sūt scie. De habet q̄ spēs intelligibilis ad intellectus n̄m. sicut id quod intelligit: nō sicut illud quod principaliter intelligit. sicut similitudo rei visibilis quae informat oculus cū videt se habet ad visum. Ut id quo videt: nō sicut id quod videt. Nam id quod videt ē extra oculū. s. res colorata. Et quia intellectus sup̄ seipm̄ reflectit: s. eandē reflectionē intelligit et suū intelligē et spēs p̄ quā intelligit. Et sic spēs intellecta est secundario id quod intelligit. Primo enī ē res cui? spēs intelligibilis ē similitudo id quod intelligit. Et etiā patet ex antiquorū opinione. quae ponebant simile p̄ simile cognosci. Donebāt enī q̄ aīa p̄ terrā quae ē in ip̄a: terrā cognoscit quae ē extra ip̄az et sic de alijs. Si q̄ accipiam? spēs terre loco terre s. m̄ doctrināz aristotelis. quae dicit. q̄ lapis nō ē in aīa: s. species lapidis: seq̄

retur q̄ aīa p̄ spēs intelligibiles intelligit quae sūt extra ip̄am. Et sic in p̄te sensitua reperitur duplex operatio. Una s. m̄ solā imutatio: nē: et sic p̄ficatur operatio sensus: p̄ hoc q̄ imutatur a sensibili. Alia operatio ē formatio s. m̄ q̄ vis ymaginatiua format sibi aliquod ydolū rei absētis: vel etiā nūq̄ vise. Ita accidit in intellectu. Et in eo utraqz operatio p̄iungitur. Nā primo p̄siderat passio intellectus possibilibis. s. m̄ q̄ informat spēs intelligibilis. quae quidem format? format sibi secūdo vel diffinitionē vel diuisionē aut p̄positōz quae p̄ vocē signant. Cū q̄ pl̄s dicit p̄mo periermenias. quae voces sūt notae earū quae sūt in aīa passionū: intelligit q̄ signat ea quae intellectus sibi format ad iudicandū de rebus exterioribus: nō autē spēs intelligibiles.

Cognitio singularium. §. xj.

ē prior quo ad nos: q̄ cognitio vniuersaliū. et ratio ē. q̄ cognitio intellectiua quae ē vniuersaliū: aliquo modo habet primordiu a sensitua. Et quia sensus est singulariū: intellectus vniuersaliū. Itēo quae ad nos oportet q̄ prior sit cognitio singulariū q̄ vniuersaliū. Sed s. m̄ se et simplex cognitio vniuersaliū ē p̄ cognitio singulariū. et cognitio magis cōis minus cōi. ratio est quia intellectus nō cūz p̄cedat d̄ potentia in actū. Et omne quod p̄cedit de potentia in actū. prius puenit ad actū icōpletū (qui est medius inter potentia et actū) q̄ ad actū p̄fectū. Actus autē p̄fectus ad quē puenit intellectus: est sciētia p̄pleta per quā res distincte et determinate cognoscunt. Actus imp̄fectus ē sciētia icōpleta. per quā res sciunt sub quadā p̄fusione. Dicit autē pl̄s primo p̄fiscorū. quae sūt nobis p̄mū manifesta et certa p̄fusa magis. posteri autē cognoscimus distinguēdo magis distincte p̄ncipia et elemēta. prius enī occurrit in intellectu nostro cognoscere animal: q̄ cognoscere hominē. Et idē est de cognitio sensitua s. m̄ locū et tēpus. Nā prius cognoscitur a remotis aliquid esse aīal: q̄ esse homo: et p̄us esse homo q̄ fortis. s. m̄ tēpus quia puer prius distinguit hominē a nō homine: q̄ hunc hominem ab alio distinguat. b. tho. ubi. supra articulo. iij.

Intellectus noster potest. §. xij.

est multa simul intelligere p̄ modū unū: nō autē mltā p̄ modū multorū. dico autē p̄ modū unius vel multorū. p̄ vnā. s. vel plures species intelligibiles. Ratio est. quia modus cuiuslibet actōnis p̄sequit suā formā. quae ē actionis p̄ncipium. Quicūqz q̄ intellectus potest intelligere sub vna specie: potest simul intelligere. Et inde est q̄ deus omnia simul videt p̄ unū quod est essētia sua. Quicūqz vō intellectus p̄ diuersas species intelligit: nō simul intelligit. Quia ratio ē quia ip̄ossibile ē

120

idem subiectum perfici pluribus formis. v. nius generis et diuersarū specieruz. Dicit impossibile est q̄ idem corpus fm̄ idē coloratur diuersis coloribus simul: vel figuret̄ diuersis figuris. Om̄es aut̄ species intelligibiles sūt vnus generis. quia sūt perfectōnes vnus potētie intellectiue. licz res quarū sūt species sint diuersorum generuz. Im̄ possibile est ergo q̄ idem intellectus p̄ficiat̄ diuersis speciebus intelligibilibus ad intelligendum diuersa in actu.

Intelligit aut̄ intellectu. §. xiiij.

ctus noster p̄ponendo et diuidendo fm̄. be. tho. vbi supra. ar. v. Cū em̄ intellectus hūanus exeat de potētia in actū: similitudinem quandā habet cū rebus generabilibus. q̄ nō statim suā p̄fectionē habēt: s; successiue eā acquirūt. Et similiter intellectus humanus nō statim in p̄p̄is apprehensione capit p̄fectaz cognitionē rei. S; primo apprehendit aliquid de ip̄a re. s. quidditatē rei. que ē p̄p̄iū q̄ p̄mū obiectū intellectus. deinde intelligit accidētia et p̄p̄ietates et habitudines circūstātes rei essentiā. Et fm̄ hoc necesse habet apprehensū vnū alijs componere et diuidere. Et ex vna cōpositōe et diuisione ad aliam p̄cedere. quod est ratiocinari. Intellectus aut̄ diuinus et angelicus se habent sicut res incorruptibiles. que statim a p̄ncipio habent totā suam p̄fectionē. Unde intellectus diuinus et angelicus: statim p̄fecte cognitionem totā rei habēt in cognoscēdo quidditatē rei: cognoscit de re quicquid nos cōponendo et diuidendo et ratiocinādo possumus intelligere absq; hoc q̄ p̄ponat. diuidat vel ratiocinetur.

Intellectus noster circa p̄p̄ium obiectū eius. s. quidditatē rei. p̄ se loquēdo nō potest esse falsus: sed circa ea que circūstant essentiā rei fm̄. b. tho. vbi supra. ar. vj. Et̄ p̄p̄ius in. iij. de anima. q̄tū ad hoc assimilatur intellectū sensui. Sensus em̄ circa p̄p̄iū obiectū nō decipitur. sicut visus circa colorē: nisi forte p̄ accidens ex impedimēto circa organū p̄tingēt. Sicut gustus febri citantiū dulcia iudicat amara. p̄pter hoc q̄ lingua malis humoribus ē repleta. Circa sēnsibilia vō cōmunia decipit̄ sensus. sicut ī magnitudine et figura iudicādo. ut cū iudicat quis solē esse pedalez. qui tñ maior est terra.

Et multo magis decipitur circa sensibilia p̄ accidens. ut cū iudicat fel esse mel p̄pter coloris similitudinē. Et huius ratio ē ī euidentiā quia ad p̄p̄iū obiectū vnaqueq; potētia p̄ se ordinatur. fm̄ q̄ ip̄a. que aut̄ sūt h̄mōi semp̄ eodē modo se habēt. Unde manēt potētia: nō deficit eius iudiciū circa p̄p̄ium obiectū. Obiectū aut̄ intellectus p̄p̄iū ē quidditas rei. Et̄ circa quidditatē rei nō fallit. S; circa ea q̄ circūstāt quidditatē rei fallit

p̄. dū vnū ordinat ad aliud. vel cōponendo vel diuidendo vel ratiocinādo. Et p̄pter hoc circa illas p̄positōes intellectus errare nō p̄. q̄ statim cognoscunt̄ p̄gnita terminorum quidditatē. sicut accidit circa p̄ma p̄ncipia. Circa cōclusiones tamen p̄ accidens cōtingit intellectū decipi. Circa vō quidditatē ī rebo p̄positis. p̄tingit intellectū decipi. non ex p̄te organi. quia intellectus nō ē v̄s organo corporali: sed ex p̄te p̄positōis interne nētis circa diffinitōnē. dū. s. diffinitio vni rei est falsa de alia. sicut diffinitio circuli de triangulo. v̄l dū aliq̄ diffinitio ē falsa ip̄licās p̄positionē incōpossibilitū. v̄si accipiat̄ hic ut diffinitio alicuius aīalis irrationalis: rationale aīatus. Et̄ in rebo simplicib; ī quaruz diffinitio p̄positō iteruenire nō p̄: nō p̄t decipi intellectus. S; deficit in attigendo. ut dicit p̄p̄s ī nono methaph. Error aut̄ ī peccāto p̄tingit ex applicatōe rōis ad p̄ticularē

Cum queritur vtruz. §. xiiij.

vnā et eandē rē vn̄ alio melius intelligē possit. R̄ndet. b. tho. vbi sup̄. arti. viij. q̄ intelligi aliq̄d melius vel magis ab vno q̄ altero: p̄t intelligi dupliciter. Vno mō q̄ magis vel melius determinet actū intelligēdi ex p̄te rei intellecte: et sic nō p̄t vn̄ eandē rē magis intelligē q̄ ali. q̄ si intelligeret illā rē aliter q̄ sit. vel melius vel peius falleret q̄ nō intelligeret. Alio mō p̄t intelligi ut determinet actū intelligēdi ex p̄te intellectus. Et sic vnus potest magis vel melius intelligere vnā rē q̄ alius. q̄ melioris est virtutis ī intelligēdo. Sicut etiā melius videt aliquid vn̄ q̄ alius. inq̄tū virtus p̄fectior vidēdi ē ī vno q̄ in alio. Sic etiā inuenit̄ p̄ experientiaz vnus alio p̄fūdus intelligere. Sicut p̄fūdus intelligit. qui aliquā cōclusionē p̄t inducē in p̄ma p̄ncipia q̄ causas p̄mas. q̄ qui potest reducere solū ī causas p̄mas. Contingit aut̄ hoc. q̄. s. vn̄ intelligat melius altero duplici ex causa. Primo ex p̄te dispositōis corporis. q̄ quātū ē corpus melius dispositū. tanto meliorē sortitur aīaz. qua mediāte melius intelligit. Secūdo p̄tingit hoc ex p̄te inferiorū virtutū. quib; intellectus indiget ad sui operationē. Ali em̄ in quibus virtus imaginatiua. cogitatiua et memoratiua sūt melius disposita: sūt melius dispositi ad intelligēdū.

Si queritur vtruz p̄a. §. xv.

us intelligatur diuisibile q̄ indiuisibile: R̄ndet. b. tho. vbi sup̄. arti. viij. q̄ indiuisibile aliquid dicitur tripliciter ut dicitur ī tertio de aīa. Vno mō sicut p̄tinuū indiuisibile. q̄ ē indiuisū actu. licet sit diuisibile potētia. Et h̄mōi indiuisibile p̄us ē intellectū a nob̄ q̄ ei diuisio q̄ ē p̄ p̄tes. quia cognitio confusa prius ē q̄ distincta ut dicit̄ ē sup̄. Secūdo mō

dicitur indiuisibile fm speciē. sicut ratio ho-
minis est quoddam indiuisibile. Et hoc mō
ē etiā prius indiuisibile intellectu: q̄ diuisio es-
ius p̄ ptes ratiois ut dictū ē supra. Et iteruz
p̄us q̄ intellectus p̄ponat et diuidat affirmā-
do vel negādo: et huius ratio est. quia hōi
indiuisibile duplex intellectus fm se intelligit
sicut p̄rium obiectū. Tertio modo indiuisi-
bile dicitur. ut punctus et unitas que nec a-
ctu nec potentia diuidunt. Et huiusmodi i-
diuisibile p̄ posterius p̄gnosci. Nā p̄gnosciē
p̄ priuatōem diuisibilis. Unde punctū p̄ua-
tue diffinit. Punctū ē cuius pars non est.
Et similr ratio vni ē q̄ sit indiuisibile ut di-
cit de cō methaphisice. Et huius ratio ē: quia
hōi indiuisibile hēt quādā oppositōz ad rez
corpālē: cuius q̄dditatē p̄mo et p̄ se intellectus
accipit.

De intellectu nostro. §. xvj.
intelligit corpalia q̄ sūt infra se put sūt abs-
tracta a materia. id ē vniuersalia et necessa-
ria. Indirecte autē intelligit etiā singularia
p̄tīgētia et futura. **¶** Q̄tū ad p̄mū sciēdum
fm. b. tho. ubi supra. q. lxxvij. arti. j. **¶** Sin-
gularē i rebo materialibz p̄mo et directe in-
telligē nō pōt. Cuius ratio ē: qz principiū sin-
gularitatis i rebo materialibus ē materia i-
diuidualis: intellectus autē noster (ut dictū
ē) intelligit abstrahēdo speciē intelligibiles
ab hōi materia. Qd autē a materia indiui-
dualit abstrahit ē vniuersale. Unde intel-
lectus noster directe nō ē cognoscitiuus nisi
vniuersaliū. Indirecte autē et quasi p̄ q̄ndaz
reflexionē potest intelligere singulare. quia
(sicut dictū ē) etiā postq̄ species intelli-
gibiles abstraxerit. non pōt fm eas actu intel-
ligē: nisi conuertendo se ad fantasmata. i q̄-
bus species intelligibiles intelligit. ut dicit
in tēcio de aīa. Indirecte igiē intelligit sin-
gularia quoz sūt fantasmata. Et hoc modo
format hāc p̄positōz. **Sortes ē hō.** Qd ei p̄
virtus inferior ut se sus app̄hendere singulare
pōt et supio: ut intellectus. et eminētor mō.
¶ Et vniuersal ratio intellectus practici. i ele-
ctōe nō mouet ad appetēdū nisi mediante p̄-
ticulari apprehensione ptis sensitīue. **¶** Cō-
tīgētia autē dupliciter possunt considerari
Uno mō inq̄tum contingentia. Et fm hoc a
sensu directe p̄gnosciē. ab intellectu autē in
directe. Est em̄ vnūq̄qz p̄tīgēs ex pte mate-
rie. qz p̄tīgēs ē qd pōt esse et nō esse. Potē-
tia autē p̄tinet ad materiā. Materia autē ē i-
diuidualitatis p̄cipiū: et ideo hic ut singularia
indirecte intelligunt. Alio mō p̄nt p̄sidera-
ri fm q̄ i eis aliqd necessitatis repit. Nihil
em̄ ē adeo p̄tīgēs qn i se aliquā necessitatez
hēt. Sicut hoc ipm q̄ ē sortez currere in se
quidem p̄tīgēs est. habitudo autēz cursus
ab motū ē necessaria. Necessē est em̄ sortem

moueri dum currit. Et fm hoc cognoscunt
directe ab intellectu. videlicet ratioes vniuer-
sales et necessarie p̄tīgētū. Nā si attēdāf ra-
tioes vniuersales scibiliū. oēs scie sunt de ne-
cessarijs. Si attēdāf res ipse. Sic q̄dā scie-
tia ē de necessarijs. quedam de cōtīgētibz.
De cognitōe futuroz. §. xvij.
eodē mō p̄siderādū ē sicut et de p̄gnitōe p̄tin-
gētū. Nā ipa futura ut sub tēpore cadūt sūt
singularia: que intellectu hūanō nō cognos-
cet nisi p̄ reflexionē ut dictū ē. Ratioes autē
futures p̄nt vniuersales esse i intellectu p̄-
ceptibiles: et de eis p̄nt esse scie. **¶** Sciēdūz
tū q̄ futura dupliciter cognosci p̄nt. Uno mō
in seipis. Et sic cognosci non p̄nt nisi a deo
cui futura sunt p̄ntia. inq̄tū scz ei intuitus
eternus fert simul sup totū tēpis cursū. Alio
modo cognosci possunt futura i suis causis
et sic etiā a nobis possunt cognosci: etsi ita
sint in suis causis. ut ex eis de necessitate p̄-
ueniant cognoscuntur p̄ certitudinē scien-
tie sic eclipsis ab astrologo: si ita sint i cau-
sis suis ut p̄oueniant ex eis ut in pluribus.
sic cognosci possunt p̄ coniecturam vel ma-
gis vel minus certā: fm q̄ causa ē magis vel
minus inclinata ad affectū huiusmodi. q̄ af-
aliq̄ aīa cognoscat futura hoc nō ē fm na-
turā anime. etiā cū alienat a sensibz: s; ma-
gis p̄ impressionē causa: aliquaz superioruz
vel virtute dei misterio angeloz sicut in ve-
ris p̄betis. vel virtute demonū sicut in diui-
nis et maleficis. vel etiā aliq̄ p̄ impressiōez
corpoz celestū. Ex impressiōe em̄ corpoz
celestū imutat aliq̄ fantasia. ut fiant ali-
qua signa ymaginaria futuroz euētū. ad
q̄ se extēdit virtus corpoz celestū. et hec ma-
gis p̄cipiunt a tormentibus q̄ a vigilantibus.
Infinita autē neqz i actu neqz in habitu
intellectus cognoscē pōt. qz i rebo materiali-
bus. quarū quidditas ē obiectū p̄riū intelle-
ctus nostri. nō inueniē infinitū ut dicit i p̄-
mo phisicoz. **¶** Et i potētia tū: qz nunq̄ po-
test tot p̄gnosce. qn adhuc plura possit igno-
scē. Infinitus autē dicit de. sicut forma que nō
est determinata p̄ materiā: et in statu vie a
nobis cognosci nō potest. p̄pter defectū intel-
lectus nostri qui nō intelligit nisi materia-
lia. **¶** Et i alia vita i gloria p̄gnosce p̄fecte.
Anima intellectua. §. xvij.
intelligit se. et ea que in ea sunt vel ab ea p̄-
cedunt. ut habitus. actus. intellectus et vo-
luntas. Et q̄tum ad p̄mū. Anima nō p̄gno-
scit seipsā p̄ essentiā suā: sed p̄ species intel-
ligibiles sicut et alia. **Pro cuius declaratiōe di-
cit. b. tho. prima pte. q. lxxvij. arti. primo.**
q̄ vnūquodqz cognoscibile est fm q̄ est in
actu. nō fm q̄ est in potentia: ut dicitur in
ix. metha. Sic enī aliquid est ens et verum

122

quod sub cognitione cabit prout ē actu. Et hoc manifeste apparet in sensibus. Nō enim visus p̄cipit coloratū i potētia: s; coloratū i actu. Essētia igitur dei que est actus purus et perfectus: ē simpliciter p̄fecte s̄m seip̄az itelligibilis. Unde deus per essētiā suā. n̄ solū seip̄m: s; etiā omnia alia intelligit. Angeli autē essētia est quidē i genere intellectuū ut actus: nō tamen ut actus purus et p̄pletus. Unde eius intelligē nō cōpletur p̄ essētiā suā. Quis em̄ angelus p̄ essētiā suā se itelligat: nō tamē alia omnia a se p̄ essētiā suā cognoscere p̄t. Sed p̄ similitudines rerū itelligibiliū. Intellectus autē humanus i genere intellectuū se habet ut ens in potētia t̄m. sicut et materia se habet i genere rerū sensibilium. Unde et possibilis nominatur. Et quia connaturale ē intellectu nostro. ut ad materialia et sēnsibilia respiciat ut dictū ē supra. Consequēs est ut sic seip̄m intelligat intellectus n̄r. s̄m q̄ sit actu p̄ species itelligibiles a sēnsibilibus abstractas p̄ lumē intellectus agētis. Nō ergo p̄ essētiā suā: sed p̄ actū se cognoscit intellectus n̄r. Et hoc dupliciter. Uno mō p̄ticularit̄. s̄m q̄ fortes v̄l plures p̄cipit se habere animā intellectuā. ex hoc q̄ p̄cipit se itelligere. Alio modo s̄m q̄ naturā mētis ex actu intellectus p̄sideram. Et ad istā secūndaz cognitōnē nō sufficit p̄ntia anime. sicut ad cognitōnē primo mō. Sed requiritur diligens et subtilis inquisitio. Unde multi naturā anime ignorāt: et alij multi circa naturā anime errauerūt. Quod autē augustinus dicit in li. de trini. q̄ aīa seip̄am p̄ seip̄am cognoscit: intelligitur q̄ in sui p̄p̄riā cognitōnē venit sed p̄ actū suū. ¶ Cognoscit intellectus habitus: s; p̄ actus ip̄orū. Pro cuius declaratiōne dicit. b. tho. vbi supra. arti. ij. q̄ habitus est mediū inter potētiā purā et actū purū. Dictū est autē q̄ nihil itelligit nisi s̄m q̄ est actu. Sicut igitur in q̄tū habitus deficit ab actu p̄fecto. deficit ab hoc ut nō sit p̄ seip̄m cognoscibilis. Sed necesse ē ut p̄ actū suū cognoscatur. Siue b̄n aliquis p̄cipit se habere habitū. p̄ hoc q̄ p̄cipit se p̄ducere ad actū p̄p̄riū illius habitus. Siue b̄n aliquis inquirat naturā et rationē habitus ex consideratione actus. Si autē obitēto dicat illud p̄pter quod unūquodq; et illud magis. Sed res cognoscuntur ab aīa p̄ habitus: ergo magis magis habitus ab aīa debēt p̄ se cognoscere. R̄ndetur. q̄ regula ista p̄pter qd unūquodq; q̄. habz veritatē. si itelligatur i rebus unius ordinis: puta. i vno genere cause. vti dicat q̄ sanitas sit p̄pter vitā: sequit̄ q̄ vitā sit magis desiderabilis. Sed si accipiat s̄m eā que sūt diuersorū ordinū. nō habet veritatē regula illa. vti dicatur. q̄ sanitas ē p̄pter medicinā. nō ideo sequit̄ q̄ medicina sit magis de-

desiderabilis q̄ sanitas. quia sanitas est i ordine finiu: medicina autē ē in ordine causarū efficientiū. Sicut si accipiamus duo. quorū vtrūq; sit p̄ se i ordine obiectorū cognitōnis illud p̄pter quod aliud cognoscit̄ erit magis notū. Sicut p̄incipia p̄clusionibus. S; habitus in q̄tū habitus nō sūt de ordine obiectorū. nec p̄pter habitū alia cognoscunt̄ sicut p̄ obiectū cognitōis. Sed sicut p̄pter dispositionē vel formā qua cognoscens cognoscit. ¶ Cognoscit insuper actū p̄p̄riū intellectus. Unūquodq; em̄ cognoscitur s̄m q̄ ē i actu. Ultima autē itellectus p̄fectio ē eius operatio. Nō em̄ ē sicut actio tendēs i alterum. que ē p̄fectio operati. sicut edificatio domus edificate. Sed manet i operatē. ut p̄fectio et actus eius. Et dicit̄ i. ix. methaphisice. Hoc est ergo primū qd de intellectu intelligitur actus eius. i. ip̄m eius itelligere. Sed i hoc est differētia in ordine intellectuū. Nam intellectus diuinus idem est in eo q̄ intelligat se itelligere. et q̄ intelligat suā essētiā. q̄a suū itelligere est sua essētia. In angelo autē quis aliud sit s̄m rationē. q̄ intelligat suū itelligē. et q̄ intelligat suā essētiā. tamen simul in vno actu vtrūq; itelligit. quia hoc q̄ est itelligere essētiā suā: est p̄p̄ria p̄fectio essētie sue: simul autē vno actu itelligit res cū perfectione sua. In intellectu bō humano nec suū itelligere nec p̄p̄riū obiectū est essētia eius: sed aliquid extrinsecū. s. natura generalis: et ideo id quod primo cognoscitur ab intellectu humano: est obiectū eius secundario cognoscitur actus eius quo cognoscitur obiectum: et per quē cognoscitur ipse intellectus. ¶ Cognoscit insuper intellectus et actū voluntatis. actus em̄ voluntatis nihil aliud est. q̄ inclinatio quēdā p̄sequēs formā intellectuā. sicut appetitus naturalis ē inclinatio sequēs formam naturā. Inclinatio autē cuiuslibet rei est i ip̄a re per modū eius. Unde inclinatio que est appetitus sensibilis est in sentiētē. et similiter inclinatio intelligibilis que est actus voluntatis: ē intelligibiliter in intelligente sicut in p̄ncipio et obiecto p̄p̄rio. Quod autē intelligibiliter est in aliquo intelligente: cōsequēs est ut ab eo intelligatur. unde actus voluntatis intelligitur ab intellectu: et in q̄tū aliquis p̄cipit se velle: et in q̄tū quis p̄cipit naturā huius actus: et p̄ sequēs naturā huius p̄ncipij. q̄ ē habitus vel potentia. ¶ Sunt autē affectus animi. §. xiv. me qui sunt actus voluntatis in intellectu. n̄ per similitudinem t̄m sicut corpora. nec per presentiam ut i subiecto sicut artes: s; sicut p̄ncipiātū in p̄ncipio in quo habetur notio p̄ncipiati. ¶ Anima humana s̄m statū vitę presentis non potest p̄fecte itelligē

que sunt supra se. s. angelos et deū. Unde Sa-
pi. ir. Que in celis sūt quis inuestigabit: Et
angeli quidem q̄ dicuntur substātie separe:
neq; p seipos neq; p similitudines rerū ma-
terialiū possunt intelligi pfecte. fm. b. tho.
in. prima pte. q. lxxxviii. arti. j. et. ij. Scien-
dū tamē fm ipm. q̄ plato qui posuit substā-
tias imateriales. etiā materialiū p se subsi-
stētēs. quas ydeas vocabat ut dictū est: di-
cebat q̄ substātie imateriales non solū in-
telligunt a nobis: s; sūt p̄ma a nobis itelle-
cta. Sed fm aristotelē sentētia; quā magis
expimur: intellectus noster fm statum vi-
tę p̄sentis: habet naturalē respectū ad rerū
materialiū naturas. Unde nihil intelligit ni-
si p̄uertēdo se ad fantasmata. Et sic substan-
tias imateriales cum nō cadant sub nostra
imaginatione et sensu. primo et p se fm mo-
dū cognitionis nos experte cognoscere nō
possimus. Sed auerrois ī cōmento de aīa
ponit. q̄ in fine in hac vita homo peruenire
potest ad hoc. ut intelligat substātias sepa-
tas p̄ continuationē vel unione; cuiusdā sub-
stantie separe a nobis. quē vocat intellectū
agentē. qui cū sit substātia separe: intelligit
substātias sepatas. vñ cū fuerit nobis per-
fecte unie. sic ut p eū intelligere possimus:
intelligemus tūc substātias sepatas. p̄fe-
cte autē unie nobis fm ipm iste intellectus
agens. cū omnia intellecta speculata cogno-
uerimus. et tūc p eū poterim; cognoscē oīa
materialia et imaterialia. Hanc autē po-
sitionē auerrois reprobat beatus tho. plu-
ribus rationib; . Primo quia intelligē omnia
speculata vix p̄tingit alicui in hac vita: et
sic nullus vel pauci ad felicitatē puenirēt.
quod est p̄tra plm̄ in p̄mo methaphi. qui di-
cit q̄ felicitas est quoddā bonū cōmune. qd̄
p̄ puenire omnibus nō orbat; ad virtutē.
Secundo quia plm̄ dicit expresse in primo
methaphi. q̄ felicitas ē opatio fm p̄fectam
virtutē. Et enumeratis multis v̄tutibus in
decimo metha. p̄cludit. q̄ vltima felicitas p̄-
sistēs in vltima cognitōe maximorū intelli-
biliū est fm virtutē sapiētie. quā posuit i. vj
esse caput scientiarū speculatiuarum. Et sic
patet q̄ aristoteles posuit vltimā felicitatē
in cognitōne substātiarū sepatarū. qualis p̄
haberi p̄ speculatiuas sciētias. nō p̄ unione
intellectus agentis p̄fectā a quibusdā. Tertio q̄
ut dictū ē sup̄. fm aristotele. intellectus agēs nō
ē substātia separe: s; quēdā v̄tus aīe. Indu-
cit et alias rationes tres ob breuitatē omis-
sas. Itē neq; p̄ cognitōz rerū materialiū pos-
sumus deuenire ad cognitōnē angelorū: seu
substātiarū sepatarū. Cū enī substātie ima-
teriales ut angeli sint omīno alteri; ratio-
nis a quidditatibus rerū materialiū. quātūcū-
q; intellectus noster abstrahat quidditatē;

rei materialis a materia: nequaquē p̄ueit ad
aliqd̄ simile substātie imateriali. b. tho. v-
bi supra. Unde et dyonisius dicit primo. c.
de diuinis nominibus. q̄ sensibilibus intelli-
gibilia compositis simplitia. et corpibus ī-
corpalia apprehēdi nō possūt. Possunt utiq;
ex hōi materialibus p̄sideratis in aliqua-
lē cognitōnē deuenire substātiarū sepatarū:
s; nō p̄fectā. quia non ē suffitiēs compa-
tio materialiū ad imaterialia. et similitudi-
nes que a materialibus accipiunt: ad intelli-
gendū imaterialia sūt multū dissimiles fm
dyonisiū. Tractat autē in sciētis maxime de
superioribus per viā remotionis. sicut cor-
pora celestia notificat Aristotele. p̄ negatōz p̄-
prietatū corporū inferiorū: et sic a sanctis
banf̄ documēta de angelis p̄ remotā formā
Ex his sequitur q̄ deus nō ē id qd̄ primū
ab intellectu nostro cognoscitur in hac vi-
ta. Si enī substātias sepatas creatas intel-
ligere nō valemus: multomin; essentiā sub-
stātie increate. Et ioh. j. Deus nemo vidit
unq̄. Sed magis p̄ creaturas deuenimus in
cognitōnē dei. fm illud apli ad ro. j. Inuisi-
bilia dei a creatura mūdi p̄ ea que facta sūt
intellecta p̄spiciuntur. Primū enī quod intel-
ligitur a nobis ī statu vite est quidditas rei
materialis. quod ē obiectū p̄riū intellectus
nostri. deus autē omnino imaterialis est. b.
tho. ubi sup̄. arti. iij.

Titulus quartus. De voluntate.

De compatione voluntatis ad intellectū Capitulum primum.

De voluntate que ē
alia potentia a sen-
sualitate. Elbi primo scien-
dū q̄ volūtas nō ē eminenti-
or intellectu simpliciter: s; fm
quid. Pro cuius declaratōe dicit. b. tho.
in prima parte. q. lxxij. q̄ eminentia alicu-
ius ad alterū potest attendi dupliciter. Uno
modo simpliciter. Alio modo fm quid. Cō-
sideratur autē quid tale simpliciter. qñ pro-
ut est fm se tale. fm quid autē dicitur aliqd̄
tale. put fm respectū ad alterū est tale. Si
igitur intellectus et voluntas cōsiderentur
fm se: sic intellectus eminentior inuenitur
et hoc apparet ex cōpatione obiectorū ad in-
uicem. Obiectum enī intellectus est simpli-
tius et magis absolutum q̄ obiectum volū-
tatis. Nam obiectum intellectus est ipa ra-
tio boni appetibilis. Bonum autem appeti-
bile cuius ratio est in intellectu: est obiectū
voluntatis. quātū autem aliquid est simpli-
tius et abstractius: tanto fm se est nobilius

et altius. Et ideo obiectū intellectus est altius q̄ obiectū volūtatis. Cuz ergo p̄pria ratio potētie sit fm ordinē ad obiectū: sequit̄ q̄ fm se et simpliciter intellectus sit nobilior volūtate et altior. Unde et ph̄s i. r. et h̄i. ponit intellectū altissimā potentiā anime. Scdm̄ quid aut̄ et p̄ p̄pationē ad alterum volūtas interdū inuenitur altior intellectu ex eo. s. q̄ obiectū volūtatis in re altiori inuenitur q̄ obiectū intellectus. Sicut si dicerē auditū eē nobilioz visu fm quid. inq̄tū res aliqua cuius est sonus nobilioz ē aliqua re cuius est color. q̄uis color sit nobilioz et simplicior sono. ut em̄ supradictū est. Actio intellectus consistit in hoc. q̄ ratio rei intellecte est in intelligēte. Actus v̄o volūtatis p̄ficatur in hoc. q̄ volūtas inclinatur ad ipsam rem prout in se est. Et ideo ph̄s dicit in. v. methaphi. q̄ bonū et malū que sunt obiecta voluntatis: sunt in rebus. Verū aut̄ et falsū que sunt obiecta intellectus: sunt in mente. Quanto igitur res in qua est bonum et nobilioz ip̄a aīa in qua est ratio intellecta. per compationem ad talē rem: intellectus ē altior volūtate. Unde melior est amor dei q̄ cognitio. Contrario aut̄ melior est cognitio rerum corporalium q̄ amor. Simpliciter tamen intellectus est altior q̄ voluntas.

Est etiam intellectus quo. S. j.
ad actū prior voluntate. fm ordinē nature et simpliciter. Sicut motiuū mobili: et actiū passiuo. Bonū em̄ intellectū ē quod mouet voluntatē. Unde figuratur intellectus p̄ virū. qui est perfectior et nobilioz muliere. q̄ signat voluntatem. Sic em̄ exponit augu⁹ illud io. iij. dictū samaritane. s. voca virū tuū. i. representa intellectum tuū. **¶** Elbi sciendū q̄ p̄mo voluntas hominis accipit q̄si in viros legitimos quinq; sensus. Juxta illud quinq; viros habuisti. Nā a deo dispositum est. ut vsq; ad tēpus vsus rationis quis sequatur instinctus sensuum seu sensualitatis sine peccato. Nec em̄ imputat̄ ad peccatum. quod quis facit an̄ vsus rationis. Postea si accipit volūtas intellectum seu rationem in virū. ut. s. sequatur instinctū ratiois non sensualitatis legitime est volūtas desp̄sata. Si aut̄ sequatur errorem. i. sensualem appetitū: adulteratur seu fornicat̄ spiritua liter anima. Juxta illud hier. iij. Tu autē fornicata es cū amatoribus mltis q̄c. Et io. iij. Dunc quē habes nō est tuus vir. Sicut ergo ex viro et muliere legitime p̄suctis generatur proles legitima cui debetur hereditas. Ita ex intellectu et volūtate concipitur bonū p̄positum operis. p̄ncipiū tamē actiū est vir: et mulier passiuū. Ita et intellectus est qui mouet voluntatē. Et p̄cipit̄ opus bonum per p̄positum: nascitur p̄ operis

executionē. Operatur etiam ab generationē influxus solis. quia homo hominē generat et sol. Sic influxus gratie solis ih̄u xp̄i: p̄ncipaliter operatur in bonis operibus n̄ris. que opera si sint magne probitatis masculi sūt: si imp̄fecta: femine. quibus demū reseruat̄ hereditas eterna. D̄yabolus autem permaxime querit impedire p̄cipua opera. ut p̄itentiam. restitutionē. mūdi p̄ceptū et h̄mōi. Nō autē multū curat de his que sunt de genere bonoz. ut ieiuniū et elemosinam et h̄mōi. In cuius figurā legitur. q̄ p̄pharao rex egypti p̄cepit masculos hebreoz occidi. et feminas resuari. ut exponit origenes. Nutriūtur h̄i filij. s. bonoz operū p̄ orationem et doctrinā et sacramēta. Crescunt per p̄fectū virtutum. Sic econtra per voluntatem p̄cipiunt̄ ex errore intellectus sequētis sensualitatē per mala opera. que priuantur hereditate eterna. Et sicut mulier laborat in partu: ita volūtas i bene operatō. Juxta illud io. xvj. Mulier cū parit tristitiā habet. **¶** Cū aut̄ queritur. Si voluntas moueat intellectū. R̄ndit. b. tho. in prima p̄e. q. lxxx. ij. arti. iij. q̄ aliquid dicitur mouere dupliciter. Uno modo per modū finis. Sicut dicitur q̄ finis mouet efficientē. Et hoc modo intellectus mouet voluntatē. quia bonum intellectū est obiectum volūtatis: et mouet ip̄am ut finis. Alio modo dicitur aliqd̄ mouere p̄ modū agētis. sicut alteras mouet alteratū et impellēs impulsū. Et hoc modo volūtas mouet intellectū et omnes alias vires. **¶** Et anselmus dicit in libro de similitudinibus. Cui⁹ ratio est. quia in oībo potentijs ordinatis actiuis. illa potētia que respicit finē vniuersalē: mouet alias potētias que respiciūt fines particulares: et hoc apparet tā in naturalibus q̄ in politicis. Celū eī quod agit ad p̄seruationē vniuersalē generabiliū et corruptibiliū. mouet omnia inferiora corpora. quozū vnūquodq; agit ad p̄seruationē p̄prie sp̄ei vel individui. Rex etiā qui intendit bonū cōmune totius regni: mouet p̄ imperiū suū singulos p̄positos ciuitatū. qui singulis ciuitatib; regni curam impendūt. **¶** Obiectū igit̄ volūtatis cū sit bonū et finis i cōi. et q̄libet potētia p̄patur ad aliquod bonū p̄prie sibi p̄ueniēs. sicut visus ad p̄fectoz coloris. Intellect⁹ ad cognitōz veri. Ideo volūtas p̄ modū agētis mouet om̄s aīe potētias ad suos actus. p̄ter vires naturales vegetatiue ptis. q̄ n̄o arbitrio subdūt̄. **¶** Ide aut̄ due potētie i actib; suis seiuicē iclubūt quia intellect⁹ itelligit volūtate. velle et volūtas vult intellectū itelligē. Et simili rōe. bonū p̄tinet̄ sub vero. inq̄tū est quoddā verū intellectū. Et vep̄ p̄tinet̄ sub bono. inq̄tū ē quoddā bonū desideratus. fm tñ rōez cōita

tis obiectoꝝ utriusq; ut dictu est. intellectus simpliciter est altior et nobilior voluntate. Nec est ire in infinitu. quia intellectus qui mouet voluntate: non mouetur semp a voluntate: sed principiu p̄siliandi et intelligēdi est aliqd̄ intellectuū principiu alti intellectū nro: et hic est deus.

¶ Utrum voluntas velit. §. ij.

aliquid ex necessitate. R̄ndit. b. tho. ubi sup̄ arti. ij. q̄ necessitas multipliciter dicit̄. Necessesse em̄ est quod non potest non ee. qd̄ quide p̄uenit alicui dupliciter. s. ex principio intrinseco vel ex principio extrinseco. Ex principio quide; intrinseco dupliciter. s. vel ex materiali vel ex formali principio. Ex materiali quidem principio sicut cu dicimus. omne quod coposituz est ex contrarijs: necesse est corruipi. Ex formali sicut cu dicimus. q̄ necesse est triangulu habere tres angulos eq̄les duobus rectis. Et hec est necessitas naturalis et absoluta. Alio modo p̄uenit alicui q̄ non possit non ee ex aliquo extrinseco fine vel agēte. Fine quide. sicut cu quis non p̄sequi sine hoc vel bene p̄sequi aliquē finem ut cibus dicitur necessarius ad vitā: et equus ad iter. Et hec vocatur necessitas finis. que interdū etiā dicitur utilitas. Ex agēte autē hoc alicui p̄uenit. sicut cu aliquid cogitur ab aliquo agente. ita q̄ non possit contrariū agere: et hec dicitur necessitas coactionis.

¶ Uoc ergo necessitas coactionis: repugnat voluntati. Nā hoc dicimus violentū. quod est p̄ inclinationē naturalez rei. Ipe autē modus voluntatis est inclinatio quedā in aliqd̄. Et id sicut dicitur aliquid naturale. quia est s̄m inclinationē nature. Ita dicitur aliquid voluntarie. quia est s̄m inclinationem voluntatis. Sicut ergo est impossibile q̄ sit aliquid simul violentū et naturale. ita est impossibile q̄ aliquid simul sit simpliciter coactū et voluntariū. Necessitas finis non repugnat voluntati. quādo ad finem non p̄ueniri. nisi uno modo. Sicut ex voluntate trāseundi mare. sic necessitas in voluntate: ut velit nauē. Similiter necessitas nature non repugnat voluntati. quāmo necesse est ut sicut intellectus inheret p̄mis principijs: ita voluntas inheret ultimo fini. qui est beatitudo. Finis em̄ se habet in operatiuis sicut principiu in speculatiuis. ut d̄. ij. phisicoꝝ. Et sic ex necessitate vult quis beatitudinem.

¶ Voluntas non vult om̄. §. iij.

nia ex necessitate. et si aliquid ut beatitudinē. Pro cuius declaratione dicit. b. tho. ubi supra. arti. ij. q̄ sicut intellectus naturaliter et ex necessitate inheret primis principijs: ita voluntas ultimo fini. Sūt autē quedā intelligibilia. que non habēt necessariā p̄nexionē ad prima principia. sicut p̄tingētes p̄positōes

et talibus non de necessitate assentit intellectus. Sic ex pte voluntatis sūt quedam particularia bona. que non habent necessariam p̄nexionē ad beatitudinē. quibus. s. h̄mōi q̄s deo inheret. in quo sola p̄sistit vera beatitudo. Sed tamē anteq̄ p̄ certitudinē diuine visionis necessitas h̄mōi p̄nexionis demōstretur voluntas non ex necessitate inheret deo nec his que sūt dei. Sed voluntas videntis deū p̄ essētiā ex necessitate inheret deo: sicut nūc ex necessitate volumus ee beati. Patet q̄ voluntas in nihil ee de p̄. nisi sub ratione boni. Sed quia bonū multiplex est: non p̄pter hoc ex necessitate determinat̄ ad vnum.

¶ Capitulum secunduz. de libero arbitrio.

¶ De libero arbitrio. hoc

sic diffinit̄ mgr̄ sniarū i. ij. li. d̄. c̄. Liberū arbitriū est facultas rōis et voluntatis. q̄ bonū grā affi

stēte eligit. et malū grā desistēte. i. deficiente. Ex p̄ma p̄ticulari huius diffinitionis ostēdit̄. q̄ liberū arbitriū est potētia non actus vel habitus d̄ ei facultas hic potētia expedita. i. libera. Neq; em̄ p̄ dicit̄ actus. q̄ actus non sēper manet in boie sed trāsit: liberū arbitriū s̄p̄ manet in boie. Sed neq; habitus dicit̄ p̄. Et rō est. q̄ habitus dicit̄ s̄m q̄s nos habem? bene vel male ad actus vel passiones. ut dicit̄ in. ij. ethicoꝝ. Nā p̄ p̄tantiā bene nos habem? circa concupias: p̄ imp̄tantiā autē male. p̄ habitū scie bene nos habem? ad actū intellectus. dū p̄ eā cogscim? vey: p̄ p̄riū habitū male. Liberuz autē arbitriū idifferēter se habet ad bene vel male eligendū. Et n̄ impossibile est q̄ liberū arbitriū sit habitus. Est q̄ potētia. Quis em̄ s̄m p̄riā significatōis vocabuli nominet quedā actū. tñ s̄m cōmunē vsū loquēdi. liberū arbitriū dicit̄ id qd̄ est principiu huius actus. s. q̄ hō libere iudicat. Principiu autē i nobis actus est potētia vel habitus. Sed p̄batū est q̄ habitus esse non p̄: q̄ potētia est. Ex secūda p̄ticulari diffinitionis. cu. s. d̄ rōis et voluntatis. non daf̄ intelligi q̄ ista potētia sit vna p̄posita ex rōne et voluntate. vel q̄ sit utraq; s; q̄ ad actū liberi arbitrij p̄currūt rō et voluntas. ut dicit. b. tho. in. p̄ma pte. q. lxxxiiij. ar. ij. Pro cuius declaratione dicit. b. tho. ubi sup̄. arti. iij. q̄ liberū arbitriū est electio. p̄ hoc dicimus liberi ee arbitrij. q̄ possum? unū recipe de duobus alio recusato qd̄ est eligē. Et ideo naturā liberi arbitrij ex electōne p̄siderare oportet. Ad electōis autē p̄currūt aliquid ex pte cognoscitiue virtutis: et aliquid ex pte appetitiue. Ex pte cognoscitiue requiritur p̄siliū. p̄ quod d̄ iudicat̄ quid sit tandē p̄ferendū. Ex pte appetitiue requirit̄ q̄ appetēdo acceptē qd̄ p̄siliū d̄ iudicatur. Et n̄ p̄bus in. vj. ethicoꝝ sub dubio reliquit. Utrū electio principali p̄ti-

neat ad vim cognitiuā. vel ad vim appetitiuam. Dicit enim q̄ electio vel ē intellect' appetitiuus. vel appetitus intellectiuus. Sed in iij. ethicoꝝ in hoc magis declinat. q̄ sit appetitus intellectiu' : nominās electionē. desideriu' consiliabile. Et huius ratio est. quia p̄riū obiectū electionis est. id quod est ad finem. Hoc autem inq̄tū hōi habz rationē boni quod dicitur vtile. Unde cū bonū inq̄tū hōi sit obiectū appetitus. Sequitur q̄ electio sit principaliter actus appetitiue virtutis : et p̄ consequēs liberum arbitrium est potentia appetitiua. Arbitriū enim importat iudiciū. Iudiciū vō est quasi conclusio et determinatio p̄siliij. Determinatur autē cōsiliū primo p̄ sententiam rationis. secūdo p̄ acceptationem appetitus. Et quā appetitus nō sit collatiuus. quia collatio importat cōparationem vnius ad alterū quod p̄tinet ad rationē. tamē inq̄tū a vi cognitiua consentē mouetur. habet quandam collatiōis similitudinē : dum vnū alteri p̄optat. **E**t tertia particula diffinitionis. s. q̄ bonū eligē gratia assistente : ostēditur gratia necessaria ad bene agendū : nec tamen ex hoc tollitur libertas arbitrij. Liberū enim arbitrium est causa sui motus. p̄ hoc q̄ homo seipm mouet ad agendum. non tamē hoc est de necessitate libertatis q̄ sit prima causa sui. id quod liberū est. sicut etiā nec ad hoc q̄ aliquid sit causa alterius : requiritur q̄ sit prima causa eius. Deus ergo est prima causa mouens causas naturales et volūtarias. Sicut ergo mouendo causas naturales nō eis aufert q̄n actus earū sint naturales. Ita mouēdo causas volūtarias nō aufert q̄n actiones earū sint volūtariē : sed potius hoc eis facit. Operatur enim in vnoquoq̄ s̄m eius p̄rietatem. Et hoc est quod ait apostolus phil. ij. De operatur in nobis velle et p̄ficere. Et puer. xxj. Cor regis i māu dei. et quocūq̄ voluerit vertet illud. b. tho. vbi sup̄. Operat enim i omnibus deus velle. inq̄tū illud velle ē quidā actus naturalis. s̄m q̄ deus ē causa omnium motionū suo influxu quo omnia mouet. Operatur autē in bonis velle. s. meritorie. inq̄tū deus lumine gratie mouet voluntatem ad mouendū aliquid meritorium. **E**t vltima particula ostenditur. q̄ null' cogit ad malū. Unde ambro. Nemo nostrū tenet ad culpā nisi p̄ria volūtate deflexerit. xv. q. j. nō est. Et aug'. Nālis ire nūq̄ deus f̄deret interitū. si nō sp̄taneū iueniret hō habere p̄c̄m. xxij. q. iij. nabuchodonosor. An et cha in dictum fuit a domino Genesis quarto. Sub te erit appetit' eius. s. peccati : et tu dominaberis illius. Quod autē augustinus. dicit. q̄ homo peccando seipm peribit et liberum arbitriū. nō vult dicere q̄ peribit illud

quo ad libertatē naturalē. que est libertas a coactione. Sed q̄tum ad libertatem que ē a culpa et miseria. Juxta illō Jo. viij. Qui facit peccatum : suus est peccati. **E**t nota q̄ hec diffinitio liberi arbitrij tm̄ p̄uenit libero arbitrio hominis dū ē viator. Et si intel ligatur de libero arbitrio angeli : tūc oportet intelligere de ipō q̄tū ab statū p̄mū angeloz. in quo fuerūt vertibiles s̄m alexandru de ales in summa Raynerius.

Hoc autem liberum arbitrij. S. j. triū non est alia potētia a volūtate. Et in bama. in. iij. li. dicit. q̄ liberum arbitrium nil aliud ē q̄ volūtās. Oro cuius declaratione be. tho. dicit. vbi sup̄. ar. iij. q̄ potētias appetitiuas oportet ēē proportionatas potētias apprehensiuas. Dicit autē ex p̄te apprehensionis se habent intellectus et ratio : ita ex p̄te appetitus intellectiui se habēt volūtās et liberū arbitriū. que nihil est aliud q̄ vis electiua. Et hoc patz ex habitudine obiectoz et actuū. Nā intelligere importat simplices apprehensionem alicuius rei. Unde intelligi p̄rie dicuntur principia que sine collatiōe p̄ se cognoscuntur. Ratiocinari autē ē d̄ vno deuenire in cognitionez alteri'. Et p̄rie de p̄clusionibus ratiocinamur. que ex p̄ncipiis innotescūt. Ex p̄te autē appetit' velle importat simplicē appetitū alicui' rei. Et volūtas dicitur esse de fine qui p̄pter se appetitur. Eligere autē ē appetere aliquid p̄pter aliquid p̄sequendū. An p̄rie ē eoz que sūt ad finem. Sicut autē se habet in cognitiuis principii ad p̄clusionē. cui p̄pter p̄ncipia assētim'. ita in appetitiuis se habet finis ad ea que sunt ad finē. que p̄pter finē appetuntur. Unde manifestū est. q̄ sicut se habet intellectus ad rationē : ita se habet volūtās ad vim electiua id ē liberū arbitriū. Ostensū ē autē sup̄ q̄ eiusdē potētie est intelligē et ratiocinari. Dicit eiusdē virtutis ē q̄scē et moueri. An etiaz eiusdē potētie ē velle et eligē p̄ eandē rōez. Et p̄pter hoc volūtās et liberū arbitriū nō sunt due potētie s̄ vna. Electō ḡ et volūtās. q̄tū ad ipm velle sūt diuersi actus : s̄ tamē p̄tinent ad vnā potētia : sicut intelligē et ratiocinari. Et quā ex p̄te intellect' sint due potētie. s. intellect' agēs et intellect' possibilis. nō sic fit distinctio volūtatis i agēs et possibilem. Et ratio huius ē q̄ intellect' agēs p̄parat ad possibilem vt mouēs. Sed ab volūtate p̄parat vt mouēs nō liberū arbitriū : s̄ intellectus quia bonū apprehensū p̄ intellectum mouet voluntatem et liberum arbitrium.

Liberum arbitrium est. S. ij. d. subiectiue i deo. in angelis et i hoibz. Et p̄fectius in deo q̄ i angelis : et p̄fectius in angelis q̄ in hoibz. **P**rimū. s. q̄ sit in deo liberū

arbitrium pbat̄ auctoritate et ratione. Dicit enim Ambro. in li. de trini. Spiritus sanctus dividit singulis pot̄ vult. i. pro libere voluntatis arbitrio non necessitatis obsequio. Spiritus aut̄ sanctus est deus. ergo in deo liberum arbitrium. Ratione pbat̄ur sic. Libere arbitrium est eorum que non ex necessitate vel naturali instinctu volumus sed libere. Sed deus necessario vult suam bonitatem velut finem ultimam voluntatis diuine. Alia vero omnia vult quasi ordinata ad istum finem. scilicet ad bonitatem suam. Que quidem non necessario vult: sed libere. eorum sua bonitas his que ad ipsam ordinantur non indiget. unde remanet in eo iudicium liberum ad volendum hoc vel illud. sicut etiam in nobis est in his que ad finem non sunt necessaria. Quod autem ipsum libere arbitrium sit perfectius in deo quam angelis vel hominibus. pbat̄ tali ratione. Libere arbitrium presupponit tria. naturam. vim cognitiuam. et volitiuam. Sed hec tria perfectius sunt in deo quam in angelis et hominibus. quod patet. Et quantum ad primum. scilicet quod natura sit perfectius in deo quam angelis et hominibus patet ex hoc. quod natura diuina est increata. et est suum esse et sua bonitas. Unde in eo non potest esse defectus aliquis. Nec corruptibilitatis: quod cum sit increata non est ex nihilo. et ideo non est vertibilis in nihil. Nec defectus permixtibilitatis quia cum natura diuina sit per essentiam talis. non est alicuius admixtionis vel compositionis susceptibilis. Nec defectus culpabilitatis: quod cum eius bonitas sit essentialis. non est in malum flexibilis. Libere autem arbitrium hominis vel angeli in suis naturalibus consistit. est defectuosum quantum ad ista tria. Secundo libere arbitrium presupponit virtutem intellectiuam. ubi autem perfectius inuenitur et nobilior virtus intellectiua. ibi et perfectius libere arbitrium. sed perfectius natura intellectiua inuenitur in deo quam in alijs quia deus intelligit per unum solum quod est idem cum ipso. id est per essentiam suam. Angelus autem per conuersionem ad suum superius. scilicet deum. homo mediante fantasmate a rebus inferioribus. quod patet. Tercio libere arbitrium presupponit virtutem volitiuam tanquam primam causam eius. Et quantum ad hoc etiam perfectius est in deo. quia in malum omnino tendere non potest arbitrium eius sicut angeli et hominis. Si autem obijciatur sic. libere arbitrium in utraque parte flecti potest scilicet in malum et in bonum. et viam habet ad opposita: sed deus ad malum flecti non potest. Dicit enim Adamantius. Non peccare soli dei est. emendare sapientis. de penit. dist. iij. inter hec. Quod intelligitur. non quod omnis creatura peccauerit. ut Hiero. dicit. Sed quia nulla est que peccare non possit. de penit. dist. ij. §. ultimo. Ad hoc respondetur. quod cum malum culpe dicatur per auersionem a bonitate diuina. per quam deus omnia vult: manifestum

est quod est impossibile deum velle malum culpe. Et tamen ad opposita se habet eius voluntas. in quantum potest velle hoc esse vel non esse. Ubi notandum. quod ab rationem liberi arbitrii non pertinet quod quis indeterminatē se habeat ad malum et bonum. cuius ratio est. quia liberum arbitrium per se est ordinatum in bonum. cum bonum sit obiectum voluntatis. nec in malum tendat nisi propter aliquem defectum. qui apprehenditur ut bonum: cuius electio que est actus prius voluntatis. non sit nisi boni vel apparentis boni. Et ideo ubi liberum arbitrium est perfectissimum: ut in deo. in malum tendere non potest. Sed hoc ad libertatem arbitrii pertinet. ut actionem aliquam facere vel non facere possit. et hoc deo conuenit: quia bona que facit. potest non facere. Nec tamen potest malum facere ratione predicta. Cum ergo dicitur. quod liberum arbitrium viam habet ad opposita. potest intelligi tripliciter. Primo quia potest velle bonum et malum. et sic non conuenit deo: quia hoc importat defectibilitatem. Secundo ut prius aliquid velit et postea illud nolit. Et hoc etiam deo non conuenit: quia repugnat immutabilitati diuine. Tercio potest intelligi viam habere ad opposita: quia potest velle hoc et non velle. Et hoc conuenit deo: quia ipse habet liberam electionem volendi aliquid vel non volendi. quia multa ita libere vult. quod potest ea velle et non velle absque eius defectibilitate et mutabilitate. hec beatus Thomas in questionibus. de veritate Raynerius. Libere arbitrium est in angelis et perfectius quam in hominibus. Et quod sit in angelis pbat̄ur auctoritate Damasc. qui dicit libro. ij. Quod angelus est substantia intellectualis. semper mobilis. arbitrio libera etc. Probatur etiam tali ratione. Omne creatum est vertibile vel secundum esse vel secundum electionem. Sed angelus est creatus. ergo est vertibilis. non secundum esse cum sit immortalis. sed est vertibilis secundum electionem que pertinet ad libere arbitrium. hec Alexander in summa. Ostenditur etiam hoc ex hoc quod habet de pe. dist. ij. principium. Quod angeli libere arbitrium sit perfectius quam hominis. patet ex hoc. quod cum libere arbitrium sit facultas voluntatis et rationis. ubi est perfectior ratio seu intellectus et maior facultas voluntatis: ibi est maior libertas arbitrii. Sed perfectius est virtus intellectiua in angelo quam in homine. quod patet. quod apprehendit cognitionem veritatis absque discursu et inquisitione: unde non accidit dubitatio vel difficultas in eo. Homo autem intelligit cum discursu et inquisitione. unde accidit dubitatio et difficultas. Similiter maior facilitas vel facultas voluntatis est in angelo ad exercendum in actum quam in homine. quod patet. quia quanto angelus est habet potestatem volendi. eligendi. amandi.

homo autem non sic. ut patet in paruulo q̄ habet impedimentū a carne. et expectat tēpus ut habeat usum ratōnis. Ergo p̄fectius est liberum arbitriū in angelo q̄ i homine.

Si autēz obiiciatur sic. **E**bi est maior libertas ibi p̄fectius libez arbitriū. **S**z i hoīe maior libertas videtur: qz homo p̄t cōverti a bono in malum. et inde a malo in bonum. **S**ed angelus semel vertitur in bonū v̄l malum sine reuersione. ergo q̄. **R**espondetur q̄ utiqz maior vertibilitas est in homine q̄ i angelo: sed non maior libertas. **L**iberum v̄o arbitrium attenditur penes libertatez. non vertibilitatem. **A**lia em̄ ratione est libertas in creatura. alia vertibilitas: quia libertas est dignitas existēs in creatura ratōnali vel intellectuāli: per convenientiam et conuersionem ad primū. s. deum. **V**ertibilitas autē sequitur ipsam naturam creature rationalis fm̄ se. **E**t ideo non sequitur. q̄ ubi est maior vertibilitas sit maior libertas. **D**ec Alexander in secūda parte summe. **I**tem q̄uis electio que pertinet ad liberū arbitrium. sic eorū que sunt ad finem: et angelis aduenit finis eorū: quia. s. conuincti sunt ip̄i deo i sepebilitate. ac etiam sancti in patria: nō tamen sequitur q̄ cessz in eis electio. nec p̄cōsequens liberum arbitriū. **E**t ratio est. quia id quod est ordinatum ad finem est duplex. **Q**uoddaz ut distans a fine: et in hōmōi adueniente fine. cessat electio ei⁹ quod ordinatur ad illum finē. **S**icut nunc q̄s eligit velle credere et sperare. que electio cessabit i patria. **A**liud ordinatum ad finē est ut conuinctum finī. **E**t huiusmōi electio nō cessat adueniente fine. sed manet cū fine. **beat⁹ Tho. sup. ij. sententiaz. I**tem sciendū. q̄ hoc pertinet ad p̄fectionē libertatis arbitrij. q̄ possit diuersa eligere seruato tamen debito ordine finis. **S**ed q̄ eligat aliquid deuiando ab ordine finis: ut sit in peccando: hoc pertinet ad effectum libertatis: et ideo maior libertas est in angelis et sanctis qui peccare nō possunt. q̄ in viato: ibo. **b Tho. prima pte. q. lix. art. iij.**

In homine est liberū arbitriū. et an p̄c̄m et post peccatū: aliter tñ et aliter. **U**n̄ Hiero. ad Damasū. **N**os dicim⁹ hoīez sp̄ peccare et nō peccare posse. ut sp̄ nos liberi p̄fiteamur arbitrij. **S**i em̄ post peccatū mortale cōmissum. non possz quis vitare peccatū. iaz non peccaret: quia Aug. dicit. q̄ nullus peccat i eo q̄ vitare nō potest. **G**reg. etiaz dicit. q̄ debilis est hostis. qui nō potest vincere nisi volentē. q̄ non necessitat ex quo est volens. **E**t q̄uis habēs habitū necessario faciat fm̄ habitū. nō tñ oportet q̄ peccator semper faciat fm̄ habitū peccatū. **S**z p̄ libez arbitriū p̄t uti habitu. et non uti. **E**t facere p̄t aliquāto p̄tra ip̄m habitū peccati. licz cū difficultate.

Tamen manente habitu. nō potest cōtingere q̄ diu maneat nihil agens fm̄ habitum.

Item videtur q̄ peccator nō habeat liberū arbitriū. quia liberū arbitriū diffinitur. q̄ est facultas volūtatis et rationis qua bonū gratia assistente eligitur. **S**ed peccator non habet gratiaz. ergo non potest libere elicere bonū. et ita nō habz libez arbitriū ad bona. **R**ndetur q̄ ille qui nō habet gratiam. potest eligere bonū: sed nō meritorū. **H**oc autē nō derogat libertati arbitrij. **D**icitur em̄ homo esse liberi arbitrij. fm̄ q̄ potest agere hoc vel illud. **E**t nō fm̄ q̄ p̄t agere sic vel sic. taliter s. qualiter virtuosus agit. nisi inq̄tū p̄t acquirere habitū virtutis. **E**t etiaz sic potest aliter responderi. **L**icet gr̄tia qua homo possit meritoria opa facere. nō possit quis ex libero arbitrio promereri seu acq̄rere: potest tñ ad eā gratiam habendā se preparare. que ei a deo nō denegabit. si faciat quod i se est. et ideo non est oīno extra potestātē arbitrij opa meritoria facere. q̄uis potestas arbitrij p̄ se ad hoc non sufficiat. eoq̄ modus qui ad meritū requirit. facultatez nature excedit: nō autē modus qui ē in opibus ex virtutibus politicis. **N**ullus autēz dicet homiez nō esse liberi arbitrij: q̄a nō potest taliter velle eligere. sicut deus vel angel⁹.

Quod autē Aug. dicit. q̄ necesse ē hominē peccare ante reparationēz damnabiliter. **I**ntelligit aliquo posito tñ respectu nullius habet necessitatez. **A**l bicas q̄ de hoc est duplex opinio. **Q**uidā dicunt q̄ homo i mortali existēs. nō potest diu manere quin peccet mortaliter. p̄t tñ vitare hoc vel illud mortale. sicut coīter om̄es dicunt de venialibz. **Q**uidā alij dicūt. q̄ i mortali existēs potest vitare om̄e mortale. nō tñ p̄t vitare. quin sit sub peccato: quia nō p̄t p̄ se resurgere sine gratia. sicut potuit per se cadere. et fm̄ hoc libertas arbitrij sustinet.

Notādum igitur. q̄ **S. iij.** duplex error extat circa liberum arbitriū. **U**nus est eorū qui dicunt p̄ liberū arbitrium posse hoīez sufficienter mādata implere oīa et meritorie agere sine gr̄tia dei. **S**z per gratiaz facilius opatur bene. **E**t hoc est heresis pelagianorum. **xxiij. q. iij. c. penult. Et** condemnatur de p̄sec. **dis. iij. placuit iij.** **E**bi dicitur. **P**lacuit ut quicunqz dixēit ideo nobis dari gr̄z iustificatōis. ut qd̄ facere iubemur p̄ liberū arbitriū. facili⁹ possimus implere p̄ gratiam: tanq̄ etsi gratia nō daretur. nō q̄ deez facile. sed tñ possum⁹ sine illa gratia implere mādata diuina: anatHEMA sit. **S**cdus error est eorū qui dicūt actus humanos ex necessitate p̄cedere. et hoc vel ex p̄stellatōibz sub quibus homines nascūtur. vel ex immutabilitate diuine p̄scentie. **S**ed pm̄. s. de

constellatōnibus. xxvj. q. iij. Agitur genus.
¶ Aug. in. v. de ciui. dei reprobatur. Scdm
 reprobatur per beatū Tho. i. p̄ma parte. Et
 etiā in decretis. xxij. q. iij. Nabuchodonos
 sor. §. due sūt. **¶** Ubi Aug. Si quid puidētia
 dei presciens videt. id necesse est esse: tamēsi
 nullam nature habeat necessitatē. **¶** At q̄dem
 ea futura que ex libertate arbitrii pueniunt
 p̄sciētia p̄tuef. hec igitur ab intuitum relata
 diuinū necessaria sūt p̄ dispositionē diuine
 notionis: p̄ se dō cōsiderata absolute nature
 sue libertatem nō desinūt. **¶** Fiunt igit̄ p̄cul
 dubio cūcta que futura deus esse p̄noscit: sed
 eoz̄ quedam de libero p̄ficiūtur arbitrio.
 hec Aug. ibi. **¶** **¶** Q̄ homo sit liberi arbitrii
 pbatur p̄ illud Eccl. xv. Deus ab initio cō
 stituit homines et reliquit eū in manu cōsilij
 sui. i. in libertate arbitrii s̄m glo. **¶** Ad q̄d etiā
 facit quod dicit Hiero. p̄tra Iovinianū. s. Li
 beri arbitrii nos cōdidit deus. Nec ad virtutē
 nec ad vitia necessitate trahimur. **¶** Alio
 quin ubi necessitas: ibi nec corona. de pe. bis.
 ij. Si em̄ inquit. **¶** Scdo p̄baē ex legū ordi
 natōne et exhortatōne sic. **¶** Precepta et p̄hibi
 tiones nō debēt fieri. nisi ei qui p̄t facere et
 nō facere. als. n. frustra fierēt. **¶** Sed homini
 etiā diuinū sūt p̄hibiōnes et p̄cepta. ergo
 in hoīs potestate est facere et nō facere. et ita
 est in eo libez̄ arbitriū. **¶** Tercio ex p̄mio et
 pena sic. **¶** Nullus debz̄ puniri vel p̄miari pro
 eo v̄l de eo quod nō est i ei potestate facere
 et nō facere. **¶** Sed homo iuste a deo punitur
 et p̄miatur p̄ suis operibz̄. ergo homo potest
 opari et nō operari. et ita est liberi arbitrii.
¶ Quarto q̄ homo sit libez̄ arbitrii pbatur
 ratione sic. **¶** Ubiq̄ est intellectus est et libez̄
 arbitriū. **¶** Sed in homine est intellectus. §. q̄.
¶ Maior sic p̄baē. **¶** Ubi est extimatio v̄l discre
 tio ibi est et electio. **¶** Sed i homie est extima
 tio et discensio que p̄tinēt ad intellectū. **¶** Naz
 iudicāt vel discernūt p̄ apprehensionem veri
 tatis. §. et ibi est electio q̄ p̄tinēt ad libez̄ ar
 bitrium. **¶** Nā volūtātē habēt indēterminatā.
 respectu aliquoz̄ libere eligēdi vel nō eli
 genēdi. **¶** Quod patet p̄ exp̄ientiam. dum quis
 eligit unū postea p̄trariū. ergo est libez̄ ar
 bitrium. **¶** Quinto p̄batur p̄t per exemplū
 q̄d ponit Aug. de Nabuchodonosor et Pha
 raone. xxij. q. iij. ubi dicit. **¶** Nabuchodono
 sor penitentiam meruit fructuosam. **¶** Nonne
 post innumeras impietates flagellatus pe
 nituit. et regnum quod amiserat rursus ac
 cepit. **¶** Pharaon autē ip̄is flagellis durior est
 effectus. et perijt. **¶** Et infra. **¶** Q̄tum ad natu
 ram ambo homines erāt. q̄tum ad dignita
 tem ambo reges. q̄tum ad causas ambo ca
 ptiuum dei populū possidebāt. q̄tum ad pe
 nā ambo flagellis clementer amoniti. **¶** Quibz̄
 ergo fines eoz̄ fecit esse diuersos. nisi q̄ vn?

dei manum sentiens in recordatione proprie
 iniquitatis ingemuit: alter libero contra dei
 misericordissimam veritatem pugnavit ar
 bitrio. hec ibi. **¶** Probatur hoc idem sexto ex
 sufficienti diuisione sic. **¶** Actuum humanoz̄
 oportet aliquam causam dare. **¶** Non autem
 possumus dicere. q̄ p̄pria causa eoz̄z̄ imme
 diate sit deus: ratio est. quia ea que sūt a deo
 immediate. non possūt esse nisi bona. **¶** Actus
 autem humani. alij sunt mali. alij sunt boni.
¶ Scdo non possumus dicere q̄ causa eoz̄z̄
 sit necessitas. q̄ ea que sūt ex necessitate eue
 niūt. semper eodem modo se habent: vt ortus
 solis et huiusmodi. **¶** Hoc autem nō est in hu
 manis actibz̄. quia innumerabiliter varian
 tur. **¶** Tercio non possumus dicere esse causā
 eoz̄z̄ fortunam vel casum. quia fortuna et
 casus est eoz̄z̄ que raro eueniūt. et p̄ter i
 tentionem. vt dicitur. ij. phisicor. **¶** Ergo re
 linquitur ip̄m hominem facientem esse cau
 sam suoz̄z̄ actuum et principū. et hoc per li
 berum arbitriū. **¶** Septimo probatur idēz̄
 ex diffinitione liberi arbitrii. **¶** Diffinitur em̄
 sic. **¶** Q̄ est facultas voluntatis et rationis q̄.
¶ Sed i homine inuenitur ratio et voluntas.
 ergo q̄. **¶** Pro huius declaratione dicit Tho.
 parte p̄ma. q. lxxxij. art. j. **¶** Q̄ quedā agūt
 absq̄ iudicio. sicut lapis mouetur deorsum.
 et similiter omnia cognitōe carentia. **¶** Que
 dāz̄ alia agūt iudicio sed nō libero. sicut ani
 malia bruta. **¶** Iudicat em̄ ouis lupum vidēs
 eum esse fugiendum naturali iudicio et nō li
 bero: quia nō ex deliberatōne: sed ex natura
 li instinctu hoc iudicat. **¶** Et simile est de quo
 libet iudicio animalium brutorum. **¶** Sed ho
 mo agit iudicio libero. quia per vim cogno
 scitiuam iudicat aliquid esse fugiendum vel
 prosequendum. **¶** Sed quia iudicium istud nō
 est ex instinctu naturali in particulari ope
 rabili. sed ex collatione quadā rationis: idō
 agit libero iudicio potēs in diuersa ferri. **¶** Ra
 tio enim circa contingentia viam habet ad
 opposita. vt patet in dyaleticis propositio
 nibz̄. et rethoricis persuasioibz̄. **¶** Particu
 laria autem operabilia sunt quedā cōtin
 gentia: et idēo circa ea iudicium rationis ad
 diuersa se habet: et non est determinatuz̄ ad
 unū. **¶** Et p̄ tāto necesse est. q̄ homo sit liberi
 arbitrii ex hoc ip̄o. q̄ est rationalis. **¶** Quod
 autēz̄ dicit apostolus ad Ro. vij. **¶** Nō em̄ quod
 volo bonū hoc ago sed q̄d obī malū illud fa
 cio: nō est p̄tra determinata. **¶** Naz̄ appetit se
 sitiuus. etsi in aliquo possit repugnare ratio
 ni. p̄cupiscendo contra illud quod dicitat ra
 tio. tamen ex hoc tantum non tollitur quin
 subjiciatur rationi. **¶** Et hoc est bonum quod
 homo nō facit cum vult. quia. s. vellet nō cō
 cupiscere id est nō sentire motum sensuales
 p̄tra rationem. et tamen sentit. **¶** Sed per hoc

non tollitur libertas arbitrij. quia ibi non est assensus rationis in tali motu. qui requiritur in actu liberi arbitrij. Similiter et ibi apostolus dicit ad Ro. ix. Non est volentis neque currentis etc. Non sic est intelligendum quasi homo non velit et currat. id est operetur bene et feruenter libero arbitrio. Sed quia liberum arbitrium ad hoc non est sufficiens. nisi moueatur et iuuetur a deo. Quod etiam dicit Hieronimus. Non est in homine via eius. neque viri est ut dirigat gressus suos: intelligitur quantum ad executiones electionum suarum. in quibus potest homo impediri: velit nolit. Sed electiones ipse que pertinent ad liberum arbitrium. sunt in nobis supposito diuino auxilio. hec. b. Tho. ubi sup.

Libertatem arbitrij .§. iij.

vertibilem in malum dedit deus homini. seu fecit deus hominem liberi arbitrij vertibilem in malum quinq; rationibus. Prima ratio est manifestatio diuine potentie. Voluit enim deus ostendere homini. quod sicut sine eo factus non fuerat. ita nec sine ipso persistere poterat: ut ergo cognosceret quod diuinum posse non solum est omnis potentie: sed etiam omnis potentie conseruatiuum. et quod ille solus est indefectibilis et inuertibilis: ideo voluit et sibi placuit creaturam rationalem facere vertibilem. nec ipsam confirmare in bono. quousque illi constaret quod ipse solus deus est. in quo non cadit non posse. Ad quod facit quod ait Augustinus. de peni. di. ij. §. vlti. dicens. Solus ille omnipotens vocatur. qui hoc non potest. scilicet peccare: quia omnia potest que posse est aliquid posse. Secunda ratio est manifestatio diuine sapientie. ex ordine malorum cum bonis. scilicet ex vertibilitate hominis in malum. quod quidem malum deus ordinat cum bonis. Ex eo enim quod deus ex malo bonum elicit. diuina sapientia manifestatur: eo quod maioris sapientie est ordinare malum cum bonis. et elicere bonum ex malis: quam ordinare solum bona cum bonis. vel elicere bona ex bonis. Et ideo cum diceret nec possibile esset deum facere mala. debuit talem facere creaturam que posset in operando deficere. et malum committere: ut deus mala illa ordinando in bonum. suam sapientiam declararet. Dicit enim Augustinus. in. x. de ciu. dei. Neque deus vllum non dico angelorum vel hominum crearet. que malum futurum esse presciret: nisi pariter nosceret. quibus eos bonorum usibus comoderet. Ostenditur etiam dei sapientia in huiusmodi vertibilitate ex comparatione meriti ad premium. Nemo enim dignus est coronari: nisi qui legitime certauerit. ij. ad Thimo. ij. Et ideo decuit diuinam sapientiam prius hominem quasi in campo certaminis examinare. quam in gloria coronare et exaltare. Ad hoc facit quod habetur. lix. di. c. j. ubi dicitur. Quod dignitates nec ecclesiastice nec seculares preterite sunt non examinatis seu probatis

laboribus et exercitijs. Tercia ratio est manifestatio diuine misericordie. que potissimum manifestata est. cum unigenitum suum tradidit pro hominis liberatione. In Job. viij. ait ipse unigenitus. Si filius vos liberauerit vere liberi eritis. Ubi Augustinus. Si filius vos liberauerit non a barbaris. sed a diabolo: non a corporis captiuitate sed ab anime iniquitate. Et Gregorius ait. Redemptor noster totius conditor creature. ad hoc propitiatus humanam carnem voluit assumere: ut diuinitatis sue gratia disrupto quo tenebamur captiui vinculo seruitutis. scilicet peccati. prestine nos restitueret libertati. xij. q. ij. Cum redemptor. Quarta ratio est manifestatio diuine iusticie. que potissime manifestata est in hoc. quod deus tribuit unicuique secundum opera sua. scilicet bonis bona eterna tribuendo. et malos eterna pena puniendo. Hec autem retributio et puniatio eterna non fuisset. nisi deus homines in statu vertibilitatis condidisset: quia non meretur aliquis vel demerere et prosequens non premiatur nec punitur. nisi pro hoc quod est dominus suorum actuum pro liberam voluntatem. Ad hoc etiam facit quod dicit Augustinus. Quis ire non quod deus redderet interitum. si non spontaneum inueniretur homo habere peccatum. xxij. q. iij. Nabuchodonosor. Et Hieronimus. Ubi necessitas. scilicet beneficiendi. ibi nec corona. scilicet debet. de pe. di. ij. Si enim. Quinta ratio est augmentatio glorie beatorum. Nam gloriosius est homini in vertibilitate ad malum condito. quam modo ex meritis gloriam obtinere: quam in inuertibilitate conditum fuisse. et sic sine aliquo genere meriti beatificari. Et propter hoc ad commendationem iusti. vertibilis in malum dicitur Ecclesi. xxxj. Qui potuit transgredi et non est transgressus. scilicet preceptum. etiam ab homine puniendum. facere malum et non fecit. quod ab occulta: ideo stabilita sunt bona illi in domino. id est opera illius sunt firmata in domino qui in fundamentum. q. d. premia illi firmiter reserua ta sunt a domino. hec. Alex. ij. pte sum. q. lvi. ex ceptis allegato de decretorum.

De libertate arbitrij dei .§. v.

buit dari a deo angelo et homini. omnibus rationibus et similitudinibus. Ratio quibus sic. Primo ex participatione boni. Et est interrogatio Augustini. a Deodato. Quid tibi est melius videri in nobis? An illud sine quo recte viui potest? An illud sine quo viui non potest? Respondet Deodat. Quis ambigat id longe esse prestanti. sine quo recta vita nulla est? Augustinus. Cum ergo in corpore peccas esse aliquid. quod amisso tamen ab recte viuendum non impeditur homo. voluntas libera tibi videtur nullum bonum sine quo recte non viuunt. et confirmat per exemplum dicens. Quides quantum boni desit corpori. cui deficit manus? et tamen manibus male utitur. qui eis vel seua vel turpia operatur. Si aspiceres aliquem sine pedibus. fatereris te esse integritate corporis plurimum bonum. et tamen qui uteretur ab nocendum cuius

vel seipsum debonestato male uti pebibo nō negare: et sic de oculis et de alijs. Quē admodum ergo ista probas in corpore. et nō intueris eos qui male utūtur. in his laudas illū qui hoc debet donum. et qui hec debet bona. Sic liberam voluntatez sine qua nemo potest recte viuere. oportet esse bonum etiam diuinitus datum: et potius eos esse damnandos qui hoc bono male utūtur. q̄ eum qui deturrit dare nō debuisse fateris. **Secūda** ratio est ex sufficienti diuisione boni. Nam bonorum quedam sunt magna. quedaz minima. quedam media. Bona magna sunt. quibus recte uiuitur. ut virtutes quibus nullus male uiuit. Bona minima sunt. ut spēs vel sensus quorumlibz corporum. sine quibus recte uiui potest. Bona media sūt. sine quibus recte uiui nō potest: ut potentie. Voluntas ergo libera uidetur tibi nullum bonū. sine qua recte nemo uiuit. **Tercio** debuit deus dare liberum arbitrium ad perfectōnem uniuersū. Siquis enī dixerit. Non erat tam difficile laboriosum omnipotenti deo: ut omnia quecumqz fecit. sic haberent ordinē suū: ut nulla creatura usqz ad miseriam perueniret. Non enī est dicere. ut hoc aut impotens nō potuit. aut nō bonus inuidit. Respondeo et dico ordinez creaturarum a summa usqz ad infimam ita gradibz iustis decurrere. ut ille inuiderit. qui dixerit ista nō esse. et ille inuidet. at. qui dixit ista talia nō debere esse. Si enī talis uult esse inferiorē. qualis est natura ut creatura superior: iam illa est et tanta est. ut abijci nō possit quia perfecta est. **Uerbi** gratia. qui diceret lunā debere esse ut sol. dupliciter errat. **Uno** modo quia rerum perfectōnez aliquid cupit. cum desiderat alterum solem. **Alio** modo qz perfectōnem uniuersū uult minuere. cum lunaz uult detrahi. Sic a fili. Si dicis qz deus voluntatez nostram debuit facere impeccabile. et sic esset absqz miseria. Erras primo. quia vis addicere uolūtati diuine quod est impossibile cū illa sit pfectissima. **Secūdo** quia vis diminuire perfectōnem uniuersū. cū etiaz nostra miseria ad pfectōnem uniuersū faciat. Desuisset autēz huic pfectōni si beati semper essem. **Quapropter.** Si ab miseria nisi peccando non peruenit anima. etiaz peccata nostra necessaria sūt pfectiōi uniuersitatis. quā cōdidit deus. Quid enī tam opus habz misericordia q̄ miser: Et quid tam indignū misericordia. q̄ miser superbus: Quod probat Aug. per exemplū tale. Quid tam indignū in domo q̄ homo: Et quid tam indignū abiectū et infimū q̄ cloaca domus: Seruus tñ in tali domo detectus ut mūdandē cloace dignus habeat. ornat domū etiam turpitudine sua. Et utrūqz hoz. s. seruus et mūdatio cloace. faciunt ad pulchritudinem

domus. Dinc fit ut creatura superior peccans cetēis inferioribz puniat. quia tamē ille sūt infime. ut ornari etiaz a turpibz animis possint: atqz ita uniuersitatis decori cōgruere. **Habitatiōi** ergo celesti talis anima nō cōgruit per peccatū terrestri autē cōgruit per supplicium. **Rajnerius.**

De libero arbitrio §. vi.

nota. qz est debilitatū i motu. Confirmatū i bono. **Obstinatum** i malo. Et q̄tū ad primū dico. qz liberū arbitriū est debilitatū i motu. Nam i eo qui incidit i peccatum. liberū arbitrium nō est ablatum. sed dicitur esse debilitatū. hoc modo scilicet: ut quod prius ante peccatū facile poterat. postmodū post peccatum sine difficultate et pugna nō possit. **Sz** cōtra magister sentētiarū in. ij. dis. xxv. dic. qz homo ante recuperationē gratie. nō potest nō peccare etiaz mortaliter. ergo sine gratia non potest homo uitare peccatū. Et sic liberum arbitriū uidetur esse ablatū uel coactū. **Respondeo** et dico. qz liberū arbitriū etiā p peccatum. potest uitare peccatū. Quod ostēditur similitudine et ratione. **Et** similitudo exempli patet ex hoc. Sicut uidere dicitur dupliciter: ut dicit philosophus in secundo de anima. s. habere visum. et uti visu. Ita etiaz peccare dicitur dupliciter. **Ante** cū dicitur ante recuperationē gratie. homo nō potest nō peccare. **Intelligit** nō habere peccatū. **Naz** autē qz homo p dei gratiā reparat. et a peccato liberaret: sperat i peccato. Sed nō potest intelligi. qz nō potest hō nō uti pccō. Quia ex istis i mortali potest p liberū arbitriū peccatū pmittēdū uitare: quia nō ita facilliter sicut aut peccatū. **Ratione** autē itez probat tali. In oībz q̄ sub electōne cadūt. uolūtas libera manet. **Electio** autē est actus liberi arbitrij. qz nō. **Uñ** dicere. qz uolūtas uelit aliquid et cogat ab eo. est implicatio p̄dictōis: qz necessitas coactōis est p̄ria uolūtati. ut i. v. metha. dic phus. **Eoz** uolūtariū est cuius principiū ē ab intra. **Violentū** autē est cuius principiū est ab extra. ut dicit phs in. iij. ethicoz. Ergo etiaz post peccatū remanet uolūtas libera ad non peccandum. vel peccatum sequens uitandū. hec beatus Tho. in. ij. sententiarum. di. xxv. **Rajnerius.** Ad hoc etiaz facit quod dicitur dis. xlv. de iudeis. ubi sic habetur. Sicut homo p̄ria arbitrij uolūtate serpēti obediens perijt. sic uocante se gratia dei. p̄ria mentis conuersione quisqz credendo saluatur. Ergo non ut sed liberi arbitrij uolūtate et facultate: ut conuertantur suadendi sunt. nō potius impellendi. **Hec** ibi. **Secundo** liberum arbitrium considerari potest ut confirmatum in bono. Et ex natura quidem non potest liberum arbitrium esse confirmatum

in bono. Et q̄ nulla creatura rationalis habeat libez arbitriū cōfirmatū in bono ex sui natura. Probat̄ p̄mo. ex ipsi' inuētiōne. Nam libez arbitriū non inuenitur ī aliqua creatura nisi in angelo ⁊ in homīe. Sed taz homo q̄ angelus peccauit. ergo nullius creature libez arbitriū est naturaliter cōfirmatum in bono. Secūdo item probatur exēpli inductione sic. Proprietas nature superioris. nō potest inferiori nature naturaliter conuenire. nisi in superiorem naturam cōuertatur: ut verbi gratia. Sicut non pōt fieri q̄ aqua naturaliter sit calida. nisi conuertatur ī naturam ignis. Sed habere indefectibilem bonitatem est proprietas diuine nature. ergo non potest esse. q̄ alicui alij nature conueniat naturaliter. nisi in diuinam naturam cōuertatur. Quod est impossibile. Tercio probatur item ratione tali. Quelibz creatura cum nō sit vel cuz non habeat per se esse. est ex nihilo procedens: et ideo flexibilis ⁊ ex se ad nihilum tendens. Preterea cuz nulla creatura sit bonuz uniuersale sed particulare. ex se est contrarij. i. mali suscipiens. Solus autem deus est naturaliter impeccabilis. Tum q̄ ipse est bonū essentialē ⁊ actuale. nullius potentie permixtionem recipiens. Tum quia ipse est bonū uniuersale. nulla perfectione carens. Tum quia ipse est. nec esse incipiens. nec ad non esse tendens vel eē desinens. Et ideo solus deus habz liberū arbitriū naturaliter impeccabile et confirmatum in bono. beatus Thomas ī questionibz de veritate Raynerius. ¶ Ex gratia autem potest liberum arbitrium cōfirmari ī bono etiam in statu vie. Et hoc probatur exempli inductione. ratione. et distinctione. ¶ Exēpli inductio. patet in beata virgine Maria que in statu vie ita fuit confirmata in bono ut deinceps peccare nō posset. Et merito cōpetebat. eoq̄ beata virgo erat mater sapientie diuine. ī qua nihil coinquinatum incurrit Sapient. viij. Probat̄ item p̄ exempluz apostolorū. qui per aduentum spiritus sancti fuerunt cōfirmati in bono. Quod etiam deicit: quia erant quasi fundamentum et basis totius ecclesiastici edificij. Unde oportuit eos esse firmos. ¶ Secūdo probatur hoc itē ratione sic. Tūc homo habet liberum arbitriū in bono cōfirmatum. quando bonū perfectū quod deus est: menti humane est unitū. Sed deus menti humane p̄nitur per gratiam nō autē per naturam. ergo liberum arbitriū confirmari potest per gratiam nō per naturam. Cōfirmatur hec ratio p̄ exemplum ī humano corpore. Quia corpus humanū habet ex sui natura q̄ sit corruptibile: sed dono gr̄e efficitur incorruptibile. ¶ Corin. xv. Oportet hoc corruptibile induere incorruptionem.

Ita libez arbitriū homīs. qd̄ ex sua natura habz q̄ sit flexibile ī malū. p̄ gratiam potest ī bono cōfirmari. Exēplum aliud induci p̄ se de aere ⁊ de luce. Sicut em̄ aeri naturaliter repugnat q̄ sit actu lucidus. non tamen q̄ possit illuminari: ita repugnat libero arbitrio ex eo q̄ est ex nihilo. quod sit naturaliter confirmatū ī bono. Nec hoc ei nisi per gratiam concedi potest. Et sicut lux supueniens aeri aufert obscuritates aeri. quā sine luce habet naturaliter: ita ex defectu liberi arbitrij est. q̄ in malū flecti potest. Et hunc defectū aufert gratia perficiendo naturā liberi arbitrij. cōfirmans ipm̄ ī bono. ¶ Tercio pbatur hoc distinctione sic. Dupliciter aliquis est perfectus. s. fm̄ quid ut in via qm̄ quis habet fidem ⁊ caritatem fm̄ modū vite presentis. et simpliciter ut in patria quando perfecte diligit deum. Nec tamen in via aliquis omnino perfectus est. ut in patria. Ita aliquis potest esse confirmatus ī bono ī via qui tamen non est cōfirmatus oīno in bono ut in patria. Verbi gratia. Aliquis habet liberū arbitrium cōfirmatum in bono dupliciter. Uno modo simpliciter. ita q̄ oīno peccare nō potest. Sicut beati qui sūt ī patria. habentes ī se sue firmitatis sufficiens principium. s. donū glorie. ex quo oīno peccare nō possunt. Alio modo dicuntur aliqui confirmari in bono. per hoc q̄ eis datur donuz diuine gratie. quo ita inclinātur in bonum. q̄ non defacili possūt deflecti a bono: nō tamē per hoc donum ita retrahūtur a malo. q̄ oīno peccare non possint. nisi diuina p̄uidencia custodiente. et hoc modo aliqui in statu vie possunt cōfirmari in bono. s. ex dono gr̄e. et nō primo modo. s. ex dono glorie. ut in statu patrie. Et ratio est. q̄ nō p̄t aliquis oīno impeccabilis reddi. nisi auferatur totaliter oīs origo p̄cti. Qd̄ nō p̄tingit ī statu vie nisi ī dño ihu. qui simul erat viator ⁊ cōp̄hēsor. ¶ Et nota q̄ quīs libez arbitriū hominis naturaliter flecti possit ad malū: nō tñ sequit̄. q̄ gratia supueniens si tollat istaz flexibilitatem ad malū. q̄ propterea destruat naturā. Nō em̄ per hoc destruit naturā. sed perficit eam. Itā ex defectu nature liberi arbitrij est. q̄ flecti possit ad malū. S; gratia hūc defectū a natura aufert. pficiēdo naturam ⁊ ī bono cōfirmādo. Itē posse peccare et tamē nō peccare. nō tamē facit ad meritū q̄i ad manifestationē meriti: inq̄tū ostēdit p̄ hoc opus bonuz esse volūtariū. p̄ter quod ī laudem viri iusti dicitur. Qui potuit transgredi ⁊ non est transgressus. Et ideo si ex gratia cōferat̄ alicui. q̄ nō possit peccare. nō p̄ter hoc minuit̄ virt' meriti. b̄ Tho. ī questionibus de veritate Rayneri'. ¶ Tercio liberum arbitrium considerari potest ut

obstinatū in malo. Quod potest intelligi dupliciter. s. vel in vita presenti vel in vita futura. Sed obstinatus in malo potest dici quā dupliciter. Importat enim obstinatio quādam firmitatez animi i peccato. a qua reuerti nō potest. Sed q̄ quis nō possit reuerti a peccato. potest intelligi vno modo scilicet inq̄tū vires sue non sufficiunt ad hoc. q̄ liberetur a peccato totaliter: et sic in mortale cadēs bñ non posse a peccato resurgere. et ad iusticiā rebire. Sed ex ista firmitate i peccato nō p̄prie quis dicit̄ obstinat̄. Alio modo habet quis firmitatez i peccato. ita q̄ nec cooperari potest ab hoc q̄ a peccato r̄surgat. Et siq̄tem istud nō posse cooperari ad resurgendū intelligitur quo ad facilitatem. i. quia nō de facili potest cooperari ab hoc q̄ exeat a peccato. Sic est obstinatio imperfecta i vita presenti. dum. s. aliquis habet animū firmatū i malum. q̄ in eo nō surgūt motus ad bonum nisi debiles. Tamē quia aliqui surgūt ex eis datur via ut preparet̄ quis ad gratiam. Si aut̄ nō posse cooperari ad resurgendū a peccato. intelligitur simpliciter: ita scz q̄ nullo modo potest cooperari. q̄ exeat de peccato. Sic est perfecta obstinatio. qua demones obstinati sūt q̄ damnati. **Hoc autē modo nō potest liberum arbitriū esse in via obstinatum.** Qd̄ p̄bat̄ autoritate. similitudie q̄ ratione. **Autoritate primo p̄batur.** Naz sup̄ illō Ro. ij. fm̄ duritiam tuam et impenitens cor tuum q̄c. **Dicit Aug.** et habet̄ in glo. q̄ ista impenitentia vel cor impenitēs. q̄ diu quisqz i hac carne viuere iudicari non p̄t. **De nullo em̄ desperandum est q̄ diu patientia dei ad penitentiam expectat.** Et subdit. **Paganus est hodie. Iudeus infidelis est hodie. Pereticus est hodie. Scismaticus est hodie.** Quid si cras amplectatur catholicā veritatem et p̄cezes. q̄ sequatur catholicam fidē. et unitatem veritatis! Quid si isti quos i quocūqz genere erroris damnas. tanq̄ desperatissimos: anteq̄ finiant vitā istaz agāt penitentiam. i. futuro iueniāt verā vitā! Nolite ergo anteq̄ veniat temp̄ iudicare. hec ille. **Et Leo papa.** Nemo est desperandus dum i hoc corpore cōstitutus est q̄ nōnunq̄ quod diffidētia etatis differtur. consilio maturiori p̄ficitur. de peni. dif. vij. **Nemo.** **Secūdo p̄batur idēz ratiōe sic.** Q̄ q̄s peccat. aut peccat ex rationis errore. aut ex passione. aut ex habit̄ inclinātōne. **Et siquibz peccat homo ex errore ratiōis.** quia nō i generali sed in particulari errat: tunc ratio nō ita p̄tinaciter inheret falso. quin p̄ p̄trariam rationem a tali p̄cō auerti possit. **Si bō ex passione peccat:** passio resoluit̄ q̄ remittitur. q̄ sic a p̄cō auertit̄. **Si aut̄ peccat ex habitus inclinātōne.** tūc quia totaliter habitus animā nō corrūpit. potest a p̄cō auer-

ti. **Et sic patet quocūqz modo vel motuo q̄s peccet:** potest a peccato liberari q̄ penitere. **Tercio ostenditur idēz similitudine morbi.** Naz morbus potest esse incurabilis tribo ex causis. prima p̄pter naturaz morbi ut lep̄ et huiusmodi. secūda p̄pter imperitiā medici. tertia p̄pter indispositōnem subiecti. Sed morbus spiritualis viatoris hoīs. s. peccati. nō est incurabilis ex prima causa. s. ex natura morbi. quia nō peruenit ad terminū malicie. Neqz ex scda causa. s. imperitiā medici. quia deus scit et potest omne peccatū curare. **Unde ex septima synodo habet̄.** **Omnē penitentiaz recipit deus.** **Et infra.** bonus in oībo deus et aperta viscera eius om̄i penitenti. i. q. vij. **Siquis om̄ez.** Neqz ex tertia causa. s. indispositōne hoīs. q̄a sicut per aliū i peccatū cecidit. ita p̄ aliū resurgere potest. Ergo in statu vie nullus potest esse ita obstinat̄: seu immutabiliter firmatus i malo. quin resurgere possit et liberari. **Unde Criso.** **Etiāsi ab summū quis puenerit malozū. et inde reuerti velit ad virtutis vias.** suscipit deus libenter. amplectitur q̄ om̄ia facit ut ab priorē reuocet statum. de peni. dif. iij. **Talis Rayneri.** **Sed i alia vita. s. i inferno libez arbitriū est omnino firmatū immutabiliter in malo.** **Et hoc p̄batur autoritate. p̄trarietate. q̄ ratione.** **Autoritate quibz Eccl̄s. xj.** **Ubi ceciderit lignū. i. homo per mortē. siue ad austrum siue ad aquilonē. i. siue in statu gratie siue i statu mortalis p̄c̄i. ibi erit. s. immutabilis.** **Et Luc. xvj. dixit Abrahā.** **Chaos magnū firmatū est inter nos q̄ vos q̄c.** quod est immutatio status. **Et Damas.** **Quod est hoīs mors hoc est angelis casus.** **Sed homines p̄ mortem nō sunt capaces penitētie.** ergo nec angeli post casum. **Secūdo probat̄ hoc p̄trarietate sic.** **Felicitati beatorū opponitur miseria damnatorū.** **Sz ad felicitatē beatorū p̄tinet. q̄ habet̄ libez arbitriū ita firmatū in bono. q̄ nullo modo possūt deflecti i maluz.** q̄ etiaz ad miseriam damnatorū p̄tinet. q̄ ita sunt obstinati q̄ firmati i malo. q̄ nullo p̄nt modo deflecti in bonum. **Tercio probatur idēz ratiōe.** **Et prima ratio ab hoc est ex defectu penitētie sic.** **Non patet redit̄ de peccato in bonum nisi per penitētiā.** **Sed i agēte malum ex certa malicia. q̄ decedente i ipō non cabit penitētia.** ergo est immutabiliter confirmatus in malo. **Alia ratio ē ex defectu gratie sic.** **Sicut gratia sup̄infusa cōfirmatur liberum arbitrium i bono. ita diuina gratia excluda firmatur liberum arbitrium in malo.** **Sed in eo qui decedit in mortali est gratie priuatio et cōclusio. igitur talis sic decedens penitere non potest.** **Tercio probatur ex effectu diuine iusticie sic.** **Iusticia diuina exigit. ut sicut gloria beatorū est**

134

perfecta et perpetua. ita damnatorum pena et miseria perpetua sit: quia ut dicitur Mathei. xxv. Ibi hi in supplicium eternum. iusti autem in vitam eternam. Ergo liberum arbitrium demonum et damnatorum. est ita firmatum in malum. quod ad bene volendum reuerti non possunt.

Et si arguatur sic in contrarium. Fortior est caritas quam cupiditas ad peccatum pertrahens. Iuxta illud quod dicitur glo. super illud. **B**onum mihi lex oris tui super milia auri et argenti. Sed demones vel homines a caritate in peccatum ceciderunt. Ergo multo fortius a peccato redire possunt ad caritatem et a malo ad bonum. **R**espondeo quod caritas est fortior quam cupiditas vel peccatum si fiat comparatio secundum eundem modum habendi. ut scilicet utrunque accipiat. vel in via vel in termino vie. Sed si unum accipiat in via. aliud in termino vie. non sic est: quod sic patet. Quia caritas viatoris est fortior quam cupiditas viatoris. Sed existens in termino malicie. firmiter se habet et firmiter inheret. Potest etiam dici. quod demones nunquam habuerunt caritatem secundum quosdam. ad quod facit de peni. dist. ij. principiū. **N**el si habuerit nunquam eas nisi sicut in statu vie habuerunt. Homines autem damnati similiter cadere non potuerunt. nisi a caritate seu gratia viatoris. **h**ec. **b** Tho. i. questio. de veri. Rayneri?

Notandum insuper .S. vii.

quod libertas arbitrii excludit coactionem. **I**ncludit electionem. Admittit variationem.

Questum ad primū. scilicet quod liberum arbitrium excludit coactionem declarandum. notanda est distinctio quas facit magister sent. ij. libro dist. xxv. de libertate. Dicit enim quod est triplex libertas arbitrii. scilicet a necessitate. a peccato. et a miseria. Ratio huius distinctionis secundum **b** Tho. est ista. quia coactio quas excludit libertas est duplex. **Q**ueda est perfecta et sufficiens. que dicitur compulsio. et sic prima libertas est a necessitate vel coactione. que libertas a coactione per se et semper sequitur liberum arbitrium. **U**bi dicit magister sen. ibidem quod liberum arbitrium et ante peccatum et post eque liberum est a coactione: quia sicut ante peccatum cogi non poterat. ita nec modo. **I**deoque voluntas merito apud deum iudicatur que semper a necessitate libera est et cogi non potest. **U**bi necessitas ibi libertas non est. **U**bi libertas non est. nec voluntas est: et ideo nec meritum. **h**ec magister ibidem. **Q**ueda vero coactio est imperfecta et insufficientis. que potius impulsio quam coactio dicitur. et hec est duplex. **U**na est impulsio que per se liberum arbitrium impellit vel impedit. sicut habitus et dispositiones que sunt in anima. **E**t sic est libertas a peccato. de qua. ij. Corinth. ij. dicit apostolus. **U**bi spiritus domini ibi libertas. **E**t veritas in euangelio Job. viij.

Si filius vos liberauerit: vere liberi eritis. **Q**ue libertas a peccato. et si peccatum non tollitur. tamen debilitatur. **S**ecunda coactio imperfecta que impulsio dicitur. impellit vel impedit liberum arbitrium per accidens. sicut impotentie et penalitates: que sunt ex parte corporis usum liberi arbitrii impediens: et sic est libertas a miseria. **D**e qua apostolus Ro. viij. **I**psa creatura liberabat a seruitute corruptionis in libertatem glorie filiorum dei. **U**bi notandum quod nulla miseria vel penalitas corporis. libertatem illam que est a necessitate coactionis excludit: eo quod nunquam ad tantam miseriam vel penalitatem corporis deuenitur. quod liberum arbitrium cogi possit. **b** Tho. in scrip. sup. ij. sen. dist. xxv. Raynerius. **C**ontra predicta occurrit triplex obiectio. **P**rima est talis. **G**reg. dicit. quod peccatum quod per penitentiam non diluitur. mox suo pondere ad aliud trahitur. **C**um ergo tractio sit quidam motus violentus secundum philosophum. ergo videtur quis cogi ad peccatum. **R**espondeo secundum beatum **Th**o. in questionibus de veritate. quod peccatum commissum non trahit cogendo voluntatem: sed inclinatum. in quantum priuat gratia per quam fortificabatur contra peccatum. et in quantum etiam ex actu peccati relinquatur dispositio et habitus in anima.

Secundo arguitur sic. **Q**uicumque vincitur ab aliquo cogitur. **S**ed secundum philosophum incontinens vincitur a passionibus. ergo passiones cogunt voluntatem. **R**espondeo quod incontinens dicitur vinci a passione. non quod passiones cogant. et immutent necessario voluntatem. alioquin incontinens non esset puniendus. **S**ed dicitur talis vinci a passionibus. in quantum earum impulsu voluntarie cedit. **T**ercio arguitur. per hoc quod dixit pater familias Luc. xij. compelle intrare. **I**ntratur autem ad cenam patrie per voluntatem. ergo per angelum qui est minister dei. voluntas potest cogi ad aliquid. **R**espondeo quod illa compulsio non est coactio: sed efficax persuasio per aspera vel leuia. **U**bi **G**regorius. **Q**ui huiusmodi aduersitatibus fracti ab dei amore redeunt. compelluntur intrare Raynerius. **A**d hoc etiam pulchre facit quod habetur. xxij. q. iij. displicet. **E**t. q. vi. s. ult. **S**ecundo libertas arbitrii includit electionem. tam immediatum et proprium actum eius. **E**t secundum hoc **B**ernardus. distinguit libertatem in libro de libero arbitrio sic dicens. **E**st triplex libertas. scilicet arbitrii. consilij. et complaciti. **R**atio huius est: quod cum liberum arbitrium includat electionem. et nihil sub electione cadat nisi secundum quod habet aliquam rationem boni. secundum diuersos gradus bonitatis in humanis actibus. **B**ernardus. diuersos gradus libertatis seu diuersas libertates distinguit. **U**t verbi gratia. **P**rimo in humanis actibus est aliquid bonum: quia licitum. quod. scilicet nulla lege prohibetur. et respectu istius boni liciti. dicitur libertas.

tem arbitrij. quia in iudicio nostro consistit. ut hoc sequamur vel non. **Ubi nota.** q̄ libez arbitriū habet officiū iudicis et arbitri. **Primo** habet officiū iudicis. et hoc quo ad rationem. quia sicut iudex i iudicando debz sequi leges. et artat ad sequendum eas. **Sic** liberum arbitriū habet officium iudicis. quo ad rationem: quia inq̄tum deliberat debet sequi leges. **Secūdo** inq̄tuz liberū arbitrium libere vult. tenet formā arbitris. **Hoc** em̄ ad voluntatem p̄tinet. libere hoc vel illud velle vel eligere. **Et ideo** magis dicitur libez arbitriū q̄ iudiciū. ¶ **Secūdo** est aliquid i humanis actibz. quod nō tm̄ est licitū. sed etiaz utile. **Quia** omnia mihi licēt: sed nō omnia expediunt. ut dicit apls. i Corinth. vj. **Et** fm̄ hoc assignat et distinguit **Derū.** libertatem consilij. Nam consiliū est de meliori bono. quod est expediens ad salutem. ¶ **Tercio** i humanis actibus est aliquid bonū eligendū quod delectat. **Et** respectu hui⁹ assignat **Derū.** libertatem complaciti. **Uñ** dicit ibidez **Derū.** q̄ libertas arbitrij habet discernere quid liceat. **Libertas** arbitrij habz pbare quid expedit. **Libtas** arbitrij habet expiri quid libeat. **hec. b. Thomas** sup. ij. senten. dif. xxv. ¶ **Tercio** dico q̄ liberū arbitrium admittit id est habeat variatōem. **Et** cum sit triplex libertas ut dictum est. liberū arbitriū q̄tum ab libertatez que a necessitate seu coactōne compulsiva. p̄ se non augetur vel minuitur. sed equaliter habetur: quia hoc est naturale et essenziale libero arbitrio. ut sufficēter nō cogatur coactōne compellēte. **Et** hoc. s. non posse sufficienter cogi et compelli. sequitur liberum arbitriū in quolibz statu. s. ante peccatū et p̄ peccatū. **Nō** q̄ p̄ se auget vel minuitur libertas arbitrij. sed per accidēs tm̄. i. ratione nature i qua inuenitur. et quā liberū arbitrium cōsequitur. **Et** hoc sic pbatur. **Q̄s** pprietas que consequit aliquam naturaz. q̄ illa natura in aliquo inuenitur nobilius. tanto etiaz illa pprietas p̄fectius participatur ab illo. fm̄ quem modum homo dicitur min⁹ intelligēs q̄ angelus. **Uñ** quia libertas arbitrij consequit naturam. et potentiā intellectus et voluntatis. et hec p̄fectissime sūt in deo. et i angelo nobilius q̄ i homine. **Ideo** libertas a necessaria coactōne p̄fectius reperitur et nobilius in deo. q̄ in angelo. et i angelo q̄ in homine. et in uno angelo magis q̄ in uno alio. **Uñ** patet. q̄ libertas arbitrij nō variatur ex pte sue nature vel essentie. s. p̄ accidēs. s. ex parte sue cause. que est intellectus et voluntas. **Naz** fm̄ q̄ natura inuenitur intellectiva nobilius i uno q̄ i alio vel min⁹ nobilius. sic libertas ista intendit vel remittit. ¶ **Libertas** secunda que. s. ē a peccato contraria coactōni imperfecte et insuffi-

cienti. que impulsio vel dispositio nuncupatur. ut sunt habitus et dispositōnes interioris res peccatorz. augetur talis libertas vel minuit in homine fm̄ diuersos act⁹. **Quod** sic declarat. **Libertas** ista a peccato est cōmūis triplici statui hominis. s. i innocētia. **In** reparata gratia. **In** gloria. **Et** tamen augetur et minuit an peccatū et post peccatum. **Uñ** magister sent. lib. ij. dif. xxv. **Semp** voluntas hominis libera est: sed nō semp bona est. **Nō** em̄ est bona. nisi a peccato liberata sit. **Et** sōdit. **Libez** ergo arbitrium cū semp et in singulis sit bonū. nō tamē est pariter liberū in bonis et in malis. et ad bona et ad mala. **Libertus** est em̄ i bonis ubi liberatū ē. s. a peccato per gratiam. q̄ in malis ubi liberatum nō est. et liberi⁹ ad malum quod p̄ se agit. q̄ ad bonū quod nisi gratia adiuuet et liberet nō pōt. **hec** magister. **In** statu innocētie poterat hō peccare et non peccare. **In** statu nature repate. potest peccare. et nō potest non peccare saltim venialiter. **In** statu glorie poterit nō peccare. et nō poterit peccare. **Sed** in statu nature destitute ḡtia. non potest nō peccare etiaz mortaliter. i. non esse i mortali quod commisit: quia ex se nō potest exire. vel non potest difficulter nō incurrere alia mortalia. **Semp** tamen voluntas a coactione est libera. ¶ **Libertas** a miseria que est contraria coactōni imperfecte et insufficienti. que dicitur impellens vel inducens. sicut sūt penalitates exteriores. ut fames. sitis. infirmitas corporalis. mutabilitas mentis. temptatio hostis. et huiusmodi. non est eque in omnibus hec libertas. sed magis et min⁹ reperitur in diuersis. **Naz** perfectissime i deo. post deum maxime in angelo bono. minor i homine bono. minima i homine malo: nulla in demone vel damnato homine. ut dicit magister sententiaz distinct. xxv. **Omnis** tamen miseria mentis et corporis q̄tumcunqz magna. necessitatem coactionis semp excludit: quia nunq̄ in statu vite presentis ad tantam miseriam deuenitur mentis vel corporis. ut liberum arbitrium cogi possit. alis non diceretur liberum nec efficeretur meritorium vel demeritorium. **beat⁹ Thomas** super secūdo sententiaz **Rajnerius.** **Uñ** **Ambrōsius.** **Quozum** nos domini sumus scilicet actū nostrorum et peccatorū. eorum p̄ncipia extrinsecus non requiram⁹. nec deriuemus in alios. sed agnoscam⁹ que proprie nostra sunt. quod possumus non facere si volumus. **Huiusmodi** electōnem malī. nobis potius debemus ascribere q̄ alijs. **Ideo** et in iudicijs istiusmodi voluntarios non necessitate compulsos. culpa constringit. pena cōdemnat. xv. q̄stioe. j. **Uñ.** **Et.** **S. j.** eiusdē questionis dicitur. **Et** voluntate peccata proce-

bunt. que libero mētis arbitrio et delinquē-
di pposito cōmittuntur.

Notandum etiam q̄. S. viij.
quadruplex est libertas. s. puerfa. mūdāna.
vera. et plena. Libertas puerfa est quāto
quis abutitur libertate ad peccādū. Et hec
libertas a iusticia est. quā nullus seruare co-
gitur. de qua. j. Petri. ij. dicit. Quasi liberi et
non quasi velamen habentes. i. Quo maiori
libertate utimini apud hoīes. eo liberius di-
uino famulatu subjugati sitis. Et sōdit. Nō
quasi velamen habentes. glo. quia ex hoc q̄
liberi sunt multi. se velant et defendūt pecca-
ta. Alia glo. Et non habentes velamen ma-
licie. ut tāto licētī peccetis. quāto iugo ser-
uitutis dei mūimini. Et addit apostolus. Sicut
serui dei. glo. Seruitus dei humilitatez
et puritate a culpa requirit. **Secūda lib-**
tas que dicitur mundana seu humana est. q̄
quis alterius est dominio non subiectus. De
qua Job. iij. Seruus et liber a dño suo. s. in
alia vita. Et. j. Corin. vij. Seruus vocat̄ es.
non sit tibi cure: sed si potes magis vtere li-
bertate. Seruitus huic libertati p̄traria in-
ducta est de iure gentium. ut patet dis. j. ius
gentiū. Originata in iure diuino ex irrisione
Noe facta a filio eius Cham Gen. ix. Male-
dictus Chanaā. Seruus seruoꝝ erit fratri-
bus suis. Et Ambro. Non esset hodie seruitus
si ebrietas non fuisset. dis. xxxv. Sexto die.
Iure humano confirmata canonico et ciui-
li. Hec libertas multū appetit: quia non be-
ne pro toto libertas vendit̄ auro. Sed p̄pter
peccata multipliciter p̄ditur. ut patz de po-
pulo israhel. qui ex libertate frequēter p̄pter
scelera est seruituti addictus. **Judi. per totum.**
Tercia libertas est vera et spiritualis. que
est libertas gratie. s. carere criminibus. Et est
ista contraria male seruituti. s. peccati. De q̄
xpc̄ Job. viij. Omnis qui facit peccatū seruus
est peccati. Ubi tria nota. **P̄rio** dictio gene-
ralis. ibi. Omnis. s. diues et pauper. iudeus et
grecus. imperator vel vasallus. Non est enim
distinctio iudei et greci. omēs enī peccauerūt.
Qui omnia dicit: nihil excludit. dis. xix. Si
romanoꝝ. **Secundo** tangitur transgressio
criminalis. ibi. qui facit peccatū. et non solū
qui facit: sed et qui concupiscit. Peccatū enī
est (fm Aug) voluntas retinendi vel conse-
quendi quod iusticia vetat. Quod semper li-
berū est abstinere. xv. q. j. §. j. **Tercio** nota
conditio vilis et penalis. quia seruus est pec-
cati. **Jeremie. ij.** Quilis facta es nimis ite-
rans vias tuas. **Clūssima** autem huius ser-
uitus. quia cuz peccatum nihil sit in rerum
natura. huius seruitio peccator addicitur.
ij. Petri. ij. A quo quis victus est ei seruus ab-
dictus est. Sed peccator vincitur a vitijs. er-

go et. **Et dicit Anselmus. q̄ peccatum non**
habet unde dominetur homini. quia pecca-
tum est quidem defectus seu priuatio modi.
speciei. et ordinis. Sed tamen homo habz vñ
sit seruus peccati. s. volūtatis consensū. **Ans-**
de Aug. sup Job. sup dicta autoritate. Ois
qui facit et. O miserabilis seruitus. Seruus
hominis aliquādo sui domini duris imperijs
fatigatus. fugiendo requiescit. Seruus autē
peccati quo fugit secum trahit quocunq̄ fu-
gerit. Peccatum enī quod facit intus est. vo-
luptas transit. peccatū non transit. p̄terit
quod delectat. remanet quod pugnat. Solus
de peccato libēare potest. qui venit sine pec-
cato. **Propterea dicit Job. viij.** Si liberauerit
vos filius. vere liberi eritis. **Licet** autē ista
libertas a crimine sit vera. est tamen in pre-
senti imperfecta. Quia ut ait apostolus ad Ga-
lat̄. v. Caro concupiscit aduersus spirituz
et spiritus aduersus carnem. ut nō quecunq̄
vultis illa faciatis. Ubi tria ostēdit. s. pu-
gnam. causam. et sequelā. **P̄mo** ostēdit pu-
gnam dicens. **Caro concupiscit aduersus spu-**
ritum. i. fm glo. Aug. Anima carnali concu-
piscentia spiritui reluctat. que carnalis cō-
cupiscentia non est in carne sola. nec in anima
sola. sed in vtroq̄: quia sine carne et aia nulla
delectatio sentit̄. s. corporalis. Sicut videre
non est solum oculi nec anime: sed coniuncti.
Et est ista pugna fm Ambro. i. glo. magna.
continua. periculosa. **Magna** quia p̄tra spi-
ritū ubi maior deberet eē cōcordia. Cōtinua
quia semp est noua contra spiritū. Et peri-
culosa quia habz multos impulsores. ut di-
abolus et mūdum. ps. Aie illoꝝ tenebre
et lubricum: et angelus domini p̄sequēs eos.
Secūdo ostēdit apostolus pugne causaz di-
cens. Hec sibi inuicem aduersatur. Quia ca-
ro vult seruire vitijs sp̄s virtutibz. **Caro in-**
firma sp̄s promptus. Ratio seu spiritus di-
sponit macerare corpus et subijcere seruitu-
ti. et caro ut seruus inutilis et piger cōque-
ritur. **Figura in Sara uxore Thobie** q̄ cum
reprehenderet ancillam. conquesta est: infe-
rens ei contumeliam. dicens eā interfectri-
cem viroꝝ suoz septem. id est mortifi-
catricem quinq̄ sensuum ac etiaz fantasie et
intellectus Thobie. ij. **Ostendit apostolus pu-**
gne sequelam: subdens. Et non quecūq̄ vul-
tis illa faciatis. glo. id est illa facere permit-
tamini. Juxta illud apostoli. Nolle adiacet
mibi perficere non inuenio Roma. vij. Glo.
Ambros. i. Nolle est in nobis ex libero arbi-
trio. Et dicit adiacet. id est iuxta carnem ia-
cet. quia naturale est quodammodo velle bo-
num per rationem naturalem. sed perficere
non. quia facere bonum meritoriu solum est
ex gratia dei. Vel sic fm alios seu altā expo-
sitionem. Nolle adiacet mibi. i. liberū arbitriū

post peccatum tãq̃ infirmũ iacet iuxta car-
nem. impotẽs per se resurgere ad bonũ ope-
randum. **Quarta** & vltima libertas est. li-
bertas plena atq; perfecta. s. libertas glorie
que erit in patria. De qua apostolus ad Ro.
viii. **Ipsa** creatura liberabit a seruitute cor-
ruptionis in libertatem glorie filioꝝ dei. Et
hoc erit. quia nihil erit ibi inclinans ad ma-
lum. Nihil opprimẽs. quia ibi erit libertas a
culpa et pena. **Ad Galath. iiii.** Illa que sur-
sum est hierusalẽ que est mater nra libera ẽ.
Libertas itaq; plena et perfecta erit. quãdo
nulle erũt inimicitie. quando nouissima ini-
mica mors destruetur. **Dec. b Tho. i.** postilla
sup **Joh. sup illud Joh. viii.** Si g̃ liberauẽt
vos filius sc̃. **De hac libertate a miseria**
et culpa **Albinus** in sermone. Quid hac vi-
ta beatus: ubi nõ est paupertatis metus. non
egritudinis imbecillitas. Nemo ibi leditur.
nemo irascit̃. **Inuidet nemo.** Cupiditas nul-
la exardescit. **Nullum** cibi desiderũ. **Nulla** la-
boris aut potestatis pulsat ambitio. **Nullus**
ibi diaboli metus. **Inuidie** nulle. **Terroz** ge-
benne pcul. **Mors** neq; corporis neq; anime
s; immortalitatis munere vita iocũda. **Nul-**
la erit tũc discordia. sed cũcta cõsona. iocũ-
da sũt om̃ia. iugis splẽdor.

Notandum etiam q̃ §. ix.
liberũ arbitriũ etsi cogi nõ possit vt dictum
est: potest tamẽ inclinari. immutari. deter-
minari ad aliquid volendum vel agendum.
Primo quidez potest libez arbitriũ incli-
nari vel induci ad aliquid volẽdũ vel agen-
dum. per aliquas dispositõnes vel habitus.
ex quibus pronior efficitur ad eligẽdũ alte-
ram partez. **Tho. in scrip. super. ij. sentẽ.** Ad
quod facit qd dicit **Aug. sup ps.** Cũ p timo-
rem gehẽne p̃tinet se hõ a peccato. fit paula-
tim cõsuetudo iusticie. et incipit quod durũ
erat amari. & incipit excludi timor a carita-
te. et succedit timor ille sanct̃ qui permanet
quo timem̃? ne tardet: ne discedat ne eo care-
amus. **xiiij. q. vj. c. si. §.** Cum per timorem.
Secũdo volũtas potest immutari. Et hoc
vel a seipsa vel ab obiecto vel a deo. **Immu-**
tatur primo volũtas a seipsa. cũ modo vult.
vnũ. modo aliud. **Unde Aug̃.** Nihil tam est
in nostra potestate sicut voluntas ipsa. **Vol-**
untas nostra nec volũtas esset. nisi i nostra
potestate esset. Porro quia i nostra potesta-
te est: libera ẽ. **Immutatur scdo** volũtas ab
obiecto fm diuersitatẽ obiectoꝝ. que sibi re-
presentantur per cognitiuam. **Et talis mu-**
tatio fit in ea occasionaliter ab aliqua crea-
tura representãte obiectũ. **Tercio** immutat̃
volũtas a deo. **Nã** de? immutat volũtatẽ du-
pliciter. **Vno** modo mouendo solũ volũtatẽ.

nõ imprimẽdo. inq̃tum. s. volũtatem mouet
ad aliq̃d volẽdũ. absq; hoc q̃ imprimat ali-
quam formã voluntati. sicut sine appositio-
ne habitus. **Quãq;** deus facit vt volũtas mo-
to velit aliq̃d quod pri? non volebat. **Iuxta**
illd. **Eoz** regis i manu dei ab qdcunq; volue-
rit vertet illud. **Alio** modo immutat volun-
tatez imprimẽdo aliquã formã in ipsam vo-
luntatez. **Sicut** em̃ ex ipsa natura quã deus
debit volũtati. inclinatur volũtas naturali-
ter ad aliq̃d volẽdũ. ita ex aliquo supaddito
scz aliqua forma quã imprimit. **Et** aliquan-
do quide imprimit formam imperfecte: vt cũ
dat gratiaz de nouo viatorũ. et sic inclinãt
volũtas ad aliquid volẽdũ. nõ tamẽ neces-
sitate semp. **Aliquãdo** imprimit pfecte. s. cõ-
ferendo gloriã. sicut in beatis. in quib; volũ-
tas inclinãt semp et sufficienter p caritatez
pfectam in bonũ. nõsolum q̃tum ad vitimũ
finem: sed etiã q̃tum ad ea que sũt ad finez.
Dec. b Tho. i. questionib; de veritate. **Cũ** aũ
deus immutat voluntatez. nõ cogit eam: s; **facit**
vt pcedenti inclinãtõni succedat alia i-
clinãtio. **Et** ita q̃ prima auferat. et secunda
inducatur et maneat. **Cũ** illud ad quod in-
ducit volũtatem. nõ est cõtrariũ inclinãtõni
iam existenti. sed inclinãtõni que pri? inerat
Unde nõ est violẽtia nec coactõ. **Terbi** gra-
tia. **Lapidi** ratõne sue grauitatis inest incli-
nãtio ad locũ deorsum. **Dac** aũt inclinãtõne
manente si proijciatur sursum erit motus vi-
olentus. **Si** autez deus auferat lapidi incli-
nãtõnez grauitatis. & det inclinãtõnem leui-
tatis. tunc ferri sursum nõ erit ei violentũ. &
ita immutatõ motus potest esse sine violen-
tia. **Et** p hunc modum intelligẽdũ est q̃ de?
immutet voluntatem. sine hoc q̃ cogat eaz.
Cui? ratio est: qã potest deus immutare vo-
luntatez. ex hoc q̃ ipse in voluntate operat̃.
sicut in natura. etiam hec beatus **Thomas** i
questionib; de veritate. **q. xiiij.** **Tercio** vo-
luntas potest determinari ab obiecto ad vo-
lẽdũ aliquid determinate. **Cuius** ratio est:
quia est dare aliquod obiectum in quo nul-
la ratio malitie inuenitur. **Et** voluntas ne-
cessario determinatur ad id volendum. **Vel**
si est aliquod in quo nulla sit ratio vel appa-
rentia boni. tunc voluntas necessario deter-
minatur ad illud respuendum. **Sicut** patet
in hoc. q̃ nullus potest nõ velle esse felix. **Et**
nullus potest velle esse miser. **Et** in hoc etiã
non cogitur. sicut nec cum immutatur a deo
vt dictum est. **Utrum** autem volendo h?
modi quod de necessitate vult scilicet esse be-
atum mereatur. **Dicenduz** q̃ aliquo mō sic.
et aliquo modo non. **Cum** enim inditus sit
appetitus vltimi finis sui in cõmuni. vt scilz
naturaliter appetat se esse completũ i boni-
tate. s. se esse beatũ. **Unde** **Boeci?** de philoso-

phica consolatione ait. Inseta est mētibus hominū naturaliter. veri summiq; boni cupiditas. Sicut et grauis naturaliter est edisus appetitus seu inclinatio adferri deorsū. et animalibus cōseruatio vite. Ideo appetendo beatitudinem ita in cōmū. homo nō meretur. quia hoc est ei naturale: et naturalibus homo non meretur. Sed quia i quo ista cōpletio felicitatis seu beatitudo cōsistat: utrū in virtutibus. vel scientiis. vel delectabilibus. vel visione dei et huiusmodi. alis nō est ei determinatū a natura. Ideo quando ex propria ratione adiutus diuina gratia. apprehendit aliquod speciale bonum. ut suaz beatitudinē in quo vere sua beatitudo cōsistat: tūc meretur. nō ex hoc precipue q; appetit naturaliter beatitudinē. sed ex eo q; appetit hoc speciale. quod nō naturaliter appetit. scilicet visionem dei. in qua fm rei veritatem sua beatitudo consistit. Et fm hoc sancti merentur appetendo deū vel vitam eternaz. hec. b. Tho. in questionibus de veritate Rayneri?

Liberum arbitrium §. r.

se extendit ad omēs actus humanos. scilicet qui procedunt a volūtate deliberata ratione. Hi enim proprie dicuntur actus humani. Hoc probatur auctoritate Damascē. libro. ij. dicētis. Homo libeo arbitrio appetit. libeo arbitrio vult. libero arbitrio inquit vel scrutatur. libero arbitrio iudicat. libeo arbitrio disponit. libero arbitrio eligit. libero arbitrio impetum facit. et libero arbitrio agit vel opat in his que fm naturam sunt. Declaratur autē hoc p̄ distinctionem talem. Actus aliq; attribuuntur alicui potentie dupliciter. Vel q; elicit ipm. vel quia imperat ipm. Ille actus proprie a potentia est elicitus. qui immediate ab ipsa potentia pcedit. Sicut a visu videre. et ab intellectu intelligere. Et nō visus immediate elicit videre tanq; proprium actū ei? et intellectus intelligere. Et hoc mō nō omēs actus humani sunt actus liberi arbitrij. S; proprius et principalis actus liberi arbitrij ē eligere. Alio modo actus attribuuntur potentie: quia imperat potentia ipsū. Et hoc modo actus omnium virium obedientium rationi. possunt volūtati attribui. qui est motor omnium virium per imperium. Et ita etiaz actus diuersarum virium libero arbitrio attribuuntur. Unde per imperium volūtatis. et liberi arbitrij: mouetur etiam potentie in actus suos. Propter quod virtus appetitiua dicitur mouēs quia imperat motum. Et virtus motiua que est affixa nervis et musculis. quia exequitur motum. Et per hunc modum omēs actus humani sunt a libero arbitrio. q̄a imperati ab eo. Unde illi actus humani qui sūt virium rationalium per essentiam: illi sunt elicitī a libero arbitrio. Illi vero qui sūt vi-

rium rationalium per participationes. sicut sunt actus irascibilis et concupiscibilis. sunt imperati a libero arbitrio. Virtutes autem nutritiue partis. nullo modo participāt ratione. ut dicit philosophus primo ethicorū. Unde earū actus non proprie dicuntur humani: et ideo non subduntur libero arbitrio.

Ad horum ampliozem euidentiā notanda sūt tria. Primum est. q; cum liberum arbitrium sit facultas ratiois et volūtatis: tres actus attribuuntur libero arbitrio ex parte ratiois. et tres ex parte volūtatis. Et ex parte ratiois attribuuntur libero arbitrio: cōsiliū. iudiciū. et arbitriū. Qui quidē actus ratiois procedūt ab imperfecto ad perfectū. Nam primo est motus inquisitionis de faciēdo et non faciēdo. et istud est cōsiliū. Secundo est iudiciū de faciēdo. Tercio ē propositum faciēdi. quod dicitur dispositio. vel potest dici arbitriū. Ex parte autē volūtatis sunt tres actus. s. electio. progressus. et usus. Primo igitur est electio. et ille est actus simpliciter interior et p̄m. Et hoc est duorum placētibus alterum alteri preoptare. Secundo est progressus ad motum exteriorē et talis dicitur impetus. Tercio est motus exterior et talis dicitur usus. Secundo nota. q; liberū arbitriū principaliter est respectu actuum interiorū. secundario autē exteriorū. prout ab actibus interioribus procedunt. quia hoc modo impediri non possūt. Sed inq̄tū actus exteriores sunt a virtute motiua corporali sic possūt. Et hoc modo nō ē libertas respectu illorum actuum. Tercio notandum. q; quia electio est prius actus liberi arbitrij. Et electio non est finis. sed eorum que sunt ad finem. Ideo finis ultimus non cadit sub libero arbitrio. Tū quia id qd est finis respectu quādam: p̄ esse ordinatū etiā ad finē vltimozem. s. vltimū finē. Nulla autē opatio humana est vltimū finis. nisi p̄ accidens. inq̄tū cōtūgit vltimo finī. Et ideo omniū opationū humanaz p̄ esse electio. nō inq̄tū sūt fines sed inq̄tū ordināt in fines. Verbi grā. Quis vincere sit finis potentie militaris. ordinatur tū ad vltimozem finē. et ideo sub electōe cadere p̄. et sic sub libero arbitrio. Et si arguatur inq̄tū. q; opatio mala est p̄ter volūtate fm Dionisiū et Aug. Peccare nemo appetit p̄ter hoc ipm. s; p̄ter aliud qd ex eo p̄sequit. xv. q. j. Merito. Cū autē talis sit opatio humana. q; nō omis opatio humana cadit sub libero arbitrio seu volūtate. Rūte. q; operatio mala potit debet dici defectus q; actus. et potit hoc p̄tinet ad impotentia q; potentia. Vel aliter. Malū i eo q; malū est p̄ter volūtatem est. Sed opatio mala inq̄tū apparet bona. p̄ter illud qd inde p̄sequit quis scilz delectationem vel utilitatem. sic cadere

potest sub volūtate et libero arbitrio. Verbi gratia. Apprehendit quis fornicatōnē nō ut malū. s; ut bonū delectabile tempore passionis. et sic vult eam Tho. super. ij. sententiarum Raynerius.

De volūtario et inuoluntario.

Capitulum tertium.

De actu voluntatis videnda sūt tria. Primo de volūtario et inuoluntario in cōmuni. Secūdo de actib; voluntarijs. q̄i ab ip̄a voluntate elicitis. ut immediate ip̄i voluntatis existētib;. Tercio de actib; voluntarijs. quasi a volūtate imperatis. que sunt ip̄i voluntatis mediātib; alijs potētib; consequentibus.

Q̄tum ad primum. s. §. i.

de volūtario et inuoluntario. Sciendum q̄ actū hūanorū. Aliqui sūt oīno voluntarij. Alij inuolūtarij. Tercij mixti ex voluntario et inuolūtario. Volūtarij oīno dicūt actū illi hūani. qui sponte sūt absq; violentia et ignorantia et metu. Pro horū maiori declaratione sciendū sūt fm. b. Tho. prima sede. q. vj. q̄ que agunt seu se mouēt in finem cū aliq̄i cognitione finis: horū motus et actus dicūtur voluntarij. Et volūtarium dicitur esse (fm. diffinitionē Aresto. Damasc. et Greg. niceni) nō solum cuius principium est intra. sed cū additōne sciētie. Et cū homo maxime cognoscat finem sui operis. et moueat seipm̄ in ei' actibus. maxime volūtariū inuenit. Sciendum est em̄. q̄ quorundā actū seu motū principū est i agente. seu i eo quod mouet. Quorundā vō actū vel motū principū ē extra. Cum em̄ lapis mouet sursum: puta. cūz proiectur. hui' motionis principū est extra lapidē. Sed cū mouet deorsum ut cū cadit. principū hui' motōnis est i ip̄o lapidē. Eorū autem que a principio intrinseco mouētur. quedā mouēt seip̄a. quedā nō. Cum em̄ om̄e agens seu motum agat seu moueat p̄pter finem. illa p̄fecte mouētur a principio intrinseco. i quibus est aliquod intrinsecū principū. nō solū ut moueāt. sed ut moueant i finē. Ad hoc autē q̄ fiat aliquod p̄pter finē. requiritur cognitio finis aliqualis. Quicūq; sic igitur agit vel mouet a principio intrinseco. qd̄ habet aliquā noticiā finis: habet i seipso principū sui actus. nō solū ut agat. s; ut agat p̄pter finē. Qd̄ autē nullā noticiā finis habz. etsi i eo sit principū actōis vel motus. non tñ eius quod est agere v̄l moueri. p̄pter finē. est principium in ip̄o. sed i alio a quo imputatur ei principium sui actus vel motionis i finem. Unde huiusmodi nō dicūtur mouere seip̄a: sed moueri ab alijs. Que vō noticiā am habēt finis dicūtur mouere seip̄a. quia

in est principium nō solum ut agant. sed ut agant propter finem. Utrūq; autē horū. s. et q̄ se moueat. et finem sui motus vel actōnis cognoscat. reperit i actib; humanis. et ideo i eis proprie et p̄fecte volūtarium inuenitur. Volūtarium etiam reperitur aliquo modo in brutis et pueris licz imperfecte. Unde et philosophus dicit i tercio ethicorū. et Damasc. et Grego. nicenus. q̄ bruta et pueri volūtario cōicāt. Pro cuius declaratione sciendum fm. beatum Tho. prima sede. q. vj. q̄ cū ad rationē volūtarij requiratur q̄ principū actus sit intra agentē. cū aliqua cognitōne finis. sicut cognitio finis actōnis et brutis et pueris est imperfecta: ideo etiaz volūtariū in eis est fm. imperfectā rationem. Dicitur autē cognitio imperfecta finis. que i sola finis apprehensione consistit. sine hoc q̄ cognoscatur ratio finis: et proportio actus ad finem. Et talis cognitio inuenitur i brutis per sensum et estimatōnem naturalem. Et animal brutū apprehendens finem. non deliberat. sed subito mouetur i ip̄m. Perfecta autē cognitio finis est nō solum quando apprehēditur res que est finis: sed etiam cum cognoscitur ratio finis. et proportio eius quod ordinatur ad ip̄m finem. et talis cognitio perfecta competit soli rationali nature. Et sic etiam volūtariū fm. p̄fectam rationem. put. s. apprehenso fine aliquis p̄ deliberās de fine et de his que sūt ad finem moueri vel nō moueri i ip̄m. Et nota q̄ licet volūtarium denominatiue dicatur a volūtate: que nominat rationabilem appetitū. vnde i brutis nō reperitur: tamen volūtariū p̄ trahi ad ea. i q̄b; est aliqua participatio volūtatis. fm. aliquā puenientiam ad volūtatez. et hoc modo attribuitur etiaz brutis inq̄tum. s. p̄ cognitionē aliquam mouētur in finem. Itē nota q̄ q̄uis deus moueat homines ad agendum nō solū sicut p̄ponēs appetibile sensibili vel sicut immutās corp' : s; etiā sicut mouēs ip̄sā volūtate. Unde ip̄e ait Job. xv. Sine me nihil potestis facere: nō tñ hec est p̄ rationē actus volūtarij. Cum em̄ om̄is motus tam volūtatis q̄ nature sit a deo sicut a p̄mo mouente. sicut non est p̄tra rationem nature q̄ motus nature sit a deo. sicut a primo mouente. inq̄tum natura est quoddam instrumentum dei mouētis: ita nō est p̄tra rationem actus volūtarij. q̄ sit a deo. inq̄tum volūtas mouetur a deo. Est tamen de ratione naturalis et volūtarij motus q̄ sint a principio intrinseco. Itē licet de ratione volūtarij sit q̄ principium eius sit intra. non tamen est cōtra rationem volūtarij. q̄ principū intrinsecum sit p̄mum principū. Dicit in genere alterabiliū. p̄mū alterās est corp' celeste. qd̄ tñ nō est p̄mū mouēs simpliciter. s; mouet

140

motu locali a superiori mouēte. Sic princi-
piū intrinsecū voluntarij act⁹. quod est vis
cognoscitiua vel appetitiua. est primū prin-
cipiū ī genere appetitiui motus. quōuis moue-
atur ab aliquo alio extēiori s̄m alias speci-
es motus.

Volūtariū dicitur .S. ij.

a aliquid dupliciter. s. directe ⁊ indirecte. Pro
cuius declaratiōe dicit beatus Tho. ubi supra.
q̄ volūtariū dicitur quod ē a volūtate. Ab ali-
quo autē dicitur aliquid dupliciter. Uno mō
directe. quod. s. p̄cedit ab aliquo inq̄tum est
agēs. sicut calefactio a calore. Alio modo in-
directe ex hoc ipso q̄ nō agit. Sicut submersio
navis dicitur esse a gubernatore inq̄tum
desistit a gubernando. ¶ Sed sciendū. q̄ nō
semper illud quod cōsequitur defectū actō-
nis reducitur ī agens sicut in causam: ex eo
q̄ non agit: sed solum tūc. cū potest et debet
agere. Si enī gubernator nō posset nauē di-
rigere. vel non esset ei commissā gubernatio
navis. non imputaretur ei nauis submersio
que per absentiam gubernantis p̄tingeret.
Quia igitur volūtas volendo et agendo po-
test impedire hoc. quod ē nō velle ⁊ nō age-
re. ⁊ aliquādo debet hoc. quod est nō velle et
nō agere: imputat ei quasi ab ipso existens.
cū scilicet debet impedire et nō facit. et sic vo-
lūtariū potest esse absq̄ actu. Et quōq̄ quidē
absq̄ actu exteriori cum actu interiori. sicut
cū vult nō agere. Aliquādo etiā absq̄ actu
interiori. sicut cū nō vult. ¶ Probat et hoc
ratiōne tali. Id cuius domini sum⁹ dicitur vo-
lūtariū. Sed nos domini sumus eius quod
est agere et nō agere. velle et non velle. ergo
sicut agere et velle est volūtariū. ita et nō
agere ⁊ nō velle. Ad quod facit q̄ dicit Amb.
xv. q. j. Nō est.

Involūtariū dicitur .S. iij.

c quod quis nullo modo vult. Et quia q̄ fit
per violentiam seu coactionem absolutam.
homo nullo modo vult. Ideo hic philosoph⁹
et Damasc. q̄ est aliquid involūtariū per vi-
olentiam. Item quia etiā quod fit p̄ igno-
rantiam facti. p̄missa debita diligentia ho-
mo nō vult: ideo dicit etiā philosoph⁹. est
aliquid involūtariū per ignorantiam. Lex
etiā dicit q̄ erratis nulla est volūtas. ¶ Sed
pro maiori horum declaratione dicit beatus
Tho. ubi supra. q̄ duplex est act⁹ volūtatis.

d Unus quidem qui est eius immediate velut
ab ipsa elicitus scilicet velle. Alius autē est
actus volūtatis ab ea impatus. ⁊ mediante
alia potētia exercitus. ut ambulare et loqui
qui act⁹ a volūtate imperatur mediante po-
tentia motiua. Et tunc igitur ad actus a vo-
lūtate imperatos voluntas violentiam pati
potest. inq̄tum per violentiā exteriora mē-

bra impediiri possunt. ne exequantur imperiū
volūtatis. Sed q̄tum ad propriū actum vo-
luntatis nō potest ei violentia inferri. Et h⁹
ratio est. quia act⁹ voluntatis nihil est aliud
q̄ inclinatio q̄dam. p̄cedens ab interiori prin-
cipio cogscente sicut appetit⁹ naturalis est q̄-
dam inclinatio ab interiori principio absq̄ co-
gnitiōne. Quod autē est coactū vel violentū est ab
exteriori principio. vñ p̄ rōnes ipsi⁹ actus vo-
lūtatis est. q̄ sit coactus vel violent⁹. sicut est
etiā p̄tra rationem naturalis inclinationis
vel motus. Potest enī lapis per violentiam
sursum ferri. sed q̄ iste motus violentus sit ex
naturalis inclinatione eius esse nō potest. Si-
militer etiā p̄ homo p̄ violentiā trahi: sed
q̄ hoc sit ex voluntate eius. repugnat ratio-
ni violentie. ¶ Et nota s̄m beatus Tho. ubi
supra. q̄ sicut naturale dicitur quod est s̄m in-
clinationem nature. siue inclinatio sit ī na-
tura sicut a principio actiua. scz ab agēdum
naturale est igni calefacē: siue inclinatio sit
in natura sicut a principio passiuo ad reci-
piēdum. sicut motus celi dicitur naturalis.
quia habet naturalez aptitudinem ad talem
motum licet mouēs sit voluntariū. Ita vo-
lūtariū dicitur quod est s̄m inclinationem
volūtatis. Et hoc potest esse dupliciter. Uno
modo s̄m actionē: puta. cū aliquis vult age-
re. Alio modo s̄m passionem. ut cū aliquis
vult pati ab alio. Unde cū actio insertur ab
aliquo exteriori manēte ī eo qui patitur vo-
luntate patiendi. non est simpliciter violentus:
quia licet ille qui patitur nō conferat
agendo. confert tamen volētū pati. Unde nō
potest dici involūtariū. ¶ Itē s̄m beatus
Tho. Licet id in quod tendit volūtas pec-
cando. sit contra naturam id est contra na-
turam rationalem. et malum s̄m rei verita-
tem: tamen apprehenditur illud ut bonum et
conueniens nature. inq̄tum est conueniens
homini s̄m aliquā passionem sensus. vel ha-
bitum corruptum: et ideo non sequitur q̄ sit
motus violentus sit contra naturaz. motus
voluntatis ī peccando sit violentus. quia vo-
lūtas tendit in actū p̄cī ut ī rez s̄m naturā.

Mixtum ex volun .S. iij.

e tario et involūtario dicitur. quod fit ex me-
tu seu coactione conditionata. Et quod fit
ex ignorantia crassa. Et q̄tum ad primū di-
cit philosophus in tercio ethicorum. et Gre-
gorius nicenus. q̄ que per metum aguntur
mixta sunt ex voluntario et involūtario.
Pro hui⁹ declaratiōe dicit beatus Thomas
prima secunde. q. vj. articulo. vj. q̄ id quod p̄
metum agitur in se consideratum nō est vo-
lūtariū. sed sit voluntariū in casu scilicet
ad vitandum malum quod timetur. Sed si quis
recte consideret. magis sunt ista voluntaria

quod involuntaria. Sunt enim voluntaria simpliciter. Involuntaria secundum quid. Unumquodque enim dicitur esse simpliciter secundum quod est in actu. secundum autem quod est solum in apprehensione, non est simpliciter sed secundum quid. Hoc autem quod per metum agitur, secundum hoc est in actu secundum quod fit. Cuius enim actus in singularibus sunt, singulare autem in quantum huiusmodi est hic et nunc, sed hoc id quod fit est actu secundum quod est hic et nunc, et sub alijs conditionibus individualibus. Sic autem hoc quod fit per metum est voluntarium, in quantum scilicet est hic et nunc, prout scilicet in hoc casu est impedimentum maioris mali quod timebatur. Sicut proiectione mercium in mare fit voluntarium, tempore tempestatis propter timorem periculi. Quod manifestum est, quod est simpliciter voluntarium. Nam competit ei ratio voluntarij, quia principium eius est intra. Sed quod accipiat hoc quod per metum fit, ut extra istum casum existens, prout repugnat voluntati, hoc non est nisi secundum considerationem tantum. Et ideo est involuntarium secundum quid, id est, prout consideratur extra istum casum existens. Et licet quod per metum fit, voluntas non feratur in illud propter seipsum: tantum fertur in illud propter aliud, scilicet ad repellendum quod timetur malum, unde voluntarium motus est. Sufficit enim ad rationem voluntarij quod fiat propter aliud. Voluntarium enim est, non solum quod volumus ut finem sed etiam quod volumus propter aliud, ut propter finem. Sed in eo quod fit per vim, scilicet absolutam, voluntas interior nihil agit. Unde differunt quod agitur per vim, et quod agitur per metum: sicut involuntarium et voluntarium. Concupiscentia autem que est passio, non causat involuntarium etiam secundum quid sicut timor. Ratio est quod timor est de malo. Concupiscentia autem respicit bonum. Malum autem secundum se contrariatur voluntati. Sed bonum est voluntati consonum, unde magis se habet timor ad causandum involuntarium quam concupiscentia, immo concupiscentia auget voluntarium.

Quod fit ex ignorantia §. v. tia dicitur etiam mixtum voluntarium et involuntarium. Sed non intelligitur hoc de quacumque ignorantia. Pro cuius declaratione dicit beatus Thomas prima secundae, q. vii. arti. viii. Quod ignorantia tripliciter se habet ad actum voluntatis, scilicet concomitantem, consequentem, antecedentem. Concomitantem quidem primo modo, quando ignorantia est de eo quod agitur, tamen etiam si sciret nihilominus ageretur. Tunc enim ignorantia non inducit ad volendum, ut hoc fiat, sed accidit simul esse aliquid factum et ignoratum, sicut in hoc exemplo. Cum aliquis vellet quidem hostem occidere sed ignorans occidit eum putans occidere ceruum. Et talis ignorantia non facit involuntarium ut philosophus dicit: quod non causat aliquid quod

repugnet voluntati, sed facit non voluntarium quia non potest esse actu volitum quod est ignoratum. Consequenter autem se habet ignorantia ad voluntatem, in quantum ipsa ignorantia est voluntaria. Et hoc contingit dupliciter secundum duos modos voluntarij superpositos. Uno modo quia actus voluntatis fertur in ignorantiam, sicut cum aliquis vult ignorare ut excusationem habeat de peccato suo, vel ut non retrahatur a peccando, secundum illud Job, xxi. Scientiam viarum tuarum nolumus. Et hec dicitur ignorantia affectata. Alio modo dicitur ignorantia eius quod quis prescere et debet. Sic enim non agere et non velle, voluntarium dicitur indirecte. Hoc igitur modo dicitur ignorantia. Siue cum aliquis actu non considerat quod considerare potest et debet, que est ignorantia male electiois ex passione vel habitu proveniens. Siue cum quis noticia quam debet non curat acquirere. Et secundum hunc modum ignorantia uniuersalium iuris, quam quis scire tenetur, voluntaria dicitur, quasi per negligentiam veniens. Cum autem ignorantia sit voluntaria aliquo istorum modorum, non causat simpliciter involuntarium, sed causat tamen secundum quid involuntarium, in quantum precedit motum voluntatis ad aliquid agendum qui non esset scientia presentis. Antecedenter se habet ignorantia ad voluntatem, quando non est voluntaria, et tamen est causa volendi, quod aliter hoc non vellet, cum homo ignorat aliquam circumstantiam actus, quam non tenebatur scire. Et ex hoc aliquid facit quod non faceret si sciret. Puta cum aliquis diligentia adhibita nesciret aliquem transire per viam, proicit sagittam que interficit transeuntem, et talis ignorantia que dicitur facti, causat involuntarium simpliciter.

De predictis, scilicet volu §. vi. tario et involuntario et mixto ex utroque, multa habentur in iure, unde e pluribus aliqua ponentur. Abi sciendum, quod regulare est, quod ea que vi metus de causa fiunt, carent robore firmitate, ex tunc de his que vi me, de cau, si, c. ad audientiam. Et talia sunt involuntaria simpliciter vel secundum quid. Pro cuius declaratione nota secundum Ray. Quod vis est maioris rei impetus, qui repelli non potest, ff. quod me, cau, l. j. Metus vero est instantis vel futuri periculi causa mentis trepidatio. Et idem beatus Thomas in quarto. Vis autem seu coactio est duplex secundum Thomas, in quarto. Et secundum glo. super ca. de iudeis, di. xlv. scilicet absoluta et conditionata. Et de absoluta coactione intelligitur definitio supra dicta de vi data. Et hec quidem, quia est involuntaria simpliciter, in materijs peccatorum excusat a toto, sicut si qua mulier violenter cognoscatur, vel si violenter manus

142

alicuius accipiat ab ponendum tura super ignem coram idolis et huiusmodi. In nullo peccatur voluntate oīno renitente. ut habetur. xxxij. q. v. ita ne. et. c. sequenti. Talis etiā coactio absoluta tollit veritatem et effectum sacramentorum. ut dicitur in glo. sup. c. de iudeis bis. xv. Si enim quis teneatur violenter. et ipso reclamante baptizetur nil recipit nec characterem nec gratiam. et sic de ordinibus sacris. Coactio conditōnata quia hec nō est oīno inuolūtaria: sed est volūtarium mixtum. In se ei illud nō vellet ab quod cogitur. Sed vult penas evitare quibus cogitur: et ideo assentit. An nō excusat a toto sed a tāto in malis. An dicitur ex. eo. ti. sacris. q. licet metus culpā attenuet. nō tamē prorsus excludit. q. p. nullo metu quis debet committere mortale peccatum. Et sub hac coactione conditionata cōprehenditur metus. siue coactio p. metum s. m. beatū Tho. i. iij. q. De. Que est duplex. Una scilicet leuis et insufficientis. que nō cadit in potestatem virum. ut si quis nō timeret nō perdere gratiam seu amicitiam alicui. si nō facit quod vult. Dicitur etiā metus leuis in vno. qui nō dicitur in alio. quia nō est verisimile hominē clare dignitatis in urbe timuisse. vel regem parvū militē suū. ut. xxxij. q. ij. c. Lotbari. Et. ff. q. me. cau. l. nō est verisimile. Alia coactio est grauius p. metum. qui. scilicet. cadit in cōstatem viri. ut metus mortis vel cruciatus. et talis metus excludit matrimoniū quo ad deū et quo ad eccliam. s. m. Tho. et De. et Alb. i. iij. Et Ray. et Hosti. i. sum. Et similiter timor stupri vel seruitutis excludit m. m. s. m. p. factos doctores. Nec differt ut p. dicta quas tuor fiant in persona p. r. a. aut liberoz aut vxoris. An versus. Excusare metus hos posse puta quia vis sit. Stupri siue status verberis atq. necis. Et hoc nisi poste a cōsentiret. Talis etiā metus qui potest cadere in cōstatem virum rescindere facit contractus. Dicit tamen Alber. in. iij. q. compulsus per metum cadentem in cōstatem virum. cum p. misit aliquid alteri ubi est iudicium per quod potest inueniri defensio a iudice. debet soluere p. missū scilicet quod de se nō est malum. ut dare cēsum florenos et huiusmodi. Cōpetit enim actio ex lege et ex canone. et iudex debet restituere facere in integrum. Sed si defectus sit iudicis. tūc non debet soluere ut puto. Et hoc si iuramentum nō interuenit. Nam tunc soluendum est. Vel faciat per superiorem relaxare. Si autem violauit iuramentum non soluendo. veniens ad penitentiam nō est cogendus ad dandum promissum. sed penitentia iniungenda de peccato. Ista etiā coactio conditōnata. etsi non impediat veritatem sacramentorum in suscipiente. impedit tamen effectum secundariū. scilicet. gratiam. Qui enim suscipit baptismū

vel ordinē timore. ne amittat vitam vel substantiam. alis non suscepturus: non recipit gratiam sed characterem utiq. recipit. ut dicitur in glo. in dicto. c. de iudeis. bi. xv. Item Ray. et Thomas. Et quis nullus sit cogendus ad fidem vel sacramenta etiam coactione conditionali. unde dicit de iudeis. Precipit sancta synodus nemini vim inferri ad credendum. Non enim inuiti saluandi sunt. scilicet. tales. sed volentes: ut integra sit forma iusticie. bis. eadē. Tamen sequi coacti sunt per talem coactionem conditionatam. cogendi sunt ad seruandum fidem et regulas xpianorum. quam necessitate susceperunt. ut dicitur in dicto. c. de iudeis. Nō autem cogendi sunt qui absoluta coactione sunt coacti. quia nil acceperunt. Que etiā fiunt ex ignorantia nō inuincibili. sed procedente ex negligentia que dicitur crassa ignorantia. sunt inuolūtaria mixta. Et de his. xv. q. j. §. Sed hoc. Et. c. sequenti. Item nō solum quod fiunt coactione absoluta sunt inuolūtaria simpliciter. Sed etiam que fiunt mente omnino alienata et ideo nō imputantur ad culpam vel penam. Unde Aug. Aliquos scimus subito dementes factos. ferro. fusce. moribus. lapidibus. multos nocuisse. quosdam etiam occidisse. captos autem industria in iudicio oblatos minime reos factos: eoq. non voluntate sed impellente vi. nescio qua. hec gesserunt nescientes. xv. q. j. aliquos. Nec obstat. c. si quis insanians. q. ea. Ubi penitentia dicitur imponenda ei qui in insaniam fecit homicidium. reuerso ad proprium sensum. Hoc est fit ut dicit ibi glo. ad cautelam. q. scilicet. forte nō totaliter erat mente alienatus. ar. xxxij. q. ij. in lectum. Et ne deseratur ecclesiastica disciplina. ut. xxxij. q. v. excommunicatorum. Quod autem Gratianus dicit in sequenti. §. q. ideo penitentia iniungitur tali. quando ex culpa sua incurrit insaniam. Et sic videtur ei imputari aliquo modo. tūc dicit glo. Job. q. illa opinio Gratiani non est approbanda. quia talis satis ipso iure puniunt. ij. q. ix. c. Indicas. De voluntario simpliciter intelligitur illud Ambro. Illa cauenda sunt. que ex nostra probeunt voluntate. delicta iuuentutis et irrationabiles corporis passiones. Quorum nos sumus domini. principia extrinsecus non requiramus. nec deriuemus in alios. sed agnoscamus que propria nostra sunt. q. possumus nō facere si volumus. Quis electionem mali potius nobis debemus ascribere. xv. q. j. Illa.

De actibus voluntatis ab ipsa se immediate elicitis. et de ipso velle qui est primus actus. Capitulum quartum.

Deinde videndum est de actibus voluntatis ab ipa immediate elicitis. Mouet aut voluntas in finem. et in ea que sunt ad finem. **P**rimo igitur agendum de actibus voluntatis ab ea elicitis. quibus mouet in finem. Et hi sunt tres. scilicet. velle. frui. et intendere. Deinde de actibus voluntatis quibus mouet in ea que sunt ad finem. Et hi sunt tres. scilicet. eligere quod tamen precedit consulere. secundus est consentire. tertius vti. **E**t quatuor ad primos actus sciendum. quod cum actus voluntatis primo sit respectu finis. Voluntas ipsa respicit finem tripliciter. **U**no modo absolute. et sic dicitur actus eius voluntas seu volitio. prout scilicet absolute volumus vel sanitate vel si quid aliud est huiusmodi. **A**lio modo voluntas respicit finem. secundum eam considerationem qua in ipso quiescit: et talis actus voluntatis dicitur fructio. **T**ertio modo consideratur finis per voluntas respicit ipsum. secundum quod est terminus alicuius quod in ipsum ordinatur. Et actus voluntatis. secundum hanc considerationem seu respectum dicitur intentio. Non enim ex hoc solum dicitur intendere sanitate et volumus eam. sed quia volumus per aliquod aliud ad eam peruenire. ut per medicinam et huiusmodi. **D**ec b. tho. prima secundae. q. xij. arti. j. **E**t quatuor ad primum actum voluntatis qui est velle. inspicienda sunt tria. **P**rimum de quo sit voluntas. **S**ecundum a quo moueatur voluntas. **T**ertium quomodo moueatur voluntas.

Quatuor ad primum voluntas. **S**. j. seu velle est terminus de bono. **A**nti dicitur. in i. ca. d. diu. no. quod malum est propter voluntatem eorum omnia appetunt bonum. Sed bonum de quo est voluntas. non est semper verum bonum. Sed aliquando verum. aliquando apparet bonum et actus peccati. **P**ro cuius declaratione dicit b. tho. prima secundae. q. viij. arti. j. quod voluntas est appetitus rationalis. **O**mnia autem appetitus non est nisi boni. **H**uius ratio est. Quia appetitus non est aliud quam inclinatio appetentis in aliquid. **N**ihil autem inclinatur nisi in aliquid simile et pueniens. **C**um igitur omnia res. in quantum est ens et substantia sit quoddam bonum. necesse est ut omnia inclinatio sit in bonum. **E**t non est quod philosophus dicit in primo ethicorum. quod bonum est quod omnia appetunt. **S**ed considerandum est. quod cum omnis inclinatio consequatur aliquam formam. **A**ppetitus naturalis consequitur formam in natura existentem. **A**ppetitus autem sensitivus vel intellectivus seu rationalis qui dicitur voluntas. consequitur formam apprehensam. **S**icut ergo id in quod tendit appetitus naturalis. est bonum existens in re. **I**ta id in quod tendit appetitus animalis seu rationalis est apprehensum. **A**d hoc ergo quod voluntas in aliquid tendat. non re-

quiritur quod illud sit bonum in reueritate: sed quod apprehendatur in ratione boni. propter hoc philosophus dicit. in i. physicorum. quod finis est bonum vel apparet bonum. **E**t licet eadem potentia sit oppositorum. **S**icut visus est albi et nigri. non tamen eodem modo. **S**ic voluntas est boni et mali. **S**ed ad bonum se habet illud appetendo: et ille actualis appetitus dicitur voluntas seu velle. **A**d malum se habet voluntas fugiendo. et ipsa fuga mali magis dicitur voluntas. non malum ipsum. **V**olumus enim non malum: sed fugere malum. et hoc habet rationem boni. **F**utura autem et si non sint in rerum natura: apprehendunt tamen sub ratione boni ut entia rationis. sicut etiam sunt privationes et negationes. ut non loqui. non operari. que dicuntur entia rationis. et sic in ens tendit voluntas. **A**nti et philosophus dicit in v. ethicorum. quod carere malo. habet rationem boni. **V**oluntas prout significat actum ipsius volitive potentie proprie est finis. non eorum que sunt ad finem. **P**ro cuius declaratione dicit b. tho. prima secundae. q. viij. arti. ij. quod voluntas quocumque dicitur potentia qua volumus. quocumque dicitur ipse actus voluntatis. **S**ecundum ergo quod voluntas nominat potentiam. sic se extendit ad fines. et ad ea que sunt ad finem. **A**d ea enim se extendit unaqueque potentia. in quibus inueniri potest quoquomodo ratio sui obiecti. **S**icut visus se extendit ad omnia que precipue quoquomodo colorem. **R**atio autem boni quod est obiectum potentie voluntatis. inuenitur non solum in fine: sed etiam in his que sunt ad finem. **S**ed secundum quod voluntas nominat actum. sic proprie loquendo est finis terminus. **C**uius ratio est. quod omnis actus denominatus a potentia. denominat simplicem actum illius potentie. **S**icut intelligere nominat simplicem actum intellectus. **S**implex autem actus potentie tendit in id quod secundum se est obiectum potentie. **I**d autem quod propter se est bonum et volitum est finis. **A**nti voluntas proprie est ipsius finis. **E**a vero que sunt ad finem. non sunt bona vel volita propter seipsa: sed in ordine ad finem. **A**nti voluntas in ea non fertur nisi quatenus fertur in finem. **A**nti hoc ipsum quod in eis vult est finis. **A**ctus voluntatis potest ferri in finem absque hoc quod feratur in ea que sunt ad finem. **S**ed in ea que sunt ad finem in quantum huiusmodi ferri non potest. nisi feratur in finem. **A**nti uno actu fertur in utrumque. **D**ec sic probat beatus Thomas. prima secundae. q. viij. arti. iij. **C**um finis sit secundum se volitum. **I**d autem quod est ad finem non sit volitum nisi propter finem. manifestum est quod voluntas potest ferri in finem absque hoc quod feratur in ea que sunt ad finem. **S**ed in ea que sunt ad finem in quantum huiusmodi. **V**olun-

144 **A**tas ferri non potest nisi feratur in finem. Sic igitur voluntas in finem fertur dupliciter. Uno modo absolute sibi se. Alio modo in ratione volendi ea que sunt ad finem. Manifestum est ergo. quod unus et idem motus voluntatis est quo fertur in finem. sibi quod est ratio volendi ea que sunt ad finem. et in ipsa que sunt ad finem. Sed alius actus est quo fertur in ipsum finem absolute. Et quandoque procedit tempore. Sicut cum aliquis primo vult sanari. et postea deliberans quomodo possit sanari. vult conducere medicum ut sanetur. Exemplum. Quandoque videtur color videtur et lumen eodem actu. potest tamen videri lumen absque hoc. quod videatur color. Et in executione quidem operis ea que sunt ad finem se habent ut media finis autem ut terminus. Sed in volitione est econverso. Nam voluntas per finem. tamen quod per medium devenit ad volendum ea que sunt ad finem. Sicut intellectus devenit in conclusiones. per principia que media dicuntur. Unde sicut intellectus aliquando intelligit medium. et ex eo non procedit ad conclusionem. et ambulans ad aliquem locum. aliquando persistit in medio itineris. et non pervenit ad terminum. Sic et voluntas aliquando vult finem. et non pergit ad volendum id quod est ad finem.

Quod ad secundum circa. §. ij.

actum voluntatis. scilicet a quo sit ipse actus seu motus voluntatis. Ubi sciendum quod motus voluntatis est a deo ut a primo motore omnium. Est a potentia volitiva quantum ad exercitium actus. sibi ratione finis. precipue in volendo finem. quia per hoc quod vult finem. movet voluntas seipsam in volendo ea que sunt ad finem. Est et motus voluntatis ab intellectu ipsius volentis. ut a presentante ei obiectum suum. quod est bonum apprehensum per intellectum. Est quandoque ab appetitu sensitivo ut a trahente ipsum. per passionem sub apparentia boni. Et quantum ad primum quod actus voluntatis sit a deo. ostendit apostolus **Phil. ij. dicens.** Deus est qui operatur in nobis velle et perficere. Pro cuius declaratione dicit b. tho. prima secundae. q. ix. arti. vj. quod sicut motum naturalem rei causare non potest. nisi quod est aliquo modo causa rei. ut quod lapis moveatur deorsum. Nam cum movetur sursum per instantum hominis. qui homo naturam lapidis non causat: motus ille non est naturalis sed violentus. Ita et si homo habens voluntatem moveri possit ab aliquo quod non est causa eius. ut ab alio homine per violentiam: motus tamen voluntatis eius quod sit ab aliquo extrinseco. quod non sit causa eius est impossibile. Voluntatis autem causa nihil aliud esse potest. quam deus. Et hoc dupliciter. Primo ex hoc quod voluntas est potentia anime rationalis.

que a solo deo causatur per creatorem ut dictum est supra. Secundo ex hoc patet. quod voluntas habet ad universalem bonum ordinem. Omne autem aliquid bonum per participationem dicitur et est quoddam bonum particulare. Particularis autem causa non dat inclinationem universalem. Unde nec materia prima que est in potentia ad omnes formas. potest causari ab aliquo particulari agente. Nec tamen sequitur. quod cum homo vult malum. deus movet voluntatem eius ad illud malum. quia ipse est motor voluntatis: quoniam sibi b. tho. ubi supra. Deus movet voluntatem hominis. sicut universalis motor. ab universale obiectum voluntatis. quod est bonum. Et sine hac universalis motus homo non potest aliquid velle. Sed homo per rationem determinat se ad volendum hoc vel illud. quod est vere bonum vel apparens bonum. Sed interdum movet specialiter deus aliquos ad aliquid determinate volendum. quod est bonum. sicut in his quos movet per gratiam. Movetur etiam voluntas ad actum suum ab intellectu. Unde philosophus dicit in. iij. de anima. quod appetibile intellectum est movens non motum. Voluntatis autem est movens motum. Motus. scilicet quia movetur ab intellectu. Movens quia movet alias potentias. etiam ipsum intellectum quantum ad exercitium actus. id est ad intelligendum. Non tamen movet intellectus voluntatem ex necessitate. Unde augustinus tractans illum philosophum. Concupivit anima mea desiderare iustificationes tuas etc. ait. Prevolat intellectus. sequitur tardus aut nullus affectus. Scimus bonum nec tamen delectat agere. Cuius ratio est sibi b. tho. quia sicut imaginatio forme perveniens vel nociva. sine estimatione non movet appetitum sensitivum. Ita nec apprehensio veri. sine ratione boni nec appetibilis movet voluntatem. Unde intellectus speculativus non movet: sed practicus. ut dicitur in. iij. de anima. Pro maiori horum declaratione dicit b. tho. prima secundae. q. ix. arti. j. Instantum aliquid indiget moveri. in quantum est in potentia ad plura. Oportet enim ut id quod est in potentia reducatur ad actum per aliquid quod est actu. et hoc est movere. Duplex autem aliqua vis anime invenitur esse in potentia ad diversa. Uno modo quantum ad agere et non agere. Alio modo quantum ad agere. hoc vel illud. Sicut visus quandoque videt actu. et quandoque non videt. et quandoque videt album. quandoque nigrum. Indiget igitur movente quantum ad duo. scilicet quantum ad exercitium et usum actus. et quantum ad determinationem actus. Quorum primum est ex parte subiecti. quod invenitur quicquid agens quicquid non agens. Aliud est ex parte obiecti sibi quod specificat actus. Motio autem ipsius subiecti est ex agente aliquo. Et cum omne agens agat

propter finem. principium huius motus est ex fine. Et inde est quod ars ad quam pertinet finis. mouet artem ad quam pertinet id quod est ad finem suo imperio: sicut gubernatoria ars imperat nauifactive. Bonum autem in communi quod habet rationem finis. est obiectum voluntatis. Et ideo ex hac parte voluntas mouet alias potentias anime ad suos actus utimur enim et alijs potentijs anime cum volumus. Nam fines et perfectiones omnium aliarum potentiarum comprehenduntur sub obiecto voluntatis. sicut quedam particularia bona. Semp̄ enim ars vel potentia ad quam pertinet vniuersalis. mouet ad agendum artem vel potentiam ad quam pertinet finis particularis sub illo vniuersali comprehensus. Sicut dux exercitus qui intendit bonum commune. secundum ordinem totius exercitus mouet suo imperio aliquem ex tribunis. qui intendit bonum vniuersali aciei. Obiectum autem mouet determinando actum ad modum principij formalis. a quo in rebus naturalibus actio specificatur: sicut calefactio a calore. Primum autem principium formale est ens et verum vniuersale. quod est obiectum intellectus. Et ideo isto modo motus intellectus mouet voluntatem: sicut representans ei obiectum suum. **Mouet voluntas etiam ad actum suum a seipsa.** Cum enim sit domina sui actus: et ipsa sit velle et non velle. quod non esset si non haberet in potestate sua mouere seipsam ad volendum. sequitur quod a seipsa mouet. Unde dicitur **Eccl̄i. xv.** Posuit deus ante illuz. scilicet hominem bonum et malum ad quodcumque voluerit extendat manum suam. **Pro huius declaratione dicit b. tho. prima sede. q. ix. arti. iij.** Ad voluntatem pertinet mouere alias potentias ex ratione finis. qui est obiectum voluntatis. Sed hoc modo se habet finis in appetibilibus. sicut principium in intelligibilibus. Manifestum est autem quod intellectus per hoc quod cognoscit principium. reducit seipsum de potentia in actum quantum ad cognitionem conclusivum. Et hoc modo mouet seipsum. Et similiter voluntas per hoc quod vult finem. mouet se ipsam ad volendum ea que sunt ad finem. Non autem eodem modo mouet ab intellectu et se ipsa. Sed ab intellectu mouet secundum rationem obiecti. in quantum ipsum sibi representat. A seipsa mouetur secundum rationem finis. in quantum vult ea que sunt ad finem propter finem. Nec secundum idem voluntas mouet et mouetur: sed secundum diuersa: quia cum vult finem. est quidem in actu voluntas quo ad finem. In potentia autem quo ad illa que sunt ordinata ad illum finem. Cum autem vult actu ea que sunt ad finem. reducit se de potentia in actum respectu illorum. et sic ut mouens est in quantum vult finem. ut mota in quantum vult ea que sunt propter finem. **Mouet voluntas ad actum**

suum quandoque ab appetitu sensitivo. sicut ab alliciente. Unde **Iaco. j.** dicitur. Unusquisque temptatur a concupiscentia sua abstractus est illectus. Non enim abstraheret quis a concupiscentia nisi voluntas eius moueretur ab appetitu sensitivo. in quo est concupiscentia. **Pro huius declaratione dicit b. tho. prima sede. q. ix. arti. iij.** quod id quod apprehenditur sub ratione boni et convenientis. mouet voluntatem per modum obiecti. Quod autem aliquid videatur bonum et convenientes ex duobus contingit. scilicet ex conditione eius quod proponitur. et eius cui proponitur. **Conueniens enim secundum relationem dicitur.** unde ex utroque extremo dependet. Et hinc est quod gustus diuersimode dispositus. non eodem modo accipit aliquid ut convenientes et ut non convenientes. Unde et plus dicit in. iij. ethicorum. Qualis vnusquisque est. talis finis videtur ei. Manifestus est autem. quod secundum passionem appetitus sensitivi. imutatur homo ad aliquam dispositionem. Unde secundum quod homo est in passione aliqua videtur aliquid ei ut convenientes. quod non videtur eidem extra passionem existentem. sicut irato videtur quod non videtur quieto. Et per hunc modum ex parte obiecti appetitus sensitivus mouet voluntatem. Et quis voluntas sit prestantior appetitu sensitivo simpliciter loquendo. et agens et mouens sit naturaliter prestantius patiente et moto. secundum Augustinum. tamen quo ad illum in quo passio dominatur. appetitus sensitivus est prestantior voluntate. et ideo voluntas ut mota et paciens subiacet appetitui sensitivo. Et quis voluntatis actus sit vniuersalis. quia sequitur apprehensionem intellectus qui est vniuersalium: tamen quia actus et electiones hominum sunt circa singularia. Unde est quod quia appetitus sensitivus est virtus particularis. quia sequitur apprehensionem sensus qui est particularium rerum. habet magnam virtutem ad hoc quod sic disponatur. ut ei aliquid videatur. sic vel aliter circa singularia. **Mouetur etiam quandoque voluntas a rebus sensibilibus sibi propositis exterius.** Nam voluntas mouetur ab obiecto Sed obiectum voluntatis potest esse aliqua res exterior sensui proposita: sicut **Bersabee** visa a **Dauid.** mouit voluntatem eius ad concupiscendum. Unde et **Iob.** dicit prima epistola. Nolite diligere mundum neque ea que in eo sunt. scilicet sensibilia. **Dilectio est actus voluntatis.** Mouent ergo ista exteriora voluntatem. sicut obiecta. non de necessitate. Nec etiam mouent eo modo quo mouet voluntas. quantum ad exercitium actus. ab aliquo exteriori agente et impimente in ipsam voluntatem et in fluente. Sic enim a solo deo mouetur. non autem ab angelis etiam bonis. Quis ei angelus?

146

operetur in intellectu hominis. confortando lumē ipsius et illustrando fantasmata. non tamē operat̄ in voluntatez mouēdo ipsam.

Sed nec a corporibus celestibus seu planetis potest moueri voluntas directe. Nec in ipsam possunt imprimere vel operari directe. Et ratio est s̄m b. tho. p̄ma sc̄de. q. ix. arti. v. Quia nullum corpus potest agere in rē incorporeā: sed e cōuerso. Intellectus et voluntas sunt potētie anime. que nō sūt affixe organis corporeis: sed sunt pure imateriales et ideo impossibile est. q̄ ulluz corpus celeste directe imprimat intellectum vel voluntatē. Indirecte possunt imprimere. in q̄tum videlicet voluntas moueri potest ab aliquid ab appetitu sensitiuo per passionese eius. In appetitum autē sensitiuū sicut et in alias vires sensitivas. imprimere possunt corpora celestia. quia affixe sunt organis corporeis. Que organa corporis sicut et ipsa corpora omnia inferiora subiacēt influentijs et impressionibus corporū celestium. Sicut autē voluntas ipsa nō cogit̄ ab sequendū appetitū sensitiuū. q̄uis instigetur: sed libera est. Nec etiā cogitur ab appetendum ipsa sensibilia. que p̄ponunt̄. in que habent impressionez et operatōnem corpora celestia. Ita nō cogit̄ a constellationibus et influentijs corporū celestium ab volendum.

De tercio. s. de modo .S. iij.

quo mouetur voluntas ab actu suo. Sciendum q̄ mouetur ab quēdā de necessitate et naturaliter. vt ab volendum bonū in cōmuni. et vltimū finem seu beatitudinem. et que pueniunt alijs potētis. vt cognitionem veri que cōuenit intellectui. et esse et viuere et alia h̄mōi. que respiciunt consistentiā naturalem. Ad quēdā alia mouetur contingenter et nō naturaliter vt ab omnia alia. Pro horum declaratione dicit b. tho. p̄ma sc̄de. q. ix. arti. ij. **Q** voluntas mouetur dupliciter. **U**no modo q̄tum ab exercituz actus. s. ab velle et non velle. **A**lio modo q̄tum ab specificationem actus. s. ab velle hoc aut illud. **P**rimo modo voluntas a nullo obiecto ex necessitate mouetur. potest enī aliquid de quocunq; obiecto nō cogitare. et p̄sequēs nec actu vel illud. **S**ed q̄tum ab sc̄dm motōnis modū. voluntas ab aliquo obiecto ex necessitate mouet̄: ab aliquo aut non. **I**n motu enī cuiuslibet potētie a suo obiecto consistenda est ratio. p̄ quā obiectū mouet potētiam. **V**isibile enī mouet visū sub ratōne coloris actu visibilis. **U**nde si color p̄ponat̄ visui ex necessitate mouet visū. nisi aliquis visum auertat quod pertinet ad exercitium actus. **S**i autē p̄ponetur aliquid visui. quod nō omnibus modis esset color in actu: sed s̄m aliquid esset tale. et s̄m aliquid nō tale. nō

ex necessitate visus tale obiectum videret. posset enī non intendere in ipm̄ ex ea p̄te q̄ nō est coloratū in actu. et sic ipm̄ nō videret. **S**icut autē coloratū in actu est obiectū visus. ita bonū est obiectū volūtatis. **U**nde si p̄ponatur aliquod obiectum volūtati quod sit vniuersaliter bonū. et s̄m omnē p̄siderationem ex necessitate voluntas in illud tenderet si aliquid velit. **N**ō enī potest velle oppositū. **S**i autē p̄ponatur ei aliquod obiectum. qd̄ nō s̄m omnē consideratōz sit bonū nō ex necessitate voluntas feret̄ in illud. **E**t quia defectus cuiuslibet boni habet ratōnem nō boni. ideo id solum bonū quod est p̄fectum et cui nihil deficit. est tale bonū. qd̄ voluntas nō potest nō velle. qd̄ est beatitudo. **A**lia autē particularia bona in q̄tum deficiūt ab aliquo bono possunt accipi vt nō bona. et s̄m hanc consideratōez possunt repudiari vel acceptari a voluntate. que potest i idem ferri s̄m diuersas p̄sideratōes. **S**icut enī intellectus d̄ necessitate mouet̄ ab obiecto qd̄ est semp̄ et ex necessitate veruz nō ab eo qd̄ potest esse verum et falsum. s. a contingente. **S**ic et voluntas a bono p̄fecto. cui nihil deficit. vult etiā de necessitate ea que sūt ad finem. sine quibus finis haberi non potest. vt esse. viuere et huiusmōi. **E**t que vult homo ex necessitate. vult etiā naturaliter. **Q**uis enī voluntas diuidat̄ contra naturā sicut vna causa contra aliam: quēdā enī fiunt naturaliter et quēdā volūtariē. **E**t ali^o modus causandi est p̄prius voluntati. que ē domina suoz actuū. et habet viam ab opposita. **A**lius modus causandi est p̄prius nature. que est determinata ad vnū nec habet viā ad oppositū. **C**amē quia volūtatis in aliqua natura fundat̄. necesse est q̄ modus p̄prius nature q̄tū ad aliqd̄ p̄cipiet̄ a voluntate. sicut qd̄ est prioris cause. partic ipatur a posteriori. **E**st autem in vnaquaq; re primum ipsum esse quod est p̄ naturā. q̄ velle quod ē per voluntatem. **E**t inde est. q̄ voluntas aliquid vult naturaliter. et ita determinate. qd̄ non habet viam ad opposita. vt beatitudinē bonū in cōmuni esse viuere. **E**t dicitur hic naturale. s̄m q̄ natura dicitur quelibet substantia. et quodlibet ens. **E**t s̄m hoc dicitur naturale rei. quod puenit ei s̄m suam substantiam. et hoc est q̄ p̄ se inest ei. **E**t sic accipiendo semp̄ principium in his que conueniunt rei. oportet q̄ sit naturale. et hoc apparet i intellectu. **N**ā p̄cipia naturalis p̄gnitionis sūt naturaliter nota. **S**imiliter p̄cipiū volūtati oportet q̄ sit aliqd̄ naturalit̄ volūtatum: et hoc est bonum in cōmuni. et vltimus finis. **M**otus voluntatis cū sit a deo vt a primo mouētē. nō tamē est mot^o necessarius ille sed p̄tingens. nisi in his que na-

turaliter vult de quibus dictus est. *Et in eccl̄i xv. dicitur. q̄ deus ab initio cōstituit hominem et reliquit eum in manu consilij sui. s. ab volendum vel nō volendū hoc vel illud.* Pro cuius declaratione dicit b. tho. prima sc̄de. q. x. articu. iij. *Et dicit bjonisius. Ad prouidentiam diuinam non pertinet corrūpere naturam rerum: sed seruare. Unde mouet omnia s̄m eorum conditionem. ita q̄ ex causis necessarijs per motionem diuinam. sequūtur effectus ex necessitate. Ex causis autem contingentibz consequūtur effectus contingentē. Quia igitur voluntas ē actum principium nō de terminatum ad vnum sed indifferenter se habens ad multa. sic de ipsam mouet. q̄ nō ex necessitate ipsam de terminat ad vnum: sed remanet motus ei? contingens et nō necessarius. nisi in his ad que naturaliter mouetur. Sed ab appetitu sensitiuo cum mouetur voluntas. non mouetur ex necessitate. Nam si talis est passio in appetitu sensitiuo. q̄ tollat totaliter usum rationis. ut in freneticis et amentibus. tūc actus talis hominis non est actus voluntatis: sed similis brutozum actibus. Sed non totaliter absorbet rationem passio. sicut cū remaneat aliquo modo iudiciū rationis liberum. sic q̄ motus voluntatis. Unde nō necessario mouetur ab appetitu p̄ passionem. ad quod facit q̄ dicitur Gen̄. iij. Sub te erit appetitus ei? et tu dominaberis illius.*

Capitulum quintū. De sc̄do actu voluntatis qui dicitur frui.

Huius est secundus actus elicitus a voluntate. *Ubi notandum s̄m b. tho. p̄ma sc̄de. q. xj. q̄ visio dei inq̄tuz est visio. ē actus intellectus. Inq̄tum autē est bonum q̄ finis est voluntatis obiectū: et hoc modo est eius fructio. Et sic hunc sinez p̄sequit intellectus ut potentia attingens: voluntas tanq̄ potentia mouens ad finem. et fruens sine iam adeptō. Item nota s̄m tho. vbi supra. q̄ i declaratione quā importat fructio duo sunt. s. p̄ceptio p̄uenientis que p̄tinet ad apprehensiuam potentiam. et cōplacētia eius quod offertur ut p̄ueniens. et hoc p̄tinet ad appetitiuam in qua ratio delectationis p̄ficitur. Pro quoz declaratione dicit b. tho. in primo sen. dis. j. Ubi diffuse tractatur ista materia etiam in textu. q̄ fructio cōsistit in optima opatione hominis. cum fructio sit vltima felicitas hominis. Felicitas autē nō est in habitu: sed in opatione s̄m p̄m. Optima autē operatio hominis est operatio intellectus. ad nobilissimuz obiectum quod est deus. Unde ipsa visio diuinitatis ponit tota substantia*

nostre beatitudinis. *Iuxta illud Job. xvij. Nec est vita eterna ut cognoscant te q̄c. Ex ipsa autē visione. cum ip̄m visum nō videat p̄ similitudinē sed p̄ essentiā. efficitur quodā modo intra videntem. et ita est cōprehensio que succedit sp̄ci. cōsequens visionē que succedit fidei. sicut et sp̄s quodāmodo generatur ex fide. Et ex hoc q̄ ip̄m visum receptus est intra videntem. vnit sibi ip̄m videntē. ut fiat quasi quedam mutua penetratio p̄ amorem. Sicut dicitur. j. Job. iij. Qui manet i caritate in deo manet q̄c. Ad unionem autē maxime conuenientis sequitur summa delectatio. Et in hoc perficitur nostra felicitas quam nominat fructio. Ex parte sui complementi magisq̄ ex parte principij. cum includat in se quandam delectationē. Et ideo ipsa fructio est actus voluntatis. et s̄m habitum caritatis: quous s̄m ordinem ad habitus et potentias p̄cedentes. Quis enī concurrant ad fructionem p̄dicta tria. scz visio. cōprehensio. et amatio. perficitur tamen ipsa in amore. Et alie quidem virtutes coniungunt nos deo p̄ modum meriti et dispositionis. caritas p̄ modum perfecte unionis. Dantur autem diuerse diffinitiones eius s̄m diuersos respectus. Et prima est q̄ frui est amore inherere rei propter se. Hoc datur per cōmpationem ad obiectū et habitum elicentē actum. Alia est augusti. dicens. Fruimur cognitis in quibus voluntas delectata cōquiescit. Hoc datur per cōmpationem ad potentiam cui? est actus. s̄m ordinem ad potentiam p̄cedentē. s. cognitōnem que p̄tinet ad intellectus. Tercia est q̄ frui ē cū gaudio uti nō sp̄: sed rei iā habite. Hoc datur p̄ cōmpationem p̄sequentē actū inq̄tum est p̄fectū. s. gaudiū de re habita. Nec ē incōueniens q̄ de vna re tentur plures diffinitiones. s̄m diuersas causas v̄ proprietates. Quādo autē exprimeret totū esse rei s̄m omnes causas eius. tunc diffinitiones p̄dicte non essent nisi vna.*

Quo fruendum sit. S. j.
Ad quod dicendum s̄m b. tho. vbi supra. q̄ frui aliquo dicitur tripliciter. *Uno modo sicut obiecto. Et hoc modo solo deo fruendum est. Et sic dicit Augusti. q̄ fruendum est solum illis rebus que nos beatos faciunt. scz personis diuinis. p. f. et spiritu sancto. quia ad bonitatem ipsius dei. ordinatur tota bonitas vniuersi. sicut bonitas totius exercitus ad bonum ducis. Secdo modo sicut habitu elicentē actū fructionis. Et hoc modo beatitudie creata q̄ caritate fruendū ē. Deus enī facit beatos effectiue. dando seip̄m q̄ causando ipsā beatitudinē. Beatitudo autē creata formaliter facit beatū: sicut albedo facit albū. Tercio modo fruimur aliq̄ sicut istuz*

mento fruitionis. et hoc modo fruimur potētia cui frui est actus. Quia vero humanitas christi non est finis ultimus. ideo in visione eius non est proprie frui: sed quoddam accidentale gaudium. et non substantialis beatitudo. Domine autem quocumque sancto non est fruendum simpliciter: sed in deo. Juxta illud quod ait apostolus ad Philemonem. Fruar te in christo. Ubi autem cum homine in deo fruere. magis deo quam homine fruere. Et sic secundum thomam. ubi obiectum fruitionis est deus. cōrepresentans ipsum obiectum per similitudinem gratie in qua inhabitat deus. Peccatore autem non est fruendum in deo. quia non est in eo gratia que facit deum inhabitare. que quidem est exemplar expressum ipsius summe bonitatis. qua fruendum est. Et multo minus creatura irrationali fruendum est. Non enim sufficit ad hoc similitudo imaginis vel vestigij: sed requiritur similitudo gratie. Tribus autem personis diuinis est una fruendone fruendum. Huius ratio est duplex. secundum b. thomam. ubi supra. Prima est ex parte essentie. Obiectum enim fruitionis est summa bonitas. Unde frui respicit unam quamque personam. prout est summum bonum. Unde cum eadem numero sit bonitas trium personarum eadem erit et frui. Alia vero sumitur ex parte proprietatis. Sicut enim dicit philosophus. qui cognoscit unum relatiuorum cognoscit et reliquum. Et sic cum tota frui origine ex visione ut dictum est. quod frui uno relatiuorum in quantum homini. fruitur et reliquo. prima ratio melior.

Quorum sit frui §. ij. **¶** Ante deo secundum b. thomam. ubi supra. Frui ponit quandam delectationem in fine. Delectatio autem non potest esse nisi in cognoscere: et ideo creature insensibiles non cognoscant. non delectantur nec fruuntur. Quis enim omne desiderium sequatur cognitionem desiderium tamen creature insensibilis. quod est ei inclinatio naturalis non sequitur cognitionem in ipsa existentem secundum cognitionem primi motoris. Item frui proprie loquendo est tamen ultimi finis. bruta autem ultimum finem non apprehendunt. nec finez primum possunt ordinare ad finem ultimum cum careant ratione cuius est ordinare. Unde non proprie fruuntur. Similiter peccator ponit ultimum finem suum in eo in quo non est. Unde cum verum finem non habeat. non frui vere. Quis enim talis aliquando faciat aliquid propter deum. tamen quia aliquid diligit habitualiter supra deum. et si non actu semper. ideo non fruitur deo: sed illo ad quod omnia ordinat. pecuniam videlicet. gloriam venereaz delectationem et homini. Alterius frui dicit delectationem in fine. Unde perfecta frui non est nisi perfecta delectatio. que esse non potest ante consecutionem finis. Unde iustus homo in mundo non perfecte fruitur. Sed sancti in patria vere et proprie et perfecte fruuntur. Magi

ster in. ij. sententia. bis. j. Fecit deus rationalem creaturam. ut summum bonum intelligeret. intelligendo amaret. amando possideret. possidendo fruere. Deus autem perfectissime seipso frui. An gregorius dicit. quod deus gloriosus est. quod dum se ipso frui. accedens laudis indiges non est.

¶ Capitulum sextum. De intentione que est tercius actus voluntatis.

De intentione que est tercius actus voluntatis a voluntate. Hanc christus vocat oculum dicens Luce. xj. et Matthei. vj. Si oculus tuus fuerit simplex. id est intentio recta. totum corpus tuum. id est opus inde sequens lucidum erit. Quis autem oculus sit instrumentum visive potentie. que est apprehensiva potentia. non tamen intentio est actus intellectus: sed voluntatis. Dicitur autem oculus intentio: quia cognitionem presupponit per quam proponitur voluntati finis ad quem mouet. Sicut oculo prouidemus quo tendere debeamus. thomam. Quod autem intentio sit actus voluntatis b. thomam. prima secunda. q. xij. sic declarat articulo. j. Intentio sicut ipsum nomen sonat. signat in aliquid tendere. In aliquid autem tendit. et actio mouens et motus mobilis. Sed quod motus mobilis in aliquid tendat. ab actione mouentis procedit. Unde intentio primo et principaliter pertinet ad id quod mouet ad finem. Unde dicimus architectorem suo imperio mouere ad id quod ipse intendit. Et idem est in omni precipiente aliquid. Voluntas autem est que mouet omnes alias vires anime ad finez. Et sic patet. quod intentio est actus voluntatis proprie. Est autem proprie et principaliter intendere secundum b. thomam. prima secunda. q. xij. articulo. iij. Intendere finem putatur. scilicet ordinat motum alicuius vel alterius in finem. Ordinare autem aliquid in finem. est actus rationis tamen. et quia bruta ratione carent. ideo non proprie dicuntur intendere seu habere intentionem. Sed large sumendo intendere. secundum quod id quod mouetur ad finem ab alio dicitur intendere finem. sicut natura dicitur intendere finem quasi mota ad suum finem a deo. sicut sagitta a sagittante. Et sic bruta intendunt finem. in quantum mouentur: instinctu quodam naturali ab aliquid. Non quod considerent. quod per motum suum possint consequi finem. quod est proprie intendere. Sed quasi concupiscentes finem. naturali instinctu mouentur ad finem quasi ab alio mota. sicut et cetera que naturaliter mouentur. Intentio autem non solum est ultimi finis: sed et aliorum finium. Cum enim ultimus finis humanarum voluntatum sit beatitudo. et per consequens unum finis. Si intentio esset tamen ultimi finis. non essent diuerse homi-

num intentiones quod patet esse falsum. Pro cuius declaratio dicit b. tho. prima scde q. xij. arti. ij. q. intentio respicit finem. fm q. est terminus motus respectu voluntatis. In motu autem potest accipi terminus dupliciter. Uno modo terminus ultimus in q. quiescitur. qui est terminus totius motus. Alio modo medium quod est principiu vni us ptis motus: et terminus vel finis alterius. sicut motus de quo itur de a. in. c. per b. C. est terminus ultimus. b. aut est terminus sed non ultimus. et vtriusq. potest esse intentio. Unde et si intentio semper sit finis. non tamen oportet q. semper sit ultimus finis.

Intentio etiam potest esse plurius simul. Quod sic declarat b. tho. ubi supra. arti. iij. Aliqua duo pnt accipi dupliciter vel ordinata adinuicem. v. adinuicem non ordinata. Et si quidem fuerint adinuicem ordinata: manifestum est q. homo potest simul plura intendere. Est enim intentio non solum finis ultimi: sed etiam finis medij vt dictum est. Simul autem intendit aliquis in finem ultimū et proximum sicut confectionem medicine. Si aut accipiantur duo vt non ordinata adinuicem. Sic etiam potest homo plura intendere. Quod patet ex hoc q. homo vnū alteri pelligit quod melius est. Inter alias autē conditiones quibus vnus aliquid melius est quia valet ad plura. Unde potest aliquid p eligi alteri. ex eo q. valet ad plura. Et sic patet manifeste q. homo plura intendit. Quod autem Aug⁹ dicit. q. homo non potest simul teum et corporale comodum intendere. intelligitur vt ultimos fines: quia nō possūt esse hominis plures ultimi fines.

Intentio finis et voluntas eius quod est ad finem aliquo modo est vnus et idem motus. Aliquo modo nō. Quod sic declarat b. tho. ubi supra. arti. iij. Motus voluntatis in finem et in id quod est ad finem. potest considerari dupliciter. Uno modo fm q. voluntas fertur in vtrūq. absolute et fm se. et sic simpliciter sunt duo motus voluntatis in vtrūq. Alio modo potest considerari fm q. voluntas fertur in id quod est ad finem ppter finem. Et sic vnus et idem subiecto motus voluntatis est tendens in finem et ad id quod est ad finem. Cum em̄ dico volo medicinam ppter sanitatem. non designo nisi vnum motum voluntatis. cuius ratio est. quia finis est ratio volendi ea que sunt ad finem. Item aut actus cadit sup obiecto. et super ratione obiecti: sicut eadem est visio coloris et luminis. et est simile de intellectu. qui si absolute consideret principium et conclusionem. diuersa erit consideratio vtriusq. In hoc autem q. conclusioni propter principia assentit: est vnus actus intellectus tm̄. In hoc autē dif-

fert ab electione. quia inq̄tum motus voluntatis. fertur in id quod est ad finem. prout ordinatur ad finem est electio. Motus autem voluntatis qui fertur in finem. prout acquiri p ea que sunt ad finem. vocat̄ intentio. Cuius signum est. q. intentio finis esse potest. etiam non duz determinatis his que sunt ad finem quoz est electio.

De intentione loquitur .S. j.

ps. cxviii. docēs nos suo exemplo ea rectificare dicens. Inclinaui cor meū ad faciēdas iustificatōnes tuas in eternū: ppter retributionem. Intentio siquidē vt ait ambrō. Operi tuo nomē imponit. Nam cuius finis bonus est. eius quoq. opus bonū est. et econtra fm p̄m. Unde saluator ait Luce. xj. Si oculus tuus fuerit simplex. totū corpus tuū lucidū erit. Oculū intentio dicit̄. qui respicit finem seu ea que sunt ad finem respectu finis. Simplex autē dicit̄ cum solū intendit ultimū finem sine duplicitate vel alia mixtura. et tūc totum corpus. i. congeries operum inde sequētium lucidū est. i. gratiosum. Quatuor autē requirūt ad hoc vt ocul⁹ sit simplex et rect⁹. i. intentio que notant̄ in p̄dicto versu ps.

Et primū est q. ipa intentio sit separata. ab arrogatione. ibi. inclinaui cor meum.

Secūm est q. sit sequestrata a deceptione. ibi. ad faciēdas iustificatōnes tuas.

Tertū q. sit imaculata sine mortali infectione. ibi. in eternum.

Quartū q. sit determinata in pfecta felicitatione. ibi. ppter retributionem.

Primo q. debet intentio ab hoc vt sit recta esse separata ab arrogātia. vt. i. q. quis q. operatur opa de genere bonoz. ppter gloriā cōsequendā. nō hoc intendat. tanq̄ de⁹ debeat sibi retribuē ipam gloriā ex debito necessitatis. seu ex obigno. Quia vt ait apls ad Ro. viij. Nō sūt obigne passiones hui⁹ tēporis ad futurā gloriā que reuelabit̄ in nobis. nec etiā quecūq. actiones. Et ratio hui⁹ est. q. sic creatura est virtutis finite: ita et merituz operis ei⁹. gloria autē dei est p̄miū infinitū. Finitū autē nō potest p se attingere ad infinitū. Debet ergo quilibet intendē et credere q. pncipaliter deus ex sua largitate dabit sibi gloriā bñfacienti. Iuxta illud ad Ro. viij. Gratia dei vita eterna. s. habet. Gratia autē gratis dat̄. Hoc autē notat ps. cū ait. Inclinaui cor meū. i. hūiliaui expectās retributōnem a dño. non ex operibz iusticie p me factis: sed fm suā misericordiā.

Debet scdo intentio esse sequestrata a deceptione. vt videlicet non faciat ea que de se sunt mala. ppter aliquē finem apparentē bonū. Hoc enim esset decipere seipsum. Nam vt ait ap̄lus ad Ro. iij. Non sunt faciēda mala vt eueniāt bona. Hinc et greg⁹. Qui hac intētiōe male

150

accipit ut bene dispenset grauatür potius
 q̄ iuuetur. j. q. j. non est putandū. **Q** si quis
 fenus exerceret ut hospitalia ⁊ ecclesias cō
 secraret. vel etiam aliena raperet ut paupe
 ribus subueniret. seipsum deciperet. cum nil
 mereretur: sed peccatum incurreret. **U**nde
 ⁊ loth qui obtulit duas filias suas uirgines
 habitatoribus sodomorum ab eis illudēdas
 ne abuterentur iuuenibz quos ad hospiciū
 receperat. i. angelis qui in forma iuuenum
 apparuerant. potius hoc qd̄ fecit ascribē p̄
 turbatōni eius ex horrore illi⁹ sceleris q̄ ra
 tionis. ut dicit. xiiij. quod ait. **I**n quo frequen
 ter offendunt homines. ꝓmittendo diuersa
 peccata. ut liberent primos a tribulatōibz
 vel a peccatis. ꝓpter hoc dicēdo mēdacia. ad
 tendo piuria vel alia mala. **S**ed ut dicit au
 gusti. **C**ū ad id uenerit homo ut saluti pri
 mi nisi peccando puideri nō possit. iā se nō
 existimet habere quod facit. i. quod debeat
 facere. xxiij. q. ij. faciat. **N**am contra ordinez
 caritatis est sue saluti nocere. ut alteri sub
 ueniat. **N**ec est contra hanc sententiam. q̄
 moyses dominum rogauit ut deleter eum d̄
 libro suo. ut populo dimitteret peccatum
 ydolatrie ꝓmissum in adoratōne vituli **E**xo
 di. xxxij. **N**on em̄ sic est intelligendum tan
 q̄ moyses orauerit se priuari salute et dele
 ri de libro uiuentū in gloria. hoc em̄ irra
 tionale fuisse. **S**ed petijt deleri de libro dei
 non simpliciter: sed q̄tum ad consolatōnes
 multas. quas debebat a dño recipere in pre
 senti. prout scriptū in libro dei erat. i. ꝓordi
 natum. ut ex hoc populo illi parceret de tā
 ta offensa. **Q**uod ergo dicit. q̄ quicq̄ agāt
 homies intentō iudicat om̄es. intelligenduz
 est hoc. nō de his que mala sunt fm̄ se: sed de
 bonis seu indifferentibus. **U**nde dicit ps̄. ad
 hoc signandū. **I**nclinauit cor meū ad fa. iu.
 tuas. nō mala opera sed iustificatōes. i. mā
 data. tua. que seruata faciūt hoīez iustum.

Tertio intentio debet esse imaculata. i. q̄
 ille qui facit aliquod bonū et ꝓpter deū. non
 habeat in se maculā peccati mortalis. quia
 de operibz hm̄i et si bona intentōne factis.
 retributōez a deo nō haberet in supna glo
 ria. **U**nde ap̄lus dicit. j. ad Corin. xiiij. **S**i dī
 stribuero facultates meas in cibos paupe
 rum. ⁊ tradidero corpus meū ita ut ardeam
 f. ꝓpter deū seu ꝓpter fidem seruandā martī
 rio me exponā. caritatē aut nō habuero nī
 hil mihi ꝓdest. f. quo ad retributōez eternā
Caritas aut nō ꝓpatit secū maculā alicui⁹
 mortalis. **Q**ui ergo ē in aliquo peccato mor
 tali. ut odio. luxuria. iuidia ⁊ hm̄i. quāta
 cunq; supplicia sustineat pia intentōne. f. ꝓ
 ꝓpter deū. nō tamē inde recipit retributōem
 glorie. **S**ed aliqua alia bona. ut ꝓsperitatē
 liberatōez a multis periculis. dispositōez seu

mollificatōez cordis ad penitētiā. ab min⁹
 suppliciu in alia uita. **E**t sic nō remanet il
 lud bonū irremuneratū. **E**t ad hoc signābū
 dicit ps̄. **I**neternū peccator nō intēdit face
 re iustificatōes. i. mā data ineternū. i. semp
Sed ꝓtūc. qm̄ facit aliqua de genere bono
 rum. ut ieiunia. elemosinas. orōnes. ⁊ hm̄i
 intentōne retributōnis ⁊ ꝓmij. **S**z quādo
 ꝓmittit peccata. tūc nō inclinat cor suuz ab
 iustificatōnes dei. imo ab eis recedit trans
 grebendo. **C**ū aut quis est in gratia et cari
 tate habet intentōne semp seruandi ꝓcepta
 dei. **U**nde ps̄. **P**ulchritudine tua intēdit. i. ex
 gratia que est pulchritudo aīme intentōem
 tuā dirige. **Q**uarto intentō ad hoc ut sit
 recta. oportet q̄ respiciat tanq̄ ab ultimuz
 finē ad retributōez dei. **S**ed notandū q̄ est
 triplex retributio a deo. f. temporalitatis. pe
 nalitatis. et eterne felicitatis. **D**e ꝓma di
 cit **I**sa. j. **O**m̄es sequūtur retributōnes. scz
 tempaliū. **E**t **L**uce. xiiij. dicit saluator. **C**uz
 facis prandiū aut cenā noli uocare amicos
 ⁊ diuites. ⁊ fit tibi retributō. f. alicui⁹ como
 di tempalis. **Q**ui igit̄ inclinat cor suū. i. ꝓ
 ponit ad faciendum iustificatōnes dñi. i. ad
 seruandū mandata et ad faciendū bona ꝓ
 ꝓpter hanc retributōez ut. f. ꝓsperet a deo in
 tempalibz. nō habet rectā intentōez. vñ nec
 meretur. **S**ic et xpc̄ dixit quibusdam nō re
 cta intentōne eum sequentibz. **Q**ueritis me
 non quia uidistis signa: sed quia manduca
 stis ex panibus meis. et saturati estis **J**oh.
 vi. **Q**uidā alij aliqua bona faciunt hac intē
 tione. ut temporale gloriā inde consequant̄
 de quoz numero fuerunt pharisei. de quibz
 xpc̄ ait. **O**m̄ia opera sua faciunt ut uideā
 tur ab hominibus **M**ath. xxij. **S**ed recepe
 runt mercedē suā. dicit ip̄e **M**ath. vi. **D**e
 scda retributōne. f. penalitatis dicitur **I**sa.
 iij. ca. **E**t impio in malū. **R**etributō em̄ ma
 nuū suarū. i. operum fiat ei. **E**t ad **H**ebre. ij.
 ca. **O**mnis ꝓuaricatio et inobedientia ac
 cipit iustam mercedē retributōnis. f. pene.
Qui ergo seruat mandata hac intentione
 ꝓncipaliter ꝓpter retributōnem pene infer
 nalis. f. euitandā. non habet intentionē de
 bitam. nec meritorie operatur. **O**portet em̄
 fm̄ augusti. nō solū timere deū iudicem et
 punitōrem peccatorum: sed etiam ut anxie
 tur pro gloria. de pe. di. vij. **E**t regula iuris
 dicit. **Q**ui ex timore facit ꝓceptū. et si bo
 num est quod facit. non tamen bene facit.
Sic etiam qui cauent se a peccatis. vel bo
 na aliqua faciunt ut non flagellent̄ a deo.
 et non alia intentōne ꝓncipaliter. parum
 vel nihil grati sunt deo. **S**icut achab rex is
 rabel. qui ex cōminatōne **H**elie humiliatus
 est exterius deferendo cilicium et ieiunan
 do. ad euadendum penam sibi cōminatam.

iii. Reg. xxi. De tercia retributione dicit ap[osto]lus de veris fidelib[us]. A d[omi]no accipietis retributione[m] Col. iii. Et hanc esse magna[m] inuenit sapiens dicens Eccl[esiastes] xxi. Inuenies retributione[m] magna[m]. et hoc simpliciter q[uia] in h[uius]m[od]i retributione p[ro]tinent o[mn]ia bona. Juxta illud ps[almus]. In custodiendis illis retributio multa. Et si aliquis intendit deo seruire. et m[an]data eius custodire p[ro]pter bona glorie. s[ci]licet diuitias. honores. pacem. securitate[m]. sanitate[m]. sapientia[m]. gaudiu[m]. et alia h[uius]m[od]i bona. que iustis p[ro]mittuntur in ultima retributione. habendo respectu[m] ad ista p[ri]ncipaliter et non ad deu[m]. adhuc non esset recta intentio: sed amor mercenarius. quo seruus opatur p[ro]pter mercede[m] p[ri]ncipaliter ex labore p[ro]sequenda. Sed seruie[n]do p[ri]ncipaliter deo bona facie[n]do p[ro]pter ip[s]um p[ro]sequendu[m] in quo et ex quo su[n]t o[mn]ia p[re]dicta bona. q[ui]a retribue[n]s est d[omi]nus ut dicitur Eccl[esiastes] xxxv. Iste tal[iter] habet amore[m] filiale[m]. et oculu[m] simpliciter p[er]fecte intentionis bene in gratia operando. Et p[ro]pter hanc intentione[m] semp[er] mere[n]t[ur] et auget[ur] premium eius. Sic g[er]it[ur] sit oculus tu[us] simplex. ut dicere valeas cu[m] ps[almus]. Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes etc.

Capitulum septimum. De electione prout est actus voluntatis.

Qonsequenter agendū de actib[us] volūtat[is] qui sūt in cōp[ar]atione eor[um] que sūt ad finē. respectu quor[um] volūtas dicitur liberū arbitriū. eadē potentia realiter cū volūtatē: sed differēs ratione. Adorū primus dicitur electio. Q[uod] electio sit act[us] volūtat[is]. nō ratio[n]is. patet p[er] p[ri]m[um] in. iii. ethicor[um]. qui dicit. q[uod] electio est desideriu[m] eor[um] que sūt in nobis. desideriu[m] autē est actus volūtat[is]. Sciendū tamen s[ecundum] b. tho. p[ri]ma se[ct]io. q. xiiij. arti. i. q[uod] electio importat in nomīe suo aliquid p[ro]tinentē ad ratio[n]e[m]. et aliquid p[ro]tinentē ad volūtatē. Dicit enī p[ri]m[us] in. vj. ethicor[um]. q[uod] electio est appetitus intellectiu[us] vel appetitus intellectus. Quicunq[ue] autē duo p[ro]currūt ad aliquod unū p[ro]stituendū. unū eor[um] est vt formale respectu alterius. Ante grego. nīcē[n]s dicit. q[uod] electio neq[ue] est appetitus s[ecundum] seip[s]am. neq[ue] consiliu[m] solum: sed aliquid ex his compositū. Sicut enī dicimus aīal ex aīa et corpore compositum esse. Neq[ue] vero corpus esse s[ecundum] seip[s]um neq[ue] aīam solam. sed vtrunq[ue]: ita electione[m] Est autem considerandū in actib[us] anime. q[uod] actus qui est vnius potentie essentialiter vlt[er] habitus. recipit formam et specie[m] a superiori potentia vel habitu. s[ecundum] q[uod] ordinat[ur] inferius a superiori. Si enī aliquis actū fortitudinis exercet p[ro]pter dei amore[m]. actus quidē ille materialiter est fortitudinis. formaliter autē est

actus caritatis. Quis ergo ratio quodāmodo volūtatē p[re]cedat. et ordinet actū ei[us] inq[ui]tum. s[ci]licet volūtas tendit in obiectū suū. s[ecundum] ordinē ratio[n]is. eo q[uod] vis apprehensiva appetitive suū obiectū rep[re]sentat: tamē in h[uius]m[od]i substantia actus materialiter se habet ad ordinem. qui imponit a superiori potentia. Et ideo electio nō est actus ratio[n]is sed volūtat[is]. Perficit enī electio in motu quodā anime ad bonu[m] quod eligit. Et quis electio importet quādam collatōe[m] qua unū alteri p[re]fertur. Cōferre autē sit ratio[n]is: tamē electio nō est essentialiter ip[s]a collatio: sed collatō est p[re]cedēs ad electionē. Electio nō est brutor[um]. Ante greg[or]ian[um] dicit. q[uod] irrationabilia et pueri nō eligunt. Ratio hui[us] est s[ecundum] b. tho. vbi sup[er] arti. ij. q[uod] cū electio sit p[re]ceptio vni[us] respectu alterius. necesse est q[uod] electio sit respectu pluriū que eligi possunt. Et ideo in his que sunt penitus d[et]erminata ad unū. electio nō habet locum. Est autē differentia inter appetitū sensitiuū et intellectiuū seu voluntatem. quia appetitus sensitivus est d[et]erminatus ad unū aliquod particulare. s[ecundum] ordinē nature. vt ex p[re]dictis patet. Voluntas autē s[ecundum] ordinem quidē nature d[et]erminata est ad unum cōmune. quod est bonum: sed ideo terminate se habet respectu p[ar]ticulariū bonorum. Et ideo p[ro]prie voluntatis est eligere. nō autem appetitus sensitivus qui solum est i[n] brutis: et ideo eor[um] nō est electio. Quis autem aīalia appetant aliquid p[ro]pter finē vt comedere p[ro]pter viuere. nō tamē in eis ē electio. quia nō omnis appetitus alicui[us] p[ro]pter finem vocatur electio: sed oportet q[uod] sit cu[m] quadam discretione vnius ab altero. quod esse nō potest. nisi vbi appetitus potest ferri in plura. Item q[uod] brutū aīal p[re]cipit unum potius q[uam] alterum. vt ovīs unā herbā et non aliam. absq[ue] electione mouetur in illud. Sicut etiam ignis absq[ue] electione mouetur sursum nō deorsum. Statim enī quod p[er] sensum vel ymaginatōe[m] representatur bruto aliquid ad quod naturaliter inclinatur eius appetitus. absq[ue] electione in illud mouetur. Et etiam appareant aliq[ui]e mirabiles sagacitates in quibusdam aīalibus. vt canibus. apibus et huiusmodi. procedit hoc inq[ui]tum habent naturalem inclinationem et instinctum ad quosdā ordinatissimos processus: vtpote a sūma arte diuina ordinatos. Sicut et sagittata directe tendit ad signū ex motōne sagittatis. ac si haberet rationē dirigentē. et p[ro]pter hoc dicunt illa animalia sagata et prudētia et nō quia in eis sit ratio vel electio.

Electio est eorum .s. i. que sunt ad finem. sicut voluntas est finis. vt dicit philosophus in tercio ethicor[um]. humano[rum] ac tuū et possibilis. Pro hui[us] de

claratione dicit b. tho. prima scde. q. xij. az ti. iij. q. electio consequitur sententiam seu iudiciu. quod est sicut conclusio sillogismi operatiui. Unde illud cadit sub electioe. qd se habet vt conclusio in sillogismo operabiliu. finis autē in operabilibus se habet vt principium. et non vt conclusio vt dicit phs in. ij. phisicorum. Unde finis inq̄tum huius non cadit sub electione. S; ptingit q̄ id qd est in vna operatione vt finis. in alia operatione ordinatur ad aliquid vt ad finem. Et hoc modo sub electione cadit finis. sicut in operatione medici sanitas se habet vt finis. Unde hoc non cadit sub electione medici: s; hoc presupponit tanq̄ principium. Sed sanitas corporis ordinatur ad bonum comune anime. Unde apud eum qui habet curam de salute anime. potest sub electione cadere esse sanum vel esse infirmum. Nam q̄ apud dicit. Cum infirmo. tunc fortior sum. q̄ potens. ij. Corin. xij. Sed vltimus finis nullo modo sub electione. Sicut etiam id quod ē principium in vna scientia vel demonstratione. potest esse conclusio in altera scientia vel demonstratione. Sed primum principium indemonstrabile in nulla potest scientia esse conclusio. ¶ Est etiam electio solum respectu humanorum actuū. quia vt dicit phs in. iij. ethicozum. Nullus eligit nisi qui eximat fieri per ipsum. Quod sic declarat beatus tho. vbi supra arti. iij. Sicut intentio est finis. ita electio eorum que sunt ad finē. Finis autem vel est actio vel res aliqua. et cū res aliqua fuerit finis. necesse est q̄ aliqua humana actio interueniat. Vel inq̄tum homo facit rem illam que est finis. sicut medicus facit sanitatem que est finis illius. Unde de facere sanitatem dicitur finis medici. vt inq̄tum homo aliqua vitatur vel fruitur re que est finis. sicut auaro finis ē pecunia vel possessio pecunie. Et eodem modo dicendum est in eo q̄ est ad finem. quia necesse est q̄ illud quod est ad finem. vel sit actio. vel res aliqua. interueniente aliqua actione p̄ qua facit illud quod est ad finem vel vitatur eo. et sic electio est semper humanorum actuū.

¶ Est etiam electio possibilium tm̄. Unde phs dicit. iij. ethicozum. Electio non ē impossibile. Huius ratio est fm b. tho. vbi supra. arti. v. quia vt dictum est. Electiones nostre referuntur semper ad actiones nostras. Ea autem que per nos aguntur sunt nobis possibilis. Unde necesse est dicere. q̄ electio non sit nisi possibilium. Similiter ratio eligendi aliquid est. vt ex hoc quod dicit ad finem. possumus consequi finem. Per id autem quod est impossibile. nō potest quis consequi finem. Cuius signum est. q̄ cū in consiliando puenirent homines ad id quod est

impossibile. discedunt quasi non valentes ulterius procedere. Voluntas igitur cōpleta non est. nisi de possibili. Sed voluntas incompleta que dicitur a quibusdā velleitas. potest esse de impossibili. quia. s. vellet illud si esset possibile. Et quia electio nominat actū voluntatis determinatū ad id quod est huic agendū. Ideo non potest esse de impossibili. Et quod benedictus dicit in regula. q̄ si prelatus aliquid p̄cepit impossibile. a subito est temptandū. Hoc iteo dicit. quia an aliquid sit possibile vel nō. subito non debet suo iudicio diffinire: sed in unoquoq; iudicio superioris stare. ¶ Electio autem non est ex necessitate in homine: quia quod possibile est non esse. nō necesse est esse. Huius ratio ex duplici hominis potestate accipi potest. fm b. tho. vbi supra. arti. vj. Potest enim homo velle q̄ non velle. potest agere q̄ nō agere. potest agere hoc vel illud. q̄ velle hoc vel illud. Cuius ratio ex ipsa virtute rationis accipitur. Quicquid enim ratio potest apprehendere vt bonum. in hoc voluntas tendere potest. potest autem ratio apprehendere vt bonū. non solum hoc quod est velle aut agere: sed etiam hoc quod est non velle aut nō agere. Et rursus in omnibus particularibus bonis. potest considerare rationē boni alicuius. et defectū alicuius boni. quod habet rationem mali. Et fm hoc potest unūquodq; horum bonorum apprehendere vt. eligibile aut fugibile. Solum autem perfectum bonum quod est beatitudo. nō potest ratio apprehendere sub ratione mali. aut alicuius defectus. et iteo ex necessitate homo beatitudinem vult. et non potest velle non esse beatus aut esse miser. Electio autē cū nō sit de fine: s; de his q̄ sūt ad finē vt dictū est. non est perfecti boni quod est beatitudo: sed aliquorum particularium bonorum. Et iteo homo nō ex necessitate sed libere eligit.

¶ Circa materiā electiois. §. ij. potest induci illud ps. Beatus quem elegisti et assumpsisti inhabitabit in arboribus tuis ps. lxxij. Signanter autem dicit in singulari. Beatus quem elegisti etc. Nā vt dicit saluator Math. xx. Et itez. xxij. Pauci sunt electi. Nec est contra hanc sententiam. illud quod Job. dicit de electis Apoca. vij. Vbi turbā magnā quam dinumerare nemo poterat. ex omnibus gentibus stantes ante thronum. Nam electi q̄ si in se p̄ multitudinem a nobis quasi innumerabiles sunt: respectu tamē reproborum pauci sunt. Exempli gratia. Desertarius vel saccus arene in se quasi innumerabilis est respectu tm̄ toti arene maris quid paucum est. Sic q̄ electi respectu paucorum pauci sunt. et isti demū beati. iuxta illud qd dictū est p̄ ps. Beatus quem etc. Vbi possunt notari tres electiones fm deum.

Capitulum

Prima est eternalis ad supernam felicitatem ibi. **Beatus quem etc.**

Secunda est rationalis ad humanam dignitatem ibi. et **assumpsisti.**

Tercia est virtualis per nostram voluntatem ibi. **inhabitabit in atrijs tuis.**

Prima igitur electio est .S. iij.

dei ab eterno. qua videlicet elegit ex toto humano genere beatificandos in gloria. de qua apostolus ad **Ephe. j.** inquit. **Benedixit nos deo** in benedictione spirituali. i. plena benedictione. in celestibus. i. in gloria in christo. i. per merita christi. sicut elegit nos in ipso anno mundi constitutionem. **Qui autem et quot sint isti electi.** solus ille no uit qui elegit. **Unde et in ecclesie oratione dicitur.** **Soli deo est cognitio** numerus electorum in superna felicitate locandus. nos autem et si per certitudinem scire non possumus. per aliqua tamen signa data ab ipso in scriptura coniecturare ualemus. **Et ut hec signa in nobis experiantur.** hortatur **petrus** apostolus in secunda canonica ca. j. dicens. **Satagite ut per bona opera certam uestram uocationem et electionem faciatis.** **Hec autem signa sunt tria** que notat sapiens **Ecc. i. xlv.** dicens. **Elegit eum dominus ex omni carne.** et dedit illi cor ad precepta et legem uite et discipline. **Ubi tria nota signa huius electionis.**

Primum est abdicatio malorum delectationum. ibi. **Elegit eum dominus.**

Secundum est observatio diuinorum preceptorum. ibi. **dedit illi cor ad precepta.**

Tertium est frequentatio sacrorum eloquiorum. ibi. **legem uite et discipline.**

Primum ad primum. quis proprie loquatur sapiens de moyses. tamen et intelligi potest de quolibet alio electo. **Unde et hoc canit ecclesia de beato thoma de aquino.** et de quibusdam alijs et uult dicere. **quod que deus eligit extra.** hic ab omni carne. i. delectatione carnali. **delebit inquit dominus ad noe in figuram omnem carnem.** **Est enim multiplex caro.** s. leonum. uisorum. porcorum. canum. hominum. et hominum. **Et caro quidem leonis est delectatio.** quam sibi querunt superbi in honoribus suis. **Caro uisorum est complacentia.** quam sibi querunt gulosi in crapulis suis et ebrietatibus. **Caro porcorum est voluptas lasciuorum.** quam querunt in inmunditijs suis. **Caro hominum est delectatio sensualis.** quam habent aliqui ad suos. propinquos et amicos. et sic de alijs. **Debet igitur dominus aquis biluuij infernalis delere omnem carnem.** i. omnes in carnalibus et uitijs se delectantes. **Et hoc est etiam quod ait apostolus** **Caro et sanguis regnum dei non consequentur.** j. ad **Corin. xv. i.** delectationes prauas sequentes. **Impossibile est enim ait Hiero.** ut presentibus quis et futuris fruatur bonis

Septimum

et de delictis transeat ad delicias. **Unde et saluator** ad discipulos electos ad supernam felicitatem ait. **Ego elegi uos de mundo.** i. de uitijs et delectationibus mundi. **Et ad Ephe. j.** apostolus ait. **Elegit nos.** s. deus ut simus sancti et puri. **Sic fuit electus beatus thomas.** a deo extractus de aquis mundane uanitatis et delectationis uelut alter moyses. **De quo dicitur ad Heb. xj.** **quod elegit magis affligi cum populo dei quam temporalis peccati habere iocunditatem.** patet autem hoc maxime in beato thoma. ex gestis circa puellam ad eum introductam. **Primum ad secundum.** **Certum est quod electi dei uoluntatem habet efficacem ad obseruandum diuina mandata.** que sunt de actibus uirtutum. **Unde ps. ait.** **Mandata tua elegi.** s. ad obseruandum. ab quod tamen necessaria est diuina gratia. que et uelle facit. et obseruare ipsa dei mandata. **Unde dicitur in dicta auctoritate.** **dedit illi.** s. deus cor. i. uoluntatem ad precepta. s. obseruanda. **Ad efficacem autem uoluntatem semper sequitur operatio.** si adsit possibilitas. **Sicut autem illi qui uentur et multum diligunt aliquem superiorum seu prelatum.** non solum precepta facta ab eo sub graui pena: sed etiam simplicia monita. habent ea ut debita obseruari. **Sic et electi dei non solum precepta legis eius: sed etiam simplicia documenta et consilia.** conantur seruare si possunt. **Et ita bona inchoant.** ut ad perfectiora ulterius se extendant. **Unde gregorius super Ezechiel.** **Electi quique sic ad bona tendunt.** ut ad mala perpetranda non redeant. **Sed usque ad finem uite in uirtute proficiant.** de peni. **dis. ij.** **Non reuertebantur.** **Sicut moyses seruauit mandata.** sic beatus thomas. a pueritia sua diuina cepit seruare mandata. nunquam eorum aliquod transgrediendo. quia nunquam commisit mortale peccatum. et amplectens diuina etiam consilia per ingressum religionis semper profecit. ut patet in legenda. **Primum ad tertium** nota. quod que deus eligit infundit sibi magnum effectum circa diuina eloquia. **Enim ipse qui sapientia eterna est dicit.** **Magis quam aurum et argentum sapientiam eligite.** **puer. viij.** **Sapientia precipue dicitur scriptura sacra** **secundum thoma.** in prima parte. q. j. quia plenius et uerius docet de diuinis. quam quecumque alie doctrine. **Dicit ergo sapiens.** quod dedit illi legem uite et discipline. scilicet ad intelligendum et docendum. **Et dicitur lex uita.** quia uitam conferunt anime obseruantis. **Non solum enim illuminant intellectum diuina eloquia: sed etiam accendunt affectum.** **Nunquam non uerba mea sunt quasi ignis dicit dominus per Hieremiam.** quasi diceret utique. quia incendunt ad dilectionem anime. **Unde dicitur Sapi. vij.** **In finibus thesaurus est hominibus sapientia.** quo qui uisus sunt. participes facti sunt amicitie dei. **Sicut**

153

aūt moyses fuit eruditus i omni scientia egiptior et caldeoꝝ Actū. vi. et maxie in diuina sapientia. Sic b. tho. eruditus fuit i scientia tam seculari q̄ diuina. et p̄maxime in theologia. quā et magno studio et oꝝonis suffragio acquisiuit. vt patet in legenda.

Secūdu gen^o electō. §. iij.

nis fm deū existens. est ad humanā dignitatem. quādo est ratiōnabiliter factum. que notari potest in eo qd dicit ps. Et assumpsisti. Assumi dicitur p̄muni locutiōne. qui ad altius aliquid sumitur cōmuni statu. Unde ap̄lus ad Hebre. v. Omnis pontifex ex hominibus assumptus. s. est. Et cum paulum et barnabā dominus elegit ad predicanduz gentibus. quod est officiū presidentiū. dixit. Segregate mibi paulū et barnabā in op^o quod assumpsit eos Actū. xij. Et homines quidem errare possunt in eligendo seu assumendo indignum: sed deus errare nō potest Et ideo beatus quem elegisti et assumpsisti. Et nō solū b̄s est qui assumitur a deo i prelationem. ratiōnabiliter exercens eam: sed et beatissimus super alios. Cū aug^o. Nihil difficilius est episcopi vel presbiteri vel diaconi dignitate. Sed apud deum nihil beatius si eo modo militetur quo impator noster iussit. dif. xl. ante omnia. Ad hoc aut vt ista electō sit ratiōnalis tria requirunt.

Primū ē q̄ fiat sine p̄cedenti ambitōne.

Secūdu q̄ fiat p̄gruenti assūpti dispositiōne.

Terciū q̄ fiat p̄currētī regulari p̄sensione.

¶ Etum ad p̄mū dicitur beatus electus. nō qui se ingerit ad dignitatē: sed qui assumitur a deo et homibz. At em̄ dicit leo papa Principatus quē met^o extorsit aut ambitus occupauit. etiā si moribz aut actibz suis nō offendat. ip̄ius tamē inicitij sui est p̄nitiosus exemplo. j. q. j. Et Crisost. Qui desiderauerit p̄ncipatū in terra. inueniet p̄fusione in celo Sicut dñs elegit seruū suū dauid in regē. q̄ nō querebat neq; cogitabat de regimie: sed oues custodiebat in deserto. Non aut elegit aliquē alium ex septem fratribz eius. de quibus fm apparentiam videbatur samuēli. h̄storiam vide. j. Reg. xvj. ¶ Secūdu quod requiritur est congrua dispositio eligendi seu assumendi. in etate videlicet conueniētī fm canones. scientia cōpetenti. et vita decenti. vt extra de elec. cum in cunctis. Sic dominus ihs elegit primos rectores et pastores nō p̄ueros. quos sapientia sua doctissimos fecit. et sanctitate perfectissimos. dicēs eis. Ego vos elegi vt eatis et fructum afferatis. s. conuersionis animarum. Hinc et Simachus papa. Nilissimus p̄putandus est. si sanctitate et scientia nō p̄cellat. qui est bonore p̄stantior. j. q. j. vilissimus. ¶ Etum ad t̄rcium. vt. s. ratiōnabiliter fiat electio

ad dignitatem. requiritur consensus eligentium omnium. vel maioris partis. qui remota omni affectione p̄sone. et munere pecunie et p̄ce. eligere debent quē credunt magis proficere. Ante moyses p̄ncipatū suū nō dimisit filiis siue p̄sanguineis: sed extraneis d̄ alia tribu. s. ihsu naue. S; nūc (vt ait Hiero) pluzimi querunt colūnas in ecclesia eligere. nō quos plus cognoscūt ecclesie p̄tesse. Sed quos vel ip̄i amant. vel quoz sit obsequijs deliniti. vel p̄ quibz maior quispiam rogauerit. Et vt t̄teriora taceā. qui vt clerici fierent muneribz impetrauerunt. vij. q. j. moyses. Et ideo in h̄mōi electionibz p̄mitti debet oratio. vt fecerunt apli in electōne mathie: dicēs. Tu domie qui corba omnium nosti. ostende quē de his duobz elegeris Actū. j. Sic b. tho. ad dignitatē magisterij assūptus fuit. nō hoc quēres: s; coact^o obedientia. vt patet ex legenda.

Tercia electio est ducēs. §. v.

ad beatitudinē. que fit virtualiter p̄ nostram voluntatem. quod notatur ibi. Inhabitabit in atrijs tuis. Non dicit ponet vel ligabitur: sed inhabitabit. i. voluntarie stabit in atrijs tuis. Atria erant porticus seu claustra circa templum. p̄ que accedebatur ad ip̄m. et significant habitacula seu p̄bitōnes virtutū. p̄ quas patet accessus ad templum militatis et triūphantis ecclesie. Nul lus autem cogitur ad virtutes. sed electōne p̄prie voluntatis in eas ingredit. et inhabitat quis. Unde ambrosi^o. Voluntariuz sibi militem eligit xpc. Voluntariū sibi seruum dyabolus actionaf. xv. q. j. non est. Sūt autē p̄cipua tria dñi atria. in quibz voluntas electoz eligat inhabitare. Primū est sui humiliatio. scdm est dei cōtemplatio. terciū est aduersi tolleratio. De p̄mo dicit ps. in p̄sona cuiuslibet electi. Elegi abiectus esse in domo dei. i. despectus et contemptus. Unde et quasi se declarans. dixit michol vxori sue Tilioz fiam plusq̄ factus suz. et humilis ero ij. Reg. vi. At em̄ dicit greg^o. Euidētissimū signum electoz est humilitas. sicut reproborum supbia. De humilitate beati tho. habes. quādo associauit illum p̄curatorē extra pro negotijs p̄uentus. et in occultatiōne sue scientie. vt patet in legenda. ¶ Secūdu atriu in quo elegit voluntas sancti inhabitare. ē cōtemplatio. Dic em̄ reperit magnam q̄c̄tem et gustum suauem dei. Unde saluator de hac loquens ait. Maria. s. magdalena optimam partem elegit. que non auferetur ab ea Luē. x. Dic em̄ incipit vita p̄templatiua nec deficit in alia vita vt actiua: sed p̄ficitur. Ad hanc tamen non est p̄doneus. nisi bene purgatus a passionibus. Unde in figurā dicitur Exo. xix. Bestia que tetigerit montē

f. contemplationis lapidabitur. lapidibus. f. errorum. et fantasiarū irrationabiliū. Bestia signat hominem passionatū et rudem. Per maxime hoc atrium inhabitauit b. tho. qui frequenter rapiebat in extasi. ut patet quāto crucifixus ei locutus est neapolim et alibi. Tercium atrium est tolleratum aduersorū. Eligunt enim sancti proposito voluntatis sustinere omnia aduersa pacie ter. Unde de sanctis illis machabets dicitur. q. elegerunt magis mori q. cibis inquinari imūdis. et valuerunt infringere legē dei. Machab. j. ut. s. euaderēt mortē sustinētes fortiter cruciatus. Sed et de? (ut dicit greg?) ab electis suis tpali afflictione maculas peccatorū curat tergere. quas in eis in eternū nō vult videre. de pe. dif. j. si peccatū. Hoc igitur considerantes electi. eligunt sponte et aliqui desiderant pati aduersa. Sic et beatus Tho. pacie ter portauit molestias etc. Et si patimur ppter iusticiā beati. Beatus ergo quem elegisti etc.

Capitulum octauū. De consilio.

De consilio quod procedit electione quid sit. de quo dicitur Eccl. xxxij. Omnia fac cū consilio. s. rationis. Abi sciēdus q. consiliū est quedā mentis inquisitō. Pro cuius declaratione dicit b. tho. prima scde. q. xiiij. arti. j. q. electio ut dictū est consequit iudiciū ratiōis de rebus agendis. In rebus autē agendis multa incertitudo inuenitur. quia actōnes sūt circa ptingētia singularia que ppter sui narrabilitatē incerta sunt. In rebus autē dubijs et incertis. ratio nō pfert iudiciū seu sententiā absq. precedenti inquisitōne: et ideo necessaria est inquisitō ratiōis ante iudiciū de eligendis. Et hmoi inquisitō psiliū vocat. Propter quod pbs dicit in. iij. ethicorū. q. electō est appetitus preconsiliati. Pertinet autē psiliū non solum ad ratiōem: sed etiā ad voluntatem. sicut et electō etiā. Nam in actu voluntatis q. est electō. apparet aliquid ratiōis. s. ordo. Et in consilio quod est actus ratiōis. apparet aliquid voluntatis sicut materia. quia consiliū est de his que homo vult facere. et etiā sicut motiuus. quia ex hoc q. homo vult finem. mouetur ad consiliandum de his que sunt ad finē: et ideo sicut pbs dicit in. vj. ethicorū. q. electio est intellectus appetitiuus ut ad electōnez utrunq. concurrere ostendat. Ita Dama? dicit. q. consiliū est appetitiuus: ut consiliū aliquo modo ptinere ostendat ad voluntatez. circa quā et ex qua fit inquisitō. et ad ratiōez inquirentē. Cum autē dicit apłus ad Ephe. j. de deo. q. operatur omnia fm consiliū voluntatis sue. Sci

enduz fm Tho. ubi supra. q. cū in nobis ex inquisitōne que dicitur consiliū. pueniat certitudo iudicij seu sentētie. psiliū inqtū attribuit deo. importat solū certitudinē sentētie et iudicij. nō autē inquisitōnez que fit p discursum. Et fm hoc dicit damascen?. q. deus nō consiliatur. Ignorātis enim est consiliari qd in nobis est nō in deo. Quis autem virginitas et hmoi sint bona certa nō dubia. Certa quidē sunt fm sententiā sapientū et spiritaliū viroz. Sed incerta sunt fm sensū carnalium hominū et pluriū: et ideo non incongrue de his dantur cōsilia. Juxta illud. j. Corin. vij. De virginibus preceptum non habeo. consilium autem do.

Consiliū de quibus re. §. j
bus sit. Abi nota q. fm b. tho. ubi supra. arti. ij. Consiliū est tm de his que sunt ad finē. ut dicit greg? nicens. Cui? ratio est. Quia finis in operabilibus habet ratiōem principij. eo q. ratiōnes eorum que sunt ad finem ex fine sumūtur. Principium autē nō cadit sub questione seu inquisitōne: sed principia oportet presupponere in omni inquisitōne. Unde cum consiliū sit questio seu inquisitō. De fine non est consiliū: sed solum de his que sūt ad finem. Contingit tamen q. id quod est finis respectu quarūdam operationum. ordinari ad alium finem. Est etiam consiliū de his que sunt in nobis: et que per nos fieri possunt. ut dicit Greg? nicens. Nam si de factis aliorum consiliū querimus. hoc est inqtū reputant vnum nobiscum. vel per vniōnem affectus. sicut in factis amicorum consiliamur. vel per modum instrumenti. Nam agens instrumentale et principale sunt quasi vna causa. cum vnū agat p alterum et sicut domin? consiliat de his que sunt agenda per seruū. fm tho. ubi supra. Pro maiori declaratiōne sciendū. q. consiliū pprie importat collatiōem inter plures habitā. non tamen quocūcūq. quia nō vniuersaliū. et necessariorū: sed de rebus agendis. quod etiā ipsum nomen designat. Dicitur enim consiliū quasi confidium. eo q. multi confidunt ad simul conferendum. Est autē considerandū q. in particularibus cōtingentibus ad hoc q. aliquid certum cognoscat plures conditiōnes seu circūstantias considerare oportet. quas ab vno non est facile considerare: sed a pluribus certius reperiuntur. Unde quod vn? considerat alij non occurrit. In necessarijs et vniuersalibus nō sic: sed p se vn? sufficere potest. Appetitur autē cognitō veritatis in huiusmodi. nō q. p se habeat aliquid magnū. ut cognitō vniuersaliū et necessariorū: sed appetitur fm q. est utilis ad operationes. quia actiones sunt circa contingētia: et ideo pprie cōsiliū est de his que agunt a nobis.

Fit etiā consultatō de futuris eventibz. qui nō sunt in nostra potestate. Sed hoc est in q̄tum p̄ futuros eventus cognitos homo dirigitur ad aliquid faciendū v̄ vitandū. Et sic consiliū est non solū de his que aguntur sed etiā de his que ordinant̄ ad operatōnes.

De his autē duobz q̄uis agant̄ a nobis. non dicit̄ esse consiliū q̄uis ordinant̄ ad finem vt dicit̄ ph̄s. s. de rebus paruis que parum iuuant vel impediunt. Quod autē parū est q̄si nihil accipit rō. Scdm̄ est de quo non consiliamur. Ea que determinata sunt qualiter fieri debeant. sicut est in operibus artium que habent certas vias operandi. sicut scriptor non consiliatur quomō lrās trahere debeat. In operibus ergo artium non est consilium. preterq̄ in operibus artium que sunt p̄iecturales vt dicit̄ Greg⁹ nicensis vtputa negociatiua et medicinalis. Quis autem electio sit de omnibus his que aguntur per nos. et electio p̄supponat consiliū hoc non est nisi ratione iudicij et sententie q̄ p̄supponat̄ consilium in electione. Unde q̄n iudicium vel sententia manifesta ē absq̄ inquisitione. non requirit̄ consilij inquisitionē. In rebus enim manifestis ratio non inquit: sed statim iudicat.

In consilio quomodo .§. ij.

procedatur. Alibi sciendum q̄ vt dicit̄ ph̄s in iij. ethicorum. Ille qui consiliatur videtur querere et resolvere et sic p̄ceditur modo resolutorio. Quod sic declarat b. thō. vbi sup̄. arti. v. In omni inquisitione oportet incipere ab aliquo principio. quod quidem si sicut est primū in cognitione: ita etiam sit prius i esse. non est processus resolutorius: sed magis p̄positiuus. Nam cause sunt simplices effectibus. Si autem id quod est primū in cognitione sit posterius in esse. est processus resolutorius: vt potē d̄ effectibus manifestis iudicamus resolueno in causas simplices. Principium autem in inquisitione consilij est finis. qui quidem est prior in intentione posterior: tamen in esse. Et fm̄ hoc oportet q̄ inquisitio consilij sit resolutoria. incipiendo. s. ab eo q̄ in futuro intenditur. quousq̄ perueniatur ad id quod statim agendum ē. Et q̄uis consilium sit de his que aguntur a nobis. et operationes nostre non p̄cedant. modo resolutorio: sed magis compositiuo. s. de simplicibus ad composita: tamen ratio opationum accipitur ex fine. Et hinc est. q̄ ordo ratiocinādi de operationibus est p̄trarius ordini operandi. In ipsa autem inquisitione consilij nō est p̄cessus in infinitum. Sed ip̄a inquisitō consilij est actu finita ex duplici p̄te. s. ex p̄te principij. et ex p̄te finis. Accipitur autē in inquisitione p̄silij duplex principium. Enū p̄rium ex ip̄o genere opa-

bilium. Et hoc est finis. de quo nō est p̄silij vt dictum est: sed supponitur in consilio vt principium aliud quasi ex alio genere assumptum. Huiusmodi autē principia. que in inquisitione consilij supponuntur. sunt quecuq̄ p̄ sensum accepta sūt: vt potē q̄ hoc sit panis vel ferrū. Et quecuq̄ sunt p̄ aliquā scientiam speculatiua vel practicam in vniuersali cognita. Sicut q̄ mechari est p̄hibitus a deo: q̄ homo nō potest viuere nisi nutriatur p̄ueniēti nutrimento. q̄ d̄ his nō inquitur p̄silior. Termin⁹ autē inquisitionis est id qd̄ statim est in p̄tate nostra vt faciam⁹. Sicut ei finis habet ratiōes p̄ncipij. ita id quod agē p̄pter finē habet ratiōes p̄clusionis. Unde id quod p̄mo agendū occurrit. habet ratiōes vt time p̄clusionis. ad quā inquisitō terminat̄. Nihil autē p̄hibet p̄silij potentia infinitum esse. fm̄ q̄ in infinitū possūt aliqua occurrere p̄silio inquirēda. Et licet in singularibus contingit nō possit aliquid certū accipi simpliciter: tamē vt nūc prout assumit̄ in opatione. potest accipi vt certū. De p̄silio loquens ps̄. ait. Deus glorificat⁹ est in cōsilio sanctorū. Sancti ex p̄silij que sibi assumunt et alijs tribuūt. ostendūt magnā sapiētiam et prudentiā. cū ex eis multis obuiant malis. q̄ magna bona p̄curent. q̄ cum hāc sapiētiam q̄ prudentiā ex se nō habeant sed a deo. inde glorificat̄ deus ab hoībz. magnificat̄ et exaltatur ex ip̄o cōsilio sanctorū. Quod patet p̄ exempla. Nam sanct⁹ Joseph p̄nūciata fertilitate septē annoz̄ fructuū terre. q̄ exinde maxima sterilitate septē alioz̄ annoz̄ fm̄ somniū pharaonis. consilium dedit ip̄i regi pharaoni. vt in ānis fertilitatis reponeret maximā quātitatem frumenti. ad p̄uidendum sterilitati seu penurie venturę. vt habetur Gen. xij. Quo facto mirabiliter glorificatus est deus. ex p̄silio q̄ p̄uidētia sācti illius. Sic sanctus daniel p̄iusq̄ declarauit regi nabuchodonosor̄ terribilem sententiā ei iminentem fm̄ somniū eius dixit. Placeat tibi o rex p̄silij meū. et peccata tua elemosinis redime Dan. iij. Quibus peractis dilata est sententia p̄ annū. quā postea incurrit per superbiam. Sed ex consilio et oratione danielis infra tempus statutū sue mutationis in animal brutum fm̄ apparentiam. reducebat̄ aliq̄n ab sensū p̄riū. q̄ deflēs peccatum suū reuertēs ad statū pristinum reposit⁹ est in regno suo. q̄ inde glorificat⁹ ē deus ex p̄silio q̄ adiutorio danielis. Sic q̄ sāctus natham p̄pheta. iij Reg. j. Consulens bersabee vt postularet a dauid regnū p̄ filio suo salomone. ne adonias ip̄m regnum usurparet. cū p̄silio complicū suorū. seruato consilio a dauid regnū filio obtinuit. destitucto p̄silio et p̄iuratiōe adonie cū suis. Et sic

glorificatus est deus. Significat autem bez
sabea ecclesiam uxorem dauid. i. xpi. que edo
cta a spu sancto et consilio eius directa. po
stulat a xpo regnum eternum pro vero filio
suo. quolibet. s. iusto: timens ne ei auferat
ab adonia. i. a dyabolo. cum satellitibus suis
quo obtento glorificatur deus in consilio sa
ctorum. destruens per eos consilia maligno
rum: sicut destruxit per chusi amicum Da
uid consilium achitophel. quod erat contra
bonum populi: qui achitophel erat tate re
putationis in consilijs. q. omnes homines ad
eum recurrerent sicut ad deum. ij Reg. xvj.
Et hoc in figuram: ad significandū q. con
silia pncipum tirānorum. philosophorum 7
demonū. ex quibus intendebāt populū dei sub
uertere. Visitauit de? p amicos suos. s. apo
stolor. martirū 7 doctor. Juxta illud Job.
xij. Abducit. s. deus pncipales in stultū finē
Sic 7 phariseor. qui abiēre 7 pncipiū fecerūt
cū saduceis. ut caperent eū in fōne. s. ibm
pncipiū sunt 7 deus glōficat? Mat. xxij.

Est autem sciendum q. S. iij.
triplex est genus consilij.

Primū ē pncipiū internale qd qd sibi ipi ifert.
Secundū ē pncipiū pticulare qd qd alteri affert.
Tertiū ē pncipiū generale qd qd coitati pferit.
Consilium primum. s. internale est quod
quis facit in semetipso. cuz videlicet aliquid
occurrit agendum dubium. inuestigat ratio
si illud est bonum vel malum. et si bonum
quibus medijs sit utendum. abducendo di
uersa exempla in se. quibus possit illud iu
dicari bonum vel malum. Et de hoc dicitur
sine consilio nihil facias. et post factum nō
penitebis Eccl. xxxij. Quod intelligit vene
rabilis cassianus de consilio interiori. Et sa
lomon puerb. xij. ait. Astutus. i. prudens
omnia facit cum consilio. et intelligit om
nia. s. que sunt dubia ubi consiliū exigitur.
Nam de certis et necessarijs simplicitē vel ex
suppositione alicui? finis. nō oportet consili
ari: quia ratio absq. inquisitione que perti
net ad consilium. subito iudicat illud agen
dum. Non em̄ oportet eum qui vult viuere
consiliari: sed debz comedere quia hoc neces
sarium est et certum. Et similiter qui vult
saluari. non oportet consiliari de obseruan
dis preceptis. q. hoc certum et necessarium
est. Juxta illud Mat. xix. Si vis ad vitam
ingredi serua mandata. Nec oportet uti ve
locitate seu precipitatione sed magis matu
ritate. Unde calixtus papa. Non precipite
mus inquit consilia et opera nostra. Nos ei
tempore egemus. ut maturius quid agam?
bis. l. ponderet. Et aresto. in libro ethicoꝝ.
Oportet quidē tarde pncipiari. velociter autē
exequi pncipiata. Non solū autē pncipio mētis
inuestigandum est. si opus agendum sit bo

num vel malum: sed etiam quod est bonum
vel melius. ut melius eligatur cessante im
pedimento. Verbi gratia. Cum inquirat qd
in seipso. utrum debeat m̄imoniū pncipiari.
vel solutus manere. consideret bona vl ma
la grauamina vel leuamina. que inde sibi cō
tingere possūt. Nam uxorem duendo. si ipsa
erit vana vel iracunda. male sibi habebit et
parum quietis. ut em̄ dicitur Eccl. xv. Nō
est ira sup iram mulieris. et non est malitia
super malitiam eius. Oportebit etiā te solici
tari. quomodo ei placeas. Sed et de expē
sis ornamentorum eius. et gubernatione fa
milie. prouidere tibi necessarium erit. 7 pa
rum temporis valebis deo vacare. Et si so
lutus remanes. tui soli cure incūbis. contē
tiones et querelas mulierum vitabis. Su
spicionibus multis carebis. 7 quod deo ē pla
citur poteris facere. et meritū augē. Pri
mum igitur. s. m̄imoniū. et si bonum sit.
scdm̄ tamen. s. continētia virginalis melius
Unde apłus. j. ad Corin. vij. Si nupserit vir
go benefacit. 7 si non nupserit melius facit
Verū quia nō omnes capiunt verbū. Si quis
videtur continere non posse. melius sibi est
m̄imoniū pncipiari. Unde apłus i dicto
ca. Melius est nubere q. vni. i. diuersis vitijs
carnalibus incendi. Scdm̄ consilium est
particulare. quod alter exhibet alteri. Cum
enim quis non est sufficiens sibi ad consili
um capiendum circa agenda. ab alio consi
lium accipere debet. Quinimo circa ppriaz
vitam et obscura pertinentia ad conscien
tiam. sibi credere nō debet: sed consiliari cū
peritis et bonis vel ex libris doctorū. Unde
Thobie. iij. dicitur. Consiliū a sapiēte sem
per inquire. Dicit autē quis sapiens dupli
citer. Uno modo fm̄ qd. Alio modo simpli
citer. Sapiens fm̄ quid dicit. qui bene iudi
cat de fine alicuius artis vel ministri. et de
his que ducunt ad illum finem. Et sic dicit
sapiens medicus. qui bene iudicat et de sani
tate et de medicinis conferentibus eam. Et
sapiens negociator dicitur. qui bene iudicat
de lucro acquirendo. et de medijs ad ipm̄. et
sic de alijs. Sed sapiens simpliciter dicitur
qui bene iudicat. de ultimo fine totius vite
humane quod est deus. et de perducentibus
ad eum. Et hic est verus sapiens et virtuo
sus. Quia igitur Thobias dicit. A sapiente
sine alia additione. primo et principaliter
consilium querendum est a virtuoso. etiā a
sapienti. i. docto in factis conscientie. Neq.
em̄ a medico quis querit consiliū. s. de nego
ciatōe: s. a docto negociatore. Nec a negoci
atore de medicinalibus: sed a perito medico
Et sic de alijs. Multo magis de pertinenti
bus ad animam. Abi sunt maiora dubia et
magis periculosa. nō debz quis indifferēter

ipsa blanditijs et minis ipm cogere ad manifestandum consilium. Quod prudentissimus puer ut declinaret mris importunitate et tractatum in consilio occultu seruaret. officioso mēbatio usus est. dicens ibi fuisse tractatum. q̄ qlibet vir duas posset h̄re uxores. Quod illa credens et alijs m̄sonis maifestavit. Quare divulgata p̄ urbem puenientes mulieres plurime. quadā die ad locū consilij accesserūt postulantes a senatu tanq̄ equum et ipsas duos posse accipere viros. exq̄ in consilio decretū fuerat viros accipere posse duas uxores. Quod illi admirātes unde hoc pcesserit. cum de huiusmōi nulla fuisset facta mētio. super hoc inquirētes iuenerūt hoc pcessisse ex astutia illius pueri talia referētis. Tñ ad occultandū consilia statuerūt. nullū amplius puez introduci nisi illū tm̄. qui ita caute sciuisset occultare secretū. Valde ḡ male faciunt qui talia reuelant que in secreto ponūt. q̄ qui querūt ea ab eis. ¶ Secundo debent consilia r̄ij habere rectam intentōnem in determinādis. ut non passione ducātur ad placendū vel displicendū his qui pponunt ea que sunt ad bonū pmunitatis vel p̄traria. ut non declinent a regula rōnis. Ante et ipa pgregatio facta pro consilio habendo: consiliū dicitur. a pmuni videlicet intentōne dictum. eoq̄ intuitum mētis omnē in vnum dirigant. s. ad querendū bonū pmune. Et consiliū quasi cōsibium. d. in. l. lra transeunt. quia simul debent sedere. i. mente quiescere a passionibus liberi. fm̄ Isido. di. xv. c. j. Cum ergo tractatur in consilio aliquid iniquum p̄tra ius diuinū. naturale. vel canonicū. non potest dici cōsiliū: sed supcilium. quod signat supbiā. Et ut dicitur puer. xxj. Non est consilium contra dominū. q̄ ipm pmunitē dissipatur. Sicut patet in consilio iudeorū quod fecerunt contra xpm̄. ad tractādum mortem ipius ne amitterent bona temporalia. ex quo tamen secutum est ut amitterēt et tpalia q̄ spiritalia. quanto. s. collegerūt pontifices et pharisai consilium: dicentes. Quid facimus. q̄ hic homo q̄c̄ Job. xj. ¶ Tertio debent id qd̄ in consilio determinat. r̄atōnabiliter executioni mandari. al̄s frustra fierent consilia. Ante et Ister. j. c. dicitur. q̄ septem sapientes qui ex more regio semper aderant regi assuero. scientes leges ac iura maiorū. illoz faciebat cuncta consilio. Et hec est causa frequēter multoz maloz in regimine temporalī q̄ spiritalī. quia que pmuni consilio determinātur: non obseruātur. Et Josephus et Azarias. quia non seruauerūt quod fuerat determinatum. s. ut nō exirent in preliū p̄tra inimicos: rebellati fuerūt occisis duobus milibus de exercitu suo. Et hoc quia sine consilio exierunt in prelium. ut habetur

primo Machabeoz quinto.

¶ Capitulum nonum. de Consensu.

Deinde considerandū est de consensu. Et primo q̄ consensus pertinet ad virtutem appetitiuā. quod patet ex hoc qd̄ dicit Damascenus. Si aliquis iudicet et nō diligat non est sententia. i. consensus. Diligere autē pertinet ad appetitiuā seu voluntatem. Pro cuius declaratione dicit. b Tho. prima scde. q. xv. arti. j. Et consentire importat applicationem sensus ad aliqd̄. Est autē proprium sensus qd̄ est p̄gnoscitiuus rez p̄ntiū. His em̄ imaginatiua apprehēsiua ē similitudinū corpaliū. etiā rebo absentibz quaz sunt similitudines. Intellectus autē ē apprehēsiuus vniuersaliū rōnum. quas p̄t apprehēdere indifferēter. et absentibz et presentibz singularibus. Et quia actus appetitiui virtutis. est quedā inclinatio ad rem ipam. fm̄ quadā similitudinem. ipsa applicatio appetitiue virtutis ad rem ipam. fm̄ q̄ ei liberet. accipit nomē sensus. quasi experientiam quadā sumens de re cui inheret. inq̄tum placet sibi in ea. Et Sapie. j. dicitur. Requite de domino in bonitate. Et fm̄ hoc consentire est actus appetitiue virtutis. ¶ Quis enim sentire p̄rie dictum pertinet ad potētiam apprehēsiuā. tamen fm̄ similitudinē cuiusdam experientie pertinet ad appetitiuā. Et autem Augustin⁹ super Gen̄. attribuit consensum r̄atōni. accipit ibi r̄atōnem scdm̄ q̄ in ea includitur voluntas. Differentia est enim inter assentire et sentire. Nam assentire est quasi ad aliud sentire. et sic importat quadam distantiaz ad id cui assentitur. Sed cōsentire est simul sentire. et sic importat quadam coniunctōnem ad id cui consentitur. Et iteo voluntas cuius est cōdere ad ipam rem magis dicitur consentire. Intellectus autem cuius opatio non est scdm̄ motum ad rem. sed potius everso. magis p̄rie dicit assentire. Quis vnū ponatur pro alio. ¶ Non autem p̄rie consensus est in brutis animalibz. Et ratio ē fm̄ beatū Tho. ubi supra. arti. ij. quia consensus importat applicationem appetitiui motus ad aliquid agendum. in cuius potestate est appetitiuus motus. Bruta autem non habent in sui potestate appetitiuū motum. sed talis motus ē eis ex instinctu nature. Appetit qui dem brutum hoc vel illud. sed non applicat motum appetitiuum. Ante est in eo determinatio appetitus ad aliquid passiuē tm̄. non actiue. quod requiritur ad consensum pro ut est in homine. Ante q̄ Damascenus dicit q̄ post iudicium homo disponit et amat qd̄ ex cōsilio iudicatum est quod vocat sententia

160

id est consensus. Hoc autem non reperitur in brutis. Executio enim operis in eis est ex impetuoso appetitu.

Consensus de quibus §. 1.

sit et in quo differat ab electione. Et quantum ad primum sciendum secundum b. Tho. ubi supra. arti. iij. q. consensus est tantum de his que sunt ad finem. quod sic declarat. Consensus nominat applicationem appetitui motus ad aliquid persistens in potestate applicantis. In ordine autem agibilium. Primo quidem oportet sumere apprehensionem finis. deinde appetitum finis. deinde consilium de his que sunt ad finem. deinde appetitus eorum que sunt ad finem. appetitus autem in ultimum finem intendit naturaliter. Unde applicatio motus appetitui in finem apprehensum. non habet rationem consensus sed simplicis voluntatis. Ea autem que sunt post ultimum finem. in quantum sunt ad finem: sub consilio cadunt. et sic de eis potest esse consensus. in quantum motus appetitui applicatur ad id quod ex consilio iudicatum est. Motus autem appetitui in finem non applicatur consilio. sed magis consilium ipsi. quia consilium presupponit appetitum finis. Sed appetitus eorum que sunt ad finem presupponit determinationem consilij. Et ideo applicatio appetitui motus ad determinationem consilij proprie est consensus. Unde cum consilium non sit nisi de his que sunt ad finem. consensus etiam proprie loquendo. non est nisi de his que sunt ad finem.

Differat autem ab electione consensus secundum b. Tho. ubi supra. eo. q. electio addit supra consensum quandam relationem. respectu eius cui aliquid prelegitur. et ideo post consensum adhuc remanet electio. Potest enim contingere quod per consilium plura inveniuntur ducentia in finem. quorum quodlibet placet. in quolibet eorum consentitur. Sed ex multis que placent. unum preaccipimus eligendo. Sed si inveniatur unum solum quod placeat. non differat re consensus et electio. sed ratione tantum. ut consensus dicatur secundum quod placet ad agendum. electio autem secundum quod preferitur his que non placent. Unde et damascenus dicit. quod post dispositionem quam vocauerat prius sententiam. i. consensum: fit electio.

Consensus ad agenda semper pertinet ad rationem. quod sic probat. b. Tho. ubi supra. arti. iij. Finalis sententia semper pertinet ad eum qui superior est ad quem pertinet iudicare de alijs. Et diu enim iudicandum restat quod proponitur. nondum datur finalis sententia. Manifestum est autem quod superior ratio est. que habet de omnibus iudicare. quia de sensibilibus per rationem iudicamus inferiorem. de his vero que ad rationes humanas pertinent. iudicamus secundum rationes diuinas que pertinent ad rationem super-

riorem. Et ideo quantum diu incertum est. an secundum rationes diuinas res ita agatur vel non. nullum iudicium rationis habet rationem finalis sententie. Finalis autem sententia de agendis est consensus in actum. Et ideo consensus in actum pertinet ad superiorem rationem secundum tamen quod in ratione includitur voluntas ut dictum est supra. Notandum etiam secundum b. Tho. ubi supra. quod consensus in delectationem operis pertinet ad superiorem rationem. sicut et consensus in opus. Sed consensus in delectationem cogitationis. pertinet ad rationem inferiorem. sicut ad ipsam pertinet cogitare. Et tamen de hoc ipso quod est cogitare vel non cogitare. in quantum consideratur ut actio quedam: habet iudicium superioris ratio. et similiter de delectatione consequente. Sed in quantum accipitur ut ad actionem aliam ordinatum: puta ad consensum in opus. sic pertinet ad inferiorem rationem. Et sic intelligitur quod dicit Augustinus super Genesim. quod consensus in delectationem pertinet ad inferiorem rationem. Tamen ratio superior dicitur sentire. non solum quia secundum rationes eternas semper moueat ad agendum sed etiam quia secundum rationes eternas. non dissentit cum debet. Et de iudicium secundum rationes eternas seu diuinas. quod illud tale est secundum vel contra legem diuinam seu mandata dei.

De consensu qui est §. 2.

actus voluntatis inquit psalmista. In domo dei ambulauimus cum consensu psalmista. Et ad hoc exhortabatur christus: dicens. Esto sentiens aduersario tuo dum es in via cum eo. Aduersarius iste secundum expositionem doctorum est primo diuinus. qui dicitur aduersarius. quia aduersatur sensualitati ex concupiscentijs nostris. reprehendendo vitia. Cui tunc consentimus. cum ei obedimus. et sic a carcere infernali liberamur. Hoc autem facientes sancti dicere possunt verbum psalmista. In domo dei ambulauimus cum consensu. Ubi tria possunt annotari.

Primum est motus humane rationis. ibi. ambulauimus. Secundum est locus? debite motus. ibi. in domo. Tertium est modus perfecte actionis. ibi. cum consensu. Etiam ad primum dicit saluator. Io. xv. Posui vos ut eatis. Unde tota vita nostra est quoddam iter. Terminus huius itineris est duplex. videlicet hierusalem celestis sursum. que libera est ab omni miseria. et babilon que deorsum est. scilicet infernus. plenus omni miseria. Ad alteram istarum ambulamus motibus seu actibus rationis. Unde pueri qui non habent usum rationis versus neutram ambulantes. et qui morientes in tali statu baptizati et veniunt ad supernam hierusalem. hoc non est ex aliquibus actibus eorum. sed superabundans meritum christi passionis. quod in baptismo erga eos operatur. Insuper et habentes usum rationis. cum dormiunt ad neutram civitatem seu locum pene-

vel glorie tendunt. quia ligatus tunc est in eis usus rationis. nec tunc merentur vel demerentur. Sed cum quis ratione utitur. si ad malum utitur vel uti potest. si ad malum utitur ea: ambulat versus infernum. Juxta illud Sophonie. i. Ambulabunt ut ceci. quia domino peccauerunt. Ceci autem ambulando in fornem cadunt. et sic peccatores in infernum. Si autem quis ratione utitur ad bonum. versus supernam hierusalem ambulat per viam caritatis. ad quod hortabatur apostolus: dicens. Ambulate in dilectione. ad Ephe. v. ¶ Locus debiti motus rationis humane est ecclesia militans. Unde dicit ps. In domo dei put declarat hiero. xxiii. q. j. omnino consideratis. Et quod domum tuam decet sanctitudo ait ps ad dominum. ideo extra istam domum sunt numero et merito omnes infideles. merito autem extra ipsam sunt mali christiani. Unde dicit Hiero. de peni. di. j. quod ecclesia non est habens maculam neque rugam. maculam. scilicet iniquitatis. rugam infidelitatis. Et ideo qui est aliqua sorte peccati pollutus. de ecclesia dici non potest. Talis ergo non ambulat in domo dei. sed in domo diaboli. id est in imitatione malicie eius. in qua quiescit et demum in inferno. ut dicere valeat. Infernus domus mea est Job. xvij. ¶ Quartum ad tertium sciendum quod perfecta actio hominis unde meritum et premium acquirit: est consensus in bonum. de quo loquitur ps hic cum dicit. Ambulavimus in domo dei cum consensu. Sed sciendum quod est triplex consensus bonus. excludens triplicem malum consensusum. Primus est intelligentie et voluntatis. Secundus sententie veritatis. Tertius est modestie conformitatis. ¶ Primus igitur consensus est. quando intellectus et voluntas conveniunt in unum. ut videlicet quod intelligit intelligentia per fidem: voluntas illud velit operari per amorem. Unde Augustinus dicit. quod credere est cum assentione cogitare. Cogitare est actus intelligentie sue rationis. et assentire actus voluntatis. Et hec duo sunt tanquam vir et uxor. Intelligentia uxor est que materia ministrat generationis filiorum id est productionis bonorum operum. Affectus autem tanquam vir formam prestat. et complementum operum ipsorum in directionem. De coniugio spiritali intelligi potest illud Eccli. q. dicit. Beneplacitum esse spiritui suo et probatum coram deo et hominibus. scilicet vir et mulier sibi consentientes Eccli. xv. Et de his etiam illud exponitur Math. xviii. Si duo ex vobis consenserint super terram. de omni re quam petierint: fiet eis. Et iste est bonus consensus. in quo ambulant qui sunt in domo dei. id est ecclesia. excludens malorum consensusum qui fit a suggestionem diaboli. de quo Thobie. iij. dicitur. Elite ne aliquando peccato consentias. Unde et Augustinus dicit de pe. di. ij. sicut.

quod prima differentia peccati mortalis est cum in corde consentitur libidini. id est delectationi cuiuscumque peccati mortalis. Quod figuratum est secundum ipsum in puella mortua. sed adhuc in domo retenta Math. ix. ¶ Secundus consensus bonus. est sentire sententie veritatis determinate per ecclesiam. nec discrepare a communi sententia doctorum. etsi aliquando proprio intellectui aliud videatur. Unde apostolus ad Ro. xij. Non alta sapientes sed humilibus sentientes. Non solum humilibus sentientes sed etiam humilibus verbis et sententiis. nisi intellectus clare non videat. Cum isto consensu ambulaverunt omnes qui in domo dei. scilicet ecclesie habitaverunt. Nam et doctores ut Hiero. Augustinus. et alij. nisi in aliquibus diversa sentierint et contraria. non tamen illa erant ad fidem pertinentia. vel mores necessarios ad salutem. In huiusmodi enim ambulaverunt cum consensu. si bene intelligatur verba eorum. quibus aliquando videantur dissentire. Et hic consensus bonus excludit consensusum hereticorum. qui conveniunt in errore contra veritatem fidei ecclesiastice. Sicut et Paulus ante conversionem consentiebat iudeis persecutoribus fideles dicens Act. xxij. Ego consentiebam et custodiebam vestimenta. scilicet lapidantium Stephanum. Et hi infideles figurantur per vulpes sampsonis que sunt animalia multum maliciose. habentes caudas colligatas in similes. sed facies contrarias sibi. Sic heretici in materia erroris sui dissentiunt. et aliquando manifeste contrarii sunt. Sed in cauda. id est in conclusionem sue doctrine consentiunt et uniti sunt. in recedendo a veritate fidei. ¶ Tertius consensus bonus est conformitatis in moralibus. Unde ps ad dominum loquens: ait. Habitare facies unanimes in domo. Consentunt enim qui ambulant in domo dei in vivendo uniformiter. quartum ad ea que sunt necessaria ad salutem: evitando peccata. Et hic bonus consensus excludit consensusum iniquorum. de quibus apostolus ad Ro. j. Digni sunt morte non solum qui faciunt sed etiam qui consentiunt facientibus. Et. ij. q. j. notum. dicitur. Facientem et consentientem par pena stringit. ¶ Consensus autem ad malum alterius potest intelligi tripliciter. Primo auctoritative. cum scilicet aliquis prestat auctoritatem et defensionem malefacienti. et hic quanto gravius peccat tanto maiori debet pena constringi. Unde. xj. q. iij. dicit Hiero. Qui sentit peccantibus et defendit alium delinquentem: maledictus erit apud deum et homines. et acrius coarceatur quam qui peccavit. Secundo sentit quis cooperative. De quo sensu dicit Hiero. ea. q. Si quis alterius errori consentit: sciat se cum illo simili modo culpabilem iudicandum Tertio modo sentit quis neglective. id est ne-

gligit corrigere delinquentē cum debet. **En-**
de ait dñs. **Recedite et exite inde. et imundū**
ne tetigeritis Isa. liij. **Sup** quibz verbis dicit
Aug. Hoc est inde exire et imundum nō tā-
gere. voluntate non p̄sentire. et ore non pec-
care. xxij. q. iij. **recedite** Nam fm re. iur. in
vj. Qui tacet cōsentire videtur. cum. s. potest
et debet reprehēdere. **Dic** tamē minori pena
p̄stringitur q̄ peccans.

Capitulum decimū. De impio volūtatis.

Denum videndum est
de actio impatis a voluntate.
Ubi primo sciendū. q̄ impare ē
actus rōnis. p̄supposito tamen
actu volūtatis fm. b. Tho. p̄ma scde. q. xvij.
Unde et p̄h̄s dicit. q̄ appetitiuū obedit rō-
ni. ex quo sequit̄ q̄ rōnis est impare. Est
autem actus rōnis impare essentialit̄. Im-
perans enī ordinat eum cui imperat. ad ali-
quid agendū intimādo vel denūciando. Sic
aī ordiāre p̄ mobū cuiusdā intimatōnis est
rōnis. Sed ratio p̄t aliquid intimare dupli-
citer. Uno modo absolute. que quidem inti-
matio exprimitur per verbū indicatiuū mobi
Sicut si aliquis alicui dicat hoc tibi facien-
dum est. Secundo modo rōnō intimat aliq̄d
alicui mouendo ip̄m ad hoc. Et talis intima-
tio exprimitur per verbum impatiuū modi:
puta cū alicui dicitur. **Fac hoc.** Primū aut̄
mouens in viribz anime ad exercitiū actus
est voluntas. ut supradictū est. Cum igit̄ se-
cundum mouens nō moueat nisi in virtute
primi mouentis. sequitur q̄ ip̄m quod ratio
mouet imperando: fit ei ex virtute volunta-
tis. Ante relinquit̄ q̄ impare sit actus rō-
nis p̄supposito actu volūtatis. in cuius vir-
tute rōnō mouet per imperiū ad exercitiū
actus. **Et nota** scdm. b. Tho. ubi supra. q̄
radix libertatis est voluntas. sicut subiectū
Sed ratio sicut causa est libertatis. Ex hoc
enim voluntas potest libere ad diuersa fer-
ri. quia rōnō potest habere diuersas p̄ceptō-
nes boni. Et ideo philosophi diffiniēunt li-
berum arbitriū q̄ est liberum de rōnō inbi-
tium. q̄i ratio sit causa libertatis. Ex his se-
quitur q̄ imperare p̄prie non conuenit bru-
tis. Nam nihil aliud est imperare (ut dictum
est) q̄ ordinare aliquem ad aliquid agendū.
Ordinare aut̄ est actus p̄prie rōnis. qua
carēt animalia bruta. Et q̄uis per imperiū
fiat impetus ad opus. non tamen p̄ hoc bru-
ta dici possunt habere imperiū. quia habēt
impetum ad opus. nam homines faciunt im-
petū ad opus per ordinatōnem rōnis. vn-
de in eis talis impetus habet rōnōnem impe-
rii. Sed bruta hoc faciunt ex instinctu natu-
re. quia statim appetitus eorum apprehenso

p̄uenienti vel incōuenienti: naturaliter mo-
uentur ad p̄secutōnem vel fugam.

Imperiū precedit **S. ij.**
vsum et est vnus actus tm̄. Quod sic probat
b. tho. ubi sup̄. arti. iij. **V**sus eius quod ē ad
finē fm q̄ est in rōnō referentē ip̄m in finē
precedit electionem ut supradictū est. Unde
multo magis p̄cedit impium. Sed vsus eius
quod est ad finē. fm q̄ subditur potentie exe-
cutiue: sequitur impium. eo q̄ vsus v̄tentis
p̄iunctus est cum actu eius quo q̄s v̄tē. Non
enī v̄ticitur aliquis baculo anteq̄ aliquo mō
opetur p̄ baculum. Impium aut̄ non ē siml̄
cum actu eius cui impatur. S̄ naturaliter
prius est impium q̄ imperio obediā. et ali-
quādo etiam ē prius t̄p̄e. Et sic patet q̄ im-
perium est prius q̄ vsus. **Ante Damascen⁹**
dicit. q̄ impetus ad opus qd̄ fit per imperiū
p̄cedit vsum. **Post** determinatōnem enim
p̄siliij que est iuditiū rōnis: volūtas eligit.
et post electōnem ratio impat ei per qd̄ agē-
dum est quod eligit. et tunc de mō volūtas
alicuius incipit vti exequendo impium rō-
nis. q̄nq̄ quidem voluntas alterius cui al-
quis imperat alteri. quandoq̄ aut̄ voluntas
ip̄ius impantis cum aliquis imperat sibi p̄
Est aut̄ imperium vnus actus cū actu impe-
rati. Nihil enī prohibet (ut dicit. b. Tho. ubi
sup̄. ar. i. iij.) aliq̄ esse fm qd̄ multa et fm qd̄
vnū. Sicut aut̄ in genere rez̄ naturaliuū. ali-
quod totum p̄ponitur ex materia et forma.
ut homo ex anima et corpore. qui est vnus
ens naturale. licet habeat multitudinē par-
tium. Ita etiam in hūanis actio. actus in-
ferioris potētie materialit̄ se habet ad actū
superioris. inq̄tum inferior potētia agit in
virtute superioris mouentis ip̄m. **Forma-**
liter se habet ad actum instrumētī. Et sic pa-
tet q̄ imperium et actus impatus sunt vnus
actus humanus sicut quoddāz totum. s̄ est
multa fm partes. Quā enim vna potentia est
mouens alterā. tunc actus eaz̄ sunt quodā-
modo vnus. Nam idem est actus mouentis et
moti fm philosophum.

Extenditur aut̄ istud **S. ij.**
impium ad actū volūtatis. ad actus rōnis.
ad actū appetitus sensitiui. et ad mēbra cor-
poris. Non aut̄ ad actus aīe vegetabilis. Et
ō singulis horz̄ videndū. Et q̄ actus volū-
tatis sit impatus. p̄bat sic. b. tho. ubi sup̄. ar-
ti. v. **O**mne qd̄ est in p̄tate n̄a subiacet impe-
rio n̄o. Sed actus volūtatis sunt maxime
in p̄tate n̄a. Nam om̄es actus n̄i intantū
dicūtur esse in potestate nostra. inquantum
sunt voluntarij. **Ante** sequitur. q̄ actus vo-
lūtatis imperētur a nobis. **Patet** idēz̄ etiā
ex hoc. quia (ut dictū est) impium nihil est
aliud q̄ actus rōnis ordinantis cum quodā

motione a aliquid agendum. Manifestum
 est autem. quod ratio potest ordinare de actu vo-
 luntatis. Sicut enim potest iudicare quod bonum
 est aliquid velle. ita potest ordinare in ope-
 ratione quod homo velit. Et sic patet. quod actus vo-
 luntatis potest esse impetus. Et ut dicit Au-
 gustinus. cum animus perfecte imperat sibi
 ut velit. tunc iam vult. Sed quod aliquando im-
 perat et non velit hoc contingit ex hoc quod non
 perfecte imperat. Imperfectum autem impe-
 rium contingit ex hoc. quod ratio ex diuersis par-
 tibus mouetur ad imperandum vel non im-
 perandum. unde fluctuat inter duo et non per-
 fecte imperat. Item sicut in membris cor-
 poralibus quolibet membrum operatur. non
 sibi soli sed toti corpori. sicut oculus videt to-
 tum corpori. Ita in potentibus anime. Nam in-
 tellectus intelligit non solum sibi sed omnibus
 potentibus. et voluntas vult non solum sibi sed
 omnibus potentibus. et ita homo imperat sibi
 actum voluntatis. in quantum est intelligens et
 volens. Item cum imperium sit actus ratio-
 nis ille actus imperatur qui subditur ratio-
 ni. primus autem voluntatis actus non est
 ex ordinatione rationis sed ex instinctu supe-
 rioris cause. et ideo non oportet quod eat in in-
 finitum. Imperatur etiam actus rationis
 Dicit enim Damascenus. quod homo libero ar-
 bitrio. exquirat. scrutatur. iudicat et dispo-
 nit. Et hi sunt actus rationis. Pro cuius de-
 claratione dicit. b Tho. ubi supra. arti. vi. quod
 quia ratio supra seipam reflectitur sicut or-
 dinat de actibus aliarum potentiarum. ita etiam or-
 dinare potest de actu suo. Unde et actus suus
 potest etiam esse impetus. Sed attendendum
 quod actus rationis potest considerari tripliciter
 Uno modo quantum ad exercitium actus. et sic
 actus rationis semper impari potest. sicut cum
 indicitur alicui quod intendat et ratione utatur.
 Alio modo quantum ad obiectum respectu cuius
 duo actus rationis attenduntur. Primo quidem
 ut veritatem circa aliquid apprehendat. et hoc
 non est in potestate nostra. Hoc enim contingit
 per virtutem alicuius luminis naturalis vel su-
 pernaturalis. Et ideo quantum ad hoc actus ra-
 tionis non est in potestate nostra nec impari potest
 Alius autem actus rationis est dum his que ap-
 prehendit: assentit. Si igitur sint talia apprehen-
 sionibus quibus naturaliter intellectus assentiat.
 sicut prima principia. assensus talium vel dis-
 sensus non est in potestate nostra. sed in ordi-
 ne nature. et ideo proprie loquendo nec impio
 subiacent. Sunt autem quedam alia apprehen-
 sionibus. que non ita vincunt intellectum. quin
 possit dissentire vel assentire. vel saltem assen-
 sum vel dissensum suspendere. propter aliquam
 causam. Et in talibus assensus ipse et dissensus
 in potestate nostra cadit et sub imperio est.
 Imperatur etiam appetitus sensitivus et sub-

tacet imperio rationis sed non totaliter. Quod
 sic declarat. b Tho. ubi supra. arti. vii. Appeti-
 tus sensitivus in hoc differt ab appetitu in-
 tellectivo qui dicitur voluntas. quia appeti-
 tus sensitivus est virtus organi corporalis. non
 autem voluntas. Omnis autem actus virtutis
 utentis organo corporali. dependet non solum
 ex potentia anime. sed etiam ex corporali or-
 gani dispositione. Sicut visio ex potentia visi-
 ua et qualitate oculi. per quam iuuatur vel im-
 peditur. Unde actus appetitus sensitivi. non
 solum dependet ex vi appetitiva. sed etiam ex
 dispositione corporis. Illud autem quod est
 ex parte potentie anime. sequitur apprehen-
 sionem. Apprehensio autem imaginacionis cum
 sit particularis. regulatur ab apprehensione
 rationis que est vniuersalis. sicut virtus acti-
 ua particularis. a virtute actiua vniuersali.
 Et ideo ex ista parte actus appetitus sensiti-
 ui. subiacet rationis imperio. Qualitas autem
 et dispositio corporis. non subiacet imperio
 rationis. et ideo ex hac parte impeditur. ne
 appetitus sensitivi motus subdatur totaliter
 imperio rationis. Contingit etiam quandoque
 quod motus appetitus sensitivi subito concitatur
 ad apprehensionem imaginacionis vel sensus.
 et tunc ille motus est preter imperium ratio-
 nis. quod potuisset impediri a ratione si pre-
 uidisset. Unde et philosophus dicit in primo politi-
 ce. quod ratio preest concupiscibili et irascibili
 non principatu disponente qui est ad liberos.
 qui non totaliter subduntur imperio. Et propter
 hoc dicit Augustinus R. o. vii. Non enim quod vo-
 lo bonum hoc ago. quia. scilicet. vult non concu-
 piscere. et tamen concupiscit. Solummodo quo ad
 primos motus. quod provenit ex dispositio-
 ne corporis per quam impeditur appetitus
 sensitivus. ne totaliter imperium rationis se-
 quatur. Contingit etiam hoc propter subitum
 motum concupiscentie. Actus autem ani-
 me vegetabilis ut digestio. formatio corpo-
 ris per generationem et huiusmodi. nullo modo
 subiunguntur imperio rationis. Quod sic pro-
 bat. b Tho. ubi supra. arti. viii. Ratio impe-
 rat per modum apprehensivae virtutis. Cum au-
 tem omne agens aliquo modo appetat fines.
 appetitus naturalis non sequitur aliquam ap-
 prehensionem sicut appetitus animalis aut in-
 tellectivus. Et ideo illi actus qui procedunt
 ab appetitu animali vel intellectivo: possunt
 a ratione impari. Non autem illi qui procedunt ab
 appetitu naturali. Huiusmodi autem sunt actus
 anime vegetabilis. Unde Gregorius nicensis di-
 cit. quod vocatur naturale. quod est generativum
 et nutritivum. et huiusmodi non persuadetur a
 ratione. Imperio rationis mouentur membra
 corporis ad actus suos. nisi cor et membrum
 genitale. Quod sic declarat. b Tho. ubi supra. ar-
 ti. ix. Membra corporis sunt organa quedam

potentia anime. Ante eo modo quo se hñt
 potentie anime. ad hoc q̄ obediunt rationi.
 hoc modo se habent q̄ membra corpis. Quia
 igitur vires sensitivæ subduntur imperio ra-
 tionis nō autem vires naturales. Ideo om-
 nes motus membrorum que movētur a poten-
 tijs sensitivis: subduntur imperio rationis.
 Motus autē membrorum qui p̄sequuntur vires
 naturales non subduntur imperio rationis.
 Et nota q̄ sicut in his que ad intellectum
 et voluntatem pertinent. primū inveniē ibi
 quod est s̄m naturam. ex quo alia derivant.
 sicut a p̄gnitione principiorū naturaliter no-
 torum. p̄gnitio cōclusionum. et a voluntate
 finis naturaliter desiderati: derivant electio
 eorum que sunt ad finem. Ita in motibus corpa-
 libus p̄ncipiū ē s̄m naturā p̄ncipiū autē corpal-
 morū ē a motu cordis. vñ motus cordis corpal-
 ē s̄m naturā n̄ s̄m volūtate. An Greg. nice-
 n̄ dicit. q̄ sic generatiuū q̄ nutritiuū n̄ obe-
 dit rōni. ita nec pulsatiuū qd̄ ē vitale. Pul-
 satiū autē appellat motū cordis q̄ manifesta-
 tur per venas pulsatiles. De membro ge-
 nitali dicit Aug. in. xij. de civi. dei. q̄ hoc mē-
 brum non obediunt rōni. quia motus in eo
 insurgunt etiam nolente homine: est ex pe-
 na peccati. ut. s. aīa sue inobedientie ab deo
 penam patiat. per quod peccatum origi-
 nale ad posteros transmittitur. Sed p̄ba in
 libro de causa motus animalium assignat cau-
 sam naturalem. quia ista duo mēbra. s. cor q̄
 pudendum. non subiacent impio rōnis. ex eo
 videlicet. q̄ utriusq̄ horū est quasi quoddam
 animal sepatum. inq̄tum est p̄ncipiū vite.
 P̄ncipiū autē est virtute totū. Cor em̄ p̄n-
 cipiū est sensuū. Et ex membro genitali exit
 virtus seminalis. q̄ est virtute totum aīal. et
 id hñt p̄rios motus naturaliter. q̄ p̄ncipia
 oportet esse naturalia. ut dictū est supra.
Da imperiū tuū pue .§. iij.
 ro tuo ps. Loquit̄ p̄beta ad dñm orans. Et
 p̄t intelligi de triplici imperio.
 Primū est impium diuinale q̄ reuerendū.
 Secundū est impium tpale et discernendū.
 Tertiuū est impium infnale et custodiendū.
 Primum imperium absolute est domini
 dei cui subiacent omnia. Ante Machabeus
 in oratōe dicebat Iester. xij. Dñe deus om-
 nipotens in ditōne tua cuncta sunt posita. q̄
 non est qui possit resistere voluntati tue. Et
 Aug. Nihil in mundo fit q̄ de illa aula cele-
 stis et eterni impatoris non egrediatur. o-
 perative. s. vel promissive. Nec tamen aliq̄
 mali permittet eueire in vniuerso. nisi ex
 illo malo omnipotentia et bonitas sua elice-
 ret maius bonum. Sicut ex crudelitate ti-
 rannorum et rabie infidelium. elicitur potētia
 et coronatio martirum. Et ex errore heretico-
 rum doctrina rabiosa doctorum. Ante autē

q̄ deus ipse carni nostre esset vnitus multū
 rigide exercebat imperium. tanq̄ spiritus q̄
 est aduersus carnē ipsi non parcēs. Non p̄-
 manebit inquit spiritus meus in homine in
 eternum quia caro est Gen. vi. Ante et dilu-
 uio deleuit omnem carnē exceptis reserua-
 tis in archa. Sodomitas in igne cōsumpsit.
 Israhelitas p̄stravit in bēmo. Iudeos in ba-
 bilonia captiuauit. Propter quod dicebat
 deus vlciscens dñs et habens furorē vlciscēs
 dñs in hostes suos. et irascens inimicis suis
 Naum. i. Sed postq̄ vnitus est carni nostre
 per incarnatōem. ex his que passus est: di-
 dicit cōpati infirmitatibus nostris. Et hoc est
 quod p̄beta petit cum dicit. Da imperium
 pueo tuo. Hoc est petere incarnari. ut ipse
 mitius incarnatus agat et clementius erga
 genus humanum. Nam subito ab initio sue
 p̄ceptōnis datum est sibi imperiū vniuersū.
 ut in nomine eius omne genu flectat. Mul-
 tiplicabit̄ eius imperium inquit ysaias. ix.
 c. de ipso xp̄o loquens pueo nato in mundo.
 Et ipse post resurrectionem dixit discipulis.
 Data ē mihi om̄is potestas in celo q̄ in ter-
 ra Mat. vi. Non q̄ tunc fuerit sibi data d̄
 nouo sed tūc cepit manifestari potestas da-
 ta ut dicit magister in. iij. sentētiar. Et tū
 ad secundū imperium large sumpto isto vo-
 cabulo. importat quoddam dominiū quod
 quis habet sup̄ aliquem vel aliquos. ex quo
 potest ip̄s aliquid impare seu precipe et illi
 tenent̄ obedire. Et sic pater habet imperiū
 sup̄ filios ut ei in licitis debeant obedire. An
 dicitur Deutro. xxi. Si genuerit homo filiū
 p̄tumacem q̄ p̄teruū. qui non audiat patris
 vel matris imperium. q̄ cohercitus obedire
 cōtempserit. accusatus ab eis senioribus ciui-
 tatis. de sua inobedientia et inordinata vita
 lapidari iubetur a populo. Sic et maritus
 imperium habet sup̄ uxorem. precipue circa
 gubernatōem domus. Et ideo quia vasti re-
 gina vxor assueri regis a r̄ge vocata noluit
 venire ad p̄uuiū suum: de p̄silio sapientum
 suorū repudiata fuit. et regno p̄uata. qui
 hoc p̄sulerunt ista d̄ causa. ne p̄iuges per-
 sap̄ atq̄ metorum quipenderent imperia ma-
 ritorum Iester. i. Domini q̄ tpales sibi subdi-
 tis imperant. Iuxta illud puer. viij. Per me
 reges imperāt. Et multo magis reges in re-
 gnis suis. Unde dixerūt decem trib: roboaz
 filio salomonis. regnū suscipienti post mor-
 tē patris. Imminue de regno patris tui du-
 rissimo q̄ d̄ iugo grauissimo quod imposuit
 nobis. et seruiemus tibi. iij. Regum. xij. Da
 certos quoq̄ imperium dicitur habere sup̄
 oues sibi cōmissas. et ille tenentur obtempe-
 rare in his que pertinent ad salutem fidelium
 seu ad necessaria ad salutem. al̄s mortem aīe
 incurrerēt. Dicitur enim Deutro. xvij. a to-
 mino. Qui sup̄bierit nolēs obedire sacerdo-

tis imperio: morietur homo ille. **A**postolus quoque titum discipulum suum episcopum admonet: dicens. **A**rgue cum omni imperio. id est auctoritate ostensa et rigiditate. **Q**uis enim ut dicit **Seneca**. melius imperat qui remissius imperat. **H**oc verum est coopando nimiam severitatem quam communiter reprobant iura divina et humana. et natura ipsa male tolerat. **P**ropter quod dicit **Crisostomus**. Melius est. id est minus malum habere deo reddere rationem de nimia misericordia. quam de nimia severitate. **xxviij. q. vij.** alligant. **N**imia tamen remissio et multum excessiva nimis solet nocere subditis. propter quod dicit **Ecclus. xliij.** Melior est iniquitas viri quam mulier benefaciens. **Q**ue auctoritas a quibusdam sic exponitur. Melior est severitas prelati. etsi cum aliquali excessu. quam nimia molities et remissio. ex qua subditis benefacere videatur. **A**lerum ex his imperiis nullus appellari consuevit imperator. nisi ille qui tenet monarchiam mundi. et preest omnibus in temporalibus. **E**nde **Hiero.** In apibus princeps unus est. **G**rues unam sequuntur ordine iterato. **I**mperator unus. **vij. q. j.** in apibus. **T**alis dignitas imperialis primo videtur fuisse in gente assyriorum. ut in nabuchodonosor et assuero. **D**einde in medijs et persijs. sub cyro et dario et quibusdam alijs. **E**xinde in grecijs sub alexandro magno. **D**emum in romanis quorum primus imperator **Julius cesar** fuit. **E**t sub eius successore **Octaviano** natus est **xpc.** **E**t sub **Tiberio** baptizatus et crucifixus. ut patet **Luc. iij.** **S**ed considerans prophetam quod imperatores et quicumque rectores qui non sunt servi dei. quales sunt infideles omnes. multa mala oppressiones et persecutiones cruciatu et occisiones inferunt servis dei. ut patet de imperatoribus infidelibus. **D**ioeletiano. **maximiano.** **decio.** **nerone.** et alijs paganis. **J**uliano apostata. **constantio heretico.** et alijs plurimis. ideo petit **ps.** imperium suum. id est dignitatem siue imperialem siue regalem siue qua lemunciam presidentiam dari puero suo. id est seruo suo. **E**statum est enim in scriptura servum vocare puerum. ut illud **Mathei. viij.** **P**uer meus iacet in domo palitico. quem **Lucas euangelista** appellat servum. **I**mperium autem et quecumque prelatio dicitur imperium dei. quia ut dicit **Aplus ad Ro. xij.** **O**mnis potestas a domino deo. **E**t **Dani. iij.** **S**ciat homines quia dominatur excelsus in regno hominum. et quicumque voluerit dabit illi. **E**t **Aug. i. de ci. dei.** **P**rovidentia divina: regna constituentur humana. **E**xaudita fuit oratio prophete predicta. scilicet **da** imperium puero tuo. quoniam **Constantinus** imperator factus est **xpianus** et servus dei. **E**x quo facto ecclesia dei fuit mirabiliter exaltata in temporalibus et spiritualibus.

Est autem alia dignitas .§. iij.

in ecclesia seu in orbe que antecedit dignitatem imperialem videlicet papatus. **Q**uis enim utraq; dignitas principium habuerit a **xpo** summo pontifice et summo imperatore. ut dicit **di. x.** **Q**ui inter mediator. **N**on tamen ex equo se habet et de pari iste dignitates: sed subalternatim. ita quod imperator sit sub papa. **Q**uod ostenditur ratione. similitudine. et auctoritate. **R**atione quidem. quia ut dicit **plis. xij. metha.** **E**ntia nolunt male disponi. **M**ale autem vel minus bene disponerentur. si membra ecclesie seu fideles. qui sunt nobilissima entia in mundo. per plures gubernarentur ex equo. **N**am frequenter quod uni placet alteri displiceret. **E**t quod unus statueret alius destrueret. **S**icut defaecto pluries contingit. quando eveniunt controuersie inter papam et imperatorem. **N**on autem dicendum est imperatorem esse super papam sicut nec caro super spiritum. nec tempore super spirituale. **S**ed papa est super imperatorem. **E**ntia primo. scilicet **petro** dixit **xpc.** **P**asce oves meas **Jo. vlti.** **E**t ideo si imperator ovis **xpi.** id est fidelis esse desiderat. oportet ut summo pastori regimine et imperio se subditum fateatur. **ar.** ad hoc **di. x.** suscitatus. **I**n huiusmodi signum papa confirmat et consecrat seu benedicit imperatorem. **D**icit autem **apulus ad heb. viij.** quod minor a maiori benedicitur. **I**nsuper papa imponit imperatorem cum subest causa. **S**icut **Innocentius** deposuit **fridericum.** quod non posset si maior non esset. **P**ar enim in pare non habet imperium. **dis. xxj. inferior.** **T**ranstulit quoque papa imperium de grecijs in francos. et de francijs ad **Alemanos.** ut patet **dis. lxij. adrianus.** quo ad primum. et in **c. sequenti** quo ad secundum. **E**xcommunicat quoque papa imperatorem sicut **Innocentius** papa archidiaconum imperatorem excommunicavit. **E**t **ambrosius** qui non erat papa **theodosium** magnum imperatorem ab ecclesia cum excommunicatis excludit. ut **di. xcvi. duo.** **P**robatur et hoc similitudine. **N**am et ecclesia militans imitatur inquam potest triumphantem. que sub uno principe gubernatur. scilicet deo. **S**ic et decet ecclesiam principem sub uno pontifice summo. regi et gubernari. qui tamen non dicitur imperator. sed summus pastor. seu papa. id est pater primus. ut nouerit se non quasi tyrannum dominari in clero et fidei populo. sed tanquam patrem omnium visceroso amore cunctos diligere. et posse iuuare. **C**omparantur etiam hee due dignitates soli et lune. papatus soli quod est luminare maius. et imperium lune quod est luminare minus. **S**icut ergo luna inferior est et lumen recipit a sole. **S**ic imperator inferior est papa et lumen sue potestatis suscipit ab eo. **A**uctore inter prebatur. **D**icit enim **gelasius** papa **Anastasio** imperatori scribens. **D**uo quippe sunt imperator **auguste.** quibus principaliter hic mundus regitur. aucto-

ritas sacra pontificum. et regalis potestas. in quibus tanto grauius est pondus sacerdotum quanto etiam propriis regibus in diuino rebitu sunt examine rationem. di. xvij. duo. Hinc et Ambrosius in eodem. c. Si sublimitatem episcopalem regum fulgore pares. et principum dyademati. longe erit inferius. quam si plumbi metallus ab auri fulgore pares. Quippe cum videas regum colla et principum submitti genibus sacerdotum et exosculata eorum dextra. orationibus eorum crebatur se communi. Item Jo. papa ad honorium inquit. Si imperator catholicus est. filius est. non presul ecclesie. Quod ad religionem appetit. discere ei appetit. non docere. di. e. si imperator. Unde et de ecclesiasticis personis et rebus pertinentibus ad eum disponere. nisi persuadendo et consulendo. ad hoc di. xvij. bene quidem. Si qua autem dispo fuerunt circa ecclesiastica. intantum sunt valida inquantum ecclesia approbavit. ut. xvij. q. iij. si quis suadente. §. qui autem. Dabet tamen papa utrumque gladium. scilicet temporalem et spirituales. Spirituales quidem ut excommunicationis et huiusmodi. quem uniuersaliter ad omnes exercere valet. Temporalem autem in terris ecclesie per suos ministros exercet. In alijs autem ciuitatibus utitur in supplementum defectus. cum ad eum appellatur vel alio modo. Et in huius figuram dixerunt apostoli domino ecce gladius duo hic Luce. xxij.

Tertium imperium. s. §. v.

internale. est in quolibet. Est enim voluntas tamquam regina et imperatrix actuum aliarum potentiarum et membrorum corporis. Et in hoc differt homo a brutis. quod dominus habet actum suum. quod illa non habent. Unde Seneca. Mis tibi dem magnum imperium. Impera tibi ipse. Et hoc signatur. scilicet exercitum huius imperij rectum. in eo quod dicit cetero christo. Ego. scilicet homo sub potestate constitutus sum. habens sub me milites. et dico huic vade et vadit. et alio veni et venit. et suo meo fac hoc et facit. Abi innuit imperium voluntatis. que est sub diuino imperio. super triplex genus potentie. scilicet appetitiue cuius dicitur dico huic vade et vadit. Affectus enim voluntatis extendit se ad rem volitam seu amatam. Secundo apprehensiuue siue interioris siue exterioris. quod notatur cuius dicitur. et alio veni et venit. Per hoc enim quis intelligit. cum similitudo rei venit seu recipit in ipso sensu vel intellectu. Tertio executiue siue motiue in eo quod dicitur. seruo meo fac hoc et facit. Seruus noster est corpus. in quo est vis motiua membrorum. Et hoc tunc facit quod sibi imperat. quando membra mouet et opatur secundum rationem. Vel sic. Dicit quis vade et vadit. cum resistit temptationibus vitiorum. Tunc enim recedunt saltem ne dominentur. Dicit alio veni et venit. cum bonis inspirationibus acquiescit. optans ut veniant et permaneant. Seruus est corpus quod tunc facit quod sibi dicit dominus spiritus. cum casti-

gat et mortificat se concupiscentiis suis.

Capitulum undecimum de usu.

De usu quo sit actus voluntatis et diuersis distinctionibus eius. Abi sciendum quod usus rei alius cuius secundum b. Tho. prima secunde. q. xxj. importat applicationem illius rei ad aliquam operationem. Unde et operatio ad quam applicamus rem aliquam dicitur usus eius. Sicut equitare est usus equi. et percutere est usus baculi. Ad operationem autem applicamus et principia interiora agendi. scilicet ipsas potentias anime vel membra corporis. ut intellectum ad intelligendum. et oculum ad videndum. et etiam res exteriores sicut baculum ad percutiendum. Sed manifestum est quod res exteriores non applicamus ad aliquam operationem nisi per principia intrinseca que sunt potentie anime aut hitus. Potentiarum autem organa sunt membra corporis. Ostensum est autem superius quod voluntas est que potentias anime mouet ad actus suos. et hoc est applicare eas ad operationem. Unde manifestum est. quod vti. primo et principaliter est voluntatis tanquam primi mouentis. rationis tanquam dirigentis. Sed aliarum potentiarum tanquam exequentium. que operantur ad voluntatem a qua applicantur ad agendum. sicut instrumenta ad principale agens. Actio autem proprie non attribuitur instrumentum sed principali agenti. sicut edificatio edificatori.

Sed pro maiori declaratione §. i.

ratione dicit b. Tho. in primo sententiarum. di. j. quod vti tripliciter. Primo modo putat nominat quoddam operationem. secundum quod dicimus usum alius rei esse bonum vel malum. Et secundum hoc videtur diffiniri ab aug. cuius dicitur. quod vti est aliquid assumere in facultate voluntatis. id est ut utens operetur de eo quod vti ad nutum voluntatis. Secundo modo dicitur frequentiam operationis. et sic usus est idem quod consuetudo. Et secundum hoc diffinit victorinus. quod usus est actus de potentia frequenter elicitus. Et tertio modo dicitur vti respectu eorum que ordinantur ad finem. Et sic sumitur hic cum distinguitur contra frui. Et diffinitur ab Aug. quod vti est quod in usum venerit. referre ad id quo fruendum est. Abi notandum. quod totum hoc quod dicitur. id quod in usum venerit. ponitur loco vnius dictionis. et est circumlocutio huius quod dico vti. quod est obiectum huius actus vti. Actus autem conuenienter per suum obiectum diffinitur. Et autem quod est ad finem inducit ad finem per imperium voluntatis. Unde vti est actus voluntatis. que est uniuersalis motor virtutum secundum ordinem ad rationem.

Quibus rebus sit vti §. ij.

dicendum quod vtilia sunt omnes creature mundi. Opera nostra. et pene temporalia. que hoc omnia debemus in deum referre. ut in finem. Pro cuius

declaratōne dicit. b Tho. ubi sup. q̄ quecūq̄ sunt bona. non hñt bonitatē nisi in q̄tū ac- cedūt ad similitudinē bonitatis diuine. Unde oportet q̄ cū bonitas sit ratio dilectōnis et desiderij. q̄ om̄ia amētur in ordine ad bonitatem primā. i. diuinā. Omne autē quod bonū est. a deo est. vñ que ab ip̄o non sunt. nec querenda sunt. nec utendū est eis. Et nullo peccato utendū est. q̄ peccatū nō est a deo. Pena autē a deo est. et id ea utendū est. et ordināda in finē. fm̄ q̄ promouet meritū hominis. ducens eū in p̄sidentem p̄prie infirmitatis. et scdm̄ q̄ purgat p̄cā. Sic et res mūdi quia ab ip̄o sūt: eis utendū est. vel inquantū p̄ferūt ad dei p̄gnitōem. ostēdentes eius magnitudinē. vel inquantū sūt in subsidiū vite n̄re ordinate in deū. Q̄ em̄ dicatur creature esse facte in obitū et miscipulā peccati insipientiū. hoc est ex p̄te hominis. in q̄tū abutā eis. sistentō in eis vt in fine. et nō ex p̄te ip̄arū creaturā. Similiter opa n̄ra que mala nō sunt. ab ip̄o sunt. et p̄pter ip̄m faciēda. nō q̄ quālibet opatōnem oporteat semp actualiter referre in deum. sed sufficit q̄ habitualiter p̄stituat finē in deo sue volūtatis.

Usus autē non solū est .S. iij.
 in via. sed etiā in patria quo ad quedā. Pro cuius declaratōne dicit. b Tho. ubi supra. q̄ usus cū sit eorū que sunt ad finē. quedā sunt p̄tingētia finez et includētia ip̄m. Et hec sūt que nō repugnāt p̄fectōni finis. sicut dispositiōnes materie manent cū forma substantiāli. Et taliū erit usus in patria. Sicut p̄fectōnes naturales. et septem dona sp̄s sancti. et alia que ex sua ratōne imp̄fectōnem n̄ dicūt. Quedā autē sunt ad finē sicut distantia a fine. vt motus et h̄. et istis p̄pter suā imp̄fectōnem nō p̄parit finis. Et horū nō erit usus in patria. sicut pene. actus fidei. spei. cibi. et h̄.

Differt autē usus dei in rebo creatis. ab usu n̄ro in duobz. Primo q̄ deus usum suuz quo utit̄ rebo: refert ad bonitatem suā. Nos autē non ad bonitatē n̄ram sed ip̄ius. Secūdo. q̄ nos referimus usū n̄rū quo opamur circa creaturas ad utilitatē n̄ram. Ipse vō nō ad utilitatē suā: sed n̄ram. Primū ostēdit magister dī. j. in opibz misericordie creatōnis et iusticie. **Usus electōnem sequit̄. et p̄cedit executōnem opis. Unde Damascē. dicit. q̄ post electōnem impetū facit ad opationē et postea utit̄. Ip̄am em̄ executōnem opis p̄cedit motio. qua voluntas mouet ad exequendū sequit̄ autē electōnem. Et sic cum usus p̄tineat ad p̄dictā motōnem volūtatis ē mediū inter electōnem et executōnem. que executio p̄tinet ad imperiū vt dicef̄ in se. c.**

Pro h̄ maiori declaratōne dicit. b Tho. in prima secūte. q. xvj. arf. iij. q̄ voluntas habet duplicē habitudinē ad volitū. Unā scdm̄

q̄ volitū est quodāmodo in volente p̄ quā dā p̄portōnem ad volitū. vñ et res que sūt naturaliter p̄portōnate ad aliquē finē. dicuntur naturaliter appetere illuz finem. Sed sic habere finē. est imp̄fecte habere ip̄m. Secūda habitudo voluntatis ad volitū est. vt habeat ip̄m finem realiter. et hoc est p̄fecte habere ip̄m. Volitū autē non solū est finis: sed etiā id quod est ad finē. Ultimum autē quod p̄tinet ad primā habitudinē voluntatis. respectu eius qd̄ est ad finē: est electō. Ibi em̄ p̄pletur p̄portio volūtatis. vt p̄fecte velit id quod est ad finē. s̄ usus iam p̄tinet ad secūdam habitudinē volūtatis. qua tendit ad p̄sequendū rem volitā. Et sic patet q̄ usus sequitur electōnem. Si tamē accipiāf̄ usus fm̄ q̄ volūtas utitur potētia executiua mouendo ip̄am. Sed quia volūtas etiā quodāmodo ratōnem mouet et utitur ea. potest intelligi usus eius q̄ est ad finem. fm̄ q̄ est in p̄sidentem rationis referentis ip̄m in finē. et hoc modo usus p̄cedit electōnem. **Sciēdum scdm̄. bea. Tho. ubi supra. q̄ electio p̄cedit usū si referantur ad idem. Nihil autē prohibet q̄ usus vnius p̄cedat electio- nem alterius. et quia actus volūtatis reflectuntur supra seip̄os. In quolibet actu volūtatis. potest accipi et p̄sensus et electio et usus. Et si dicatur. q̄ volūtas p̄sentit se eligere. et p̄sentit se p̄sentire. et utitur se ab cōsentiendū et eligendum. vt semper isti actus ordinati ad id quod est prius sint priores.**

Capitulum duodecimum. De bonitate et malitia ip̄orum humanorum actuum.

De bonitate vel malitia humanorū actuum. **Ubi primo sciendum. q̄ licet om̄is actio in q̄tū actio sit bona. s̄ in genere nature. non tñ in genere moris. sed aliq̄ bona et alia mala. Unde xpc̄ Jo. iij. Omnis qui male agit odit lucē. Et Mat̄. vij. Arbor mala fructus malos facit et c̄. Pro cuius declaratōne dicit. b Tho. p̄ma secūte. q. xvij. arf. j. q̄ de bono et malo in actōnibz oportet loq̄ sicut de bono et malo in rebo. eoz unaqueq̄ res talem opatōnem p̄ducit. qualis est ipsa. In rebus autē vnūquodq̄ tantū habet de bono. quantū habet de esse. bonum enim et eno p̄uertitur. Solus autē deus habet totam plenitudinē sui esse. scdm̄ aliquid vnū et simplex. Inaqueq̄ autē res alia habz plenitudinē essendi sibi p̄uenientem. fm̄ diuersa. Unde in aliquibz contingit. q̄ quantū ad aliquid habent esse. et tñ q̄tū ad plenitudinē essendi. sibi conuenientem deficit eis aliquid. Sicut ad plenitudinē esse huma-**

ni requiritur. q̄ sit quoddam cōpositum ex anima et corpe. habens omnes potentias et instrumēta cognitōnis ⁊ motus. Unde si aliquid horū deficiat alicui homī: deficit ei aliquid de plenitudine sui esse. Quantum igit̄ habet de esse tantum habet de bonitate. In q̄tum vō ei aliquid deficit de plenitudine essendi. intātum deficit a bonitate et dicit̄ malum. Sicut homo cecus habet d̄ bonitate q̄ viuit. ⁊ malum est ei q̄ caret visu. Si vō nihil haberet de entitate vel bonitate. neq̄ bonum neq̄ malum dici posset. Sic igitur omnis actio inquātum habet aliquid de esse intantum habet de bonitate. Inquātum vō ei aliquid deficit de plenitudine essendi que debetur actioni humane. intātum deficit a bonitate. et sic dicitur mala: puta. si deficiat ei vel determinata quantitas scdm̄ rationem. vel debitus locus vel aliquid huiusmodi.

¶ Et qd̄ Dionisius dicit q̄ malum non agit nisi in virtute boni. Verum est. s̄ bonū illd̄ est deficiens. Si enim nihil esset ibi de bono. non esset ens neq̄ agere posset. Si non esset deficiens. nō esset malum. Unde et actio mala est quoddam bonum deficiens. quod scdm̄ quid est bonum simpliciter aut̄ malum. Itē adulterium quod est quedam actio. non solū importat commixtionem maris ⁊ femine. Unde quandoq̄ sequit̄ generatio. que bonū est. sed etiam talem actōnem inquātum caret ordine ratōnis. et s̄m hoc est mala actio.

Actio humana habet .S. j. bonitatem vel malitiam ex obiecto. Et̄ osee ix. dicitur de peccatorib̄. Facti sunt abominabiles sicut ea que dilexerunt. Fit autē homo abominabilis p̄ malitiam sue actionis. Pro cuius declaratione dicit. b̄ Tho. ubi supra. arti. ij. q̄ bonum ⁊ malum actōnis sicut et aliar̄ rerum. attenditur ex plenitudine essendi vel defectu ipsius. Primum autē quod ad plenitudinem essendi p̄tinere videtur. est id quod dat rei speciem. Sicut autē res naturalis habet speciem ex sua forma. ita actio habet speciem ex obiecto. sicut et motus ex termino. et ideo sicut prima bonitas rei naturalis attribuitur ex sua forma que dat ei speciem. ita ⁊ prima bonitas actus moralis attenditur ex obiecto convenienti. Et̄ etiā a quibusdam appellatur bonum ex genere: puta vti re sua. Et sicut in rebus naturalibus primum malum est. si res generata non consequitur formam specificam: puta si non generetur homo s̄ aliquid loco hominis. Ita primum malum in actionibus moralibus ē. quod est ex obiecto. sicut accipere aliena. Et dicitur malum ex genere. genere pro specie accepto. eo modo loquendo. quo dicimus genus humanum hūmānā speciem. ¶ Ubi etiā sciendum q̄ obiectum actōnis nō est mate-

ria ex qua. sed materia circa quam. et habet quodammodo rationem forme inquātum dat speciem. Item licet res exteriores circa quas sunt actōnes humane in se sint bone. tamen inquātum p̄siderantur vt obiecta actōnum talium. cum non habent debitam p̄portionem ad hanc vel illam determinatam actōnem. non habent ratōnem boni. Et quia similes habitus similes actus reddunt. vt dicit p̄s in. ij. ethicoꝝ. Sicut habitus bonus et malus differunt specie. vt prodigalitas et liberalitas. Ita ⁊ actus bonus ⁊ malus differunt specie. Quia enim differentie per se diuersificant speciem. cum differentia boni et mali circa obiectum p̄siderata. cōparetur p̄ se ad ratōnem. s̄. s̄m q̄ obiectum est ei conueniens vel non conueniens. dicuntur enim actus humani vel morales s̄m q̄ sunt a ratōne. Itē bonum ⁊ malum diuersificant sp̄m in actibus moralibus. Sicut etiam in naturalibus bonum quod ē s̄m naturam et quod ē p̄tra naturam. vt corpus viuū et corpus mortuum diuersificant sp̄m nature. Ita in moralibus quod est s̄m rōnem vt bonum. et quod est p̄ ratōnem vt malum. diuersificant sp̄m moris s̄m. b. tho. ubi supra. arti. v. **Actio humana habet bonitatem vel malitiam ex circūstātia ⁊ aliquādo specie.** Pro cuius declaratione dicit. b̄ Tho. ubi supra. arti. iij. q̄ in rebus naturalibus non inuenitur tota plenitudo que debet rei ex forma sp̄ali. que dat speciem. sed multum supadditur ex supuenientibus accidentibus. sicut in homine ex figura et colore ⁊ alijs huiusmodi. quoz si aliquid desit ad decentē habitudinē: p̄sequitur malum. Ita est etiam in actōne. Nam plenitudo bonitatis non tota p̄sistit in sua specie. sed aliquid additur ei ex his que adueniunt tanq̄ accidentia quedam. et hec sunt circumstantie debite. Unde si aliquid desit quod p̄tineat ad circumstantias debitas: erit actio mala. Sunt autē circumstantie extra actōnem. inquātum non sunt de essentia eius. tamē sunt in ip̄a velud quedam accidentia eius. sicut accidentia que sunt in substantijs naturalibus. Et sunt huiusmodi circumstantie vt accidentia p̄ se seu p̄pria. et ideo p̄siderant̄ in doctrina moꝝ. sicut in vnaquaq̄ arte p̄siderant̄ accidentia p̄pria. Et nota diligēter. q̄ tūc circumstantia non solū auget malitiam in actu malo sed etiam mutat sp̄m illius actus. qm̄ videlicet p̄sideratur illa circumstantia vt p̄ncipalis conditio obiecti actōnis. habens specialem repugnantiam: ⁊ vt cōtrariam ordini rōnis: puta ratio p̄siderat vel ordinat seu considerare potest et ordinare. et si non facit hanc p̄sideratōnem vt ordinatōnem. non esse iniuriā faciendā loco sacro. Tollere ergo alienū de loco sacro addit specialem repugnantiam

ab ordinem rationis. Et sic circumstantia mutat speciem ut dicitur b. Tho. ubi supra. arti. x. Et tunc non remanet in ratione circumstantie in genere moris. cum dat speciem actui. quod consideratur ut quedam obiectio principalis obiecti. et quasi quedam specifica differentia. sicut in genere nature illius actionis. Non est autem conveniens quod unus actus moralis sit in pluribus speciebus moris etiam desperatis. Cum autem circumstantia non respicit ordinem rationis in bono vel in malo per se. sed presupposita alia circumstantia. a qua actus moralis habet speciem boni vel mali. Sicut tollere aliquid in magna quantitate vel parva. non respicit ordinem rationis in bono vel in malo. nisi presupposita alia obiectio per quam actus habet malitiam: puta hoc quod est esse alienum quod repugnat rationi. et ideo hoc non mutat speciem peccati sed aggravat.

Actio humana habet .§.ii.

bonitatem et malitiam precipue ex fine. Unde Boetius. Cuius finis bonus est et ipsum bonum. et cuius finis malus et ipsum quod malum. Pro cuius declaratione dicitur b. Tho. ubi supra. arti. iij. Quod eadem dispositio rerum in bonitate et in esse est. Sunt enim quedam quorum esse ex alio non dependet. et in his sufficit considerare eorum esse absolute. Quedam vero sunt quorum esse dependet ab alio. unde oportet quod considerentur per rationem ad causam a qua dependet sicut autem esse rei dependet ab agente et forma. Ita et a fine dependet bonitas. Unde in personis divinis que non habent bonitatem dependentem ab alio. non considerantur aliqua ratio bonitatis ex fine. Actiones humane et alia quorum bonitas dependet ab alio. habent rationem bonitatis ex fine. a quo dependet. preter bonitatem absolutam que in eis existit. Sic igitur in actione humana quadruplex bonitas considerari potest. Una. scilicet secundum genus. puta scilicet est actio. quia in quantum habet de actione in entitate in tantum habet de bonitate. Alia vero bonitas est secundum speciem. que accipitur secundum obiectum conveniens. Tertia que accipitur secundum circumstantias quasi accidentia quedam. Quarta secundum finem quod secundum habitudinem ad causam bonitatis. Et cum Dionysius dicat. Nullus ad malum respiciens operatur. Sciendum quod bonum ad quod respiciens operatur non est semper verum bonum. sed aliquando apparens bonum et non verum. et tunc sequitur actio mala. Nihil etiam prohibet in una actione abesse unam dictam bonitatem et deesse aliam. Non est autem actio bona simpliciter. nisi assint omnes predictae bonitates. Item secundum b. Tho. ubi supra. arti. vii. Ex fine diversificatur etiam species actus humani. Quod sic declarat. Actus dicuntur humani in quantum sunt voluntarii. In actu autem voluntario invenitur duplex actus scilicet actus interior voluntatis et actus exterior.

Et uterque eorum actuum habet suum obiectum. Finis autem proprie est obiectum actus interioris voluntarii. Item autem circa quod est actio exterior: est obiectum eius. Sicut ergo actus exterior accipit speciem ex obiecto circa quod est. ita et actus interior accipit speciem ex fine. sicut ex proprio obiecto. Id autem quod est ex parte voluntatis se habet ut formale. ad id quod est ex parte actus exterioris. quia voluntas virtutur membrum ad agendum ut instrumentum. Neque actus exteriores habent rationem moralitatis nisi in quantum sunt voluntarii. Et ideo actus humani species formaliter consideratur secundum finem. Materialiter autem secundum obiectum exterioris actus. Unde philosophus dicit in v. ethicorum. quod qui furatur ut mechus per se loquendo magis adulter est quam fur. Et sic cum actus habeat speciem ex obiecto. quia finis etiam habet rationem obiecti. ex eo enim habet speciem.

Actionum humanarum .§.iii.

alique sunt indifferentes secundum speciem sicut nulla est indifferens secundum individuum. Et primum ostendit Augustinus in libro de sermone domini in monte. ubi dicit. quod quedam facta hominum sunt media. que possunt bono et malo animo fieri. de quibus temerarium est iudicare. et hec dicuntur indifferentia. Quod sic declarat b. Tho. prima secunde. q. xviii. arti. ix. Omnis actus speciem habet ex obiecto. Et actus humanus qui dicitur moralis habet speciem ex obiecto relatum ad principium actuum humanorum quod est ratio. Unde si obiectum actus includit aliquid quod conveniat ordini rationis: erit actus bonus secundum suam speciem. ut dare elemosinam indigenti. Si autem includat aliquid quod repugnet ordini rationis: erit actus malus secundum suam speciem. sicut furari quod est tollere aliena. Contingit autem quod obiectum actus non includit aliquid pertinens ad ordinem rationis. sicut levare festucam de terra. ire ad campum et huiusmodi. et tales secundum suam speciem sunt indifferentes. Cuius autem omne obiectum vel finis circa que est actus. habet aliquam malitiam vel bonitatem saltem naturalem. non tamen semper importat bonitatem vel malitiam moralem. que consideratur per rationem ad rationem. Item quod malum sit privatio boni. et habitus et privatio sint opposita immediata secundum philosophum. non tamen ex hoc tollitur. quin possit esse aliquis actus indifferens. quasi medium inter bonum et malum secundum speciem. Et ratio est. quia duplex est privatio. quedam que consistit in privatum esse. et quia hec nihil relinquit sed totum aufert. ut cecitas totaliter aufert visum. tenebra lucem. mors vitam. ideo inter hanc privationem et eius habitum oppositum. non potest esse aliquid medium circa proprium susceptibile. Alia privatio est que

psistit in priuari. Sicut egritudo est priuatio sanitatis. non q̄ tota sanitas subtrahat̄ sed est quasi quedam ad totalē ablatōnem sanitatis que fit p̄ mortē. Et ideo cum talis priuatio aliquid relinquat. nō semp̄ est immediata cum opposito habitu. Et hoc modo malū est priuatio boni. quia non totū bonū aufert s̄ aliquid relinquē. Unde potest esse aliquid medium inter bonum et malum.

Secundū. s. q̄ null⁹ actus s̄m indiuiduū sit indifferens. probatur ex hoc. qd̄ dicit x̄pc Math. xij. Omne verbū otiosum quod locuti fuerint homines reddent rōnem in die iudicij. quia. s. est malum. Et dicitur otiosum verbū s̄m Greg. quod utilitate rectitudinis vel ratōne iuste necessitatis caret. si autem non careret his non esset otiosum. nec malum: s̄ bonum. Et item de alijs actib⁹. Pro cuius declaratiōe dicit. b̄ Tho. ubi supra. q̄ p̄tingit aliquem actū esse indifferētē scdm̄ speciem. qui tamē erit bonus vel malus in diuiduo p̄sideratus. Et hoc ideo. quia actus moralis non solū habet bonitatem vel malitiam ex objecto ex quo habet sp̄m. s̄ etiam ex circumstantijs. que sunt quasi quedā accidentia. sicut aliquid p̄tingit indiuiduo hominis s̄m accidentia indiuiduātia. quod nō p̄tingit homini s̄m ratōnem sp̄i. Et id̄ oportet q̄ quilibz actus indiuidualis habeat aliquam circumstantiam. p̄ quam trahat̄ ad bonum vel malū. ad minus ex p̄te intentōnis finis. Cum enī rationis sit ordinare. actus a ratione deliberatiua procedens. si non sit ad debitū finē ordinatus. ex hoc ip̄o repugnat ratōni et habet ratōnem mali. Si v̄o ordine tur ad debitum finē. cōgruit cum ordine rationis. unde habet rationem boni. Necessē ē autem q̄ actus ordinetur vel non ordinetur ad debitum finē. Unde necesse est omnē actū hominis a ratione deliberatiua procedētē indiuiduo p̄sideratum esse bonum vel malū. Si autem non procedit a ratōne deliberata. sed ex quadam imaginatiōe. sicut cum quis fricatur barba. vel mouet manum vel pedē. talis actus non est p̄rie moralis vel humanus. cum hoc habeat actus a ratione. et sic erit indifferens quasi extra genus actū moralium existens. **Quod aut̄ dicit plus in iij. ethicorū. de placidis. i. abulatorib⁹ et p̄bigis. q̄ non sunt mali. non est contra dicta. quia plus ibi vocat malos. p̄rie eos qui sūt proximis nociui. Sed theologus dicit actū omnem malum. qui repugnat recte ratōni. siue noceat proximo siue sibi soli. Et sic p̄bigi et placidi et huiusmodi sunt mali. Sed et qui agit aliquid. querens sustentationem vel quietem corporis sui. ut comedendo. dormiendo. et huiusmodi. Si ipsum corpus suū ordinat ad bonum virtutis. et ille actus per-**

tinebit ad virtutem. et econtra si malus.

Item nota. q̄ actus vnus in genere nature potest esse bonus et malus in genere moris: puta. ambulatio ad ecclesiam vnā. in principio potest esse bona ut si fiat p̄pter deū et in p̄cessu mala. ut si mutetur intentio et fiat p̄pter inanem gloriam vel lasciuam. et tunc sunt diuersi actus in genere moris. bonus et malus. p̄pter mutatōnem intentionis. licet vnus sit in genere nature. S̄ vnus et idem actus in genere moris. est impossibile q̄ sit bonus et malus. cum sint contraria. b̄ Tho. prima secunde. q. xx.

Bonitas volūtatis §. iij.

humane in actibus suis. **Primo** depēdet ex objecto. i. ex bono quod vult. **Secundo** ex ratione volentis. **Tertio** ex lege eterna. **Quarto** ex hoc q̄ p̄formatur voluntati diuine. **Primum** sic p̄batur. dicit plus in. v. ethicorū q̄ iusticia est s̄m quam aliqui volunt iusta. Et eadem ratōne. virtus est s̄m quāz aliqui volunt bona. S̄ bona voluntas ē que ē s̄m virtutem. Unde sequitur. q̄ bonitas volūtatis ex hoc est. q̄ aliquis vult bonum. nō quocūq̄ s̄ p̄ueniēs ad appetendum s̄m ratōnem. Nam et malus vult bonū non quidem verē s̄ apparēs. **Sub** hoc etiam q̄ quis velit bonū. includitur obseruatio debitarū circumstantiarum. Nam si quis vult bonū q̄n nō debet. vel ubi nō debet. non vult vere bonum. **Includit** etiam intentio debiti finis. Nam cū volumus aliqd̄ p̄pter intentōnem alicui⁹ finis. ordo ad illum finē accipit̄ ut quedam rō bonitatis in objecto. i. in ip̄o volito. Et cum quis vult ieiunare p̄pter deum. ip̄m ieiuniū habet rōnem boni. ex hoc ip̄o q̄ fit p̄pter deum.

Secundo depēdet humane volūtatis bonitas ex ratōne. Ex eo videlicet. q̄ objectū volūtatis p̄ponitur ei p̄ rōnem. **Ad** bonū intellectum ē bonum volūtatis p̄portōnatum ei. **Bonum** sensibile vel imaginatū nō est p̄portōnatum ei sed appetitui sensitiuo. q̄ voluntas p̄t tendere in bonum vniuersale qd̄ ratō apprehēdit. **Appetitus** aut̄ sensitiu⁹ nō tēdit nisi in bonum p̄ticulare. qd̄ apprehēdit vis sensitua. **Tertio** depēdet bonitas volūtatis ex lege eterna. cum ē s̄m eam. Sicut peccatū quod ē s̄ bonitatē. dicit̄ esse actio contra legem eternā. s̄m diffinitōem Aug⁹. **In** causis enī ordinatis effectus plus depēdet a prima causa q̄ a secūda. cum secūda non agat nisi virtute p̄me. **Quo** aut̄ actō humana sit regula volūtatis hūane. ex qua bonitas eius mēsurat̄. hoc habet a lege eterna. que est rō diuina. **Uñ** in ps̄. Signatum est sup̄ nos lumē vultus tui dñe. i. lumē ratōnis. qd̄ in nobis ē. quod nobis p̄t ostēdere bona. et regulare voluntatē nr̄am: inq̄tum est lumē vultus tui idest a tuo vultu seu lege eterna tua

deriuatū. Magis ergo dependet bonitas voluntatis a lege eterna q̄ a rōne humana. Et ubi deficit ratio humana oportet recurrere ad rōnem eternam. Que lex eterna licet nob̄ sit ignota. fm̄ q̄ est in mente diuina: innotescit tamen nob̄ p̄ ratiōnem naturalem. que ab ea deriuat̄ ut p̄pria imago. vel per aliquā reuelatōnem sup̄additam. ¶ Quarto dependet ex p̄formitate ad voluntatem diuinam. Unde sup̄ illud *Matth. xxvi.* Nō sicut ego volo sed sicut tu dicit glo. Hoc dicit q̄. rectum vult esse hominē. et ad deū dirigi fm̄ *Augu.* Rectitudo aut̄ voluntatis est bonitas eius. Et sic patet q̄ dependet bonitas voluntatis ex p̄formitate diuine volūtatis. Cum em̄ bonitas volūtatis depēdeat ex intentōne finis. finis aut̄ ultimus volūtatis hūane sit deus. qui est summū bonum. sequitur q̄ requirat̄ ad bonitatē voluntatis humane. q̄ ordinē ad summū bonum qd̄ est deus. et sic oportet q̄ p̄formet se cum diuina volūtate. formalit̄ quidem non materialit̄. i. in p̄muni nō particulari. Volitum em̄ diuinū. i. qd̄ vult deus fm̄ ratiōnem p̄munē. quale sit scire possumus. Scimus ei q̄ quicq̄ vult deus vult sub ratiōne boni. et ideo quicq̄ vult aliquid sub rōne boni. habet voluntatem p̄formem volūtati diuine. q̄tum ad rōnem voliti. S3 in particulari nescimus quid deus velit. et quātum ab hoc nō tenemur p̄formare voluntatem nr̄am voluntati diuine. In statu aut̄ glorie omnes videbunt in singul̄ que vult. et ideo nō solū formalit̄ sed etiā materialit̄ p̄formant voluntatem suā voluntati diuine. Contra malitia voluntatis humane p̄cedit ex obiecto. qm̄ non vult verum bonum. et ex defectu ratiōnis. Et quia est p̄tra legē eternā illud volitū. nec cōforme voluntati diuine. *hec. b Tho. prima scde. q. xix. arti. ix.*

De bonitate et malitia .§. v. actū exteriori. Bonitas et malitia p̄p̄ter repitur in actu interiori volūtatis. q̄ in actu exteriori. Quod p̄batur ex hoc qd̄ dicit *Augu.* q̄ volūtas est qua peccatur et recte viuitur. Et sic peccatū vel opus bonū per prius repitur in volūtate. Verum est tñ q̄ si p̄sideretur bonitas actus exterioris. fm̄ q̄ est in apprehensione et ordinatōne rōnis: prior est q̄ bonitas actus volūtatis. Actus em̄ exterior: est obiectū volūtatis. in q̄tum p̄ponitur voluntati a ratiōne. ut quoddā bonum apprehensum et ordinatū p̄ ratiōnem. et sic ē prius q̄ bonū actus volūtatis. Sed si p̄sideret̄ fm̄ q̄ est in executōne opis. sequit̄ bonitatē voluntatis que est principiū eius. Est em̄ effectus volūtatis et sequit̄ ip̄am. Finis em̄ est prior in intentōne et posterior in executōne. ¶ Item sciendū q̄ tota malitia vel bonitas actus exterioris non dependet ex volūtate.

Nam duplex bonitas vel malitia p̄t p̄siderari in actu exteriori. Una fm̄ debitā materiā et circūstantias. Alia fm̄ ordinem ad finem. Et illa quidem que est fm̄ ordinē ad finem. tota dependet a voluntate. Illa aut̄ que est ex debita materiā et circūstantijs dependet ex ratiōne. et ex hac dependet bonitas voluntatis. fm̄ q̄ in ipsam fert̄. Est aut̄ p̄siderandū q̄ ab hoc q̄ aliquid sit malū sufficit vnus defectus. ab hoc aut̄ vt aliquid sit simpliciter bonum non sufficit vnus singulare. sed requiritur integritas voluntatis. Si ergo voluntas est bona et ex p̄prio obiecto et ex fine. p̄sequēs est actū exteriorē inde sequentem esse bonū. Si aut̄ deficit alter p̄ eor̄: erit actus malus. Qñ igitur dicitur *Matth. viij.* Arbor bona nō p̄t fructus malos facere. ubi arbor bona significat bonā voluntatem. intelligēdum est voluntatem esse bonā ex actu volito bono et fine debito. Peccat em̄ quis et qñ vult malum actū. et etiam quādo vult malū finem. Et quando actus exterior dicitur bonus vel malus solum ex ordine ad finē. tunc est omnino eadem bonitas vel malitia actus voluntatis. que p̄ se respicit finem. et actus exterioris que respicit finem mediante actu voluntatis. Quando aut̄ actus exterior habet bonitatem vel malitiam fm̄ se. i. fm̄ materiā in circūstantias. tūc bonitas actus exterioris est vna. et bonitas voluntatis q̄ est ex fine est alia. ita tamē q̄ bonitas finis ex voluntate redundat in actum exteriorē. et bonitas materie et circūstantiar̄: redundat in actum voluntatis. Quis enim actus interior et exterior sint diuersi in genere nature. tamen ex eis sic diuersis p̄stituit̄ vnus in genere moris *Tho. prima scde. q. xx.*

¶ Quomodo actus exterior addit ad bonitatem vel malitiam actus interioris vel non. Sciendū igitur q̄ bonitas vel malitia actus exterioris p̄t p̄siderari dupliciter. Videlicet ex fine intento. et ex materia et circūstantijs. Et q̄tum ad primum. i. ex voluntate finis. tunc actus exterior: nihil addit ad bonitatem vel malitiam. nisi p̄tingat ip̄am volūtatem fieri vel meliorē in bonis vel peiorē. in malis. p̄ ipsum actum exteriorē q̄ solū p̄ interiorē. Quod potest p̄tingere tripliciter. Primo modo scdm̄ numerum: puta cum quis vult aliquid facere bono fine vel malo. et tunc id non facit. postmodum autem vult et facit. Et sic ibi duplicatur actus voluntatis. Ante ibi duplex bonum est vel duplex malum. Secundo modo q̄tum ad executionem: puta cum quis vult aliquid facere bono fine vel malo. et propter aliquod impedimentum desistat. Alius autem p̄tineat motū voluntatis. quousq̄ p̄ficiat opus. manifestum est q̄ huiusmodi volūtas ē diuisa

172

nior in bono vel in malo. et sic melior vel potior. Tertio modo secundum intentionem. Sunt enim quidam actus exteriores qui in quantum sunt delectabiles vel penosi. nati sunt intendere voluntatem vel remittere. Constat enim quod quanto voluntas intensius tendit in malum vel bonum. tanto est peior vel melior. ¶ Et tunc ad secundum. id est loquendo de ipso actu exteriori secundum materiam et circumstantias. Sic comparatur ad voluntatem. ut terminus et finis. Et hoc modo addit ad bonitatem vel malitiam voluntatis. quia omnis inclinatio vel motus perficitur in eo. quod persequitur finem vel attingit terminum. Unde non est perfecta voluntas. nisi sit talis que data oportunitate operetur. Si vero possibilitas desit. voluntate existente perfecta ut operetur. si posset defectus perfectionis que est ex actu exteriori. est simpliciter involuntarium. Involuntarium autem sicut non meretur premium vel penam in operando bonum aut malum. ita aliquid non tollit de pena vel premio. si homo involuntarie simpliciter deficiat ad faciendum bonum vel malum. hec. b. Tho. prima secunde. q. xxj. Euentus autem sequens ex actu exteriori aliquando addit ad bonitatem vel malitiam. aliquando non addit. Nam si euentus est precogitatus. manifestum est quod addit ad bonitatem vel malitiam. Siquis enim cogitans quod ex opere suo multa mala possunt sequi. et tamen non desistit. utique grauius peccat. et sic in bonis actibus magis meretur. Si autem non sit precogitatus talis euentus. tunc distinguendum. quia si per se et ut in pluribus sequitur talis euentus ex tali actu. sic euentus huiusmodi addit ad bonitatem vel malitiam actus. Manifestum est enim actum esse meliorem ex suo genere ex quo possunt sequi plura bona. et peiorem ex quo possunt sequi plura mala. Si vero per accidens et ut in paucioribus. tunc euentus non addit ad malitiam vel bonitatem actus. Non enim datur iudicium de re aliqua secundum id quod est per accidens. sed solum secundum id quod est per se.

Actio humana dicitur. §. vi. tur bona vel mala. recta vel peccatum. laudabilis vel culpabilis. meritoria vel demeritoria secundum diuersos respectus. et bonum et malum in plus se habent quam rectum et peccatum. ¶ Quilibet enim priuatio boni in quocumque existat: habet rationem mali. Actio humana intantum dicitur bona in quantum habet de entitate. Si enim quis agat secundum materiam convenientem rationi et debitas circumstantias et ad bonum finem: erit actio bona simpliciter in genere moris. quia habet totam plenitudinem entitatis actionis moralis. Si aliquid horum deficiat: erit mala in genere moris. remanebit tamen bona in genere natu-

re. quia omnis actio in quantum actio est bona. Sed etsi quis ambulet claudicando. poterit dici actio illa mala in genere nature quod deficit a perfectione ambulationis. Sed quia rectum dicitur cuius medium non discrepat ab extremis. dicitur actio humana recta quoniam ipsa actio que est quasi medium non existit ab extremis. videlicet ab ordine principij actiui. ab finem debitum. In his enim que aguntur per voluntatem. regula prima est ratio humana. regula suprema est lex eterna. Unde ergo actus humanus precebit ab hac duplici regula ut a principio intendit in finem. tunc est rectus. quoniam autem ab hac rectitudine obliquatur: dicitur esse peccatum. et sic peccatum proprie consistit in actu qui agitur propter finem aliquem. cum non habet debitum ordinem ad illum finem. Sicut autem malum in plus se habet quam peccatum. ita peccatum in plus quam culpa. Et hoc enim dicitur actus culpabilis vel laudabilis. ex hoc quod imputatur agenti. Nihil est enim aliud laudari vel culpari. quam imputare alicui malitiam vel bonitatem sui actus. Tunc autem actus imputatur agenti. quando est in potestate ipsius. ita quod habet dominium sui actus. Hoc autem est in omnibus actibus voluntariis. Unde sequitur. quod bonum et malum solum in actibus voluntariis constituit rationem laudis et culpe. in quibus idem est malum peccatum et culpa. Meritoria autem dicitur actio vel demeritoria. per respectum ad retributionem. que fit secundum iusticiam. Retributio autem fit alicui secundum iusticiam ex eo quod agit in perfectum vel nocumetum alterius. Unusquisque autem in aliqua societate viuens. est quodammodo pars et membrum totius societatis. Quicumque ergo aliquid agit in bonum vel malum alicuius de societate existens. hoc redubatur in totam societatem. Sicut qui leuit manu persequens. leuit corpus totum cuius est manus. Unde ergo quis agit in bonum vel malum alicuius de societate aliqua: debet ei retributio premitij vel pene. primo ab illa persona quam iuuuit vel leuit. deinde a toto collegio. Si autem agit in bonum vel malum totius collegij. Debetur ei retributio primo a toto collegio premitij vel pene. exinde a singulis de collegio. Et cum agit in bonum vel malum proprium. etiam ei debetur premium vel pena. quia ipse etiam pars est collegij. et sic iuuuit vel nocuit. Habet ergo actus humanus rationem culpe vel laudis. secundum quod est in potestate nostra. Rectitudinis autem vel peccatum secundum ordinem ad finem. Meriti vel demeriti secundum retributionem iusticie. Et quia actus hominis habet rationem meriti vel demeriti. secundum quod ordinatur ad alterum. vel rationem communis seu communis. Atque autem modo actus nostri boni vel mali habent rationem meriti vel demeriti apud deum. Ratione quidem

ius dei inquitum est ultimus finis hominis
 Est autem debitum ut ad finem ultimum om-
 nes actus referantur. Unde qui facit actum
 malum non referibilem in deum. non seruat
 honorem dei. qui ei ut ultimo fini debetur. Ex
 parte vero totius communis universi. quia in quolibet
 communitate ille qui regit communis principem
 habet curam boni communis. unde ad deum
 pertinet retribuere pro his que bene vel male
 fuerunt in communitate. Est autem deus gubernator
 et rector totius universi. et specialiter creatu-
 rarum rationabilium. Et sic patet quod actus humani
 habent rationem meriti vel demeriti. per compa-
 rationem ad deum. Alioquin sequeretur quod deus
 non haberet curam de actibus humanis. Unde
 Eccl. vi. Omnia que fiunt adducet dominus in iu-
 ditiu suum sive bonum sive malum. b. Tho. prima se-
 cunde. q. 111. De merito apud deum quod pre-
 cedat ex voluntate. presupposita tamen prius gratia
 Nota secundum Durandum. ordinis minorum in summa
 sua. quod peccatum omne consistit in voluntate si-
 cut effectus in causa. quia voluntas est causa
 omnis peccati. Unde Augustinus. Peccatum est ab eo
 voluntarium. quod nullo modo est malum nisi sit
 voluntarium. xv. q. 1. non est. Ita meritum omne
 a voluntate procedit quantum est ex parte nostra
 Unde de pe. dist. 1. Voluntas remuneratur non
 opus. id est reddit opus meritorium et remunera-
 bile. Nihil enim potest esse meritorium nisi illud
 quod fit propter deum actualiter vel habitualiter.
 Non enim requiritur semper actualis rela-
 tio in deum. sed sufficit habitualis cum aliqua
 actuali. Nam quando voluntas fertur super unam
 actionem. tunc sufficit intentio actualis in prin-
 cipio operis. At qui vult peregrinari pro deo
 sufficit quod in primo exitu habeat actualem in-
 tentionem. Unde autem voluntas fertur super plu-
 res actiones se sequentes. ut qui proponit omni-
 die dare centum. sic sufficit actualis intentio
 in prima actione. Unde religiosi qui ex cari-
 tate voverunt regulam. merentur in omni ope
 quod spectat ad regulam ratione prime inten-
 tionis. nisi forte contraria intentio superveni-
 ret. In alijs autem que non spectant ad regulam.
 non sufficit illa intentio respectu regule. sed
 requiritur actualis.

De modis varijs meriti. §. viij.
 rendi. Nota secundum Durandum. ordinis minorum in summa. Quod
 dupliciter dicitur aliquid meritorium. Uno modo
 ratione operis: puta quando opus de se est ordinabi-
 le ad finem ultimum. ut opus quod est de genere
 bonorum. sicut elemosina. ieiunium. oratio. et huiusmodi.
 Secundo modo dicitur meritorium aliquid ratio-
 ne operantis. quando scilicet opus de se est ordinabile
 ad finem creatum cum tamen caritate operantis or-
 dinatur ad ultimum finem. et sic opera indifferen-
 tia possunt esse meritoria. Unde apostolus. Sive man-
 ducatis sive bibitis sive aliquid aliud facitis:
 omnia in gloriam dei facite. ¶ Quartum ad pri-

mum modum. Quod meritum consistit aut in agendo
 aut in omitendo seu vitando. aut in paci-
 do. Sed in agendo tunc dupliciter. Quia aut
 actio est interior. aut exterior. Si interior.
 sic precipue contingit mereri septem modis.
 Primo ex consideratione perpetrati criminis.
 dum illud detestatur dolendo. tunc enim non solum
 purgatur peccatum sed etiam meretur. dum hoc
 agit in statu gratie. Iuxta illud psalmista. Secundum
 multitudinem dolorum meorum. scilicet de peccatis in cor-
 de meo. consolationes tue. scilicet meritorum lenificave-
 runt animam meam. Secundo ex consideratione pro
 merito penalitatis. dum pro eam roboratur ab
 satisfactorem. Iuxta illud psalmista. Quia ego in fla-
 gella patus sum. et dolor meus in conspectu
 meo semper. Et pro quo. Tertio ex consideratione
 proprie fragilitatis. dum per eam humiliatur. psalmista.
 Humiliatus sum usquequaque domine vivifica me
 Quarto ex consideratione presentis calamitatis dum
 presentia aspernatur. Iere. iij. Asperi terram
 et ecce vacua. scilicet veris bonis et quasi nibili.
 Quinto ex consideratione diuine liberalitatis.
 dum pro eam ab amore dei inflamatur. Ro. viij.
 Proprio filio non peccat. sed pro nobis
 tradidit illum. quoniam cum illo non omnia nobis
 donavit: psalmista. Dominus anima mea domino et om-
 nia que intra me sunt etc. Qui propitiatus omnibus
 iniquitatibus tuis. Qui replet in bonis desiderium
 tuum etc. Sexto ex consideratione aliene ad-
 versitatis dum pro eam passionis iaculo vul-
 neratur. ij. Corin. xj. Quis infirmatur et ego
 non infirmor. quis scandalizatur et ego non
 vror: Septimo ex consideratione aliene pro-
 speritatis. dum pro eam proximi congratula-
 tur. ij. Job. 1. Maius gaudium habere non possum.
 quam cum audire filios meos ambulare in veri-
 tate. Ro. xij. Gaudeat cum gaudentibus.
 ¶ Si autem est actio exterior. que consistit
 in carnis maceratione. scilicet ieiunijs. vigilijs. di-
 sciplinis. cilicijs. peregrinationibus et huius-
 modi. In elemosinarum largitione spiritualium
 et corporalium. que sunt septemplices.
 et oratione vocali. sive privata sive solenni.
 ut in horis canonicis. Sic aliquod horum
 agendo in statu gratie et debito modo mere-
 tur. ij. Thimo. iij. Pietas ab omnia valde pro-
 missionem que nunc est vite habens et futu-
 re. Job. xij. Quo ad macerationem corpo-
 ris. Si mortuum fuerit granum frumenti.
 multum fructum affert. scilicet meriti. psalmista. Oratio
 mea in sinu meo conuertetur in mentem. scilicet quo
 ad meritum. ¶ Si vero meritum consistit in
 dimittendo seu evitando. scilicet peccatum. tunc aut
 causa vel actio subest: puta cum quis impu-
 gnatur de temptatione alicuius peccati. et tunc
 resistendo meretur premium. Iaco. 1. Beatus
 vir qui suffert temptationem. quoniam cum probatus
 fuerit accipiet coronam. ij. Corin. 1. Non
 permittet vos temptari ultra id quod potestis

174

sed faciet cum temptatione profectum q̄.
 Aut quis non impugnat temptatione. et sic
 nō meretur premium: sed vitat supplicium.
 ¶ Si autē cōsistit in paciēdo. Aut est passio
 naturalis. sic homo nō meret per talē passi-
 onē nisi occasionaliter. ut grauitas mentis
 quam habent melācolici. Aut passio nō est
 naturalis. Et hec. aut ē omnino volūtaria.
 ut q̄ assumpta a se. Aut imposita ab alio. et
 utroq; modo meritoria. sed magis p̄mo mō.
 Aut omnino inuolūtaria. et sic nihil meret
 p̄ talia. Aut ptim volūtaria et sic ē merito-
 ria non solū cū eligit ip̄am passionē. sed etiā
 cum tolerat. plus tñ de primo mō meretur.
 Aplus. Si p̄patimur et p̄regnabimus.

¶ Capitulum. xiiij. De exercitio volūtatis
 et quomodo cor sit exercendum.

De exercitio volūtatis.
 Ubi notādum q̄ volūtas huma-
 na frequenter in scriptura dicitur
 cor. ut illud Deutro. vi. et Math.

xxij. Diliges dñm deū tuū ex toto corde tuo.
 i. ex tota voluntate. s̄m p̄munem expositio-
 nem. Ratio huius esse p̄t. q̄ sicut cor est p̄n-
 cipaliter om̄ib; membris corpis. ita volun-
 tas ē principaliter inter potētias anime s̄m
 b. tho. ut patet supra. Et sicut ex dispositōne
 cordis bona vel mala procedit vita vel mors
 p̄ncipaliter. sic ex dispositōne volūtatis bo-
 na vel mala p̄cedit vita per gr̄am anime vel
 mors p̄ peccatum. Sub nomine igitur cor-
 dis. hic tractatur de exercitio volūtatis. Et
 circa hoc tria videamus.

Primo a deitate oportet cor perfectionari.
 ut in gloria viuat.

Secundo ab humanitate debet cor exercita-
 ri. ut in gratia proficiat.

Tertio ab iniquitate habet cor mortificari
 ut in gehēna non permaneat.

Or̄tum ad primum dñi. S. j.
 cit saluator. Idoc fac et viues. s. in vita eterna
 Lu. x. s. ut diligas ex toto corde. i. p̄fecto. Et
 ut dicitur in Cantico. dei p̄fecta sunt opa nō
 hoīs Deutro. xxxij. Ipse enī deus ē qui ope-
 ratur in nobis velle et p̄ficere ait Aplus ad
 philipp. ij. ¶ Septem autē modis deus opat̄
 in corde n̄ro. i. in volūtate. ut ducat eam ad
 p̄fectōem. ¶ Primo intuentio ip̄m cor ut du-
 cat ab mali detestationem. i. Regū. xvij. Ho-
 mo videt que patent. s. exterius. deus autem
 intuet̄ cor. Intuet̄ autē cor p̄gnoscēdo om̄es
 cogitatōnes. i. affectōnes hominū. p̄pter qd̄
 deberēt homines multū erubescere de malis
 desiderijs. etsi occultis. cū ante homines pro-
 bos erubescat q̄s et caueat peccare. Intuet̄
 etiam cor deus. cum videlicet facit homines

intueri. et cognoscere ac detestari peccatum
 suum. In cuius figurā dñs ihs respiciens pe-
 trum qui stabat ad ignem cū iudeis et eū ne-
 gauerat: p̄gnoscere fecit et flere p̄c̄m suū.

¶ Secūdo ap̄iēdo ip̄m cor ad gr̄e susceptōz.
 et obediēz. An. ij. Macha. j. dñ. Abapiat do-
 minus cor v̄m in lege sua et in p̄ceptis suis
 Et paulo ante q̄ declarās ante premisit. tet
 cor omnib; ut colatis eū et faciatis ei⁹ volun-
 tatem. Oportet tñ pulsare oratōnib; et alijs
 operib; que sunt de genere bonoz. Pulsate
 et ap̄ietur vobis inquit dñs ihs. i. cor vest̄
 ad gr̄am recipiendā. Sicut enī artifex non
 introducit formas nisi disposita materia ab
 eam recipiendā. Sic nec deus gr̄am. An in
 figurā clausum celū ōm̄ib; Delije apertus
 est. sic celū cordis clausum p̄ peccatū ap̄itur
 et aquis gr̄e repletur ad effundendū alijs. ut
 patet in Matheo et paulo et multis alijs.

¶ Tertio opatur deus circa cor ip̄m tangē-
 do ad feruentē imitatōnem. In cuius figu-
 ram legiē. i. Reg. x. Abijt cum saul pars ex-
 ercitus. quozū deus tetigerat corda. Sic illi
 quozū corda deus tangit p̄ feruorem. tanq̄
 boni et fideles xp̄i milites xp̄m secuntur re-
 gem populi sui. immo vniuersi. Licet quibā
 eum despiciant. Imitatur autē fugiendo et
 horrēdo honores. diuitias. et delectabilia mū-
 di. Unde Cantico. v. dicit anima d̄ sponso. s.
 xp̄o. Venter meus contremuit ab contactū
 eius. Venter qui est caro tenera et mollis.
 continens fimum. significat sensualitatem
 que tota mollis est ad mūdāna et delectabi-
 lia. cōtinens fimum p̄cupiscētie. Et hec tre-
 muit ab contactum xp̄i per feruorem. horrē-
 do et restringendo talia que xp̄c̄ rēnuit. Tre-
 muit etiam mirando que pro nobis fecit. et
 quanta pertulit dura. ¶ Quarto operatur
 circa cor visitādo ad emundatōem. ps. Pro-
 basti cor meum et visitasti nocte. s. tribula-
 tionis. Igne me examinasti temptōnis. Et
 ecce effectus vtilis in eo quod sequit̄. Non ē
 inuenta in me iniquitas. q̄. s. purgata ē per
 huiusmodi visitatōnem. sicut igne purgatur
 aur̄. et argētū scoria. Et sicut platus et me-
 dicus in visitando subditos et infirmos. per
 correctōes et medelas amaras purgant. ille
 aīas. iste corpora. si tñ p̄mittūt se tractari.
 ita deus piissimus visitādo per tribulatōes.
 et temptationes. et h̄. ¶ Quinto operatur
 molliendo ad deuotōem Job. xvij. De⁹ emol-
 liuit cor meum. Importat autē deuotō s̄m. b.
 tho. sc̄da sc̄de. quandā p̄mptitudinē volūta-
 tis ad ea que p̄tinent ad dei cultū et honoz.
 ut ad adorandū deum laudandū. meditandū.
 et h̄. et ex his p̄ficet anima in dilectōne. Ju-
 xta illud ps. Concaluit cor meū intra me et
 in meditātōe mea exardescit ignis. s. dilecti-
 onis. ab extra se manifestando per bona et

deuota opera. Et ap[osto]lus. Cantantib[us] et psal-
lentibus in cordib[us] vestris d[omi]no. Nam ut di-
cit Hiero[ny]m[us]. Non verbis t[ame]n: sed corde orābus
est deus. Et melior ē triū psalmoꝝ decanta-
tio cū cordis puritate ⁊ h[um]ilitate. q̄ toti[us]
psalterij cū anxietate atq[ue] tristitia. de con-
se. dis. v. nō mediocriter. Et hoc p[er]tinet ad de-
uotionē veram que est a deo. Unde ambro-
dicit. q[ui] facit deuotos q̄s vult. **Sexto** ope-
ratur loquendo per illustrationis consola-
tionem Osee. ij. Ducam eam. i. animā in so-
litudinem. s. sepando eam a tumultu homi-
num passionū ⁊ affectionū ⁊ loquar ad cor
eius. ostendendo. s. voluntati q̄ bonus ⁊ sua-
uis sit deus. Bonum em̄ apprehensū p[er] intel-
lectum mouet voluntatem. et quātomagis
ostenditur bonum. tanto voluntas magis
amat ⁊ gratulatur. ps. Signatū est sup nos
lumē vultus tui domine: dedisti leticiam in
corde meo. i. cognitio voluntatis tue ⁊ man-
datoꝝ tuozum. per legem naturalē inserta
est. ⁊ cognitio bonitatis tue. ⁊ ex hoc sequit[ur].
q[ui] dedisti leticiā in corde meo: que leticia et
delectatio voluntatis excedit omne gaudiū
mundi. **Septimo** ⁊ ultimo operat[ur] de[us] circa
cor. i. voluntatē. trahēdo ⁊ unie[ct]o sibi to-
taliter Job. xxxiiij. Si dixerit ad eum. s.
deum cor suū: spiritū eius ⁊ flatū eius ad se
trahet. ipse. s. deus. i. voluntatē suā. ⁊ petitiō-
nem suā in oratione ut. s. creatura non appe-
tat nisi deū. Qui ei adheret deo p[er] dilectionē
p[er]fectam vnus spiritus ē cum eo. Habet em̄
amor vim vnitiuā ⁊ transformatiuā. Unde
⁊ de primis xp̄p[ist]icis dicit[ur] Actuū. iij. De ml-
titudinis credentiū erat cor vnum ⁊ anima
vna in domino. ut. s. qd̄ vult vnus. velit ⁊ al-
ter s[im] deū. Sic ⁊ qui puro corde deū diligit
nō aliud vult nisi dei voluntatem ⁊ benepla-
citur in omnibus impleri. Et talis dicere
potest cum apostolo. **Amicus** ego. iam nō ego
vixit vero i[n] me xpc. ad Gala. ij. Et illud ps
Deus cordis mei. scz possessor: ⁊ pars mea
deus in eternum.

Octum ad secundum .S. ij.
p[ri]ncipale sciendū. q[ui] ad hoc ut terra cordis
n[ost]ri faciat fructū centesimū. i. p[er]fecta opera
ex semine vbi dei vel diuine inspiratōis. put
de ea dicit[ur] p[arabolice] Luce. viij. Quod autē ce-
cidit in terrā bonā. hi sūt qui in corde bono
⁊ optimo audientes q̄. septem a nobis circa
cor sunt faciēda: ⁊ ex his habetur cor purū
⁊ mundum. de quo xpc Math. v. Beati mū-
do corde quoniā ipsi deum videbunt. **Itē** se-
ptem sunt signa seu effectus p[er]fecte dilectō-
nis. De qua Deutro. vj. Et Luce. x. et Ma-
thei. xxij. dicitur. Diliges d[omi]nū deum tuum
ex toto corde tuo. cor.

Primo est molliendum.
Secundo est abluendum.

Tercio est custodiendum.

Quarto est deprimendum.

Quinto est exercendum.

Sexto est refouendum.

Septimo est in vnitate tenendum.

Octum ad primū sciendū. q[ui] peccatus fa-
cit cor. i. voluntatem durū vt lapis. vt quē
admodum lapis ⁊ alia dura resistunt tactui
nec recipiunt impressionē digiti sicut mol-
lia vt cera. ita peccatoris cor ita obduratū:
q[ui] resistit tactui diuine inspirationis. nec re-
cipit impressionem digiti. i. spiritus sancti:
qui dicitur digitus dei. i. gratie infusionem
Unde ⁊ de dyabolo ⁊ quolibet membro eius
id est peccatore dicitur Job. xli. Cor eius in-
durabitur quasi lapis. Nec intelligi potest
de corde carneo: quia dyabolus corpus non
habet. Sed intelligitur de voluntate. que ē
in malum obstinata. Emolliendum ē ergo
cor ⁊ mollificandum. Et ratio huius ē. p[ro]pter
magnum nocumētum inde sequēs. Nam vt
dicitur Eccl[esiasticus]. iij. Cor durum male habebit i[n]
nouissimo. Et declarat Bern[ardus]. p[ro]prietates cor-
dis duri dicēs in libro de consideratōe. Cor
durum ē quod contritōne non scinditur. p[er]-
cibus non flectitur. minis nō cedit. flagel-
lis obduratur. et tale cor habēs i[n] nouissimo
male se habet. quia sicut lapis ⁊ omnia gra-
uia tendunt ad centrū: ita habētes cor ob-
duratum in malis: descendunt ad infernū
qui ē in centro terre. Sicut accidit pharao-
ni: cuius cor obduratū. quia nec minis dei
nec flagellis ē nec monitis emollitū. Demū
descēderūt in p[ro]fundū q̄si lapis. vt dicit[ur] Exo-
do. x. p[er] se. s. pharao cū exercitu suo descēderūt
in p[ro]fundū maris rubri. quo ad corp[us] ⁊ in
p[ro]fundū inferni. quo ad animā. **Emolliē-**
dum ē cor nostrū. quod ⁊ ip[s]a natura docet.
que nō debet nobis cor eneū lapideū aut os-
seum: s[ed] carneū. Emolliē autē a sua duritia
p[er] opera de genē bonorum. vt ieiunia. elemo-
sinas. orationes. ⁊ alia hmōi. Unde greg[orius]. de
p[er]manēte in peccato mortali dicit. Interim
quicquid boni facē poterit hortamur vt fa-
ciat. vt deus cor eius illustret ad penitentiā
de pe. dis. v. falsas. Quādo em̄ illustratū: tunc
mollificatur. i. disponit[ur] ⁊ habilitat[ur]. Quod
quia deus operatur hanc mollificatōem. p[ro]-
pter quod dicit[ur] p[er] Ezech. xxxvj. ca. Auferaz
a vobis cor lapideū. i. obduratōnem: ⁊ dabo
vobis cor carneum. i. mollificatōnem. Ideo
orandus est vt tollat duritiā. **Octum** ad
scdm̄ idē de ablutōne. Nota q[ui] deus p[ri]ncipa-
liter ab homine cor ex postulat. Unde dicit[ur] p[er]
uerb. xxij. Fili prebe mihi cor tuū. non di-
cit manū. pedem vel caput aut cerebrū: sed
cor. i. voluntatē. Manū offert deo. qui opera
de se bona t[ame]n facit. Pedes qui ad eccl[esi]as vl-
indulgentias vadit. Caput p[ro]bet seu cerebrū

qui vacat cognitioni diuinorum speculari
do tñ. Sed ista non sufficiunt ad salutē. sed
oportet cor. i. volūtatem deo offerre. Est em̄
deus similis cuidā aui. que dicitur felix. hec
cum pascitur de preda non vult nisi tñ cor
Sic gloriosus deus de corde. i. affectibus ho
minuz erga ipsum pascit seu delectat. Sed
quia ut dicit puerb. xx. Quis potest dicere.
Mundū est cor meū. purus sum a peccato. q̄
si diceret nullus. Deus autēz sūma puritas
est. Et inter lilia pascit. ut dicit in Canti. i
mentes puras: ideo abluendū est cor ipsum.
Et hoc ipse p̄cepit dicens Diere. iij. Lava a
malitia cor tuū. Cor corporis utiqz lauari
non potest viuēte homie. loquēz ḡ de corde
spūali anime. i. volūtate: que lauari nō po
test aq̄ materiali. Sed lauari potest et debet
aqua spūali. s. lacrimis mentis. i. detestatōe
et p̄fecta displicentia ipsorū peccatorū. ut sic
purificet. Ad quod hortat Jaco. dicēs. iij.
ca. Purificate corda vestra. subdens modū.
Miseri estote et lugete. i. dolentes. Sicut em̄
circa corpora hūana videmus. q̄ p̄traria cō
trarijs curant s̄m medicinā. ut infirmitas
ex humoribz frigidis p̄tracta p̄ remedia cali
da. et infirmitas ex nimio calore p̄ frigida
seu recentia remouet. Item s̄m b. tho. i. iij.
dist. xvij. Cū peccatū quod maculat animā
p̄mittat p̄ nimiam cōplacentiā et inordinatā
volūtatem. ad hoc ut tollatur ab ea. oportet
contrarium fieri. s. q̄ p̄ penitentiā habeat
anima detestatōnez volūtatis de ip̄o pecca
to et displicentiā s̄m rationem: ita q̄ nullo
modo voluisset cōmississe: sed potius morte
incurrisse q̄ peccatum mortale. Est em̄ peni
tentia s̄m Ambro. dolor cordis et amaritu
do anime pro peccatis cōmissis. de pe. disti.
iij. Et p̄terea dicebat p̄pha Jobel. ij. c. Scilicet
dite corda vestra. i. conterimī voluntate. et
nō vestimenta vestra suple tñ. i. corpora q̄
sciundū quasi p̄ abstinentiā. Sed nō suffi
cit hoc sine contritōne. Cui ad p̄fectiorē pu
rificatōnem addenda est p̄fessio tempore cō
gruo et completa. Ante dicit Treñ. ij. Effū
de sicut aquā cor tuuz. ut. s. quicq̄ malitie ē
in corde. totū confiteat̄ cum circūstantijs p̄
cipue necessarijs. sicut cū de vase materiali
effundit̄ aqua non remanet. nec sapor. nec
odor nec color vel aliud. Tercio cor ē cus
todiendum et multū diligenter. Ante puer.
iij. dicit. Omni custodia custodi cor tuum.
qm̄ ex ip̄o vita procedit. Et hoc ip̄m natura
docet. que circa cor materiale posuit. plures
custodias ante q̄ posset pueniri ad ip̄m et le
di. ut carnem et ossa seu costas et pulmonē.
Et p̄ter multiplicem custodiā ei? appositā.
dicit quasi custoditū. Vel aliter et melius di
cit quasi custodia omniū rerū. s. corporis. ut
dicit in catholicon. Est autem ip̄m cor ani

me. i. volūtas. sicut quobbā castrū seu pala
tiū obsessū ab inimicis. qd̄ cū habeat mltas
portas vel abitus. nisi circūquaqz bene cu
stodiatur. Una sola porta vel rimula apta
vel nō custodita: defacili intrat hostis et ca
pit. Et ideo dicit Salomō. Omī custodia. i.
plena nō in p̄tem. Sensus exteriores s̄ por
te. ut visus. auditus. gustus. odoratus. et ta
ctus. Et istas oportet custodire. Etia p̄cupi
scibilis et irascibilis sunt porte. inde surgen
tes passionēs intrant ad volūtatem. ut illi
cite assentiat malis et dyabolus p̄ eas. Unde
p̄ amorem pecunie inordinatū. intrauit dia
bolus in cor iude. ut traderet dominum ihm̄
ut dicit Joh. euāgelista. xij. Intrauit autē
in cor nō essentialiter: sed p̄ effectū malitie.
scz instigāto et inducēdo ad illud malū. ut
dicit Beda. Sed et ip̄m cor etiā ex se incli
natur ad mala appetenda: p̄ter quod dicit
Diere. xvij. Prauū est cor homis. i. aptum
ad volendū praua: et defacili etiā recebit a
bonis p̄positis et affectibz seu cogitatōnibz.
Juxta illud ps. Cor meū dereliquit me. i. dū
bona cogitarē et optarē. imceptibiliter re
cessi ab illis bonis cogitatōnibz et affectōni
bus. Oportet ergo omni custodia custodire
cor quo ad impugnatōnes demonis. carnis
passiones. et ip̄ius voluntatis vanitatem et
malitiam: als peccatum intrat in ip̄m defa
cili et occidit animā. In cuius figurā. ij. Re
gū. iij. dicit. q̄ ysboseth filius saulis rex is
rahel cū posuissz in custodia palatij sui mu
lierē purgatē triticū. Duo p̄ncipes latro
nū rechab. et banaa occulte intrauerūt in do
mū ip̄a dormiēte. et ysboseth quiescētē et dor
mientē i inguine p̄cusserūt. ablatiqz spicis
recesserūt. Palaciū seu domū ysboseth ē cor
nostrū. ad cui? portā et abitū. nō sufficit po
nere custodia: sed oportet statuere virilem.
non mollē custodia. et diligētē et forte. s. ra
tionem. que nō dormitet p̄te tedio: sed vigi
lās p̄seueret ad discernendū cogitatōnes et
affectus bonos a malis. Si dormitauerit.
demonēs p̄ vitia carnalia vel spūalia. seu p̄
peccata opis aut saltim cogitatōnis latēte
intran et occidunt animā priuatā gratia. et
auferunt ex domo cordis spicis omniū vir
tutū. Diligēdū est ergo circa custodia cor
dis. Ante dicit Eccl. xxi. Qui timet deū cō
uertet ad cor. i. totū se vertet et vndiqz ab cu
stodiendum cor. Quarto est dep̄rimendū
ex penitētia et diligētē custodia sui. qñqz ori
tur supbia. Et ideo ut dicit Eccl. ij. Dep̄me
cor tuū. i. deorsū p̄me: et inclina p̄ hūilitatē.
p̄siderando vilitatē tuā. submitteudo volū
tatē ip̄am seu cor. dei volūtati tibi collatam ut
regulā tibi p̄fixā a deo. ponēdo te. et appetē
do que sunt supra conditionem tuā. Nam q̄

superbia extollat ostendit abbas propheta bicē. Superbia cordis tui extulit te. i. supra te tulit. appetendo que supra conditōez tuā sunt. et maiora de te extimando q̄ habeas.

S hoc aut sequitur ruina magna prout dicitur puerb. xvij. **A**nteq̄ conteras exaltat cor hominis. i. ppter hoc pterit volūtas hominis. ut ad nihilū redigant merita eius et virtutes et bona. quia se exaltauit p̄ supbiā quod patet in lucifero et nabuchodonosor. q̄ dicebat in corde suo. **I**n celum ascendam super astra dei exaltabo solum meum q̄c̄. **I**sa. xij. **E**t sequit̄ ad infernū detraheris. q̄d exponitur a doctoribus de vtriusq̄ superbia. scz dyaboli et nabuchodonosor. **D**epressū igitur est cor nostrum et humiliandū. quod ipse saluator exemplo et verbo nos docuit dicens. **D**iscite a me. quia mitis sum et humilis corde **M**ath. xj. **E**t rationē videt̄ assignare ps. quare deo subici debet voluntas nra. et sic cor deprimere dicens. **N**ōne deo subiecta erit anima mea q̄c̄. **C**erte sic. ppter causas que sequuntur. i. sua beneficia. ut dicit hugo cardinalis super ps. **E**t primo ppter beneficium redemptōnis. **A**b ipso em̄ salutare meum. i. ih̄s saluator a deo missus. **S**ecdo ppter beneficium creatōis. **N**am et ip̄e deus meus. **T**ertio ppter beneficium iustificationis. **I**bi. et saluator meus. **Q**uarto ppter beneficium suffragatōnis in angustiis et temptatōnibus. **I**bi. susceptor meus. **E**st aut̄ subicienda anima deo ut discipula magistro **I**sa. l. **A**udiam quasi magistrus. i. obediam. **I**tem subicienda ut creatura creatori **I**sa. xlv. **E** qui contradicit factori suo. **I**tem sicut materia artificis **D**iere. xvij. **S**icut lutū in manu figuli. sic omnes vos in manu mea dicit dominus. **I**tem sicut sponsa sponso **I**sa. lxi. **E**xultauit anima mea in domino. quia induit me vestimento salutis q̄c̄. **I**tem sicut ancilla dñe. **R**eg. xv. **F**amula tua sit in ancillam ut laue pedes seruoꝝ dñi sui. **E**t ps. **S**icut oculi seruoꝝ in manibus dominoꝝ suorum. **H**is igitur modis humiliandum est deo.

Quinto est cor in bono exercendum non ocio dimittendū vel malo occupandū. **E**t hoc optime ip̄a natura docet. **N**am ut dicit Rabi moyses. **S**icut se habet celum ad vniuersum materiale: ita cor ad corpus aīalis. **C**elum em̄ nūq̄ quiescit: sed semp̄ mouetur ita et cor. quod p̄ pulsū manifestat̄. **I**dui cor dis motus si ad horā cessaret deficeret vita animalis. **S**icut etiam deficiente motu celi cessaret motus generatōnis et corruptōnis et alteratōnis in istis inferioribus. **E**st autem ipsum cor rubicundū. acutum in sumo ad modum flāme ignis. ad inuendum q̄ debet cor ante. i. voluntas exerceri fm̄ ignem caritatis. **U**nde **E**c̄s. xj. dicit̄. **I**n bono sit cor

tuū. i. opere occupatū. **E**st aut̄ exercendum in bono multipliciter. **P**rimo. i. circūcidēdo vnde **D**iere. iij. dicit̄. **C**ircūcidim̄ dño et auferre p̄putia cordiū vestroꝝ. i. auferre superfluitates ab appetitu rationali. ad quas inclinat appetitus sensualis. delectabiliū. i. in cibis et venereis. quo ad honore et famā et sciētiam et supstitōnes. **R**eprehensi fuerūt iudei a prothomartire stephano de hac circūcisione dicente. **I**ncircūcisi cordibus et auribus vos semper spiritui sancto resistitis **A**ctuū. vij. **U**bi ostendit̄ grauitas mali huius circūcisionis: quia. i. p̄ hoc resistitur spiritui sancto ne in cor intret. **E**st etiam a tristitia imoderata refecandū. quia ut dicit̄ puerb. xv. **T**risticia viri nocet corbi. **N**ec ē cōtra illud **E**c̄s. vij. **C**or sapientis ubi tristitia. i. sapiens morat̄ in tristitia cordis. quia hoc intelligit̄ de tristitia utili penitētie et moderata. **S**ecdo cor est ad deū in oratōne erigendum. p̄ affectū intensū **T**ren. iij. **L**euemus corda nostra cū manibus. i. operibus ad deum. **H**inc et ciprian⁹ ait. **Q**uādo stamus ad orationem fratres. inuigilare et incubere ad p̄ces toto corde debemus q̄c̄. de conse. dif. j. q̄n̄ **E**t ec̄i. xxxix. dicit̄ de iusto viro. **Q**uod trahet cor suū ad vigilandū diluculo. i. p̄ meditatiōnem et orationem attentā. ad deum qui fecit illum. **N**am de orantibus et laudantibus deū sine attentōne et affectu dicit domin⁹ **I**sa. xlix. et **M**ath. xv. **P**opulus hic labijs me honorat cor autem eorum longe est a me. i. distracti in alia et affecti ad vitia. **C**ertō cor est exercendum inquisitiōne per studiositatem. **M**ouet em̄ affectus cordis intellectum ad inquirendū veritatem. et precipue de deo **S**ed in simplicitate cordis querite illū. ait sapiens **S**apientie p̄mo. i. pura intentōe ad placendum illi et fruendum eo. non ad diuitias et honores obtinendos. ut faciunt homines mundi querentes prosperari: et scire diuina ut vocent̄ ab hominibus rabbi. **R**egina sabba que fuit ita studiosa. q̄ venit a finibus mundi audire sapientiā salomonis cum locuta fuisset omnia que erant in corde suo salomoni. ut dicit̄. ij. paralippo. ix. **D**ubia et obscura inquirendo ab eo: de omnibus fuit edocta. **Q**uarto in sufferendo increpatōnes. **U**nde puerb. xv. dicitur. **Q**ui acquiescit increpatōnibus possessor est cordis. **A**cquiescit autē qui non solū suffert patienter reprehensiones dei vel hominū: sed etiā cognoscit suū defectum vnde emendatur. et sic cor possidet habens in sua potestate. nō subditum passionibus ire et odij et huiusmodi. **U**nde fm̄ **I**sidor⁹. **I**deo natura inclusit i pulmonem cor. ut cum sanguis accenditur per iram circa cor. humectetur ex humore pulmonis ne nimis iardescat. **S**exto ē cor re-

fouendum. Cum enim ut dictum est cor contine-
 nue laboret: oportet quod confortetur ab susce-
 rendum labore. Sic et corpus nostrum oportet
 confortare et cibare. ut possit in exerci-
 tio perseverare. Et hoc est quod dicit ps. **Eli-**
riliter agite et confortetur cor vestrum. q. d.
ut possitis perdurare in virtuosus actibus
confortetur voluntas. Et quibus modis ipm
cor confortetur et roboretur. idem ostendit di-
cens ps. ciiij. Panis cor hominis confirmet
Nec est credendum solum. de pane materiali
locutum fuisse prophetam: quia prophete inten-
debant docere populos spiritualia non corpo-
ralia et naturalia. Sed principaliter de pa-
ne spuali sub similitudine corporalis. quia
sicut panis materialis fortificat corpus cor
ita panis spiritualis sacre doctrine vel eu-
karistie. corroborat et confirmat in bono cor
anime. i. voluntatem. In cuius figuram do-
minus ihu. turbas sequentes eum in deser-
to noluit dimittere ieiunans. ne (ut ipse ait) de-
ficerent in via. Sed faciauit eas pane ut for-
tificarentur. ut habetur Mat. viij. Sic se-
quentes xpm in deserto mundi. oportet pane
verbi dei refici. ne deficiant spiritu. Et qui
in emaus cum xpo venerant: dicebant. Non
ne cor nostrum ardens erat et Luce. ultimo
Et helyas sumpto pane subcineritio. quod
signat eucharistiam sicut b. tho. in officio cor-
poris xpi. Ambulauit in fortitudine cibi il-
lius confortatus usque ad montem dei. ut ha-
betur. iij Reg. xix. Mons dei est vita eterna
Confortatur cor etiam vino. quia letificat cor
hominis. et omnem mentem facit securam
alis serenam. Et hoc vinum est iocunditas men-
tis spiritualis. Unde dicitur Eccli. xxx. Jo-
cunditas cordis hec est vita. i. preseruat vitam
spiritualem sicut et corporalem. Oportet quod
confortatur cor et. ut dicitur puerb. xxvij.
Odores spirituales sunt exempla sanctorum
quibus confortatur cor et animatur ad bona.
Septimo et ultimo est unendum seu in-
unitate seruandum. Sicut natura unum cor
debit corpori. ita et una voluntatem anime
quo ad potentiam. Sed quantum ad actus eius
et fines. facimus multas et diuersas. Volunt
enim aliqui et deum et diuitias et honores
in eis constituendo finem: et sic diuidunt cor
in multa. Et de huiusmodi peccatoribus dicitur
Osce. x. Diuisum est cor eorum. s. in di-
uersa distracti. Sed ut dicitur Eccli. ij. De du-
plici corde. Et autem importat eternam damna-
tionem. Contra. omnis virtus unita est ma-
gis infinita. i. fortior. ut dicitur in li. de causis
Et ideo ut cor sit robustum ad prelia tempta-
tionum. reducendum est ad unitatem. ut. s. in
omnibus unum ultimum et verum finem sibi pres-
tuat. s. deum. Unde dicitur Eccli. xxx. Congrega-
cor tuum. Et quod ad hoc opus est dei auxilio.

ipse illud promittit dicens **Hiere. xxij. Dabo**
eis cor unum. i. unitum ad perfecte diligendum. non
solum deum: sed primum etiam propter deum. Quod
illi christico. e. primi optime seruauerunt. Nam ut
dicitur Actuum. iij. Multitudinis credentium
erat cor unum. s. concordantes in voluntate
ad querendum et faciendum voluntatem domini
et honorem et mutua subuentionem. Ubi ergo
malicia unum cor diuidit in multa. ad quam ap-
plicatur concordia multa. corda unire facit. et
unit etiam cum corde dei. i. voluntate. Et ut di-
citur Mat. vj. Ubi est thesaurus tuus. i. il-
lud quod extimas principale bonum et maxi-
me amas ut amatur thesaurus a mundanis.
ibi est et cor tuum. Si deum thesaurum tuum repu-
tas. qui et verus et infinitus thesaurus est
hominibus. ut dicitur Sapientie. viij. illud co-
gitas et frequenter consideras et continue
amas. Et quia amor secundum Dionysium habet
vim unitiuam. et deus (si dici posset) unissimus
est: ideo eum perfecte diligendo cor tuum perfectis
sine efficitur unum.

¶ **Quintum ad tertium primum. §. in**

cipale. s. quod cor mortificatur. et ad gehennam di-
 rigitur per iniquitatem. Et ex tali corde ex-
 eunt cogitationes male et Mat. xv. Est no-
 tandum secundum Mauritium in distinctionibus quod
 septem sunt differentie cordium iniquorum.

Est enim cor indisciplinatum.

Est cor infatuatum.

Est cor supbia elatum.

Est cor nequitie applicatum.

Est cor dolo circumdatum.

Est cor deprauatum.

Est cor induratum.

De primo dicitur Job. xvij. Cor eorum longe
fecisti a disciplina. Disciplina importat do-
ctrinam et correctionem seu compositionem in mor-
tibus. Est ergo cor indisciplinatum quod non re-
cipit doctrinam. vel non se emendat per flagella.
Dicitur autem deus hoc facere. s. indisciplinas
in quantum promittit fieri. Confert autem hec in
disciplinatio tria mala. s. Primo ab malis
primitate. unde dicitur Gen. viij. Sensus et co-
gitatio humani cordis prona sunt ad malum
s. ex se nisi fuerint disciplina precipue in ado-
lescentia refrenati. Inducit mentis instabi-
litate. propter quod dicitur Eccli. xij. Qui minora-
tur corde cogitauit ianua. Minoratur autem
quis corde. i. voluntate boni. propter defectum
doctrine et correctionis. Adducit et consci-
tie morbositatem. que est utique maxima pe-
na. Et ideo prouerb. v. dicit Salomon. qui
indisciplinatus habens remorsum de malis di-
cit. Cur detestatus sum disciplinam. et incre-
patationibus non acquieuit cor meum. De secundo
s. corde infatuato dicitur puer. xvij. Non recipit
stultus verba prudentie. nisi dixeris ea que
uersantur in corde suo. i. nisi assenseris affectu

nibus suis. Precipue facit ira hominem fa-
 tuū. Unde dicitur Eccl̃a. vii. Ira in sinu. i. mē-
 te stulti requiescit. Et Criso. Ire et insanie
 nihil est medium. Hec aut̃ stulticia cordis
 tria mala generat. Primo nullā retinet sa-
 pientiā. Nam iracundus omnis doctrine et
 scripture et ratiōis obliuiscitur in ira sua.
 ppter quod dicitur Eccl̃i. xxi. Cor fatui quasi
 vas contractum. Liquor em̃ sapientie et gra-
 tie ex eo effundit̃. Secdo inclināt ab blasphe-
 miam Eccl̃i. v. Ne temere quid loquaris. scz
 blasphemādo. nec cor tuum sit velox ab pro-
 ferendum sermonem coram domino. Cōmu-
 niter ex fatuitate ire homines male loquū-
 tur de deo et hominibus. Tercio prouocat
 stulticiā in audiente. vt. s. inducat illum ab
 loquendum contra illum stulta. et faciendū
 scz verba contumeliosa rixas et vindictas.
 Unde puerb̃. xij. dicitur. Cor insipientium
 prouocat stulticiā. Et ideo bene dicit sapiēs
 Non respondeas stulto iuxta stulticiam su-
 am. ne similis ei efficiaris. De tercio. scz
 corde elato per superbiam dicitur Ezechiel.
 xxviij. Multiplicasti fortitudinem tuā tibi et
 eleuatū est cor tuū in robore tuo. Quod fit.
 cum quis bona que habet sibi attribuit vel
 meritis suis. non a deo recognoscit: sicut fe-
 cit nabuchodonosor. de quo dicitur Judith.
 pmo. Exaltatum est regnum nabuchodono-
 sor. et eleuatū est cor eius. Hec autem
 elatō tria mala facit. Primo inducit ad dei
 obliuionem. fm̃ illud Deutro. viij. Ne post-
 q̃ pmederis et saturatus fueris: et post pa-
 rum eleuetur cor tuū. et obliuiscaris domi-
 dei tui. i. beneficior̃ eius. Ingratissim̃ autē
 inquit Seneca. qui est oblitus. s. benefactor̃
 ris seu beneficij. Secdo sui deceptōez Diere.
 xlix. Arrogantia deceptit te et superbia cor-
 dis tui. Et quomodo decipiat ostendit sapi-
 ens dicens Eccl̃i. xj. Sicut pb̃x inducitur i
 foueam. et vt capra in laqueū. sic cor supbo-
 rum. Tertio dei amissionez. i. gratie sue. ps.
 Accedet homo ad cor altū. i. superbū. et ex-
 altabitur deus. i. eleuabitur recedēdo ab eo
 Aug̃. Humilis deus humilia respicit. et al-
 ta. i. superba corda a longe cognoscit. Hūi-
 lias te venit ad te. at tollis te recedit a te.
 De quarto. i. corde nequā seu nequicie ap-
 plicatum dicitur. j Reg. xvij. Ego noui ne-
 quiciā cordis tui. Que verba dixit fraf̃ da-
 uid sibi: sed iniuste. Dicit̃ autem nequā fm̃
 catholicō a nequeo. Unde nequā dicitur q̃
 adeo scelerosus est. q̃ nequit cessare a ma-
 lis. Dicitur enim nequā luxuriosus. vt ibi
 habetur. Añ Onan filius iude qui luxurio-
 sus turpiter erat. dicitur nequā Geñ. xxxv
 viij. Et forte p̃pterea luxuriosus magis dicitur
 nequā q̃ alijs vitijs deditus. quia diffici-
 lius et tardius recedit quis ab illo q̃ ab alijs

Unde Aug̃. Dum non resistit̃ concupiscē-
 tie fit consuetudo. et dū cōsuetudini non re-
 sistitur: fit necessitas. Et talis nequicia indu-
 cit tria mala. Primo multiplicē dolorē cor-
 poris et anime Eccl̃i. xxx. Cor nequā graua-
 bit̃ doloribz. Secdo aufert boni cognitōez et
 affectōez Eccl̃i. xix. Vinum et mulieres au-
 ferunt cor. i. gula et luxuria auferunt affe-
 ctum veri boni. Tercio perducit ad eternā
 damnationem Isa. j. Ne semini nequā filijs
 sceleratis. Ne autem importat damnatōez.
 De quinto. scz corde dolo circūbato. s. per
 ypocrisim et fraudulentā seu p̃bitionē. di-
 citur Eccl̃i. j. Cor tuū plenum est dolo et fal-
 latia. Et tale cor tria mala operatur. Pri-
 mo profunditatem habet in consiliū vel in-
 tentum suū abscondendo. vt magis decipere
 valeat Isa. xxix. Ne qui profundi estis cor-
 de etc. Secdo duplicitatem habet in respon-
 dendo: dicendo verba sophistica. Sed vt dicitur
 Eccl̃i. iij. Cor ingrediens duas vias non
 habet successus prosperos. quia frequenter
 detegitur fraus et dolus eius. et inde abho-
 minatur. Tercio malitiā habet in suadēdo.
 quasi querat bonū p̃ximū cum tñ velit eum
 decipere puerb̃. xxvj. Quāto submiserit vo-
 cem. ne credideris ei qm̃ septem nequicie sūt
 etc. De sexto. scz corde deprauato dicitur
 Eccl̃i. iij. Cor prauū scandalizat. Dicit̃ autē
 cor deprauatum. quod aliquo tempore fuit
 bonū. et postea efficiē malum in eo perma-
 nens. Et tale cor vtiqz scandalizat. defacili
 ruens in mala ex dictis et factis aliorū. Nā
 dum bonum est cor non scandalizat. Tale
 autem cor obedientiā postponit Diere. xvj.
 Ecce vnusquisqz abijt post prauitatem cor-
 dis sui malī. vt me non audiat. Secdo apo-
 stasiam inducit. Unde de Salomone dicitur
 iij Reg. xj. q̃ cū esset senex deprauatū ē cor
 eius. vt sequeretur deos alienos. Quanto ei
 quis cadit ab altiori statu virtutis. non ci-
 to inde resurgens. tanto grauius ruit in om-
 nia mala. Tercio iram dei incurrit puerb̃.
 xj. Abominabile coram deo cor prauum.
 De septimo corde. s. indurato. qd̃ fit p̃ ob-
 stinatōez. dicit dñs Exodi. vij. Ego indura-
 bo cor pharaonis. Tbi sciendū fm̃ tho. pri-
 ma p̃te sūme. q̃ obduratō duo importat. scz
 subtractionem gratie. que non est culpa: s̃
 pena. et hec est a deo sicut et omnis pena
 quam non nisi iuste infert. Nec enim alicui
 subtrahit gratia m. nisi hoc ille a quo aufer-
 tur mereatur per culpam. Et fm̃ hoc deus
 indurat. fm̃ illud ad Ro. ix. Cui vult: mise-
 retur. et quem vult: indurat. Aliud qd̃ im-
 portat obduratio est inhesio culpe. i. firmi-
 tas in peccato. et hoc est ab homine et culpa
 est. Et inducit tria mala. Primo semē ver-
 bi dei ad fructū nō recipit. Unde Luce. viij.

dicitur. Quod autem cecidit supra petram. i. cor induratū. natū aruit. quia nō habebat humorem. s. gratie. Scđo cumulū culpe et pene adauget Ro. ij. Scđm duritiā tuam et impetens cor tuū. thesaurizas tibi iras i die ire etc. i. congregas tibi penam in iudicio. Tercio beatitudine priuat. Unde in figuraz filij israhel qui indurauerūt cor suū erga dei mādata ut non facerent ea. omnes qui numerati sunt i egressu de egipto sexaginta cētena milia: omnes priuati sunt terra pmissionis. que signat vitā eternā. ut nullus intraret nisi caleph. et Josue. ppter qđ ps. admonet cauere talem obduratōez ne incurramus in illud malum et damnū: dices. Nolite obdurare corda vestra etc.

¶ De volūtate et opere exteriori. quō se habent abinuicē in merito. Capitulu. xiiij.

Nota circa voluntatē et opus exterius q̄tum ad meritum et demeritū. et q̄tum ad forū iudiciale fieri potest talis distinctio. Aut ei volūtate circa aliqđ agendū habet sine opere exteriori. Aut opus exterius exercet sine volūtate interiori. Aut voluntas adest imēdiatē operi exteriori sequēte.

¶ Q̄tum ad primū notat. §. j. materiā talem valde diffuse archidiaconus sup. c. Qui bona. xvij. q. j. cui? verba abbe uiabo ob plixitatē vitandā. aliqñ mutabo sequendo sententiā theologoꝝ ad pleniores declarationē. Ex quibusdā auctoritatibz videtur. qđ voluntas sine opere tantū valeat in malo et in bono. quātū voluntas cū opere.

Dicit em̄ Aug? votū. i. voluntas p opere reputat. xvij. q. j. §. Si ergo. Item Ciprianus. Nūquid chaym cū dño mun? offerret perimerat fratrem: sed tamen fraticidiū mente pceptum. i. voluntate deus puidus ante dā nauit. Ita et in dei seruis. apud quos cogitatur et martiriū mente concipitur. animus id est voluntas ad bonū deditus. teo iudice coronatur. de pe. dis. j. Et Piero. Licet gladio non occidas volūtate tamen interficis. dis. ea. c. Omnis iniquitas. Ad idem facit. c. Si cui. et. c. si forte mulier. Et plura alia. c. in dicta distinctione. ¶ Pro hui? igitur declarationē fm archidia. distinguendū. Quia aut loquimur de voluntate in opere bono. Aut de voluntate in opere malo. Si primo modo. i. de voluntate affectatē facere opus bonum sed nō exequēte: iterū subdistinguedum. Quia aut habet respectus ad deū. aut ad ecclesiam siue ad ius. Et si habeatur respectus ad deum. q̄tum quidē ad tēpus pteritum vel futurū. utiq; nō habet voluntas p opere. Nā si volo me ieiunasse elemosinas

fecisse et alia hmōi bona. talis voluntas in conspectu dei. i. quo ad meritum. non habetur p opere. i. nō remunerat. sicut si factus fuisset opus: que tamen prius dicitur voluntas qđ voluntas. De futuro etiam si volo seu ppono hinc ad mensē ieiunare. dare elemosinam et hmōi. hoc non habet pro opere: quā tale ppositū et voluntas sit meritoria. non tamen tantū sicut cū opere subsecuto. quod ppositum boni dimitti potest. licet nō sine peccato. Unde greg? sup Ezech. Qui bona agunt et meliora agere pponunt. si ea nō agunt. licet in bonis prioribz pseuerent. in conspectu tamen domini ceciderunt. s. veni aliter vel mortaliter. fm qualitatem ppositi qđ dimittunt: puta alicui? voti vel necessarij ad salutem. vel alicui? rei non necessariē ut alicui? deuotionis fiende. Si autē loquimur de presenti. iterū subdistinguit. Quia aut illa voluntas potest impleri i bono opere. et non impletur ex negligentia vel alia causa. ut verbi gratia. Habeo voluntatem faciendū elemosinam et bene possum: sed cupiditas me tenet vel negligentia. Habeo voluntatem orandi: sed me piget. et talis voluntas non habetur pro opere. nec est efficacay voluntas. quin sequeretur effectus. Et ab hoc facit quod dicit Ambrosius. disti. l. xxxvj. Non satis est bene velle: sed etiam bene facere. id est non sufficit bona voluntas sine opere. cum adest facultas. Et sic intelligitur illud puerb. xiiij. Vult et non vult piger. Vult enim quodāmodo leui voluntate in efficaci. Aut quis habet voluntatem ad opus. et precise dimittit. quia exequi nullo modo potest: et tunc quantum ad gloriam consequendam et quātum ad penā eternam euadendam voluntas pro opere reputatur in genere: sed non q̄tum ad quātitatem premij. vel quātitatem euasionis pene temporalis debite p peccatis. Et hoc vel ex opere operante. ut in illis operibz que habent i ipso actu delectationem puocantem: tunc enim opatō addit ad bonā voluntatē quātum ad premium essentialē. aliqñ ad accidentale fm tbo. in. iij. dis. xvij. Vel ex opere operato. i. ex sumptione sacramenti. Verbi gratia. Si quis vult recipere baptismum vel p̄fessionē seu eucharistiam. et non potest: quia deficit vel minister vel sacramentum. vel aptitudo illius. ad hoc utiq; talis et premium meretur eternum ex illa voluntate si est gratia info: mata: et euadit penas eternas. Si non ita euadet penas purgatorias. nec tantum premij cōmuniter consequitur. sicut si secutum esset opus. i. suscipiendo sacramenta. Aliud exemplum. Vult quis summo desiderio sustinere martiriū: sicut beatus dominic? ut ceruus ad aque fluiū. Talis ex

illa volūtatē premium recipit. **U**t dicit **C**iprianus in auctoritate superius allegata. **E**t quātū ad essentialē premium. tantū recipere potest. quātū si actu reciperet martiriū. dūmodo equalis esset feruor et affectus non sustinendo martiriū siue sustinēdo. **S**ecus si minor est. ar. de pe. dif. ij. **S**iquis vult **N**on tamen recipit illud premium accidentalē. quod dicitur aureola martiriij. **U**nde et **J**ob. in glo. de pe. dif. j. dicit. q̄ istud dicitum votum pro opere computat. habet exceptionem in operibus priuilegiatis quibz debetur aureola. **A**liud exemplum. **E**ule quis ire ad ecclesiam ubi est indulgentia. nō vadit quia nullo modo potest: talis utiq; et si meritum habeat aliquod de bona voluntate. non tamen indulgentiam consequitur non eundo. **¶** **Q**uando vero habetur respectus ad ecclesiam. **C**um queritur utrum voluntas habeatur pro facto. **R**espondetur q̄ siue processit ad actum exteriorē imperfectum quod plus est. **S**ive stetit in confinibus cogitationis quod minus est. non habetur talis voluntas quo ad ecclesiam pro opere. ut apparet de eo qui erat excommunicatus. et voluit reconciliari ecclesie. et per eū non stetit quo minus reconciliaretur. et de hoc apparent indicia manifesta q̄ voluit reconciliari ecclesie: sed non potuit. et mortuus est talis. si morte preuentus absolutōnis beneficium non habuit apud ecclesiam non habetur absolutus. quāuis sit secus apud deum. **E**t ratio est. quia ecclesia opinione hominum sequitur in iudicando. precipue in foro contentioso que sepe fallitur: sed ipse deus semper inicitur veritati. et ideo nec fallit nec fallitur. extra. de sen. exco. **A** nobis. **U**nde tali negabitur ecclesiastica sepultura et q̄ non fiat solennis oratio pro eo nisi fuerit post mortem absolutus ab excommunicatione. quod fieri debet. si in vita quesituit absolutionem. **A**liiter autem agendum in sacramento confessionis. **N**am si quis vult confiteri quod ostendit per signa peccatorum. et postea mutus efficiatur. non debet tali denegari eucharistia et alia ecclesie suffragia: dūmodo constet ecclesie seu sacerdoti de voluntate illius. quantūcunq; leuiter etiam per unum testem vel per signa ipsius infirmi. **R**atio diuersitatis in huius. esse potest. quia primum pertinet ad forum contentiosum. ubi requiruntur probationes sufficientes. **S**ecundum pertinet ad forum penitentialē. ubi non requiruntur tales probationes. **¶** **S**i autem agatur de actibus iudicialibus siue de his que inter homines continue agitantur et frequentant. **C**um queritur utrum voluntas habeatur pro facto. **R**espondetur q̄ siue de preterito siue de presenti siue de fu-

turo agatur. cum voluntas stat in confinibus cogitationis. in nullo procedens ab extra. nunq̄ habetur illa voluntas pro facto. **V**erbi gratia. **M**issus erat aduersarius meus in possessione rei mee. et primo decreto poteram infra annum recuperare possessionem ipsam. prestando cautionem deپردو iuri. et habui voluntatem in corde prestandi dictam cautionem et faciendi alia necessaria: sed non profeci ad actum exteriorē. **C**erte volūtas ista non habet pro facto. ut postea possim recuperare possessionem. extra de eo qui mit. in pos. ca. j. **S**i autem volūtas processit ad actū aliquem. tūc subdistinguedum. quia aut actus ille fuit perfectus aut imperfectus. et si fuit perfectus. tūc clarus est. et de hoc nemo dubitat. extra. ut lit. non contes. **¶** **Q**uonia. **S**ed si actus ille fuit imperfectus. tūc subdistinguedū. quia aut fuit imperfectus propter voluntatem. aut propter impotentiam. **E**t si fuit imperfectus propter voluntatem. tunc illa volūtas in tali actu imperfecto non habetur pro facto. **V**erbi gratia. **H**abeo in corde prestandi volūtatē cautionem pro recuperanda possessione mea. et illam volūtatē produco ad actū exteriorē: sed imperfectū. hoc videlicet modo. **T**ato coram iudice et aduersario meo et dico. volo recuperare possessionem meam. et duco mecum fideiussorem. et offero satisfactionem de iudicio listi. et nihil aliud facio. **C**erte iste actus imperfectus fuit. quia non solū debeo offerre: sed etiam prestare. **N**am sola oblatio fideiussoris non sufficit. quod quidem locū habet in his in quibus cadere potest depositio. ut in his que consistunt in probando. **S**ed in his in quibus non cadit depositio. ut in his que consistunt in faciendo. sufficit sola oblatio faciendi seu protestatio. ut apparet in appellatione. in qua sufficit si me offeram probare coram iudice cause principalis. **E**t q̄ protestatio sufficiat. probatur eo. ti. ca. fi. **S**i autem fuit actus imperfectus propter impotentiam. tunc subdistingue. **Q**uia aut illa imperfectio contingit propter defectum proprium. aut propter defectus iudicis vel aduersarij. aut propter casum fortuitum. aut propter factum proisus extranei. **S**i propter defectum proprium. cui non potest providere tunc volūtas habetur pro facto. **V**erbi gratia. **H**abeo volūtatē prestandi cautionem pro possessione mea recuperanda. et procedo ad actū exteriorē hoc modo. **N**am mō compareo coram iudice et aduersario et dico. **D**omine bene vellem prestare cautionem: sed in veritate non possū. quā pauper sum. et propter paupertatem non inuenio. qui pro me intercedat. **C**erte in isto casu ista voluntas haberetur pro facto. ad recuperandam pos-

sessionem: hūmodo prestē iuratoriā cautio-
nem. extra. de eo. qui mit. in pos. ca. j. Et ex-
tra. de solutio. Odoardus. Nam ianis ē actō
quā inopia debitoris excludit. ff. de arbi. l.
Inanis. Fallit tamen hoc in usufructuario
qui debet prestare cautionē de utendo et fru-
endo arbitrio boni viri. et finito usufructu
de restituendo. Nam si ppter paupertatē vel
aliud non potest fideiussozem prestare. non
sufficiet iuratoriā cautio. et sic non habebit
voluntas pro facto. ut notat Azo. E. de usu-
fruc. l. usufructuarius. ¶ Si autem illa im-
possibilitas contingit propter defectum iu-
dicis vel aduersarij. tunc iterum subdistinguen-
dum: quia aut hoc est propter factum
ipsorum: puta quia dū vellem prestare cau-
tionem. stetit per iudicem vel aduersarium
quo minus prestare. quia ipsi noluerunt re-
cipere: dum offerrem et ipsam prestare vel-
lem. Et tunc voluntas habetur pro facto.
quātum ad possessionem recuperandā. Aut
impotentia contingit propter absentiam iu-
dicis vel aduersarij. quo minus predictam
cautionem prestaret. Et tunc voluntas nō
habetur pro facto: nisi ego istam cautionē
prestem coram publicis et honestis psonis.
ut extra. de offi. or. pastoralis. ¶ Si autem
impotentia contingit propter casum fortui-
tum. tunc siue casus contingat in iudicijs. vo-
luntas habetur pro facto quātum ad euitatō-
nem pene. ut apparet exemplum de eo q̄ cer-
ta die debebat in iudicio comparere sub pe-
na. et dum veniret superuenit tempestas vel
pons fluminis est fractus. vel flumen cre-
uit et transire non potest. certe iste casus il-
lū excusat a pena. ff. Siquis cau. l. ij. ¶ Itē
si contingat casus fortuitus in contractib.
idem videtur dicendum. ut. ff. ad le. ro. de ia-
ctu. l. si. Consuevit tamen subdistingui in cō-
tractu locationis. an casus superueniat in p-
sona locatoris. an in persona conducentis
tū. aut in re locata. ut illa materia satis de-
claratur. ff. de var. extraor. co. l. j. In cōtra-
ctibus etiam consuevit distingui. an casus
contingat in persona debentis. vel eius cui
debetur. et an debeatur quantitas vel speci-
es. et an mora intercesserit vel ne. ¶ Si eti-
am contingat casus in ultimis voluntatib.
voluntas habetur pro facto. ut apparet de il-
lo qui reliquit libertatem seruo suo. si decez-
daret heredi. et cum iste portaret pecunias
incidit in latrones vel in hostes et pecuni-
am amisit. ita q̄ in termino ipse non potu-
it heredi dare. Certe ille actus imperfectus
propter impotentiam ex casu fortuito ha-
betur pro facto. quātum ad libertatem con-
sequendam. Et de casibus contingentibus
circa ultimas voluntates plenissime nota-
tur per Azo. E. de insti. et substi. sub con.

fac. l. j. ¶ Si autem contingat impotentia
propter factum prozsus extranei. tunc vo-
luntas nō habetur pro facto. Verbi gratia.
Reus debebat sistere in iudicio certa die. et
sub certa pena. dum autem veniret ad iudi-
cium quidam extraneus. Vir retinuit eum
et sic non stetit in iudicio illa die talis nō ex-
cusatur a pena. Sed datur actio contra i-
pedientem ab inter esse. ff. Siquis cau. l. ij.
Quātum vero ad secundū. §. ij.
membrum principale prime questionis. scz
An voluntas solum habeatur per opere ex-
teriori in malis. Respondetur. Quia aut lo-
quimur in foro dei. aut in foro ecclesie peni-
tentiali. aut in foro contentioso seu iudiciali.
¶ Primo ergo. scz quātum ad deum distin-
guendū. Quia aut voluntas est deliberata
aut non deliberata circa malum. Si indeli-
berata. ita. scz non accedat ad sensus ratio-
nis. tunc clarum est q̄ voluntas non habet
pro opere. etiā si illud opus sup quo insurgit
voluntas sit mortale. Ante greg. de pe. di.
ij. Nequaquā mentem cogitatio imunda ma-
culat. cum pulsat. scz inclinationem volunta-
tis: sed cum hāc per delectationē superat. scz
pro consensu rationis. Si vero voluntas est
deliberata circa opus malum. siue in p̄-
terito: ut puta. quia vult et contentatur se cō-
misisse aliquod criminale. Siue in futuro: ut
cum vult seu intendit perpetrare in futurum
aliquod malum. vel in presenti cum propo-
nit malum operari. In omnibus huius. volū-
tas habetur pro facto. quātum ad gravitatē
peccati in generali non in speciali hoc est q̄
ita meretur penam eternam ex voluntate de-
liberata ad opus mortale. quā effectus nō
sequatur. sicut si sequatur actus exterior.
Non tamen tantā penam meretur in infe-
no ppter voluntatem solā. quā si abbat
opus: quia cōmuniter actus exterior pecca-
ti adauget ipsam inordinatōnem volunta-
tis. Et sic intelligitur illud Elemen. de pe.
di. j. Homicidiorum tria genera beatus pe-
trus esse dicebat. et eorum penā fore pariles
scz odientis. tetrahentis. et actu occidentis.
Illa enī paritas pene odientis. et sic volū-
tatem habentis ad mortē exosi et pena actu
occidentis intelligende sunt fm equalitate
proportionis. non fm equalitatem eiusdē quā-
titatis. i. q̄ uterq̄ damnabit. Facilius etiā
quis resurgit a peccato voluntatis. consenti-
entis siue in mortuam delectationem. siue in
actū exteriorem. non tamē exequēdo. q̄ cuz
procedit ad opus exterius. Et ad hoc facit
quod dicit Hiero. xxxij. q. ij. Sicut semina.
Ubi ait. Sensus ex ratione conceptus. i. cō-
sensus in malum. nisi in opera proruperit
adhuc in mente retinetur: et cito perit ab hoste
¶ Quātum vō ad forum penitentialē ecclesie

a voluntas contenta terminis suis nō habetur pro facto. Non em̄ tanta penitētia est iungenda pro peccato interiori. quāta pro peccato exteriori ceteris paribus. Et penitētie septēnes que taxantur ab ecclesia. ut xxij. q. i. **P**redicādū. et. xxxij. q. ij. hoc ip̄m cōmuniter imponūtur pro peccatis exterioribus. quōs etiā interiora ut dictū est sufficiant ad damnandū. ut expresse habetur. de pe. di. j. **S**i cui. Et nota q̄ cū sola spes quāto est principalis ab lucrū i mutuo. faciat hominē usurarium. ut. xij. q. iij. **S**i feneratoris. Sicut etiā sola spes rei temporalis facit hominē simoniacū: quāto est principale motiū in traditōne rei spiritualis. fm̄ Ray. ioh. et archi. **H**ec spes includit voluntatem deliberatā. **A**nte in foro penitentiā puniri debet seu penitentiari. ut p̄ mortali peccato. Et si inde aliquis recipit oblatum. in foro penitentiā est inducendū? usurarius ad restituendū. et simoniac⁹ ad pauperibus erogandum. Et sic punitur voluntas pro facto. hoc est. ac si pactum fecisset expresse. Sed non q̄tum ad censuram aliquam vel dispositionem. ut extra. de sp̄. c. ultimo. Quia pena posset puniri si ad actū exteriorē puenisset p̄ actionē et hm̄oi. Et q̄uis aliqui dicāt. q̄ usurarius solum mentalis nō teneatur restituere. Alij tamē dicunt q̄ teneatur semp̄ restituere. Et hoc Innocentius dicit esse tutius. extra. de usur. Consultuit. **H**ostī. autem dicit omnino esse restituendum. quia turpiter accepit. **I**dem sentit Bern. ray. et archi. et theologi idem sentiūt. **S**ed q̄tum ad forū iudiciale ecclesiasticū cum vel ciuile. voluntas si nō procedat ad actum exteriorē aliquē. nūq̄ punit. Et hoc est quod dicit lex. Cogitātōnis penā nemo mereatur. de pe. di. j. Et Augusti. xxxij. q. v. xp̄iana dicit. Latentia peccata vindictā nō habent. quia. s. probari non possunt. In iudicio autem proceditur p̄ allegata et probata. Sed si voluntas procedat ad aliquē actum exteriorē. licet imperfecte. hoc est non illum complēdo. tunc subdistinguitur. Quia aut ille actus fuit imperfectus p̄ter voluntatem. quia videlicet penituit eum. et bene ad effectū p̄duxisset si voluisset: puta quia virgo deo dicata cum qua habuerat colloquiū de malo sibi consentiebat: sed ip̄m penituit sua pp̄ria voluntate. et tunc non punitur. ff. ab. l. cor. de fal. l. qui falsā. **E**xemplum etiā de eo qui vocauit clericum in foro seculari. quē penituit ante litis contestatōez. Quis em̄ talis et voluerit et egerit aliquid: q̄ non p̄fecit p̄secutionē cause in tali iudicio. non pacietur penā eorum capitulorum. xj. q. j. **I**nolita. et extra. de foro cōpe. **S**i diligentī. **S**i autē fuit actus imperfectus p̄ter impo-

tentiam. q̄. s. attempraui et fecit q̄ potuit ut veniret ad p̄fectionem op̄is. et nō valuit. tunc voluntas habetur p̄ facto et punit. Et ita intelliguntur leges canonizate. de pe. di. j. **S**iquis non bicā rapere. Et abinde vsq̄ ad legem. Cogitātō. Et. C. de fur. l. si quis seruo Sic et vxor punit quo ab cōiugium propter insidias. et consilia que interposuit in morte mariti. quōs effectus non fuerit subsecut⁹. **N**otandum q̄ in penis spiritualibus infligendis distinguit. **U**trum. s. imponatur a canone pena spiritualis an imponatur ab homine. Et siquidē imponatur a canone. tūc effectus consideratur non affectus animi seu voluntas. et hinc est q̄ si quis p̄ponēs manum suā inicere in clericū. solummodo insultū facit. eleuat manū ut p̄cutiat. et tamen nō tangit eum: quia fortior ille fuit vel alia de causa. iste non obligatur pena spirituali. s. ex cōmunicatōis si quis suadente. xvij. q. iij. **S**imiliter si quis voluerit homicidium p̄petrare etiā si vulnerauerit atrociter. būmodo nō fuerit subsecutū homicidium seu mutilatio penā irregularitatis nō incurrit. extra. de homici. c. si aliquis. **S**i autē pena sp̄ualis imponatur ab homine. tūc consideratur animi voluntas et destinātō. s. cū aliquali ope exteriori. et nō tm̄ iuris effectus. Et ratio est. q̄ mitius agitur cum lege q̄ cum ministro legis ff. de ar. l. Celsus. Et extra. de cle. exco. mi. **S**i celebrat. Clerbi gracia. **D**icit superior ordinarius. Exco. munico te si eligis. **N**ā incōtinenti cum paras te ad eligēdum. incidis in exco. municationem. **Q**uod hic ut notauit Inno. extra. de ap. c. **P**reterea. Et sic patet. q̄ voluntas nō producta ad actum p̄fectū punitur et pro facto habetur. q̄tum ad penas spirituales. que infliguntur ab homine. et ratio est. q̄ hm̄oi pene spirituales sunt medicinales. ij. q. j. **M**ulti. Et extra. de sen. exco. cū medicinalis. li. vj. **S**ed in penis tp̄alibus p̄ditōnalibus et iudicialibus secus dicēdū est. **N**ā in istis consideratur iuris effectus. non affectus vel animi destinātō. extra. de spon. c. vlti. Et ratio. quia pene sunt potius emolliēte q̄ exasperate. de pe. di. j. **S**. Pene. **Q**uod ad secundū mē. **S**. iij. **B**rum principale cū. s. exerceat opus exterioris sine voluntate distinguēdū. Quia aut hoc fit voluntate omnino renitēte. Aut ratione omnino deficiēte. Aut voluntate negligēte. **Q**uod ad p̄mū. s. cum sit aliquod opus renitēte voluntate oīno. nec in bono ē meritōriū. nec in malo demeritorius. Meretur em̄ quis aut demerere p̄ actum liberum voluntatis. **A**nte Ambro. Nemo nostrū teneat ad culpam. nisi propria voluntate deflexerit. **V**oluntarium sibi militēz elegit xp̄c. voluntariū sibi seruū d̄yabol⁹ actionat. xv. q. j.

Non est. Ad idem Crisostomus super Matheum. Sicut enim peccatum opus sine voluntate non facit. ita iusticia ex opere non consumatur nisi et voluntas affuerit. xxxij. q. v. Sicut. Et ex hoc patet quod si inferatur violentia virgini omnino renitenti. nec peccat nec amittit virginitatem. Unde dicit lucia pascasio. Si me inuitam feceris violari. castitas mihi duplicabitur ad coronam. Non enim inquinatur corpus nisi de consensu mentis. Nam si in manu mea thura ponas. et per manum meam sacrificia facias. deus hoc non attendit. De sensibus enim et voluntatibus deus iudicat Gratianus. xxxij. q. v. §. j. Similiter si quis occideretur pro fide inuitus vel pro iusticia. meritum non haberet. Nec talis est capax alicuius sacramenti. Nam si quis omnino inuitus baptizaretur. tentus sub aqua per violentiam. talis non reciperet nec effectum nec sacramentum ipsius baptismi.

¶ Etum ad secundam partem distinctionis. cum. scilicet sit opus ratione omnino nesciente. scilicet cum quis non habet usum rationis. ut infans. et adultus furiosus. qui est extra usum rationis. opus quod fit a talibus. cum sit in uoluntarium. quia sine deliberatione rationis. siue in bonum siue in malum non reputatur ad meritum neque ad demeritum. Nam actus humanus redditur meritorius vel demeritorius. in quantum procedit a libero arbitrio. quod diffinitur esse facultas voluntatis et rationis. In predictis autem ratio deficit. Sed etiam in iudicio ecclesiastico vel civili tales non puniuntur. Nam infans si proijciendo lapidem occidat aliquem hominem. Si non est doli capax. non punitur. nec quo ad deum. nec quo ad mundum. de consecra. disti. iij. paruuli. Et in glo. que est ibi. extra. de delic. pu. ca. ij. Et. ff. de sic. l. infans Idem de furioso dum est in furia et extra se Satis enim ipso furore punitur. ff. de offi. pre. l. diuus. Et. xv. que. j. ex merito. §. Sed obicitur. Verum est tamen. quod furioso a furia reuerso. potest penitentia imponi ad cautelam. ut ea. causa. et questi. c. Siquis. Et licet aliqui dicant. quod cum quis ex culpa sua incidit in furiam. amentiam vel ebrietatem ea que facit mala extra usum rationis constitutus. imputantur ei. ex eo quia fuit in causa. Verior tamen opinio est. quod non imputantur que facit in tali statu. Sed culpa precedens aggrauatur ex malis que sequuntur.

¶ Notandum tamen quod adultus. amens vel freneticus effectus. si antequam incurreret talem amentiam habuit propositum et voluntatem suscipiendi sacramenta. et declarauit ipsam voluntatem. non debent sibi denegari. Et quantumcumque etiam contradicit in amentia positus. recipiet effectum sacramentorum.

torum. si in statu gratie intrauit frenesim vel amentiam. et sic opus sine voluntate actuali erit meritorium ex voluntate tamen precedenti. Insuper est notandum. quod opus baptismi valet ad salutem et premium omnibus pueris et adultis carentibus usu rationis. cum tamen desit in eis voluntas ab ipso opus. Sed hoc speciali munere venit Dicit et paruulis innocentibus opus martiri susceptum sine voluntate. ex gratia christi fuit eis ad premium essenziale glorie et accidentale aureole. Regulariter autem ut dicit Augustinus. Omnis qui sue voluntatis est arbiter constitutus. non potest nouam inchoare vitam. nisi peniteat eum veteris vite. de pe. disti. j. Tres actiones. Etum ad tertiam partem. quando. scilicet sit opus exterius voluntate tepescens. id est opus ipsum eligente. sed non in quantum meritorium vel demeritorium est in tendente. quod contingere potest in bonis et in malis actibus. quibus ex ignorantia quandoque ex certa scientia. Et in his quidem que sunt de genere malorum. potest esse duplex ignorantia. scilicet iuris. et facti. Et si adest ignorantia iuris diuini vel naturalis vel eorum que scire tenetur secundum statum suum. opus malum factum ex tali ignorantia et per consequens sine voluntate. in quantum opus ipsum est malum: non excusat a toto et si a tanto. Et in his verificatur illud apostoli Ignorans ignorabitur. et de hoc. j. que. iij. §. ultimo. Exempla sume in Paulo. qui persequeretur ecclesiam dei. arbitrans exinde obsequium se prestare deo. Sed ut ipse dicit ignorans fecit. nec propter hoc se excusat: sed accusat de peccato. Similiter et filie loth cum inebriauerunt patrem ut ex eo conciperent. quibus putauerunt sibi licere. credentes totum mundum submersum. sicut et sodomita. non excusantur a peccato incestus propter ignorantiam illam: sed fuit ignorantia iuris naturalis. xv. questi. j. Inebriauerunt Similiter ordinatus in sacris si dimitteret officium. ex eo quod nescit se ad hoc obligatum precepto ecclesie. ut patet extra. de cele. mis. dolentes. non excusatur a mortali. quibus non intendat neque velit illam omissionem officii in quantum peccatum. imo si sciret non omitteret. Sed quia negligens est voluntas ad inquirendum que scire debet: ideo ei imputatur ad peccatum. ut habetur. dist. xxvij. §. ultimo.

¶ Etum autem ad ignorantiam facti. notanda est distinctio decretistarum que ponitur. dist. l. c. de his. et extra. de homici. sicut dignum Et delictum. quod aut quis in facto quod agit dat operam rei illicite. aut licite. Et si dat operam rei illicite: puta. quia solaciatur aliquo ludo periculoso unde sequitur mors vel mutilatio quibus illud malum non velit. tamen quia vo-

lute ludum. illum ludum. unde secutus est. ei imputat. et quo ad peccatum. et quo ad irregularitatem. et quo ad penā iudicialē. Similiter si cecus sagittā vel lapidem iaceret. ei imputaretur. quia dat operam rei illicite. **U**n et lamech quādo sagittā occidit chaym existimans eum feram siluestrem nō hominem: quia cecus erat. Sed a puero quē secum ducebat ut fera indicatus fuit. nō excusat a peccato. **I**de potest dici de minori dolica paci: quāvis etatis non pfecte et dante operā rei illicite. quod dictū est de maiori et adulto ut extra. de delic. pu. ca. vlti. **S**i vero dat operam rei licite. tunc aut adhibuit debitā diligentiam. aut non. Et si non adhibuit debitam diligentiam. non excusatur a peccato. licet malū sequens sit contra ei' voluntatem: puta si quis projiciat tegulas de tecto ad ipm repandum. et nō ponat aliquod signū ante domū. nec dicat aliquid cum proicit. et sic cum vna ipsarū interficiat transeuntem p viam. Aut si quis projiceret lapidē ab aīa: lia bruta: et non respiciens transeuntem p viam. a casu interficeret aliquē contra voluntatem suā. ei imputaret peccatum et pena iudicialis: quia non adhibuit diligentē sollicitudinem ad opus illud iactationis. **U**bi vero adhibeat debitam diligentiam opi licito. Si qd malū a casu ptingat. nō ei imputat. puta. si quis incidendo arborē. dum eā profecerit. alius subito transit subtus eam. et sic perimitur. cum tñ ille non videret eum nec haberet extimare aliquē transiturum inde. ut dis. l. Depe. et. xv. q. j. Si quis nō iratus. **U**nde et Jacob excusat in cognoscendo lyam. que non erat vxor sua loco rachelis vxoris sue. **I**n his aut que sunt de genere bonorum factis ex ignorantia iuris vel facti. non habet meritum. ex quo ibi nō est voluntas seu intentō ad meritū actualis vel habitualis. Ad quod facit quod ait Ambrosius. Nō satis est benefacere. nisi id ex bono fonte. i. ex bona voluntate proficiscat. dis. lxxv. **N**on satis. Et Hiero. Deus voluntatem non opus respicit. s. sine voluntate. xv. q. j. Si quis non iratus. **V**erbi gratia. Si quis dat pauperi unū florenū elemosinaliter. volens dare tñ unū quaternū. opus istud factum etiam in gratia non habet meritū unius floreni: sed unius quaterni. quia voluntas non fuit ad florenū: sed ad quaternum. **S**imiliter si quis iret ad missam die festivo vel ieiunaret die instituta ab ecclesia. vlt' diceret officium existens ordinatus in sacris. nec aliqd horū facit actu vel habitu ut satis faciat pcepto ecclesie. **P**resupposito qd illud ignoret. vel etiā si scit. non habet intentōes ad illud: sed a casu vel ppter societate facit aliquod predictōz. talis in hmōi nō mereē.

ex quo non habet voluntatē ab illa opa. **D**icit em̄ auctoritas. de pe. bis. j. q. voluntas remunerat non opus. i. voluntas principaliter facit opus remunerandi. **Q**uod autē ad opera que fiunt ex certa scientia siue in bonis siue in malis. imputant ad meritum vel demeritū inq̄tum voluntas assentit operi. et si non ipsi operi inq̄tum meritorium vel demeritorium. quod habet in coactione conditionali. **V**erbi gratia. **D**atur infideli op̄o ut aut recipiat baptismum aut occidat vel amittat sua bona. eligit talis baptizari ne pbat vitam vel bona. **I**n huiusmōi ope bono. iste non acquirit nec meritum nec salutem. ex eo qd non habet voluntatem ab op̄o baptismi suscipiendū. inq̄tum bonum est et salutiferum ar. ad hoc. de pe. bis. j. tres actōnes. **S**imiliter in malis operibus. **Q**uis em̄ aliquis non velit aliquo modo opus malum facere. inq̄tum malum et demeritorium. tamen assentit opus agere quod scit esse malum: ne incurrat aliquod damnū. tale opus non excusatur a peccato. **V**erbi gratia. **P**erierat quis ne amittat suam causam iustam. qui tamen alīs nullo mō vellet peterare. **A**d quod optime facit quod ait Augustinus. **S**i diligenter inspiciatur. forte ipsuz peccare nemo velit: sed ppter illud quod vult peccat. **O**mnes quippe homines qui scientes faciunt quod nō licet. vellent licere. **U**sq̄ adeo ipsum peccare nemo appetit. ppter hoc ipm sed ppter illud. quod ex eo consequitur. xv. q. j. merito. **U**nde et lucretia nobilissima romana. que assentit filio tarquini in adulteriū. ne incurreret infamiam adulterij. ex eo qd ille minabatur ei qd si non assentiret interficeret eam et unum ex servis iuxta eam. et diceret marito suo collatino. qd eos interficerat. quia inuenerat eos pariter cōmisceri. **O**b vitandam igitur talem infamiam assentit operi nephario: de quo tamen tantaz displicentiam habuit. qd ppter hoc corā panguineis suis se occidit. **N**on excusatur a peccato adulterij: quia potius debet quis omnia mala tollerare q̄ malo cōsentire. s. peccati. ut dicit Aug. xxxij. q. v. Ita ne.

Quod ad terciā par. **S. iij.** tem prime et principalis divisionis. cū. s. voluntas repitur cum opere exteriori. **S**ciendum qd voluntas ipa naturaliter semp pcedit actū exteriorē: sicut causa pcedit suū effectum et tanq̄ regina potentiarū et omnibus alijs habet imperare sm doctores. **T**empore vero aliquādo voluntas est simul cum opere. aliquādo in diuerso tempore. **E**t qñ est simul cū opere exteriori vel imediate exequitur ipm. p vno actu meriti vel demeriti computatur. **S**ed completius et grauius in ipso opere exteriori. ut dictum est supra.

186

puta cum quis volens furari, subito querit furtū facere. Vel cum quis volens orare vel elemosinam dare, ponit se ad orandum vel dandum elemosinam. Sed cum voluntas et opus sunt in diuersis temporibus, medio interuallo, infra quod mens diuertit ad aliud reputantur ut duo bona vel mala. *fm De. de tarantasia. Clerici gratia. Dabet quis voluntatem fornicandi vel occidendi et huiusmodi, et dum tale malum deliberat agere, occurrunt sibi alie voluntates et occupationes varie in quibus imoratur, deinde occurrente sibi oportunitate, perpetrat illud malum quod voluntas decreuerat, s. fornicationis vel homicidij, ibi sunt duo peccata mortalia. Primum quāto voluntate decreuit illud agere. Scdm̄ quando illud perpetravit quod nō fuit sine voluntate iterum deliberante. Unde et pro utroq; a deo punitur. In iudicio autem humano punitur tm̄ secundū quando est contra leges vel canones. Et primum probatur vel ex se notorium est. Dicit em̄ lex, q; grandis ratio suadet ut maleficia puniantur, ff. ad. l. aquil. l. ita vulneratus. Et ut pena vnus sit metus multorum, ix. q. iij. ca. Si autem, Et. ff. de penis. l. aut damnatum. Nam si ea que male usurpant omittimus, excessus viam alijs aperimus, di. xcij. ca. puenit. Propagant em̄ vitij nisi per correctionem discipline subsequantur correctio, xxj. q. ij. placuit. Et si pena pro tali crimine exterius commissio est determinata in iure tunc subdistinguentur. Quia aut iudex qui habet cognoscere est iudex delegatus, et talis qui non potest in pena dispensare, ut extra. de officio delegati. de causis, et de pen. c. licet. Et tunc penam illam lege taxatam mutare vel minuere non potest, ij. q. j. §. Notandum. Et propterea dicitur in auct. de iudi. §. oportet, q; iudex non debet esse mitior lege. Si autem pro vno eodemq; scelere diuerse pene de iure imponantur, tūc utroq; vno eodēq; tempore non est imponenda, extra. de iudi. Ac si clerici. Sed minor imponenda est, argu. de peni. distin. j. §. pene. Vel opus est gratificatione, extra. de parro. ca. j. Et illa imponatur que magis timetur, extra. ut lit. non pte. ca. quoniam frequenter. Quia ut dicit Augustin⁹. Hoc solum bene agitur, siue plectendo siue ignoscendo, dummodo mala vita hominum corrigatur, xxij. q. v. protest. Si vero est iudex qui habet merum imperium, et de illo crimine possit dispensare tunc poterit commutare vel minuere penam ut extra. de raptu. ca. in archiepiscopatu. et C. eo. ti. l. Et si seuerior. Dum tamē hanc diminutionem vel commutationem faciat causa cognita, et in ipsa sententię prolatione et non post. Secus autem si faceret non caus*

sa cognita vel post sententiam, quia tūc nō posset. Et in hac causarum cognitione habetur consideratio locorum et temporū personarum et cause, ac etiam multitudinis et etatis et scandali. Nam ex istis omnibus rigor iuris mitigatur, ut colligitur manifeste extra. de sen. exco. pueris. Et. lxxvj. disti. Tanta. Et. l. dist. ut constitueretur. Et. ij. q. j. In principio. Et extra. de transact. ca. ultimo. Item causa cognita ex predictis causis et iuribus poterit penam augmentare, et etiam quia multis crassantibus vindicta opus est, ff. de pe. l. aut facta. Nota etiam q; arbiter potest leges transgredi per legem d arbitris. l. Qualem. Si autem non est determinata a lege pene, tunc imponit arbitrio iudicantis, ff. de pe. l. hodie. Et extra. de offi. dele. c. de causis. ¶ In bonis videtur idē dicendum quo ad deū siue meritum. Hoc est q; voluntas bona cū opere exteriori subsecuto tūc habet suam plenā perfectionem. Unde et ad maiorem remunerationem. Et hoc est qd dominus requirit dicens Mat. vij. Nō omnis qui dicit mihi domine dñe intrabit in regnū celoz; sed q; fecerit voluntatem patris mei. Primum em̄ domine refertur ad voluntatem siue ad affectionem, qua quis vult bonum. Scdm̄ domine refertur ad locū bonum. Sed terciū refertur ad exteriorē bonam operationem, que exigitur cū adest possibilitas ut supra dictū est. Comparatur em̄ mens seu voluntas bene disposita bone arbori, de qua xpc̄ dixit in dicto ca. q; fructus bonos facit, non flores tm̄ affectionum, nec frōdes tm̄ verborum; sed et fructus exteriorum bonarum operationum. Flores em̄ si pulchri sint, non tamen pascūt. Unde deuota anima dicit in Cant. Eleniat dilectus meus in ortum suū, i. in mentem suā, ut comedat fructum pomozū suoz, non flores dicit. Custodiendi tamen sunt ne pereāt vel destruantur quia ex floribus sequuntur fructus. Iuxta illud Eccl. xxij. Flores mei fructus honoris et honestatis. Et propterea dicit sponsa in Canticis. Capite nobis vulpes paruulas, i. temptationes seu cogitationes fraudulentas sub specie boni subintrantes, tunc sunt paruule, i. in ipso principio occursum. Sequitur in textu, que demolliunt vineam nostrā, i. flores eius. Unde et sequit. Nam et vinea nostra floruit. Similiter etiā frōdes arborum nō pascūt homines, quos aliquāto medicinalia sint, ppter quod dicit Apoca. ultimo. Folia ei⁹ ad sanitatem gentiuz. Sic et bona verba, quos auditoribus plerūq; p̄sint. Si sint sine fructu operū, profūt quos auditoribus; sed non pascunt spūaliter facientem vel ipsum deum. Unde in figuram, cum semel dominus ihs xpc̄ esuriēs ab arborem

fici acceberet. quia non inuenit ibi fructus sed tñ folia. maledicens subito exiccata est Matth. xxj. Ad significanduz. q̄ qui habent tñ verba et non facta. a deo reprobantur. Requiritur ergo ad bonitatem arboris: ut producat non solū flores bonarū voluntatum seu desiderioꝝ et frondes salutariū locutionū: sed et fructus etiā bonarū opationū. Unde Jaco. in sua epistola cano. Osten- de mihi fides tuā ex operibꝫ. Et quales sint fructꝫ boni p̄ducti ab arbore bona. ostēdit p̄s. cū ait. Erit tanq̄ lignū qd̄ plantatū ē se- cus decursus aquarū. qd̄ fructū suūz dabit in tempore suo. Ubi tria possunt notari. Primo dispisitiō laudabilis ex p̄te sui signatur. ibi. Erit tanq̄ lignum. Secdo ifusio gr̄e optabilis ex p̄te dei ifinuat ibi. Quod plantatū est secꝫ decursus aquarꝫ. Tercio operatiō imitabilis ex p̄te futuri demonstratur. ibi. Quod fructū suū q̄.

Quertum ad primū lignū. §. v.

appellat hominē ratiōnalē. Unde homo grece dicit̄ antropos. i. arbor reuersa. Nā ubi arbores iratiōnales habent radices in terra et ramos versus celū. arbor ratiōnalis. i. hō ecōuerso situat̄. Nā caput cū capillis qd̄ est quasi cippus cū radice. ē versus celū. et brachia cū manibꝫ. tibiē cū pedibꝫ et digitis que sunt quasi rami et ramusculi. sunt versus terram. ut sciat et considerat se ex ip̄a sui dispositiōne corporis. mentē et cogitatiōnes habere ab celestia. Juxta illud. Os hominū sub- lime dedit. i. faciem celūqꝫ videre. Ac etiam dū p̄uersat̄ in terra. multiplicare bona opationū. orationū. elemosinarū. et huiusmodi. Juxta illud Eccl̄s. x. Quodcūqꝫ p̄ ma- nus tua instāter opare. quia nec opus q̄.

Plantatū est aut̄ tale lignū secus decur- sus aquarꝫ. q̄ ab scdm. Cū videlicet est circū datus aqua diuine gratie: que multiplex est in effectu et currens: quia habentem facit prompte opari. Juxta illud Ambro. Nescit tarda molimina sp̄s sancti gratia. Hec ē aq̄ de qua dñs dixit s̄amaritane. Om̄is qui bi- berit ex aqua quā dabo ei nō siciet Jo. iij. s. terrena ea inordinate amāto plusq̄ deum et merito: quia ex hac aqua procedit triplex alia aqua. s. sapientie. penitentie. et paciētie que mirabiliter reficiunt. Et de aqua sapiē- tie dicit sapiens de iusto habente gratiam. q̄ dñs aqua sapientie salutaris potauit illū Hec ita reficit mentem gustu diuinorꝫ i me- ditando. in legendo. in audiendo. quod ut dicit Bern. gustata suauitate spiritus. quod fit per sapientiā desipit omnis caro. De aq̄ penitentie seu lacrimarꝫ dicit p̄s. Flauit sp̄s eius. i. gratia spiritus sancti in mente. et fluent aque lacrimarū quibꝫ peccata purgant̄

fm Criso. de pe. dist. j. Lacrimae lauant delictū. De terciā aqua dicit̄ figurate Exo. xij. Aque erāt eis p̄ muro a dextris et sinistris. Sicut aqua refrigerat. ita patientia super omnia alia. a dextris. i. aduersis spiritualibus. ut temptationibꝫ et angustijs. et a sinistris. i. aduersis temporalibꝫ. ut paupertate. fame. siti. frigore infirmitate. In omnibus his qui patienter fert non posset habere melius refrigeriū in anima. et etiā quo ad corpus multum mitigatur pena. Et hoc patet ex martiribus. qui in penis gaudebāt refrigerati ex patientia. Unde qñ medici nesciunt quid amplius faciant infirmo. p̄ ultimo remedio confortant eum ad paciētiā

Quo ad terciū lignum istud facit fructū dicit p̄s. i. opus bonum. quia primo cum recta intentione. Et ideo dicit dabit fructum. Arbor em̄ si sibi retineret fructus i ea marcescerent: sed dando alijs et sibi p̄dest. Sic mens bene disposita et in gratia subdata fructus operum suorum non sibi attribuit: sed deo: ab eo recognoscēs. Nec sibi tñ laborat sed et proximis suis: et sic dat fructum. nō retinet sibi. Secdo operatur cum ratiōe. Unde dicit dabit fructum suūz. Fructus enim hominis qui est animal rationale. p̄rie est actus procedens a ratiōe. Ratio aut̄ (ut dicit sapiens) semp̄ deprecatur ad optima. i. istigat. Mala opera nō sunt p̄rie fructus ho- minis: sed fructus siluestres. cibus bestiarꝫ. Tercio arbor bona et rationalis. facit op̄ cum debita obseruatione. s. circūstantiarū. Unde dicit. Dabit fructum in tempore suo. Nullum enim est virtuosum opus. nisi debitis circūstantijs vestiatur. scdm̄ tho. scda scda. Inter quas circūstantias est debitum tempus. Unde Eccl̄s. viij. Omni negotio tempus et oportunitas. Aliqui em̄ nimis cito exequuntur quod voluntati occurrit. nō considerantes quid inde mali possit contingere quibus accidit sicut arboribus amigdalibus vel alijs. que cum nimis cito incipiunt flores re supueniente pruina vel s̄mbre amittūt flores et fructus. Alij vero nimis tardant ad exequendam bonam voluntatem. prope quod aliquando vel flores desideriorum cadunt et nō reddunt fructū. vel fructus faciunt serotinos nimis. qui cōmuniter nō maturescunt. quia non sunt in tempore suo. Dona igitur arbor id est bona voluntas gratia informata. producit flores bonarū affectionum. et sic primo dicit: domine. Pro- ducit scdo frondes bonarum locutionum. et sic scdo dicit: domine. Producit terciō fructus bonarū opationum cum recta intentione. cū humana ratiōe. cū debita circūstantie obseruatione. Et sic tanq̄ lignum plan- tatus secus decursus aquarū. dans fructū

bozem. est disponere ⁊ ordinare. vel misterio angelorum vel operatione scōarum causarum naturalium mortem viri probi. qui abscidi dicitur. dū a terra habitabili hui⁹ mūdi subtrahitur. **Iuxta illud quod dicitur de xp̄o Isa. liij.** Abscisus est de terra viventium. **Preciduntur tunc rami eius.** cum videlicet potentie sensitiue organo corporeis affixe auferuntur ab actibus suis. **Excuciantur folia** quia deficiunt verba doctrine. **Dispergitur fructus.** quia definit facultas meritoria operandi. **Fugiunt bestie que sunt subtus eā.** et volucres qui erant in ramis: quia subditi boni vel mali subtrahuntur a iurisdictione et potestate eius. **Cum feris est habitatio eius** quod ab corpus cum serpentibus et bufonibus et vermibus se reperit. **Rore celi intingitur.** quia descendit pluuia et ros super sepulchrum cadaveris eius. **In herbis terre est.** que oriuntur ex terra super corpus eius. **Hic autem defectus utiq; per mortem lugendus est.** Sic legitur de Ambrosio. qui audita morte alicuius sancti viri. amare lacrimabatur. **¶ Si autem exponatur de morte spirituali que fit per culpā.** Sic tunc subditur arbor tam magna et pulchra. cū magne sanctitatis vir decidit i mortali. ut **Dauid petrus et alij.** Quod utiq; contingit. et si non opante deo. qui non est auctor peccati: tamen pmittente eo. et gratiā subtrahente. ex culpa et demerito illius peccatis. **Tūc autem rami precipiuntur.** cuz virtutes magne subtrahuntur. **Folia excutuntur.** quia gratia prius habita bene loquendi et fructuose predicandi tollitur. **Fructus dispergitur.** quod bona operatio iam facta quo ad meritum tollitur. **Fugiunt volucres et bestie ab eo.** quia et subditi boni et mali horrent eius conuersationem. et declinant consortiū. **Cum feris habitat.** i. cum demonijs et impijs. quorum voluntati assentit. **In herbis terre est.** quia temporalibus vacat et in illis gaudet. **Eor ei⁹ ab humano cōmutat:** quia nullum intellectum verū pene habet sicut bestie. **Rore celi intingit.** quia aliquā bona inspiratione diuina ad se recognoscendū tangit. **Sed vinculo ferreo alligat.** quia consuetudine mala et obduratōne peccati detinetur. **Et certe huiusmōi defectus magis lugendus est.** q̄ prior. s. de morte corporali. **Quod etiā Ambrosius faciebat** audito casu seu ruina spiritali alicui⁹ p̄sone. **¶ Etum ad tertium quod est resumptio speciositatis tepdite.** hoc ibi notatur cum dicitur. **Germen eius in terra sinit.** Quia videlicet abilitas et aptitudo ad resurgendum. cum omni speciositate naturali ⁊ spiritali virtute diuina remanet. **Et septem tempora mutantur in eo.** anteq̄ rebeat ad pristinum statum. quia scz septem mū

di etates oportet compleri ante resurrectōnem vniuersalem omnium. **Et tūc recognoscent omnes.** q̄ dominatur excelsus i regno hominū. ut dicitur ibi **Dan. iij.** **Et hoc continuando ad expositionem de morte corporali.** Nam q̄tum ad defectum mortis spiritalis. p̄ peccatum dicitur remanere germen i terra. ad reuiuiscenciā ipsius arboris: quia quātūcunq; quis peccet a perfectione declinans. remanet tamen semper libertas arbitrij. et facultas vitam gratie recuperandi. et p̄fectionem omnem amissam vel etiam maiorem resumendi. **sm conatū et seruozez in reuersione.** **Sed oportet prius q̄ septem tempora mutantur super eum.** i. q̄ omnia peccata cōmissa in tempore vniuersaliter detestentur. que in septem capitalibus vitijs continentur. **Et hoc p̄ septiformē gratiā spiritus sancti.** **Et sic ex bestia reuertit ad statū hominis** sicut nabuchodonosor. et ad regnū inclitū quia ex bestiali mente tota passionibus dedita. reuertit ad conuersationem vite rationalis et virtualis. et ad regnum virtutū ⁊ glorie prius amissum.

¶ Q̄tū ad secundū principij. §. ij. pale qd̄ ē i potētia malignitatis opis. nota ta in voluntate vel homine. cū dicitur. nō potest. s. malos fructus facere. **Ratō aut̄ hui⁹ est.** quia arbor bona est. **Sicut autē ex igne frigus p̄cedere non potest.** nec ex luce tenebra: sic nec ex bona volūtate seu ex habitu bonitatis. nō potest p̄cedere malus actus. **Sed bene potest arbor. i. volūtas vel p̄sona que est bona.** aliquo tpe effici mala arbor ⁊ sic faciet fruct⁹ malos. **Nō aut̄ dū bona p̄seuerat arbor.** **¶ In dieo. sup̄ Matheū.** Si arbor bona fruct⁹ malos facere nō potest. quō moyses arbor bona peccauit ad aquas cōtradictionis. s. non credendo verbis dñi: **Petrus quoq; in passione domini negauit xp̄m** **Et econtrario.** quomodo **Jetro** socer moysi arbor mala qz gentilis. quō fecit fructū bonū dādo consiliū moysi bonū. s. de cōstituedo coadiutores officij sui: **Et respōdet.** q̄ hoc intelligitur conditōnaliter seu iunctim videlicet q̄ dū arbor bona p̄seuerat bona. non potest facere malos fructus. i. opera mala. **Sed arbor bona potest effici mala.** ⁊ tūc faciet malos fructus. **Et ad idem facit quod ait Aug⁹.** in sermone domini in monte dicens. **Errant manichei qui putant et dicunt.** nec animā bonā posse fieri malā. neq; econuerso malā bonā. **Intelligentes p̄ arbore bonā de qua xp̄c loquitur animas bonas.** quarū dicunt deū auctorem. et p̄ arborem malā aīas malas quarū dicunt auctore d̄yabolum esse. **Sed ut subdit Aug⁹.** **Falsitas hui⁹ opionis et sententie erro: ostendit.** ex modo loquendi ipsius saluatoris. **Nec enim dicit q̄ arbor**

bona nō possit fieri mala ⁊ econuerso. Sed q̄ bona arbor nō potest facere fructus malos. ⁊ mala bonos: appellans bonam arborē bonā voluntatē. ⁊ malos fructus mala opera. et malā arborē malā voluntatē et bonos fructus bona opera. Quod infalibilibiter verū est conditōnaliter. i. q̄diu voluntas est vere bona ut debet. non potest agere opera mala ⁊ econuerso. Sic etiā exponitur illud aug. de pe. dif. ij. Radicata ē caritas. securus esto. nihil mali procedere potest. quod intelligitur coniūctim s̄m glo. qz ex caritate elicitiue vel impatiue nō potest malum procedere. Sicut ⁊ nix q̄diu est nix nō potest calida esse: sed potest liquefieri. et tunc aquā vocamus. Et autē voluntas bona possit i via fieri mala. patet ex hoc. quia duz viatores sumus. liberum arbitriū flexibile est ad bonum et malum. Alia ratio est quia caritas vie. que facit voluntatem bonam. non replet totam capacitatem voluntatis seu mentis: ut actualit̄ nihil aliud possit intendere nisi deum sicut caritas patrie. dum autem ad alia extenditur. tunc potest a deo auerti p̄ inordinatum affectum ad creaturam. s̄m b. tho. sc̄da sc̄de. Sicut autē ex terra bona causatur vel in terra bona radicatur mala arbor. Sic mala voluntas idē mala affectio causatur ex voluntate potentia naturali que est bona. et radicatur i anima vel voluntate habitualiter. que anima ⁊ voluntas est bona inq̄tū voluntas. Nec s̄m Augusti. ex bono potuit oriri voluntas mala: quia bonum factum est a bono deo: sed quia de nihilo factum est non de deo. Ad hoc autem q̄ arbor sit bona. et faciat fructus bonos concurrunt plures conditōnes Et primo radicem habet in ymo. Unde Augustin. Attendite arborem. radicem figit in ymo. ut ramos tendat ad celum. Sic mētē debet quis in humilitate firmare. ut possit eam ad celum leuare. Et non solum vna radice inheret terre: sed omnibus. Radix ē quasi os arboris per quod nutrimentū recipit. Sic ore cordis debet quis inherere et figere in terra viuentium. Sc̄do arbor inceptibiliter crescit continue. quousqz veniat ad magnam altitudinem. Sic ut dicit̄ prouerb. iij. Iustorūz semita quasi lux splēbens. proficit et crescit. Et ut dicit̄ Hiero. Labor improbus omnia vincit. Tercio oportet q̄ arbor cultiuetur alis degeneraret et siluester fieret. et insipidos fructus produceret. Sic oportet mentem colere ferro cōpunctionis. et inutilia refecare Ioh. xv. Omnem qui fert fructum purgabit eum ut fructum plus afferat. Et pabolice scribitur Luce. xij. dixisse cultorēz vinee patrono volenti ficulneam quandam infructuosā succi-

edere. Fobiam circa eam. et mittam sterco-
ra ut sc̄z faciat fructus. Mittere sterco-
ra ab
rabices: est bene recogitare miserias et defec-
tus suos. Quarto arbor bona non i uno
ramo tm̄: sed in omnibus facit fructū. Sic
non solum vno membro debet quis deo ser-
uire: puta pedibz tm̄ eunto ad ecclesias. ore
tm̄ bene loquendo. aure verba dei audiendo
sed omnibus membris que sunt ut rami ar-
boris rationalis. et corde et ore et manu ope-
rum et alijs multis Ro. vi. Exhibete mēbra
vestra seruire iusticie in sanctificatōnem.

Quinto arbor non facit fructus nisi ad
quos producendū ordinata est a deo ⁊ a na-
tura. Nam ficus non producit uvas nec vi-
tis ficus. Ita vnusquisqz ut ait petrus p̄ma
canonica: prout accepit gratiā in alterutū
illam administrantes. Non autem se intro-
mittere debet de eo in quo non habet grati-
am seu aptitudinem vel p̄missionē. Sexto
arbor licet siluestris faciat plures fructus
q̄ ortensis: tamē ortensis facit meliores. Sic
laicus licet plura faciat opera exteriora vel
etiam religioni actiue deditus q̄ cōtemplati-
uus vel claustralis. tamen puriora et per-
fectiora sūt opera p̄templatiuorū q̄ actiuorū
et religiosorū bonorū p̄muniter q̄ laicorūz
ps. Sc̄dm puritatē manū mearū retribu-
et mihi q̄. Non dicit s̄m multitudinē. Se-
ptimo arbor si transplantet̄. melius fructi-
ficat si in locū meliorē mutet̄. Sic mutādo
statū puta de laicali in religiosū. p̄fectiora
opera aptus est facere. Sed sciendū q̄ pau-
ce arbores in autūpno vel h̄yeme. paucissi-
me in estate transplantant̄. Sic in senectu-
te vel etiam in seruoze iuuetutis pauci con-
uertunt̄. Sed in vere adoleſcētie p̄muniter
et aliq̄e quidē arbores nil fructus faciūt
ut ociosi. Alij folia tm̄. ut verbosi. Alij fo-
lia fetentia ut sambuci. i. luxuriosi. Alij spi-
nosa folia ut iuniperus.

Octuz ad terciū p̄ncipi. S. iij.
pale. i. quomō discernat̄ fructus bonos quez
arbor bona producit: a fructu malo quez p̄-
ducere non potest. Sed arbor mala ipsum
producit. Arbor bona ut dictum est. Est vo-
luntas vere bona. vel homo bonus. Et fru-
ctus bonus. actus bonus p̄cedens ex ea. Et
ex fructu arbor p̄gnoscutur ait ip̄e saluator
A fructibz eorum cognoscetis eos. i. homi-
nes si vere boni sunt. vel ypocrite mali. i. s̄p̄-
pelle ouina. Sed difficile hoc videtur ad di-
scernendum. et vix possibile ad cognoscen-
dum. Nā ofo. ieiuniū. elemosina ⁊ h̄mōi fru-
ctus vidēt̄ boni. ⁊ tamē non solū boni ho-
mines ex bona volūtate ista faciūt: sed etiā
mali homines. qui signant̄ p̄ malā arborē
Ab cognoscendum igitur et discernendū
eos. Notandū est. q̄ triplex genus fructuūz

seu operum possunt produci seu fieri ab homine. Aliqui enim actus sunt de se mali. ateo quod nullo modo possunt esse boni vel bene fieri. Sicut peiuria. blasphemie. obia. et illa que nominat apostolus opera carnis. dicens ad Gal. v. Manifesta sunt opa carnis. que sunt fornicatio. imunditia. auaritia etc. Nos fructus arbor bona dum bona est producere non potest. sed mala producit. Et ex huiusmodi potest manifeste cognosci. quod hec faciens arbor mala est. Sed tamen talia opa dici non possunt vestimenta ouium. sub quibus se abscondunt falsi prophete. id est hypocrite. quia ipsa non habent spiritum vel apparentiam boni unde possunt alios decipere.

Sunt aliqui alij fructus seu actus. qui de se sunt boni. ita quod nullo modo possunt esse mali. ut actus illi de quibus ait apostolus ad Gal. v. Fructus autem spiritus sunt. caritas. pax. gaudium. patientia etc. Hi actus et similes procedentes a gratia dei producuntur. et fiunt a bona arbore. et non possunt produci a mala arbore dum mala est. Sed cum sciri non possit per certitudinem. qui gratiam habeat. et actus virtutum acquisitarum sunt similes actibus virtutum infusarum qui procedunt ex gratia. et sunt vere boni. Hinc est quod per certitudinem sciri non potest. si faciens illos actus scilicet caritatis exteriores. patientie. modestie. continentie et alia. sit arbor bona: cum possit similia facere sine gratia. et arbor mala id est malus homo habens malam voluntatem plura illorum opa exterius apparentia possit facere. Alij actus humani sunt. qui dicuntur de genere bonorum. que fieri possunt bona et mala voluntate. ut elemosina. oratio. ieiunium. et huiusmodi. Et ista dicuntur vestimenta ouium. quia sunt proprie electorum cum fiunt debito modo. scilicet in gratia. et hos fructus producere potest arbor bona et mala. Sed cognosci plene non potest. cum procedunt a mala voluntate seu intentione. tunc sunt mali vel sine gratia. et tunc etiam non sunt vere boni id est meritum. Vel cum procedunt a bona voluntate et gratia tunc sunt boni. Per pietatam tamen potest discerni arbor bona a mala. per quedam opa tanquam per signa. Et primum est. Si fidei veritas non pervertatur in se vel in alio operando. sed firmiter credat et viuaciter Jo. vj. Qui credit in me habet vitam eternam. Secundum est. Si mandata ecclesie non contempnat sed impleat Math. xvij. Qui ecclesiam non audierit sit tibi sicut ethnicus et publicanus Eccl. s. vij. Qui seruat preceptum non experietur quicquam mali. Tertium est. Si per eum nouus ritus viuendi non introducatur. quod pertinet ad superstitionem et superbiam. sed communia documenta sequatur. Juxta illud Deut. x. Non transferes terminos quos posuerunt patres tui. Quartum est. Si caritas proximi per eum non spernat. Jo. iij.

Traslati sumus de morte ad vitam. quam diligimus fratres. Sed qui habuerit substantiam huius mundi. et viderit fratrem suum egere et clauerit viscera sua ab eo. quomodo caritas dei est in illo? Certe non. Quintum est. Si peccatum per eum toto conatu fugiat Eccl. xxi. Quasi a facie colubri fuge peccatum. Sextum si verbum dei delectabiliter audiat Jo. viij. Qui ex deo est verbum dei audit. Vel melius? Si equanimiter aduersa et dulciter patiat. Unde ipse Math. vij. Nunquid colligunt de spinis uas aut de tribulis ficus. id est aduersitate seruorem spiritus et dulcedinem caritatis. quod non hypocrite. sed vere bone arbores. Septimum est. si per eum de operibus bonis gloria mundi non queratur Jo. vij. Qui querit gloriam eius qui misit illum. hic verax est et iniusticia in eo non est. Nos actus tanquam fructus bonos producit bona arbor. et fructus contrarios qui sunt mali: producere non potest. Et cum aliquis facit hos fructus malos contrarios bonis. signum est quod non est bona arbor.

De sensualitate. Capitulum decimum.

Deinde videndum est de sensualitate que idem est quod appetitus sensitivus. Circa quam notanda sunt quatuor. scilicet diffinitio. subiectio. offensio. et duratio.

Et quantum ad primum §. i. sciendum quod magister sen. li. ij. di. xxij. sic diffinit sensualitatem. Sensualitas est quedam vis a se inferior. ex qua est motus qui intendit in corpore sensus. atque appetitus reus ad corpus pertinentium. Pro cuius declaratione sciendum quod motus sensualitatis in duo dividit. scilicet in ea que sunt exteriores sensus delectabilia sunt. et hoc est quod dicitur in diffinitione quod ex sensualitate est motus. qui intendit in corpore sensus. Secundum dividit ad ea que nociva vel inconuenientia corpori. sunt sola extimationem cognoscunt. Et sic in diffinitione dicitur quod ex sensualitate procedit appetitus reus ad corpus pertinentium. Sic igitur sensualitati duo attribuuntur. scilicet motus et appetitus. Cuius ratio est. quod licet sensualitas sit una potentia. eius tamen sunt plures actus. non equi primi. sed secundum ordinem abinuicem se habentes. Motus enim sensualitatis est quedam inclinatio ad sensus corporis. dum scilicet appetimus ea que per sensus corporis apprehenduntur. Tamen ad sensualitatem pertinent duo. scilicet corporis sensus qui pambuli. et appetitus sensitivus. qui est inclinatio vel motus persequens apprehensionem sensitivam. et sic appetitus sensitivus in quantum fertur in aliquid vel inclinatur: est conueniens nature sentiencie. sicut cibus et potus

192

et alia huiusmodi que sunt necessaria corpori. Secunda ratio est, quod illud est ueniens potentie sensitivae, sicut color pulcher est delectabilis visui ab uidentibus, et sonus moderatus est ueniens et delectabilis auditui ab audiendis, et sic de alijs. Et sic appetitus sensitivus est melior inferiori appetitui naturali et rationali. Superior est enim appetitui naturali, quod appetitus naturalis qui est inclinatio nature in rem vel opus sibi convenientem: est absque propria apprehensione, scilicet ipsius appetentis, licet sequatur apprehensionem instituentis naturam, sicut appetitus naturalis lapidis est inclinatio vel motus deorsum. Sed appetitus sensitivus fertur et inclinatur in aliquid mediante propria apprehensione, scilicet noticia sensitivae. Est tamen inferiori appetitui naturali, quia appetitus rationalis fertur et inclinatur in bonitatem rei absolute, scilicet sub tali vel tali consideratione: puta, vel quia est utilis vel quia est delectabilis. **¶** Hec autem sensualitas figurata est in temptatione primorum parentum. Nam secundum Augustinum, de trinitate, Serpens assimilatur sensualitati, nam serpens non solum ostendit et proposuit mulieri delectatum vel pomum, sed etiam inclinavit mulierem in affectum peccati. Mulier uero comparatur inferiori rationi, eoque acquieuit serpenti, scilicet sensualitati. Vir autem assimilatur superiori rationi, eoque occasione serpentis ad peccatum allucietur, uir, id est ratio peccato consentit. Sed idem Augustinus, contra manicheos aliter assignat ista, scilicet quod serpens figuraret sensum, eoque sicut serpens proposuit et ostendit peccatum, ita sensus exteriores, Mulierem assimilatur sensualitati vel concupiscentie, eoque cum mulier inclinavit ad peccandum, ita sensualitas vel concupiscentia inclinatur ad peccandum. Vir uero assimilatur rationi, eoque sicut uir credit mulieri, ita ratio sensualitati vel concupiscentie, hec, b. Tho. prima secundae, q. lxxxj. Et in questionibus de veritate, Gregorius uero dicit per serpentem significari dyabolum, per mulierem carnem, id est sensualitatem, per uirum spiritum siue rationem, b. vii. testamentum. **¶** Distinguitur autem ipsa sensualitas siue potentia appetitiua sensibilis in duas potentias realiter distinctas, scilicet irascibilem et concupiscibilem, sicut distinguitur genus in species specialissimas secundum b. Tho. supra, ij. sententiarum, di. lxxiij. Et hoc ratione ostenditur sic. Appetitus sensibilis est nobilior appetitui naturali, ut dictum est supra. Sed in naturalibus oportet esse non solum inclinationem ad consequendum convenientia et refugendum nocua, sicut lapis naturaliter inclinatur ad locum deorsum, qui est sibi ueniens, et refugit aerem cum iactatur in altum, descendens quicquid ab terra. Sed etiam inclinationem oportet esse ipsi naturalibus ad resistendum corruptentibus et contrarijs, quae ueniens impediunt praebent

et ingerunt nocua. Sicut lapis resistit percussioni quantum potest ne frangatur. Similiter et ignis qui habet naturalem inclinationem, non solum ut recedat a loco inferiori qui sibi non uenit, et tendat in locum superiorē sibi ueniens, sed etiam quod resistat corruptentibus: puta absorbendo aquam que eam extinguit si non sit nimia quantitate, et persequens maiori uirtute. Ita etiam in nobis in parte sensitiva oportet quod sint due potentie, quarum una fertur in id quod est sibi ueniens, et discedat ab eo quod est sibi discoueniens. Et hec dicitur concupiscibilis, que est ueniens appetitiua et persecutiua, et inconueniens fugitiua. Aliam esse oportet etiam que sit impediens expulsiua, et hec est dicitur irascibilis, cuius obiectum est arduum et difficile ipsum, scilicet repellendo. Comparando autem istos adinuicem, irascibilis uidetur nobilior concupiscibili, propter tres eius excellentias. Quarum prima est, quod irascibilis est pugnatrice et defensorice concupiscibilis, eoque ipsa insurgit contra ea que impediunt ueniens, que concupiscibilis appetit. Secunda excellentia irascibilis est, quod est magis finis rationis vel magis rationabilis quam concupiscibilis, huius ratio est, quod ab concupiscibile pertinet persequi delectabile, sed irascibilis derelicto delectabili appetit uictoriam quam persequitur cum dolore. Tertia excellentia irascibilis est, quod magis laudabilis est quam concupiscentia, hec, b. Tho. prima secundae, q. lxxxj. et in questionibus de veritate.

Secundum principale §. ij.

quod est considerandum circa sensualitatem est obsecutio vel subiectio, quam habet ad rationem. Nam subicitur rationi et obedit deo, quod probatur ex parte orbis, uoluntatis, et motoris. **¶** Primo ex parte ordinis sic. Motor inferior obedit superiori et regulatur ab eo. Sed inter partes anime est ratio motor superior, sensualitas est motor inferior. Ergo sicut ratio inferior obedit rationi superiori et regulatur ab ea, ut patet superius. Ita sensualitas obedit rationi et regulatur ab ea, in quantum sensualitas mediante imaginatione mouetur ad gaudium vel tristitiam, secundum quod ratio apponit vel ostendit sensualitati mediante imaginatione rem aliquam, siue sit contristabilis vel delectabilis, secundum quod ei uidetur. **¶** Probatur hoc secundo ex parte uoluntatis sic. Sicut in corpore celestium spera superior mouet speram inferiores, ut dicitur in uij. de anima. Sic appetitus superior, id est uoluntas, mouet appetitum inferiorem, id est sensualitatem. **¶** Tertio probatur hoc ex parte uirtutis exequutis, quod per rationem diligenter et uoluntatem imperatam, vel retinetur vel mouetur exteriora membra, ne peccatum sensualitatis perficiatur, ut patet per exemplum. Sicut in exercitu per gredi ad bellum vel non progredi ex imperio ducis dependet, ita in nobis membra exte-

rora corporis. non mouetur neq; quiescunt. nisi ad impium eius quod principia in nobis. scz ad imperium rationis et voluntatis. Propter quod dicitur Gen. iij. Sub te erit appetitus tuus. et tu dominaberis illius. i. appetitus tuus inferior qui dicitur sensualitas: erit sub te. id est sub appetitu rationali. et tu dominaberis illi? i. sensualitatis ut moueat vel retineat secundum imperium rationis et voluntatis. Vel sic. sub te erit. i. sub te esse debet appetitus sensitivus. et tu dominaberis illius. i. dominari debes.

¶ Patet igitur ex dictis quod ratio triplicem regulam adhibet sensualitati. Prima est quia proponit ei et ostendit obiectum ad quod moueatur. Secunda regula est. quia ratio et voluntas imperose ferri potest in aliud. et sic retrahitur sensualitas ab actu suo. Tertia regula est. quod per rationem et voluntatem retinetur membra exteriora. ne perficiatur peccatum sensualitatis. Unde sensualitati humane naturale est moueri secundum regulam voluntatis et rationis. Nec. b. tbo. ubi supra. ¶ Est autem notandum secundum eundem quod ut dicit philosophus in primo posteriorum. In homine est exemplari duplicem contemplatum. scilicet. dispositivum et politicum. Dicitur autem principatus dispositivus ille. quo aliquis principatur seruis qui non habent facultatem in aliquo resistendi imperio precipientis. quia nihil habent sui principatus autem politici et regalis dicitur. quo aliquis principatur liberis. qui etsi subdantur regimini principis: habent tamen aliquid proprium unde possunt reniti precipientis imperio. Sic ergo anima dominatur corpori et membris eius principatu dispositivo. quod corporis membra in nullo possunt resistere imperio anime. sed statim ad appetitum anime mouent manus et pes. et quodlibet membrorum quod datur est moueri voluntario motu. quod propterea dicitur. quia sicut digestivum. nutritivum. et augmentativum. ita et generativum quo ad membra genitalia. et pulsativum quod est vitale et motum hominis nominat non obedit rationi et voluntati. ut ait Gregorius nicenus. Intellectus autem seu ratio dicitur principari concupiscibili et irascibili politico principatu. quod appetitus sensitivus habet aliquid proprium unde potest reniti imperio rationis. Natus est enim moueri appetitus sensitivus. non solum ab estimativa in animalibus. et cogitativa in homine quod diligenter ratio universalis. sed etiam ab imaginativa et sensu. Unde experimur irascibile vel concupiscibile rationi repugnare. pro hoc quod sentimus vel imaginamur aliquid delectabile. quod ratio vetat. vel triste. quod ratio recipit. Et secundum hoc dicit apostolus ad Romanos. vij. Video aliam legem in membris meis contradicentem legi mentis mee. Per hoc autem non tollitur quin concupiscibilis et irascibilis rationi obediant. quia aliquando in aliquo repugnant.

Tertium principale .S. iij.

193
circa sensualitatem considerandum est offensio. Nam in sensualitate potest esse peccatum veniale. non tamen mortale. Et quod in sensualitate possit esse veniale. probatur tripliciter. scilicet. auctoritate. ratione. et distinctione. ¶ Auctoritate quidem patet ab Ro. vij. ubi apostolus ait. Non enim bonum quod volo ago hoc. sed quod odi illud facio. Ubi habymus in glo. dicitur. quod apostolus duorum hominum personas assumit. scilicet. interioris. i. mentis. et exterioris. i. carnis seu carnalitatis. quod dicitur. Bonum quod ego interiorius. i. in mente et ratione volo et approbo. exteriorius. i. in carne seu sensualitate non ago. Et ad Gal. v. ait idem apostolus. Caro concupiscit aduersus spiritum sanctum. Ubi Augustinus in glo. sic ait. Vide te quale bellum proposuit qualem rixam. hoc intra tempus sentis. Nec enim nullum vitium est. cum caro concupiscit aduersus spiritum. Tunc enim caro concupiscit. cum anima carnali concupiscentia spiritui reluctatur. que quidem concupiscentia non est in anima sola. nec in carne sola. sed in utroque. ¶ Secundo probatur idem ratione tali. Peccatum potest inueniri in qualibet potentia. cuius actus potest esse voluntarius et inordinatus. in quibus ratio peccati consistit. sed actus sensualitatis potest esse huiusmodi. Nam potest esse voluntarius in quantum sensualitas. i. appetitus sensitivus nata est moueri a voluntate et ei obedire. Item et ipse actus seu sensualitas potest esse inordinatus. quia sicut in nobis est rectus ordo quoniam sensualitas rationi obedit. ita quando contrarium accidit. scilicet. quod sensualitas non subdatur rationi: ipse actus sensualitatis est inordinatus. et per consequens in sensualitate est peccatum. ¶ Tertio hoc idem probatur distinctione. Quidam enim sic distinguunt quod motus sensualitatis est duplex. Unus est qui dicitur primo primus. scilicet. motus sensualitatis naturalis. qui imaginationem non sequitur. sed solum actionem naturalium qualitatum. procedens ex corporali dispositione vel complexionem. Et nullus talis motus sic pueniens est peccatum. Et ratio huius est. quia non subiacent imperio rationis vel voluntatis. Alius motus sensualitatis est qui dicitur secundo primus. scilicet. qui imaginationem vel deliberationem sequitur. et hic est peccatum. Et ratio huius est. quod talis apprehensio vel imaginatio subiacet imperio rationis vel voluntatis. Potest enim ratio vel voluntas prohibere usum vel actum cuiuslibet potentie apprehensivae. et motum cuiuslibet organi. et maxime in absentia sensibilis secundum tactum. quod si non facit in sensualitate est peccatum veniale. ¶ Sciendum tamen quod motus sensualitatis illiciti possunt considerari dupliciter. Uno modo sigillatim et per se. et sic sunt in potestate nostra et vitare possumus. quia quemlibet eorum preveniendo impedire possumus. Alio modo

q̄ per naturalem p̄plexionē vel p̄suetudinez
p̄cupiscibilis vel irascibilis. vnus est effica-
tior et seruētior ad suū actum q̄ alteri. Et
fm̄ hunc modū fomes post baptismū d̄r̄ di-
minui. inq̄tum. s. gr̄a retardat impetū p̄cu-
piscibilis et irascibilis in p̄trarios actus in-
clinās. hec. b. Tho. in scripto sup. ij. sentē. di.
xxxij. ¶ Sciendū etiā q̄ p̄cupiscentia ip̄a q̄
sensualitas ip̄a est corrupta ut dictū est. no-
minat multis modis fm̄ Alexan. de ales. se-
cūda p̄te sūme. q. lxxxix. in fi. videlicet d̄r̄ cō-
cupiscibilis in puulis. s. p̄cupiscentia in adul-
tis. Libido aut̄ cum inclinatur in actus et hoc
ex p̄te p̄iuncti. i. aīe et carnis. Nam put acci-
pitur ex p̄te anime d̄r̄ vitium inq̄tum habet
oppositōnem ad virtutē. Corruptio d̄r̄ p̄pter
diminutōnem boni naturalis. Lāguor p̄pter
inuetatōnem in illa. Et hec tria quo ad bo-
nū. Nam quo ad malum d̄r̄ infirmitas p̄pter
impotentia resistēdi malis motib. Feditas
p̄pter inquinatōnem sp̄ualium. Pronitas p̄pter
inclinatōnem appetitus ad malus. Sed put
accipitur ex p̄te carnis. d̄r̄ lex carnis. quia
infligitur ip̄i carni p̄pter peccatū ex lege di-
uine iusticie. Dicitur et lex membror. quia
dat quanda aptitudinē ad mala que fiunt
p̄ mēbra. Dicitur etiā tirānus q̄ d̄riatur vi-
olēt̄ in quibusdā membris. Nomina et si-
mulus carnis. q̄ stimulat ad peccatus. Fo-
mes etiā. q̄ p̄cupiscentia ip̄a fouet ardorem
peccati in carne. ut ex carne foueat pecca-
tū in aīa. Et d̄r̄ fomes q̄ ardet in nobis cū
caro p̄cupiscit aduersus sp̄m̄. hec ille.

**Titulus quintus de anima separata et
exercitio eius.**

**De triplici morte et nuncijs et miserijs
mortis et multis alijs circa mortem. Ca. 1.**

De separatione ani-
me a corpore per
mortem. et de his que sūt cir-
ca mortem cōsideranda. et de
retributōne et exercitio ip̄ius anime separte.
Circa que occurrit illd. Quis est homo qui
viuet et non videbit mortem: eruet animaz
suā de manu inferi. Ubi scienduz q̄ interro-
gatio facta p̄ quis. aliquādo importat rari-
tatem. ut illud. Quis putas est fidelis seruus
et prudens. q. d. rarus Math. xxiii. Aliquā-
do importat nullitatem. ut illud Job. xiiij.
Quis potest facere mūdum de imundo p̄cep-
tum semine. q. d. nulla creatura. Et sic vi-
detur in ista auctoritate sumi. Quis ē homo
q̄. Ubi tria possunt notari.
Primū mors criminalis q̄ est inuitabilis.
Secūdu est mors corpalis q̄ ē irremediabil.
Tertiū ē mors infernalis q̄ ē intermiabilis

Quis est homo qui viuet et nō videbit mor-
tem: eruet aīam suam de manu inferi. qua-
si diceret p̄ singula nullus purus homo hoc
ex se facere potest.

Quem ad primū sciē. S. 1.

dum q̄ mors criminalis nō est aliud q̄ pri-
uatio vel subtractō gr̄e. que est anime vita.
Peccatus aut̄ est qd̄ priuat animam gracia
vel ipedit eius infusionē. Unde d̄r̄ Sap. xvj.
Per malitia occidit homo aīam suā. Et q̄
ut d̄r̄ ab Ro. iij. Omnes in adam peccauerūt
et egent gloria dei. q̄. s. vnū erunt cum illo.
q̄n̄ per illū peccatū inobedientie p̄missū est.
ideo et omnes mortui sunt cū illo sp̄ualiter seu
criminaliter per peccatum originale. qd̄ ab
ip̄o trahitur p̄ carnalem p̄pagatōem. Prop̄
hanc igitur mortē originalis peccati quam
incurrit quilibet imediate. postq̄ aīa corpo-
ri fuerit infusa. anima sine gracia reperitur.
Solutus x̄pc̄ qui nō fuit homo tm̄ sed deus et
homo: ip̄am euasit. Bene ḡ dicit ps. Quis ē
homo qui viuet quasi diceret nullus purus
homo. Quis aut̄ tollatur tale peccatum per
baptismū. et ibi per gr̄am viuificet̄ anima.
paucissimi tm̄ sunt qui puenientes ad vsum
ratōnis p̄seruet̄ hanc vitam gr̄e. et non mo-
riatur per varia peccata mortalia. Anima
enī que peccauerit (dicit d̄ns) ip̄sa moriet̄
Ezech. xvij. Sicut aut̄z liber est homo ad
p̄iciendū se in puteum p̄fundū. sed exire nō
valz nisi ei auxiliū porrigatur. Et sicut im-
possibile est p̄ virtutem cuiuscunq̄ creatu-
re mortuū resuscitari. sic non potest aliquis
a morte peccati resurgere ad vitam gr̄e per
se. vel virtute cuiuscunq̄ creature. Et hoc ē
quod dicit ps. Nunquid medici suscitabūt et
p̄fitebuntur tibi? Medici sunt prelati. docto-
res. confessores. et huiusmodi. qui suis ver-
bis vel oratōnib. vel sacramentis tanq̄ qui
busdam medelis vtunt̄ ad viuificatōem pec-
cator. Sed certe hoc nō valent efficere. nisi
manus vel virtus d̄ni operetur. Unde dicit
Lu. iij. Virtus de illo exibat et sanabat om-
nes. Et Jo. vj. Spiritus est qui viuificat. i. gr̄a
sp̄s sancti. bene ergo dicit ps. Quis ē homo
qui viuet. i. qui p̄seruet vitam graciae rectaz.
quasi diceret rarus. Sed certe in morte pec-
cati prolapsus nullus viuet ex se. nisi a x̄po
resuscitatus. Unde Corinth. xv. In x̄po om-
nes viuificabuntur Augustinus. Quia scz
nullus ex his qui viuificant. hoc habet nisi
ab ip̄o.

Quem ad tertiū. re. S. ij.

uertendo postea ad secundum quia p̄lixius.
Notandum q̄ mors infernalis est gehēna. i.
ignis infernalis. cū p̄uatōne p̄petua diuine
visiōis. que cū sit vita p̄fectissima. p̄maxime
anima dicitur mori perpetuo ip̄a priuata.

196

Et de hac morte dicitur Apoca. ij. Qui vice rit. s. vicia non ledetur morte secūda. s. infer ni. Et Gre. in mora. Eric ibi mors sine mor te. Per primā aut mortē supdictam puenit ab istaz. Ante Aug. di. xxv. §. als ea. dicit. Qui p̄senserit in se aliquod criminaliū dñā ri. si non penituerit: eterna illū flāma truci babit. Et hoc est qd dicit ps. Quis eruet ani mam suā de manu inferi. Certe nullus. qui ad locum dñatorū finaliter fuerit deputa tus. quia qui descendit ad inferos nō ascēdit Job. vij. Et qz omnes nascimur filij ire. et cō sequēter debitorēs h̄ mortis eterne. Adeo ē tenax et fortis manus inferni. i. p̄as dya boli dei iusticia. qz nullus se erueret nisi xpc exēberet sua passione. Et q̄uis plurim quo tidie descendant ad ipm. tñ vt dicitur puer. penit. Infernus et perditio nunq̄ dicunt sufficit.

Reuertendo ad secū. §. iij.

bū. s. de morte corpali claz est et euident qz est irremediabilis. Ante puerbiallyter d̄r ad omnia est remediūz. nisi ad mortem. Statu tū est em̄ hominibz semel mori ait aplus ad Heb. ix. Et Eccl̄s. ix. d̄r. Nemo ē qui semp vi uat aut q̄ h̄ rei habeat fiduciaz. Bene ergo dicit ps. Quis est homo qui nō videbit. i. ex perietur mortem. Certe nullus. Quia vt di cit Aplus ad Ro. viij. Qui p̄prio filio suo n̄ pepercit. Aerum mortem ip̄e spontanea vo lūtate suscepit. nos autem ei subijcitur ex necessitate. Dicitur aut mors a mordeo mor des. ex eo videlicet. quia mordet homines se parando vnam p̄tem ab alia. s. animā a cor pore. p̄tem principalem dimittendo. mino rem p̄tem assumendo et p̄sumendo p̄ masti cationem et digestionem. Sicut accidit in morsu rei esibilis. In morte em̄ dimittitur anima que ē pars principalis intacta. i. im mortalis. Corpus quod est minus p̄ncipale vermibz p̄sumitur. Vel dicitur mors a mor su. eoqz morsu ligni vetiti p̄ vitū gule mors introducta ē. Ante ad Ro. v. dicit. Per vnū hominē. s. adam peccatū intrauit in mūdū. s. originale. et hoc quando momordit fructū vetitū. et per peccatum mors. s. intrauit in mūdum. Vel d̄r mors a morsu. quia p̄sidera tio eius mordet p̄sciam retrahēdo a multis malis. Propter quod d̄r. Mors tibi futura ē et appropriat s̄i tardet. xij. q. ij. c. in eccle siastico. Quanto aut morti magis appropin quas (ait Greg) tāto sollicitior eē debes. lx. xvij. d̄r. puenit. ad hoc. s. mortē et stimu lante p̄scientia. Pro maiori aut declara tione hoz notandū. qz homo p̄t p̄siderari fm triplicē sui statuz. s. fm statum nature p̄mo a deo formate. et fm statum nature per pec catū deformatē. et fm statum in vltima re surrectione reformatē nature. Quā distin

ctionē ponit magister in secūdo sen. In pri mo igit̄ statu homo fuit ita mortalis qz po tuit mori et nō mori. Mori si peccabat. Nō mori si nō peccabat. An de p̄se. di. iij. c. pla cuit. d̄r. Siqs dixit adā primū hominē mor talē factū. vt siue peccaret siue nō peccaret: moreret̄ in corpe. i. d̄ corpe exiret. nō pecca ti merito sed necessitate nature: anathema sit. In secundo statu p̄t mori. et non p̄t non mori. qz necessitate habet moriēdi. An p̄pus diceret̄ homo mortuus qz mortalis. qz neces sitate habet ad hoc. Propter qd dicit aplus Corpus mortuū est. In tertio statu poterit non mori. et non poterit mori.

Et pro pleniori d̄r. §. iij.

lucidatōne huius materie scienduz fm bea. tho. in p̄ma p̄te. q. xcviij. qz incorruptibile di citur aliqd̄ tripliciter. Ano mō ex p̄te ma terie. eo. s. qz non habet materiā vt āgelus. El̄l̄ habet materiā que non ē in potētia ni si ad vnā formā. sicut corpus celeste. et hoc d̄r incorruptibile fm materiā. Alio mō d̄r aliquid incorruptibile ex p̄te forme. qz. s. rei corruptibili fm naturam inheret aliqua di spositio. p̄ quam totaliter a corruptōne p̄hi betur. et hoc d̄r incorruptibile fm gloriā. Tertio d̄r incorruptibile ex p̄te cause effici entis. Et hoc modo fuisse homo incorrupti bilis et immortalis in statu innocētie. Nō em̄ corpus eius erat idissolubile p̄ aliquē imor talitatis vigorē in corpe existentē. s̄ inerat nature aīe vis quedaz supnaturalis data. p̄ quā poterat corpus ab omni corruptōne sua re quādiu ip̄a subiecta deo māssisset. Quod rōnabiliter factuz est. quia em̄ aīa rōnalis excedit p̄portōem corpalis materie. pueniēs fuit vt in p̄ncipio eius ōtus daretur. p̄ quā posset corpus p̄seruare supra naturā corpa lis materie. Et qz anima rōnalis et aīa et spi ritus ē. Anima d̄r inq̄tum dat vitaz quod ē sibi p̄mune et alijs aialibz. Spiritus d̄r inq̄tū habet virtutē intellectuā et imaterialē. qd est sibi p̄prium non alijs animalibz. In p̄mo igitur statu anima p̄municabat corpi. qd ei cōuenit inq̄tum anima. Ante dicebat cor pus animale. inq̄tum. s. habet vitaz ab aīa Primum aut p̄ncipiū vite in istis inferio ribz est anima vegetatiua. cuius opa sunt. alimento vti. generare. et augeri. que opera pueniebant homini in primo statu. In vlti mo vō statu p̄ resurrectōem. cōmunicabit quodāmodo aīa corpi qd ei puenit inq̄tum spūs. Immortalitātē quidē q̄tum ad om̄es Impassibilitatē vō gl̄iam et virtutes q̄tum ad bonos. quoz corpa dicunt̄ spūalia. Anō tūc cibus n̄ indigebūt sicut in p̄mo statu. In illo igit̄ primo statu duo remedia habebat p̄tra duos defectus. Primus defectus ē de p̄ditio hūidi p̄ actōnem caloris naturalis. et

contra hunc defectum subueniebat homini per esum aliorum lignorum pabisi. sicut et nunc subuenit nobis per cibos quos sumimus. De cubus defectus est debilitas vigoris naturalis. ex admixtione extranei pueniens. Quod enim generatur ex aliquo extraneo adiunctum ei quod prius erat humido preexistenti: minuit virtutem activam speciei. sicut aqua mixta vino quibus convertatur in vinum. minuit tamen virtutem eius. Et quanto plus additur tantomagis minuit. ut tandem vinum fiat aquosum et tollatur spes et rationis virtus eius. Sic enim est in sumptione cibi. Quis enim per cibum reparatur humidum. non tamen in vigore prioris. Unde fit ut finaliter solvatur virtus illa. Et contra hunc defectum erat lignum vite. habebat enim virtutem fortificandi virtutem speciei. contra talem debilitatem. Et quia virtus cuiuscumque corporis est finita. non poterat illud lignum semel sumptum dare vitam tempore infinito. sed usque ad certum tempus. post quod vel translatum fuisset ad gloriam. vel iterum promedisset de eo. Immortalitas ergo illa principaliter erat ex virtute data anime. supernaturaliter et secundario ex usu lignorum. hec beatus thomas. **Necessitatem moriendi** habet homo in secundo statu. et est ei mors naturalis et penalis. quod declarat Thoma. secunda secunda. quod clxxxij sic. Naturale dicitur quod ex principijs nature causatur. principia nature per se in corporalibus sunt materia et forma. Et quia forma hominis est anima. que est immortalis. ideo ex parte forme non est mors homini naturalis. Materia autem est corpus. quod quia compositum est ex contrariis. ideo est corruptibile. et ex hoc mors est homini naturalis. Hec autem obditio in materia humani corporis. est consequens ex necessitate materie. quia oportebat corpus humanum esse organum tactus. et per consequens medium inter tangibilia. Et hoc non poterat esse nisi esset compositum ex contrariis. Sed deus qui obditio est hominis omnipotens est. et ex suo beneficio ademit homini principaliter instituto necessitatem moriendi. ita ut quodvis ratio eius subdita esset deo. tandem corpus subiceretur spiritui. et esset immortale. quod beneficium transfundebat per generationem in posterum. Et quia primus homo recessit a dei obedientia. ideo ex culpa sua fuit. quod auferetur ei et toto humano generi illud beneficium. et remaneret cum necessitate moriendi. et sic mors est penalis per peccatum inducitur. **Mors secundum Deum de palmo. in. iij.** quia est homini naturalis et debita per peccatum originali. ideo pro actuali non satisfacit. quia eadem solutio non parit duas liberationes. Sed quantum est de dolore mortis et languore. illud bene satisfacit pro actuali. quia illud non debet originali secundum actum. sed secundum aptitudinem.

Unde qui deficiunt sentio. non volentes mortis debitum persolvunt. sicut fames et sitis. et huiusmodi penales sunt pena debita secundum aptitudinem et non secundum actum. Unde siue accipitur siue assumetur: satisfaciunt quod ad actum. Mors vero violenta in quantum non est debita per originali. cui non debetur pena sensus. et ideo si est iniuste illata. si attingat usque ad titulum et triumphum martiris. certum est quod satisfacit per omni pena. Unde Augustinus loquens de Cipriano martire. Et si ad tempus dānaris ab homine. ab inferiore accipis sententiam. a superiore scilicet deo coronam. xj. q. iij. et si. Sed si non sit causa martiris. sed tamen pena et innocentia. si patienter illa accipiat pro peccatis suis. multum satisfacit. Sed quia non est voluntarie assumpta. ideo licet excedat omnem aliam penam. quod possit esse liberatoria totaliter a pena debita. non tamen ex toto satisfacit semper. Unde Ambrosius de peccatis. dist. iij. dicit. Prima consolatio est. scilicet in tribulatione. quia non obliuiscit misereri deus. Secunda per punitionem. ubi et si fides desit. id est remorsus conscientie de peccato. pena satisfacit et releuat eum si patienter portatur. ut exponit granus. Si vero sit mors iniuste illata pro aliquo peccato actuali morte digno. tunc de se et si patienter feratur non satisfacit. quia iam illa pena est debita in foro mundi. Sed propter magnitudinem contritionis potest satisfacere etiam in totum. De. de palmo. Unde Hieronymus. Christus in paradysum de cruce latronem tulit. et homicidij penam fecit martirium. de peccatis. dist. i. importuna. Et ut dicit ibi glossa. Improprie dicitur martirium illud propter similitudinem effectus. Nam illa pena eius ex magnitudine contritionis introduxit eum subito in regnum. sicut facit verum martirium. Quis non fuerit martirium. quia non pro fide passus. Dicit enim Augustinus quod martirem non facit pena sed causa. Sed Thoma. in. iij. videtur dicere. quod mors violenta etiam per peccatis illata. si patienter feratur de se habet satisfacere. Quod etiam Hieronymus asserit: dicens. Deum velut omnium reus ita et supplitorum habere mensuram. et magnum peccatum magnis diuturnisque tui cruciatibus. Si quis autem sit ut ille qui in sabbato ligna collegerat. tale postea non puniri. quia culpa levis punitio supplatio compensata est. de peccatis. dist. iij. §. auctoritas. Et hec omnia dicta de morte violenta intelliguntur. cum quis eam sustinet non solum patienter sed etiam propter deum. non propter mundi fauorem. Unde Hieronymus. Si ita martirium ferimus ut nostras ab omnibus reliquias venerari optemus. et si opinionem vulgi sectantes intrepidi sanguinem fuderimus. huic operi non tam premium quam pena debetur. et perfidie magis tormenta sunt. quam corona victorie. j. q. j. vide.

Mortis corporalis §. v.

tres sunt nuntij fm Aug. de sancto vic. Primus est multiplex et varius casus. Secundus est infirmitatis et defectus. Tertius est miseria senectus. Propter que dici potest de quolibet homine. illud quod dicitur de filio reguli Jo. iij. Incipiebat enim mori. ¶ Etum ad primū docet experientia quod multiplices et varij casus mortis improvisi de quibus vix posset extimari: contingunt hominibus. Unde Ecclesi. ix. dicitur. Nescit homo finem suum. sed sicut capiuntur pisces hamo. ita capiuntur homines tempore malo. scilicet impeditate et preter intentionem. Dinc et prosper. ¶ Ferro peste fame viculis algore calore. Mille modis miseris mors capit una homines. Cum igitur quilibet sciat se subditum huiusmodi casibus variis mortis. tanquam quidam nuntius ei significat. quod de momento in momentum mori potest. etsi sanus foret et iuuenta ideo sibi providere debet. Non solum enim malis sed et bonis eveniunt varij casus horribiles mortis. Quod patet per exemplū. Quidam propheta sanctus. postquam ex domini precepto reprehendit hieroboam de idolatria sua. et revertens domum in via a leone strangulatus est. iij. Regum. xij. Rossias innocens et optimus dei cultor. in bello a rege infideli egypti occisus est. Juvenis quidam in infirmitate gravi constitutus. accepto dono omnium linguarum ut paravit per experientiam. postea manibus et laceratis moribus propriis dilaniatus: mortuus est. ut narrat Greg. in. iij. dialogorum. Summus pontifex quidam torcatus in sanguine christi celebrans: mortuus est. ut habetur ex cronica martinianis. Imperator quidam christianissimus a pediculis assumptus est: remedium non inveniens. ut narrat Clinen. in spe. bis. Minister cuiusdam solitarii sancti viri. a civitate alexandrie recedens. ubi totum clerum et populum repererat occupatum in venerande sepulture cuiusdam pessimi hominis. cum revertetur ad cellam illius predicti solitarii: reperit calvarię eius: residuo corporis a bestiis devorato. ut habetur in vitis patrum. Beatus Jordanus magister ordinis predicatorum in mari submersus est. ut patet in. iij. libro de vita fratrum. Quedam matrona audiens proprium filium occisum in bello. quod tamen verum non erat. post amarum fletum de morte ipsius. quadam die revertente ad domum videns ipsum. pre leticia crepuit et defuncta est ut recitat valerius maximus. ¶ Contra Anthiochus quod non potuit obtinere quod voluit: pre tristitia et insoporeitate mortuus est. et innumera alia possent adduci. Ex quibus mentes infirme aliquando scandalizant. existimantes vel deum non habere curam de suis electis. vel tales sic insueti et horribiliter morientes. non fuisse servos dei sed gravissimos peccatores. ¶ Errant hi nuntij

fm Aug. cum mala mors dicenda non sit quam bona vita precesserit. Deus insuper etiam ei sit cura de omnibus. premaxime de fidelibus suis. Juxta illud Sap. Tu dominator domine omnia cum tranquillitate iudicas. et cum magna reverentia disponis nos. Sed et inter fideles fm Aug. maxime diligit membra unigeniti sui. electos. Alex. cum ipse unigenitus morte acerbissima et ignominiosissima fuerit condemnatus. sicque oportuit christum pati et intrare in gloriam suam. ut habetur Luc. vi. tanto membra eius que sunt electi efficiuntur ipsi similia et pulciora. quanto horribiliter et penosius mortem subierint. Qui enim non peccavit filio (ait devotus Bernardus) signum non parcat. Non peccavit baptiste. sed dimisit eum decapitari post saltum puelle. Nec petro primo pastori sibi dilectissimo. quin a pessimo tyranno nezone crucifigeret. Nec alijs apostolis suis quando variis tormentis interirentur. Et ad hoc facit quod narrat Robertus bolchet super li. sapi. q. i. cum quidam doctus vir et sanctus mortuus in studio suo fuisset reptus. et ex hoc plurimi scandalizarentur de eius subitanea morte. inuenerunt manum illius defuncti seu digitum in quodam libro aperto. tangentem versus ubi dicitur. Justus quacumque morte preuentus fuerit in refrigerio erit. ex quo consolati et edificati sunt plurimum. Et similiter cum quidam religiosus ordinis minorum. qui super hac materia vacillabat. audita morte magistri Jordanis in mari multum perturbaret. apparere ei in visu beato Jordane in magna gloria. et eum amonente quod de huiusmodi scandalizare non deberet: consolatus est. Quis autem aliqui servus dei contingat horribilis mors. ob defectum alicuius peccati. tamen communitate minuta sunt illa peccata. Sicut accidit in morte illius prophete super dicti strangulati. In quo ex una parte ostendit clemencia divine bonitatis dum hic suos ad plenum querit purgare. ne vel purgatorum habeant intrare. quod Aug. petebat: dicitur. Domine hic vire hic seca. ut in futuro parcas. Et alia parte ostenditur severitas divine iusticie. et quod dure puniet scelera magna. quando tamaspesibi dilectos pro minutis correxit. ¶ Secundus nuntius mortis est infirmitas. que multipliciter a deo gravat. ut dicit ps. in persona humani generis. Non est sanitas in carne mea Et quid ipsa nisi quidam nuntius mortis. cum disponat ad eam. ¶ Et Granus in decretis. xv. q. i. §. ut itaque dicit. Infirmitas que proprie carnis dicitur. quod elementorum seu humorum discordia turbata caro ipsa afficitur. et tandem dissolvitur. A deo autem reperitur caro humana infirma. ut vix reperitur qui non ab utero matris aliquam infirmitatem secum abduxerit. que eum frequenter molestat et tandem premit. Aliqui quidem passionem ylicam vel colicam vel podagram

mitate que eis aufert usum rationis. et reducit quasi ad pueritiā. sicut dicitur de Alberto magno qui fuit sumus philosophus. Exinde notat defectum virtutis seu potētie motiue vel etiam appetitiue cū dicit. Et reuertentur nubes post pluuiā. Aptē autem per nubes insinuantur vires motiue et appetitiue. cū dicit. quia sicut nubes vērto mouent. Sic motiua et appetitiua spiritibus et humoribus ad diuersa mouentur. Dicuntur autem reuerti post pluuiam. quia post humiditatem corporis. deficiente paulatim humido radicali. virtus eius vel appetitus attenuatur.

¶ Deinde ponit miseriam senectutis quātum ad defectum mēbroꝝ exteriorꝝ. qui sunt sex. Quorū primum exprimit: dicens. Quando promouebantur custodes domus. Hec domus corpus nōm luteum est Job. iij. Qui habitāt domos luteas. Duius custodes sūt ossa. quia ut dicit Aresto. li. de animalibus. Natura fecit ossa dura. ad custodiendū mēbra molliā sicut costas ad custodiam ventris. et testā ad custodiam capitis. De promouebuntur in senectute. quādo eorū iuncture laxabuntur. Vel custodes dicūtur brachia. quia se exponūt ut custodiāt totum corpus. **¶** Secundus defectus exteriorꝝ mēbroꝝ est debilitas crurium. que sunt ad corporis sustentationem. Et hoc notat cū sequit. Et nutabunt viri fortissimi. i. crura. que sicut viri fortes portāt pondus corporis. ita crura portāt corpus hominis. Hec autē nutātur. cum vacillāt et nō firmiter sustentant. sed quasi cadendo hinc inde declināt. **¶** Tertius defectus est dentium. qui sunt ordinati ad masticationem et strictionem ciborū. Et hic innuitur dū sequitur. Et ociose erūt molētes iminuto numero. Molētes sunt due maxille que ad modum duarū molaz pterunt cibum. et he iminuto numero. i. dentium qui cadūt paulatim de maxillis senum: sunt ociose. quia cibum masticare nō possunt. **¶** Quartus defectus est oculorum qui ordinati sunt ad videndū. Visus autē paulatim deficit in senibus. Unde dicitur de ysaac Gen. xxvij. Veniit ysaac et caligauit oculi eius et videre non poterat. Hunc autē defectum exprimit cum subdit. Et tenebescēt videntes per foramina. i. oculi videntes per ocularia. quia p se sufficiēter videre nō possunt: obscurabuntur. **¶** Quintus defectus ē labiorū que sunt ad sermonis pulationem. q notatur cū subditur. Et claudēt hostia in platea. i. humilitate vocis molētes. Ostia sūt labia. Juxta illud ps. Et ostium circumstantie labijs meis. Dicūtur autē senes claudere ostia in platea. quia ita submisse loquūtur. q non possunt audiri ab alijs qui sūt in platea. S; sunt molentes in humilitate vocis. quia deficiente virtute vocem emittunt

exiguam. Sextus defectus est aurium. que sunt ad vocum pceptionem. et hic notatur cū dicitur. Et consurgēt ab vocem volucris et obsurtescent omnes filie carminis. Consurgēt. s. huiusmodi senes ab vocē volucris. s. galli s; m Diezo. Noctis enī medio cum gallus cecinerit festinus psurgit. nequaquā valens in stratu sepius mēbra puertere. leuem enim et modicū somnū habet. ppter frigiditatem et siccitatem humorū. Frigescēt enī sanguine. et siccatō humore. et nutrimenti puitate. quia pauci vapores ferūtur ad cerebrū. ideo parum dormiūt. Et hic etiā est spālis defectus s. somni. Nam quātum ad defectū auditus magis cōgruit quod sequitur. Et obsurtescent omnes filie carminis. i. aures que libētē audiunt armonias et delectātur in carminibus. et ideo dicūtur filie carminis. Obsurtescent quia cantilenas audire non possunt senes. **¶** An dicit Berzellay galaadites senex ab dauid. Nunquid sensus mei vigent ad discernēdum suauē vel amarū. vel audire possum ultra voces cantorū vel cantatricū. ij Regum xix. q. d. nō. **¶** Ponit sequēter Salomon signa aliqua debilitationis senum. Et primo quātum ad timorē. Unde dicit. Excelsa q; timebunt et formidabunt in via. i. loca aspera et alta. Secundū quātum ad canorū effusionem quō innuit: dicens. Florebit amigdalus. flores amigdali sūt albi. An significāt capillos canos senum. Et ut dicit quidā sapiens. Vanities multi tēpis flos est. cuius fructus mors ē. Tertium signum ē pedum et tibiāz inflatio. quod innuit: dicens. Impinguabit locusta. Locusta (ut dicit) in senectute impinguat et est potius illud tumor quā pinguedo. Dicitur quā locusta impinguari. quia senex qui in iuuetute est gracilis tibijs et pedibus: in senectute erit poterosus. Aliud signum ē defectus caloris. unde sequit. Dissipabit caparus. Caparus ē herba calida q; valet renibō. Scdm autē Diezo. in hebreo nomē ē commune ad herbam et ad morē. Et p hoc significāt in senectute defectus caloris naturalis et generatiue virtutis. Unde dicit. ij Regū. j. Rex dauid senue rat hēbatq; etatis plurimos dies. cūq; operiretur vestibo non calefiebat. Unde nec ab ysaac sunami tē cognoscere potuit. **¶** Quātum ad secundum. s. miserias post senectutē mortē pcomitantes dicit salomon. Ibit homo in domū eternitatis sue. Domus ista ē sepulcrum. Juxta illud ps. Sepulcra eorū domus illorū in eternū. Dicitur autē sepulcrum domus eterna seu eternitatis. quia quātum est de virtute nature nunquā corpus inde exiret. S; enī resurgat: vtute diuina efficiet. Vel etiam dicit sepulcrum domus eterna. quia incertum est quā inde resurget. i. quā erit finis mūdi. Dicit enī eternū non solum quō non habet principium nec finē.

ut deus solus. **Iuxta illud ps.** Tu autem domine in eternum permanes. Aut quod habet principium sed non finem. **Iuxta illud Eccl. j.** Terra in eternum stat. Sed etiam quod habet tempus incertum. nobis ignotum. **Iuxta illud quod dictum fuit abrahe de circumcissione.** Erit pactum meum in carne vestra in fedus eternum **Gen. xvij.** Quod autem portat cadauer ad sepulchrum. communiter amici et sanguinei comitantur lugentes. Et hoc est quod subdit. **Et circuibunt in platea plagentes** scilicet amici defuncti. Resumit exinde miseras que morte comitantur. d. **Antequam rupatur funis argenteus.** supple memento creatoris tui. **Funus argenteus potest dici cartilago.** que est ligamentum partium corporis. et continet et ligat spiritalem medullam. **Et etiam potest dici vis vegetatiua.** que dicitur funis propter vite continuatorem. **Et teritur iste funis tribus funiculis.** scilicet vi generatiua. nutritiua. et augmentatiua. **Dicitur autem argenteus iste funis.** propter armonie personarum portorem. **Alius defectus notatur cum subdit.** **Et recurrit vitta aurea.** Vitta dicitur inuolutio venarum. quod per eam totum corpus ligatur et saluatur. **Et dicitur aurea propter ruborem sanguinis quem continet.** **Deo recurrit quoniam venarum et arteriarum inuolutio amplius non probatur.** sed deficit. **Alia miseria est senis morientis ruptio vesice.** Et hoc innuit cum subditur. **Et proterat ydria super fontem.** ydria est receptaculum aque exhauste a fonte. **Similiter vesica est receptaculum urine precedentis ex epate tanquam a fonte.** **Urina enim est colamentum sanguinis et aliorum humorum ab epate.** tanquam a fonte quodammodo in totum precedens corpus. **Ydria ergo super fontem proteritur.** quoniam vesica rumpitur. et ad receptorem talis colamenti inutilis redidit. **Dequit alius defectus.** **Et fringat rota super cisternam.** **Nota est instrumentum per quod fit extractio aque de puteo vel ab alio loco.** **Cisterna est receptaculum continens aquam lutosam.** **Rota ergo super cisternam fringi.** est meatus superfluitatis impure et grosse a ventre qui est quemdam cisterna excutiens omnimode dissipari. **Item ad tertium ponuntur probationes mortis sequentes.** videlicet regressio corporis ad suum principium. **Unde subdit.** et reuertatur puluis in terram suam unde erat. et spiritus redeat ad deum qui dedit illum. **Et per primam reuersionem ostenditur magna miseria hominis.** quod scilicet in puluere reuertitur et quod citius **Ja. iij.** **Que est vita vestra.** vapor est ad modicum parus. **Et deinceps extimabitur putridus.** **Iuxta illud quod dixit Martha de lazaro.** iam fetet. Sed et vita eius pene ex omnibus partibus corporis fetor exhalat. precipue in senibus. **A vermibus demum presumitur.** **Job. xv.** homo putredo et filius hominis vermis. **Et Eccl. i.** **Cum dormierit homo hereditabit serpentes. bestias. et vermes.** **Reuertitur autem spiritus.** id est anima ad deum qui dedit illum. scilicet dominum si meminerit eius in iuuentute sua.

Quis enim plures .S. vij. 201

sunt miserie senectutis ut dictum est. sunt tamen aliqua que ipsam decorant. **Et primum est perfectior de diuinis cognitio.** **Unde Job. xij.** **In antiquis est sapientia.** **Et hoc per diuinam lectionem. auditum. meditatorem diuinorum.** **Secundum est de humanis seu agendis melior determinatio.** **Unde Job. abid.** **In his que multo sunt tempore est prudentia.** **Cum enim experientia sit magna rebus. et senes plura fuerint experiti. iuuenes pauca.** hinc est quod prudentiores sunt senes. et difficile in iuuenibus prudentia reperitur. **Tertium est maturatio consilii.** **Iuuenes enim quod sanguine feruunt. precipites sunt in consiliis. et propter inexpertiam rebus.** **Senes autem magis valent considerare pericula que contingere possunt.** **Ante dominus non iuuenes sed seniores septuaginta instituit fecit.** ad iuuandum moysen in regimine populi. **Et salomon seniores habuit in consilio suo.** quorum consilium optimum. quod non est secutus roboaz filius eius. sed consilium presumptuosum iuuenum. **decem partes regni amisit.** **Regum. xij.** **Quartum est reuerentia veneratio.** **Debet enim senes honorari ab omnibus.** quod dominus mandauit: **dicens Leuit. xij.** **Coram cano capite surge.** **Et propter hoc dicit apostolus. j. ad Thim. v.** **Seniores ne increpaueris.** sed obsecra ut patrem. **Et propter reuerentiam quam habet ipsa etas prudentiam et maturitatem.** aptius ponuntur in regimine quam iuuenes. **In cuius figuram precepit dominus leuitas a vicesimo anno et super portare onera templi seu tabernacula.** alijs vero annis super ubi incipit senectus. **suare vasa tabernaculi.** id est custodire. et regere animas. que sunt vasa ecclesie ad recipiendum gratiam deputata. **Quintum est a passionibus sedatio.** et precipue carnalis concupiscentie. **Unde dicit Hieronimus.** quod omnia vitia cum senectute senescunt. **Et Sap. iij.** **Etas senectutis vita immaculata.** **Et hoc nisi quis sit inueteratus dierum malorum ex continuata assuetudine.** sicut fuerunt illi duo senes. qui false accusauerunt susannam. de quibus dicit **Isa. lxxv.** **per centum annorum morietur.** scilicet morte eterna. **Et per uer. xxij.** **adolescens iuxta viam suam ambulans.** sequendo appetitus suos cum senuerit non recedat ab ea. **Sextum est augmentatio meritum.** **Quanto enim quis plus viuit. tanto plura merita acquirere potest.**

De termino vite .S. viij.

utrum possit abbreviari vel prolongari. **Et videtur quod non.** quia dicit ps. **Ascendunt montes.** id est homines perfecti altitudine contemplationis et gracie. et descendunt campi. id est peccatores per latam viam in celum incedentes. in locum quem fundasti eis. scilicet celi que ad perfectos. inferni quo ad campos siue malos. que illis sunt preparata. **Fit autem hic ascensus et descensus per mortem.** **De quo subdit psal.**

sticie his qui diligunt aduentum dei. s. p. mor-
tem. ut dicitur. ij. ad Thimo. iij. Ita et time-
re habet de pena qui quasi inuitus migrat a
seculo. Unde Ciprianus hoc reprehendens:
dicit. Et preposterum quod peruersum est. ut cum
voluntatem domini fieri postulemus. quoniam vocat
et accersit nos de hoc mundo. non statim vo-
luntatis eius imperio pareamus. Obnitimus
et reluctamur et puicatum more seruorum. cum
tristitia et dolore ante aspectum domini ducimur
et volumus ab eo premiis celestibus honorari.
ad quem venimus inuiti. xij. q. ij. quod postest.
Expectat debite ipsa mors. si pia prepara-
tio fiat. sicut domini hortamentum dicitur Lu. xij.
Sicut lumbi vestri percincti. et lucerne arden-
tes in manibus vestris. et vos similes hominibus
expectantibus dominum suum. Ubi tria possunt no-
tari. Primum est a vitiosis delectationibus ab-
stractio. ibi. Sicut lumbi vestri percincti. In
lumbis enim est motus delectationis venere.
propter quod dicitur Job. xl. Quod fortitudo eius
s. dyaboli est in lumbis eius. Cinctura autem
est quedam restrictio lumborum. signans mor-
tificationem delectationis. Secundum est in
operibus feruens dilectio. ibi. Lucerne arden-
tes in manibus vestris. Lucerna signat men-
tem siue conscientiam. Ignis ardens feruens est
caritas. Juxta illud Luc. xij. Ignem veni mit-
tere in terram. Manus sunt opera. Tertium
est viuua vigilatio. ibi. Et vos similes ho. ex.
Eligant enim tales non solum in prima vigilia.
sed in secunda et tertia. et quousque veniat do-
minus. Est enim prima vigilia etas iuuentutis
secunda virilitatis. tertia senectutis. In qua
libet autem etate debet quilibet vigilare in co-
berendo bonis operibus. et expectando domini ad-
uentum. Signanter autem dicit expectantibus. s.
protra illos qui impatiencia moti nolunt expecta-
re: sed peruenire dei aduentum. inferentibus sibi ipsam
mortem. quod nullo modo licet neque propter quam-
cumque miseriam vel tribulationem mundi euas-
tenda. ut fecit Saul. j. Regum. vlti. Et catho.
Nec propter peccatum quodcumque puniendum. ut iu-
das qui laqueo se suspendit Act. j. Nec propter
quodcumque peccatum euitandum. ut fecerunt que-
dam mulieres ne violarentur a quodam tirano.
ut habetur in historia ecclesiastica. Nec
propter quamcumque aliam causam. ut expresse di-
cit Aug. in primo de ciui. dei. et. xij. q. v. si
non licet. Et de hac materia plenius in secun-
da parte tractatu de homicidio. Est enim dicitur
Eccl. xj. Mors et vita a domino deo. Et in-
ferre sibi mortem est auferre quod dei proprium
est. Nam sicut iudex siue rector iuridice occidit
in hoc ut dei minister agit. et ideo non male
facit. xij. q. v. qui malos. Nec est protra quod
dicitur Sap. j. Deus mortem non fecit. In-
telligitur enim mortem. i. causam mortis. s.
peccatum. Unde subdit. Nec letatur in per-

ditione viuorum.

Secundo ut dictum est S. r.
mors aliorum. est equanimiter toleranda. Et
circa hanc quidem. Ex passione est modera-
te lugendum. Ex desperatione a nimia tristitia
cauendum. Ex dilectione efficaciter subuenien-
dum. Et ad primum dicitur Eccl. xij.
Deficit enim lux eius. Et et dauid non solum
mortem sibi dilectissimi ionathe defleuit. sed et
mortem saulis sibi inimicissimi. qui eum perseque-
batur. pro eo quod ieiunauit ut haberet. ij. Regum. j.
Et de beato Ambrosio legitur. quod cum audiebat
mortem alicuius sancti viri: amare flebat. tum
quia precesserat eum ad premium. tum quia sub-
tractum esset a fidelibus tale auxilium. cum paucis-
simum boni repiantur. Et Eccl. xxvij. dicitur
In mortuorum producat lacrimas. et quasi dira
passus incipe plorare. Nec est contra quod ait
Apl. j. ad Thessa. iij. Non tristimini de
dormientibus. i. mortuis sicut et ceteri quos spes
non habent. Et illud quod ait Criso. xij. q.
ij. ubique sepeliamur domini est terra et pleni-
tudo eius. s. quod oportet fieri: efficiatur. lu-
gere autem et deplorare et lamentari eos qui de
hac vita recedunt ex pusillanimitate contingit.
Nam ut dicit Granius in. s. immediate sequen-
ti. Hoc intelligitur cum sit per desperationem
future resurrectionis. ut patet ex ipsis verbis
apli. Et etiam cum inordinate hoc fit ut a ge-
tilibus. clamando et lacrimando. et carnes lace-
rando. et huiusmodi. Sed pietatis affectu et hu-
manitatis intuitu mortuos lugere non prohi-
bemur. sicut nonnullos sanctorum aliorum ex-
equijs pijs lacrimas impedisse legimus. ut de
bea. martino et dominico et alijs. Secundo
dico quod nimia tristitia propter mortem cuius-
cumque est cauenda. Unde Eccl. xxvij. dicitur. Ne
dederis in tristitiam cor tuum. s. nimiam. sed repe-
le eam a te. Neque enim est puerisio. s. ad vitam. et
huic nihil proderis. s. mortuo. et tempus pessima-
bis. Et paulo superius rationem assignans pes-
simatons dicit. A tristitia ei festinat mors
s. corporis. et cooperiet virtutem. s. animi. et
tristitia cordis flectit ceruicem. Et sicut hoc in-
telligitur dictum Cipriani. xij. q. ij. quod pre-
posterum videlicet. Nobis quoque ipsis mini-
mis et extremis quotiens reuelatum est. quod fre-
quenter atque manifeste de dei dignatione pre-
ceptum est. ut contestaret assidue. ut publico
predicarent fratres non esse lugendos. assertio-
ne dominica de seculo liberatos. cum sciamus
illos non amitti sed permitti. Loquitur enim de
lugentibus ex desperatione seu cum nimia tri-
sticia. Nec obstat quod filij israhel moysen defu-
ctum plauerunt. xxx. diebus Deutro. vlti.
Nam ut dicit Gracianus. xxvj. q. j. Multa pro-
mittebantur in veteri testamento illis tan-
quam imperfectis. que tempore perfectionis. s. gra-
tie eliminata sunt. Omnia etiam in figuram

ut nō resurgat etiamsi possit. Ita mala consuetudo que ē quedam moles grauissima. opprimens et incitās homines ad peccādū. **Uñ Aug. viij. lib. cōfess. ca. v. Lex peccati est vitiosa consuetudinis. qua trahitur et tenet etiam inuitus animus. eo merito quo in eam volēs illabatur.** Et in eodem li. loquēs de statu peccati ante baptismū suū ait. **Suspirabas inquit ligatus non ferro alieno. sed mea ferrea voluntate. Telle meum tenebat inimicus et inde mihi catenam fecerat. Constrinxerat me quippe ex voluntate peruersa facta libido. et dū seruitur libidini. facta est consuetudo. et dū consuetudini nō resistit facta est necessitas.** hec **Aug.** Et hec consuetudo peccati comparatur sepulture Lazari. sicut eundem in sermone dñi in monte li. j. c. xij. **Et sicut videtis. istis maximis et nobilibus fiūt sepulchra honestissima. de marmore vel de alijs lapidibus honestis seu lignis. cum picturis et figuris: que simul ornāt et honorant. Ita istis magnis et potentibus mortuis per peccatum. faciunt adulatores sepulchra de albatra et depicta. i. palliātes et ornantes et excusantes immo cōmendantes peccata peccatorum. Quia laudat peccator in desiderijs anime sue et iniquus benedicit. Et isti vidēt eos honorare et ornare. et ita faciunt: sed tamen simul cum hoc onerāt et opprimunt miseros. ut nō resurgant per penitentiā de peccatis.** **Uñ multū notat Greg. iij. moral. c. xix. q. xpc tres mortuos suscitauit. puellam in domo. iuuenem in porta. lazarus in sepulchro. Quartum vero mortuū difficile nunciāte cognoscit. sed eum non suscitauit: quia valde difficile est ut de his qui post usum maxime consuetudinis. in adulatium lingue excipiunt. a mētis sue morte reuocent. de quibus etiam dicitur. **Vinite mortuos sepelire mortuos suos. Mortui enim mortuos sepeliūt cum peccatores peccatores fauoribus premūt. Erat autem Lazarus mortuus: sed nō sepultus a mortuis. sed a fidelibus mulieribus.****

Sexto corpus mortuum a vermibus consumitur et mēs p̄uata vita gratie. a verme conscientie desperatōnis et finalis impenitentie corroditur et morbetur. Sic ergo cōuenienter peccatum dicitur mors propter cōsimilem defectum vel p̄cessum deficiendi. Sic enim intrat in animas. sicut mors in corpus Ro. v. peccatū intrauit in mundum et per peccatum mors. **Secundo ponit peccatum mors propter cōsimilem effectum. Mors nāq; facit corpus rigidum et frigidū et fetidū. putridum et horridum. terreū atq; ponderosū. Isto modo peccatum mortale facit animas rigidā et superbas et inobedientes ad deū. p̄uēb. xvij. Cū obsecrationibus loquitur pauper et diues. i. superbus effabitur rigide. Frigiditas per inuidias quā vocat propheta malitias **Jeremie. vj.****

Sicut frigidam facit cisterna aquarum suarum. sic frigidā facit animas malitia sua. Fetidā per luxuriā **Isaie. xxxij. de cabaueribus eorum ascendit fetor. Putridā per gula immoderantiam per quā sensus et ratio sopiūtur et sepeliuntur. et homo in azinū cōmutatur **Diere. xxij. Sepultura azini sepelietur putrefacta et piectus. Terrena per avaritiā. que nihil sapit nisi terrena. ut dicatur tali anime sicut talpe dixit natura. et serpenti dixit deus **Gen. iij. Terrā comedes cunctis diebus vite tue. Pigrā per accibias. que nihil boni operatur **Proverb. xij. Vult et non vult piger. Et sic cōuenienter peccatum vocatur mors. propter cōsimilem effectū **Ro. vij. Peccatum ut appareat peccatū per bonū mihi operatū est mortem. ut fiat supra modū peccatū peccatum per mandatū. Tertio propter cōsimilem aspectum. Quoties enim homo fuerit amabilis pulcher et delicatus. statim post mortem erit horribilis. turpis. et abominabilis. et a cōmuniōne hominum sepandus. Sic anima ante peccatum pulcherrima et formosa esse videtur. **Iuxta illud **Can. iij. Pulchra es amica mea et macula nō est in te. Sed per peccatū spoliatur gratuitis et vulneratur naturalibus: fit fetida et abominabilis coram deo. ut dicat illud **Eze. xvj. Ad omne caput vie edificasti signum p̄stitutionis tue. et abominabile fecisti decorem tuum. Et tunc per peccatū anima misera sepatur a cōmuniōne fidelium. et ab amicitia dei et angelorum bonorum. **Proverb. xij. Miseros fecit populos peccatum. Fatuissimus operari est ille. qui difficillimis laboribus se fatigat. et tamen nihil stipendij vel mercedis in fine reportat. Quot laboribus periculis difficultibus se exponunt homines pro peccato. isti per voluptatibus. illi per cupiditatibus. isti per vanitatibus: inexplicabile est dicere. Et quod erit stipendium. certe mortis supplicium et infernale suspendium **Ro. vj. Stipendia peccati mors Et ideo postquam Salomon premisit **Sapie. i. Nolite zelare mortem. in errore vite vestre. signanter subiunxit neque acquiratis p̄bitōnem in opibus manuum vestrarum. q. d. Nullum alium lucrum habetis per peccatum. Et quia manus est organum organorum hominis sicut dicitur. iij. de anima. ideo male operationes quocumque homo potest exercere. per opera manuum suarum prohibentur.**********************

Quotum ad secundū. §. xij. Sancta religio figuratiue vocat mors. Uñ vulgariter reglāres dicunt mortui. et seclāres viuētes. Tñ malus seclāris est vere mortuus. et bonus reglāris vere viuēs. Nā malo seclāri dicitur **Apoca. iij. Nomen habes quod viuas: sed mortuus es. Et de seclāris dicitur **Coz. vj. Quasi moriētes et ecce viuimus. Mortui autem sūt peccato viuētes a deo. in xpo ihu. Quare autem religiosi mortui dicuntur. p̄nt aliq; agruitates adduci. Prō enim****

tanquam mortuus condit testamentum suum. in quo legat animam deo. corpus tumulo. facultates habitas et habendas resignat mundo. Executores autem istius testamenti constituit platos suos: qui custodie tam corpus suum quam animam tradit. Et moritur incipit amittere calorem suum naturalem postea usum sensuum exteriorum. sicut visus auditus et huiusmodi. tandem ultimo motum suum proprium. ita quasi moveri debeat de loco ad locum oportet quod hoc fiat per aliquos non per seipsum. panus ei tribuitur brevis et incerta mensura. et sic finaliter absconditur in sepulchro. Isti modo mortaliter ingrediens religiones. Primo amittit omnem calorem naturalem. hoc est omnem amorem carnalem et mundialem amicorum et parentum. quo possit a mundi contemptu et a secula contemplatione retardari. Secundo amittit quasi usum sensuum exteriorum. per honestam et religiosam custodiam: videlicet visus. auditus. tactus etc. Tertio perdit quasi loquelam per silentium locis et tempore convenienter servatum. Silentium namque iuvat ad mentis refectionem et gratiam consequendam. In cuius figura Zacharias mutus genuit Iohannem. i. gratia Luc. j. Quarto perdit motum proprium videlicet voluntatem. quia nullus se movet aut alio vadit nisi per obedientiam vel licentiam platos. Quinto sibi tribuit pannum modicum quia habet vilis ad necessitatem non ad superfluitatem. Et sexto tandem absconditur in claustrum quasi in sepulchro suo. ne per seculi tumultum a seculis occupationibus perturbetur. Et istis mortuus dicitur Col. iij. Mortui enim estis et vita vestra abscondita est cum christo.

Quotum ad tertium .S. xiiij.

dico quod tertia mors est infernalis cruciationis Et hec est e converso detestanda. De qua psalmista. Sicut oves in inferno positi sunt. mors depascit eos. Ovis est stolidissimum pecus. et inter alias conditiones hoc habet. quod si sit in domo accensa nullo modo exit ab igne sed magis ingerit se igni. Sic damnati in inferno sic effecti sunt stolidi. et per malitiam obstinati: quod de inferno quod est eis quasi domus accensa nunquam eribunt. Et hec est mors secunda Apoc. ij. De qua psalmista. Mors peccatorum pessima. Ihuic contrariatur vita eterna. de qua loquitur Ambrosius. ita dicit. Ibi est vita sine morte. dies sine nocte. gaudium sine merore. tranquillitas sine labore. fortitudo sine debilitate. rectitudo sine perversitate. pulchritudo sine deformitate. veritas sine falsitate. caritas sine invidia. felicitas sine miseria. Item queritur utrum sit licitum ab aliquo moriente requirere. quod revelet ei statum suum post mortem. Respondet de hoc. b. Tho. in quodam. quod de quodlibetis. Quod cum peccatum sit contra naturam. ut patet per Damascenum l. ij. li. Requiritur impletione naturalis desiderij. non est peccatum. nisi aliqua inordinatio adiungatur. sicut patet in sumptione cibi et potus.

tus. Homo autem naturaliter scire desiderat. Unde si requirat alicuius rei noticiam. non est peccatum nisi forte per accidens. hoc est per aliquam inordinacionem adiunctam: puta. Si per studium alicuius scire aliquis impediatur ab officio predicacionis debite. propter studium geometrie. aut etiam si quis inquirat aliquid cognoscere superbe et presumptuose. aut si qua alia inordinatio circa hoc contingat. Nulla autem inordinatio in hac inquisitione videtur. si quis inquirat a moriente cognoscere statum eius post mortem: subiecto tamen hoc divino iudicio. Unde nulla ratio esse videtur quare debeat dici hoc esse peccatum: nisi forte ex dubitatione fidei de futuro statu. quasi dubitatio inquirat.

De tribus novissimis mortis. Capit. ij.

Ciasunt novissima in morte. et ideo dicitur in plura. Memoriam re novissima. Primum est anime separatio. secundum est separatio ad deum presentatio. tertium est presentatio sententiae illatio.

Quotum ad primum sciendum. quod in separatione anime a corpore. contra supervenit multiplex bellum duplex et gravissimum. quod christus insinuavit sub similitudine obsidionis hierosolime dicens. Circudabunt te inimici tui vallo. et coangustabunt te undique. et ad terram prosternent te Luc. xix. Et rationem assignat: dicens. eo quod non cognoveris tempus visitationis tue. scilicet recipiendo christum per gratiam et dilectionem. Et in predictis verbis notatur triplex bellantium genus contra anime civitatem in novissimo. scilicet separationis eius a corpore.

Primum est demones infestatio. ibi. Circudabunt te demones. secundum est spirituum molestatio. ibi. Et coangustabunt te spiritus immundi. Tertium est sensuum fatigatio. ibi. Et ad terram prosternent te.

Quotum ad primum .S. j.

dicit Gregorius in omelia. ipse euange. quod diabolus precipue aggreditur homines in fine gravissime et astutissime temptans. scilicet plus temporis non sibi restare ad seducendum. Et in huius figuram dicit dominus antiquo serpenti. Tu insidiaberis calcaneo eius. scilicet creature rationalis. cuius calcaneus corporalis est extremitas corporis. sine vite designans. Et sicut serpens in cauda dicitur habere venenum. ita in fine hominis temptationes omnis malitie suggerit. Et de hoc psalmista. xvj. psalmista. Inimici mei animas meas circudederunt. adipem suum deluserunt: os eorum locutum est superbia. Inimici nostri maximi sunt demones. et hi animas vallo circudant. cum peccata commissa ante mentem ponunt. vel de se temptamenta suggerunt hinc inde. Adipem suum deluserunt. quia habundantem malitiam suam in animam includere querunt. Os eorum loquitur superbia. dum videlicet de infidelitate. vel de desperationis crudelitate. vel de confessionis taciturnitate morientem temptant. que omnia ad superbiam pertinent. Cum enim sciat quia sine fide impossibile est placere deo. ab Iob. xj. Et dubitatio in fide

sit infidelis. ex. de heret. dubi. Ideo ab dubitandū de fide conatur inducere. Sed dicitur Apoc. ij. Esto fidelis usq; ad mortem. s. inclus. siue. et dabo tibi coronā vite. Unde legitur de quodam magno doctore. Quod cū esset in extremis constitutus: diabolus adueniens suggestendo cepit alloqui mentem eius. et querere quid ipse crederet. Respondit autem ipse cogitationi tali se credere quod credebatur ecclesia. Et ulterius ille quesivit. Quid ecclesia crederet? Et rēdit. Articulus qui in simbolo continetur. s. deū trinū et unū dei filiū a virgine conceptum et natum et hōi. Cui subdidit suggestio diabolica. Nonne pphēcia que fm rationem est ut didicisti. docet hoc impossibile fore. Et sic intrās ipse disputatōnē sup hōi modi. existimās p̄ria virtute rōnis illā expellere. in incredulitate decidit et mortuū ē. Unde ab paucū t̄pus alī doctore infirmat⁹ ab mortem. cui apparēs p̄dictus mortuus quia sibi familiaris et notus. interrogauit de fide sua ne forte erraret. Cui ille respōdit. Crede quod credit sancta mater ecclesia. Et ille qd credit ecclesia? Respōdit infirmus. id quod ego credo. At ille iter inquit. Et tu quid credis. Respondit item quod prius. s. qd credit ecclesia. Et sic pluries interrogādo: nūq̄ potuit eū de predictis terminis educere. nec in desperatōnem ponere: p̄ter quod temū ille mortuus exclamās: dixit. Deu mihi. quare non sic feci in infirmitate mea ultima. volui disputare cum diabolo. confidens ex supbia mea de p̄rio ingenio. ex quo succubui de fide dubitans. et p̄ter hoc eternaliter damnat⁹ sum. Ponunt autē et isti inimici demones aliam obsidionē et vallum. s. desperatōnis. Et certe periculosa est desperatio. ut dicitur. ij. Reg. ij. immo nil periculosi⁹: et ideo permixtione de desperatione temptat. Quod etiam fecit erga b. Bernhardū. Nā ut habet in eius legēda. i. qui infirmitate cōstituto supuenit sibi tēptatio desperatōis de sua salute. p̄sideras se i multa negligētia deo seruissē et se nil q̄si boni fecisse. unde tantū premiū glorie recipere deberet: sed illustratus a deo respōdit temptatori. Fateor nil fecisse dignū tāto premio. sed xpc dei filius duplici ratōne illō obinet. s. merito passionis. et ratione hereditarie successionis. quia naturalis fili⁹ dei. ipse una ratione content⁹ est ipm possidere. s. inq̄tum filius. merito autē passionis spero mihi certitudinaliter velle elargiri. Sicq; cōfusus est inimicus et nō p̄ualuit p̄tra eū. sicut cōtra Chajm qui dixit. maior est iniquitas mea q̄ ut venias merear Gen. iij. Et sic Judas qui laqueo se suspēdit. Aliquos i. ducit ad taciturnitatem confessionis alicui⁹ peccati. vel ad nō restituendū. Taciturnitas autē talis ex superbia orit⁹. ut dicitur pe. bi. j.

§. Taciturnitas. Unde i vitis fratru legis q̄ cuidaz p̄bo religioso i infirmitate constituto. apparuerūt duo demones in forma angeloz bonoz. dicētes se missos a deo. ut portarent animaz eius ad celum. sed ita grauez reperiebāt q̄ nō possent deferre. Nihilomin⁹ darēt sibi modum ad alleuiādū peccata sua videlicet. ut exinde teneret silentiū firmissimū. Quibus recepit ille nulli loquebat⁹ nec respondebat. Quod perpēdens quidam sanctus vir et expertus. visitās eū cepit admonere ne permitteret se decipi a diabolo. qui se trāsformat aliquādo i angelum lucis. Ex cuius verbis illuminat⁹ locutus est. et reuelauit quomodo sibi apparuerant illi duo. et quid dixerāt. et q̄ postea recorbat⁹ fuerat de q̄dam peccō mortali cōmisso in seculo. de q̄ nunq̄ cōfessus fuerat ex obliuione. quod sibi ito confessus est. als fuisse damnatus. Et sic detecte sunt inimicoy insidie. Sic igitur circūabunt te inimici tui vallo temptatōnū i fine. Nam et ab xpm accessit in cruce pendētem. sicut ipse ait Jo. xiiij. Venit em̄. i. veniet princeps mūdi hui⁹. i. diabolus. et i me non habz quicq̄. s. peccati. Sed et beat⁹ Martin⁹ cuz ipsū vidissz in extremis constitutus ait. Quid hic astas cruenta bestia q̄. Quis ergo graues sint ei⁹ temptatōes. tamen qui recte viuit et vix mēbrum xpi est. ipse qui caput ē nostrz. p̄ eis pugnat et vincit. Sicut ipse ait. Confidite quia ego vici mundum. i. peccata et temptaciones mundi.

Ortū ad secundum. §. ij.

Aliud genus bellatiū inimicoy est multitudo p̄sanguineozū. de quibz dicit Michae. vij. Inimici hominis domestici ei⁹. i. consanguinei. et illi multū coangustant. Primo quidem quia durū est sibi deserere filios et uxorem et alios quos inordinate diligit. Unde August. de sero penitente ait. Quem morbus urget et pena terret. ad veram vix veniet satisfactiōnem. maxime cum filij quos illicite dilexit sint presentes et vxor et mundus ad se vocet de penitē. dis. vij. Nullus. Et frequenter ex inordinato amore filioz potius volunt perdere animam q̄ aliena restituere ne pauperes remaneant. Unde de quodaz usurario legitur i infirmitate constituto. q̄ cum filij p̄suaderent ad restituendum. ille respōdit. q̄ si hoc ageret ad hospitale eos ire oporteret. Moritur igitur sine restitutione facta. post mortem vnus filius totam partem sibi contingētē restituit. et dei seruitio se mancipauit. Alter vero retinuit suam partem mundanis debitus. et inde ad mōbicum mortuus est. Quadam autem die cum oraret ille qui restituerat. vidit terram apertam et in centro ignem infernalem. ibiq; iacere filiū sup

patrem. alterq; alterum maledicere. Pater filium eoz amore eius illicite acquisieat nec satisfecerat. Fili' p'fem eoz talia male abla- ta sibi dimiserat. ¶ Coangustant tales ini- mici domestici morientem. inq̄tum vn' que- rit sibi legari tātū alius tantum. et tota eoz sollicitudo est de lana non de anima. Aliquā- to etiaz incipiūt euacuare capsas. quod vi- dens infirmus nō pap angustiat. et de eue- tu familie sue. ¶ Coangustāt aliqñ qz volentē de suis disponē. nō pmittūt nec ad eū ingre- di doctū religiosum: ne forte faceret sibi cō- scientiaz de restitutione. vel elemosinis pau- perib; dandis. decipiunt eū dicentes cito sa- nandum: cum tñ sit periculum. Medic' etiā q̄ vt domesticus assumitur. non fuit prece- ptum ecclesie. de pei. et re. Cum infirmitas. quia non admonet primo vt mittat p cōfes- soze. Et ideo bene dicit' Diere. ix. Anusquisq; a proximo suo caueat q̄ in omni fratre suo nō habeat fiduciam. qz ois frater suplatās.

¶ Quartum ad terciū inu. §. iij.

inimici nostri domestici. sunt sensus nostri. fi- gurati per quinq; fratres diuitis epulonis. de q̄bo ps. Eripe me de inimicis meis de' me- us. Aliq; inimici nostri sunt. qui furant' p'cu- osissima. s. animā Treñ. iij. Oculus me' de- p- batus est animaz meā. et sic de alijs. Iusti at- cum organis suis laborant q̄ paulatim defi- ciunt. et ita animaz defatigant: vt vix vale- at infirmus aliquid de salute cogitare. s; q̄ modo possit sanari. et habere gustum cibozū q̄ huiusmodi. Unde ps. Non est in morte qui memor sit tui. Demū ab terraz prosterunt dolores ipsi corporis. Et sicut arbor magna que habet plures radices in terra multū de- fixas. cuz per securim inciditur. magno im- petu p'fermit' ad terrā: ita cum anima sepa- tur a corpore p securim mortis. cum extra- here habeat omnes potentias q̄ vitaz ab or- ganis corporis. fit hoc cum maxima violen- tia et dolore. q̄ precipue in peccatorib;. Unde Ecclī. xij. dicit'. O mors q̄ amara ē memoria tua homini pacem habēti in substātijs suis. viro quieto q̄c. S; electos suos i hmōi bello humorum ad seinuicem bellantiū. deus mi- rabiliter consolatur. Unde Greg. in. iij. dia- logorum dicit. Iusti aliquādo i morte sua sã- ctorum precedentium visiones aspiciunt. ne ipaz mortis sue penalem sententiam ptime- scant et sine dolore q̄ formidinis fatigatione soluātur. q̄ aliquādo sanctos eis apparentes aspiciūt. Exemplū de p̄bitero qui dixit vxor- ri. Tolle igniculū adhuc focus est. cui ap- paruerūt apli Petrus q̄ Paulus. c. xij. i. iij. dialogoz. Aliquādo angelos vident. exem- plum i Stephano. c. xxix. in eodez libro. iij. Et de. b Nicolao episcopo. Aliquādo vidēt virginem Mariā. exemplū de musa. c. xxviii.

libro. iij. Aliquādo dominū Ibm xpm exē- plum de Tarilla. c. xvij. eodez li. iij. Aliquā- do sentiūtur celestes melodie et odor: sentie q̄ lux videtur. sicut i seruulo palitico. c. xv. eo. libro. iij. ¶ Contra mali in morte vident de- mones cū magno impetu et violentia extra- hentes animaz de corpore vl' deuorātes. Si- cut habetur in vitispatrum. et in. iij. dialo- goz de heremita ypocrita. qui dixit se pau- latim absorberi a dracone q̄c. Memorare er- go istud primū nouissimum.

¶ Secundū nouissimū §. iij.

anime separate est ante deum presentatio. Et em̄ dicit apostolus ad Heb. ix. Statutus est hominib; semel mori. et iudicium post hoc: iudiciū. s. particulare discussionis de anima que ei presentatur. Unde ps. Deus iudicium tuū regi da. i. o deus pater da. i. babis iudi- cium. s. discussionis et examinātōnis regi. s. xpo. qui est rex regum et domin' dominātū. Et infra. Iudicare. i. ad iudicandum popu- lum tuū i iusticia. Ante ipsum oportet nos presentari. iuxta illud apli. Omnes astabim' añ tribunal iudicis xpi. Et qz vt dicit Greg. Qualis quisq; hinc egreditur. talis in iudi- cio presentat'. dif. xxv. Qualis. Ideo vt dicit sapiens. Ante iudiciū para iusticiam. i. opa iusta cū quib; compareas. Nā oia alia te de- ferūt nisi opera tua Apocal. xiiij. Opa illoz scz mortuozum secuntur illos. Unde Jo. ba- mascea' circa hoc ponit similitudinem talē. Fuit quidaz habens tres amicos. vnū bili- gebat plus q̄ se. alium sicut se. terciū min' se q̄ satis pap. Hic cū fuisset citatus a dom- no suo. ad rñdendū in curia sup factis suis. vn' sibi piculū mortis immēbat: accessit ad primū rogās vt cū eo iret q̄ eū iuaret. Qui rñdit se nō posse ppter alias occupātōnes. tñ ppter amicitia suā si sniaz mortis acciperet. daret ei saccū cilicinū ad eū inuoluēdū. Ad aliū accedēs p fili' causa etiā ille se excusauit sed tñ ppter amicitiaz eū associaret vsq; ad curiā. Ad terciū accedēs cū verecūbia q̄ p- fusione. qz pap dilexerat: rogauit siliter vt euz associaret. Cui ille. Licet pap mibi dilectōis onēdis. nihilomin' nolo te de serere: s; ad iu- dicez tēcū volo venire. q̄ p te loq. Domo h si- gnificat quēlibz p̄corē. q̄ hē tres aicos. mū- dum quē diligit magisq̄ se. i. salutē suā. cōfā- guineos q̄s diligit vt se. q̄ aliq̄ bona opa q̄ tñ- pua sūt. q̄ cū modica affectōe facta. Cū at- citat' p morte; a dño. q̄ multū hē timē de snia- banda. Aliq; mūdus nimis amatus ab ipo. non comitatur euz. sed dat sibi pro cabauer- re cooperiendo saccum vilez. Con sanguinei etiam non vadunt ad iudicium ad interce- dendum pro eo: sed associant vsq; ad ecclesiā funus. Sed bona opera eum comitant'. et si sunt facta in caritate eum defendunt. Unde

alioꝝ sibi ignotum. Interpretatio quoq; sermonū in eo fuit ostensa. q̄ mirabiliter et suaviter exponebat misteria scripturaz. Unde plures libros postillavit. Dabit et gratiam gratum facientē. ut patet ex sanctitate ei⁹ et operib; virtuosis. de usu earū exigitur ratio. Nam qui tm̄ inas vnū recipit. i. gratiam gratū facientē. reddere habet ratōnē. nō solū si conseruauit: sed et si augmentauit p̄ exercitiū virtutū. Propter quod dicebat apls. j. ad Corin. vj. Doctamur vos ne i vacuū gratiam dei recipiatis. Inuanū recipit id est frustra. qui in ea se non exercet. Et in illa pabola q̄ nō multiplicauit eā qui vnus accepit inam reprehensus et ea priuat⁹ fuit. Qui recipit aliq̄s ex gratijs gratis datis. sed nō omēs: figurat p̄ eū qui quinq; accepit. Et talis etiaz siue partē siue omēs recepit. rationes reddet quomodo eis usus est. et quo fine. Adelicet. si ad utilitatem pximorū et honorē dei. p̄pter q̄ dantur: aut p̄pter honorem p̄riū. j. De. iij. dicitur. Anusquisq; put accepit gratiam in alterutrū illam administrantes. ut boni dispensatores multiformis gratie dei. Hinc et Aug⁹. j. q. j. p̄betauit dicens. Non se iacēt qui forte sine caritate hnt sanctū dei munus. i. aliquam gratiaz gratis datā. sed videant quales rationem sint habenturi cum deo. qui sanctis non sancte vtunt. ut Saul malus et Balaam p̄betiam habentes. **B**ona temporalia sunt diuitie. honores. fama. et huiusmōi. que dantur habūdāter et mediocriter. et tenuiter. fm beneplacitum dei. Et em̄ dicit Ambro. de diuitie. Quā hanc ingressus es lucez. quādo de vtre matris existi. quibus queso facultatibus constitutus ingressus es. dis. xvij. Sicut hi. quasi diceret nullis. Ergo a deo tibi concessa sūt. nō ad dissipādū vel tibi retinēdū. sed rationabiliter dispensandū tibi et alijs. Et de h⁹ mobi dispensatōne ratio exigitur. ut habet pabolice Luc. xvj. de quodā villico. qui dissimatus q̄ dissipasset bona dñi sui. vocat⁹ ab eo: ait. Redde rationem villicatōnis tue. Ad itez facit quod ait Aug⁹. Domines quia rationabiles sunt facti. de se et de omib; rebo que in usum vite presentis acceperūt. rationem reddituri sunt deo: et pro actuum suorum qualitate recepturi sūt penaz aut gloriaz. xv. q. j. §. ex eo aut. Qui igitur tenaces sūt. et paupibus nō subueniūt. male poterūt reddere ratōnē. vt diues epulo Luc. xvj. Et qui ea i vanitatib; in lubis. i. cōiuijs. i. pōpis consumūt. deteri⁹ eis erit nisi se recognoscant et doleant vt filius prodigus. qui dissipauit omnez substantiaz suam viuēdo luxuriose Luc. xv. sed postea ab patre cum hūilitate reuersus est. Pessime autem rationes reddere poterūt. qui p̄ phas et nephas acq̄

runt. et retinēt talia: sicut Achab qui furatus regulaz aureā et clamidem p̄pter hoc lapidat⁹ est Josue. vij. **Q**uarto exigit ratio de peccatis admissis et dimissis. De om̄i verbo ocioso reddēt homines rationes in die iudicij Math. xij. Nonsolū vniuersalis sed et particularis iudicij. quod est p̄ mortē. Est autē verbū mentale vt cogitatio. vocale vt locutio. manuale vt laboratō. Et de quolib; boꝝ si fuerit ociosū. i. inutile et infructuosū puniatur. Unde p̄beta. Ne vobis qui cogitatis inutile. Et multo magis et strictius de locutionib; maledicis. de tractorijs. mendacijs. p̄uatorijs. incātati onib; et huiusmōi. Cū autē hmoi pijsim⁹ deus dimittat reuertēti ad penitētiā. et totiens quotiens exigit ratio. si ipse ita dimisit odium offendenti b; eū. Nam si nō dimisit sed cū odio fraterno migravit. acerime confūdet et punietur. fm similitudinē dataz a saluatore nostro Math. xvij. de seruo debitorē decem miliū talentorum. Qui cū fuisset oblat⁹ domino suo in ratiocinio fido. et non haberet unde redderet. iussissetq; dominus eius eum vendi. et vxorem eius et filios: et ex precio sibi satisfieri: humiliatus ille promittens satisfactiones data sibi dilatione. dominus eius dimisit eum liberū et debitum ei⁹. Postmodū seruus ille inueniens conseruum suū debitorem in centū denarijs. cum ille se humiliaret et peteret dilationem ab eo. repetētē debitū. noluit cedere: s; misit eum in carcerem. Quo audito domin⁹ ei⁹ itez fecit vocari eū: dicens. Serue nequam omne debitū dimisi tibi et c. demū tradidit eū tortorib;. Dominus iste et rex de⁹ est. debitor decem miliū talentorū. est trasgressor: peccatorum. cogitōne. locutione. vel operatōne. Exactio seu inquisitio ratiocinij p̄ma vice est p̄ inspiratōez. et internam cōpunctōez. in qua consideratōne videt se peccator: dignū condemnatione. vt. i. vendat i seruū diabolo. vt. i. ei subytiatur in penis. et vxor ei⁹. i. volūtas. et filij. i. affect⁹ sui et sensus. Sed sciens diuinā pietatez. misericordiam hūiliter petit: pponēs i futuz vita comite satisfacere de malis suis. Ad quā cōpunctōez et ppositum. subito de⁹ liberat a seruitute diaboli. et debitum peccatorū relaxat. Sed ingrat⁹ homo de tā immēso beneficio. cū postea recipit aliquā iniuriā a primo. vel recordat⁹ de alia sibi facta. nō vult ignoscere s; querit vindictam. Et perseuerando in hmoi crudelitate. deus scdo vocat. s. p̄ mortē. Et si cū tali indispositōe ad tribunal xp̄i accedit. post maximā confusionem. tantē tradit tortorib; carceris infernalis. Et ad hoc facit qd̄ dicit Augusti. Qui diuini beneficij oblitus. suas vult vindicare iniurias. nonsolū de preteris peccatis veniam nō merebitur. s; q̄ sibi dimissa

fuisse dimissa gaudebat et imputabitur ab pena de peni. di. iij. ¶ Quinto ponit rōnez seu exigit de bonis obmissis. q̄ innumera sūt. p̄pter qd̄ dicit ps̄. Delicta q̄s intelligit. q̄si diceret. nullus. Et dicuntur delicta peccata obmissionis. quasi derelicta. s. bona que fieri debebant. Et que sint ista delicta seu bona obmissa in p̄te ostēdit i eo q̄ subdit. Ab occultis meis munda me etc. Multa enim sunt peccata que quia sūt nobis ignota et oblita. obmittimus de ip̄is agere penitentiā. Multa enim sūt que etsi in se bona sint. et bona intentione facta. p̄pter aliquam circūstantiaz debilitatē ibi obmissam demeritoria sūt. Quis etiā posset intelligere t̄pus obmissum. in quo potuit quisq̄ bona plura agere: De q̄ inquit Bernardus. Omne temp̄ tibi impensum exigit a te ratio qualiter fuerit expensum. Secūdo erga proximū obmittit quis etiā multa q̄ debet facere. ut fraternam correctionem. De q̄ obmissione Aug. ait. Si neglexeris corrigē peior effectus es eo qui peccauit. Sed d̄ hac materia fraterna correctōnis habes in secūda p̄te. Similiter obmittit q̄s bona exēpla p̄ximo suo dare. et a specie mali sibi cauere. p̄pter qd̄ efficitur alteri occasio ruine. Et ista sūt delicta aliena. de quibz ps̄. dicit. Ab alienis parce seruo tuo. Ab alienis. s. peccatis q̄rū sum occasio. Tercio obmittit q̄s facere plura bona. ut mūdum deserere. flagitiōne intrare. et alia opa perfectōis facere. p̄pter amorē suoz ne displiceat eis. p̄pter quod subdit p̄pheta. Si mei non fuerit dominati. s. amici et p̄pini. vel etiam cū p̄ponit quis sensus suos diligēter custodire ne mors peccati intret per eos. tractus postea sensualitate. obmittit illud exequi. et sic sui. s. sensus dominatur ei. Sed tūc quis erit immaculatus. ut subditur in ps̄. Si ab occultis et alienis et suis liber fuerit peccatis. Hec p̄uersio immaculata. s. libera ab omibz mortalibz. figuratur p̄ vestem nuptialez. quam quis non habet in nuptiis ecclesie militantis. sed sine ea p̄sentat ante conspectum sup̄ni iudicis cum summa sui confusione. d̄r sibi. Amice quomodo huc intrasti. nō habens vestem nuptialez. ut habetur p̄bolice Math. xxiij. Sicut enim illi qui noluerūt inuitati ire ad illas nuptias. significāt iudeos et alios infideles. q̄ ad nuptias ecclesie. i. fidez accedere noluerūt: p̄pter quod igni cum ciuitate traditi sūt. i. aie et postea corpora ip̄soz. Sic ille qui nuptiis interfuit sine veste nuptiali. signat quēlibet xp̄ianuz. nō habentē virtuosā p̄uersationem. sed masculatam: et ob hoc talis etiā mittit̄ i tenebras exteriores obmutescens. ¶ Sexto exigit ratio de subditis cōmissis. Et̄n ap̄lus ad Hebr. vlti. Subditi estote p̄positis vestris. ip̄i enim p̄uigilāt q̄i rōnez reddituri p̄ aiabus

vris. Et aliqui q̄tē rōnē reddituri sūt q̄tū ad gubernatōz yconomicā. sicut p̄r et mater de morbo filioz. Nō enim min⁹ de aiabo eozum curā gerere debent ne infirmetur p̄ peccata. q̄ de corporibz ut sana p̄seruent. Qd̄ quia nō fecit Delij. etsi i se bonus fuerit. horribili morte mulctat⁹ est. j. Reg. iij. Aliqui rōnē reddent de alijs. quo ad gubernatōnez politicā s. ciuitatū et castroz. Et hi rōnez habēt reddere. et puniri: de legibus iniustis vel iniuste p̄stitutis. de malis p̄suetudinibz nō extirpatis. si potuerit extirpare. de tallijs et alijs grauiamibz extortis. de sentētijs iniustis et alijs h̄mōi. Et ut d̄r Sapi. vj. Iudiciū durissimū fiat his q̄ p̄sūt. durū si nō bene rexerint se ipsos. durū si nō b̄n gubernauerint familiā p̄p̄iam: durissimū si iusticiā legalem omibz nō ministrauerint. Alij vō rōnē reddituri sūt quo ad gubernatōnez ecclesiasticā. ut p̄lati ecclesie. videlz: si regimen p̄secuti sūt canonicē. et non p̄ ambitionē vel simoniaz. Si p̄ se vel saltem alios populos docuerūt necessaria salutē. Si bona ecclesiaz bene tractauerūt. paupes subleuāto. nō i pompis vestitū. in mulis. in consanguineis. in ludis et turpitudinibz male expendendo. Si pl̄ de aia subditi. q̄ de lacte et lana curā habuerūt. Si vitia debite correxerūt. Ante. xiiij. q. j. c. Ecclesias. d̄r de talibus. Unusquisqz terminis suis sit cōtent⁹. et taliter ecclesiam et plebem sibi commissam custodiat: ut ante tribunal iudicis eterni. ex omibz sibi cōmissis rōnē reddat. et nō iudicium. sed gloriā pro suis actibus p̄cipiat. Ante et d̄ns dixit Lu. xij. Quis putas est fidelis dispensator et prudens quez constituit d̄ns super familiam suā: quasi diceret rarus. Sed beat⁹ ille seru⁹ quem cū venerit d̄ns inueniet ita facientē. s. fideliter et prudenter. Sed si sec⁹ fecerit: veniet domin⁹ hora qua nescit. et diuidet eum partemqz ei⁹ cum ypocritis ponet.

Tercium et nouissimū .S. v. quod est memorandum. est post rōnē redditaz corā xp̄o iudice sentētie illatio. Est aut sup̄ omia hoc horrendum et expauescendū. Quia ut dicitur Ecclesiastes. xj. In quamcūqz partē lignum ceciderit. siue ad austrum siue ad aquilonez. ibi erit. Et loquitur de ligno seu arborē rationali. que tunc cabit. cū moriēs sententiam recipit. scilicet vel eundi ad aquilonem. id est ad infernum. Ab aquilone enim pandetur omne malum Diere. j. vel ad austrum. ubi est calor: signans caritatem. vel ad austrum. scilicet paradisum actu vel aptitudine recipiendū. et ibi semper erit fm̄ ea que hic operatus est sentētiā reportando. Ante Psalmista dicit. Potestas dei est. et tibi domine misericordia: quia tu reddis

214

des unicuique iuxta opera sua. Potestas absoluta et uniuersalis in eo est ad faciendum de creatura ad placitum suum: nec est qui de manu sua possit eruere. Potestas in ipso est ad puniendum peccatores. Inest sibi et misericordia ad remunerandum bonos ultra condignum. et puniendum malos citra condignum. Reddet unicuique non secundum opinionem hominum que sepe errat: sed secundum opera sua. Unde et ut habet parabolice **Matth. xv.** Fatue virgines quinque que similes prudentibus videbantur: aliam sententiam reportarunt. quod ille. signans animas quinque sensibus debitas. unde et fatuas. Nam quia non portauerunt secum oleum in vasis id est caritatem in conscientijs. cum habuerunt occurrere sponso. scilicet ipsi iudici christo: eis nouissime venientibus. id est pro reportatione sententie clausa est ianua: et dictum est eis. nescio vos. Multum tenet sanctos ista consideratio. Naz ut dicit **Greg.** Multa sunt que de dei iudicio homines ignorant. quia fortasse quos vos laudatis ille reprehendet: et quos vos reprehenditis ille laudabit. Et loquitur **Greg.** seu scribit **Mauritio** impatori. **xj. q. j.** Sacerdotibus. Unde in **vitispaz.** cum abbas **Agathon** esset in extremis. ostendebat se multum timere. Cui circumstantes cum interrogarent quare timeret. cum per sexaginta annos semper deo seruissimum cum magna abstinentia. Dixit ille. Laboravi iuxta fragilitatem meam in seruitute dei. Sed quia alia sunt iudicia dei quam nostra: ideo timeo. Aliquando putamus deo placere. ubi temeremur: propter aliquem defectum nobis ignotum. Unde et **Job.** Verebar omnia opera mea sciens quod non parceres delinquenti. Et ad hoc etiam facit quod dominus vinee dixit. **Uoca operarios** et redde illis mercedem **Matth. xx.** Ubi tria notantur. primo **Nostri migratio.** ibi. uoca. **Uaria exercitatio.** ibi. operarios. **Opis retributio.** ibi. redde illis mer.

Quintum ad primum dicit. S. xj.

Job. viij. Uocabis me. scilicet per mortem. et ego respondebo tibi hinc migrando. Et ut dicit **Cyprianus.** Qualem te inuenit dominus cum uocat. talem te iudicat. Uocat autem ipse deus prius nos in vita presenti ad laborandum in uinea ecclesie. et varie. Nam aliquos uocat ad necessarios obseruationes. Aliquos ad perfectorum conuersationes. Aliquos ad plurimorum gubernationem. Et de primo potest illud intelligi. Deus de celo dominus locutus est: et uocauit terram. id est hominem. Et hoc a solis ortu usque ad occasum. id est a principio quod sol intelligente oritur ei. usque ad occasum senectutis. Uocat autem ad tria obseruanda omnino necessaria. scilicet ad fidei creditorem. spem eternorum. et dilectionem dei et proximi. Et de his in figuram dixit **Moses Exod.**

iii. Dominus deus hebreorum uocat nos. Etiam trium dierum ibidem in solitudine. scilicet uite presentis. Etiam trium dierum est opera illarum trium uirtutum. et sic imolamus deo nostro sacrificium sibi gratum spiritualiter. Nam de fide dicit **b. Petrus.** in canonica sua. De tenebris. scilicet infidelitatis nos uocauit in admirabile lumen suum. scilicet fidei. De spe dicit apostolus. Deus uocauit nos in eternam gloriam suam. scilicet ad sperandum eam. De caritate. **i. Cor. j.** Uocati estis in societatem filij eius. quod utique est per caritatem. Facit autem ista uocationes tripliciter. scilicet per internam inspirationem. per beneficam largitionem. et uariam flagellationem. Que tria notantur **Prover. j. ibi.** Uocauit uos. scilicet per internam inspirationem. **Iuxta illud Apoc. iii.** Ego sto ad ostium et pulso. scilicet ad portam intellectus et uoluntatis. et pulso per instigationem ad bona opera. sed rennuistis. subdit deus. **Expandit manus meas.** nec fuit qui aspiceret. quo ad secundum. scilicet largitionem beneficiorum. **Expandit manus in creando.** secundum illud **Manus tue domine fecerunt me.** **Expandit in cruce redimendo.** **ps.** Eleuatio manuum mearum etc. **Expandit in gubernando.** sed non est qui aspiciat recognoscento. Et inter alia beneficia habet psallia et monita per predicationes. Sed desperastis inquit sapientia quam deus est: omne consilium meum. **Uocat per flagella.** **Greg.** in omel. Ecce tot flagellis atterimur. tot minarum asperitatibus deterrimur. et tamen uocamur. scilicet per hec flagella sequi premnimus. Et hoc est quod subdit sapientia. In crepationes meas. scilicet per flagella neglexistis. non emendando uos. Et subdit malum pueniens in non audiendo. et sequendo tales uocationes. Ego inquit in interitu uos. scilicet mortis eterne ridebo. Et ideo apostolus hortabatur dicens. Obsecro uos ut digne ambuletis uocatione quam uocati estis. **Quintum ad secundam uocationem.** scilicet ab statum perfectionis. dicit **Isa. xli.** Uocauit ab oriente iustum ut sequeretur se. Et loquitur de **Abraham.** cui dominus dixit **Gen. xviij.** Ambula coram me et esto perfectus. Uocauit autem eum ab oriente quoniam sibi dixit. Egredere de terra tua et de cognatione tua et de domo patris tui. et ueni in terram quam monstrauero tibi **Gen. xij.** Hec terra figurat statum religionis et perfectionis. ad quam quis uocatur debet tria facere in illis uerbis notata. **Debet enim primo egredere de terra.** id est de affectu terrenorum. ut non solum non habeat quod proprium. secundum illud **Aug.** Non dicatis aliquid proprium. sed sint uobis omnia communia. **xij. q. j.** Sed abrenunciat affectui inordinato omnium temporalium. honoris. potestatis. glorie. et huiusmodi. **Secundo debet egredi de cognatione sua.** de hac cognatione dicit **Job. xvij.** Putredini dixi pater meus mater mea et soror mea uermibus. Oportet ergo deserere etiam patrem appetitus sensualis. qui non querit nisi putrida. id est corruptibilia. et matrem curiositatis sensitue. et sorores et fratres passionum impugnantium. ac etiam affectum parente

carnalis. **Ante Ambro.** Nec est vera seclī fuga. alienatio carissimorum et abdicatio domesticorum. ut suis se abneget. xij. q. j. Cui portio. **Tercio** egredi oportet de domo patris sui. **Primus** pater noster cum terram ingredi mur est diabolus. cuius originale peccatum filij dicimur. **Domus** eius propria voluntas et superbia. quam continue inhabitat. **Et** hanc etiam oportet deserere per humilitatem et veram obedientiam. **Et** hanc vocationem cum sit ad terram promissionis. i. vitam eternam ut dicit **Petrus** in canonica sua. satagite per bona opera. certam facere vocationem vestram. **Tripliciter** autem vocat deus ad hominum statum. **In** cuius figuram **Samuel** diuino cultui mancipatus ter fuit a domino euocatus. ut habet. **1 Reg. iij.** **Aliquos** ei vocat ad hominum statum ob alicuius miserie euasione. **Et** sic fuit vocatus abbas **Moyſes**. ut habetur in collationibus patrum. **Nam** cum fecisset furtum et quereretur ad mortem. ut euaderet habitum religionis assumpsit. **Sed** postea timore seruili deposito. magnam apicem perfectionis apprehendit. **Secundo** aliquos vocat per doctrine eruditionem. et sic vocatus fuit beatus **Antonius**. **Cum** audiuit in ecclesia legi. **Si** vis perfectus esse etc. **Sic** et **Barnabas** et plures alij discipuli profecti sunt ad predicationem apostolorum **Act. iij.** **Tercio** vocantur alij per specialem reuelationem ut **Paulus**. qui de se dicit. **Cum** placuit ei qui me segregauit ex utero matris. et vocauit per gratiam suam ut reuelaret in me filium suum etc. **ad Gall. j.** **Sic** etiam ut habet in vitis fratrum. de quodam studente bononie. qui in somno visum est sibi esse supra pratum latissimum. et superueniente maxima tempestate. cum huc illuc fugiendo discurreret. nec scire potuisset in domo ubi habitabat veritas. nec in domo iusticie. nec etiam misericordie. **Demum** ad domum pacis veniens. consuluit sibi ad euadendum mortem. qui iret ad domum predicatorum: ex qua visione intellecta ille factus est frater. **Uide** ergo vocationem vestram ait apulus. **1 Corinth. j.** **Quod** ad tertium dico quod vocantur aliqui ad aliorum gubernationem. scilicet per prelationem. **Ante** ad **1 Cor. v.** **Nec** quisquam sibi sumat honorem sed qui vocatur a deo tanquam **Aaron**. **Non** dixit quod se ingerit: sed qui vocatus est a domino. **Ante** **Greg.** **Sicut** qui inuitatus rennuat. quesitus refugit. sacris altaribus est ad mouendum. sic qui vltro ambit vltro impetune se ingerit est perculsio repellendus. **vij. q. j.** **In** scripturis. **Et** sicut apostoli qui fuerunt primi prelati ecclesie. ter fuerunt a domino euocati. ut patet **1 Cor. j.** **Matth. iij.** **Luc. v.** **Sic** etiam vocat quos a domino in prelationem tripliciter. videlicet vel per canonicam electionem. de qua ex. de elect. **Cum** in cunctis. et. c. **Quia** propter. **Vel** per superioris et se impositionem. **Vel** per diuinam reuelationem

ut patet. **b. Nicolao. 2. b. Severo. 2. Ambro.** **Et** in tali vocatione debet quos assimilari **Aaron** in sua vocatione. ut videlicet: sicut virga **Aaron** fronduit. **Roruit.** fructus produxit. ita et prelati habent in frondibus sane doctrine. in floribus modestie et bone fame. in fructibus operationis virtuose. **Sed** heu quia potest dici illud saluatoris. **Multi** sunt vocati in istis variis vocationibus. scilicet necessarie obseruationis. religionis. et prelationis: pauci vero electi **Matth. xij.** quo. scilicet ad consecutionem premij. **Et** hoc quia impediuntur vel per carnalia opera. vel per diuitias nimis amatas. vel per curiositatem et superbiam: figurati per eos qui vocati ad cenam noluerunt accedere. ut habet parabolice **Luc. xij.** **De** quibus dicit. **Nemo** visorum illorum. scilicet qui inuitati fuerunt venire voluerunt. et ideo non gustabunt cenam meam. **Abi** notatur et humana iniquitas in non veniendo. **ibi.** nemo visorum illorum. **Et** diuina benignitas in assertiendo. **ibi.** qui vocati sunt. **Et** secunda infelicitas. **ibi.** non gustabunt cenam meam. **De** qua **Apoca. xix.** **Beati** qui ad cenam nuptiarum agni vocati sunt.

Quod ad secundum. **S. vij.** **ubi.** scilicet dicitur. **Operarios.** notat humana exercitatio. **Homo** enim nascitur ad labores auis ad volandum. ut dicit **Job. v.** **Ante** et de primo parente **Adamo** dicitur. quod deus posuit eum in paradiso voluptatis ut operaretur **Gen. ij.** **Vinea** autem in qua operantur homines significat ecclesiam. **fm Grego.** et alios doctores ecclesie. **Et** hec vinea plantata fuit in lege nature. **In** cuius figuram legitur. quod **Noe** cepit exercere terram et plantauit vineam **Gen. ix.** **Potest** etiam significare animam. **Vinea** domini **sabaot** domus **israhel** est **Isaie. v.** **Domus** **israhel** ab litteram erat populus iudaicus. qui descendit ab **israhel** qui alto nomine vocatus est **Jacob**. **Et** in illa familia **Jacob** remanserat verus cultus dei et consequenter ecclesia: alijs declinationibus ad idolatriam nationibus. **Spualiter** autem domus **israhel** est congregatio fidelium bonorum. qui deum videt viua fide. **Israhel** enim interpretatur videns deum. et **Jacob** supplantator. scilicet videtur: et utriusque fit viua fide. **Hec** autem vinea habuit initium **fm Grego.** ab **Abel** iusto. **Quis** enim primi parentes (ut creditur) egerint penitentiam de peccato in obedientie sue. ut dicitur de penit. **bis. j.** **Sicut** primi. et sic pertinuerint ad vineam istam: non tamen dicitur inchoasse in eis. quia primi fuerunt ad destruendum ne videatur initium habuisse a peccatoribus. et habebit finem in ultimo iusto. **Et** sciendum. quod ipsi boni fideles. cuiuscumque nationis et temporis. et vinea dicuntur et cultores vinee. diuerso respectu. **Vinea** sunt. in quantum coluntur et exercentur a deo. a seipsis per libere arbitrium. et a su-

perioribus suis. Cultores ipsi vinee dicuntur. inquitum exercent potentias anime sue. et primos suos monitis et exemplis. Sicut etiam dicitur domus dei. fideles boni et habitatores ipsius domus. ut dicit Hieronimus. Transplantata autem est sub lege scripture seu mosaica. et de hoc ps. lxxix. Vineam de egipto transplantasti: eiecisti gentes et plantasti eam. Quia videlicet dominus populum iudeorum qui erat in egipto sub servitute pharaonis. eductum de egiptiaca servitute datus ei lege in deserto. conduxit in terram promissionis: prostratis et devictis nationibus chananeorum qui ibi habitabant.

Fuit autem multiplicata et mirabiliter dilatata per orbem ista vinea tempore gratie per apostolos. dei virtute. Unde ps. Dux fuisti ei in conspectu eius plantasti radices eius et implevit terram. Dicitur autem vinea quodammodo itinerare. dum paulatim crescit et extenditur. Sic ecclesia ex ubertate palmitum procedentium a christo et apostolis. mundi iam circumplexum ambitum. Radices autem plantavit. quoniam apostolos in diversis locis posuit ad predicandum et fructificandum. et sic implevit terram. et appellata est vinea ista ecclesia. Plantavit autem vineam istam dominus deus sicut ipse ait Hierem. ij. Ego te plantavi vineam electam. omne semen verum. scilicet virtutum in te ponendo. Providit autem ei de tribus ad utilitatem ipsius. ut habetur parabolice Math. xxi. videlicet de custodia angelorum. que figurat per sepe quod circumdedit ipsi vinee. ut ibi dicitur. Quis enim singulis hominibus fidelibus et infidelibus sint ad custodiam singulares angeli deputati: ultra hoc tamen specialiori modo et diligentiori ecclesie assistunt ad custodiam et defendendum a contrariis: ut patet in veteri et novo testamento per multa exempla. ut de angelo qui prescedebat populum hebreorum in suis itineribus Exodi. xiiij. Et de angelo qui eripuit Petrum de carcere et de manu herodis Act. xij. Secundo providit de regimine spirituali sacerdotum quod figuratur in illa parabola per turrum in medio vinee edificatam. ad intuentum et ostendendum insidias inimicorum. quod tantomelius agunt quanto altiores sunt sanctitate et peritia. Et in lege nature primogeniti erant sacerdotes ut dicit magister in historia scolastica. Et de Melchisedech qui erat rex salem: et obtulit Abrabe panem et vinum in figuram excellentissimi sacramenti ecclesie. dicitur quod erat sacerdos dei summi Gene. xiiij. quem hebrei dicunt esse primogenitum Noe. scilicet Sem. In lege mosaica primus sacerdos et pontifex fuit Aaron. offerens panes cum alijs sacerdotibus deo suo et sacrificia. in signum veri sacrificij ihesu christi. In lege gratie primus sacerdos et pontifex summus post christum fuit Petrus apostolus. Et licet multi sacerdotes et

prelati fuerint et sint mali. de quibus dicit Hieremie. xij. Pastores demoliti sunt vineas meas. scilicet malis exemplis tamen monitis et sacramentis custodiunt vineam ecclesie. Tercio providit de declaratione agendorum. et hoc per leges designatas per torcular. Nam sicut torcular premit. et premendo separat vinum a superfluitate corticis vite. Ita lex premit conscientias. et remordendo separat virtutes a vitijs. Virtutes conservando. vitia abijciendo. Agebat hoc patrum lex naturalis ex instinctu rationis. Sed quasi deleta esset talis lex scripta in cordibus. propter habundantiam iniquitatis ut legere nescirent in ea: addidit plantator huius vinee ecclesie dominus deus legem mosaicam: scribendo in tabulis lapideis leges decem preceptorum. que dicuntur ratio naturalis. Et quia in processu temporis scribere et pharisei perverterant verum intellectum ipsius legis cum suis falsis expositionibus. ut patet Math. quinto. sexto et septimo capitulis. Ideo christus superaddidit legem evangelicam. legem amoris. auferendo falsas expositiones divine legis. et evacuando ceremonialia per adimplerionem in se et populo suo. ac etiam addendo consilia.

Operarij autem in hac .s. viij. vinea sunt non solum prelati: sed et quicunque alij. Sed tripliciter operantur homines erga vineam istam.

Aliqui nequiter ad devastandum.

Aliqui excellenter ad fructificandum.

Aliqui legitime ad degenerandum.

Primi operarij sunt mali. de quibus psal. vindemiant eam. scilicet vineam omnes qui pretergrediuntur viam. Exterminavit eam aper de silva. Singularis ferus devastavit eam. Ubi notantur tria genera devastantium vineam ecclesie et his omnibus redditur merces eterne damnationis. Sicut Judas recepit mercedem iniquitatis.

Et primi sunt hypocrite et simulators. ibi. vindemiant eam.

Secundi tyranni persecutores. ibi. exterminavit eam aper de silva.

Tercij heretici et perversores. ibi. singularis ferus devastavit eam.

Primi sunt omnes qui habent fidem sine operibus que mortua est. et sic cum nomen habeant quod vivunt ratione christianissimi: tamen mortui sunt ex defectu operum. ut dicitur Apocalipsis. ij. Qui pretergrediuntur viam mandatorum dei. et vineam vindemiant. querentes fructum sibi. non deo: sibi. scilicet sue sensualitati et qui sunt hi hypocrite facientes contra iusticiam qua colitur vinea ecclesie. Et qui sint tales insinuat Ciprianus in libro de obedientia abusionibus: dicens. Sapiens sine opere

Capitulum

ribus. **S**enex sine religione. **A**dolefcēs sine obedientia. **D**ives sine elemosina. **F**emina sine pudicitia. **D**ominus sine virtute. **X**pianus contentiosus. **P**auper superbus. **R**ex iniquus. **E**piscopus negligens. **P**lebs sine disciplina. **P**opulus sine lege. **P**er hec inquit suffocatur iusticia que est oīs virtus. **S**apientia hic dicitur perit in aliqua scientia precipue morali et theologica. **E**t cum finis talis scientie sit opus bonū. propter quod dixit xpc Jo. xiiij. Si hec scitis. beati eritis: si feceritis ea. **P**ariter igit non habens opera virtuosa. abutitur scientia. et destruit operibus suis malis: seu furatur fructum vinee domino: et plusquam alij imperiti. quia ad horum exempla multū attribuitur. **E**tas senectutis vita immaculata. ut dicitur Sapi. iij. f. esse debet. tum quia naturaliter passiones in ea mortificant. tū quia exemplum ceterorum: ut iuuenū esse debet senex. tum quia pedes habet in fouea et iteo sollicitissimus in operibus religionis xpianae. s. orare. visitare ecclesias. frequenter confiteri et communicare. predicationes frequentare. et huiusmodi. **Q**uod si non fecerit sed insitit lucris. lasciujs. tabernis. et huiusmodi. utiq; se et alios suo exemplo: destruit vineam. **E**t sibi potest illud inuehi. **I**nueterate dierum malorum nūc venerūt peccata tua **D**aniel. xiiij. i. nunc punientur. **T**ercia abusio est adolescens sine obedientia. **N**il ita necessariū et utile adolescenti. siē subijci suis maioribus et obedire. **P**ropter quod dicitur **T**ren. iij. Bonum est viro. si portauerit iugum ab adolescentia sua. scilicet subiectionis et obedientie. **S**icut enim virgula viridis flecti potest ad omnes partes defacili. et sicut cera mollis omnem signum sigilli apta est recipere: ita et mens adolescentis facilliter flectitur ad bonum vel malū. et recipit dispositiones virtutum vel vitiorum: sicut eius conuersationem. **U**nde si egreditur terminos obedientie et subiectionis. sequens proprium iudiciū et libertatē. abutitur sua adolescentia: et disponitur ad peccationes. **J**urta illud **P**rouerb. xxiij. **A**dolefcens iuxta viam suam ambulans cum senuerit non recedit ab ea. i. si sequitur propriam voluntatem et in hoc perseverat: postea ita obdurescit. quod nescit ab ea recedere: nisi in ipsa adolescentia ab penitentia reuertatur et obedientiam. **S**icut egit adolescentior prodig. post consumptiones substantie reuersus ad domum patris. ut habet **L**uc. xv. **Q**uarta abusio est dives sine elemosina. **C**ū dominus deus concebat habundantiam bonorum temporalium aliquibus. ut dent pauperibus elemosinas. ut sic facientes sibi amicos de mammona iniquitatis: recipiant in eterna tabernacula. **S**i pauperibus non subueniunt. abutuntur substantia sua vindemiantes vineam ecclesie iniquitate

Secundum

2.17
putant indigentibus illa bona auferre. que elemosinaliter ipsis potuissent et debuissent concedere. **E**t notat **A**mbrosius. xlvij. di. **S**icut hi. **U**nde **A**postolus scribit **T**imotheo: dicens. **D**iuitibus huius seculi precipue bene agere. diuites fieri in operibus bonis. facile tribuere. concitare. thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum. ut apprehendant veram vitam. i. ad **T**imo. vj. **Q**uinta abusio est femina sine pudicitia. **I**mporat autem pudicitia honestatem in actibus et gestis exterioribus. quibus maxime decet mulieres habere. **J**urta illud. i. ad **T**imo. iij. **M**ulieres similiter oportet esse pudicas. non detrahentes. sobrias. **D**icitur autem pudicitia a pudore. i. verecundia. **E**t hanc. s. verecundiam permixtissime natura concessit mulieribus. tanquam optimum frenum. ad reprimendum lasciuas et vanitates eius. **U**nde **E**ccl. xxvj. **G**ratia super gratias mulier sancta et pudorata. **S**i ergo mulier pudicitiam dimittit abutitur conditione sua. et suis leuitatibus. tripudijs. cantilenis. fucis. ornatibus. et alijs modis vindemiat vineam ecclesie. a multis auferens fructum salutis. **S**exta abusio est. dominus sine virtute. **Q**ui aliquos regit temporaliter siue seruos. siue familiam. siue communitatem. dominus dici potest. **S**ed ut dicit saluator **J**oh. viij. **Q**ui facit peccatum seruus est peccati. **C**um autem quelibet virtus patitur detrimentum ab uno vitio. sicut **A**ug. de pe. dif. vj. c. vno. **Q**uinimmo et expellatur a vitio directe sibi opposito et contrario. sicut sanitas repellitur per infirmitates. et lux per tenebras. **I**deo si dominus. i. quicumque rector aliterius. sit sine virtute: seruus erit non dominus. et abutens suo dominio: et vindemiat ecclesiam suo malo exemplo. sibi subditos ad praua inducens. **Q**ualis enim dominus tales et ministri eius. **S**eptima abusio est. xpianus contentiosus. **N**omen xpiani deriuatum est a xpo. quod est nomen mititatis et pacis. qui scilicet xpc non contendit neque litigauit cum quoque. **E**t ad contentiones vitandam: tunicum auferenti non solum non repetere mantum sed et pallium dimittere **M**atth. v. **H**inc et apostolus ait. **S**iquis videt inter vos contentiosus esse. nos talem consuetudinem non habemus: sed neque ecclesia dei. **E**t **O**reg. in omel. **M**elius puto fore salua fide. aliorum intellectui credere. quam contentionibus deservire. **Q**ui ergo contentionibus vacat xpianitate abutens. vineam ecclesie fructu spirituali spoliatur. **O**ctava abusio est. pauper superbus. **P**auptas siue in temporalibus siue in spiritualibus est conditio deiectionis et vilificationis. **U**nde dicitur homini occasio quasi vrgens ab se humiliandum. et per ipsam humiliacionem sibi procurant et acquirunt vitam eternam. sicut illud **M**atth. quinto. **B**eati paupes

spiritu. i. humiles quoniam ipsorum est regnum celorum. Sed si pauper se exaltet. et destitutus bonis spiritualibus se alijs proferat. et velit ab hominibus honorari: abusus obditione sua. et sibi ac pluribus nocet. **Nona** abusus est. rex iniquus. ut dicit **Aug.** in libro de civitate dei. Remota iusticia. regna non sunt alijs nisi magna latrocinia. Spectat igitur ad dignitatem regiam iusticiam servare. et ibi suis ministris imponere. **Unde Sapi. vi. dicit.** Audite reges et intelligite. quoniam data est potestas a domino vobis. qui interrogabit opera vestra et cogitationes scrutabitur. quoniam cum essetis ministri regni illius. non recte iudicastis neque custodistis legem iusticie: et subbit. horrende et cito apparebit vobis. Injusticia vero est quedam inequalitas. Dicitur autem rex iniquus. i. non equus. Est autem equitas iusticia dulcore misericordie temperata. Quia ergo in regendo non servat iusticiam: terribiliter vindemiat vineam. destruens dei ecclesiam. **Decima** abusus est. episcopus negligens. **fm Aug.** Episcopus nomen est grecum. derivatum ab epi. quod est supra. et scopos quod est intentio. videlicet. quia multum vigilanter debet intendere gregi suo. viij. q. j. Qui episcopatum. **Unde dominus ad Ezechielem ait in persona cuiuslibet prelati ecclesie. Fili hominis speculatorem dedi te domui israel. Si dicente me ad impium morie morieris non annunciaueris. neque locutus fueris ut auertas a via sua impia et vivat: ipse impius in impietate sua morietur. sanguinem vero eius de manu tua requiratur. Nam ut dicitur per Leonem papam dis. lxxxviij. Inferiorum ordinum culpe ad nullos magis referenda sunt. quam ad desideria negligentesque prelatos: quia multam sepe nutriunt pestilentiam: dum austeriorem dissimulant adhibere medicinam. Episcopus ergo si est negligens. abutens officio suo. vineam ecclesie vindemiat fructum temporalium inde sibi vendicans. et de salute animarum nihil curans. **Undecima** abusus est. plebs sine disciplina. Disciplina aliquando sumitur per doctrinam. aliquando pro correctione vel morum compositione. Et his omnibus plebs indiget. **Unde Salomon puerb. j.** Fili audi disciplinam patris tui. i. doctrinam patris videlicet non solum carnalis sed magistri et prelati. et senioris de bono te instruens. Cum enim anima nostra nascatur ut tabula rasa. nisi doctrinam suscipiat. ignoranter et bestialiter oportet ut vivat. De disciplina autem correctionis siue flagelli dicit apostolus ad Hebreros. xij. Si extra disciplinam estis. adulteri non filii estis. Si enim homines et precipue plebes que modicam habent prudentiam et maturitatem prosperantur. et sine flagellis se repunt. abutuntur prosperitate et in multa mala incidunt. **Quodecima** abusus est. popul?**

sine lege. Quod intelligendum videtur quod ad eius observationem. Nam pauci populi sunt precipue inter fideles. qui leges aliquas non habent: sed paucissimi observant. Et similes esse videtur telis araneorum quibus capiuntur musce: sed a maioribus animalibus lacerantur. Cum tamen **Augustinus** dicat. Quicumque legibus imperatorum que pro dei voluntate feruntur obtemperare non vult. acquirit sibi magnam supplicium. Hi ergo omnes mali christiani. unde et hypocrite nequiter operantur in vinea ecclesie. Sed demum dicit eis a christo. Non novi vos discedite a me operarii iniquitatis **Matth. vij.** Et loquitur ibi de falsis prophetis. qui secundum originem significant hypocritas. **Secundi** nequiter operantes in vinea ecclesie sunt persecutores. de quibus potest intelligi illud **Job. xv.** ledetur quasi vinea scilicet ecclesia in primo flore hoc est in primitivo suo statu. Que lesio precipue facta fuit a tyrannis infidelibus. **Unde Psalmista. in predicta autoritate subdit. Exterminavit eam aper de silva. Aper** qui est animal ferox et silvestre. dilacerans et comminuens quod sibi occurrunt. significat romanum imperium. quod alia dominia dilacerans sibi subiugavit. et hic venit de silva. id est de gentilitate infructuosa. Hoc autem imperium exterminavit quantum in se fuit vineam ecclesie. querendo ipsam destruere. et ponendo extra terminos mundi per plures tyrannos imperatores. **Unde et Augustinus xvij. de civitate dei. refert ecclesiam dei decem magnas persecutiones fuisse passam ab imperatoribus romanis. figuratas per decem plagas egypti. Et ei unam tantum restare. scilicet eam que erit tempore antichristi. postquam liberabitur ecclesia plene de servitute mundi et diaboli. Sicut per undecimam plagam. videlicet submersionem Pharaonis cum exercitu suo in mari rubro plene liberatus est populus dei de egyptiaca fuiture. Prima igitur computatur a Nerone imperatore. sub quo principes apostolorum **Petrus et Paulus** coronati sunt. cum alijs multis. **Secunda** sub Domitiano. in qua **Johannes evangelista** post martirium quo missus fuit in insulam **Patmos** relegatus fuit. **Tercia** sub **Troiano**. in qua **Elemens** in mari submersus est. **Quarta** ab **Anthonio**. **Quinta** sub **Severo**. **Sexta** sub **Maximiano**. **Septima** sub **Decio**. **Octava** sub **Elateriano**. **Nona** sub **Aureliano**. **Decima** sub **Dioleciano** et **Maximiano**. Non autem negat ipse **Augustinus** se reprobare. quod istas decem persecutiones passam fuit ecclesia. Sed hoc reprobare. quod solum istas decem tantum fuerit passa. cum sustinuerit multas alias diversis temporibus. Et precipue narrat ipse **Augustinus** ibidem et de alijs abus factis. ab imperatoribus romanis. scilicet a**

Juliano apostata. et valente Arriano fratre
 Valentiniani. Sub his autem duodecim per-
 secutionibus exterminata est vinea ecclesie
 tum ad aliquos in parte: quia videlicet timo-
 re tormentorum a fide recesserunt. Extermina-
 ta est corporaliter seu quo ad vitam presen-
 tem. quantum ad innumeros fideles. qui pro fi-
 de martirio coronati sunt. Sed plantatis ra-
 dicibus. id est mortuis. et sub terra positis ipsis
 martiribus qui erant precipui in ecclesia im-
 pleta est terra fide christi: quia mirabiliter di-
 latata est ecclesia per orbem. Unde psalmus loquens
 in persona ecclesie de hominum persecutionibus su-
 is ait. Sepe expugnauerunt me a iuuentute
 mea. id est in statu primitiuo meo. dicat nunc is-
 rael. id est populus dei. Interpretatur enim is-
 rael videns deum. quod ecclesie congruit per fideles.
 Et non potuerunt mihi. id est auferre fidem et
 caritatem. Sed supra dorsum meum. id est fide-
 les quos sustineo. fabricauerunt. id est coronas
 perpetuas. per percussiones suppliciorum pec-
 catores. id est ipsi infideles. persequentibus et impu-
 gnantes prolongauerunt iniquitatem suam. id est
 augendo peccata sua. Sed demum deus concidit
 ceruices peccatorum ipsorum persequentium.
 superbiam illorum annihilando. et de mundo sub-
 lato deputando damnationem. Unde et ipsi fi-
 deles constantes in fide. figurati sunt per Na-
 both nabuthem: qui cum nolisset vineam suam
 tradere Achab regi idolatre petenti. demum
 false accusatus iniuste occisus est. Sed ipse
 Achab cum omni domo sua ad nihilum redac-
 tus est. iij. Reg. xxj. Sic et prelati ecclesie et
 alij veri fideles: nec precibus nec minis aut
 terroribus tyrannis acquieverunt. ut vineam
 ecclesie traderent in manibus eorum: acquiescen-
 do. id est perfidie eorum usque ad acerbissimam mor-
 tem resistendo. Et licet aliquando viderentur
 ecclesiam. id est fideles ad placitum possidere. de-
 mum ipsis regibus et tyrannis miserabiliter
 de medio sublatis. vinea ecclesie in sua liber-
 tate permansit. Et ut dicitur. j. Machab. iij. Co-
 turbati sunt omnes operarios iniquitatis. id est illi
 persecutores tyranni. Tercij operarij ma-
 li sunt heretici peruersores. de quibus figu-
 ratiue dicitur iudicum. ix. Habitatores si-
 chen egressi sunt in agros vastantes vineas.
 Sichen interpretatur laborans. et signat he-
 reticos qui laborant ad pervertendum alios.
 Hi egressi sunt de domo vel ciuitate unitatis
 ecclesiastice. in agros latos viciorum. ad de-
 vastandum vineas. id est plebes ecclesie. Ecclesia
 enim figurata per vineam. et una est et multe.
 Una unitate finis et fidei. multe ratione plu-
 ralitatis locorum et rituum in quibus dispersa
 est. Quos ut destructores cauere admonet
 apostolus ab Philipens. iij. dicens. Videte ma-
 los operarios. Et. ij. ad Corin. xj. Huiusmodi
 pseudo apostoli operarij sunt dolosi. transsi-

gurantes se in apostolos christi. Horum autem
 noxium opus in vinea ecclesie notat psalmus.
 in dicta autoritate quam inducit. Singula-
 ris ferus depastus est eas. Ferus dicitur ce-
 tus hereticorum. quia intellectum ferum et
 bestialem habent in suis doctrinis: et ferili-
 tatem crudelitatis cum possunt aduersus fi-
 deles exercent. Singularis dicitur hic ferus:
 quia singulares sunt in opinione. nolentes
 assentire communi sententie sapientum. Vel
 etiam singulares ex superbia. qua cupiunt
 ceteris anteferris in vita vel scientia: facien-
 tes se capita aliorum. Et hic ferus depastus
 est vineam ecclesie quantum ad omnes. qui er-
 rores eorum secuti sunt. qui incorporati cum
 eis. a deo et ecclesia damnati sunt. Omnes au-
 tem heretici in doctrinis suis duodecim ar-
 ticulos fidei scripti inueniunt. id est scriptum sensisse et
 dixisse alicui ex duodecim articulis directe vel
 indirecte. principaliter vel reductiue.

¶ Equidem primus singularis ferus qui de-
 pastus est. et multas vites destruxit de vinea
 ecclesie. docens contra primum articulum fi-
 dei. fuit Arius: asserens tres personas diui-
 nas essentialiter differentes. quod tres deos et
 tres essentias diuinas. maioremque unum al-
 tero. Contra illud Deuteronomij. vj. Domi-
 nus deus tuus vnus est. Quod ecclesia fate-
 tur in simbolo: dicens. Credo in vnum deum.

¶ Secundus ferus singularis fuit Sabel-
 lius hereticus. contra secundum articulum
 dogmatizans. et asserens patrem et filium et
 spiritum sanctum vnam esse eandemque perso-
 nam. que aliquando vocatur pater. aliqua-
 do filius. aliquando spiritus sanctus. Cuius
 fallacia destruit Iohannes: dicens. Tres sunt
 qui testimonium dant in celo. pater. verbum.
 et spiritus sanctus. j. Iohannis. v. Tres scilicet
 persone. quod fateatur ecclesia non solum in
 simbolo apostolorum. sed etiam in simbolo
 Athanasij ubi dicitur. Alia est persona pa-
 tris alia filij alia spiritus sancti.

¶ Contra tertium articulum scilicet creati-
 onis rerum. locutus est ferus ille qui dicitur
 est Manicheus. fingens diabolo instigante.
 et ponens duo prima principia rerum. Eum
 videlicet principium inuisibilem. et hoc esse
 deum dicit. Aliud principium scilicet visibi-
 lium. hoc asserit esse diabolum. Cuius con-
 trarium asserit sapiens Salomon: dicens. Qui
 viuunt in eternum. creauit omnia simul. quod
 fateatur ecclesia dicens. Creatorem celi et ter-
 re visibilium omnium et inuisibilium.

¶ Contra quartum articulum. id est sanctam ec-
 clesiam catholicam sanctorum communionem etc.
 Que sanctificatur utique per gratiam sacramenta-
 lem. dixit alius ferus Pelagius dicitur asserens prin-
 cipaliter per proprium arbitrium posse saluari. Pro
 contra eum dicit apostolus ad Ro. Gratia dei

salui facti estis p fidez et hoc non est vobis. Et illud ad Thitu. iij. Non ex operibz iusticie que fecimus nos: sed fm suam misericordiam saluos nos fecit. per lauacru regenerationis etc. Quintu articulum. s. carnis resurrectione. ferus quidaz vt ponit Greg. in moral. hereticus impugnavit dicens. In futura resurrectione recepturos nos esse carnem. no veraz: sed aeri et vento similez. Quz elidit Job dicens. In carne mea videbo deū. que vilur sum ego ipe et no alius. i. no mutatus alia carne. Sexto qui est d vita eterna. contraxit quidam hereticus cu sequa cibo suis. querens depascere vineam ecclesie. dicens deū non videri p essentialz suam a sctis. i. qua visione essentiali pstitit vita eterna. fm illud Job. xvij. Nec est vita eterna vt cognoscant te solum deū etc. Sed dicebat solum p quandaz speciem vel similitudinē videri. Cui Job. in canonica. j. imponit silētiū dicens. videbim eum sicuti est. Contra septimuz. s. q dei filius est conceptus de spiritu sancto. natus ex virgine. ferus ille dicit. Deibion locutus est. dicens xpm no de spiritu sancto nec de virgine conceptum. sed ex commixtione viri cum muliere. Quz euāgelista iugulat dicens Math. j. Quod in ea natus est. de spiritu sancto est. Octauū respuens. s. xpm filium dei passum et mortuū. Machometus pessimus ferus cum suis sarracenis. dicūt xpm non fuisse passum et mortuū. cum dei filius et impassibilis. Sed Daniel obstruit os eoz dicens. Occidetur xpc. etc. Dan. ix. Et Petrus. Xpc passus est pro nobis etc. Passus est autē fm humanitatez assumptā. non fm deitate. Nonū vitetur destruere ferus ille. qui dixit xpm animaz no habuisse. sed loco anime fuisse deitatez. Et est non de descensu ad inferos. quod fuit fm animā. non fm carnez. que sepulta fuit. nec fm deitate q ubiqz est. Unde ps. in psona xpi contra illos ait. Non derelinquas animaz meam in inferno etc. Decimuz de resurrectione xpi tercia die. Judeus ferus malignus audire non potuit. dicens non surrexisse. sed corpus ei a discipulis furatū fuisse. Sed apostolus ad Thimo. testatur hanc resurrectione dicens. Memor esto dominū Ihm surrexisse a mortuis fm euāgelium meum. Et ps. Ego dormiui et soporatus sum et exurrexi. Undecimum de ascensione. negat Eutices hereticus. dicens carnem conuersam in deitatem. Qd si esset. non ascendisset: quia deitas i celis et ubiqz est. Contra hoc Micheas ppheta ait. Ascendens pandet iter ante eos. Et ps. Ascendit deus i iubilatione. Duodecimus articulus est. q xpc vterus est iudicare viuos et mortuos. ad retribuendū pmiū bonis et penā eternaz reprobis. Contra hunc latrat est Origenes.

bicens xpm debere in fine omnes saluare. et p eis pati. Sed contra eū est q ait xpc Math. xxvj. Ibtū hi in supplicium eternū. Iusti autē in vitam eternaz. Et Daniel. xvij. De pulvere terre euigilabunt. alij in vitam eternam. alij in obprobrium vt videāt semp. Quis contra articulos fidei duodecim. sint non solum duodecim feri singulares et heresiarche nequiter operati. vinea ecclesie depascētes. et multos inficientes: quoniaz multi alij sūt expressi et extincti. vt patet. xxvij. q. iij. c. penultimo. Et extra. de sum. trini. et fide catho. c. damnam. Et in opusculis. b. Tho. de articulis fidei et sacramentis. Sed nūq potuerunt preualere nec poterunt. xpc em orauit p ea. vt no deficiat fides ei. Pro Petro clamauit dicens. Ego pro te rogauit vt no deficiat fides tua Luc. xxij. Math. xvij. dixit. Super hanc petraz. i. le xpm. edificabo ecclesiam meam. et porte inferi. i. errores et hereses non pualebūt aduersus eam. Quinimmo sublati heresibz subortis paulatim. ecclesia remāsit gloriozior et clarior i doctrina. p expositiones et disputationes doctorum hereticos confutantū. domino eā custodiente. Uñ Isa. xxvij. ipe dicit. In die illa vinea meri catabit ei. Ego dñs q seruo eā. repete pinabo ei. ne forte visitet se eā. nocte et die seruo eā.

Secundi operaz in .S. i. r. vinea ecclesie sunt qui operantur excellenter. ab faciendū ipaz fructificare. Et ad hoc exhortatur apls dicens. ij Thimo. ij. Solicite cura teipm probabilem exhibere operarium deo i incōsulibez. Et ad frequētandū et pnuādū op exhortat Salomon Eccl. ix. dicens. Qdūqz p man tua instāter opare. qd nec op nec rō nec scia valēt apud inferos. q tu pperas. Et ad mittendum hmoi excellētes oparios i vineam ecclesie. orabat ps. dicens. Dñe deus virtutū. visita vineā istā. s. p efficares oparios: et pface eaz. i. dispone vt pfectum fructū pducāt. Certe at ecclia figuratur p vineā multiplici de causa fm longonem cardinalem sup ps. Et prima est ppter ligni abscisi inutilitatē. Nō em utile ē lignū vitis abscisū nisi ad cōbustionez. Sic hō ab ecclia sepat. nūero vl merito. Uñ dñs Eze. xv. Fili hois quid fiet de ligno vitis ex oibz lignis nemoz. q sūt inter ligna siluaz. Nūq tollēt de ea lignū vt fiat op: aut fabricabit de ea paxill. vt depēdeat i ea quodcūqz vas. Ecce igni batū est i escā. Sic etia dicit xpc Job. xv. Ego sū vitis. siqs i me no manserit. s. vnit p caritatē. p quā qd merito ē i vinea ecclie. mittēt foras sic palmes et arefct. et in ignem mittent et ardet. Secunda ratio est ppter fructus suauitatez. Sola enim vinea vinum habet. quod letificat cor hominis. et

confortat. Sic sola ecclesia habet vinum doctrine salutari. animam letificantis et confortantis. Unde Cant. viij. dicit. Dabo tibi potum ex vino dedito. Vinum deditum est dulce et medicinale. Et Math. vij. dicitur. Numquid colligunt de spinis uvas. q. d. Non habetur salutari doctrina a iudeis aut gentibus aut hereticis. Sed et de illis dicit. uua eorum uua fellis et botrus amarissimus. Fel draconum vinum eorum est. Tercia ratio est. Quia sicut pinguedine debilitatur vinum et luxuria vinea. i. superfluos producit palmites. Sic in ecclesia ex habundantia temporalium nascitur luxuria in palmitibus. i. clericis et laicis. et ex hoc insipidatur et insipidum fit vinum. i. doctrina ecclesie. ut de eo dici valeat illud Isa. j. Vinum tuum mixtum est aqua. i. carnali voluptate insipidum factum. Et propter hoc dominus visitat ipsam vineam sepe abscindendo palmites. i. superfluitates temporalium per varias afflictiones. ut magis fructificet. Unde conquerens dominus de vinea ecclesie dicit Isa. xxvij. In prelio gradiar super eam succedam eam pariter. quasi diceret. parum fructificat ecclesia prosperitate: sed faciam eam fructificare per aduersitates. Et loquitur secundum consuetudinem quibusdam regionum. In aluerna enim in aliquo locis ita quibus multiplicatur vinee. quod quasi in siluas vinee degenerant. et tunc boies comburunt eas. et postea optime fructificant. Vineam etiam raticata inter pratias et in eminenti loco in radio solis. melius vinum facit. Sic illi de ecclesia. qui sunt fundati et radicati in duritia penitentiae. in eminentia vite contemplatiue. in seruo dilectionis et beniuolentie. melius docent et operantur. Diere. xxvij. Adhuc plantabis vineam in montibus samarie. Samaria interpretatur non solum custodia domini. sed etiam coniunctio domini. et per penitentiam et contemplationem coniungit homo deo. et dominum in se custodit. Ipsa autem vinea ecclesie proficitur per excellentes operarios. quos ipse deus conducit ad operandum vineam. mane. hora tertia. sexta. nona. et undecima. ut habetur parabolice Math. xx. de patrefamilias. qui exiit conducere operarios in vineam suam. quia videlicet in diuersis etatibus mundi. a primo Abel iusto. usque ad ultimum nascitur. posuit multos sanctos in ipsa ecclesia. ad exercendum se et alios in perfectione virtutum. Vel dicitur hunc significat secundum Gregorium. in omel. diuersas etates hominum. scilicet pueritie. adolescentie. iuuentutis. senectutis. ac decrepitate etatis. In quibus homines vocantur a deo ad penitentiam et virtuosam conuersationem. Ab hoc autem quod vinea fructificet triplici opere indiget videlicet ligonizatione. putatione. et ligatione. Ligonizatione quidem indiget ad hoc. ut spine et berbe inutiles eradicentur. i. quod opere terra ferro

scinditur. et abscisis radicibus herbarum soli ostenduntur. Sic in vinea ecclesie seu anime. ad hoc ut fructificet deo. oportet quod terra cordis ferro contritionis frangatur. ut abscindantur peccata etiam usque ad radices cogitationum. et manifestentur per confessionem ne occultata reuiuiscant. Unde in septuagesima quando in officio representatur lapsus primorum parentum et punitio. scilicet introductio generis humani in exilium mundi ad agendam penitentiam. propter quod dominus induit eos habitu pellium animalium. ut cognoscerent seipsum et penitentiam agerent: ecclesia dimittit cantica leticie. ut gloria in excelsis. nisi in magnis solennitatibus. et alleluia. et sumitur tractus loco alleluia: qui tractus habet cantum asperum et lacrimosum: ad inducendum homines ad penitentiam. et hoc per nouem hebdomadas facit. usque. scilicet ad pascha. quia. scilicet amisit societatem angelorum. qui sunt distincti in nouem ordines. Aliam rationem habes de psal. lxx. bi duo. Nam quia ipsi noluerunt in paradiso penitere. et confiteri peccatum suum se excusantes: ideo expulsi sunt. ut vel saltim ex afflictione mundi exilii peniterent quod et fecerunt. Secundo oportet quod vinea putetur. Unde dicitur Isa. j. Tempus putationis aduenit. Per putationem autem abscinduntur palmites superflui ne fructum impediant. Ita et in cultu spirituali anime. oportet superflua refecare. Paucis enim minimisque natura contenta est. dicit Boetius. Sed sensualitas insatiabilis est querens multa superflua. Propter quod dicebat apostolus. Habentes victum et quibus tegamur his contenti simus. Tempus autem congruum huic putationi. est tempus adolescentie que indiget maiori freno. propter maiorem inclinationem ad superfluitates et vanitates. que signat per tempus veris. in cuius principio vel circa fit putatio materialium vinearum. Tercio oportet quod ligetur. Debet autem ligari vitis. i. potentie anime firmo palo. scilicet christo. ut dicitur possit cum apostolo. Cruci affixus sum. scilicet per affectum et imitationem. Proderit insuper multum ad fructificationem. immo necessarium videtur. ut vinculo obedientie alicui patri spirituali alligetur. cuius consilio dirigatur. Sed bene videtur at ne fit arundo vacua. i. hypocrita. scilicet constans et solidus in obsequio diuino. Perutile etiam erit animalia que destrunt vineas capere et occidere. Unde dicitur Isa. j. Capite nobis vulpes puulas que demoliunt vineas. Vulpes puule secundum Beatum Augustinum. signant cogitationes que occurrunt sub specie boni. Est enim vulpis animal callidissimum. Sicut cum alicui suggeritur affectus prelationis sub specie fructificationis. et indiscretio vite sub specie temperantie. et huiusmodi. iste destrunt vineam. nisi paruule. i. in initio mortificentur.

222

Cum aut sic bene exercetur et colitur vinea, optime fructificat. et deo offerre fructus ipsi gratus. Unde in figuraz legitur Gen. xl. **P**incerna regis Pharaonis in carcere positus, vidit in somnis vitem, tresque ex ea propagines procedentes, que gemas floresque et uvas paulatim producebant: ipsique maturatis ille pincerna ex eis premebat vinum in calice pharaonis, offerens ab bibendum. Pincerna in carcere est quilibet nostrum positus in carcere huius mundi, propter defectum saltem contracti originalis. Hoc est signum autem, ut quis ad curiam reuertatur regis eterni, ut ei gratus et propitius factus: cum scilicet videt quasi per somnum, quia hic non habetur certitudo salutis future: nisi per signa, cum scilicet quis videt vineas ante cum tribu potentibus suis: memoria, intellectu, et voluntate, gemas bonorum propositorum, flores bonorum exemplorum, fructus rectorum operum producere, et in eis proficere: ita quod expressis vinitibus, id est defectibus et imperfectionibus, vinum spiritualis feruoris et leticie in calice cordis offerat deo, propter eorum omnia faciendo. Per hoc sperare potest per interpretationem sanctorum, quod eductus de carcere mundi, ad curiam Pharaonis regis eterni reuocabitur cum honore. Vel sic exponi potest. **V**itis est Christus sicut ipse dixit Job. xv. **V**era vitis dicitur ad differentiam umbratice que conuersa est in amaritudinem. Tres propagines sunt tres ordines fidelium in ecclesia, qui ei per gratias adherent, scilicet prelati actiui et contemplatiui: figurati per Noe Job et Daniel, de quibus habetur Ezechiel. viiiij. **E**t per Petrum Jacobum et Iohannem, qui se inuenerunt in transfiguratione domini Mat. xvij. **E**t per Lazarum Mariam et Martham, quos diligebat Iesus Job. xi. **P**relati enim regunt ecclesiam, figurata per archam rectam a Noe, pasce re debet verbo et exemplo, sicut dictum fuit Petro Job. vlt. **V**iriliter se debent habere in malitia dei, mortui mundo ut Lazarus. **C**ontemplatiui vacare debent orationi et meditationi, castitati et abstinentie: ut David fecit, et puritati et sapientie, ut Iohannes euangelista. **A**udiu diuinorum quieti et sollicitudini, ut Maria magdalena. **A**ctiui vero operibus misericordie: ut Job, et gubernatione familie. **E**t luctari cum vitibus ita ut supplantentur. **J**acob enim interpretatur supplantator. **E**t insistere sollicitate necessarijs domus ut Martha. **E**t tres propagines, tres status, scilicet virginum, viduarum, et coniugarum. **E**t tres propagines, tres gradus in ecclesia, scilicet incipientium, proficientium, et perfectorum. **E**t hi omnes producunt gemmas cogitationum bonarum, flores sanctarum affectionum et exemplorum, et uvas rectorum operum. **E**x quibus Christus eliciens vinum meritorum, ipse Christus porrigit et presentat in curia superna, coram rege uniuersorum, et hoc

in calice principaliter sue passionis tertia die scilicet tempore gratie. **E**t de his tribus ordinibus, statibus, vel gradibus, exponit beatus Thomas super Cant. illud. **S**exaginta sunt regine, octaginta concubine, et adolescentularum non est numerus Cant. vi. **R**egine enim signant virgines: quia ipse se optime regunt, quo ad domandas concupiscentias carnis, et magis dicuntur sponse Christi quam alie. **H**ec sunt sexaginta in numero paruo, sed excellenti. **E**t uis enim in se sit paruus numerus, scilicet respectu superiorum tamen superhabundans. **D**icitur autem numerus superhabundans ille, cuius partes singule que in se multiplicare constituant ipsum totum simul, post adunatam et collectam excedunt ipsum totum. **S**icut partes aliquote, scilicet sunt unum et duo et tria et quatuor et quinque et sex et decem et quindecim et viginti et triginta. **E**t hec omnia simul excedunt non solum sexaginta sed et octoginta. **S**ignat etiam regine sexaginta anime perfecte et ex dignitate et numero significatione. **T**ales enim admittunt frequenter ut vere sponse ad amplexus regis Salomonis, id est Christi, per contemplationem et intimam unionem, et generant stirpem regis, id est perfecta opera faciunt, et cum magna fiducia in domo superna conuersantur. **C**omponitur autem numerus sexagenarius ex sex et decem, quia denarius sexies multiplicatus constituit, scilicet. **E**t denarius quia est primus limes numero, signat perfectionem. **S**enarius qui est numerus quadratus in figuris, Nam figura quadrata habet sex facies: ut patet in taxillo, et signat firmitatem: quia res quadrata ex omni facie firma manet. **C**oncubine, id est vidue que dicuntur concubine, quia habuerunt aliquando alium virum quam Christum. **E**t he dicuntur octoginta, quia in maiori numero sunt quam virgines. **D**icuntur etiam anime proficientes et si nondum perfecte, que et si aliquando admittuntur ad amplexum diuinum per contemplationem et gustum spiritualium: non tamen ita frequenter ut perfecte anime, nec perfecta sunt opera earum. **L**aborant tamen ad obseruantiam decem preceptorum, et exercitium octo beatitudinum, de quibus habet Mat. v. et ideo dicuntur octoginta, qui numerus componitur ex denario octies multiplicato. **A**dolescentule sunt anime in statu coniugij, vel etiam imperfecti seu incipientes in via dei. **E**t hi sunt in maiori numero quam virgines et vidue, vel perfecti et proficientes, licet in minori merito. **E**t adolescentule dicuntur, quia adhuc tenere ab sufferendos labores, nondum sensu perfecti ac mutabiles.

S. r.

Operatur aliqui alij segmiter in vinea ecclesie. **E**t vinea paulatim degenerat

et destruitur. Et de hoc puer. xxxij. dicit Salomō. Transiui. scz p cōsiderationē p agrū hominis pigri et p vineam stulti. i. mētē et cōuersatōem: et totū repleuerant vitiis. i. passionibus concupiscibilibus: videntes ut vitiis: et operuerant supficiē eius spine. id ē passiones irascibiles que pūgūt alios. Et de huiusmodi vinea seu aīa domini cōgruens dicit. Quid est quod ultra debui facē vinee mee: et non feci. an expectaui qd faceret vinas: et fecit labruscas. Naie. v. id ē expectaui ut faceret fructum bonorum operū: et fecit fructum inutilem. Unde infra dicit. Expectaui ut faceret iudicium. et ecce iniquitas: ut faceret iusticiam. et ecce clamor. Sed timēdū est quod subdit. Et nunc ostēdaz vobis qd faciam vinee mee. id est anime tepide et pingue si se non emēdet. Auferam sepe eius. id ē remorsum consciētie pungentis auferri pmittam seu timorem: et erit in direptionem a demonijs p temptationem. Duram maceriam eius. id ē pmittam remoueri cōsiderationē vite sanctorum. q lapides dicuntur: et erit in conculcationē viciorū. Et ponam eam de stam bonis. scz spūalibus. Nō putabitur. id ē nō remouebit talis piger et tepidus supfluitates et occasiones viciorū. Nec fodietur ferro. s. compūctōis et cōfessionis. Et ascēdet vepres et spine. i. male cogitationes et affectōnes. Et nubibus mādabo ne pluāt sup eas ymbrē. i. nō pceptēt doctrinā fructificantem et vtilē eis. Unde cuilibz tali dicitur Apoc. iij. Non inuenio opera tua plena. In mētē ergo habe quid acceperis et audieris et tene. et penitentiaz age. Nā demum ut dicit Apoc. xiiij. misit angelus id ē xpc facē suam. s. mortis. et vindēmiavit vineā terre ecclesiam. s. militātes. Et omnē palmitem qui nō fert fructū tollet eū a se. et qui fert fructum purgabit. Ioh. xv.

Quintū ad terciū principiū. §. xj.
pale diuisionis. s. circa. vij. s. de faciēda retributione dicit. Da illis mercedem. Nota pmo qd nō dicit ut veniāt cras: s. immediate p opus. Da illis mercedē. Uti tob. iij. dicitur Quicumqz tibi aliquid operatus fuerit: statim ei mercedem restitue: et merces mercenarij tui omnino apud te non maneat. Da ergo et non bisseras. Nota scdo qd dicit illis. s. oparijs in vinea. Sed dicit apostolus j. ad Corin. iij. qd unusquisqz fm suum laborē mercedem ppriam accipiet: fm laborē. qd ab qualitate. quo ab quantitate. quo ab diuturnitate. Quo ab qualitate: boni laboris vel mali: quo ab quantitate: magni laboris vel parui: quo ab diuturnitate: multo tempore vel modici. Nam qui laborauit in vinea ad destruēdum ut primi. cū cogrua merces seu retributio peccati sit pena. Ideo ut

dicitur Eccl. xxx. Effugatur a dño portās mercedes iniquitatis. Et ad Ro. i. de reprobis dicit. Mercedē quā oportuit i semetipsis recipiēt. Ad heb. xj. Omnis puaricatō et in obediētia accipit iustā mercedis retributōz. Qui laborauit negligēter tātem in gratia moriē mercedem accipit: s. nō de opatis in mortali. Unde Aggei p̄o dicitur. Qui cōgregauit mercedes misit eas in sacculū ptusum. id ē qui fecit opera de genere bonorū extra caritatem. non inde recipit p̄mum in gloria. sicut quod ponit in sacculū ptusum. nō remanet ibi sed extra mittit. Qui autē laborat excellentē mercedē glorie accipit. Unde Sapientie. x. Reddibit deus mercedē laborū sanctorum suorum. Et que sit ista merces. ostendit ps: dicens. Ecce hereditas domi filij merces fructus ventris. Merces id ē p̄mum filij scz dei per adoptionē: et huius merces est hereditas domi. id ē bonum glorie: que tanq̄ hereditas filijs tribuit: que hereditas seu felicitas glorie ē fructus v̄tris scz beatissime Marie. **Secundo** dā merces scdm quantitatem laboris. Q̄to enī quis plus laborauerit et bene in vinea domi: tanto maiorem mercedem accipiet. Ita tamen qd non intelligat equalitas laboris ad mercedem in quantitate. Nam ut dicit idem Ap̄ostolus. ij. ad Corin. iij. Quod in presenti est momentaneum et breue tribulatōnis nostre. supra modum in sublimitate eternum glorie pondus operat in nobis. Et ad Ro. viij. Non sunt condigne passionibus huius tēporis ad futuram gloriam. S. intelligitur equalitas in proportione. s. ut ubi est maior labor. ibi sit maior merces. S. labor potest intelligi maior vel potior tripliciter fm. b. Tho. sup epistolam. ij. ad Corin. sup dicta auctoritate. Primo modo scdm formam caritatis. Et huic labori respondet merces essentialis que consistit in visione dei et fruitione. Juxta illud Ioh. xiiij. Qui diligit me. diligetur a patre meo. et ego diligam eum. et manifestabo ei meipsum. Qui q̄ ex maiori caritate laborat: et si minorem laborē patitur q̄ alius. plus recipiet de mercede premij essentialis: qz limpidius deū videbit. et de tali visione magis gaudebit. Scdo potest attendi magnitudo laboris ex specie opis. Sicut enim i rebus humanis ille plus premiatur qui digniori ope laborat. Sicut architecto pl' q̄ artifice manualis mercedis accipit: licet minus laboret corporaliter: ita in rebus diuinis qui nobiliori ope occupat. maius p̄mum accipiet. q̄tum ab aliqua p̄rogatiua p̄mij accidentalis: licet forte minus corporaliter laboret. Unde aureola datur virginibus. doctoribus. et martiribus nō alijs. Et consistit p̄mum accidentale in quobā

224 gaudio quod habet de ope privilegiato. v
 etia; de alijs bonis opibus ratione laboris
 Tercio attendit magnitudo laboris ex qn
 titate ipsius laboris. Et si maior sit labor i
 ope qd sit ex natura opis: vt ieiunare ma
 gis qd abstinere ab esu carniu: aut etia; ex co
 ditoe complexionis. vt colerico communi
 ter difficilius e ieiunius qd flegmatico. Sic
 maior labor meretur maiore mercedem: et
 quo ad remissionem pene temporalis: et quo
 ad gaudiu accidentale quod recipiet de ma
 iori labore. Unde Sapietie. x. dicitur. Red
 det deus mercedem labori suo. s. iustis. Sz
 si maior labor in ope proueniat ex defectu
 voluntatis: puta ex tepiditate vel negligetia.
 facta ei huiusmodi qd sint leuia. aliqn
 do videntur qd sunt alicui multu laboriosa.
 Sed hoc propter defectu metis indispositae
 Et talis magnitudo non auget sed minuit
 mercedem. Isa. xl. Deficient pueri. qd labo
 rabunt pueri. id est imperfecti. hec bñs Tho.
 Tercio datur merces scdm diuturnita
 tem: quia qui tempore longiori laborauit.
 ceteris paribus plus recipiet: qd plura me
 rita acquirat. Signanter dicit ceteris pa
 ribus. quia qui minori tempore vixit: si i il
 lo tempore suo plus laborauit: vel cu maio
 ri caritate qd alius qui diu vixit: maiorem
 mercedem recipiet. Nec est contra quod dis
 citur in pabola euangelica. s. qd acceperunt
 singuli vnum denarium: qd sic no plus qd diu
 laborauit: vt ab hora prima qd qui undeci
 ma. Ad quod respondet qd merces que red
 ditur est ipse deus. Juxta illud Gen. xv. Ego
 protector tuus qd merces tua magna nimis
 Et pro hac mercede laborantibus mercena
 rij laudantur. Juxta illud. Quanti merce
 narij in domo patris mei habundant pani
 bus. id e refectioibus spualibus. luce. xv. Se
 cus si intenderent aliam mercedem i alia vi
 ta. Et hec merces communis est omnibus.
 qd propria singulorum. Communis quidem
 omnibus. quia omnes sancti vident deum.
 qd fruuntur eo qui est merces eorum. Propria
 autem erit singulorum: quia vnus alio clari
 videbit qd plenius fruetur: sm determinataz
 sibi mesura a deo. Et hoc ostendit Joba. xiiij.
 vbi dicit. In domo patris mei mansiones ml
 te sut. id e varietates pmioz modo pdicto.
 Et hec merces dicit denarij qd ppter eternita
 tem qua continet. qua signat forma denarij
 circularis: qd ppter deitatem qua habet. que
 signatur i ymagine sculpta regis i denario
 Et propter recipientiu qualitate: hi sunt
 angeli qd homines qui sunt decem: quia no
 uem sunt orbines angelorum. et quasi teci
 mus natura humana. et eis datur propter
 habitam pfectoem: signata etia; p denariuz
 numerum. quia primus limes e numerozū:

qd propter obseruantia decem pceptoz homi
 nes illuc pduciunt. Omnes aut facti etia; mi
 mi ita sut quieti qd pleni bono glorie diuine
 visionis: qd nil plus appetunt. nec mim? mor?
 meti insurgit appetendi maius pmu alioz.
 ita em plenos se esse cognoscunt qd plus non
 cupiunt. Qd aut dicit in euangelio aliqs
 murmurasse. intelligitur dicitu p ypotese
 id est per presuppositionem. no scdm realita
 tem qd ibi sit aliqua querela. Sz si pssupona
 tur hoc quod tam e impossibile: ostendit
 p rationem qd nulli sit iniuria. Na de? glorio
 sus patronus vinee: nulli debet aliqd ex ne
 cessitate: sed gratia dei vita eterna. Ro. vi.
 De suo in quo nulli tenet. pot facere quod
 vult. dare qd no dare sine aliqua iniusticia.
 Nec etiam ex condignitate aliquis quatu
 cuq; laboret merei illud pmu: si cōsiteren
 tur ipa opa hoim i se. Sed ex congruitate
 tribuit denariu huc: inqtuz videlicet sua li
 beralitate promisit dare tale mercede labo
 rantibus i vinea. mediante gratia sua: qd sic
 seruat. Sz qd nouissimi prius recipiunt qd ef
 ficiunt primi i recipiēdo mercedem: inqtū
 videlicet sancti noui testamenti (si purga
 ti migrant) subito euolant qd denarium mer
 cedem recipiunt. dei scz visionem. Sed san
 cti veteris testamenti post mortem quatu
 cuq; pfecti qd purgati. no recipiebāt merce
 dem: sz descēdebāt ad limbū. ibi expectātes
 p aduentū xpi denarium suū. Nec etia; pos
 sent conqueri de ista retardatōe: quia ipsa
 liberatō eoz sine meritis sufficientibus eo
 rum fuit. qd premiātō. Toca ergo oparios di
 citur procuratori patrisfamilias. id est xpo
 qui procurauit nobis pmum qd mercedē medi
 ante passione: et hoc sero. i. in fine vite no
 stre qd ipse soluit. bte tamē et voluntate pa
 tris eterni. qui scdm deitatem e virtutis et
 voluntatis. Post vocatōem igitur. s. p mor
 tem oparioz i vinea p presentatōem. qd eo
 rum discussionē: demū reddit merces p sen
 tētiā unicuiq; scdm opa sua. Unde qd apo
 cka. j. dicit. qd ex ore sedentis i throno eribat
 gladius ex utraq; pte acut. Gladius iste se
 tentia est ex ore iudicis superni prolata. se
 pans reprobos a bonis. Et cōtra reprobos
 quidem proferēs sentētiā: aspectus e ap
 parebit eis vt fulgur. terribilib? verbis e
 os increpans. qd dices cuilibz reprobo scdm
 Chrysostom. sup Math. Ego ppter te homo fa
 ctus sum: delusus. cesus qd crucifixus: vbi e
 tāta; iniuriarū mearū fructus: Ebi e serui
 tus quam mihi precio sanguis mei debuisti
 Ego sup gloriā meā te habui. cū esse de?
 apparēs hō: qd tu oēm rē vilissimā terre dile
 xisti amplius qd iusticiā meā qd fidem. Mit
 tite qd astātibus ei mīstris dicit. ligatis ma
 nibus ei? qd pedibus in tenebras exteriores

Et quis stabit ad videndū eum inquit Malach. iij. c. q. d. Intolerabile erit illud. Ipse enim quasi ignis. Ele autē homī illi cōtra quē p̄fetur talis sētentia. Melius enim ei fuisset si natus non fuisset homo ille. Neq; enim ab illa sētentia appellari poterit. quia a sūma potestate procedet. que nō hēt supiorē. Appellatō autē fit ab inferiori ad supiorē. ut habetur. ij. q. vj. per totum. Neq; p̄ errorē intolerabile euacuabitur: ut in iudicio humano aliquando contingit. Juxta illud quod habetur. xj. q. iij. Cui ē illata sētentia: quia iustissima erit. Iustus enim dominus et iusticias dilexit. Neq; pecunia. amicitia vel precibus reuocari poterit. sicut fit in p̄nti. xj. q. iij. §. ad hoc respondendum. Unde et Hiero. Cuz ante tribunal xpi venerimus. nec iob nec Daniel. nec Noe rogare possunt p̄ quo q̄. Sed unumquemq; onus suum portare: scilicet oportet. xij. q. ij. in p̄nti. Et ad idē facit quod ait ps. Sfrater non redimit. scilicet xpc qui est frater noster in illo iudicio. Redimet homo. q. d. Non aliquis quātuncq; sanctus. ex quo xpc ipse non liberat reprobū: non dabit deo placatōnē suam. scilicet ipse reprobū i nullo placare poterit. Et p̄ciū redemptōis anime sue. scilicet solue non poterit pro sui liberatōe: sed laborabit in eternum. Nec autem sētentia pulchre et plene fuit designata Dani. v. In sētentia data contra regē Balthasar. Ubi dicitur. q̄ balthasar cum fecisset grande conuiuium optimatibus. vxoribus et concubis suis. et biberēt in vasis aureis et argēteis que asportata erant de templo Hierosolimorū: laudaretq; deos suos. aureos et argēteos. ferreos ereos. ligneosq; et lapideos: apparuerūt digiti quasi hominis scribētis contra candelabrum in superficie parietis aule regie. Et rex aspiciebat articulos manus scribētis. et tūc facies eius commutata est. et p̄turbabāt eū cogitationes eius. Et compages renum eius soluebantur. Et genua eius ad seinuicē collidebantur. Et cum nullus sapientum curie legē potuisset scripturam. demū a Daniele lecta est. Mane. techel. phares. Eademq; die ipse Balthasar et regnum amisit. et vitā. interfectus a persis et medis. Moraliter exponēdo scdm Nicolaū de Iura. Balthasar qui interpretatur capillus capitis. significat supfluitatez: quia capillus nascitur ex supfluitate. Nec supfluitas reperitur i peccatoribus et in luxuria manifesta: quod signatur p̄ concubinas eius: et in gula quod designatur ex conuiuiis. Et in inepta leticia p̄ vinū figurata. Et adulatorū applaudentia in optimatibus insinuata. Et i supbia i vasis aureis demonstrata. Et in auaricia que fm apostolū ē ydolorum seruitus. Et in dijs

225
quos laudabat p̄signata. Que quide auaricia: vel ē cū violētia. Et hi sūt dii ferrei: qz sicut ferz domat oīa. sic isti sine misericordia cūcta auferūt. In ereis dijs signat auaricia q̄ ē cū fraudulētia: qz videt esse veruz et nō ē: quod fraude fit. In dijs argēteis apparetia. signat auaricia q̄ q̄ritur ex doctrina. quia argētum sonorum ē. In dijs aureis innuit auaricia p̄sidentium. p̄pter claritatem et nobilitatem ipsius auri. In dijs lapideis auaricia vsurariorum. qui ut lapides insensibiles et inconuertibiles fiūt. In dijs ligneis auaricia alioz illicite lucrantium. Cōtra hmōi igif diuino iudicio comparēs videt scripturam sētentie contra se dari per manum scribētē. Ubi sciēdū q̄ scribēs est pater: manus est fili. digitus ē spūs factus. Sicut ei digitus ē a manu et brachio. et manus tm̄ a brachio procedit: ita spiritus sanctus a patre et filio. et filius tm̄ a patre derivatur. In pariete notatur plenitudo assumpti hominis a dei filio. Aula est uterus virginialis. Candelabrum contra quod scripsit ē certitudo natural dictam. quia deficit naturalis cognitō in omnibus his p̄serutandis mysterijs. Et ideo dicit. aspiciebat articulos manus scribētis. Scriptura autē ē artitudo seu sētentia extremi examis. Scriptura igitur hec id ē sētentia auctoritative procedit a patre et filio et spūs factō. Manifestatiue vō a Ihu xpo de virgine nato: quia ut dicitur Ioh. v. Pater omne iudicium dedit filio. Scriptura que continet Mane. techel phares. significat quia in isto iudicio deus notabit omnes actōes hominis. Mane enim interpretat numeratō. Ponderabāt omēs circūstātiās. Techel enim dicit ponderatio. Sepabit omnes occasiones. Phares enim dicit diuisio. Et tunc sequitur i taliter sententia terror affectōis: quod notat i faciei mutatiōe. Error cognitōnis. quod signat in cogitātōnū p̄turbatōe. Meror afflictōnis: quod innuitur in renum dissolutōne. Terror despatōis quod ostēdit i genuū collisiōe. Cuz igif tā subtile sit illud examē: tā terribilis illa sētentia. Si iust? vix saluabit (ut ait petrus i canonica sua) impi? et p̄tōr vbi apparebūt. Ad qd etiā facit notabile exēplū. unde sup̄sit originē ordo carthusiensis. Cū enim circa annū dñi millesimū: parisius quidam doctor solēnis esset defūctus. sciētia et honestate vite famosus: delatū ē corpus eius ad ecclesiaz magno comitatu vniuersitatis et populi. Et dū feretro vbi iacebat i medio chori posito. celebrarent exequie: cūctis videntibus surrexit cadauer: et dixit. Ante tribunal xpi raptus sum. Quo dicto se deposuit ut p̄s. Ex quo cūctis stupētis decretū est die sequenti itēz proseq officium inchoatum

226

quo facto. cū cantaret lectio illa. Respōde
mibi q̄. surxit secūdo cadaver: et dixit. ac
cusatus sū. Et subito iacuit ut prius. Cresce
te autem admiratione in cunctis: placuit
et in sequentem diem tertiū sepulturā dif
ferri. Et cum iam exisset fama hec ī vniver
sam terram illam: factus est concursus ni
mius hominū. et clericis officiū fune
ris celebrantibus: surxit tertiū corpus illud di
cens. Iusto iudicio dei condemnatus sū. sic
q̄ priuatus ē sepultura: ex quo diuina sē
tia erat reprobatus. Et p̄ hoc aliqui ex
doctōribus seu secularib⁹. considerantes picu
la mūdi et futurum districtum examen: re
linquētes seculū. ordinē cartusienū sūda
uerunt: et sancte vixerunt. ¶ Sed cuiuslibet
lecto apparebit aspectus ipsius iudicis sicut
nix. suavis videlicet et delectabilis: et senten
tiam proferens dicet. Euge serue bone et fi
delis. quia ī pauca fuisti fidelis: intra ī gau
dium domi tui Math. xxv. Quod intrat in
aliquo loco. vndiq; circundatur a loco. In
trans ergo in gaudiū domi quod ē p̄fectus
vndiq; ab ipso gaudio circūdabit. Nā aspi
ciens supra et videns beatitē sūme gaudebit
Iuxta illud Ier. lx. Tunc videris et afflu
es: et mirabitur et dilatabitur cor tuum. scz
leticia ineffabili. Si ad infra respiciunt. id
ē ad damnatos. et intē gaudent: p̄pter qd
dicit ps. Letabitur iustus cum viderit vin
dictas. id ē punitōnes peccatorū. Nō q̄ lete
tur de malo alterius. sed de diuina iusticia
Si conspiciunt ad intra: gaudent de pura
conscientia et sua gloria. Iuxta illud. Exul
tabunt sancti in gloria letabuntur in cubi
libus suis. id ē ī conscientijs suis. Si respi
ciunt extra summe gaudent de societate in
numera tam preclara. Unde dicunt adinui
cem quod dicitur in Apoc̄a. Gaudeam⁹ et
exultemus: et demus gloriam deo. Et ut di
cit Bern. Illud est verum gaudiū quod nō
de creatura. sed de creatore accipit. quod cū
accepis nemo tollet a te. scz gaudium eter
num. Cuius compatōne omne pulchru⁹ fe
bū. omne dulce amarum: omne quod de
lectare potest molestum: et non solū aīa que ī
celum introducit gaudiū ineffabile susci
pit: s; et tota celestis curia. Unde et de s̄ctis
canit ecclesia: q̄ de eorum transitu gaudent
angeli et collaudāt filiū dei. In cuius etiaz
figuram. q̄n archa dei introducta ē ī Hieru
salem. cū magno tripudio oīm: in loco suo
collocata ē. ij Regū. vi. Sicq; recipit mer
cedem eternā. De sententia pene inferna
lis que datur cōtra reprobos: et ibi de septē

penis inferni. Capitulū Tercium.
Data sēntentia a iudice
supno. q̄libz vadit ad locū suū
vel ad infernū. vel ad paradīsu vel

purgatoriū. Et p̄m⁹ dicē pōt. Flabā et nō re
uertar ab terrā tenebrosā: et optam mortis
caligine: terrā miserie et tenebray. ubi um
bra mortis et null⁹ or̄do. sed sempitern⁹ hor
ror inhabitat. Job. x. ca. ubi tria notantur.

Primum est abductiuum infernalis cruci
ationis. Quia vadam.

Secundum est continuatiuum p̄petual⁹ af
flictōnis. Quia non reuertar.

Tercium est multiplicatiuum penalitatis
variatiois. Quia ad terram tenebrosam.

Quod ad primū quod. s. §. 1.

inducit ad dānatōz ē sciendū. q̄ amor terre
noy nimi⁹. ē p̄ma causa pctōy et dānatō
nis. Et hoc ē ire ad terrā. Vadit em̄ aīa pe
de amoris. Unde Aug⁹. Pes me⁹ ē amor me
us. Sicut dicit. Iust⁹ vadit ad celū p̄ desi
deriū. ita pctōz ad terrā p̄ inordinatū affe
ctū: et cū eo intrat septē vias difficiles: q̄ du
cūt ad infernū. Unde dicit ipi dānati ī infer
no. ut habet Sapie. v. **Vallati** sum⁹ ī via ī
iq̄tatis. **Ambulaui** vias difficiles. Et q̄
p̄ moralia meli⁹ intelligūt spūalia: nota q̄
septē sūt vie difficiles. **Prīa** ē via mōtuosa
via spīosa: via lutosa: via tenebrosa: via tu
multuosa: via sūptuosa: via tediōsa. ¶ **Di**
co p̄io. q̄ via mōtuosa ē difficil⁹ ab ābulan
dū: mōtuosa. i. montiū sicut patet ad sēsum
Unde hoies p̄ter fatigāt et subāt ī ascēsu: et p̄
pterea declināt tales vias q̄n possunt. Ista
moraliter ē via supbi: qua q̄rit p̄erse domi
nari alijs. magn⁹ reputari. exaltari. alios
deprimere. se extollere. S; certe laboriosa ē
via. Multū em̄ pturbanē tales. anxianē. sa
mulanē alijs. ut habeāt honozē intentum.
Unde dicit Grego⁹ ī mora. q̄ om̄e qd̄ hic emi
net. merozib⁹ plus afficiē q̄ honozib⁹ gau
det. S; supbus nō sētīt istū laborē. q̄ pau
cū hēt ad deū amorē. et multū ab mūdū. Unde
accidit de eo sicut de lepore. q̄ facillē ascen
dit ad montē currēdo. cū tamē p̄ter ascen
sus sit difficilis: et hoc quia habet crura an
teriora breuiora posteriorib⁹ crurib⁹. Sic
q̄uis facillē sit descendere p̄ humiliatōem q̄
ascendere p̄ elatōem et ambitōez: tamē quia
supbus crura anteriora. i. affectōem ad de
um modicam habet: et crura posteriora. id
ē affectōem magnā habz ad mūdū: ideo nō
sentit laborē sed facillē currit. Iuxta illō
Job. xv. **Curat** aduersus deū erecto collo
nouissima aut hui⁹ vie conducunt ad infer
num. et ideo caue. ¶ **Secūda** via ē difficilis.
quādo ē spinosa. i. plena spinis: nam transi
ens p̄ eam p̄anis apprehendit ab ipis. bila
cerat. pungit. cruentatur. et sic habet labo
rem. Ista via spinosa opus est auaricie. in
qua queruntur diuitie. assimilate a xpo spi
nis Luce. vii. Quia mentem dilacerant.
distrahendo a dei timore: pungunt p̄tinuis

solicitudinibus, timoribus et angustiis: cruciantur inducendo ad diuersa peccata, ut mendaciorum, prohibitionum, fallaciarum, piuriorum, usurarum, fraudulentiarum et hominum. **Sepias** (ait dominus auaritia **Osee. ij**) vias tuas spinis. **Terminus** huius vie est infernus. **Unde** apostolus dicit. **i. ad Thim. vj.** qui volunt diuites fieri incidunt delicta multa, que mergunt hominem in inferno: ergo caue. **Tercia** via est difficilis, quando est luto: tunc quia homo lubricatur, tunc quia pes inficitur in sceno, et cum difficultate distrahitur eum, tunc quia deturpatur, et talem viam, scilicet multum lutosam solent facere bestie. **Hec** autem est via luxuriosorum similes bestias, de quibus ait **ps.** Computruerant iumenta in stercore suo. **Difficiliter** autem trahunt pedem affectio: nis a luto voluptatum, quibus infinguntur. **De** his ait **ps.** Inquinatae sunt vie illius in omni tempore. **Quarta** via est difficilis, cum est tenebrosa. **Oportet** enim quod quis vadat palpando ne cadat in aliquod precipitium, quod non videt, timet etiam hinc inde capi a latronibus, et sic difficultatur. **Hec** est via inuidorum qui tenebrosi sunt, quod patet ex ethymologia nominis. **Inuidus** enim dicitur quasi non videns: quia bona aliorum videre non possunt nisi cum magna sui afflictione. **Tales** semper stant in timore ne alij habeant bona. **De** quibus potest intelligi illud proverbium. **ij.** Ambulant vias tenebrosas qui lesantur cum male fecerint, scilicet alijs hominibus, et exultant in rebus pessimis, id est casibus aduersitatum aliorum. **Quinta** via est difficilis, cum est tumultuosa, id est cum multi ambulant per eam, ita quod se comprimunt. **In** talibus enim vijs homines impingunt aliquando perstringunt. **Unde** et semel petrus dixit christo per talis viam ambulanti. **Preceptor** turbe te comprimunt et affligunt. **Hec** autem est via iracundorum, qui propter iracundiam suam multis et diuersis affliguntur: et conculantur contumelijs, clamoribus, rixis, iniurijs, obis et huiusmodi. **Et** his dicit **ps.** Contritio et infelicitas in vijs eorum. **Conterunt** enim temporaliter, et felicitate priuantur: quo ad animam, propter iram suam. **Unde** subdit **ps.** Et viam pacis non cognouerunt. **Sexta** via est difficilis, cum est sumptuosa, id est cum hospitia illius vie sunt in caro foro. **Mali** enim homines libenter vadunt per tales vias, ubi sciunt multum expendi. **Et** hec est via gulosorum, qui ut satisfaciant gule sue: non curant de tali difficultate, expedientes multam pecuniam in detrimentum anime et corporis. **Ideo** enim ait **Seneca.** cito morimur quia de mortibus pascimur, id est de animalibus mortuis, quod maxime faciunt gulosi, de quibus **ps.** Hec via illoz in scandalum ipsis: postea in

ore suo complacent. **Quis** enim recipiat scandalum sepe anime et corporis doloribus: tamen postea transacto dolore volunt complacere ori suo. **Septima** via est difficilis quando est tedirosa. **Et** hoc est quando est multum saxosa: vel tota plana et uniformis et nescitur terminus. **Hec** via est accidia: que insurgit ex duricia penitentiae, ac etiam quando aliquis vult semper occupari in vno aliquo: puta vel semper legendo, vel semper meditando et orando, vel semper manibus laborando. **Dicit** enim communiter quod via quando est totaliter plana, magis fatigat ambulatorem: quam cum est aliqua plana aliquando aliquantulum montuosa per colliculos et ratos est, quia in via plana et uniformi, omnes partes corporis simul fatigantur. **Sed** in via aliquantulum montuosa in ascendendo dum fatigantur genua et tibie, quasi refrigerantur crura. **In** descendendo autem crura fatigantur et genua, et tibie quasi pausantur. **Sic** in opere humano melius fertur labor, quando aliquis vno tempore legit: altero orat, alio in exterioribus vacat: quam si semper vellet legere, orare vel operari, quia ex tali continuatone uniformi alicuius rei, attrahitur communiter homo. **Exemplum** Anthonijs, quando vidit angelum aliquando laborantem, aliquando orantem. **De** via horum potest intelligi illud. **Est** via que videtur homini recta: et nouissima eius ducunt ad mortem, scilicet accidia. **Vide** enim aliquando alicui bonum esse semper se occupari exterioribus pro temporali salute vel spirituali proximi. **Alteri** multum legere: et per hoc intrant frequenter in mortem accidia, videlicet negligendo ea que sunt eis magis necessaria. **Quando** etiam non attendit quis ad premium, qui est terminus nostre vite cito fatigatur bonis operibus. **Cum** igitur quilibet harum viarum ducat ad perditionem. **Exite** eis: si vis mortem euadere. **Iuxta** illud **ysaie. lv.** Derelinquat impius viam suam. **Dicit** enim **Aug.** quod quicumque cum aliquo mortali transit, eterna anima illum trucidabit, inferni non purgatorij.

Quod ad secundum principium. S. ij.
pale dico quod pena infernalis domus est perpetua non habens finem. **Quod** notat **Job** in auctoritate prefata: dicens. **Non** reuertar. **In** inferno nulla est redemptio, ait idem. **Vide** enim forte alicui istud inconueniens esse et iniustum: ut cum culpa fuerit temporalis et ad tempus pena pro ea datur eternalis. **Sed** lex rationibus demonstratur iustissime animam in culpa mortali recedendam eternaliter cruciari. **Prima** est qualitas offese. **Nam** et in humana conuersatione quanto maioris dignitatis est offensus: tanto offensus maioris penam meretur. **Dando** enim alapa regi mortem meretur. **Dando** puero pro iniuria non habetur. **Cum** enim per peccatum homo quantum in se est, percusserit et offenderit deum

qui est dignitatis infinite meretur peccato: pena infinita. Pena autem infinita non potest esse secundum extensionem. quia sic consumetur natura: oportet ergo ut sit infinita secundum extensionem. id est secundum duritatem. et sic pena respondeat culpe. **Secunda ratio** est. quia manente causa debet remanere effectus: causa autem illius pene est culpa. Cum autem culpa mortalis post mortem ab anima tolli non possit. quia ut dicit **Dama.** Quod est homini: mors est. Angelo casus. Igitur debet semper manere pena. **Quod autem dicit Aug.** xiiij. q. ij. quod quibus sunt suffragia. scilicet per defunctis facta. vel ad hoc profunt ut plena remissio sit: aut ut tollerabilior sit ipsa damnatio. non vult **Aug.** propter hoc. quod pena damnatorum minuat per suffragia. ut quidam dixerunt: quia si sic esset: posset aliquis per suffragia multiplicata liberari ab inferno: quod hereticum est dicere secundum **Thomam** in. iij. **Sed loquitur Aug.** de his qui sunt in purgatorio quibus profunt suffragia vel ad liberationem vel ad penam alleviationem. ad quam damnati. id est condemnati sunt. **Dicitur enim** quod damnari cum deputatur ad penam. **Tercia ratio** est quia peccator quantum in se fuit. peccavit voluntate perpetua. Nam semper voluisset vivere ut semper potuisset peccare. quod autem peccator peccatum dimiserit quantum ad actum. hoc fuit ex parte dei qui per mortem subtraxit sibi facultatem: et ideo iustum est ut puniatur pena eterna siue perpetua. **Iuxta illud.** **Re maledicti in ignem eternum.** **Matth. xxv.** **Hanc rationem assignat Gregorius** in. iij. dialogorum dicens. Voluissent iniqui sine fine vivere: ut potuissent sine fine peccare. **Quod ostendit** quia dum viuunt peccare non desinunt. **Ad** magnam ergo iusticiam pertinet iudicantis ut nunquam careant supplicio. qui dum viverent nunquam voluerunt carere peccato. **Quarta ratio** est. quia ratio concupiscibilis et irascibilis errauerunt. proponentes finitum mimimum bonum. summo bono infinito. Nam diuitie. honores. voluptates et huiusmodi valde parum sunt bonum et mixtum cum amaritudine: deus autem summum bonum est: et non habet amaritudinem conuersatum ipsius: dicit sapiens. **Miser autem peccator** ut consequatur illud fragile bonum temporale: contemnit et dimittit summum bonum. transgrediendo eius precepta: et ideo quia in infinitum errauit. in infinitum debet puniri. **Unde dicit Chrysostomus.** quod Christus in fine reprobus dicit. ostendens quod iuste condemnet eos ad penas eternas. **Ego propter vos** homo factus sum: propter vos delusus. cesus: et crucifixus. **Ego super gloriam meam** vos habui et vos omnem rem vilissimam terre amplius dilexistis quam iusticiam meam et fidem. **Quinta ratio** est. quod peccator peccauit in eterno suo: et

ideo debet puniri in eterno dei. **Eternus** hominis est vita presentis. **Idcirco enim** est statim mercedi et demerendi. **Eternum** dei est alia vita quam semper durat. **Non enim** est inconueniens. ut culpa temporalis puniatur pena perpetua: cum videamus istud seruari in humana persuasionem. ut dicit **Aug.** in li. de ciuit. dei. xxi. **Nam** adulterium. homicidium. et huiusmodi quod committuntur secundum leges humanas puniuntur morte: et illud quidem maleficium temporale est. et cito transit actus eius: pena autem perpetua. quod separat a vita ista: et persuasionem hominum mors. quam ei inferre. ad quam nunquam reuertitur. **Sexta ratio** est. quod ipse peccator damnatus statim in inferno cum voluntate obstinata in malo semper. et obdit deum punitorem eius. **Unde et propter** obdium quod habet ad ipsum dicit **Iohannes** in **Apoc.** quod damnati cum manducauerint lignas suas. pro dolore blasphemauerunt deum qui habet potestatem super has plagas. **Ratio autem dicitur** et iusticia exigit: ut etiam dicit **Gregorius.** quod sicut penitentibus et veniam postulantibus: iudex debet misericordiam facere. ita obstinatis et contumacibus nullam debet veniam prestare: et ideo semper puniuntur iuste. cum semper sint auersi a deo et ei rebelles.

Quintum ad tercium primum. §. iij. **Principale.** dico quod notatur multiplex et varia pena in inferno. in eo quod dicitur. **Ad terram tenebrosam et.** **Ubi** signantur septem pene infernales. **Prima** est locatio vilitatis. quod ad terram. **Secunda** prauitas deitatis. quod tenebrosam. **Tercia** cruciatio igne: quia optam mortis caligine. **Quarta** ablatio refrigerabilitatis. quod ad terram miserie. **Quinta** excecatio veritatis. quod tenebrarum. **Sexta** associatio malignitatis. quod umbra mortis. **Septima** implicatio inordinabilitatis: quod nullus ordo. **Et tunc ad primum dico.** quod anima cruciatur in inferno ex vilitate loci ubi se reperit: patet enim ad sensum quia quando nobilis persona est abiudicata et clausa ab aliquo loco vili. puta si rex ponatur in carcere: etiam si nulla alia pena sensibili cruciaretur: ex hac solus incarceratione multum toleret. **Cum igitur** anima sit nobilissima regina. et sciat se esse creatam ad habendum dominium totius mundi: et sibi competat locus celi empirrei. qui est super omnes celos: et videat se detrusam in centrum terre: qui locus est in inferno infimus omnium. ubi etiam secundum **Basiliu** in sine mundi ponitur sex omnium elementorum. **Nam** ut ipse dicit: tunc proprietates elementorum lesive ab eis sepabuntur virtute diuina. et in infernum mittentur ad cruciatum malorum. **Ex tali igitur** carcere habet magnam penam. ultra alias etiam: et merito. **Quia enim** terram dilexit plusquam celum: ideo ad terram condemnata est. **Quintum ad secundum.** quod tenebrosam. **in lumine glorie priuatam:** secundum expositionem **Thome** super **Iob:** dico quod priuatur

tineant scientiā hic acq̄sitam. ⁊ maiorē ad
huc recipiāt: hoc tamē nō ē eis ad subleua
mētuz pene: s; augmētū: q; cognoscūt sua
culpa se priuari p̄fectione sciētie. que solum
habēt i supna patria quam valde optant.

Sexta est associatō malignitatis. id ē de
monioꝝ. Ante dicit̄ locus iste umbra mor
tis. Dicit̄ autē d̄yabolus mors. q; quātum
ē ex se nemi parcit sicut ⁊ mors. Et umbra
mortis. id ē similitudo: quia sicut mors pri
uat vita naturalī. ita p̄ peccatū d̄yabolus
animā vita spūali. Ante ysa. ix. dicit̄. habi
tātibo i regione umbre mortis. id ē i pecca
to. quod ē regio d̄yaboli: lux orta ē eis. Et
Apocka. vii. dicit̄. q; sedens sup equū palli
dum nomen illi mors. ⁊ infern⁹ sequebatur
eum. Congrue autem talē habebūt societa
tem. vt quos habuerunt incētōres in culpa
habeant tortores in pena. vt dicit̄ Gregoꝝ
libro moral. qui multipliciter verabūt eos
Ante dicit̄. v. **S**eruiētis d̄yaboli. sc; i
inferno: d̄yaboli. id ē demonijs. alienis. i. extra
neis ab omni misericordiā: qui nō dabunt
vobis requiē cessando. s. a penis. Tantus ē
horribilis aspect⁹ demonis: vt quidam reli
giosus videns eum in corpore assumpto ita
exterritus ē. vt exclamādo fortissime p̄ pa
uore semiuuius remansit. In se autē reuer
sus cū inquireret de causa clamoris ⁊ dese
ctōnis: respondit. Ex eo quia d̄yabolū vide
rat. Et cum interrogaretur de forma eius i
quit. nescirē nec posse vobis describē: sed v
nū vobis dico. q; si mihi daret̄ optio intrā
di in fornacē sūme succēsam. vel in ictu ocu
li demonē aspicerē: preeligerē ipsam forna
cē ingredi. vt habetur in vita fratrum. Si
ergo tantum terroꝝ incutit aspectus vni
us demonis: quid faciet ⁊ aspectus ⁊ conti
nua conuersatō cū innumerabilibus. **S**e
ptimū ē implicatō inordinabilitatis. cuz di
cit̄. vbi nullus ordo inhabitat. Sicut ordo
rep̄ inducit pulcritudinē ⁊ complacētiam.
ita ablatō ord̄is confusioē ⁊ displicētiam.
Et ex parte quidē dei puniētis. ē ibi sūmus
ordo: sicut ⁊ in cūctis alijs operibus eius.
Que enī a deo sunt. ordinata sunt. ait apo
stolus ad Ro. xiiij. Et ordinē quidem seruat
supbos cum supbis. auaros cuz auaris. lu
rarios cum luxuriosis puniēdo. Et hoc i
nuē Mathei. xiiij. **E**bi pabolice dicit̄ a pa
trifamilias seruis suis. id ē a deo angelis su
is. Colligite zizania i fasciculos ad combu
rendū. Erit enī vnus fasciculus oīm supbo
rū. Alius ypocritaz. Alius inuidoz. et sic
te alijs. Seruabit quoq; ordinē i exhibitōe
penaz: q; ei qui plura peccata cōmisit vel
grauiora. grauior pena dabit̄. Juxta illud
Apocka. xviiij. Quantū se exaltauit ⁊ i deli
ctijs fuit. s. pctōꝝ: tātū dante ei tormētū ⁊ luctū

Seruabit ⁊ ordinē illum quem ponit sapi
ens Salomon. Per que quis peccat: p̄ bec
⁊ torquet̄. Peccat enī miser homo p̄ creatu
ras male eis vtendo. ⁊ p̄ creaturas affligit̄
nonsolū ignis. sed etiā aliaz rep̄. Ante ps.
Ignis. sulphur. spūs procella: v; ps calicis
eoz. Et Salomon. Pugnabit pro eo. s. deo
orbis terraz cōtra insēfatos. Transibūt enī
(sicut ait Job) ab aquis niuū ad calorē ni
miū. Ecce ordo qui hic cōsuevit seruari ab
latus ē. Nā cū q̄s sustinet calorē magnum.
nō habet frig⁹ ⁊ ecōuerso. Et trāsēdo de v
no ad aliud sēt̄ refrigeriū salē i p̄cipio.
S; i inferno expiuntur ⁊ calorē ⁊ algorem
⁊ nullam habēt consolatiōem. Itē cū quis
patitur aliquob malū. nō timet illud. s; an
teq; patiat̄. s; i inferno ⁊ patiendo timet
⁊ timendo patit̄. Bene igitur ait ps. Mors
peccatoꝝ pessima. Prima enī que ē corpōra
lis est mala. sc; nature. Secūda q; ē criminal.
ē peioꝝ. Sed tertia que est infernalis ē pes
sima. Et iteo doctrina xp̄i ē obseruanda: p̄
quam ip̄a mors pessima euitat̄. Juxta illō
Johānis. viij. Si quis sermonē meū serua
uerit: mortē nō videbit in eternum.

De sentētia que datur pro his qui ascen
dunt ab celum. Capitulum. III.

Datur sentētia a super
no iudice erga fm gen⁹ hoīm. s.
om̄ino purgatoꝝ: q; liberi sunt
ab oī defectu. Et ista ē celi via.
p̄ quā incētēs anima cū a corpore sepatur
immediate puenit ad summā felicitatem ⁊
gloriam. De qua ps. **T**ibunt de virtute i vir
tutem: videbitur deus deoz in syon. Et vi
sio dei (vt ait Aug⁹) ē tota merces. Hāc do
cuit xp̄c tenere exemplo suo: dicens. Relin
quo mūdū et vado ad patrē. Johānis. xvi.
Relinquit xp̄c mundum. nonsolū quo ad
p̄sētiam corp̄alē: s; etiā quo ad conseruaci
onē mūdialē: liber semp ab oīm pctō. An
te dicebat ip̄e. Ego nō sū de hoc mūdo. Jo
hānis. viij. **T**uit ad patrē p̄ passionē. vt per
ascēsiōē paret nobis locū. **A**duocatus no
ster factus apud patrē. Ante dixit disci
pulis. **E**labo vobis pare locuz. Johā. xiiij.
id ē ad p̄patū vobis regnū ab eterno: vob
disponēdo p̄ gratie infusiōē ⁊ vestrā exer
citatiōem. Enī apls ad Gal. ij. **T**rabidit se
metipm pro nobis xp̄c: vt eripet nos de hoc
seculo nequam. Et hoc faciens sc; reliquēs
seculū inq̄tum nequam: dicit̄ potest. Relin
quo mūdū ⁊ cetera. **E**bi tria nota.
Primū est egressus a loco animū inficiē
te. **i. ibi. relinquo mundum.**
Secundū est progressus in bono ad celū
dirigente. **i. ibi. Elabo.**
Terciū est accessus in termino desiderii i
plente. **i. ibi. ad patrē.**

Quod ad primū sciendū q. S. j. mundus fm aliquos dicitur p antifrasi. eo q mundicia caret. Sic piscina que pisce caret. **U**n̄ Aug. O mūde imūde. q te diligunt nō te norūt. Qui aut voluerit amīcū eē hui mūdi. inimicū dei p̄stituet. Et iō reliquēbus ē mundus. Sex em̄ genera maloz repiuntur in ip̄o notata p litteras ipsius dictionis. **P**rima est multiplicitas malignitatis. **S**ecūda est vanitas mutabilitatis. **T**ercia est nullitas tranquillitatis. **Q**uarta est defectuositas veritatis. **Q**uinta est varietas periculositatis. **S**exta ē seruitas corruptibilitatis. **Q**uod ad primū dicitur. j. **J**ohā. v. Totus mūbus i maligno positus ē. i. in malo igne scz auaricie. concupiscētie. supbie. 7 aliorū viciozum. Et ideo in figurā huius legit **J**osue. vj. q. Hiericho tota igne succensa est: p̄cepitqz dñs vt de rebus illis nullus de populo suo aliquid sumeret. Et quia Achan contra mandatum fecit aliquid subripiendo lapidatus fuit. Hiericho interpretat̄ luna. qz sicut ip̄a ē aliqñ plena. aliqñ media. aliqñ do vacua i apparētia lumis: ita i mundo aliqui sunt pleni temporalibus. aliq vacui. ali qui mediocriter se habent: 7 pene omnes i cēdit ignis cupiditatis: que ē radix omnīū vicioz. vt dicit̄. j. thimo. vj. Et qz bonorū auctori inherere non valet. nisi cupiditatem fundit? euellam? vt dicit Gregori? dif. xlvij. **J**ō dñs prohibet accipe res Hiericho id ē vicia mundi. Qui vō accipit mortem p̄petuam incurrit. sicut Achor corpale. **U**n̄ j. **J**ohā. ij. dicit̄. Nolite diligere mundū. nec ea que i mūdo sunt. i. vicia que sūt i mundanis: qz qui mundum diligit. nō ē caritas patris i eo. Et ps. liij. Exite de medio eius: scz babilonis. que interpretat̄ confusio. significans mundū plenū confusione peccatorū. Et i mundū ne tetigeritis. i. mūdo immūdo affectū nō adheferitis. vt possitis dicē. Relinquo qz. **Q**uod ad scdm dico. q i mūdo ē vanitas vertibilitatis seu mutabilitatis. ppter quod ait ap̄ls. j. ad **C**orin. vij. Qui vtunt̄ hoc mūdo sūt tanq̄ nō vtentes. i. ita vtant̄ rebus mūdi q i eis finē nō p̄stituāt. nec vt rebus pmanētibus inhereāt. Et subdit. Preterit em̄ figura hui mūdi. nō quidē quo ad substantias: sed quo ad supficalem quā nature habet formā. et quo ad apparētiam. Apparent em̄ diuitie delicie. honores potentie. 7 hmōi magna bona. que omnia cito deficiunt. Unde 7 i figurā. regionē sobome q videbat̄ vt paradus deliciaz. iussit dominus **L**oth iustū cū familia sua egredi. ne i uolueret igne 7 sulphure viciozum. 7 eterne damnationis cum eis. combusta illa regione. vt habet **Gen. xix.** Dicit magister histo

riaz. qz ibi ex arboribus nascūt̄ qdā fructus pulcherrimi aspectu. s; ipsis aptis n̄ repit̄ i eis nisi fauilla. fetor 7 cinis. Sic 7 ex mūdo vbi apparet mlta pulcritudo: temū finis ē fetor vicioz. Ignis tormētōz 7 cinis mortuoz. Et quis oīa que sūt i mūdo mutabilia sint. ppter quod fm **J**sidoz. Mūbus dicit̄ a motu q pmaxie mutabilitatis repit̄ i homie mūdi. **I**deo dicit ps. Vanitas vanitas oīs homo viuēs. i. tota vanitas seu mutabilitas ē i homie: ita vt dicat **J**ob. xij. Fugit velut umbra: 7 nunq̄ i eodē statu pmanet. Mutat̄ em̄ de etate i etatem: de sano i infirmū et econtra: de frigore i calorē et ecōuerso. de gaudio i merore. de odio i amorem et ecōuerso. de sapiente i insipientē: de una falsitia cogitationum ad aliam ymaginatōne. de libero in seruum: de diuite i paup̄imum de domino in captiuum. de gloria i ignominiam 7 huiusmodi. Et sic (vt dicit̄. j. **J**ohā. ij) mūbus trāsibit et cōcupia eius. Cū autē oīs motus sit qd̄ impfectū respectu quietis. 7 naturaliter appetat̄ pfectum nō impfectuz ergo reliquendus est mūbus. **T**ercia miseria mūdi est nullitas tranquillitatis. Unde saluator noster inquit. In mundo pressurā habebitis. in me autem pacem: **J**ohā. xiiij. Nec mirz. quia cū mūbus habūdet iniquitatibus. habere pacē non valet: quia non est pax impijs dicit dominus. Sed xpc est qui habet 7 dat veram pacem et pfectam. Et i signum huius dicit **Di**ere. qz scrutando antiquas historias. semp̄ repitur mundus pace caruisse. et bellis innumeris lacessit. vsqz ab aduentū xpi i carne. Tūc em̄ fuit plena pax p orbem. ad ostendēdū qz ip̄e xpc tunc natus. est pax nostra: actor et amator pacis 7 dator. Unde dixit discipulis **J**ohan. xiiij. Pacem meam do vobis: pacem relinquo vobis. Non quomodo mūbus dat ego do vobis. Pax mūdi. id ē amatoz mundi: ē gaudere in temporalibus: triūphare in bonoribus. delicijs affluere. tribulationibus carere. Cōcordare inuicē i peccatis cōmittendis: nō contristare prauos i vicijs corrigendis. S; hoc modo xpc nō dat pacē. sed pax eius ē subiectō carnis ad spiritum. dilectō animi ad proximū. conformatō voluntatis sue ad deū. Et hanc vtiqz mūd̄ dare nō potest pacē. vt canit ecclesia. Quātū autē mūbus careat tranquillitate et pace interiori et exteriori. omnibus patet: cū vix reperitur dom̄ vna. i qua non contigat frequēs discordia. Sic et p̄ma dom̄ ade. habuit beluz inter filios. Et archa **N**oe inter fratres. Et scola xpi inter discipulos. Cū igitur tranquillitas et pax multū appetatur. et i mūdo parum habeatur: ergo reliquendus est. **Q**uarta miseria mūdi ē defectuositas vi

232 tatis seu cognoscibilitatis. An saluator no-
ster Iohs. x. vij. inquit. Pater sacre mundus
no cognouit. Sed neq; ipsum xpm dei fili-
um intellexit. ut dicitur Iohs. pmo. Mundus
eu non cognouit scz verbum incarnatum.
Ipsam quoq; spiritum veritatis pcipe non
valet. put saluator dicit discipulis suis. Spi-
ritum mundus non potest accipe: quia no
vidit eum nec scit eum. De diuinis igit pa-
ru vel nihil scit seu cognoscit mundus. ubi
est summa et pfectissima veritas. De huma-
nis et naturalib; paucissimas cognoscit ve-
ritates per scientiam. Nascitur siquidem ani-
ma nostra fm philosophu sicut tabula rasa
in qua nihil est pictum. Et si postea aliqua
abbiscat: tamē cum multa difficultate: et te-
poris prolixitate. et frequēter mixta falsita-
te. Unde et omnes philosophantes qui spiri-
tum veritatis non acceperunt. in multis ez-
rauerunt. Propter quod dicit apostolus q
sapiētia huius mundi stulticia ē apud deuz
Et iterum. Stultam fecit deus sapientiam
huius mudi. j. ad Corin. iij. scz appare. dum
p effectū ostēdit se posse agere quod illi di-
cebant impossibile: nesciētes dei omnipotē-
tiam. Unde apte figuratus ē mundus p egi-
ptum. que interpretatur tenebre. que et ita
densissimis tenebris flagellata est. ut per tri-
duum alter alterum videre non possz: nec
de loco moueri suo. Et ipsa dicitur mater
supstitionis et ydolatra. de qua Egipto iussit
dominus exire populum suum. Cū ergo te-
nebras horreamus: et lucem veritatis natu-
raliter appetamus. relinquēdus ē mūd; et.
¶ Quinta miseria est varietas periculosi-
tatis. Qui nauigant mare (inquit sapiēs)
enarrant pericula eius: quia scz frequēter
ea experiuntur. Mare autem amarum fm
doctores. signat mūdū. Quia scdm Bohe-
tium. Felicitas huius mudi multis amari-
tudinibus resperla est. Nauigant autē qui
conuersantur in mundo: et hi expiuntur pi-
cula eius. Qualia exptus ps. ait. Pericula
infernī inuenerunt me. Naz cum lapsus de
alta cōtemplatōne et pfectione in adulteri-
um et homicidiū. periculum incurrit in-
trandī infernum. Et sic discurre vales p ex-
empla sanctorum et lapsus eoz: ut Ade. sau-
lis. moysi ad aquas contradictōis. ezechie.
salomonis. iude proditoris. nicolai ex septē
dyaconibus et i vitispatruz: et clare videbis
picula varia et noxia mundi. que sine dei ad-
iutorio vitari non possunt. Solutus xpc om-
nia euasit pericula. quia impeccabilis erat
Et scdm hoc potest intelligi illud dictuz iu-
deis. Vos de hoc mundo estis. Ego nō sū de
hoc mūdo. s. piculis vicioz subiect; sicut et
vos. Unde bñs Anthonius videns i oratōe
mūdū laqueis plenū. cōnectētib; seinuicē

exclamauit. O quis istos euadet. s. laqueos
piculorū. et respōsū fuit. Sola humilitas.
In cui; figurā discipuli nauigātes cum xpo
orto piculo naufragij: clamauerūt hūiliter
dicētes. Domine salua nos pīm; Cū autē
naturale sit euitare picula. ergo relinquen-
dus est mūdus. Relinquo mūdū et.
¶ Sexta miseria est seruitus corruptibilitatis.
De qua apostolus ad Ro. viij. Ipsa creatu-
ra liberabit. s. egrediendo p mortem de mū-
do a seruitute corruptōnis. i. corpis corru-
ptibil. Multipliciter em subijcitur: parti
necessitatibus: parti voluptatibus corpis.
et frequēter vincimur ab appetitū eius. id ē
sensualitatis. Dicit aut. ij. pe. ij. A quo quis
victus ē eius et seruus ē. Narrat i libro de se-
ptem donis: q cū qdaz nobilis fuisset ingre-
sus religionē: ei; german; hoc audito cū es-
set miles et potens: disposuit i mēte illuz re-
ducē de religionē. Unde sumēs secū arma et
socios. cū illa die nō possz ad monasterium
applicare: cōtigit eū i silua dormire: ubi ha-
buit talē visionē. Videbat sibi quiescē in a-
meno prato: et tres a dextris et a
sinistris. Et ceperunt dicere
pugnemus adinuicem. Et cōcordantib; ab
hoc dixerūt. Manifestem; prius nomia no-
stra. quilibet dicat suū. Dicit ergo primus
eorum qui erāt a dextris. Ego vocor pulcri-
tudo. Dicit secūd; et ego sanitas. Tercius; di-
cit. ego sum iuuetus. Quartus ait: ego for-
titudō. Quis; ego diuitie. Sextus ego spes
vana vite. Eoz aut qui erant a sinistris. di-
xit pīm; Ego vocor infirmitas. Secūd; ego
voco: senect;. Tercius; et ego mors. Incipit
ergo bellare infirmitas contra pmos duos
qui erant a dextris. s. pulcritudinē et sanita-
tē. et prostrauit eos. quia infirmitas aufert
pulcritudinē et sanitatē. Senectus pugnat
cōtra alios duos. s. fortitudinē et iuuetutē
et eos deiecit et prostrauit. Demū mors con-
tra diuitias et spem vite et aufert eos de mū-
do. Dicūt tādē isti tres. Occidam; nūc istuz
iuuenē. Qui hoc audiens: ex pgefact; valde
timuit. Et cū venisset cū socijs ad monasti-
um. et narrasset germano visionē. Exposuit
german; ille visionē. s. q; pratū amenū erat
mūd; i quo quiescebat. et sex iuuenes erant
sex q; sūt in mūdo. que videntur magna esse
sz omnia deficiūt. Et sic induxit eū ad cōtē-
ptum ei;. Sz ista ē differētia inter bonos et
malos: quia boni etsi ad horā seruiūt se sua-
litati. nō tamē vt dñes eis. Mali aut serui
efficiūtur ipsi; sensualitatis. Xpc aut etsi vo-
lūtate fecit se subiectū necessitatib; corpis
vt fami cū esuriret i deserto: siti cū ab fōte;
Jacob sitiret: tamē nūq; vel ab momētū se-
sualitati seruiuit pter ratōem. Et sic potest
intelligi illud dictuz discipul. Jam nō sum

in mundo. et hi in mundo sunt. non rogo ut tollas eos de mundo: sed ut serues eos a malo. ne scz in eis dominetur iniquitas. Relinquebus ergo mundus: sicut et seruit' abijciēda. ut cū xp̄o dicat. Relinquo etc.

In secūdo principali .S. ij.

notat pgressus i bono ad celū dirigēte. cuz dicit: vado. Quis xp̄c nō tūc actualiter iue rit ab patrē p̄sentia suā corpālē ad celū de ferēdo. sed i ascēsiōne sua: p̄pter quod expo ni pōt. vado. i. vadā. quod de p̄p̄quo erat fu tur: tamē cōtinue actualiter ibat ab p̄m aia ei'. vidēdo et fruēdo eius diuinitate: ac etiā quotidie p̄ electos suos q̄ sūt membra eius vadit ad patrē. Sunt autē sex vie qui bus relinquēdo mundū in morte immedia te itur ad patrē celestē. scz i h̄m xp̄m.

Prima est martirij tolerationis.

Secunda est baptismalis purificatiōnis.

Tercia est intensualis compūctōis.

Quarta est virtualis p̄fectōis.

Quinta est diuinalis tribulatiōnis.

Sexta est indulgētiā plene p̄cessiōnis.

¶ Etū ad primū. cōs sentētia doctoz ē. q̄ qui martiriū suscipit p̄ fide xp̄i. vel etiam p̄ quacūq; virtute p̄seruāda vel exercēda. de cedens imēdiatē ingredit celū. Unde cantatur de sanctis martiribus. Sancti tui mirabile cōsecuti sunt iter seruiētes p̄ceptis Et paulopost. In mari rubro apparuit via sine impedimento. via. s. ad celum. In mari rubro scz effusione sanguis. sine impedimē to. s. culpe vel pene debite. que tollit p̄ mar tiriū. Unde i Apoc̄ka. de martiribus dicit. Lauēūt stolas suas. id est animas. et canbi das eas fecerūt. i. purificatas i sāguie agni id ē in passione xp̄i. quē sicut imitati. Dunc et Ciprianus i sermone. O dēdicata passio et gloriosa cōfessio: absoluit p̄ martiriū ani ma a vinculo carnis: et i celo cū triumpho eleuat ab angelis. Et p̄pterea dicit extra. de cele. mis. Cū martire. q̄ iniuriā facit marti ri qui orat p̄ martire. qz videlicz indubitā ter credit ad celū euolasse. Et qui sūt in cel lis. cū nullo bono careāt: alioz nō indigēt suffragijs. Quod etiā p̄ plura exempla ostē sum ē: animas martiꝝ subito polare ad pa trē celestes. Sicut legitur de Tiburcio et va leriano: quozū animas vidit max̄im' i pun cto martirij ascendē celū. Et beata Emerē tiana collactanea b̄te Agnetis. sine bap tismo aque baptizata. p̄prio sāguie fuso. ad ce lū euolauit et multis alijs. **¶** Secunda via imēdiata ad celum est purificatio bap tis malis. In cuius figuram filij israhel viā fa ciētes p̄ iordanis fluiuius. eo transacto imē diatē intrauerūt terrā promissiois. Jorda nis in quo xp̄c baptizat' est. et inde collata ē virtus in baptismo. signat baptismū. Per

hunc transit cū Josue. qui baptismū recipit et i h̄m fide. Et hic ē effectus eius ut sanctifi cat' intret in regnū celozum. signatum per terram p̄missionis: si tūc moritur quātacū qz peccata originali addidissz. Et ad hoc o stēdēdū. baptizato xp̄o apti sunt ei celi. et vox patris intonuit. hic est filius meus di lectus. Quod intelligitur nō solū de xp̄o s3 et de quocūq; baptizato debite. inquātū. s. fi lius ē p̄ adoptiōnem. Filio autem debet pa terna hereditas. Hāc viā tenēt oēs paruu li baptizati decedentes ante vsū ratōis quia scz subito euolāt: et ideo pro eis orare nō o portet: etsi qd officiuꝝ pro eis fiat in eccle sia. magis fit ad p̄solatōez viuoz q̄ pro ad iutorio ipsorum. **¶** Tercia via est intensio nalis compūctōis. De qua potest intelligi illud ps̄. In mari via tua. id ē in magna a maritudine compūctiōnis est via dei ad celū Nō tamē quecūq; compūctiō seu cōtūtō est viā imēdiata ducēs ad celū. cū quis decedit sed oportet q̄ sit valde intensa: ita q̄ aufe rat omnē culpam et debitam penā. De qua dicit in treñ. Magna est velut mare contri tio tua. Hanc quia habuit bisinas latro scz ille qui cum xp̄o crucifixus est a dextris ei us. audire a xp̄o meruit. Hodie mecū eris in paradiso. Nō enī martirium fecit illū su bito decedentē paradisu introire. quia mar tir nō fuit. cum pro suis sceleribus damna tus fuerit. nō pro fide: s3 p̄pter maximā sui compūctōem. Hanc etiam crebit' habuisse Maria magdalena: que cū lacrimis suis la uit pedes domi Jhu. Similiter et de quadaꝝ meretrice legit. q̄ audita quadaꝝ p̄dicatiōne tanta compūctōne et lacrimaz effusione ad confessionez accesserit. q̄ in p̄cessu ipsi' pre dolore mortua est. Et cū p̄dicator dubitās se ei' salute recommendaret populo: vox o celo audita est. q̄ nō indigeret illa eoz ora tōibus: sed potius ipi suis: quia imēdiatē ab celuz euolauerat. Et de h̄mōi tā intensa compūctōe ad lrām intelligit illud dictum Augu. q̄ vera penitētia ad puritatē bap tis mi conatur adducere penitēte. **¶** Quarta via est virtualis p̄fectōis. De qua prouer. iij. Justoz semita quasi lux splēdens p̄fecit et crescit vsq; ad p̄fectū diē. id ē p̄fectā con uersatiōem. Hec p̄fectō p̄sistit in p̄fectissima caritate: que s̄m aplm ad Col. iij. ē vinculū p̄fectōis. Qui' effectus et signa sūt martirij desiderium. pro dei honore et p̄imi salute: carnē spiritui subiectā experiri. sedatū esse satis a passionibus. et si aliqn aliquātulum insultū eam sentiat. cogitatōes turpiū non multū molestari deū. animo occupari p̄ cō templatōem. Eōcipe visionis eius affectuz peccati obiū. mūdi fastidiū. vitā p̄ntē i pa tiētia h̄e: mortē i desiderio. i alijs exercitijs

234 nisi quātū caritas urgeat nō delectabiliter occupare: s; magis cōtemplatōi et lectōi vacare. Per hanc viā hortatus ē dominus Abraham incedē. cū ei dixit. Ambula coram me et esto pfectus. Gen. xvij. i. totaliter dirige mētē tuam ad me: omnia ad me referēdo. et mee volūtati te subiiciēdo. sic eris pfectus. Hanc pfectionē intrauerat apostolus cum dicebat. Cupio dissolui: et esse cum xp̄o. Et iterū. Que retro sunt oblitus ad brauiū supne vocatōis festino. Quicūq; pfecti sumus hoc idem sētiamus. Hāc cōsecuti sūt viā pfectōis. Beatus Bernardus. bñdictus. dominicus. franciscus. thomas. et alij. Et ideo subito eis apte sūt ianue celi immediate i eorum transitu. ut patet ex eorum legēdis de eorum transitu p varias visiones. Et ad hanc viā pfectōis intrandam institute sunt religiones sancte: et cēmonie et statuta earum sunt admimcula et media ad istam viam. Et cuz p medium veniatur ad extremū. qui feruenter non tepide progrediendo. non retrocedēdo: voluntatem propriā abnegādo: nō superioribus detrahēdo. non ocio et confabulationibus et murmuratōnibus vacando: s; pijs exercitijs. oratōni. deuotōi. contemplatōni. in officio attentioni insistēdo: cū his infimum se extimando. Sic qui p huiusmodi media ad pfectionē veniēs celum introibit. Nā scdm. b. Tho. in sūma (pie creditur) religioso i susceptōe habet p̄cipue professorū debito modo omnia peccata sibi remitti. etiam quo ad penas. Et in. iij. sūmā inducit sētiam que habetur i vitis patrum. scilz q; sup hmoi eadem gratia descendit. que sup baptizatos. Et deuotus Bernardus dicit. q; tales confidentius moriūtur: et copiosius remunerantur. Quia via ē tribulatōes patie ter tolerare. Sapientie. x. dicit de hac. via. Iustū deduxit dominus p vias rectas: et ostēdit illi regnum dei. Et paulo post. Honestavit illum in laboribus. Quasi labores et tribulatōnes sūt vie recte: p quas ostendit deus pueniri ad regnum suū. Propter quod et ipse dicit. Diere. xxxj. Abducam eos p torrētes aquas p vias rectas. Torrētes aquarum signant tribulatōnes magnas. Et act. xiiij. dicitur. q; p multas tribulatōnes oportet nos intrare regnum celoz. In cuius figuram dominus poplū suū nō p viam planam seu propriā. que erat breuior et facilior: sed per vias deserti circumduxit. ut habet Exo di. xiiij. que via erat multum aspera. et in ipsa sustinuerunt multos labores et temptatōes: et exinde intrauerunt terram lacte et melle manātem: que signat celestē patriam paucissimi tamē intrauerūt. quia et pauci sūt qui viriliter aduersis vtant. Ad quod etiaz facit quod ait Grego videlicet. Ab ele-

ctis suis de maclas pctōz tēpali afflictōne curat absterge: quas i eis in eternū nō vult vidē. de pe. dis. j. Si pctm. Nec tamē ois tribulatō et afflictō liberat hoiez a pctō: s; cōtritū et hūiliatū. Nec etiā p̄tritū liberat ab oimī pena p̄ter. s; a quota. i. certa quātitate pl⁷ et min⁷ fm patiētā et deuotōem sustinetis et grauitate doloris: et diurnitate tēpis. Et tot possz quis sustinē et tādū de uote. q; plene purgat in fine subito ad celestē patriam euolaret. Exēplū de lazaro mē dico ulcerib; pleno. portato ab āgelī sinuz Abrahe. luc. xv. Et silr de tarilla et seruulo i. iij. dialogoz. Sexta via ē indulgentiaz: q; dicunt p̄larie p̄cesse p̄cularib; psonis i articulo mortis. v̄l alicui ecclesie: q; sol⁷ papa potest conferre. Et de hac potest intelligi illud Isa. xxxv. quia hec via sancta vocabit. et Ecclesiastici. xvij. Penitētib; dedit viā iusticie. Signāter dicit penitētib; q; ipenitētib; nulla valz indulgētia. Per indulgētiā ipam appellat viā iusticie: dū videlicet debita pctōz. i. pene ad quas sūt obligati: nō ex obrupto dimittit: s; facit sibi solui de thesauro eccle. s. merita seu satisfactōes xp̄i et scōz p eum cui cōmissus ē talis thesaurus. s. papā. Exigūt etiā ibi quedam iusticia equitatis: ut. s. papa discretē et ratōnabiliter concedat: et recipiēs id quod iniungitur in forma indulgentie adimpleat cū plena deuotione: et talis nisi ponat obstaculū scdm. Ray. et Hosti. decedens immediate ad celum euolat. Per aliquam igitur istaz viarum. oportet quemlibet incedere si vult possz dicē. Elabo ad patres. s. imediate post mortem. Si tibi dura videtur via martirij p̄ma. saltem incede p quitam. Nam fm grego. Martires sine ferro esse possumus. si patiam in aīo teneam. Si secūdā viā egresus es. s. puritatē et innocētiāz baptisimālē. intra p terciā. s. p̄fecte penitētie. Si peccatōz pondere grauat. temp⁷ nō videt tibi posse sufficē ad satisfaciendum ingredē monasterium. ut consulte Stephanus papa quōdā scelerosū: humiliare sub manu abbatis seu alteri superioris. ut deus refrigeret aīaz tuā. xxxiiij. q. ij. Ammonē. Si autē dur⁷ tibi videt hic sermo: ad indulgētiāz recurre debito modo. Et possunt ista sex media euolādi ad celum. signari per sex ybrias aque reptas in nuptijs ob purificatōz. Nec oīa valēt ad purificandū pctā. et he sūt i nuptijs eccle militantis decorate p̄sentiaz xp̄i. ut habet Joh. ij. Aq̄ autē i vinū p̄uertit. q; tales vie et status sūt aspere et difficiles: s; cōuertunt i vinū suauē spūalis p̄solationis.

Q̄tū ad ter⁷ **S. iij.**
cum scienduz q; attingendo

ab patrem celestem et p essentia ipsum vide-
to. implet omne humanu desideriu. Ante
et philippus dixit Job. xiiij. Ostende nobis
patrem et sufficit nobis. Nihil enim aliud est
ad sufficientia. Non enim sufficiunt panes
trientorum denariorum inquit ipse philip-
pus. Denarius ymaginem regis habes. est
angelus intellectualis. homo rationalis et
scriptura diuinalis. Quolibet horum habz
in se ymaginem regis eterni. Centenarius
signat perfectionem: quia quatuorqz ages-
lus et homo. et scriptura sit quid perfectu.
et totaliter et plene possideatur. non sufficit
panis. i. refectio eius ad sufficientia. etsi ali-
qualiter reficiat. Sed pater pfecte reficit.
Qui autem videt patrem: videt et filiu et spi-
ritu sanctum in vna deitate. Et hec e inquit
saluator vita eterna. vt cognoscant te solum
deum patre. et que misisti. s. p incarnatōem
attributa spiritui sancto ihm xpm in huma-
nitate et deitate vnitū Job. xvij. Quō autez
miseretur pater filiorum ait ps. Misertus
est dominus timentibus se. Bonus pater. et
si filij eius delinquāt corrigit. Et de ambro-
sius. Non semp osculatur pater filios: sed
aliquādo castigat: et cum castigatur qui di-
ligitur. tūc circa eum pietas exerceat. v. q. v
Sic et deus pater castigat suos in presenti.
Et quia humiliantur: et vt legitimi se ha-
bent. timorem filialem ostendentes ad patre
ipsum: dimittit eis hereditatem. Sic et pa-
ter celestis facit electis suis. vt sit fm aplm
Heredes quidem dei. s. patris: coheredes au-
tem xpi. Dicitur autem pater misericordia-
rum et deus totius consolatōnis. qui conso-
latur nos in omni tribulatōe nostra. s. quā
in presenti habuimus. ij. ad Corin. i. Pater
quidem dicitur misericordiaz: qz et hic
subuenit miseris nostris: et illic liberat ab
omni miseria. Pater est consolatōnis. pben-
do gaudium supne fruitōnis. Et quo ad
primam miseria mundi. s. malignitatē pec-
catorum ppter que affliguntur homines et con-
scientia remordet. liberat deus pater et con-
solatur in regno: quia nihil coinquinatum
introibit in illa. et faciens abhominatōnem.
sed sine macula sunt ante tronū dei. vt habe-
tur Apoca. xiiij. Nullus enim ibi peccare po-
test. Et de saluator Luce. xij. Cōplacuit pa-
tri vestro vobis dare regnū. Sed regnū ei?
vt dicitur Dan. ix. non corrupet. s. p ali-
quod vitiū. Liberat scdo pater ipe a mi-
seria mutabilitatis. quia anima mutari nō
potest nisi per sanctas cogitatōnes et affe-
ctiones. non discurrendo de noto ad ignotū
sed simplici intuitu veritatem accipiendo.
Corpus etiā postea nō variabitur de etate
in etatem. de sanitate in infirmitatem. de di-
uite ad pauperiē: nec alijs modis. Et de di-

citur Isale. xxv. q in cōuiuio quod dominus
celebrabit i monte. Faciet inquit dñs i mō-
te hoc cōuiuū pinguiū. Et paulo post sub-
dit. Et mortē precipitabit in eternū. Muta-
bilitas fm Hiero. est quebā mors. Et de Ja-
cobi. i. Omne donum pfectum desursum est
descendens a patre luminum. apud quē nō
est transmutatio. Liberat tercio a nulli-
tate tranquillitatis. i. a guerris. discordijs.
et alijs inquietatibus. que versantur i mū-
do. Nam ibi sedebit populus in pulchritudi-
ne pacis et requie opulenta Isa. xxxij. Pul-
chritudinem appellat ipsum ordinem pacis
sūmum. Requiem opulentā trāquillitatem
ad multa se extendentem. Nullus enim ibi po-
test egredi ciuis nec intrare hostis: imo nec
appropinquare ibi fm Alcuinū. Nulla pul-
sat honoris ambitō. Nemo irascitur. nemo
leditur. Insidie demonum nulle: sed cōsona
cuncta. et iocunda sunt omnia. Ex pdictis
enim vitijs sequuntur discordie et alia vitia.
Sed ibi nulla dissensio. nulla seditio. nulla
contentio: sed omnes cōcordant in vna vo-
luntate. quam dei esse constituūt. Est igitur
hic pater princeps pacis et futuri seculi.
Liberat a quarta. s. defectus cognitōnis.
Tenebre enim vitiōrum operiūt terram. et ca-
ligo errorum populos Isa. lx. Sed in illa
patria oēs scient me a maiore vsqz ad mino-
rē Hiero. Et hec sciētia pfecta ē et clara. Et
de et Aug. de ciui. dei allegās plotinum. seu
porphirium eunuchū: dicit. Egrediedas eē
animas a corporibz ad patriā. ibiqz patere
omnia. Et de dixit xpc Luce. xxij. Disposu-
it pater meus regnū. vt edatis et bibatis sup
mensam meā in regno meo. Mensa ista est
ydea diuine mētis. in qua tot sūt fercula. Et
sunt creature cum virtutibus suis: que om-
nes in se pserate vnum faciūt put sunt in
ipso deo. Liberat a quinta. s. a periculis:
quia ibi nullū periculū. nec quo ad animā.
nec quo ad corpus. Sicut enim hic corp? ele-
ctorum fuit subiectū spūi. ita ibi pfecti? subi-
cietur. subito exequēdo quod volūtas appe-
terit que nō nisi rātionabilia desiderare po-
terit. Et sic nullus peccare potest. Et hoc ē
quod dicit saluator Job. x. Nemo rapiet o-
ues meas. i. electos de manu patris mei. pre-
cipue in regno. Sed etsi hic aliquādo rapiū-
tur a dyabolo tandem reuertuntur. Libe-
rat a sexta. s. a seruitute corruptōis: qz om-
nes defectus quos hic patimur. famis. sitis.
infirmitatis. et hmoi auferet. Et de Apoca.
xxj. dicit. Absterget deus omnē lacrimam
ab oculis sanctorz: et nō esurient nec sitiēt
ampli? et. Et de Bern. O vita vitalis. o vita
sempiterna. et sempiterna beata: ubi gaudi-
uz sine merore. requies sine labore. dignitas
sine tremore. ppetuitas sine corruptōe. opes

sine amissione. sanitas sine languore. habundantia sine defectone. vita sine morte. beatitudo sine calamitate perpetua est. Ubi omnia bona perfecta in caritate sunt. Ubi species et visio dei facie ad faciem. ubi plena scientia in omnibus et per omnia. ubi summa bonitas dei cernitur. et lumine illuminatus a sanctis glorificatur. Ubi presens dei maiestas percipitur. Et hoc vite cibo sine defectu mens intuitum satiat. Videtur et videtur desiderat. sine anxietate desiderat. et sine fastidio satiantur. hec ille. Scit enim pater quod his omnibus indigetis. scilicet subleuari miseris. Ipse enim pater amat vos Ioh. xvj. Et ut perfectus amicus liberabit in regno suo electos ab omni languore.

De his que sententiantur ad purgatorium. Capitulum quintum.

Datur sententia a superbo iudice erga tertium genus hominum. quod eorum anime cum separantur a corpore. vadunt ad locum temporalis purgationis. quod secum portant aliquid insectiois. Et in eorum persona dicitur psalmus. Transiimus per ignem et aquam et eduxisti nos in refrigerium. In quibus verbis ad deum directis prout tres conclusiones notari.

Prima quod non perpetuo cruciantur. ibi. transiimus? Secunda quod pro peccato: sed in gratia affligantur. ibi. Et aquam.

Tercia. quod suffragio alieno liberantur. ibi. Eduxisti nos in re.

Quis ad primum sciendum. S. j.

quod cum anima recedit a corpore. si non est plene purgata et libera ab omni culpa et debito pene. non est idonea ad intrandum regnum celeste. Sed et si non desert secum mortalia peccata. non est etiam digna gehenna: sed est mediocris locus qui. scilicet dicitur purgatorium. quo destinatur ob sui purificationem ad tempus. Et ideo dicitur possunt ante ipse. Transiimus per ignem. id est non semper mansum. Unde apostolus. j. ad Corin. iij. dicit. Si quis edificauerit super hoc fundamentum. lignum. fenulum et stipulam ipse saluus erit. sic tamen quasi per ignem transeundo. Edificium spirituale. est multiplicatio bonorum operum. Quot enim bona opera fiunt. quasi tot lapides supponuntur. Fundamentum huius edificij est fides christiana. sine qua spiritualiter edificari non potest. Lignum. fenulum et stipula que non durat in igne. signant diversa peccata venialia. grauiora vel leuiora: que quis immiscet inter bona opera sua. Et sic dicitur super edificare. non quia sint quasi ad meritum pertinentia. ut bona opera: sed quod sunt non destruentia edificium salutis. sicut Ioh. in iij. diuismodi igitur secum deferentes saluum fiunt. sic tamen quasi per ignem purgatorii transeuntes. Nec tamen quasi ibi est nota similitudo: sed expressio veritatis. ut illud quasi unigeniti

a patre Ioh. j. Et quia ignis in scriptura signat afflictiones. sicut quod intellectum dicit Ioh. bapt. de christo. Ipse vos baptizabit in spiritu sancto et igne Math. iij. i. abluet et purificabit vos gratia et pena afflictiva. Ideo sciendum. quod sunt quatuor afflictiones animarum. que sunt in purgatorio. Prima est ex purgatione visionis dei ad tempus. Secunda est ex insultatione et visu demonis. Tercia est ex cruciatione materialis ignis. Quarta est ex consideratione negligentie seruientis. Cum ad primum notandum. quod anima dum in purgatorio demorat. dei visione priuatur. Et cum summo desiderio sepe a corpore affectet deum videre. cognoscens ipsum esse summum et perfectissimum bonum. quod solum ipsam potest quietare videns se ipso priuari: et si ad tempus propter suum defectum. summe dolet. Unde clamat cum patre mentaliter. Sitiuit anima mea ad deum fontem viuum: quando veniam etc. Licet ei speret se ipsum visurum. tamen ut dicitur in puerbis. Sponsa que differtur affligit animas. et tanto magis. quanto res sperata magis amat. Tam enim intensum est desiderium anime videndi deum. quod nullius desiderio in presenti adequari potest. Nametsi Jacob patriarcha multum affectauerit videre filium suum Ioseph egipto presidentem. quem mortuum extimabat. Et regina sabba tam vehementer optauerit videre regem salomonem. et audire sapientiam eius. quod regnum dimisit veniens a finibus terre. Et symeon iustus tanto seruore cupierit videre christum dominum. quod pro alio vivere non volebat: tamen quolibet harum affectionum minor est illa anime sepe. inhiantis deum videre. Et hec maxima super omnes penas eorum. qui sunt in purgatorio sicut Ioh. in iij. Et Erifosto. Secunda afflictio est demonis irridetis. Dolet enim homini esse valde angustiosum. cum videt inimicum suum insultare. et irridere de penis eius. Et propter hoc Razias vir venerabilis et magne opinionis in populo israel. ne captus illuderetur ab inimicis. proiecit se ex fenestra inter turbas. intestina que egrediebantur de corpore eius proiciens super eos. ut habetur. ij. Machab. xij. Ipsi siquidem demones potestate non habent torquendi animas purgandas sicut animas damnatas. cum fuerint in presenti eorum victores: sed assistentes ante eas irridet et insultat eis de supplicijs suis. sicut Ioh. in iij. Die tamen creditur quod et angeli boni aliquando visitant eas et confortant. Unde legitur de quodam. qui diu infirmus iacebat. quod atterritus super hoc pluries dominum rogauerat ut eum de seculo euocaret: cui angelus dei apparuit. ex parte dei sibi optionem dedit ut eligeret alterum horum. aut tunc mori et per diem integram in purgatorio manere. aut per aliquos adhuc in infirmitate perseverante. postmodum moriens ad celum subito euolaret

Qui elegit tūc mori. p̄siderans diem vnam cito transitorā. Quo facto cū anima illa iā p̄ horam i purgatorio p̄stitisset. ultra penas acerbissimas a demonijs illusus. apparuit ei angelus dñi. dicens se illum esse qui ei dederat optionem in seculo cōstituto. At ille respondit. Hoc esse nō potest: quia angelus mēiri nō nouit. Sed ille mihi dixit tūc p̄ integrā diem in purgatorio mansurum. et ego iam hic fui p̄ multos ānos afflictus acerrime. Cui angelus. Confortare inquit et viriliter age. noueris enim q̄ ex. xxiiij. horis vnā tūc hic explesti. et tibi restāt adhuc. x. xiiij. alie. At ille. Rogo te vt supplices p̄ me domino deo. ne respiciat ad insipientiā meā bua hoc ex gratia postulauit. Talia em̄ et tā acerbā exptus sum. q̄ paratus sum ad omnem infirmitatē. et p̄ quātocūq; tpe p̄ nomine eius patienter ferre: si hinc placet sibi me educere. Qui exauditus ad votū reuiuiscēs. letant om̄ia sufferebat: recolēs eorū que sustinuerat. Demū post aliquod temp̄ ad xpm̄ feliciter migravit. ¶ Tercia ē ignis materialis cruciatio. Quis em̄ ignobilis nō agat in nobilius. nec p̄sequēter corpus i spiritū: tamen ille ignis purgatorius. nō naturaliter: sed vt instrumentū diuine iusticie agit in animas. detinendo eas et affligendo. modo a nobis impceptibili. Unde auḡ. Dic ignis. etsi nō sit eternus. miro tamē modo ē grauis: excellit em̄ omnē penā quā vnq̄ aliquis exptus est in hac vita. de pe. dil. vij. §. vlti. A deo em̄ ē grauis. q̄ ignis quo utimur respectu illius reputat̄ vt ignis pictus. Et dicit̄ nō esse eternus. nō quidē q̄tū ad substantiā: sed q̄tū ad officiū. vt dicit b. tho. i. iij. Quia ignis ille nō habz purgare electos. nisi vsq; in diē iudicij: p̄manet tamē postea. qz idem est in substantia cū igne inferni. Unde greḡ dicit. Sub codez igne palea fumigat. et aurum rutilat. Sup̄ hoc etiā habetur exemplū in legēdis sanctorū. de p̄memoratōne defunctorū. De illo. i. scolari defuncto. qui ap̄ parēs doctore suo narrās grauitatē penarū alterius vite. et in signū huius sup̄ palmā manus. guttā sudoris ei⁹ imposuit: q̄ subito perforauit manū e⁹ cū dolore intētissimo q̄. ibi vide. ¶ Quarta afflictō est p̄sideratō negligētie suorū amicorū et p̄pinq̄orū ad ei subueniendū: p̄pter qd̄ clamāt illud Job. xix. Misere mihi mei. misere mihi mei. salte vos amici mei. Siquis em̄ in grauibz doloribz esset cōstitutus. nec se posset iuuare: videret autem suos amicos et p̄pinq̄os eū deserere. cum tamen multipliciter possēt eū subleuare: nonne magnā amaritudinē inde p̄cipet de eorū inhūanitate. Tales sūt aīe in purgatorio. qm̄ se iuuare nō possūt: sed expectāt subleuari a suis. q̄s in seculo dimiserūt: sed cū n̄

sentiāt eorū iuuamē. nō parū causā habēt doloris: et p̄cipue cū multū laborauerint et multaz penarū se debitozes fecerit peccādo vt illis bona dimitterēt. Et tāta est crudelitas horū. q̄ etiā que paup̄ibz legauerūt diu differāt adimplē. S; tales sūt q̄ habēt. xiiij. q. ij. Qui oblatōes. vt necatozes aīarū debēt excoicari. Exemplū quere in legēdis de milite. qui intrās iustū bellū. disposuit de suo equo. vt in casu mortis cognat⁹ eius p̄cium pauperibus daret q̄. ibi vide.

¶ Quintum ad secundū p̄m̄. §. ij.
cipale. nota q̄ causa quare itur ad purgatoriu est peccatū. cū quo q̄s morit̄. Sed et tale qd̄ nō tollit gratiā. et hoc notat̄ cū dicit̄ p̄ aquā. i. trāsiuim⁹. Aqua em̄ signat et culpā et gratiā. Nec ē incōueniēs vnā et eandē rem significare diuersa et sibi p̄traria. p̄pter varias eius p̄prietates: hoc em̄ frequēt reperit̄ in scriptura sacra s̄m grego. i. mora. Nā leo et xpm̄ et dyabolū xpm̄ p̄ ei⁹ dignitatē. Sic et aqua signat q̄nq; culpā p̄ ei⁹ purificatōnē et refrigeratōz. qd̄ totū saluator n̄ ondit. cū dixit samaritane. Qui biberit ex hac aq̄. i. cupiditatis. sitiet itez: qui autē liberit ex aqua quā ego dabo ei. i. gratiā nō sitiet in eternū Jo. iij. Est igit̄ q̄duplex aq̄ cupiditatis. p̄ quā trāseūtes de hoc mūdo aīe. cum aqua gratie: oportz q̄ trāseāt p̄ ignē purgatorij. vbi frigiditatē illā dimittāt. Et p̄ma est cupiditas temporalitatis. Secda est cupiditas familiaritatis. Tercia est cupiditas sensualitatis. Quarta est neglecte penalitatis.

¶ Prima igit̄ causa q̄ itur ad purgatoriu. ē cupiditas. i. inordinat⁹ affect⁹. quē q̄s habz ab tp̄alia. vt diuitias. honores. potētias. et hm̄oi: ita tñ q̄ sp̄ p̄ponat oībz talibz amor dei. Cū em̄ q̄s nimis sollicitat̄ ad ip̄a acquirēda. nimis timet circa ip̄a amittēda. nimis dolet de ip̄orū amissione. nimis gaudet d̄ eorū possessione. nō eis utit̄ et subuenit debita discretōne. In oībz hm̄oi. p̄mittunt̄ frequēter venialia. et utinā nō aliquē puenirēt ad mortalia. difficile est reperire talia possidētes sine inordinatōne affectus. Unde greḡ dicit. Cura rei familiaris. vix sine peccato exerceri potest. ab his etiā qui nouerunt vitare peccatū. ¶ Secda causa est inordinatus affectus ad parētes et amicos. q̄ frequēter fit (vt dicit Auḡ) vt offendať deus. nō offendať amicus. cū tamē s̄m verā caritatez: nec mimū veniale quis p̄ salute p̄ximi p̄mittere debeat. Et quia inordinata affectō ab hm̄oi trahit hominem ad plura peccata ideo xpc̄ dixit. Inimici hoīs domestici ei⁹. ¶ Tercia causa est cupiditas sensualitatis p̄pter qd̄ dicit apls a dro. xiiij. Curā carnis ne feceritis i concupiscētia. Appetit em̄ ip̄a

238

sensualitas contraria spiritui. que. s. sunt delectabilia sensibus. ut videre. audire. gustare. et huiusmodi. horret et refugit dura et aspera. ut vigilare. orare. ieiunare. et huiusmodi. propter quod etiam spiritus promptus sit ad bonum. caro tamen infirma frequentissime cadens saltem in venialibus. cum quo decedens ad purgatorium mittitur. Unde Gregorius. de quibusdam leuibus culpis. ante diem iudicii purgationis credendus est ignis. xv. dist. Qualis. Unde in vitis patrum legitur. per huiusmodi leuibus quosdam probos viros ad purgatorium deputatos. et aliqui quidem per delectationem quam habebant in cantu. alij per delectationem nimiam in potu. alij per nimiam sollicitudinem in edificationibus etiam ecclesiasticis. alij per studio curioso gentiliu. Gregorius. etiam narrat de pascasio sancto viro in. iij. dialogis. quod in purgatorio stetit cuius causam ibi vide. Quarta causa est neglecte penalitatis. id est. quod in penitentia neglexerit satisfacere ad plenum per mortalibus commissis. de quibus tamen penituit et contritus fuit. Nam et cum peccator reuertitur ad penitentiam veram. restituit sibi gratiam et dei amicitiam et debitum inferni. remanet tamen obligatus contra penam temporalem. quante autem nulli scire potest. Qui si non satisfacit. non solum per penitentiam iniunctam a preloso. quod illud contra quod si nihil est respectu eius quod debet. et per alia opera penalia in gratia facta. ut ieiunium. elemosina. orationem. flagellatum et huiusmodi. quod restat in morte ei de pena soluenda. ibi sustinet usque ad plenum. nisi subleuetur ab alijs. Unde Augustinus. de penitentia. dist. vij. Purgandus est igne purgationis. qui in alio seculo distulit fructum conuersionis.

Quintum ad tertium primum. §. iij.

capitale. scilicet. quod libenter demum ille ante transierat de pena ad gloriam. ostendit per se. cum subdit. Et deduxisti nos in refrigerium. Educunt autem de purgatorio quatuor modis. Primo per modum intercessionis. Secundo per modum redemptionis. Tertio per modum proprie solutionis. Quarto per modum alienae pro eo afflictionis. Primus igitur modus est per intercessionem. videlicet aut capitis. scilicet. ihesu christi. cum offerret sacrificium corporis sui in altari per defunctis. xij. q. ij. Non estimemus. Et hoc est principium suffragium. Exemplum de monacho in legendis. qui suffragiis. xxx. missarum euolauit ad celum. Et in vita fratris de fratre Raio. qui unica missa liberauit a purgatorio quendam. qui ibi esse debebat. xv. annis. Intercessio etiam membrorum. id est. fidelium suffragantur ipsis purgandis. propter quod ecclesia frequenter orat per ipsos liberandis. ut illud. Domine ihesu christe libera animas omnium fidelium defunctorum. scilicet. qui fuerunt vere fideles numero et merito. de manu inferni. id est. de potestate purgatorii. Et infra de ore leonis. id est. dyaboli. ne cadunt in obscurum. id est. ne detineantur in obscuro in quo ceciderunt. ne absorbeat eas tartarus. id est. ne absorptas teneat. Sed signifer sanctus michael representet eas.

Abi omnibus quomodo ante educantur de purgatorio. videlicet per angelos sanctos eas repitantes archangelo michaeli. qui cum maximo triumpho et gaudio totius curie celestis ante conspectum dei statuit eas. Quod patet per parabolam ouis ab ouile reportate. cum magno gaudio amicarum et vicinarum. id est. sanctarum virtutum seu angelorum et animarum de introductione eius. Unde canit ecclesia. Archangele michael constitui te custodem etc. Lux sancta promissa abrahe. est vita gloriosa figurata per terram promissionis. Nec enim credendum est ecclesiam intendere orare per damnatis. imo hoc prohibet cum sciunt: sed quod hoc non potest nobis innotescere certe. cum etiam quod in extremis positus possit penitentiam. dato quod rarissimum et periculosissimum sit tunc vere penitentiam. ut habet. de penitentia. dist. vij. per totum. Tercio ecclesia orat per omnibus defunctis. bene presumens de quolibet. nisi appareat contrarium. Secundus modus est per redemptionem. Dicitur. iij. per tua elemosinas redime. Quod habet locum non solum in vita penitentis: sed etiam in purgatorio. cum videlicet quod legat largas elemosinas pro se fieri. Sed bene talis aduertere debet. quod personas constituat siue executores siue commissarios tales. et heredes obliget culpabiles sub penis suarum hereditatis. vel aliquid huiusmodi. ut quicquid expedit. Nam si tardauerit. nullam expiationem siue subleuationem sentiet quousque illud fuerit impletum. etiam postea facere poterit. Tertius modus educationis est per viam solutionis proprie in purgatorio. Cum autem ipsi non possint se per aliquid suffragium vite penitentium uare. quod non sunt in statu merendi vel satisfaciendi. ideo illi qui non habent amicos vel notos. qui eis suffragentur specialiter. tamen manent in purgatorio. quousque per illas penas debitum soluant. Quis generalia suffragia ab ecclesia per omnibus fiant. tamen modicum inde reportat respectu specialium. Distribui enim habet in multa milia animarum. unde saluator. Non exies inde. scilicet. de carcere purgatorii. donec reddas novissimum quadrante. id est. donec satisfacias etiam per mimimum veniali. Mat. v. per te penam sustinendo vel per alium suffragante. Sic sanctus iudas machabeus collatione facta. duodecim milia dragmas argenti misit hierosolimam. offerri ea ibi per peccatis mortuorum. scilicet. vel venialibus vel penis debitis mortalibus. Observandum etiam est. quod de substantia sua non aliena legata faciat cum. scilicet. per sone sciunt quod satisfieri debet. Sed etiam legauerit per incertis. cum ipsis debitor sit: modicum inde expiationem vel subleuationem reportat in purgatorio. Magnam tamen modum recipit. quia euitat infernum. Unde legitur in cronicis martinianis. Quod cum quidam maximus princeps legasset in morte magnam quantitatem pecunie erogari debere post mortem suam pauperibus et impletum fuisset: apparuit cuidam suo famulari. dicens se adhuc in purgatorio detineri

quia de data elemosina nullā suscepit sibi
 leuatores. qz erat illicite pgregata. Sz roga-
 uit ut daret certā aliā quātitatē licite acqui-
 sitā. 7 sic sentiret suffragiū. qd et factū est. 7
 inde eductus in refrigeriū. Sed et quecūqz
 elemosina datur p defūctis. siue p amicos si-
 ue p extraneos. eis valet si in purgatorio sūt
 Et ratōne redemptōnis. qz ille p elemosinas
 captiuū redimit: sicut etiā frequēter fit i cu-
 rris secularibz. Si tñ ille q facit hoc sit in g-
 tia pstitutus. Valet 7 ratōne intercessionis
 i. oratōnū et missarū. que fiūt ab hīs q ele-
 mosinaz recipiūt. Et hoc siue sit malus ille
 qui elemosinā prestat. siue sit malus ipse sa-
 cerdos. clericus vel religiosus accipiēs fm
 tho. in. iij. Et ratō est. qz cū sint tales mistri
 ecclesie. et ecclesia p eos opetur: nec possint
 frustrari oratōes ecclesie: ideo qd debent. vel
 faciūt ministri ecclesie. deus acceptat. Et si
 ad sui pntiem misterio vtant. Et ideo noto-
 rij mali nō debent ad hmōi defacili induci.
 Et fm b. tho. in. iij. quanto culpa in pnti
 magis radicat in subiecto p inordinatā af-
 fectionem 7 assuefactōez: respondet in pur-
 gatorio acerbitas pene ceteris paribz. 7 gra-
 uiori culpe respondet illi diurnitas pene.
 Quartus modus deducēdi aīas de purga-
 torio in refrigeriū. est afflictō p pū corpus
 p peccatis accepta: puta. ieiuniuz. vigilia.
 abstinētia. pegrinatō. ratōne laboris ibi tol-
 lerati nō ratōne indulgētie positē ad talē ec-
 clesia. nisi forma indulgētie expresse hoc cō-
 tineret. vt. f. pdesset 7 viuus 7 mortuus aliter
 nō valēt fm tho. in. iij. Similiē 7 macera-
 tio carnis p disciplinā valet p eis assumpta
 Unde 7 de beato dñico legif. qz quasi omni no-
 cte vnā disciplinā inf alias cū cathena fer-
 rea vsqz ad sanguinem sibi babat. pro suble-
 uamine defunctorum.

De cognitōne anime sepate. Capi. vi.

De cognitōne anime se-
 pate. Et pmo q cognoscit aīa se-
 pata: sed nō puerēdo se ad fan-
 tasmata. sic cū ē vnita. Pro cu-
 ius declaratōe dicit b. tho. in pma pte. q. lx-
 rix. arti. j. Qz cū nihil opeē nisi inq̄tuz est
 actu. modus operādi vniuscuiusqz rei. pseq-
 tur modū essendi ipius. Habet aut aīa aliū
 modū essendi cū est sepata. manēte tñ eadez
 natura aīe. Anime igit fm illū modū essen-
 di quē habet cum est corpori vnita. ppetit ei
 modus intelligēdi. q est puerēdo se ad fan-
 tasmata corpōz. que in corporeis organis
 sūt. Cum aut fuerit a corpe sepata. ppetit ei
 modus intelligēdi p puerfionē ad supiora.
 7 ad ea que simplz intelligibilia sūt. sicut et
 alijs substātijs sepatis. Unde mod⁹ intelligē

di p puerfionē ad fantasmata. est ei natura-
 lis sicut 7 corpi vniri. Sed esse sepatū a cor-
 pore est pter ratōnē sue nature. Et similiter
 intelligere absqz puerfione ad fantasmata.
 Quis intelligē p puerfionem ad supiora.
 sit simpliciter nobilius q̄ intelligere p con-
 uersionem ad fantasmata: tñ talis mod⁹ in-
 telligendi prout erat possibilis anime. erat
 imperfectior. Quod sic declaraē. In substātijs
 intellectualibus inuenit virtus intellectua
 p influentiā diuini lumis. qd in pmo pnci-
 pio est vnū et simplex: et quātomagis crea-
 ture intellectuales distāt a pmo lumine. tā-
 tomagis diuidit illud lumen et diuersifica-
 tur. Et inde est qz deus p vnā essentiā omnia
 intelligit. Superiores autem intellectuā-
 um substantiarū. etsi p plures formas intel-
 ligant: tamē intelligūt p pauiores et mag-
 is vniuersales 7 virtuosiores ad pprehē-
 sionem rerū. ppter efficacitā virtutis que est
 in eis. In inferioribz autē sūt forme magis
 7 min⁹ vniuersales 7 min⁹ efficaces. ad app-
 hensionē rerū inq̄tum deficiūt a virtute in-
 telliectua supiorū. Si ergo inferiores sub-
 stantie haberēt formas in illa vniuersalita-
 te qua habēt supiores: que nō sūt tante effi-
 catie in intelligēdo: nō acciperēt p eas pfe-
 ctam cognitōez de rebo: sed in quabā p mū-
 tate 7 p fusione qd aliquāliter apparet in ho-
 minibz. Nam que sūt debilitatis intellectus
 p vniuersales pceptōnes magis intelligētū
 nō accipiūt pfectā cognitōez nisi eis singla
 in spāli explicētur. Inter substātijs autem
 intellectuales manifestum est vltimas esse
 animas humanas fm ordinem nature. hoc
 autem pfectō vniuersi exigebat. vt essēt di-
 uersi gradus in rebus. Si igit anime hu-
 mane sic essent institute a deo. vt intelligē-
 rent p modū qui ppetit substātijs sepatis.
 nō haberēt cognitōez pfectā: sed confusam.
 et in p muni. Ad hoc ergo vt pfectā 7 p-
 priā possint habere cognitōez de rebus. sicut na-
 turaliter sūt institute vt corpibus vniantur
 et sic ab ipsis rebus sensibilibus cognitōem
 p priam de eis accipiāt: sicut homines rudes
 ad scientiam induci nō possunt. nisi p: ma-
 terialia exempla. Et sic patet qz ppter meli-
 us anime est. vt corpori vniantur: et intelli-
 gat in corpore per conuersionem ad fantas-
 mata: et tamen sepata potest habere alium
 modum intelligendi. Quod aut dicit pbs
 in. iij. de anima. qz intelligere corrupto qdā
 modo interi⁹ vt fantasma intelligit. de mo-
 do intelligendi p conuersionē ad fantasma-
 ta. quē in corpe aīa habet: quī mod⁹ deficit
 p mortē vt dictū est. Intelligit autē anima
 sepata. nō quidem p species innatas. qz nō
 habet. cuz a principio sit vt tabula rasa. nec
 per species quas abstrahat a sensibus. quia

nō habet organa sensus et ymaginatioes q̄to mediātio abstrahā spēs intelligibiles a rebus. Nec etiā p̄ spēs p̄us abstractas et postea p̄seruatas. q̄ sic aīa pueri nihil intelligēt p̄ mortē: s̄ intelligit p̄ spēs ex influētia diuini luminis p̄cipatas. quāz anīa fit p̄cipeps sic et alie substātie separe. q̄uis inferiori modo. Unde q̄cūto cessante p̄uēsiōe ad corpus aīa ab supiora conuertitur.

Anima separata perfecta. §. i.
 ctam cognitōez habet de alijs aīabo separe loquēdo de cognitōe naturali aīe. Unde et diues in inferno vidit abrahā et lazāz. De angelis autē habet imperfectā cognitōez et deficientē. s̄. cognitōez naturalē. Nā de cognitōe glorie quā habēt aīe. s̄. in deo. est alia ratio. Pro huius declaratiōe dicit. b. tho. ubi sup̄ arti. ij. q̄ p̄ hoc q̄ aīa separe cognoscit seipam accipere possum? qualis cognoscat et alias substācias separe. Et q̄biu quidē est anīa corpori unita. ut dictū est sup̄. intelligit p̄uertendo se ad fantasmata. Et ideo nec seipam intelligere potest. nisi inq̄tuz fit actu intelligens p̄ spēs intelligibiles a fantasmatis abstractis. Sed cū fuerit separe. intelligit non p̄uertendo se ad fantasmata: sed ad ea que sūt fm se intelligibilia. Unde seipam p̄ seipam intelligit. Est autē om̄ie om̄i substātie separe q̄ intelligit id qd est intra se. et id qd est supra se. p̄ modū substātie. Sic em̄ intelligit aliquid fm q̄ est in intellectu. Est autē aliquid in altero. p̄ modū ei⁹ in quo est. Modus autē substātie anīe separe. est infra modū substātie angelice: sed est p̄formis modo aliarū aīaz separe. et ideo ut dictū est. habet aīa separe cognitōez p̄fectam de alijs animabo separe: sed imperfectā de angelis. Ultima autē felicitas hominis p̄sistit in p̄fecta cognitōe solius dei. qui nisi p̄ gratiā videri non potest. In cognitōe autē aliarū substātiarū separe consistit magna felicitas. Si tamē perfecte cognoscant. quod tamē nō p̄tingit naturali cognitōe in aīabo separe. nec tamen est ultima: etiā si esset p̄fecta. ut posuerunt quidā p̄hi. et ideo falsum dixerūt. Anima separe nō cognoscit om̄ia naturalia statim. Nā si hoc esset. sequerēt q̄ homines frustra studerent ad rerū scientiā capescendaz. qd est incōueniens dicere. Pro cui⁹ declaratiōe dicit sanct⁹ Tho. ubi supra arti. ij. q̄ anima separe intelligit p̄ species ex influētia diuini luminis. sicut et angeli. Sed tamen quia natura anime est infra naturam angeli. cui ille modus est cōnaturalis: ideo anīa separe per h̄mōi spēs nō habet p̄fectā rerū cognitōez: sed quasi in cōmuni et confusam. Sicut ergo angeli se habent ad p̄fectaz rerū cognitōem naturaliu p̄ h̄mōi spēs: ita anime separe ad imperfectarū rerū earum

cognitōez et confusiōe. Ergo angeli habēt p̄fectam cognitōez om̄iu naturaliu p̄ species. quia omnia que fecit deus in p̄p̄is naturis fecit in intelligentia angelica. fm Augusti. sup̄ Gen. Anime autē separe etiam p̄fecte. non certam et p̄p̄iam: sed cōfusam et cōmunē de omnib⁹ naturalibus cognitōem habent. Et ideo non frustra hic laborat ab habendā scientiam: quia scientia hic acquisita p̄ studium. est p̄p̄ia et p̄fecta nō confusa ut illa. Futura autē nec angeli nec demones. nec anime separe cognoscūt. nisi v̄l in suis causis vel p̄ reuelatiōez. non autē cognitōe naturali p̄ species inditas. Aīe separe cognoscūt aliqua singularia vnde diues in inferno dixit. habeo quinqz fratres et c. Luc. xvj. Nō tñ om̄ia cognoscūt singularia. etiā p̄sentia. Pro cui⁹ declaratiōe dicit b. tho. ubi supra arti. iij. q̄ est duplex modus intelligendi. Unus p̄ abstractōez a fantasmatis. et p̄ hunc modū non possūt cognoscere singularia ab anima directe: sed indireccte ut dictū est supra. Alius mod⁹ est p̄ influentiā specie⁹ a deo. Et p̄ istum modū. intellect⁹ potest cognoscere singularia. Sicut enī deus inq̄tū ē causa om̄iu vniuersaliū et idiuidualiū p̄ncipioꝝ. cognoscit oīa vniuersalia et singularia: ita substātie separe a corpibus p̄ spēs q̄ sūt p̄cipate similitudines diuine essentie. possūt cognoscere singularia. In hoc tamē est differētia inter angelos et aīas separe: quia angeli p̄ h̄mōi spēs nō solū naturas rerū in speciali cognoscere p̄t. Sed etiā singularia sub speciebo cōtenta. S̄ aīe separe habēt p̄fusā cognitōez naturaliu p̄ species. Et ideo nō possūt cognoscere singularia. nisi illa ad q̄ quodāmodo determinant ad q̄ habet aliquā habitudinē quā nō habet ad alia: vel p̄ p̄cedentē cognitōez. v̄l p̄ aliquā affectōez. vel p̄ naturalē aut diuinā ordinatiōem: quia om̄ie qd recipit in aliquo. determinat in eo p̄ modum recipientis.

Anima separata retinet. §. ij.
 sibi habitus scientie hic acquisite: sed nō remanet actus fm eundē modū sciendi. Primum sic declarat. b. Tho. ubi supra arti. v. Scientia est in intellectu. qui est loc⁹ specieꝝ. ut dicit in. ij. de aīa. Et ideo quis scientia hic acquirat ex sensibili. et p̄ cōsequēs ex viribus sensituis quarū illa sunt obiecta. oportet q̄ habitus scientie acquisite sit partim in ip̄o intellectu. et partim in viribus sensituis. Et hoc potest considerari ex ip̄is actibus ex quib⁹ acquirat scientia. Nā habitus sūt similes actibus ex quibus acquiruntur. ut dicit in. ij. ethicoꝝ. Act⁹ autē intellect⁹ ex quib⁹ scientia acquirat. sūt per cōuersiōem ad fantasmata que sūt in viribus sensituis. Sicut ergo act⁹ intellect⁹ p̄ncipaliter

quidem & formaliter ē in ipso intellectu. materialiter autē & dispositiue in uiribus. **Item** dicendū est de habitu. s. q̄ q̄tum ad id quod aliquis p̄ntis scientie. habet esse in inferioribus uiribus. nō remanebit in aīa sepata. q̄tum autē ad id q̄ habet esse ī intellectu. necesse est ut maneat. quia talis forma intellectus. nec p se corrupti potest sicut corruptur aliq̄d a suo p̄trario. ut frigidū a calido: quia speciebo intelligibiliū que sūt ī intellectu possibili seu intentione intelligibili nil ē p̄trarium. p̄cipue q̄tum ad simpliciū intelligentiaz. s. eius q̄ quid est. **Nec** p accidens corrupti potest talis forma. s. p corruptōnem subiecti: qz subiectū scientie qd est intellectus est incorruptibile. **Qd** autē apls. j. ad **Corin.** xij. dicit. qz scientia destruet̄. intelligitur q̄tum ad actū qui nūc est. qz. s. intelligēdo p̄ species intelligit a sensibiliū abstractas. **Et** sicut aliquis minus bon⁹ fm statūrā corporis. erit maior aliquo magis bono. ita nihil p̄hibet aliquē min⁹ bonū aliquā habere scientiā. quā nō habet magis bonus. sed tñ nullius momēti est in compatōne ad alias p̄rogatiuas quas meliores habebūt. **Q̄tū** hō ad actū habituū hic acquiritorū. de scientijs. nō erit idem modus intelligendi q̄ nūc est. fm ergo spēs intelligibiles hic acquisite anima sepata intelligere potest: que p̄us intellexerat. nō tamē eodē modo. s. p̄ uersionem ad fantasmata: sed p̄ uementē modū aīe sepate b. tho. ubi supra arti. vj.

Anima separata fm .§. iij. naturalē cognitōez de qua hic agit. q̄ cois ē saluatis & damnatis: in alta uita nō p̄gnoscit que h̄ agunt p̄ticularia fm. b. tho. ubi supra arti. viij. **Et** hui⁹ ratō est. qz aīa sepata p̄ hoc cognoscit singularia. qz quodāmodō est determinata ad illa p̄ uestigij alicui⁹ p̄sentis cognitōis uel affectōis. uel p̄ diuinaz ordinatōez. **Anime** autē mortuoz fm orbiatōne diuinā. fm modū essendi. segregate sūt a uersatōe uiuentiū. & p̄iuncte uersatōi substantiaz spūaliū. que sūt a corpore sepate. **Unde** que apud nos agunt ignorāt. **Et** hāc ratōez assignat greg⁹ in. viij. mora. **Tractās** illud **Job.** Siue fuerint filij eius nobiles siue ignobiles ignorāt. **Ubi** sic dicit. **Mortui** uita in carne uiuentiū post eos qualiter hic disponat̄: ignorant. quia uita spūs longe ē a uita carnis. et sicut corporea et incorporea diuersa sunt genera: ita sūt distincta cognitōne. **Si** autē obiciat̄ illud **Luce.** xvj. de diuine epulone q̄ dixit. **Dabeo** quicqz frēs ut maifestet̄ illis. ne & ipi ueniāt ī hūc locū &c. **Et** sic uidetur qz habuerit curam de fratribus. et p̄ consequēs cognouerit statū eorum. **Respondet** b. tho. qz anime mortuoz possunt habē curā uiuentiū. etiā si ignorēt

statū eoz. **Sicut** ecōuerso uiuentē habēt curam de mortuis. faciētēs suffragia p̄ eis. licet nesciāt statū eoz. **Possūt** etiā mortui facta uiuentiū scire. nō quidē p̄ seipos: sed p̄ aīas eoz qui hic accedūt ad eos. uel p̄ āgeles seu demones uel spū dei reuelāte. ut dicit aug⁹. et habet. xij. q. ij. fatendū. **Distātia** autē localis inter nos & ipos. nō ē causa hui⁹ ignorātie: sed causa supradicta. **Et** ratio est fm b. tho. ubi supra arti. ij. quia aīa sepata intelligit singularia p̄ influxū spētī rū ex diuino lumie. **Qd** lumē equaliter se habet ad p̄pinquū & distans. **Unde** distātia localis nullo modo impedit cognitōez aīe sepate. **Qd** etiā patet. qz diues ī inferno uidit abrahā a longe. **Sed** q̄tū ad aīas sepatas beatorū dicit. b. greg⁹ ubi sup̄. **Qz** hoc de eis sentiendū nō est. qd. s. dictū est de alijs fm cognitōez naturalē: quia que intra omni potentis dei claritatē uidet. nullo modo credendū est qz sit foris aliquid qd ignorēt. **Aug⁹** tñ in li. de cura p̄ mortuis agēda dicit ex p̄resse. qz nesciūt mortui. qd in hac uita agāt uiui. etiā filij eoz. ut habet in glo. sup̄ illud **ymnus.** **Abrahā** nesciuit nos. **Quod** p̄format idē aug⁹. p̄ hoc qz nō uisitabat a matre sua. & in tristitijs p̄solabat sicut qm̄ uiuebat. **Nec** est p̄babile ut uita facta felitior qz beata sit effecta crudelior. **Sed** p̄ hoc qz p̄misit dñs **Josie** regi. ut p̄us moreret̄ ne uidēt mala que supuentura erāt populo suo. **iiij Reg** xij. aug⁹ dubitādo hoc dixit. **Sed** greg⁹ asseritue dicit. qz nullo modo est credendū. fm ergo sententiā greg. uidet̄. qz aīe sanctorū deum uidentes. omnia p̄ntia que hic agunt cognoscūt. **Sūt** em̄ equales angel̄ dei. de quibus etiā aug⁹ asserit: qz ea que apud uiuos agunt nō ignorāt. **Sed** quia anime sanctorū sūt p̄fectissime p̄iuncte iusticie dei. nec tristitā nec rebo uiuentiū se ingerunt: nisi fm qz ordo diuine iusticie exigit.

De apparitionib⁹ am .§. iij. marum separatarum. **Sciendū** fm b. tho. ubi supra arti. viij. **Qz** cū apparēt uiuis aīe defūctorum ad aliquod ānūctiandū. qd utiqz aliquādo p̄tingit. ut dicit̄ **Matth.** penult. qz mlt̄a corpora sanctorū qui dormierūt. surrexerūt & aparuerūt multis. **Aliqñ** etiā apparēt aīe sine corporib⁹ p̄p̄is suscitatis. sed alijs corporib⁹ assumptis. ex aere formatis: sicut potuit esse moysi iam defuncti coraz x̄po se trāsfigurantē **Matth.** xvij. **Uel** de anima pascali que apparuit b̄o germano in balneis p̄ loco purgatorij sibi assignatis. ut narrat **Greg.** i. iij. d̄yalogoz. et de plurib⁹ alijs ibi et in uita fratruz habet̄. **Qz** cum euenit p̄spālem dei dispensatōnem p̄tingit. ut aīe defunctorū rebo uiuentiū intersint. **Et** est hoc inter dei miracula p̄putandū. **Uel** de apa-

242

ritōnes fiunt p operatōnes bonoz angelo-
rū ignorātibz etiā ipis mortuis. sic etiā vi-
ui alijs aliqñ viuētibz in somnijs apparēt ig-
nantibz eis: sicut forte accidit in apparitōne
bēi nicolai. Constantino dormiēti ad phibēdū
necē triū inocētū viuētū. Et apparitō etiā
bēi ambrosij. 7 officiātō ei? ad exequias bēi
martini. p angelū fuit in forma eius. cū ipē
corporaliter remāsit mediolani. qd tñ ipse
nō ignorauit. Qd etiā legif de frequētī ap-
paritōne xpī aliquibz sanctis. ut beate ka-
therine de senis 7 alijs. magis videt̄ crebibi-
le qd fuerit p angelū xpī psonā repñtāte.
q̄ p psonā ppriā xpī. Sicut etiā angel? appa-
rebat 7 loquebat̄ moysi i psona dei. Et etiā
am hoc potest fieri p opatōez angeloꝝ ma-
loꝝ ad decipiendū hoīes. Sicut fm vnā ex-
positōz aug? habet. 1 Reg. xv viij. de samue-
le mortuo apparēte saul. quē dicit aug? fu-
isse dyabolū in forma samuelis. ut habetur
xxvj. q. v. Nec mirum.

**Titulus sextus de causis peccatoꝝ et aie
passionibz. De triplici causa peccati. scz
ignorātia. fragilitate. 7 malitia. Capi. I.**

Quoniam dictus sit sup
q peccatū ē dictus
vel factū vel cōcupitū ptra
legē dei. 7 omne qd fit. causā
habet: ideo vidēdū ē de cau-

sa pccī. Causa aut pccī potest esse triplex. s.
interior. exterior. 7 inferior: qz triplicē cau-
sam repim? in pccō pmoꝝ parentū. Causa
interior est ratō et sensualitas. que figurat̄
p adā et euā. Causa exterior fuit antiquus
serpens 7 pomū. Et de his duobz habes. di.
vj. Testamētū. Causa inferior. i. peccatum
ibi etiā cucurrit. 7 fuit causa pccī gule que-
dā. s. mētis elatō. que pccēserat in mēte ipo-
rū fm aug? Ande 7 dicit̄. dist. xxxv. Sexta
die. gulā fuisse primā puaricatōez. intelligē-
dū est de pccīs exterioribz. Et qz extra pmū
peccatū. omnia alia possūt dici. 7 peccata et
pene pccī. Ideo de pccō i genē agit in ista p-
ma pte. vbi tractat̄ de penis. Causa at̄ interi-
or pccī iterū potest esse triplex fm tho. pri-
ma scde. q. lxxv. Cū em̄ peccatum pstat in
actu. 7 pncipiū hūanoꝝ actū sit sensitiu?
appetit? intellect?. 7 affect? siue volūtas. Sic
pccm potest causari a sensualitate. volūta-
te 7 ratōe. Sicut em̄ ex iuditō ratōis volun-
tas mouet̄ in aliq̄d fm ratōz. ita etiā 7 pas-
sione sensus. appetit? sensitiu? in aliq̄d incli-
nat̄: q̄ inclinātō interdū trahit volūtatē 7
ratōez. Et qz causa pccī est aliq̄d bonū appa-
rēs motiū cū defectu debiti motiui. s. regu-
le ratōnis vel legis diuine. Ip̄m motiuum

qd est apparēs bonū ptinet ad apprehensioē
sensus 7 appetitū. ipa aut absentia debite re-
gule. ptinet ad ratōz q̄ nata est hmōi regu-
lā p̄siderare. Sz ipa pfectō volūtarij actus
pccī. ptinet ad volūtātē. ita qz ipē act? volū-
tatis pmissis suppositis iā est quoddā pccm.
Et quis ista tria coīter aliquo mō pcurrāt
in peccato mortali. tñ fm qz aliq̄d boꝝ ē ma-
gis causa 7 p̄or ad actū pccī qd p̄mittit̄. fm
hoc dicit̄ qz peccare. vel ex ignorātia q̄ pti-
net ad defectū ratōnis. vel ex malitia quod
ptinet ad inordinatōez volūtatis. vel ex in-
firmitate siue passione. qd ptinet ad inordi-
natōez sensualitatis in qua sunt passiones.
Unde greg? dicit. de pe. dist. iij. Peccatū tri-
bus modis p̄mittit̄. aut em̄ peccat̄ ignoran-
tia. aut infirmitate. aut studio. i. malitia.

Quoniam ad primū. s. de pec. §. j.
cato ex ignorantia. dicit aug? xv. q. j. Meri-
to. Sz sūt peccata nescientium. Sed nota qz
triplex ignorātia potest reperiri i actu pec-
cati. tho. p̄ma scde. q. lxxvj. Prima est cū ne-
scit id qz scit esse phibitū. 7 p̄sequēs ma-
lū: puta cū fornicat̄ quis nesciēs fornicatō-
nem esse pccm. 7 hec dicit̄ ignorātia iuris.
Scda est cū scit qz aliq̄d actū esse phibitū
7 malū. sed nescit hoc qz agit esse illū actum
vt cū quis sciēs adulterū esse pccm. accedit
ad vxorem alienā. quā putat suā. vt Jacob
ad līam. vel occidit hominē quē putat ferā
Et hec dicitur ignorantia facti. Et hec non
excusat a peccato. si datur opera rei illiciti-
te. Sicut nec lamech excusatur ab occisio-
ne chajm. xv. q. j. §. Sed obicitur. Aut eti-
am si nō adhibet̄ debita diligētia. Unde nō
excusaret̄ qui dyabolū adoraret subito ap-
parētē sub angelo lucis. vt dicit̄. xxvij. q.
j. §. j. in glo. Tercia ignorātia est cū scit qui-
dem id qd quis agit esse peccatū in vniuer-
sali: puta. nullā fornicatōez esse p̄mittendā
et etiam scit esse fornicatōez: sed non cogno-
scit in p̄ticulari illū actū qui est fornicatio
non esse faciendū. obnubilatus passione vlt
habitu vitioso et hmōi. vt actualiter nō cō-
sideret et intelligat id quod agit esse malū
Ista ignorātia reperit̄ in omni peccato. vn-
de p̄sus dicit. qz omnis malus est ignorans
Et puer. xiiij. dicitur. Errant qui operātur
malū. Et dist. xxxviij. Quis dicit̄. Non nisi
rerū ignorantia potest errare. pro vero q̄p-
pe approbat falsum. quod erroris est p̄tū.
Dec igit̄ non est causa peccati: sed aliquid
p̄sequēs ad causā. s. ad passionē vel habitū i-
clinātē ad peccatū. Scda etiā ignorātia nō
est causa pccī: sed cōcomitanter se habet ad
ip̄m. Unde restat. qz tñ p̄ma est causa pccī:
prout nūc loquimur: quia tollit sciētā phib-
itē actū peccati. Et hec ignorātia nisi sit
affectata excusat a tanto. et si non a toto: si

244

Et ille q̄ est in passione p̄stitur. scit peccatū esse qd̄ agit. in vniuersali quidē nō ī p̄ticulari: q̄ non p̄siderat illud in p̄ticulari p̄pter passionē impediētē. Impedit autē passio talem cōsideratōnem tripliciter. Primo quidem p̄ quāndā abstractōez. Cū em̄ om̄es potētie aīe in vna essentia aīe reducunt. necesse est q̄ qñ vna potentia intendit in suo actu. altera remittat in actu suo. vel ut totaliter impediāt. tū quia omnis virtus ad plura dispersa sit minor. Ante ecōuerso qñ intendit circa vnū. min⁹ potest ad alia disp̄gi. p̄cipue si intendit intense. tū q̄ in opib⁹ aīe aīalib⁹ requirit̄ quēdā intensio. q̄ autē vehemētē applicat̄ ad vnū. nō potest alteri vehemētē attendere. Et s̄m hūc motus p̄ quāndā distractōez. qñ motus appetit⁹ sensitui fortificat̄ s̄m quācūq; passionē. necesse est q̄ remittat̄. vel totaliter impediāt motus p̄rius appetit⁹ rationalis qui est voluntas. Secūdo impedit talis p̄sideratō a passione p̄ p̄trarietate: quia plerūq; passio inclinat ad p̄trariū hui⁹ q̄ sciētia vniuersalis habet. Unde p̄hus dicit in. iij. ethicoꝝ. q̄ sillogismus incōtinētis. qui. s. vincit a passione. habet quatuor p̄positōnes in mēte. Duz as vniuersales. quarū vna est ratōis que dicit. Nullam fornicatōnem esse p̄mitēdam quia mala. Alia est passionis que dicit om̄nem delectatōez esse sectandā q̄ bona. Passio igit̄ incōtinētis ligat ratōez. nō assumit sub illa vniuersali que dicit nullā fornicatōez esse p̄mitēdā. Si em̄ sub illa sumeret. sic diceret. Ista est fornicatō quā. s. vis facit et p̄ consequēs malū. q̄ tandē p̄cluderet. ergo nō est faciendū. Sed assumit incōtinēs p̄positōnem sub vniuersali passionis. q̄ dicit Ista est delectatō. cū. s. vult fornicari. unde p̄cludit: ergo esse faciendā. Tertio tollit passio p̄sideratōez p̄ quāndā imutatōez corpālē. ex qua ratio quodāmodo ligat̄. ne libere in actū exeat. Sicut etiā somn⁹ vel ebrietas q̄dam corporali trāsmutatōe facta. ligat vsq; ratōnis. Et q̄ hoc p̄tingat in passionib⁹. patet ex hoc. q̄ aliquñ cū passiones multū intendunt. homo amittit totaliter vsum ratōnis. Multi em̄ p̄pter habundantiā humoris vel ire sunt p̄uersi ī insaniā. Et p̄pter hunc modum passio trahit ad iudicandū in p̄ticulari. p̄tra sciāz quā habet in vniuersali. Sciētia em̄ vniuersalis. q̄uis certissima sit. non habet p̄ncipalitātē in operatōne: s̄ magis scientia p̄ticularis: eo q̄ operatōnes sūt circa singularia. Et sicut ebrius quādoq; profert verba significātia profūdas sentētias. quas mēte diiudicare nō potest p̄pter ebrietatē: ita in passione existens. etsi ore p̄ferat hoc non esse faciendū. tamē interior nō sentit p̄pter passionē q̄ illud sit faciendū. t̄bo.

p̄ma sc̄de. q. lxxvij. Et nota q̄ passiones p̄rie sūt mot⁹ potētiarū aīe. nō quidē appetituarū. ut est sensus q̄ intellect⁹. s. appetituarū. nō tamē sūt motus appetit⁹ rationalis qui dicit̄ voluntas: sed appetit⁹ sensitui. qui dicit̄ sensualitas: que distinguit̄ in potētia p̄cupiscibilē q̄ irascibilem. Sed cum amor et gaudiū. tristitia q̄ ira q̄ h̄mōi. que p̄rie sunt passiones. attribuūt̄ deo vel āgelis vel sanctis hominib⁹: ut patet in scriptura. tūc īp̄prie q̄ laze assumūt̄. q̄ significāt simplicē actū volūtatis cū similitudine affect⁹ passionis: sed absq; passione. Et ip̄i quidem motus passionū s̄m se p̄sideratī. cū sint naturales q̄ p̄munes nobis q̄ brutis. nō faciūt nos virtuosos vel vitiosos: sed s̄m q̄ a ratōe regulant̄ bene vel male. Et sciendū q̄ ip̄i passiones dupliciter se possunt habere ad iuditiū ratōnis. Vno mō aīcetentē. Et sic cū obnubilēt iudiciū ratōis. ex quo tep̄det bonitas act⁹ moralis. q̄ ex impulsu inclinet voluntatez. diminuit bonitatē act⁹. q̄tum ad opa virtuosā: ac etiā grauitatē peccati q̄ tū ad opa vitiosa. Laudabili⁹ est em̄. q̄ aliquis ex iuditiō ratōnis facit op⁹ caritatis. q̄ facit sola passione misericōdie. q̄ min⁹ peccatū ē ex passione peccare. q̄ ex malitia ut dicit̄ ē. Alio mō se habēt p̄sequēter. q̄ hoc dupliciter. Vno mō p̄ modū redūctiōez. q̄. s. cū supior pars aīe. intēse mouet̄ in aliquid sequit̄ motū eius etiā p̄ inferior. q̄ sic passio existens p̄sequēter in appetitu sensitui. est signū in tēnsionis volūtatis. unde indicat bonitatez maiorē q̄ ab opa virtuosā. et malitiā etiā maiorē q̄ ab opa vitiosa. Alio mō p̄ modum electōis. qñ. s. hō ex iuditiō ratōis eligit affici aliqua passione. ut p̄mptius opeet cooperante appetitu sensitui. Et sic passio aīe adit ad bonitatē q̄ ad vitiosa opa. q̄ malitiaz quo ad vitiosa. t̄bo. p̄ma sc̄de. q. lxxij.

De passione amoris. q̄ multiplici amore q̄ effectiō amoris. Capitulum secūdū.

Passiones autē anime sūt undeci. Sed quidē ī p̄cupiscibili potētia. s. amor. q̄ obliū. desiderium seu p̄cupiscētia. q̄ fuga. gaudiū siue delectatō. q̄ tristitia siue dolor. In irascibili q̄nq; s. spes. q̄ desperatō. timor q̄ audacia. q̄ ira cui nulla passio opponit̄. Et autē dicant̄ q̄tuor iuxta illō d̄ocij de p̄lica p̄solatōe. Gaudia pelle. pelle timorē. spesq; fugatō. nec dolor affit̄. de quib⁹ etiā agit aug⁹ in. xiiij. de ciui. dei. Hoc p̄terea dicit̄. q̄ he sūt p̄ncipales. quia sunt p̄pletive et finales respectu aliarū passionū. Pro horū claratōne est sciendū. q̄ in motib⁹ appetitiue ptis. bonum habet quasi virtutē attractiua

246

in insensibilibus est naturalis inclinatio ad conseruationem sui esse. Hinc est quod aqua fluminum currit quantum potest ad mare. quod ibi melius conseruatur. Lapis in altum proiectus quam citius reuertitur ad terram ubi conseruatur. Titulus agnus porcellus. cum ducuntur ab macellum. renituntur in quantum possunt. Iste amor est eximius inter animam et corpus humanum. Nam cum sit maxima distantia conditionis inter eos et differentia: quod unum corpus aliud spiritus. unum uilissimum. scilicet corpus. aliud nobilissimum plusquam omnes celi et planete. tanto amore coniunguntur. quod unum nunquam uellet dimittere aliud. Et ratio est. quia ex tali separatione tollitur natura hominis. qui homo non est corpus tantum uel anima tantum: sed conuictum ex anima et corpore. Etiam in perfectis uiris non tollitur iste amor. imo augetur in quantum cognoscunt uitam suam uilem alijs. Unde apostolus de se et alijs apostolis. Ipsi nos ingemiscimus primitias spiritus habentes. eo quod nolumus expoliari. scilicet corpore: sed superstitiri. id est. uellemus cum corpore regnum intrare. Quod autem diceret. cupio dissolui et esse cum christo erat secundum instinctum diuinum superantem naturalem. Iste ergo amor naturalis. si non regulatur a spiritu sancto. cupiditas dicitur et malus. Nam cum quis amat uiuere. ut possit gaudere et delectari in mundo. et diu permanere in suis concupiscentijs. non curans de salute anime. Vel etiam cum ita amat uitam. quod propter ipsam conseruandam: facit fieri incantationes uel alia quecumque contra dei mandata. amor infernalis est suus amor. Sed cum amat sui conseruationem. pre-supposito beneplacito diuine uoluntatis. ab hoc ut penitentiam agat. ut merita augeat. ut alijs pro se eligere. parat potius mortem quam aliquod criminale committere. propter sui conseruationem non peccat. Ioh. vi. Spiritus est qui uiuificat. caro non prodest quicquam. id est. instinctus secundum spiritum sanctum est. qui facit habere uere amorem uite: non instinctus secundum carnem. Secundus est amor sensualis. Ista est quedam inclinatio sensualitatis. placetia ad ea que sunt delectabilia sensibus. Unusquisque enim sensus amat et delectatur de obiecto suo sibi proportionato. Uisus in uidentibus pulchra. Auditus in audiendo suauis sonos et cantus. Olfactus de fragrantia odorum flos et aromatatum et alijs. Gustus in dulcedine saporum et huiusmodi. Sed si iste amor non regitur a spiritu sancto. efficitur bestialis et peior omni bestia. insanie primus. Unde et multi infatuati sunt ex tali amore: quando exiit limites suos. Iste inducit in mala innumera. ad curiositates ad carnalitates. ad tripudia. ad spectacula. ad crapulam. et ebrietatem et huiusmodi. Unde dicit christus Ioh. xij. Qui amat animam suam. scilicet. sensitiuam. acquiescendo eius appetiti-

bus. perdet eam. id est. animam intellectiuam. Est et ibi relatio simplex: quia necesse est ut ruat in multa peccata. propter quod sancti uiri semper attendunt ad mortificationem sensuum et carnis: ut possint magis in domino delectari. secundum Gregorium. Tanto unusquisque a superno amore disjungitur. quanto in infimis delectatur. Unde sanctus Dominicus per totam noctem multociens uigilabat. et tunc in die se disciplinabat cathena ferrea. Et beatus Franciscus in cibis aliquando cineres uel aquam immiscebat. ut magis essent capaces diuinorum. Et nimia familiaritas quam habent mulieres cum personis spiritualibus. etsi pura intentione. nisi magno rigore gubernetur. in sensualem conuertitur. Eius signum est. quando magis cogitat de ipso quam de deo. et delectatur de eius presentia corporali. magisque de doctrina eius et huiusmodi. Spiritus autem sanctus cum regit hunc amorem. facit querere tantum necessaria corpori uel spiritui. et superflua refecare. Unde apostolus. Si spiritu facta carnis. id est. sensualitatis mortificaueritis: uiuetis. Et sic qui credit in christum non perit: sed habet uitam eternam. Tertius est amor parentalis. Magnus uero est amor inter parentes. et tanto maior. quanto strictior est parentela. Unde in patrem et matrem et filios est maximus: maior tamen parentum in filios. quam filiorum in parentes. Et ratio est secundum theologia. scilicet. quod tanto amor est maior. quanto diuturnior. et quanto est ad certiozem rem. Sed amor patris et matris est diuturnior quam filiorum. Nam subito quando nascuntur filij parentes incipiunt eos amare. Sed filij differunt per plures annos antequam amant parentes. quia non habent usum rationis quo cognoscunt eos esse parentes. Etiam parentes sunt magis certi de filiis suis. quam filij de parentibus. Et quia mater est magis certa de prole quam pater. et administrat materiam in generatione: ideo ipsa tenerius amat et uehementius quam pater. Amans est generator (aut Augustinus) sed proponendus est creator. Si igitur iste amor parentalis non dirigatur a spiritu sancto. inducit ad multa mala. et quasi ad idolatrias. Quot sunt parentes. qui propter inordinatum amorem ad filios damnationem incurrunt. Quot sunt qui eos quasi si idolis inserviunt. Et nota quod idolatria habuit initium ab inordinato amore parentum in filios et econuerso. Nam minus qui edificauit ninuen. mortuo bello patre suo. propter inordinatum amorem patris. fecit fieri statuam eius representatiuam: ordinans quod quicumque haberet refugium ad ipsam. post maleficium commissum: liber esset ab omni pena. Et propter hoc multi uidentes se mortis euadere ceperunt ipsam uenerari et adorare. Et alie ciuitates filia fecerunt. Alius autem ninus

Capitulum

bolēs de morte filij. fecit sibi ymaginem ei?
eam colens. ut dicit in li. sapi. Sic multi fa-
ciunt de filijs ydola. Nā ut dimittant eos di-
uites. congregant per phas et nephas. nec
curant ire ad infernū. Et econtra multi filij
et filie inspirant mundū deserere. et ingredi
religionem. videntes picula seculi. Sed ne
p̄rustent parentes. dimittūt p̄sequi bonaz
inspiratōez. Qui amat patrē suū et matrem
plusq̄ me nō est me dignus q̄c. Sed si regif
a spiritus sancto. est amor caritatis. ut. s. pa-
rentes amet filios p̄ncipaliter quo ad aiā
eos erudiētes et corrigētes. Et filij parētes
eis in licitis obediētes et subueniētes. unde
ap̄tus ad Ro. viij. Qui spū dei agunt. hi sūt
filij dei. s. non hominū tm̄. et talis qz credit ī
eū nō perit: sed habet vitā eternā. ¶ Quaz-
tus est amor coniugalīs. qui fundat in duobz
In coicātōne mutua ab prolē pcurandā. et
coopātōne gubernatōis domus. et puisione
necessariōz vitē. Vir ei vacat circa extērio-
ra negotia. vxor ab gubernatōnez domus.
Iste amor si nō regif a spūsanc to. est amor
fatuus et causa multoz maloz. Unde hiero.
Amor forme mulieris ratiōis obliuio est.
et insanie p̄rimus. p̄pterea legif de salomōe
qui ardentissimo amore p̄iunctus est vxoribz
qz infatuat est et ydola adorauit. Origo amo-
ris erat honesta: sed magnitudo deformis. ī
quit hiero. de quibusdā cōiugatis. Et ut ait
sextus. s. phus in senētijz. Om̄is adulter ē
in vxorē suam amator ardentior. xxxij. q. iij.
Origo. Sed si regat a spūsanc to caritas est
Et modū docet ap̄tus dicens ad Eph. v. Viri
diligite vxores vestras sicut et xpc dilexit ec-
clesiā. Dilexit autē ut esset sancta. casta. ho-
nesta. et ab hoc laborauit instruendo ip̄am.
Sic vir debz diligē vxorē. ut sit honesta mo-
desta et hm̄i. nec acquiescē vanitatibz eius.
sed arguere ip̄am de suis leuitatibz. et docē
ip̄am. et ecōuerso vxor vix cū hūilitate. īdu-
cēdo ad reuerētiā diuinōz. sumptōez sacra-
mentoz et hm̄i. Donitas vxoris multociēs
virū iniquū efficit bonū. sicut dicit ap̄tus ad
Eou. de infideli. Sāctificat est vir infide-
lis p̄ mulierē fidelē. Exemplū patet in rege
assuero et vxore ei? hester. In treodora et sifin-
nio. In cecilia et valeriano. et q̄ttidie hoc
cernitur. Unde ap̄tus. Spiritu ambulate et
desideria carnis n̄ pficietis. i. carnalis amo-
ris. qui inducit ad multa illicita p̄petran-
dum coniugatos et assentiendū malis. Et talis
quia credit in xpm nō perit q̄c. ¶ Quintus
est amor patrialis. Unde sapiēs. Dulcis a-
mor patrie. Iste est ita magnus. qz aliqui su-
perat amorē parētele et maritalē. Tū Mar-
cus brutus ut narrat aug? de ciui. dei. Pro-
prio filio nō pepercit. p̄pter amorē patrie.
cui? bonū maxime pcurabat ex obediētia

Secundum

247
legū. et punitōe trāsgressiōis ip̄az. Nāz cū
dictus brut? esset p̄sul romanoz. in quobaz
bello cū imperasset neminē debere de exerci-
tu suo mouere arma p̄tra inimicos eozum.
Filius eius audacia ductus. sub spe victorie
mouit bellū. et victoriā habuit: et nihilomi-
nus pater fecit euz decapitare. quia fecerat
p̄tra statutū suum. Unde poeta. Eicit amor
patrie. laudūqz īmensa cupido. In li. quoqz
Machabeoz habemus de beleazaro qui de
liberaret patriā ab inimicis. ip̄e solus īces-
sit p̄ media castra inimicoz. s. exercitus re-
gis anthiochi. quousqz puenit ad elephan-
tem sup quē erat positū castruz de lignis fa-
ctū ad bellandū. ubi plures stabāt. excellen-
tiorē et ornatiorem ceteris elephātibz. exti-
mans ibi regē esse. et ingressus subt? eū occi-
dit. sub eo occubēs. Sic autē amor si nō regi-
tur a spūsanc to. p̄mittit scelera multa. fran-
git fidē. ordinat p̄ditōes. leges dei trāsgredi-
tur. de ordinatōibz ecclie nō curat. clerū cō-
culcat. et om̄ia facit ut possit p̄seruare statū
suū tempalem. Et tandē iste amor generat
ambitiōnem sectas et p̄cialitates p̄ducit. se-
ditiones excitat. p̄citat bella. odia gignit.
inuidias nutrit. omnē iusticiam p̄uertit.
adulatiōibus seruit. detractionibus et p̄se-
cutiōibus seuit. nemini parcit. et tādēz pa-
triam destruit. Sicut iudei quia fecerūt cō-
tra deum et legem eius. ut conseruarent sta-
tum temporalez patrie. occidēto xpm. Ne
forte veniant romani et tollant nostrū locū
et gentem: dicētes. Tandē amiserunt patri-
am tempalem et eternalē dispersi p̄ orbē q̄c.
Sed si regitur a spiritus sancto iste amor pa-
trie. caritas est. Et tūc attendit ut sup om̄-
nia in ciuitate obseruent leges dei. auferā-
tur p̄cialitates. extirpentur male p̄suetubi-
nes. exaltenē boni. puniantē iniqui. mali cō-
tractus eliminantur. Sic vere amatur ciui-
tas. et hinc p̄seruat sua libertas Ap̄tus. Tūc
spiritus dñi ibi libertas. Et talis amator pa-
trie. quia credit in xpm nō perit q̄c. ¶ Sextus
amor est socialis. qui alio mō dicit amī-
citiā. et ut dicit in puerbijs. Amico fideli nul-
la ē compatio. Talis intensus est iste amor
et multa facit. Talis amor fuit inter Jona-
than filium saul et dauid. ut patet. i. Regū.
xx. Et tantus qz non curaret Jonathan in-
currere indignatōnem et contumeliam pa-
tris. excusādo ip̄m dauid. Et nō solū in vita
sed et p̄ mortē seruauit dauid amicitia be-
nefaciendo filio Jonathe. s. miphiboseth. vñ
et ip̄e dauid audita morte Jonathe. lugēs di-
cebat. Ita te diligā. sicut mater diligit unū-
cum suū. Iste autē amor si nō ducit a spūsā-
cto incidit in varia peccata. Nā ut p̄place-
at quis amico vel ne displiceat. assentit ali-
quāto ī id quod nō debet. Sic abā acq̄uit

uxori suadenti sibi esum pomi vetiti. non qz
credidit se p hoc similem deo futurū: sed ne
displiceret et tristaret sociam. ductus non
amore ꝑcupiscētie que adhuc nō erat in eo.
sed amore sociali quo timet quis nō offēde-
re amicum suū. ut dicit Aug⁹. Sed si est so-
ciatus cū spiritu sancto. est caritas fraterni-
tatis. ad quā exhortat apl⁹ dicens. Soli-
citi seruare unitatē spiritus. Iste amor om-
nia extēriora facit ꝑmunia. Unde clemens
Quidā grecoꝝ sapiētissim⁹ amicoꝝ dixit de-
bere omnia esse ꝑmunia. xij. q. j. Dilectissim⁹
ymo et ipas voluntates unit in deū et ꝑmu-
nem utilitatē. ꝑpter quod dicit de primis fi-
delibus qui fuerant repleti spū sancto Act.
iij. Multitudinis credentiū erat cor vnus et
anima vna in dño. Pertinet autē ad verita-
tem hui⁹ amicitie. fm tullii in li. de amicitia:
ut nec quid inhonestū. i. vitiosū ꝑtas ab
amico: nec rogat⁹ facias. Insuper quis ami-
citiē sit ꝑriū delectabiliter ꝑuersari adinuicem.
tamē fm tho. scda scde nō debet verus
amicus vereri ꝑtristari amicū suū cū expe-
dit. s. in reprehēdēdo eum de defectibus suis. si
ꝑmittit aliquos. Als si semp vellet placere.
esset adulator nō amicus. Sup omnes autē
amicitiās mūdi. ꝑfectissima et fructuosissima
est illa. qua aliqui vel aliq̄e sub vna regu-
la et religione in debita obseruatōe viuūt.
De qua venerabilis cassian⁹ facit vnā col-
lationem. que intitulatur abbati Joseph.
vbi ponūtur ꝑrietates eius. Talis ergo nō
perit ꝑc. **S**eptimus et vltimus est amor
creature irratiōnalis. De dño deo dicit sa-
piētie. xj. Diligis omnia. et nihil odisti eoꝝ
que fecisti. Unde cū debeamus dñm imitari
debemus et omnia amare. Aliter tamē crea-
turas ratiōnales. et aliter irratiōnales. Nam
creaturas ratiōnales que sūt in statu glorie
amamus ex caritate. qz iaz possident beati-
tudinem glorie. Que autē nondū adepti sūt
sed adipisci possūt. ut qui sūt in purgatorio
et omnes viatores ex caritate et in caritate
diligimus. ut. s. pueniāt ad supnā patriā.
Alias autē creaturas amam⁹. nō in carita-
te. ut. s. habeāt vitā eternā. cū nō sint capa-
ces: sed amam⁹ inq̄tuz sunt creature dei. ut
sint ad illud ad qd ordinauit eas deus. Si-
cut seruus bonus. nō solū amat familiam
dñi sui: sed etiā animalia bruta. ut vestes.
equos. domos. et omnia eius. Nos etiā possu-
mus ea amare. inq̄tuz deseruiūt nobis: sed
ita moderate debemus amare. qz ꝑpterea nil
fiat iūquū. Si igit⁹ amas pecuniā. honores
domos. vineas. cibū. potū. gloriā. vestes. et
hmōi. ita ama. qz ꝑp̄ hec nō facias aliqd i-
ordinatū. ita ama qz totū referas i deū. Naz
ut dicit aug⁹. Min⁹ te dñe amat. qui tecum
aliquid amat: qd nō ꝑpter te amat. Sed su-

per omnia amari debet sapiētia. hanc amaui
et ex quisiui a iuuetute mea ait sapiens do-
ct⁹ a spūscō Sapi. vij. Dico. Ama studia
scripturaz. s. sacraz. vbi ē vera sapia. et car-
nis. vitia nō amabis. Sapiētia ei ducit ab
claritatē eternā. ad quā nos ꝑducit ꝑc.

Sunt autē effectus §. iij.
amoris plures. s. extasis. vnio. zel⁹. seu fer-
uor. lāguor. liquefactō. inebriatō. q̄
videf⁹ reduci ad extasi. Et de singulis dicēdū
Extasis qz sit effect⁹ amoris. patz ꝑ id qd
dicit Dionisi⁹. qz diuin⁹ amor extasim facit
nō sinēs homies sui esse amatores. Procu-
sus declaratōe. nota fm b. tho. ꝑma scde. q.
xxvij. q. extasim pati aliqd dicit. cū aliqd
extra se ponit. Quod quidē contingit et fm
vim apprehēsiuā et fm vim appetitiuā. Scd⁹
quidē vim apprehēsiuā aliqd dicit extra se
poni. qm ponit extra cognitiōes sibi ꝑp̄iam.
vel quia ad supiora sublimat. Sicut hō dū
eleuat⁹ ad apprehēdēda aliqua que sūt supra
sensū et ratiōes. dicit extasim pati: inq̄tū pa-
titur extra naturalē apprehēsiōnē ratiōis et
sensus. Vel quia ad inferiora despicitur. pu-
ta cū aliquis in furia vel amentia cedit. di-
cit extasim passus. Scdm appetitiuā bo ꝑc
dicit aliquis extasim pati. qm appetitus ali-
cui⁹ in alterū fertur. exiens quodāmodo ex-
tra seipm. Primā quidē extasim facit amor
dispositiue. inq̄tū. s. facit meditari de ama-
to. ut dictū est. Intēsa autē meditatio vni⁹ ab-
strahit ab alijs. Sed scdam extasim facit a-
mor directe. Simpliciter quidē amor ami-
citiē. Amor autē ꝑcupiscētie nō simpli: sed
fm qd. Naz in amore ꝑcupiscētie quodāmo-
ferē amās extra seipm. inq̄tū. s. nō ꝑtenti⁹
gaudē de bono qd habet. querit frui aliq̄ ex-
tra se. Sed qz illud extrinsecū bonū querit
sibi habere. nō exit simpli: extra se: sed talis
affectio in fine infra ipm concludit. Sed i
amore amicitie affectus alicui⁹ simpliciter
exit extra se: quia vult amico bonū. et ope-
ratur quasi gerens causā et curā atqz ꝑuidē
etiam ipius ꝑpter amicū ipsum. Nota qz ze-
lus ex intēsiōne amoris puenit. Manife-
stum est em̄ qz quāto aliqua vltus intēsus tē-
dit ad aliqd. forti⁹ etiā repellit omne ꝑpariū
vel repugnās. Cum em̄ amor sit quidā mo-
tus in amatū. ut aug⁹ dicit in li. lxxij. que-
rit. intēsus amor querit excludere omne qd
sibi repugnat. Aliter tñ hoc ꝑtingit in amo-
re concupiscētie. et aliter in amore amici-
tiē. Nā in amore ꝑcupiscētie. qui intēse ali-
quid ꝑcupiscit. mouet circa omne illud quod
repugnat ꝑsecutiōni. vel fructiōni vel quieti
ei⁹ qd amat. Et hoc mō dicunt viri zelare
vxoꝝ. Si est amor amicitie querit bonū
amici. vnde si ē intēsus facit hoīes moueri
ꝑtra omne illud qd repugnat bonis amici.

Et fm hoc dicit aliquis zelare p amico vel p deo. qñ ea que sūt circa honorē vel voluntatem dei repellere fm posse conat.

De vnione dicit dyo. §. iij.

nili. c. iij. de diuinis noībo. Q amor est virtus vnitiua. Pro cui' declaratōe dicit Tho. pma scde. q. xvij. arti. j. Q duplex est vnio amātis ad amatū. Vna fm rem purā. cum amatū essentialiter adest amātū. Alia vnio est fm affectū. que quidē vnio p̄siderāda est ex apprehēsiōne p̄cedenti. Nā motus appetit' sequit' apprehēsiōne. Cum autē sit duplex amor. s. p̄cupiscētie et beniuolētie: vterq; p̄cedit ex quādā apprehēsiōne vnitatis amati ad amātem. Cum em̄ aliquis amat aliq̄b quasi p̄cupiscens illud. apprehēdit illud q̄si p̄tinens ad suū bene esse. Similiter cum aliquis amat aliquem amore amicitie. vult ei bonū sicut et sibi vult bonū. Ante apprehēdit eū vt alterū se. inq̄tum. s. vult ei bonū sicut et sibi. Et inde est. q̄ amicus dicit' alteri ipse. Et aug' dicit in. r. p̄fessio. q̄ bene dixit quidā de amico suo. dimidiū aīe sue esse. Primā igitur vnionē amor facit effectiue. q̄ mouet ad desiderādū et querēdū p̄sentiam amati. quasi sibi p̄ueniētis et ad se penētis. Scdā vnionē facit formaliter. q̄ ipse amor est talis vnio vel nexus. Unde aug' dicit in. viij. de trini. Q amor ē vis quedā. aliqua copulans vel copulare appetēs. s. amātē et qd amāt. Q em̄ dicit aug' copulās. referē ad vnionē affectus. sine qua nō ē amor. q̄ vero dicit copulare intētes. p̄tinet ad vnionem realem. Item sciendū fm. b. tho. vbi supra Q vnio triplex se habet ad amorē. Quedam em̄ vnio est que est causa amoris. Et hec quidē vnio substātiālis. q̄tum ad amorē quo quis amat seipm. Q̄tum vō ad amorē quo quis amat alia. est vnio similitudis vt dictum est. Quedā vō vnio est essentialiter ipse amor. et hec est vnio fm coaptatōez affectus. qui quidē assimilāt vnioni substātiāli inq̄tum amās se habet ad amatū. In amore quidē amicitie vt ad seipm. In amore autē p̄cupiscētie vt ad aliquid sui. Quedam vō vnio est effectus amoris. et hec est vnio realis. quā amans querit de re amata. Et hec quidē vnio est fm p̄ueniētā amoris. vt em̄ p̄bus refert in. ij. politicē. Aristopātes dixit. q̄ amātes desiderarent ex ambob' fieri vnum. Sed quia ex hoc accideret aut ambo aut alterum corrumpi. querunt vnionem que p̄uenit et decet. vt. s. simul p̄uersentur. simul loquātur et in alijs hmōi p̄iugantur. De vnitate fm duplicem statū. s. incipientiū p̄ficientiū. p̄ficientiū seu p̄fectoꝝ loquit' p̄. Qui habitare facit. s. deus vnus moris in domo. s. ecclesie militātis et triumphantis. Utraq; em̄ dicit' domus dei. vnus

moris. i. fm vnū et eundē morē. i. actus btuosos in genere. Nec p̄ueniri potest ad vnitatem ciuitatis supne. nisi p̄ vnitatem p̄sentis ecclesie. Et hoc est q̄ ait ap̄lus. j. Corin. ix. Qui i stabio currunt omēs quidē currūt s; vnus accipit brauiū. Currim' quidez omēs ad morē q̄tum ad corpus. ad vltimū finē beatitudinis q̄tum ad naturale desideriu aīe. Sed soluz vn'. i. qui manet i vnitate ecclesie. ille accipit brauiū supne glorie. Sic q̄ descēdebat i piscinā post motū aque ab angelo. vn' sanabatur ab omī infirmitate. Qui em̄ in piscinā baptisimi vel penitētie descendit. se humiliādo ad illud suscipiendum post p̄tactum aque in iordane a xpo. qui est magni p̄siliū angelus. seu post passionē suā. p̄ quā aquas intrauit sūme afflictōnis: sanus efficit' ab omī infirmitate aīe. si vn'. i. in vnitate eccle hoc agit. De hoc Jo. v. Ad hāc vnitatem hortat' aug' dicit' s. j. q. j. Teneamus vnitatem fratres. qm̄ p̄ter vnitatem. etiā qui facit miracula nihil est. Nā et magi pharaonis fecerunt miracula. et tñ reprobi. qz extra vnitatem. Propterea voluit gloriol' deus vnū esse p̄ncipiū omniū hominū. s. abaz ex quo post eua formata est. vt p̄siderantes homines se vnū p̄ncipiū habere quo ad copulentā substātiā seu p̄pagatōez. vnitatem amarent et tenerent adinuicē. vt dicit magister senten. in. ij. li. Et sicut est vnus pater qui in celis est deus. quē solum debemus cognoscere nostrum creatōez et actōez omniū bonoꝝ et nō alium. ita et vn' est magister noster xpc. vt dicit' Math. xxij. qui solus illuminat mentes hominum. sine quo nullus illuminari potest. De vnitate incipientium dicit' Actuū. iij. Multitudis crederentium erat cor vnu et anima vna. Ad hāc vnitatem requirit' primo. vt idem credatur q̄tum ad substātiā fidei implicite vel explicitē. p̄teritū vel futurum fm tempa varia ad Ephe. iij. Vna fides. vnū baptisma. Secūdo requirit' vt vnū et idem appetat ab omnibus. s. honor et gloria dei et salus animaz Ephe. iij. Solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Glo. ibi. Et idem velimus et idē nolim' cū fratrib'. Quod itelligendū ē de his q̄ mala nō sūt. Tertio vt eidem et p̄ eodem gratia agat seu petat Ephe. iij. Einus deus et pater omniū. a quo. s. est omīe datū optimū. qui est sup omnes requirendus. et p̄ omnes. s. fideles regratiandus. et in omnibus inuocandus. Et em̄ dicit' Math. xvij. Si duo ex vobis consenserint sup terrā. de omni re quā petierint. fiet illis a p̄e meo. Consenserint. i. in vnū p̄uenierint ad petendum. Quarto vt defectus alioꝝ sufferat' seu supportatur Ephe. iij. Supportantes in uicē i caritate. Caritas dicit' quasi cara vni-

tas glo. Talis actio nec fungit negotio. nec frigida est ocio. nec turbulenta. nec marcida. nec audax. nec fugax. nec preceps. nec iacens. Quinto unitas in hoc reperitur in incipientibus. quod idem sperat. s. premium *Eph. iij.* Vocati estis in una spe. Dec quoque notatur ad *Ro. xv.* ubi dicitur. Quaecumque scripta sunt. Ubi notatur unitas in credendo. in eo quod dicitur. ad nostram doctrinam scripta sunt. doctrinam. s. fidei que est de eisde. Secunda unitas. s. i appetendo vel volendo ibi notatur cum subditur. Deus autem pater. et filius. det vobis id ipsum sapere in alterutrum. Cum autem aliqui ite sapienter de aliqua re et idem iudicium habent si boni sunt: idem volunt. Ex hoc enim aliquando diuersa boni volunt: quia uni videtur hoc alij illud esse melius. Tercia unitas. s. i gratias agendo vel petendo. notatur in eo quod sequitur. Omnes unanimes uno ore honorificetis deum. et patrem domini nostri ihesu christi. Quarta. s. i in supportato ibi notatur cum sequitur. Suscipite inuicem sicut et christus suscepit vos. i. supportate. Consequenter declaratur quod christus suscepit iudeos quidem quos appellat circuncisionem eis predicando primo et per se. Exinde gentes per predicacionem apostolorum. Et sic suscepit utrosque. ut faceret utraque unum secundum apostolum quo ad conuersos. Quinta unitas ibi notatur. De autem spei. s. actor. in singulari dicitur spei. quod una est nostra. s. de superna beatitudine. quare ipse solus perferre potest. Et in eo quod sequitur quoque fructus notari possunt huius unitatis. Primus est quod letificat quo ad concupiscibile unde dicitur. Repleat vos omni gaudio. Secundus est quod pacificat seu quietat. cum subditur. Et pax. Tercius quod certificat quo ad rationalem. Unde subditur. In credendo. Quartus quod ad superna eleuat intellectum. unde dicitur. Ut habundetis in spe. Quintus quia contra aduersa roborat. et cludet. Et virtute spiritus sancti. De unitate proficiendum potest intelligi illud *Col. iij.* Pax christi exaltet in cordibus vestris. i. qua vocati estis in uno corpore. Proficientes enim ad uocatur secundum statum eorum ut sedatis passionibus virtutibus insistat. Et ad hanc unitatem quoque concurrunt que notat princeps apostolorum dicens. Omnes unanimes participantes. fraternitatis amatores. misericordes. modesti. humiles. i. sitis. *1. Pe. iij.* In istis quoque ostendit debet seruari unitatem animi. Et primum est compassio respectu peccatorum. in eo quod dicitur. Compatientes. Unum corpus sumus in christo. ait apostolus ad *Ro. xij.* Sed in corpore videmus. quod si patitur unum membrum participatur omnia membra. Patitur membrum spiritualiter per peccatum. participat membrum aliud per passionem ut faciebat apostolus dicens. Quis infirmus. s. per peccatum et ego non infirmus. s. per compassionem. Secundum est viscerosa dilectio respectu bonorum. in eo quod

subditur fraternitatis amatores. Omne enim animal diligit sibi simile. Et multo magis si militudo que est ex bonitate virtuali. debet mouere ad amorem qui facit unitatem. Tercium est subuentione respectu egenorum. unde subditur. Misericordes. ut dicat per effectum illud puer. *1. Mar. xij.* sit unum omnium nostrum. Ipa lex naturalis in necessitate extrema facit omnia communia et quodammodo unum. Quartum est modestie obseruatio respectu extraneorum. unde ad dicit. Modesti. i. morigerati et bene dispositi *Phil. iij.* Modestia vestra nota sit omnibus hominibus. Quintum est omnis querimonie et rancoris depositio. respectu aduersariorum. unde subditur. Humiles non reddentes malum pro malo. Dicit dominus ihesus *Mat. xxij.* De duo erunt in agro unus assumet. alius reliquet. duo molentes in mola: et duo in lecto uno etc. Age ubi laborat signat vitam actiuam. In qua qui est unus unitus cum primo assumit ad gloriam. Et qui alius. i. diuisus per odium reliquit. Molitio signat penitentiam ita quod mola superior est spes. et inferior timor. et inter hec mouet penitentiam. Sed in statu penitentium quod est unum saluatur. quod alius. i. diuisus per odium reprobat. Lectus ubi quiescit est contemplatio. et ex contemplatione unum per dilectionem saluatur. et alius scilicet habens rancorem pro primo damnatur. De unitate proficiendum seu perfectiorum. apostolus ad *Phil. iij.* Anus est. quod retro sunt oblitus ad brauium sequor. Et ad hanc requiritur quoque que notat apostolus. *1. Cor. xij.* loquens de fidelibus ad similitudinem unitatis. quod reperit in corpore humano. Anus dicitur. Omnes in unum corpus baptizati sumus. Et postea specificat illa quoque. Et primum est superbie exclusio. quod notat cur dicitur. Non potest dicere oculi manus. opa tua non indigeo etc. Sic non debet speculatiuum preuenire actiuum. extimando non eo egere quod pertinet ad superbia: propterea uni data est una gratia. alteri alia. ut humiliet homines adiuicem et unum fiat. Secundum est infirmorum superbia dantis supportatio. Unde subditur. Que inhonesta sunt nostra. his habundantior honestatem habens. appellans inhonesta infirmos et imperfectos. Tercium est mutua sollicitudo ad impensionem beneficii. Unde subditur. Proinuitate sollicita sint membra etc. Quartum est in passione communis tribulatio seu passio ad augmentum meriti. Unde subditur. Si patitur unum membrum participatur alia membra. Quintum est de bono communis congratulatio. ibi. Si gaudet unum membrum etc. ad *Ro. xij.* Gaudere cum gaudentibus idipsum inuicem sentientes.

De multiplici unitate. § v. diuersis modis necessaria. Unde ipse dixit *Marthe. Porro unum est necessarium. Luc. v.* Ubi aduertendum quod necessarium dicitur aliquid uno modo. quod sine illo aliquid esse non potest Et sic cibum dicitur necessarium ad vitam hominis

Capitulum

corpalem fm viam naturalem. Et ad vitaz spūalem dicim' necessariā sūptionem sacramentoz: precipue baptismi ⁊ penitētie actu vel pposito. Unde a theologis dicunt sacramēta necessitatis. Et baptismus vnū ē. quia ad vnū effectū pncipaliter ordinatū. scz ad tollendū originale: q̄uis ⁊ alia tollat. si iuenit. Et qz sub vna substantiali forma datur **Ephē. iij.** Vnus de' vnū baptisma. **Ambrosius** etiā dicit q' sicut vnū ē baptisma. ⁊ penitētia est vna. de pe. bi. iij. Reperiunt. Qd dicitū si intelligat de solēni penitētia. que olim fiebat: vult dicere q' non potest iterari sicut nec baptismus. Sed si itelligat de penitētia puata ⁊ sacramentali iterari frequenter ⁊ quottidie potest. Sz dicit p̄ vna. qz ad vnū effectū ordinata. s. ad tollendū culpam actualem. que si mortalis est. auferri nō potest nisi p̄ ipam. Et sic vnū est necessarium. Alio modo dicit' necessariuz illud. sine quo aliquid bene esse non potest. seu qd vtile est ⁊ sic cibus carnū necessari' ad vitā dicit'. scz ad bene esse ⁊ vtili' nutrimentū. Sed ad vitā spūalem sic necessaria est obseruantia consiliorū xp̄i seu cōtemptus mundi. Unde saluator dixit. Nisi quis renūciauerit om̄ibus que possidet. non potest meus esse discipulus **Luce. xiiij.** Discipulatus autem xp̄i consistit in quādā pfectione vite spirituali. ad quā melius puenitur p̄ contemptū terrenozum. Et hoc est illud vnum quod dixit xp̄s iuueni querenti viam ad consequendū vitam eternā. s. adhuc vnum tibi deest **Luce. xvij.** Si vis perfectus esse ⁊c. Est igitur ⁊ hoc vnum necessarium ad vitam spiritualem pfectius habendā ⁊ multū vtile. Sciendū aut septēmplicē esse unitatem necessariam ⁊ vtilem: sed varijs modis.

Unitas naturalis ⁊ hec necessaria ad hominis conseruatōnem.

Unitas cōiugalis ⁊ hec necessaria ad generis multiplicatōnem.

Unitas policialis. hec necessaria ad multitudinis directionem.

Unitas ecclesiasticalis. hec necessaria ad salutis consecutōnem.

Unitas regularis. hec necessaria ad perfectionis adeptōnem.

Unitas psonalis. hec necessaria ad peccatoris redemptionem.

Unitas essentialis seu diuinalis. hec necessaria ad orbis gubernatōnem.

De prima inquit **athanasi'.** Anima rationalis et caro vnus est homo. Neqz em̄ caro est homo. neqz anima rationalis est homo. Sed ista duo vnita constituūt vnā naturam que dicitur homo. Naturalis est ḡ ista vnio. ⁊ necessaria ad pseruatōz tal' sp̄i seu nature. Et sic necessaria est hmōi unitas ab

Secundum

251

pseruatōez esse naturalis: ita necessariū est ab pseruatōez eozū esse spūalis. ⁊ vnita sint ab opandū. Quod ptingit qm̄ ania domiat' corpori. ⁊ caro vt ancilla subiugat' spiritui. Nam vt ait **Derū.** Dominā ancillari ⁊ ācillam dñari magna est abusio. Et sicut in domo aliqua si ancilla dominaret' vel rebellaret matrone. nō posset esse unitas ⁊ cōcordia: sed multa diuisio ⁊ inquietudo: ita si ratio non dominat': sed sensualitas velit spiritui impare. nec rēnuat vt satisficiat voluptatibz carnis. nō est ibi unitas. quia sinderis pars supior: ratiōnis remordet ⁊ cōtra dicit tali subiectōni. Sed cū ita subicit' caro ratiōni ad bona opa. vt dicere valeat illō ps. Cor meū. i. volūtas ⁊ caro mea. i. sensualitas. exultauerūt. i. extra se saltauerūt. nō ppria querētes: sed in deū viuū pformādo se eius volūtati: tūc hec unitas facit hominez fortēz ab om̄ia. Et em̄ dicit' in li. de causis. Omnis virtus vnita ē magis infinita. i. fortior. Quod patet p̄ experientā. quia tres vel plures candeles accense. nō ita facilliter extinguntur sicut quelibet de p̄se. Et magis ē fortis ad resistendū inimicis ⁊ inuadendū ⁊ vincendū. exercit' adunat' q' dispersus. **Un' dicitur Iudith. xv.** q' assirij. s. exercit' holofernis nō adunati in fugaz ibant p̄cipites. Filij aut' israhel vno agm̄e psequētes debilitabāt om̄es quotq̄ poterāt inuenire. Sic potentia. sensitua ⁊ ratiōnalis cū suis alijs potentijs adunate. i. directe in deum pseruant vtrūqz hominē. **De scda** unitate dicitur **Gen. ij.** Erunt duo in carne vna. duo videlicet vir ⁊ vxor in carne vna. i. ad vnā carnē. hoc est prolē generandam fm **Nico. de lira.** Unde ⁊ de vna costa facta est prima vxor. scilicet eua. ad insinuādūz q' non plures debet q̄s habere vxores. sicut nec vxor plures viros. **De autem Jacob dauid et alij** alij habuerunt plures vxores. dispensatiue fuit a domino ordinatū diuersis ratiōnibus. quas ob breuitatē dimittō. Est autem necessaria hui' unitas. ad multiplicatōz humani generis. Unde ⁊ illud pceptū datū p̄mis parentibus. s. Crescite ⁊ multiplicamini. s. p̄ actuz cōiugalem. necessarium fuit obseruari in pncipio humani generis. Et iterū post diluuium: quousqz ipm̄ gen' humanū esset notabiliter multiplicatū. Nam postmodūz quia semp inuenti sūt multi vacantes tali operi scilicet nuptiarum. magisq̄ viduitati vl' vrginitati: ideo in libertate hominū positum est. alteri coniugari vel continentiam seruare. Sicut autē ista unitas ē ordinata ad vnā carnē. i. prolē procreandā: ita ad eam etiā necessarijs vite ⁊ moribz educandā. Ad quod requiritur vtriusqz parentis. s. patris et matris exercitiū ⁊ labor diutin'. Et ideo

necessariū est q̄ talis coniunctō. s. viri et mulieris fiat p̄ vinculuꝝ coniugale quod dissolui nō potest ad placitū. sicut coniunctō que fit p̄ fornicatōez: sed necessariū est cohabitare i unum. et inuicē debitū reddere ad prolem p̄ creandam. et sufficienter gubernandā. s̄m b. tho. contra gentiles. Et tunc talis unitas seu coniunctō est absq̄ peccato. quādo ad hūc finem exerceat. s. causa prolis generande vlt̄ debiti reddendi. Et in hui⁹ signū dicit **Ambrosio**. in li. de offi. q̄ nubentes post benedictōnem iuncta vno inuicē vinculo copulātur. quod videlicet ideo fit. ne cōpagē unitatis coniugalis dirūpant. At vō q̄ eadem iūcta candido purpureoq̄ colore pmisceat. **Cantōdo** quippe ex mūditiā vitē. purpura ad sāguinis posteritatē adhibere ut hoc signo. et continentia et lex cōtinendi ab utriq̄ ad tempus admoneat. et post hoc reddendū debitū non negetur. **De tertia unitate**. s. policia li seu populari dicitur **Judith**. xv. **Conuenit** vniuersus israhel ad ciuitatem quasi homo vnus eadem mente. vnoq̄ p̄silio. s. ad p̄uidēdum bono p̄muni. **Unde** et ciuitas dicit̄ quasi ciuiū unitas. **Est** em̄ necessaria talis unitas ad bonā gubernatōez populī. ut. s. queratur p̄ncipaliter bonū p̄mune. et spūaliter et temporaliter postponēdo om̄e p̄uatū p̄modū **Unde** apud **platonē** i thimeo illa ciuitas iustissime ordinata trahitur. in qua quisq̄ nescit affectus p̄rios. **Causat̄** aut̄ et p̄seruatur hec unitas in ciuitatib⁹. qm̄ ad hoc vnū atē dicit̄. ut iura seruent̄ vniuersaliter. i. tā a minorib⁹ q̄ a maiorib⁹: ne alī appareāt ut tele araneaz que aīalia pua ut muscas capiunt ut occidant. et a maiorib⁹ aīalib⁹ lacerantur **Secōdo** ut honores et officia pluraliter distribuantur. et non omnia vel multa vni et nibilum alteri. **Unde** **greg.** dicit in vno corpore multa mēbra habem⁹. omnia aut̄ mēbra non eundē actū habent: ita in vno eodemq̄ corpore spūali. s. ecclesie vel ciuitatis. p̄ferendum est hoc officiū vni. alij p̄mittendū est illud. **Varietas** em̄ p̄sonarū p̄ diuersa officia distributa et fortitudinē et venustatē manifestat. **lxxix. di.** **Singula**. **Terṽo** debet esse unitas ciuiū. ut onera p̄portionaliter imponant̄. **Nam** si maiorib⁹ vel amicis leuia iungant̄. plebeis aut̄ et min⁹ notis onera grauiā et importabilia imponant̄: oportet sequi discordiā. inuidiā. seditōez et alia mala destruentia ciuitatē. **Melius** etiā gubernat̄ ciuitas vel regnū p̄ vnū vel paucos sapientes cōmuniter. q̄ p̄ multos. **Unde** **diero**. dicit ad rusticum. **In** apib⁹ p̄nceps vnus est. **Grues** vnā sequuntur ordine iterato. iudex p̄ vintie vnus. **Roma** cōbita duos fratres reges simul habere nō potuit: sed paricido dicitur. **In** rebecca vtero esau et iacob bel-

la gesserūt. **hec** ille. **Romani** dū vniti fuerē ad querendū bonū p̄mune. tot⁹ orbis dñiūz adepti sūt. et ecōuerso diuisi ad querendū q̄ q̄ p̄pria ad nihilū deuenerunt. **De quarta unitate**. s. ecclesiastica. dicit̄ **Actū. iij.** **Consuetudinē** credentiū erat cor vnū et aīa vna **Anima** quidē vna q̄tuz ad intellectū p̄ unitatem fidei. **Cor** vnuz q̄tum ad voluntatē p̄ unitatē caritatis. **Dicit̄** aut̄ caritas q̄i carā unitas. quia vnit nos cū deo et p̄ximo. **Qui** em̄ adheret deo. vnus spūs ē cū eo. i. ad **Corin.** vj. **Adhesio** aut̄ fit p̄ caritatē. **Nil** autē carit⁹ et p̄fecti⁹ tali vnione. **Hec** aut̄ unitas ē necessaria ad consecutōez salutis. **Unde** et **be da** sup̄ **Matheū** dicit. **Quicūq̄** ab unitate fidei. vel societate petri apli. s. p̄ caritatē quolibet modo seipos segregat: tales nec vinculis peccatoꝝ absolui. nec ianuam regni celestis possunt ingredi. **Sicut** aut̄ est vnū ouile. s. ecclesie. ita et vnus pastor ut habet **Job** x. **Et** ut ait **Ciprian⁹** epus. **Ut** hanc unitatē manifestaret. unitatis eiusdeꝝ originem ab vno incipientē sua auctoritate disposuit. cū dixit petro. **Tibi** dabo clauēs etc. **Hoc** erant utiq̄ ceteri apostoli qd̄ et petrus. **Sed** exordium ab unitate p̄ficiscitur. ut ecclesia xpi vna monstret̄. **Et** infra. **Quomō** radij multi sunt. s. vnū lumē: et rami arboris multi sunt. et robur vnū tenaci radice fundatū: et quomodo de fonte vno riuū plurimū defluit et numerositas licet diffusa videat̄ et vndat̄: t̄is copie largitate. unitas tamen seruat̄ i origine. **Auelle** radium solis a corpore. diuisionem unitas non capit. **Ab** arborē frange ramū. fructus germinare nō poterit. **A** fonte p̄cite riuū p̄scisus arefcit. **Sic** et ecclesia domini luce p̄fusa. p̄ totū orbē radios suos porrigit. vnū tamē est quod vbiq̄ diffundit̄. **hec** ille. **xxiij. q. i.** loquit̄. **Figurata** est autē ip̄a ecclesia p̄ tunicā domini inconsutilem. que sortita est cui⁹ esset. non autem diuisa **Job**. xix. **Sicut** autem qui recedit ab unitate ecclesie romane saluari non potest. ita qui recedit ab unitate capitis sui. s. summi pontificis p̄ scisma damnari necessarius est. ut ostendit **Ciprian⁹**. vj. q. i. **Deniq̄** ibi vide. **Et** ut dicitur **Eccl̄s. ix.** **Qui** in vno offendit. i. in hac unitate multa bona p̄dit. q̄ omnia spūalia. **De quinta unitate**. s. regulari. i. religiosoz dicit̄ **ps. cxxxij.** **Ece** q̄ bonū et q̄iocundū habitare fratres in vnū **Tibi** dicit̄ **Aug⁹** sup̄ **ps.** **De** hec unitas etsi cōueniat omnib⁹ fidelibus. p̄prie tamen monasterijs et fratrib⁹ conuenit habitantibus i vnū spūaliter et corporaliter. **Unde** et monasterium dicit̄ a monos. quod est vnū. q̄ mari me debet ibi unitas repiri. **Et** potest in dicto verso triplex bonū notari. ut omne bonum comprehendatur ibi in tali statu.

Bonū utile. ibi. Ecce q̄ bonū.

Bonū delectabile. ibi. Et q̄ iocundū.

Bonū honestū. ibi. ha. fra. in unū.

Et incipiendo a tertio. Tūc bonū honestū et perfectū est in statu religioso. quādo fratres habitant in unū. i. in unitate non in diuisione. In unitate. s. substantie cōmunal' remota proprietate. In unū obedientie totalis abiecta propria voluntate. In unū continētie integralis. sine venerea societate. **Hec triplex unitas est necessaria ad p̄fectionis adeptōez.** Nam ut dicitur Luce. vi. perfectus om̄is erit si sit sicut magister ei. s. xpc. Qui fuit mendicus et pauper. fact' obediēs vsq; ad mortē. **Et liliū conuallū p̄ p̄tinentiā virginalem.** Sicut ergo fratres s̄m carnē cum habitāt in unū. viuūt de una cōmuni substantia domus: ita fratres s̄m spiritū habitantes in una domo. debent accipere necessaria ab uno cellario. ab uno vestiario. viuē sub uno modo. ut unitatem in cordibus. foueat et representet uniformitas in exterioribus moribus. **Iuxta illō ps. Qui habitare facit. s. de' unius moris. i. s̄m unū morem in domo religionis.** Unde clemēs papa. Cōmunis vita omnibus necessaria est fratres. maxime his q̄ deo militare irrep̄hensibiliter cupiunt. et vitam ap̄lorū imitari. i. perfecte viuere. **Et sicut aer diuidi non potest neq; splendor solis: ita nec reliqua que cōiter data sunt omnibus. xij. q. j. dilectissimis. Quod itelligit de religiosis s̄m glo. Et sicut fratres carnales obediūt suo patri carnali. sic fratres spiritalis obediēre debent patri spirituali in unū. i. in totū. Cū enī p̄ inūctōnem obediētie prelati manifestet voluntas dei. nō autē per instigatōnem p̄prie voluntatis: sed sepe per hāc deuiatur ab ea: ideo obediēre oportet Actū. iij. ut p̄formet quis volūtati dei. Hoc est unū quod postulabat dauid dicens. **Unam petij a domino hanc requirāz q̄. ut videam volūtatem domini. ut. s. ea cognita impleam.** Fratres s̄m naturam habitāt in unum suū. sine aliqua inter se venerea voluptate. nisi sint peiores bestijs. que talia ostendunt horrere. Sic religiosi debent caste viuere mente et corpore. Qui enim cum uxore est. sollicitus est quomodo placeat uxori et diuisus est. **Est ergo nō sit diuisus: s̄z unitus cum deo. in unum debet habitare. id est solum sine cōiuge. Unum enī dicitur quod in diuisum est a se. et diuisum a quolibet alio. Non ergo uniaē seu coniūgatur carnaliter alteri. et in se maneat indiuisus. i. impollut'.****

Bonum delectabile notat in statu h̄mōi p̄ similitudinē positam ibi. Sicut argentū in capite q̄c. Et sicut ros hermon. Hec non possunt intelligi ad lrām. i. s̄m corticē. quia nunq̄ Aaron fuit ita inunctus. ut unctō de

scenderet in oram vestis. **Nec ros hermon potest descendere in montem syon. cum sint multum distātes. et mons syon sit altior monte hermon s̄m hugo. cardina. Oportet ergo intelligere spiritualiter. Aaron primus et summus sacerdos est figurative xpc. Caput Aaron est ip̄e xpc. inq̄tum caput et rector ecclesie. Argentum est gratia qua sanantur vulnera peccatorum. et leniuntur aduersa. Barba aaron que signat virilitatem et capiti inheret. est congregatō ap̄lorum qui xpo abdeserunt. et viriles fuerunt in grauiā susferendo et ardua aggrediēdo. Et ideo bis ponitur barba. **Uelutis aaron ecclesia que circumdat xpm. Ora vestis sūt minores fideles ecclesie. vel qui erunt in fine mundi. Sicut gratia descendens a capite ih̄u xpo in ap̄los et de ap̄stolis in om̄es fideles vsq; ad finem seculi: ita se habet q̄ facit eos iocundos et letos. ita q̄ ibant ap̄stoli gaudentes a cōspectu concilij. quoniā digni habitati sunt p̄ nomine ih̄u contumeliā pati. Unde ip̄a gratia dicitur sicut paradysus. ubi est magnū gaudium. Ita status religionis. ubi est unitas vera facit iocundos. Hermon interpretatur lumen exaltatū. et signat xpm. Syon speculatio. et signat ecclesiam. Sicut ergo ros misericordie et dulcedinis sp̄ualis descendit a xpo in ecclesiā triūphantē: ita ros dulcedinis sp̄ualis a deo infundit in religiosos. p̄cipue speculātes p̄ contemplatōez. Unde **Berū dicit. q̄ ibi irrorat frequētius. Bonū utile ibi notat cum subdit. Illic mābauit dñs benedictōz. et vitam vsq; in seculū. Ecce utilitas magna. q̄ dñs mandauit. i. misit illic in tali unitate benedictōez. i. multiplicatōnez virtutū. s̄m hugo. card. et sic p̄fectionē et vitam. s. sp̄ualem gratie conseruandam. vsq; in seculū. i. aliā vitā. s. glorie. Nil utilius homini virtutibus. Unde de eis dicitur sapiētie viij. Sapiētiam et sobrietatē docet iusticia. et veritatem. i. fortitudinē quibus nil utilius in vita est hominibus. De sexta unitate sc̄z p̄sonali dicit in ps. Simul in unū diues et pauper. Quod impletū est quādo verbum caro factū est. Tunc enī diues in misericordia deus. et paup̄ in multa miseria homo. in una p̄sona et eadem p̄sona repta sunt. **Deus enim et homo vnus est xpc. inquit Athanasius in s̄mbolo. Neq; enī natura humana que erat in xpo erat una persona. et natura diuina erat alia persona. ut dixit nestorius heresiarcha. Neq; natura humana assumpta. conuersa est in naturam diuinam. ut dixit eutices hereticus. Sed ut dicit leo papa in sermone. Salua vtriusq; proprietate nature. s. diuine et humane. et in vnā coeunte personā. suscipiē ab eternitate mortalitas. i. a deo eterno natura h̄mana mortalis.********

254

Si enim deus non esset. non afferret remediū
 Si verus homo non esset. non preberet ex-
 emplū. **Necessariū** ergo est hoc unū. i. unio
 nature diuine cum humana. ut mori posset
 ex uno. et resurgere ex altero. Et sic sicut **Gre-**
 go. in. iij. mora. p. unicam suā mortem. s. tñ
 corporis: nos a duplici morte redemit cor-
 poralis et spūalis. **In** cuius signū una die ite-
 gra artificiali. et duabo noctibus mortu' iacu-
 it. quia sua unica morte lucida (qua sine pec-
 cato) nos a duabus mortibus tenebrosis libe-
 rauit. **Unde** petrum volentē eum in tempo-
 re passionis defendere reprehendit: dicens. quā
 sic oportet fieri. ut. s. patiar ob redemptōez
 peccatorum. **De** septima unitate. s. essen-
 tiali dicitur. i. **Joh. v.** Tres sūt qui testimo-
 nium dant in celo. s. xp̄o. pater. verbū et spi-
 ritus sanctus. et hi tres unū sunt. **Et** **Joh. x.**
Ego et pater unū sumus non inde excluso spū
 sancto. qui est nexus amboꝝ. **Ubi** notandus
 est q̄ abbas **Joachim** male intellexit istam
 unitatem in diuinis. Dicebat enim hanc uni-
 tatem non esse verā et p̄riam: sed quasi col-
 lectiuam et similitudinariam. **Sicut** multi
 homines dicuntur unus populus. et multi
 fideles una ecclesia. **Et** sicut dicitur in li. re-
 gum. populus meus et populus tuus unus
 sunt. s. collectivē nō substantialiter. **Et** ad
 astruendā suā sententiā ut verā. inducebat
 ipse **ioachim** illud qd̄ xp̄s dixit in oratione de
 fidelibus suis ad patrē. **Ego** pater ut sint
 unum in nobis. s. fideles: sicut et nos unum
 sumus. ut sint p̄sumati in unum **Joh. xvij.**
Non enim fideles dicebat **Joachim** sunt unus
 i. quedā una res que cois sit omnibus: sed tñ
 sunt unum. i. una ecclesia p̄pter fidei unita-
 tem. et tandem unū regnum. p̄pter unionem
 indissolubilis caritatis. **Similē** dicens esse
 unitatem i personis diuinis seu trinitate. **Et**
 magistrum petrū qui in p̄mo sen. bi. v. dix-
 erat. q̄ quedā res sūma est pater fili' et spūs
 sanctus. et illa non est generans nec genita
 nec pcedens. **Dixit** eum in hac sententiā fuis-
 se hereticum. quia quaternitatem non tri-
 nitatem astruebat in deo. videlicet tres per-
 sonas. et illā p̄munē essentiā quasi quartam
Sed sacrosanctū p̄cilium uniuersale. deter-
 minauit opinionē seu sententiā **Joachim**
 hereticā et falsam. et verissimā esse sententiā
 magistri petri. p̄dictam videlicet. q̄ una que-
 dam sūma res est. que veraciter pater et fili-
 us et spūs sanctus. ineffabilis et incōprehensi-
 bilis. tres simul p̄sone. ac sigillatim quelibet
 earundē. **Et** ideo in deo trinitas nō qua-
 ternitas. q̄ quelibet triū p̄sonaz. est illa res
 substātia. seu essentia. seu natura diuina: q̄
 sola ē uniuersoꝝ p̄ncipiū. p̄terquā aliud in-
 ueniri nō potest. **Et** illa res nō est generans
 nec genita nec pcedens: sed est pater qui ge-

nerat. et fili' qui gignit. et spūs sanct' qui p̄ces-
 dit: ut distinctō sit in p̄sonis et unitas in na-
 tura. **Ad** auctoritatē autē inductā euāgelij
Rūdet. q̄ cū dicit xp̄s ut sint unū in nobis.
 sicut nos unus sumus. l̄y sicut nō dicit omni
 modam similitudinē. s. equalitatē: sed sicut p̄
 portōnem. **Ita** ut cum dicit sint unū in no-
 bis: intelligit ibi unio caritatis in gratia.
Et cum subdit. **Sicut** nos unū sum' ibi atē
 dit unitas p̄temptitatis in natura. **Quēad-**
modū et intelligit illud. **Estote** vos p̄fecti si-
 cut pater vester p̄fect' est **Matth. v. nō. s. sicut**
 equalitatē: sed sicut p̄portōnem quasi diceret.
Estote p̄fecti p̄fectōe gratie. sicut pater vester
 p̄fect' est p̄fectōe nature. **Hec** omnia. extra.
 de sū. tri. et si. ca. damnant'. **Ista** autē p̄opti-
 me declarat. b. tho. in expositione p̄dicte de-
 cretal' damnant' dicens. q̄ iste **Joachim** ru-
 dis fuit in subtilibus fidei dogmatibus: et i duo-
 bus errabat circa hanc materiam. **Primo**
 quia dicens patrē et filiū et spūs sanctum esse
 unā substātiā. ponebat unitatem essentie
 triū p̄sonarū nō esse verā et realē et simplicē
 sed similitudinariā. s. p̄ consensū amoris. si-
 cut dicimur nos unū esse cū deo p̄ amorem.
Et sic incidit in errorem **arrianorū.** licet nō p̄-
 tinaciter. **Secundo** errauit male intelligēdo v̄-
 ba magistri petri: quia in eo q̄ dixit petrus
 q̄ quedā sūma res est pater et filius et spūs
 sanctus. credidit q̄ illam rem diceret esse
 aliquid aliud a tribus p̄sonis diuinis. qua-
 si quartū quod ille non dixit. **Ubi** p̄sideran-
 dū est. q̄ nihil p̄nūerat alijs: quod nō disti-
 guitur ab eis. **Unde** quia aīal nō distinguitur
 ab homine equo et boue. quoz quodlibet
 est aīal. **Deo** nō possumus dicere. q̄ homo
 equus et bos sunt quatuor. sed tria tñ. quia
 quolibet eoz ē aīal. **Ita** quelibet triū p̄sonarū
 est illa res. s. essentia diuina vel natura. nō
 potest dici. q̄ tres p̄sone et illa res sint quatuor
 q̄ illa res non est aliud a tribus personis.
 hec. b. tho. **Hec** autem unitas est necessaria
 ad gubernatōez uniuersi. **Entia** enim nolunt
 male disponi: et melius gubernetur regnū
 vel multitudo per unum q̄ per plures. sicut
 p̄m. **Et** gubernatō uniuersi sit optima: ne-
 cessarium est dicere unum esse gubernatōrē
 eius. quod p̄ rationes p̄bat p̄sus in ultimo
 methaphisice: dicens. **Unus** est ergo p̄nceps.
Si enim plures essent. aut oīno essent in om-
 nibus equales. aut non. **Si** vero unus alio
 maior in aliquo. minor non esset deus. quia
 nō omnē p̄fectionē haberet. **Si** oīno equa-
 les et diuersi in essentia. tunc unus sup̄flu-
 us eēt. quia frustra fit p̄ plura. quod potest
 fieri p̄ pauiora. **Si** essent unum in substan-
 tia et natura. licet plures in p̄sonis. sic sūt
 unus deus gloriosus. **Et** sic necessarium est
 esse unum deum **Exodi. ix.** **Deus** tuus un'

est. Et Bern. Si dici p̄ vnissim⁹ ē. qz absqz om̄i p̄positōe. qd̄ ī nulla creatura reperit̄.

Notandū de zelo qui .S. vi. est effect⁹ amoris. Et d̄ quo dicit̄ ī ps. Zel⁹ domus tue p̄medit me. Primo ei⁹ diffinitōz. Secdo eius p̄ductōz. Tertio eius p̄ signa manifestatōz. ¶ Et q̄tum ad p̄mum. zelus aliter diffinit̄ a p̄ho. aliter a theologo. P̄hus em̄ ī scdo rethoricoz diffinit̄. qz zelus ē tristitia de bono alterius. ex eo qz nobis t̄est illud bonū. Sic ergo est tristitia de bono alterius ex eo motiuo. quod bonū alteri⁹ reputetur impeditiuū boni p̄rij seu excellentie. p̄pter quod non vellet tale bonū p̄rimo inesse. Talis em̄ tristitia p̄tinet ad inuidiā. Neqz em̄ zelans tristat̄ de bono alteri⁹ p̄pter hoc. qz p̄patitur proximo de malo eius. Hoc em̄ p̄tinet ad misericordiā. Neqz p̄pter hoc tristatur zelans de bono alterius. quia ille sit indignus illo bono quod facit neemesis. Sed est tristitia de bono alterius. eo qz tale bonū t̄est nobis: et sic diffinit̄ p̄hus zelus. Et circa bona spiritualia ē laudabilis. scz contristari se habere defectū ip̄oz. Propter quod ait apl̄s. 1. ad Corin. viij. Emulamini quod idem videtur qz zelate carismata meliora. i. ardent̄ desiderate excellentiora bona. Sed si zelus hm̄oi esset de temporalibus. potest esse cum peccato ⁊ sine peccato. fm̄ b. Tho. scda scde. q. xxxviij. ¶ A theologo vō zelus sic diffinit̄. Zelus est quidam feruor mētis. quo quis debet incitari ad p̄ficiendū cū melioribus. Juxta illud apl̄i. ij. ad Corin. xj. Emulor vos. i. zelo dei emulatiōne. Vel fm̄ aug⁹ et Alchimū sup̄ illud ps. zelus domus tue q̄c. Zelus est feruor animi. quo mens abiecto humano timore. pro defensione veritatis accendit̄. Et subditur. Zelus domus tue p̄medit me. glo. interlī. i. intus cōmouit ⁊ quasi corrosit. vt impios eicerem ⁊ periculo me exponerem. cū. s. flagello facto de funiculis. omnes eiecit de templo q̄c Job. ij. ¶ Causat̄ aut̄ seu p̄ducit̄ zelus. ab amore intenso. vt effectus ei⁹. quod ostenditur auctoritate. ratōne. ⁊ distinctōne Auctoritate quidē vt beati d̄yonisij dicētis iij. ca. de diu. no. Qz deus appellat̄ zelotes. Juxta illud Exo. xx. Ego sum deus zelotes p̄pter multuz amorē. quē habet ad existentia. Et maxime ad ea in quibus posuit ⁊ impressit ymaginem suam: sicut ad angelum ⁊ hominem. ¶ Ratōne vō idem p̄batur sic. Quāto virtus aliqua intensius tendit ī aliquid: tanto fortius repellit omne contrarium ⁊ repugnans. Cū ergo zelus pueniat ex intensione amoris. vt patet ad zelum pertinere videtur. qz aliquis non paciatur cōsortium vel amorem contrariū in amato. ip̄m refutans q̄tum potest. ¶ Tertio probatur

idem inductiue. Nam dicit̄ quis zelare pro deo et pro amico. Et pro deo quidem dicitur quis zelare. quādo ea que sūt contra bonorem vel voluntatem dei. repellere fm̄ posse conat̄. Sic legit̄ de helya. iij. Reg. xix. zelo zelatus sum p̄ domino exercituū. qz dereliquerunt pactū suū filij isrl. Et Nūeri. xxv. de phinees dicit̄ d̄ns. Avertit phinees iraz meā a filijs israhel: quia zelo meo succēsus. i. magno ardore honoris mei succēsus. ē contra eos. s. virum israhelitem. et mulierē madianitē. interficiens eos cocuntes simul Pro amico autem zelare. quādo aliqua fiunt vel dicuntur contra bonū amici. homo repellere studet. Vbi tamen notandū. qz aliter se habet amicus zelans amore beniuolētie. aliter zelans amore concupiscētie. Nam in amore beniuolētie quo p̄ncipaliter queritur bonum amati: zelans studet ⁊ conat̄ repellere omne quod p̄trariat̄ honori et bono amati. non p̄pter se. i. p̄pter utilitatē ipsius amantis: sed propter bonuz amici. Sed in amore concupiscētie est oppositū: quia. s. studet repellere omne illud quod p̄trariat̄ ⁊ impedit fructūz ⁊ plenā delectatōz boni amati. inq̄tum est bonuz suū non amare rei. Et sic viri dicitur zelare pro vxoribus v̄l alijs mulieribus. ¶ Vbi etiam notandū. qz bonū quod quis amat est duplex: quia vel est p̄fectum. qz integre potest simul a multis possideri. Et ex amore talis boni nō causatur zelus inuidie vel indignatōnis. qz nullus iudet alteri de cognitiōne veritatis vel visione lucis. que simul a multis cognosci et videri potest. Sed de excellentia hm̄oi cognitiōnis possit esse zelus. quia ex hoc magis ab alijs honoraret̄. Et hoc iam p̄tinet ad temporalia bona et imp̄fecta. Aliud bonū est imp̄fectū defectuosū ⁊ puū: quia simul a multis possideri non potest. ⁊ ex amore taliū quādo inordinatus est: causat̄ zelus indignatōnis et hm̄oi. vt de diuitijs. de honoribz. de delectatōnibz carnalibus et hm̄oi. ¶ Est igitur triplex zelus. s. p̄ deo bonus. si tamē sit fm̄ scientiam. i. rectā ratōnē. al̄s magis possit p̄tinere ad vindictā ⁊ iram. De quo apl̄s. zelū quidē dei habēt: s3 nō fm̄ scientiā. zelum hunc habuit vt dictum est helyas. Et de hoc etiā ps. Tabescere me fecit zelus meus q̄c. Illū zelū fatuū nō fm̄ scientiā habuit saul. quādo occidi fecit gabaonitas. nō obstante iuramētō facto eis a Josue. Sed p̄pter hoc iratus d̄ns misit famē sup̄ terram diu quoz usqz fuit satisfactū a dauid gabaonitis q̄c. Vide historiā. ij. Reg. penulē. Pro amico circa honesta ⁊ ratōnabilia nō inutilia. ⁊ respicientia laudem suozuz doctozum vel maiorum. ⁊ alioz magisqz dei ⁊ veritatis. Quālē zelū indiscretū habebāt corinthij. contēden-

tes de suis baptistis. Quibus ap[osto]lus ait. j Co
rin. iij. Cū inter vos fuerit zel[us] et contentio. nō
ne carnales estis. Talē zelū habebāt et disci
puli Job. erga ip[s]m. egre ferentes xp[ist]m plus
ip[s]o honorari ut patet in euāgel. Est terci[us]
zelus carnalis p[ro] bono pp[ri]o. quo q[ui]s indigna
tur contra eos qui habēt vel querūt habere
confortiuz in re amata pro delectatōne vel
utilitate mūdāna. ex eo q[uo]d impedit p[er]fectam
et totam fruitōez seu delectatōez rei amate:
et iste est plenus suspitōib[us]. et dicit[ur] zelotipia
De quo dicit[ur] Nūeri. v. Si spiritus zeloti
pie concitauerit virū contra uxore[m]. Scie
endum etiā q[uo]d cum zelus pp[ri]e nō sit aliud q[uam]
intensus amor. refutans p[ro]p[ri]um in ama
to. zelus ip[s]e non refutat nisi amorē contra
rium in amato. q[uo]d. s. sit contra suum. nō au
tem si sit directe fm suum. Sic verbi gra
tia. Tur nō indignat[ur]. si filius suus uxorem
diligit. quia apprehendit hoc ip[s]m agere in
q[ui]tum uxoris patris et dilecta ab eo. S[ed] si ex
traneus amaret uxore[m] illam indignaretur:
quia concipet illum eam diligere p[ro]p[ri]am
dilectōez. et sic contrariat[ur] p[er]fecte dele
ctatōni vel fruitōni. quā querit in sua uxore.
Sic a simili deus diligit creaturā suā. et
maxime angelum et hominē. Unde i[n] eis nō
patiat[ur] alienum amorē. qui. s. non referatur
ad gloriā suam. Unde quāto homo refert
amorē suum ad gloriā dei. amans. s. aliquā
creaturam inq[ui]tum dei creatura. vel dei ca
par. vel bona. eadem dilectōne diligit qua et
deus. i. simili. Sed q[ui] creatura rationalis q[ui]
rit gloriā in creatura. ponēs ibi finē suum.
et p[ro]ponēs amorē creature amori diuino. tūc
suis amor p[ro]p[ri]as amoris et honori diuino. Et
amorē talē p[ro]p[ri]ū nō patit[ur] zel[us] diuin[us]. Et si soli
p[er] se o[mn]iū indignat[ur] de[us] et punit. Unde dicit[ur] Exo. xx.
Ego de[us] zelotes visitans iniquitatē patr[um] i[n] filios
i[n] terciā et quartā generatōez. et faciēs misericordias
i[n] milia. his q[ui] diligunt me et custodiūt p[re]cepta
mea. In quibus verbis p[ro]menda[ur] deus.
Primo a feruore dilectōis. ibi. deus zelotes.
Secundo a rigore punitōis. ibi. visitans pec
cata patrum etc.
Tercio a dulcore p[ro]p[ri]ationis vel p[ro]miatōis.
ibi. Et faciēs misericordiam.
Et inchoāto a tertio. dicit[ur] deus facē mise
ricordiā i[n] milia. i. in oēs. Ponit[ur] enī finitū
p[ro] infinito. Juxta illud ps. Verbi q[ui] manda
uit i[n] mille generatōes. Facit aut[em] misericor
diā saluatricē. nō simpl[iter] omib[us]: s[ed] ut subdi
tur. his qui diligunt eū. que dilectō manife
stat[ur] p[ro]p[ri]etate p[re]cepto[rum]. p[ro]p[ter] q[uo]d sequit[ur]
et custodiunt p[re]cepta mea. Sic ergo notat[ur]
in deo. et iustitia cū dicit[ur] visitans. i. punit
iniquitatē etc. Et misericordia cū subdit[ur]. et faciēs
misericordiā etc. Ubi o[mn]ib[us] q[ui] in terra mis
ericordiā p[ro]cellit iusticiā. quāto plus p[ro]p[ri]en

dit p[ro] milia. q[ui] p[ro] terciā et quartā generatōez.
Et tū ad scdm dicit[ur] de[us] visitat[ur] iniquitates.
i. punire. Et sic medic[us] dicit[ur] visitare infir
mū cū eū curat p[ro] aspa remedia. intendēs q[uo]d
tum in se est sanato[rum] ei[us]. Ita de[us] dicit[ur] visita
re p[ro]p[ri]os cū flagellat. intendēs p[ro] abuersa
a p[ro]p[ri]is emēdare. Visitat aut[em] p[ro]p[ri]a patrū in
filios. q[ui] punit aliqui filios p[ro] p[ro]p[ri]is parentū
Q[uo]d intelligēdū ē de pena tpali. nō eternali.
de qua pena eterna intelligit[ur] illud Ezech.
xviij. Fili[us] nō portabit iniquitatē patris. Ma
gis aut[em] puniunt filij p[ro] p[ro]p[ri]o et ecōuerso
et p[ro] alijs p[ro] sanguineis temporaliter q[uam] p[ro] ex
traneis. vel p[ro]p[ter] diffusionē: q[ui] pena p[ro]p[ri]o
rū redūdat in alios inq[ui]tum filius ē quebam
res patris. vel p[ro]p[ter] imitatio[rum] q[ui] exēpla p[ro]p[ri]o
quor[um] et domesticor[um]. magis mouent filios et
alios p[ro]p[ri]os q[uam] extraneos. qui nō ita fre
quenter p[ro]uersant[ur] cum illis. De hac t[er]tia ma
teria vide pleni[us] in quarta p[ar]te. i. vlt. ti. c. c.
ubi declarat[ur]. quomō vn[us] punit[ur] p[ro] alio vel
nō. Quod aut[em] subdit[ur] vsq[ue] ad terciā et quartā
generatōez. fm literalē expositiōem intelligit[ur]
vsq[ue]. s. quo viuūt. Tantū enī aliqui homines
p[ro]sueuerit viuere ut terciā et quartā genera
tionē filiorum videant. Et sic mutuo videre
p[ro]nt filij peccata patrū ad imitandū. et p[ro]p[ri]as
penas filiorum ad dolendum. Et hoc fm. b.
tho. p[ro]ma sede. q. lxxvij. Scdm aut[em] exposi
tionē moralē sic intelligit[ur]. Quatuor sūt ge
neratōes seu p[ro]gressus in peccato. Prima ē
cogitatio peccati. Secunda delectatio in peccato
citra p[ro]sensum. Tercia p[ro]sensus p[ro]p[ri]i. Quar
ta opatio peccati. Nō visitat ergo de[us]. i. non
punit pena eterna p[ro]p[ri]a p[ro]p[ri]e et sede genera
tōis: sed terciē et quartē. i. p[ro]sensū i[n] mortale
vel opus magister sen. in. ij. li. Et tū ab pi
mū notatū in diuisione sed vltimo positum
quo ad declaratōez: quia materia pluri[us].
Notandū q[uo]d ab p[ro]p[ri]endendū intensus feruo
rem amoris erga nos. oportet p[ro]siderare ea
q[ui] facit multū zelotip[us] erga uxore[m] suā. Que
omnia scriptura ostendit deum facere erga
nos. Unde dicit[ur] zelotes Exo. xxxij. D[omi]n[us]
zelotes nomen eius. Et zacha. viij. ait. Ze
latus sum syon zelo magno. et indignatōne
magna. zelatus sum hier[osol]im. i. ecclesiam vel
aias quālib[us]. Sicut q[ui] zelotip[us] uxoris sepe
facit circa uxorem. videlicet q[uo]d audit. respi
cit. longe se ire fingit. subito venit. aliū ha
bitum assumit. inquit. et nulli parcat. Sic
ista deus facit anime quā diligit. Primo
nāq[ue] zelotipus audit. si vxor videlicet loqua
tur cū suspecto. et quid dicat. ita et deus. Et si
sapie primo dicit[ur]. Auris zeli audit omnia.
i. auris dei zelātis aias ex multo amore quē
habet ad eas. audit. i. p[ro]cipit mente omnia
verba cordis. oris. et operis. Et si iuenit ali
quid cogitantē. loquētē. operatē. nō directū

in eum. irascitur puniens hic vel in futuro
Secundo zelotipus respicit nut^{us} et act^{us} muli-
 eris zelate p fenestras vel rimulas vel alios
 modos illi occultos sic de^{us} facit. **U**nde **Can.**
 ij. dicit. **E**n iste stet post parietē nostrū re-
 spiciens p fenestras pspiciens p cancellos.
Stare dicit. qz imutabilis et ipeccabilis est
Post parietē stat. qz. s. i. hūanitate assūpta
 diuinitas latuit. **S**icut ille q ē post parie-
 tē nō videt i p^{ri}a psona sed p aliq signa.
Respicit p fenestras et cancellos. i. p creatu-
 ras nobiliores tanq̄ p fenestras. et inferior-
 res tanq̄ p cancellos. p quos min^{us} videt de
 re ipsa. i. respicit quali affectu moueamur
 ab creaturas ratiōnales vel irratiōnales. **S**i
 videlicet ppter eū vel ppter mundum. **U**nde
 zacharia. j. dicit. zelatus sum hierlm. i. animā
 vel ecclesiā in syon quod interpretat^{ur} specula-
 tio. i. in consideratiōe operū eius diligenti.
Tertio zelotipus longe se ire fingit. sic de
 us puer. vij. **A**bijt via longissima. s. xpc. ut
 fingat se non videre vel audire: cū tamē ab
 hostio nō recedat. sm illud **Apoca.** iij. **E**go
 sto ad hostiū et pulso. s. ad hostiū volūtatis
 p quod ingredit^{ur} ad aiām xpc. et pulso p in-
 crepatōez et occultā inspiratiōez. **S**i q̄s au-
 dierit vocē meā p p̄dicatōez et alios modos. i.
 intelligendo et obediēdo: et aperuerit ianuam
 impedimentū gratie nō prestādo. **I**ntrōibo
 ab illū p gratiā iustificatē. et cenabo cū il-
 lo. et ipse mecū in refectione spūali et postea su-
 pernali. **Q**uasi ergo longe recedit cuz sunt
 malignum in suis iniquitatibz prosperari.
Sed ostendit ppe esse cū subito terribiliter
 flagellat **Sapi.** v. **A**ccipiet armaturam ze-
 lus illi. s. dei et armabit creaturam ab vltō
 nem iūmicōz. **Q**uarto zelotipus subito ve-
 nit. qñ vxor nō credit. **U**nde apls. j. thessa. v
Dies dñi sicut fur in nocte veniet **Apoca.**
 iij. **S**i nō vigilaueris. veniā ab te tanq̄ fur
 scz in prouisus tibi **Sopho.** j. **I**n igne zeli
 eius deuorabitur omnis terra. i. omnis pec-
 cator: amans inordinate terrena deuorabit^{ur}
 quia subito absorbebit a penis iferni. quia
 noluit se pparare et vigilare ad aduentū ei^{us}
 p mortem. **Q**uinto zelotipus alium habi-
 tum assumit. ut quasi cognoscat alius esse:
 et sic mulier videat esse magis libera ab ma-
 lum p agendū si vult. **S**ic deus. cum sit sem-
 per quasi naturali habitu indutus pfectissi-
 ma iustitia et clementissima misericordia et
 beniuolentia: aliquādo videt sm exteriorē
 apparentiā mutare habitū iustitie. et habere
 habitum iniustitie. cū videlicet pmittit mul-
 tos in magnis sceleribus p̄sperari et plōga
 tempa: et habitū misericordie et beniuolen-
 tie que maxime debetur bonis. mutare i ha-
 bitum crudelitatis et inclementie: dum per-
 mittit sanctos multipliciter affligi. ac si nō

curaret de eis. **E**x quibus casibus ptingēti-
 bus anime. videt quasi dari occasio cuius-
 dam libertatis ad malū. q. deus non sit pu-
 nitor maloz et amator bonoz. ut sic libere fa-
 ciat malū. quia inde nullū malū ei sequetur
Sed anima casta ppter hoc nullo mō dimit-
 tit fidelitatē debitā sponso xpo. nec abheret
 dyabolo. **E**t ex hoc de^{us} magis diligit videns
 firmitatē eius **Ge.** xxij. **D**onā zelū meū in
 te dicit dñs loquēs de populo suo. **S**exto
 zelotipus inquit a familia domus sue vel
 a vicinis et amicis. de gestis ipius vxoris:
 si quid sciunt vel viderint pccitatis vel leui-
 tatis. **D**eus autē ut inquirat de cōuersatiōe
 anime sponse sue nō oportet. qui omnia no-
 uit anteq̄ fiant. **S**ed dicit inquirē quia in-
 quirētes facit eos. videlicet qui sūt in domo
 sua angelos sanctos. **U**nde singulis anima-
 bus dat unū in custodiā. ad obseruādū vi-
 tam eius. **I**uxta illud ps. **A**ngelis suis deus
 mādauit et. **E**t hi diligenter inquirūt quo-
 modo se habeat anīa. vel ab accusanduz vel
 excusandū et p̄medandū eā corā sponso. **S**i
 militer p pphetas p̄fiteres et doctores. inqui-
 rit et inquirē facit mores aiāz. ut vel emen-
 dent. vel si pmanferint in sua malitia: demū
 contra eas testificentur. **Q**uod totum fit ex
 magno zelo quē habet ad anīas. ut dici pos-
 sit illud **Isa.** ix. **Z**elus dñi exercituū faciet
 hoc. **S**eptimo zelotipus nō p̄cit adulterio
 vel vxori puer. vij. zelus et furor viri nō par-
 cet in die vindicte: nec acquiescet cuiusq̄ p-
 cibus et. **E**t sm lrām exponitur sic. **Z**elus
 i. amor vehemens viri erga vxorē. ita ut nō
 possit sustinere colloquiū alteri^{us} cuz ea. ti-
 mens amissionē delectatiōis plene i ea. et fu-
 roz viri. s. contra adulterū. non p̄cet. s. a mor-
 te corporali adulterio. etiā si lex non puniat
 in die vindicte. i. qñ p̄prehendēs cū adultera
 nec acquiescet cuiusq̄ p̄cibz quin ipm occi-
 dat. **S**pūal^{is} potest exponi de xpo. q in iu-
 ditio reperies aiām adulterasse. nec penitu-
 isse. nō p̄cet nec flectet p p̄cāmia. vel mūera
 nec misericōdia i iudiciō vniuersali vel p̄ticulari.
Alius affectus amor. **S.** vij.
 ris est languorē facere. **N**ā qñ bonū amatū
 amatū est absens. tūc ex sui absentia. tristi-
 tiā causat. que tristitia p languorē signifi-
 cat. **U**nde tullius in. iij. de tusculanis questio-
 nibz dicit. **Q**uod maxime tristitia egritudinez
 noīat. et intēsū desiderii de p̄secutiōne amati
 hec. b. tho. p̄ma scde. q. xxvij. **Q**uod autē tri-
 stitia de absentia dilecti languorē aiē signi-
 ficet. patet p illud qd dicit **Can.** ij. **F**ulcite
 me floribz. stipate me malis. qz amore lan-
 guet. **E**t subdit. **L**euā ei^{us} sub capite meo. et
 dextera illi^{us} amplexabit^{ur} me. **I**n quibz vobis
 spōsa amore infirmata tria facit.
Priō q̄rit remedia. ibi. **F**ulcite me floribz.

a

b

258

Secundo ostendit morbum. ibi. amore languo.
 Tertio inuit seu agiscit beneficium ibi. leua ei? etc.
 Quartum ad primum anima quirit remedium. in hoc
 quod dicit. Fulcite me floribus. stipate me malis
 Petit enim adiuuari orationibus sanctorum. quod hic dicitur
 cum flores arborum. et muniri bonis operibus eorum.
 et hoc est stipari malis. id est. pomis. Vel sic.
 Fulcite me floribus. id est. solamini me exemplis bene
 incipientium. exempla ipsa mihi proponendo.
 Stipate me malis. id est. roborate me exemplis
 perfectorum. ipsa mihi nutiando. Vel sic. Fulcite
 me floribus. id est. virtutibus interioribus. que sunt
 initia honorum operum. sicut flores principia
 fructuum. Et stipate me malis. id est. non solum ver
 borum folijs: sed virtutum operibus. Vel sic.
 Fulcite me floribus. id est. replete me suffragiis
 sanctorum. Canit ecclesia. Sancti tui florebut
 sicut liliu. Et de virgine gloriosa illud canitur.
 Circudabant eam flores rosarum. id est. marti
 res. Stipate me malis. id est. roborate me presen
 tia diuinarum personarum. Malu enim. id est. tale pomum
 est rotundum. Forma autem rotunda non habet principium
 nec finem in ipsa figura: et ideo apte liget personam
 diuinam. id est. patrem et filium et spiritum sanctum. tamquam
 tria mala seu poma. que principium non habent neque
 finem. Solus enim deus est qui potest animas replere. et sic stipa
 re seu roborare quod a nullo moueatur. Secundo
 ostendit sponsa sponso suo morbum cum ait. quod
 amore languo. Quod intelligitur secundum glo. in epli.
 id est. amore superne visiois deficit. Iuxta illud
 psalmi. Defecit caro mea et cor meum deus coram
 mei etc. Vel secundum glo. collat. Amore languo
 id est. defectum in amore temporalium sustineo. Quam
 to enim ab amore christi veri sponsi se sponsa ac
 cendit. tanto ab amore temporalium languescit. ut
 seque ei vilescat. Iuxta illud apostoli. Omnia arbit
 ratus sum ut stercorea. ut christum lucrifaciam.
 Sicut enim languens non habet delectationem in ci
 bis solitam: sed fastidium et abhominatorem: ita per
 fectus christi amator. fastidit ista temporalia. et cir
 ca ea cum terbio occupatur. Tertio modo exponitur
 sic. Amore languo. id est. amore eius penas car
 nis sustineo. Quanto enim quis plus amat spon
 sum. tanto plus carnem comat. ut. scilicet. satisfaciat
 offensis contra eum commissis. et plenus spiritu
 possit ei vacare. Ac etiam ut ei magis conformetur.
 qui passus est pro nobis penas inuenias
 Languet ergo anima in defectu peccati. id est. dolet eo
 quod dilectus offendit. Secundo in affectu boni. eo
 quod quantum vellet pro delicto pati. non sufficit.
 Tertio in affectu dei. eo quod differunt beatitudo
 quam appetit. Tertio principaliter recognos
 cit beneficium. ibi. leua ei? etc. Ubi beneficium
 gratie in presenti inuit cum dicit. leua ei? etc. Et bene
 fitium glorie in futurum. cum subdit. Et dextera
 illi? etc. Per leuam enim sponsi vita presentis designa
 tur. et per dexteram vita eterna. que perfectior est
 sicut dextera perfectior est sinistra. per caput autem
 sponsi mens que sicut principat: assumitur. Sed

leua sponsi dicitur esse sub capite sponse. quia
 vitam temporalem sub mente sua semper ponit. id est. sub ra
 tione. ut ipsa vitam dirigat secundum naturam rationis
 nec aliquid temporale ei proponat. Dextera autem
 sponsi amplectatur. id est. percipiat. Et sicut quod
 amplectatur firmiter tenet. ita ipsa vitam super
 nam iamissibiliter consequitur et sponso fruatur.
 Vel leua eius signat vitam actiuam. et dextera con
 templatiuam. Sed actiuam optet semper tenere sub
 capite. id est. exercere se in actiua. non totaliter per
 occupatum trahit: sed secundum regulam rationis. Con
 templatiua vero. quod optimam partem elegit que non
 auferret: sed perficit in alia vita: ideo ipsa fruend
 dum non restringenduz. Vel leua eius. id est. iusticia
 seueritatis. quam sponsus aliquando ponit sub ca
 pite sponse. ut eam excitet a somno pigritie cum
 flagellis et minis. Dextera vero eius misericordie et
 benignitatis. qua animas peruersas multa spe et
 fiducia confortat. Notandum etiam quod cum bene
 fitium gratie insinuet. ibi. leua ei? etc. Dicit le
 ua aliquis vult propter tria. sic dominus gratia sua
 tripliciter animas sponsam iuuat. Nam primo le
 ua supponit lapso. ut erigat. Et sic dicitur le
 ua quasi leuo valens. Sic deus leua gratie lapsos
 erigit per se. Cum ceciderit non collidit. quia dominus
 supponit manum suam. Secundo leua supponit iusto
 actiuo. ut in labore sustentet. Et sic dicitur
 leua. quasi leuans videntes Eze. iij. Abij amar
 indignatione spiritus mei. manus enim domini erat me:
 cum confortas me. Tertio leua supponit iusto de
 uoto et contemplatiuo. ut in contemplatione eterno
 rum quiescat. Et sic dicitur leua quasi vacatibus
 leta Isa. xlix. In umbra manus sue perxit
 me. Cum autem dicit dextera eius? etc. beneficium glo
 rie signat. ut dictum est. Nam sicut dextera sp
 aliter tria facit. scilicet attrahit. stringit. et unit.
 Sic spiritualiter gloria dextere dei. Primo enim
 attrahit per cognitionem per se. Dextera domini fecit
 virtutem. dextera domini exaltauit me. Secundo stig
 git per fructum per se. Adhesit anima mea post te.
 et merito: quia me suscepit dextera tua. Ter
 tio coniungit vel unit per amorem. Amor enim unit
 deo secundum augustinum. Et ideo dicit amplectatur me.
 id est. coniungit me eternaliter sponso.

Alius effectus amoris. §. viij.

ris est liquefactio. ita dicitur Can. v. Anima mea liquefacta
 est ut dilectus locutus est mihi. In quo verbo spiritus sanctus
 et tangit tria. que multum sunt notate videlicet.
 Primo subiectum culpe. ibi. anima mea.
 Secundo effectum gratie. ibi. liquefacta est.
 Tertio actum amicitie. ibi. ut dilectus me? etc.
 Primo igitur notat subiectum culpe. cum dicit. Anima
 mea. id est. voluntas. que est subiectum culpe vel
 gratie amoris vel odij. Omnis enim anima vel
 est peruersa ad deum per amorem. et sic est liquefacta.
 vel est auersa a deo per odium. et sic est obstinata
 vel indurata. Dicitur. v. Indurauerunt faciem
 suam super petram et reuerti noluerunt. Nam conge
 latio et liquefactio. durum et molle in se et in

suis effectibus naturaliter opponit. Sic spiritualiter liquefactio cordis est dispositio amoris pueniens. Duritia vero cordis est dispositio repugnans amoris. Quod probatur ex tribus proprietatibus. duri. vel mollis. vel liquidus. Nam durus est quod subsistit proprie terminati. Resistit aliene incisioni. Obstat facillime susceptio. Et sic omnes qui obdurati et obstinati sunt cordis. peccant his tribus modis. **Primum** enim durus est quod subsistit proprie terminati. eo quod durus suis terminis pertinet. Liquidus vero suis terminis non pertinet: sed alienis. Sicut patet de aqua que non pertinet aqua: sed terra vel aliqua re solida. Sic oportet quod ab amate terminato illa. hoc est duritia vel congelatio cordis. qua infra suos terminos sine amore pertinet: amoveat. Et insit debita dispositio. scilicet liquefactio cordis. ut anima sit amoris merito vel rationabiliter susceptiva. Cuius ratio est. quia sicut res naturalis. non amittit unam formam. nisi exclusis dispositionibus quibus forma illa in materia pertinet. Sic in spiritualibus. nisi exclusis duritia veluti amoris pertraria. non sequitur liquefactio cordis. nec persequens cor est susceptivum amoris. **Secundo** durus resistit aliene incisioni. liquidus vero velocissime cedit. Sic spiritualiter congelatio cordis seu duritia mentis. impedit sicut pertraria dispositio amatum ne subintret affectum amatis et coniungat ei. **Et** liquefactio importat quandam molliem cordis. ex qua amatum vulnerat vel penetrat cor amatis. **Tertio** durus est quod obstat facillime receptio. liquidus vero est e converso. quod est facillime receptivum. Sic spiritualiter. sic duritia vel congelatio cordis est dispositio pertraria. impediens ne cor ab amore dividatur: ita ne amor a corde recipiat. Nam amatum ab amate nunquam recipit. nisi prius amans a seipso separet. id est amatum tendens. et secundum hoc dicitur amor extasim facere et feruere. quod quod feruet extra se ebullit et exalat. hec. b. tho. in. iij. senten. di. xxvij. arti. j. **His** tribus modis peccat omnis qui est obdurati et obstinati cordis. **Primo** quia sicut durum subsistit proprie formati vel terminati. sic qui est mentis obstinate. presumit et permittit sibi peccati impunitatem. **Secundo** qui est obstinate mentis. resistit et pertinet dei bonitatem. quia a deo longanimitate expectat. **Sed** contra hoc apertus ab **Ro. ij. An** divitias bonitatis eius contemnis. **Tertio** qui est obstinate mentis. non recipit. hoc est non agnoscit dei benignitatem. Contra hoc dicit apertus **Ro. ibidem. An** ignoras quoniam benignitas dei ad penitentiam te adducit. **Secundo** tangit effectum gratie. ibi. liquefacta est. q. d. Postquam dilectus locutus est mihi eterna locutio. anima mea liquefacta est. quod dicitur per spiritum suum anime se desiderati insubdit. omnes duritiam cordis mox excludit et dissolvit. Liquefit ergo anima ad verbum dile-

cti temporaliter. scilicet in liquore aque. in molliem cere. in odore spei aromatice. **Primo** liquefit anima in liquore aque per se. Emitte verbum suum. scilicet inspiratio et perminatio. et liquefaciet ea. scilicet cor da arida. et fluere aque per punctum. Et per hoc soluit glacies cordis. **Secundo** liquefit anima in molliem cere. et hoc igne dilectionis per se. Concaluit cor meum intra me etc. Et iterum factum est cor meum tanquam cera liquefacta in medio ventris mei dicit enim tanquam cera liquefacta. et merito. ut in ea scribat sponso doctrina. pinguis vite forma et sigillat similitudo dei grata. Nam in cera scribumus. in cera pingimus. cera sigillamus. **Tertio** liquefit anima in odorem vel ab odore speciei aromatice. Que quidem est pulchra in ordo. odorifera in mortario. saporosa in electuario. Sic devota liquefactio. id est cordis dilectio. est pulchra in ordo religionis. odorifera in mortario tribulationis. saporosa et dilectabilissima in electuario. id est in premio eterne glorificationis. Et quia anima ad verbum dilecti sic liquefit. ideo crescit currit clarescit. Crescit in veritate. Currit in caritate. Clarescit in veritate. **Et** crescit quod ab merito currit quo ad finem. scilicet deum. clarescit quo ad premium. **Tertio** tangit actus amicitie. ibi. dilectus meus. de quo infra. §. x. et sequenti.

Alius effectus amoris. §. ix.

est vulnerare. Ratio huius est. quia proprietatis acuti est dividendo penetrare. id est ad intima rei pervenire. Sed beatus Dionysius. vij. c. cele. ierarch. dicit amorem esse acutum. intime. intente actus. et reductivus. **Primo** dicit quod amor est acutus eo quod sic acutum dividit unam partem ab altera: sic amor amorem dividit a seipso. id est ab affectu proprio. et coniungit amatum. Unde dicit ibidem Dionysius. iij. c. de divi. no. quod amor non sinit esse suipius: sed amatum. **Secundo** subdit quod amor est acutus intente. quo ad intellectus quod amans oblitus sui. per amorem trahit ad intendendum amatum. scilicet deo et primo. **Tertio** dicit quod amor est acutus intime. quo ad effectum. quia amoris non sufficit qualiscumque coniunctio sed querit et facit subintrare amatum et penetrare amatum. et unire se sibi. secundum quod etiam si posset cum amato vellet fieri unum. **Quarto** dicit quod amor est acutus actus et reductivus sicut ignis. qui suam similitudinem in alijs causat. excludendo unam formam et inducendo propriam. Sic amor dei formam facit. **Idem** beatus Dionysius. ubi supra. et Albertus ibidem. et b. tho. iij. sen. di. xxvij. **Quod** b. tho. confirmat ibidem auctoritate sacre scripture **Ca. ti. iij. Vulnerasti** cor meum in uno oculo tuorum. In quibus verbis tangunt tres effectus quos amor et precipue caritatis habet perducere. habet enim dividere. unum dicit. **Vulnerasti.** Magna enim est et violenta vis caritatis ipsum affectum dei attingens et penetrans. et velut sagitta iecur eius ubi est cor. et persequens

sedes amoris transfigēs. ut dicitur i puerbijs
 Vulnerasti igitur triplici vulnere. scz amoris
 cōpassionis. 7 passionis. **Primo** vulnerasti
 vulnere amoris i incarnatione. Unde glo. p
 amore tuo carnes suscepi. **Secdo** vulnerasti
 vulnere ppassionis in pgressu hui' vite Lu
 ce. xij. **Tertio** vulnerasti vulnere passionis in cruce. **Ma
 lūj.** Vulneratus est ppter iniquitates nras.
Secdo amor 7 pcpue caritatis habet vni
 re: 7 ideo subdit. Cor meū. Nam amor ama
 ti penetrat affectū amātis. vnde dicitur. cor
 meū. Ex quo sequit. q vulnus non est sine
 sensu: quia etiā cor penetrat bonū vuln'. de
 quo tanta virtus egreditur. **Tetigit** mulier
 fimbriā vestimenti eius. 7 virtutez de se xpc
 sensit exire: quātomagis si cor eius nō leui
 ter tangit sed vulneratur. Respexit petrū.
 7 cor eius percussit 7 pūxit ad penitentiam.
 Vulnerati cordis lacrimę pbēt signa. **Tertio**
 amor caritatis habet discernere 7 eligē:
 sed amor mūdi non. quia cecus. Unde dicit
 in vno oculoꝝ tuoz. **Quod** verbū quatuor
 modis exponit. **Primo** sic. Vulnerasti cor
 meum amore in vno non in pluribus: quia
 martha sollicita est et turbatur erga pluri
 ma. Porro vnū est necessariuz Luce. x. Et
 in ps. **Unā** petij a dño 7c. **Secdo** sic. Si vni
 adherere est necessariū. quo magis inheret
 q̄ oculo. certe nullo: ergo in vno oculorum
 Nam vbi amor ibi oculus. 7 eōuerso. Cui'
 ratō est. quia potest videre 7 videri: 7 ideo in
 ter solet esse amoris. **Tertio** sic. In vno oculo
 lozū dicit se vulneratū. 7 non in plurib: ad
 ostendēdū q duplex est ocul'. s. affectus et
 intellect'. **Oculus** affectus. vulnerat deside
 rijs et suspirijs. **Intellect'** vō nō: qz p̄sistit i
 pura speculatōe. **Quarto** modo exponit sic.
 Nā intentō assimilā oculo. ergo sic duplex
 est oculus. ita est duplex intentio. **Ana** qua
 intendit honori dei. 7 iste oculus. s. recte intē
 tōnis vulnerat. quia rectissime in deū tēdit
Alia intentō est que oblique tendit in deū.
 Cui' figurā habemus in genesi. vbi dicitur.
 q rachel erat venusta facie 7 decora aspectu
Lia vero lupis erat oculis 7c.

Alius affectus amor .S.r.
 ris ē inebriare. qd dupliciter pbo. s. similitu
 dine 7 auctoritate. **Primo** pbo hoc ratōne.
 vel similitudie: qz sicut ebru' calore vini sui
 7 alio p obliuiscit omniū: ita amās ex amo
 re amati sic i amātū tēdit. q̄ supius et om
 niū reruz pter illū quē amat obliuiscatur.
Secdo hoc itē pbo auctoritate **Can. v.** Co
 medi te amici mei. et inebriamini carissimī.
 Que quidem verba possūt esse verba xpi ad
 discipulos in cena. vel dei ad suos speciales
 amic os. In quibus verbis tangunt tria. s.
 delectabilis refectio. incōpabilis 7 singula

ris dilectō. mentalis transformatō. **Primo**
 tangit delectabilis refectio. ibi. comedite.
 Sed forte queres quid: **Actus** enī nō ē sine
 obiecto: sic nec p̄mestio sine cōmestibili. qd
 ergo p̄medem? **Rūte** ibitē supra imediate
 Comedi fauū cū melle meo. bibi vinū meuz
 cū lacte meo. In quibz verbis vide tria. **Primo**
 modū quo assumit. qz p̄mibi glo. i. mibi
 incōpauī. Nā p modū māducātōnis sumit
 corp' xpi. **Secdo** vide bonū qd p̄cipit. qz fa
 uū 7 vinū. **Fauū**. s. deitatis puer. xv. Mel
 inuenisti: comede q̄ sufficit tibi. ne forte sa
 ciatus: euomas illud. **Einū** redemptōnis. s.
 sanguinē xpi **Matth. xvij.** Bibite ex hoc om
 nes. **Tertio** vide nexū quo p̄iūgit. qz fauum
 cū melle. 7 vinū cū lacte. **Dicit** ergo. Come
 dite fauū cū melle. Nā fauū est quoddā p̄po
 sitū ex cera 7 melle. 7 ppter sui excellentiam
 aureis litteris scribebat. **Est** enī fauū cera.
 p̄tinens mel. i. caro p̄tinens deitātē. vel ca
 ro p̄tinens deū. **Aut** fau' est mel in cera. i.
 deus in carne. vel diuinitas i hūanitate. vnde
Can. iij. Mel 7 lac sub lingua eius. **Bene**
 dicit sub lingua: eoq postq̄ sacerdos sua li
 gua sup hostiā verba p̄secratōis finit. ibi
 est mel diuinitatis. 7 lac humanitatis. **Hoc**
 mel gustauit **Jonathas.** qn cū sūmitate dge
 gustauit de melle. 7 exilarati sūt oculi ei' vt
 dicit. **Reg. xiiij.** **Secdo** addit. Bibi vinum
 meū cū lacte meo. **Illud** vinū fuit sāguis no
 stre redemptōis. q̄ fluxit de latere xpi. qd q̄
 dem vinū vt infirmis esset salubri' vel vtili'
 ad bibendū. aqua fuit admixtū puer. ix. **Bi**
 bite vinū qd miscui vobis. **Hoc** vinūz recu
 sat bibere. qui p̄tradicit passioni ei'. **Bene**
 igit' vtriusqz nex'. s. faui 7 mellis. vini 7 la
 ctis est necessari'. **Ubi** nota q quidā come
 dūt fauū sine melle. sicut occulti heretici. q̄
 comedūt corp' xpi: sed nō credūt ex eo pue
 nire eternā salutē. **Quidā** p̄medūt cū melle
 non suo. sicut xpiani existentes in peccato
 mortali. qui credunt in eo esse salutem. et ē
 quidem: sed non eoꝝ. **Quidam** alij comedūt
 fauū cū melle suo. sicut boni xpiani qui su
 munt: 7 suā salutem in eo p̄sticiūt. **Et** vide
 q dicit fauū: sed nō meū. **Comedi** inquit fa
 uum 7c. **Sed** mel dicit meū. **Comedi** fauuz
 cum melle meo. quia corpus xpi est sal' vnde
 de prouenit nostra salus. **Secdo** p̄ncipali
 ter tangit singularis dilectio cūz subditur
 in p̄ncipali auctoritate. amici mei carissi
 mi. Nam suos amicos vocat. p̄cipue ppter
 tres ratōnes. **Prima** est ppter voluntatū et
 affectuū unitatem. qz vera amicitia est itēz
 velle 7 itēz nolle. vt dicit **Tull'.** **Secda** ratō
 est ppter p̄ceptoz adimpletōz **Joh. xv.** Vos
 amici mei estis si feceritis 7c. **Tercia** ē p̄p̄
 amoris cōtinuatōez puer. xvij. **Omī** tempe
 diligit: qui amicus est. **Vocat** autē eos non

solū amicos sed carissimos. Unde dicitur amī
 cī carissimī. i. caritate plenissimī. **U**bi nota
 q̄ inter electos q̄s amicos appellat. triplex ē
 differētia. Quidā em̄ sunt onere carnis gra
 uati. qui adhuc gemūt. et hi habent cari per
 caritatē quā habent. Quidā alij sūt qui car
 nis pondere sunt soluti. qui sūt in celo. et hi
 sunt cariores. eo q̄ promptiores et expedito
 res facti sūt ad amandū. Quidā dō sunt in
 celo utraq; stola vestiti. Et hi sūt carissimī:
 eo q̄ amore diuino fruūtur. et alacriores:
 q̄to de p̄rio nihil residuū est. qd̄ eos aliqua
 liter sollicitet vel retardet. **E**l dicas. q̄ apo
 stoli et alij electi sūt cari. cariores et carissimī
 Sūt em̄ cari inq̄tū creatura dei. Cariores
 quia gratia iformati. Carissimī q̄ gloria co
 ronati **E**p̄h. v. Estote imitatores dei sicut
 filij carissimī. **T**ertio p̄ncipaliter tāgitur
 mētalis transformatō. cū subiungit. et iebri
 amini. i. diuino amore. **E**x quib; ubi dat i
 telligi. q̄ comedere. i. p̄ fidē xp̄o incorporari est
 bonū. **B**ibere. i. xp̄o delectari ē meli⁹. **S**ed ine
 briari. i. sui obliuisci est optimū. **U**bi sciēdū
 q̄ comedentiū hoc ineffabile sac̄mētū corpis
 et sanguis redēptoris nr̄i ih̄u xp̄i. est differē
 tia triplex. Quidā em̄ comedūt et nō bibūt si
 cut illi q̄ nō sūt amici. Quidā comedūt et bi
 būt: sed nō inebriant. sicut illi q̄ sunt amici
 nō tñ carissimī. Quidā dō comedūt. bibūt et
 inebriant. ut illi qui sūt carissimī. i. p̄fecti.
Quō p̄bo de omnib; p̄ exemplū. **P**rimo enim
 dico q̄ sūt quidā q̄ comedūt et nō bibūt. ut il
 li qui nō sūt amici. ut verbi gratia. Quidā
 sūt q̄ in sc̄a ecclia diuina p̄cepta et iustorū
 exempla audiūt et addiscūt. nec tamē p̄pter
 hoc vitā suā corrigūt. **S**ecundo quidā alij sunt
 qui comedūt et bibūt: sed nō inebriant: sicut
 amici dei. nō tñ carissimī et p̄fecti. sicut sunt
 illi q̄ in sc̄a ecclia p̄cepta diuina audiūt. et
 celestia plusq̄ terrena amare discunt et vo
 lūt. et p̄ desiderio celestiuū multa paup̄ib; tri
 buūt. a prauis opib; se custodiūt. nulla ali
 cui violēter rapiūt. p̄dicatōez libenter audi
 unt. in fide et opib; bonis p̄ficiūt. et tamē vx
 ores et filios habent. pinguiora nutriūt res
 suas diligūt. q̄uis his omnib; xp̄m prepo
 nant: hi p̄fecto comedunt. et amici sunt. qñ
 sine crimie viuunt. **S**ed adhuc est amplius
 sc̄z bibere et inebriari: et ideo tertio sunt aliq̄
 alij. qui tanta auiditate diuinā scripturam
 audiunt vel legunt. ut p̄tin⁹ cunctis terre
 nis opib; abdicatis. sola celestia ambiūt pa
 rentes. vxores. filios et domos et omnia tran
 sitoria abiciūt: et solūmodo xp̄m sequūt. vel
 sequi et amplecti p̄cupiscunt. eius desiderio
 se affligunt. ieiunijs afficiunt. lacrimis exer
 cent meditatioib; diuinis. **S**ola que sūt ef
 fena cogitant. p̄tēplatioib; vacāt. ad hoc vacā
 tes. ut ea q̄ retro sūt obliuiscēt. i. anterio

ra magis ac magis se extēbant. **E**t isti quib;
 aliud agūt. nisi q̄ bibētes iebriant. dū oīuz
 terrenorū p̄ desideriuū obliuiscūt. **H**icirco a
 sp̄so celesti nō tñ amici: sc̄z etiā carissimī vo
 cari merēt. **U**bi ḡ dicit iebriamī. glo. i. tor
 porē mētis excutite. et ad amorē eternorū ac
 censi tpales penas nō sentietis. sicut ebrius
 qui obliuiscit omniū tpaliū. unde in ps. **I**n
 ebriabunt ab vbertate dom⁹ tue.

Alius effectus amoris. §. xj.
 est inhesio. **P**ro cui⁹ declaratōe dicit. b. tho. p̄
 ma sc̄de. q. xxviii. arti. ij. q̄ iste effect⁹ mutue
 inhesionis p̄telligi. et q̄tū ad vim app̄hensi
 uam. et q̄tū ad vim appetitiuā. **A**matū dicit
 esse i amante. inq̄tū amatū imorat i appre
 hensione amatī. s̄m illud **P**hil. j. **E**o q̄ ha
 beam vos i corde. **A**mans vero dicit esse in
 amato s̄m app̄hensionē. inq̄tū amans nō ē
 p̄tent⁹ superficiali app̄hensione amatī. sc̄z niti
 tur singula q̄ ad amatū p̄tinēt intrinsec⁹ dis
 quirere. et ad interiora eius igredī. **S**icut
 de sp̄sancto q̄ est amor dicit. j. ad **C**orin. ij.
 q̄ scrutat etiā p̄fūda dei. **S**ed q̄tū ad vim
 appetitiuam. amatū dicit esse i amante. pro
 ut est p̄ quandā p̄placētiaz i eius affectu ut
 vel delectetur i eo aut i bonis eius apud p̄
 sentiaz. vel i absentiaz p̄ desideriuū tendat in
 ip̄m amatum p̄ amorē p̄cupiscētie. nō quidē
 ex aliqua extrinseca causa. sicut cum aliq̄s
 desiderat p̄pter alterum. vel cum aliq̄s vult
 bonum alteri p̄pter aliquid aliud: sed p̄pter
 p̄placētiam amatī interiorius radicatā. **U**n
 de et amor dicitur intimus. et dicitur viscera
 caritatis. **E**cōuerso autē amans est i ama
 to. aliter q̄tem p̄ amorē p̄cupiscētie non re
 quiescit in quacūq; extrinseca aut superficiali
 adeptōne vel fructōne amatī: sed querit ama
 tum perfecte habere quasi ad intimam illi
 us perueniens. **I**n amore dō amicitie amās
 est in amato inq̄tum reputat bona vel ma
 la amici sicut sua. et voluntatem amici si
 cut suam. ut quasi ip̄e in suo amico videat
 bona vel mala pati et affici. **E**t p̄pter hoc p̄
 prium amicorū est eadem velle. et eodē trista
 ri et gaudere. s̄m p̄m in. ix. ethicoz. et i. ij.
 retho. ut sic inq̄tū que sūt amici estimat sua
 amans videat esse in amato quasi idem fa
 ctus amato. **I**nq̄tū autē ecōuerso vult et
 agit p̄pter amicū sicut p̄pter seip̄m. quasi re
 putans amicū idem sibi. sic amatum est in
 amante. **P**otest autē et tertio modo mutua i
 hesio intelligi in amore amicitie. s̄m viam
 reamatiōis. inq̄tū mutuo se amāt amici.
 et sibi uicē bona volūt et opant. **Q**uā autē
 amor causet mutuam inhesionē dicit **E**an.
 ij. **D**ilect⁹ meus mihi et ego illi. **Q**uod ver
 bum sex modis exponit. **P**rimo sic vox est
 sponse. sponsi imperio parituram. et p̄mit
 tentis et dicentis. **D**ilect⁹ me⁹ mihi. i. p̄cepit

262

ut surgerē et venire. et faciem meam ei ostendam. Et ego illi. s. integerrime et deuotissime obediam: quia ipse diligit me. et ego illi: et ideo una prosumus debet esse voluntas sui precipientis et mei obedientis. Secundo modo exponitur sic. Dilectus meus mihi intendit: quod sollicitus mihi. et ego illi. s. intendo sollicita seruire sibi. q. d. oino miranda est sponsi mei dignatio. quia intendit mihi. Sed minus laudanda miseratio. qua efficit ut ego intenda illi. Tertio modo exponitur sic. Dilectus meus mihi. s. congruit. quia si puritas. si speciositas. si generositas. si fidelitas. si quod precipuum est caritas mutua in alterutrum attendatur oino congruit mihi sponsus. et ego illi. Sed omnia hec habet ipse per naturam. ego per gratiam. Quarto modo exponitur sic. Dilectus meus mihi. est omnium laborum dolorum fatigationum precium siue premium. sicut quod ipse dixit Abrahæ Gen. xv. Ego merces tua magna nimis: et ego illi. s. sum omnium laborum dolorum fatigationum merces et premium. Omnia enim propter me habendum fecit et sustinuit omnes labores. imo seipsum propter me habendum dedit. Unde apostolus. j. ad Corin. vj. Empti estis precio magno etc. Quinto modo exponitur sic. Dilectus meus mihi. i. ad meam utilitatem bibit calicem passionis. Unde tota eius vita et tota mors eius fuit mihi. i. propter me. et ego illi. i. ad gloriam eius et honorem bibam et dicam. Quid retribuam domino pro omnibus que retribuit mihi. calicem etc. Sexto modo exponitur sic. Dilectus meus mihi. est totum quod amo. quod cupio. quod quero. Quid enim venit querere in terris. nisi ouem que perierat. et dragmam quam perdidit. et ego illi. s. sum totum quod amat. quod cupit quod querit.

De secunda passione. s. odij. Capi. III.

Odius quod est amoris contrarium putatur est naturale. sic importat quandam dissonantiam naturalem. ad id quod est repugnans et contrarium nature. et sic est in omnibus rebus. sicut amor naturalis. qui importat consonantiam et coactionem ab id quod peruenit rei. Sed putatur est passio: sic odium est quedam dissonantia appetitus. ab id quod apprehenditur ut nocivum et repugnans. Quod autem est repugnans rei. habet rationem mali: et sic odium est de malis. Causatur autem odium ex amore. Nil enim oditur. nisi per hoc quod contrariatur etiam peruenienti quod amatur. Dicitur autem aliquis odire seipsum. in quantum vult sibi aliquod bonum. quod ei est simpliciter malum et nocivum ut peccatum. et quod vult illud quod est contrarium rationi. etsi placitum sensualitati. Veritas in vniuersali odio haberi non potest. importat enim consonantiam que

comunis est omnibus rebus. Sed in particulari potest aliqua veritas odio haberi. quia. s. res pugnat bono amato. ut cum quis non vellet aliquod verum esse quod est: vel non vellet scire aliquod opus esse peccatum ut liberi peccaret. vel cum quis vult latere in peccato odit quod cognoscat veritas peccati. hec the. pma scde q. xxix. Triplex est genus odij. s. domini dei. viri iusti. et hominis pueri. ad Ro. xij. Odietes malum adherentes bono Math. xvij. Sic faciet pro me celestis. Si non remiseritis vnusquisque fratri suo de cordibus vestris. s. odium. ita scy ut non habeatis in corde ex iurijs receptis.

Odium deus sed sine sui mutatione.

Odium iustus sed cum discretione.

Odium impius sed cum malignatione.

Quod ad primum dicitur. S. j.

Achior holoferni. ut habetur Iudith. v. De illorum. s. israelitarum. qui soli colebant verum deum odit iniquitatem Jacob dilexit. esau odio habuit Jacob qui interpretatur supplantator. signat bonos supplantantes. i. dominantes et vicentes demones et vicia. Esau interpretatur frustra vel rubeus. et signat peccatores rubeos peccatis. qui frustrantur sine ultio. Odium autem dei. non sicut passionem que est cum transmutatione corporali. sicut odium animalium. quod dei incorporeus est. Nec etiam odium cum mutatione affectus et voluntatis. sicut odium angelus et homo. qui variantur in affectibus et motibus voluntatis. Deus autem immutabilis est et vnicum voluntatis actum habet. qui non differt a sua voluntate et essentia. Est ergo odium dei ab creatura. ipsa subtractio gratie. vel non proferre eam et punitionem peccati. Et quod omnis creatura in quantum creatura bona est. quod a deo facta: ideo benedicuntur Sapientia. xj. Diligis omnia que sunt. et nihil odisti eorum que fecisti. Diligit utique omnia ab esse naturale. Nec odit seu punit peccatorem in quantum creaturam: sed in quantum peccatorem. i. rationem mali. quod ipse deus non facit. Quis autem odit omnem iniquitatem. precipue dicit Salomō ser odire. et primarie septimum quod abdit. Dicit enim puer. vj. Sex sunt que odit dominus. et septimum detestatur anima eius. Oculos sublimes. i. superbos et arrogantes. Linguam mendacem. q. s. est habituata in mendacijs dicendis. Manus effundentes sanguinem innoxium. i. crueles et homicidas. Cor machinans cogitationes pessimas. ut facientes iuraciones et perditiones tractantes. Pedes veloces ad currendum in malum. i. qui precipitantur et sine consideratione festinant ad mala. Proferentem mendaciam. ut omnibus differentiam a secundo. ubi dictum est. lingua mendaces quasi declarans et magis detestans quod dicitur erat subdit. Teste fallacem. i. mendacium in iudicio. Et quia predicatores dicuntur testes dei. ideo si sint fallaces. ut. s. non dicant vera vel ab habitu finem: sed propter lucrum vel honorem proprium aut non bene viuant. facientes quod docet. hos

Capitulum

obit deus. Septimū est qui semiat inter fratres discordias. Quia g̃ ista obit deus: ab his debet quilibet cauere. ne obio habeat a deo.

Quintum ad secundū di. §. ij.

a cū Amos. v. Obite malū et diligite bonum. Odiū autē habet iusti ad tria mala. scilicet offēse teitatis. collecte prave societatis. et nociue p̃pinq̃tatis. ¶ Habet p̃mo obio om̃ez iniq̃tate. inq̃tū ē offēsa dei. et p̃tra ratōz. siue sit in se siue i alijs. Juxta illud ps̃. Omnē viāz iniquā. i. actū iniq̃tatis obio habui. Ante et magister sen. in. iij. di. xiiij. dicit. q̃ penitēre est peccata odire. scilicet p̃missa et c̃. Discernūt tamē iusti naturā a culpa in obio suo. Nā ita odiūt culpā in se et in p̃rimis. q̃ diligūt naturā. et merito: q̃ creatura inq̃tū creatura a deo est et bona: et ideo diligēda et amāda. Et q̃ eiusdē ratōnis est velle alicui bonū et appetē illi aliq̃d malū. q̃d p̃cederet in bonū ei. Sicut desiderare abscisionē manū. ut seruares vita hoīs: ideo recte iusti aptāt aliq̃d mala temporalia peccatoribz. ut emendent de iūq̃tatis suis. Et signū huius. scilicet q̃ diligāt naturā. et odiāt culpā ē. q̃ cū videāt indigētā nature. subueniūt illis quoz vitia odiūt. et hoc est q̃d ait aug̃. Sic diligēdi sūt hoīes. ut eorū nō diligāf errores. q̃ aliud ē obisse q̃d fecerunt. scilicet p̃c̃m et aliud q̃ facti sūt. i. naturā. q̃d utiq̃ nō licet. Et di. lxxvij. dicit leo papa. Obio habeat p̃c̃a nō hoīes. corrigātur tumidi. tollerāf infirmi. et q̃d castigare seueri necesse ē. nō seuiētis aīo plectantē s̃z medētis. hec ille. ¶ Obit iust̃ prauā societate. ex eo q̃ multuz p̃ nocē. Juxta illud ps̃. Odiū ecclīaz malignātiū. Et p̃cipue societas hēticoz odiēda est et vitāda. q̃ ut dicit apls. Sermo eoz ut cancer serpit. s̃z et iust̃ ihs s̃yrach dicit Ecclī. xxv. Tres spēs odiunt aīa mea. paupes sup̃bū. diuicē mēdacē. et senē fatuū et infēlatū. Paup̃ sup̃bū ē. qui rebz tp̃alibz indigēs. ita se habet i exteriori apparatu. ac si diues esset. Elē q̃ vacu? sciētia et intellectū. ponit se ad ardua et subtilia. Elē q̃ virtutibz puus. magna de se extimat. Diues magis detestabilis i mēdatō. q̃ nō habet occasionē mētiēdi. scilicet necessitate. Elē diues i virtutibz et sciētia. cui mēdatiū multuz nocet. Senē fatuū i locutiōibz vanis et lasciuīs. In senat̃ q̃ ad cognitōz sp̃ualiū. ¶ Obit iustus nociuā p̃pinq̃tate. Propinqui em̃ hoīs. cōf nō querūt nisi frena de eis. honores et diuitias et h̃mōi. Et diligē eos i h̃mōi esset assentire volūtati eoz. et trabē se mūdo. Quō fieri dū nō est: sed detestandū. et odiēdi sūt q̃tum ad ista. i. habēdi in displicētia. Et sic intelligit q̃d x̃pc̃ ait. Qui nō odit patrē et matrē fratres et sorores et c̃. nō potest esse me? discipul? Et illud Job. xij. Qui odit aīaz suā in

Tercium

263

hoc mūdo. i. q̃tuz ab ea q̃ sūt mūdi: ut vitia et p̃c̃a. et delectatōes carnis habēdo i detestatiōnem et vitādo: in vitā eternā custodit eā. Et quod ait apls. Quia nemo vnquā carnem suam obio habuit: sed nutrit et fouet. Verum est q̃tum ad ea que sunt necessaria vitē. s̃m instinctum etiam nature.

Quintum ad tertium di. §. iij.

b cū de fr̃ibz Joseph. q̃ oderāt eū nec poterāt quicq̃ pacifice loq̃ Gen. xxxvij. Et d̃ egiptij q̃ oderāt filios isrl̃ Exo. i. Et de esau q̃ oderāt iacob Gen. xxvij. Et cōiter mali odiunt bonos. Et ratō ē. q̃ veritas odiū parit (ut dicit salusti) et iusti veritate dicūt r̃p̃hēdētes malos cū optet. p̃pter quod dicebat x̃pc̃. Ne odit mūd? q̃ testimoniū p̃hibeo de illo. quia opa ei? mala sūt Job. vij. ¶ S̃z aduertēduz q̃ p̃uersi odiūt deū. p̃rimū et animū suum. Odiūt quidē deū. inq̃tū ē puniēte scelez suorū. et flagellat et p̃hibet mala q̃ optāt p̃petrare: s̃z aliq̃ nō valēt. et ip̃m ē maximū p̃c̃m q̃ directe p̃tra caritatem dei. et ē obitū demōnū et damnatorū. q̃ deū odiūt q̃ punit eos. et de hoc ps̃. Sup̃bia eoz q̃ te oderūt: ascēdit semp̃. ¶ Odiūt mali seip̃os. q̃ ea faciūt que sūme nocēt eis. scilicet p̃c̃a. Et iq̃z dicere se quis odire. q̃ seip̃m occidēt. S̃z hoc agit peccator occidēdo p̃ iniq̃tate aīam suā. Ante ps̃. Qui diligit iniq̃tate. odit aīaz suā. q̃tū. scilicet ad p̃tē intellectiua q̃ ē pars p̃ncipalior. Nā q̃tuz ad p̃tē sensitiua nimis se diligit. ¶ Odiūt et p̃rimos intentētes malū eoz inq̃tum malū. i. i nocumētū solū eoz. S̃z ut dicit Job. in canonica p̃ma. c. iij. Qui odit frat̃e suū. homicida est. occidēs. scilicet aīaz suā et p̃uans gratia. Hoc autē p̃hibet. in Leui. xix. ubi dicit. Ne oderis frat̃e in corde tuo. Odiūt autē cōiter bonos q̃ r̃p̃hēdūt eos. sicut odibat achab micheā: dicens. Nō p̃phetat mihi nisi malū et idcirco odiui eū. iij Reg. xxiij. Sed qui odit correctōez: minuet vita. dicit Ecclī. xix. De obio quomodo sit peccatū. et q̃ graue et mortale. habes in sc̃da p̃tē.

¶ De tertia passione q̃ dicit desiderū et q̃ta que dicit abhominatō. Capitulū. iij.

Tercia passio dicitur

c cupiscētia seu desiderū. Pro cuius declaratiōe ē sciēdū. q̃ bonū delectabile s̃m s̃lū. inq̃tū sibi appetitū adaptat q̃dāmō et p̃format. sic causat passioz amoris. Inq̃tū s̃o ip̃m bonū absēs atēbit ad seip̃m appetitū. causat passioz q̃ dicitur cupiscētia. Inq̃tū autē ip̃m bonū quia p̃sens quietat appetitum in seip̃o. sic causat passioz que dicit delectatio. Et sic p̃prie appetitus delectatiōis s̃m sensum que p̃tinz siml̃ ad aīam et corp̃. d̃ cupiscētia.

derabūt. **U**iuuiste quo ad primū. **S**uas illud. **i** Thessa. iij. **N**ullus aliquis desideretis. **D**e scdo desiderij genē dicit puer. **xj**. **D**esideriū iustoz omne bonū. **E**t istud desideriū pncipaliter ē volūtatis: s; aliqñ etiā ē sen- sualitatis. **E**t cū q̄s desiderat aliq̄ corpi ne- cessaria vel utilia bono mō et sine. **D**esiderāt aut iusti pncipue tria. **s**. sui iustificatōz. et obe- ditōz ps. **M**adata tua desiderabā. **s**. implere. **I**te p̄cupiuit aīa mea desiderare iustificatō- nes et c. **S**cdo desiderāt primi hebificatōz et p- solatōz **Ro**. **i**. **D**esidero vos vidē ut aliquid vobis impartiar gratie spūalis. **E**t sic xpc di- xit. **D**esiderio desideravi hoc pascha mādu- care vobiscū **Luce**. **xvij**. **D**oc em̄ desideravit valde: et ideo desideravit. qz agnō ille p̄mest? q̄ dicit pascha. signabat passionē et sacrā cō- munionē. q̄ p̄ nri utilitate desiderabat impleri. **T**ertio desiderāt dei visionē vel fruitōz **Isa**. **xxvj**. **A**īa mea desideravit te i nocte. **i**. in vi- ta p̄senti et c. **P**hil. **i**. **a**plius desiderius inquit habēs. **C**upio dissolui et cū xpo. **D**e ter- tio desiderij genē dicit ps. **Q**ui replet in bo- nis desideriū tuū. **N**unq̄ implet desiderium alicui? nisi sit beat? **D**oc at desideriū ē to- talit̄ remotū a passione. **E**t cū desideriū. p- p̄ie importet et magnā aviditatē ad rē desi- deratā p̄p̄ placētā ad ip̄as. et carētā habi- tōnis illi rei. **S**icut cū q̄s desiderat pecuniā vel alia. ip̄as tūc nō habz. **I**n desiderio b̄o- rū ē p̄mū. **s**. qz nō fastidiūt extimatōz illius boni: s; habēt sūmā aviditatē et p̄placētā p̄p̄ qd̄ d̄r. **i** **De**. **i**. **I**n quē desiderāt āgeli p- spicē: s; scdm̄ nō ē in desiderio eoz. qz nō ca- rēt: s; q̄tibie possidēt illud bonū. **A**n̄ ad hoc bonū desiderādū inuitās sapiā que de? ē. **a**it **Eccl̄i**. **xxiiij**. **T**ransite ad me omēs q̄ p̄cupiscit̄ me. **i**. desideratis. et a generatōibz meis i- plemi. **i**. a bonis que genero. **D**oc ē i fundo creaturis saturabimī: s; sine fastidio. **E**nde subdit. **Q**ui edūt me. **s**. possidēdo vel fruendo p̄ gloriā. **a**bhuc esuriēt. et q̄ elucidant me. **i**. clare p̄gnoscut. qd̄ nō fit nisi i patria. vitaz eternā habebūt. **A**bhoiātō ē quedā fuga et vitatō ei? qd̄ quis odit vel ei displicet. **S**icut desideriū ē quidā mot? p̄cupiscibilis ten- dens in rē amatā. quā p̄ntem nō habz. **S**ūt at qdā inf̄ cetera q̄ faciūt hoīez deo abhoia- bilē: et ideo vitāda. **E**t p̄mū ē in cogitatōibz et affectibz imūbialitas **Osce**. **ix**. **F**acti sunt abhoiabiles sicut ea que dilexerunt. **S**cdm̄ ip̄opositis instabilitas. **E**l̄n̄ in figurā **Leuic**. **xj**. dicit. **O**m̄ne qd̄ supra pect? suū gradit̄ et habet multos pedes. **a**bhomiabile erit vob. **G**radit̄ supra pect? **s**. p̄ terrā. q̄ habet mētē fixā i terrenis. **H**abet multos pedes q̄ diuersa p̄posita habet. et nō firmat̄ i eis. cū bona sunt. **T**erciu pueritas i iuditijs puer. **xvij**. **Q**ui p̄denat iustū et iustificat impiuz uterq̄

ē abhoiabilis apud deū. **Q**uartū i p̄tractibz dolositas puer. **xx**. **P**ond? et pond?. **m**ēsurā et mensura. **u**terq̄ abhoiabilis ē apud deum. **Q**uintū p̄suetudis tenacitas **Job**. **xv**. **A**b- hoīabilis est qui bibit q̄si aquā iniqtatem. **A**qua potus est cōsuetudinarius: et ideo si- gnat peccati p̄suetudinem.

De quinta passione que dicit̄ delectatio vel gaudium. **C**apitulu quintum.

Et alia passio in ap-
petitu sensitivo q̄ dicit̄ delecta-
tio vel gaudiū. **P**ro cui? declara-
tōe sciēdū. qz ista ē differētia inf̄
aīalia et alias res materiales quia alias res
materiales. qñ p̄stituunt̄ i id qd̄ puenit eis
fm̄ naturā. **H**oc n̄ sentiūt: s; aīalia hoc senti-
unt. **E**t ex isto sensu causat̄ qdā mot? et de-
lectatō. q̄ ē passio. **D**electatōnū at quedā ē
corpalis. q̄. **s**. p̄sequit̄ adeptōz eoz. q̄ ab na-
turā corpis p̄tinēt: sicut sunt cibi. potus. et
venera. **E**t ista ē coīs nobis et brutis. **A**lia
spūalis ē. q̄ p̄sequit̄ adeptōz eoz q̄ p̄tinēt ad
intellectū. et ista ē coīs nobis et angelis. et bi-
cic gaudiū. **A**n̄ gaudiū p̄p̄ie ē spēs delecta-
tōis. **E**t talis delectatō q̄ est i voluntate. nō
ē cū trāsmutatōe corpali. sicut delectatō cor-
palis. et q̄libet alia passio: sed importat sim-
plicē motū volūtatis. **A**n̄ dicit **Aug**? **i**. **xiiij**
de ciuitate dei. **Q**z nil ē aliud letitia. q̄ volū-
tas in p̄suetudine eoz que volumus.

Item circa delectatōes. **S**. **i**.
fuit duplex error antiquoz. **N**ā epicuri dix-
erunt oēs esse bonas. **S**ed i hoc decepti sūt
qz nō distinguebāt inf̄ simplz bonū. et bonū
fm̄ qd̄. **C**uz q̄ delectatō sit quies. si id in quo
quiescit appetit? sit simplz bonuz: puta. qz ē
fm̄ ratōez. et illa delectatō ē simplicif̄ bona.
Sed si sit bonuz fm̄ qd̄: puta. pueniēs sen-
sui: sed p̄traria ratōi. erit delectatō bona fm̄
qd̄. **i**. sensui: s; mala simplz. licet apparēs bo-
na ut fornicatō. **A**lij ut stoici arbitrabā ēē
dicēdū oēs delectatōes sensibiles ēē malas:
moti ex hoc. ut qz hoīes sūt p̄ni ad h̄mōi de-
lectatōes imoderatas. ab ip̄is se rehbētes ab
mediū brūtis puenirēt. s; ista extimatō n̄ fu-
it pueniēs. **N**ā cuz null? possit viuē sine ali-
qua corpali delectatōe. si illi q̄ docēt oēs de-
lectatōes ēē malas. dephēbant̄ aliq̄s delecta-
tōnes suscipe. magis hoīes ad delectatōnes
erunt p̄clives. **e**xēplo operū verboz doctri-
na p̄termissa. **I**n opatōibz em̄ et passioni-
bus humanis. in q̄bz exp̄iētia plurimuz va-
let. magis mouēt exēpla q̄ ūba. **D**icendum
igitur qz delectatōnum aliqua est bona: illa
videlicz. in qua appetitus supior vel inferior
requiescit in eo quod puenit ratōni vel legi
dei. et que est de opatōne bona. **M**agis enim

delectabilia. Et cū delectator habeat duo. s. quietē in bono et huiusmodi q̄tis p̄ceptōz. q̄tum ad p̄mū cū p̄fectius sit p̄tēplari veritate p̄gnitā q̄ inquirē ignotā: p̄tēplationes rez scitaz p̄ se loquēdo sūt magis delectabiles q̄ inquisitiones rez ignotaz. Q̄tum ad secundū inquisitiones sūt q̄nq; delectabiliores s̄m q̄ ex maiori desiderio p̄cedunt. vñ homo maxime delectat in his que de nouo inuenit vel didicit. hec om̄ia **Tho. p̄ma sc̄de. q. xxxij.**

¶ Et nota q̄ delectationes sp̄uales intelligibiles. si p̄sentur delectationib; sensibilibus corporalibus: simpliciter et s̄m se loquēdo sūt maiores. Et hoc apparet s̄m tria que rehr̄tur ad delectatōem. s. bonū p̄iunctū. et id cui p̄iungit̄. et ip̄a p̄iunctio. Nā ip̄m bonū sp̄uale ē maius q̄ bonū corpale et magis dilectū. cuius signū est q̄ hoies a maximis voluptatib; corporalib; se abstinēt. ut nō pdant honorem qui ē bonū intelligibile. Similiter ipsa p̄ intellectiua ē nobilior et magis p̄gnosciua q̄ sensitua. Coniunctio autē utriusq; est magis intima et p̄fecta et firma. Intimius quidem ē. qz sensus sistit circa accidentia rei exteriora. Intellectus vō penetrat vq; ad rei essentia. Perfectionior ē. qz p̄iunctionis sensibilis rei ad sensū abiungit̄ motus. q̄ est actus imperfectus. vñ delectationes sensibiles nō sūt totę simul. sed eis aliquid trāsīt. aliqd̄ restat p̄sumandū ut patet in delectatione ciboz et venereoz. S; intelligibilia p̄iungunt̄ intellectui absq; motu. vñ delectatōes eoz sūt totę simul et sic sūt magis p̄fectę. Est em̄ firmior qz delectabilia corporalia sunt corruptibilia et cito deficiūt. bona vō sp̄ualia sunt incorruptibilia. S; quo ad nos delectationes corporales sūt magis vehemētes sp̄ualib; p̄ter tria. Primo quia sensibilia sūt magis nota quo ad nos. Secundo qz cum delectationes corporales sint passionēs: appetit̄ sensitui sūt cū aliqua transmutatōe corporali. Trāsmutatō autē est delectabilis hoī. quasi ei naturalis. S; trāsmutatō corporalis nō ē in sp̄ualibus delectatōnib;. nisi p̄ quandā redundantiā ab appetitū superiori in inferiorē. Tertio quia delectatōes corporales appetūtur ut quedam medicine p̄tra corporales defectus et molestias. ex quib; tristitie quedā p̄sequunt̄ in hoīe. Vñ delectatōes corporales supueniētes huiusmodi tristitijs magis sentiūtur. et per p̄sequens magis acceptātur q̄ delectatōes sp̄uales. que non habēt tristitias cōtrarias **Tho. p̄ma sc̄de. q. xxxij.**

¶ De gaudio vario. §. iij.
Gaudete in dño semp̄ ait apl̄s ad **Phil. iij.** Notandū q̄ gaudere naturaliter quilib; desiderat. S; est gaudium criminale qd̄ p̄gruit peccatorib;. et hoc ē gaudere. Est gaudium sp̄uale quod p̄gruit iustis viatorib;. et hoc ē

gaudere in dño. Et est gaudiū quod p̄gruit p̄prehensorib; et hoc est gaudere in dño semp̄. De his gaudijs varijs notabilē distinctōem ponit Petrus de tarāasia sup̄ epl̄am pauli ad **Phil. iij.** circa finē sic dicēs. Quidā gaudēt in vanitate mūdi. Alij in voluptate peccati. Tertij in volūtate boni. Quartij in visione dei. Primū gaudiū est piculosū et vanū. secundū p̄nitōsum et insanū. tertiu ḡosum et bonū. quartū est glōsum et verū. Est ḡ p̄mo gaudiū mūdi. de quo **Joh. xvj.** Mūdi gaudēbit. Hoc ostēdit n̄ esse bonū quatuor. Primo falsitas casus. Merito timet et non gaudet qui videt domū p̄mū p̄buri. Ideo **Diere. xv.** Quos plātavi ego euello. ut luciferum. adā. iudā. et vniuersā terrā hanc. ut diluuiō. et tu queris tibi grandia. Hoc p̄cipue p̄bat vanitatē gaudiij. q̄ gaudem̄ in statu q̄ possuimus dānari. Secundum ignorātia status. Merito dolet et nō gaudet viator. q̄ dubitat de rectitudine vie. Nemo autē scit an amore v̄l odio dignus sit **Ec̄s. ix.** Et ideo **Thob. v.** Quale gaudiū mihi ē qui in tenebris sedeo. Tertiu ē cause gaudiij trāsitus. Plus dolz q̄ gaudeat p̄ vidēs filiū hodie nasci et cras mori. Sic et mūdi trāsīt de q̄ gaudemus. Ideo **Joh. xv.** Gaudiū ypocrite. i. mūdi instar p̄cti. Quartum ē multiplicitas reatus. Clane expēdit sup̄flua q̄ obligat ad multa. In multis em̄ offendim̄ om̄es qd̄ emēbare tenemur luctu. ideo vane gaudemus **Isa. xxij.** Locaui dñs ad fletuz et planctū ad caluitium et ecce gaudiū et exultatō q̄. Secūdo ē gaudiū peccati de quo **Ec̄s. iij.** Qui gaudet iniquitate: de notabil. i. de nota libri vite telebitur. Qd̄ gaudiū ostēdunt esse insanū q̄tuor. efficiens. materia. forma. et finis. Aliqñ em̄ iudicatur res vitupabilis rōne efficiētis. ut dona iniquoz. Aliqñ rōne materie. ut nummus plūbeus. Aliqñ rōne forme. ut hō mōstruosus. Aliqñ rōne finis. ut sirenaz cantus. Sic gaudiū peccatorū s̄m quālibet sui causam vitupabile et insanū ē. Et p̄mo rōne efficiētis. Si laborās ad mortē ridet et gauderet: reputaret freneticus. Peccās mortaliter laborat ad mortē aīe **Ec̄s. ij.** Risū reputaui errorem. et gaudio dixi. quid frustra deciperis. Vere peccator decipit̄ p̄ ignorantia status. qz si auerteret peccati maculam. offensam. et penā: fleret. s̄m illud **Luc. xij.** Quā si p̄gnouisses et tu q̄. Secūdo rōne materie fatuus reputaret̄. q̄ ignē ad se p̄burē. dū. vel laqueū ad suspēdendū. vel gladiū ad se interficiendū faceret sciēt et gaudenter. sic facit qui gaudet in peccato. Ideo **puerb. xv.** Gaudium est stulto facere stultitia. Tertio rōne forme. Fatua esset mulier que coram marito suo ostenderet signa impudicitie sue. Sic fatui sunt qui in choreis p̄mes

duo requiruntur. scilicet coniunctio alicuius mali. quod ea ratione est malum. quia priuat aliquod bonum et perceptio huius coniunctionis. Pertinet autem dolor ad appetitum. nam omnis motus appetitiuus. seu inclinatio consequens apprehensionem pertinet ad appetitum intellectiuum vel sensitiuum. Inclinatio enim appetitus naturalis. non consequitur apprehensionem ipsius appetitus sed alterius. Cum igitur dolor sicut delectatio presupponat in eodem subiecto sensum vel apprehensionem aliquam. manifestum est quod dolor est in appetitu sensitiuo vel intellectiuo. Et secundum quod est in appetitu sensitiuo propriissime dicitur passio. Quod autem Augustinus dicit de dolore esse corpus. partem dicitur. quia causa doloris est in corpore: puta cum patimur aliquid nociuum corpori. sed motus doloris semper est in anima. Sicut autem gaudium est species delectationis. ita et tristitia est species doloris. Et sicut sola illa delectatio que ex interiori apprehensione causatur: gaudium nominatur. quod autem ex exteriori apprehensione causatur: delectatio nominatur. non autem gaudium. ita solus ille dolor. qui ex interiori apprehensione causatur: nominatur tristitia. qui autem ex exteriori dolore si tristitia nominatur. Et quia vis cognitiua interiori imaginationi vel intellectui. potest percipere presentem. preteritum. et futurum. Sensus vero exterior non percipit nisi presentem. ideo tristitia esse potest de presenti. preterito et futuro. sed dolor corporalis qui sequitur apprehensionem sensus exterioris. non potest esse nisi de presenti. Naturaliter autem maior est appetitus delectationis. quam fuga tristitie. Cuius ratio est. quia causa delectationis est bonum ueniens. causa autem doloris vel tristitie. est aliquod malum repugnans. Contingit autem esse aliquid bonum ueniens absque omni dissonantia. Non autem potest esse aliquid malum totaliter repugnans absque omni ueniencia. per accidens autem contingit quod tristitia aliqua magis fugiat quam delectationem appetat. Et hoc tripliciter. Primo ex parte apprehensionis. quod ut dicit Augustinus. Amor magis sentitur cum eum perdit necessitas. Ex indigentia autem amati perdit tristitia que est ex amissione alicuius boni amati. vel in cursu alicuius mali contrarij. Delectatio autem non habet indigentiam boni amati. sed quiescit in eo iam adeptum. Secundo ex parte cause tristantis. ex eo. scilicet quod est magis repugnans bono amato. et per consequens maius malum quam sit bonum illud in quo delectamur. Magis enim amamus persistencia corporis. quam delectationem cibi. Tertio ex parte effectus. quod tristitia non impedit tamen unam delectationem. sed omnes. Est autem dolor interior simpliciter loquendo potior quam exterior. Nam dolor interior est ex hoc. quod aliquid repugnat appetitui ipsi. Dolor autem exterior ex hoc quod repugnat appetitui. quod repugnat corpori. Quod autem est per se. est prius eo quod est per aliud. Patet etiam hoc ex parte apprehen-

sionis. Nam apprehensio imaginationis et rationis est altior. quam apprehensio sensus tactus. et sic potior est dolor interior exteriori. Cuius signum est. quod etiam dolores exteriores quos uoluntarie suscipit. ut euitet interiore. Quod tamen dolor exterior est cum interiori. et tunc dolor augetur. Quicquid enim sensu apprehenditur. potest apprehendi imaginatione et ratione. sed non ueritatem. **P**onunt autem Damascenus. et Gregorius nicenus quatuor species tristitie. Cum enim tristitia sit de malo. in quantum malum alterius extimat ut suum sic est tristitia misericordie. In quantum apparere malum. sed uere bonum extimat ut sui boni diminutionem. sic est tristitia inuidie. In quantum uero malum sic aggrauat. ut non appareat aliquid refugium sic est angustia. In quantum autem sic aggrauat ut etiam ipsa membra immobiliter sic est accidia. Est etiam et tristitia penitentiae. que est de malo proprio. Est autem tristitia bona. quando est secundum rationem. mala uero quando est contra vel extra rationem. **T**ho. prima secunde. q. xxxv. **C**ausat autem tristitia bonum amissum et magis malum coniunctum. id est. presens secundum sensum vel imaginationem patienti. Item concupiscentia seu cupiditas causat tristitiam. in quantum. scilicet de retardatione boni cupiti vel totali subtractione tristamur. Item appetitus unitatis. Unum quodque enim appetit unitatem. sicut et bonitatem. quod bonum uniuscuiusque consistit in quadam unitate. Sicut ergo amor boni causat dolorem modo dicto. ita et amor unitatis. Item preteritas maior in quantum. scilicet. remanet appetitus in contrarium inclinans. causat dolorem. Si enim non resisteret appetitus sed presentiret: non causaret dolorem. **E**x tristitia inordinata impeditur homo ab addiscendo. Item debilitatur vel etiam peruat ab operando. Item inter omnes passionem maxime nocet corpori. et hoc non solum per quantitatem excessiuam. sed etiam quantum ad speciem sui motus. hec **T**ho. prima secunde. q. xxxvij. **I**n remediis nota quod tristitiam habet mitigare quelibet delectatio sicut sibi contraria. Item fletus mitigat tristitiam. et hoc tum quod ab exteriora diffundit. tum propter ipsam operationem fletus. que cum ueniat tristatorem efficitur delectabilis. Item dolor amici propacientis mitigat etiam tristitiam. Et hoc quod ei fit imaginatione in tristatorem. quod alij cum ipso ferunt onus tristitie. Tum quod ex hoc percipiunt tristitati se amari quod est delectabile. Item contemplatio ueritatis mitigat tristitiam. quod maximam delectationem causat. Item somnus et balneum. et hoc quia reformant naturam corporalem in debitum statum motus uitalis **T**ho. prima secunde. q. xxxviii.

De multiplici tristitia. S. j.
Nota quod ait saluator discipulis. Mulier cum parit tristitiam habet **Joh. xvj.** Et iterum tristitia uera uertitur in gaudium. Et mulier quidem naturalis. id est. secula. tristitiam habet in partu humani. Mulier carnalis. id est. mala conscientia tristi-

dicit **Aplūs. i. ad Corin. xij.** q̄ caritas non emulatur. i. non inuidet. sicut nec frigefacit ignis. Ideo aplūs admonet ip̄am abdicandā. dicens **Ro. xij.** Non in p̄tentōne et emulatōe i. inuidie tristitie p̄uersami. Om̄is enī plaga i. inuidia **Ec̄c̄i. xv.** tristitia cordis. **Tulne-** rat enī aiām et corpus. **Enī Seneca.** Atinā oculi inuidōz in om̄ibz ciuitatibz inuenirēt̄. ut d̄ om̄iū felicitate torquerent̄. Est et alia tristitia qua q̄s tristat̄ de bono alterius t̄pali. inq̄tum sibi videt̄ eo indignū. sicut cū q̄s tristat̄ aliquē maluz honorari dignitate. sublimari. diuitias h̄re et h̄. **Sz cū** diuina p̄uidētia ista disponant̄. q̄ cūcta certissime disp̄sat. nō debet aliq̄s de h̄ tristitari. Aliq̄n enī talia deus p̄cedit malis. ut ostēderata dei benignitate erga se: reuertatur a v̄ijs suis pessimis. vel si nō se emēdant. ad remunerādum bona que hic faciūt. Et ita sūt h̄ parua et trāsitoria. q̄ nō debent boni curare et tristitari his carere. **Enī p̄e.** Noli emulari in malignatibz. s. si videris eos p̄sp̄eritate h̄re. et hoc ideo qm̄ ut subditur. **Tanq̄** fenū velociter arefcēt̄. **Mulier ḡ. i.** anima viuens fm̄ sensualitate. cū parit opa. s. emulatonis. tristitiā habet. i. afflictōnem de ipsa sua inuidia. Et cum pepit nō utiq̄ tristitia sua p̄uertitur in gaudiū. q̄ hoc ideo. quia nō pepit masculū. i. opus virtuosū. sed feminaz. i. opus viciosū fecit. et sic tristitiā sup̄ tristitiā habet **Ec̄c̄i. xvij.** Nōne tristitia inest vsq̄ ad mortē. i. inferni ubi ē sūma tristitia. **Quarta** tristitia ē turbatōis. cū. s. q̄s ex aduersitate vel iniuria recepta tristat̄ multum circa ip̄am. ita q̄ exinde turbatur. nō q̄ tristitia sit ira. s. ex ipsa causatur. nisi quis cito abiciat eam. Et de hoc p̄t intelligi illud **Ec̄c̄i. xij.** **Felix** qui nō habuit animi sui tristitiā. i. p̄turbatōis. Et p̄terea dicit **Iero.** **Iram** vince patientia. nec mēs tua vage tur varq̄s p̄turbatōnibz. que si p̄tore tuo iseterint: domiābūt̄ tui. de p̄e. di. v. nūq̄. **Dignāter** aut̄ dicit. **Iram** vince paciētia. qz primū quod occurrit menti. quādo aduersa et iniurias sustinet: est tristitia. et deiectio quedā animi. quia videtur sibi indigna pati. et talī tristitia opponitur paciētia. q̄ eam expellit ut suū p̄trarium. Et quia ex illa tristitia post eam causatur ira. ideo p̄ paciētia vincitur ira. quia remota causa remouetur effectus. **Hanc** aut̄ tristitiā p̄turbatōis. et si haberi nō debet in animo quia viciosa. tamen ostēdi debet in actu extrinseco. ad correctionem alioz. **Dicitur enī Ec̄c̄s. vij.** **Per** tristitiā vultus corrigi animus delinq̄ntis. **Cum** enī rephēdēdo q̄s exhibet faciē tristē et turbulentā. is qui corrigi p̄prehēdit illi qui rephēdit multū displicere talē defectū. et sic magis datur sibi occasio emendandi.

Et puer. xv. dicitur. **Vetus** aquilo dissipat pluuias. et facies tristis linguā detrahentē. **Sic** legimus de. **b. Aug.** q̄ si imensa aliquis cepisset detrahere. ostēdebat se tristem et turbatum. adeo q̄ dicebat obloquētibz. **Siquis** amat dictis absentū robere vitā. **Hanc** mēsam indignā nouerit esse sibi. **Quinta** tristitia ē miseratōis. cum. s. q̄s vidēs miserias primoz corpales vel spūales: tristat̄. **Enī Aug.** dicit in li. de ciui. dei. q̄ miscdia ē aliene miserie nostra in corde p̄passio. **Hanc** habebat aplūs cū dicebat ad **Ro. ix.** **Tristitia** mihi ē magna et p̄tinuus dolor cordi meo. **Hanc** et saluator habuit. qm̄ videns ciuitatē. s. hierosolumā fleuit sup̄ illam. ut habet **Lu. xix.** **Compatiebatur** enī p̄ditioni illoz. q̄ p̄ter magnas tribulatōnes quas debebant sustinere tempore obsidionis future sub **Tito** et **Cle-**spasiano. quā expressit ip̄e. **Hanc** etiā ostendit qm̄ de morte **Lazari** lacrimatus ē **Jo. xi.** ex p̄passione soroz eius. vel potius ex p̄passione ad aiām lazari q̄ reuocabat̄ ab miserias huius vite. ut dicitur. **xij. q. ij.** habent. **Et** quāto quis habet maiorē caritatē. tanto magis habet hanc tristitiā. **Nam** misericordia effect̄ ē caritatis. **Enī** et de beato dñico legitur. q̄ miseratio que cum eo ab infantia creuerat nullius aspecte afflictōnis sinebat euz non esse p̄cipem. p̄ter quod bis voluit se in seruū venūdari. ad rebimendū filiū cuiusdā vidue ab infidelibz captuz. cum mater illius subsidiū ab eo postularet. et altera vice ad subueniēdum necessitati q̄rundam nobiliū. **Compati** aut̄ debet quilibz p̄cipue crucifixo. **Nam** fm̄ aplm̄. **Si** p̄patimur: et p̄regnabimus. **Quis** enī tamburi cordis est. qui si videat dominū suū optimū. patrē amantissimum. benefactorem largissimum. asperima tolerare. et pro sui utilitate nō p̄patitur: nō tristetur et multū quātomagis q̄. **Sexta** tristitia est p̄punctōis. cū. s. quis tristatur et dolet de peccatis p̄missis. de qua dicit **Aplūs. ij. ad Corin. vij.** **Tristitia** q̄ fm̄ deum est: salutem operatur. **Et** loquitur ut ex precedentibz patet. de tristitia penitentie et p̄punctōis. **Et** quia nil vtilius ad salutē et purgatōem peccatoz ex parte nostra: tristitia et dolore penitentie vera. ideo amāda est et p̄curanda. **Unde** dicitur **Ec̄c̄s. vij.** **Cor** sapientum ubi tristitia. **Petrus** aplūs. quia fleuit amare. i. cum magna tristitia peccatum suū. inde percepit remissionē. **Maria** magdalena. qz tristata ē valde de peccatis suis. ita ut lacrimis suis lauaret pedes saluatoris: meruit audire. remittuntur tibi peccata tua. **Luce. vij.** **Et** quanto quis plus tristatur de peccatis. cū spe tamē remissionis. ex diuina misericordia plus recipit emundationis. **Et** tristitia quidem scdm̄ ratōem que

272

non est aliud. nisi quedā displicentia voluntatis. et detestatio de peccato inquitum sūt offensa dei: nimia esse nō p̄t. Et rō est s̄m. b̄ Tho. qz amor dei unde illa p̄cedit nō p̄t esse n̄m̄. S̄z tristitia que ē in p̄te sensitiva et eā affligit sensibiliter: illa pōt excedere sicut et alia afflictiva corporis. ut ieiunū. vigilia. disciplina. et h̄. et ideo oportet illā moderare. **C**ausa uēda est autē tristitia ypocritarū. qua extermināt facies suas p̄pter mundi gl̄iam. ut laudent. Propter qd̄ saluator ait **Matth. v. Noli te fieri sicut ypocrite tristes.** **S**eptima tristitia est deuotionis. d̄. i. quis tristat̄ ex dilatione p̄rie sup̄ne. p̄siderās felicitatē et securitatē illius. et pericula et peccata vite presentis. De hac ps̄. **Quare tristis es aīa mea et quare turbas me: S̄z assignat̄ ratō sup̄ tibi.** Fuerūt mibi lacrimae mee panes die ac nocte. **E**cce tristitia. Et subdit causā. **bu**z d̄r mibi quotidie ubi est deus tuus. i. ex dilatōe glorie. **H**ec procedunt ex magna caritate et ip̄am nutriūt et aīam sanāt. sed nō repiunt nisi ex magna p̄sequestratione a tumultu hominū et cogitationum. Et in h̄ figurā legif. qz onam inuenit aquas calidas. i. balneares in solitudine **Gen. xxxvi.** **A**que calide sunt lacrimae deuotionis que solitarius inuenit.

De passione que dicit̄ Spes. Capi. vij.

Passionum autē irascibilis prima est spes. **C**irca obiectum autē spei quatuor p̄siderantur p̄ditiones. **P**rimo quē qz sit bonū. Non em̄ p̄rie loquendo est spes nisi de bono. qz p̄ hoc differt spes a timore qui est de malo. **S**ecūdo ut sit futurū. Non em̄ est spes de p̄nti iā habito. et p̄ hoc differt spes a gaudio qd̄ est d̄ p̄nti. **T**ertio requirit̄ qz sit aliqd̄ arduū cū difficultate adipiscibili. Non em̄ d̄r quis sperare aliqd̄ minimū. qd̄ est statim in sua p̄fate ut habeat. qz p̄ hoc differt spes a p̄cupia seu desiderio. que est de bono futuro absolute. unde p̄tinet ad p̄cupiscibiles. spes ad irascibile. **Q**uarto qz illud arduū sit possibile adipisci. Non em̄ aliquis desiderat id qd̄ omnino adipisci nō p̄t. et p̄ hoc differt spes a desperatione. **P**resupponit autē desiderū. sicut et om̄es passiones irascibilis p̄supponūt passiones p̄cupiscibilis. **C**uz autē motus spei importat quandā extensionem appetitus in id quod ei rep̄ntat vis p̄gnoscitua ut bonū arduū et adipiscibile. ideo spes pertinet ad appetitum. **I**n hoc em̄ videtur differre vis. i. potentia appetitiua a potentia p̄gnoscitua. quia appetitiua p̄ficitur p̄ extensionē ad res desideratas. s̄z p̄gnoscitua p̄ receptōem rez cognitay in cognoscente. i. p̄ suas similitudines. **E**st autē causa spei experientia. Et

hoc dupliciter. **P**rimo quia per experientiam homo acquirit facultatē defacili aliquid faciendi. ex quo sequitur spes. **S**ecūdo quia p̄ experientiaz fit homini estimatō qz aliqd̄ sit sibi possibile qd̄ impossibile aū experientia reputabat. **S**z p̄ hunc secundū modū est etiaz causa defectus spei. **I**tem iuuenis cā spei est. et hoc p̄pter tria que accipiunt̄ s̄m p̄ditōnes boni. qd̄ est obiectū spei. i. arduū futurū et adipiscibile. **I**uuenes h̄nt multū de futuro et p̄p̄ de p̄nti. et ideo qz memoria ē p̄teriti. spes futuri. parūz habent de memoria. et multū viuūt in spe. **I**uuenes etiā p̄p̄ caliditatem h̄nt multos spūs. et ita in eis cor ampliat̄. **E**x amplitudine autē cordis est. qz aliquis tēdat in arduū. et ideo iuuenes sūt animosi et bone spei. **I**uuenes etiā quia nō sūt passi repulsā. nec multa impedimēta in suis conatibz expti: defacili reputāt aliqd̄ possibile adipisci. Et sic p̄pter inexperience et tria q̄ nō sūt passi in suis opibz: sunt bone spei. **E**brietas causat spem p̄pter caliditatem cordis ex vino et in p̄sideratōem periculorū. **F**acultas uo p̄pter incōsideratōnem. **E**ffectus spei est amor. **S**ciendum tñ qz spes et causa et effectus amoris. s̄m diuersos respectus. **I**nquitum em̄ spes respicit bonū speratum: spes ex amore causat̄. Non em̄ ē spes nisi de bono desiderato et amato. **I**nquitū uo spes respicit id. p̄ quod fit nobis possibile aliqd̄. sic amor causatur ex spe et nō ecōuerso. Et hoc est qñ p̄ aliquē speramus nobis puenire bona posse. mouemur in ip̄m sicut in bonū nostrum. et incipimus amare eū. **I**tem spes adiuuat opatōnem. Et hoc dupliciter. i. rōne obiecti qd̄ est arduū possibile. arduū autē excitat attentōnem. et rōne effectus. qz. i. causat delectatōnem. delectatō autē adiuuat opatōnem **Tho. p̄ma sc̄de. q. xl.**

Triplex autē est spes. S. i. videlicet naturalis. virtualis. et criminalis. **S**pes naturalis ē quedā passio. **T**ñ et plus dicit̄. qz iuuenes sunt magne spei. **H**ec ē p̄munis nobis et brutis. **P**er experientia em̄ videmus. qz canis mouet̄ ad insequendū lepore. et accipiter auē. et h̄. qd̄ nō faceret nisi q̄a sperat assequi. **E**st autē hec passio in irascibili. que ē etiā in brutis s̄m **Tho. in. ij. sen. di. xxvij.** **C**um em̄ om̄is passio sit in p̄cupiscibili vel irascibili. **O**m̄is illa passio. de c̄ intellectu est appetitus in bonū vel cōueniēs simpliciter: ē in p̄cupiscibili. sicut amor. delectatio et h̄. et opposita horū. **O**m̄is autē illa passio de c̄ intellectu ē motus in bonū cū circūstantia difficultatis: est in irascibili. **E**t h̄ sūt om̄ia illa q̄ importāt bonū vel malū. cuz de notatione alicuius quantitatis. sicut ira que exurgit ex magna lesione. quā quis p̄t vindicare sed non in p̄mptu. **T**imo: non est de-

quolibet malo. sed de magno cui non potest resisti vel difficulter. Spes importat motum appetitus ad aliquod bonum commensuratum appetiti. Non enim est de bono et tanto ad quod nullo modo potest perueniri. nec tamen de tempore quod pro nullo habeatur. sed de eo quod est difficile haberi. et tamen potest haberi. propter quod dicitur arduum. Et sic arduum addit quandam spalem rationem bonitatis. scilicet pretiositatem quandam. ex hoc ipso quod non defacili potest haberi. sicut dicitur esse rarum caput. Differt autem in hoc ab audacia. quia audacia importat extensionem appetitus in aliquod arduum malum ut repellat. Spes autem extensionem appetitus in arduum bonum ut acquirat. sed quia de spe ut est passio dictum est superius. ideo non hic aliud de ea. Naturalia tamen non sunt nec vita nec virtutes. **S**pes virtualis est virtus theologica. de qua psalmus. Tu es domine spes mea. et est ibi predicatio per causam. id est tu es causa spei mei. Ubi etiam sciendum secundum Theophrastum in iij. sen. bi. ij. quod spes ultra acceptam predictam. scilicet per passionem. secundum quod sumitur in bonum. accipitur quadrupliter. Uno modo putat nominat habitum inclinationem ad actum voluntatis. simile actui spei que est passio per se sensitiva. ut ibi. i. Corin. xij. Nunc manent fides. spes. caritas. Secundo modo putat nominat actum preteritum a tali habitu. et sic est actus virtutis ut ibi in psalmus. Moab olla spei mee. Moab signat malos qui sunt olla. facientes sua persecutione fervere et coquere. id est perficere spem nostram. Tertio modo putat nominat rem speratam. et sic est obiectum virtutis. ut ad ebitum. iij. Expectantes beatam spem. id est visionem beatam speratam. Quarto modo putat nominat certitudinem que sequitur spem. ut ibi ad Romanos. v. per batio vero spem. id est spei certitudinem. et sic nominat statum perfectionis in virtute. quantum ad certitudinis intentionem. Est etiam sciendum quod spes que est virtus non opponitur timori que est donum. quia illa de bono futuro ista de malo futuro. Et ratio est. quia spes se extendit in deum. ex consideratione diuine largitatis. Timor vero dicit resistitatem. ex consideratione proprie peccitatis. et ita non est secundum idem resistitio timoris et excessio spei. unde non sunt tria. cum contraria sint secundum idem. **S**pes criminalis solo nomine et improprie dicitur spes. propter aliquam apparentem similitudinem quam habet cum ipsa. De qua dicitur in psalmus. Nolite sperare iniquitate. Et in euangelio Luca. vi. Mutuum date nihil inde sperantes. Nam talis spes que improprie et large dicitur spes. in mutuo inducit usuram. extra. de usu. consuluit. Quod intelligitur quoniam talis spes est causa principalis mutui. De ista tamen materia plene in secunda parte. tit. i. c. vij. Et dicitur spes secundum etimologiam que per gradum addit ad ardua. ut dicitur in catholico. **S**ecundum istam largam acceptationem spei. scilicet in malum. Nota secundum Wilhelmum in summa virtutum. quod ipsa est triplex. Prima est confidentia de seipso. Secunda est confidentia de

alio. Tertia est confidentia de aliquo vano. De prima dicitur puer. xvij. Qui confidit in corde suo stultus est. Vere autem stultus est confidentes de se. que prius loquendo presumptio est. Nam homo non est sufficientes ex se. nec ad subsistendum. nec ad defendendum se. nec ad merendum. **Q** homo nec aliqua alia creatura sit sufficientes ad subsistendum ex se. ostendit Gregorius dicens. Esse omnium que de nihilo facta sunt: in nihilum redeunderet. nisi ea omnium actor manu regiminis retineret. Secundo non est sufficientes defendere se ab hostibus suis. immo a demone cito perimeret. nisi a deo protegeret. **T**ren. iij. Misericordie eius quod non sumus presumpti. Tertio est insufficientes ad merendum. quia nec ex se sufficit bonam vitam inchoare. i. corin. iij. Non quod sufficientes simus cogitare aliquis a nobis que ex nobis. Cogitatio autem primum opus videtur esse. Potest homo se perimere. sed non se resuscitare. **O**see. xij. Perditio tua ex te israel. tamen in me auxilius tuus. Item est insufficientes in bono inchoato perseuerare. **G**regorius cito bonum amittit nisi a largiente custodiatur. Est etiam insufficientes in bono proficere. **B**eatus vir cuius est auxilius abs te ascensionem etc. **C**onfidentia seu spes in homine est fallax et perfidens hominem. **I**sa. xx. Confundentur ab ethiopia spe sua. Et confidunt homines in altero aliquo ratione peractis. **S**ed dicitur his. **I**sa. xxxi. Ne qui descendunt in egiptum ad auxilius sperandum. et non sunt perisi in sanctum israhel etc. Aliquo ratione sanguinitatis. secundum quod dicitur. **I**sa. xviij. Maledictus vir qui confidit in homine et ponit carnem. id est parentelam brachium suum. id est robur suum. Aliquo ratione malitie et iniquitatis. **P**salmus. Nolite sperare in iniquitate. per astutias hominum putantes obtinere que volunt. **C**onfidentia in re vana est confidere. vel in vita temporalis que brevis et momentanea est. **S**ap. v. Spes impij que lanugo que a vento tollitur. **N**el confidentia in diuitijs. i. ad Thimo. vi. Diuitibus huius seculi precipue non sperare in incerto diuitiarum sed in deo vivo. **N**el confidere in fama et opinione hominum. **J**ob. viij. Spes hypocrite peribit. Quid enim hypocrite in cunctis suis operibus sperat. nisi honoris reuerentiam. gloriam laudis. a melioribus metui. sanctus ab hominibus vocari. **S**perabit ista spes. quia eternitatem non querens. fugit quod tenet. quia eius intentio in illa gloria non figitur. que sine fine possidet. **J**ob. viij. Sicut te. le araneorum fiducia eius. id est hypocrite. Omnis ergo ista mala. improprie dicta spes. abicienda est.

De octaua passione que dicitur Desperatio. **C**apitulum octauum.

Desperatio est passio contraria spei. Sicut enim spes importat quendam accessum. Tendit enim sperans in obiectum. id est rem speratam

274

que est bonū arbuū. qđ habet rōnem attra-
ctiui. put est cū possibilitate adipiscēdi. Sic
desperatō importat quēdā recessū. Nā despe-
rās discedit a bono arduo. nō qz nō desideret
sed qz p̄siderat illud cū impossibilitate obti-
nēdi. et ideo habet rōnem retractiui.

De desperatione quibus .S. i.

a ip̄a sonet in vitijs. tñ aliqñ sine peccato est.
cū. s. est solū fm motū passionis p̄mū. ut cū
quis videns se in piculis maximis maris vel
inuasione sibi facte vel infirmitatis quissī-
me: desperat euadere mortē. nihil tñ incōue-
niēs agit p̄pter hoc. passionibz em̄ puris nec
meremur nec temeremur. Aliqñ ē merito-
ria rōne adiūctē humilitatis: puta. cū quis
vocatus vel missus ad aliqđ officium vel exer-
citiū magne importātie. desperās de aptitu-
dine sua et ydoneitate ad illud: humiliē re-
cusat et refugit. nō tñ animo obstinato. Sic
Moyses desperās se esse aptū ad loquendum
Pharaoni. et educendū pplm de egipto. p̄pter
impeditiorē linguā recusauit ire. nisi cū so-
cio. s. aaron eloquēti. Et saul audito qđ debe-
ret rex fieri sup israhel. se abscondit in domo.
reputās se omnino indignū. Et Gēg. fugit.
desperans se apte papatū rectur. Aliqñ est
vitiōsa et p̄tēpnatoria. ut cū quis desperat d̄
remissione peccati et salute. vel receptōe au-
xilij a deo in suis indigentijs. **b** Huius autē
desperatōnis septem p̄nt esse cause fm Mau-
ritiū de distinctionibz. Et prima est ex p̄fusi-
one quā habet quis de peccati sui publicatō-
ne. Confūdatur quis ex hoc aliqñ. ut intret
desperatōnem et effrenis peccet. ex quo videt
se famaz amisisse. Et p̄pter hoc p̄cipit a xpo
ut cū peccatū alicuius est occultuz: occulte
corrigat. nō palaz. ne amisso pudore ex ip̄i
manifestatōne qui eū retinebat. frequēter si-
ne freno recidiuet **Diere. ij.** Desperavi. neq̄
qđ faciā dicebat populus iudeozū. s. ultra qđ
dñs iubet. Et quasi assignās causam huius
desperatōnis: subdit. Sicut p̄fūdatur fur qñ
deprehēditur. sic p̄fusa est domus isrl. Con-
fusio furis dephēsi in furto. designat p̄fusio-
nem animi ex publicatione sui peccati. S3
ut dicitur **Eccl. ij.** Est qui pre p̄fusione p̄dit
aiam. Et ideo nō debet p̄pter hoc quis despe-
rare. sed p̄siderare p̄fusione immēsam quam
habebit in finali iuditio. qñ publicabuntur
om̄ia scelera sua coraz toto mūdo **Diere. xx.**
Confundentē vebemēter. tūc. s. quia nō intel-
lexerūt obprobriū sempiternū qđ nunq̄ de-
lebitur. Et ex hac p̄sideratōne cessare a ma-
lis. et sperare dei adiutorij. et fame recupa-
tionem. que utiqz recuperatur p̄ penitentiā et
bonā vitam. ut patet ex magdalena et paulo
d Secunda causa desperatōnis est ex pecca-
toz cōmissa multiplicitate. De quibz potest
intelligi illō **Ep̄b. iij.** Desperantes semetip̄os

immūditie se traherunt. Sed sicut incēdēs
p̄ viam lutosam. et frequentissime cadens in
scenū. n̄ tñ ibi se firmat sed resurgit. ita quā-
tumcūqz quis deliquerit. semp debet resurgē
p̄ penitentiā et nunq̄ desperare. Ad qđ ani-
mat peccatores ip̄e fons pietatis ih̄s dicens
petro. Nō dico tibi septies. s. si peccauerit fr̄
dimitte cū penitē. s3 vsqz septuagesies septies
Matth. xvij. Etia si p̄misisset omnia pecca-
ta que cōmissa sunt ab initio mundi vsqz ad
nunc. que numerātur a luca. iij. c. et describū-
tur. lxxvij. esse ab adam vsqz ad xpm. Ad qđ
etiā facit quod ait Criso. in li. de repātōne la-
psi: dicens. Talis est erga homines dei pie-
tas. ut nunq̄ respuat hominis penitentiā.
si ei pure et simpliciter offeratur. Etia si ad
summū quis puenerit vitiōz. et reuerti ve-
lit ad virtutis viā: suscipit et libēter ample-
ctitur. et om̄ia facit. q̄te nus ad priorē reuo-
cet statū. de pe. di. iij. talis. Exemplū patz in
pabola d̄ pdigo filio. qui abierat in regionē
longinquā. et p̄sumperit omnē substātiā q̄.
Abi notatur multiplicitas vitiōz. tñ reuer-
sus cum magno gaudio receptus fuit a p̄e
Luce. xv. Tertia causa puenit ex flagiti-
enormitate **Michee. j.** Desperata ē plaga ei
sicut est peccatū p̄tra naturā. p̄ditio. homici-
dium. et h̄. Sic iudas scarioth attentens
enormitatē sceleris cōmissi. desperās se vnq̄
posse satisfacere. laqueo se suspendit **Matth.**
xvij. Maius autē fuit peccatū ip̄a desperatō
et occisio sui q̄ p̄ditio. abstulit em̄ sibi p̄-
pus penitētie. quod solū ē in vita p̄nti. Dic-
em̄ sibi fuisset indultū sicut petro. si peniten-
tiā egisset. nā. j. q. vij. si quis d̄. Bonus est in
omnibz deus. et apta viscera eius. s. misericō-
diē omni homini penitēti. Ante leo papa in se-
mone. Sceleratior omnibz iuda et infeli-
tior extitisti. quē non penitentiā reuocauit
ad dñm. sed desperatio traxit ad laqueū. Ex-
pectasses p̄sumatōem criminis tui. et donec
sanguis xpi pro peccatoribz funderet infor-
mis leti suspendium distulisses. de pe. di. iij.
f Quarta causa desperatōnis est ex tempo-
ris diuturnitate: puta cū quis permanet in
peccato p̄ multa tempora vel vsqz ad mortē
Proverb. xx iij. Si desperaueris lapsus in
die angustie minuet fortitudo tua. Dies an-
gustie est dies mortis. Neqz em̄ lapsus in pec-
cata vsqz ad finez debet desperare. Quis em̄
piculosuz sit p̄manere diu in peccatis. quia
usus vertitur ī naturā et naturalia. nisi per
diuinā potentia non mutent. tñ manet vsqz
ad extremū vite libez arbitriū. ad aptandū
et prebandū se ad grām. quā deus infūdīt
semp facienti homini quod in se ē. fm bea.
Tho. in. iij. Que grā subito tollit omnē ha-
bitū viti. inq̄tum p̄trariū virtutibz infusis.
Ante leo papa. Nemo est desperādus dum ē

in hoc corpore constitutus. quia nonnunquam quod
 diffidentia etatis differtur: consilio maturio-
 ri perficitur. de pe. dis. vij. Item. Misericordie
 dei nec mensuras possumus ponere nec tpa
 diffinire. apud quem nullas patitur moras con-
 uersio. Exemplum de latrone in cruce. de quo
 Julius papa. Latro unius momenti peniten-
 tia. meruit esse in paradiso in hora ultime profes-
 sionis. xxvi. q. vi. si presbiter penitentiam. Ex-
 emplum de manasse impiissimo rege iuda. qui diu
 perseueravit in multis malis. Regnavit enim per
 l. annos. et in senectute propter peccata sua cap-
 tus ab inimicis et incarceratus: penitens
 meruit indulgentiam et restitutionem regni sui
 iiii. regu. xxi. Quinta causa est ex pusilla
 nimitate. huiusmodi. scilicet videtur peccatori nimis diffi-
 le et quasi impossibile posse facere penitentias
 sibi iniungendas. cum pro unoquoque mortali
 sunt regulas antiquas ecclesie debet imponi se-
 ptemnis penitentia. ut huiusmodi. xxij. q. i. predicandum. Sed
 hodie cum sint arbitrarie penitentia. ut huiusmodi extra. de
 pe. et re. omnia. non iniungitur penitentia alicui quam
 non possit faciliter pagare. dummodo peccata
 velit dimittere. et restituere et satisfacere pro-
 mis de his que tenet. Et hoc huiusmodi. tunc neces-
 sarium. Et rationabilis et utilis est homini pro-
 nere salutem suam substantie temporalis et familie
 que in brevi habet dimittere. et nil secum pro-
 ferre. quod propter amorem filiorum et diuitiarum alie-
 na retinendo. in infernum demergi cum familia
 sua. Alius autem ex pusillanimitate desperat se
 posse vitare peccata: ex parte frequenter reci-
 diuum. Sed cum gratia potior sit quam natura. gratia
 que datur in penitentia credere debet quod faciet eum for-
 tioris cunctis hostibus. Nam secundum b. Thome. minus
 gradus gratie est sufficiens ad resistendum omni
 temptacioni. ut scilicet non assentiat. et etiam suffra-
 gia ecclesie eius iuuant. Debilis quod est hostis qui
 non vincit nisi uolentem. Et dicebat Job domino
 Done me iuxta te. scilicet per gratiam. et cuius uis-
 manus pugnet contra me. quod dicitur nullus preualebit.
 Sexta causa desperacionis procedit ex falsa
 ymaginacione. huiusmodi. scilicet quis uidet se multum tepidum in
 dei fuitio. et omnia defectuose et pauca bona age-
 re. et multum vexari a temptacionibus fidei vel
 luxurie et huiusmodi. dubitat et quasi extimat se a deo
 reprobatum. et odio habitum. propter quod despe-
 rat se posse saluari. In quorum persona dicebat
 psalmista. Ego dixi in excessu meo. scilicet rationis. proie-
 ctus sum a facie oculorum tuorum. ut scilicet non ui-
 deas me ab approbationem et salutem. Sed ut
 dicitur. i. Regu. v. Periculosa est desperacio
 Idem pro modo temptacionis ingressi sunt san-
 cti viri ad tempus. ut legimus de sancto Bern-
 hardo et quibusdam alijs. sed falsa est ista yma-
 ginacio. quia ut dicit saluator. Lu. xviii. non
 est uoluntas patris ut pereat unus ex his pu-
 sillis. Propterea toti mundo omnibus pro-
 nit documenta salutis et sacramenta gratie. Et

bicit. b. Thome. primo sen. quod si reuelaretur alicui
 quod esset reprobatus et deberet damnari: non
 debet credere sed esse illusionem dyaboli sub spe-
 cie angeli lucis. Vel si sciret esse a deo talem
 reuelationem. debet credere hoc dictum fore sub
 probatione. uidelicet si sua conuersationem non mu-
 tet quam habet malam. Sed talis dicat cum effectu
 illud Job. Etiam si occiderit me. id est occidendum et
 damnandum reuelauerit: sperabo in eu. Quia
 sperauit in me liberabo eu ait ipse pro peccatis. pro-
 pterea erga eum. et infra. Cum ipso sum in tribulatione
 eripiam eu et glorificabo eu. Septima cau-
 sa desperacionis est multiplicatio temporalis affli-
 ctionis. a qua cum quis non credit posse erui
 nec posse sufferre se: desperat. procurans sibi mor-
 tem ut illa aduersa euadat. Idem. xv. Quare
 factus est dolor meus perpetuus et plaga mea
 desperabilis. Multum enim talis decipit. quod dum
 credit euadere miseras illas quas patitur: in-
 currit multo maiores. et ipsam. scilicet mortem que est
 ultimam terribiliam et eternas penas inferni.
 Sicut fecit Saul rex israel. qui in morte gelboe
 plium exercens cum philistinum. uicens exercitum
 suum de uictum. timens capti et in ultionem illud
 ab inimicis: ex desperacione super hastam suam se
 piccit ad se occidendum. Et quod pro illi modo non
 plene mortuus est: rogauit adolescentem ama-
 lechitam ut proplete occideret eu. ne uiuus caperetur
 a philisteis. quod et factum est et damnatus inde. ut
 habetur. i. Regu. i. Sed quantumcumque quis aduer-
 sis circumdatur. et angustietur. nunquam debet diffi-
 dere de adiutorio dei. et precipue ut propter hoc
 agat aliquid iniquum. Mirabiliter enim deus
 adiuuat in casibus ubi deficit uirtus humana.
 Respicite filij nationes hominum et uidete. quia
 nullus sperauit in domino et derelictus est. Eccl. i.
 Et de Dauid legimus. quod cum saul persequeretur eum
 in quodam monte seu loco circumisset eum cum
 sotijs. ita quod dauid desperabat euadere de ma-
 nibus eius subito delata fuerunt ipsi saul noua
 quod philistinum inuaserat et discurrerat per terri-
 torium eius propter quod coactus fuit redire et
 sic dauid euasit. Nunquam ergo debet quis in an-
 gustijs desperare. sed deo se recomendare. qui
 omnia potest. Seneca. Fortuna tibi omnia
 abstulit. spem reliquit. Item. Tolle spem ne-
 mo victus temptabit arma. Cum tamen uideas
 quotidie aliquos fortes viros et bene munitos
 uinci et capi. et econuerso. paucos et debiles
 puenire ad magnas uictorias. preter omnes
 spem. et credulitatem humanam.

De nona passione que dicitur
 Audacia. Capitulum Nonum.

Contraria autem passio
 ad timorem dicitur audacia. Cum enim de-
 ratione prius sit. quod maxime a se di-
 stent. et audacia maxime distat

276

a timore. Nam timor refugit nocentem fugit propter eius victoriam super ipsum timentem. Sed audacia aggreditur periculum imminens propter victoriam sui supra ipsum periculum. Et sic patet quod contrariatur audacia timori. Et nota quod audacia, ira, et nomina omnium passionum. secundum quod important absolute motum appetitum sensitivum in aliquod bonum vel malum, sic sunt nomina passionum. secundum vero quod simul cum motu tali important recessum ab ordine rationis, sic sunt nomina vitiorum, et isto modo loquendi utuntur communiter doctores, scilicet de ira, audacia, et huiusmodi, putant important vitium. **Consequitur autem audacia ab spe, ex hoc quod aliquis sperat superare terribile imminens: ex hoc audacter insequitur ipsum. Sic ad timorem sequitur desperatio. Ideo enim quis desperat, quia timet difficultatem que est circa bonum sperandum. Et sic persecutio boni pertinet ad spem. Fuga vero boni ad desperationem. Fuga autem mali ad timorem. Insecutio vero mali terribilis ad audaciam. Causatur etiam audacia ex parte quidem appetitui motus, qui sequitur apprehensionem, per ea que faciunt extimare quod possibile sit adipisci victoriam. Vel per propriam potentiam, sicut fortitudo corporis, experientia in periculis, multitudo pecuniarum, et talia huiusmodi. Siue per potentiam aliorum, sicut multitudo amicorum, vel quorumcumque auxiliatorum, et precipue si homo confidat de auxilio divino. Unde illi qui se bene habent ad divina: audaciores sunt ut etiam dicit philosophus. Ex predictis enim omnibus provocatur spes que causat audaciam. Causatur etiam per remotionem terribilium appropinquantium, per quod tollitur timor, quia non habet homo inimicos quando nulli nocuit et huicmodi. Ex parte vero transmutationis corporalis, causatur audacia per provocationem spei, in exclusionem timoris, ex his que faciunt caliditatem circa cor. Unde secundum philosophum huiusmodi animalia sunt magis audacia, et habentia magnam cor: sunt timida, quia calor naturalis non tantum potest calefacere magnam cor: sicut puerum. Habentes etiam pulmonem sanguineum sunt audaciores, propter caliditatem cordis exinde sequentem. Ani etiam amatores sunt magis audaces, propter caliditatem vini. Item audaces secundum philosophum sunt volantes ante pericula, sed in ipsis descendunt. Et ratio est, quia cum audacia sit motus appetitus sensitivi: sequitur apprehensionem sensitivam virtutis. Virtus autem sensitiva non est collateralis nec inquisitiva singulorum, que circumstant rem, sed habet subitum iudicium. An quoniam audaces qui ex subita apprehensione aggressi sunt aliquod difficile, non considerantes pericula, quoniam iam experiuntur ipsa pericula, sentiunt maiorem difficultatem quam extimaverunt, et ideo**

deficiunt. Sed ratio est discursiva omnium que afferunt difficultatem negotii, et ideo forte qui ex iudicio rationis aggrediuntur pericula, in principio videtur remissi, quia non passim sed cum deliberatione debita ingrediuntur, quoniam autem sunt in ipsis periculis, non experiuntur aliquid improvisum, sed quoniam minora illis que percontaverunt, et ideo magis persistunt. **Tho. prima secunde, q. xlv.**

De decima passione que dicitur Timor et effectu et utilitate eius. Capitulum decimum.

De timore videnda sunt quinque, scilicet ortum, obiectum, defectum, effectum, et perfectum. secundum Ray. in summa. **¶ Etum ad primum sciendum, quod causa timoris est duplex, scilicet amor et defectus virtutis. Quod amor sit causa timoris probatur tali ratione, ex hoc quod aliquis amat aliquod bonum, sequitur quod timeat privationem illius boni quod amat, ergo amor boni est causa timoris mali privationis illius boni. Ad hoc etiam facit quod ait Aug. in li. lxxviii. q. videlicet. Nihil dubium est non esse aliam causam metuendi, nisi ne illud quod amamus aut adeptum amittam, aut non adipiscamur speratum. **¶ Per accidens autem est quod e converso timor sit causa amoris. In quantum enim homo quia timet puniri a deo servat eius mandata, sic incipit sperare de deo, et spes introducit amorem, hec. b. Tho. prima secunde, q. xliii. Secundo defectus virtutis est causa timoris quod sic probatur. Contrariis sunt contrarie cause, sed divitiis, robur, multitudo amicorum, potestas, excludunt timorem secundum philosophum. ij. rethoricoz, et per contrarium, defectus horum bonorum causat timorem. Probatur et alia ratione sic. Obiectum timoris est malum, quod difficili vitari non potest, sed ex defectu virtutis contingit, quod aliquis vitare non potest seu repellere malum imminens, ergo et cetera. hec. b. Tho. ubi supra.****

¶ Ponit autem Damascenus sex species timoris qui est passio, scilicet segnitatem, erubescenciam, verrecundiam, admirationem, stuporem, et agoniam. Quorum sufficiens sic declarabat. b. Tho. prima secunde. Eius timor sit de futuro malo, quod excedit potestatem timentis, ut scilicet resistere non possit. Sicut bonum hominis, ita et malum considerari potest, vel in operatione ipsius vel in rebus exterioribus. In operatione ipsius hominis potest malum dupliciter timeri. Primo quidem labor gravans naturam, et sic causatur segnitatem, cum scilicet aliquis refugit operari propter timorem excedentis laboris. Secundo turpitudine ledens opinionem, et sic si turpitudine committatur in actu sic est erubescencia. Si sit de turpitudine facto: est verrecundia. Malum vero quod in rebus exterioribus consistit, triplici ratione potest excedere hominis facultatem, ab resistendum.

Primo rōne sue magnitudinis. cum. s. aliq̄a
p̄siderat aliquod malū magnū. cuius exitus
p̄siderare nō sufficit. et sic est admiratio. Se-
cundo rōne p̄suetudinīs. q̄ si aliq̄d malū in-
consuetū n̄re p̄sideratōni offerē. et sic est ma-
gnū nostra reputatōne. et hoc modo est stu-
por qui causat̄ ex insolita ymaginatōe. Ter-
tio modo rōne improuisionis. q̄. s. p̄uideri n̄
p̄t. sicut futura infortunia timent̄. et dicitur
agonia. bec. b Tho.

De obiecto timoris. §. i.

Nota q̄ p̄mo et p̄ncipaliter est ip̄m malum.
secūbario q̄ p̄t infligere illud malū. Et quia
deus ē summa bonitas. inq̄tum timor respi-
cit ip̄m malū. sic deus timeri nō p̄t. q̄ nullū
malū est in eo. Est aut̄ sciendū. q̄ timor p̄ se
est de malo. Et rō huius ē. q̄ timor est de eo
q̄d est priuatiuuz eius q̄d amamus. Cum q̄
amor sit boni. et malū sit priuatiuū boni: se-
quitur q̄ timor sit de malo. b Tho. p̄ma sc̄de
q̄. xliij. Secundo notandū q̄ timor nō est
de malo culpe. p̄p̄e. b r̄atio est. q̄ illud quod
omnino subiacet p̄fati hominis. non habet
rōnem terribilē. sed malū culpe ē huiusmo-
di eo q̄ p̄p̄iam causam habet voluntatē hu-
manā. que vitare p̄t q̄dcunq̄ peccatū. ḡ r̄c.
Tamē p̄t dici aliquo mō timorē esse de malo
culpe. etsi non ita p̄p̄e. Rō huius est. quia
timor est de malo futuro terribili. quod vita-
ri et vinci p̄t. sed cū magna difficultate. Cū
ergo voluntas humana possit ab aliquo ex-
trinseco inclinari ad peccanduz. si illud in-
clinans habeat magnā vim ad inclinanduz.
fm hoc p̄t esse timor de malo culpe. ut cum
quis timet p̄morari in societate malorū. ne
inducat̄ in malum. et si nō cogatur. Sepa-
tio aut̄ a deo timef. quia est p̄sequēs pecca-
tum. ut pena Tho. ubi sup̄. Tertiuū est q̄
timor ē de malo nature. q̄d patet ex hoc q̄
mors ē malum nature. et mors est que ē in
omnia mala terribilissimū. ut dicit p̄lus in
ij. rethorice. Tho ubi sup̄. Et p̄ter a xpc̄ sin-
gulariter amonuit discipulos mortē nō esse
timendā. que infertur p̄ter deū: dicens. No-
lite timere eos qui occidunt corpus. q̄ scie-
bat maxime timeri ab hominibz. Quarto
notandū est. q̄ timor est de malo futuro. Et
in hoc differt a tristitia seu dolore. quia tri-
sticia est de malo presenti. timor de malo fu-
turo. Et hinc est q̄ illud malum quod nō ex-
timatur vel apprehēditur ut futuruz. sed ut
presens et necessariū: non timetur. Unde di-
cit p̄lus in. ij. rethorice. q̄ illi qui iam decipā-
tur non timēt mortem. videntes sibi imminere
necessitatem mortis Tho. ubi sup̄. Quintum
est. q̄ timor est de malo futuro p̄p̄inquo
Si enī malum apprehēdatur ut multum re-
motum. et multum distās: non timef. Unde

dicit p̄lus. q̄ homines n̄ sciunt q̄ morient̄.
tū quia non apprehēdūt nec extimāt mortē
ut p̄pe: nil curant Tho. ubi supra. Sextuz
est. q̄ timor est de malo arduo. cui defacili re-
sisti non p̄t. Sed tristitia p̄t esse de quocūq̄
malo paruo vel magno. Timor aut̄ non est
nisi de magno malo. Cuius ratio est. q̄ est d̄
illo malo quod nō subiacet voluntati nostre
et potestati. sed tale est magnum et arduum.
Et cū timor sit de malo. p̄ncipaliter qua-
tuor sunt mala inter alia. que magis timen-
tur. s. mala penalia. insolita. repentina. inre-
mediabilia. Primo igitur timetur pena-
lia mala. Cuius ratio est. quia vitare talia n̄
subiacet potestati nostre. et voluntati defa-
cili ut dictū est supra de morte. Secundo
timent̄ insolita. Cuius rō est. q̄ exp̄ientia fa-
cit magis potentē ab opanduz. Et ideo sicut
auget spem. ita diminuit timorē. Per oppo-
situm. in exp̄ientia facit hominē minus po-
tentē ad opandum. et ideo sicut in exp̄ientia
diminuit spem. ita auget timorem. Insolita
aut̄ carent in exp̄ientia. ergo r̄c. Item vnū
quodq̄ magis apparet p̄trario iuxta se posi-
to. Et cum aliquis statim transijt a paup̄ta-
te ad diuitias. p̄ter paup̄tatez p̄sistentem
diuitias magis extimat. et ecōuerso. diuites
statim ad paup̄tatez veniētes eā magis hor-
rēt Tho. q̄. ubi supra. Tertio timent̄ repē-
tina. Et rō huius ē. quia om̄ia corpalia bo-
na et mala. quātomagis p̄siderantur al̄ p̄ti-
culantur tanto minora apparēt. Et per op-
positum. quātominus p̄siderantur. tanto ap-
parēt maiora. Et ideo sicut per diuturnita-
tem dolor presentis mali mitigatur. ut patet
p̄ Tullium in li. de tusculāis questionibz. ita
etiā ex p̄meditatōne minuitur timor fu-
turi mali. quod aut̄ repente venit: p̄medita-
tari non p̄t Tho. ubi supra. Quarto timē-
tur inremediabilia. Cuius ratio est. quia cū
malum sit obiectum timoris. q̄d auget ma-
lum: auget timorem. Sed diuturnitas vel
perpetuitas mali auget malum. quod patet
quia si pati malum in tāto tempore ē malū.
ergo pati illud in duplicato tempore erit ma-
lum duplicatū. ergo pati idem malū perpe-
tuo est quoddā malū infinitū. Sed inreme-
diabilia quoz non inuenitur auxiliū: acci-
piūt ut p̄petua. ergo r̄c. Tho. ubi sup̄. Ex
his patet extremū iudiciū multum esse timē-
dum. tū quia sup̄ om̄ia afflictiuū. tum quia
repentinū vel improuisū. tum q̄ insolitū. tū
quia om̄is remedij exclusiuum. Tunc enim
nulla patebunt remedia. Secūbario (ut
dictū est) obiectum timoris est illud. q̄d p̄t
infligere malū. et sic deus potest et tebet ti-
meri. Timet enī homo fm bec tria. s. diuinā
equitatē. Nam considerādo diuinā iusticiam
qua deus inflictor ē pene. vel subtractor: sue

278

presentie vel sue glorie. ex merito peccati no-
stri. tunc deus potest et debet timeri a nobis
Unde Malach. 1. **Di** ego dñs vester ubi est ti-
mor meus. Secundo timet homo humanaz
potestatz quādo est lesiva vel quādo est in-
iusta. quia sic in promptu habet nocumētū
inferre. sicut legitur de Holoferne. q̄ cecidit
timor illius sup omnes inhabitātes terram
Judith. ij. **Et** hoc ppter potentiam magnam
usurpatam. tū quia n̄ receperāt legatos na-
buchodonosor cuz honore. Tertio timet ho-
mo crimen eius pgnoscentem. sicut ille qui ē
p̄sciis criminis. quia p̄t nocumētū inferre:
timet ne crimen revelet. Sicut moyses. cum
reprehenderet hebreum socio suo iniurian-
tem. et ille respondisset. **Quis** te p̄stituit iu-
dicem super nos: Num interficere me vis. si-
cut interfecisti heri egiptium. timuit moy-
ses eoq̄ ille sciret illud. **Uñ** et fugit a facie
curia Pharaonis. ne. s. accusaret Exo. ij.

De defectu timoris. S. ij.

Sciendum q̄ triplex est p̄ditio vel varietas
hominū. Nam quidā suphabūdāt in audēto
quidam in timendo. quidam in nō timēdo.
Primi sunt qui sunt nimis audaces. sicut
fuerūt illi tres viri de exercitu dauid. q̄ iue-
runt vsq̄ ad portā bethleem. ubi morabant̄
castra philistim. qui erant inimici isrl. et ex-
cisterna que ibi erat hauserūt aquā. quā de-
sideratā a dauid attulerūt ei. **Sz** nō voluit
bibere. ymo libavit dño ppter maximū peri-
culū. ad qd̄ se sine causa urgenti posuerāt. ij
Regū. xxiij. **Horū** societate admonet vitare
sapiēs: dicens. **Cum** audaci nō eas. i. nō cō-
uerseris cū eo. qui nō metuit vt recta ratio
docet. **Sūt** alij qui suphabūdāt in timē-
do. et hi dicūtur timidi. qui. s. timent qñ non
oportet. et ubi nō oportet. et eo mō quo nō
oportet. **De** quibz ps. **Timuerūt** timore ubi
nō erat timor. **Et** hoc ē peccatū. Sicut **Pe-**
trus ita timuit mortē q̄ xpm̄ negavit. vt p3
Luc. xxiij. **Uñ** Aug. **Timēdo** mortēz carnis
tue: dabis mortem aie tue. **Tertij** sunt qui
suphabūdant in nō timēdo. et tales dicūtur
impauidi. qui. s. nihil timēt. tales sūt similes
quidā iudici de quo d̄r **Lu. xvij.** **Erat** quidā
iudex in ciuitate qui deū n̄ timebat. et hoies
non verebāt q̄. **Et** licet timor dei magis de-
beat r̄trahē a peccato q̄ verecūdia mūdi. tñ
oppositū frequēter p̄tingit. **Uñ** **Theophilus**
sup illo verbo sic dicit. **Uide** q̄ impudentem
erga hoies esse: ḡuiozis ē mali inditiū. **Deū**
em̄ q̄ plures hoies nō timēt. attamē huma-
no cohibētur pudore. **Cum** em̄ aliqs fit im-
putens erga hoies. tūc crescit tumult' vitio-
ruz. **Et** de dyabolo d̄r **Job. xij.** **Factus** est vt
nullū timeret. i. non p̄ naturā sed elatōnem
ad hoc venit vt nullū timeret. **Uel** sic. **Fac-**
tus est bonus. s3 per p̄riam p̄sumptōem ab

hoc venit. vt nec deū nec q̄ passurus ē: time-
ret. **Licet** em̄ demones timore naturali ter-
mēta timeant. qz vt d̄r **Jaco. ij.** demones cre-
būt et p̄tremiscūt. non tñ hnt timorē filialē.
Uel sic. **Factus** ē vt nullū timeret. s. p̄ hunc
modum q̄ vellet ei subici. **Quo** aut timor et
intimiditas sit peccatū. vide in secunda pte.

De effectu timoris. S. iij.

Nota q̄ tria in nobis causat timor inf alia.
Primo p̄tractōnem efficit. **Secundo** tremorē
elicit. **Tertio** opatōnem impedit. **Quum**
ad p̄mū timor p̄tractōnem efficit. fm. b. tho.
ubi sup. **Naz** ex ymaginatōne alicuius mali
que causat timorē. fit in nobis p̄tractio ōtu-
tis et coloris. **Cōtrahitur** em̄ ōtus aialis ab
interiora. cuius rō ē. qz q̄ malū aliqd̄ repel-
li nō possit: puenit ex debilitate ōtutis. **Air-**
tus aut quāto debilior ē. tanto ad pauitiora
se p̄t diffundere. q̄ ad exteriora se p̄t minus
extendere. **Et** hoc patet p̄ exempluz. **Uidem**
em̄ in moriētibz. q̄ calor naturalis ab inte-
riora retrahit̄. ppter debilitatē virtutis. **Si-**
militer i ciuitatibz qñ ciues timēt. retrahūt
se ab exterioribz et recurrūt ad interiora lo-
ca magis tuta q̄tum p̄nt. **Fit** secundo ex ti-
more p̄tractio coloris. cuius rō ē. qz spiritus
vel calor q̄ est causa coloris in timētibz. re-
trahit̄ ab exterioribz ad interiora. q̄ subtracto
remouet color. **Ubi** notandū q̄ timor fa-
cit pallētes. tacētes. et fugiētes. **Primo** pal-
lētes facit. cuius rō est. qz cū calor q̄ spūs in
timētibz (vt dictū ē) retrahit̄ ab exterioribz
ad interiora. hoc subtracto remouet color q̄
sequit̄ palledo. **Uñ** videm' q̄ timētes mortēz
pallefcūt. eoq̄ tūc ex timore mortis calor q̄
ē causa coloris ab interiora retrahit̄. **Opposi-**
tū aut h' verecūdia causat. **Nā** verecūdati n̄
pallefcūt. sicut faciunt inuidi sed potius ru-
bescunt. Cuius rō est. qz sicut i timore fit re-
tractō vel p̄tractō caloriz ad interiora. ita i
verecūdia fit diffusio caloriz ad exteriora.
Quāto aut calor q̄ est cā coloris ab exte-
riora diffūdit̄. tāto magis rubedo causat̄. **Facit**
timor secundario hoies tacētes. Cuius rō ē.
qz in timentibz fit mot' interioris caloriz q̄
spirituū a corde ad inferiora. q̄ iō timor tria
formationi vocis. q̄ fit p̄ emissionē spirituū
ad superiora p̄ oas. p̄ qd̄ timor nō sinit forma-
re vocē. q̄ p̄ p̄ns tacētes facit. **Sz** in dolētibz
ē oppositū. **Nā** in dolore natura p̄seruat in-
terius spm̄ et calorē. vt hoc vtaf ad expellē-
dū nociuū. **Multiplicatis** aut interioris spiri-
tū a calore. necesse ē q̄ emittant p̄ vocem.
et iō dolētes vix p̄nt se p̄tinē qñ clamēt. vt di-
cit ps̄ in li. de p̄bleumatibz. **Tertio** timor
facit fugiētes. cuius rō ē. qz in timentibz p̄p̄
frigiditatez ingrossantem spūs et calorem.
Spūs et calor a superioribz ab inferiora mo-
uent̄. nec p̄gregat̄ circa cor. sed magis rece-

dunt a corde ex ymaginatione defectus virtutis. Et propter hoc timentes non prompte inuadunt. sed magis refugiunt. Irati autem oppositum faciunt. Nam irati redduntur prompti et audaces ab inuadendo. Cuius ratio est. quia in iratis propter subtilitatem spirituum. et calorem qui puenit ex appetitu vindicte: fit interior motus spirituum ab inferioribus ad superiora. et ideo congregantur spiritus et calor circa cor. propter quod irati prompte et audacter incedunt. hec. b. Tho. ubi supra.

Secundus effectus timoris est quod tremor elicit. Cuius ratio est. quia in timore calor ab exterioribus ad interiora pertrahitur. Remoto autem ab exterioribus calore. quod membra continebat. remanent membra frigida. et propter hoc accidunt in eis tremores. Tremor enim ex frigiditate causatur. propter quod tremunt membra timentium. Et primo tremunt cor. eoque in timore calor deserit cor. Secundo tremunt uox. propter vicinitatem artarie vocalis ad cor. Tertio tremunt mandibula inferiora propter continuitatem. Quarto sequitur strepitus dentium propter eandem rationem. Quinto brachia et manus. tunc propter contensionem ad peccatum ubi est cor. tunc quia membra sunt magis mobilia. propter quod in timetibus genua tremunt. **Ubi Isa. xxxv.** confortate manus dissolutas et genua debilia et tremetia roborate. **Tho. prima secunde q. xliij.** Tertius effectus est. quod operam impedit. Pro cuius declaratione uidebatur tria. Primum est quod operatio exterior a duobus causatur. scilicet ab agente principali quod est anima. et ab agente instrumentali. scilicet a membris corporis. **Ubi 7** propter defectum agentis principalis et impantis vel motus. et propter defectum agentis instrumentalis non obsequetur operatio potest impediri. Secundum uidentium est. quod timor impedit operam. ex parte corporis vel ex parte membrorum eius. Cuius ratio est. quia propter defectum caloris qui ex timore causatur in membris exterioribus. et precipue in membris superioribus: timor ex subtractione caloris membra debilitat. et sic ea impedit operari. Tertium considerandum est. quod si timor sit multum uehemens et excessiuus intantum quod rationem perturbet. tunc talis timor impedit operam ex parte mentis. Si autem sit ita moderatus quod rationem non perturbet. tunc ab bono operando profert incrementum. scilicet sollicitudinem causat. et facit hominem attentius consiliari et operari. Et hoc est quod dicit apostolus ad Phil. ij. Cum metu et tremore salutem uestram operamini. id est cum metu mentis et tremore corporis. **Uel sic.** Cum metu. id est non presumptuose. sed cum humilitate. et cum tremore. scilicet manifesto operamini salutem uestram. id est uitam eternam. quod dicit apostolus. Nos meremur uitam eternam per humilitatem et per bonam operam. que ex nobis non habemus sed a deo. qui secundum apostolum operatur in nobis uelle bonum et perficere bonum. hec beatus thomas. prima secunde. q. xliij. **Quod autem dicit philosophus. quod timor facit homines consiliarios. hoc**

intelligendum est non secundum quod consiliarius a facultate dicitur consiliarius boni. quia sic nec timor nec aliqua passio facit consiliarios. Nam hominibus affectis aliqua passione. uideatur quod maius est minus quam sit secundum rei ueritatem. quod fit ex defectu rectitudinis iudicij. **Sed** facit timor consiliarios. ut consiliarius dicitur a uoluntate uel sollicitudine. Consiliatur enim homines de magnis in quibus quasi nobis ipsis discredimus. Ea autem que timorem incutiunt habent quandam magnitudinem. tum quia apprehendunt ut difficilia ad repellendum. tum quia apprehenduntur ut de ipse existentia. unde in timoribus consueuerunt homines consiliari.

De profectu timoris §. iij.

Sciendum quod ex diuino timore tria nobis bona pueniunt. Et primo gratia infunditur. Secundum culpa excluditur. Tertio uita perficitur. **Ubi** ad primum dico. quod gratia infunditur ex timore dei. **Ubi** puer. xiiij. dicitur. Timor domini sicut fons uite. Dicit enim a fonte procedit riuulus aque. sic a timore dei riuulus gratie. **Ubi** Bern. super Cant. sermone. lxxij. In ueritate didici. nihil esse ita efficacem ad promerendum gratiam dei retinendam et recuperandam. quam si in omni tempore inueniaris coram deo. non altum sapere sed timere. Et ideo puer. xviiij. dicitur. Peatus uir qui semper est pauidus. Super quo uerbo sic dicit Bern. Time cum ariserit gratia dei. time cum abierit. time cum de uno reuertit. time cum presens extiterit. Cum adest time. ne indignus operis. **Sed** si abscesserit multo magis timendum est. quia ubi tibi deficit gratia: deficit et tu. Si autem gratia tibi propitiata redierit. tunc multo magis timendum est tibi. ne forte contingat te reciduum pati. ergo per omni tempore est timendum. **S**ecundo ex timore dei culpa excluditur uel remittitur. **Ubi** Eccl. i. Timor domini expellit peccatum. Et hoc tribus modis. Corrigendo. scilicet per terita. uitando presentia. cauendo futura. Et primo quidem modo excludit timor domini peccatum. scilicet commissum seu preteritum. et hoc ex consideratione damnae conditionis. inde inducitur contritio. sicut apostolus me in cistura expellit saniem. **Ubi** Ia. xviij. A timore tuo domine precepimus et pepimus spiritui salutis. id est propitiam. unde spiritus saluatur. **S**ecundo ex consideratione future confusionis inducit confusionem. sicut uomitus expellit cibum uenenosum. Tertio ex consideratione eterne punitionis inducitur ex timore satisfactio. sicut in infirmo pualescente remanent infirmitate alique nociue relique. que expelluntur per medicinam. **S**ecundo modo culpa remittitur uitando presentia per innocentiam. puerb. xv. Per timorem domini declinat omnis a malo. Tertio modo remittitur culpa per timorem prouidendo futura. **Eccl. s. vij.** Qui deum timet. scilicet timore filiali nihil negligit. scilicet facere eorum que tenent facere et uitare. **T**ertio uita ex timore dei perficitur.

280

Cum enim timor filialis fundetur et radicetur in caritate, crescente caritate: augetur timor. Unde Greg. Mens que plus est illuminata et inflammata plus timet. Hoc autem deus exigit a nobis. Unde dicitur Eccl. vlti. Time deum et mandata eius observa. hoc est omnis homo. Deus time. s. timore filiali. qui. s. docet non penam sed offensam patris timere. Et mandata eius observa. i. ob ipsum et propter ipsum serua non ob aliud. Et subdit causam. Hoc est enim omnis homo. i. ad hoc factus est omnis homo. ut deum timeat et mandata eius seruet. Vel sic. Hoc est omnis homo. i. per hanc formam. s. per timorem dei. et obseruationem mandatorum: habet homo esse gratie et demum glorie. quod est perfectius quam esse nature. Vel sic. Hoc est omnis homo. i. hoc solum requiritur ab omni homine. et per hoc beatificatur. Vel sic. Hoc est omnis homo. i. totus et perfectus homo. Si enim aliter deest. s. vel declinare a malo vel facere bonum. dimidius non totus est.

De utilitate timoris .S.v.

domini. Nota quod nihil utilius incipit. nil utilius ad perfectionem peruenit. nil utilius omni statui vel serui timore dei. Unde Eccl. xxij. Nil melius quam timor dei. Quod patet discurrendo per singula. Est enim utilis peccantibus. penitentibus. tribulatis. temptatis. et preplatiuis. Primo est utilis peccantibus. in quantum ad statum penitentiae adducit et transfert. Sicut enim latro videns iudicem insequentem se: pro timore iudicis timet. et se reprehendit: dicens. heu quid feci. se iudicandum affligit: dicens. heu tu suspenderis. et rem furatam (si potest) picit. Sic peccator considerans futurum iudicium. pro timore cor suum primo redarguit. considerando debitam penam: peccata dimittit considerando dei misericordiam. Est secundo timor utilis penitentibus. Inducit enim ad contritionem. confessionem. et satisfactionem. Unde dicitur Eccl. i. Sine timore domini non poterit quis iustificari. Iustificatur enim homo per penitentiam. per quam de ipso fit iustus. Unde et publicanus qui cum timore iuit ad orandum ad templum: rursus est domum iustificatus. Tertio est utilis tribulatis. Sic enim infirmus timens mortem corporis. libenter sumit potiones amaras et medicinas. Sic timens mortem anime et separari a deo: libenter gaudet in tribulationibus: longanimiter sustinet. Unde talis timor facit tribulatum patientem. gaudentem. persistentem in tribulationibus. Unde Eccl. ij. Sta in iusticia et timore et prepara animam tuam ad temptationem. Unde sancti gaudebant in aduersitatibus et eas affectabant. quod sperabant inde euadere penas futuras. et separationem a deo quem timebant. Et ideo Aug. dicebat. Domine hic vire. hic seca. ut in futuro parcas.

Quarto est utilis timor temptatis. sicut enim pugnantem per sua hereditate timor incutit sollicitudinem in aggrediendo. perseverantiam in

pugnando. et persistentiam in vincendo. Sic timor dei facit diligenter in pugna spirituali Eccl. vij. Qui deum timet nihil negligit. s. eorum quod oportet facere per vincendum vitis. Facit perseveranter in diligentia Eccl. xxvij. Nisi tenueris te instanter in timore domini: cito subvertetur domus tua. Facit et timor temptatum persistentem de victoria. puer. xiiij. In timore domini fiducia fortitudinis quod. s. tanto quis fortius mundum despiciat. quanto plus timet deum. Quinto est utilis timor preplatiuis. Sicut enim suus dominus cui seruit assistit sepius. obsequium humilium. alioquin dultius. Sic facit timor de preplatiuis. Nam primo subleuat ad aspectum summe veritatis Eccl. i. Qui deum timet. s. ut filij erunt in oculis eius. i. bene placebunt ipsi deo. sicut oculi matris super filium sunt ubicumque vadit. quod ubi amor ibi oculus. Vel sic exponitur. Erunt in oculis eius. s. prelati qui dicuntur oculus dei. i. agnoscitur a patre. Secundo timor humiliat preplatiuos ad obsequium diuine maiestatis Eccl. viij. Ego agnovi quod erit bonum timere deum qui veretur faciem eius. Tertio prepat ad gustum summe bonitatis. ps. Magna multitudo dulcedis tue domine. quam abscondisti timido te. Unde Eccl. xxv. Timor domini super omnia. s. bona. tanquam custos eorum ne amittantur. Vel super omnia mala. tanquam repellor. ne ingrediatur. Vel super omnia transitoria. tanquam prudens preceptor. et ut percipiatur. Et ideo dicitur Eccl. xxv. Beatus vir cui datum est habere timorem domini. Tria notari possunt. Primo habitus virtuosus. ibi. habere timorem domini. Secundo donum gloriosum. ibi. cui datum est. Tertium est premium gloriosum. ibi. beatus vir. De septem speciebus timoris. et de timore put est donum spiritus sancti. infra in quarta parte.

De ultima passione que dicitur Ira. et causa eius et multiplicitate. Capitulum. xj.

Ultima passio est ira.

que dici potest passio generalis. non quod causet omnes passiones. nam isto modo amor est passio generalis. sed in quantum ex cursu multarum passionum generatur: dicitur generalis. Non enim insurgit motus ire nisi propter aliquam tristitiam illatam. et nisi assistat desiderium et spes ulciscendi. Appetit enim irasci vindictam ut sibi possibile. Unde si fuerit multum excellens persona que nocumtum intulit. non causat ira. sed tristitia. Denotatur autem vis irascibilis ab ira. non quod omnes motus eius sint ira: sed quod ad iram tenditur omnis motus illius potentie. et inter omnes alios motus est manifestior. Motus autem ire tendit in duo. s. in ipsam vindictam quam appetit. et sperat. sicut quoddam bonum. unde et de ipsa delectatur. Tendit etiam in illum de quo querit vindictam. Et quod circa verumque ira requirit quandam arduitate. non enim surgit

motus ire, nisi cū quādā magnitudine, quia nihil et modica valde nullo digna n̄ extimamus. Hinc patet q̄ est in potētia irascibili, cuius obiectū est arduus. Est aut̄ duplex dīa attendenda circa hoc ire ad obium ⁊ ad amorē. Quāz prima est, q̄ ira semp̄ respicit ad duo obiecta, amor v̄o et obīū q̄nq̄ respiciūt unū obiectūz tm̄. Sicut cum dīr aliquis amare vinū vel aliquid huiusmōi vel etiam odire. Secūda est qz vtrūqz obiectūz qd̄ respicit amor est bonū, q̄n̄. s. duo respicit. Vult em̄ amās bonū amico, et hoc tanq̄ sibi puenienti. Vtrūqz v̄o hōz que respicit obīū, h̄nt rōnem mali, vult em̄ odiens malū alicui tāq̄ sibi incōueniēti. S3 ira semp̄ respicit duo obiecta. Et vnus quidem s̄m rōnem boni, s. vindictā, quā appetit. Aliud s̄m rōnem mali, s. hominē nociuū d̄ quo vult vindicari. Et ideo ira est passio, quasi p̄posita ex p̄trariis passionibz. Dīr aut̄ ira crescere in animū s̄m Aug. in regula, p̄ quādā causalitatē, qz, s. ip̄a obium causat cum est inueterata.

Item nota q̄ ira est .s. j.
cū rone, non quidē vt p̄cipiente sicut dīr esse volūtas cum rōne, s3 vt denūciante, i. manifestāte iniuriā. Appetitus em̄ sensitivus rationi nō obedit imēdiatē, s3 mediāte voluntate. Q̄ aut̄ bruta habeant irā, cū nō hēant rōnem, ex instinctu naturali indito eis per rōnem diuinā. Item ira ē quidē naturalior p̄cupia ex p̄te subiecti, cōsiderādo hoīem s̄m naturā sp̄ci, inq̄tū rōnale, et etiā s̄m p̄plexionē p̄riā indiuidui. Inq̄tuz em̄ homo ē rōnalis: naturalior est ira qz ip̄a cū rōne. Et p̄hs dicit, q̄ hūanius ē punire qd̄ p̄tinet ad irā, q̄ mansuetū esse, qz vnūquodqz insurgit p̄tra nociua. Similiter p̄siderādo hoīem s̄m p̄riā p̄plexionē indiuidui: ira ē naturalior p̄cupia. Est em̄ homo dispositus ad irascendū, s̄m q̄ h3 colericā p̄plexionē. Colera aut̄ inter ceteros humores citius mouet. Assimilatur em̄ igni, et ideo magis ē in p̄mptu, vt ille qui dispositus ē s̄m naturālē p̄plexionē ad iram: irascat, q̄ de eo qui ē dispositus ad p̄cupiscendū: p̄cupiscat. Et p̄hs dicit in vij. ethicoz, q̄ ira magis traducitur a pat̄tibz in filios q̄ p̄cupia. Sed p̄siderando causam ire ex parte obiecti, vel ex parte subiecti s̄m naturā generis, i. inq̄tum est animal, sic naturalior est p̄cupiscentia ira. Concupiscentia em̄ cibozum et venereoz est naturalior. Et ex ip̄a natura p̄muni, habet homo inclinatōnem ad appetēdū ea que sūt p̄seruatiua vite, s̄m speciem vel s̄m indiuidū. Item obium est grauius ira. Quod patet ex dicto Aug. in regula, qui comparat obium trabi, festuce iram. Huius ratio est, qz q̄uis vtrūqz appetat malū, non tñ eadem rōne. Nā odiēs appetit malū inimici inq̄tum est malum. Et

quia appetit malū alterius, s̄m se nulla mēsurā mali faciat, ea em̄ que s̄m se appetunt, sine mensura appetuntur, sicut avarus diuitias. S3 iratus appetit malū eius p̄tra quez irascitur, non inq̄tum malū, sed inq̄tum h3 quādā rōnem boni, put̄ estimat illud esse iustū inq̄tum vindicatiuū. Iratus em̄ appetit, vt ille cui nocumentuz infert: p̄cipiat et doleat, et q̄ cognoscat p̄pter iniuriā illatam sibi hoc puenire. Et qz hoc appetit sub ratōne iusti vindicatiui, ideo q̄n̄ malum illatum excedit mensuraz iusticie, s̄m extimatōnem irascētis, tunc miseretur. Ira p̄prie non est p̄ seip̄m, sed inq̄tum quedāz methaphorica iusticia, et iniusticia est hoīs ad seip̄m inq̄tuz s. ratō regit p̄cupiscentiā et irascibilitē, s̄m hoc dīr homo de se facere vindictam et sibi irasci. Item quia ira causatur ex hoc, q̄ aliq̄s nos lesit per actum suum, actus aut̄ sunt singularium, ideo ira est semper circa aliquod singulare. Item in quarto ethicoz p̄hs dicit seu appellat quosdam irascentiū acutos quia, s. cito irascūtur, quosdāz amaros quia s. diu retinēt iram, quosdam difficiles qui, s. nunq̄ quiescūt nisi puniant. Est aut̄ causa ire aliquib factum cōtra ip̄m irascētem. Quis ratio est, quia ira est appetitus nocendi sub ratōne iusti vindicatiui. Vindicta aut̄em locum non habet, nisi vbi p̄cessit iniuria, que ad eum pertineat qui vindictā appetit. Iniuria aut̄em ab aliquo facta, nō p̄tinet ad aliq̄z, nisi aliquid fecerit quod sit aliquo modo contra ip̄m. Qz aut̄ irascamur contra illos etiam qui alijs nocent, hoc ideo est, inq̄tum illi quibz nocet aliquo mō p̄tinent ad nos vel p̄ affinitatem vel p̄ amicitiam vel p̄ p̄munionē nature. Qz etiā hoīes irascantur p̄tra eos, qui despiciunt ea circa que ip̄i maxime student, vt dicit p̄hs, hoc iō est, quia per illud maxime reputamus nos despici. Ira aut̄em dicitur de deo, non scdm passionem animi, s3 s̄m iuditiū iusticie, pro ut, s. vult p̄uire peccatores de culpa sua. Peccator aut̄em etsi deo nil possit nocere effectiue, tamen ex parte sua agit contra deū, et qz eū in mandatis suis p̄tempnit, ⁊ quia infert nocumentum aliq̄d ei qui sub diuina tutela continetur. Paruipensio est causa ire ad quem omnes alie cause reducūtur, paruipensio em̄ ex cellētie hominis opponit̄. Que em̄ homines putāt nullo digna esse: p̄cupendūt. Ex om̄ibz aut̄ bonis n̄ris aliquā excellentiā querimus, et ideo q̄dcunqz nocumentū infert, inq̄tum excellentie derogat: videt̄ ab p̄uipensioē p̄tinere. Cū em̄ ira appetat vindictā sub rōne iusti, ⁊ ideo puocatiuū ad irā ē aliq̄d sub rōne iniusti. Maxime aut̄ facit iniustū q̄ ex certa electōne ⁊ malitia, n̄ passione vel igrantia alteri infert nocumētū, et ideo

282

maxime contra tales irascimur. quia propter culpam
pensione videntur fecisse. Qui ex ignorantia
vel passione peccat: non videtur culpabilem.
et ideo magis meretur veniam et misericordiam quam
non iram. Item cum causa ire sit iniusta pro-
prieque. et nocentem contristatum illatum
sine prima causam. excellentia hominis est cau-
sa. ut defacili quis irascatur. Quanto enim quis
est excellentior. tanto iniustius culpabitur
in eo in quo excellit. Unde irascitur diues si
culpabitur in pecunia. et rethor in loquendo
et sic de alijs. Sed in quantum nocentem contri-
statum est causa ire. sic ea que sunt contristan-
tia. ut que pertinet ad defectus sunt causa ire.
et sine hoc infirmi defacili irascuntur. Item de-
fectus eius vel pravitas contra que irascimur.
aliquando auget iram aliquando minuit. Si enim de-
fectus augeat indignam despectum. sic auget
iram ut despiciatur nobiles a rusticis et huiusmodi.
Si vero minuat despectum indignam: sic di-
minuit iram. Et hoc modo qui penitentem in
iurijs factis. et poenitentem et humiliatum mi-
tigant iram. Causat autem ira delectationem.
Nam motus ire insurgit ex aliqua illata in-
iuria contristante. cui quidem tristitie reme-
dium adhibetur per vindictam. quanto autem contra
iustitiam maiorem: per delectationem remedium adhi-
betur. tanto maior delectatio causatur. Non
enim tollitur tristitia nisi per delectationem ut per
suum contrarium. Ad penitentiam autem vindictae de-
lectatio sequitur. et tantum maior quanto maior
fuit tristitia. Si igitur vindicta fuerit penitentem
realiter: causatur perfecta delectatio que to-
taliter excludit tristitiam. et per hoc quietat
motum ire. Sed antequam sit presens realiter
vindicta fit irascenti presens dupliciter. Ano-
mo per spem. Nullus enim irascitur nisi sperans
vindictam. Alio modo per continuam cogitatio-
nem. Unicuique enim concupiscenti. est delecta-
bile immorari in cogitatione eorum que concu-
piscit. Et propter hoc imaginaciones somnio-
rum sunt delectabiles. et ideo cum iratus mul-
tum cogitet de vindicta in animo suo: ex hoc
delectatur. Item causat ira feruorem. Que-
dam enim impetuositas est in motu ire. et quia
motus ire non est per modum retractationis.
cui proportionatur frigus. sed magis per modum
insecutionis. cui proportionatur calor: prosequen-
ter fit motus ire causatiuus cuiusdam feruo-
ris sanguis et spirituum circa cor. quod est
instrumentum passionis anime. Et exinde est
que per magnam perturbationem cordis que est
in ira. maxime apparet in iratis inditia que-
dam exterioribus membris. Feruor tamen qui
calorem prosequitur. alia ratione pertinet ad iram
et alia ad amorem. Nam feruor amoris est cum
quodam dulcedine et leuitate. est enim in bonum
amatum. et ideo assimilatur calori aeris et
sanguinis. propter quod sanguinei sunt magis

amatiui. Feruor autem ire est cum amaritu-
dine ad presumendum. quia tendit ad punitionem
contrarij. Unde assimilatur calori ignis et colere
Item ira in ceteras passiones manifestius
impedit usum rationis. Item cum ira sit cum ro-
ne et impediat rationem: ex utraque parte potest ta-
curnitate causare. Aliquando tamen sequitur ma-
gis locutio si non fuerit nimia. Cho. prima se-
cunde. q. xlvj. et sequentibus.

Notandum quod triplex est. S. ij.
ira. scilicet diuinalis. virtualis. et criminalis. Ira
diuinalis est illa que dicit scriptura esse in
deo. ut Ecclesiastici. xvj. Misericordia enim et ira cum
illo est. Et psalmus. Iratus est furor domini in popu-
lum suum. Fuerunt aliqui philosophi. ut
epicuri. qui dixerunt iram non esse in deo. hanc
videlicet rationem assignantes. quia non punit
subito malos cum scelera perpetrat. Sed ut
dicit Lactantius reprobandam talem opinionem
falsam hoc facit propter suam imensam clemen-
tiam et misericordiam erga homines. sciens
eorum fragilitatem et patientiam eis. expectans eorum
conversionem et ex eo differens ultionem. Nam si
cum homines peccant subito vellet punire: pau-
cissimi in mundo remanerent. Probari autem
posse iram esse in deo. dicit non solum ex scri-
pturis sanctis. sed etiam gentiliu: allegans
plura dicta sibyllarum. Sibylla fuge sceleratas
religiones. et viuo deo serui. et ab adulterio
te abstine. et masculi permixtione praua. Pro-
patria generationem crea. et ne occidas. Idem
deus immortalis irascitur qui hec agunt. re-
fert Lactantius in li. de ira dei. Sed sciendum
quod cum scriptura dicit deum iratum. et iram esse
in deo: loquitur per similitudinem eorum que di-
cuntur de homine irato. Non quod proprie ira sit in
deo. Et ratio est. quia ira proprie est cum altera-
tione partis sensitivae. Est enim ira sine Damalce
nunc accensio sanguinis circa cor. Deus autem
est immutabilis et alterari non potest. Et cum sit
pursus spiritus. et nihil corporeum sit in sua
deitate. nec sanguinem nec cor habet. unde sine
passione possit irasci. Sed cum homo irascitur
contra aliquem. alteratur in parte sensitiva. et sic
potest minari vel castigari. vel graviter ledi
eum contra quem iratus est. Et quia hoc est com-
muniter effectus ire. cum quis ista facit erga
aliquem. dicimus illum iratum contra talem. Et
quod ab istum effectum qui procedit ab ira. di-
cit scriptura deum aliquando iratum. non quod sit in eo
alteratio cum appetitu vindictae. que proprie est
ira. sed quia punit mala et iustissime. Unde
dicitur de pe. dil. iij. productior. Ira dei non est
ut hominis. id est concitati animi furor. sed tra-
quilla iusti supplicij constitutio. Est autem ira
dei triplex seu dicere possumus quod deus tri-
pliciter irascitur. scilicet malis puniendo. flagellis
ex purgando. reprobos exterminando. Lo-
cutus est dominus aliquando per prophetas. puniens

et asserens alicui populo se iratū p̄tra ip̄m. et mala illaturum. Et cum talis populus se correxit et penituit de peccatis. dominus reuocauit sententiaꝝ et nō immisit illa mala. Nec tamen. locutio fuit falsa. quia cōminatōia fuerat ⁊ sub conditōne. s. si se non emēdarēt. Sicut patet de Ninīue. de qua dixerat dominus p̄ Jonam p̄phetā. Abhuc quadraginta dies ⁊ Ninīue subuertetur **Jone. iij.** Et cum audissent hoc ninīuice penitentiā egerunt: dicētes. Quis scit si forte ignoscat de⁹ et auertatur a furore ire sue. Et p̄pter penitentiam eorū reuocata est sententia. Unde et Hiero. sup̄ Osee. xj. c. inquit. sed continuo q̄ dixerat. Sicut adama faciā te. et sicut seboim ponaz te: que due ciuitates ex vicinia sōdomorum. parlis excidij traxere consortiū. Conuersū est inquit. s. domin⁹ cor meū intra me. cōturbata est anima mea. non faciā fm̄ iracūdiā furoris mei. nōne apparet q̄ iccirco indignat⁹ nobis dñs. vt nos indignatōnis ire sue conuertat. de peni. dis. j. sed cōtinuo. Et loquitur de populo israhel cui domin⁹ minabatur se exterminaturū p̄pter peccata. sicut illas duas ciuitates vicinas sōdomis. sed cum aliquādo conuersi sunt ad penitentiā. domin⁹ suspendit sententiam. **Secūdo** dicitur deus iratus. cum. s. flagellat et flagellando peccata expurgat reuertētib⁹ ad penitentiam. Unde dicebat Tobias ab dominū loquens. Cum irasceris flagellando misericordiam facis. et in tpe tribulationis peccata dimittis. his qui inuocāt te **Tobie. iij.** Et **Abachuc. iij.** Cum iratus fueris. s. flagellādo. misericordie recordaberis. s. p̄ca remittēdo. Sicut patet exemplum in Dauid. cū persecutōez sustinuit a filio Absalon p̄pter peccata sua. ⁊ cum pestis maxima supuenit in populum suum. p̄pter peccatū elatōnis. **ij. Regū. xvij. et. c. fi.** Dinc et Hiero. Si qñ famēs et penuria et oim̄ rez egestas opprimit mundum. sciamus hec ex ira dei descendere. qui in paupibus cum recipiūt elemosinaz se fraudari loquitur. **xvij. q. j. c. Reuertimini.**

Tercio irascitur erga reprobos exterminādo. Sicut cum irascitur homo contra hostem capitalem. exterminat eum si potest de mundo. Sic vt dicitur **Naum. j.** Elciscēs dom⁹ in hostes et irascens inimicos suos **Jo. iij.** Qui incredulus est nō videbit vitaz eternam. sed ira dei manet sup̄ eum. Irascitur ḡ deus isto modo. s. exterminando. et morti e⁹ ne deputādo impenitētes vsq; in finem. Propter quod ait apostolus ad **Ro. ij.** Tu autēz fm̄ impenitens cor tuū thesaurizas tibi irā i die ire. Nō em̄ (vt ait Hiero) hostis sed vitij irasciē de⁹. de peni. dis. j. q̄obrem. Et q; i reprobis sp̄ inueniūt peccata. ideo sp̄ contra eos dñs manet irat⁹. et ita terribiliter: vt in

fine mūbi dicant montib⁹. Cadite sup̄ nos et abscondite nos a facie sedētis sup̄ thronū: et ab ira agni **Apoc. vj.** Nec ira potest cessare. i. punitio. q; nec culpa remoueri. Dinc **Gregorius** in li. dialogorū ait. Cum supna indignatio sese (vt ita dixerim) mebullit⁹ mouet i. determinatiue. hāc humana opinio nō remouet. Nec se cuiuslibet utiliter deprecatio obijcit. cū semel aliquid deus ab intimis irascendo disponit. **xxij. q. iij.** cū supna. Et **Lactanti⁹** in li. de ira dei. Ira diuina in eternum manet. aduersus eos qui peccāt in eternum. Ne ergo tarde⁹ p̄ueri. **Eccl. v.** **Secūdo** rario est alia ira que dicit⁹ virtualis seu ira per zelū. ⁊ hec est cū videlicet quis habz displicētiā et turbationez contra vitiū cōmissum a se v̄ ab alio. inq̄tū est offensa dei. p̄pter qd si habet auctoritatez ip̄m punit. Et ab hanc inuitat ps. cū dicit. Irascimini et nolite peccare. Loquitur. n. fm̄ **Grego. in. v. moralium.** de ira p̄ zelum. Unde quasi declarās ip̄az irā subdit. Que dicitis i cor. de: ⁊ i cu. de. cōpungimini. i. isto modo irascimini. vt hēatis cōpūctionem et dolozes de his. que dicūt hoies i cubilib⁹ ⁊ cordib⁹. i. de peccatis que fiūt ope corporis quod est q̄i cubile anime. ⁊ cogitatione que est in corde. Signāter autēz dicit. Irascimini ⁊ nolite peccare. Nam etiā ex zelo irascēdo peccat nisi modus seruet. Ita ergo irascēdū est cōtra sua vel alioꝝ vitia. q; ratione ira regatur: nō impatiētia vel obio v̄ nimia seueritate v̄taf. Unde **Aug.** Irascitur iustus peccatis paleaz: sed nō obit i quo extingueretur oculus rationis. **vij. q. j. §. vlti.** Nec autem ira tria bona facit.

Placat deum.

Auget meritum.

Excitat primum.

De primo ps. Stetit **Phinees** ⁊ placauit s. deū in eo q; ex ira per zelum occidit principem ex iudeis fornicantem cum Moabitide: et cessauit quassatio. i. flagellum populi quo multa milia occisa sūt. Unde dicit **Numeri. xxv.** Phinees auertit irā dei ab eis. Ibi habes historiam. Sic sanctus **Moyſes** cum vidit descendens de monte **Syna** vitulum aureum. et choros adorātium eū: iratus est valde. ⁊ cōfregit tabulas lapideas diuine legis. vt habet **Exo. xxxij.** reputās indignū margaritas verborū dei ante illos porcinos exponere. Et castra ingressus. ipse cum leuitis zelo ducti. interfecerunt. **xxij.** milia qui adorauerant vitulum. Qui prius i monte domini placuerat sua oꝝone iratū contra populū illum ita vt vellet delere. **Q; talis ira auget meritum.** patet ex hoc. quia per quēlibet actum virtutis meretur homo. et tanto magis. quātō maior est virt⁹ ceteris parib⁹. Sed irasci p̄ zelū est act⁹ virtutis. et maxie

scilicet pietatis: siue pietas dicat dei cultus. quod pertinet ad religionem que est maxima virtutum moralium: siue sumatur per misericordiam. que est maxima in his que sunt ad primum. secundum b. Thoma. secunda secunde. q. xxxij. q. autem sic hec ira actus pietatis ostendit Hieronymus. sic dicens ad Riparium. Legi siromasten. i. vindictas Obi-
nees. autoritate helie. zelum simonis chana-
nei. petri seueritate. ananiam et saphiram
trucidantes. pauli constantiam. que belimaz ma-
gnum uisus domini resistentem. eterna seueri-
tate danauit. Non est crudelitas crimina per deo
punire. sed pietas. hec ille. xxxij. q. viij. legi.
Oportet tamen que ad puniendum habeat quis au-
toritate a deo vel ab homine. aliter non iuste fi-
eret. Est insuper talis ira per zelum excitati-
ua primum ad cauendum malum: dum uidet pu-
niri in bonum faciendum. Ante cum rex Anti-
ochus misisset nuncium in ciuitate modin.
precipiens iudeis omnino. ut derelicta lege dei trans-
ferret se ad mores gentilium: sacrificando ido-
lis. subito quidam ex iudeis in conspectu omnium
sacrificium obtulit idolo. quod uidens Mata-
thias iratus zelo legis. occidit illum iudeum. et
nuncium regis: et filios ac populum animauit
et confortauit ad seruandum legem dei. dese-
rens ciuitatem cum multis milibus. et in deser-
tum secesserunt ne contaminarentur. ut habet. i.
Machab. ij. Tercia dicitur criminalis: cum
videlicet quis habet inordinatum appetitum vin-
dicte. i. punitionis alicuius propter aliquem defe-
ctum commissum. Et quia inordinatus est talis
appetitus. i. non secundum ordinem rationis. dum. scilicet
desiderat punitionem fieri non propter iusticiam
et secundum iusticiam sed propter indignationem sui et non
debito modo: ideo peccat male utens passione
ire. Sed precipue cauendum est. ne multum te-
neatur: ne (secundum Augustinum in regula) ira transeat in
obidium. et trabem faciat de festuca. et animam
faciat homicidam. Et ideo dicit apostolus ad Ephesios.
iij. Sol non occidat super iracundiam uestram. i.
non teneatis usque sero. Mel melius. Sol. i. lu-
men rationis vel lumen gratie. non occidat. i.
non succubatur super iracundiam uestram. i. non ex-
tinguatur et amittatur in ira uestra. quia tunc
incurreritis tenebras peccati mortalis. per quod
diabolus non Christus habitaret in uobis. Non sub-
dit. Nolite locum dare diabolo. Et de hac ira
mortali intelligitur illud Matthei. v. Omnis que
irascitur fratri suo. reus erit iudicio. i. damna-
tione eterna. Non Ambrosius. Ira sepe in crimine indu-
cit innocentes. xj. q. iij. Et potest exemplum de phar-
isaeis patrono Ioseph. que iratus pro Ioseph propter
falsam accusationem uxoris. iniuste misit eum
in carcerem.

6 **Donit autem Brego. S. iij.**
in. v. moral. tria remedia contra iram. Primum est
ut homo in omnibus suis consideret que sibi preter acci-

dere vel fieri aduersa. Et ex alia parte reco-
gitet. quanta sustinuit Christus pro eo. et quatenus
et sine turbatione: immo oratio per crucifixos
et sic imitari debet dominum suum. i. Petri. ij. Christus
passus est pro nobis. uobis relinquens exemplum.
ut sequamini uestigia eius. qui cum maledicere
tur: non maledicebat. cum patretur: non comina-
batur. sicut facit iratus. Secundum remedium est ut
cogitet quis defectus et iniurias quas sepe facit
deo et proximo. et in omnibus his uult sibi com-
pati. et non irasci contra eum. Sic ergo et alteri ipse faciat.
hoc iure naturali dictate et non irascatur. Sec-
undum. xxxij. homo homini seruat iram. et a deo querit
medelam. q. d. Frustra quis medelam gratie que uul-
nera peccatorum curat: petit a deo. si ipse per-
manet in ira cum proximo. Neque enim deus peccatori re-
conciliatur. si ipse cum proximo perseuerat iratus.
Tercium remedium est ridentem irato humili-
ter et dulciter. Nam ut dicitur puer. xv. Sermo
mollis frangit iram. sermo durus suscitatur fu-
rorem. Exemplum primum Iudicum de Gedeone. Ex-
emplum secundi Regum de tribu iudam loquente
contra israhel. Et saltem tacere. iuxta illud
psalmi. Turbat sum et non sum locus. De uitio ire
et que sit graue peccatum. et quantum noceat. et quoniam
est mortale vel veniale. et de deus gradibus eius
habes in secunda parte tituli de ira.

De causa exteriori peccati. Cap. xij.

Nunc de causa exteri-
ori peccati breuiter uidebimus est.
Ubi sciendum. que sicut causa interi-
ori peccati est. et uoluntas ut pro-
ficiens actum peccati. et ratio quantum ad caritatem de-
bitae regule. et appetitus sensituius inclinans.
Sic aliquid extrinsecum tripliciter potest esse cau-
sa peccati. uel que mouet immediate uoluntatem.
uel que mouet rationem. uel que mouet appetitum sen-
situium. Sed quantum ad primum cum uoluntate in-
teriori non possit mouere aliquid extrinsecum:
nisi deus. et deus non est causa peccati: sequitur
que nil exteriori potest causare peccatum ex parte uolun-
tatis. scilicet mouendo ipsam immediate. Quod autem
deus non sit causa peccati. neque directe neque in-
directe sic declarat. Illud enim est causa dire-
cte alteri ad peccandum. quod inclinatur uolun-
tatem ad peccandum. Indirecte autem est causa.
cum non retrahit a peccato cuius possit et debeat.
Sic placet non corrigens subditos. de causa in-
directa uitio eorum. Sed que deus non sit causa
directa peccati sui uel alteri. patet ex hoc. que
omne peccatum est per recessum ab ordine qui
est in ipsum sicut in fine. deus autem (secundum Dionysium)
omnia inclinatur et conuertitur in seipsum. sicut in
ultimum finem. unde impossibile est. que sit causa
sibi uel alteri discordandi ab ordine qui est in
ipsum. Quod etiam non sit causa indirecta pec-
cati patet. quia nulli est debitor ab eodem
gratias. gubernator enim nauis non debet causa in-

directa submersiois nauis ex hoc q̄ nō gubernat nauem. nisi quādo potest et debz gubernare. **Q**uis em̄ deus aliquibz nō det auxiliū ad vitandū peccatū. quod si daret non peccaret: tñ q̄ non det. hoc totū facit fm̄ ordinem sue sapientie et iusticie. cum ip̄e sit sapientia et iusticia: et sic nō imputat ei q̄ aliquis peccet sicut causa peccati. **E**t quis actus peccati inq̄tum actus et inq̄tū ens sit a deo quia om̄e ens est a primo ente. et om̄is actus a primo actu. i. deo: nō tamen sequit̄ q̄ deus sit causa peccati. **P**eccatum em̄ dicitur actum cum quodaz defectu. qui defectus est ex causa creata. s. libero arbitrio inq̄tum deficit ab ordine primi agētis. i. dei. **S**icut defectus claudicationis reducitur in tibiā curuā sicut i causam. non autem i virtute motiua. a qua tamen causatur quicquid est motus i claudicatione. **Q**uod etia; deus dicitur excecāre et obdurare. hec duo important. **U**nū est motus animi humani inherenti malo. et auersus a diuino lumine. et fm̄ hoc deus nō est causa excecationis v̄l obduratōis. **A**liud est subtractio gratie. ex qua sequitur q̄ mens diuinitus non illuminat̄ ab recte videndum: et cor hominis nō emolliatur ab recte viuendū. et sic obduratōis et excecationis deus est cā. **E**t q̄tum ab quosdaz. s. reprobos. excecatio operatur ad damnatōnez. q̄tum ab quosdaz ad sanātōnem. s. quo ab electos. quos aliqui deus permittit cadere vt humiliores fiant. **T**ho. prima scde. q. lxxix. **U**nde de peni. dif. ij. dicit **Aug.** Talibus diligentibus deum omnia cooperant̄ in bonū. vsq̄ adeo prorsus om̄ia. vt etiam si qui eoz deuiant et exorbitant. etiam hoc ip̄m faciat eis proficere i bonū. vt. s. humiliores et seruentiores surgant. **E**xēplū in **Petro de quo dicit Ambr.** dif. l. **F**idelior factus est **Petrus** postq̄ fides se perdidisset deservit. **C**um igitur deus non sit causa peccati. sequit̄ q̄ nil exteri⁹ potest esse causa peccati. nisi vel inq̄tū mouēs rationem. vel inq̄tum mouēs appetitū sensitiuū. **E**t fm̄ hoc tripliciter aliquid potest esse causa peccati seu mouere voluntatem ad peccādū. **U**no modo ipsum obiectū p̄positū sic cibo excitat desideriuū hoīs ad comedendū. et sic res sensibiles exterius apparentes. mouēt voluntate; ad peccādū. **A**lio modo ille q̄ p̄ponit v̄l offert huiusmodi obiectū: et sic diabolus vel hō mouēt ad peccādū. **T**ercio modo ille qui p̄suadet obiectū p̄positū h̄re rationem boni. qz et h̄ aliquāliter p̄ponit p̄rium obiectū voluntati. quod est rationis bonū v̄l apprens. **E**t sic etia; diabolus vel homo mouēt ad peccādū p̄suadēdo ad malū. **E**t qz nullo istoz modoz triū potest aliquid directe causa peccati esse. cū voluntas nō ex necessitate moueat̄ ab aliquo obiecto. nisi ab ultimo fine: ideo nō est sufficiens

causa peccati. neqz res exteri⁹ oblata. neqz ille q̄ causā p̄ponit. neqz ille qui suadet. **U**nde seq̄t̄ qz diabolus nō sit directe et sufficiens causa peccati. sed solū p̄ modū p̄suadentis vel p̄ponētis appetibile. **Q**uod at̄ dicit **Hiero.** de peni. dif. ij. **S**i em̄ inquit q̄ sicut deus est p̄fectior boni. ita diabolus mali: intelligenda est illa similitudo i generali. inq̄tū videlicet sicut deus est causa boni n̄ri. ita diabolus aliquo modo est causa mali. sed nō eode; modo: qz deus operatur interius mouendo volūtate; quod non potest facere diabolus.

De temptatione multiplici. s. mundi. carnis. et diaboli. ¶ Capitulum Tredecimum.

Primo igitur vidēdū est aliquid breuiter de temptatione diaboli. fm̄ quā dicit̄ aliquo modo esse causa peccati. **U**bi sciendum fm̄ **Tho.** prima scde. q. lxxix. qz cū interior pars anime sit intellectiua et sensitua intellectiua at̄ cōtinet intellectum et voluntatem. voluntatem quidem diabolus p̄ se et directe mouere non potest. intellectus autē p̄ se mouet̄ ab aliquo illuminatē ip̄m ab cognitione veritatis. diabolus autē hoc nō intendit circa homines. sed magis obtenebrare ip̄ius rationē ad p̄sentendū. q̄ obtenebratio puenit ex fantasia et appetitu sensitiuo. vñ tota operatio diaboli interior videt̄ esse circa fantasiā et appetitū sensitiuū. qz vtrūqz cōmouendo potest inducere ad peccm̄. **P**otest em̄ operari ad hoc. qz imaginationi aliq̄e foie imaginarie p̄sentent̄. **P**otest etia; facere qz appetit⁹ sensitiu⁹ ad aliquā passionē concitē. **N**atura em̄ corporalis naturaliter sp̄iali obedit ad motū localem. vñ et diabolus oīa causare potest. que ex motu locali corporū inferiorum puenire possūt. nisi ex virtute diuina reprimant̄. **Q**uod autē aliq̄e foie representat̄ imaginationi. cōsequitur q̄nqz ad motū locale; **S**imiliter et cū appetit⁹ sensitiuus p̄tendat̄ ad aliq̄s passiones. fm̄ quendā debitū motū sp̄ituū et corporis. diabolus etia; potest ad hoc cooperare. **E**x hoc autē qz passio est p̄citata i appetitu sensitiuo p̄tingit. vt id quod p̄ponit̄ imaginationi iudicetur p̄sequendū. qz ei qui a passione detinet̄. videtur esse bonū ad quod p̄ passionē inclinatur. et p̄ hunc modū diabolus interius inducit ad peccādū. **E**t quis diabolus possit p̄p̄a virtute (nisi a deo refrenetur) aliq̄e inducere ad faciendū aliq̄e actū q̄ de suo genere est peccm̄. inq̄tū videt̄ potest impedire vsum rōnis. mouēdo imaginatōz et appetitū sensitiuū. sicut i arrepticis patz: tñ non potest inducere necessitate; peccābi. **R**atio ē. qz hō motiuo ad peccādū non resistit nisi p̄ rationē. **S**i igitur ratio sit totaliter ligata p̄ op⁹ diaboli mouētis imaginatōez. quicquid agat homo

[Marginal notes on the left side of the page, partially obscured and difficult to read.]

286

tunc nō imputat ei ad peccatū. Si autē rō nō sit totaliter ligata. ex ea pte qua est libera. potest resistere peccato. **Uñ Hiero. de pe. dñs. ij.** Si enī inquit. dicit liberi arbitrij nos pdidit deus. nec ad virtutes nec ad vitia necessitate trahimur. **Et Amb. xv. q. j.** Nō est. quod cuiq̄ nraz ascribam? erūnam nisi nre voluntati. Nemo nostz teneat ad culpaz. nisi pua voluntate deflexerit. Voluntariū sibi militē elegit xpc. voluntariū sibi seruū acti onatur diabolus q̄c.

Et quia temptatio in .S. j.

ducit ad peccatū. et sic est quasi causa. licet insufficientis peccati: agēdū est de tēptatōne. **Ubi notādum.** q̄ quinqz sūt illa q̄ temptant sed varijs modis. s. deus. homo. caro. mund? et diabolus. **¶ Et deus quidez temptat hoīez nō ut decipiat sicut diabolus. nec ut aliquid circa creaturaz addiscat qd prius nesciebat. qui oīa nouit: sed ut bonū occultū ipsi tēptato vel alijs patefaciat. Et sic tēptauit de? Abrahā. ut hī Gen. xxiij. ut. s. ipi Abrahe innotescēt et alijs etiā i exēplū fides et obediētia. Et etiā de defectū hōi occultū sibi māifestet. Sic xpc tēptauit Philippū qm dixit. Unde emem? panes ut māducent hī Joh. vj. Et ad itē facit quod dī Deutro. xiiij. Tēptat vos dñs deus vester. ut palam fiat utrū diligatis eū. Et habet. xxvj. q. v. Nec mīz. Nec est cōtra illud quod dī Jaco. j. deus neminez tēptat. hoc enī exponit dīsimode. videlz sm glo. q̄a nō tēptat ut decipiat vel puertat. sic facit diabolus. immittendo malas cogitationes vel mala culpe. **¶ Et sm Aug. Deus neminez tēptat inducendo i temptationē. Vel sm Bedam loquit de temptationē interiori. q̄ cōcipit malum: nō de tēptatione exteriori tribulatōis. Vel neminez temptat deus sm. b Tho. addiscendū qd ignoret. Cum ḡ tēptari a deo nō sit malū sed bonum. nō debet homo refugere temptari. Nā ut dicit Ecclī. xxxiiij Qui tēptatus nō est: q̄ta scit: q. d. Qui nō ē tēptat? .i. in tribulatōne pbat? et examiat. p̄z vel nihil scit. qualiter se debz habere in tribulatōne. Et qz nō habet noticiam tribulatōnū p expiētā. que est optima māgistra. Multa enī vident bona ab inceptis. q̄ mala cognoscūt ab exptis: nec scit cōpati tribulatis et tēptatis. Est etiāz periculossima res nulla temptatione pulsari. sm Aug. qz inde pcedunt multa mala. Et primum est elatio cordis. scdm est incircūspectō sui. terciū incōpensatio temptatoz. q̄rtū despectio alioz. quintū ignorātia agēdoz. sextū pua tio p̄mioz. septimū incursoz eternoz supplicioz. ppter qd ecōtra dī Jaco. j. Omne gaudiū existimate fr̄es. cū in tēptatōnes varias incideritis. **¶ Secdo tēptat. hō deū. iuxta illō******

p̄s. Tēptauerūt deū i cordibz suis. Dicitē aē quis tēptare deū cū p̄mittit facē qd ex se p̄t ad pericla euadenda. et ad subsidia tpalia q̄rēda. solū ad auxiliū diuinū respiciēs. Sic dicē aliqs tēptare equū qm cum sū magna necessitate vel utilitate currere facit. Nō aē qm ex nēitate: puta. ut hostes fugiat: vel ex utilitate: puta. ut brauiū app̄hendat. cū aliter obtinere nō possit. Sic cū q̄s se sine ratione p̄mittit alicui piculo i aliq̄ faciendo. cū aliter sibi possit p̄uidere sine piculo: iste dicit tēptare deum. ad expiendū. s. utz possit liberari ab eo. **¶ Qd p̄hibet dñs: dicitē. Nō tēptab dñm deum tuū Deutro. vj. Et hoc xpc vitauit. qm tēptatū eū diabolo. mittere se deorsum de pinnaculo recusauit. allegans dictaz autoritatem. ut hī Math. iij. Hoc etiāz egit Abraham cum vxorē suā Sarai dixit sororem. nō dicendo mendaciū. s. veritatē occultando. ut hī Gen. xij. In q̄ facto (in q̄t Aug) ostendit. q̄ nemo deum suū tēptare debz. dū hē q̄ salubri p̄silio faciat. Fecit qd potuit. s. Abrahā. et qd non potuit deo cōmisit. xxiij. q. ij. querit. **¶ Qz siqs obijcēt. q̄ tēptare deū nō sit peccatū. ex eo: qz temptare deū est expiri bonitatem et voluntatez dei. S3 hoc nō est p̄cm. qz i p̄s. dī. Gustate et videte qm suauis est dñs. Rñdēt q̄ cognitio diuine bōitatis est duplex. s. speculatiua et affectiua. Et q̄tum quidez ad cognitōez speculatiuā. non licz dubitare. utz suauis et bonus sit de?: q̄a hoc estz temptare deū. S3 q̄tum ad cognitōnem affectiua. dum. s. aliqs affectat i seipo expiri gustū diuine dulcedinis et p̄placiaz diuine volūtatis. sic licitum est et hoc nō est tēptare deū. Quō aut istud. s. tēptare deū sit p̄cm sp̄ale. et q̄t modis hō tēptet deū. hēs i scda pte ti. iij. c. x. **¶ Tercio tēptat caro hominez. i. p̄cupiscētia carnis. iudicium rōnis puertēdo aut impebiēdo. Uñ apls. Caro cōcupiscit aduersus sp̄m. Et Jaco. j. Unūq̄sqz tēptat a p̄cupiscētia sua abstracta deo. s. et regula rōnis p̄ passionez. et illecta a sensibilibz Dī aē caro temptare hoīez instrumētali ter vel materialiter. in q̄tum. s. p̄ cogsci q̄lis sit hō. ex hoc qd seq̄t vl̄ repugnat p̄cupiscētijs carnis. sm Tho. i p̄ma pte. q. xv. Ubi sciē dum. q̄ tēptatio carnis sp̄ est p̄cm. cui? rō ē q̄a oīs appetit? aīe inordinatus est p̄cm. s3 mot? carnis q̄ est ex app̄hensione delectabil. est actus et appetitus aīe inordinatus. quia ipa anima est. que inordinate mouet et appetit. s3 mediāte carne. ḡ q̄. S3 si mot? carnalis insurgēt ex calefactōne corpis sū imaginatōe aliqua. est pure naturalis. nec habz rationem peccati. Et ad hoc pōt diabol? cooperari sua virtute. **¶ Cōsiderādum etiāz. q̄ temptatio aliqua est difficilis ad vitandum ppter tres cās. s. ppter fortitudinē. debilitatē.********

et p̄p̄nquitatem. Et q̄tū ad fortitudinē im-
pugnantis. sic temptatō ab hoste. i. diabolo
est difficilis ad vitādū. Ende dicit̄. xvj. q. ij.
v̄s̄is. Nulle nanq̄ nocēdi habz artes seu mo-
tos. nec ignoramus astutiā ei. Conat̄ nāq̄
a principio ruine sue vnitatē ecclie rescin-
dere. caritatē vulnerare. sāctōz operū dulce-
binem inuidie felle inficere. et oībo modis hu-
manū gen⁹ euertere et p̄turbare. Dicit̄ etiā
Job penult. Nō est potestas similis ei super
terrā. Etum dō ad scdāz causam difficulta-
tis in tēptatione. s. p̄pter debilitatē tēptati.
Sic temptatio carnis est difficilior ad vitā-
dum vel vincendū: qz temptatio carnis ma-
gis debilitat hominem. qui est magis pron⁹
ad peccata carnalia q̄ sp̄alia. An et de dia-
bolo dī Job penult. q̄ p̄tas ei⁹ in lumbis et i
umbilico manet. quia videlicet per luxuriāz
carnis multum dominatur hoībo. Sedes enī
luxurie i viris est i lumbis. quia inde decipi-
tur semen. sicut mulierib⁹ ab umbilico. Etū
ad terciā causam. s. p̄pter p̄p̄nquitatem. etiā
temptatio carnis est magis vicina ipi tēp-
tato: ideo ē difficilior. Etū enī hostis ē ma-
gis propinquus. tantomagis potest nocere.
Ende et Boetii dicit. q̄ nlla efficacior pestis
ad nocendum. q̄ familiaris inimic⁹. **Mū-**
bus etiā temptare dicit̄ improprie. s. instru-
mentaliter vel materialiter. inq̄tū. s. potest
cognosci qualis sit homo. ex hoc q̄ contem-
nit p̄spera mūdi vel aduersa. quib⁹ etiā vitī
diabolus ad temptandūz fm beatū Tho. in
prima parte. Et de hoc bello tēptatōnis mū-
di. inquit apls ad Ephe. vj. Nō est nobis col-
luctatio aduersus carnem et sanguinez. s. lo-
lum: sed aduersus mūdi principes et p̄ates.
aduersus mūdi rectores et c. Et Aug. in s̄mo-
ne. Duplicem aciem p̄tra milites xp̄i mund⁹
p̄ducit: demulcet p̄speris. deterret aduersis.
Potest igit̄ dici temptatio mūdi. inq̄tuz hō
vel ex malitia p̄pria. vel instigatus a diabo-
lo. inducit alium ad malū. Nā et mundus di-
cunt̄ peccatores mundi amatores. **Fit aē**
hoc tripliciter. s. q̄ vnus temptet aliū. Uno
modo p̄suadendo. Ende Aug⁹. Si fratri tuo
male p̄suades. occidis. i. animāz ei⁹ q̄tū ē ex-
te ad peccatū inducēdo. de pe. dif. j. noli. Etū
ps. Lingua eoz. s. male p̄suadentiū gladius
acutus. Secūdo modo temptat mund⁹. s. p̄
sequēdo. quod figuratū fuit i Ismabele p̄s-
quente ysaa. de quibo apls ad Gall. iij. Is
qui fm carnem natus est. p̄sequebat̄ eū qui
fm spiritū. Cogebat enī Ismabel maior na-
tu ysaa adorare imagines luteas quas ipse
faciebat. ut dicit magister historiāz. **Hinc**
Liberius papa. Omnes qui volūt in xp̄o pie
viuere. p̄secutionez patiūt̄: et ideo nō vos a
pio mētis p̄posito afflictōnis amaritudo co-
artet recedere. cōsiderātes quanta p̄ absolu-

tōne n̄ri et liberatione. creator n̄ri deus ac res-
temptor p̄tulit. vij. q. j. suggestū. Tercio mo-
do tēptat mūbus. i. hoīes mundi. scelerate in-
manifesto viuendo. et sic suis exēplis ad ma-
lum inclināt alios. qz ut dī. xx. q. iij. Procli-
uis aē est cursus ad voluptatē et imitatrix
natura vitioz. s. est. Et. xxvij. q. j. dicit̄. Se-
pe malozum cōsortia. etiāz bonos corrūpūt:
multomagis eos qui ad vitia p̄ni sūt. Pro-
pter quod dicit̄ i p̄verb. Qui tetigerit p̄ces
inquinabit̄ ab ea. **Possunt etiāz dici mū-**
bus. ista bona sensibilia mūdi. que alliciunt
appetitū ad sui affectum. et diabol⁹ eis vitī
p̄ponendo ad temptandū. tāq̄ magna bona.
Cum enim bonum sit illud quod trahit ap-
petitum ad sui amorem. etsi illud sit ver⁹ bo-
num vel apparens. cū aliquid boni sit i istis
sensibilib⁹ licet minimū respectu spiritaliū
bonoz. nō atēdens homo ad vera bona spi-
ritualia et celestia. ip̄is postpositis. exteriō-
rib⁹ et sensibilib⁹ se immergit. ea amans: vlt̄
inq̄tum delectabilia. ut cibos et venerea: vel
tanq̄ vitia. ut diuitias: vlt̄ tanq̄ honesta. ut
honores et reuerentias. que exhibentur i te-
stimoniiū virtutis. vel sciētiaz ut inde hono-
ref. Et de his omnib⁹ quomodo. s. rapiāt ap-
petitum. ostendit Adamāti⁹: bicens. Ubi ir-
rationabilis impet⁹ p̄uenit. et flāma celer-
rimi motus animāz h̄ depascitur. exurit ei⁹
innocētiaz. p̄ponderat enī futuris presentia.
seris iocūda. et leta tristib⁹ et p̄perata tardi-
oibus. Melox est enī iniquitas que ad nocē-
dum occasionem suggerit. de peni. di. iij. in-
ter hec. Et sic anima misera deserto summo
bono. inheret ut fini bono creato. extimans
illud sup omia alia appetendum. in ip̄o actu
peccati: similis illi. qui p̄pter delectationem
elus vnus ficus. nō curat amittere vnū re-
gnum. Ende Aug⁹. dicit. q̄ peccatū non est
appetitus malaz rerum sed desertio melioz.
Ultimo et p̄prie temptare est diaboli. Ende
j. ad Thes. iij. Ne forte temptauerit vos is q̄
temptat. s. diabolus. Temptare enī p̄prie est
experimentū sumere. fm. b. Tho. prima p̄c-
q. cxv. De aliquo autē experimentum sumit̄.
aliqui ut sciat̄ aliquid circa ip̄m: puta. utrū
intelligat vel sciat respondere ad aliquid de
quo interrogatur. vel utz velit facere quod
petitur. Aliquādo autēz ultra scientiā talē.
queritur aliquis alius finis bonus vel mal⁹
Et bonus quidem. ut cum aliquis vult scire
quid sit vel qualis sit ut eum p̄moueat et ad-
iuuet. sicut magister temptat scholares. Ma-
lus autem finis intenditur. quādo hoc scire
vult ut decipiat vel subuertat et noceat. Et
hoc secūdo modo et sine semp diabolus tēp-
tat. ut scilicet noceat in peccatum p̄cipitā-
do. Et fm hoc dicitur. proprium officii eius
temptare. Etsi aliquando homo sic temptat

288

hoc agit inq̄tū est minister diaboli. sic temptauerūt iudei xpm et pharisei. qm̄ interrogauerūt de dephensa i adulterio. ut h̄c Jo. viij Et de censu cesari dandū. quibz r̄ndit. qd̄ me tēptatis ypocrite Math. xxiij

Triplici enim de cau. S. ij.

a sa mouetur diabolus ad temptanduz hoies. s. ex malitia. superbia. et inuidia. Ex malitia quidez qz cum obio deū habeat inq̄tum punitoz est eius. ex malitia sua querit auertere a seruitio ip̄i dei hoies inq̄tū potest. Sicut is qui inimicaf̄ alicui et odit. querit auertere ab eius obedientia et reuerentia subditos eius. et nocere q̄tum potest. et precipue sanctos viros. Ante dicit̄ Job. xl. Esca eius electa. et habz fiduciam q̄ inluat iordanis in os ei. i. q̄ deuoret baptismo purgatoz. qui baptismus habuit originez in iordane. et p̄pterea baptizati designantur per iordanez.

Secda causa quare tēptat est supbia eius. Sicut em̄ boni angeli ministrāt deo. in determinatis officijs ad salutē hominū: sic demones p̄pter eoz supbiaz diuine potestatis similitudinem usurpātes. determināt sibi certos et determinatos ministros ad impugnationez hominū. Ante et de eo d̄c̄ Job penult. Ipse ē rex sup omēs filios supbie. Exemplū i vitis patz de sathana. q̄ fuit visus a quodaz. exigere rationem a satellitibz suis demonijs inferioris gradus. de malis ad que induyerāt tēptatoz p̄ ipsos. et illum qui quēdaz sanctū viz in heremo cōmorātem. temptatū ab eo p̄ plurimos annos ad ruina tantē abduzerat luxurie multū cōmendauit et honorauit.

Tercia causa quare tēptat est inuidia sui. Nam demones salutē hoim̄ inuidētes. p̄fectum eoz per temptationem impedire nitunt̄. Ante dicit̄ Sapiē. ij. Inuidia diaboli mors intrauit in orbē terraz. Et. xvj. q. ij. c. visis. d̄c̄. de eo q̄ dolet satis. et erubescit caritate. quā nequiuit i celis habere. i. p̄seruare. homines p̄stantes ex lutea materia i terris tenere. Sz h̄ occurrūt tres questioes. Et prima est qz cū deus sit amatoz iusticie. videtur q̄ nō debeat p̄mittere hoies tēptari a demonijs. cū ip̄i hoies sint infirmi et ignari: ac ecōtra demones multū potētes et astuti. eoz inter eos non videtur esse equale bellum vel pugna. Sed ad hoc respōdet. q̄ licz cōditio pugne vel belli inter eos nō videt̄ esse equalis. fit tñ recompensatio p̄ diuinā gratiā. et p̄ angelozū custodiam: nec p̄mittit temptare q̄tum volunt demones: sed q̄tū p̄nt resistere homines. Ante. j. Coz. x. d̄c̄. Fidelis de. i. verax i p̄missis. nō patiet̄ vos temptari sup id quod potestis. sed facit cū temptatōne p̄uentū. dādo. s. vtutis augmētū. Naz fm̄ glo. Qui dat diabolo tēptandi licentiā. dat tem-

ptatis miscdiāz et grāz. Mel facit cū tēptatōne p̄uentū. robur et p̄stantiā dādo. ut possitis sustinere. i. vincere. vel patienter et p̄seueranter sustinere ne deficiatis i lucta. Secda questio est. qz videt̄ q̄ cū natura humana sit infirma et debilis. sufficiat ei impugnatō que est a carne et a mundo. An nō videt̄ q̄ ei cōueniat etiaz impugnatō que est a diabolo. Sed ad hoc r̄ndet̄. q̄ infirmitati humane q̄ ab exercitiuz. sufficeret ei impugnatō q̄ est a carne et a mūdo: sz malitie demonū nō sufficeret. qz etiā vtraqz impugnatōne vti ab malū. Sed deus illā impugnatōnez ordinat ad gloriā et maiorem coronā electoz suoz. et p̄fusionem demonū cū vincūtur. Ante ps. inquit. Draco iste quē tu formasti ad illudēdum ei. Formauit siquidez deus draconē. i. diabolu ad p̄cipiābaz gloriā. sed ex supbia sua eā amittēs. et hoies p̄ temptatōnes infestans: gloriozus deus malitiā draconis p̄uertit i bonū electoz suoz. s. euz temptati ab cōvincētes coronas p̄mioz sibi adaugēt. et sic in pugna ei illudēt. dū electi nō acquiescunt suggestioibz ei. ut ip̄e int̄dit et credit: sed resistunt. Sicut p̄t̄ i exēplo Job. j. c. Tercia questio est. an oīa peccata a demonis tēptatione p̄cedūt: Ad quod dicēdūz. q̄ aliud est esse occasio alicui affectus. aliud est esse causa ei. Sicut verbi grā. Deficiās ligna ē occasio combustionis lignoz. importat em̄ occasio virtutē p̄ductiuam alicui effectus. sed imperfectā: causa aut̄ p̄fectā. A simili diabolus inq̄tū instigauit primū hoies ad peccandū. d̄c̄ occasio omniū peccatoz: inq̄tuz sez ex illo peccato natura hūana fuit ita vitata. ut omēs hoies sint p̄clives ad peccandū. Sed directē diabolus non est causa oim̄ peccatoz humanozum. ita q̄ ipse oīa suadet. aut q̄ efficaciter ad peccandū ip̄e inducat. Sed directā et p̄ se et principalis causa peccati. est libertas arbitrij. et corruptio carnis. An̄ Origenes d̄c̄. q̄ etiāsi diabolus nō essz: haberēt hoies appetitū cibi et venereoz. qui possz eē inordinat. nisi rōne reglāret. q̄ sb̄iacet libero arbitrio. Et Aug. d̄c̄ etiā. Qz nō oēs cogitatōes male a diabolo immittūt. sz aliq̄ emergūt arbitrij motu Tho. j. p̄te.

Circa temptatōz aut̄ S. iij.

diaboli possunt notari tria. s.

Generalitas vitōz: de quibz tēptat.

Varietas motorum.

Et qualitas temptatoz.

Et q̄tū ab p̄mu. i. generalitatē vitōz. tēptat diabolus de om̄i criē. ex om̄i latē. et i om̄i tpe.

Qz at̄ tēptet de om̄i criē patz p̄ hoc qd̄ d̄c̄ xpc̄ Mc̄. xij. de spū immūdo. i. diabolo. q̄ vadit et assumit septēz spūs neq̄tiores se. et ingressi i domū vacante habitāt ibi. Spūs iste

immūbus dici potest diabolus. qui tēptat de
accidia: quia accidia et ociositas permaxie
est causa omniū malā cogitatōnū et immū
darū affectiōnū. Septē spiritus quos secū
assumit. sūt septē vitia capitalia ipso graui-
ora. s. supbia. vana gloria. auaricia. ira. inui-
dia. gula. luxuria. de quibz tēptāt demones.
Et sicut angeli boni sumunt sibi noīa ab of-
ficijs que circa nos gerūt: ita et demones su-
munt sibi noīa a vitijs. d. quibz precipue im-
pugnāt. Nametsi omēs de singulis peccatis
temptare possint: magis tamen de vno aliq
vnusquisqz impugnat. s. m. magistrū. ij. sent.
Et nomina ipoz in sacra pagina reperiūt.
Unde qui de superbia temptat **Leuiatan** d.
qd interpretatur additamentū eozū. tēptās
em̄ primos parentes de superbia. p̄misit eis
additamentū diuinitatis. De quo nomie dic-
tomin' p̄ **Isa.** **Alsitabo super Leuiatan ser-**
pentem veterē et tortuosum. Tēptans enim
de inani gloria. dicitur **Lucifer** quasi lucem
ferens. s. glorie tēporalis. De quo **Isai.** xiiij.
dicitur. **Quomodo cecidisti Lucifer qui ma-**
ne oriebaris. Tēptans de auaricia. d̄r **Mā-**
mona. quod interpretat diuitie. circa quas
est auaricia. De hoc d̄r **Matth.** vj. **Non pote-**
stis deo seruire et Māmone. Tēptās de ira
dicit **Abedeton.** quod interpretatur exter mia-
tor. ira em̄ ponit hoīez extra terminos ratio-
nis. et extra terminos humane p̄uersatōnis
quia iracundus nō defacili reperit societate
Tēptās de inuidia. dicitur **Bathan.** quod
interpretat aduersari'. quia inuid' aduersat'
seu p̄trariatur om̄i bono alteri' cui inuidet.
De quo **Luc.** xxij. dicit xpc. **Ecce Bathan ex-**
petiuit vos. s. ad tēptandū. Tēptans de gu-
la. dicit **Elebemoth.** quod interpretat anial.
quia gula facit hoīez aiālem et brutales. De
quo dicit **Job.** **Elebemoth p̄ncipiū viāz dñi**
i. prima ipaz opatōnū. nō ordine temporis:
sed dignitate. Tēptans de luxuria. d̄r **Asmo-**
deus. quod interpretatur factura iudicij. quia
p̄pter hmōi vitij. factū fuit terribile iudiciū
sup sodomā et quatuor alijs ciuitatibz. Et fi-
gurant̄ his vitijs dediti. p̄ octo demoniacos
de quibz habetur i scriptura sacra. **Superbi**
em̄ figurant̄ p̄ filios quosdaz iudeoz. qui in
nomine **Pauli** apli querebant demones ex-
pellere ab obsessis. in hoc committentes ma-
gnā superbiaz et p̄sūptionē: faciētes quod
non congruebat cōditōni eoz. Unde et a de-
monijs arrepti sunt. ut habetur i actibz apo-
stolorū. **Hanc gloriofi figurant̄ p̄ filiaz cana-**
nee. Nā cōiter iuuenclē sunt deditē vitio in-
anis glorie in ornatibz. picturis. fucis et h'
modi. **Auari** figurant̄ p̄ ventriloquā. q̄ ha-
bebat spiritū phitonicum unde diuinabat. et
inde magnū questū suis dominis pcurabat.
ut h̄r i actibz aploz. **Elēl** etiā p̄ lunaticū illū

quē diabolus sepe p̄iciebat i ignē vl' aquā.
ut habetur **Matth.** viij. **Inducit em̄ diabolus**
auaros ad multa pericula frigorū et calorū
p̄pter temporalia. **Tracundi** figurant̄ p̄ ha-
bentēz spiritū immūbū qui clamabat in tē-
plo. **Quia tu es filius dei.** et **Luc.** iij. **Tracū-**
bus em̄ clamat p̄re ira nominādo aliqñ deū
et sanctos. sed male. s. blasphemando. **Inuidi**
designant̄ p̄ **Saulem.** quez inuasit spiritus
malus. ut habetur. i **Reg.** xvj. hic autēz p̄ in-
uidiam p̄secut' est sanctū **Dauid.** **Gulosi** fi-
gurant̄ p̄ demoniacū habitātez in monu-
mētis. et nudū incedentēz. ut habetur **Luce.**
viiij. **Naz** vitijū gule et denubat hominē tem-
porali substātia. et discooperit ad turpia. sic
patz in **Noe** post ebrietatē. et abreuiat vitā.
et bucat ad sepulturā. **Luxuriosi** figurant̄ p̄
viros **Sarai.** qui obsessi a diabolo occisi sūt
vitio libidinis cui intendebant. etsi cū p̄ria
coniuge. **Accidiosi** hō figurant̄ p̄ demonia-
cum mutū **Luc.** xj. **Surdū** etiāz s̄m **Matth.**
quia accidia facit hominē taciturnū a lau-
de dei et confessione peccati. et surdū ab au-
ditione diuinorū et correctōnū. **¶** **Secūdo** tē-
ptat diabolus homines ex om̄i latere videlz
ab ante et retro. a fursū. et deorsū. a dextris et
sinistris. **¶** **Ab ante** tēptat. ut. s. a bonis in-
ceptis quis resiliat. **¶** **A retro** ut. s. ab mala p̄-
terita redeat. **¶** **Quod p̄tra** dicit̄ de factis aiā-
libz (que significāt electos) q̄ cū recederent
s. in ante nō reuertebātur. s. retro **Ezech.** j.
quia videlicz p̄ficiūt i actione virtutū. et nō
redeūt ab commissa vitōz. **¶** **Sicut** apls de se
dicit ab **Phil.** **Que retro** sunt oblit'. s. pec-
cata nō iterando. in anteriora me extendēs.
ab brauiū sequoz supne vocatōis **Luc.** xvij.
Memores estote vxoris **Loth.** q̄ aspitiēs re-
tro cōuersa est i statuā salis **Gen.** xix. **¶** **Ab**
fursum tēptat diabol'. cū instigat ut de bo-
nis operibz supbiāt hoīes. **¶** **A deorsūz** tēptat
cū ad desperatōnem puocat. Et de his duobz
nobis dicit ps. **Ascēdunt** vsqz ad celos. s. ho-
mines p̄ supbiā. bñ sibi attribuunt quod dei
et scōz est. qui habitāt i celis. et descendunt
vsqz ad abissos. s. inferni p̄ desperatōz. cui sūt
dediti damnati. **¶** **Sed** econtra d̄r **Eccl.** xj. **In**
die bonoz. s. opez vel p̄speritatis. ne immes-
mor sis maloz. i. peccatoz vel aduersoz que
p̄tigerunt vel p̄nt contingere. ut humilieris
non inde supbias. Et in die maloz ne immes-
mor sis bonozum factoz. vel que potest deus
tibi facere. ut fidutiāz sumas nō desperatōz.
¶ **Sicut** columbe que infecute ab accipitre p̄
aerē volitant in imis. et p̄ terraz infecute ab
eo volāt fugiēdo p̄ altū aeris. **¶** **A dextris**
tēptat diabol'. ut prosperis abutatur. **¶** **A si-**
nistris ut aduersis p̄ impatientiaz frangat.
Et de his qui in temptatione vincūtur dicit
ps. **Edent** a latere tuo. s. dei id est a sinistris

290

aduersitatis mille. et decem milia a dextris tuis. i. p. prosperitatem. quia multo plures abutuntur prosperitate quam aduersitate. sicut patet in Dauid et Salomone. Sed contra dicit apostolus. ij. ad Corinthios. vj. Exhibeamus nos sicut dei ministros. per arma iusticie a dextris et a sinistris. Prospera rectitudinem temptantie moderando. et aduersa virtute constantie sufferendo.

Ex omni quod latere temptat diabolus. qui a ex omni elemento. Ex igne qui est super nos in spera sua. Sicut temptauit Nabuchodonosor. admittendum tres pueros Ananiam Azariam et Misaellem in fornace ignis Dan. iij. Ex aere qui est circa nos: sicut temptauit Simonem magum ad volandum per aera ductum a demonijs. sed oratione apostolorum dimissus et fractus est. Ex aqua que est iuxta nos. sicut temptauit Pharaonem ad faciendum piscere in aqua puulos hebreorum Exo. i. Ex terra que est infra nos. sicut temptauit illos qui statuerunt oculos suos. i. intentionem declinare in terram. i. in terrenis: inter quos fuit Salphat. qui reperit colligere ligna de terra in die sabbati. **T**emptat etiam ex omni latere. i. ex omni sensu exteriori. Et de visu. quando instigat ad videndum illicita vel vana. sicut temptauit Dinam filiam Jacob. ad egrediendum domum. ut videret mulieres regionis que violata sunt Gen. xxxiiiij. De auditu vero. quando noluerunt intelligere ut bene agerent. sicut Mathanias cum reliquis iudeorum qui remanserant in hierusalem de captiuitate. qui noluerunt audire Hieremiam loquentem eis ex parte dei ne descenderent in egiptum. **N**el etiam quando a veritate auditu auertunt ad fabulas autem conuertuntur. ij. ad Chimo. iij. De odoratu. quando facit odorari suauia et infirma vitari et fastidire. Quibus dicitur per Isa. Crit per suauem odorem fetor. sicut diues epulo. qui fastidiuit Lazari ulcerosum. nunc in fetore ignis et sulphuris torquetur in inferno. De gustu. sicut temptauit Euam Gen. iij. Et christum in deserto: quando dixit. hic ut lapides isti. et Math. iij. De tactu. protractando aliena inuito domino. quod pertinet ad furtum. sicut Achab qui abstulit virgam auream. et clamidem cocineam et pecuniam de rebo Jericho prohibitis Josue. vij. **N**el etiam tangendo impudica. sicut Ornan et Tares Genes. **T**emptauit quod in celo. quando. scilicet draco traxit ad terram terciaz partem stellarum. ut dicitur in Apocal. q. scilicet exemplo primi angeli supbientis. alij inferiores inclinati sunt ad idem: voluntarij tamen non coacti. In paradiso terrestri temptauit et vicit primos parentes serpentes qui erat callidior cunctis animalibus. i. diabolus per serpentes Gen. iij. In mundo temptauit Caym de fratericidio. et filios dei descendentes ex generatione Seth. ut videntes filios hominum. i. descendentes ex progenie Caym qui mali erant. quod essent pulchre. accepit in uxores

Ante et prauum facti sunt Gen. vj. Tercio temptat diabolus in omni tempore. a principio. scilicet mundi usque ad finem. et ab eo tempore quod quis incipit habere usum rationis usque ad decrepita etate. **U**nde saluator Luc. xxi. Vigilate omni tempore orantes ut digni habeamini fugere omnia ista. scilicet temptamenta. Et Grego. xxiii. moral. tractatus illud Job. **N**ec opus deus tribu vicibus per singulos. scilicet homines. ubi loquitur Job de homine temptato. et per temptationem consolato secundum expositionem eius. dicit hominem temptari a diabolo tribu vicibus. i. in principio uersionis. et in medio probationis. in termino migrationis. **E**t in principio quidem conuersionis. quando. scilicet efficaciter vult vitia deserere per penitentiam. vel ad religionem transire: cogitanti ista occurrit sibi illa familiaris sua carnalis delectatio. que inueterata quod tibi uti? sustinuit. tanto acius stringit. Et quod ibi memor. que anxietas? quando hic spiritus vocat. hinc caro reuocat. **U**nde de hoc amarescente homine dici potest quod Job ait. Appropinquauit corruptio animae eius? Sed quod diuina gratia diu nos istis difficultatibus affici non permittit. ruptis peccatorum nostrorum vinculis. citi nos ad libertatem uersionis noue consolatio perducit. et precedentem tristitiam subsequens leticia refouet. ut de ipso dici possit quod ait Job. liberauit animam eius? ne periret in interitum? **F**igura de labore et anxietate quas habuerunt israelite in exundo de egipto. et de mari rubro cum Pharaone sequeretur eos. Sed quod conuersio seueritate parit. mater autem negligentie solet esse securitas: ne securitas negligentiam generet. scriptum est. **F**ili accedes ad seruitutem dei. prepara animam tuam ad temptationem. **E**ccli. ij. Quod in christo figuratum fuit quia post baptismum in deserto temptatus fuit Math. iij. Tres autem sunt modi uersionis. scilicet inchoatum ubi sentiuntur blandimenta dulcedinis. meditatio ubi expiuntur certamina temptationis: et terminatio talis. scilicet stat? probationis ubi habet perfectio plenitudinis. **P**rius ergo dulcia suscipiunt uersi qui consolentur. postea amara quibus exercitentur. et demum suauia quibus confortantur. **N**am et sponsam vir quisque per dulcibus blandimentis fouet. quam tamen coniunctam asperis increpationibus probat. probata secure possidet. **U**nde in figuram plebs israelitica cum ab nuptias mentis ex egipto reuocaretur a deo. quasi array vice. prius accepit blandimenta signorum. **C**oniuicta autem. scilicet per legem acceptam. probationibus exercetur in heremo: probata in terra promissionis virtutis plenitudine confirmatur. **S**epe enim conuersi. in ipso adhuc principio sue conuersionis. vel tranquillitatem sue pacacissime carnis. vel bona alia suscipiunt. et post hoc duris temptationibus fatigantur: quibus si in ipso principio tangere retur. forte deficerent. **S**epe enim tandiu

291

1 sunt temptationum certamina. q̄ longa fuerunt i inchoatōie blandimēta. Sepe autem magis dat̄ in inchoatione dulcedinis. min⁹ autē i labore pbationis. et aliqñ econuerso. Plerūq; etiam ex eo q̄ cōuersus quisq; i inchoatione magnā gr̄e dulcedinē et dona recipit. p̄firmatōnez accepisse p̄fectōis se arbitrat̄. unde fit. ut dū subita temptatōnis p̄cella tangitur. despectū se a deo et p̄bitū arbitretur. Et hoc: quia suaz cōbitōnem et statum ignorat. Plerūq; etiā conuersus quisq; talib; tēptationib; agitaf. qualib; ante conuersionez nūq̄ pulsātū se reminiscit. et hoc: nō quia hec eadez temptatōnis rabiz deerat sed quia nō apparebat multis occupato. **Iuxta sūmaz vō certaminis. remunerat̄ quisq; plenitudine p̄fectōis et p̄solationis. s̄m illō p̄a. Scdm multitudinē dolorū meoz in corde q̄c. Et n̄ x̄po post temptatōnez accesserunt angeli et ministrabāt ei. ¶ Restat demū dura in morte temptatio. Cōsiderat em̄ p̄uersus et pbatus. qz oportet de oib; iudicari. et seuerē etiā de cogitationib; minimis. Quis em̄ cōsiderare valeat. q̄ta mala per momēta tpm̄ ipsis in cōstantib; cogitationū motib; p̄petramus. Propter hoc Dauid timēs. ait. Nō intres in iudicio cū seruo tuo. Et quid facient tabule. si tremūt columnē: Et n̄ et x̄pc solutiōni carnis appropinquās. et mēbroz suorū speciez seruās: factus i agonia certaminis plixius orabat Luc. xxiij. Deb dei adiutorio cōuersus et probat⁹. temptatores vincens. ad iubilū superne patrie puenit. Et de temptationib; i morte habes sup̄. in p̄cedenti titulo. ¶ Temptat etiā diabol⁹ i om̄i tpe. vni⁹ et eiusdem opera. quia i principio bone operationis. in medio. et in fine. ut declarat Grego. in. j. moral. Et in p̄ncipio quidē bone actionis. impugnat instigando mentē. ut sinistraz intentōnem in ip̄a habeat: ut. s̄. illā faciat nō p̄pter deū. sed p̄pter sui laudem vel aliū mundanū respectū. Intentio aē principium potest dici operis. quia finis ad quem respicit intentio. mouet agentēz ad operandum. Et ad hoc facit quod d̄r i Treñ. ¶ Facti sunt hospites i capite ei⁹. s̄. demones insidias posuerunt temptatis i capite. i. in principio opationis. ¶ Si ei resistit. intentōnez firmando i deum: tūc ponit insidias i p̄secutōe opis. inducendo vel ad vanā leticiam. v̄l nimiaz tristitiam et accidiām. vel iracūdiā. vel omissionez alicui⁹ debite circūstātie i ip̄o exercitio boni opis. elemosine. s̄. oratōis. ieiunij. correctōis. et huiusmodi. Et n̄ p̄a. In via hac q̄ ambulabā. s̄. bonoz opeꝝ. abscederūt laqueum. s̄. temptōnis mibi demones. Et ab hoc firmandum. ponit ip̄e Grego. figuraz q̄ habetur Diere. xli. videlicz. q̄ octoginta viri de silo et de samaria rasi barba et scissis vesti-**

bus. habentes in manib; thas et munera ad offerēdum i templo ibant. Quib; obuiauit **Israhel** fili⁹ **Nathanie** incensens cum eis et lugens: dixit. Venite ad **Sodoliam** dominū terre. quez. s̄. **Nabuchodonosor** p̄fecerat reliquos iudeoz qui remāserant i hierusalem. Et cum venisset cum eis ad mediū ciuitatis. occidit om̄es: decem exceptis qui dixerunt: ne occidas nos. et ostendam⁹ tibi thesauros frumenti et mellis absconditos i agro: quod dicto nō occidit. Significant hi exercentes se in actione decem p̄ceptoz et octo beatitudinū. Componit em̄ octogenari⁹ numer⁹ ex decem octies multiplicato. **Barbam** radere ē sibi virilitatez bonoz operum nō ascribere. sed deo. **Elstes** scindere est corpora abstinentijs macerare. **Thas** et mūera deferre. ē orationez et alia pietatis opera facere. Sed ista agenda i p̄secutione operum ipsoꝝ **Israhel**. i. diabolus occurrit instigans eos ad p̄sequēdum talia opera. et compassione quasi volens eos dirigere ad dominū terre. s̄. deū. per p̄secutōnem ipsoꝝ bonoz operum. ad quam sollicitat ut decipiat: sed i medio ciuitatis occidit. dum ad aliquā indiscretionem vel vitij mixtum aut defectū necessarie alicui⁹ circūstātie inducit. p̄ q̄ vita gratie priuanē. **Decem** vō euadunt habentes thesauros absconditos i agro. qz habentes thesaurū penitētie i agro cordis. cū p̄posito obseruationis decē p̄ceptoz: mortē eternam euadūt. **Qsi** vincere et decipere nō pōt i p̄secutōne: i fine operis ponit insidias. ut. s̄. inde hō supbiat vel aliud malum faciat. Et ad hoc facit illud **Gen. iij. Tu** insidiaberis calcaneo ei⁹. s̄. mulieris. i. anime. **Calcaneus** qui est finis corporis signat finem operis.

¶ **33** principale quod .s̄. iij.

est vidēdū circa tēptatōes diaboli. est varietas modozū. **Ponit aē Berū. septem** genera tēptationū. figurata p̄ septē capita dracois. insidiātis partui mulieris sole amicta. i. ecclesie seu aie virtuose. ut h̄i **Apoca. xij. ¶ Et** p̄ma tēptatio d̄r importuna: qz. s̄. diabol⁹ cōtinue et frequēter ad malū instigat. infra vires tñ tēptati. **Unde** Grego. d̄c. qz diabolus frequēter tēptat. ut hoiez saltem tēdio vincat: quod tñ deus p̄mittit ne hoies ignauia torpeant. **In c⁹** figurā d̄r **Judicū. ij. Das** gentes non deleuit de⁹. ut erubiret isrl in eis. **Et** loquitur de finitimis natōnib; cananeozum **Jebuseis** et alijs. **Unde** et de quodam sancto legitur i **vispatz. qz** temptatus fuit per septaginta annos a spiritu fornicatōis. **¶** **Secunda** temptatio dicit̄ dubia. qua anim⁹ vel mens tēptati dubitatōe inuoluit̄ circa aliq̄d fiendum. **A** temptatōne hac vidē pulsāt⁹ et detectus **Moyſes** ad aquas p̄tradictōnis. qñ

292

dixit populo. Audite rebelles et increduli. Nunquid de petra hac poterim? aquas eijcere: quasi dubitās de miraculo. s. exit? aquarū de petra. quod dñs promiserat. attendens ad malitias illi? populi. et min? ad dei clementiam. ut habet Numeri. xx. ¶ Tercia dicit subita. qua mēs vel ratio deliberare nō pōt. ppter improvisionē tps. Hac tēptatione videt? pulsat? Aaron. quādo petēte populo iudeorū ut faceret eis deos quos adorarent. cuz iam Idur sputis interfecissent. qz eis contra dicebat. ut dicūt hebrei: timēs ne contradicendo nonsolum eum occiderent: sed etiaz in egipto reuertētur. insubito torques aureas et anulos quos mulieres portabāt in auribus postulavit. Forte credens. qz ex avaricia ei dare nō vellent. Acceptis tamen piccit in ignes. ex quibz conflat? est vitulus aureus. forte opere diaboli. quez populus adoravit. ut habetur Exodi. xxxij. Exēplum etiaz de Lotb. qui insubito voluit filias suas exponere libidini sodomitarū ne hospites sup hoc molestarent Gen. xix. Et de hoc. xiiij. di. Qd ait. ¶ Quarta dicit occulta. qua ratio deliberare nō potest. ppter absconsionem rei: qz lis fuit temptatio discipulorū. quādo cōtēdebant quis eorū essz maior Luc. ix. Fel quādo Jacobo et Johanne petebāt a xpo. ut facere possent ignē descendere de celo ad comburēdū samaritanos. qz xpm cū discipulis hospitio nolebant recipere Luc. ix. zelo putantes moueri qz tamen ver? zelus nō erat. ¶ Quinta dicit violenta. qua mens ppter quādā violentiam cōducitur ad cōsensum. Et hac devictus Peter? ut mortē vitaret xpm negavit Matb. xxvj. Hac etiaz instigata Susanna. ut assentiret senibz i actū turpē. viriliter resistit Daniel penul. ¶ Sexta dicit pplexa. que varijs vitijs animū impedit. et cū alterum illoz malozum necesse videatur fiendum. ppter diuersas ratōnes: nescit qd min? sit malū. Hac temptatione pmotus Iepthe. ut votū seruaret quod domino fecerat. p hostiū habenda victoria. ut primū. s. occurrens sibi de domo sua animal. reuertenti de prelio dño immolaret. Occurrentem filiā vnicam in sacrificiū obtulit. ¶ Septima dicit fraudulenta. qua mens p quādā dolosā extimatōz seducitur et cōsentit sub specie alicuius boni. Et sic satbanas transfiguratur se in angelū lucis. ut dicit apostolus. Hac fuit seductus vir dei. qui missus a iudea ad increpandum Jeroboam de idolatria. et prohibet? a deo ne ibi comederet. s. i samaria. inuitatus a quodam alio ppheta ex parte domini ad comedēdum. mendatōse tamen loquens. assentit ibi comedendo: ppter quā transgressionem i via strangulatus est. ut habetur. iij. Regū. xiiij. Et quis Gratian? dicat. xxxij. q. j. §. qz autēz

error persone. Qz non est piculosus error: cū diabolus se transfiguratur in angelum lucis. si creditur bonus cū bonū se simulat. Unde si quis simpliciter interrogatus tunc ab eo. si vellet in ei? consortiū trāsire: Rūderet qz sic. nō ex hoc intelligeret consensisse i consortiū damnationis. Tamen qz talis adoraret eum et assentiret locutioni sue false: nō excusaret a peccato mortali. fm Alexandrū in sūma. quia non debet quis esse facilis ad adorāduz vel ad credendū huiusmodi. nisi bene certificatus. Et credendū est. qz in huiusmodi debite se habendo et humiliter. deus nō permitteret decipi. si apponeret omēz diligētā quā deberet: quia de? reuelaret vel p se cognosceret. sicut legim? de beato Martino. Et p hunc etiā modū. s. per fraudulentias. hoc est ostensionem miraculorū. sed falsorum: terribiliter temptabit tempore anti xpi. ita ut in errorēz inducantur si fieri potest etiaz electi. ut dicit xpc Matb. xxiiij. Et apostolus inquit. qz aduentus ei? .s. anti xpi. est in omnibz signis qz pdigijs mendacibus. Et p huius. declaratōne sciendum fm Tho. in prima pte. q. cxiij. articulo. iij. qz si miraculū pprie accipiatur. demones miracula facere non possunt nec alia qua creatura sed solus deus: quia miraculū pprie dicitur quod fit preter ordinēz tñ? nature create. Sed qñqz miraculū dicitur largi quod excedit humanaz facultatem et cōsideratōz. et sic demones possūt facere miracula. que .s. homines mirant. in qz tū eorūz facultatez et conditionē excedunt. ¶ Alibi notandum est qz omēs transmutatōnes corporaliū rez. que fieri possunt per aliquas virtutes naturales. seminū rerū ad quas pertinent pdicta semina. possunt fieri p opatōem demonū huiusmodi seminibz adhibitis. Dicit cū alique res trāsmutatur i serpentes et ranas que p putrefactōz generari pnt. Ne vō trāsmutatōnes qz fieri nō possūt virtute nature. nullo modo opatōne demonum fm rei veritatez perfici possunt. sicut qz corpus humanū vertatur in brutale animal. vel qz mortuus suscitetur. Et si aliquando aliquid tale opatōne demonū fieri videat. hoc nō est fm rei veritatez. sed fm apparētiam tñ. Quod quidez dupliciter potest cōtingere. Vno modo ab interiori fm qz demon potest immutare fantasiam hominis. et sensus corporeos. ut aliquid videatur aliter qz sit. et hoc etiam interdum fieri dicit? virtute aliquarum rez naturalium. Alio modo ab exteriori. Cū em diabolus possit fozare corp? ex aere spissato cuiuscunqz forme et figure. ut illud assumēs in eo visibiliter appareat: potest eadem ratione circūponere cuiuscunqz rei corporee. quācunqz formā corpoream. ut in eius specie videatur. Et hoc est quod Aug? ait in. xviiij.

293

te ciuit. dei. f. q. fantastico hoīs quod etiam cogitatio siue somniatio p rerum innumera- biliū genera variaf. velut corporatū i alic' animalis effigie. sensib' appareat alienis. Qd fm. b. Tho. nō sic est intelligendū. q. vis ipa fantastica hoīs aut species eius eadē numero incorporata alterius sensib' ostendatur. Sed quia demon qui i fantasia vni' format aliquā species. ipse etiam potest similes species alteri' sensibus offerre. Exēpla habes de his. de Samuele ficte suscitato. seu demone apparēte Sauli in forma Samuelis. ad inuocatioē phitonisse: et socijs oliris i bestijs mutatis. vt habes. xx. vj. q. v. Nec mirū. Per hec autēz falsa miracula temptat diabolus. intēdendo homines ducere in errorem. et credulitatez alicuius falsitatis.

Terciuū pncipale no. S. v.
 tandū est. f. qualitas et varietas eoz qui tēptat. Nam aliqui sūt infideles. aliqui fideles. Et inter fideles aliqui sūt mali. alij boni. Et inter bonos aliqui pfecti. alij impfecti. Et i fideles quide' multipli' impugnat' i. pluribus temptationib': sed acius fideles. Rō hui' est. quia fm Greg. q. to crebrius qd diabolus se subijcit: tāto intollerabilēz sibi facit. vt ei reluctari nō possit. Sed cum infideles crebri' se subijctant diabolo. eis temptatō fit magis intollerabilis et frequētiōz: cum non habeant scutū fidei quo se tueantur. De quo scuto ap' ad Ephe. vj. In omnib' sumentes scutū fidei i quo possitis oīa tela nequissimi extinguere. Sed ex alia pte acri' impugnat fideles q' infideles. magis em' appetit deijcere fideles. q' magis sibi resistentes. Secūdo sciendū. q' intentio et appetit' diaboli. maior est ad temptandū bonos q' malos. S; ex pte temptati magis tēptat malos q' bonos. Huius rō est: quia cū malos ias possideat. non autēz bonos: ideo magis conat' p tēptatōē ad trahendū ad sui dñum iustos q's nō habet. q' possessos malos. Sicut etiaz aliquis princeps terrenus. magis insurgit ptra illū qui plus aufert de iure suo. vel qui pl' nocet regno suo. q' cōtra alios qui non sibi cōtrariatur: ita diabol' plus insurgit ptra bonos qui pl' nocent regno suo p documenta et exempla virtutū. q' cōtra malos qui i hmoi se non exercent. Sed ex pte tēptatoz. amplior abilitas est i malis ad recipiendū temptatōz demōis q' sit i bonis. mali em' inclināt ad tēptatōz demōis. boni vō resistūt in q'tū tales. Propterea ipi mali veniūt ad diabolū. vt tēptē ab eo. puenientes tēptatōes. Tertio fortōib' et occultioib' tēptationib'. impugnat pfectos diabol' q' impfectos. Unde Leo papa i sermone. Nemo de sui cordis puritate cōfidat. qz pugil ille hostis. acriorib' pulsat insidij. q's maxie nouit abstinē a pctis.

Minus tñ laborāt. et facili' vincūt tēptatōnes. ipi pfecti q' impfecti suas leuiores. An imperfecti vt infirmi. nullo modo debēt appetere se velle tēptari. Et hoc triplici ratōe. f. oīōis. pformatōis. et pditionis. ¶ Et ratiōne quidez oīōis pbat sic. Illud debem' desiderare quod debemus orare. Sed dñs nos docet orare: ne inducamur in tēptatōes. q' illud debemus desiderare. Est ac duci i tēptationēz. cōsentire delectatōni. et delectari de q' quis temptat. Nō autēz inducit de' i tēptationēz causaliter seu efficiendo. sed pmissiue et desolendo. ¶ Ratōne ac cōsolatōis pbat sic. Sicut voluntas nra volūtati diuine debet esse conformis: ita a volūtate hostis debz esse discordās. Sed hostis n' diabolus vult et petit nos tēptari. An dicit' Luc. xij. Ecce sathanas expetiuit vos. f. a deo pmitte. vt cribraret sicut triticū. i. vt p tēptatōē concuteret et p'urbaret sicut triticū qd cribratū et ventilatū cōcutit. ¶ Ratiōne demū pditionis. infirmi et impfecti nō debēt appetere tēptari. Qd sic pbat. Illud quod est ad malū finez ordinatū. nō debem' appetere s; odire. sed tēptatio est ordinata ad malū finez. i. ad pditionem. q' debemus eā odire nō appetere. Ad salutē aut' hominū non est ordinata nisi p aliud. f. per auxiliū diuine grē. q' temptari non est simpliciter appetendū. hec. b. Tho. sup. ij. sen. ¶ Perfecti aut' et expti debent appetere tēptari. tum ppter paciētia. tum ppter coronā. tum ppter victoriā. In tribulatōe et temptatōne relucet virt' patientie. fm illud Iaco. j. Tribulatō patientiā opat. Hanc ac tēptatōnem pmissit deus. f. Tobie euenire. vt posteris dare' exemplū patientie ei'. sicut et sancti Job. Secūdo debēt appetere iusti et perfecti tēptationē ppter coronam. Iaco. j. Beatus vir qui suffert temptatōnem. quoniam cum probatus fuerit accipiet coronam vite. Dicitur autēz sufferre temptatōnem. q' in sensualitate temptatōnez fert sub ratione. ne ratio succūbat. Et dicitur sufferre. q' deozum fert temptatōnem. scilz conculcando et vilipēdēdo. Et etiaz suffert. q' sub deo fert. non murmurādo: sed voluntati diuine se cōformando in temptatōib' et tribulationib'. Vel suffert temptatōnem. qui pro his que sursum sunt id est celestib'. fert temptatōnes et tribulatōes. ¶ Tertio propter victoriā. Qui enim certus est de victoriā debet bellum appetere. Sed sancti ex perfecto dei amore sunt quasi certi de victoriā. Dicitur enim in Canticis. Multe aque scilicet tēptationum et tribulationū. non potuerunt extinguere caritatem. Unde apostolus Ro. viij. Quis nos sepabit a caritate xpi: tribulatio an angustia. f. mētis anxietas: que cōtingit in temptatōib'. quasi diceret: nihil.

294

Et propter hoc David certus de patientia inflammatus de corona securus de victoria dicebat ad dominum. **T**empta me: ut renes meos et cor meum. **U**bi tria. **P**rimo appetit plura: bicens. tempta me. i. pmitte me temptari. ut innotescant qualis sim in prosperis et aduersis. in bonis et malis. **Sap. iij.** Deus temptauit illos et inuenit eos dignos se. **S**ecundo petit gratie auxilium: dicens. **T**ire igne. s. gratie spiritus sancti. qui corroborat mentes. sicut ignis materialis vasa testea. et perficit sicut ignis aurum. s. illud **Sap. iij.** Tanquam aurum in fornace probauit electos dominus. **T**ante enim virtutis est ignis gratie. ut minimus sufficiat ad omnia temptamenta et aduersa vincenda. s. beatum **Tho.** **T**ercio mali incitamentum ostendit dicens. **R**enes meos et cor meum. i. delectationes concupiscibiles per renes designatas. et perturbationes irascibiles per cor figuratas. **T**ra enim est accessio sanguinis circa cor. **S**ed ignis spiritus sancti delectationes carnis et turbationes cordis aufert vel sedat. **N**ullus tamen debet se ingerere temptationibus. quia presumptuosus esset. sed vitare occasiones. iuxta illud **Declina a malo.** **D**ebet queritur. utrum diabolus superatus in temptatione ab homine. possit amplius temptare. **C**irca quod est duplex opinio ut ponit **beatus Tho.** in prima parte. q. cxxij. **P**rima est quod demon superatus nullum decetero temptare potest. nec de illo nec de alio peccato. **Q**uius opinio videtur fuisse **Origenis.** unde dicit. **P**uto sanctos viros sathane reluctantes. minuere exercitum demonum. ut qui victus est. nec illum nec alium amplius possit temptare. **A**lij tamen dicunt solum de illo victo de quo victus est demon. tamen de alijs victis potest. ut inducat magister i. ij. **S**ecunda opinio est. quod potest alios temptare: sed non eundem. et hoc probabilius et melius dicitur. si tamen intelligatur usque ad tempus. **U**nde et **Luc. iij.** dicitur de christo. quod consummata omni temptatione. s. in deserto. diabolus recessit usque ad tempus. **E**t quod diabolus non temptet victorem suum saltem usque ad tempus. probat **beatus Tho.** duplici ratione. **P**rima ex parte diuine clementie. quia sicut **Crisostomus** dicit super **Matth.** Non tandiu homines dei diabolus temptat. quod diu diabolus vult: sed quod diu deus permittit. qui non permittit ultra vires. **S**ecunda est ex parte diabolice astutie. **U**nde **Ambrosius** super **Luc.** dicit. quod diabolus instare formidat. quia refugit frequentius triumphari. i. vinci. **S**icut qui victus est ab aliquo. timet amplius preliari cum eo. **T**ercio probari potest hoc ex parte humane potentie. **N**am dominus cognoscens infirmitatem humane nature. non permittit homines semper temptari. sed ut dicit **Tob. iij.** post ceptatam. s. temptationum tranquillum facias. **Q**ui autem diabolus reuertatur ad eum quem dimisit patet per id quod dicitur **Matth.**

xij. Reuertar in domum meam unde exiui. **E**t veniens inuenit eas vacantes scopis. mundatam et ornatam. **U**bi tria notantur. que preparant. i. disponunt conscientiam peccatoris ab hoc ut diabolus reuertatur ad eum. **P**rimum est oculum. unde dicit. vacante. i. a bonis operibus cessante. **U**nde **Deba.** **T**imendum est. ne culpa quam per penitentiam dimissam fuisse credebamus. per incuriam nos vacantes opprimat. **E**t **Hiero.** **N**on facile capitur a temptatione. quam alicui bono vacat exercitio. **S**ecundum vitium est inanis gloria vel lasciuia. unde dicit. scopis mundatam. quoniam. s. studet purgare sordes corporum. et ornare varijs coloribus. **P**s. **D**ominus dissipat ossa eorum. i. virtutes. qui hominibus placent. eas auferendo. querunt autem placere mundo lasciuia et vana gloriosi. **T**ercium est superbia vel hypocrisis. unde subdit. ornatam **Matth. xxij.** **T**e vobis hypocrite qui siles estis sepulchris tealbatis. que de foris apparent hominibus speciosa. intus autem sunt plena spurcitia et omni immunditia.

Remedia ad vincendum. §. vi

Temptationes sunt plurime de quibus pauca dicemus. **E**t primum est sui humiliatio. **P**s. **C**ustodiens pueros dominus. humiliatus sum et liberauit me. **F**igura. **i.** **Reg. xvij.** **D**avid qui vicit philisteum fortissimum (diabolus signatus) in funda. i. humilitate et lapide resistente. **E**xemplum de **beato Antho.** qui videns totum mundum plenum laqueis se innectentibus. i. temptationibus. cum exclamasset: o quis istos euadet? audiuit: sola humilitas. **S**ecundum est deuota oratio **Matth. xxvj.** **V**igilate et orate ne intretis in temptationes. dixit christus discipulis. **F**igura **Exo. xvij.** **M**oyse tenente manus eleuatas ad celum et orante. populus suus vicit **Amalechitas** qui signati demones. **E**xemplum oratione. **beatus Petrus** martire. cum temptaretur de fide. fuit sibi dictum a **beata Maria.** **E**go pro te oravi ut non deficiat fides tua. **E**t orate. **beatus Bern.** per quendam temptatum. cessauit temptatio. **T**ercium est sancte lectio lecta vel audita. **A**d **Heb. iij.** **E**lius est sermo dei et penetrabilior omni gladio ancipiti. s. ad vulnerandum et debilitandum inimicos. **F**igura. **ij.** **M**achab. vlti. **I**n gladio quem tenuit in visione **Onias** iude machabeo dicens. **I**n hoc te uicis inimicos. **E**t ibidem de ipso **Juba** dicitur. quod munuit exercitum suum. non lancea et clipeo: sed smolibus optimis. referendo gesta sanctorum de quo in scriptura habetur. quod confortati victoriam in inimicos habuerunt. **H**iero. **A**ma studia scripturarum et vitia carnis non amant. **E**t christus etiam in deserto temptatus. omnibus scripturam et temptationum resistit **Matth. iij.** **Q**uartum est passionis christi pia meditatio **Tren.** **D**abis eis scutum laborum tuum. scilicet passionis. ad defendendum se contra telas inimici temptationum. **A**d **Heb. xij.** **R**ecogitate eum qui

talem sustinuit aduersus semetipm contra
dictionez. ut nō fatigemini animis vīs desī
cientes. **Figura** fuit qñ ad aspectū serpētis
enei in palo erecti. homines aspiciētes sana
bant a morsibz serpentū. i. demonū. pferuā
tur ne occidant homines aspiciēdo ad cruci
fixum mente. figurato i serpente eneo Nūe
ri. xxi. **Quintū** est p̄sideratio eoz q̄ sūt fi
dei. ut premij celestis. supplicij eterni. et h̄
modi. **Ad Ephe. vi.** In oībz sumentes scutū
fidei i quo possitis oīa tela. i. tēptamēta ini
mici extinguere. **i. Job. v.** Hec est victoria q̄
vincit mūdū: fides n̄ra. **Considerādo** em̄ glo
riam animā q̄s ad laborez certaminis. **Uñ**
Luc. xxiij. Vos estis q̄ p̄mansistis mecū i tē
ptatōibz meis et ego dispono vobis regnū ut
edatis et bibatis sup mensam meā i regno
meo. **Et quidāz** (ut h̄ in vitispatz) cū tē
ptaret de luxuria. p̄pter mulierē receptā ex
compassione in cella. ne deuozaret nocte a
feris. considerās penas inferni. et ut efficacit̄
intelligeret: ponens digitos ad ignez lucer
ne accēse vsqz ad cōbustionem. sic dicit tē
ptationez. **Sextū** est cōcordia et fraternā
caritas. **Unde d̄r de sancta ecclia. i. Can. q̄ ē**
terribilis. s. demonibz ut castroz acies ordi
nata: qz. s. fideles sūt vniti inuicē. sicut exer
citus ordinat̄. **Et i figurā h̄ d̄r iudith. xv.**
**Qz filij israhel in simul vniti etsi pauci perse
quētes exercitū. Dolofernis** pene innūerābi
lem fugarūt: et viceit eum. **Et Grego. super**
Ezech. dicit. q̄ nō timet diabolus i nobis ab
stinentiā. vel vigiliā. vel paupertatem. et alia
h̄mōi. sed cōcordiā et caritatez quam in celo
seruare nesciuit.

Dicto de causa pec. S. vij.

cati interiori et exteriori. sequit̄ de alia cau
sa que est ipm peccatū. Contigit autē vnum
pc̄m eē causā alteri? s̄m q̄tuor genera cāz.
ut dicit **Tho. p̄ma sc̄de. q. lxxv.** Primo quidez
s̄m modū cause efficiētis vel mouētis. et p se
et p accidēs: p accidēs quidez. sicut remouens
p̄hibens. d̄r mouēs p accidēs. **Cum em̄** per
vnū actum pc̄i homo amittat grāz vel car
ritatē vel verecūdiā. vel q̄cunqz aliud re
bens a peccato. incidit ex hoc i aliud pc̄m.
et sic primū pc̄m est cā sc̄di p accidēs. **Per se**
aē. sicut cum ex vno actu pc̄i. homo dispo
nit̄ ad hoc q̄ aliū actum p̄h̄ez facili? p̄mit
tat. **Ex actibz em̄** causant̄ dispositōes. et ha
bit? inclinātes ad cōsiles actus. s̄m vō gen?
cause matēialis. vnū pc̄m est causa alteri?
inq̄tum p̄parat ei materiā. **Sicut** auaricia
p̄parat materiā litigioso. qd̄ plerumqz est de
diuitijs cōgregatis. s̄m vō genus cause fina
lis. vnum peccatum est causa alteri? inq̄tū
p̄pter finem vni? peccati aliq̄s cōmittit ali
ud peccatum. **Sicut** cū q̄s cōmittit simonias

p̄pter finem ambitōis. vel fornicatōez p̄pter
furtum. **Et qz** finis dat formā i moralibz. ut
sup̄ habitum est: ex hoc etiam sequit̄ q̄ vnū
pc̄m sit formaliter causa alteri? **In actu** eī
fornicatōis que p̄pter furtum p̄mittit̄. est q̄
dem fornicatio sicut materiale. furtum vō
sicut formale.

Titulus septimus de peccato.

De diffinitione peccati multiplici. Caplm. j.

De peccato primo vi dendum est de diffi

initione ei? qd̄ sit. **Ubi** notādū.
q̄ multiplex diffinitō dat̄ s̄m
doctores. s̄m d̄sas causas sc̄z
materialē vel formalē. efficiētē vel finalez.
Ex pte cause materialis seu materie exequē
tis seu exercētis pc̄m **Aug?** sic diffinit̄ pec
catum. **Est** dictū vel factum vel cōcupitū p̄
legem dei. seu cōtra legem eternā. **In** hac
descriptōne tagunt̄ duo. **Primū** est actus i
ordine ad instrumēta quibz actus ip̄e peccati
exerceit̄. cum d̄r dictū vel factum vel cōcupi
tum. **Nāz** instrumenta quibz exerceit̄ actus
pc̄i. sunt vel cor vel lingua vel man? **Nam**
aut cogitatōne. aut locutōne. aut opatione
p̄petrat̄. **Ubi** notādū. q̄ nulla priuatio vl
negatio est i genere p se. qz nō habz aliqua
quidditatez vel esse. sed reducit̄ ad genus af
firmationis. s̄m q̄ i nō esse. intelligit̄ esse: et
in negatione affirmatio. ut dicit p̄lus. quia
oīs priuatio p̄ habitum cognoscit̄. et remo
tio p̄ positionē s̄m **Tho. in. i. sc̄nt.** **Et** ideo in
dicta descriptōne. in dicto includitur nō di
ctū vel omissio dicti. **In** facto omissio facti.
In concupitō omissio cōcupiti. **Non em̄** ha
bet hoc dictum. inq̄tū est affirmatiue dictū
q̄ sit peccatuz: sed hoc habet a duobz. **Primo**
quidem ex parte voluntatis. scilicet inq̄tuz
dictum vel factum vel cōcupitum. est in po
testate voluntatis. **Secūdo** habet hoc ex par
te finis. inq̄tum est a rectitudine finis exi
ens. **In** his duobz cōuenit cum dicto affir
matiuo facto vel concupitō. etiam non dice
re vel non facere vl non concupire: quia si
militer est in potestate voluntatis. et a re
cto ordine finis exiens. **Unde** sicut actus est
in potestate voluntatis. et per hoc habet q̄
sit peccatum vel meritum: ita etiam negatō
actus. **Secundo** tangitur defectus regu
le dirigentis. cum subditur. **Contra** legē dei
vel legem eternam. **Nam** lex eterna seu dei.
primo et principaliter ordinat hominez ad
finem. consequenter hominē bene se habere
in his que sunt ad finē. **Et** ideo in hoc q̄ di
cit contra legem eternam. tangit auersionē
a fine. et omēs alias inordinationes.

296

¶ **E**tsi querat cum peccatū sit aliquid ex eo quod est contra rationes. quare **Aug.** in diffinitione p̄dicta nō posuit. peccatū eē dictū vel factū vel cōcupitū contra rationes. sicut dicit esse cōtra leges eternam. **Ad** hoc respōdetur. q̄ peccatū aliter p̄sideratur a p̄ho. aliter a theologo. **Na**z p̄hs considerat peccatū fm quod p̄trariat̄ rationi. sed theolog⁹ cōsiderat fm q̄ est offensa dei et contra deum. **Et** ideo **Aug.** ut theologus diffinit peccatū cōueniēt⁹ ex hoc q̄ est p̄tra legem eternā. q̄ ex hoc q̄ est p̄tra rationes. precipue cū in multis regulemur p̄ legē eternā que excedūt rationem humanā. ut in his que sunt fidei. hec beatus **Tho.** sup. ij. sen. di. xxxv. **Rajneri**⁹. **Et** quia peccatū ex dictis cōmittit̄ quatuor modis. s. cogitatione. locutione. opere. ⁊ omissione: ideo pius de⁹ exhortatur aīaz peccatricem ad penitētiā. quater inuitās ad reuerfionez dicens. **In** **Can.** Reuertere reuertere funamitis reuertere reuertere ut intueamur te. s. oculo pietatis et gratie. **Funamitis** interpretat̄ captiua. et p̄ peccatū homo captiu⁹ tenetur a diabolo. q. d. peccata oīa dimitte: et detestare que cogitatione. locutione. ope. et omissione p̄misisti. **Et** cū tunc reuertitur ad penitētiā: resuscitat̄ spiritualiter **Lazarus** quadrivuanus **Joh.** xj. **Dicti** quatuor dies sūt p̄dicti quatuor gradus. quib⁹ morit̄ anima. **Ex** parte foīe vel potentie deficiētis diffinitur sic. **Peccatū** est p̄uaricatio legis eterne. et celestū inobediētia mādatoy. **Et** est **Ambro.** i. li. de paradiso. **In** qua descriptione tangūtur duo. s. priuatio dirigētis in finez: et deordinatio ab ip̄o fine. **Et** p̄uatio dirigētis i finez ibi notat̄. cum dicitur q̄ peccatū est p̄uaricatio legis eterne. et hoc vel faciēdo qd̄ lex p̄hibet. vel omitteudo qd̄ lex p̄cipit. ex quo peccatū habet rationes mali. **Nā** siue i natura siue i morib⁹. de rōne peccati est p̄terire regulaz rationis. **Regula** autēz rationis qua cōstituit̄ mediū inter superflūū et diminutū. necesse est ut quedā res lecet et qdam statuāt. **Uñ** etiaz i ratione naturalī. et i lege diuina. vñ debent act⁹ n̄ri regulari: cōtinēnt̄ q̄baz p̄cepta negatiua et q̄baz affirmatiua. **Sicut** aī negatōni opponit̄ affirmatio: ita affirmatōni negatio. **Et** ideo sicut malū agere imputat̄ hōi ad peccatū. qz opponit̄ p̄cepto legis negatiuo: ita ip̄m bonū nec agē imputat̄ hōi ad p̄c̄m. qz opponit̄ p̄cepto affirmatiuo. **Secūdo** i diffinitōe peccati tāgūt̄ deordinatō ab ip̄o fine. i hoc q̄ d̄r celestū inobediētia mādatoy. **Ubi** nota. q̄ inobediētia accipit̄ duob⁹ modis. **Uno** mō sp̄aliter. s. qñ quis nō facit qd̄ p̄cipit̄. v̄l facit qd̄ p̄hibet̄. respiciēdo ad cōtemp̄tū p̄cipiētis vel p̄hibētis. **Et** talis inobediētia opponit̄ obedientie. q̄ est sp̄alis virt⁹. que respicit

autoritatem p̄cipientis vel p̄hibentis. **Secūdo** modo accipitur inobediētia generaliter. s. quādo quis nō facit quod precipitur. vel facit quod p̄hibetur. et hoc modo inobediētia comitatur om̄e peccatū. **Et** opponitur h⁹z mobi inobediētia obedientie. que cōcomitatur om̄ez virtutem. quod patet. quia quicunqz facit aliquem actum virtutis obedit. **Et** de hac generali inobediētia. intelligitur dictum **Ambro.** in sup̄dicta diffinitione fm beatū **Tho.** in. ij. sen. di. xxxv. **Et** sciendū q̄ illa duo que ponunt̄ in diffinitōe **Amb.** non sunt eadem ut videtur. sed distinguūtur dupliciter lex et mādatū. **Primo** quia cum sciendū vel cauendūz statuitur. tūc lex est. **Cum** autēz precipitur vel prohibetur p̄ceptum est. **Aliud** est autēz statui quod fit per legem. aliud iuberi quod fit p̄ p̄ceptū. **Secūdo** modo distinguūtur sic. ut lex dicatur i declinādo a malo. p̄ceptū vel mādatum i faciēdo bonū. **Dec** **Alex.** de aīa i. ij. p̄te sum. **Uñ** ps. **Cōfitemini** dño in cithara. i. in cōfessioe vocali. ⁊ i psalterio decē corday psaltere illi. i. i obfuatione decē p̄ceptoroy. **Figurat̄** aī trāsgressio decē mādatoy. p̄ illos decē leprofos. qui a longe stant⁹ clamauerūt: dicētes x̄po **Luc.** xvij. **Ihu** fili **Dauid** miserere n̄ri. **Qui** ab eo missi ad sacerdotes dum irēt mundati sunt. **Sic** per recognitiones peccati et p̄positū debitū cōfiteudi purgātur homines a lepra inobediētie. **Alio** modo diffinitur peccatū ex parte forme seu cause exemplaris a q̄ deficit. **Dictum** em̄ fuit **Moyfi** **Exo.** xxx. **Inspece** et fac fm exemplar qd̄ tibi i mōte mōstratū est q̄. s. p̄tinēt ad p̄structionem taber naclī. i. ecclīe. **Mons** aī x̄pm signat. et fm hoc diffinit̄ ab **Aug.** q̄ peccatū est appetere q̄ x̄pc̄ p̄temp̄sit. vel fugere ea q̄ x̄pc̄ sustinuit. **Qd̄** p̄bat p̄ ei⁹ oppositū dicens. **Nō** em̄ vllū peccatū p̄mitti p̄t. nisi dū appetit̄ q̄ x̄pc̄ p̄temp̄sit. aut fugiūt̄ q̄ ip̄e sustinuit. qd̄ est respectu tristiū ⁊ aduersoy. **Aliud** ē amoris seu cupiditatis. s. appetē q̄ x̄pc̄ p̄temp̄sit. qd̄ est respectu delectabilū. et aliud fugē aut timere q̄ x̄pc̄ p̄temp̄sit ē ⁊ hoc respectu penaliū. **Om̄e** aī peccatū (ut dicit **Aug.**) p̄cedit vel ex amore male inflāmāte. vel ex timore male hūily ante. **Sed** ⁊ timor p̄cedit ex amore. **Timet** ei⁹ q̄s amittē aliqd̄ qz illud amat. **Dec** **Alex.** in scda p̄te sūme **Rajneri**⁹. **Tercio** p̄ p̄c̄m p̄siderari ex p̄te potētie. vel cause sufficiēter impantis ⁊ p̄c̄m p̄plentis. **Et** sic diffinit̄ ab **Aug.** i. li. de duab⁹ aīab⁹. q̄ p̄c̄m est volūtas retinēdi vel p̄sequēdi. qd̄ iusticia vetat. et h̄r xv. q. j. **In** q̄ diffinitōne tāgūt̄ duo. **Primū** ē actus voluntatis. i hoc qd̄ d̄r. q̄ est volūtas retinēdi vel cōsequēdi aliquid. **Secūdo** tāgūt̄ defect⁹ rectitudinis. i hoc q̄ subdit̄. qd̄ iusticia vetat. **Et** sumit̄ h̄ iusticia. nō put̄ ē virt⁹

298

duos terminos. s. recessus a deo et accessus ab creaturam p conuersione inordinata. dicit dñs per Hier. ij. c. Duo mala fecit populus meus. Me dereliquerunt fontē aque viue: et foderūt sibi cisternas dissipatas que nō valent continere aquas. Ubi duo notāt. Primū discessio vel auersio a creatore. ibi. Me dereliquerunt. nō inutilē vel parū utilem: s; multum utilem quia fontē aque viue. Compatur autē de fontē triplici ratione. Prima est rōne eminentie q̄a sicut fons nō aliūde aquas habet sicut riuus. sed ex seipō: sic de a nullo aliquid boni habet vel recipit. sed ex seipō et p suā essentiam est infinitū bonū. Scdo rōne influentie: quia sicut fons riuus aquā influit. sic deus omīb; creaturis. ps. Dñe apd te est fons vite. Daurietis aq̄s de fontib; saluatoris. Tercio ratione efficiētie: quia sicut fons aquā viam tribuit. sic de nō est fons cuiuscūq; aque sed viue Jo. iij. Debiss; tibi aquā viam. Et in Can. Fons hortorū. ecclesia. s. est puteus aquarū viuentium que fluūt impetu de libano. s. a deo. Et tāuiua est ista aqua. q̄ i potantib; fontē faciat. Et ideo est multū desiderabilis. quia nō est aqua q̄ i potantes conuertat: sed ipsa conuertit i se potantes. qz fontes facit. Juxta illud. Aq̄ quā ego dabo ei fiet in eo fons aque salientis in vitam eternā. ait xpc samaritane Joh. iij. Secūdo tangitur illud malū peccati adhesionis. s. vel inordinata conuersio ad creaturā. ibi. Et foderūt sibi cisternas dissipatas q̄ nō valent continere aquas. Ubi ostendit defectus triplex. Prim⁹ quia nō sūt principales. et ideo a seipō nō sunt ut fons. Secūdo qz sūt detestabiles. q̄a dissipate. s. idola quib; adherent. et qz implere nō valent mente creatā. sicut nec cisterna dissipata p̄ impleri. Tercius quia sunt inutiles. quoniam continere non valēt aquas. et ideo nec recipere nec alijs influere. Et seruari nō possūt qz transitoria sūt.

Ex predictis patet. qz causa efficiens peccati est voluntas. Unde Aug. Peccatū vsq; adeo voluntariū est ut nullo modo sit malū s. malo culpe. nisi sit voluntariū. xv. q. j. §. ij. Et si arguatur cōtra. quia Dion. dicit. in iij. c. de diu. noībus. qz malum est preter intentionem et voluntatem. eoq; nullus intendens ad malū operatur. Respondet. qz malū dicitur esse p̄ter voluntatem per se. qz intendens ad malū per se operat aliquid. Sed per accidens malū potest esse voluntariū. dum s. aliquis extimat bonū quod est malū. v. cū apparet alicui bonū aliqd fm qd. cui est adiuncta ratio mali simpliciter. Vel p̄ dicit. qz malū est preter voluntatē. qz voluntas nō tendit i malū sub ratione mali. sed qz aliqd malum est apparens bonū: et ideo voluntas aliqñ appetit aliqd malū. bec. b. Tho. sup. ij. sen.

Ab hoc etiam facit qd ait Aug. xv. q. j. c. merito. ubi sic ait. Si diligēter inspiciatur. forte ipm peccare nemo velit. sed p̄ter aliud qd vult peccat. Omēs quippe hoīes qui sciētēs faciūt quod non licet. vellent licere. Et qz adeo ipm peccare nemo appetit p̄ hoc ipm sed p̄ter illud qd ex eo consequit.

De diuisione peccatorum. Caplm. ij.

De diuisione peccatorū

Sciendū qz lex modis p̄nt distinguere peccata abinuicē. Prim⁹ est ex parte reatus. Secūdo est ex parte gradus. Tercio est ex parte respectus. Quart⁹ est ex parte noīs. Quint⁹ est ex parte originis. Sextus est ex parte radicis. Et q̄tum ad primū scz ex parte reat⁹ sic distinguē peccatum. qz aliud mortale. aliud originale. aliud veniale. Que q̄tes diuisio nō est generis i species. cōratio est. qz species equaliter p̄cipiāt ratōez generis. ista autē nō equaliter p̄cipiāt rōnē peccati. ab qd pertinet qz sit voluntariū peccat⁹: sed est diuisio analogi in analogata. qd fm p̄t⁹ et posterius p̄fecte et imperfecte p̄dicatur de plurib;.

Sicut verbi gr̄a. Ens diuiditur i substantiā et accidēs. ens actu. et ens i potentia. de quib; p̄dicat analogice. Perfecte q̄te de ente i actum et de substantia. Imperfecte de accidente et de ente i potentia. qz minimū quod est de natura entis. est in ente i potentia et i ente p̄ accidens. Sic a fili diuisio p̄cti i mortale et veniale et originale. est sicut diuisio alic⁹ i p̄fectū et imp̄fectū. qz ratō peccati p̄ p̄t⁹ et p̄fectius inuenit i peccato mortali. i veniali vō p̄ posterius et imp̄fecte. unde minimū qd est de ratione peccati i aliq̄ actu est in veniali. Et hoc ipa nomina ostendūt: quia veniale non debet peccato. nisi fm qz aliquam imp̄fectione peccati habet. p̄ prius q̄ d̄ peccatū de mortali. tū q̄a mortale est voluntariū voluntate p̄pria. tū q̄a ab ultimo sine deordinat. tū qz ei debet pena eterna. P̄ctm ac veniale deficit a mortali i duob;.

primo qz nō ordinat ab ultimo sine s; aliq̄ mō a sine retardat. ordie ad finē suat. Secdo qz ei nō debetur pena eterna. sicut mortali. Peccatū ac originale deficit a mortali. ex p̄te illa qua p̄ctm habet rationem culpe. s. ex p̄te voluntarij: qz mortale ē voluntariū voluntate ipa illi i quo est vlt q̄ peccauit. S; p̄ctm originale ē voluntariū voluntate alteri q̄ ei i q̄ est. s. voluntate p̄mi parētis. Ade. bec. b. Tho. sup. ij. sen. dif. xlij.

Et quia dictū est qz ista diuisio est fm reatū. Sciendum qz reatus p̄rie non est aliud q̄ obligatio ad penam. Et mortale obligat ad penam eternam damni et sensus. Veniale ad penam temporales seu purgatorij. Originale tñm ad penā damni. nō sensus. i. priuatiōis dei visiois: nō ignis infernalis.

nō potest. qz nature est impossibilis. Respo
des ad hoc. q nō dicit homo peccare i deuz
ex eo qz eū in aliquo lebat: sed qz deo subtra
hit qd ei debet. Et q̄tum i ipō est ei? gloriā
minuit. q̄uis hoc facē nō possit. Tūc ḡ dicit
tur i p̄cto quis deū offendē. qn̄ in eo qd sibi
debet ei iuriat. Proximo etiā q̄s debet be
dificatōz q̄ beneficiētā q̄ hmōi. Qn̄ igit̄ hoc
non facit cū possit q̄ debeat. vel cum facit cō
traria his. dicit̄ peccare in proximo. Sibi
etiā debitor est. s. quo ad necessitatis colla
tōnem q̄ mūditiā. Unde qn̄ contraria facit
sibi necessaria subtrahendo vel peccāto. ubi
cum non alijs noceat in se peccat. ¶ Tertio
hoc idem pbatur contrarietate sic. Si ppo
situm i pposito: q̄ oppositum i opposito. S; p
virtutes quib; opponūtur peccata. homo or
dinat̄ i deū q̄ i primū q̄ i seipm. Quod patz.
Nam p virtutes theologicas homo ordinat̄ i
deum. Temperātia q̄ fortitudine ordinat̄ in
seipm. Iusticia aut̄ ad primū. Ergo p oppo
situm. Qui peccant in his que excedunt hu
manaz ratōnem. sicut sunt ea que sunt fidei
peccat i deum. Sicut hereticus. sacrilegus
q̄ blasphemus. q̄ hmōi. Qui autem peccat in
his in quib; quis ordinat̄ q̄ dirigē i seipm.
dicit̄ peccare i seipm: sicut patet in guloso
luxurioso. prodigo. et hmōi. Qui vō peccat
in his p que ordinat̄ ab alterū seu ad proxi
mum. dicit̄ peccare in primū: sicut patet i
homicida. fure. adultero. q̄ hmōi. ¶ Et no
tandū. q̄ ista diuisio seu distinctō sumitur
fm̄ id in qd̄ directe peccatur. q̄ pncipaliter
non psequenter. Verbi gratia. cum quis fa
cit homicidiū vel furtū q̄ hmōi. iste dire
cte q̄ pncipaliter peccat in primū eum le
tendo. Ex cōsequenti autē peccat in deū. qz
in hoc mādata ei? transgredit̄. Et in seipm.
qz occidit p p̄c̄m aīaz suam. Similiter qui
peccat in seipm. vt in gula. luxuria. q̄ hmōi
directe q̄ pncipaliter peccat in se. q̄ ex conse
quenti in deum. contra mandata eius faciē
do. Et sic qui peccat in deum. ex consequen
ti peccat in seipm. priuando se lumie gratie
et virtutib;. Et in primū aliq̄n p malum
exemplum vel alio modo. Dec. b. tho. p̄ma
scde. q. lxxij. q̄ sup. ij. sen.

Quarta diuisio peccati .S. iij.

toz est respectu nomis. Et sic diuidit̄ p̄c̄m
in delictū q̄ pmissū. siue in p̄c̄m omissionis
q̄ trāsgressionis qd̄ idem est. Quā distinctōz
ponit aug? in. q. leuitic. dicit̄. Qz peccatum
qd̄ dicit̄ delictū. est omīssio boni. quod etiā
ipm̄ nomē ostendit. Dicit̄ em̄ delictū. quasi
derelictū. Peccatum vō quod dicit̄ pmissū
est p̄petratō mali. Vel fm̄ magistrū senten.
in. ij. li. dist. xlij. Delictum est quod ignorā
ter fit. Cōmissum quod scienter cōmittitur
¶ **Ubi notandum qz hec distinctō fm̄ nomina**

s. delictum et pmissum. attendit̄ fm̄ p̄cepta
legis. ex quib; regulant̄ act? n̄ri. Inter ipsa
autē p̄cepta. quedā sūt affirmatiua. Qn̄ fit
p̄tra affirmatiua p̄cepta. dicit̄ omīssio. Qn̄
aut̄ fit p̄tra p̄cepta negatiua. dicit̄ pmissio
vel trāsgressio. Item quia p̄tra p̄cepta fit
q̄nq; sciēter. q̄nq; ignorāter. Si sciēter dicit̄
tur pmissio. si ignorāter dicit̄ omīssio. tho.
sup. ij. senten. ¶ Est autē sciendū qz paus est
omīssio q̄ pmissio. Ratō hui? est. qz cum fm̄
p̄m̄ tria sint in actib; virtutū. que req̄run
tur. s. scire. velle q̄ imobilit̄ seu firmē opa
ri. Ignorantia est p̄tra primum actū. s. scire
Omīssio p̄tra scdm̄. quāto. s. tenet̄ quis ali
quid velle q̄ non vult. Sic pmissio est p̄tra
opari. quāto. s. aliquis facit aliquid. ad qd̄
obligatur non facere. Et sic patet ex ipō p̄
cessu. qz prius ē omīssio q̄ pmissio. hec alex
an. ij. p̄t̄ sūme. Sed peccatum pmissionis
est grauius peccato omīssionis. scz pmissio
mali. q̄ omīssio boni. tū quia in peccato cō
missionis est maior deordinatō et effrenatio
voluntatis. tū quia maius nocentū vel
iuriāz facit (ceteris paribus) i peccato cō
missionis. tum quia magis contra iusticiā
Sicut patet p exempla. qz graui? est occide
re hominē. q̄ sibi in extrema necessitate nō
subuenire: et deum blasphemare q̄ eum nō
honorare tempe debito q̄ hmōi. ¶ **Notāduz**
etiā. qz peccatū omīssionis alicui? boni. pro
eo tpe alicui imputat̄ ad culpā. qn̄ nō facit
quod debet. s. eo tempe quo debet. Cui? ratō
est. quia omīssio boni opponit̄ p̄cepto affir
matiuo. quod licet obliget semp. non tamē
ad semp. Verbi gratia. non obligat̄ homo
qz semp actu insistat parentib; honorandis.
Sed tamē semp obligat̄ qz tempe debito ho
nozet parētes. Tādiu ergo durat peccatum
omīssionis. q̄ diu durat temp? quo obligat̄.
ad quod obligat̄ p̄ p̄ceptum affirmatiuum
¶ Quo trāseūte tpe. trāsit actu p̄c̄m q̄ rema
net reatu. Et iterū redeunte tempe tali. ite
rat̄ omīssio. Sicut em̄ trāseūte actu virtu
tis. remanet meritum p̄emij: ita trāseūte
actu peccati. remanet reat? pene. hec. b. tho
super. ij. senten. dist. xlij. ¶ Si autē queratur
¶ **Utrum in quolibet peccato sit aliquis act?**
Respondet̄ qz quidaz opinati sunt. qz in om
ni peccato est aliquis actus. vel interior. s.
actus volūtatis: sicut cū aliquis nō dās ele
mosinam peccat. qz vult nō dare. q̄ sic ibi ē
actus interior volūtatis. s. velle nō dare. v̄
etiā aliquis actus exterior. siue ille actus
exterior sit simul cum omīssione: puta. cum
facit aliquid quo retrahitur ab actu debito
sicut cum aliquis ludit: et propter hoc di
mittit ire ad ecclesiā. Siue ille act? sit p̄ce
dens omīssionē. vt cū aliquis impeditur ne
surgat ad matutinas. quia nimis vigilauit

materiales. Sic enim radix arboris est per quam
 arbor nutrimentum sumit. et per quam arbor con-
 ualescit et crescit. et per quam arbor proficit et fru-
 ctum producit. Sic secundum haec tria a simili ex qua
 libet harum radicum peccatum incipit. conualescit
 et fructum producit. Ex eo enim peccatum incipit
 ex quo homo ad peccatum inclinatur. Hoc autem
 est bonum intentum. ad quod peccator inordinate
 peruertitur. Nam bonum quod habet rationis finis
 mouet efficientem et appetentem. Et ideo radix
 peccati in nobis dicitur passio vel pronitas ad
 peccandum. que ex corruptione originalis con-
 sequitur. Unde passio que est radix peccati
 sic distinguitur. Quia vel est passio secundum incli-
 nationem appetitus. in id quod est ultimum finis
 bonorum commutabilium. sicut est homo. Et secundum
 hoc ponitur prima radix peccati ab augustinus. que
 est amor sui inordinate. que causa est omnis
 peccati. Secunda radix omnis peccati est timor. Hu-
 ius ratio est. quia ex eo quod aliquid inordinate
 diligit et male. omnia impediunt illud male
 timens. Et sic omne peccatum peccat. vel ex in-
 ordinate appetitu alicuius boni. vel ex inordi-
 nata fuga alicuius mali. Sed utrumque horum re-
 ducitur ad inordinatum amorem sui. Cuius ratio
 est. quia propter hoc homo vel appetit inordi-
 nate bona. vel fugit inordinate mala. quia
 inordinate amat seipsum. Quod enim aliquis appe-
 tat inordinate bonum temporale. vel fugiat inor-
 dinate malum temporale. non est nisi ex hoc quod
 seipsum inordinate amat. Quod patet ex hoc. quod
 amare aliquem non est aliud nisi velle ei bonum
 quia ergo amat seipsum inordinate. inordina-
 te vult sibi bonum aliquod. Vel etiam pas-
 sio inordinate inclinans appetitum hominis. in
 ea bona que propter finem ultimum commutabili-
 um. propter homines queruntur. Et hoc tripliciter. Primo
 quod vel talis passio est inclinans appetitum inordi-
 nate in bonum utile. ut diuitias et honorem. De qua
 apostolus. i. ad thimo. vi. Radix omnium malorum est
 cupiditas. Et sic est tertia radix. scilicet cupiditas.
 Vel est talis passio que inclinatur inordinate appe-
 titum in bonum delectabile. et sic erit quarta radix
 peccati. scilicet cupiditas oculorum. circa bona exter-
 riora in usu ordinata. Et haec cupiditas est
 duplex. Una que ordinatur ad seruatum spiritus per
 generationem. et haec dicitur dicitur cupiditas
 carnis. ut in ueneris. dicitur etiam luxuria.
 Alia cupiditas est que ordinatur ad seruatum
 individui. Et talis dicitur cupiditas oculorum
 solum. sed secundum apprehensionem cuiuscumque appren-
 sione siue virtutis. ut in cibis et alijs delectabilibus
 sensibus. Tertio passio inclinatur appetitum inor-
 dinate in bonum opinabile vel honestum. Et sic
 erit quinta radix. scilicet superbia. circa bona secundum
 opinionem. ut honorem. dignitatem et huiusmodi. haec. b.
 tho. sup. ij. sen. di. xlij. Et prima secunda. q. lxxvij
 Possit etiam dici sic ut in auctoritate ipsa. 70.

superposita. exprimitur tres ultime radices peccati
 In cupiditas carnis. notatur inordinatus appeti-
 tus in bonum delectabile ut in cibis et ueneris et huiusmodi.
 In cupiditas oculorum appetitus inordinatus in bo-
 num utile. ut diuitias et honorem. quod alibi dicitur cupi-
 ditatis. Tercium. scilicet superbia. alibi exprimitur non oportet.
Sexta diuisio peccatorum. §. v.
 rursus est ex parte originis. In uero greg. xxx. li.
 mora. dicitur quod septem sunt capitalia uel principa-
 lia vitia. ex quibus omnia alia oriuntur. scilicet inanis
 gloria. Inuidia. Ira. Accidia. Auaritia. Gula.
 Luxuria. Et super haec omnia quasi regina et mater
 est superbia. Et circa ista capitalia uidebatur sunt
 tria. scilicet conuenientia. numeri sufficientia. et differē-
 tia. Quartum ad primum sciendum. quod omnia praedicta ca-
 pitalia. dicitur quasi a capite deriuata. quod capi-
 ta sunt multorum uitiarum. et in hoc conueniunt. Dicitur
 autem uitiu capitale a capite per similitudinem. Ca-
 put enim tripliciter sumitur. Primum sumitur caput pro
 membro corporis. et sic sumitur. i. cori. xj. Ois uir
 oras aut prophetas uelato capite. deturpat ca-
 put suum. Et caput est quoddam membrum aialis quod est
 corporis principium. ideo secundo caput dicitur omne princi-
 pium. secundum illud. Tere. iij. Dispositi sunt omnes lapides
 factuarij in capite omnium platearum. i. in principio.
 Tertio caput significat principatum uel ducatum recto-
 ris. Et huiusmodi ratio est. quod sicut omnia alia membra cor-
 poris a capite quodammodo reguntur et ab ipso or-
 dinantur: ita exercitus a duce regitur. et ab ipso or-
 dinatur. Et hoc modo sumitur Amos. vj. Capita
 populi popatice ingredientes domum israel. Capita
 uocat principes et rectores. Et secundum haec tres
 proprietates capitum uitiu capitale potest dici quod ca-
 pite plectitur secundum augustinus. ut sacrilegium. furtum. ho-
 micidium et huiusmodi. Et hoc modo uitiu capitale. id est
 quod mortale. id est dignum morte seu decapitatione
 Non enim infligitur ista pena mortis in iudicium nisi
 pro mortali. sed sic non accipit greg. in dicta nuer-
 ratione. Secundo modo dicitur capitale. quod est principium
 aliorum peccatorum. ex quo plura alia oriuntur. et secundum
 hoc greg. vitia capitalia principalia notat.
 Tertio dicitur capitale uitiu ad quod vitia alia or-
 dinantur. Nam princeps est caput exercitus. ad cuius
 bonum totus exercitus ordinatur. ut dicitur. xj. Me-
 thaphi. Et per hunc modum illud uitiu ad quod alia
 ordinantur. dicitur capitale. In greg. in mora. ubi
 super. Elitia capitalia sunt quasi duces. et vitia que
 ex eis oriuntur. sunt quasi exercitus. Dec. b. tho. su-
 per. ij. sen. di. xlij. et in questionibus de malo.
 Quartum ad secundum. scilicet numeri sufficientiam. qua-
 re. scilicet septem et non plura nec pauca sunt. Pro
 huiusmodi declaratione sciendum. quod omne peccatum pe-
 ccat. vel quia appetitus inordinate appetit
 bonum. vel quia inordinate fugit bonum. que
 duo sunt eiusdem rationis. scilicet appetere bonum in-
 ordinate. et fugere oppositum inordinate. scilicet
 malum. Verbi gratia. Sicut gulosus inordinate
 appetit cibum. et inordinate fugit tristitiam: quod
 ex absentia ciborum causatur. Et simile in alijs

capitalibus. Et sic vitia capitalia possunt conueniēter distingui. sicut differētia boni et mali: ita quod ubique aliqua specialis ratio appetibilis vel fugibilis est: ibi est unum vitium capitale. Et est etiam sciendum. quod bonum ad se attrahit appetitum. Sed quod appetitus refugiat aliquod bonum. hoc est secundum speciale rationem desiderata circa hominem bonum. ut quia laboriosum vel impeditiuum delectationum corporum.

Primo igitur dico. quod omne peccatum procedit ex hoc. quod appetitus inordinate appetit bonum. Et hoc quidem bonum potest esse triplex. scilicet vel bonum mentis. vel bonum corporis. vel bonum rei exterioris. **Primo** igitur appetitus inordinate appetit vel querit. bonum mentis honestum quod est bonum imaginatum. scilicet excellentia glorie vel honoris. Et ad hoc ordinat ut eius principium superbia. vel inanis gloria. **Secundo** appetitus appetit bonum corporis. quod est bonum delectabile. Et hoc bonum vel pertinet ad conservandam individui. quod est cibus: et ad hoc ordinat gula. Vel pertinet ad conservandam speciei: sicut est in venereis. et ad hoc ordinat luxuria. **Tertio** appetitus inordinate appetit bonum utile. scilicet corpori. ut divitias. et ad hoc ordinat avaritia. Et sic quatuor sunt vitia capitalia ex parte appetitus inordinate appetitis bonum. scilicet superbia vel inanis gloria. respectu boni honorabilis. Avaritia respectu boni utilitatis. Gula respectu boni delectabilis secundum gustum. Vel luxuria respectu boni delectabilis secundum tactum. **Secundo** appetitus humanus inordinate fugit bonum aliquod. secundum aliquam speciale rationem: puta. in quantum illud bonum est impeditivum boni inordinate cupiti in seipso. Et ubi gratia. Sic bonum spirituale impedit quietem vel delectationem corporalem: et sic est accidia. quod nihil aliud est quam tristitia de aliquo bono spirituali. puta est impeditivum boni corporalis. quod appetens in seipso inordinate cupit. **Secundo** appetitus inordinate alicuius bonum refugit in alio. secundum quod bonum illius impedit propriam excellentiam in seipso. et sic est invidia: que est dolor de alieno bono. in quantum apprehendit. ut diminutivum proprie excellentie. **Tertio** non solum aliquis refugit vel odit malum in alio: sed etiam contra bonum eius insurgit. ipsum repellendo. et sic est ira: que est appetitus vindicte. qua aliquis impugnat aliquem contra rium agendo. **Dec. b. tho. sup. ij. sen. di. xliij.** et in questionibus de malo. **Etiam** ad tertium principale. scilicet differētia capitalium a radicibus. Sciendum quod ipsa vitia. ita dicuntur capitalia. quod non dicuntur radices. Et ratio huius est. quod hec est differētia inter capitale et radicem: quod capitale est quoddam peccatum. radix autem peccati in quantum radix. non est peccatum.

Hec septem vitia capitalia. figurata sunt per septem gentes seu nationes. **S. vi.**

nes. que habitabant in terra promissionis. secundum magister in. ij. sen. Et hugonem cardinalem super psalmum. Ipsa enim terra promissionis affluens lacte et melle. signat humanam naturam in genere. vel animam quolibet in particulari. in statu innocentie et iusticie: que utique affluebat lacte puritatis et melle consolationis celestis. Sed per primorum parentum transgressionem. postea inhabitata est et possessa. a septem nationibus. id est vitijs capitalibus. Obtena autem per christum de victis vitijs. est postea inhabitata per tribus duodecim israel. et leuitica. id est per septem virtutes et sex opera misericordie corporalia vel spiritualia. que reperiuntur in veris fidelibus. Quod bellum christus notavit. cum ait Luce. xj. Si fortior illo superveniens vicerit eum. univertsa arma aufert etc. Fortis in malitia dyabolus. qui castrum seu atrium mundi tenebat in pace. quasi nullo ei resistente: et hoc cum septem his nationibus. id est vitijs. Superveniens fortior christus vicit eum. et abstulit ei arma sue malicie. ea detegenda. Et hoc bellum et victoriam notat psalmus. psalmo. xliij. dicens ad dominum. Manus tua gentes dispersabit. plantasti eos. afflixisti populos. et expulisti eos. Ubi ostendit in ipso bello tria.

Gratia christi operata. ibi. Manu tua. gen. di. Justicia animi reformat. ibi. plantasti eos. Malicia penitentia evacuata. ibi. afflixisti.

Etiam ad primum sciendum utique. quod per nos non possemus superare unam minimam temptacionem. nec eicere a nobis unum peccatum. Sine me (ait salvator) nihil potestis facere. Jo. xv. Et ratio est: quia cum peccatum mortale sit defectus quasi infinitus seu iuria. quia contra deum bonum infinitum. Et homo sit virtutis finitum: non potest finitum attingere ad infinitum. nisi adiunctum infinito. et hec est gratia christi. que est quasi infiniti valoris. Unde apertius. Iustificati gratis gratia ipsius etc. id est iusti facti. expulsis peccatis. Sicut ergo Josue seu iesu naue. dux populi dei ipse fuit. qui transiit iordanem devicit et prostravit illas septem nationes. et tradidit tribus israel terram possidendam. Sic ihesus noster mediante baptismo. ubi dimisit virtutem sue passionis. expulsis omnibus capitalibus vitijs. tribus virtutum infundit in genus humanum. seu animam quolibet eum sequentem per fidem. ut possideat statum quietum et suavem. Et hoc est quod dicit psalmus. Manus tua. Brachium dei dicitur pater. secundum illud psalmus. Fecit potentiam in brachio suo Luce. j. quia ab ipso procedit filius sicut manus a brachio. Dicitur dicitur spiritus sanctus. secundum illud. Si in digito dei eicio demonia etc. Luce. xj. quod procedit a patre et filio. sicut digitus a brachio et manu. Sed manus frequenter in scriptura dicitur filius. quia sic procedit a patre. sicut manus a brachio. Et quod sicut per manum.

Supra
posita...
cupiscit...
bonum...
cupiscit...
vile...
Tercium...
capitulum...
ex per...
ta...
na...
Tercium...
uruna...
bia...
f. co...
Quia...
na...
et multum...
vitiu...
no corp...
aut p...
ni. Et...
is p...
fm illud...
ary i...
i caput...
e huius...
a capite...
ita ex...
Et hoc...
p...
cat p...
ars cap...
lectur...
ni s b...
ortale...
n i...
etal. s...
Secundo...
p...
m...
d...
f. Na...
i...
bi. Et...
at...
s...
vel qua...
i...
s...
nate...
i...
sentia...

304

quis opaf. ita omnia p ipm facta sūt Job. j. Man' ergo dei. i. dei fili' incarnatus. supue niens in mūdū. gentes vitioꝝ vicit. dyabolū cū septē capitaneis vitioꝝ. que vitia dicunt' gentes. quasi gebēne. i. inferno debite. quia p ipā hō trahit' inferno. disperdit ac' & destruxit. i. ad nihilūz deduxit. merito sue passionis. doctrina sue eruditōnis. & exēplo sue pfectissime puerfatōnis. Ipa aut' interpretatō nominū illarū gentiū. ostēdit pprietates ipsoꝝ vitioꝝ. De ipis autē nominib' gentiū dicit' Deut. vij. Cum introduxerit te domin' deus tu' in terram quā possessur' ingredieris. i. in illum statū iustitie repate. et deleuerit gentes multas coram te. q. d. dominus hoc faciet non tu. etheū. gergeseum. amorreum. chananeum. pherezeū. eueum. & iebuseū. pcuties eos vsq; ad interitūdem. Non inibis fedus cum eis. vt. s. etiā motib' ipsoꝝ capitalium venialiter acquiescas: sed vsq; ad pmas radices psterne. Per etheū qui interpretat' stupens vel formidās. signatur iuidia que formidat felicitatem alienaz & tolet. Ante Seneca. Utinam inuidi oculos ubiq; haberent. vt omniū felicitate torquerent. Dicitur ethe' stupens. i. admirās. quia inuidus quodlibet bonū etiāz puū admirat' in primo cui iuidet. tanq' sit multuz excellēs. Ante poeta. Fertilior est seges alieno semp in agro. Uicinūq; pecus. grauid' vber habet. Et stupens etiāz dicit'. qui ob frigiditatez dentiū (vt cū pmedunt' acerba vne et hmoi) nō potest bene comedere. Sic inuidia facit sibi insipida bona alioꝝ Amos iij. Ego debi vobis stuporez dentiū in cūctis vrbib' vestris. Dedi. id est pmissi habere. ac etiā ratōne pene illi' afflictōnis inuidi. hoc dat deus in punitōz. Per gergeseū qd' interpretat' colonū eiciēs. vel aduena appropinquās. signat' supbia vel inanis gloria. Dec em' supbia eiecit dyabolū de celo. & hominez de paradiso: qui erāt coloni illoꝝ locoꝝ. Dicitur etiā aduena. qz quāto sua mente cogitat deo appropinquare. i. exaltari. tantomagis elongatur a deo Job. xx. Si ascenderit vsq; in celum superbia ei'. et caput ei' nubes tetigerit. quasi sterquiliniū in fine pdecetur. Per amorreum qui interpretat' amaricās. signat' accidia. que facit hōiem amaricari ppter laborem boni opis. Sicut gaudium spūale consolaf animam: ita tediū de bono diuino agendo fastidit & in horrorem ducit ad Heb. xij. Videte ne quā radix amaritudinis sursū germinās ipebiat. Per chananeū qui interpretat' lapides colligēs. vel p motus intelligit' ira: que p mouet totū hōminē ad appetitū vindicte. & colligit lapides ptumeliarū & detractionū & pentionum. in mente sua pciendo. ad offendendum alios

verbis suis Eccl. xvij. Qui voluit lapidem s. proiciēdo contra aliquē ptumelias reuert' ad eū. qz sibi etiam fit iuria in verbis & factis. Per pherezeū qui interpretat' disseminatō signat' luxuriosus. qui nō curat vbi semē spargat: sed passim & indifferēt' dicit. v. Equi amatores in femias & emissarij scēi sūt. vnusquisq; ad vxoꝝe pxiimi sui hūnniebat. In veteri lege q' paciebat fluxū sāguis imūdus iudicabat. nec ad templum dei (qd' signat ecclesiā militatē) potest accedere vel triūphantē. Per eueū q' interpretat' ferus vel pessim'. signat' auaritia. q' facit boiez feram pessimā. deuoratrice sui pxiimi: adeo q' nō misere' amioꝝ & pxiinoꝝ Eccl. x. Nihil iniquius q' amare pecuniā. hic em' aiaz suam venalem habet. Per iebuseū qui interpretat' p sepe. signat' gula. que semp velle esse ad mensā: sicut aialia bruta ad presepe. Na. v. Et qui p surgitis mane ad ebrietatē sectandaz &c. Et interpretat' pculatō. quia aia saturata calcauit fauū. Scdm qd' notat' i p dīcto psalmo. est iusticia reformata. buz dicit' plātafi eos. s. filios isrl'. Ad lrām dicit' plātaffe. qn' de nouo induxit in terraz pmissiōis. Et sicut plāta cū noua est sepe irrigat' vt pualescat: ita deus illū populū suū de nouo introductū in terrā pmissiōis miraculis plurimis irrigauit. et bonis vārijs fecūdauit. Moraliter aut' filij israhel sūt virtutes et boni mores. quos deus animabus conuersoꝝ infundit. Nam vt dicit ambro. Cum renūciat' improbitati. statim asistitur virtus. Egressus em' malicie virtutis operat' ingressū. Eoēq; aditu quo vitium excludit' inocētia copulat'. Has aut' virtutes vt firment' & crescant deus spūalib' pso latōnib' irrigat vt fructū faciant. Ego (ait ipse deus p hieremiā) plātaui te vineā meaz electam. omne semē verū. s. virtutum posui ibi. Terciū notatū. est malicia euacuata et hoc p penitētiā. bñ dicit'. afflixisti populos & expulisti eos. Populus dicit' illas nationes gentiū. que signat' vitia vt dictū est. Affligit aut' p penitētiā. Nā gulosus dum dolet & penitet vere de gula. affligit se mēte et corpore ieiunādo & abstinēdo. Luxurios' penitens tristat' de vitijs ppetratis. et affligit se ptenendo. Sic modo suo auarus. supbus et alij. Dicunt' autem hec vitia gentes quasi gebenne debita. quia deducunt ad gebennā. Sed ex afflictōne penitentie excludunt' de terra pmissionis. i. de anima. Ante magdalene se affligēt' in penitētia. quod si gurabat etiā vngētū secū ablatū. dictū fuit Remittū tibi peccata tua Luce. vij. Et p afflictionē penitētie factū fuit. vt xp̄c eicēt septēz demonia ab ea (vt dicit' Marci. vlti) id est septem vitia capitalia.

305

De nocumentis peccati mortalis que sunt vigintitria. Capitulum tertium.

Effectus seu nocumēta peccati mortalis colligendo summatim notabim⁹ vigintitria. Que cum magna mala sint. cogit peccator clamare cum p̄s peccate sed penitēte. Misere mei de⁹ fm magnā misericordiā tuā. Magna est misericordia dei erga hominē increādō. qz de non ente qd est magna miseria facit esse. qz tā nobile esse debet. qz ad ymaginē qz similitudinē suā. Magna etiā misericordia dei ī gubernādo hoīez. et puidendo omību suis necessitatib⁹: sed magna p excellētiā. qz maxima est educēdo peccatōre de lacu peccati. qz de luto fecis. d tenebris inferni. ad lumē celi. Et ppter hoc efficiēdū de celo venit ad terras. qz sustinuit passionē. Ideo autē misericordiam postulare debet peccator. poti⁹ qz aliud: qz misericordia habet p obiecto miseria qz ipam leuat. Nō potest autē esse maior miseria qz peccm. Cōducit em̄ tandē ad sumam miseriā. p̄trariā pfectissime felicitati. Unde in figurā decē leprosi. designātes transgressores decem pceptoz. clamabant ad ihm. Misere nostri domine fili David Luce. xvij. Et chanaana pro filia sua dōmoniacā. signāte aīaz possessā a dyabolo. Misere mei qz. inquit. Filia mea male a demonio vexatur. Vexat autē aīa a peccato multiplici malo. Et in vite hui⁹ puerlatōne. qz ipius aīe sepatōne. Et in ipius collatōne. Et in vite quīdem puerlatōne miseriā patitur et vexatur in triplici differentia bonozum. s.

In bonis temporalibus.

In bonis naturalibus.

In bonis spiritualibus.

Et bona quidē tempora §. i. lia. et si mīma sint respectu alioz. tñ bona sūt a deo. Et ut dicit phus. organice deseruiunt felicitati. i. istrumētaliē. qz sūt tāqz media ad pficiēdū aliqua opa vtuosa. Sunt autē hmōi tripartita. scilicet diuitie seu substantia temporalis. Honorificētie seu glia mūdiālis. Presidētie qz libertas hūanalī. Diuitias quidē siue naturales. ut possessiones aīalia victualia qz hmōi. ac etiā diuitias artificiales. ut pecunie argēte. auree vestes qz hmōi. dñs tribuit. ut mebiātē eaz fideli dispēsātōne qz sibi meref vitā eternā. Sed si qz eis abutāt. vel alē eaz largitōrē offēdat p peccm. frequēter eas amittit unde ad magnā miseriā qz vexatōnez deueniat. Sic egiptijs ppter peccm suū. iurias videlicet qz offēnsiones quas hebreis īferēbāt: ablata sūt eis vasa aurea qz argētea. qz plures eoz diuitie. dño hebreis illa pcedente. ut habet Exo. xj. Israhelitis autē ydolatrātib⁹ in terra pmissi

onis. ppter peccm eoz clausū est celū annis trib⁹ qz mēsi⁹ sex. Unde magnā penuriā cretendū ē indubitātē ibi exortā. Et itēz alē sub heliseo ppheta tāta fame samaria opprēsa est. ut matres pmederent filios. ut h̄. iij. Reg. vij. qz etiā quottidie talia flagella ppli patiunt ppter peccata ipoz. Bonū honoris et glorie multū appetitur. Unde qz aug⁹. de ciui. dei dicit. allegans ciceronez. Honos alit artes quiqz gloria ad studia accedunt. Et ppter hanc psequendā. antiqui romani ad inūera qz imensa pericula qz labores se exposerūt. Et hoc esse mai⁹ bonū. s. habere bonam famā: salomon ostendit magisqz diuitias habere: dicens. Meli⁹ est nomē bonum qz diuitie multe. Unde qz sancti viri hāc conseruare qz augere nitunt. nō ppter se: sed ad primozum hebificatōnez. ppter quod dicebat ap̄tus. Expedit mihi magis mori. qz ut gloriā meam quis euacuet. S; qz bonū istud p peccatum tollitur vel diminuitur. Unde qz salomon sapientissimus. quē ppter famā virtutis qz sapiētie. oīs terra desiderabat eū videre. Cui etiā dixit regina sabba. ad eum veniens de finibus terre. vicisti samam virtutibus tuis: ppter peccata lasciuie sue adeo sibi gloriā et honorem minuit. ut etiā d sui salute dubitaretur. De quo etiā dicit sapiens Eccl̄i. xlvij. Debisti maculam ī gloria tua qz. Sic et magdalena quātūcunqz esset genere nobilis. diues et pulchra: ppter lasciuias suas ita famāz attriuerat. ut diceretur peccatrix. Potestas quoqz. qua qz alijs p̄est. bonū est non parū a domino cōcessum. fm illud Sapi. vij. O iudices data ē vobis potestas a domino qz virtus ab altissimo. Et in hoc habent quandā similitudinez cum deo specialē. p̄ticipantes diuināz potestātē. ut sicut de⁹ omību p̄est qz omnia regit: ita presidētēs in mundo quibusdā p̄minēt qz eos regunt. unde qz dij aliquando vocant. ppter quod dixit dñs moysi Exo. vij. Cōstitui te deum pharaonis. Nec autēz potestas et dominium frequēter p peccata tollitur Unde qz Nabuchodonosor ppter supbiam suam ablatum fuit sibi regnū ad tempus qui erat monarcha mūdi: voce emissa de celo dicente. Transijt a te regnum tuū. qz ab hominib⁹ eicieris. qz cū bestijs habitātō tua. S; qz baltasar filius eius. ppter peccata sua ex toto amisit ipsum regnum. ipso interfecto a ciuro rege p̄sarum et bario: capta babilonia. Sic et septē natōnes que habitabant in terra pmissiōis. amiserūt terras suas. ipis infectis cū regib⁹ suis a iosue cū exercitu suo s. israhelitar. qz p eis ipis israhelite possederūt Unde qz cū dñs pmitteret illam terrā se daturū semī abrahe: qz ratōz assignās qz tūc non babat ipi abrahe: subdit. Nōdū p̄plete

300

sūt iniquitates eorū. Gen. xv. i. nondū ascende
rūt ad tantā malitiā. q̄ abhuc mereant̄ p̄de
re illa dominia. Insuper et ipsi iudei possessā il
lam patriā fertilē et gratiosā. p̄pter peccata sua
p. lxx. ānos amiserūt. trāslati ī captiuitatez
babilonicā. cū rege suo sedechia. iij. Reg. vl
tīmo. Et demuz reuersi grauiora p̄petrātes
et dei filiū interimētes. post maximā stragē.
amissa omni dignitate regali et sacerdotali:
captiuitati et venditi in seruos dispersi sunt
p̄ vniuersū orbem. Libertas utiqz magnum
bonū extimā. Nō em̄ bene p̄ toto libertas
vendit̄ auro. Sicut ecōtra fuit̄ est maxia
miseria. Or̄ p̄ peccatū inducta est seruitus.
Ante ambro. Nō esset hodie seruitus. si ebrie
tas nō fuisset. dis. xxxv. sexto die. Et loquit̄
de cham. q̄ ex eo q̄ derisit noe patrē suū. quē
p̄pter ebrietatē vidit nudatū. malebictōez ser
uitutis ab eo accepit in genere suo. Pecca
tor seruus etiam efficit̄ d̄yaboli et peccati Jo.
viii. Qui facit peccatuz seruus est peccati.
Male ergo veratur homo a demonio pecca
ti. cum de magnis dignitatibz deuoluat̄ ad
magnas miserias. p̄pter quod clamare cogi
tur. Miserere mei vel nostri.

Bona autem naturalia. S. ij.

tripertita sunt. videlicet.

1. Familia parentalis.

2. Consistentia corporalis.

3. Potentia animalis.

Familia parentalis sunt p̄pinq̄. preci
pue filij. qui cum sint de substātia patris et
matris. rātionabiliter dicuntur bona natu
ralia. Et hoc bonum cum nō habeat̄. multū
desideratur. etiam a p̄obis viris. Sicut pa
ter in ysaac. orante pro cōceptu rebecca vx
oris sue. Et abraham de hoc domino pie cō
querenti euz dixit. Ternacul⁹ meus heliezer
iste damascus erit heres meus. mihi autem
non debisti semen. Et cum habetur. multuz
amatur p̄seruatō vite eorum et sanitas. Et
ratio hui⁹ esse potest. quia naturaliter vnū
quodqz appetit p̄petuari quātū possibile est
cognoscit autem quilibet experientia docēte.
quia in se diu p̄manere nō potest. cum mor
talis sit et corruptibilis. et cū filius sit de sub
stantia parentū. dum sunt et viuūt filij. sic ī
eis et per eos vitent̄ p̄manere. et perpetuari
per successiuam ex eis generatōnem. S3 cer
te filij p̄pter peccata parentum quādoqz ex
hac vita subtrahunt̄. aliquando diu et gra
uiter infirmantur. Exemplum ī dauid. cui
dictum fuit a nathan. quia blasphemare fe
cisti nomen domini. idcirco morietur filius
tuus. qui. s. fuerat natus ex bersabee. quod
et factum est. ut habetur. ij. Reg. xij. Sic et
helij sacerdos. qui peccauerat in non haben
do curam de filijs ophym et phinees. audito
q̄ filij eius in bello mortui essent et occisi. et

archa domini capta a philisteis: ex dolore
cecidit retro. et fractis ceruicibus expirauit
ij. Reg. iij. Quis fm̄ leges humanas. fili⁹ nō
debeat aliquo modo occidi pro peccato pa
tris. etiamsi cōmisisset crimen lese maiesta
tis: sed alijs penis puniri potest. ut amissio
ne honorū. rerū tempalū et patrie: tū in iu
ditō dei et fm̄ legē suā. etiā morte corporali
punire filius pro patre. Nec ex hoc fit iniu
ria vel iusticia filio. quia omnes sum⁹ et iusti
et iusti debitores mortis. quo ab deo. p̄pter
originale peccm̄. Sed quo ab aīa seu penā
īferni vel purgatorij. utiqz firma manet sen
tentia d̄ni illa. Eze. xvij. Fili⁹ non portabit
iniquitatē patris et ecōuerlo. **Consistentia**
corporalis seu conseruatō vite corporalis. q̄tuz
amet̄ p̄cipue cū sanitatē ei⁹: quilibet expie
in seipo. ut induci non oportet at illud qd̄ sa
than dixit d̄no Job. i. Pelle p̄ pelle. et cūcta
que habet hō dabit p̄ aīa sua. i. vita p̄seruā
da. Propter hoc tempe pestis vitant̄ etiam
p̄sanguinei ne inficiāt. querūt diligētissime
medici. sumūt potōnes amarissime. vltiōes
et incisiones sustinēt. varia tormētōz gene
ra ac malefactores paciunt̄. et multa illicita
p̄petrant̄. ne vita p̄bat̄. s3 ut dicit̄. extra. de
pe. et re. cū infirmitas. Infirmitas corporis. nō
nūquā ex infirmitate ani p̄cedit. dicit̄ d̄no
languido q̄. s. iacebat ī porticu piscine. Ecce
sanus fact⁹ es. vade et noli ampli⁹ peccare ne
deteri⁹ tibi aliqd̄ p̄tigat Jo. v. Et exēpla pa
tēt. Et de ezechia rege iuda. q̄ egrotauit vltqz
ad mortē. Isa. xxxviii. et hoc p̄pter peccatū ī
gratitudis vel supbie. de victoria habita seu
liberātōne ab exercitu sennacherib. Exēplū
etiā ī maria sorore aaron. que effecta est le
prosa p̄pter murmuratōz factā contra moy
sen. ut patz Nūeri. xij. S3 et infectō aeris et
pestes euenire p̄pter peccata hominū. oñdī. i
Reg. vl. qñ et p̄pter elatōez dauid. qua vsus
est ī nūerare faciēdo populū. tū etiā p̄ cō
spiratōez populi p̄tra ipm̄ dauid factam. in
p̄iuratōe absalonis: infra tribuū mortui sūt
ex peste. lxx. milia de isrl. Notandū tñ q̄ de
cretalis dīc. nōnūq̄. i. nō semp: s3 aliqñ. Nā
et infirmitates etiā imittunt̄ a deo p̄ alias
causas. qñqz q̄ p̄pter peccata. ut patz ī Job.
vlcē pessimo p̄cusso. et celidonio ceco postea
illuato Jo. ix. Et qz difficile ē ex certitudine
scire hm̄oi causā. nisi a deo reuelet̄: ideo q̄li
bet ī hac p̄te viā tenē debz hūiliozē. ut. s. p̄
peccata sua cū infirmat̄. existimet se a deo fla
gellatū. de alijs nō iudicet cū causā nesciat.
Insuper et guerre et bella. ubi et vulnerant̄ et
occidunt̄ innumera milia hominū. p̄pter pec
cata p̄tingunt̄ Jaco. iij. Unde bella et lites ī
vob. nisi ex cōcupiscētis q̄ militāt ī mēbris
vestris. Postq̄ salomō peccis se implicauit.
suscitauit ei d̄ns plures inimicos ad bellādū

protra eū qui prius in maxia regnauerat pace. ut patz. iij. Reg. xj. c. Et i libris iudicum hoc plene oñdit. q̄ cuz ille popul' isrl' a mā batis dei declinabat. suscitabantur p̄tra eos bella a finitimis natōnibz cuz multis oppōsitionibz. Male ergo vexat' creatura a pctō. 7 ideo in miserijs hui' p̄stituta clamet. Misere 7c. ¶ Potētie aīales cū naturales sūt. sunt fm aug'. bona media. quibz 7 bene et male uti possum'. s; i se valde bone sē 7 necessarīe ad opādū. 7 hec sūt tres p̄ncipales. Primo potētia intellectua. Secō potētia volitua. Tertō potētia sensitua. Quelibz vexat' suo modo p̄ pctm. Ante p̄s. penitēs ait. Cōturbata sūt oīa ossa mea. i. potētie. quibz anīa vīgorat' ab opādū. Et hoc figuratū extitit in vulnerato a latronibz. q̄ descēdit a hierlm in iericho. ut habet' Luc. x. Vulnera em̄ sūt ip̄a mala infixa potentījs. ut declarat magister in. iij. sen. in p̄ncipio. ¶ Et q̄tuz ad potētiā intellectua dicit' sopho. j. de pctōibz Ambulabāt. i. opabunt' ut ceci. qz dño peccauerūt. Et in hui' figurā legit' Judi. xvj. c. qz samson capt' a philisteis. excecatur est ab eis. ad insinuandū qz viro q̄tucunqz sancto capto p̄ temptatōz a demonijs. eruūt sibi oculi intellect'. nō quidē ut priuef' potētia intellectua vel actu intellect' simpliciter: sed i particulari ope eligibili. ita passione obtenebrat'. ut tūc nō aduertat illud esse malū: s; bonū sibi videt' illud faciēdū. q̄uis i habitu 7 in generali p̄gnoscat illud esse malum. Et hoc ē qd dicit' phus in li. ethico. qz om̄is malus est ignorās. Ignorat em̄ peccās tūc illud esse malū ut fornicatōz. 7 si habitualif' sciat illud esse malū 7 phibituz: sicut ebrius positus in ebrietate. dicit' veras sententias quas habitu tenet: sed cum p̄fert in ebrietate. non eas actu intelligit' i peditus ab ebrietate. Ignorat etiam peccator quot 7 quanta bona p̄ peccatum p̄dat. quanta mala incurrat p̄ peccatum. nō p̄siderās ea. Et q̄uis nō auferat ex toto pctm iudiciuz rōnis. p̄pē qd peccator nō priuat' actu iudicādi 7 sentētiandi 7 rephēdendi alios peccatores 7 puniendo. dūmodo cuz hūilitate fiat. tamē mltum hebetat' intellect'. et obscur' remanet nō abiut' lumīe gratie. qua talis priuatur i iudicando. corrigendo 7 puniēdo. et indign' reddiē. Qua em̄ fronte potest alios corrigē cū tacit' sibi p̄i respondet. eadē se admisisse q̄ corrigi. inquit Hiero. di. xxv. p̄mū. Et si parum gaudij esse valeat ei qui lumē celi corpale videre non potest (ut ait thobias) imo multi doloris. Non min' vexat' aīa amisso lumīe intellect' p̄ pctm: 7 ideo clamet. Misere 7c. ¶ Elolūtas q̄ multuz est remissa ad bonū p̄ pctm. adeo qz bonū qd intelligit. 7 in generali p̄ponit agere. nō valeat: p̄pē qd ait

ap̄tus ad Ro. vij. Nō em̄ qd volo bonū hoc ago: sed qd obi malū illud facio. Et loquit' fm vnā expositōz in p̄sona p̄stituti in mortali. Ante 7 figurat' p̄ claudū. qui videt' qdē quo p̄gere debeat: sed recto gressu incedere nō valet. quibz claudis dicit' p̄ heliā. iij. Reg. xvij. Et queq̄ claudicatis in duas p̄tes. Claudicat ex p̄te dextra. q̄ precepta ad deuz nos ordinātia nō seruat. Claudicat ab sinistra. qui mādata erga primū nos dirigētia nō custodit. Et fm. b. tho. in p̄ma scde. nec talis diu in peccatis p̄manere potest. quin labat' in alia. In repentinis em̄ casibz. qui quotidiē occurrūt. in quibz nō potest haberi multū tempis ad deliberanduz. operat' homo fm finē sibi p̄stitū. 7 habitū p̄ceptum. Et cū peccator nō sibi p̄stituat. ut vltimū finez ad quē oīa dirigat gloriōsū deū: sed creaturā. cui' amorē deo 7 mādatū ei' p̄ponit. ideo nō fm deuz 7 mādata ei' agit: sed fm passionē suaz. 7 malū habitū alicui' vitij cui est debitus. Et hoc est qd dicit' greg. qz peccatum quod p̄ penitentiā non diluit. mox suo pondere ad aliud trahit: sic patet in dauid. qui lapsus in adulterium: quia cito non penituit. addidit 7 homicidium. ordinando de morte vrie. ij. Regū. xj. Voluntas etiam peccatoris sp̄ualia non gustat. qz supfluo humore. terrenoz. s. amore infectus est ut infirmus: sed ei vilescunt 7 fastidiūt sp̄ritualia. ¶ Potentia sensitua seu sensualitas multipliciter vexatur passionibus propter peccatum. Gloriosus em̄ deus sic instituit hominē. ut ratō subiceret' sibi. 7 inde sensualitas oīno erat subdita ratōni. Sed per peccatū inobediētīe rebellās se ratō deo imediātē. et caro recalcitrauit sp̄i. In cui' signuz fm Aug'. de ciui. dei. senserūt stimulos carnis in membris genitalibz. p̄pter qd erubescētes adinuicem fecerunt sibi perizomata. id est succinctoria seu cooperimenta Gen. iij. Et potētia quidē concupiscibilis nō appetit nisi delectabilia sensibus. et si cōtraria sp̄i. Caro em̄ p̄cupiscit aduersus sp̄ritum. ut dicit' ad Gal. v. In cuius figuraz ancilla agar concepisse se videns. ex Abraham. etiā p̄terua despiciēbat dominā suam saraj. Et cum verberibz angeref' ab ea. fugā arripuit Gen. xvj. ab designandū. qz sensualitas que est ancilla ratōnis. postq̄ p̄ cōcupiscētiā conceperit peccatum ex viro id est appetitu ratōnali: despicit postea ratōnē. nec vult ei obedire. Sed et si aliqñ cogatur quibusdam penis ut ieiunijs. 7 disciplinis. ip̄a sensualitas fugit a ratōne. nec propter hoc ei obedit: sed ut libera vagat'. Et i tātū excrescit ip̄a concupiscētia. ut non deferat naturali federi seu propinquis. ut patet in amon primogenito dauid. qui amore

cupiscentie insaniens in thamar sorore sua
 violenter stuprauit eam. *ij Reg. xiiij.* Et de
 ruben qui ascendit cubile patris sui iacob.
 cognoscento. s. uxorem patris *Gen. penult.*
 Et de semiramis bellicosissima regina nini
 ue. q. duxit in maritum filium suum: sed ab ipso
 interfecta est. *Urasibilis potentia plena*
est perturbatōnis et vindictis illicitis. Unde
 saul qui prius erat pacacissimus. adeo q. de
 spicientes dominum eius sibi a domino tra
 ditum. patienter tolleravit. nec in aliq. mo
 lestari eos voluit: post victoriam magnam
 habitam contra amonitas. cum tamen populus hoc
 quereret. postquam a domino recessit per pecca
 tum. ita turbulenti et furiosus effectus est ut
 frequenter per se et per alios mortem quesierit
 generi sui dauid ei fidelissimi. *et lxxv.* sacer
 dotes occidi fecit. quia abimelech princeps
 eorum. fauorem dederat ipsi dauid. conceden
 do ei panes et gladium golie. et consulendo per
 eo dominum. *ij Reg. xxiij.* Alexander ma
 gnus vitijs immerus ita iracundus aliquan
 do erat. ut fidelissimum et amicissimum sibi propria
 manu interficeret. Sensitua quae apprehensua.
 ut visus. auditus. gustus. et huiusmodi. ita efficiuntur in
 ordinati per curiositatem. quae nec faciat oculum
 visu nec auris auditu. ut dicitur *Eccl. i.*

De ratu peccator et .S. iij.
 detrimentum patitur in tertio genere bonorum.
 que sunt precipua. s. in bonis spiritualibus. que sunt
 sub triplici differentia.

- Munimenta suffragiorum.
- Fulcimenta meritorum.
- Ornamenta virtutum et donorum.

Ille qui est in gratia recipit suffragium
 et munimē a sacramentis. Ab indulgentijs
 Et a fidelium actionibus bonis. Et a sacra
 mentis quibus: quia sumendo aliquid eorum cum
 deuotione. inde augetur sibi gratia. et fructus
 multiplex spiritualium. ut illuminatio men
 tis. consolatio spiritualis fortificationis et hu
 iusmodi. Sed ille qui est in mortali non potest
 accedere ad ipsa. nisi cum sui detrimentum. Di
 citur aug. *i. q. i.* quod sacramenta talia fiunt uni
 cuique cum quali conscientia quis accedit. Qui
 cum conscientia mortalis accedit. mortem no
 uam anime incurrit. per speciale mortale quod
 addit. sicut dicit apostolus. *i. ad Corin. xij.* de eu
 karistia. Qui manducat et bibit indigne. iu
 dici um sibi manducat et bibit. Et si in con
 fessione accedens cum mortali. et non contri
 tus. totum tamen dicens. forte nouum non com
 mittat mortale. tamen fructum magnum con
 fessionis non recipit. Si vero sacramenta non
 percipit. et utilitate ipsorum se priuat. et man
 datum ecclesie transgreditur. et sic omni modo
 vexatur. *Secundario verus fidelis. s. qui est in*
gratia. habet suffragium ab ecclesia in indul
gentijs. Valent enim indulgentie dante a pre

latis ecclesie. ad tollendum seu diminuendum
 penam temporalem debitam pro peccatis com
 missis. Nam culpa et debitum pene inferna
 lis tractum pro mortali. solus deus remit
 tit. Cum autem culpa remissa sit causa debiti
 pene: remanente culpa in anima. nunquam po
 test fieri remissio pene. Ratio est: quia rema
 nente causa remanet effectus. Exempli gra
 tia. Sol existens super nostrum emisericium est
 causa illuminationis aeris: dum ergo sol est
 super nostrum orizontem. semper aer inuenitur illu
 minatus. Sic remanente culpa in anima. rema
 net et obligatio pene. Et cum peccata mortalia
 sint peccata quo ad auersionem. quia omnia auertunt
 ab ultimo fine: ideo qui remanet in uno mor
 tali. nullo modo potest habere remissionem de aliquo
 alio mortali quo ad culpam. nec veniam. et per
 consequens. nec quo ad penam. remanente in or
 dinatione culpe. Et sic indulgentie dante a quibus
 cumque. siue a papa. siue ab episcopis vel alijs
 nihil valent his qui sunt in mortali. Indulgentie
 enim tantum valent quantum sonant. Sonant
 autem secundum formam communem. quae habent eas qui su
 erint contriti et confessi. unde existens in mortali
 nullius indulgentie est capax. Et si centies
 iret ad sepulchrum domini. et limina apostolorum. et ha
 beret indulgentiam in articulo mortis. nil ei
 valeret permanenti in mortali. cum recepturus non
 est effectum eius. quous alius faceret quod continet
 indulgentiam: puta. quia dat elemosinam eccle
 sie statutam. vadit ad illam ecclesiam et huiusmodi. cla
 mare igitur habet. Miserere mei etc. *Ter*
genum suffragium ecclesie est participatio omnium
bonorum que fiunt in ecclesia. orationum. ieiunio
rum. elemosinarum et huiusmodi. Assimilat ei theo
logi. ut. b. tho. et petrus de tarantasia et alij.
ecclesiam corpori humano. quam similitudinem nota
uit apostolus ad Rom. xij. dicens. Omnis. s. fideles su
mus unum corpus in christo. Utrumque enim in cor
pore humano quod ex cibo assumpto omnia membra re
cipiunt nutrimentum et robur. nisi sint percisa
vel stupida. ut manus arida vel pes. A simili
ex omnibus operibus bonis que fiunt a bonis
quilibet verus fidelis recipit participatorem et
fortificationem. nisi sit membrum percisum. s. per
sententiam excommunicationis. vel aridum quod euenit
per priuationem viuacitatis gratie. i. per morta
le. Hoc intelligens presbiter orabat dicens. Parti
cipem me fac deus omnium timentium te etc. q.
b. Da mihi gratiam tuam. quia sum liber a mor
tali. et extunc habebam partem omnium bonorum
que fiunt in ecclesia. His ergo suffragijs pri
uatus peccator. non mirum si dyabolus habet
maiorē potestatem super eum. ad nocendum
spiritualiter et temporaliter quam super alios. Unde et
super septem viros saraj. habuit potestatem
demonium. suffocandi eos: quia mali erant. non
autem super saraj vel tobiam. qui timebant
deum. Potestatem habuit ad ligandum et immobilem

Titulus
 Septimus
 latis ecclesie. ad tollendum seu diminuendum
 penam temporalem debitam pro peccatis com
 missis. Nam culpa et debitum pene inferna
 lis tractum pro mortali. solus deus remit
 tit. Cum autem culpa remissa sit causa debiti
 pene: remanente culpa in anima. nunquam po
 test fieri remissio pene. Ratio est: quia rema
 nente causa remanet effectus. Exempli gra
 tia. Sol existens super nostrum emisericium est
 causa illuminationis aeris: dum ergo sol est
 super nostrum orizontem. semper aer inuenitur illu
 minatus. Sic remanente culpa in anima. rema
 net et obligatio pene. Et cum peccata mortalia
 sint peccata quo ad auersionem. quia omnia auertunt
 ab ultimo fine: ideo qui remanet in uno mor
 tali. nullo modo potest habere remissionem de aliquo
 alio mortali quo ad culpam. nec veniam. et per
 consequens. nec quo ad penam. remanente in or
 dinatione culpe. Et sic indulgentie dante a quibus
 cumque. siue a papa. siue ab episcopis vel alijs
 nihil valent his qui sunt in mortali. Indulgentie
 enim tantum valent quantum sonant. Sonant
 autem secundum formam communem. quae habent eas qui su
 erint contriti et confessi. unde existens in mortali
 nullius indulgentie est capax. Et si centies
 iret ad sepulchrum domini. et limina apostolorum. et ha
 beret indulgentiam in articulo mortis. nil ei
 valeret permanenti in mortali. cum recepturus non
 est effectum eius. quous alius faceret quod continet
 indulgentiam: puta. quia dat elemosinam eccle
 sie statutam. vadit ad illam ecclesiam et huiusmodi. cla
 mare igitur habet. Miserere mei etc. *Ter*
genum suffragium ecclesie est participatio omnium
bonorum que fiunt in ecclesia. orationum. ieiunio
rum. elemosinarum et huiusmodi. Assimilat ei theo
logi. ut. b. tho. et petrus de tarantasia et alij.
ecclesiam corpori humano. quam similitudinem nota
uit apostolus ad Rom. xij. dicens. Omnis. s. fideles su
mus unum corpus in christo. Utrumque enim in cor
pore humano quod ex cibo assumpto omnia membra re
cipiunt nutrimentum et robur. nisi sint percisa
vel stupida. ut manus arida vel pes. A simili
ex omnibus operibus bonis que fiunt a bonis
quilibet verus fidelis recipit participatorem et
fortificationem. nisi sit membrum percisum. s. per
sententiam excommunicationis. vel aridum quod euenit
per priuationem viuacitatis gratie. i. per morta
le. Hoc intelligens presbiter orabat dicens. Parti
cipem me fac deus omnium timentium te etc. q.
b. Da mihi gratiam tuam. quia sum liber a mor
tali. et extunc habebam partem omnium bonorum
que fiunt in ecclesia. His ergo suffragijs pri
uatus peccator. non mirum si dyabolus habet
maiorē potestatem super eum. ad nocendum
spiritualiter et temporaliter quam super alios. Unde et
super septem viros saraj. habuit potestatem
demonium. suffocandi eos: quia mali erant. non
autem super saraj vel tobiam. qui timebant
deum. Potestatem habuit ad ligandum et immobilem

Capitulum

reddendū philetum discipulum Jacobi apli ante puerionē eius. nō aut post baptismū eius. ¶ Scdm genus bonorum spiritaliū est fructus meritorum. et hec sunt triptita. videlicet. **Merita agendorū. Merita gestorū. Merita seu subsidia aliorū.** ¶ Et q̄tū ad p̄ma Anusquisq̄ (ait ap̄tus) p̄p̄iā mercedem accipiet s̄m suū laborem. Quod verū est d̄ his que fiunt in gratia q̄tum ad mercedem glorie. Et quia caritas est radix merendi. s̄m tho. in. iij. quodlibet autē mortale contrariā caritati s̄m ip̄m: ideo existēs i mortali nullo modo potest mereri. nec p se nec pro alijs. aliquod bonū glorie seu gradū premiū eterni. Que ergo facit de genere bonorū qui est in mortali. Et si ad multa bona sibi valeant. et temporalia et sp̄ualia. quia disponit per illa ad gratiam et h̄mōi. nō tamē de his mercedem accipit. ut congregat fructum i vitaz eternam. Nec etiā reuerso tali ad veraz penitentiaz. illa bona reuoluunt ad premiū glorie. Unde ap̄tus. j. ad Corin. xij. Si distribuerō facultates meas in cibos pauperum et tradidero corpus meū ita ut ardeam. caritatem autē non habeam nihil mihi p̄dest. scz ad vitam eternā. ut exponit aug. de pe. dist. iij. Siquis. Et sicut qd̄ viuū nō fuit unq̄ resuscitari non potest: sic viuere nō possunt. s. opa mortua. que nūq̄ viuā fuerunt. s̄m hosti. ¶ Etum ad scdm. scz merita acq̄sita. verum est quod dicit Aggei. j. Cōgregauerūt mercedes. i. merita ex bonis factis in gratia: et miserunt eas in sacculū ptusū. i. p̄foratum. unde egredit̄ quicq̄ imittitur. Vult dicere. q̄ q̄ acquirat aliqua merita per opera virtuosa. ea amittit p peccatū. quod postea cōmittit. si est tale quod perforat. id est tollat unitatem anime eius. ut est mortale. Nam perseverans in eo si moriatur. p̄m̄ium non p̄cipit illorum meritorum. p̄pter defectum suum. et obstaculū peccati. quo se indignum fecit p̄mio sup̄no. Ad quod inuendū dixit nobilis homo de illo seruo qui p̄pter suā pigritiā nō multiplicauerat mnā sibi traditā. familiaribz suis. Auserte ab illo mnaz. et date ei qui habet decem mnas. ut pabolice habet **Luc. xij. c.** Erogať ergo illud meritū inter electos. Verū est tamen q̄ si ille reuertit̄ ad penitentiam. merita illa que acquisiuit in statu gratie. sibi restituūt non autem que fecit bona extra gratiaz. ut dictum est. Unde aug. Oium est credere et fides nostra hoc expostulat ut cū gratia xp̄i destruat mala priora. etiā remūeret bona. s. mortificata. s. p peccatum. de pe. disti. iij. ¶ Etum ad terciū. s. subsidia particularia. Sciendū q̄ sicut corp̄ mortuū nō p̄t aliquē iuuare. nec ab aliquo iuuari: ita mortuū p peccatū in aīa. nō est capax operis boni. qd̄

Tercium

309
fit p eo. inq̄tum est opus ip̄m satisfactiuū. Nec p se satisfacere potest p opera q̄tūcunq̄ penalia. ut ieiunia. pegrinatōnes. elemosinas. et huiusmodi. Peccator em̄ inimicus dei p̄stituit. p̄pter offensam p̄missam. Durāte ergo inimicitia. nō acceptat de' aliquam emendā. vel satisfactōnem. cū deficiat amicitia qua acceptat. Unde ps. l. **Deificetur muri hierusalē.** i. vtutes p̄gregatē i aīa destructe p peccatū. que rehedificant̄ p penitentiaz. Et tunc tu deus acceptabis sacrificiū iusticie. i. religionis et oratōis. oblatōnes elemosinaz. holocausta ieiuniorū. Insuper i mortali existēs pro alio satisfacere nō potest. viuo vel defuncto. ex operibz mere p̄p̄ijs et directe. Nam indirecte hoc facere potest: puta. dando elemosinas p missis dicens. vel alijs oratōnibz fideis a clericis. p viuis vel defunctis. Quis ei elemosine tales nō valeāt illis ad expiatōz pro quibz facit. tamē misse et oratōnes dicte a clericis. etiā si sint mali valēt. nō inq̄tum p̄uate p̄sone: s̄ inq̄tum ministri ecclesie. cui' p̄ces deo non possunt nō esse grate. Valent tamē talia ad alia bona. cū fiunt p̄cise a malis: et ideo nō cessandū ab eis. ut deus mentē illustret. ¶ Tercium gen' p̄ncipale sp̄ualium bonorū sunt virtutes et dona. ps. **Dereliquit me virtus mea.** s. quā habebam. Et quia s̄m magistrum in tertio senten. Virtutes omnes sunt p̄nere. ita q̄ vna sine altera haberi n̄ potest cū quis p̄mittit aliquod mortale. illud directe oportet q̄ p̄trariet̄ alicui virtuti. et p̄ cōsequens ut suum p̄trariūz eam expellit. et cū illa omnes alie ab aīa recedunt. Et hoc figuratum extitit in illo qui incidit in latrones **Luce. x.** qui eum expoliauerūt. Latrones sunt demones. qui cū capiunt aīaz per peccatū in deserto mūdi. expoliant vtutibz. Fides igitur amittit̄ q̄tum ad meritum. et si non q̄tum ad informe habitum. Sic **Teroboam** filius nabach. rex primus israhel. victus a p̄cō ambitōnis. ne popul' israhel accederet ad templum in hierusalē. ad offerenda sacrificia ut mandabat̄ in lege timēs inde amittere regnum: fieri fecit duos vitulos aureos. quos ip̄e cum populo adoraret. et sacrificia offerret. ut habetur. iij **Regū. xij.** Spem omnem amisit iudas patratō facinore p̄ditōnis. unde et laqueo se suspendit **Math. xxvij.** Caritatem omnē a se eluminauerat diues epulo. nō subueniendo necessitatibz lazari vlcerati **Luc. xvj.** Dona sp̄s in peccatore repiri nō possūt. Nā sapientia p insipientiaz dicitur. ut diuina nō gustet. Intellectus p ebetudinē obscurat. ut scripturē sint i eis i pabolos. nō intra medullā penetrantes. Consiliū p precipitatōnem perijt. ut sine examinātōne cūcta faciat. s̄ for

310

titudo p pusillanimitatem et impacientiam pstermitur. Scientia p ignorantia pculca circa puerfatōez cum plonis nō prudenter se habens. nec sufficienter discernēs verum a falso. circa mores et fidem. Pietas que est dei cultus vel pximis subueniens. ab impie tate deiicif. Et timor p superbiam absorbet. Hoc autem totū fugurātū fuit p oppressio nem triū filiarū et septem filioꝝ. **Job.** ut ex ponit greg' in li. moral. Dignant tres fi lie tres virtutes theologicas. **Septē** filij sūt septem dona spiritussancti. que puiuium fa ciunt. quilibet in die suo. quia quolibet re ficit mentem spūali refectione. hec p ventū temptatōnum. pucientē tonum conscien tie omnia mortificant. Cum ergo p peccatū factum. sit miser et miserimus expoliat' pri uatus omibus bonis spūalibus. et multipli ceter vexatus: clamare cogitur. Misere mei etc. vel miserere nostri. quia filia mea male veratur.

Veratur quoqz in .§. iij.

ipius anime sepatōne. Mors em̄ fm̄ p̄hm̄. ē ultimum terribilium. Sed ut dicit' **Eccl̄i. j.** Timenti deum bene erit in extremis. Spe em̄ premij et ex fiducia bonoꝝ laboꝝ pte ritorum pfortat' sed miser peccator et refri geritū hinc habere nō potest: sed magis āgu stias. Et hoc ex triplici causa seu ratōne.

Ex amore concupiscentie.

Ex remorsione conscientie.

Ex terrore dyabolice nequie.

¶ **Primum** ad primum. certum est q' dolor ex amore pcedit. Dolet em̄ quis cuz priuatur eo quod amat. et quanto plus amat rem. tā to ex eius carentia et puatione magis dolet. Hinc videmus matres grauissime dolere et lugere super mortem filioꝝ. ppter magnum amorem ad eos. Sic et iacob delata sibi ve ste filij ioseph sāguine cruentata existimās ipm̄ mortuū valde doluit: adeo q' pgregatis cunctis liberis ut delinirent dolozes patris. noluit eos audire. Miser peccator diligit va rias creaturas plusq' deum et animā suam. ibi pstitūēs finem. ut diuitias. honores. pos sessiones. venereas delectatōes. filios et ali os seu alia. et quāto aliquid de hmoi perdit multū dolet. Sed veniens ad mortem. cum videt se omnib' puari ubi suū amorē posue rat. nimis dolet: sciens se illis omnib' in ppe tuū priuari. Unde dicit' **Eccl̄i. xij.** O mors q' amara est memoria tua. homi in iusto ha benti pacē in substantijs suis. Iustus autē quia inordinate nō diligit ista terrena: sed reputat se hic aduenā et pegrinū. Iuxta il lud ps. Aduenā ego sum apud te et pegrin' et futurā inquirat civitatem. ut ppriam et p manentem: ideo non dolet fm̄ ratōnem: sed cupit dissolui et esse cum xp̄o. ¶ **Scdm̄** qd

cruciat peccatorem in extremis ē remorsus pscientie. Considerat enim infidelis. q' oportet eum compere coram superno iudice. cui nil occultū. nil inultū remanebit. Considerat vitaz suā totā fuisse debitā mūdo et pompis eius quasi nil boni fecisse. Considerat quomō tempus transiuit plenū iniquitatib'. quot et quāta bona facere potuisset que non fecit. unde pscientia acerrime torquet eum. et ex hoc aliquāto in desperationem abducit. Et quis q' tūcunq' mal' fuisset. reuerti abuc potuisset ad penitentiā et ad gratias. Iusto tamē iuditō dei sepe ptingit. ut nec de peni tentia nec de deo aliquid curet: sed desperat' vel cecus ad inferna descendat. Unde aug'. Hac aimaduersione pcutit' peccator. ut mo riens obliuiscat' sui. qui dum viueret obli' est dei. Et ideo clamandus est ei. Misere mei etc. ¶ **Tercium** cruciās est turba demonū. Sciens ei dyabolus sibi nō subesse plus tē poris ad decipiendū hominē ultra terminū vite. totum virus malitie sue in cauda refer uat. i. in fine. Unde in figuraz dictū fuit se penti. Tu insidiaberis calcaneo eius. i. aie vel creature ratōnali. cui' calcaneus est ter minus vite. Et frequenter peccatores obdu ratos. quos cognoscit secum mancipandos in inferno: anteq' aia exeat de corpore. tor quere incipit. Sicut legitur in vitispatrum de quodā diuite. cui' animā sanctus quibaz vidit vncinis ferreis violenter trahi ex cor pore. et cum multa caterua demonū eū pcutientiū ad infernū deduci. De hac materia vide plenius supra ti. vi. c. viij. de desperatō ne anime. ¶ **Post** sepatōnem a corpore veratur anima pmaxime ex trib'. licet et alijs modis crucietur. Ex puatione diuine visio nis. **Na. ultio.** Collat' impius ne videat glo riam dei. Et **Math. viij.** Discedite a me omis qui opami iniquitatem. Ex duratōne ignee cruciatōnis. Unde in apocalipsi. Pars illo rum in stagnū ignis et sulfuris **Math. xij.** Erubunt angeli et sepabunt malos d' medio iustozū et mittent eos in caminū ignis. Nūc mittunt' in anima: sed in fine etiam cū cor pore. Ex malignatōne dyabolice associatō nis **Math. xxv.** Ite maledicti in ignem eter num. qui paratus est dyabolo. et angelis et? **Diere. v.** Seruietis dijs alienis. i. demonijs. alienis ab omni misericordia. qui non da bunt vobis requiez die ac nocte etc. De hac materia. s. inferni vide infra in titulo. ix. de peccato actuali mortali. c. iij;

Titulus octauus de peccato originali.
 Capitulum primū de causa peccati
 originalis et eius pena.

Dist tractatū de cau-
 sis peccatorū. et de
 diffinitionibus. et diuisionibus. et
 nocumētis eorū. Nunc viden-
 dū est de ipīs peccatis. sicut illā
 diuisionē qua primo diuiduntur. quod scilicet peccatorū
 aliud originale. aliud actuale. Et hoc diuidi-
 tur in mortale et veniale. et de singulis horū
 dicendū est. Et primo de originali. Est autē
 peccatū originale. peccatū cū quo nascuntur
 hoīes. de quo Aug⁹ de pse. di. iij. sic ait. Fir-
 missime tene et nullatenus dubites. oportet
 hoīem qui recipit per peccatū viri et mulieris
 nasci cū peccato originali. et propter hoc pueri
 mox nati deferuntur ad baptismū. tanquā ab
 aliq̄ infectōne culpe abluēdi. Sic fateat fides
 catholica. et prius tenere esset heres pelagia-
 na. ut dicit. b. Tho. p̄ma secūde. q. lxxxij. Est
 autē peccatū originale sicut Tho. q. ubi sup̄. quā-
 bitus innatus per vitiatā originē. seu quedam
 inordinatā dispositō nature. quod habet rōnem cul-
 pe in quātum peccat a primo peccato. Et huius
 bitus aliq̄ priuatōnis. et aliq̄ positionis.
 sicut egritudo. Formalit̄ enī est defectus seu
 priuatō originalis iusticie. Dicit autē originalis
 iusticia. illa rectitudo in qua fuit creatus primus
 hoī. ex qua mens et rō deo subdita erat. et vires
 inferiores rōni. et corpus spūi. Quod bonū ori-
 ginalis iusticie erat. ut accitens spūi hūane.
 nō ex principia nature cātum. sicut diuino mu-
 nere collatū primo peccato. ut transfundendū in
 posteros. cū natura hūana quod postea in multis
 coicata tota erat in ipso. In per suū peccatū actu-
 ale vitiatā et ablata ipsa originali iusticia.
 eius oppositū ut accitens spūi hūane. scilicet peccatū
 originale. per propagationem transmisit in posteros
 cū natura. Generat enī hoī sibi similem in spe-
 cie. etiā quātum ad accidētia propria spūi. nō quātum
 ad accidētia individualia quod pertinet ad actōes
 personales. Nō enī musicus generat musicus.
 Et hinc est quod solū illud peccatū primorum peccatorum
 traducit et non alia. nec etiā aliorum hoīum. quod
 solū per primū peccatū sublatū est bonū nature. quod
 erat per originē nature transductū. Per alia
 vero peccata subtrahit bonū grēe personalis. quod
 nō transit ad posteros. Sicut nec p̄nia primi pa-
 rētis. nec eius scia nec aliorum hoīum traducū-
 tur. quod pertinet ad actōes personales. seu sunt
 accidētia individualia. Materialit̄ autē est
 peccatū originale concupiscentia. que (ut dicit Aug⁹)
 pueros facit habiles ad concupiscendū. et adul-
 tos actu concupiscentes. Et dicitur hic concupiscentia
 inordinatō potentia anime. que in hoc atten-
 dit. quod inordinatē ferunt in bonū mutabile.

Peccatum autē istud originale traducitur a
 primo peccato. per generatōnis actiua virtute
 in hoīes. de qua ap̄lus ad Ro. v. per unū hominē
 peccatū intravit. et per peccatū mortis. i. q. iij. Nam
 itaq̄. Pro cuius declaratiōne est sciendū sicut
 Tho. p̄ma secūde. q. lxxxij. et sup̄ eplam ad Ro.
 Cū oēs hoīes pueniāt in natura hūana quā
 traxerūt ex Adam. et sic dici possint unū hoī.
 sicut una ciuitas de unū corpus. Unde scdm
 Porphy. participatiōne spūi plures hoīes sunt
 unus hoī. hinc est quod sicut diuersa corpis mē-
 bra sūt partes unius persone particularis. ita oēs
 hoīes sūt partes et quod membra nature hūane.
 Sicut actus peccati exercitus per aliq̄ membrū.
 puta per manū vel pedē. nō est voluntarius vo-
 luntate manū. sicut voluntate totius hoī. vñ hoī-
 micidiū vel aliud commissū per manū nō imputa-
 ret ei ad culpā. si consideraret manū ut sepe
 a corpore. sed putat est aliq̄ huius motū a volūta-
 te ipsius. Ita inordinatō ista nature quod dicitur
 peccatū originale. nō voluntaria voluntate huius
 vel illius deriuati ex adā. sicut voluntate ipsius adē.
 qui mouet oēs hoīes descendentes ab eop̄. per
 generatōnis motū generatōnis. sicut voluntas
 unius persone mouet oīa membra ad peccatū. et sic
 talis inordinatio nature habet rōnem culpe in
 oībus ad quos puenit. in quātum sint susceptiui natu-
 re infecte culpa per adā. Et sicut peccatū actuale
 quod est peccatū persone huiusmodi ad singula membra per
 aliq̄ actū personale. ita peccatū originale huiusmodi
 ad singulos hoīes per actū nature. quod est genera-
 tio. Et sic in processu peccati originalis. persona. i.
 adā infecta naturā. scilicet hūanā. sicut postmodū in
 alijs natura vitiatā infecta personā. dicitur. scilicet ge-
 nugo imputat in culpā nature vitiatā. propter
 voluntatē primi peccati. Quis enī anima huiusmodi vel
 illius hoīis nō fuerit sicut seminalē rōnem in adā
 peccate sicut in principio effectiuo. eop̄ semē
 corpale quod ex adā traducit. sua virtute non potest
 cāre animā rōnalē. fuit tñ in ipso sicut in prin-
 cipio dispositiuo. quod semē ex ipso transductum
 disponit ad animā susceptiua. Et sic ipsa anima cū
 infundit corpore tūc maculat culpa originali.

Est autē ipsum peccatum .§. i.
 originale unū in essentia. sicut multiplex in esse-
 ctu. propter quod per se. per se. l. Ecce iniquitatis peccati
 sunt in plurali. ex eo videlicet quod inficit plu-
 res potentias anime. ut voluntatē concupiscentiā.
 irascibilitē. tū etiā. quod in ipso virtualit̄ existit
 oīa peccata actualia. sicut in quodā principio
 Participat autē equalit̄ ab oīibus. Et quis unū
 sit prior quod alter ad concupiscendū. vel irascen-
 dū. et huiusmodi. hoc nō peccat ex rōne peccati origina-
 lis. cū equalit̄ in oīibus soluat et tollat origi-
 nalis iusticia. et equalit̄ in oīibus partibus infe-
 rioribus anime sibi relinquatur. Sed accidit hoc
 ex diuersa dispositiōne potentiarum. Nam aliq̄ vi-
 res anime sūt fortiores in uno quod in alio. propter di-
 uersas corpis complexionēs. soluto autē vinclo

311

originalis iusticie. vnaq; vis tendit in suū
pprium motum. et tanto vehemētius quāto
fuerit fortior. Et quia omnes homines (ex-
cepto xpo solum) descendūt ab adam p vir-
tutem actiuā in generatōnem originalr ab
adam deriuatā quod est fm ratōem semina-
lem ab eo descendere. Ideo firmū est tenen-
dū vt dicit. b Tho. prima scde. q. lxxxj. q. fm
fidem catholicā omnes homines. pter solum
xpm. ex adam deriuati: peccatū origiale ex
eo strahunt. alioqn non omēs indigerēt re-
temptōne que est p xpm. quod est errorē.

Pena autē huius pec- .S. ij.
cati q̄tum quidem ad animā ē pena damni.
i. priuatō diuine visionis. quia nisi purgat⁹
fuerit quis ab eo: non pōt introire regnum
dei. Non autē sustinent penā sensus pro solo
originali. i. penam ignis infernalis. vt tenz
et probat. b Tho. in. ij. sententiaz. q. in qua-
dam questione de q̄libetis. Et habet de pse.
bi. iij. c. nulla sal⁹. Q. autē Aug⁹ dicit dis. ea.
c. firmissime. tene tales puulos sine baptis-
mo transeūtes: sempiterno igne puniēdos.
exponit glo. et bene. igne. i. pena. quia semp
erūt in tenebris. i. priuatō dei visione. que tñ
priuatō diuine visionis est etsi adultis sit in
maximā penam. eis tamē nō est ad afflictō-
nem. qz sciūt se nō fuisse capaces. et sine ppa
culpa esse priuatos. Sicut nec etiā rusticus
penā habz qz non eligat in papā. vel in im-
peratore. qz non pportionatur ei talis digni-
tas. ¶ Q̄tum vō ad corpus. pena ipius pec-
cati est mors. de pse. bi. iij. placuit. ac etiam
alias penalitates quibz sūt subditi homies.
vt fames. sitis. et huiusmōi. etiam inclinātō
nes ad malum.

Tollitur autē ipm pec- .S. iij.
catū nunc. s. in nouo testamēto p baptismū
actu vel pposito sumptū. qz non p aliū modū
nisi per martiriū quo ad puulos. In veteri
autē testamēto p fidem parentū q̄tum ad nō
habentes vsū rōnis. i. per actū fidei relatum
ad salutem pueri p modū orationis. quā fi-
dem ptestabant orūdi ex abraham in circū-
cisione mariū. que omnino erat necessaria.
Alij vō aliaz natōnum qz omēs vlr ante cir-
cūcisionem datam abrahe: eam ptestabant
in v̄tute sacrificioz. Adulti vō purgabant
ab originali p fidem ppriam. s. femine iudeo-
rum ante vsū rōnis non p circūcisionem sed
p fidem parentū purgabant. Et sic debet in-
telligi qz virtute sacrificioz dicebatur pur-
gari ab originali ante circūcisionem datā.
sicut et mares iudeoz in virtute circūcisio-
nis. vt dicit Greg. in moral. q. h̄ d̄ pse. bi. iij.
qd apud nos. Nō qz in illis sacrificijs vel cir-
cūcisione esset aliq̄ virtus gr̄e ad purgandū
vt est in baptismo: sed p fidem tollebat pec-

catum. quā ptestabat illud sacrificium. vel
circūcisio. Unde q. b Tho. qui hoc dixit in
iij. d̄ circūcisione postea retractauit in ter-
tia pte summe. Quis autē transeat ipm pec-
catum originale et tollat per baptismū rea-
tus. qz euadit obligatōem pene et̄ne. rema-
net tamen actus. i. remanet in ipso baptis-
to ipa habitualis p̄cupiscētia. i. inclinātō ad
malum et ordinātō viriuz inferiorz. Et quia
homo non generat fm mentē sed fm vires
inferiores. et cū ipsa habituali p̄cupiscētia.
ideo transmittit peccatū in plem. etiam si in
ipso actu generatōnis baret alicui per gra-
ciam. qz nō sentiret actualem p̄cupiscētia
seu ardorē libidinis. nihilominus vt dicit. b
Tho. prima scde. q. lxxxj. sic genitus h̄eret
peccatuz originale. Aug⁹ dat exemplum de
frumētō qz quis purgatū seminef tamē na-
scitur cum lolio.

Pro aliqua maiori .S. iij.
de claratōne de statu puuloz biscententiū sine
baptismo est sciendū. qz anima qlibet rōna-
lis migrans a corpore pprio vadit ad locum
glorie. que. s. est pfecte purgata ab omni cul-
pa et reatu. Et locus iste glie dicit esse celuz
empireū supremū remotū a motu. v̄tute tñ
sua influens in inferiora fm Tho in prima
parte. Aut anima vadit ad locū miserie qui
locus largo vocabulo dicit infernus. et cre-
ditur esse in cētro terre seu sub terra. Quod
pbat Greg. in. iij. dialogoz. p eo qz dicit Jo-
hānes in apocalipsi. qz non repiebatur qui
posset apire librū clausū. signatū septem se-
ptem sigillis. neqz in celo neqz in terra neqz
subtus terrā. nisi agnus x̄c. De istis autē di-
uersis locis seu receptaculis animaz sic di-
cit Aug⁹. Tēpus qd est inter hominis mor-
tem et ultimā resurrectōem: animas varijs
receptaculis p̄tinet. put vnaqueq; digna est
requie vel erupna. fm ea que gessit i carne
dū viueret. x̄ij. q. ij. tempus. Infernus autē
distinguit inter locū vbi est pena damni. i.
priuatō visionis dei qui dicitur lymbo. et lo-
cū vbi est pena sensus. i. ignis cruciatio ultra
penam damni. et dicitur strictius infernus.
Qui etiam locus diuidit in locū damnato-
rum eternalit. qui dicit infernus strictissi-
ma acceptōne. et locū purgandoz qui dicit
purgatoriū. qz loca. s. infernus et purgatoriū
diuersificant. sicut supius et inferius. ac si
imaginaremus vnā domū plenz ignis vsqz
ad summū. et in pauimēto starēt anime dā-
nate. et in supiori pte iuxta tectū aie qz pur-
gātur. Unde Gre. dicit qz sicut sub eodē igne
aurz rutilat et palea sumat. sic itē ignis qz
reprobos cruciat. et electos purgat. ¶ Sic
etiam limbus est duplex. s. limbus parulo-
rum et limbus patrum. qui etiam q̄tum ad
situm differunt. scdm superius et inferius.

ut dictū est d purgatorio et inferno. q in pte
 quide supiori e limbus prm. qui etiā dī sin?
 abrahe. Sinus quide. qz qā ibi erit: abrahe.
 aut. qz nō nisi p fidē caritate iformatā ibāt
 ad illū locū aīe. cui? fidei. s. de vno deo. pm?
 public? p̄dicatoz et p̄statoz fuit abrahā. de
 clinātibz alijs ad ydolatriā. Limbo iste fuit
 loc? sc̄toz prm. a creatōe mūdi vsqz ad mor
 tē xpi vel resurrectōez. ad quē locū de purga
 torio ascēdebāt tūc t̄pis ille aīe. q post hanc
 vitā indiguissent purgatōe. Et ab istū locuz
 descēdit aīa xpi. diuinitate sociata. qn̄ i cruce
 expirauit. q sic in simblo dī descēdisse ab in
 fernū. et tūc eos b̄ificauit educēs in sua
 resurrectōe. Nō aī alia loca ifermi uisitauit
 nec ab eis uisus fuit nec eos eduxit. Erat aī
 ibi in libo illo et si n̄ pena ignis. tñ pena bā
 ni. s. de retardatōe glie quā expectabāt. que
 aliquāl affligebat eos. Quis em̄ purgati
 eēt a p̄cō originali. inq̄tū ipm p̄cōm infi
 ciebat p̄sonas eoz. tū qz nondū erat natura
 hūana purgata ab ipō originali. q purgata
 fuit in genē et ut in cā p passionē xpi soluē
 tis ade debitū. et iō detinebant illi pentes in
 tli loco q pena. Tñ ecclia in h̄mno. soluit a
 pena miserōs q̄. s. xpc. ¶ In limbo aī pu
 loz q̄uis nō uideat deus. tñ de puatōe talis
 uisiois penā n̄ h̄nt. q cū tales puuli migrāt
 a corpe. imp̄munt seu p̄creant in itellectibz
 eoz spēs rez naturaliu. sic q oībz alijs aīabz
 de corpe egredientibz. q dī scia indita. ad q̄s
 spēs seu similitudēs rez itellect? se p̄uertens.
 meli? intelligit q naturali p̄gnitōne p̄gnosci
 p̄nt. q aliqs p̄bs mūdi. et sic in speculātōne
 rez p̄nt aīe taliū puuloz valde delectari. qd
 facē n̄ p̄nt dānati. q̄uis h̄ant talem sciam.
 qz absorbenē a penis. Resurgēt aut et ipi p̄
 uuli in ultia resurrectōne sicut q alij. cū cor
 poribz suis p̄p̄ijs. illius stature quā hūissent
 in. xxxij. āno si uirissent: nō h̄turi nec pe
 nā nec gliaz. S; i q loco h̄taturū nouit de?
 Aīe aut ipoz puuloz iuuari nō p̄nt vel li
 berari a tali statu suffragijs n̄ris. qd ēbi p̄t
 ex v̄bis Aug. q loquēs de suffragijs q̄ fiunt p
 defūctis. sic dicit. Eis solis h̄c p̄sūt. quibz cū
 uiuerent hoc sibi (ut postea possent p̄desse)
 meruerūt. xij. q. ij. t̄ps. S; clarum est q ta
 les in uita nihil meruerunt.

De q̄stione utz v̄go maria fuit p̄cepta in
 peccato originali. Capitulum secundū.

H quia de peccato ori
 giali facta ē mētio. hic incitē
 ponat materia seu q̄stio. de qua
 q̄tidie a curiosis disputat. q in
 fructuose. s. d̄ p̄ceptu v̄gis gliose. ponēdo ea
 que senserūt doctozes tā antiq̄ q̄ moderni. d̄
 hoc dimitteō determinatōne sancte ecclie.
 ¶ Quis enim nō sit determinatū p eccliam

virginē esse p̄ceptā in p̄cō originali vel nō.
 p̄pter qd absqz p̄iudicō salutis licet unicuiqz
 tenē alterā opi. q sibi placeat. Tñ si bñ p̄side
 rētur scripture. q dicta doctoz antiq̄z q mo
 dernoz. qui fuerūt deuotissimi v̄ginis gliose.
 maifeste p̄z ex v̄bis eoz. ipam in p̄cō origi
 nali p̄ceptā fuisse. S; tenentes p̄riā opi. ex
 torquēt dicta eoz p̄tra intentōem dicentiū.
 Et p̄mo ostēdit hoc ap̄lus ad Ro. iij. ubi di
 cit q om̄es in adam peccauerūt et egēt glia
 dei. et nullū excipit nisi xpm. ut p̄z ex eo qd
 sequit. et in glo. ibidē. Dī etiam Job. iij. Ex
 p̄ctet lucē q nō uideat. nec ortū surgētis au
 rore. ubi loquit p̄pha de nocte que desiḡt ori
 ginalē culpā. que nullo mō uisit lucē. i. xpm
 quia solus ipē sine originali p̄cō cōceptus.
 Aurora uero v̄go maria cuius ortū ipa nox
 culpe originalis nō uisit. qz aī fuit sanctifi
 cata. et a p̄cō originali mūdāta. q̄ nata in
 mūdo. Sic exponit. b̄ Tho. in. iij. p̄te. q. xx
 iij. Ec̄s etiaz. vij. c. dicit. Virū unū de mille
 repi m̄licē aī nullā iueni. Vir iste fuit xpc.
 numerus aut millenari? ponit iuxta morez
 scripture. determinatus p̄ indēterminatū. i. p̄
 omni cetū sanctoz. inter quos solus xpc re
 pertus est sine peccato aliquo. non aut aliq̄
 mulier. Ita exponit dñs Jo. dñici sup ecclie
 siastes. ubi etiā p̄ multa originalia sanctoz
 antiquoz et rōnes probat p̄positū. Psalmi
 sta etiā ait. sanctificauit tabernaculū suū
 altissimū. ¶ Doctozes etiam sancti et quoz
 doctrina approbata ē ab ecclia. hoc clare di
 cunt. Dicit em̄ Augustin? in libro de p̄fectō
 ne iusticie. Quisquis fuisse vel esse in hac vi
 ta aliquē hominem vel aliquos homines. pu
 ta excepto vno mediatore dei et hoīm. quibz
 nō fuerit necessaria r̄missio peccatoz. p̄tra
 rius est diuine scripture. ubi ap̄lus ait. Per
 unū hominē peccatū intrauit in mūdum. et
 per p̄cōm mors. et ita in om̄s homines p̄trā
 sūt. in quo om̄es peccauerūt et necesse ē. ut
 in pia p̄tentōne asserat posse esse homines. q̄
 sine mediatore xpo liberātē et saluante. sint
 liberi saluiqz a peccato. Item in libro de nu
 ptijs et p̄cupiscētia sic ait. Sine carnis p̄cu
 piscētia q̄ accidit ex peccato. cōcipi uoluit
 qui futurus erat sine peccato. ut hinc etiam
 tocēt om̄ē q̄ de p̄cubitu nascit̄ carnem esse
 peccati. quādo quidē sola que non inde nata
 est nō fuit caro peccati. Item Greg. xj. mo
 raliū. ca. ultimo sic dicit. Solus redemptor
 in carne sua uere mūdus extitit. quia nec p̄
 carnalem delectatōnem uenit. Item in glo.
 sup Exo. ait. Om̄es in peccatis nati sumus
 et ex carnis delectatōne p̄cepti. culpā origi
 nalem nobiscū traximus. ¶ Item leo papa
 in sermone d̄ natiuitate. Sicut a reatu nul
 lum dominus libez reperit. ita p̄ liberandis
 omnibus uenit. ¶ Item Ambrosius super

rum. quā p̄p̄tatiō
 cum mōdo. dicit
 d̄ circūfōne p̄p̄tati
 per summe. dicit
 rum originalē et mōdo
 a. qz cuibz obīp̄tati
 tamen actus. i. mōdo
 ipa hōbitatō p̄p̄tati
 alium et obīp̄tati
 mo non generat formā
 feriores. et cū ipa
 o transmittit. p̄p̄tati
 o actu generatōis
 em. qz nō sentit actus
 a artōre libōnis uicini
 bo. p̄mā sc̄e. q̄ h̄nt
 ccatū originale. d̄p̄
 amēto q̄ quis p̄p̄tati
 rur cum libo.

Pro aliqua mēte

claratōne de statu puuloz
 p̄p̄mo est sc̄e q̄ m̄
 migrans a corpe p̄
 oie. qz. s. est p̄p̄tati
 et reatu. Et locus
 p̄p̄tati sup̄p̄tati
 influens in infernū
 re. Aut anima uicini
 us largo uocabit
 ur esse in cōto m̄
 ar Greg. in. iij. d̄p̄tati
 nes in apocalyp̄. qz
 s̄t ap̄re libū d̄p̄tati
 m̄ sigillis. neqz
 tus errā. nū ap̄re
 s̄s loca seu reatō
 Aug. d̄p̄tati
 m̄ et vltimā reatō
 ceptaculis p̄p̄tati
 que del̄t̄p̄tati
 i uiueret. r̄m. qz
 s̄t q̄nt̄ m̄ locū
 uacuo uicini
 ubi est pena
 m̄ am̄ d̄m̄. et
 ui etiam locū
 m̄ eternali. q̄nt̄
 a acceptōne. et
 argatū. d̄p̄tati
 ueritū. s̄t
 p̄p̄tati
 d̄p̄tati. et in
 d̄p̄tati. s̄t
 p̄p̄tati. et in
 d̄p̄tati. s̄t
 p̄p̄tati. et in
 d̄p̄tati. s̄t

314

Lucam. Solus ex natis de femina. sanctus dominus ih̄s. qui terrene contagia corrupte le immaculati ptus nouitatem non sensit ⁊ celesti maiestate de pulit. ¶ **I**tem Hilarius cuius testimonium inducit Augustinus cōtra iulianum. Ex peccato est omnis caro. p̄ter illam que venit in similitudinem carnis peccati sine peccato. ¶ **I**tem Aug⁹ in secūdo libro contra Iulianum. Propter catholicam veritatem et diuinorū eloquiorū pertractatōem. clarissimi sacerdotes. Hyrene⁹. cyprianus. olimpius. hilarius. ambrosius. gregorius. s. nazanzenus. innocētius. et basilus. quib⁹ abbi velis nolis Hieronimus. vt eos omittam qui nondū dormierūt. aduersū nos pferunt omnium hominū peccato originali obnoxiam sententiam. ¶ **I**tem Anselmus in libro cur deus homo. dicit ita expresse. q̄ glosari nō potest. dicit enim. Licet ipsa hominis xp̄i p̄ceptio sit mūda et absq; carnalis delectationis peccato. virgo tamē ipsa iniquitatib⁹ concepta est. et in peccatis p̄ceptam mater eius. ¶ **B**ernardus quoq; qui deuotius et copios⁹ ceteris de virgine scripsit. expresse hoc dicit in quadā epistola. et in sermone de assumptione: sic ait. Beatam virginem omnimodis constat ab originali cōtagio sola dei gracia anteq̄ nascere fuisse mūdātam ⁊c. ¶ **S**anctus Thomas (cuius etiam doctrina est approbata ab ecclesia) in tertia parte. q. xxvij. et in tertio sententiarum idem sentit et probat: dicens. Q̄ si nunq̄ anima beate marie fuisset contagio peccati maculata. hoc derogaret dignitati xp̄i. scdm̄ quam est vniuersalis saluator omnium et redemptor. Tunc enim esset aliqua persona quam non redimisset scilicet ipsa virgo. nec debet tantum honorari mater q̄ dehonoretur filius. derogando sue dignitati. quia nec virgini placet talis honoz. ¶ **A**lbertus magnus super quarto sententiarum ait. q̄ dicere q̄ beata virgo non fuerat concepta in peccato originali. fuit condemnatum tanq̄ erroneum a magistris parisiensib⁹. ¶ **M**agister quoq; sententiarum in secundo libro dif. xxx. per totum. nullum excludit a peccato originali p̄ter xp̄m. et idem in tertio. dif. iij. ¶ **I**n decretis quoq; de conse. di. iij. dicitur. Firmissime tene et nulatenus dubites. omnem hominē qui p̄ cōcubitum maris et femine concipitur: nasci cum peccato originali. Et loquitur de natiuitate in vtero. id est conceptione. Et Hug. et Ray. et Wil. canoniste dicunt eam conceptam in peccato originali. ¶ **P**otissimi etiā doctores idem dicunt. declarantes particularius materiam. Ante Petrus de tarantasia ordinis predicatorum qui fuit papa. s. inno-

centius quintus super tertio sententiarum. dif. iij. sic dicit. Quanto quis magis accedit ad sanctum sanctorū. tanto debz h̄re maiorē sanctificationis gradum. Non enim est accessus ab deum nisi per sanctificationem. Mater v̄o plus omnib⁹ accedit ad filium qui est sanctus sanctorum. ergo debuit gradus sanctificationis habere maiorem post filium. Gradus autem sanctificationis quadrupliciter potest intelligi. aut q̄ sanctitatem quis habeat ante conceptum et ortum. aut post conceptum et ortum. aut in ipso conceptu et ortu. aut in ortu nō conceptu. Nam q̄ in conceptu et non in ortu est impossibile. Primus gradus non est possibilis. quia personalis perfectio. vt scientia et virtus nō transfunduntur a parentibus. tum quia in filios non potest fieri esse gracie ante actuale esse nature super quo fūdatur. Secundus gradus communis est omnib⁹ scdm̄ p̄munē legem sanctificationis per sacramenta. Tertius gradus est singularis sancti sanctorum de quo solo fuit similis ortus. sanctificatō. cōceptio. animatio. et assumptio. Restat igitur quartus gradus. et hic habet quatuor gradus. quia potest intelligi factus in vtero sanctificatus. aut ante animatōnem. aut in ipsa animatione. aut cito post animatōnem. aut diu post animatōnem. Primus gradus impossibilis est. quia scdm̄ Dionysium de diuini. nomi. sanctitas est ab omni immunditia libera et perfecta et immaculata. Immunditia v̄o culpe non expellitur nisi per graciā gratum facientem. sicut tenebra per lucem. cuius subiectum non est nisi creatura rationalis. Secundus gradus non fuit conueniens beate virgini. quia aut non contraxisset originale et sic nō indiguisset vniuersali sanctificatione xp̄i et redemptōne. Aut si contraxisset simul culpa et gracia in ea nō posset esse. Tertius etiam gradus non fuit conueniens b̄e v̄gini. quia fuit talis vt Jobis et Dieze. et quia non conuenit tante sanctitati vt diu morata sit in peccato. Quartus v̄o videtur conueniens et pie crebilis. licet de scriptura non habeatur. vt cito post animationem vel in ipso die vel hora. quis nō ipso momento sanctificata fuerit. hec ille. Quaz opinionem sequitur Perueus. heinricus de gandauo. Durandus. durantellus. iohānes neapolitanus. et alij solennes doctores ordinis predicatorum. ¶ **M**ulti etiam excellentissimi ordinis minorum idem dicunt. et precipue deuotissimus super omnes. bona uentura. qui postea fuit cardinalis. Sic dicit super tertio sententiarum distinctione iij. questione. ij. Sanctificatio virginis subsecuta est peccati originalis contractionem

quia nullus immunis fuit a culpa originalis peccati nisi solū fili' uirginis. Sicut dicit ap[osto]lus ad Ro. iii. Omnes peccauerunt et egent gloria dei. **Hic autē dicendi modus est communior, rōnabilior, et securior. Cōmuniōr.** qz omnes fere id tenēt. qz beata uirgo habuerit originale. cū id appareat ex multiplici ei' penalitate. quā nō est dicē ipam eē passā ppter alioz retemptōem. quā etiā nō est dicē p assūptōem habuisse s3 p tractōem. Rōnabilior est etiā qz esse nature pcedit esse grē. vel tpe vel natura. Et ppter hoc dicit Aug[ustinus]. qz p[ri]us ē nasci qz renasci. sicut ē esse qz nō esse. igit' p[ri]us est aiām uniri carni qz grāz dei sibi infūdi. Sic igit' caro illa infecta fuit. et ex sua infectōe nata erat aiām culpa originali inficē. Necessariū igit' est. qz an fuit culpe originalis infectio. qz s[an]ctificatō. Securiōr ē. qz magis p[ro]p[ri]ū fidei et pietati. et sanctorū auctōib[us] magis p[ro]cordat. p eo. qz s[an]cti cōmuniē cū de ista materia locunt. solū xpm excipiūt ab illa generalitate qua d[icitur]. omnes peccauerūt in Adā. Nullus autē inuenit dixisse de his q[ui] audiuim[us] aurib[us] n[ost]ris. uirginē mariā ab originali fuisse immunē. Pietati etiā fidei magis cōcordat. p eo. qz si m[ari]e h[ab]ita sit in reuerētia et deuotōe. multo maior est h[ab]ita erga filiū. ex quo ē oīs honor et gl[ori]a. Et ideo qz hoc expectat ad excellentem xpi dignitatē. qz ipse est oīm redēptor et saluator. et qz ipse vnus p oib[us] ē mortuus. nullatenus ab hac generalitate uirgo maria excludenda ē. ne dum m[ari]e excellētia ampliā. filij gloria minuā. et sic m[ari]e p[ro]uocet. que filiū uult magis honorari qz seip[s]am. Quic igit' opinioni adherētēs ppter honorē ihu xpi. qz in nullo p[ro]iudicat matris honorē. teneamus s[ecundu]m qz cōmunis opinio tenet. s. uirginis s[an]ctificatōem fuisse post peccati originalis p[ro]tractōem. hec ille. Quā opi. secun[de] Ricardus de media uilla sup. iij. sniaz. Alexander de alea. Rigalbus et bertrādus in sermōib[us] d[omi]n[ic]is. in sermōe. Egrediet' uirgo q[ui]c. Omnes hi ordinis mino[rum] solēnes doctores. Item dicūt egidius ordinis hēmitaz doctor excellētissimus in suo quodlib[et] sexto. Item Guido ordinis carmelitaz in suo tertio quodlib[et] beto. Item m[ag]i[ster] Ioh[ann]es de pollicratie. qui oēs inducūt auctōrem apostoli ad Ro. iij. omnes peccauerūt q[ui]c. et assignāt rōnes suas. **¶** Quibā alij dicūt nō fuisse pceptā in p[ro]cto originali uirginē ipam. et p[ri]cipue Iohānes scot[us] orbis mino[rum] doctor subtilissimus. et p sua opinōe allegūt auctōres et assignant rōnes. Et primo illud Can. Tota pulchra es et macula non est in te. et exponunt de uirgine: dicētēs. ex hoc qz non fuit macula peccati in ea. q[ui] nec originalis. Secundo inducūt illud Aug[ustinus]. cum de peccatis agitur ppter honorem d[omi]ni: nullam p[ro]r[us]us te ea scz uirgine nolo h[ab]ere mentōes.

315
Tertio illud Anselmi. Decuit ut ea puritate niteret. s. uirgo maria. q[ui] maior sub deo neq[ue]at inueniri. Quarto id ostendūt per hanc rōnem. Quia ordinās uas ab fuitiū altaris cōseruat ipm a maculis. hoc em̄ est valde decens. sed uirgo fuit uas deitatis. ergo decuit ut p[ro]seruaret etiā a macula originalis. Quinto sic. Decuit qz xpc eā singulari et nobilitate mō redimeret et liberaret q[ui] alios. sed hoc fuit. si sine peccato pcepta fuit. Decuit enim magis honorare eā (qz m[ari]e eius) q[ui] ceteros. Sed nobilius et melius liberaf et redimif. cui p[ro]uiter ne cadat et in seruitutē incurrat. qz ut lapsus erigif et factus fuus redimaf q[ui] q[ui]c. Sexto sic ecclesia errare nō p[otes]t. Sed ipsa celebrat festum pceptionis octauo die decēbris q[ui]c. **¶** Ad rōnes in p[ro]trariū inductas sic respondent. **¶** Primo ad illud qz cēs in adā peccauerūt. et qz omnes geniti ex adā originale p[ro]traxerūt. dicūt qz s[an]cti q[ui] loq[ui]b[antur] omnes p[ro]traxisse originale. loq[ui]bant in cōmuni de filijs adē s[ecundu]m cōmunē cursum. S3 cū locuti sunt de uirgine in singulari. dixerūt oppositū. ut in auctōib[us] inductis Aug[ustinus]. et Anselmi p[er] 3. Dicunt etiā qz ubiq[ue] ponit' solū vel tm̄ anima xpi. intelligif etiā anima uirginis. qz partus est ps uiscer[um]. Alij eorum dicūt. qz omnes ex adam p[ro]traxerūt originale de iure et ex debito. et sic etiam uirgo. sed defacto ipa non p[ro]traxit in hoc p[ri]uilegiata et exempta a iure cōmuni. **¶** Secundo ad illud qd dicit alia opinio. s. qz sequeret' qz xpc nō esset u[er]is oīm redēptor. respondent. qz nō sequit' ex ista positōe hoc. quia redēpta ē et saluata p[er] p[ro]fuitatōem ab originali ne incurreret. **¶** Ad illud Bernhard[us]. quia glosari nō p[otes]t. dicūt quidā simplices qz in uisione ei apparuit cū macula in pectore. eoz hoc dixerat. vel quia retractauit. Inducūt etiā r[ati]onē sup hoc q[ui]c. **¶** Ad omnia ista facilliter respondetur clare non extortē. Ad primū qz illa auctoritas canticorū intelligitur de ecclesia p[ro]p[ri]e. transumptiue autē dicit de uirgine postq[ui] fuerat s[an]ctificata. An in assumptione eius canitur. hec durantellus. **¶** Ad secundū s[ecundu]m Tho. et Durā. d[icitur]. qz loq[ui]tur ibi Aug[ustinus]. de peccatis actualib[us] ut clare patet ex p[re]cedentib[us] et sequentib[us] illius libri. Et ex auctoritate Job. in canonica quā imēbiat Aug[ustinus]. inducit. Si dixerimus quia peccatus nō habemus q[ui]c. In hoc autē omnes doctores p[ro]cordāt ipam uirginē solam inter adultos fuisse etiā a ueniali immunem. **¶** Ad tertiu[m] dicit Jo. neapolitanus. qz illud anselmi ē magis p[ro] qz p[ro]tra. decuit em̄ ut puritas m[ari]e esset sub puritate xpi dei. q[ui] nō p[ro]traxit originale nec p[ro]misit actuale. et hoc fit p[er] hoc qz mater actuale nullum p[ro]misit sed originale p[ro]traxit. Si autem non p[ro]traxisset originale.

scilicet in mente diuina. ut suo tpe in mundo fierē et in actuali existētia. Et sciebat de qua una mulier erat futura in mūdo. s. eua. ex qua eueniret omne malū in mūdo. Ita cōcepit et pōrdinauit q̄ alia deberet venire scilicet beata maria. ex qua totū malum auferretur. Sicut etiam p̄sciebat q̄ eua prima mater et sponsa esset et virgo. s. dum fuit in paradiso. Ita p̄cepit et ordinauit q̄ beata maria desponsata esset. et virgo semper itacta: mater uiuificatrix cunctorum. Et sicut eua fuit uisitata p̄ angelum malū qui eam decepit et mortem intulit. ita maria uisitata per angelum bonum. qui ei uitam nūciauit. Et sicut eua euacuata fuit gr̄a cū de fructu accepit et comedit. ita maria gracia repleta. quando fructum in vētrem recepit uerbi diuini. Et sicut fructus quē posuit in ventre eua occidit multos. ita fructus quem in vētrem recepit maria: uiuificauit electos. et uiuificat quotidie comedentes deuote. cum in sacramento ministratur populo. Ideo dicitur benedictus fructus ventris tui. quia per ip̄m benedicti sumus. sicut per fructū quem porrexit eua viro ab esum fuimus omnes maledicti. Paradisi porta demum per eam cunctis clausa est. sed p̄ beatam virginem iterū patefacta ē. ut canit ecclesia. Et sicut rex dū mittit ad preliū milites suos. quia ut sapiēs cognoscit q̄ multi ibi vulnerant. mittit etiā medicum ad curandum. Ita deus sapientissimus p̄sciēs nos habituros continuū certamen cum demonibus. et sepe ab eis vulneribus peccatorū damnificari. concepit in mēte sua et disposuit mundo mittere medicam. s. virginem beatissimā. Ante et deuotus Bernardus dicit de ea. q̄ de plenitudine ei⁹ omnes recipiunt. eger curationē. tristis consolationem. peccator veniam. iustus gr̄as. Et de ip̄a virgine maria potest intelligi illō Ecclesiastici. xxxvi. ubi non est mulier ingemiscit eger. Nam contra vulnus superbie. ponit ip̄a exēplo uite sue ligaturam seu emplastrum humilitatis ad curandum. Contra vulnus auaritiē emplastrum liberalitatis. cum aurū sibi oblatum a magis. nō reseruauit pro futuris necessitatibus. sed pauperibus erogauit s̄m Bernard. Contra vulnus luxurie remediū castitatis. cum uotū fecerit sc̄m Aug. perpetue uirginitatis. ut. xxv. vij. q. ij. S. beata maria. et sic discurredo per alia. Permaxime autem placuit et deo electa fuit. ut mater dei esset p̄pter humilitatem. Sicut expulsa de paradiso eua cum viro et omni progenie p̄pter superbiam. et hoc ē qd̄ ipsa dicit in epistola. Dominus possedit me ab initio uiarum suarū. Que dei sūt uirtutes quibus nos imus ad deum. Initium uirtutū

est humilitas. unde et fundamētū dicitur eaz. ¶ Secunda p̄ceptio. s. angelicalis fuit. non ab eterno. sed in principio mundi ante creationem aliarū rerū. Nam cū dominus deus creauit angelos. qui signantur nomine celi cum dicitur. In principio creauit deus celū et terram sc̄m Augustinū. tunc etiam creauit seu inuoluit in mentibus eorum species seu similitudines omnium creaturarum. que in sex diebus referuntur facte. quasi quedam semina ad concipiendum intellectum. Ipsa ergo factio rerum signat sc̄m Augustinū infusionem illarum specierū intelligibilium. Et numerus successiuus dierū. nō importat ordinē temporis. sed dignitatis. Nam in principio creationis eorum simul create sunt omnes species rerū. nō prius una et postea alia prioritatem temporis. Sed quia differētia magna dignitatis est inter ip̄as creaturas. illa ideo dicitur primo die facta que nobilior inuenitur in eis. et sic de alijs diebus. Dies signat cognitionem angelicam rerū que duplex est. Prima est cognitio naturalis. s. per p̄uersionem intellectus sui ad alias species p̄creatas. et illis mediantibus intelligunt res. sicut nos modo mediantē fantasia. Et dicitur hec cognitio uespertina. Secunda est cognitio supernaturalis. quam. s. habent cognitionem conuertendo se ad uerbum eternum. in quo relucent ydē omnium rerum. et inde concipiunt clariorem cognitionem rerum. Et hec dicitur cognitio matutina que perfectio est prima. Et sic dicitur factū uespere et mane dies unus. quia. s. cognitio una quo ad cognita. i. creata. sed duplex quo ad modum cognoscendi. quia uel in speciebus sibi cōcreatis. uel in uerbo. Inter cetera autem angeli sancti aspicientes in uerbum. reuelatum seu declaratum fuit eis misterium incarnationis cum suis circumstantiis. et q̄ ad repandū lapsum hominis ordinaretur et restaurandum ruinas eorum: dei filius humane nature uniretur. Et uirgo hec sanctissima m̄ eius esset. Et sic anteq̄ essent abissi id est creature in sua distinctione et ultima perfectione. ego. s. uirgo mater dei concepta eram. intellectu angelico per cognitionem. Et cum hoc p̄gnouerunt. magnū festum fecerunt in paradiso regraciātes deo. et collaudantes eius misericordiam maximam. pro reparatione fr̄m suorū. i. nr̄a. et restoratione sua. quo ad lapsos angelos. Ubi Job. xxxviii dicit. Ubi eras cum me laudaret astra matutina. i. angeli. et iubilaret omnes filij dei. ipsi. s. angeli sūme exultantes de reparatione futura p̄ filiū huius uirginis b̄ndicte. et omnes offerebant ei famulari tempore suo. Si enim (ut dicitur Luce. xv) gaudium est in celis

coram angelis dei super uno peccatore penitentiam agente: quantum debuit esse super media trice peccatorum etc. **T**ertia conceptio dicitur specialis. Sapientia frequenter nomine mulieris nuncupatur. precipue in libris sapientialibus. **U**n et dicitur Sap. viij. Hanc. s. sapientiam amavi et exquisivi a iuventute mea. et quesivi mihi eam sponsam assumere. Sapientia autem super omnes alias doctrinas maxime est in scriptura sacra. **S**icut in principio summe sue. **H**ec autem est pregnans multis mysterijs. i. spiritualibus significationibus que sunt multis occulte. Cum autem doctor vel predicator exponit quod latebat tunc quasi peritur. **E**t in cetera in hac muliere. s. sapientia scripture. est ibi precepta. i. occulte contenta ista beatissima virgo. et frequentissime de ea ibi fit mentio per methaphoras varias. **E**t sic antequam essent abissi. siue creature (ut dicitur est complete) siue scripture. que dicuntur etiam abissus. propter profunditatem sensuum. antequam innotesceret earum profunditas: concepta erat in ibi precepta. ut cum dicitur. **I**n principio creavit deus celum et terram. **I**n principio s. novi testamenti. creavit quo ad animam celum. i. iohachim celum dicitur. propter affectum celestem. **T**erram annam sic dicitur propter humilitatem. **T**erra autem erat inanis et vacua. i. sterilis. **S**piritus domini ferebat super aquas lacrimarum ipsorum de perfusione sua. **T**enebre erant super faciem abissi. **T**enebre vitiatorum super mundum totum. **D**ixit deus dante virtutem fecunditatem anne. **F**iat lux. i. virgo hec beatissima. **E**t facta est lux. ex iohachim et anna. quo ad corpus. a deo qui ad animam. **E**t diuisit lucem a tenebris. purificans illam animam subito ab originali. **H**ec est etiam precepta et figurata ibi in paradiso deliciarum ubi erat lignum vite etc. **H**ec est ibi precepta cum dominus dixit serpenti. **I**n micitias ponam inter te et mulierem. et seminum tuum et semen illius etc. **H**ec mulier maria. a deo facta mater spiritualis cunctorum. maxime inimica serpenti antiquo. s. dyabolo. **S**emen serpentis procedens ex interioribus voluntatis eius est malicia eius. unde generat in mentibus hominum vitia et peccata. **S**emen mulieris huius virginis est bonitas et benignitas eius: contraria semini dyaboli. **C**ontrivit ipsa caput serpentis sola. quia omnes suggestiones vitiatorum subito extinxit. nec concupiscentiam sensit: religato in ea fomite postea extincto etc. **H**ec etiam precepta est in scriptura. quando **Gen. xv.** dicitur fuit abrahe. **G**eneratio quarta reuertetur huc. s. ad terram promissionis. que sicut vitam eternam. **S**emine abrahe spirituale sunt omnes viri fideles. ut ostendit apostolus ad **Galla. iij.** **D**i exules erant et peregrini in terra non sua in egypto. que

interpretatur tenebre scilicet mundo. seruituti abissi pharaonis iniqui. i. dyaboli. **S**ed quarta generatione que per mariam. seu in maria facta est reuertitur ad patriam ipsam. s. superne glorie. **N**am prima generatio secundum Anselmum hominis est. qua **A**dā factus est a deo de limo sine viro et muliere. **S**ecunda est qua formata est mulier ex viro. **T**ertia qua communiter omnes generantur ex femina et masculo. **Q**uarta alia ab his. s. qua homo generatur a muliere sine viro qua christus formatus est ex virgine. **N**ec alius modus productionis hominis reperitur. **H**ec conceptio est figurata in archa dei. **I**n trono salomonis. **I**n virga aaron. **I**n porta domini clausa. **I**n velle getonnis. et alijs innumeris. **Q**uarta preceptio est in utero matris. quando. s. anna concepit eam. **E**t de hac faciunt aliqui festum. et hoc tribu rationibus.

Prima quia fuit congruenter impetrata.

Secunda quia fuit sublimiter sanctificata.

Tertia quia fuit firmiter bene operata.

Quod ad primum sciendum. quod cum anna et iohachim non haberent filios (quia steriles) et per multos annos transissent sine prole. orationibus. ieiunijs. et elemosinis insistebant ut impetrarent a deo prolem. non diffidentes de liberalitate dei. quia quod natura non valet: gratia supplet. **Q**uod etiam fecerunt offerendi prolem deo in templo. **D**ividebant quoque suos redditus (ut legitur) in tres partes. unam scilicet templo. aliam pauperibus. tertiam sibi et familie preedentes. **E**t per huiusmodi continuata impetrarunt fecunditatem. **A**bi ostenditur exemplo. hoc non displicere deo. dummodo fiant sine superstitionibus. et cum condicione si salutem suam expediat. **A**pparuit ergo angelus eis. et prenucciavit quod haberent filiam nomine **M**ariam etc. ut habetur in legenda. **E**t sic antequam essent abissi. i. apostoli. (qui dicuntur abissi propter profunditatem cognitionis diuinorum et dilectionis super omnes sanctos. **U**nde **D**ionysius **P**aulum appellat abissum sapientie) virgo precepta fuit in utero matris. **Q**uod ad secundam. notandum tres fore sanctificationes. **P**rima cum puer egreditur ex utero matris. et hec fuit **M**arie. **I**uxta illud. **A**ntequam exires de vulua plena. s. sanctificauit te. **S**ecunda est quanto proles est adhuc in utero totus ut **I**ob. **bap.** qui in sexto mense fuit sanctificatus. quando s. virgo **M**aria concepta dei filio salutauit **e**lizabeth. **T**ertia est in puncto quasi post creationem et infusionem anime. **F**ormato enim corpore virginis. concepta ex anna et iohachim. non ex spiritu sancto. hoc enim dicere esset hereticum. **S**olus enim christus hoc habuit. creata anima virginis a deo et infusa. subito sanctificata fuit eadem die. **ps.** **F**luminis

finis quod est proprium obiectum voluntatis. Et ex tali causa augetur peccatus, grauius enim peccat cuius voluntas ex intentione peioris finis inclinatur ad peccandum. Alie vero cause sunt que inclinant voluntatem ad peccandum preter naturam et ordinem ipsius voluntatis, que nata est moueri libere ex se ipsa secundum iudicium rationis, sicut ignorantia, vel que diminuunt liberum motum voluntatis sicut infirmitas, vel violentia aut metus vel aliquid huiusmodi, diminuunt peccatum et diminuunt voluntarium intantum, quod si actus sit omnino inuoluntarius, non habet rationem peccati, et de his habes, xv. q. j. §. j. ubi inter cetera ponitur dictum Augustini, s. quod peccatum voluntarium usque adeo malum est, ut nisi sit voluntarium, nullo modo sit peccatum. Et in ca. aliquos dicit Augustinus, quod reus non constituitur qui nescit quod fecerit, et loquitur de stulto. ¶ Potest attendi tertia diuersitas grauitatis in peccato, ex actu ipsius cum enim causa propria peccati sit voluntas, ut dictum est, et peccatum consistat in actu eius inordinato, quantum magis actus est inordinatus, tanto grauius est peccatum. Magis autem est actus voluntarius et inordinatus cum opere perpetratur, quam solum mentis consensu, ceteris paribus, et grauius ex consuetudine peccatur quam unica operatione.

¶ Et nota secundum Petrum, quod cum voluntas et opus peccati sunt separata, ut puta secundum aliud et aliud tempus: sunt diuersa peccata, quia diuerse aduersiones et conuersiones, ut si quis habens voluntatem deliberatam ad fornicandum, furandum, occidendum et cetera, diuertit protunc ad alia, dimittens exequi illam voluntatem inde ad horam, oportunitate se ingerente committit illa peccata, et sic sunt diuersa. Sed si voluntas et opus sint coniuncta ut causa et effectus, sic sunt unum peccatum formaliter, sed plura materialiter, quod est una ratio deordinandi, licet plura sint deordinata. Grauius tamen est peccatum actu exteriori commissum, quam sola voluntate. Nam ipse actus exterior communitur ab auget voluntatem in malis operibus sicut et in bonis. Unde Augustinus de penitentia, di. ij. sic dicit. Sicut tribus gradibus ad peccatum peruenit. Suggestione, delectatione, consensu, ita ipsius peccati tres sunt differentie, in corde, in facto, et in consuetudine, tanquam tres mortes. Una quasi in domo cum in corde consentitur libidini. Altera quasi prolata iam extra portam, cum assensus procedit in factum. Tertia cum consuetudinis male tanquam mole terrena premitur animus, quasi in sepulchro iam fetens quod tria genera mortuorum dominum resuscitasse quisquis euangelium legit: agnoscit, hec ille. Et extra de consuetudine, capi. ultimo, di-

citur, quod tanto sunt grauiora peccata, quanto diutius animam infelicem detinent alligatam. ¶ Attenditur quarto diuersitas grauitatis in peccatis secundum qualitatem circumstantiarum. Ubi est sciendum secundum Theophrastum prima secunde, q. lxxij. quod cum unumquodque ex eodem natum sit augeri ex quo causatur. Sicut dicit philosophus de habitu virtutis, et peccatum causetur ex defectu alicuius circumstantie, quia ex hoc receditur ab ordine rationis, quod aliquid in operando non obseruat debitas circumstantias, sequitur quod peccatum per circumstantias natum est aggruari. Sed hoc contingit tripliciter. Primo modo in quantum circumstantia transfert peccatum in aliud genus vel speciem peccati. Sicut peccatum fornicationis consistit in hoc, quod homo accedit ad non suam. Sed si addatur hec circumstantia, ut illa ab quam accedit sit uxor alterius, transfertur iam in aliud genus peccati, scilicet in iniusticiam, in quantum homo usurpat rem alterius. Et secundum hoc adulterium est grauius quam fornicatio. Sed talis circumstantia que mutat species quous per respectum ad actum in se, id est actum nature possit dici circumstantia, non tamen proprie per respectum ad ipsum peccatum, quantum ad suam speciem seu actum moralem, nam circumstantie peccati proprie sunt accidentia, que reperiuntur circa ipsam essentiam actus peccati, seu speciem ad quam perducitur per predictam circumstantiam. Secundo modo circumstantia non aggruat peccatum, ita quod trahat ipsum in aliud genus, sed solum quia multiplicat rationem peccati. Sicut si prodigus det quando non debet et cui non debet, multipliciter peccat eodem genere peccati, quam si solum det cui non debet, et ex hoc ipso peccatum fit grauius. Sicut etiam egritudo est grauior que plures partes corporis inficit. Tertio modo circumstantia aggruat peccatum, ex eo quod auget deformitatem puenientem ex alia circumstantia. Sicut accipere alienum constituit peccatum furti. Si autem addatur hec circumstantia ut multum accipiat de alieno: est grauius peccatum, quam accipere multum vel parum de se non dicat rationem boni vel mali, hec ibi. Excepto illo modico quod dictum est in primo membro, ubi incipit. Sed talis, usque ad secundum membrum. Et ex his habes declarationem et determinationem glose que habetur di. iij. super. cap. homo, ubi ponitur duplex opinio de circumstantiis peccati, quorundam scilicet dicentium quod circumstantie non aggruant peccatum, sed solum contemptus, qui deprehenditur maior vel minor secundum omissionem plurium vel paucorum circumstantiarum debitarum. Alia opinio est quod circumstantie ipse habeat aggruare ipsam. Et istam secundam tenet Theophrastus, et alij theologi prima reiecta.

Inter ceteras autem circumstantias que peccatum habent aggravare, est obitio persone in quam peccatur, si habeat aliquam excellentiam. Pro cuius declaratione est sciendum secundum Theophrastum prima secunde, ubi supra, quod cum prima gravitas peccati attendatur ex parte obiecti, ex hoc sequitur quod tanto attenditur maior gravitas in peccato, quanto obiectum est principalior finis. Fines autem principales humanorum actu sunt deus, ipse homo, et proximus. Quicquid enim facimus propter aliquod horum facimus, quibus etiam horum trium unum sub altero ordinatur. Potest igitur ex parte horum considerari maior vel minor gravitas in peccato secundum obitioem persone in quam peccatur. Primo quidem ex parte dei, cui tanto aliquis homo magis coniungitur, quanto est deo virtuosior, vel deo sacratior, et ideo iniuria illata tali persone magis redundat in deum, secundum illud Zachariae, secundo, qui vos tangit quasi pupillam oculi mei tangit. Unde peccatum fit gravius ex hoc, quod peccatur in personam magis deo coniunctam, vel ratione virtutis, vel ratione officij. Ex parte vero sui ipsius, manifestum est quod tanto aliquis gravius peccat, quanto in magis coniunctam, seu naturali necessitudine, seu beneficijs, seu quacumque coniunctione peccaverit. Ex parte vero proximi tanto gravius peccatur, quanto peccatum plures tangit. Et ideo peccatum quod fit in personam publicam, puta regem, vel principem, vel rectorem, est gravius peccatum quod committitur contra unam personam privatam. Et similiter iniuria que fit alicui persone famose, videtur esse gravius ex hoc, quod in scandalum et turbationem plurimorum redundat. Magnitudo etiam ipsius persone peccantis que pertinet ad circumstantias, habet sepe gravare peccatum. Unde Crisostomus, di. iij. dicit. Homo christianus fortiter cadit in peccatum aut propter magnitudinem peccati, aut propter altitudinem dignitatis, sed hoc non est semper. Pro cuius declaratione dicit theophrastus prima secunde (ubi supra) quod duplex est peccatum. Quoddam, scilicet ex surreptione pueniens propter infirmitatem humane nature, et tale peccatum minus imputatur ei qui est maior in virtute, eo quod minus negligit huiusmodi peccata reprimere, que tamen omnino subterfugere infirmitas humana non sinit. Quedam sunt ex deliberatione procedentia, et ista peccata tanto magis alicui imputantur, quanto maior est. Et hoc potest esse propter quatuor. Primo quidem quia facilius possunt resistere peccato maiores, puta qui excedunt in scientia et virtute. Unde dominus dicit Lucae, xv. quod sciens servus voluntatem domini sui et non faciens, plagis vapulabit multis. Secundo propter multitudinem, quia omne bonum

quo quis magnificatur est dei beneficium, cui homo fit ingratus peccando. In quantum ad hoc quolibet maioritas etiam in temporalibus bonis peccatum aggravat, secundum illud Sapientie, vj. Potentes potenter tormenta patientur. Tertio propter specialem repugnantiam actus peccati ad magnitudinem persone, sicut si princeps iusticiam violet, qui ponitur iusticie custos. Et si sacerdos fornicetur qui castitatem vouit. Quarto propter exemplum siue scandalum, quia ut Gregorius dicit in pastoralibus, in exemplum vehementer culpa extenditur, quoniam pro reverentia gradus peccator honoratur, ad plurimum etiam noticiam perveniunt peccata magnorum, et magis homines ea indigne ferunt. Attenditur etiam gravitas peccati secundum nocumentum quod sequitur ex ipso. Pro cuius declaratione dicit Theophrastus, ubi supra, quod nocumentum tripliciter potest se habere ad peccatum, quandoque enim nocumentum quod puenit ex peccato est puenit et intentum, sicut cum aliquis aliquid operatur animo nocendi alij, ut homicida vel fur, et tunc directe quantitas voluntatis adauget quantitatem peccati, quia tunc nocumentum est per se obiectum peccati. Quandoque vero nocumentum est puenit sed non intentum, sicut cum aliquis transiens per agrum, ut prohibendum, vadit ad fornicandum: infert nocumentum his que sunt seminata in agro scienter, licet non animo nocendi. Et sic etiam quantitas nocumenti aggravat peccatum, sed indirecte, in quantum, scilicet ex voluntate multum inclinata ad peccandum procedit, quod aliquis non pretermittat facere damnum sibi vel alij quod simpliciter non vellet. Quandoque autem nocumentum non est intentum nec est puenit, et tunc si per accidens se habeat ad peccatum, non aggravat peccatum directe sed propter negligentiam considerandi nocumenta que consequi possent: imputatur homini ad penam mala que veniunt preter eius intentionem, si dabit operam rei illicitae. Si vero nocumentum per se sequitur ex actu peccati, licet non sit intentum nec puenit directe: peccatum aggravat, quia quecumque per se sequitur ad peccatum: pertinent quodammodo ad ipsam speciem peccati, puta si aliquis publice fornicetur, sequitur scandalum plurimorum, quod quibus ipse non intendat nec forte pueniat: directe per hoc aggravatur peccatum. Quis nocumentum aggravat peccatum, non tamen sequitur, quod ex solo nocumento peccatum aggravetur, quinimo peccatum per se est gravius propter inordinatorem, ut supra dictum est. Unde et ipsum nocumentum aggravat peccatum in quantum facit actum esse magis inordinatum. Unde non sequitur, quod si nocumentum maxime habeat locum in peccatis que sunt

circa primum. q̄ ipsa peccata sint grauissi-
ma. q̄ multo maior inordinatō inuenitur in
peccatis que sūt p̄tra deū. q̄ in quibusdā eoz
que sūt p̄tra ip̄m. et tñ p̄dici q̄ etsi deo nul-
lus possit nocere q̄tum ab eius substantiā.
p̄t tñ nocumētū attendi in his que dei sunt
sicut extirpādo fidem. violādo sacra. q̄ sunt
peccata grauissima. Sibi etiā aliquis q̄nq̄
scienter et uolenter infert nocumētū. sicut
patet de his qui se interimūt. licet finaliter
hoc referāt ad aliqd̄ bonum apparens. puta
ad hoc q̄ liberent̄ ab aliqua angustia.

Notandū etiā ultra .S.ij.

sup̄dicta. q̄ una culpa vel iniuria ē grauior
alia quatuor rōnibz. Primo rōne modi cir-
cūstātis. Secūdo rōne dāni p̄sequētis. Ter-
tio rōne uiri offendētis. Quarto rōne animi
inducētis. Q̄ una culpa vel iniuria sit ma-
ior vel ḡuior alia rōne mōi circūstātis octo
modis p̄his docet p̄gnosce. Et primo sic.
Illa culpa vel iniuria est maior q̄ est bestia-
lior. Cuius rō est. q̄ talis est magis inordiā-
ta. i. p̄tra ordinē vel rectitudinē rōnis. Se-
cūdo p̄bat sic. Illa culpa vel iniuria ē maior
q̄ est euidentior et magis fm̄ electōem. Cui
rō est. q̄ de rōne peccātis vel iniuriātis ē q̄
agat uolūtariē q̄ peccat. quanto autē magis
uolūtariē. tanto grauius peccat. Tertio sic.
Illa culpa vel iniuria ē maior. que auditori-
bus est horribilior et abhominabilior. Nā ho-
mines magis horrēt et abhominant̄ unum
scelus q̄ aliud. tū p̄pter sui nouitatē. tū p̄pter
sui grauitatē. Quarto sic. Illa culpa q̄ iniu-
ria est ḡuior. in q̄ trāgressio ē multiplior.
puta in qua sūt multe trāgressiones. Terbi-
grā. qui frāgit iuramēta. dextrās. fides. p̄nu-
bia rē. ḡuissime peccat. Cuius rō ē. q̄ in ta-
libz excessus culpaz multaz. vel iniusticiaz
vel iniuriay ē magnitudo sceleris vel graue-
do criminis. Quinto sic. Illa culpa vel iniu-
ria ē maior. ubi locus est ineptior. i. fit in lo-
co ubi faciētes culpā puniunt̄. que admodū
faciunt falsi testes. Cuius rō est. q̄ si qui in
p̄torio nō faciūt iusticiā vel peccāt. signū est
q̄ in omni loco nō facerent iusticiā. Si em̄
falsi testes in curia peccāt. signū ē q̄ in omni
loco peccarēt. Sexto sic. Illa culpa vel iniu-
ria est maior in qua est maior p̄fusio. Cuius
rō est. quia p̄fusio solū debet turpi et prauū-
ori. vñ de magis turpi uidef̄ sequi maior cō-
fusio tanq̄ magis prauū. Septimo sic. Illa
culpa vel iniuria est maior. que ē indignior
vel irrōnabilior. i. quā quis facit cōtra eum
a quo bona suscepit. Cuius rō est. quia talis
plures iniurias et peccata facit. q̄ precipue
q̄ facit male. secūdo q̄ nō facit bene. tene-
mur ei benefacere benefactori. Octauo. Ille
plus peccat et grauius qui peccat p̄tra iura
nō scripta q̄ p̄tra scripta. Cuius rō est. quia

melius est esse iustum p̄ uoluntatem q̄ per
necessitatem. obseruare autē scripta uidetur
esse ex necessitate. seruare autē nō scripta ui-
deē esse nō ex necessitate sed p̄pria uolūtate.
peccare p̄tra iura nō scripta sed tñ iusta ui-
detur ḡuius. hec p̄his secūdo rethoricorū. c.
xxij. Secūdo p̄gnosci p̄t grauitas cul-
pe rōne nocumētis cōsequētis. ubi est maius
dānū ibi maius peccatū ceteris p̄his. fm̄
b. tho. p̄ma scde. q. lxxij. Potest autē magni-
tudo dāni p̄sequentis p̄gnosci quatuor mo-
dis fm̄ p̄him in p̄mo libro rethoricorū. Pri-
mo q̄ difficile est vel impossibile fieri recō-
pensatōem ut si quis occideret filiū alteri
vel destrueret rem irrepabilem vel nō inue-
nibilem. Secūdo q̄ nō p̄t inueniri equa
punitio tali culpe vel dāno. sed om̄is alia ē
mitior. ut si quis occideret vel offenderet re-
gem vel publicā p̄sonam. Tertio q̄ p̄tingit
eum qui damnificatus est nō recipere satisfā-
ctionem. ut puta quia mortuus est. Quarto
q̄ quis passus est dānū a seip̄o. ut qui se
affligit. vel nocumētū sibi infert. vel occi-
dit se ex aliquo infortunio vel malo p̄misso.
q̄ multo magis q̄ sine causa hoc egit. hec p̄his
ubi supra. Tertio p̄t p̄gnosci ḡuitas cul-
pe vel iniurie rōne uiri offendētis. q̄ q̄nq̄
modis uideri p̄t fm̄ p̄him in libro rethoricorū.
Et primo q̄ eam culpam vel iniuriā
primus vel solus vel cū paucis fecit. Et rō
huius est. quia uidef̄ alijs esse exemplū et cā-
male faciēdi. q̄ multitudini magis parciē in-
delictis q̄ paucis. Secūdo q̄ in illa culpa
sepe peccat. Aggrauatur em̄ culpa ex frequē-
tatōne actus p̄pter inordinatōem uolūtatis
Tertio q̄ p̄pter illā culpā inueniunt̄ tormen-
ta dānificantia grauiora. Nā p̄pter magni-
tudinē scelez inuēta sunt ḡuioza tormenta.
Quarto q̄ p̄pter illū qui p̄misit lex ē posita
Q̄d eē nō p̄t. nisi q̄ ille fuit p̄m? vel nouo mō
peccauit. Quinto q̄ p̄pter illū carcer fuit edi-
ficatus. hec p̄his ubi sup̄. s. magnitudo p̄so-
ne peccantis aggrauat. Quarto ostendit̄
una culpa grauior alia rōne animi inducen-
tis. i. ex dispositōne et qualitate animi pec-
cātis. Q̄ ostenditur sex rōnibz. Et prima est
ex causa peccati. nā duplex ē causa peccati.
una p̄ se alia p̄ accidēs. Causa p̄ se est ipsa
uolūtās. et hec quāto fuerit maior. tāto pec-
catū est grauius. q̄ cum peccatū sit malum
uolūtarium. quāto uolūtās fuerit maior ad
peccandū. tanto peccatū est ḡuius. Alie uo
cause peccati sūt cause p̄ accidēs. inclinātes
uoluntatē ad peccādū. p̄ter naturā q̄ ordi-
nē ip̄ius uoluntatis. q̄ nata ē moueri libē ex
seip̄a. ut sūt passio. ignorātia. motus. et h̄.
¶ Secūda rō q̄re unū peccm̄ est ḡuius alio.
est ex noticia. qui em̄ peccat ex certa scia q̄
industria. peccat ḡuius eo qui peccat in itē

324

ex ignorantia. Ratio h' est. qz volūtas peccā-
tis ex certa scia. est magis inordinata. 7 hoc.
qz talis sciens eligit qd malū ē. s. pati detri-
mentū in maiori bono. s. bono aīe ut pvari
grā. ad hoc qz potiat mīori seu fruaī. s. cor-
porali bono. c' s' r' iū facit volūtas ordinata.

Quis em̄ null' intendēs ad maluz opaī fm̄
d'yo. tñ p̄t esse intentū malū aliqd. vel ad vi-
tādū aliqd malū. vel ad p̄leqndū mai' bonū

Tertia rō qre vnū peccm̄ ē maius alio ex
electōe. Nā peccās ex electōe peccat q̄ui' in
eotē peccō eo qui solū ex passione. h' rō ē. qz
talis peccat ex certa malicia inq̄tū scienter
eligit malū. nō qz velit illud qd ē de se malū.
sed quia eligit minus bonū sp̄reto maiori.

Aliud em̄ ē peccare ex electōe. aliud ex pas-
sione. q̄ em̄ peccat ex passione peccat eligēs.
nō tñ electōe. qz electō nō ē in eo p̄mū p̄n-
cipiū peccī. s. inducit ex passione ad eligēdū

id qd ex passione nō eligēt. S; ille q̄ peccat
ex malicia. fm̄ se eligit malū. qz. s. sp̄reto ma-
iori bono vel postposito. s. aīe. eligit minus.
ut lasciu'. qui magis vult h'ē delectatōnem

venereā q̄ grām vel virtutē. et iō electō ē in
eo p̄mū p̄ncipiū. hec. b. Tho. p̄ma scde. q. lxxviiij.
Quarta rō ḡuitatis maioris ex pte
animi. ē maioritas p̄cept'. Nā ubi maior p̄cep-
tus. ibi maior ḡuitas. Et rō. qz quāto p̄cep-
tus maior. tanto voluntas inordinatior.

Quinta rō ē ex dispōne volūtatis 7 rōis.
Erbigra. idem peccm̄ ut homicidiū. ḡuius ē
factū ab hoīe sobrio q̄ ab hoīe ebrio. Cuius
rō ē. qz ebrietas plus minuit de rōne peccī q̄
sit sua ḡuitas. hec. b. Tho. p̄ma scde. q. lxxviij.

Sexta rō ē. qz maiori v̄tuti opponit̄ ma-
ius vitiū. tāto ḡ peccm̄ ē ḡuius quāto opponi-
tur maiori v̄tuti. ceteris parib'. An p̄hs di-
cit. viij. ethicor. qz pessimū optimo s'riū est

Qd etiā p̄z ex hoc qz caritas q̄ est amor dei.
sic ip̄a ē maxia v̄tutū. ita odiū dei maximuz
peccator. quod odiū p̄trariat dilectōni dei.
ita qz maius ē infidelitate et desperatōe. hec
b. tho. in p̄ma scde. q. lxxviiij. Raynerius.

Nota sedecim regu' §. iij.

las vniuersales ad p̄gnoscedū ubi sint pec-
cata mortalia vel nō. Valēt aut̄ tales regule
ad hoc. qz dū ad p̄cularia veniūt. ostendit̄ p̄
eas qd de singularib' iudicandū sit. Singu-
lares q̄ppe regulas in illas v̄lēs resolue' p̄ue-
nit. q̄ scō veritas illucescit. Est igit̄ p̄ma
fm̄ cācellariū parisiē. qz nullū ē peccm̄ mor-
tale actuale absqz cōsensu libero rōnis. vere
vel interpretatīe. Interpretatī aut̄ p̄sensū esse
dicim'. dū hūit rō t̄ps deliberādi. 7 refugien-
di ea circa q̄ vitāda eē p̄uigil tenebat. Qua-
lit̄ dicit lex. q̄ tacet p̄sentire videt̄. de re. iur.
q̄ tacet. Dū videt̄ repuḡre debet. Consensus
tñ solus rōnis i actū venialr malū. ē tñ mō
venialis. loq̄ndo de veniali ex genē suo. ut ē

verbū ociosū. Secūda regula ē. Nō q̄libz
tene' scire de q̄libz peccō mortali. an sit ele-
licz expedit istud inquire' 7 scire iuxta vni'
cuiusqz vires et statū. et plus ecclesiasticos q̄
laycos. Et inf̄ ecclesiasticos p̄lati ex officio te-
nent. qz sint pati om̄i p̄scētī rebbe rōem. de
ea q̄ ē in eis fide et spe. az. ad hoc. lxxviij. bi. p̄
totū. Nota qz Aug. xxi. de ciui. dei. c. vi. dicit.

Quis iste sit mod' et q̄ sūt illa peccā. q̄ ita im-
pediūt puentōem ad regnū dei. ut tñ scōrū
amicorū meritis ipetrēt indulgētiā. difficili-
mū ē inuēire. piculosissimū ē diffinire. Ego
certe vsqz ad hoc t̄ps. cū in satagazē ad eorū
idaginē puenire nō potui. Et fortassis p̄p̄ea
lacēt. ne studiū pficiēdi ad oīa cauēda peccā
pigrescat. qm̄ si sciret̄ q̄ vel q̄lia sint delicta

Pro quib' etiam pmanētib' nec p̄uēctū vitē
melioris assūptis incessio sit inquirenda et
scōrū sperāda: eis secura se obuoluet̄ hūana
segnitia. nec iuolui talib' iplicamētis ulli'
v̄tutis expeditōe curaret. Tertia regula ē

qz p̄p̄atō peccorū adinuicē fm̄ ḡuitatē maiorē
7 mīorē generalr sumi neq̄t. nisi cōparent̄ in
genē suo et ceteris parib'. qm̄ fm̄ alias cir-
cūstātias p̄ticlarea se hūit plurimū ut exce-
dētia 7 excessa. Quarta reglā ē qz quātifi-
catō peccorū a posteriori sumit̄ a pena. s. nō

sufficiēt vsqz quaqz. 7 a p̄ori penes gen' ob-
iecti. et intēctōem finis. 7 libidinē seu conatū
volūtatis maiorē vel mīorē. 7 fm̄ motū. tē-
pus. locū. 7 penes dāna in seq̄ntia. q̄ peccās
p̄uidebat. aut p̄uideze tenebat. Quia reg-
ula ē qz boitas moralis sumit̄ ex obiecto.

s; totalis boitas moralis sp̄aliē p̄det̄ ex cir-
cūstātis finis. et aliaz simul adunatis. Ma-
liciam vō ex vni' illaz circūstātiaz carētia
p̄guimus resultare. Ceterz bonitatē ḡuitatē
et meritorā grā ḡtū faciēs opaī. Sexta
reglā. Om̄is act' c' finis intēctus ē mortale:

mortalis ē. siue intēdat̄ actu siue hitu. Qd
scit̄ si opans int̄rogat'. cur hoc facis. 7 ad-
uertens. tandē r̄idebit. ad hunc finem feci.

Septima reglā. Actus q̄ aliūde nō eēt mor-
talis. 7 sit p̄p̄ finē venialis. videt̄ eē solū venial'
nisi forte p̄stituat̄ finis ille ut vltimus 7 q̄e-
tās. 7 nō solū ut icidēs 7 min' p̄ncipal' actu
vel hitu. Octaua reglā. Nullū etiā deside-
riū rei illicite. factū tñmō sub p̄ditōe actua-
lit̄ vel hitualit̄ adhitā. ē de p̄se mortale deli-
ctū. de p̄ accidēs tñ p̄p̄ appetit' sensual' p̄mo-
tionē nimis. q̄ sciens dimittit̄ iualescē. ex ta-
lis d̄siderij p̄tinuatōe libera. p̄t ip̄m inf̄ mor-
talia d̄putari. Nona reglā. Si q̄s moue-
tur occasionalr solū ex peccō mortali ad ali-
quē actū faciēdū. non oīz illū actū esse peccm̄
mortale. Sec' si cā p̄ncipalis h' actus esset
mortale peccm̄. Decima reglā. Exponē se
piclō mortalis peccī ē peccm̄ mortale. Tel sic
agē incertū 7 dimittē certuz qd sit mortale.
nō solū p̄ p̄iecturas leues aut ex suspitione

trepida et scrupulosa pueniēte ex nimio timore cabēdi in via dei: ē mortale. **Sz** intelligi dū tale ē uehemēter et pbabilr incertuz eā sicut oppositū vel magis. tunc em̄ illud qd agit nō carebit mortali culpa. alr nō o3 ut tactū ē sup̄. ¶ **Undecia regla.** Om̄is agēs 3 p̄sciam edificat ad gebēnam vel mortaliē. si p̄scia sit fixa. q̄ id qd agit sit mortale. vel uenialr solū q̄tuz est ex pte vni? circūstātie. q̄ ē facē 3 p̄sciam. si p̄scia iudicet eē illud soluz ueniale. ¶ **Duodecia regla.** Nullus ē act? a deo mortalis. q̄n ip̄e vel sibi filis sit nō mortalis. dū displicet vel si n̄ plac3 p̄sensu p̄fecto et deliberato. **Silr** nullū p̄cēm ē adeo ueiale. q̄n ip̄m vel sibi filē fiat mortale dum placet. hoc ē dū p̄sensus abdiē. **Si** tñ illud ueiale erat actus mortalis ex genē suo. q̄ ex eo qd nō fiebat ex p̄sensu libero q̄ p̄fecto: uenialis reddebaf. ¶ **Tredecia regla.** Multa ex genē mortalia sūt. q̄p̄ filia p̄nt effici bona. dū trahunt ex rōem suā. Quēadmodū dolē dliberate d̄ bono alteri? ē mortale delictū. **Si** uo hoc fiat p̄ zelo iusticie boni cois cui 3riū est tale bonū: iste dolor ūtus erit. **Pleraq̄** 7 mlta ex genē suo bona eēnt q̄ ex aliq̄ circūstātia puerfa sūt mala 7 spēm mortaliē imtātia. ¶ **Deciaq̄rta regla.** Nihil ē adeo p̄siliū i lege euāgelica. q̄n i casu possit esse obligatoriū. **Et** ita q̄libz v̄s rōe. tenet fm̄ p̄paratōz aīmi ad q̄dlibz p̄siliuz. si et ubi necessitas iminet hoc agēdi. obligat igit̄ q̄dlibz p̄siliū ut nō p̄pnaē. tāq̄ nō sit salubrior fuatio eius q̄ oppositi. **Et** tñ null? ita p̄siliuz suādis astringit. q̄n ab eis aut possit aut debeat in casu eoz obfuatō q̄nq̄ p̄termitti. ut de non hūdo duas tunicas. 7 de p̄bēdo pallio tunicā auferētī 7 silibo. ¶ **Quidecia regla** ē. q̄ ars non deliberat. sicut aliq̄s ex ūtute bñ agit et subito. **Sic** ex puerfa assuefactōe vitiosus q̄i repēte p̄cipitat. **Et** ita male hituat? in vitijs ut iniuriādo. p̄cupiscēdo. obiēdo. iudiciādo. 7 silibo vere: d̄meret̄ p̄tinue sic ūtuosis p̄tinue merces accrescit. ut v̄z sit qd d̄r apoc. xxiij. q̄ in sordibo ē: sordescat ad huc. 7 iust? iusticiā faciat ad huc. ¶ **Setecia regla** ē de p̄missio nibo p̄cēoz 7 relaxatōne penaz vic3 q̄ pene sint r̄stringēde. sic q̄ absq̄ utilitate reipublice vel ei? cui infligunt. neq̄ iustitui neq̄ institute exequi deberēt. 7 peccāt oppositū facientes. ul? eas cū instituerit nō dolētes. **In** om̄i aut̄ republica tolerari p̄nt aut debēt vitia q̄ absq̄ deteriori piculo nec corrigi neq̄ extirpari valerēt. **Qñ** aut̄ illd̄ ē 7 qñ n̄. difficile ē et fere ip̄ossibile generalr diffinire. nisi put circūstātijs p̄ticularibo ispectis. plati supiores et sapiētes determinābūt. **Exēplū** hēs in meretricibo 7 usuris. et silibo que q̄nq̄ p̄mitunt ita et de p̄cubinarijs p̄o loco et tpe. **De** nocum̄to p̄cēi mortalis i p̄nti uita. c. ij.

Uidendum ē deinde de effectu 7 nocum̄to p̄cēi mortalis qd ē mltiplex. **Na3** bonū nature corrūpit. Maculā aīe iducit. **Peccatū** pene in cludit. q̄ oīa designē in pabola. descēdētis a burlm in iericho spoliato 7 vulnerato. ut h̄r Lu. x. **De** mltiplici etiā nocum̄to p̄cēi hēs sup̄. ti. vij. c. iij. ¶ **P̄o** declaratōe aut̄ p̄mi. i. q̄ p̄cēm bonū nature corrūpat seu diminuat **Nota** fm̄ Tho p̄ma scde. q. lxxv. q̄ bonū nature hūane p̄t dici triplr. **P̄o** ip̄a p̄ncipia nature. ex q̄bo ip̄a natura p̄stituit 7 p̄petat̄ ex his causate. sic potētie aīe. 7 h̄. et illd̄ tale bonū nate neq̄ tollit neq̄ diminuit p̄ p̄cēm **Secūdo** d̄r bonū nature hūane. bonū original̄ iusticie. qd fuit in p̄mo hoīe collatū toti hūane nature. **Et** istd̄ totalr ē ablatū p̄ p̄cēm p̄mi pentis. **Tertō** mō d̄r bonū nature ip̄sa iclinatō ad ūtutē. ex eo q̄ a natura hō h3 iclinatōz ad ūtutē. **Et** istd̄ ē illd̄ bonū nature qd d̄r diminui p̄ p̄cēm. **Per** act? em̄ hūanos fit qdā iclinatō ad siles act?. **O3** at̄ q̄ ex hoc q̄ aliq̄d iclinat̄ ad vñū 3riorū. inde diminu at̄ iclinatō ei? ad alia. **Qñ** cū p̄cēm sit 3riū ūtuti. ex hoc ip̄o q̄ hō peccat: diminuit bonū nature qd ē iclinatō ad ūtutē. **Et** q̄ t̄lis iclinatō p̄ueit hoī ex hoc ip̄o q̄ ē rōnalis. ex hoc em̄ h3 q̄ fm̄ rōem opef qd ē agē fm̄ virtutē. **Per** p̄cēm aut̄ n̄ p̄t totalr ab hoīe tolli q̄n sit rōnalis. q̄ n̄ iā est capax p̄cēi. iō n̄ ē possibile. q̄ p̄cēm bonū nature tollat totalr vñ etiā in dānatis manet t̄lis natural̄ iclinatō ad ūtutē. alioq̄n n̄ esset in eis r̄mor sus p̄scie. s3 q̄ nō reducāt in actū. p̄tigit q̄ deest gr̄a. ¶ **P̄redicta** aut̄ diminutō iclinatōis ad ūtutē d̄r v̄lneratō. q̄ v̄l̄r inducta ē p̄ peccatū p̄mi parētis. **Nā** cum p̄ ip̄m sit ablata original̄ iusticia: oēs vires aīe remanēt quodāmodo destitute p̄o ordine. q̄ naturalit̄ ordinant̄ ad ūtutē. et ip̄a destitutō vulneratō aīe d̄r. **Sūt** aut̄ q̄tuor potentie aīe fm̄ tho. ubi sup̄. ar. iij. q̄ p̄nt eē sube ūtutū. s. rō i q̄ ē prudentia. volūtas in q̄ ē iusticia. irascibilis in q̄ est fortitudo. concupiscibilis in qua ē t̄pantia. **Inq̄tum** ḡ rō destituit̄ suo ordie ad v̄z ē vuln? ignorātie. **Inq̄tum** uo volūtas destituit̄ in ordine ad bonū. est vulnus malicie. **Inq̄tum** uo irascibilis destituit̄ suo ordine ad arduū. ē vulnus infirmitatis. **Inq̄tū** uo p̄cupiscibilis destituit̄ ordine ad delectabile moderatū rōe. ē vuln? p̄cupie. **Sic** igit̄ ista q̄tuor sūt vulnera iflicta toti hūane nature ex p̄cēo p̄mi pentis. **Sz** q̄ iclinatō ad bonū ūtutis i vncq̄ diminuit̄ p̄ p̄cēm actuale. iō etiā ista q̄tuor. s. igr̄atia. malicia. p̄cupia. et infirmitas. sunt vulnera ex alijs p̄cēis p̄sequētia. inq̄tum. s. p̄ p̄cēm actuale 7 rō hebetat̄ p̄cipue in agendis. et volūtas quādā p̄nita tem habet ad malū. et difficultas bñ agēdi

325

verbu oratio... licet expectat... cumq̄ p̄nt... laicos. Et ut... nent. q̄ sūt... ea q̄ ē in... mea. Nota q̄... Quis d̄r... p̄bit p̄nt... amicos: mort... mū ē imocire... certē n̄q̄ ab... idagat̄ p̄nt... laēt. ne h̄ab... p̄gricat. q̄n... P̄o quibz em̄... melioris p̄f... scōz: sperit̄... sequit̄. nec... d̄ntis ex p̄nt... q̄ p̄nt p̄cōz... n̄ mōz genit̄... genē fm̄ o et... cūstātia p̄... trina 7 excess... at̄ p̄cōz: a p̄... officium ob... et in v̄tem... olitatis mai... no. locū. 7 p... iudebat. aut... nula ē q̄ boī... 7 uolūtas boī... ūt̄ d̄tis fm̄... iam d̄o ex m̄... q̄m̄us r̄solu... meritiā gr̄a... regla. Om̄is act?... noctalis ē. s... r̄ si opans in... vergens. tand̄... Septia regla. Act... alia. 7 r̄ p̄cē... ūl̄ forte p̄nt... ā. 7 nōcū... el bito. **Q̄**... tū rei illuc... ē vel bitualit̄... r̄. de p̄ accō... tomē n̄m̄. q̄... ne d̄iderij p̄... alia d̄putari. **Q̄**... ut occidit̄... ūē actū faci... noctale. **Q̄**... noctale p̄m̄... iclo mortali... q̄ incertū 7... d̄solū p̄ p̄cēm

326

crescit et cupia magis exartescit. **S**ecundo peccatum inducit maculam anime. ut ad ephes. v. dicitur. ut exhiberent sibi gloriosam ecclesiam non habentem maculam. id est peccatum mortale. Que expositio habet per ex verbis Hieronymi. de pe. di. j. ubi dicit. Ecclesia christi est non habens maculam neque rugam. Qui ergo peccator est aliquando sordide maculatus. non potest de ecclesia christi appellari. nec christo subiectus dici. hec ille. Et loquitur de macula peccati mortalis ut exponit in glosa. Ruga autem refertur ad scisma vel heresim. Pro cuius declaratione est sciendum secundum Theophrastum prima secunde. q. lxxvii. q. macula proprie dicitur in corpore palato quod ad corpus nitidum pertinet suum nitorem ex tactu alterius. sicut vestis. aurum. argentum. vel aliquid aliud habet. In rebus autem spiritualibus ad similitudinem habet oportet maculam dici. Habet autem anima hominis duplicem nitorem. Unum quidem ex refulgentia luminis naturalis rationis. per quam diriguntur in suis actibus. Alio vero ex refulgentia lumine diuini luminis. scilicet sapientie et gratie. per quam et homo perficitur ad bonum et de cetero agendum. Est autem quodammodo anime tactus. quando inheret rebus aliquibus per amorem per lumen rationis et diuine legis. ut ex supradictis patet. Unum ipsum detrimentum nitorem ex tali tactu pueniens anime: macula metaphoricè vocatur. Item nota quod anima non inquinatur ex rebus inferioribus virtute earum quod agentibus eis in animam. sed magis econuerso. anima sua actione se inquinat inordinate eis inherendo per lumen rationis et diuine legis. Item nota quod actus intellectus perficitur secundum quod res intelligibiles sunt in intellectu per modum ipsius intellectus. et ideo intellectus ex eis non inficitur sed magis perficitur. Sed actus voluntatis consistit in motu ad ipsas res. ita quod amor conglutinat animam rei amate. et ex hoc anima maculatur. quando inordinate inheret. secundum illud osee. ij. facti sunt abhominabiles sicut ea que dilexerunt. **M**acula autem ista peccati remanet in anima etiam transiente actu peccati. Cuius ratio est. quod macula (sicut dictum est) importat quendam defectum nitorem per excessum a lumine rationis vel diuine legis. ideo quodammodo homo manet extra huiusmodi lumen: manet in eo macula peccati. sed postquam redit ad lumen diuinum et ad lumen rationis quod fit per gratiam: tunc macula cessat. Licet autem cesset actus peccati quo homo recessit a lumine rationis vel legis diuine. non tamen statim homo ad illud redit in quo fuerat. sed requiritur aliquis motus voluntatis prius et distans primo motui oppositus. Sicut si aliquis sit distans alicui per aliquem motum. non statim cessante motu fit propinquus. sed oportet quod appropinquat rediens per motum prius. Et ista macula non est aliquid positue in anima. nec signat priuationem solam. sed signat priuationem quandam nitorem anime. in ordine ad causam suam que est peccatum. et ideo diuersa peccata diuersas maculas inducunt. Et est sicut de umbra que est priuatio luminis ex obiecto alicuius corporis. et secundum diuersitatem corporum obiectorum diuersificantur membra.

Tertius effectus peccati. qui tamen est multiplex. est reatus pene. Reatus autem importat meritum pene. id est quod homo sit dignus pena. hoc autem est malum. Quis ipsum puniri non sit malum. Facit autem peccatum hominem reum seu dignum multiplici pena. habet ratio est. quod quicquid per ordinem aliquem insurgit. consequens est ut ab ipso ordine seu a principe ipsius ordinis deprimatur. Aliter enim in rebus naturalibus quod unum prius vehementius agit altero prius superueniente. propter quod aque calefacte magis agelantur ut dicitur in ij. meteororum. Eius autem peccatum sit actus inordinatus. manifestus est quod quicquid peccat per aliquem ordinem agit. et ideo ab ipso ordine consequens est quod deprimatur. que quidem depresso pena est. Unum secundum tres ordines quibus subditur humana voluntas. triplici pena potest homo puniri. Primo quidem subditur humana natura ordini proprie rationis. Secundo ordini exterioris hominis gubernationis. vel spiritualiter vel temporaliter. pollitice seu yconomice. Tertio subditur vniuersali ordini regumino. Quilibet autem horum ordinum per peccatum pervertitur. sed ille qui peccat. agit et per rationem. et per legem humanam. et per legem diuinam. Unum triplicem penam incurrit. Unam quidem a seipso. qui est conscientie remorsus. Aliam vero ab homine. Tertiam a deo. De pena propria dicit apostolus ad Romanos. ij. Tribulatio et angustia in omnem animam operantem malum. Et Hieronymus loquens de anima dicit. Caveat ne fiat meretrix ciuitas filia syon. et post trinitatis hospitium saltet in ea demones. scilicet temptatum. sirene. id est passiones inordinate concupiscibiles. et ericij. id est motus irascibiles inordinati vel peccatos conscientie. Et beatus Hieronymus. q. v. si paulus. De pena ab homine dicit Augustinus in li. de ciui. dei. Pertinet ad innocetis officium. non solum alteri malum seu iniuriam non inferre. sed etiam cohibere a peccato vel punire peccatum. xxij. q. v. non est innocetie. De pena quam infligit deus dicit Hieronymus. Non hominibus sed vitis irascitur deus. que cum mutata fuerint. non puniunt deus quod mutatum est. de pe. di. j. quod obicit. Sed in vita ista aliquando deus puniunt peccatores. ut ostendat se habere potestatem hominum et mala ei displicere. Aliquando non puniunt sed expectant. ut ostendat clementiam suam. Gratianus. xxij. q. iij.

Quo puniuntur damnati in alia vita. et de penis damnatorum. et de dignitate eorum. Ca. tertium.

De deo puniuntur peccatorum propter mortale. non solum in vita presentis sed etiam in alia vita. Et pena quidem temporalis si ipsum penituit ante mortem. ita quod in gratia decessit. si hic non plene satisfecit. tunc enim quod residuum est debite satisfactio: soluit in purgatorio. Unum Augustinus dicit Purgatorius est ignis purgationis. qui in altum seculum distulit fructum reversionis. de pe. di. vij. c. vi. Et de pena purgatorij habet israhel. ti. x. c. ij. Sed si mortis impenitens: puniuntur a deo pena eterna.

Greg. in. iiii. dialogorū ista omnia p ordinem
tāgit ut ex pmissis auctōibz eius p3. Itē tho.
in qdlibz dicit. Videmus spm corpi alligari
qñqz naturalr ut aia corpi. qñqz quada3 su-
periori stute. sicut p stute supior demonū.
inferiores demōes alligant arte nigromātie.
ymaginibz. vl anul. vel b' rebo. mltomagis
stute diuina demones vel aima alligari pnt
igni corporeo. ut ab eo assumat penā. Petz?
aut in. iiii. di. xxi. sic dicit. Ignis iste corpo-
re agit in aiam. sui similitudinē impmendo. q
apprehēsa aia affligit verissime. mltomagis
q affligebat in corpe ex ignis agētis in cor-
pus apprehēsiōne. Ille at ignis corpore? du-
plr pnt psterari. aut put ē instrumētū natu-
re. et sic agē pnt in corpe nō in aiam. Aut put
ē instrū diuie iusticie. q sic agit in aiam im-
primēdo illi spm suaz velic nolit. Et in ē q
aia affligit. qz violēt illa specie iformat. q
p illā a suis opatōnibz impedit q retarda. q
hec ibi. Et Rich. in. iiii. ponēs istā passionē
aie ab igne utrūqz tāgit. s. q paciaf ex hoc.
q illi igni alligat. q spēs ipi? ignis violēt i
ipā impmāf. p quā passionē ab alijs opatō-
nibz impediaf. Et itē mod? ē in punitōne de-
monū in ipō igne. Qui etiā qdūqz vadāt. vel
cū apud nos morant. bicūf secū ignē porta-
re. qz ista specie seu similitudinē ignis sp itelle-
ctus eoz informāf. q cognoscūt se illo igne
alligatos. vñ maxie affligūtur. sic q captiu?
q ad horā exiret carcerē. sciens se oīno illuc
reuerf. q in ppetuū deputatū. nihilomin?
tristis remanēt. ¶ In vltia vō resurrectōe
reassument et ipi damnati corpa sua ppria.
stute diuina resuscitata. ut sicut corpe q aia
deū offēderit. ita in vtroqz paciant. Et qz p
q peccat qz. p hec et torquef. ut dī in li. sap.
cū ipi dānati p sensibilia peccauerit inordi-
nate amādo. iō pgruent ab igne sensibili in
vtroqz paciant. cū etiā ipē amor inordinatus
ignis methaphorice dicat. Un adamāt? di-
cit. Ignis libido ē. ignis auaritia ē qz. d pe-
di. iij. inter hec. Erūt at ipa corpa incorru-
ptibilia simplr. s. fm subam s3 corruptibilia
fm qd. s. corruptōe accidentali vel passiōe al-
teratōis material vel imaterialis p quā cor-
rūpēf oīs quies et delectatō corpalis in eis.
Cā aut incorruptibilitatis eoz fm subam p-
ma et pncipal. ē ordo diuie iusticie. q vtitur
igne infernali ad corruptōez accidentālē. i.
trāsmutatōz fm qlitates imateriales. q pas-
sio erit i recipiēdo nō in abiiciēdo. sic ocul?
patif a similitudinē recepta in eo. Secūda cā q
q instrumētalis. ē ordo nature. qz dicit actō
pme cause natural. i. mot? rei q tūc nō erit.
Exēpla ponūt doctores d salamābra q vuit
in igne. q qbusbā vñmibz q nō nisi in aq buliē-
ti. Aug. etiā plura ponit in deci. dei. li. xxi.

Erunt damnatis et .S. ij.

alie pene vlē pbitas. ut ille q inferent eis a
demonibz. Dicit em̄ Gre. de ipis. Quos ba-
buerūt incētores in culpa hēbūt tortores in
pena. Sūt etiā ibi in maris tenebris. Juxta
illd Mat. xxi. ligatis maibz et pedibz pycite
eū i tenebras exteriores. Et ad hoc satis fa-
cit. ut dicit Tho. in. iiii. naturalis situs loci.
qz in tēre medio vbi iferna ponūt. nō pnt etiā
ignis ille eē. nisi fetulentus q turpid? et qī fu-
mos? Quidā tñ tenebray haz cām assigne
pssionē q massā corpm dānator. q pp mul-
titudinē ita rplebūt locū inferni. qz nihil ibi
de aere remāebit. q sic nō erit ibi aliqd de dia-
phono. qd possit eē obiectū lucis q tenebre.
nisi oculi dānator q erūt obtenebrati. Tñ qz
uis ille loc? sit tenebrosus. ex diuina dispōne ē
ibi aliqd lumis. qntū sufficit ad videndū illa
q aiam torqz pnt. ¶ Est in eis etiā flet? Ju-
xta illd Mat. viij. Ibi erit fletus. Nō quide3
resolutō lacrimay. s3 dolor iterior. q pmo-
et p turbatō capitis q oculo3 fm Tho. in. iiii.
qz cessāte motu celi. cessabit q omīs resolutō
corpalis. ¶ Dicit etiā itē in. iiii. di. vlē. q
fm basiliū in vltia mūdi purgatōe fiet qdā3
sepatō in elemētis. ut qcquid ē pup? q nobile.
remaneat supius ad gliam bēoz. qcquid at
ē igibile q fetulentū. in ifernū pyciaf ad pe-
naz dānator. ut sicut oīs creatura dei ē bēis
materia gaudij. ita dānatis ex oībo creatur
tormētū accrescat. fm illud Sap. v. Pugabit
cū illo orbis terray q insensatos. Hoc etiam
diuie iusticie ppetit. ut sicut ab vno recedē-
tes p pccm: in rebo materialibz q sūt multa
q varia finē suū pstituerūt. ita etiā mltiplr
affligant q ex mltis. ¶ Itē scia acquisita in
dānatis in vita ista nō eis ad refrigeriū. s3
ad augmentū pene. et etiā scia indita. Pro-
c? declaratōe dicit tho. in. iiii. q sicut ipf pfe-
ctā scēoz bēitudinē nihil erit in eis qd nō sit
gaudij materia. ita nil erit in dānatis qd nō
sit eis materia q cā tristicie. nec aliqd qd ad
tristicia pntē possit derit ut sit eoz miseria
psumata. Consideratō vō aliqz notoz qtu3
ad aliqd inducit gaudiū. vel ex pte pscibi-
liū inqntū diligunt. vel ex pte ipi? pgnitōis
inqntū ē pueniēs et pfecta. Pōt etiā tristicie
esse rō. et ex pte pgnoscibiliū q nata sūt ptri-
stare. q ex pte ipi? pgnitōis put ei? impfectō
psterat. utpote cū aliqz psterat se deficere
in pgnitōe alic? rei. cui? pfectōem appeteret.
Sic g in dānatis erit actual? psteratō eoz
q pps sciuerūt ut materia tristicie. nō at ut
delectatōnis cā. Considerabūt em̄ et mala q
gesserūt ex quibz dānati sūt. et bona dilecta
q amiserūt. q ex vtroqz torqunt. Silt? etiā
torqunt de hoc. q psterabūt noticiā quā
de rebo speculabilibz hūerūt impfectā eē. et
amississe summā ei? pfectōem quā potuerūt
adipisci. ¶ Itē fm qlbā augeri pnt pena eoz

329

accidentalibus aliquo modo. Pro e' declaratoe die De. in. iij. q. loq' possum' de statu reproboz post iuditiu' et an. Na' post iuditiu' erit p'le tus termin' q' p'sumat' oim bonoz q' maloz vn' n' erit ia' augm'tu' q' ab meritu' vel p'miu'. siue e'nciale siue acc'ntale. an' iuditiu' vo' n' e' p'fecta p'sumat' bonoz et maloz. An' dubiu' e' p't utz' p'probi adhuc demereat'. Aude' em' q'busda' q' demereant' suppliciu' acc'ntale non e'nciale. Alijs videt' q' neutz'. Ia' em' acc'e perut' diffinitiam sniam. q' s'nt in e'mino vie. No' silr' aut' e' i demoi'bo q' hnt' officiu' exerc'e bi hoies p'p' qd' n' s'nt deducti ad e'minu' vie. q' sic i eis auget' pena acc'ntis vsq' ad iuditiu'.

Erit et in eis vermis. Juxta illud Judith v. Dab' igne' et vermes in carne eoz'. Et q' vis Aug. in. xij. d. ci. dei. dimittat' sub dubio si in inferno erut' vermes materiales vel no'. dicit t'n Ric' in. iij. di. vl. q' p'mu' tenet' q' no'. q' vegetabilia q' bruta no' remanebunt. q' vermis intelligit' in scriptura sac' remorsus p'scie. q' n' p'ncipl'r et imediate affligit' aia. eo t'n ex p'seqnti et p' quanda' redudanti'a af fligit' caro. T'n caro d'natoy affliget' ab ex terio'ri q' interiori. Et p'bat id' Ricar. q' ista pena vermis. i. remorsus p'scie. erit maior q' pena ignis. Na' aia no' est apta pati ab igne ex p'pa' d'ute imediate. s'z inq'tu' instrumetu'z diuine iusticie. Dat' aut' ex p'cedito verme remorsus imediate et p' se. Est etiam p'ntior aie vermis q' ignis et p'unctio fortior.

Si autem queratur .S. iij.

Et p' d'natu' sci'at q' circa nos agut' in mudo Circa hoc die De. i. iij. q. duplex e' modus p'gnoscedi p' se vel p' alie'. Modus cog'cedi p' se duplex e'. T'n' e' q' p'g'cunt' p'ntia q' ma'ifesta. s. p'sciam. Alter q' cog'cunt' absentia et occulta. s. p' p'ietura'. Per alie'z dupl'r. aut p' ifusione' supio'ris. aut p' relat'one' paris siue inferioris. Primo mo' p'probi no' p'g'cunt' mu' dana. q' p'gnit' t'lis fit p' accept'one' a rebo. huiusm'oi' vo' accept'io n' p't fieri in q'tacuq'z di st'ntia. Secundo p'g'cunt' p'ieturato' statu' vi uentiu' p'ntem ex statu' p'terito. in q' eos vide r'nt. Tertio p'g'cunt' p'nt si de' vellet eis r'uelare Quarto etia' mo' p'g'cunt' p' reuelat'one' demo nu' vel aiaz q'tidie ad eos desc'ndentiu'. Unde Aug. xij. q. ij. die. Fatendu' e' quide'z nescire mortuos qd' hic agat' du' hic agit'. postea vo' audie' ab eis q' hinc ad eos mori'nto p'g'nt. no' quide' omnia. s'z q' sinunt'. etia' isti meminisse. et q' illos quib' hec indicant' o'z audire. p'nt etia' ab a'gelis (q' rebo q' hic agunt' p'sto s'nt) audire aliqd' mortui. Aude' etia' ipi d'na' ti gliam b'eo'z fm Ricar. in. iij. vsq' ad die' iuditiij. no' t'n p'p'e nec sp'ali mo'. q' visio p'p'ie e' p'gnit' sincera q' clara. Sic em' no' posset vi deri gliam beato'z. q'n viderant' beati. et ipse de' eos b'nfic'as. In generali t'n q' p'rim in sp'ali

p'gnoscut' gliam b'eo'z q'i argum'tato. Nullu' em' vident' d'natu' q' tenuerit fidem q' bonos mo'es. vn' cogit' intellectus eoz' assentire q' vera e' sac' scriptura. et ex cosequ'eti q' beati hnt' bona q' eis in sac' scriptura p'mittunt'. et hoc p'gnoscut' n' t'n in generali. s'z p'tim etia' in sp'ali. q'uis no' in r'one pure sp'ali'ssima. q' sint tata' q' lingua ho'is ea n' possit enarrare. Et de huiusm'oi' p'gnit'one tristat' d'natu' p'p'e inuidia' felicitatis aliene. et car'etia' b'fitudi nis p'p'e. S'z post iuditiu' d'natu' hac p'gnit'oz no' heb'nt. eoq' ad p'pas penas q'i totalie' eozu' p'siderato' flectet'. nisi forte hoc sci'at in e'e ge' neralissimu' q' ad hoc idue' auct'ez gre. i. omel.

Item si queratur .S. iij.

Etroz aie defunctoy p'nt ad nos venire. dicit Aug. xij. q. ij. c. fatendu'z. q' multi ad viuos alijs ex mortuis venire credunt'. sic ecouer so paulu' ex viuis in p'adisu' raptu' e'e scriptu ra diuina testat'. hec ille. Cu' aut' venerint ad nos. ad hoc ut sentiant'. o'z q' assumat' aliqd' corp'. puta f'atasticuz seu de aere formatu'. T'n dicit Ricar. in. iij. q' aia sepata p't p' stu te'z sua' natural'e moue' aliqd' corpus de loco ad locu'. nisi p'hibeat' a supio'ri v'ute. In aia em' sepata e' v'us motiua fm locu'. et v'uosi' or est sepata q' corpi' vnita. et cu' corpi' corru ptibili vnit' hoc p't qd' t'n agguat' aiam. mul tofortius hoc p't cu' sepata e' ab eo. T'n Gre. in. iij. dialago'z narrat germanuz e'pm ca p'uanu' iuenisse paschasu' defunctu' q' obseq'n tem in balneis. Cu' g' aia illa non esset illius corpis forma. et t'n ipm mouebat. p'tz q' ali q'n aia sepata mouet aliqd' corpus fm locu' Nec est dicendu' ut aliq' dicunt' q' esset angelus bon' vel malus in specie paschali. q' hoc fa' ciendo ille paschasius. faciebat p'ntiam suam. nec t'n fuit item corpus. c' aia paschali vera forma. Anima em' sepata p'hibet' diuina vir' tute mouere illd' corpus. c' fuit forma. et qd' cuq'z aliud corpus qd' p't aiari aia r'onali. et etia' corpa bruto'z. ne e'e ho'ibo occasio ru'e' di in vilem et horrendu' error'e. opinatiu' in tellectiuu' posse t'nsire de corpe i corpus. ita q' successiue sit p'pus motor' corpm diuersoy. et qualibet aiam qdlibet corpus ingredi pos se. ut pictagorice fabule dicunt'. Item nota fm Tho. in. iij. q' aie sepate si sunt b'ee. in li bertate sua est venire in mudo et apparere. vbiq'z t'n videtes gliam dei sicut angeli sac'ci. Sed si sunt d'natate non est in p'ate eoz' exi re de inferno. sed ex sp'ali dei dispensat'one et p'missu. circumferete sec'u infernu' quocunq' p'gunt. Et hoc vsq' ad die' iuditiij. Na' postea nec d'natate anime nec demones inde poterut' exire. S'z nec credendu' est ita sepe apparere beatos vel d'natos sicut dicit'. Na' aliq'n an geli sancti appar'et in persona beatorum. et

Vertical text in the left margin, likely a commentary or gloss, partially obscured and difficult to read.

350
 a
 diabolus in specie dānatorū ad decipiendū.
 Sciēdum ulterius. q̄ anime dānatorū ad
 infernū finalr deputate. qd̄ est in om̄ibz. fm̄
 legē p̄munē. de penis inferni liberari nō p̄nt
 qz in inferno nulla est redēptio ut dicit Job.
 An̄ et Hiero. dicit. Cum an̄ tribunal xpi ve
 nerim⁹. nec Job nec daniel nec Noe rogare
 p̄nt p̄ quoz. s; unūquēq; portare onus suū.
 xij. q. ij. in p̄nti. Qd̄ dicit Franus in. s. se.
 esse intelligendū de ipenitētibz. d̄ quibz p̄p̄ha
 dicit. nō dabit deo placatōez suā nec preciū
 redēptōnis aīe sue. et ideo fr̄ nō redimet eū.
 s; laborabit in eternū et viuet in finē. Con
 trariū credē est hēzef origenis qui dixit oēs
 dāpnatos liberādos. ut refert Aug⁹ in. xxi.
 de ciui. dei. Nec obstat de traiano. qui (ut di
 cit damascenus) eductus fuit d̄ inferno ora
 tionibz Gregorij. Nam fm̄ Tho in. iij. esti
 mari p̄t q̄ aīa ista non esset ad infernū fina
 liter deputata. Quis em̄ fm̄ p̄ntem iusticiā
 pro p̄p̄iorū meritōz esset in inferno. tñ scdm̄
 causas sup̄iores quibz p̄uidebat ad vitā re
 uocādos. deus aliter erat factur⁹ vlē legez
 p̄munē. p̄ sp̄ale priuilegiū p̄cessum illi. et sic
 reuocatus ad vitāz credif p̄ gr̄am p̄uersus
 obtinuit. S; nec aliq̄ mō p̄nt iuari per
 nos. ipē aīe damnate. quocūq; suffragio. ad
 diminutōem eoz pene. vel intermissione vel
 ipsoz p̄ortatōnem. ut declarat Tho. in. iij.
 Et q̄ dicit Aug⁹. xij. q. ij. tps. s. q̄ quibusdā
 profūt suffragia. aut ad hoc p̄sunt ut sit ple
 na fmissio. aut certē ut tolerabilior fiat ip̄a
 damnatio. dicunt Tho. pe. rich. q̄ danatio
 non sumitur ibi pro pena infernali: sed pe
 na purgatorij. ad quam etiam potest dici
 dānari qui illuc accedit. Et qd̄ dicit in glo.
 ibi. q̄ elemosina facta pro eo qui decessit in
 mortali. qui ē mediocriter malus. valet ad mi
 tiore penā. et p̄ qd̄libet suffragiūz diminiuit
 de pena. nō in tanta quanta dimissa ē p̄ pre
 cedens simile suffragiū. s; in tanta p̄portōne
 ita q̄ semp̄ aliquid remaneat de pena. Fal
 sa est illa glo. quo ad duo. Primo quidez qz
 mediocriter malus non d̄r ille qui morif in
 peccato mortali. s; bonus qui morif in sta
 tu gr̄e. qui tamē deficit ap̄fectōne iusticie. 7
 p̄pterea etiā d̄r mediocriter bonus. S; me
 diocriter malus d̄r item ipē ab augustino.
 qz deficit a p̄pleta rōne malicie. cū n̄ habeat
 mortale fm̄ De. in. iij. Secundū est q̄ dimi
 nuat aliq̄ de pena damnatis p̄ suffragium.
 Nam si hoc ver⁹ esset. sequerē q̄ tot possent
 fieri q̄ omnino liberarē qd̄ est fallum fm̄
 Tho. in. iij. In vita aut p̄nti f̄mittit quod
 cunq; mortale. dūmō vere penitreat. Hoc est
 em̄ differentia fm̄ Tho. in. iij. inter spiritū
 carni vnitū. et sepatū. qz spūs carni vnit⁹
 est susceptibilis p̄nie. non aut spūs sepat⁹
 Ante damascenus. Hoc est homini mors qd̄
 anglo casus. Hinc p̄p̄haz Ezechielē. c. xvij

bns ait. In q̄cunq; die p̄uersus fuerit p̄cor
 et ingemuerit: p̄corū eius nō recordabor.
 Et Criso. in li. de repatōe lapsi dicit. Talis
 mihi crede. talis est erga hoīes dei pietas ut
 nūq̄ respuat hoīs p̄niā. si ei pure et sincē
 et simplr offerat. Etiā si ad sūmū q̄s puenit
 maloz. et inde reuertit velit ad virtutis viā:
 suscipit libēter. amplectit̄ et om̄ia facit. q̄te
 nus ad priorē ruocet statū. bec ipē. de pe. di.
 iij. talis. Et q̄ euabat penas eternas. o; hic
 p̄corē penitere. An̄ Hiero. d̄ p̄cor̄ satisfā
 cito deo in p̄fessione p̄nie. nō expectes ut hu
 miliet te cularfatajn. i. dyabolus. et ab in
 uito necessitatē extorqueat: s; p̄ueni tortoris
 istius duritiā. qz si te ipē correxeris. si te emē
 daueris: pius ē deus ut remittat. de pe. di. j.
 vide. Sine p̄niā aut mortale remitti n̄ p̄t. i.
 p̄tritōne. Dicit em̄ regula iur̄. Penitēti ve
 nia non dat nisi correcto. Ex̄. de re. iur̄. Et
 Aug⁹. Nemine putes ab errore ad veritatez
 a q̄cūq; magno vel puo vitio sine p̄niā pos
 se puenire. Ita ipartif a deo largitas mie.
 ut n̄ dimittat seueritas disciplie. de pe. di. j.
 nemine. De mō aut penitendi habes in secū
 da et tertia pte. Quātū aut p̄cor̄ magis
 expectat ab p̄niā et nō reuertit. tāto
 rius puniē. An̄ Valeri⁹. Lento quidez ḡbu di
 uina p̄cedit ira. tarditatez sup̄licij ḡuitate
 p̄p̄sāt. Et Hiero. Moderatō dei ac pietas so
 lū n̄m reditū querit. ac nos cupit lōga sua
 benignitate saluare. Qsi non p̄uertimur. si
 duri colli sum⁹. si vsq; in finē in peccatis p̄se
 ueramus: assidue peccatiuz nō misere de⁹.
 di. xciij. dyaconi. Et qz omnia mortalia h̄nt
 p̄nerionē abinuicē ex pte auersionis. Ante
 principl̄ ē ḡuitas p̄ci qz om̄ia auertunt a
 deo fm̄ Tho. in. iij. Ideo nō p̄t quis penite
 re de vno sine altero. Anima em̄ cū sit sim
 plex. n̄ p̄t ex pte auerti et ex pte p̄uerti. Per
 qd̄libet aut mortale aīa auertit a deo. An̄
 Greg. Falsas p̄niās dicimus. cū sic discibif
 ab vno p̄co. ut nō discibat ab alio. d̄ pe. di.
 v. falsas. Cum aut penitet q̄s vere de om̄ibz
 mortalibz. remittunt ei p̄ca q̄tum ad ma
 culā. qz. s. sibi restituit gr̄a. et q̄tum ad debi
 tū pene c̄ne. Remanet tñ obligat⁹ ab penā
 t̄palē coiter. Peccatū ei mortale fm̄ De. in
 iij. tollit qd̄ est. 3 equalitate iusticie. buz vlē
 debitū vsus est p̄pria voluntate. subtrahēdo
 debitū obsequium. Restituta ḡ amicitia. q̄a
 se humiliavit et petijt veniā. p̄munic̄ rema
 net obligatus ad soluendū debitū pene t̄pa
 lis. ad recōpensandū iniuriam. et satisfaciē
 dum iusticie lese. quod soluit postea per ope
 ra satisfactoria. Posset tamen fm̄ doctores
 esse contritio tanta. q̄ sufficeret ad telen
 dū omnem culpā 7 penam. Exemplum in la
 trone. de pe. di. j. importuna. Et exemplum
 de illo qui abstulit primo decē. Dic cū fecerit
 p̄tra amicitiam et p̄tra iusticiam. si veniam

Est autē eadē natura sensualitatis i infidelibus sic i fidelibus. et sic nō pōt esse. q̄ p̄m̄ mot⁹ sensualitatis i infidelibus sit mortale. Scōda ē qz dignitas p̄ sone nūq̄ diminuit p̄c̄m̄: s̄z magis adauget vñ p̄c̄m̄ nō ē min⁹ in fideli q̄ i infideli: s̄z ml̄ tomagis ut p̄t̄ ad hēbre. x. et hoc etiā exp̄sse colligit. xij. q. j. Scim⁹. P̄c̄m̄ veniale ē i possibile q̄ sit i aliq̄ cū originali solo absqz mortali. Cui⁹ rō est. fm̄ thō. p̄ma scōde. q. lxxvij. arti. vj. Quia añq̄ ad ānos discretōis q̄s pueniat. defect⁹ etatis p̄hibēs vsū ratōis excusat eū a mortali. vñ multomagis a veniali. si cōmittēt aliq̄ qd̄ ex genē suo sit tale. Hoc etiā exp̄sse habet. xv. q. j. §. cū autē ea. Cū vero vsū ratōis habē incipit. nō oīno excusat a culpa venialis et mortalis p̄c̄i. S̄z p̄mū qd̄ tūc homī cogitādū occurrit ē deliberare d̄ seip̄o. et si quidē seip̄m ordinauerit ad debitū finē. p̄ grāz p̄sequēt r̄missiōz originalis p̄c̄i. Si vō nō ordinat seip̄m ad debitū finē. fm̄ q̄ i illa etate ē capax discretōis. peccabit mortalit̄. nō faciens qd̄ in se ē. Et ex tūc nō erit in se p̄c̄m veniale sine mortali. nisi postq̄ totuz fuerit sibi per gratiam remissum.

Et nota qz primi mot⁹ §. ij.
 p̄c̄oꝝ q̄ sūt i sensualitate sūt venialia. Dicit eī magister scōdo sen. di. xxi. qz tēptatio a carne nō pōt eē absqz p̄c̄o. S̄z qñcūqz ē p̄m̄ mot⁹ tēptatō a carne. q̄ p̄m̄ mot⁹ nō pōt eē sine p̄c̄o. Pro cui⁹ declaratiōe dicit thō. in ql̄ibz. qz mot⁹ iportat inclinātiōz quādā ad t̄minū. q̄ q̄bz inclinātiō p̄tinet ad appetitū in hūanis actibz. In hoīe triplex appetit⁹ ē. Un⁹ q̄bz naturalis. fm̄ qz vis appetitiua p̄tinet ad aiām vegetabilē. que h̄z vim digestiua et expulsiua et retentiua. Scōds appetit⁹ ē sensualitatis. q̄ mouet fm̄ app̄hensionē sensus. Terti⁹ appetit⁹ ē voluntatis. q̄ mouet fm̄ iudiciū ratōis. P̄c̄m̄ autē qz habz ratōez culpe de quo nō loquit. nō pōt eē nisi in actu volūtatis. q̄. s̄. est aliq̄liter in p̄ate peccātis. Actus autē appetit⁹ naturalis nō subiacet impio ratōis. sicut nec act⁹ aliarum potētiaz vegetabiliū aiē. Et ideo in actu talis appetit⁹ nō pōt p̄sistere culpa. sicut qz homo esuriat vel siciat absqz culpa ē. et idē dicēduz est in alijs hmōi. S̄z act⁹ appetit⁹ sensitiui subiacet impio ratōis. qz rō p̄ueniēs ip̄m. pōt euz impare vel etiā impedire. et ideo talis mot⁹ p̄ iam habē ratōez culpe. et si sequat iudiciū rōnis poterit etiā eē p̄c̄m mortale. sicut mot⁹ exteriorū mēbroꝝ a rōne impati. Si autē pueniat iudiciū ratōis ē quidē p̄c̄m. si tendat in aliq̄ illicitū. qz in p̄ate homīs fuit ip̄m cohibere. est tñ veniale p̄c̄m et leuissimū ut p̄t̄ p̄ augul. xij. de trini. Et hoc d̄r p̄m̄ mot⁹ p̄c̄i motus autē superioris appetit⁹. i. volūtatis p̄sequens iudiciū ratōis. iam pōt esse p̄c̄m mortale. Et si dicat qz nemo peccat in eo qd̄ vitare nō pōt. ut. xv. q. j. §. ij. Sed p̄cupiscētia vita

ri nō pōt. s̄eo. qz p̄cupiscētia nō pōt vitari sic qz nullus mot⁹ insurgat. qz dū resistit vni insurgit alius. Possunt tñ vitari singuli. et ex hoc quilibz habz aliq̄ de ratōe p̄c̄i. licz nō habet at ratōez p̄fecti p̄c̄i qd̄ est p̄c̄m mortale.

Insuper queritur si veniale §. iij.
 male possit effici mortale. s̄eo. thō. p̄ma scōde q. lxxvij. arti. iij. qz veniale fieri mortale pōt intelligi tripliciter. Uno modo sic qz idem actus numero possit esse p̄c̄m veniale. et postea mortale. et hoc nō pōt esse. qz p̄c̄m principalit̄ p̄sistit i actu volūtatis. sic et quibz act⁹ moral. vñ nō d̄r vn⁹ act⁹ moral. si volūtas mutata. q̄uis etiā act⁹ fm̄ numez sit p̄tinua. si aut volūtas nō mutet. nō pōt eē qz d̄ veniali fiat mortale. Alio modo pōt intelligi ut id qz ē veniale ex genē fiat mortale. et hoc qd̄ possibile ē i quātū p̄stituit i eo finis. vñ i quātū ifert ab mortale p̄c̄m sic ad finē. Sicut cū q̄s d̄c̄ ver bū ociosū incēdēs p̄ hoc inducē ad fornicatiōz et p̄ istū scōm modū intelligit illd̄ d̄c̄m augu. Nullū p̄c̄m ē adeo veniale qz nō fiat criminale. i. mortale dū placz. di. xxv. §. criminis. Et intelligit d̄ placētia fructiōis. cū. s̄. ibi p̄stituit finis. Terti⁹ modo pōt intelligi ita qz ml̄ta venialia p̄c̄a p̄stituāt vnū p̄c̄m mortale. qd̄ oīno falsū ē. nō em̄ oīa p̄c̄a venialia d̄ mūdo p̄nt h̄re tātū d̄ reatu. quātū vnū p̄c̄m mortale. qd̄ p̄z etiā ex p̄te durātiōis. Quia p̄c̄m mortale h̄z reatū pene et̄ne. p̄c̄m aut veniale reatū pene tp̄alis. ut dictū ē. P̄t̄ etiā ex p̄te pene dāni. qz p̄c̄m mortale meret̄ carētiā visōis diuine cui nulla alia pena cōpari pōt. ut Crisost. d̄c̄ P̄t̄ etiā ex p̄te pene sensus. q̄tū ad vermem p̄scie. licz forte q̄tū ad penā ignis i p̄portnabiles pene sint. Si vō intelligat qz ml̄ta p̄c̄a venialia faciunt vnū mortale dispositiue. sic v̄p̄ ē. Act⁹ em̄ p̄c̄i dupl̄ ad aliq̄ disponit. Uno quidē modo directe. qz sic disponit ad actū silem fm̄ sp̄m. et hoc modo p̄mo et p̄ se. p̄c̄m veniale ex genē. nō disponit ad mortale ex genē cū differat sp̄. S̄z p̄ hūc modū p̄c̄m veniale pōt disponē p̄ quādā p̄sequētiā ad p̄c̄m qd̄ ē mortale ex p̄te agētis. Augmētō em̄ dispōne vñ h̄itu p̄ act⁹ p̄c̄oꝝ venialiū itātū pōt libito peccādi crescē. qz ille qz peccat finē suū p̄stitu et in p̄c̄o veniali. Nā vnicuiqz habēti h̄itum in quātū hui⁹ finis est opatō fm̄ h̄itū. Et sic multociēs peccādo venialit̄. disponetur ad p̄c̄m mortale. Alio modo actus hūan⁹ disponit ad aliq̄ remouendo prohibens. Et hoc modo p̄c̄m veniale ex genere potest disponē ad p̄c̄m mortale ex genere. Qui em̄ peccat venialit̄ ex genē. p̄mittit aliq̄ ordinē et ex hoc qz p̄suecit voluntatem suam in minoribus debito ordini nō subicere. disponit ad hoc qz etiā voluntatem suam nō subiciat ordinē vltimi finis. eligendo id qd̄ est p̄c̄m mortale ex genē. Et fm̄ hūc modū. i. fm̄ dispōnem

334

informata ut quidam dixerunt. **S**ed est principaliter
per hoc. quod illa contritio est ipsi dei immediatus effectus.
hec ille.

Dimittuntur autem venialia. **S. v.**

octo modis secundum ray. Primo per dignam communionem
de psalmo. di. ij. cum omni crimine. et c. **S**i quis scilicet
(ut quidam addunt) per extremam unctionem. ex. d. sac.
ve. c. unico. Secundo per aque benedictionem aspersio. de
psalmo. di. iij. aqua sale. Tertio per elemosinam largi-
tatem. de psalmo. di. j. **S**ubrem. et. c. medicina.
et di. iij. sane. Addunt quidem iniuriarum dimissionem
quod est elemosina spiritualis. de qua **L**uce. vi. dimitti-
te et dimittetur vobis. Quarto per orationem et precipue
benedicam. de psalmo. di. iij. **S**. de quotidianis. Quinto
per confessionem generalem multo magis per confessionem
sacramentalem. de psalmo. di. iij. **S**. de quotidianis. Sexto
per episcopale benedictionem. et secundum quosdam etiam sacerdotale
i. q. j. multi in fi. Septimo per deuotionem pectoris trans-
fusionem. ut de psalmo. di. iij. **S**. tres sunt actus. Octa-
uo per cordis contritionem ut in precepto. **S**. de cetero est.
De his sunt usus. Confiteor tundo spargor co-
teror oro. Signor eto dono per hec venialia po-
no. Et non solum per ista spiritualia notata: sed etiam per
quodlibet bonum opus delentur ut in precepto ca. medici-
na. ubi. Redime te opibus tuis. Et sic dicit the-
plura et pauca venialia per precepta remittuntur
secundum quod per hoc maior vel minor feruor peccata quod
de pluribus vel paucioribus saltem implicite contritionem
contineat. unde non oportet quod per omnia venialia dimittantur.
Nota quod dicitur per. de pal. in. iij. di. xvj.
quod per hos modos deos peccata venialia dimittuntur
plus quam alia bona opera. Licet contra per hos
etiam non dimittantur. nisi cum displicentia voluntatis
Minor tamen dolor cum his sufficit ad remissionem ve-
nialium. quod sine his. unde non frustra adhibentur: sed
multum utile et rationabile. Et primo quod isti modi
plus incitant hominem ad motum liberi arbitrii de
testatis peccata. Secundo quod plus valent ad remissionem
pene. quod ex merito et precibus ecclesie multa ex
his operantur. Tertio quod plus sufficit generalis con-
tritionem hic quam alibi. ita tamen quod homo utatur his hac in-
tentio. Addit etiam ad precepta item. quod quicumque sa-
cra unctionem delect venialia. ut episcopus. et regum. et sa-
cerdotum. Item et benedictionem monialium. et panis ben-
dictionem in ecclesia. Item et patientia flagello. et totum
intelligit quod ad eos qui sunt in gratia. indulgentie
aut solum penam. non culpam nec etiam venia-
le remittunt. hec ille.

De purgatorio et suffragiis mortuorum. **Ca. ij.**

Purgatorium esse ex scri-
ptura ostendit cum dicitur. Macha. xij.
Sancta et salubris est cogitatio per de-
fuctis exorare. ut a peccatis soluantur.

Non enim istud potest intelligi de beatis. quod non indigent
nec de damnatis quod eis non profuit. Intelligitur ergo de
his qui sunt in purgatorio. Cum enim per contritionem deleta
culpa. non ex toto tollatur spiritus reatus pene. nec etiam
spiritus venialia. dimissis mortalibus tolluntur. et iusti

cia dei hoc exigit. ut peccatum per penam debitam ordi-
netur. oportet quod iste qui per contritionem de peccato decedit ante
satisfactorum debitam. vel etiam cum venialibus. per hanc
vitam puniatur. Et ideo qui negat purgatorium. cum ec-
clesia universalis hoc teneat. scilicet purgatorium esse
oras per defunctis illis qui ibi sunt: hereticus est. Etiam qui
hoc non credit. cum auctoritati ecclesie resistat.
hec the. in. iij. di. xxj. **H**ic et gregorius dicit. de quibus-
dam quibus culpis ante diem iudicii purgationis ignis
credendum est. di. xxv. q. liis. Et augustinus si puerus. scilicet
peccator fuerit vita viuet et non morietur. non tamen per-
mittitur quod euadat omnem penam. prius est enim purgatio
de igne purgationis. de psalmo. di. vij. c. ultio. Et
sic errant iudei et greci purgatorium negantes.

De loco autem purgatorii non reperitur aliquid expressum
definitum in scriptura. nec rationes efficaces ab hoc
possent induci. tamen probabiliter et secundum quod magis consonat
dictis scripturarum et reuelationi facte multis. **L**ocus
purgatorii a iabo dupliciter assignatur secundum psalmum in. q. r.
to. Aut secundum legem communem. et sic purgatorium est cir-
ca limbum. Aut secundum dispositum speciale. et sic
purgatio anime aliquando in diuersis locis in quibus peccata
uerit. Aut per aliquam suam releuationem per suffra-
gia eorum quibus appareret. Aut per aliquam iuuuetu-
tum habitationem. hoc autem non est secundum legem communem.
quod secundum legem communem sicut puniuntur. exempla plura
habes in libro dialogorum et legendis sanctorum.

Est autem ibi duplex pena. scilicet pena damni. ut car-
retia diuine visionis. et ista est maxima. ut patuit
super de pena inferni. Alia est pena ignis. et ista
etiam excedit omnem penam temporalem. unde augustinus. **H**ic
ignis. scilicet purgatorii. et si non sit eternus. scilicet quod ad of-
ficium miro tamen modo ignis est. Excellit enim omnem pe-
nam quam unquam aliquis passus est in vita ista. de psalmo.
di. vij. c. ultio. **H**uius rationem assignat the. in. q. r.
to di. xxj. dicitur. Quod cum dolor non sit lesio. sed sensus
lesionis. tanto sibi magis dolet de aliquo lesi-
uo. quanto magis est sensitiuus. Cum lesiones que fi-
unt in locis maxime sensibilibus. sunt maximum do-
loris causantes. et quod totus sensus corporis est ab anima
ideo si in ipsam animam aliquid lesiuum agatur. de ne-
cessitate oportet quod maxime affligatur. Quod autem anima ab
igne corporali paciatur. dictum est super in tractatu de
inferno. Et enim eodem igne cruciatur anima que sunt in
purgatorio. et que in inferno. Et dicunt quidam quod
ita sunt absorpti penis. quod nesciunt se per penam
purgari. Sed dicit the. quod hoc est falsum. quod nisi sci-
rent se liberandos. non peterent suffragia ut fre-
quenter faciunt. Sustinent ergo illam penam non volun-
tate absoluta sed obdionata. quod sciunt se sine
illa pena ad gloriam venire non posse.

Purgatur autem ipse anime. **S. j.**

sola diuina iusticia igne incendente. non mis-
terio demonum. quod victores extiterunt. nec mis-
terio angelorum qui conciuos suos non tam ve-
hementer affligerent. Si tamen possibile est quod
angeli eos ad loca penarum deducant. et etiam
ipsi demones qui de penis hominum le-
tatur: eos comitantur et assistunt purgandis

tum ut de eorum penis fatientur, tum ut in eorum exitu a corpore suo aliquid ibi reperiant. **tho. in. iij. dif. xxi.** **¶** Notandum etiam quod quia quedam venialia sunt maioris adherentie quam alia secundum quod affectus magis ad ea inclinatur. et in eis fortius figitur. et ea que sunt maioris adherentie tardius purgantur. Ideo quidam in purgatorio diutius quam alij torquentur. secundum quod affectus eorum ad venialia fuerit magis inersus. Et acerbitas quidem pene respondet quantitati culpe proprie: sed diurnitas respondet radicacioni culpe in subiecto. Unde potest contingere quod aliquis in purgatorio diutius moretur quam minus affligitur. **Ricar. in. iij. dicit** quod hoc non videtur verum. quod cum privatione seu carceratione visionis dei sit maxima pena. quam diutius ibi maneret acerbissimus affligeretur: sed omnibus computatis simul. qui plus peccavit plus puniatur. **¶** Ex duobus autem causis anima recedens a corpore sustinet penam purgatorii. scilicet vel quod moritur cum venialibus. et de hoc **ap. i. cor. iij.** **¶** Si quis superedificaverit super hoc fundamentum. id est fidem vivam. lignum. fenum et stipulam ipse salvus erit. Sic tamen quasi per ignem. Nomine autem ligni. feni. et stipule diversa venialia designantur. ut exponit **Aug. xv. dif. 5.** alias ea. Alia causa est ex eo quod quis non satis fecit plene penis debitis pro peccatis suis. moriens tamen in statu gratie. pro his ergo possumus et debemus facere suffragia. Sed quia discernere non possumus quibus moriatur in statu gratie vel non. ut dicit **Aug. pro omnibus baptizatis ea facere debemus. nisi quis in notorio moriatur. xxij. q. v. placuit.**

Quatuor autem modis. §. ij.

anime defunctorum pro suffragio nostrum iuvantur. unde **Greg. anime defunctorum quatuor modis solvuntur. Aut oblationibus sacerdotum. aut precibus sanctorum. aut carorum elemosinis. Aut ieiuniis cognatorum. xij. q. ij. non extimemur. c. anime.** Quos modos distinguit **Raj. dicens sic.** Suffragia quidem proficiunt defunctis ad absolutiorem penam a qua possunt absolvi. quatuor modis. Uno modo pro intercessionem ipsius capituli scilicet christi. Et sic iuvantur pro oblationem altaris. Secundo pro intercessionem quasi privatorum membrorum. id est pro orationibus sanctorum. Tertio pro modis redemptiorem penam. scilicet elemosinarum largitionibus. Quarto pro modis solutiorem penam. scilicet pro ieiuniorum afflictionem. Et ad dictos quatuor modos omnes alij reducuntur.

Que autem horum sint meliora suffragia dicit **Raj. quod melius est opus caritatis quam dirigere in deum quam quod in hominem. ideo duo primi modi qui diriguntur in deum. meliores sunt quam secundi ultimi. nisi pro accedens in quantum elemosina impetrat orationes. quod vero melius est opus caritatis cois quam private et specialis. ideo melius suffragium sacramenti altaris quam orationes. Item quod bonum quanto communius tanto melius. ideo elemosina melior est ieiunio. ¶ Suffragia facta pro malos**

mistros aliquo modo valent et aliquo modo non valent. **Pro cuius declaratione dicit tho. in. iij. dif. xlv.** Quod suffragia pro malo sunt tripliciter. **Primo. scilicet velut pro actorem. sicut fiunt ex primo motu. et sic non proficiunt nisi forte ex merito et per accidens. in quantum pro elemosina mali hominis pauperes excitati orant pro defunctis. Secundo possunt fieri pro malo ut ministrum publicum dei vel totius ecclesie. Sic sacerdos qui celebrat missam vel ex equas mortuorum in ecclesia. valent suffragia talis sacerdotis. quibus sit peccator et proficiunt defunctis. Tertio possunt fieri pro malo ut ministrum private persone. de mandato. scilicet alicuius existens in caritate. siue sit defunctus siue vivus. et talia proficiunt. Sicut frater in peccato exiens. quodcumque opus misericordie facit ex precepto domini caritatem habentis. magis tamen proficiunt. si etiam ministri in caritate essent: quod tamen illa opera essent meritoria ex duobus partibus. **¶** Si queratur utrum proficiunt facientibus. dicit tho. ubi supra. opus suffragii quod pro altero fit. potest considerari dupliciter. Uno modo ut expiatiuum pene pro modo cuiusdam recensionis. Et hoc modo opus suffragii reputatur quasi eius pro quo fit. et ita absoluit eum a debito pene sue. quod non absoluit facientem a debito proprie pene. Alio modo potest considerari in quantum est meritorium vite eterne quod habet in quantum procedit ex radice caritatis. Et secundum hoc non solum proficiunt ei pro quo fit: sed facientibus magis. Unde in ps. Oratio mea in sinu meo convertetur. **¶** Et **Jo. dam. in sermone de his qui in fide dormierunt dicit. Quicumque salutem primi agonizat. primum ipse sibi prodest deinde proximo.****

Utrum missa pro defuncto. §. iij.

ctis equaliter valeat defuncto una sicut alia. **scilicet secundum De. in. iij. dif. xlv.** In officio misse non solum est sacramentum: sed etiam orationes sunt. Et ideo suffragium misse continet duo de predictis. scilicet orationem et sacrificium. Quod igitur est ex parte sacrificii oblatus. missa de quocumque dicatur equaliter pro defuncto. et hoc est precipuum quod fit in missa. Sed ex parte orationum magis prodest illa in qua sunt orationes ad hoc determinate. Sed tamen iste defectus recensari potest. pro maiore devotione vel eius qui dicit missam. vel eius qui facit dici. vel etiam pro intercessionibus sancti cuius suffragium implorat. **¶** Utrum suffragia specialiter pro aliquo facta proficiunt alijs **Responsio secundum Tho. et De. in. iij. distin. xlv.** cum suffragium sit virtutis finite. et derivatur per intentionem facientis quo voluerit. valde ei pro quo fit. quantum ad liberationem a pena. tum quantum ad congratulationem et interiorum consolacionem. secundum quod unus in caritate exiens de bonis alterius gaudet. sic valet omnibus in caritate existentibus. et plus ei qui in maiori caritate est. **¶** Utrum suffragia facta pro multis equaliter proficiunt singulis. **Responsio.**

cia dei hoc erigit...
nef. opes q...
sanctificati...
vita puniunt...
clera universal...
oras p...
hoc no...
hoc tho...
ba quis...
credo...
p...
mittim...
digne...
sic...
De loco...
de...
possit...
dicitur...
purgatio...
Aut...
ca...
purgat...
ut...
gia...
tum...
p...
ades...
Est...
ita...
ap...
tia...
gnis...
icium...
ta...
n...
o...
is...
no...
ant...
ore...
bro...
rellit...
igne...
inferno...
purgatio...
ita...
purgari...
rem...
que...
tate...
illa...
Purgatio...
ola...
rio...
rio...
bement...
angeli...
am...
tatu...

336

fm tho. 7 pe. ubi sup. Si valor suffragioꝝ p̄si
dēt fm q̄ valēt ex v̄tute caritatis. sic tātū p̄fē
siglis ac si p̄ vno tm̄ fierēt. qz caritas n̄ minui
tur si distribuā affect⁹ i mltos. imo magis
augef. Et silz etiā gaudiū ex caritate p̄cedēs.
quāto i plurib⁹ ē tāto fit mai⁹ vt dicit Aug⁹ i
li. 2. 7 sic q̄tū ad p̄gratulatoꝝ p̄t̄telligi. be
p̄se. dif. v. nō mediocrit. Si at̄ p̄siteref valor
suffragioꝝ iquātū sūt satisfactōes quedā p̄ i
tētoꝝ faciētis t̄nstate i mortuos sic magis va
lēt ei p̄ q̄ sp̄aliē fiūt. Et sic effect⁹ suffragij di
uidif ex diuina iusticia inter eos p̄ q̄to fiūt.
¶ Si aut̄ q̄rif vtz ex̄ntes i purgatorio pos
sint iuuari ab ex̄ntib⁹ i hoc seculo. R̄ndit pe.
q̄ sic. et sic declarat apls. j. ab Corin. xij. loq̄t̄
de corpe mistico ad similitudinez corpis hūani.
In corpe dō hūano natura p̄ vnū mēbz sup
plet idigētiā alteri⁹. q̄ cū gr̄a sit potentior q̄
natura. i corpe mistico vnū mēbz p̄t̄ supple i
digētiā alteri⁹. Et hinc ē q̄ suffragia mēbro
rū ecclie p̄nt p̄desse mēbris idigentib⁹. Quia
dō p̄ mortē nō desinūt eē mēbra ei⁹ tē corpis.
suffragia viuoz p̄nt p̄desse. Nā ad hoc vt ali
qs defūct⁹ iuuef duo req̄rūt ex p̄te ei⁹. Anū
ē idigētia. 7 ideo nō p̄sūt beatis. Altez ē obi
tōnale meritū. s. vt hic meruerit sibi p̄desse. 7
ideo nō p̄sūt dānatis. Q̄trūq; dō ē i his q̄ sūt
i purgatorio. 7 idcirco p̄sūt illis. An̄ aug⁹ nō
est negādū defūctoꝝ aīas pietate suoz viuen
tiū posse iuuari. xij. q. ij. t̄pus.

¶ Solet etiam queri vtz. §. iij.

p̄mittēs sigillatī diuersis vnā missā. liberef
7 satisfaciāt celebrādo vnā p̄ oib⁹. R̄o. fm pe
d̄ pal. in. iij. q̄ nō liberaf a toto s; a tanto. qz
soluit min⁹ q̄ debet. Sic p̄mittēs ticio vnā
marchā. 7 seio vnā. nō totalitē liberaf offerē
do duob⁹ vnā: qz missa celebrata p̄ mltis n̄ tā
tū valet singlis. ¶ De tñ talis celebrās excusari
quiq; modis. ¶ Primo p̄pter ip̄sibilitatē cele
brādi p̄ q̄libz specialz: puta si collegiū saluo
offitō ad qd̄ ē institutū nō p̄t̄ solue plus q̄ tres
aut duas vel vnā missā. Aut religiosi si post
q̄ p̄misit. a supioze ip̄onāf alie missē. qz diffi
cultas patrocinatōis. 7 si nō liberaf tñ excu
sat. An̄ sicut qn̄ bona defūcti nō sufficiūt ad
integre soluēdū creditorib⁹. soluit̄ sil plurib⁹
qd̄ cuilibet erat p̄ se soluēdū sic hic. ¶ Scdo
p̄pter p̄suetudinē. maxie apud eū qui scit. vel
scire tenet. qz sciētī dolus nō inferf. sicut q̄ pe
tūt missas a curatis. aut canonici relinquen
tes ānuersariū canonicis. ¶ Tertio p̄pter p̄uē
tōez si ex̄p̄sse hoc dicat p̄mittēs. qz p̄tract⁹ ex
p̄uentōe legē accipiūt. Qd̄ etiā sufficit dicē ex
ecutori. qz cui p̄misit testator distributōez pe
cunie p̄ missa. videt̄ etiā p̄misisse ordinatoꝝ d̄
missa p̄curāda. ¶ Quarto p̄pter recōp̄satoꝝ. qz
n̄ refert qd̄ ex eq̄pollētib⁹ fiat. vt si i alijs mis
sis vel suffragijs recōp̄set. sic apud nos mis
sa dicēda a p̄uētū. ip̄onit̄ vni fratri. ¶ Quinto

p̄t̄ suppletōz dei. Elbi ē sciēdū fm q̄sdā missā
nō valē tātū plurib⁹ quātū vni soli. Si p̄ vno
solo dicat. puenit ex actuali atētoe sacerdo
tis. nō p̄t̄ hoc q̄ ei⁹ attentō vel cui valet. di
stribuat̄ diuersis fm diuersas p̄portōes. S; qz
n̄ p̄t̄ aliqs ab plures sil affici tātū. quātū ab
vnū. sic n̄ p̄t̄ haberi tāta amicitia acq̄sita ad
multos sic ab vnū. Et iō missa dicta p̄ pluri
b⁹ sil. nō tātū valet cuilibz illoꝝ. quātū si p̄ il
lo solo dicēf. nisi sūm⁹ sacerdos supleat. Tūc
aut̄ supplet quādo rōnabile ē q̄ sacerdos tātū
affectū habeat ad quēlibet quātū debet habē
ab vnū solū. si p̄ illo solo celebraret. Sicut si
aliq̄ parochiani vl̄ canōici ex deuotōe quā ha
bēt ad eccliaz suā faciūt fieri ānuersariū in
ecclia sua. qd̄ fieri nō p̄t̄ nisi plures p̄currant
ad vnā missā. Missa illa tātū valet cuilibet il
loꝝ. quātū si p̄ q̄libz solo dicēf missa ab extra
neo sacerdote. q̄ n̄ ē ita affect⁹ defūcto nec ecō
uerso. Dicūt etiā isti q̄ bona sp̄alia q̄ p̄mū
cāt religiosi suis familiarib⁹. nō ideo dicunt̄
min⁹ valē multis q̄ paucis. qz diuidūt̄ diuer
sis. s; qz fm cursū p̄munē qn̄ aliqs exēdit de
uotōez suā ad mltos. deuotō sua minuit. 7 ex
hoc talia min⁹ valēt mltis. Sed qz etiā talia
bona plus vel min⁹ valēt p̄t̄tib⁹ fm maiorē
vel minorē deuotōez ip̄oz. ¶ Itē si cū instātia
multi petāt. 7 alij recta intentōe eos recipiāt
videt̄ q̄ tātū valēt talib⁹ multis sicut paucis
qz supplet vicē deuotōnis actualis cū maneat
sufficiēs fm habitū 7 radicē. S; p̄ma istoz
distinctō inter secularē 7 regularē. p̄p̄riuz sa
cerdotē 7 extraneū. nō valet. qz videt̄ eadē ra
tio i extraneo. q̄ a diuersis egle b̄ficiū reci
pit. An̄ nō min⁹ tenet scdo q̄ tertio rōne b̄fici
cij. sicut curat⁹ vtriq; parochiano rōne offi
cij. Nec valet p̄ istis suppletō de receptis ad b̄
ficia. qz p̄ hui⁹ receptōz non ē immunis a pe
na sibi iūcta. nec i toto nec i p̄te. p̄t̄ ieiunia
q̄ fiūt i ordie sic eēt p̄ indulgētiās. Nec minus
diu puniēf i purgatorio. p̄t̄ qd̄ p̄ mortē so
lēt recitari obit⁹. vt sp̄aliē p̄ eis oref. Qui at̄
specialr̄ petit missā p̄ se vl̄ p̄ amico viuo vel
mortuo. tēdit habē p̄ se totā missā ad satisfā
ciēdū. cū n̄ possit habē eā totā ad merēdū. qz
nullū meritū p̄t̄ eē sic singlāe qn̄ oēs boni p̄
ticipēt: s; satisfactō sic. vñ n̄ ē silē p̄t̄ d̄riaz q̄
h̄ mō ponit̄. ¶ Et nota q̄ duplex ē d̄ra inf̄ p̄
ticipiū qd̄ ē ad merēdū. 7 illud qd̄ ē ad satisfā
ciēdū. ¶ P̄tia qz p̄ticipiū meritū. ē ex sola vnio
ne caritatis. sine aliq̄ intentōe faciētis sp̄aliē
directe ad p̄ticipatē. licz sit maior cū intentōe.
s; p̄ticipiū ad satisfāciēdū nō. Alioqn̄ q̄cūq;
eēt i caritate. siue i hoc mūdo siue i alio. statī
esset imunis ab om̄i pena. thesauro ecclie q̄
ē infinit⁹ distributo. p̄ ei⁹ satisfactōne. Sicut
etiā quilibet ex p̄ticipatōe meriti x̄pi. per sa
cramēta meretur premium infinitum. quob
est deus intensiue et extēsiue vita eterna.
¶ Vel saltim ille qui est i maiori caritate. esset

minoris pene debitor in hoc seculo et in alio qd no est veru sed ex sola intentioe facientis. Secda bñ a e. quia picipiu meriti no minuit ex multiplicatõe picipiantiu. sicut ptz q no fit deterior pditõ multiplicatis electis sed melior. no solu q illi incipiunt picipare q inci piut coicare. vt etiã puuli baptizati sũt pti cipes bonoz opuz q nihil opant. Et p hoc sine piuditõ pns receptoz ad bñficia ordinis pnt recipi. nec min capiut nouissimi q pmi. sed in satisfactõe secus fm omunẽ doctrinaz.

¶ H3 qd iportat illud picipiu meriti dubiu e no em p hoc maiore habebit gloriã. qz cum pluribz picipat: qz possibile e illu q no habz plus de caritate esse picipẽ pluriu. sic nunc qn se plures fideles q tporibz abe noe 7 abra he. vel aliqs est recept' ad bñficia pluriu oz dinu religiosoz q ali' qui habz tãtã caritã tẽz fm quã dat gloriã. Et n videẽ aliud nisi qz p merita aliq p pũat eũ de' qnqz a pctõ qnqz a morte. 7 sic de alijs. Sic recordat' e de us abrahã 7 liberauit loth. Eũ etiã qnqz p iustos pcat ipijs. vbi no pcurrat meritũ nisi ex vna pte. Sed qn ambo iusti tũc ex vtraqz pte. H3 p receptõz ad bñficia pseqt aliã uti litatẽ. qz spẽalius picipat. 7 ex intentõe pma generali in recipiẽdo. 7 ex intentõe spẽali p receptis orãdo. hec De. de pal. in quarto.

Utrũ soluẽs pro multis .S. v. tot suffragia qd debz oibz sigillatim liberẽ. vt si soluo. xxx. missas p recomẽdatiõ mibi i ca pitulo. 7 no hãc p illo qd. Dico q no p pfe cte. qz min' soluit cuilibz. 7 p cõsequẽs no li beraf. Nã picularis solutio multa h3 icõmo da. vt si debeã tibi decẽ. Ticio decem. 7 seio de cẽ. 7 soluo hodie decẽ tribz. nõtãtũ pteft om nibo eis. sicut si vni soluissem decẽ. qz vn' sta tim de illis facẽ potuisset utilitatẽ suã. Et sic est hic i proposito. vt si sint qtuor in carcẽ qli bet p decẽ. Si pmo die soluo decẽ p oibz. nul lus euadet carcẽ licz debitũ omniu minuaẽ Si scdo die decẽ adhuc nullus. Si tertõ 7 qr to die tũc oẽs. H3 soluẽdo p singulis p m' pri ma die. scdus scda. terci' terciã. qrtus quarta fuisset liberat'. Et sic feci triũ pditõz deterio rẽ. Si g aliq in purgatorio exñtes. sic sũt di spositi q vn' vna missa. 7 no miori suffragio liberãdus est. Et sunt multi tales. vna missa p omnibz istis dicta neminẽ eripit. 7 sic diu tius singuli tenẽt. Nec hoc est ptra antisio torensem. qui credit q nulla missa celebraf p qua non plures de purgatorio liberentur. Quia qnqz sunt multi i purgatorio sic dispo siti. vel qui ibi diu steterũt. vel qui pauca pur ganda habuerũt De. de pal. in. iij. ¶ Item nota q soluens p aliũ ita liberaf sicut si sol ueret p se ipsum. quia no refert qd ex equi pollentibz fiat. dũ tñ eque bñ. esset aut psum

ptuosus qui putaret oratõez suã meliore ozo nibus alioz. ¶ Item liberaf quisqz soluendo suffragia cũ alio sicut sol' et simplũ. imo si a duobz. quoz quilibz debz p mortuo psalteriũ soluaf simplũ. dicendo. s. simul vnũ psalteriũ sufficit. Qd apparet p simile de horis canoni cis quoz quilibet clericoz tenet insolidũ. et tñ dicendo simul omis liberaf vnica vice. H3 tñ reqrit q vn' atẽdat ad versũ seu illã ptez quã dicit socius. sicut ad id q dicit ipẽ debet attendẽ. aliter debitũ pfunderet. Potest etiã dici in bmoĩ casu. qz magis acceptat de' oratõ nes omnes q singulares 7 etiã ecclesia. id ex dei acceptatõe 7 ecclie ordinatõe liberaf 7 no als. pe. de pal. in. iij. ¶ Itẽ cũ querit vtrum soluens suffragia in mortali liberaf. vel si tẽ nef ea iterare. Respondit De. de pal. sic. Ta lis aut est obligatus ad suffragiũ ex statuto superioris. aut ex pmissione ppa. aut rone be neficij accepti. 7 pmo casu no tenet qz supioz no potuit eũ obligare ad hoc qd faceret i ca ritate: sed solũ ad substãtiã facti. In secundo etiã casu no videf q teneaf iterare. quia no est verisile. q se obligauerit ad dicendum in caritate: sed solũ ad dicẽdũ vel faciẽdũ abso lute. In tertõ casu tunc aut est obligatus ex pgruitate tñ. 7 tunc no tenet iterare. aut ex necessitate. 7 tunc etiã no tenet qz non tene baẽ dẽrmiãte ad istud vel illud. Unde illud non tenet iterare sicut nec tenebaẽ facẽ. imo nec tenet aliud facere si fuerit missa. Cuius pncipal' efficacitã est ex ope opato. imo etiam nec tenet si sit aliud q missa. qz valet ex cari tate postulantis suffragiũ interpretatiue p bñ ficij collatõem. Qd dici potest qn ex mãdato vel rogatu alterius in caritate existentis vi ui vel mortui. Alter qui est pctõz suffragium faciat quasi ex psona illius als no facturũ tũc pteft ei. Si aut noie suo faciens 7 illi tñ applicare vellet no posset. pe. de pal. ¶ Item cũ querit vtrũ tantũ valeãt suffragia conti nuata quãtũ suffragia simul multiplicata. i. tñ. xxx. missẽ dicte p. xxx. dies quãtũ trizita dicta in vna die a diuersis. Respõsio pe. d pa lu. vbi sup. q ad celeriore liberatõz a purga torio 7 citi' videndo deũ plus valet accelerata multiplicatõ. qz sac mẽtũ habitũ tñ i propo sito nõq tãtũ valet ad pene remissioz ex ope opato. quãtũ ad actũ exercitũ. Sicut ptz de baptismo flamis. 7 forte nõ e tãdiũ mãsur' i purgatorio ille p q ppetuũ fit añiuersariũ q eis egeat. H3 ptiuata successio tãtũ vel pl' valet ad meritũ multitudis. qz magis est ad honore dei ptiuato taliũ añiuersarioz. Neu trũ g ptemnandũ qz vtrũqz fieri pẽ bona in tentõne. 7 añiuersarioz: vt deus clari' videatur p opus magis sibi honorificũ. 7 multitu do missarũ simul dicendaz. vt deus citius vi deatur et ne diutius torqueaf. ¶ De Indulgentijs. ¶ Capitulum terciũ.

pp̄ sup̄... no vale... solo dicit... tis. no p̄... struat... si p̄... vnũ. sic n̄... multo sic... b' n̄... lo solo... a d̄... affectu... ab vnũ... aliã... bẽt ad... ecclia... ab vnã... loz. quã... neo... uerõ. Quã... cãt... min'... sus. H3... vobz: suã... hoc... bona... vel... multi... videt... qz... sufficis... distinc... cerdoz... tio i... p̄. Et... qz... cu... ficia. qz... na... qz... nullũ... nicipi... b mō... nicipi... ciedũ... ne... birece... s; p̄... est i... esset... enã... cramẽta... est... el

6

C

338
a

Titulus

Indulgentijs nil ex p[ro]p[ri]e

se habem[us] ex sacra scriptura qu[od]uis
ad hoc iduca[re] illud apli. ij. ad cor
ij. si q[ui]s donauit vob[is] p[ro]p[ri]e vob[is] i[n] p[ro]p[ri]e
na xpi. Nec etiā ex dictis atiq[ue] doctoz s[ed] mo
bernoz. Dicit tñ grego. iposuisse indulgentias
septēnes i statōib[us] rome. Et q[ui] ecclia hoc facit
q[ui] suat nō ē credēdū qd erret. Sciendū autē q[ui]
nō valēt ad remissioz culpe quā sol[us] de[us] remit
tit auctoritative. de p[ro]p[ri]e. di. iij. nemo. s[ed] valēt
ad remissioz pene debite p[ro]p[ri]e. seu solutioz
q[ui] sit d[omi]ni thesauro ecclie. Et d[omi]ni indulgentia plena
f[er]m pe. de pal. in. iij. di. xx. q[ui] ad remissioz pe
ne mortaliū. Plenior respectu pene iniuncte
mortaliū q[ui] venialiū. Plenissima respectu p[ro]p[ri]a
rū nō solū iunctay: s[ed] i iugēday. Vel sic. Ple
na r[ati]o respectu pene mortaliū q[ui] venialiū. Plenissima
respectu nō solū pene: s[ed] etiā culpe venialiū
P[ro]p[ri]e em̄ vt videt[ur] p[ro] indulgentiā iquātū h[ab]et ratiōz
cuiusdā absolutioz f[er]mitti culpa venialis sic
q[ui] p[ro]fessioz generalē nō facit mētalē. S[ed] ad hoc
r[ati]o p[ro]p[ri]e nō p[ro]f[er]a: s[ed] aliq[ui] p[ro]p[ri]e semiplena.
adiuncta papali absolutioz q[ui] p[ro] se nō eēt suffici
ens. sic i adiuncta epali b[en]dictioz q[ui] p[ro] se nō suf
ficēt. hec pe. d[omi]ni pal. **Claves at[que] isti thesauri**
ad ipm erogādū plenarie h[ab]et papa. iteo dictū
ē petro. **Tibi dabo claves r[ati]o celoz** q[ui]c. **Par**
ticularit[er] q[ui] f[er]m quādā d[omi]ni m[er]itōz eis p[ro]cessam.
h[ab]ēt ep[iscop]i q[ui] eoz supiores. p[ro]f[er]at ab dandū idul
gētias p[ro]p[ri]e subditis suis. q[ui] nō alijs f[er]m hosti
ex ē. de pe. q[ui] re. quomō at. Inferiores ep[iscop]i da
re nō p[ro]nt idulgentias: s[ed] b[en] p[ro]nt p[ro]cedē p[ro]cipa
tōz bonoz q[ui] fiūt p[ro] s[er]uitos suos q[ui]buscūq[ue]. dū
mō rōnabil[iter] fiāt. q[ui] i grā p[ro]stituta. als nō essēt
capaces. **P[ro]nt at[que] valē indulgentie f[er]m tho. et**
Richard. in. iij. nō soluz vivis: s[ed] etiā ex n[on]tib[us]
i purgatorio. q[ui]n. s. in forma indulgentie p[ro]tinet.
q[ui] q[ui] facit hoc vel illud. ipse facies vel ali[us] p[ro] q[ui] fa
cit p[ro] se q[ui] tātū indulgentie. S[ed] si i forma indulgē
tie hoc nō d[omi]ni: s[ed] simpl[iter] q[ui] facit hoc vel illud. h[ab]et
tātū indulgentie. tūc nō p[ro]t[er]e ab defunctos
quātūcūq[ue] iste q[ui] facit id p[ro] q[ui] d[omi]ni indulgentia.
intēdēz suā dirigeret ad defunctos. **Dare g[er]o i**
bulgentiaz est accipe de illo thesauro ecclesie
dicto. q[ui] soluere p[ro] debitis penarū recipientib[us]
indulgentias. Nec est necessariū q[ui] si q[ui]s sacer
dos ad dandā indulgentiā. q[ui] p[ro]tinet ad iurisdic
tioz. q[ui] cū papa ponit generalē indulgentiam
in aliq[ui] ecclia. vel dat facientib[us] certū quid q[ui]
indulgentia p[ro]suevit appellari licz corrupte. a pe
na q[ui] culpa. Si discrete q[ui] rōnabil[iter] d[omi]ni. q[ui] fiat
debitū p[ro] quo d[omi]ni: dicit hosti. q[ui] ille statū euo
lat. si in tali statu decedat ad celū.

In valore indulgentiar[um] ē .S. j.
triplex causa. Una est ex p[ro]p[ri]e xpi. q[ui] hoc ē me
ritū et satisfactō xpi. cui[us] vna gutta sangui
nis suffecisset. Unde iste thesaurus quo dita
uit sponsaz suā ecclesiā. restat ad mutuandū

Decimus

p[ro]p[ri]o gratis vnde satisfaciāt. Secda causa
est merita sc[ri]ptoz. pene q[ui] penalitates. q[ui] multo
plura erogauerūt q[ui] meruerūt p[ro]p[ri]a eoz. Ter
tia causa ē ex p[ro]p[ri]e ecclie. s. aliq[ui] op[us] p[ro]p[ri]e spūa
le vel tpale. Et licz nisi sit iusta causa bande
indulgentie peccet p[ro]p[ri]e. q[ui]si dilapidatoz tāti
thesauri: videt[ur] tñ valē illi q[ui] p[ro]bitoz implēt.
nisi ipse illā sine causa ipetraret. q[ui] tūc q[ui] ipse
peccaret q[ui] sine causa sufficenti ipetrās. Si er
go papa p[ro]p[ri]o motu moriētē absoluēt ab om
ni pena p[ro] modū indulgentie. q[ui] ille pie crederet.
statim ab celū euolaret. ac si nullā culpā ha
beret. etiā si papa iustaz causā nō habet. S[ed]
alijs dicit q[ui] nō valet indulgentia collata sine cā
iusta q[ui] rōnabili a q[ui]cūq[ue] d[omi]ni. q[ui] ē p[ro]tra volun
tatē dei. **Et nota q[ui] opus bonū penale sc[ri]o**
rū p[ro] dupl[iter] p[ro]siderari. Uno mō iquātū meri
toz. q[ui] sic nō trāsgredit[ur] p[ro]sonā merentis. nisi
solū meritū xpi. q[ui] sibi q[ui] alijs meruit: q[ui] sic nul
lus pl[us] meruit q[ui] accepit vel acceptur[us] sit i se
ipso. Alio mō iquātū ē satisfactoriū. q[ui] sic mul
ti sācti plus satisfecerūt q[ui] debuerūt. Quia ergo
sācti plus sustinuerūt q[ui] meruerunt. q[ui] nō so
lū aīo merēdi: sed etiā satisfaciēdi. etiā p[ro] se q[ui]
dem p[ro]mo deinde p[ro] oībo indigētib[us] f[er]m inten
toz ecclie. iteo illis p[ro]mo cedit i satisfactōem
f[er]m q[ui] indigēt: residuū referuat p[ro] indigētib[us]
dispensādū p[ro] p[ro]latos ecclie. Sic igit[ur] tota sa
tisfactō xpi cessit in thesauro p[ro] ceteris. q[ui] nihil
p[ro] se: q[ui] nulli[us] pene debitor. De v[er]gine maria:
q[ui] nulli[us] pene p[ro] actuali erat debitor oēs ei[us]
penalitates cedūt nobis i satisfactōz. Pena
autē origiālis q[ui] est moza nature satisfecit p[ro] se
q[ui] illi erat debitor. De alijs sāctis q[ui] super
erogauerūt soluto debito suoz p[ro]p[ri]o. hoc re
manet i thesauro ecclie. hec omia pe. de pal.
Et nota f[er]m pe. de pal. vbi sup[er]. q[ui] xpc nō so
lū oībo meruit: s[ed] p[ro] oībo satisfecit. q[ui] sup[er]po
tū agebat q[ui] patiebat. An nō solū actō merēs
s[ed] etiā passio satisfaciēs fuit i[n]finita. Nō est g[er]o
ex insufficiētia q[ui] passio xpi i saēmētis nō sol
uit: s[ed] ex dei ordinatōe q[ui] gratis remittit. Di
cē em̄ q[ui] in saēmētis de[us] nil remittit nisi quā
tū sibi soluit. aut de thesauro omni[us] ecclesie.
aut de thesauro cordis vel corpis vel oris. est
dice deū min[us] liberalē. Et licz i hoc esset libe
ralitas homis xpi nobis omni[us] caritatis diuitias
sue penalitatis. in hoc tñ in nullo est liberali
tas dei. q[ui] nihil de suo nobis donat. Prop[ter] q[ui]
melius dicit. q[ui] in sacramētis est liberatō. vel
a tota pena vel a parciali. nō ex solutioe sicut
in indulgentijs sed ex liberali dei remissione.
Ex merito q[ui] d[omi]ni xpi. i. amore xpi: sed nō ex solu
tōe xpi: q[ui] si p[ro] p[ro]p[ri]o nature soluit et satisfecit.
nō sic p[ro] p[ro]p[ri]o p[ro]sone. Et si dicat. Cū ultra
infinītū nil sit. q[ui] vnū infinītū p[ro]sumat aliud:
ergo satisfactō xpi q[ui] si fuit i[n]finita. videt[ur] ex
hausta. tollendo penam i[n]finitā. s. originalis
culpe in baptizatis. nil ergo remanet ab sol

339

uenbum in indulgentijs p actualibz peccatis. **R**esponſio q̄ hoc est vey in infinitis eiusdeꝝ rationis. ſed infinitas virtutis dei. eſt alteriꝝ rationis ab alijs infinitatibz. omnes em̄ excedit: et omnia alia ad ip̄am compata ſūt finita et quali nihil. **P**aſſio igiꝝ xp̄i ⁊ inquātū meritoꝝ ⁊ inquātū ſatiffactoria. eſt infinita: ratione ſuppoſiti: qz om̄es infinitates exiꝝtes ⁊ poſſibiles excedit. qz om̄nē penā dāni ⁊ ſenſus infinitā. finitā ⁊ nullā facere p̄t. Alioq̄n ſi r̄ argui poſſet. qz paſſio xp̄i p uno ſolo ſatiffacere poſſet. cuiꝝ pena ē infinita: ⁊ nō p duobz ſicut prius arguebat. qz p originali nō p actuali. niſi dicē qz dictū.

Et nota qz ad cōſequēdū. S. ij. aliqua indulgentiā datā quatuor ſūt neceſſaria. ſm̄ pe. in. iij. duo ex pte dantis eā. **P**ri mū eſt auctoritas plenaria quā hz papa exga om̄es. **L**egati at̄ nō niſi i tēꝝio ſue legatōis **A**rchiepi vero etiā in ep̄atibz ſuoz ſuffraganeoz. extra. de pe. ⁊ re. noſtro. **E**pi aut̄ etiam electi. et ſi nōdū ꝑſecrati. dare p̄nt tātū i ſuo ep̄ſcopatu et i dedicatōe eccleſie. ſiue ab uno ſiue a pluribz ꝑſecref. dare nō p̄nt niſi vnuz ānū. **I**n āniverſario dedicatōis t̄m̄. xl. dies exē. de pe. ⁊ re. cū exeo i ſi. idē richar. **Q** autē ꝑlati ſint boni vel mali nil habz facere ad valorem indulgentie tho. **S**cōm eſt cauſa rationalis puta aliq̄d opus piū. ad honorē dei et utilitatē primozū ordinatū. ut viſitatō eccleſiarum. hebificatō hospitalium. redemptio captiuoz et hm̄oi. **T**erū quia indulgentie ſūt bona ſpūalia. et ſpūalia p tp̄alibz nō ſūt danda. ideo ſm̄ tho. et pe. indulgentie nō ſūt dāde ꝑncipaliter p tp̄alibz: ſed p ſpūalibz. ut ſ. p eas excitent homines ad bona opa. **E**t ex hoc oſtendit qz nō poteſt papa extrahere omnes aīas de purgatorio bando eis indulgentias. quia hoc eſſet indifcretū ⁊ irrātōnabile **A**lia duo requirunt ex pte recipientis. **E**t p̄mū eſt. qz ſit in ſtatu merendi. i. qz habeat gratiam. **E**nde ſm̄ pe. de pal. non valent indulgentie exiſtentibz in mortali. qz manēt offēſa. reatus pene tolli nō p̄t. **D**icit idē pe. d. pal. qz cū dicit i indulgentijs. vere penitētibz et ꝑſeſſis: intelligit ip̄e ꝑſeſſionē i ꝑꝑoſito. qz nō oportet de facto. **C**ontra qd̄ t̄m̄ eſt. qz in q̄busdā exp̄miē. vel q̄ infra menſē fuerint conſeſſi unde videt̄ ex mēte et pactōe ꝑcedētis. qz q̄n quis implet ꝑſeſſionē nō in ē ſtatu merēdi poſtea recebētē fictōe recipiat effectū. **S**cōm eſt. ut faciat illud p quo datur indulgentia **E**nde q̄tūcunqz aliquis haberet voluntate ꝑ faciendi id p quo dā indulgentia. puta eūdi ad eccliam vel dādo elemoſinā. ⁊ nō facēt. qz nō p̄t: nō obrinet indulgentiā ſm̄ tho. ⁊ alber. **R**eligioſi aut̄ p̄nt habē ſicut lajci. ſi faciunt id qz continet indulgentia. **Q**uis em̄ ex ſe nil dare poſſint cū nil habeāt ꝑꝑrium. xij. q. j. nō

dicatis. **P**oſſūt t̄m̄ ex licētia ꝑlati dare **T**ho. **P**relati etiā dātes indulgentias p̄nt ea vti. **E**t clerici etiā ip̄i ecclie ubi ē indulgentia ꝑſeq̄ p̄nt vnꝝ aut̄ p altero indulgentiam cape nō p̄t niſi hoc ꝑtineat forma indulgentie. tho.

Valent etiā indulgentie. S. iij.

Sm̄ tho. et alber. quātū ſonāt ut vilz. xl. dies indulgentie valēt quātū. xl. dies penitētie. ſm̄ taxatōnez factā ſiue a ſacerdote ſiue a iure ſiue a iuſticia diuina. **D**ies em̄ iſte ſiue āni nō ſunt anni celi nec purgatorij: ſed mundi. **E**t ſicut in mundo. xl. dies penitētie. plus valēt vni ꝑficiēti cū maiori deuotōne qz valeant alteri: ita. xl. dies indulgentie plus valent illi. qui cum maiori caritate. ſeu rei date quantitate accedit. **R**ichar. autem dicit in quarto ſententiāꝝ. qz q̄tum ad remiſſionem pene pares ſunt iſte qui plus dat ⁊ qui minus. ſi hoc continetur in forma indulgentie. **S**ed q̄tum ad remiſſionem intenſionis pene et q̄tuz ad ſui diſpoſitionem et recipiendum augmentū gratie. plus recipit qui plus dat: niſi in caſu in quo minus datum eſſet maius p compātōnem ad dantem. **Q**uādo autē indulgentia poſita ecclie eſt deſmiata ad t̄ꝑus: puta qz vadit ad talē eccliam vſqz ad tale t̄ꝑus. habeat tantū de indulgentia. intelligit̄ ſemel t̄m̄ haberi ſm̄ tho. **E**nde ſi q̄s multis vicibz iret ad vnā eccliam in die qua eſt ibi indulgentia ⁊ ſemper de nouo offerret: nō haberet ꝑꝑerea indulgentiam niſi ſemel. **S**ed in eccleſia ſancti **P**etri de roma eſt perpetua indulgentia. xl. dierum. ut quociens ingrebiatur tociens obtineat **T**ho. **N**ota qz indulgentia ſm̄ pe. de palu. in quarto. tantum valet q̄tum ſonāt. ⁊ in foro dei. et hic et in purgatorio. **S**ic intel ligendo qz qui lucratur indulgentiam. xx. annorum. tantū ſibi valet ad remiſſionēꝝ pene pro peccatis ſuis. quātū illi valuiſſent. xx. anni in penitētia iniuncti. **S**i illis. xx. annis penituiſſet. aliter eccleſia decipet. **S**ed ſic penitētia quātū ſit in maiori caritate tāto eſt magis ſatiffactoria. **S**ic iſti. xx. anni lucrati tanto ſunt plus vel minus ſatiffactorij iſti qz illi. quātū penitētia iſtius fuiſſet ſatiffactoria magis qz illius. **E**t ꝑꝑter hoc indulgentie ſunt maxime vtilēs peccatoribus et ſecure. qz ſepe recidiuant. et non facile abſtinent p totum annū a mortali. ſicut abſtinent vno die quo datur indulgentia. **Q**uibz dā ꝑꝑabiliter videt̄ qz intelligatur de penitētijs iniungen bis. quaſi diceret. quadragita dies de tali penitētia qualis tibi clauē non errante teberz iniungi. **A**lij dicunt qz tantū valent quantum ſonant et plus ſi plus intendit ille qui dat. dum tamen poſſit. concurrentibus debitis circumſtantijs. **S**ed ſi non intendit dare niſi quātū ſonant. tunc non relaxant̄ niſi ꝑꝑie iniuncte in foro ꝑꝑiali. **E**nde ſi nihil eſt

est merito...
plura...
causa...
vel...
indulgentia...
nisi...
peccaret...
go papa...
ni pena...
stram...
beret...
aliquid...
tanta...
ru...
tenti...
solu...
lus...
ip̄o...
ni...
sancti...
lu...
dem...
tēs...
fm̄...
diſpenſatō...
tiffacō...
p...
qz...
penalitate...
aut̄...
qz...
erogauerit...
magis...
Et nota...
lu...
tū...
ſz...
ex...
uitis...
ce...
cū...
aut̄...
dice...
ralitas...
ſu...
ta...
a...
in...
Et...
cit...
infinitū...
ego...
bauffa...
culpe...

340

iniunctū nihil remittit: s; cū dat indulgentia plena. plenior vel plenissima tūc oīs penitētia iniuncta et iniūgenda remittit hic et i futuro. **¶** Alij dicūt q; videt iste sensus dōp. Res mitto tibi unū annū de pnia iniuncta. i. tantū min⁹ punieris i purgatorio. q; tū esles si uno āno p;tinue egisses pniaz in hac vita. Nec cre dūt q; ppter has indulgētiās generales min⁹ te neantē agē pniaz in hac vita. et hōz dictū satis videtur cōcordare eq̄tati ut notat Inno.

¶ Tē nota. q; cū est dēmiata quāritas indulgentie et taxata quāritas elemosine. q; dat tā tū h; q; si dat tā tū nō h; et iā si sit paup. S; si simplr dat sic. q; subuenit tali loco habeat tantū de indulgētia. intelligit fm suā pditō nē. **¶** Tē nota q; indulgētia data vel p papā vel p epōs simplr semp durāt. dū durat locus nec expirant p mortē pcedētis. S; si ecclesia destruat ut oporteat eā iterū dedicare. tūc i indulgētie destruat dātē ad tpus. ut quinquen niū vsq; ad illud tpus durāt. hec oīa p. de pa lu. **¶** Tē nota q; p̄cisi nō pnt dare indulgētiās q; nō extendūt nisi ad subditos. q; p̄cisi nō habet. Tē nota q; non p̄sunt nō subditō nisi de licētia p̄rij ep̄i vel p̄rij iudicis. unde suffi cere videt licētia curati. p. de pal.

¶ Demū videndū est de .§. iij.

indulgētia plenaria q; dat solū a sūmis pontificib; q; sit diuersimode. Aliqñ ei dat vlt omnib; certū locū visitātib; simplr. i. p omni tpe. Sic cōter dī de visitantib; sepulcr; dñi. Elerū est tñ q; sine lñia pape nō pnt illuc acce di. Qd videt institutū. ne ob suasionē sarrace noz ibi habitātū fideles fidē verā abnegarēt vel timore deuicti penaz inferendarū ab eis.

¶ Aliqñ dat indulgētia plenaria oīb; visitā tib; certū locū certa die infra annū. ut cōces sum est ecclie sancte marie de āgelis. ordinis p̄dicatoz ferrarie. p eugenū quartū et in p uincia puincie in ecclesia sancte marie mag dalene in balnia p eunbē. Et huiusmodi imp petuū pmanēt. nisi p papaz reuocent. sicut reuocate fuerunt oēs tales indulgentie date. instar indulgentiaz aliaz indulgētiāz in cō cilio pstantiensī. Oportet tñ visitās talia lo ca implere ea que in forma ipsa cōtinent. ad psequendū talem indulgentiam. nec ad alios viuos vel defunctos possunt applicari. q; cō muniter ibi dicit de ipis accedentib;. **¶** Ter tio mō dat indulgentia plenaria omnib; fa cientib; certū opus: puta assumentib; crucē ad bellandum ptra infideles. vel euntib; vel mittentib; bellatores ptra illos. vel dantibus certaz sūmam pecunie elemosinaliter p tali ope vel alio pio negotō. **¶** Quarto modo dat certis et dēterminatis siue noīatis psonis. faci entib; infra ānū vel aliud tpus in bulla tax atū certas elemosinas. et ieiunia. vel alia pia opa oīonū et hmōi. q; talis habeat facultatez

eligenb; ydoneū p̄fessorez in articulo mortis qui vigore talis indulti valeat absoluerē ab omnib; p̄c̄is. de q̄b; est corde p̄trū et ore p̄fess us. exceptis illis q; p̄petrasset sub fiducia tal gratie. **¶** Quinto dat plenaria indulgētia vi sitātib; certas ecclias vrbis. certis dieb; ut di cest infra. Et hoc de quinquagenario in quinq; genariū. et dī indulgētia iubilei. **¶** Circa ma teriā istaz p̄mo sciendū. q; q̄uis tales plena rie indulgētie vulgariē nūcupent indulgētie de culpa et pena. Locutō tñ talis p̄prie nō ē ve ra. q; culpe solus remissor ē de? auctoritative **¶** Tuxta illud qd dñs ait p ysaiāz ca. xliij. Ego solus deo iniqtates tuas ppter memetipsum. Et de p̄se. dis. iij. Nemo. Potest tñ sic saluari dicta locutō. ut remissio culpe referat ad cō tritōnem et confessionē. que p̄erigūt ad p̄se quendā indulgentiā. ut p̄t; ex forma et remis sione p̄ne ad effectū indulgētie. Ad hoc em ordinat omnis indulgentia. siue p̄ticularis si ue vltis. ad remissionē p̄ne t̄p̄alis debite. pro p̄c̄is p̄missis. p̄tialē vel totalē. p qua si q; nō satisfacit in p̄nti. p opa bona in statu gra tie facta. vel p penitētiās iniunctas in p̄fessi one. vel p sacramentoz piā susceptōez. vel in dulgentiarū suffragatōez. in purgatorio post modū eas luet. Si tamē in statu gratie dece dat als ad inferna descēdit nunq; eas solutu rus fm doct. in quarto. Et q; indulgentie tā tū valent quātū sonāt. ideo diligenter atten tendus est tenor eaz et obseruandus. Nō em in hmōi votū p ope reputat. ut ait cassiodo rus. de p. dis. j. Sed oportet ope implere qd ibi mandatur. Nec sufficit partem implere ut partem habeat indulgentie. sed aut totū aut nihil. ut verbigratia. Si quis teneatur ex for ma indulgentie certa ieiunia facere infra ā num p̄ximū. et ex incuria non faciat omnia. non consequetur. Si quis debeat visitare q; tuor ecclesias p quindenam. et tñ tres ex eis visitat. vel solum per quaterdenā non conse quetur eam.

¶ Et quia indulgentie in .§. v.

articulo mortis q; plurimis date sunt ab eu genio quarto. que nulli dubium permanent in suo valore post mortem eius. p regulam. Decet bñficiū p̄ncipis esse mansurum libro sexto plura dubia insurrexerunt circa hui;. **¶** Primum est quis dicatur in hac materia articulus mortis. in q; habēs hmōi indulgētiā absoluit. Et; verus cū scz quis moritur. vel presūptus. cū. s. quis extimatur fm cōmune iudicium moriturus. q;uis postea euadat qd pluries accidit. Ad quod respondetur. q; si n plus habeatur ex forma indulti. nec conce dens aliter suam intentionem exp̄mat. videt intelligendū d articulo p̄supto nō vero. Sic etiā extrema vnctō dī. q; ē sac̄mētū exēciuz q; debet dari his qui fm cōmunē extimatōem

reputantur morturi. et tñ si euabant iteruz post ea inungunt. et nihilomin⁹ extrema dicunt. quia sic extimabat q̄ foret extrema. Tūc ergo cū in tali articulo p̄supto mortis absoluitur. p̄sequi videt̄ effectū indulgentie vsq; ad illud tempus. q̄uis postea euabat et gr̄a illa expirat iposterū. Ita soluit dñs Job. dñici. Secus autē esset si in forma diceret. q̄ consequet̄ effectū indulgentie. in casu quo moriatur: tunc al̄s sibi reseruet̄ in fine. Tunc em̄ nō p̄sequit̄ effectū si nō moriatur. nec gr̄a expirat p̄ illā absolutōez. Idem si nō habeat hoc in forma. et tñ p̄cedens declarat sic intendere s. de articulo dō: nō p̄supto. ut dicit̄ eugenius declarasse. Secōdo q̄rit̄ ut̄ q̄s teneat generalit̄ p̄fiteri de p̄c̄is etiā q̄ al̄s rite p̄fessus ē. ut p̄sequat̄ effectuz indulgentie plenarie. Et aliquib; visū est q̄ sic. q̄ dicit̄ i forma indulti. q̄ p̄fessor que elegerit i articulo mortis absoluat et det sibi auctoritate apl̄ica plenariā remissionem oīm peccatorū. que est ore p̄fess⁹ et p̄tritus. Si ergo nō p̄fiteat̄. tūc ab illa que al̄s p̄fessus est. non videtur extendi remissio nisi ad sibi tunc p̄fessa. et non ad alia. Sed in oppositū est rei veritas. Pro cui⁹ declaratiōne est sciendū. q̄ clauis iurisdictionis circa hominem in mortis articulo cōstitutū. dupliciter in sacerdote dilatat̄. s. de iure p̄muni. et de indulto particulari h⁹. Et quātū ad primū modum potest quilib; sacerdos. quēlib; in articulo mortis p̄stitutū sibi confitentē absolueri. ab oīmib; p̄c̄is et sententijs excois indifferēter sacramentaliter. et in foro p̄niali. Hec autē p̄fās p̄ hmōi indultū nō p̄mittit̄: quia quilib; sacerdos nō p̄c̄is habet hāc de iure p̄muni in eo casu. Præterea talis absolutō sacramentalis etiā extendit̄ ad p̄c̄a q̄ p̄tertu tal̄ v̄lis auctoritatis p̄missa essent. Nullum em̄ excipitur dūmodo cōtritus confiteat̄. Sed potestas concessa sacerdoti respectu huius indulti. nō extendit̄ ad peccata que p̄mississet p̄tertu talis indulgentie: ut patet ex forma indulti. Sed nihilomin⁹ quo ad ipsa p̄missa p̄tertu indulti. valet absolutio sacramentalis. que fit de iure p̄muni in h⁹ articulo. si p̄teratur et p̄fiteatur si memorie occurrat. quo ad culpam. et quo ad penā tp̄alem. p̄fate cōmuni. clauium plus et minus s̄m dispositōez eius. Secundo mō dilatat̄ur clauis iurisdictionis in sacerdote in hoc articulo. p̄pter indultū sp̄ale talis indulgentie quo ad remissionem penarū tp̄alium quas quis soluitur⁹ est hic vel in purgatorio. quas de iure cōmuni. sacerdos remittere non poterat: sed potest vigore indulti h⁹. Ubi etiā notandū. q̄ ista remissio que in hac gr̄a indulgentie p̄mittit̄. nō est sacramentalis. ideo nō req̄rit de necessitate noticiā p̄c̄oz. nec formā absolutōis sacramentalis: s; p̄supponit̄ q̄ sit tūc vel antea corde cō-

tritus et ore p̄fessus. Cui⁹ rō esse p̄t. Quia cū sint tres p̄tes integrales p̄nie. hmōi gratiosa indulgentia nō p̄t supplē nisi terciā. s. satisfactōez p̄tritus. et p̄fessionē supplē nō p̄t. Nō em̄ p̄t q̄s p̄ alio p̄teri vel p̄fiteri sacramentali. nisi p̄ in p̄tē cū nescit loq̄. S; bñ p̄t un⁹ p̄ alio satisfaccē viuō vl̄ defuncto. Et iteo p̄tifer roman⁹. q̄ ē p̄ncipal̄ disp̄sator thesauri ecclie. intendit p̄ hmōi indulgentias. i. q̄ d̄ ip̄o thesauro. s. penarū xp̄i et sanctorū adiuuent̄ fideles ad satisfaccē dum seu soluendū debita hmōi penarum. Nō ergo optet q̄ p̄fiteat̄ generalit̄ seu al̄s p̄fessa. Nec hoc exp̄mit forma indulti. sed q̄ det sibi plenariā remissionē p̄c̄oz que ē ore p̄fessus et p̄tritus. Nō dicit sibi sed simpl̄r que est cōfessus. Si igit̄ aliquis est p̄fessus. iā est p̄fess⁹ et impleuit formā indulti. ut nō oportet confessa iterum confiteri. Sed si qua p̄p̄trasset mortalia post ultimā confessionē rite factā. de illis oportet confiteri. ut ad illa extendat̄ remissio pene debite p̄ illis. Et si amisisset loquelam. sed non usum rationis: posset prouideri salutis sue per signa et nutus. que equalent p̄fessionī. et ad p̄secutōez remissionis pene illoz. S; si p̄ nullū modū p̄t intimare talia p̄c̄a. valebit q̄tē sibi p̄tritus sola. si eā habeat ad remissionē culpaz taliū. S; nō extēdet̄ remissio pene illarū vigore indulti ut videtur. quia nunq̄ est ea p̄fessus. Si autē incurrat amentia vel frenesim post mortale cōmissum de quo nunq̄ habuit p̄tritus. cū nec in tali statu posset eam habere: nec saluatur nec in aliquo sibi suffragat̄ vel valet indulgentia. Verum quia sciri nō potest hoc. nisi p̄: mansisset vsq; ad illud ultimum in aliquo notorio crimine. ut i cōcubinato. usura publica. et hmōi. p̄t sacerdos facere qd̄ in se est. ut det sibi talem absolutōez et plenā remissionē. Et idem dicendū est de venialibus. hoc est q̄ q̄ nō sunt de necessitate confitenda. ideo eis nō confessis. nō p̄pter hoc tollit̄ valor indulgentie. si mortalia est confessus tunc vel al̄s. et de venialibus sit contritus. al̄s et si p̄ hoc non impediretur a salute. quia venialia non tollunt gratiam nec effectum huius indulgentie. Impedirent tamen ad remissionē penarū debitarū p̄ illis venialibus. nisi extendere ex eo. q̄ pena non remittitur remanente culpa. etiam veniali. Idem intelligendū est de oībz indulgentijs q̄ dan̄t p̄ticulariter vel vlt̄ penitentibus et confessis. s. q̄ oportet confiteri si qua cōmississent mortalia post ultimam confessionē. al̄s sibi non valerent. Venialia autē nō optet cōfiteri. nec mortalia iā rite cōfessa. Neq; q̄ cōfessio sp̄ ē utilis. etiā iterata frequēter etiā de venialibus. et venialia cōfiteri et al̄s cōfessa nō p̄t nisi iuuare. p̄f̄ti cum p̄ p̄fessōez efficiat̄ q̄s aliqui d̄ attrito p̄tritus. iō si q̄s vult generalit̄ tūc p̄fiteri. nō p̄t nec debz

eligendi p̄tēs p̄fessio
qui vigore talis p̄fessio
oīmib; p̄c̄is. de dō d̄
suis. exceptis illis q̄ p̄
gracie. Et tunc nō
sicut certis et illis
cēt infra. Et tunc nō
generari. et tunc nō
tertiā vsq; p̄muni
rue indulgentie mō
de culpa et pena. L
ra. q̄ culpa soluitur
Tunc ubi q̄ bñ
solus deo mō
Et de p̄c̄is. s. de
dota loq̄. et tunc
tritionem et confitē
quēdā indulgentia
sione p̄t ad effectū
ordinat̄ om̄ib; mō
ue vlt̄. ad remissio
p̄c̄is om̄ib; p̄c̄is
nō satisfactio p̄t
tie facta. vel p̄ p̄
one. vel p̄ sacram
dulgentiarū infirmit
modū eas h̄t. s. ubi
dar al̄s ad infirmit
rus s̄m dō. in quē
cū valent quāsi h̄t
dōbus est mō. et
in hmōi notū. p̄ p̄
rus. de p̄. d̄. i. s. d̄
ubi mandatur. Ne
partem habeat notū
mō. et nō v̄ligat̄
ma indulgentie certis
nam p̄muni. et ex
non consequatur. s.
tuor ecclie. q̄ quō
vilitat. vel solum p̄
quetur cam.
Et quia indult
articulo mortis p̄
genio quā. que nō
in suo valore p̄t
Debet h̄tici p̄cipi
sermo p̄tā dō
Primum est quod
articulos mortis
absolut̄. s. de
p̄fessus. cū s. de
iudicium mortu
plures accit. s. p̄
plus habeat et h̄t
dō. aliter h̄t
intelligendū ē
etiā extrema mō
q̄ debet dari h̄t

342
 rephendi sed p̄m̄dari. Sed nō ē hoc necessa-
 riū ad p̄sequēdū effectū indulgētie. ¶ Tertio q̄
 rit̄ q̄ sit forma h̄ absolutōis vel remissionis
 plenarie. qd̄ ē diligētē inspiciēdū. qz sic for-
 ma ē p̄ncipiū essendi ita q̄ p̄gnoscedū. Et iō ē
 fienda vna distinctō p̄munis q̄ satis vulgata
 s̄m̄ theologos et canonistas. videlz q̄ duplex
 ē clavis. vna ord̄is. alia iurisdicōis. Dare aut̄
 indulgētiā plenariā vel nō plenariā. nō p̄ti-
 net ad clauē ord̄is vel iurisdicōis. Qd̄ patz
 ex eo. qz clauē ord̄is nō p̄t̄ uti. nisi q̄ ē sacer-
 dos qd̄ ē absolue in sac̄m̄to p̄nie sac̄m̄tal̄
 Sed absolue in foro iudiciali. seu dare indul-
 gentiā p̄cialē vel plenariā. p̄tinet ad clauē iu-
 risdicōis. qd̄ fieri p̄t̄ etiā p̄ eū q̄ nō est sacer-
 dos. Nā legatus nō sacerdos dat indulgētiā q̄
 papa electus canōice. q̄ si nō sit abhuc sacer-
 dos. p̄t̄ dare indulgētiā: q̄ sic p̄t̄ q̄ nō p̄tinet
 ad clauē ord̄is. sed iurisdicōis dare indul-
 gentias. Ad clauē aut̄ ord̄is p̄tinet habere
 p̄fatem sup̄ corpus xp̄i verū ad p̄ficiendū. et
 sup̄ corp̄ xp̄i mysticū ad absolue dū a p̄cis sa-
 c̄m̄tal̄. Et absolutō quidē a p̄cis sac̄m̄tal̄
 habet certā formā que mutari nō potest quo
 ad formā s̄b̄stācialē. Nec ea uti potest cuius. q̄
 efficaciam habeat nisi sacerdos. Sed absolutō
 plenaria seu p̄cessio remissionis plenarie. nō
 habet certā formā determinatā: q̄ ideo varia-
 ri p̄t̄. Quinimo absq̄ aliqua forma v̄boz p̄t̄
 p̄cedi: ut puta cū p̄cedens dicit. Visitans talē
 ecclesiā. vel faciens tales eccl̄iam penitens et
 confessus habeat plenariā indulgentias. Et
 intelligit̄ ut dictū est supra. q̄ tunc vel ante
 sit confessus de necessario p̄t̄endis. Manife-
 stum est enī talē qui illa implet. statim absq̄
 alia forma verboz alicui absolutōis cōsequi
 effectum illius indulgētie. nisi ponat obsta-
 culum incōtritiōis. ¶ Secūdo notandū q̄ illa
 debet esse forma verboz in remissione plena-
 ria cōcedenda. quā p̄cedens indulgentiā de-
 creuit. Nā in illa forma debet m̄ster exequi
 mandatū. in q̄ ei impator iniūxerit. Cū ergo
 in h̄mōi gratiā p̄m̄iter talis sit forma idul-
 ti. ut confessor tali p̄sone in obediētia roma-
 ne ecclesie p̄sistenti etiā plenā remissionē lar-
 giat̄. Sequit̄ ex tali forma cōmissionis ipa-
 tiua. talis debet esse forma executōis indica-
 tiua. Ego auctoritate sedis aplice mihi p̄ nūc
 p̄missa. p̄cedo tibi plenariā remissionē omni-
 um peccatoz tuoz. de quibz es p̄tritus q̄ ore
 p̄fessus. p̄ter ea que ex confidentia tui in-
 dulti p̄missisti. Si addat̄ In nomine pa. q̄ fi.
 et. s. s. congruū erit: sed non necessariū. Et q̄
 alij addunt. q̄ restituo te illi innocētie in qua
 eras quādo baptizatus fuisti: sup̄fluus videt̄
 non tamē viciat actū. ¶ Tertio est notandū
 q̄ ex p̄missione actualiter plenariā remissio-
 nem p̄cedens. non oportet q̄ necessario sit sa-
 cerdos nisi expresse in p̄missione mandet̄ hoc.

Nō enī ē suus maior d̄no suo: sed p̄cedens ple-
 nariā indulgētiā p̄t̄ nō esse sacerdos. q̄ ex-
 quēs nō oportet q̄ sit sacerdos. nisi hoc p̄tinet
 forma indulgētie h̄. Sicut enī talis plena re-
 missio p̄t̄ dari cū forma q̄ sine forma. ita etiā
 p̄ m̄strū q̄ sine m̄stro. q̄ p̄ m̄strū sacerdotē
 q̄ nō sacerdotē. nisi i bulla dicat̄ exp̄sse. q̄ m̄-
 ster h̄ p̄fessōis sit sacerdos. Si aut̄ nō dicat̄ i
 bulla. nisi q̄ sit p̄done p̄fessor. q̄ q̄s in articulo
 mortis p̄stitut̄ habēs talē indulgētiā. sacerdo-
 tē habē nō possit v̄l etiā clericū. Satis videt̄
 q̄ laic̄ i eo casu possit iudicari p̄done p̄fessor
 qz ut dictū ē. talis p̄fessio v̄l absolutō nō ē sa-
 c̄m̄tal̄. q̄ nō p̄t̄ fieri nisi p̄ sacerdotē. An q̄ cō-
 fiteas p̄c̄a sua laico i tali casu. cū nō h̄z copiā
 sacerdotis: laudabilr̄ quidā facit: s̄ euadens
 teneē itē p̄ illa sacerdoti p̄fiteri. cū laic̄ nō ha-
 beat clauē ord̄is. tñ si p̄fiteri laico necessario
 p̄fitebā. v̄l mortalia p̄missa p̄ vltimā p̄fessio-
 nē. valet qd̄ sibi ad p̄sequēdā indulgētiā talē.
 ¶ Quarto ē notandū q̄ materia circa quā p̄-
 ciplz ē remissio plenaria. q̄ materia circa quā
 ē remissio sac̄m̄tal̄ differit q̄si sic culpa q̄ pe-
 na. Nā p̄c̄as q̄ ē clavis ord̄is. p̄cipue ē circa
 culpā actualē. q̄uis etiā v̄tute clauis dimi-
 nuat̄. q̄ d̄ pena debita tpali pl̄ q̄ min̄ s̄m̄ quā
 titatē p̄tritiōis q̄ laboris. et pus ope iūcto sa-
 tisfactōis. S̄z clavis iurisdicōis ē i h̄mōi in-
 dulgētijs p̄ penā tpalē debitā p̄ culpa. Nā et
 si culpa dimittat̄. hoc ē rōe p̄tritiōis q̄ p̄fessio-
 nis pus facte. An q̄ remissio sac̄m̄tal̄ vel cul-
 parū mortaliū sp̄ ē plenaria v̄l nulla: cū oia
 mortalia sint p̄nera abinuiē ex p̄t̄ auersio-
 nis. ut vnū nō possit dimitti sine altero. Remis-
 sio aut̄ q̄ fit p̄ indulgētiā p̄t̄ eē q̄ plenaria q̄ p̄-
 tialis. de aliq̄to ānis v̄l diebz s̄m̄ formā idul-
 ti. ¶ Quinto idē videt̄ dicēdū. si sacerdos v̄l lai-
 c̄ cū nō habet sacerdos. cū nesciat formā q̄ cō-
 suevit cōter dici. ex ignorātia v̄l iaduerten-
 tia nō illā dicit: s̄z eq̄pollētiā: puta do tibi il-
 lā indulgētiā q̄ p̄tinet i hoc tuo idulto. Et do-
 min̄ te absoluat a tua culpa q̄ pena s̄m̄ grāz
 quā dicit tibi p̄cessā a sūmo p̄t̄ifice. Nec seq̄-
 tur q̄ frustra i forma idulti ponit̄. q̄ valeat
 sibi eligē p̄fessōez p̄doneū q̄. qz hoc fit ut fa-
 ciliō si potest p̄fessionē sac̄m̄talē sacerdoti
 de mortaliū nō dū p̄fessio. vel de illis q̄ iā cō-
 fessio vel venialibz nō necessarijs p̄fiteri effi-
 cat̄ tollat̄ obstaculū ad p̄sequēdū indulgētiā
 cū p̄ p̄fessōz efficiat̄ q̄s aliq̄n̄ d̄ attrito p̄t̄it̄
 s̄m̄ t̄ho. ¶ Si in forma idulti hoc dicet̄ q̄ va-
 leat sibi eligē p̄fessōrē sacerdotē secularē v̄l re-
 gularē. Et ip̄a forma p̄t̄ q̄ debz eē sacerdos
 q̄ det sibi illā plenariā remissioz. ¶ Quarto q̄-
 rit̄ ut̄ valeat dicta cōfessio q̄ ad p̄c̄a obli-
 ta. Et videt̄ q̄ nō. qz dat̄ ex forma indulgētie
 remissio plenaria p̄c̄oz. de q̄bz ē p̄trit̄ q̄ con-
 fessus. S̄z q̄z ē oblit̄ nō ē p̄fess̄. q̄ de ill̄ non
 dat̄ icōtritiū ut credo ē reueritas. Qui rō ē

q: cū de' n' reqrat ab hoie ipossibile. ita videt' scēdū de papa. q' e' vices tenz i' eris cū regu la dicat. Nemo ad ipossibile obligari poterit. de re. iu. li. vj. Impossibile ē at' q' q's p'fiteat' i' pticulari illud qd' nō hz i' memoria. nisi dicēt mēdaciū. qd' nullo mō ē fiendū. xxiij. q. ij. Cū hūilitatis. Sz nec istud reqrat ab hoc ut rmit tat oblita: sz sufficit q' p'fiteat' q' p'fiteat' hōz in genē. cū p'posito p'fiteat' q' p'fiteat' in spē cūz mēti occurrerit. q' p' hoc rmitūē si als est bñ disposit'. Et ita videt' extimādū papā hoc in tendē in tali indulto. s. de p'fessioe eoz q' men ti occurrūt. cū p'p'eti discussione. q' eoz que sūt necessari o p'fiteat' ut mortalia. de oblitis at' sufficiat p'fessio sic q' cōtrito generalis. Ad qd' etiā facit a sili. decretalis ois utriusq' sex us. de pe. q' re. Nā ibi p'cipit q' q's oia peccata sua debeat salti semel i' āno p'fiteri p'p'io sacer doti. q' certū est. q' p'ca oblita sūt p'ca. Non eī obliuio facit p'ctm p'petratū nō esse p'ctm. et cū q's ea nō p'fiteat' q' nō recordat'. g' non oia p'ca sua p'fiteat'. g' cū nō fuet mādatū. ea nō p'fiteat'. q' nō oia. peccabit mortaliter. qd' esset absurdū dicē. Intelligenda est g' decre talis illa. d' p'ca p'fiteat'. s. q' memorie occur rūt in pticulari. alia in generali. Et s'lr i' p'po sito q' ad p'secutōez plenarie remissiois. suffi cit p'fessio de oblitis in genē. nec reqrat i' spe cie qd' est ipossibile. Itē videt' dicendū. cūz in forma hui' indulti p'tinet. q' si hz alteri satis facere seu restituē restituat. intelligendū vi det' si p'f. Sic em' glosat aug' illaz regulam. P'ctm nō dimittit nisi restituat ablatum. de re. iu. li. vj. videlicet si p'f restitui. ut ipse aug' exp'sse dicit. xiiij. q. vj. si res. Qui ergo abstu lit ab alijs p' furtū. rapinā. usurā. fraudes. et huiusmodi. certam sūmam pecunie. et peni tus nihil habet ad restituendum. utiq' talis habens talem indulgentiā. nō priuabit fru ctu eius si als p'ritus q' p'fessus est cum p'po sito efficaci satisfaciendi si posset. Sed si p'f i totū vel in p'te. et si nō sine magno incōmodo suo utiq' nō eam p'sequit'. Quarto querit' utrū litargicus vel freneticus vel amens ef fectus. qui nōdū eligit p'fessorem qui euz ab soluat. seu p'cedat dictā remissionem plenari am: vigore talis indulti valeat p'sequi effectū talis indulgentie. Et videtur q' non. quia ta lis prius nō elegit confessorem. nunc aut' eli gere non valet. cū non sit compos ratiōis. g' q'c. Circa hoc licet aliqua sint supradicta ad huc addent' et alia. Utiq' dubium non habet q' si in sana mente constitut' declarauit velle hoc sibi fieri. quādo casus p'tingeret mortis p' quēcūq'. extunc videtur elegisse: et sic p' sa certotez si haberi posset: fiat absolutū. vel cō cessio remissionis. et valebit ei ad omnia. nisi si ab ea peccata que p'petrasset p'textu huius indulgentie. quia hec excludunt' in forma il

la. Et idem quo ad peccata mortalia que nun q' fuit p'fessus de quib' recordabatur. q' p'ritus p'ponebat tēpore suo confiteri: sed p'uentus vel casu repentine et iprouise mortis. vel a missione loquere. vel frenesi supueniente. nō valuit. Nam talis et si p'cedat a sacerdote ad hoc vocato. absolutio seu plenaria remissio vigore talis indulti. valebit quidem sibi indulgentia als p'rito: sed nō q' ad ea q' nōdū fue rat confessus. Videt' etiā quibusdā q' si mō p'redicto exp'sse non elegerit vel declarauerit. hoc tñ itendebat. q' ista electō hūitalis ei suf ficit ad p'sequendā indulgentiā. mō tamen p' dicto. Quinimo in absentia sacerdotis dicūt q' etiā layc' ē ydoneus ad p'cedēdū talez rmit sionem ex indulto huius. Utrū autēz hoc sit verū dubitari potest. Et ratiōes ad utrūq' p'c sunt. nil tñ nocet q' fiat p' layc'uz si haberi nō potest sacerdos. q' valeat q'rtuz valere potest. Sexto querit'. utrū q' adimplet ea q' p'tinen tur: in forma indulgentie ad hoc q' p'sequatur eam in peccato mortali. etiā p' eū cognito. cō sequat' effectū indulgentie. verbigra. In hu ius indulgentie forma p'muni exp'mit' q' ero get paup'ib' certā quātitatē pecunie. et q' ie iunet p' annū. si p'f vna die i' ebdomada. als nō habeat eā. Vel si posita sit indulgentia ad certū locū: puta in visitando aliquas ecclias ut indulgentia iubilei habet. Si in mortali existens sumit iter ad urbem. Utrū consequatur indulgentiā. q' videt' q' non. quia ab omi bus doctozib' tenet. q' est necessariū hominē eē extra mortale p'ctm ad hoc q' valeat p'seq fructū ei'. Sed talis est in mortali. g' q'c. Ad hoc saluo meliori iudicō. Respondendū videt' p' distinctōez. q' aliud est dicendū de eo tpe q' loco quo p'cedit indulgentia. aliud de tpe quo itur vel disponit' ad indulgentiā. Nam de tpe quo p'secuturus est indulgentiā. utiq' optet q' sit p'ritus q' per p'sequens sine mortali. als nō p'fesset. videlicet cū est in articulo mortis qñ fit ei talis absolutō vel p'cessio. seu q' eo tē pore q' visitat eccliaz v' ecclias vbi posita ē i indulgentia ut i' indulgentia iubilei. Sz tpe q' p'git ad urbē vbi sūt dicte ecclie. Al' tpe q' dat elēo sinas vel facit ieiuniū p' ānū s'm formā idul gentiā: i articulo mortis. nō videt' necessariū q' illa faciat extra mortale. q'uis utiq' tutius et melius foret q' vtilius. etiā tūc esse sine mor tali. sicut etiam dicunt plures docto. ut tho. i quarto. q' eas satisfationes iniunctas a con fessore. que post expletionē earū relinquunt effectum in satisfaciēte. in mortali p' actas. non oportet iterare. ut ieiunia q' elemosine q' pegrinatōnes. quia effectus ille remanēs va let reuerso ad gratiam.

De indulgentia iubilei .§. vi.
 q' ē plenaria q' videt' valde rōnabilr institu ta seu concessa. tum quia homines sūt valde

Nō em' ē frus man...
 naria indulgentia...
 quos nō oportet...
 forma indulgentie...
 missio p' bari...
 p' mltū...
 q' nō sacerdoti...
 fieri b' p'fessio...
 bulla. nisi q' sit...
 mortis p'fessio...
 ē habē nō possit...
 q' laic' i' eo casu...
 q' ut dicit' i' t'...
 c' mētal. q' nō p'...
 fuis p'ca sua...
 sacerdotis: laudat'...
 tenet ut: illa...
 beat' clauē oblati...
 p'fiteat'. ut mortali...
 nē. valet q'p' sibi...
 Quatuor nōdū q'...
 cipli: i' r' m' p'ca...
 ē remissio...
 na. Nā p'ca q' ē...
 culpa actuali...
 nāt. q' d' p'ca...
 tōez p'ctm...
 ellatōis. Sz...
 bulgētis p' p'ca...
 si culpa dimittat'...
 nis p'ca facit. Nā...
 parū mortali...
 mortalia sūt...
 nia. ut om' nō...
 sio at' q' sit p'...
 talis. de alijs...
 ti' Quinimo...
 c' cū nō habet...
 fuerit coarctat'...
 tia nō illā...
 lā indulgentiā...
 min' ut oblati...
 quā b' dicit'...
 tur q' frustra...
 sibi elige...
 ciedo si possit...
 de mortali...
 fessio vel...
 can' t' m' oblati...
 cū p' p'fessio...
 s'm t'bo. Sz...
 leat sibi...
 gulari. Sz...
 q' det sibi...
 r' ut: valet...
 ta. Et videt'...
 remissio...
 fessio. Sz...
 dat' i' cō...

344

te pibi ad satisfaciendū maximis debitis penarum. quibus tenent obnoxij ppter innumerabilia et graua peccata pmissa: saltim semel in vita gratiose recipiāt tale suffragium. ab soluenda tanta debita ex thesauro inerbauitabili meritorū xp̄i et sanctorum: tū vt confueſ reuerentia ac deuotō apl̄ice sebis. que originata est in vrbe vbi talis indulgētia cōcessa est. cum pontifex romanus sit ī terris xp̄i vicarius et petri successor. tū ad confirmandam fidem catholicam et excitandum seruum eius in mentibus fidelium. quā verbis et factis innumerabilium passionum et miraculorum sancti martires defenſarunt et corroborarunt. pmaxime in vrbe tunc dñā mūbi. vbi et illorum corpora sine numero requiescunt. Accedentes em̄ illuc deuote et visitantes ecclesias inquirūt. et audiūt de locis martiriorū. et inde confortant̄ in fide et animantur ad constantiā. ¶ Quādo habuerit iniciū talis indulgentiā iubilei nō dum inueni. S3 Joh. an. et quidam alij docto. referunt bonifacium octauū instituisse. de consilio et p̄sentum cardinalium indulgentiam plenariam. seu concessisse de centenariō in centenarium accedentibus ad urbem. et visitantibus certis diebus quasdā vrbis ecclesias. s. sancti Johis lateranensis. sancti Petri. sancti Pauli. sancte marie maioris. Qd̄ videtur fuisse circa annos domini. Mccc. Postea clemens et exinde Gregorius considerantes paucissimos homines attingere ab centesimū. reduxerūt numerum. centū annorū. ad numerū quinquagenarium ad quē pueniunt qui in mundo veterascunt. Demū Nicolaus papa quintus anno domini. Mcccl. inchoante. in festo natiuitatis dñi fecit in missarum solennis indulgentiam iubilei publice insinuari. s. plenariam remissionem consequi penitentes et confessos. qui dictas ecclesias semel ī die visitauerit. p̄ quindenā vltra montanos et citra mōtanos Romanos aut̄ et vicinas ciuitates p̄ mensē. per totum annū quinquagesimum p̄manet dicta indulgentia. et in sua bulla patenti hoc exprimēte recolat: quaten⁹ prefati sumi pontifices motu declarato idem statuerunt. Paulus vero papa secundus. certis ex causis rationabilibus animū suū mouentibus. dictū iubileum assignauit de vicesimoquinto in vicesimūquintū annū. Et ne quis sumat dubia p̄ certis sciendū. q̄ in copia cuiusdā bulle que dicit̄ esse clementis. multa narrant̄ que non videntur esse de stilo curie. cuz sint leuia et exorbitantia satis. Unde licet ascribant̄ clementi. non videtur verisimile illius vel alterius sumi pontificis fuisse: sed ficticie inuenta et si etiam essent: papa Nicolaus illa nō approbavit. Posset autē papa abreuiare dies visitationis sicut aliquādo fecit ppter maxi-

mam multitubinem concurrentem.

Notandum de iubileo .§. viij.

q̄ hoc nomen fm̄ interpretationem deriuatur a iobel. Iobel em̄ hebraice latine interpretatur iniciū vel remissio. Unde iubileus remissiuus vel inicians dicit̄. quia vt dicit̄ fiebant ī eo remissiones. Scdm̄ vō etymologiam dicit̄ a iubilo. qui significat magnū gaudium. nam in tali anno erat magnū gaudium et festum. Est itaq; iubileus.

In Abraham inchoatus.**In veteri lege prefiguratus.****In tempore gratie perfectionatus.**

A sumo pontifice ad plenariam pene indulgentiam applicatus.

¶ Etum ad pamū. refert magister in historia scolastica. q̄ hebrei tradunt iubileū habuisse iniciū. quāto Abraham loth nepotem suum. qui ductus erat captiuus a quatuor regibus. qui debellauerant quādoq; reges. s. regem sodomorum. vbi habitabat loth et alios a captiuitate liberauit. Quia em̄ fuit remissa captiuitas eius Gen. xiiij. Et tunc dicit̄ loth fuisse quinquaginta annorū. Vel ipse Abraham in quinquagesimo anno erat cum domin⁹ ei locutus fuerat quāto egressus est de Aram. Vel quia Abraham peritus astroꝝ. nouerat q̄ aeris intēperies q̄ fit ex eleuatis vel depreſis planetis semp vsq; ad quinquaginta annos ad temperiem reducitur. quod fieri vidit in astris. voluit imitari in terris. vt quinquagesimus ann⁹ diceret̄ iubileus. ¶ Etuz ad secundum mandauit deus in lege Leuiti. xxv. vt post septem ebdomadas annorum annus sequens qui erat quinquagesim⁹. diceretur iubileus. in quo anno fiebat remissio mltiplex. Nam remittebat̄ terra a cultura. quia non poterant colere. serere et huiusmōi. Remittebat̄ seruitus hominū. quia tunc serui efficiebant̄ liberi. Remittebant̄ et debita. et possessiones vendite reuertebant̄ ad priores possessores. Silr et pignorate et plura fiebant alia ad gaudium. S3 vt dicit̄ apl̄us. i Corin. x. hec oia in figurā ptingebāt illis facta sūt ap̄ter nos. ¶ Etū ad terciū hoc p̄fectōez habuit et fuit ipletū qñ quinquagesima die añ xp̄i resurrectionē. fuit lex gratie et amoris data discipulis xp̄i in monte syon: descendēte spiritu sancto sup illos in spē ignis. Unde et tunc canit ecclesia. Patrata sunt hec mystice. p̄ se pacto tempore. sacro dierū numero. quo lege fit remissio. Resurgens xp̄c et apparens eis dixerat Joh. xx. Accipite spiritū sanctum quorū remiseritis peccata etc. S3 ipa quinquagesima die copiosius receperūt grām. qua remissa est eis omnis iniquitas quo ab culpa et penam. Per hanc reuertitur homo ad possessionem antiquam deperditam vite eterne Paus añ mortali carne indut⁹ dixerat petro

345

pmo sumo pontifici. Nō dico tibi septies: sed usq; septuagesies septies Math. xvij. qd̄ multupl̄ exponit. Et alias expositōes omittēdo. Septuaginta septē generatōes numerā a luca. a xpo usq; ad adā pmū oim̄ p̄em. q. d. Si oia p̄ca q̄s habēt. q̄ p̄missa s̄t ab oib; hoib; q̄ fuerit. oia dimittēt. ita tñ ut ibi d̄r. si fuerit p̄uersus et penituerit. Venia em̄ non dat nisi correcto de re. iu. li. vj. et in unitate ecclie existat. Unde et flāma ignis vitōz. et demō infernalis egrediēs de fornace babilonica cubitis q̄dragintanouē icēbit q̄s repit de caldeis ministros regis diaboli. qz nō venerāt ad q̄nq̄gesimū remissōis anū. unitas ei deficiebat. Eos aut̄ q̄ in ea erāt. qz in unitate erāt. nō tetigit ignis. Dan. iij. s; bñdicebāt deū secū habētes silem filio dei. ¶ Q̄tū ad q̄rtū. qz sol' papa h; plenitudinē p̄tatis q̄ ad iurisdicōz. a qua teruat ut a fonte ois iurisdicō spūalis i p̄latos et sac̄dotes alios. xvij. q. j. loq̄t: et p̄ferre indulgētiā p̄tinet ad for̄ iurisdicōnale ecclēsiasticū. ut d̄c̄m ē sup̄. Ideo dare indulgētiā plenariā spectat solū ad papā. q̄ h; vlr̄ clauēs thesauri ecclie. s. meritōz satisfactōnālū xpi et sc̄oz. Et nota q̄ cū i s̄mbolo fidei. vn' ex articulis sit sc̄am eccliaz catholice. sc̄oz p̄mūōnē. p̄cōz remissōnē. in quo p̄hēndit̄ effectus gr̄e r̄missis p̄cōz p̄ sacramēta. et effect' gr̄e. q̄ ē coicātō meritōz et bonoz opm̄ q̄ est p̄ caritatē. Cū relaxatō pene q̄ sit p̄ indulgētiā imitat' meritō ecclie. et p̄ci p̄ue passionis xpi. Perstinacit' tenet q̄ indulgētiā nō valeāt ad remissōez pene. habitis debitis circūstātijs. v' q̄ papa nō possit p̄cedere plenariā indulgētiā. ē hēticū cū sit p̄tra articulū fidei. et p̄tē mīatōz v'is ecclie.

¶ Titul' undecim' de lege i' p̄muni. De septēplici lege q̄ ois ordinat' ad caritatē. Ca. j.

Ouia per legez domini docemur vitia emittare. virtutes amplecti. q̄to ad sup̄nā beatitudinē aīa puenit. Ideo in hac p̄ma pte post tractatu de anima ageť de multiplici lege. q̄ aīa et potētie ei' regulant'. De lege aut̄ dicit' i ps. Beati immaculati in via q̄ ambulant in lege dñi. In quib; obis ps. tria ostendit. Cōplementū hūane appetitōis. ibi. Beati. Fundamētū hui' adeptōis. ibi. immaculati. Adbitamētū ipi' exercitatōis. ibi. q̄ autē in lege tomni.

¶ Q̄tū ad primū dicit boet'. S. j. tius de conso. q̄ inserta ē mentib; hoim̄ veri sumiq; boni cupiditas. Doc aut̄ sumū bonuz nō habet nisi p̄ verā beatitudinē. Nā hāc difiniēs ipse boeti' ait. Beatitudo est stat' oim̄ bonoz aggregatōe p̄fectus. Talem autē sta

tum. s. habere om̄e bonū omnes appetūt. Et Aug' .x. de ciui. dei inq̄t. Om̄ autē hoim̄ qui quomōlib; rōne uti p̄t. certa sn̄a est. om̄es hoies beatos esse velle. Qui aut̄ sint v' unde fiant. bñ humana mortalitas querit. diuerse p̄trouersie p̄cite sunt. in quib; p̄bi sua ocia p̄triuert. Et ponit multas opiniones circa h̄mōi. S; magister veritatis dñs ihs xpc qui ab hoc venit in mūdū. ut testionūz p̄hibēt veritati. ut ip̄e dicit Job. xix. et in fine sue p̄dicatōis in vltima cena declarauit. in quo cōsistat ista b̄tudo dicit' in oīone ad patrem. Hec ē autē vita etna ut cognoscāt te solū deū et quē misisti ihs xpm̄ Job. xvij. id est in hoc p̄sistit vita eterna. que ē p̄fecta beatitudo. cognoscē clara et p̄fecta visioe te patrē. et filium quē misisti. i. incarnari fecisti. Et qz ip̄a icarnatō facta ē ope spūsancti. in hoc includit' et p̄sona spūsancti. et ip̄a incarnatio. Est ergo sensus. In hoc p̄sistit beatitudo et vita eterna cognoscere patrē et filiū et spiritum sc̄m. esse vnū solū deū. et sc̄ario xpi humanitatē. Et visio (ut dicit aug') est tota merces. s. fūdamētāliter ad ip̄m imēdiate seq̄ p̄prehēsiō. dilectio. et fructū ip̄ius dei. Hec em̄ visio tāte pulcritudis ē tātoq; amore dignissima. ut q̄bulli b; et quātislib; bonis aīam repletā. sine hac plotin' p̄hs extimet infelicissimā Aug' de ci. dei. Modū autē pueniendi ad hanc beatitudinem declarauerat cum dixit in monte discipulis. in p̄ncipio sue instructōnis. et de eo descendens ad turbas. Beati paupes et Math. v. et Luce. vj. Que omnes beatitudines. s. septem. sunt actus virtuosū quib; puenit' ad beatitudinē. Et illos oēs modos p̄hēdit ps. bñ subdit immaculati qui ambulāt in lege dñi.

¶ **S**ecundū q̄ quod nota. S. ij. tur est fūdamētū et mod' adipiscēdi beatitudinem. Hoc autē ē caritas sincera. q̄ notat' cū bñ. Immaculati in via. Etiam ad beatitudinē esse caritatē ostēdit ap̄lus. j. ad Corin. xij. Postq̄ locut' ē d̄ q̄busdā donis spūalib; dicit' Adhuc excellentiorē viam vobis demonstro videlicet caritatē. de qua imēdiate loquit' per totū sequēs. c. Congrue autem caritas dicta est via. quia sicut sine via nō p̄t homines puenire ad terminū optatūz alicui' loci: ita sine caritate que dicta est via non possunt homines ambulare sed errare. inq̄t prosper. de pe. dif. ij. Et aug' in sermone. Caritas ē fons et origo omnium bonoz. Etia que ducit ad celum. Ip̄am quoq; esse fundamētū totius spūalis hēdificij ostendit idem ap̄lus dicens. In caritate radicati et fundati. s. sitis ut possitis p̄prehēdere cum omnib; sanctis. s. deū ad ephē. iij. c. Sed in hac via. s. opū caritatis quib; itur ad beatitudinem oportet esse immaculatum. Nam maculati non sunt beati: sed immaculati Apoca. xiiij. Sine macula

mam multobis... Potandum... q̄ hoc nomen... tur a iob. bñ... tatur in... missus ad... bant i eo... am dicit' a... dum. nam... et festum... In... An... An... A sumo... gentiam... Etum... ria... ille... um... gibus... gem... captiuitate... captiuitas... fuisse... in... locutus... Et... q̄ acris... his... nos... dit... quagēsimus... ab... xv. de... nos... tur... tuler. Nam... non... miter... efficiant... possessiones... alia... hec... p̄ter nos... bunt... resurrectio... dicit'... tu... canit... see... lege... eis... quoz... gestima... missa... et... sessionem... Pons...

34

Titulus

sunt ante thronū dei. s. beati.

346
a
Oportet g̃ ut via carita. §. iij.
tis sit imaclata q̃ sit corde puro de p̃scia bo-
na i fide nō ficta. ut docet apls. j. ad Thimo.
j. Et hoc est diligē deū ex toto corde ⁊ ex tota
aīa ⁊ ex omī mēte sua. ⁊ primū suū sic seipm
Math. xxij. Corbis puritas excludit maculā
affectōis et facit diligere ex toto corde. Con-
scie bonitas educit maculā erroris. et facit
diligē ex tota aīa. i. intellectu. Nō ficta fides
i. fidelitas respuit maculā defectōis ⁊ facit di-
ligē ex omī mēte. i. sp. ¶ Q̃tū ad p̃mū. sūt a-
liq̃ q̃ vident̃ eē i via caritatis. q̃ videlz faciūt
opa de genē bonoz ut elemosinas. oīones. ie
iunia. ⁊ hmōi p̃pter deū. S̃z q̃z hnt cor macu-
latū inordinatis affectōibz. ideo nō sūt ima-
culati in via. Beat⁹ vir inq̃t sapiēs qui inuē-
tus ē sine macula. q̃ post aurū non abijt nec
speravit i pecunie thesauris. Ille vadit post
aurū. qui iordinate ad t̃palia afficit. magis
diligens pecuniā q̃ deū vel primū. et iste uti
q̃ nō habet cor purū. Caritas aut̃ vera est de
corde puro. Purū fm Tho. in sūma dicit̃ qd̃
nō ē mixtū cū alio se viliori. Dicim⁹ vinū pu-
rū q̃ nō est mixtū aqua. q̃ aqua nō est p̃cio-
sus liquor sicut vinū: s̃z cū aqua misceat̃ nō ē
purū. Aurū ē purū cū nō est mixtū aurical-
co vel argēto. que min⁹ p̃ciosa sūt. Argentū i
purū est qd̃ mixtū est stanno. Sed si argēto
misceat̃ aurū. ut cū deaurat̃ calix vel aliud.
Si anulo aureo includat̃ lapis p̃ciosus ada-
mas. carbūcul⁹. topazi⁹ ⁊ hmōi. nullus dicit
illa esse impura. imo magis p̃fecta et p̃ciosa.
ex eo q̃ iūgunē rebz nobilioribz se. Ad p̃posi-
tū. Anīa n̄ra ubi ē cor nostruz. i. volūtas q̃ ē
nobilior omī re corporea. nō solū auro et ar-
gento ⁊ lapidibz p̃ciosis q̃ ita appreciant̃. Sed
omnibz celis ⁊ planetis ⁊ sole et luna et stel-
lis pulchrior ⁊ p̃fectior naturali sua p̃bitōe.
coniūgit̃ aut̃ rebz ⁊ quodamō misceat̃ p̃ amo-
rem. quia amor habet virtutē vnitiuā. Si er-
go quis inordinate diligit̃ terrena. diuitias.
gloriam. delectatōes corpis. p̃ponēs amorem
horū. dei et primī dilectioni. cor hmōi. i. volū-
tas efficitur impurū et maculatū. quia rebz
vilioribus miscetur. Sed si cor tuū et affect⁹
tuus dirigitur ad deū. ad supernā patriā. ad
p̃templandū gloriam angelorū et sanctorum
ad p̃ficiendum in virtutibus et gratia. quia
omnia ista sunt nobiliora ipsa anīa. Deo ex
coniūctione tali. efficitur anima et cor purū
diligendo ista super omnia transitoria. Sic
ergo diligens deum ex toto corde tuo. non ex
parte. ut deum ex vna parte. et mundum ex
alia parte inordinate diligas. Dicit em̄ Isa-
ias. c. xxvij. Angustatum est stratum. ita ut
alter decidat et pallium breue utrūq̃ operi-
re non potest. Stratus in quo quiescit amor

Undecimus

noster est cor. et istud est ita angustum. ut nō
possit capere nisi vnū deum vel munduz. Si
dei amor quiescit in eo. amor mundi imedia-
te decidit et cum eo manere non potest. Si
intrat amor mundi inordinatus et maculo-
sus. decidit ex eo amor dei. Et quīs deus sit i
finitus. et cor nostrum paruum. tamen ita se
coaptat ut totus in eo quiescat. Et pallium
breue affectionis humane utrūq̃. s. vicium ⁊
virtutem operire non potest simul. Sit ergo
caritas de corde puro. ut deum diligas super
omnia. et p̃pter se. non p̃pter te. i. tuam utili-
tatem et omnia facies p̃pter deum. Diligas ⁊
primū de corde puro. nō quia tibi utilis vlt̃
delectabilis. ut amor carnis. S̃z quia capax
supne beatitudinis. et sic eris imaculatus in
via hic. ¶ Q̃tū ad sc̄dm. sunt multi qui vi-
tentur esse in via caritatis. sustinentes etiā
tormenta ⁊ multa aduersa p̃pter deū: sed quia
habēt animā. i. intellectū maculatus errore
hi nō sunt in via. quia nō sūt imaculati. Di-
cit aplus q̃ xpc̄ eligit sibi sponsā ecclesiā non
habentē maculā neq̃ rugā. maculā. s. erroris
nec rugā duplicitatis. Nullus error circa ea
que sunt fidei et bonorū morū. est vel esse po-
test in sancta ecclesia. Unde qui habz aliq̃
errorē circa hui⁹ firmatus in eo. hic nō est de
ecclesia. nec in caritatis via ambulat: quia ca-
ritas est de p̃sciētia bona quā ille non habet
sed erroneā et p̃uersā. Conscia dicit̃ cū scien-
tia. que sciētia si est vera. tunc cū ea est bona
p̃sciētia. Si est falsa. est mala p̃sciētia. Qui g̃
i aliquo articulo fidei errat vel dubitat de ali-
quo determinato p̃ ecclesiā circa fidem et bo-
nos mores: ille nō habet bonā p̃sciētiā nec
caritatem. etiā si sustinet̃ mortem p̃pter xpm̄
saluari nō posset. nec puenire ad beatitudi-
nem. quia nō est imaculatus in via. Qui se-
quūtur incantatōes. diuinationes. et varias
superstitiones quibus plenus est mundus. et
si videatur ea facere p̃pter caritatem primi.
ut subleuet eum ab infirmitate vel alia mo-
lestia: ad eternam damnationem tendit. fm
Augusti. xxvij. q. vij. Non obseruetis. Nō ha-
bent hi bonā conscientiā. Similiter qui mu-
tuat primo suo ut subueniat ei in magna ne-
cessitate constituto certam sūmam pecunie.
recipiens in pignus aliquā domum vel agrū
cuius fructum p̃cipit dum ille retinet suā pe-
cuniam. Et dicitur iste esse in via caritatis. cū
faciat illi magnū seruitium. Sed certe extra
viam est. quia p̃sciētiā habet maculatā nō
bonam. Et quīs ip̄e sibi non facit conscien-
tiam. extimās illud licitū. nō p̃pterea excusa-
tur. quia illa p̃scia sua nō est cum scientia iu-
ris diuini vel naturalis: sed contra ius diui-
num. Dicit enim xpc̄ Luce. vj. Mutuum da-
te nihil inde sperantes. s. temporale ultra mu-
tuatum. extra de vsur. Consultuit. Ignorātia

aute iuris diuini nullu excusat. An qd fit
 ptra ipm. fit cu mala pscia. Item pf dici de
 dantibo pecuniam mercatoribz vel alijs ad di
 scretone. si no substat periclo put coter fit.
 Item alij sut q vt faciāt p rimos euitare pi
 cula vel damna magna. no faciūt sibi psciaz
 mēdacia dicē. q qd pei? ē etiāz peiorare. Sed
 mala pscia ē ista: no bōa. cū sit p ordinē ca
 ritatis. fm quē qd debz pl? diligere salutē p
 priam q alioz. Unde nūq? pf licite fieri ali
 qd de se malū ppter salutē alioz. No sūt faciē
 da mala vt eueniāt bona. inqt apls ad Ro.
 iij. Indecēs est em̄ crimen suū alienis como
 dis impēdere. ait Leo papa di. xlvij. Sic no
 suo. Sit g caritas de pscia bona. vt n sit er
 roz i pscia de his q sūt fidei et bonozū morū.
 sed diligas ex tota aia. i. intelligētia. habēdo
 sanū intellectū de agēdis. Et sic eris imma
 clat? i via. ¶ Qd ad tēctū sūt plurimi. q z
 si i via caritatis aliqū repianē. tñ qz cōhūt
 maculā defectōis. no pseuerātes i ea: ido via
 illa no pducit eos ad bēitudinē. Incassū em̄
 bonū agif. si añ vite terminū deserat Greg.
 in. j. moral. Et de Salomone dī Ecclī. xlvij.
 Posuisti maculaz i gloria tua. Et q fuit ista
 macla. nisi qz no pseuerauit i grā sibi colla
 ta. a via recedēs diuini amoris ppter inordi
 natū amorē mulier. Bz vera et pfecta cari
 tas est cū fide no ficta. i. fidelitate obseruati
 onis mādatōz non fragili incaduca. Et em̄
 dīc Amb. de pe. dil. ij. Facta est caritas que
 deserit i aduersitate. i. fragilis. Naz om̄i tpe
 diligit q amic? est. vt dī puerb. xvij. et tpe
 aduersitatis z tpe pspitatis z tpe tēptatōis.
 Et si amic? hois. multomagis amicus dei. Nā
 vt dī Jan. viij. Multe aque. s. tēptatōnum z
 tribulationū non potuerūt extinguere cari
 tatez. dum. s. qd vult sequi instinctū ei? Sic
 em̄ caritas nūq? excidit. j. Corin. xij. i. ex ca
 ritate opans nunq? peccat. Sicut ex igne no
 pf pcedere nisi calor. no aē frig? et ex habi
 tu virtuoso no pf pcedere act? vitiosus: ita
 ex caritate no pf pcedē nisi bonū. Tēz quia
 voluntas vbi est habit? caritatis est libera z
 vertibilis ad bonū z malū: id pf hīs carita
 tem peccare q̄uiter et eā amittere. Sicut pz
 exēplū i Petro negāte. David adulterante.
 Ezechia infirmante. Et hec est rō qre cari
 tas viatoz pf amitti. z no caritas pphēsoz.
 qz scēi sp actualiter vidēt diuinā essentiā fa
 cie ad faciē. z cogscunt clare ipm deū eē sū
 mum et infinitum bonū. in q oia bona cōtu
 nentur. Voluntas aē amat bonum sibi p i
 ntellectum repñtatū. et quātū bonū eē qd in
 telligit sibi pñtatū amat. Et quia p̄tinue
 actualiter cogscit intellect? deum eē bonuz
 summū z vlē. p̄tinue volūtas summe amat.
 in patria. et non potest no amare. eo q vi
 deat oia alia bona q̄i nihil eē i p̄p̄tōne ei?.

Sed i via impfecte cognoscit deus p fide. s.
 Et si pfecti viri i contemplatione positi cogscant
 qdaz gustu mentis. ipm deū eē summū bonū.
 et oia q i mundo sunt q̄i lutum i p̄spectu ei?
 An dum habet illum gustum nunq? peccat.
 Sed qz no pf mens viatoris sp actualiter in
 tali speculatione z gustu p̄sistere. qz circa aliū
 oportet occupari. hinc est. qz dum circa alia
 versat. aliqū voluntati repñtat aliqū opus
 vt maximū bonū a rōne obfusata passione.
 et sic assentit postponēs dei mādata. et inde
 amittit caritatez. Sic g caritas ex fide non
 ficta. no fragili et deuicta tēptatōibz z tri
 bulationibz. Sed diligas i om̄i mēte. i. om̄i
 tpe vite. et eris immaculatus in via.

- ¶ Qdum ad tertium .S. iij.**
 principale diuisionis p̄me additur executio
 ipi? dilectionis dum dī. Qui ambulāt i lege
 dñi. Probatio dilectionis (inquit Greg) ex
 hibitio est opis. Hi em̄ vere sūt i via dilectō
 nis. qui ambulāt i lege dñi. i. qui opant fm
 legē dei. Dis em̄ lex i vno smone impleē dili
 ges. ad Gall. v. Et finis p̄cepti caritas. idem
 apls. j. ad Thimo. j. Ante interrogat? a xpo
 legispitus qui dixerat ei. Quid faciēdo vitaz
 eternam possidebo? Ait xpc. In lege qd scri
 ptum est: Et respōdit optime. Diliges dñm
 deum tuum z p̄imum tuū Luc. x. Qd utiqz
 i om̄i lege scriptum est. Sūt em̄ multe legū
 dīe. An Job. xj. dī. Utināz oñdēt tibi de? se
 creta sapie sue. Et q multiplex sit lex ei? Et
 q̄libet lex habet multa p̄cepta q̄si multas le
 ges. Sunt igitur dñi leges.
 Lex deifica et eternalis.
 Lex intrinseca et naturalis.
 Lex mosayca z diuinalis.
 Lex euāgelica z spūalis.
 Lex p̄suetica z generalis.
 Lex canoica z ecclīasticalis.
 Lex politica et seclāris.

¶ De p̄ma lege. s. et̄na pf intelligi illō ps. lex
 dei ei? i corde ipi? .s. iusti. naz sp iust? i om̄ibz
 opibz respicit ad legē et̄nā. q ē rō sapiētissi
 ma voluntatis dei. put ordinat oia in debi
 tos fines suos. Cuilibz create dedit legē suaz
 seu p̄ceptum qd suāt. fm illō puer. viij. An
 circūdabat mari terminū suū et legē babat
 aquis ne trāsirēt fines suos. Et ps. p̄ceptū
 posuit. s. celis z planetis de quibz loq̄t. z no
 p̄teribit. et sic de alijs creaturis. No est aliū
 illa lex seu p̄ceptum. q̄ inclinatio create ad
 opatōnes suas p̄pas. Sicut lex celoꝝ et pla
 netaz. est inclinatio ad motū quē faciūt q̄z
 tidie de oriente i occidēs. et ad influēdum in
 ista inferiora. Et hanc legez nunq? p̄tereūt.
 Omnes autem creature p suas operationes
 manifestāt dei magnificentiam et bonitatez.
 et ad p̄seruatōnē suā tēdunt. et sic suo modo

nostrer est cor. et...
 possit capere...
 dei amor...
 te beabit...
 intrat amor...
 sue. decub...
 finitus. et...
 coaptat...
 breue affectio...
 virtutum oper...
 caritas de...
 omnia. et...
 taem et omnia...
 p̄imum de...
 delectabilis...
 fupne beati...
 via hic. ¶...
 tentur esse...
 comenta z...
 habet animā...
 bi no sūt in...
 cit apls z...
 habentē maculā...
 nec rugā...
 que sūt fidei...
 m̄t in sancta...
 erroz circa...
 ecclīa. nec in...
 ritas est de...
 sed erroz...
 tia. que sc̄pta...
 p̄scia. Sed...
 i aliquo...
 quo determinat...
 nos mores:...
 caritatem. etiā...
 saluari no...
 nem. quia...
 quātū...
 superbiōnes...
 si videatur...
 ut subleuet...
 leſia: ad...
 Augusti. r...
 bent bi bonū...
 tuat p̄mo...
 cessitant...
 recipiētes...
 cuius fractum...
 cum am. Et...
 faciat illi...
 vlam est...
 bonam. Et...
 tiam. extim...
 tur. quia...
 ris diuini...
 num. Dicit...
 te nihil...
 tuatum.

348

deū diligūt. hōi autē deus dedit inclinatioz ab appetēdū summū bonuz. Et quia nulli? boni solitarij est iocunda possessio. ideo etiā dedit inclinatioz ad appetendum participationē h? boni i primo. In lege g? hoc scriptū est. diliges deum et primum. pro his oībo. s. tibi colatis. **Hugo.** nil aliud vult: nisi vt diligas. **a** De lege naturali q? est intrinseca boni q? baz participatio legis eterne. dicit apls ad Ro. ij. Cū gētes q? legem nō hnt. s. scriptā. naturaliter ea q? legis sūt faciūt. ipi sibi sūt lex. i. legem naturālē hnt secum. **Hec** em̄ lex naturalis multiplex est: qz ptinet i se multa pcepta. sed oīa reducūtur ad duo. s. ad dilectōz dei et primi. In his duobz mābātis vniuersa lex pēdet. **Obi** nātales nullaz hntes a deo legem scriptā. ratione naturali cognouerūt et pbauerūt unū esse deū gubernatoz oīm. et hūc esse colēdum et amādū. **Ab** legē etiāz naturalem ptinet illud. Qd tibi oberis fieri: alteri ne feceris. et quecūq? vultis vt faciāt vobis hoīes q? vos facite illis. **Et** ad hec duo reducūt plā alia pcepta legis naturalis. que habent dī. j. ius naturale. In lege g? hac qd scriptū est: **Certe** diliges dñm deū tuū qz. et primū tuū sicut teipm. **De** tertia lege bñ Job. j. **Lex** p Moysen data est. s. a deo misterio angeloz. **Angelus** em̄ dñi apparēs Moysi i mōte sīna. dedit leges decalogi. sculptā i duabz tabulis lapideis. quā p̄lo iudeoz referret: quia em̄ homo ita erat iam rōne obsecurat? q? nesciebat legē i corde suo legē naturales a deo insitam: nec p̄uersabat fm eā. sed iam declinauerat ad idolatriā qd est p̄tra dilectōz dei. et ad vitia p̄ naturā et alia q? sūt p̄tra primū: ideo p̄ssimus de? dedit legē scriptam i tabulis. vt ex ea qdamodo recordaret vel excitaret ad legēdum scripturā cordis. **Sed** i lege hac qd scriptum est: **Certe** ad lras. Diliges dñm deū tuū ex toto corde tuo **Deu?** ro. vj. **Et** diliges amicum tuū. i. primū sicut teipsū **Leuit.** xix. **Ac** etiāz explicatum est i ea quō sit diligēdus de?. p tria pcepta p̄me tabule: vt. s. ipe sol? adozef. et oīs irreuerētia i loquēdo caueat. q? quies i eo p puritatē mētis q? oīonez q̄raf. **Et** quō etiā primus diligat p pcepta septē scde tabule declaratur. vt videlicet adiueat i suis necessitatibus. et p̄maxime parētēs. ibi. **Donora** p̄em tuum qz. **Et** vt nō offēdat ipe proxim? nec in p̄sona p̄pā p lesionē corporis. nec i p̄sona p̄iuncta per adulteriū. nec in rebo p furtū q? alias usurpatōnes. nec i fama p falsaz testificatōnem q? mēdacia. nec etiāz desiderio. **Ab** ista decē pcepta omēs natōes erāt obligate. et omni tpe mundi ad ea seruanda. qui voluerunt saluari. quia sunt de iure naturali. **Addita** sunt illis pcepta multa. ceremonias lia et iudicialia. que obligabāt solū illū po-

pulum vsqz ad xpi passionē. **Et** ceremonialia ptinebāt ad cultū dei et dilectōnem. **Iudicialia** ad pacificum cōuictum ppli illi? **En** ad dilectōnem primi. **Et** quia multa pcepta erāt dicuntur multe leges **Leuit.** xix. **Ego** dñs leges meas custodite inquit. **De** quarta lege dicit **Jacobo.** c. iij. in sua canonica. **Unus** est legislator q? iudex. s. xpc. q? legē dedit euangelicam: que dñ lex spūs. quia ultra moralia pcepta q? cōtinet vt lex mosayca. cōphēdit et sacramenta. que sūt p̄tentia q? causatiua grē q? spiritus. vt bāptismū. p̄niaz. eukaristiā et alia q? nō erāt i lege mosayca. nisi i figurā tm̄. **Et** ideo bñ dicit apls. **Nihil** ad p̄fectum adduxit lex. s. illa ad **Deb.** vij. **Non** em̄ conferebat grāz. que adiueat ad obfauandum pcepta vt lex euāgelica ratione q? virtute sacramentozū. q? etiāz ducit ad gloriā apta ianua p xpi passionem. **Unde** **Jacobi.** j. dñ. **Siquis** p̄spererit i lege p̄fecte libertatis. i. euāgelica. et p̄manserit in ea. nō auditor obliuiosus factus. sed factor opis: hic beatus i facto suo erit. **Sed** i lege hac qd scriptū est: **Certe** ad literā. Diliges dñm deū tuū qz. **Et** primus tuū sicut teipm **Matth.** xxij. inquit dñs ihs. **Addit** etiā ipe legis hui? latoz xpc. ad pcepta decalogi: consilia castitatis. paupertatis. obedientie. q? patiētie: vt p illa magis possit diligere de? q? primus. **Remouit** etiā falsas expositōnes q̄s doctores iudeoz inuenerāt circa legē mosaycam. vt illud. Diliges amicum tuū q? obio habebis inimicū tuū. ostēdens inimicum nō obidēdū sed diligēdum fm caritatez **Matth.** v. **Et** illud nō mechaberis quod intelligebant p̄bitum tm̄ de ope exteriori. sed xpc ostēdit idem eē de affectu interiori: dices. **Qui** viderit mulierez ab p̄cupiscendum eam. iam mechatus est eā i corde suo **Matth.** vj. **Et** multa h̄mōi. **Ceremonia** qz impleuit quod figurabāt exhibēdo. **Et** p̄trea ipe dixit. **Nō** veni legē soluere sed adimplere **Matth.** quinto. **Et** quia multa sūt mandata euangelica que omīa clamant perfectā dilectionez. est multiplex etiam lex ista. **Unde** **Hieremias** dicit. **Dabo** leges meas in cordibz eozum et loquitur de euangelio. **De** quinta lege que ē p̄suetudo dicit in decretis dī. xj. i bis. **Mos** populi dei instituta maioz p lege habenda sunt. **Et** quāuis lex ista fuerat añ legem mosaycam vel euangelicam. quia quādo ceperūt homines multiplicari. super terrā añ biluuiū vel post. sumpserūt aliq̄s mores exteriores sue conuersatōnis adiueces. prout dictabat ratio. quos absqz scriptura pro lege tenebāt: tm̄ ideo ponit lex consuetudinis p̄ legem diuinam. mosaycam. q? euangelicam. quia quicquid est p̄tra mandata moralia vl euangelica. per quātūcūqz t̄pis sit ductum i p̄suetudinē. nō est lex. nec ligat. immo nec

349

excusaf a pccō illō faciēs. **En Ciprian?** Cō
 fuetudo fñ rōne q̄tum vis vulgata q̄tuz vis
 antiq̄ vetustas erroris est. **bif. viij.** Sed qd̄ i
 hac lege fcriptū est: **Certe dilige dñm deū tuū**
 et primū tuū. Nā sic ubi ē de more fupftitō
 nes facē. peierare. furari. fornicari. vidictas
 facē et hmōi. q̄ fūt d̄ dilectōnez dei et primi.
 nō est ifta lex q̄ d̄ f̄fuetudo. f̄z abufio 7 cor
 ruptela. **Naz** f̄fuetudo est ius moribz. i. acti
 bus morigeratis approbatū: qd̄ p lege fufci
 piē cum deficit lex. ut d̄ **bif. j.** Sed de cōfue
 tudine fuit antiq̄. offerre deo sacrificia abl
 qz alia lege. ut ptz i **Abrahā. Ifaac. 7 Jacob**
 et alijs. Reuereri et obedire parētibz. nō in
 ferre nocumenta primis. et h̄. q̄ ptinent ad
 dilectionē dei et primi. Et hec lex multiplex
 qz multe 7 varie fūt f̄fuetudies. **De fexta**
 lege. f. canonica. p̄f intelligi illō qd̄ d̄ puer.
 viij. p me fapientiam. legū cōditores iufta de
 cernūt. **Conditores legū** ciuiliū nō fp decer
 nunt iufta. ut ptz i legibz p̄mittētibz vſuras.
 vel p̄fcript. male fidei. **Unde** nec vim legis
 hnt tales leges. Sed p̄ditores legum ecclia
 fticaz. fp iufta decernūt. **Naz** ecclia regit a
 fp̄fanto. i. condēdis legibz fuis. vnde erra
 re non p̄ fm **Tho.** in qd̄libetis. et p̄iudicat
 legi ciuili i eo q̄ est p̄ eā. **Unde** **Nicolaus pa**
 pa. **Lex** impatorz nō est fup̄ legē dei. i. cano
 nicā sed fub. **bif. x.** Sed qd̄ in hac lege fcriptū
 est: **Certe. Diliges dñm deū tuū** ex toto corde
 tuo: 7 primū tuū ficut teipm. **Docēs** modū di
 ligēdi ex toto corde et primū. cū dicit ipa lex
 canonica. **de pe. bif. ij.** **Deū** diligē ex toto cor
 de ē illū aīo occupare. p̄cipe fruēte vifionis
 affectū. p̄cī obīū. mundi faftidiū. **Et. xxij.**
 q. iij. **debz** hō diligē primū fuū ficut feipm.
 ut omēz hōiem quē p̄. inforinatōe doctrine.
 bñficiētie. confolatione. coheritōne difcipū
 ne. inducat ad colendū deum. **Et** i principio
 decretaliū d̄f. **Rex** pacificus pia miferatōne
 difpofuit fibi fubditos fore. pacificos. pios.
 pariter et modestos. **Dios** q̄ ad dilectionē et
 deuotionez erga deum. **Pacificos** q̄ ad dile
 ctionem et iufticiā erga primos. **Modestos**
 q̄ ad dilectionē et tēpantiā fui. **Et** p̄ter hoc
 ecclia ftatuit multas leges. p̄tinētes ad cul
 tum diuinū. et dilectōnez dei augendam. ut de
 p̄fitendo. cōiōne fumēda. feftis celebrandis.
 diuinis exequēdis 7 hmōi. **Remouit** multas
 altercationes et litigia. q̄ p̄nt fieri i iudicijs
 p̄tra caritatez primoz p̄ fuas determinatō
 nes: ideo et ifta mltiplex lex dei. **De fepti**
 ma lege. f. feclari intelligitur illud **Deſter. j.**
Septe fapientes erāt p̄filiarij regis **Affueri.**
 qz p̄filijs cūcta agebat. fciētes leges et iura
 maioz. **Non** habebāt illi neqz legē moſaycā
 qz nō erāt de p̄lo iudeoz. nec euāgelicā. nec
 canonicā. q̄ adhuc nō erāt. sed leges ciuiles.
Et he utiqz cū nō fūt iniufte. f. iue fūt impi

ales f. iue mūicipales ut ftatuta ciuitatum. a
 q̄bfcunqz facte fūt fidelibz vel infidelibz: le
 ges dñi fūt. et feruari debēt ab oībz. **Sed** qd̄
 in hac lege fcriptū est: **Certe. Diliges domi**
 num deū tuū 7c. **En** et p̄uilegiant ecclias 7
 ministros ecclie. et puniūt hereticos 7 blas
 phematores. et alia q̄ fūt d̄ dei cultū 7 hono
 rem. **Et** f̄l̄r puniūt inferētes nocumēta p̄
 rimis. ut fic inter primos p̄feruef dilectio.
Unde dicit **Iſido?** q̄ facte fūt leges. ut earū
 motu humana coherceaf aubacia. tutaqz fit
 inter improbos. **Innoē. bif. iij.** **Et** loquit de
 legibz fclaribz q̄ ponunt penas varias. etiaz
 mortis p̄tra trāfgreffores. **Et** qd̄ ait apl̄s. j.
 ad **Thi. j.** q̄ iufte non est poſita lex. sed iniu
 ſtis. maleficis. veneficis. homicidibz. et adul
 teris 7c. **Nō** intelligit (ut qd̄az heretici fal
 ſo exponebāt) q̄ iufte nō fūt obligati ad le
 ges humanas feruādas. **Sed** qz cū lex hēat
 duplicē actū. f. dirigere hōiez i opibz fuis. 7
 cogere metu pene ad obferuātiā ei: iufte
 etfi fit poſita lex. ut est directiua. nō tñ ut est
 coactiua: qz videlz non metu pene eā obfer
 uant ut p̄cōres. sed libere amore iuficie et
 obedientie. **Dec** etiam lex multiplex. qz mltē
 fūt leges hōim: qui q̄ ambulat. i. operatur
 fm has leges q̄ dñi fūt. et p̄ qz obferuantiā
 exercef immaclata caritas. hi erūt fñ dubio
 beati i p̄nti in ſpe. et in fufo in re. **Est** tñ
 vna alia lex. q̄ non est p̄e dñi. sed qui fequit
 eam trāfgredd̄ omēz dñi legē. **Et** de hac ait
 apl̄s ad **Ro. vij.** **Uideo** aliaz legem i mēbris
 meis. repugnātem legi mētis mee. f. ratōis.
 et captiuū me ducētes i lege p̄cī. **Iſta** lex d̄
 fomes. et lex mēbroz. i. p̄cupifcētia nobis i
 nata. inclinātō videlz ad malū. 7 ad telecta
 bilia fenfuū. etiaz q̄ fūt d̄ rōnez. **Pro** c^o decla
 ratione dicit. **b^o Tho. j. ſcde. q. xcij. arti. vlt.** q̄
 lex eſſentialiter inuenit i regulāte et meſu
 rāte. p̄cipatiue at̄ in eo qd̄ regulat 7 men
 ſurat. ita q̄ omis inclinatio q̄ inuenit i his
 q̄ ſubiecta fūt legi p̄cipatiue. dicit lex.
Sub deo igitur legiflatore diuerſe creature
 diuerſas habēt inclinationes naturales: ita
 q̄ vni est quodamodo lex. alteri fit cōtra le
 gez. **At** ſi dicamus. q̄ eſſe furibūdum est lex
 canis. est autēz p̄tra legem ouis vl alterius
 animalis manſueti. **Est** igit̄ homini lex. quā
 fortitur ex ordinatione diuina fm p̄piaz cō
 ditionem. ut fm rationem operetur: que q̄
 dem lex fuit tā valida in p̄mo ftatu. ut nihil
 vel p̄ter rationem vel p̄tra rationem poſſz
 furripere homini. **Sz** bū homo a deo reces
 ſit incurrit i hoc q̄ ſeraf fm impetū fenſua
 litatis. et vnicuiqz etiā p̄ticularit̄ hoc p̄tin
 git. q̄ tomagis a rōne recesſit. ut fic qd̄amō
 beſtijs aſſilef. que ſenſualitatis impetu ferū
 tur. fm illud p̄s. **Homo** cū i honore eſſet nō
 intellexit. p̄patus est iunūtis 7c. **Sic** igit̄ ipa

Dicitur
 pulam vñq; ab ipi p̄f
 p̄neue ab ipi p̄f
 alia ab ipi p̄f
 dilectōne p̄m
 bicuntur multas leges
 ges meas cultore
 ge dicit **Iacob.**
 est legiflatō
 geticam: que d̄
 p̄cepta q̄ cōtinent
 et ſacramenta. que
 gre 7 ſp̄rit. ut
 et alia q̄ nō erūt
 rñ. **Et** vbi h̄
 adduxit lex. illa
 rebar gr̄s. que
 cepta ut lex
 mentū. q̄ etiaz
 p̄ ipi p̄fionem
 p̄p̄erit i lege
 ca. et p̄manēre
 factus. sed factus
 erit. Sed i lege
 litera. **Diligēs**
 tuū ficut teipm
Abdit etiā ip̄e
 p̄ta teologi: con
 obediētie. 7 p̄
 diligēte. 7 p̄
 poſitiue. qz doct
 ca legē moſaycā
 tuū 7 obis habebis
 imicum nō obedi
 tary **Matth. n.**
 intelligētiā p̄
 sed p̄p̄ obidit
 cēs. **Qua** vtrū
 eam. iam me
 vij. **Et** multa
 quod figurat̄
 pit. **Nō** veni legi
 quinte. **Et** qua
 lica que omia
 est multiplex
 as dicit. **Deo**
 et loquitur de
 que ē **Moſaycā**
Mos populi
 benda lane. **Et**
 moſaycā
 perūt boni
 dilauit del
 erriores ſue
 dictabat rano
 etnētā: tñ
 legem diuinam
 quia quicquid
 euāgelica. p̄
 i p̄fuetudie. ad

350

sensualitatis inclinatio q̄ fomes d̄r. in alijs
ai alio simpliciter habz ratōnē legis. illo tñ
modo q̄ in talibz p̄ lex dici fm directā incli
nationē. In hoībo tñ fm hoc. nō hz rationez
legis: sed magis est deuiatio a lege rōis. Sed
in q̄tū p̄ diuinā iusticiā homo destituit ori
ginali iusticia 7 vigore rōis. impet' sensua
litas q̄ eū ducit hē rōnez legis. in q̄tū ē pe
nalis. 7 ex lege diuina p̄seqns hoīez destitu
tum p̄a dignitate. Sicut si aliq̄s dñs ponēs
subditos suos i d̄ris statibz seu officijs ciui
libz. statuēs legē quā debeant suare. 7 ordi
nās: q̄ siq̄s ab illa deficiat. trāseat ad alium
statū viliozem: puta. de statu militū vl mer
catōrū. ad rusticorū statum vel seruorū. Mi
les q̄ recedēs a lege p̄a. q̄ trāseat ad statum
seruorū. ex lege est ordinatio illi' dñi.

**De actibz 7 p̄rietatibz et utilita
tibus legis. Capitulum secundum.**

Attēdite popule meus

leges meā: inclinate aurē vestrā
i verba oris mei p̄s. Congruēter
dñs inuitās ad obseruatōnez les
gis: p̄lm vocat. Non em̄ p̄e dā lex nisi po
pulo. quē Aug' in lib. iij. de ciui. dei diffinit
esse cētum multitudinis. viris cōsensu et uti
litate cōitatis sociatis. Unde Abrahē nō fuit
data lex a dño. nec Isaac vel Jacob: sed ali
qua p̄cepta domestica. vt de circūcisione. q̄a
non adhuc creuerat i p̄lm. Sed multiplica
tis eoz filijs. 7 descendētibz i gentē copiosā.
7 liberatis a seruitute Pharaonis. q̄ seruis
nō p̄gruit lex. data fuit a deo p̄ Moysen po
pulo iudeoz. quia erat p̄ls dei. Sed nūc po
pulus dei. est p̄ls xpianus: cui p̄gruit om̄s
lex iusta q̄ dei est bene intellecta. Et ideo at
tēdite. Ubi tria p̄nt notari in ip̄s verbis de
lege dei quacunq̄.

Q̄ est diligēter intuenda. ibi. Attēdite po. m.

Q̄ est reuerēter suscipiēda. ibi. legem meaz.

Q̄ est p̄gruēter adimplēda. ibi. incli. au. 7c.

Q̄tum ad p̄mū dicit. S. j.

Attēdite. i. diligēter cōsiderate. Clerus debz
attēdere vt possit sñ errore alios docere. Di
citur em̄ Malach. iij. Labia sacerdotis custo
diūt sciāz et legē requirūt ex ore eius. s. p̄li.
Unde Hiero. ad Paulinū. Sacerdotis est i
terrogatū de lege respōdere. Nō iquit de po
esi vel p̄bia vl rethorica. sed de lege: et id at
tēdite. Populi autē seu laici debēt attēdere
cū docēt. vt intelligāt 7 mēte retineāt. sicut
de p̄lo antiq̄ legif. j. Esdre. iij. q̄ Esdras sac
dos legit in libro legis dñi ap̄t. de mane vsq̄
ad vespam. i. p̄spectu viroz 7 muliez 7 sapi
entū. et aures oīs populi erāt recte ad libz.
et leuite silentiū faciebāt i populo ad audie
dam legē. et legerunt i libro legis dei distin

cte et aperte. Ergo et vosipsi.

Attēdite ad legis quidditatem.

Attēdite ad ei' actualitatem.

Attēdite ad eius effectualitatem.

Q̄tum ad p̄mū. s. qd sit lex i cōi. P̄us Tho.
p̄ma scde. q. xc. sic diffinit. Lex est q̄daz ordi
natio rōis ad bonū cōe. ab eo qui curā habz
cōmunitatis p̄mulgata. Ubi ponūtur qua
tuor conditōnes legis.

Q̄ lex est rōis practice ordinatio.

Q̄ est boni cōis pcuratio.

Q̄ est p̄li vel principis p̄stitutio.

Q̄ de ei' rōne est p̄mulgatio.

**Q̄ lex est rōis practice ab actiones ordi
natio. p̄bat noīs interpretatione. diffinitōne.
et autoritate. Dic em̄ Aūto. q̄ lex d̄r a legē
to. q̄ scripta est: vel d̄r a ligando q̄ ligat. i.
obligat. p̄ceptis affirmatiuis ad agēdū. ne
gatiuis ad cauēdum. Et d̄r lex ab eligendo
fm Aug. q̄ debet quilibz eligere viuere fm
legē. Isti at̄ actus. s. eligere. legere. et ligare.
sūt actus rōis. **Q̄ Probat hoc itez ratione
vel diffinitōe sic. Lex est q̄daz mensura dire
ctiua humanoz actuū. fm quā inducēt hō
ad aliquid agendū. vel retrahēt ab agendo.
s. mala. Regula at̄ p̄ma humanoz actuū ē
ratio. q̄ est p̄mū principū humanoz actuū.
Rationis est ordinare ad finē. q̄ est p̄mū
p̄cipiū i agēdis. In vnoq̄ at̄ genere id qd
est principū seu p̄mū. est regula 7 mēsurā
alioz illi' generis. Et sic p̄t q̄ lex p̄tinet ad
rationē. **Q̄ Tercio p̄bat autoritate legis ca
nonice 7 ciuilibz. Naz Aūto. dicit i li. ethy. di.
iij. om̄s. Q̄ lex habet p̄cipere 7 p̄hibere. Di
at̄ actus sūt act' rōis. Juris etiā p̄tus dic
in lege. Qd placuit principi hē legis vigorē.
qd intelligendum est. cū voluntas eius ē ra
tione regulata. Nam voluntas p̄cipis nō
regulata ratione. magis est iniquitas q̄ lex.******

**Secūdo de ratōne legis est boni cōis in
tētio vel ordinatio. Nam lex ad bonū cōe oīm
tanq̄ ad finem ordinat semp. Unde Aūto
dicit. q̄ lex nullo priuato comodo. sed p̄ cōi
utilitate ciuū debet esse p̄scripta. dif. iij. erit
autē. Ratio hui' est fm Tho. ubi sup. quia
p̄mū p̄cipiū i opatinis est ultim' finis.
Finis autē ultim' humane vite. est feli
citas seu beatitudo. Unde oportz q̄ maxime
respiciat ordinem qui est in beatitudine. cū
sit lex regula directiua humanarū actionū.
Rursus cum om̄s pars ordinetur ad totū.
sicut imperfectum ad p̄fectum: vnus autē
homo sit pars cōmunitatis p̄fecte. neces
se est. q̄ lex respiciat proprie ordinem ad cō
munem felicitatem. quodcūq̄ autē p̄ceptū
fiat ad aliquē de aliquo particulari opere
intantū habet rationem legis in q̄tum ordi
nat ad bonū cōe. Naz p̄ticularia opa p̄nt re
ferri ad bonū cōe. p̄ntate cause final. fm q̄**

Capitulum

bonū cōe dī cōis finis. Et oīs quidem lex iusta dei est. et ad felicitatē ordinat. Sed si fiat aliq̄ lex humana ob utilitatē priuatā aliorū sū rōne. nō erit ipse lex. Tercio lex ē ppli vel principis cōstitutio. Unde dicit **Thom.** vi. ethy. q̄ lex est constitutio ppli. q̄ maiores natu simul cum plebibus aliq̄d s̄xerūt. di. ij. Ratio hui⁹ est s̄m **Tho.** q̄ lex principaliter q̄ ipse ordinat ad bonū cōe. Ordinare autē ad bonum p̄ne aliq̄d. est principis vel totius multitudinis. Et ideo cōdere legem p̄tinet ad totā multitudinem. v̄l ad principē qui curā habet multitudinis. Naz intentio legislatoris est ut boies ad virtutes inducat q̄ a vitijs rec̄bat. Sed p̄sona priuata p̄ quidez inducere motivatione aut suasionē bene dispositos. sed efficaciter inducere. s̄. p̄ vim coactiuā metu penarū p̄teruos q̄ male dispositos nō p̄t: nisi p̄sona publica ab quaz p̄tineat penas infligere. Et q̄ laici nullam iurisdictionē h̄nt super p̄sonas eccl̄asticas. ideo nullam legē cōdere p̄nt p̄ia autoritate de p̄dōis vel rebo eaz. Unde dicit **Nicola⁹ papa.** Lege imperiali nō p̄nt eccl̄astica iura dissolui. di. x. lege Quarto de ratione legis est pmulgatio. Unde dicit **Gratianus** i decret. di. iij. q̄ leges instituūt cum pmulgat. Ratio hui⁹ est. quia ad hoc q̄ lex obliget. oportet q̄ i noticiāz deducat aliorū. Hoc autē fit p̄ pmulgatōez. Et lex quide naturalis pmulgata est a deo. s̄m q̄ deus eam mētibus hoīm inseruit naturaliter cognoscēda. Lex autē exterior humana. pmulgat q̄ ab p̄is verbo. sed in futurū scripto. Unde legis pmulgatio q̄ fit v̄bo i futurū. extēdit p̄ scripture firmitatē q̄ quodammodo sp̄ legem pmulgat. Alii autē corā quibus lex nō pmulgat. obligat ad legē seruādā. inq̄tū ad eoz noticiā deuenit vel deuenire potuit p̄ alios pmulgatōe sc̄ta. Unde dicit **Thom.** di. xj. q̄ dicitis q̄ nō optz q̄ singulorū auribus inculcet. s̄. lex. Attendite ergo p̄le me⁹ legē meā. q̄ habz oēs has cōditiones. et sic oīs lex illas d̄z h̄re ut vere sit lex.

Quintū ad secundum. s̄. §. ij.
actualitatē legis. Sciēdū s̄m **Thom.** v. ethy. q̄ quadruplex est actus legis. dicit em̄ oīs lex aut pmittit aliq̄d. ut vir fortis petat p̄miū: aut vetat. ut sac̄p̄ virginū nuptias nulli liceat appetere: aut punit. ut qui cebez fecerit capite plectatur. et em̄ p̄mio vel pena vita moderat̄ humana: aut p̄cipit. ut diliges dominū deum tuum. di. iij. i decretis. Pro q̄rū declaratōne dicit **Thom.** j. sc̄de. q̄. xcij. arti. ij. q̄ cum lex sit directiua hūanorū actū. tres sūt d̄re humanorū actū. Quidaz em̄ sūt actus boni ex genere. ut sūt act⁹ virtutū. et respectu hōz ponit act⁹ legis precipere. Precipit em̄ lex oēs act⁹ virtutū. ut dicit **pl̄s** i. v. ethy. cor. Quidā alij actus sūt mali ex genere. sic

Secundum

351
sunt actus vitiorū. q̄ respectu hōz ponit act⁹ legis p̄hibere. Quidā alij sūt indifferentes ex genere. et respectu hōz d̄z lex pmittere. P̄nt etiā dici indifferentes. qui p̄p̄ habēt boni v̄l mali ut venialia. Oportet autē q̄d aliq̄d sit p̄ q̄d inducat lex subditos ut ei obediat. hoc ac̄ est timore pene. et respectu hui⁹ d̄z act⁹ legis punitio. Non ac̄ ponit p̄siliū actus legis. q̄ cōsulere etiā spectat ad p̄uatam p̄sonā. cui⁹ nō est cōdere legē. Quilibz em̄ p̄ alteri cōsulere. Sicut p̄miare nō potit act⁹ legis sicut punire. q̄ p̄miare p̄ quilibz. s̄z punire nō p̄tinet nisi ad p̄sonam publicā q̄ est minister legis. cui⁹ autoritate pena inferit. Unde et **Thom.** dicit in. v. ethy. Facte sūt leges ut hūana coherceatur audacia. tutaqz sit inter imp̄bos innocētia. ut i ip̄is improb̄ formidato supplicio refrenet̄ audacia. et nocēdi facultas. di. iij. Nota etiā q̄ p̄missio ē triplex. ut dicit **glo. sup. c. oīs. di. iij.** Prima ē qua pmittit q̄d nullo iure p̄hibet. h̄t em̄ aliquam apparētā mali. ut p̄trahere s̄m m̄rionū q̄d videt̄ signū libidinis. ut. xxxj. q̄. j. hac ratōe. Sec̄da est q̄ pmittit q̄d p̄ cōstitutōes humanas indulget. ut p̄trahere in gradu m̄rionij p̄hibito. sed cū dispensatione. ut. xxxv. q̄. iij. quedam. et hec est vera et absoluta p̄missio. Tercia ē q̄ pmittit min⁹ malū ut videt̄ mai⁹ pmittit. i. nō punit. Et sic pmittit deus dari libellū repudij. ut vitaret̄ uxoricidiū. di. iij. §. officium. Et d̄z hec compatiua p̄missio. Attendite q̄ ad actus legis. Ad p̄cepta ut obseruetis. **Leuit. xx.** Custodite p̄cepta mea et facite ea. **Matth. xij.** Si vis ad vitam ingredi serua mādata. Attendite ad p̄hibita ut euitetis **Proverb. j.** Prohibe pedē tuū. i. asec̄um a semitis ei⁹. s̄. p̄c̄i. Qd se oñdit p̄s. fecisse dicit̄. Ab om̄i via mala. i. ope p̄hibui pedes meos. i. affect⁹. Attendite ad permissa mala ne erretis. putātes esse licita. q̄ p̄missa. Unde saluator **Matth. xvij.** ait iudeis. **Mosys** ob duriciam cordis vestri pmittit vobis dari libellum repudij. quod tamen erat illicitum. s̄. p̄trahere cum alia postea. Et decretalis dicit. Multa p̄ patientiam toleramus. que si in iudicium ducerentur. exigēte iusticia damnarētur. extra. de p̄ben. Cū iādubū. Attendite ad penalia ut euitentur. nō trāsgradiendo legem ut tolerentur faciendo p̄tra legem. Pene em̄ sunt medicine ait **pl̄s.** Medicina autē et si displiceat. patienter sumit̄ p̄pter sanitatem que sequitur. Non tamen tenetur quis ad penas legū luendas. nisi postq̄ ad eas fuerit adiudicat⁹. s̄m **Tho.** q̄ **Raf.**

Quintū ad tertium. s̄. §. iij.
de effectu legis. Sciendum s̄m **Thom.** prima sc̄de. q̄. xcij. art. j. q̄ effectus finalis legis ē homines facere bonos. Dicit em̄ **pl̄s** sc̄do

ethicorum. quod intentio cuiuslibet legislatoris est homines facere bonos et virtuosos. Et hoc vel simpliciter vel secundum quid. Quod sic declarat. Lex nihil est aliud quam dictamen rationis in presentia quo subditi gubernantur. Sicut videmus quod virtus concupiscibilis et irascibilis in hoc consistunt quod sint bene obediētes rationi. Et per hunc modum virtus cuiuslibet subditi est. ut bene subiecta principati. ut dicit philosophus in 1. politico. Et apostolus ad Romanos 13. ait. Omnis anima prestantibus solummodo oribus subdita sit. Non est ei prestant nisi a deo. Ad hoc autem ordinantur unaquęque lex. ut obediatur ei a subditis. Unde manifestum est. quod hoc sit proprium legis. inducere subiectos ad propriam virtutem eorum. Cum autem virtus sit quod bonum facit habentem. et opus eius bonum reddit. sequitur quod eius effectus est facere bonos eos quibus datur. vel simpliciter vel secundum quid. Nam si intentio ferentis legem tendat in verum bonum. quod est bonum proprie regulatum. secundum divinam iusticiam: sequitur quod per tales leges fiat homines boni simpliciter. sicut per leges divinam vel canonicam. Si autem intentio legislatoris feratur ad id quod non est bonum simpliciter sed utile sibi vel delectabile: faciet homines bonos secundum quid. id est in ordine ad tale regnum. sicut leges seculares antiquorum infidelium morales. faciebant observantes bonos bonitate et felicitate terrena. scilicet cuiusdam pacifici vite. Et si quis arguat. quod homines sunt boni per virtutes. quod virtus est quod bonum facit habentem. ut dictum est. Virtutes autem faciunt deum in homine infundendo. quod non per leges. sed per deum fit homo bonus. secundum Theophrastum. quod cum sit duplex virtus. acquisita et infusa. ad utrumque aliquid operatur bonorum operum assuetudo. sed diversimode. Nam virtus acquisitam causat operum bonorum assuetudo. quod ex actibus generatur habitus virtutis. scilicet acquisite. Ad virtutem autem infusam disponit operum bonorum frequentatio. et eas iam habitam conservat et promouet. non autem causat. sed deus gratia sua. Diffinitur enim virtus infusa. quod est bona qualitas mentis. qua recte vivit. quam deus in nobis sine nobis operatur. scilicet principaliter. sed non sine nobis cooperantibus seu consentientibus. Et quod lex datur ad hoc. ut dirigat: actus humani operantur ad virtutem. in tantum facit homines bonos. Unde philosophus in 1. politico dicit. quod legislatores assuefacientes faciunt bonos. Nec semper aliquis obedit legi ex perfecta bonitate virtutis. sed quoniam ex timore pene. quoniam ex quodam dictamine rationis. quod est quoddam principium virtutis. Est etiam impossibile secundum Theophrastum. quod bonum communitate civitatis bene se habeat. nisi civis sint virtuosus. ad minimum illi quibus pervenit principari. Unde et Hieronymus dicit. Iustum est principem obtemperari legibus suis. Tunc autem existimet iura ab alijs servanda. quoniam primum eis reverentiam prebet. Unde populus dei antiquus. dum habuit bonos iudices et reges et principes sacerdotum.

tum. populus se bene habuit in moribus et in felicitate terrena. Quoniam habuit malos reges quod per maiorem partem fuit: populus ab idolatria et in materia mala lapsus est. et propter hoc in diversas captivitates ductus. et demum per orbem dispersus. Sufficit autem ad bonum presentis. quod alij. scilicet subditi intentum sint subditi. quod principum mandatis obediatur quantum ad civitatem terrenam. Sed ad civilitatem supernam consequenda. ad quam ordinat lex dei. oportet quod ex amore legem observent. Qui enim ex timore facit preceptum. scilicet legis. etsi bonum est quod facit. non tamen benefacit. id est virtuose. ex deo re. iust. Qui ex timore.

Secundum principem. §. iij. pale notatum est. quod lex est reverenter suscipienda cum dicit. legem meam. Isa. xxxij. Dominus rex noster et legislator noster. Et quia ut dicitur Job. xxxvj. Nullus similis ei in legislatoribus. Tanto eius lex cum maiori reverentia est suscipienda. quanto maior est potentia et sapientia et bonitate ferens eas. Cum nullus sit deo appropinquans. ne dum filius: ideo reverenter lex eius suscipienda est. Unde dicitur Isa. i. Auribus percipite leges dei vestri populus gomorre. Et Job. xxxij. Suscipe legem ex ore eius. scilicet dei. Quod autem reverent. Propter eius eximiam auctoritatem. Propter eius miram veritatem. Propter eius nimiam utilitatem. Et tum ab primo. Attendite popule me leges meam. propter meam auctoritatem. que tanta est. ut omnia mea potentia creata sint. mea sapientia gubernatur. mea iusticia omnia defectuosa corrigantur. Unde Levi. xvij. dicit. Ego dominus. leges meas custodite. quod dicitur. Deo debetis. et suscipere et servare leges meas. quia dominus sum absolute: et universalis dominus omnium. et potestatem habeo super omnia. Dominus enim nomen est potestatis. ait Ambrosius. Et dicit dominus quasi deo minas. scilicet penarum transgressoribus legum mearum. Unde dicitur. ij Machab. iij. In leges divinas impie agere. non impune cedit Propterea cum primo dedit legem scriptam in monte syna. apparuit mons fumigans. tonitrua emittens et coruscationes. ita quod populus exterritus diceret. Non loquatur nobis dominus. ne forte moriamur. ut visa auctoritate et potestate datoris legis. scilicet dei. attenderet et observaret eam. Et tum ab secundo est suscipienda ipsa lex reverenter. propter eius miram veritatem. Dicitur propterea lex veritatis. secundum illud Malach. ij. Lex veritatis fuit in ore eius. Sicut in doctrinis hominum reperitur plures falsitates. ut patet in doctrinis philosophorum. quod (ut ait psalmista) omnis homo mendax. Nulla autem falsitas reperiri potest in doctrina dei. scilicet sacre scripture. sed omnis veritas Johannis. xvij. Sermo tuus veritas. Ita in legibus hominum reperitur

354

sua loquentis. ut facias q̄ ego p̄cipio tibi. et serues m̄adata ei. faciat te dñs celsiorē cūctis gentibz. Pleniēt sup te omēs b̄ndictōnes iste. q̄ p̄tinēt ad t̄palia. **Benedict⁹** eris ī ciuitate. **benedict⁹** ī agro q̄c. ibi vide. **Et p̄** p̄rium immediate sup̄ d̄r. **Maledict⁹** oīs q̄ nō p̄māserit in sermonibz legis hui⁹. **Et ponunt** ibi determinate multe maledictōnes p̄ trāsgressores legis. **Infirmi** em̄ et imp̄fecti. per t̄palia manuducūt ad sp̄ualia opa. **Septimo** legis obf̄uatio facit celestia penetrare ad pos̄sibendū. **Jaco. j.** Qui aī p̄spererit ī lege p̄ficere libertatis. s. euāgelica. nō auditor obliuioſi⁹ factus. s. factor operis: h̄ beatus erit. **Attēdite** ḡ popule me⁹ legem meaz.

Q̄rtum ad terciū p̄n. **S. v.** **capitale.** **Lex** est cōgruēter adimplēda. **Q̄n** s̄b̄dit. **Inclinate** aurem v̄raz: i verba oris mei. **Inclinare** aurē ī verba legis. nō est aliud q̄ implere et seruare legez. **De** aure em̄ cordis loquit̄. i. volūtatis. **Voluntas** em̄ cū est eff̄icax. est q̄ mouet ad opandū ⁊ seruandū legē. **Et ad istū intellectū d̄r** puer. **xxviii.** Qui d̄clinat aurē suaz ne audiat legem. oratio ei⁹ erit exēbilis. **Declinare** aures nō audire: ē nō obedire. ⁊ t̄lis nō mereē audiri ī oīonibz suis. **Inclinate** ḡ aurē v̄raz ī v̄ba oris mei. nō expectate t̄ps ad faciēdū. ut ait p̄s. **Tempus** faciēdi d̄ne dissipauerit legē tuā. i. p̄pter t̄ps qd̄ expectāt hoīes ad faciēdū se h̄re. dissipāt legem p̄tra faciēdo. sed nunc inclinate aurem v̄raz. **Et ut** p̄grue seruetis inclinate aurem vestram tripliciter.

Et impleatis integraliter.

Et obediat̄is int̄cionaliter.

Et agatis p̄stantionaliter.

Q̄rtū ad p̄mū d̄c **Jac. i.** cano. sua. cij. Qui totā legez seruauerit. offendat aī ī vno. s. p̄cepto legis. fact⁹ est oīm re⁹. i. ita damnabitur sic si oīa p̄cepta legis fuisset trāsgressus. **Nō** q̄ tātaq̄ penā patiat̄ cū q̄libet trāsgressio. habeat debitū sue grauitatis pene. s. ita. vni⁹ trāsgressio p̄cepti legis. ē sufficiēs ad incurrēdū penā infernalē. sic trāsgressio toti⁹ legis. **Et hoc** nisi q̄s p̄niaz agat. **Q̄** diligēns p̄s. ostēdebat se facē: dicēs. **Ex** it⁹ aq̄z deduxerūt oculi mei. i. habūdātiā lacrimaz ex p̄ritione p̄cedētez. qz nō custodiērt legē tuā s̄l⁹ mei vel etiā p̄ximi mei. **Et** ⁊ xpc ait **Mat. v.** **Iota** vnū aut vnus apex nō p̄teribit a lege. donec oīa fiāt. **Sicut** ei de ceremonialibz que erāt ī figuraz xpi ⁊ ecclie. nihil p̄terijt qd̄ nō sit impletū: ita ⁊ de moralibz. nec q̄ ad maiora p̄cepta. qz qd̄libet iota dici p̄. nec miora q̄ apices dicūt. vnū p̄mittē qd̄ nō saluet q̄ voluerit salu⁹ esse. **Et** seq̄t. **Qui** soluet vnū de m̄adatis istis minimis. i. p̄fecerit. et docuerit sic hoīes. i. p̄dicauerit als bona. ⁊ ip̄e in vno p̄cepto deficiat. nō seruādo: minim⁹ vo-

cabit̄ ī regē celoz. i. null⁹. qz nō intrabit illuc. **Inclinate** ḡ au. ve. q̄c. ī v̄ba. s. singla legis. non aliq̄t ut oīa seruetis ad plenū. **Secūdo** debet legi obediri int̄cionaliter. i. fm̄ int̄tionē legislatoris. nō fm̄ verba tm̄. **Et** d̄c regula iuris. **Certū** est q̄ is p̄mittit ī legem. q̄ v̄ba legis amplectēs. p̄ legis nitif volūtate. te re. iur. in. vj. **Ad** qd̄ etiāz facit q̄ **Greg.** in moral. ait. s. q̄ non int̄tio verb. s. verba debēt deseruire intentioni. **xxij. q. v. hūane.** **Qd̄** etiā notat p̄s ī li. ethi. q̄ magis atēndū est ad int̄tionē instituētis aliquā legē. q̄ ad verba legis. **Modo** ad p̄positū. **Precepit** dñs ī antiq̄ lege. aliq̄ ad t̄ps seruāda fm̄ lrāz. que erāt ī figurā futuroz: ut oīa ceremonialia. quousq̄ ip̄a figurata exhiberēt in veritate. **Et** apls ad **Heb. x.** ait. **Umbrā** hñs lex futuroz bonozū. **Cū** ḡ impletē sūt ille figure. nō debēt illa seruari fm̄ lrāz. cū sit p̄ int̄tionē legislatoris: sed fm̄ sp̄m̄. **Et** p̄pterea d̄c apls ij. ad **Cor. iij.** **Lrā** occidit sp̄s aī viuificat. i. legem intelligēdo et seruādo fm̄ lrāz occidit aīaz. s. seruata fm̄ sp̄ualē intellectū: dat vitā aīe. **Verbi** grā. **Mādauit** dñs ī lege circūcisionē. p̄ri⁹ tm̄ p̄ribo datā. q̄ figurabat baptisimū hñez virtutem ex xpi passione. **Itāz** xpc aduenit. passionē sustinuit. ⁊ baptisimū instituit. **Et** nō debet illud p̄ceptū fuari nūc ad lrāz. ex q̄ impleta est figura illa. **Hoc** ei mortale eēt: qz. s. p̄ int̄tionē legislatoris. **Unde** ⁊ p̄ legez. sed debet seruari sp̄ualiter. a sup̄fluis ⁊ vitijs se abstinendo. **Precepit** dñs ī lege p̄plo ne comedēt porcinas carnes. ad figurādū q̄ p̄pls suus fu⁹. s. p̄pls xp̄ian⁹. **debat** se p̄maxie abstinē a moribz porcinis. i. luxuriosis. **Itāz** est ī actu p̄pls xp̄ian⁹. qui quo ad bonos se abstinēt a luxurijs. **Et** nō debz illō p̄ceptū mō fm̄ lrāz seruari. qz esset mortale. sed fm̄ sp̄m̄ s̄p̄. qm̄ hoc int̄dit legislatōr. s. abstinē se a vitio luxurie. **Sic** etiā p̄ceptū ē legis naīe. q̄cūz vultis ut faciāt vobis hoīes et vos facite illis. **Hoc** est em̄ lex ⁊ p̄p̄cie. i. ī hoc p̄sistit. **Si** q̄s ḡ velit sibi dare cētū florenos. sine aliq̄ debito iusticie vel cā rōnali. cū nō egēt: nūq̄ ⁊ ip̄e debet hoc facē primo qz vult ip̄e hoc sibi fieri. **Certe** nō intelligit hoc legislatōr. s. deus. s. de volūtate rōnali. quod q̄s rōnabiliter vult sibi fieri. d̄z alteri facere si p̄t. **Itē** ī lege euāgelica xpc d̄c. **Si** q̄s te p̄cussit ī dextera maxillā. p̄be ei ⁊ alterā **Mat. v.** **Qui** hoc indifferēter facēt cucūq̄. nō bñfacēt. qz daret illi occasionē augēdi p̄c̄m itēz p̄cutiēdo. **Nō** ḡ hoc intelligit xpc latōr legis h̄. qz nec ip̄e hoc fecit. cū minister **Anne** p̄tificis ei alapā dedit sed eum redarguit **Jo. xvij.** **Sed** vult dicē. q̄ p̄cuss⁹ q̄libet ita patiēter ferat iniuriā sibi factā. q̄ etiāsi maiorez sibi vellet facē iniuriā: patus sit equanimiter tolerare. **Ita** exponit **Aug.**

356

An sanctus Marboche? i orone sua dicebat.
 Dñe rex omnipotens in dictone tua cuncta sunt
 posita. et non est qui resistat voluntati tue etc.
 Dñs uniuersorum tu es Dester. xiiij. Sicut er-
 go dominus est vlt. ita et lex eius debet esse vltis.
 et ipsa totus orbis regulatur quod lex domini. ¶ Et quod
 legi eterne (quod non differt a dei voluntate) re-
 aliter subiicitur et regulatur omnia. declaratur et
 ostenditur secundum Thoma. i. scilicet. q. xciiij. Nam create
 irrationales eterne legi subiiciuntur. in quantum se-
 quuntur in iudicio rationis vel sensus. id quod eis im-
 pressum est a deo. quasi motus ab alio. scilicet. deo ad suos
 fines et actus. Secundo create rationales legi eterne
 subiiciuntur per noticiam diuini precepti. eo quod eis
 datum est intelligere quod debeant agere vel ca-
 uere. Ipsa enim lex naturalis que est in homine. est que-
 dam participatio legis eterne. Mali etiam subi-
 ciuntur legi eterne. etsi imperfecte. scilicet. necessitate
 coactionis. in quantum subiiciuntur non eius preceptum sed
 punitioni. scilicet. in quantum mali puniuntur a deo quod
 lex eterna dicitur et impat. Quarto boni sub-
 iiciuntur perfecte. in quantum. scilicet. non coactione puniti-
 onis. sed voluntate obsecutionis. scilicet. voluntate obe-
 diendi deo. amore non timore se subiiciunt. Huius
 etiam et damnati subiiciuntur legi eterne. cuius ratio
 est. quod sicut corpus que mouetur grauiter de lo-
 co. ita eadem grauitate quiescit in loco. A sicut
 sicut boni per leges eternas merentur beatitu-
 dinem et mali miseriam: ita per eandem legem beati in
 beatitudinem et mali in miseriam conuertuntur. ¶ Sed
 iustitiam etiam legi eterne omnia creata. siue ne-
 cessaria siue contingencia. non autem eterna. Et ratio
 huius est secundum Thoma. ubi supra. Lex eterna est ratio
 gubernationis. quecumque ergo subiiciuntur diuine gub-
 nationi. subiiciuntur et legi eterne. Cum ergo omnia que
 sunt in rebus a deo creatis. subdantur diuine gub-
 nationi. siue necessaria siue contingencia. non autem ea que
 pertinent ad diuinam essentiam vel naturam. ut
 persone diuine. vel voluntas dei vel bonitas dei
 et homini. ideo creata subduntur legi eterne. non autem
 increata. sicut patet per exemplum in homine. Nam gu-
 bernationi hominum subduntur que fiunt per homines. non
 autem que pertinent ad naturam hominum. ut que habeat
 manus vel pedes. Unde et Augustinus. dicit. xij. de
 ciui. dei. quod nullo modo aliquibus legibus summi cre-
 atoris ordinati sunt. scilicet. creatum subtrahitur.
 a quo pax vniuersitatis administratur. Nec
 obstat quod ait apostolus: dicens ad Romanos. viij. Pru-
 dentia carnis inimica est deo. neque enim legi
 eius subiecta est. Nam secundum Thoma ubi supra.
 etsi subiecti non possunt prudentia carnis legi eter-
 ne ex parte actionis. quia inclinat ad actiones
 contrarias legi dei: tamen subiecti legi dei ex
 parte passionis. quia merentur penam secundum legem
 diuine iusticie. ¶ Sciendum etiam quod aliter
 est dicendum de lege hominum. aliter de lege dei. Nam
 homo rebus irrationalibus quantumcumque ei subiicitur
 non potest imponere legem. sed solum homi-
 bus sibi subiectis. quibus hominibus intantum

ponit legem. in quantum suo precepto vel denunciat-
 tione imprimat mentibus eorum quibusdam regulam
 que est principium agendi. Sicut autem homo
 denunciat impunit homini subiecto sibi quod-
 dam principium interius actuum: ita deus impunit
 toti nature principia actuum priorum. Et ideo
 per hunc modum deus deus precipere toti nature. secundum
 illud preceptum posuit et non preteribit. scilicet. in ra-
 tionabilibus creaturis. Et per hanc etiam rationem
 omnes motus et actus toti nature legi eter-
 ne subduntur. Alio modo ergo subduntur legi eterne
 creature irrationales que rationales. in quantum. scilicet.
 irrationales mouentur a diuina prouidentia. non
 autem per intellectum diuini precepti ut rationales
 Et ipsa impressio principii actuum intrinseci. que
 tum ad res naturales. est promulgatio legis
 eterne in eis. Defectus etiam qui accidunt in re-
 bus naturalibus. que sunt preter rationem causa-
 rum particularium. non tamen sunt preter ordinem causa-
 rum vniuersalium. et precipue cause prime. id est. dei
 cuius prouidentia nihil potest subterfugere. unde et ipsa
 subduntur legi eterne. Omnes etiam leges. in quantum
 participat de ratione recta. intantum deriuantur a
 lege eterna. Unde Augustinus. In temporalis lege nihil est
 iustum atque legitimum quod non externa homines
 sibi deriuauerint. Et idem Augustinus. Lex eterna
 ita medio quodam loco posuit aliqua. ut in eis
 usurpationis merito reprehendatur audacia. in
 exequendis pure laudetur obedientia. Et ponit
 exemplum Abrahæ. qui ex se volendo occi-
 dere filium. pessime fecisset: sed ex voluntate dei
 iubentis hoc volendo optime fecisset. xiiij. q. v. lex

Secundus que notatur §. iij.

est que affectus seu voluntas iusti conformatur se-
 ad legem eternam. id est. voluntatem diuinam quod quilibet
 facere debet. Dicit enim Augustinus. Quod lex eterna est
 ratio summa in deo. id est. voluntas rationabilis cui
 se obtemperandum est. scilicet. conformatio voluntatis
 nostre sue. Dicit enim Aristoteles. in sua metha. que pri-
 mu in unoquoque genere est regula et causa scilicet
 seu omnium illius generis. Sicut primum in genere ca-
 libitatis est ignis. et ipse est causa scilicet omnium ca-
 libitatis in quantum calida. In tantum enim unoquoque est
 calidum. in quantum participat naturam ignis. prima
 igitur causa omnis rectitudinis est diuina volun-
 tas. in qua est summa rectitudo. et intantum vo-
 luntas humana est recta: in quantum participat re-
 ctitudinem diuine voluntatis. quod fit con-
 formando se ei. tunc enim recta est. Tenemur autem
 esse recti. quia ut dicitur Gen. i. Recti diligunt
 te. scilicet. deum. Ad dilectionem autem obligamur
 que sine rectitudine esse non potest. Unde et
 glo. dicit. Rectus est qui vult quod deus vult.
 ¶ Sciendum tamen quod cum deus voluntas no-
 stra debet esse conformis voluntati diuine. ut
 dicitur Durandus. in primo sententiarum di. vlt. non
 intelligitur hoc de conformitate voluntatis in quantum
 ad essentiam eius vel esse. id est. velle. sed quantum ad rectitudinem

eius in obiectū. i. in volitū. Nam cū pformitas importet quandaz assilatiōē unī rei ad alterā. unde dī pformis qī pueniētia ī vnaz formā: nō p̄ hoc intelligi de oīmoda assilatiōe volūtatis nre vel nri velle qd̄ act' ipi' voluntatis est. cū voluntate dei. hoc em̄ impossibile est. cū ī infinitum distet. qz voluntas dei ⁊ velle ei' ē essētia ei'. s; ī nobis volūtās ē qdaz potētia. nō essētia aīe. sed accūs pueniēs ipaz. et velle ē actus ipi' potētie nō potētia nec essētia ei'. Est at' pformitas pportionis inter voluntatē nraz ⁊ dei ī hoc. s. qz sic de' vult libere quod vult: ita ⁊ volūtās nra. ⁊ sicut vult bonū. ita ⁊ volūtās nra naturaliter. sed hoc ptinet ad imaginē dei q̄ naturaliter est ī nobis. Cōformitas ḡ ista atē dī fm tendentiā ī obiectū. i. ī volitū. put. s. velle ptinet ad gen' moris. s. bñ vel male. Et tūc ista pformitas volūtatis p̄ atēdi fm q̄ duplex gen' causaz. s. efficiētis. finalis. formalis. ⁊ materialis. Et fm gen' cause efficiētis tenemur cōformare volūtātē nraz volūtati dei. qd̄. s. tūc facim'. qñ volumus id qd̄ deus vult nos velle. Hoc em̄ ip̄e efficit ī nob' An̄ apls. ad Phil. ij. Ip̄e est q̄ opat' ī nobis velle ⁊ pficere p bona volūtātē. Et sic vno modo exponit' illd̄. j. ad Thi. j. deus vult oēs hoīes saluos fieri. i. istā volūtātē q̄ velimus oēs hoīes saluos fieri p̄siderata solū natura ipoz ip̄e facit ī nobis. et hoc vult nos velle.

¶ Scdm̄ cāz finalē debē' etiā pformare volūtātē nraz volūtati diuine. Et sic ī lege dñi volūtās iusti. vt. s. velit oīa p̄pter bonū finē. qd̄ est p̄ozare se ī rōne volendi. Quicq̄ em̄ vult de'. vult p̄ hūc finē. s. p̄pter bonū vniuersi. p qd̄ manifestat' bōitas sua infinita q̄ ē finis oīm. Et quilibet etiā qd̄cūqz vult. debet velle sub rōne boni. nō tñ apparētis. i. p̄pter aliquē bonū finē. Illud at' qd̄ de se est malū nō p̄ ordinari ad finē q̄ p̄ dicat' bon'. Sicut furari p̄pter hūc finē vt q̄s inde faciet ele molinā. nō p̄ p̄e dici q̄ fiat p̄pter bonū finem. Debz ḡ q̄s pformare voluntatē suā diuine. fm causā finalē. vt oīa faciat p̄pter aliquē bonū finē. fm illud. Omnia in gloriā dī facite. Unde iudei volētes passionē xpī quā de' volebat. nō pformabāt se volūtati dei. sed p̄riabāt. qz de' illā volebat. ⁊ facti hoc cupiebāt p̄pter hūc finē. s. p̄pter redēptōnem nraz inq̄tum erat satisfactiua nri debiti: nō autēz volebāt inq̄tū erat afflictiua innocentis xpī. Sed iudei volebāt eā p̄pter hūc finēz inq̄tū erat afflictiua innocentis xpī. et satisfactiua passioni eozū ire et inuidie. nō inq̄tum erat nri saluatiua. unde grauissime peccauerūt.

¶ Scdm̄ causā fozales pformare voluntatē suaz diuine. est opari ex caritate seu hēe caritatez. Sed rect' homo ī lege dñi voluntas eius. vt. s. velit oīa ex caritate. S; ad habē'

bū caritatē directe nō tenemur. qz hoc nō ē ī p̄fate nra eā hēe. dei em̄ est eā infūdere. si ne meritis nris. fm illud ad Ro. v. Caritas dei diffusa est ī cordibz nris p spm̄. s. q̄ datus est nobis. s; indirecte tenemur ad eā. Tenemur em̄ facē quod ex nob' est. vt caritatē habeam': puta. orādo. ieiunādo. a peccatis cessando. et h̄mōi. p que q̄s disponit' ad recipiendum. Exēplum de sole q̄ illuat q̄ntū est d se. nō ponētem obstaculū. sed se ponētem aī eū. hec Tho. in. j. sent. dif. vlti. Et vt dīc Ro. manus dif. eadē. Quia istud est p̄ceptū affirmatiuū. s. de p̄parando ad habēdū caritatē. obligat non ad sp. s; p loco ⁊ tpe. utpote qñ cogitat p̄cepta dei bñficia ⁊ h̄mōi. Determinare at' tps huiusmōi obligatiōis. s. qñ tenemur vel qñ nō tenemur. nō p̄ bene determinari. Ad faciēduz at' ex caritate q̄ facim' tenemur p̄ditōnaliter. s. si volū' mereri vitaz eternā. qz si caritate op' nostz nō est meritorius. Absolute nō tenemur ad hoc. qz si tenemur sp ex caritate agere. sp peccarem'. faciendo aliqd̄ nō ex caritate. Et sic fili' honorās patrē naturali pietate peccaret. si nō h̄ret caritatem. Elez est. qz p loco ⁊ tpe tenetur quilibet facē aliqd̄ ex caritate qd̄ tps non p̄ facile determinari a nob'. hec Roman' in j. sniaz dif. vlti. ¶ Scdm̄ cāz materialē cōfozare voluntatē suā volūtati diuine. ē velle qd̄ deus vult. Sed utz teneam' pformare voluntatē nram diuine ī volitū. s. ff Romanus sup. j. sen. di. vlt. q. vlt. dīcēs. Hic nō q̄ritur de volūtate sensualitatis. qz illa nō fert' ī bonū simpliciter. sic volūtās diuina. sed in pueniēs sibi. s. decliabile fm sēsū. Et fm istā volūtātē nō tenemur p̄ozare volūtātē nraz diuine. Et fm hāc volūtātē xp̄c nolebat pati. p̄pter qd̄ orauit: dīcēs. P̄ trāseat a me calix iste ⁊c. Nec etiā volūtate nat' ali tenemur ad hoc: qz illa sp fert' ī bonū natē vt p̄seruationē sui vel suor'. Et sic. b Maria. voluntate nat' ali ⁊ sensuali nolebat filiū pati. qd̄ de' nolebat. unde tristata est maxie d morte ei'. Propter qd̄ Simeon dixit de ea. Tuā ipsi' aīaz p̄trālibit gladi' Luce. ij. Et ad crucē canit ecclia. Flecte ramos arbor alta tensa laxa viscera ⁊c. Nec etiā voluntate p̄ditōnata qz p illam bñ possum' velle aliud q̄ de' velit sibi p̄ditōe. s. si deo placet. Sic Paul' volebat sibi stimulum auferri. p̄pter qd̄ hoc postulabat. et de' nolebat. vt ptz. ij. ad Cori. xij. nō ei volebat illd̄ apls. nisi inq̄tū deo placet. An̄ hoc sibi ruelato. nō āpli' voluit sibi auferri.

Sed queritur de vo. S. iiii
lūtate deliberata. Et circa hoc sūt due opiones. Ana ē q̄ distinguit volitū diuinū. q̄a. s. aut cōgruit mibi illud velle. ⁊ simpliciter deo illud velle qd̄ deus vult: dūmodo scīā qd̄ deus velit. Si autem non p̄gruit mibi illud

ponit legē. inq̄tum h̄e
tōne impoſuit nō
que est p̄ncipiu
tenōciāto impoſuit
dam p̄ncipiu
tōti nature p̄ncipiu
p̄ hunc modū h̄e
illud p̄ncipiu
nabūto creatura
omnes motus et
ne ſubdū. Alio
creatur irrationā
irrōnāles moſit
autē p̄ intellectum
Et ip̄a unū p̄ncipiu
tum ad res natura
eternē in eis. De
bus naturalibz q̄s
sā p̄ncipiu nō vici
rum vniuersū. et
cui' p̄ncipiu nō p̄ncipiu
ſubdūat legē eterna
tum p̄ncipiu rōne
lege eterna. Et h̄c
uſum atz legem
fidei deriuauerūt. Et
ita medio quodā
uſurpāto meriti
excepōis parte
mit exemplū. Et
dere filiū. p̄ncipiu
tubētis hoc volū
Secūduz q̄
est q̄ amicus
ad legē eterna
bet facē deo. De
rano ſumma
ſp obtemperādo
nraz ſue. De
mū ī vnoq̄qz
ſeu cū ill' gēner
libitatis ē ignis
liboz inq̄tū calid
calidū. inq̄tū p̄ncipiu
igitur causa
tas. in qua
luntas humana
ctiuitatem
formando
eſſe recti. quā
te. s. deum. Ad
que ſine
glo. dicit. Sicut
¶ Scdm̄
ſtra debet
dicit. De
in q̄ p̄ncipiu
ad eſſentiā

358
 velle. tūc nō teneor velle qđ de' vult. ut mor-
 tem meaz vel damnatōz. Ratio est fm ipos
 qđ cū grā pficiat naturā nō destruat. nō te-
 neor ppter statū grē velle aliqđ qđ sit prium
 nature mee. ut mortē meā vel meoz. Itē na-
 tura nō dicit qđ velim damnatōz meā nec
 etiāz grā hoc exigit ut hoc velim. qđ nō tene-
 or. Alia opio. qđ volūtate absoluta et delibe-
 rata oīno teneor velle qđ de' vult. vel qđ scio
 deū velle. Et ad hoc dicēdū. mouet eos auto-
 ritas. ratio. et exēplū. Et autoritas quidē hī
 i glo. sup ps. Nō adhesit mihi cor prauū. vbi
 dī. qđ cor prauū qđ distortū hz qđ nō vult quod
 de' vult. Et glo. sup illud. rectos decz collau-
 datio. dīc. Recti sūt qđ volūt qđ de' vult. Rō
 que ad idē mouet est. qđ si nō teneor velle qđ
 deus vult: qđ possuz velle priu. qđ pī mibi dis-
 plicare qđ deus vult. Sed hoc est falsū. qđ ut
 dīc Aug. Impius est. cui displicet diuina p-
 uidentia. Itē nil iustū displicet iusto. fm Au-
 gust. de vera religione. sed eē volitū a deo est
 iustū. qđ ille cui tale volitū displicet ē iniust?
 Si qđ nō possū velle priu et' qđ deus vult. qđ
 teneor velle esse quod vult. Itē qđ fm Tullū
 amicor est tēz velle qđ nolle. sed tenemur eē
 amici dei: qđ et velle quod vult ipē. Patz hoc
 etiā p exēplū. qđ mala qđ inferunt corpi meo
 debeo acceptare. ex quo deo placz. Sed nihil
 magis debeo diligere p' aīaz qđ corpus meū.
 qđ multo magis debeat acceptare qđ fiūt parē-
 tibo meis ut mortem eoz qđ hōdi. Nec isti dī-
 cūt. qđ debeā velle damnatōnē meā. sed qđ de-
 beo eam velle. fm qđ deus eā vult. Deus autē
 nō vult p se qđ simpliciter me damnari. sed si
 facio opa peccati. vult me dānari. unde vult
 ordinē iusticie. qđ est punitōis culpe p penaz.
 Itum atē ordinē iusticie teneor acceptare. s.
 si peccauero puniar. qđ alr repugnare ordi-
 ni diuine iusticie. et sū dubio sic teneor velle
 quicqđ scio deū velle si mibi pgruit. fm oēs
 hui' tentiōis nō teneor alia rōne. nisi qđ vo-
 luntas mea tēnetur velle esse quod iustū ē et
 bonum. Et si ista est rō tentōnis. vbiqđ est
 iusticia et bonitas. illō teneor velle. Nec ob-
 stat. qđ nāe nō cōgruit. qđ voluntas delibe-
 rata se pfert i eā que repugnat nāe. i. volū-
 tas fm rationē subijcit sibi volūtatez seu in-
 stinctū naturalez. ut cū homo ppter virtutē
 se morti expoit. Teneō tñ velle volūtate de-
 liberata istū ordinē iusticie. qđ si in pccis mo-
 ritur: damnaf. qđ hoc de' vult qđ nō damna-
 tōnem p se neqz culpā. Tho. ad p'maz opio-
 nem videt magis declinare tāqđ duram. Se-
 cūbaz firmat. b Tho. dif. ea. Et de damnatō-
 ne sua p'pa dicit. qđ ista positio est qđ impossī-
 bilis. s. qđ alicui reueletur damnatō sua. sicut
 nec angelis. Unde si cui fieret. debet ille cui
 fieret estimare qđ sit illusio diaboli. Qsi cer-
 tificaret qđ reuelatio esset a deo. debet credē

qđ eēt fm cōminatōez. nō fm psciētā. ut illō
 Jone. iij. c. xl. dies qđ Ninive s'uerterē. Sz
 sciendū fm Tho. bi. ea. circa finē. qđ mot' vo-
 luntatis deliberatē circa volitū diuinū. alit
 se habet i pccoribz. et alr i iustis viatoribus
 aliter i comp'ensoribz. Nam i peccatoribz mo-
 tus voluntatis est corrupt'. qđ ex toto relin-
 quit deliberatōnez rōis. et psequitur impe-
 tum volūtatis naturalis qđ sēstiuē. murmu-
 rates de dei ordinatōne. Null' tñ est adeo ob-
 stinat' i pccis. qui obstinatōez nō possit de-
 ponere. et se diuine volūtati pformare dum
 est viator. Solū damnatis i penā inflictu ē.
 ut a sua obstinatōe nūqđ curet. In iustis atē
 viatoribz manet mot' voluntatis integer. sed
 impfect' dī. tum ex pte pgnitōis qđ nō plene
 volūtate diuinā cogiscunt. tū ex pte affecti-
 onis qđ retardat ex motibz inferioribz. Unde
 i talibz sufficit nō recalcitrare diuine ordi-
 nōni. Obs em dīc i. iij. ethicoz. qđ sufficit for-
 ti qđ nō tristetur i piculis mortis. qđ nō
 gaudeat sicut est gaudiū in actibz aliaz vir-
 tutum. Sed i beatis est mot' voluntatis deli-
 berate integer qđ pfect'. tū ex pte cognitōnis
 qđ diuinā volūtatez plene cogiscunt. tū ex pte
 affectōis qđ dñat omī appetitui inferiori nec
 in aliqđ retardat v' impedit. Cū i vidēdo qđ
 deus vult qđ ipi volūt. gaudiū experiunt.
 de quo i ps. Letabit' iust' cū viderit v' dicitā.
 Unde talis nō dz dimittē. qđ faciat eē bonū
 qđ pf. qđ i custodiēdis illis. s. pceptis dei. re-
 tributō multa. ait ps. Nō solū p custodiēdis
 i. obseruādis retributio multa hī mercedis
 eterne. sz etiā in ipa obseruatōne retributio
 multa delectatōis spūalis. qđ vtuose opaz de-
 lectat mētez magis qđ delectabilia corpis. Et
 ex hoc etiā vitat' mai' supplicii. si pure debet
 damnari i inferno. qđ ex pccō agguat sup-
 plicium. Legit i vitispatz. Q. cū qđā pater
 sanct' v'iet quēbaz discipulū valde obediētē.
 modestū. qđ gratiosū. rogauit dñm ut sibi re-
 uelaret si debebat esse de mū saluātus: Re-
 uelatū est qđ erat damnātus. ppter quod cuz
 pater videbat illū. lacrimas p'tinere nō po-
 terat. Qđ p'pētēs discipul' ille. interrogā-
 uit p'ez de cā fletus. Et cū frequēt' hoc pe-
 tisset. victus p'cibo ei' sibi dixit. qđ ex ppassiōe
 ad eū flebat. qđ reuelatū sibi erat eum eē dā-
 nandum. Quod ille audiens ait. Pater non
 oportet ut ppter hoc lugeatis. qđ scio iustum
 esse dñm. qđ me nō damnabit nisi ppter pccā
 mea. Et sicut fur patiet' bz pati penā suspē-
 tēdi ex qđ meruit. Ita et ego sū pat' ferre pe-
 nam damnatōis. si offēdero. qđ exigit diuine
 iusticie ordo. cui' volūtati volo me pforma-
 re. Itaqz conabor ex me facē qđ bonifacere
 potero. et dñs de creatura sua faciat qđ sibi
 placet. A deo autē placita deo fuit talis rōsio
 qđ pfozatio volūtatis. qđ nocte seqnti ruelat

est patri illi. q. mutata erat snia dei. 7 salua-
 dus erat. Qd no sic est intelligendū. q. volū-
 tas dei vel dispositio sit mutabil. ut velit qd
 prius no volebat. sed snia dei pminatoria. q
 respicit merita vl demerita hoim mutatur.
 Erat in illo discipulo forte aliq indispotio
 metis. vel viciū occultuz. qd merebat dam-
 nationem. quo remoto meruit ex opibz bo-
 nis saluatōez. In lege g dñi volūtas iusti ē.
 pfo:ando se dīne volūtatī i volūto ut dictū ē
¶ Qrtum ad terciū pn **S. v.**
 cipale nota. q. intellectus rect' r'p'icit die ac
 nocte. i. frequēter i aduersitate et pspitate.
 ad legē eternā dei. i. ad cog'scēdū voluntatez
 suā ut pficiat. En ipse ps. **¶** Nam petij a dño
 hāc rēgram qē. ut videā volūtatē dñi. Et q. i
 lege sua scripta ipaz volūtatē manifestat. iō
 frequēter eā legit 7 meditatiē. ps. **¶** Quō dile-
 xi legē tuā dñe: tota die meditatio mea est.
 nōsolū ut sciaz. q. ut ait apls ab **Ro. ij.** Non
 auditores legis. s. tm̄. s. fctōzes iustificabūē.
¶ Qui em̄ fecerit volūtatē p'is mei. ait xpc
 (q. manifestat i lege) ipse me' fr̄ est **Mat. xij**
¶ Fratibz xpi debet hereditas eterna. **¶** Sed
 sciēdū fm̄ mgm̄ i primo sniaz. **¶** dif. pēnult.
 q. duplex est voluntas dei. vna q. dē volūtas
 beneplaciti. **¶** Alia q. dē voluntas signi. Quod
 nō sic est intelligendū. tanq̄ in deo sint ples
 volūtatē. cū nō sit nisi vna tm̄. s. fm̄ **Tho. i**
 prima pte. q. **xix.** **¶** Volūtas de deo aliqñ pprie
 dē. et hec voluntas beneplaciti nūcupat et
 sp̄ impletur. **¶** Aliqñ volūtas metaphozice de
 deo dē. sic et mlta alia de deo: et hec dē volū-
 tas signi. nō quia sit signū. q. deus illud velit
 sed qz est signū i nobis volūtatē nre. **¶** Sicut
 dicim' deū iratū cum punit. nō q. punitio sit
 signū ire in deo. cū nulla ira i eo sit: s. qz est
 signū ire i nobis cū punimur. **¶** Sic cū dē p'ci-
 pit aliqd. dē velle illd a nob. qz cū nos p'cipi-
 mus. signū est i nobis q. velim' illd. **¶** Per hāc
 similitudinē dē volūtas signi i deo. et hec est
 quintuplex. fm̄ qnqz sig. s. pceptū. phibitō.
 p'siliū. pmissio. 7 opatō. **¶** Per hec em̄ ut p si-
 gna declarā nos aliqd velle. **¶** Declarat em̄ qz
 se aliqd velle dupliciter. **¶** Uno mō per se. alio
 modo p aliū. **¶** Et p se qdēz declarat aliqd velle
 aut directe aut indirecte. **¶** Directe cuz aliqd
 opat. signū ē q. illd vult. 7 sic opatio dē vo-
 lūtas. **¶** Indirecte 7 p accūs. cū nō phibet vel
 impedit opantē. **¶** Nā remouēs phibēs dē mo-
 uēs p accūs fm̄ plm̄. et sic est pmissio. **¶** Per
 aliū dō declarat se qz aliqd velle inq̄tū ordi-
 nat aliū ad aliqd faciēdū. vel nec'ia inductōe
 qd sit p'cipiēdo. qd aliqz vult i phibēdo p'riū
 vel aliq psuasoria inductōe qd p'inet ad p'si-
 liū. **¶** Qz em̄ pceptū. p'siliū. 7 phibitio dicat dei
 volūtas p'z p id qd dē **Mat. vj.** fiat volūtas
 tua 7c. q. ac pmissio vel opatio dicat dei vo-
 lūtas p'z p **Aug.** q. dic i **Encheridion.** **¶** Nihil

fit nisi oipotēs fieri velit. vl sinēdo ut fiat. vl
 faciēdo. **¶** Vel p' dici q. pmissio 7 opatio refe-
 rūt ad p'ns. pmissio qdēz ad malū opatio dō
 ad bonū. ad futuz dō phibitio respectu ma-
 li. pceptū dō respectu bōi nec'arū. p'siliū aut
 respectu suphabūdātis boni. **¶** Volūtas g
 bñplaciti: q. p'pe est volūtas dī sp̄ implef. siue
 a nobis. siue de nob. ut dic mgm̄ in. j. sen. **¶** dif.
 xlv. **¶** En ipse ait p **Ma. c. xlvj.** **¶** Quio ego dicit
 dñs. qz oīs volūtas mea fiet. et om̄e p'siliū
 meū stabit. i. dispositio. **¶** Et **Paul'** ad **Ro. ix.**
¶ c. **¶** Volūtatē ei' quis resistet: q. d. null'. **¶** Cū g
 suam' mādata ei' vel p'silia. implef volūtas
 ei' a nob. i. p'sentiētibz nobis bōis opibz q. fa-
 cit i nobis. Cū trāsgredimur mādata ei' vo-
 lūtas ei' implef de nob. inērentibz penas qz
 vult d nob fm̄ exigētā sue iusticie. **¶** Et sic vo-
 lūtas dei cū sit cā efficacissima oīm enciū. nō
 at p'ctoz. q. nllō sapiēte. s. opante (ait **Aug**)
 fit hō dēterior. 7 multomin' dño opante sp̄ i-
 plef. cū p'pe illud vult. **¶** Qui ei' fcedit ab ordie
 volūtatē sue. fm̄ misericōdiaz q. pparauit coroz
 naz diligentibz se. ut p'ctoz agit. relabiē i or-
 dīne volūtatē sue iusticie. q. reprobos pūit.
¶ Qd at opat i creaturis. ibi pcurrit volū-
 tas signi cū voluntate bñplaciti. illd em̄ p'pe
 vult. **¶** Dē tñ volūtas signi inq̄tū i nobis op'
 nrm̄ est signū volūtatē nre. p similitudinē. **¶** Et
 silt' pmissio pcurrit cū voluntate bñplaciti.
¶ Sed q. pmittit. s. mala fieri. dē qdēz signum
 voluntatē. nō sue. s. dei. qz nō vult ipse mala
 fieri. s. i nobis q. cū pmittim' malum fieri. 7
 nō p'hibē' cū possum'. **¶** dicimus illd velle. **¶** In
 deo at pmissio q. mala pmittit fieri. ē signuz
 nō volēdi illa. sed volēdi pmittē. et hoc ppter
 maiora bona inde sequētia. q. p'pe vult. **¶** Unde
Aug. i Encheridion ait. q. de' oipotēs nil p'
 mittēt mali eē i opibz suis. nisi eēt adeo po-
 tēs 7 bon'. q. ex oī malo elicēt maius bonū:
 etsi non sp̄ bonū ei cui accidit malū. salti ad
 bonū meli' vniuersi. **¶** Et sic ex crudelitate ty-
 rannoz. secuta est corona martiz 7 puerlio
 mltoz exēplo martiz. **¶** Et occisio ouis a lu-
 po. etsi nō sit ad meli' ouis. ē tñ ad meli' vni-
 uersi. qz sustētā spēs lupozū i vniuerso. **¶** Et
 dānatō reprobōz eis bōa nō ē. est tñ ad me-
 li' vniuersi. ut fluceat nōsolū misericōdia i bñs
 sed 7 iusticia dei in dānatō. **¶** Exēplū i **Joseph**
 quē vēditē f'ēs i egipto. et ex tanto malo
 eduxit de' cātū bonū. s. p'uatōez nōsolū p'ris
 7 frat'z. s. plimoz q. fame defecissēt. p'p' pui-
 sioz suā de frumto. **¶** En ipse dixit **Gen. vlt.** nō
 possū resistē volūtatē dei. vos fecistis i ma-
 lū. 7 de' p'uertit illd i bonū. **¶** Volūtas at si-
 gni q. ad pcepta phibitōis 7 p'silia. nō est p'pe
 volūtas. qz nō sp̄ implef ut i p'ctozibz p'z. **¶** S. z
 ē signū volūtatē i deo qdē. qz vult illd p'cipe
 phibē. 7 p'sulē. i nob at vñ trāssūit ut dicat
 dō deo ē signū q. illd volū' qd p'cipi'. **¶** igr iust'

q. est fm̄ comū...
 sciendū fm̄ dñi...
 se habet i p'ncipio...
 aliter i comū...
 tu e voluntatē...
 quōt deliberatō...
 cum volūtatē...
 rām dē dñi...
 finat' i p'ncipio...
 ponere. et se...
 est dñe. **¶** Nō...
 ut a sua...
 vāctio manet...
 ungfec' dē...
 volūtatē dñi...
 om̄ q. retarbat...
 i talibz sufficit...
 tōm. **¶** P'ns em̄...
 ti q. nō p'currit...
 gaudet sic...
 curum. **¶** Sed...
 berat vniuersi...
 q. dñi volūtatē...
 affectū q. dñi...
 in aliq. retarbat...
 deus vult e op...
 de quo i ps. **¶** Letat...
 dñe talis nō d...
 qz p' p' q. i...
 tribuō multa...
 i. obseruādo...
 carne. **¶** s. etiā...
 multa dēlectatō...
 locat mēz mag...
 ex hoc etiā vult...
 dānam i inferno...
 plium. **¶** Legit...
 sanc' dñe opatō...
 modū. **¶** g. g. g. g.
 vclaret si dēctat...
 velatū est q. r...
 parr vclatū...
 errat. **¶** Qd p'p'...
 vit p'ri' de cā...
 null'. **¶** dñe p'p'...
 ad cū fctoz...
 nandū. **¶** Qd...
 opatō et p'p'...
 esse dñi. **¶** q. q. q. q.
 mea. **¶** Et licet...
 dēdi eiq. mēz...
 nam dānatō...
 iusticie oīm...
 re. **¶** Itaq. comū...
 p'ctoz. et dñi...
 placet. **¶** Ab...
 p'ctoz volūtatē

intellectu meditatē die ac nocte in lege dñi. i. assidue siue i lege etna quid velit. siue i lege scripta. ubi p sig ipaz expmit. Dec ē volūtas dei sc̄ificatio v̄ra. ut ait apls. j. ad Thel. iij. **Vult.** n. caueri phibita ut sic sitis sc̄i. i. mōi a pctis. **Vult.** suari p̄cepta ut sitis sc̄i. i. fir mi i otutibo. **Dāē** ei p̄cepta de actibo otutū. ex q̄z freq̄ntia generāē habit⁹. **Vult.** impleri p̄silia ab maiorē p̄fectū. q̄bo effimur sc̄i. i. deo dēdicati. sic tēpla dīcūf sc̄a. qz dēdicata. **Vult.** recogsci a nob sua bñficia q̄ opant in nobis ut sim⁹ sc̄i. i. ḡtificātes officiū sc̄tōz i p̄ia q̄ sp regrānt. **Vult.** cōsiderari p̄missa ut sim⁹ sc̄i. i. p̄fecti. eū imitātes q̄. s. sp ex mal elicit bona. sic nos ex iniurijs eliciam⁹ bona obliuiscēdo iniurias. **Ad Ro. xij.** **Vince** i bo no malū. **Et** ex malis tribulatōnū eliciam⁹ bonū p̄uersiōis n̄re ⁊ patie. **Et** ex malo pec catoz p̄missoz. eliciam⁹ bonū huiliatōis n̄re ut humiliiores et cautiores sim⁹. **Et** sic sc̄i estote (ait ip̄e) qz sc̄i ego sū dñs deus v̄r.

Videtur autē p̄dictis .S. vj. ob stare qd ait apls. j. ad Thimo. j. **Vult** de⁹ oēs hoies saluos fieri. et tñ pauci sunt q̄ sal uāē. nō ḡ vidēf impleri sp voluntas dei. **Ad** qd rñdet. b Tho. in. j. sniaz. bis. pl̄t. et i epla sup dicto passu. **Qz** hoc intelligi p̄ multipli citer. **Uno** modo fm **Dama.** q̄ dīc hoc intel ligēdū de volūtate dei āncedēti. nō volūtate dei p̄sequēti. **Et** appellat volūtatez āncedē tem illd qd vult de⁹ de creat̄a rōnali. ipaz p̄ siderando solū fm suā naturā. absqz opibz: ⁊ sic vult oēs saluos fieri. **Nā** quēlibz creat ad hūc finē. et dat ei naturā capacē. ⁊ p̄cepta. ⁊ p̄silia. et documēta p̄ponit ante eū. ut ex illis possit p̄curare salutē suaz. **Diciē** ḡ volūtas āncedē. qz āncedē p̄sideratōz opēz creat̄e. quā q̄bez p̄sideratōnē possum⁹ nos facē d̄ deo put. s. ipaz creaturā dispoit fm naturā suā ad saluatōnē mō dīcto. **Et** hoc v̄r erga oēs. **Sz** volūtate cōseq̄nti nō vult oēs hoies sal uos fieri. s. aliq̄s saluari. s. bonos. aliq̄s dā nari. s. malos. **Et** d̄r volūtas p̄seq̄ns. qz vult illud de creatura p̄sīdēata. nō solū fm nāfaz sed fm etiā opa sua q̄ sequūf i creat̄a p̄t̄ natura. **Dat** exēplū de iudice bono. q̄ veniēs ab ciuitatē. volūtate āncedēti vult oēs hoies illi⁹ ciuitatis viuere. ⁊ nullū p̄ire: p̄siderando s. hoies fm suā naturā. **Sz** volūtate p̄seq̄nti vult aliq̄s viuē. s. bonos. aliq̄s occidī ut ma lefactozes. et hoc cōsideratis hoibz fm opera eoz. **El** exponi pōt sic. **Vult** oēs hoies sal uos fieri i generali. ⁊ ut viuāt virtuose. sicut d̄r sp̄s̄sc̄i⁹ postulare gemitibz inenarrabili bus. **ad Ro. viij.** q̄a nos postulātes fac. **Au g⁹.** **Nesciētes** q̄s p̄t̄ieat ad p̄testiatōz nūez. q̄s nō p̄t̄ieat. **Sic** affici debē⁹ ab oēs. ut ve lim⁹ oēs saluos fieri. **xvij. q. iij.** corripianf. **Tercio** exponiē illud fm distributōez acco

mobam. p̄ his. s. tñ q̄ saluāē. qz. s. oēs q̄ sal uāē. nō nisi eo volēte saluāē. **Sicut** illd **Jo. j.** illuminat omēz hoiez veniēte i hūc mūdū. qz ex his q̄ illuminānt grā. null⁹ illuminānt nisi ab eo. **Quarto** p̄t̄ exponi q̄ sit ibi distributō. nō p̄ singulis genēz. s. p̄ generibz singloz. **Sicut** d̄r omē aīal fuit i archa **Noe.** i. d̄ q̄li bet genere aīaliū aliqd. **Et** sic de q̄libz gene re hoīm vult aliq̄s saluari. quia ⁊ de viris ⁊ mulieribz. et de iudeis ⁊ gentilibz. fidelibz tñ. **Et** italicis et de theutonicis. et anglicis et de frācis. et de hispanis ⁊ oriētalibz et occidēta libz: fidelibz tñ. vult aliq̄s saluari. **Quinto** p̄t̄ exponi de omī statu nō vitioso: puta. de sta tu reglari. clericali. laicali. v̄ginali. viduali. iugali. rectoz. d̄noz. vafallozū. militū. sti p̄diarioz: nō latrociniatū tñ. mercatoz nō feneratū. artificū nō fraudatū. aduocatoz. rū. medicoz. notarioz. fuozū. ⁊ als recte tñ viuētū vult aliq̄s saluari. ut p̄t̄z discurren do p̄ vitas sc̄tōz. **Exēplū** de. b **Machario.** qui cū petisset i oīone cui essz soci⁹ i p̄ia. dīctuz est ei p̄mo d̄ q̄daz mercatoze. secundario de q̄ daz simphaniaco. tercio de duabz sorozibus nuptis duobz germanis artificibz ⁊c. **Vide** i vitispaz. **In** lege ḡ dñi eterna. fuit volū tas iusti. ⁊ i lege ei⁹ eterna vel scripta. medi tabiē die ac nocte ad p̄firmāfaz volūtatem suā cū volūtate dei ⁊ faciēdū ea. qz q̄ fecerit volūtate p̄is mei q̄ i celis est. ipse intrabit i regnū celoꝝ. **M̄. vij. i.** q̄ fecerit ea q̄ declarat i lege sua scrip̄se se velle. p̄s. **Ma ḡ** opa dñi. i. opatio exponit glo. exquisita. i. diligētissi me ⁊ efficacissime hñs effectū i oēs volunta tes ei⁹. i. i his q̄ declarat se velle a nob. **Ita** ei vult a nob impleri sua mādata ⁊ ordinata ⁊ p̄sulta. qz ip̄e p̄ncipalis est ad opandū i no bis. tñ volūtate non coacte coopantibz. **Un** apls ad **Ro. vij.** velle abiacet mibi. p̄ficē aut nō inueio. **Et** p̄ **Ma. xxvj.** **Oīa** opa n̄a opa tus es i nob dñe. **Et** q̄cūz vultis opari i vob exq̄s̄te. i. diligētissime et p̄fectissime opaf. et nos ad illa mouet. **Subest** em̄ tibi posse cuz volueris. d̄r **Sap. xij. c.** **Et** **Exodi. xxxij.** ait dñs. **Miserebor** cui volucro. ⁊ clemēs ero his q̄ placuerint mibi. **Sic** cū voluit **Saulū** p̄ secutozē suū p̄uertī. subito cōuersus ē: dīcēte ip̄o. qd me vis facē: **Act. ix.** **Un** et ip̄e dīc ab **Gal. j.** **Cū** placuit ei q̄ me segregauit ex vte ro m̄is mee. p̄tinuo nō acq̄ui carni ⁊ san guini ⁊c. **Ad** hoc p̄positū **Greg. i li. vj.** mo raliū pulchra ponit. ad ostēdēdū quō volun tas hoīm. vñ q̄rit volūtatem dei seu ordina tōnez impedire: inde i effectu ei fuit: dīcēs. **Sepe** em̄ nōnulli humana sapia inflati. dū desiderijs suis diuina iudicia h̄rie cōspitiūt. astutis ei⁹ deluctari machinatōibz conāf. et qz ab votū suum vim supne dispensatiōis in torqueāt. callidibz cogitatōibz insiftūt. subtri

Quodam

Capitulum

Primum

361

lioza p̄silia exquirūt. Sed in te volūtate dei
 pagūt. vñ hāc immutare p̄cedunt. atz om̄i
 potētis cū p̄silio dū resistere nitūt obsequiū
 qz hoc sepe dispositōne diuina apte militat.
 qd̄ ei p̄ humanū studiū frivole resultat. Sa
 piētēs ḡ dñs i ip̄a eoz astutia p̄p̄hendit. qñ
 ei? consilijs humana facta etiā tūc p̄grue p̄
 uiūt cū resistūt. Qd̄ melius ostēdū? si pau
 ca ab medijs gestaz rerū exempla p̄feram?
 Joseph somniū viderat. qz manipulo suo. fra
 trum eius se manipuli p̄sternebat. Somniū
 viderat. qz luna 7 sol se cum reliqs stellis ado
 rabāt. Que qz pure fr̄ibz retulit. corū corda
 p̄tinus future damnatōnis inuidia pauozqz
 p̄culsit. Cūqz ab se hūc venire p̄spicerēt. ma
 licia semiēte direēt. Ecce somniator ille venit
 venite occidam? eū. 7 videamus qd̄ illi p̄dēt
 somnia sua. Cūqz ei? dñio subijci metuūt. sō
 niatorē i puteū deponunt. eūqz israhelitis
 trāseuntibz vēdunt. Qui in egipto duct? ser
 vututi subdit? luxurie accusatione damnaf.
 Castitatis merito adiutus. p̄p̄hecie iudicio
 erectus. om̄i egipto p̄lat? est. Per supnaz vō
 sapiētia. p̄uidus frumenta p̄gessit. et futuro
 piculo necessitatis obuiauīt. Cūqz i orbē fa
 mes irruit. de alimētōz p̄paratōne sollicitus
 Jacob filios i egiptū misit. qui frumētōz di
 spensatōni p̄positū Joseph nesciētes inuene
 rūt. Atqz ut mererēt alimēta p̄cipe. eoz di
 spensatorē cōpuli sunt p̄nis i terrā ceruici
 bus adorare. Pensē? igit? geste rei ordinē.
 p̄semus quō sapiētēs i ip̄a sua astucia visio
 diuina p̄p̄hēdat. Ideo ab eis Joseph vēdi
 tus fuerat ne adoraret. Sed id est adorat? qz
 venditus. Astute nanqz aliquid agē cōpuli
 sunt. ut dei p̄siliū mutaret. Sed diuino iu
 dicio qd̄ declinare conati sūt. renitēto serui
 erūt. Inde quippe coacti sunt dei voluntatez
 pagere. vnde hāc moliti sūt astute p̄mutare.
 Sic diuinum p̄siliū dum deuitat? implef.
 Sic humana sapiētia dū reluctat? cōp̄hē
 ditur. Timuerit frates ne Joseph sup eos ex
 cresceret. s3 hoc qd̄ diuinit? dispositum fuēat
 cauendo actū est ut eueniret. Humana ḡ sa
 piētia in se ip̄a cōp̄hēsa est. 7 q̄ volūtatez
 dei. vnde p̄ inuētione resistit. inde ei? impletō
 ni militauit. Sic Saul dum Dauid sub
 iectuz q̄tidiano succrescere virtutū succes
 su p̄spiceret. suā ei i coniugio filiā spon
 dit. atqz i ei? dōz cētū dari philistinōz p̄pu
 cia petijt. ut cū puocat? miles ultra se excre
 scere q̄reret: inimicōz gladijs tradit? vitam
 finiret. Sicut scriptū ē. Nō h3 rex necessita
 te spolia. nisi tñ cētum p̄putia philistinōz.
 ut fiat vltio de inimicis regis. Porro Saul
 cogitabat tradere Dauid i manibz philistio
 rū. s3 Dauid dispositōis intime fauore ro
 borat? cētū se dare p̄hibuit. 7 bucēta p̄p̄ucia
 reportauit. Cui? nimiz opis. Saul argumē

to supat? . supna p̄uidētia insipientie sue est
 consilio tēp̄bensus. qz vñ succrescentis mili
 tis vitā se extingue credidit. virtutis gloriā
 ei? inde cumulauit. Sed qz nōnūqz astute
 aliquid sapere etiā electi molūt. libz ad me
 diū aliū sapiētēz deducere. et que interni cō
 filij astutia mortaliū cōp̄hēdat demōstrare.
 Prutēter quippe Jonas sage voluit cū ad p̄
 dicanduz niniuitaz p̄niaz missus. qz electis
 gentibz iudeam deserit timuit. p̄dicatōis offi
 cium implere recusauit. Nauez petijt fugere
 Tarsis elegit: s3 p̄tin? tēp̄stas exort. Dors
 mittit. ut videlicet cognoscat cui? mare cul
 pa turba. Jonas i culpa tēp̄hēdit. inpro
 fūdo mergit. ceto sorbente deuorat. atz illuc
 ducente belua puenit. quo ille ire sponte cō
 temptit. Ecce fugitiuū dei tēp̄stas inuēit
 fors ligat. mare suscipit. belua iclubit. Et qz
 auctori suo obedire renitit. a loco quo miss?
 fuerat. suo re? carcere portatur q̄. ibi vide.
 Cōp̄hēdit ḡ sapiētēs dñs i astucia eoz.
 qñ et hoc in vsū sue voluntatis redigit. p̄ qd̄
 sibi volūtas humana p̄trahit. Et ponit ex
 emplū de iudeis. q̄ xpm occiderūt ne amitte
 rent regnū tp̄ale. 7 illō amiserūt. Et allegat
 istud ps. Magna opa dñi q̄. hec oia Greg.
Vult aut nouē a no. §. viij.
 bis deus fm Petz de tara. sup epl̄as Pauli.
 Octo vult i vita presentī. per que vult nonū
 in alia vita. Vult primo viatorū per p̄niam
 cōuersionē. Secūdo conuersoz a peccatis
 emūdatōnez. Tercio emūdatōz p̄ opatio
 nem sc̄ificatōz. Quarto sc̄ificatorū ad co
 gnitionū illustrationē. Quinto illuminatorū
 p̄ feruorē inflāmatōez. Sexto inflāmatōz p̄
 tribulatōnū p̄batōne. Septimo p̄batōz vni
 tatis p̄cordationē. Octauo finalez in p̄posito
 p̄seueratōz. Nono p̄ hmōi suata vult p̄seue
 rantia gloriā gloriā. De p̄mo hēs Ezech.
 xvij. Nūquid volūtatis mee est mors impij
 bicit dñs. et nō poti? ut cōuertat? 7 viuat. q.
 dicēt. volo qz cōuertat. Sed ut ait Aug. Ne
 minem putes ab errore ad veritatez inquoz
 cūqz magno vel paruo p̄cō ad correptōz si
 ne p̄nā posse trāfire. de pe. dis. j. Est autē cō
 uersio. cordis vndiqz auersio. tūc em̄ hō cō
 uertit vere. qñ ex toto dimittit p̄c̄m. Cor. j
 Volūtatez auertēs a malo om̄i. 7 vertens se
 totū ad deū. Cū. n. aia sit essentia simplicissi
 ma. 7 nec h3 p̄tes. n̄ p̄ ex vna auerti 7 altera
 puerti. s3 totū ad bonū vl malū puertit. Cō
 uertit se impijssim? Manasses ad deū 7 susce
 pt? ē. De sc̄o nota. qz vult deus p̄ puersio
 nē ut satisfaciāt p̄c̄is. 7 sic emūdet. i. liberef
 a p̄c̄is Math. viij. Volo: mundare. dixit xpc
 leproso. Et qz nimis p̄patit? deus. sēp supplet
 defectū nostz cōpaties nobis. ne habeamur
 nimis stare i purgatorio p̄ venialibz. vel pro
 alijs tebitis p̄c̄oz. Naz fm Greg. i. iij. mo

mobam. p̄bis. n̄ illi
 uāf. nō nisi co
 j. illumiāt om̄i
 qz ex bis q̄ illumiāt
 ab eo. Quam p̄
 nō p̄ singulis
 Sicut dī om̄i
 bet genere
 re boim vult
 mulieribz et
 Et italis et
 frācia. et de
 libo: fidelit
 exponi de om̄i
 tu reglari. clericali
 pugali. rectoz
 p̄dicatoroz. nō
 feneratiū. ar
 rū. meicoz. no
 viciū vult ali
 to p̄ vitas
 cū petiet i
 est ei p̄mo d
 baz simp
 nuptio duobz
 vtilitat. Cū
 tas vult. 7 i
 tabet de ac
 suā cū volū
 volūtate p̄is
 regnū celoz. 7
 i lege sua
 i. opatio expo
 me 7 effica
 trer. i. libz q̄
 vult a nob
 p̄silia. qz ip̄e
 bis. n̄ volū
 apls ad Ro. viij.
 nō inuico. Et
 tus es i nob
 cogit. i. hū
 nos ab illa
 voluens. dī
 dñs. Mōrē
 q̄ placuēre
 secutūf sui
 ip̄o. qd̄ me
 Gal. j. Cū
 ro nris me
 gum. et. Ad
 raliū pulch
 tas boim. n̄
 tōnez impo
 Depe em̄
 desiderio
 astutia et
 qz ad vult
 atque. calid

raliū. Deus delictū sū vltōne nō patit. qz vel hō p se punit. vel de' cū hoīe. In hui' figurā habemus. q' cū fuit edificatum tēplum Salomonis. non fuit ibi auditus sonit' mallei. qz p'us aptabāf lapides et poliebāf. ut non haberēt nisi supponi. Tēplum istō est collectio beatorū. vbi deus inhabitat p' manifesta tōne glorie. Quilibz beat' ē tāq' vnus lapis. ut q' qn p' mortē est supedificāb' nō habeat penas pati. deus h' suos electos q' tūdie p' tribulationes polit: ut sic plenius satisfaciāt.

Ault post emēdationē scīficationē. i. cōfirmationē. i. bonis virtutibz. j. ad Thes. iij. Hec est volūtas dei satisfactō v'ra. Qn' q's ad discit aliquā artē. si se non exercet i ea. cito obliuiscit eaz. Si at' p'tinuet. opus ei' habitatur et firmat i eo: ut nō facile obliuiscat sic i p'posito. Quis puerus recepit virtutes. nisi se p'tinuo exerceat i actibz eoz. modo in humilitate. modo i sobrietate. modo in castitate. resistēs tēptatōibz debilitat eas habet. s'z p' actus frequēs generat habit'. q' est de difficili mobilis a subiecto. Ault de' i sanctificationē illuācōez. j. ad Thimo. j. Ault omēs saluos fieri et ad agnitionē v'itatis puenire. Enī et moralis Seneca. Si vnū pedē haberē i fouea et aliū exē. discere velles. Nō tñ debemus q'rere scire omēs veritatē. q'a multe sūt veritates. q'z non oēs sūt capaces. Quedam etiāz sūt q' sciendo hō male vtēt. nec a demonijs q's debet q'rere veritatē. Propterea xpc increpabat demones. p'cepto ei' exeuntes ab hoīto ne dicerēt veritatē illā. scz Luc. iij. Q' tu es xpc fili' dei. q'a nō vult q' ab eis q'ram' veritatēz scire. cum etiā veritatē quā dicūt. dicūt ut decipiāt. Sed hoīes ita p'p' sūt auidi ad cognoscēdum vtilia. q' subito i p'dicationibz obdormiūt. Vn' i collatōibz patz narraf de q'daz p're. q' cū salutaria doceret. dormitare omēs ceperūt. Studiosē at' mutādo materiā. i. narratē fabulosa. oēs excitati sūt et ridere ceperūt. **A**ult de' illuācōez feruoris inflāmatōz. Luc. xij. Ignē veni mittē i terrā dixit xpc. et q'd volo nisi ut ardeat. s. p' feruorē. Accēdit at' feruor mētis p' meditatōz s'ctā. de passiōe xpi. de glā celesti. et de b'nificijs dei et h'mōi. iuxta illō ps. In meditatōe mea exardescet ignis. Quidē p' experientiaz. q' qn olla stat sup ignēz cū feruet. musce nō autēt appropinq're: s'z si desinat a suo feruore et tepescat. subito currūt oēs musce et cooperiūt eā et deturpāt. Sic qn mēs desiderijs feruet. demones nō autēt appropinq're. sed cū vident mētē tepēfactā. deturpāt suis molestijs intētionē. **A**ult de' inflācōez p' tribulatōz p' bationē. Ad Heb. x. Patiētia vob' neciā est: ut volūtātē faciētes. p'missionēz recipiatis. Nō bñ cogscit' amic' i p'spitate. nā dū q's habūbat oēs volūt et dicūt eē aīci ei'. s'z sē amici

illi qles musce melli. lupi cabauerū. formice gnozū. Sed q's cū tribulat. et hō nō deserit eū. s'z p'patit ei et adiuuat eū. p'ticipās labores illi'. ille est ver' amicus. Sic ergo deus ut p'gscat' amici. nō ab eo qz oīa sp' videt. sed ab alijs probat tribulatōnibz suis. Apoc. iij. Ego q's amo castigo. ut. s. manifestet bōitas eoz. **A**ult etiā de' i tribulatis et p'patis cōcordatōz et vnitatē. Mt. xij. Quoties volui p'gregare pullos tuos s'z alijs q'c. Alti tribulāt et tñ nō hnt vnitatēz et p'cordiā cū hoībz. sed dissensionē. S'z oīs virt' vnita ē fortōz. Enī Humbert' i expositione reglē Aug. dic. q' nīl tātū timet diabol' q' p'cordiā. Romanī at' qn fuerūt vnitī. habuerūt magnas victorias. sed factis diuisionibz paulatim defecerūt. et ad nihilū deuenerūt. **A**ult de' finalēz p' seueratiaz. Job. vlt. Sic eū volo manere tōz nec veniā. s. p' eo p' mortē. Sic. i. i bōa vita Nō em' dat' brauiū nisi p'tinuantī cursū vsqz ad terminū. **H**is seruatis i q'bz p'sistit voluntas dei. i. id q'd vult a nobis. Ault tantēz n'ri glorificatōz. Job. xij. Volo p' ut vbi ego sū. s. in regno celoz sit et minister me'. qz. s. mibi seruiuit i faciēdo volūtātēz dei. Etiam ego semel p'misi. q' fecerūt voluntatē p'is ipe intrabit in regnum celozum.

Titulus tredecim' de lege naturali.

De quidditate legis naturalis. et quomodo instigat ad bonū multiplex. Capitulu' p'mū.

Ex naturalis ē secūda lex. de qua dicit

apls ad Ro. ij. d' gētibz q' viuēbant s'm rōnez. Ostēdūt opus legis scēptū i cordibz suis. vbi

dic glo. Q'z et si nō hnt legē scēptā. s. i cartis. hnt tñ legē nat'alez. q' intelligit q'libz et sibi p'sci' ē. q'd sit bonū et q'd malū. De ipa at' lege nat'ali. dic. b' Tho. i p'ia scēde. q. xciiij. q' aliq' modo est habit'. aliq' mō nō. Pro c' declaratōne sciēduz. q' habit' sūt duplici'. Amo mō p'pe et essēcialiter. et sic lex nat'alis nō ē hīc'. Et rō ē: qz lex est aliq'd p'stitutū p' rōez. Sic etiā p'positio ē q'dbaz op' rōnis. nō est at' idē quod q's agit. et idē q' q's agit. Hābit' etiā s'm Aug. est q' q's agit cū op' est. Sic grāmatic' p' habitū grāmaticē agit o'zonem p'gruā. Nō g' p' esse q' aliq' lex sit hīc' p'pe et essēcialiter. Alio mō p' dici habit' illō q'd habitu tēnef. sic fides id q'd fide tēnef. et hoc mō q' p'cepta legis nat'alis q'nz p'siderāt i actu a rōne. q'nz q' sūt i ea hītualit' tñ. s'm hūc modū p' dici q' lex nat'alis sit hīc'. Sic etiā p'cipia indēstrabilia i speculatiuis nō sūt ipi habitus p'cipioz. sed sūt p'cipia q'z ē hīc'. Nec ē q'd ait p'ls i. ij. ethico. i. q' tria sūt i aīa. s. potētia. habit'. et passio. ibi em' ponit tñ ea q' sūt p'cipiū humanoz actū. S'z p'ter hec

366

Signatum est sup nos lumen vult' tui dñe. ps. iiii. **U**oquit ps. de lege naturali. ostendens quō pcedit a lege eterna. et habz nos regulare. Pro cui' declaratione dicit Tho. prima scde. q. xcj. arti. ij. **Q** lex cum sit quedam regula et mensura. p' esse i aliquo dupliciter. Uno mō sicut i mensurāte et regulāte. Et sic lex eterna est i deo. sicut lex humana ē i pncipe ciuitatis. Alio modo lex p' esse i aliquo ut i mensurato et regulato. qz inq̄tum p'icipat aliquid de regula et mensura intantū regulat et mensuratur. Et sic cū oīa que diuine puidētie subdūtur a lege eterna regulē et mēsurent. patet q' oīa p'icipant aliquāter legem eternā. inq̄tū. s. ex imp'issione ei' hnt inclinātes i p'rios actus et fines. Inter cetera aut rāonalis creatura. excellentiori q' dāmodo diuine puidētie subiācet. inq̄tum ipā fit puidētie p'iceps. valens sibi et alijs p'uidere. An et ab ipā participat rāto eterna p' quāz habet naturalem inclinātionē ad debitum actū et fines. Et talis p'icipatio legis eterne i rāionali creatura d' lex naturalis. Unde cū ps. dixisset. Sacrificate sacrificiū iusticie et sperate i dño. q'si quibusdā querētibz que sint iusticie opa: subiūgit. Multi dicūt quis ostendit nobis bona. Cui querōnī rñdens dicit. Signatus est super nos lumen vult' tui dñe. q. d. lumen rationis naturalis quo discernimus qd sit bonū et quid malū quod p'inet ad legem naturalem. nihil aliud est q' imp'issio diuini luminis i nobis. et sic p' q' lex naturalis est p'icipatio legis eterne i creatura rānali. hec Tho. Et i dictis verbis tria notantur.

Opatio boni p'icipit. ibi. sacrific. sacri. iusti. Expectatō auxiliij et p'mij addijciē. ibi. sperate in domino.

Igrātia agendi excludit. ibi. Multi dicūt qd.

Quotum ad primū dicit .§. j.

Hiero'. Quod p'cipitur impat. qd impatur necesse est fieri. si nō fiat penāz hē. xiiij. q. j. Et penā eternā et tpalez incurrit. Impatiue at d'. Sacrificate sacri. iusticie. In veteri lege mādauit de' p'plo suo sibi offerri d'fa sacrificia aīaliū. nō q' delectaret i occisione et oblatōne illoz aīaliū i se: s' qz oēs alie nationes offerebāt dijs suis sacrificiū aīaliū ne p'pls ille q' erat p'mpt' et inclinā' ad imitādū mores malos vicinaz nationū s'ilia faceret. immolādo falsis dijs: voluit poti' illa sibi offerri. Erāt g'ta ex deuotōne offerētū. et ex eo q' figurabāt. Oīa em i figura p'tingebāt illis ait apls. j. ad Coz. v. Figurabāt at duo q' p' tinēt ad iusticiā ut p'ces ei' intēgles. s. declinare a malo et facē bonū. Naz i occisione diuersoz aīaliū. signat mortificatio passionū bestialū et vitōz. sm illō apli Pet. i cano. j.

Xpc semel mortu' est p' p'ccis n'is. ut p'ccis mortuū iusticie viuam'. In oblatōe at illoz aīaliū q' fiebat deo. et aliqñ totū aliqñ p' p' pburebat igni ad dei honorē. Sigē exhibitiō bonoz operū igne caritatis incēsozū ad dei laudē qd aliq' offerēt ex toto ut religiosi. et hoc d' olocaustū. aliq' ex pte ut boni laici. et hoc d' sacrificiū. Sacrificia aīaliū motu nō vult de'. qz cū implete sūt figure ille. hoc esset iudaizare et cōtra iusticiā. An ipē dicit Isa. j. Olocausta arietū et adipem pinguiū et sanguines vituloz et hircoz et agnoz nolui ne offeratis ultra sacrificiū frustra. S' sacrificiū iusticie sp' voluit et vult qle est illud ps. Sacrificiū deo sps p'tribulat'. Et illō ab Ro. xij. Exhibeatis corpa v'ra hostiaz viuētem scēaz deo placētē. Et ista opa iusticie dicitat lex naturalis exercere. Sacrificate ergo sacrificiū iusticie.

Quotum ad secundum .§. ij.

cum sm aplm. ij. ad Coz. iij. Nō sim' sufficētes cogitare aliqd a nobis q' ex nobis: multomin' possumus bona opari vel mala vitare p'ia virtute. sed debem' expectare et p'curare auxiliū a dño. An dixit illa sancta T'ribith. Bndict' es dñe q' nō derelinqs p'sumētes. i. spantes de te. et de sua virtute glorian'tes hūliās. Sperāt aliq' nō i dño. s' i iniq'tatibz suis. s. astutijs et inuētōibz. Nolite sperare i iniq'tate. Alij sperāt i hoībz. dñis. v' parentibz. vel exercitibz. S' maledict' vir q' cōfidit i hoīe et ponit carnem brachiū suū. et a dño recedit cor ei' Iiere. xvij. Alij at in dño sperāt. Et ut d' Isa. xl. Qui spant i dño mutabūt fortitudines. sumēt pennas ut aquile qd. Sperate g' nō i mōdo vel sensu p'po. sed in dño adiuari. Et a deo ē expectāda p'mij retributio. vñ si bona opa facis sm iusticiā. et mala pateris et iniurias ab his quibus bona fecisti: non debes p'perea bonū dimittē. qz h' nō debes expectare p'miūz tui opis a deo vel ab hoībz. sed i celo i futūz. hoc em est sperare i dño. Sic cū Tobie facienti opa iusticie diligēter. cū ipē m'la aduersa pateret. insultātes aliq' sibi noti: dicebāt. Nūc vana facta ē sps tua. Quibz ille rñdit. Tacete qm filij sc'ctoz sum'. et vitā illā expectam' quā batur' est de' his q' nō recedūt ab eo. s. p'pter aduersa. Sperate g' i dño p'miari. p'miū p'sideratū est qd mouet agētē ad opandū. et tātomagis quāto mai'. Et ideo ut feruētius opef. debet sepe de p'mio cogitare. An apls ad Ro. xij. Spe gaudētes. i. tribulatione patietes. Fiat misericōdia tua dñe sup nos quē ab. spa. i te.

Quotum ad terciū exclu .§. iij.

dit igrātia agēdoz dū subdit. Multi dicunt q's ostē. no. bona. q. d. volētes se excusare de ignorātia quis temōstrat nobis ista sacrifi-

367

cia. i. opa iusticie. que debemus facere. **Qui**
 bus rñdet. q̄ rō seu lex naturalis hoc docet.
 et hoc est lumen vult⁹ dei. i. procedēs a vultu
 suo. i. a sapientia sua ⁊ lege eterna. qđ est si-
 gnatū. i. imp̄ssum ī nobis. Nā ut ait Boeci⁹
 de phica sol. Inseta est mentibo hoīm veri
 summiq; boni cupiditas. Ergo oportet q̄ sit
 summū bonū. q; deus ⁊ natura nihil frustra
 opant. inquit phs. Estz at frustra tle deside-
 riū ī nobis. si ī veritate nō eēt ipm sumū bo-
 num. ḡ sperate ī dño. Itē et lumen ratiōis
 naturalis docet ⁊ nobis ostēdit. que bona fa-
 cere debeamus ⁊ q̄ mala vitare. et si ī aliq̄bo
 obscuratū est ut nō cognoscāt vel faciāt sibi
 p̄scientiā de grauib⁹ peccatis. nō excusāt. qā
 sunt ī causa sue obcecationis. Signatum est
 ergo sup nos lumē vult⁹ tui dñe. i. lex natu-
 ralis. que ostendit nobis bona agēda. Nā ut
 dicit Tho. prima scde. q. xciiij. artic. ij. Quia
 bonum habet rōnez finis. malū at habz rō-
 nem p̄trarij. inde est q̄ oīa illa ad q̄ habz hō
 naturalē inclinātionēz ratio naturaliter ap-
 prehendit ut bona: ⁊ p̄sequēs ut ope prole-
 quēda. ⁊ p̄traria eoz ut mala: et vitāda. fm
 ergo ordinē inclinationū naturalū est ordo
 p̄ceptozū legis nature. **I**nest em̄ p̄mo in-
 clinatio hōi ad bonū fm naturā. ī qua p̄ni-
 cat cum oībo substātis. put. s. quelibet suba
 appetit p̄seruatōz sui esse fm sui naturā. Et
 fm hanc inclinātionē p̄tinet ad legēz natu-
 ralem. ea quib⁹ vita homīs p̄seruat⁹ et p̄rium
 impedif. Et p̄oīē eē de iure naturali. vim vī
 repellere. dif. j. ius naturale. Quia tñ instin-
 ctus naturalis debet ī hoīe regulari ratiōe.
 ideo hoc fieri debet cū moderamine inculpa-
 te tutele. Non em̄ licz quēcunq; vitare mor-
 tem ⁊ infirmitates: sed debito modo. Neq; li-
 cēt malefactori resistere iudici p̄temnāti eū
 iuste ad mortē. Nec licet ob euadēdum mor-
 tem corpis. incurrere mortē aīe. p̄petrando
 aliq̄b⁹ criminale. Sed iniuste inuadēti licz de-
 fendere. nō liuote vindicte repercutere. s; ad
 p̄suatōnez vite se iuuare cum moderamine.
Secdo inest homini inclinatio ad aliqua
 magis specialia. fm naturam ī qua p̄necat
 cū bestijs aīalib⁹. Et sic dicūf esse de lege na-
 turali ea q̄ natura oīa aīalia docuit. ut com-
 mixtio maris et femine. educatio liberoz. ⁊
 huiusmodi. dif. j. ius naturale. Et quia homo
 debet sensualitatez regere freno ratiōis. al-
 si impetu eius feratur. similis erit aīalibus
 brutis. que passiones refrenare non possūt.
 quia ratione carent. **I**deo talez instinctum
 sensualez. s. ad cōmixtionē debet ratione di-
 rigere. ut videlicet nō ad quācunq; feminā.
 sed ad legittime sibi p̄iunctā accedat. et mu-
 lier ad legittime cōiunctū. al̄s p̄tra legem
 naturalez erit fornicādo vel adulterādo. et si
 nō p̄ naturā generis ī qua cū bestijs coīcat:

tñ p̄tra naturā speciei humane. **S**ed ⁊ etiam
 naturā generis. ⁊ ideo p̄ excellentiā sodomia
 b̄ p̄tra naturā. quia taz p̄ nat̄az generis q̄
 p̄ naturā sp̄ei. Nullū em̄ aīal brutū inuenif
 accedere masculū ad masculū vel femīa ad
 femīnā. per cōmixtionē sicut homines. de q;
 bus ait apostol⁹ ad Ro. j. Masculi in mascu-
 los et femine ī femias turpitudinē opantes.
 de quib⁹ dicit q̄ digni sunt morte. ⁊ qui faci-
 unt. et qui assentiūt faciētib⁹. morte. s. t̄pali
 et eterna. **C**onsentiūt autē parentes ⁊ recto-
 res q̄ nō puniūt talia. dif. lxxxij. error. **S**i-
 militer non nutrire filios put potest. cor: po-
 raliter ⁊ spiritualiter morib⁹ informando est
 p̄ legē naturalez. cū aīalia bruta nutriāt fi-
 lios suos. **U**nde apls. j. ad Thimo. v. Siquis
 suoz et maxime domesticoz curā nō habet.
 fidez negauit. i. fidelitatem naturalē. et est ī-
 fideli deterioz. **S**ed quāti cōtra naturalez le-
 gem agunt aborsum p̄curātes. vel filios oc-
 cidētes ad occultādū scelera. **T**ercio inest
 hōi inclinatio ad bonū fm naturā ratiōis.
 que est sibi p̄pria. et sic homo habz naturalez
 inclinātionēz. q̄ veritatem cognoscat. **U**nde
 phs ī. j. posterior. **O**mnes hoīes natura sci-
 re desiderāt. et p̄cipue de deo. et ad hoc q̄ ī so-
 cietate viuat. unde d̄r homo aīal pollicum
 seu sociale. fm phm. **E**t fm hoc ad legēz na-
 turalez p̄tinet ea. que ad huiusmodi incli-
 natōem spectāt. ut q̄ homo ignorātiā vitet.
 et q̄ alios non offendat cum quib⁹ habz cō-
 uersari. q̄ deposita ⁊ cōmēdata reddātur cū
 repetūf. dif. j. ius naturale. **E**t ad hanc etiā
 legē naturalez p̄tinet. q̄ inferiores subijtiāf
 suis superiorib⁹ et obediāt. fm illud. **O**mnis
 aīa potestatis sublimiorib⁹ subdita sit. qz
 non est potestas nisi a deo. ⁊ que a deo sunt.
 ordinata sunt. ⁊ quasi naturalia. ad Ro. xij
Et fm hanc inclinātionē naturalez. s. fm ra-
 tionem. om̄e peccatū est p̄ naturam. **E**t ista
 sunt vere mala. qz ledunt animaz ⁊ corpus:
 et ideo naturalis ratiōis lumen docet euitare.
 que vō mala dicuntur. quia nociua corpori:
 docet tolerare. **U**nde Amb. ī exameron. **M**a-
 la illa nō sunt. que nec crimie mentez impli-
 cāt. nec cōscientiā ligant. **U**nde paupertatem.
 ignobilitatē. egritudinez. mortē. nemo sapi-
 ens mala dixerit. nec ī malozum sorte nu-
 merauit. xv. q. j. **I**lla cauenda. **S**ed ⁊ quāta
 et quot mala et damna sequantur ex p̄cō.
 habes sup. titulo. ix. de peccato mortali. c. ij.
 et. iij. **E**t ideo lex naturalis ostendit q̄ debe-
 at euitari. **I**tem nota diligenter fm Tho.
 prima secunde. q. xciiij. q̄ istud lumen legis
 naturalis. non ostendit homini que sint bo-
 na quousq; pueniāf ad vsum ratiōis. **Q**ñ
 autēz quis pueniat ad vsum ratiōis. i. ī q̄
 etate non potest dari regula certa. quia ī
 aliquibus acceleratur. ⁊ ī aliquibus retar-

Quod ad...
 Xpc semel mortu...
 aīalū q̄ dicitur...
 p̄burat⁹ q̄...
 tio bonoz...
 tri laut⁹...
 hoc d̄r ob...
 et hoc d̄r...
 nō vult...
 esset iubar...
 Na. i. **O**mnis...
 sanguis...
 ne offerat...
 crucifis...
 p̄. **S**acrificiū...
 Ro. xij. **E**t...
 em̄ lectas...
 ctat lex...
 go sacrificiū...
Quod ad...
 cum fm...
 us cogitare...
 em̄ p̄...
 re q̄a...
 tare...
 d̄r...
 ms. i. **S**perat...
 ms. bullas...
 tacto...
 re ī...
 rentib⁹...
 fidit ī...
 dño...
 sperat...
 tabit...
 q̄. **S**perat...
 dño...
 tributo...
 mala...
 fecisti...
 nō...
 ab...
 dño...
 ḡter...
 te...
 sp̄s...
 coz...
 est...
 fa...
 est...
 q̄...
 lex...
 hoc...
 mīcētia...
Quod ad...
 d̄r...
 q̄s...
 ignorātia...

368

datur usus rationis fm varietate complexi-
onis. **C**omuniter tñ credit. q incipiat vsuz
rōnis hñe circa. xj. annum ex dictis Tho. in
quarto. et Pet. de ancha. Et extuc cum inci-
pit hñe vsuz rōnis. potest peccare mortali-
ter et venialiter. et nō ante. Et sic intelligit
decretalis. ex t. de delict. pue. c. j. Tñ g lumē
vult' dei. i. lex naturalis. ostēdit ei q sint bo-
na agenda. Et primū qd tñc hōi cogitandū
occurrit. est fm Tho. prima scde. q. lxxix.
deliberare de seipso. Et siquidē seipm ordi-
nerit ad debitū finem p grāz psequē remi-
sionem originalis peccati. si videlicet nōdum
est baptizatus et pponat baptizari. Si vō nō
se ordinat ad debitū finē. fm q i illa etate
est capax discretionis peccabit mortaliter.
nō faciens q in se est. Et sic est impossibile i
aliquo repire veniale cū originali peccō sine
mortalis. Et subdit paulopost. Quis ab alijs
peccatis mortalibz possit puer incipiēs hñe
vsuz rationis p aliquod tps abstinere. sed a
peccato omissionis pōctē nō liberat. nisi q
cito pōt se conuertat ad dñm. Primū em̄ qd
occurrit discretōz habenti est. q de seipso co-
gitet ad quē alia ordinet sicut ad finem. Fi-
nis em̄ est prior i intentione. Et ideo hoc est
tps pro quo obligatur ex dei pcepto affirma-
tiu. quo dicit Zacharie. j. **C**ōuertimini ad
me et ego cōuertar ad vos. Lumen g vult'
dei. i. lex naturalis q nobis impōsa est. osten-
dit q bonum est appetēdum et psequendū.

Et nota q cōsiderā. S. iij.

bonū i pñi et absolute ut bonū. describitur
et cognoscitur tribz modis. Describitur em̄
bonū a pñi q est appetit' motiuū. **A** Dionisio.
q est suipius diffusiuū. **A** Tho. q est vir-
tutis vel potētie pfectiuū. **P**rimū. s. q bo-
nū sit appetit' motiuū habet ex primo ethi-
coz i principio vbi dicit pñus. Bene enūci-
auerūt dicētes. bonū est quod oia appetūt.
Sed cōtra hoc triplici rōne arguitur. **E**t
primo sic. Multi desiderāt et operātur malū.
ut homicidē. fornicarij. et huiusmodi. g non
omia appetunt bonū. Rñdē q omnes tales
appetunt malum. nō sub ratione mali. s3 sō
rōne boni. inq̄tum extimāt illud esse eis bo-
nū utile vel delectabile. Et sic optant bonū.
etsi non existens. tñ eis apparens: et in suis
operationibz mouē ab aliquo qd hñe appa-
rentiam vel similitudinez boni. Ad qd etiā fa-
cit quos ait Aug. s. peccare nemo appetit p-
pter hocipm. sed ppter illd qd psequit' ex eo.
xv. q. j. merito. **S**ecōdo arguit' sic. Multi sūt
scientes. et tamen p̄traria agentes his q sci-
unt. Aut g eoz sciētia est recta aut opatio.
Sed pstat q sciētia eoz est recta. g opan-
tur i illd bonū p sciētiāz qd sciūt. Et sic nec
appetūt bonū nec opanē grā boni. Rñdē q
quīs tales sciāt sciētia recta i vli i habitu

illud esse malū qd agunt. nō tñ sciūt i picu-
lari et in actu cum malū agūt. Cui' ratio est
qz p passionēz aliquā obfuscat ratio eoz. ut
apprehendant illud malū ut bonū ad opan-
dum. **T**ercio arguit' sic. Desideriū non est
nisi aiatoz et hoz nō oim sed sensibiliū. S3
nō oia que sunt aiata sunt sensibilia. g non
omia appetūt bonum. Rñdē q quīs nō oia
habeāt aiāz. vel sensum ul' cognitionē p pñ-
cipiū cōiunctū eis. habēt tñ cognitionēz per
principiū sepatum qd est prim' motor qui di-
rigit oia i primū bonū. et desiderium eoz est
in oibz his que mouētur ab ipso. Sic deside-
rium et intentio sagittātis est i sagitta dire-
cta. **N**az ex ordinatione diuina res quelibz.
etiā cognitione carens. tendit i bonū. sicut
sagitta tēdit i signum ex directōne sagittan-
tis. **I**psū aut tendere et inclinari i bonū est
appetere bonū. et sic oia entia appetūt bonū.
hec Tho. in scrip. sup primo ethic. et Alber.
sup Dionisiū. Est aut illud bonū qd pñi-
ter oia appetūt perpetuatio in esse. **N**az ap-
petit' nō solū est boni nō habiti. sed etiā bo-
ni habiti. ut meli' habeat. Et talis est appe-
titus oim ipius esse cū modo. s. cū ppetuati-
one ipi' esse. **Q**uidēz pbat' p eius p̄trariū
qz sicut nulla res appetit corruptōez suis
eoz corruptio sit nō ens. et p pñs maluz qd
nō cadit i appetitū. Ita cū p̄tratio in eē sit
bonū. ab omni appetitū appetit'. **S**iḡtū ē su-
per nos lumen vult' di. lex naturalis: ostēdes
nob bonū istd appetēdū. s. p̄tratiōz sui. et cū
ps principal' sit aiā. q p̄triat in esse spūali p
grāz als p p̄ctm corrupit' ab eē spirituali. et
mereē corrupti in esse naturalis. vñ q p̄ctm nihil
dī. **D**eō lumen istd docet p̄ctā vitare et grāz
q̄rere et p̄trare. **S**ecōdū bonū describit' esse
sui diffusiuū. fm Dionisio. vel p̄tratiuū. **R**atō
hui' est. Quia i omni bono ē essētia et ecōuer-
so. qz ut dī Gen. j. **E**libit de' cuncta q fecerat
et erāt valde bōa. **A**b essētia aē fluit potētia.
et a potētia act' vel actio. **A**ctio aē bōi ē cōi-
care seipm. ad hoc eī ordinatū est tāq̄ ab fi-
nē. s. ad cōicandū seipm. **E**ibi nota dīaz. inē
bonū creatū et bonū increatū. **N**ā bonū crea-
tū alr diffūdit et cōicat seipm. et aliter bonū
increatū qle est deus. **B**onū eī creatū cōi-
cat et diffūdit seipm tribz modis. **P**rimo p
sui diuisionē. sicut vnū totū diuidit in mul-
tas ptes. ut cū lignū vel lapis scindit' i ptes.
Sed talis mltitudo tollit plenitudinē et ad-
unatōez q erat i toto. S3 bonū increatū qle
est de' ad oia entia se diffūdit sū sui diuisionē.
Producēdo enim dīsa nō diuidit. qz ipse
deus i sua essētia supsubstantialiter est ab
omnibz entibus segregatus. **S**ecundo bonū
creatū se diffūdit per sui cōicatiōez nūeralē.
Sicut ex vno genere pueniunt multe speci-
es. ex vna specie multa indiuidua. S3 illud

369

vnū sic multiplicatū nō est vnū singulare sed cōmune. Sed diuina bonitas se diffūdit sine sui multiplicatōne. qz pducendo diuersa et successiue infinita. nō minorat: cui rō est qā cū sua bonitas sit infinita: ex cōicatione bonoz infinitoz minorari nō p̄. Ante nō ē dicendū. qz si aliqua sua bona coicet. qz non amplius possit cōmūicare. Tertio bonum se influit et diffundit ad alia p effusione. Sicut ex vno fonte pcedunt multi riuuli. Sed hoc est cū quabaz egressiōe: inq̄tum. s. aqua a fonte egrediens i riuulos multos diffunditur. Sed diuina bonitas sine sui effusiōe cōicat. eo qz diuina bonitas fm suā essentia manēs vna indistincta in se collecta. multiplicat in sua similitudine. s. in effectibz picipatibz diuinā bonitatez. Cui rō est. qz cuz sua bonitas sit idēz qd essentia. sicut essentia dei est vna. ita qz multiplicari non p̄. sic bonitas dei successiue infinita pducēs. i se manens vna. multiplicari nō potest. Et manifestat hoc p exemplū de sole. Sic sol n̄ sensibilis illuminat oīa que ei lumen picipare possunt. quātū est ex seipso lucez nō amittendo. lucem i seipsa nō diuidendo neqz multiplicando. nō minorādo. nō p̄ligēdo vnū alteri. ita diuina bonitas facit p suū intellectum ac voluntatez. hec Tho sup Dionisiū. Ante Eccl. xliij. d̄. Sol illuminās p oīa respicit et gloria domini plenū est opus eius. Cum igit lumen vultus dei. i. lex naturalis: ostendat hōi bonum esse sui diffusiū et ideo cōicat bona que habz temporalia vel naturalia vel gratuita quātū p̄ alijs. dictate luminis naturalis ratione. qā bonū quātū cōmunius tanto diuini. Et. i. Pet. dicit. An quisqz put accepit gratiaz in alteruz illam administrantes. ut boni dispensatores multi formis gratie dei. Et quia deus est bonū infinitū maxime diffusiū. et si sui diminutione. ideo sup omīa diligendus et imitandus. Qui (vt dicit Math. v) solem suū oriri facit sup bonos et malos. et pluit sup iustos et iniustos. temporaliter et spiritualiter. lumē. s. intelligētie. et pluuiā gr̄e influendo. Tertio describitur bonum. qz est virtutis vel potentie pfectiū. Nam tunc dicit aliquid esse bonū. quātū habet suā pfectōez. Et fm hoc bonū dicitur tribo modis. Primo em̄ d̄ bonū ipa pfectō rei. Sicut verbi grā. Acumen visus dicitur oculi bonū. et virtus dicitur bonum hoīs. Secdo dicitur bonū res que habet suā pfectōez. sicut homo virtuosus d̄ bonus. et ocul' acutē videns d̄ bonus. Tertio dicitur bonū ipsū subiectū. fm qz est in potentia ad pfectionem. sicut aīa dicitur bona. qz est in potentia ad virtutez. et suba oculi ad acumē visus. Hec Tho. i. questionibz de malo. Cū igit aīa pficiat per virtutez. q̄ quātū

perfectius habet. tātomagis bona est. et naturaliter quilibet appetat non solū bonū. sed et mai' bonū. Tercio naturaliter quilibet debz appetere virtutez. et querere pfecte. Nam virtus fm plm est. que bonū facit habētem. Et Aug. Virtus est bona qualitas mentis. qua recte viuatur. qua nemo male vitur. Sicut est sup nos lumen vult' tui q̄. i. imp̄ssa naturaliter quedā cognitio vult' dei. i. diuine essentie. Cum em̄ obiectū appetit' seu voluntatis sit bonū ab intellectu apprehensuz. sicut naturaliter est appetit' summi boni. ita est cognitio aliqua summi boni. Tū et de plis dicit apostol' ad Ro. j. quod notū est dei manifestum est in illis. i. quod naturaliter pōt sciri de deo. illi cognouerūt.

Ipsū autē bonū in .S. v.
 creatū quale est deus. describitur et cognoscitur tribo modis. fm Dion. in li. de diu. noi. quarto. c. Primo sic. Bonū increatum est in quo omīa p̄xistūt. ex quo habet rationem omnia p̄tinentis. Secdo sic. Bonum increatum est ex quo oīa subsistūt. ex quo habet ratione oīa efficiētis et p̄seruātis. Tertio sic. Bonū increatū est quod oīa appetunt et cōcupiscūt. ex quo habet rationē cause finalis. vel vltimi finis. Q̄tū ad primū dico qz bonum increatū est illud in quo oīa p̄xistūt ex quo habet rationē oīa cōtinētis. Abi sciendū. qz oīs creatura pducta a deo. nobilius h̄ esse i deo q̄ i seipsa. An bene d̄ Job. j. Qd factū est i ipso vita erat. Hoc at̄ ond̄ p̄ rationē. p similitudinē. et p sufficientē diuisionē. Et rōne quidez. quia nobili' aliquid in aliq̄ sicut i radice causante et sustentate. q̄ i ramo sustentato. Sed oīs res creata h̄ esse i deo vt in radice substētate et causate. in se at̄ habet esse vt in ramo substētato et causato. qz nobilius res quelibet habz esse i deo q̄ in se ipsa. Probat etiaz sic. Licet res nobilius habeat esse i seipsa. q̄ in causa instrumētali vel i cā pducēte p̄ez rei. Sicut hō nobili' habz esse i seipso q̄ in p̄e generāte vel in sole: tñ res nobili' h̄ esse i causa principali a q̄ totū esse rei dependet sicut a deo. hec Derueus. Probat et hoc p similitudinez. nā effect' nobiliori modo inuenit' i causa equiuoca q̄ i causa vniuoca. Sicut calor excellētiori mō inuenit' i sole q̄ in igne. Sic omīa bona que repiunt' i creaturis. excellētiori modo inueniunt' i deo q̄ i seipsis. Tho. prima p̄e. q. vj. arti. ij. Probat etiaz sufficēti diuisione. Nobilius em̄ est esse spirituale eternale et diuinum q̄ esse materiale temporale et humanum. Sed esse cuiuslibet rei create in deo. est esse spirituale eternum et diuinum. quia creatura i deo est deus. ergo nobilius et perfectius esse habet creatura in deo q̄ in seipsa.

illud esse malū qz p̄
 lari et in acta comū
 qz p̄ p̄fectū dicitur
 appetentem illud
 dum. Tertio appetit'
 nisi aliam: et hoc
 nō oīa que sunt dicitur
 omīa appetit' bonū
 habēt alia. nō enim
 cipit' cōmūicare
 principū legem
 riget oīa i p̄m
 in oīo h̄e que mō
 rium et intentio
 cta. Nam et ordina
 etiā cognoscere
 sagitta dicit' i
 tis. Ip̄m at̄ em̄
 appetere bonū. i. se
 bec Tho. in sup. sup
 sup Dionisiū. Et
 ter oīa appetit' p̄
 petit' nō solū est
 ni habet. vt mel'
 titus oīm ip̄m
 one ip̄m esse. Et
 qz sicut nulla res
 eoz corruptio sit
 nō cabet i appetit'.
 bonū. at̄ omī
 per nos lumen
 nob' bonū
 ps principal' sit
 grāz. alē p̄ p̄m
 meret' corrup
 d̄. Ido lumen
 q̄re et p̄uare.
 sui diffusiū. fm
 bonū est. Quia
 lo. qz vt d̄
 et erit vult' bō.
 et a p̄fectia ac'
 care legim'. ab
 nē. s. ad cōicant
 bonū creatū et
 tū alr diffūdit
 increatū q̄e est
 cat et diffūdit
 sui diuisionē. sicut
 tas p̄ez. vt cū
 Sed talis mlti
 unatōez q̄rat i
 est de' ad oīa
 ne. Probat et
 deus i sua
 omīa enobis
 creatū se diffūdit
 Sicut et vno
 ea. et vna

Ex quo igitur bona appetuntur ab homine vel dulcia gustui. vel ut fragrantia odoratui. vel ut consonantia auditui. vel ut suavia et leuia tactui. vel ut utilia operi. ut argentum aurum et alie diuitie. vel ut magna extimationi. ut honores et potestates. vel ut scientia et sapientia intellectui. vel ut virtutes morales vite politice. Et hec omnia bona excellentiori modo sunt in deo. et sine defectu. sicut grossus argenteus est in floreno aureo. non quidam in materia sed in valore et pretiositate. multo etiam maiori. unde quilibet prelegit florenum grosso ut longe melius. Sic cum lumine naturalis rationis impulsu nobis ostendat nobis bona. quod instinctu eius debemus ipsum amare. et procurare habere. Unde psalmista. Quid mihi est in celo. aut quid a te. s. deo volui super terram: quasi diceret. nihil ex bonis creatis. Sed defecit caro mea. i. appetit sensitivus. et cor meum. i. appetit rationalis ab omni affectu temporalium. et pars mea deus in eternum. Mihi adherere deo bonum est absolute. Est enim deus secundum Anselmum. quo melius nil excogitari potest. Secundo bonum increatum quale est deus sic describitur. Deus est bonum increatum. ex quo omnia subsistunt. et ex hoc habet rationem cause non solum omnia efficiens sed etiam omnia preseruat. Quod ostendit tripliciter. scilicet autoritate. similitudine. et ratione. Autoritate quidem. nam ut dicit Gregorius. Omnia nec admonitum subsisterent. sed in nihilum tenderent. nisi operatione diuine virtutis in esse sustentarentur. Et Augustinus. super Genesim. ad litteras. Virtus dei ab his que creata sunt regendis. scilicet aliquando cessaret. simul et eorum cessaret spiritus. omnisque natura consideret. Et sic omnia dicuntur vanitas Ecclesiastes. i. quia omnia et angeli et homines et elementa. sicut habent esse ex nihilo. ita ex se habent tendere in nihilum. nisi dei influentia sustentarentur. Probatur secundo hoc similitudine. Dicit enim aer parte lumine statim fit lucidus. Sic homo deo presente illuminatur. et sicut aer nec ad momentum remanet illuminatus. sed continue obtenebratur cessante actione solis. ita creatura nec ad momentum in esse remaneret: cessante actione dei. ut dicit Augustinus. Ratio autem quare aqua calefacta retinet calorem ignis cessante actione ignis non autem aer etiam ad momentum remanet illuminatus. cessante actione solis. est ista. quia aqua est susceptiva caloris ignis secundum eandem rationem vel formam qua est in igne. Et ideo cessante actione ignis remanet calor in aqua. plus et minus secundum participationem caloris. Sed aer nullo modo recipit lucem secundum eandem rationem qua est in sole. ut recipiat formam solis que est principium luminis. Unde quia non habet lux solis radices in aere. statim cessat cessante actione solis. Sicut a simili. quia esse non recipitur in creatura secundum eandem rationem qua est in deo. ideo statim cessaret. cessante in-

fluencia virtutis diuine. Tho. prima parte. q. ciiij. articulo. ij. Tercio probatur ratione sic. Effectus qui dependet a causa tamen quo ad suum fieri. et non quo ad suum esse. bene permanere subtrahitur causa. Sed non si dependet quo ad suum esse. Sicut verbi gratia. Esse domus dependet quo ad suum fieri ab edificatore. non autem quo ad suum esse. Et ideo cessante actione edificatoris. non propterea deficit esse domus. eo quod duracies ligni et lapidum et huiusmodi est nata per se retinere formam impressam ab edificatore in domo facta. et est forme artifex est causa in fieri. cessante influentia artificis. non cessat forma domus. Sed deus non est solum causa in fieri creature. sed et in facto esse: et ideo cessante influentia dei. nec ad momentum creatura potest conservari in esse. Nec deus potest communicare creature ut conservetur in esse sua operatione cessante. Tho. prima parte. q. ciiij. articulo. j. Et Hieronymus. Cum igitur homo appetat bonum sue conservationis in esse. propter quod dicit Boetius. quod omne animal vitam tuam laborat. profecto ut ait Augustinus. Magna miseria hominis est. non esse cum illo. scilicet per gratiam. sine quo esse non potest. Sicut autem in esse naturali homo conservari non potest. sine influxu naturali diuine virtutis: ita in esse gratie conservari non potest. sine influxu ipsius dei. Unde apostolus. Gratia dei sum id quod sum. Quo esse spirituale amisso per negationem. ait Petrus. Homo non sum. Unde Augustinus. de penitentia. dicit. Resuscitatus in corpore vivit absente suscitatore. non autem resuscitatus in anima. Sicut enim corpus non vivit absente anima. ita anima. scilicet non nisi deo presente. scilicet per influxum gratie. Tercio bonum increatum quale est deus describitur. Quod est bonum quod omnia appetunt seu concupiscunt. Omnia enim suo modo desiderant deum. Et hoc probatur quatuor rationibus secundum Dionysium de divinis nominibus. c. iij. Et primo. Omnia desiderant deum sicut principium a quo causantur. Nam ipse est omnia in omnibus per causalitatem. in quantum omnes perfectiones est ipse deus causaliter. Licet enim quelibet res creata sit bona seipsa formaliter. non tamen est bona seipsa causaliter. exemplariter. et finaliter. Nam licet quelibet res creata sit bona per bonitatem propriam. et formaliter inherenter et proficientem: tamen multo magis est bona bonitate dei efficienti. Et ideo cessante bonitate dei efficienti. exemplari. et finali. cessaret tota bonitas creature. Unde Augustinus. in octavo de trinitate. sic ait. Bonum hoc. et bonum illud. scilicet creatum et increatum. Tolle hoc. et tolle illud. et vide ipsum bonum si potes. Ita deum videbis. non alio modo bonum. sed omnia rei bonum. scilicet causaliter. ita quod una est bonitas omnium per causalitatem. scilicet bo-

nitas diuina. et multe sunt bonitates foetaliter. quelibet. scilicet res foetaliter est bona sua bonitate. **Secundo** omnia desiderant deum ut auxilium quo in esse preseruetur. Nam ipse deus portat. id est preseruat omnia verbo virtutis sue. dicit apostolus ad Hebr. j. ut patet. §. precedenti. **Tercio** omnia desiderant deum ut bonum: in quo omnia quietantur et nobilitantur. Nam deus est bonum primum. totum. integrum et perfectum. Et primo omnia desiderant deum. eo quod ipse est primum bonum. Nam sicut omnes numeri participant unitatem. unitas autem est per se non participans numero aliquem. Ita deus est per se bonus. id est essentialiter bonus. non habens bonitatem suam ab alio. **Secundo** bonorum meorum non indiges deus. **Ter** sicut ipse essentialiter est sua deitas. ita est per se essentialiter sua bonitas. **Quis** autem bonitas creature. participatiue est bonitas diuina. hec Dionisius. Et hoc est ad excludendum errorem Arrii et Origenis. qui posuerunt deitatem. entitatem. et bonitatem filii. esse participatam a patre. Et ergo ostendat quod entitas. deitas. et bonitas equaliter conuenit filio sicut patri. dicit filium esse bonum primum. **Secundo** omnia desiderant deum. eo quod est bonum totum. Sed cum totum dicitur dupliciter. scilicet totum quod constat ex partibus. ut domus. put est in materia in actu. Constat enim ex fundamento tecto. et parietibus. ut ex partibus suis. Et totum quod est ante partes. ut domus put est in mente edificatoris. **Sub** dicitur ante partes. quod preexistit domui fiende ex partibus eius. **De** igitur cum dicitur bonum totum. non dicitur totum quasi sit compositum ex partibus. quia hoc repugnat simpliciter diuine. **Bernhardus**. Dicitur per unum simus est. sed est deus totum ante partes. quia ipsa deitas patris et filii et spiritus sancti. est quasi prehabens omnia bona. **Tercio** omnia desiderant deum. eo quod est bonum perfectum. Sed cum dupliciter dicitur aliquid perfectum. **Uno** modo quod complete factum. sicut cum dicimus perfectas esse nostras ambulationem. cum. scilicet complete terminauimus eas. **Alio** modo quod habet naturam et virtutes proprie spiritus. **Sicut** dicitur homo perfectus animal. eo quod habet naturam sensitivam. **De** autem non dicitur bonum perfectum. primo modo. quod quod non est factum non potest dici perfectum. deus autem factus non est nec creatus. Sed dicitur perfectum bonum in quantum est maxime in sua natura et virtute perfectum. **Quarto** omnia desiderant deum in quantum est bonum integrum. Nam integrum dicitur per exclusionem vel remotionem diminutionis. **Sicut** dicimus homines non esse integrum. si aliquo membro priue vel truce. et quod deus non habet aliquid mali admixtionem sicut creature terrestres. nec aliquid boni priuationem. sic et celestes. quibus deficit saltim immutabilitas. nec aliquid boni subtractionem. quod nihil ei subtrahi potest. **Id** dicitur bonum integrum et per prius est ab omnibus percipitum. hec Dionisius. ij. c. de diuina. no. et **Thom.** i. scilicet. ibidem.

De bono israel deus §. vi.

371
 his qui recto sunt corde. **Abi** circa deum quem non bis ostendit ratio naturalis. promittenda est vera illustratio. quod deus israel. **Israel** interpretatur videns deum et signat fideles videntes per fides. id est credentes ea que sunt fidei. que continentur in simbolo. **Figuratis** in gradibus scale vise ab israel. id est cuius summitate deus innoxius erat Gen. xviii. **Secundo** addenda est congrua conuersatio. quod his qui recto sunt corde. **Rectum** dicitur. cuius mediū non discrepat ab extremis. **Extrema** nostra sunt principium et finis. ego sum alpha et omega. id est principium et finis. dicit dominus Apoc. j. s. omnis creature. **Cum** igitur conuersato nostra in operibus suis incipit a deo per rectam intentionem. et terminat in deum per completam executionem. et medium non discrepat. scilicet in persecutio per aliquid debite circumstantie omissionem. recti sumus corde. **Extrema** nostra sunt natiuitas et mors. in quibus pauperes et huiles inuenimur ac dolentes. **Si** igitur mediū. id est diuinitas non discrepat ab humilitate et paupertate et luctu: recti sumus. **Extrema** amoris que est in corde nostro et in eo esse non potest. vni et igneum est. sic deus. que est primum paradus. **Ultimum** est primum dilectione amplectendus. **Medius** nos sumus. **Si** ergo non discordemus ab extremis. id est ut non amemus nos tantum. sed deum et primum nobiscum: recti sumus corde. **1 Cor.** xiiij. **Caritas** non querit que sua sunt. scilicet tantum: sed que dei et primi. **1 Cor.** j. **Recti** diligunt te. **Tercio** expectanda est dulcorosa degustatio. ibi. que bonum inuenit. **Bonum** dominus aie querenti eum. **Inuenit** autem et degustat deus bonum. id est rerum creatione. **Unde** **Eccl.** iij. **Dia** fecit bona in tempore suo. **In** rebus conseruante. **Unde** **Jaco.** j. **Omne** datum optimum que. scilicet ad naturalia. et omne bonum perfectum. scilicet que ad gratuita. desursu est. scilicet a deo causate et seruante. **Et** de ipso dei seruato per sua bonitate. dicitur **Sapient.** xvj. **Quod** bonum et suavis est spiritus tuus domine que ut dul. tu. id est si. de modo. **Loquitur** de mana dato ad seruatores vite illi populi. **Inuenit** per gustum deus que bonum. id est valde bonum. id est rebus quietatione et nobilitate. **Ps.** **Qui** replet in bonis desiderium tuum. scilicet in bonis que repleuit in deo. **Unde** **Aug.** **Dia** se aspice et tu solus requies. et in quietu est cor nostrum donec requiescat in te. **Inuenit** enim que bonum essentialiter. et sic nemo bonum. nisi solus deus. ait **xpc** **Matth.** xix. **Inuenit** que bonum totaliter. **Unde** in figuris dicitur per quolibet anima. que per peccatum deum amisit illud **Tobie.** **In** te vno omnia bona habentes nunquam debuius te dimittere. **Inuenit** que bonum perfectionaliter **Matth.** v. **per** vni celestis perfectus est. **Inuenit** que bonum integraliter. **Apl.** que solus habet immortalitatem. id est immutabilitatem. quod nulla creatura habet. et ideo non habet integrum bonum. **Stabilis**que manens das cuncta moueri. **Et** sic verissime ait. **Ego** sum pastor bonum **Jo.** x. que pascit oues suas. eos. scilicet que recti sunt corde dando gustum sue bonitatis. et per lumen naturale. et magis per lumen gratie additum. quod ostendit nobis

372 omnia bona in ipso. Et de declarationem horum
i. s. pcedenti. s. quo deus est bonus illis modis.

Bonus es tu. ait ps. .s. viij.
ad dominum. et in bonitate tua doce me iusti-
ficationes tuas. ps. cxviii. Bonus est dominus in
se. et in bonitate sua quasi condat creaturis:
docet nos et iuuat facere ea que nos faciunt ius-
tos et bonos. quod lex naturalis ostendit. lu-
men a deo impressum. Et sciendum est. quod ratio
boni (ut bonum dicitur esse perfectum cui nihil deest)
consistit in tribus. s. in modo. specie. et ordine. **Ubi**
Aug. i. li. de natura boni: sic ait. Omnia quod ma-
gis moderata et speciosa et ordinata sunt. ubi
hec tria sunt: magna bona sunt. ubi parua: par-
ua bona sunt. ubi nulla: nulla bona sunt. Et ite-
rum **Aug. exponens illud Sap. xj.** Omnia disposu-
isti in potestate. numero. et mensura. dicit. Quod item
est mensura quod modus. ite-
rum est species quod nu-
merus. ite-
rum est ordo quod pondus. et hec conueniunt
creatori et creature omni in esse naturali: et ra-
tionali in esse morali. seu opere virtuoso et in esse
penitentiali. et in esse penali. **Et** tum ad primum
Aug. ad Orrosium. Numerus mensura et pondus
ipse deus. bonus essentialiter. bonus es tu. Ipse
enim secundum **Aug.** est mensura sine mensura. Est enim
mensura ipse deus mensuras. i. mensuram cui-
libet rei prefigens. Mensura autem mensurata est
cuiuslibet rei quantitas. magna vel parua vel
mediocritas que a deo est. Est deus numerus
numero. a quo est omnis numerus. Est enim numerus
numerans omnes res. Numerus numeratus est uni-
uscuiusque rei propria qualitas. qua una res dis-
tinguitur ab alia que a deo est. Est deus pondus
sine pondere. a quo omne pondus. Est. n.
ipse deus ordo ordinans seu potestas pondus.
omni bonam ordinem et pondus. i. propriam in-
clinationem ad locum vel ad finem suum. **Appro-**
priantur etiam hec tria: personis diuinis sic.
Nam pondus ab potentiam operantis. numerus ab
sapientiam ordinantis. mensura ab clementiam con-
seruantis. Et ita pondus refertur ad patrem cui
appropriatur pondus. Numerus ab filio cui at-
tribuitur sapientia. Mensura ab spiritu sancto
cui appropriatur clementia. Ita quod omnis crea-
tura habet pondus a patre creature. numerus a fi-
lio ordinante. et habet mensuram a spiritu sancto con-
seruante. **Secundo** hec tria seu tres conditiones
inueniuntur in omni creatura. **Ante** **Aug. i. xj.**
de ciui. dei sic ait. A deo est omnis modus. omnis
species. omnis ordo. sine quibus nihil in rebus in-
ueniri potest. et aut excogitari. Nam esse omnis rei
create non potest intelligi nisi sub relatione ad
primam causam sub ratione triplicis cause. s.
efficientis. formalis. et finalis. **Ubi** **Aug. i. v.**
de ciui. dei. Trium de omni re inquirimus. s. que-
sam fecerit. quomodo facta est res. et propter
quid facta est. Et sic omnia fecit deus in pon-
dere. numero. et mensura. unde habet bonita-

tem. Ratio autem quare bonum in his tribus.
consistit est ista. Quia unumquodque intantum est
bonum et consequens appetibile. in quantum est
perfectum. **Est** autem bonum perfectum. cui
nihil deest eorum que requiruntur secundum modum
sue perfectionis. Perfectio autem boni seu ra-
tio boni ut perfecti. integratur ex parte cause
efficientis. ex parte cause distinguentis. ex
parte nature inclinantis. **Primo** ratio boni
ut perfecti integratur ex parte cause effi-
cientis. que quidem constituendo bonum in esse.
dat sibi certum modum essendi. s. esse commensu-
ratum et proportionatum. Et talia sunt modus
vel mensura. Nam causa efficiens dat modum
vel mensuram bono. ex qua efficiuntur proporti-
onatum vel conueniens appetitui. et sic effici-
tur appetibile. **Unde** **Aug.** dicit. quod mensura
modum prefixit. **Secundo** ratio boni ut per-
fecti. integratur ex parte forme specificantis
et distinguentis. Nam preter causam effici-
entem. ad perfectionem boni requiritur cau-
sa formalis. que bonum specificat et distinguit.
et propter hoc ponitur ab **Aug.** forma vel nu-
merus. Ratio quare ponitur forma est. quod unum-
quodque a forma sua speciebus habet. Ratio autem
quare **Aug.** dicit. quod numerus speciem prebet
est. quia sicut in numeris unitas addita vel
subtracta variat speciem numeri. ita in diffi-
nitionibus quilibet differentia addita vel sub-
tracta. variat speciem boni cuiuslibet rei crea-
te. ut dicit **Aristoteles** in sua metaphisica.
Tercio perfectio boni integratur ex parte na-
ture inclinantis. Sicut enim a forma causatur
specificatio ita etiam ex forma sequitur inclina-
tio ad conuenientem actionem vel finem. Nam
unumquodque pro forma sua agit et tendit in
illud quod sibi conuenit secundum suam formam. Et
quod tum ad hoc ponitur ab **Aug.** pondus vel
ordo. sicut. n. corpus pondere fertur ad locum suum
sursum vel deorsum. ita quilibet res sua forma
inclinatur et ordinatur ad finem suum. hec **Tho.**
in prima. q. v. articulo. v. **Ante** **Aug.** super
Gen. ait. quod mensura modum prefigit. numerus
omni rei speciebus prebet. pondus vero in loco suo or-
dinat et quiescere facit. Et sic omnia fecisti in pon-
dere. numero. et mensura. Et in ista bonita-
te communicata creaturis. sibi petit doceri ius-
tificationes. ut scilicet faciat omnia in pon-
dere. numero. et mensura. et inde iustificetur
ut bonus. **Tercio** hec tres conditiones re-
periuntur precipue in humana conseruatione.
cum est iusta et bona. Et primo quo ad na-
turam in communi. ut mensura sit in aliquibus
agendo more ne sit irreuocabilis et immoderata
progressio. Et hoc pertinet ad intellectum.
ne scilicet plus vel minus sapiat quam oportet. Nu-
merus ut in mente seu memoria habeat alia
recolendo singula beneficia dei et peccata sua.
prima ad recompensandum. secunda. s. peccata

voluntas. sensus corporis. et huiusmodi Gen. j. **U**idit deus cuncta que fecerat: et erant valde bona. Neque enim meliora in suo esse naturali et specifico esse potuerunt. Poterat quidem equo dare meliores naturam deus: puta. naturam hominis. sed non remaneret equus: sed esset alterius nature. scilicet humane. sic homini ut haberet naturam angeli. sed non esset homo. Ita autem bona naturalia dat deus uni meliora quam alteri non quidem quantum ad naturam: sed quantum ad usum. Nam ita habet intellectum naturalem et memoriam et fantasiam unus fatuus sic sapientissimus. Sed propter indispositionem organi corporalis cui est affixa potentia fantastica vel memoria. fatuus deficit in usu rationis. aliter acutissimam habet. Quod autem dicitur in parabola Math. xxv. quod dominus tradidit bona sua servis unicuique secundum suam virtutem. Non sic est intelligendum. quasi habenti meliora naturalia det deus maiores gratias bonorum spiritualium ut virtutum: cum manifestum videamus habentes magnas memoriam et acutum intellectum esse peruersos. et alios rudes et ebetes esse deuotos et sanctos. Sed principale ex liberalitate dei hoc fit. secundum illud apostoli ad Eph. iij. Unicuique nostrorum data est gratia secundum mensuram donationis christi. Secundario dantur bona spiritualia. secundum propriam virtutem. id est conatum ad recipiendum et ad exercendum ea. ut magis se preparat. Et quia (ceteris paribus) habens meliora naturalia. magis se prepat. sic potest maiorem gratiam recipere. Bona maxima sunt gratia et virtutes. necessaria ad salutem. et his bonis nemo male vitatur. Unde Augustinus dicit. quod virtus est bona qualitas mentis quam nemo male vitatur. Sed ut dicit Alexander in prima parte summe hoc intelligendum est de virtutibus consideratis formaliter non materialiter. nam de ipsis virtutibus consideratis materialiter. ut de abstinentiis. ieiuniis. actibus iusticie et fortitudinis. et homini contingit hominibus male vitari. in quantum homo de ipsis superbit. Augustinus dicit de ciui. dei. Quod virtutes cum referuntur ad seipsas et non propter aliud repetuntur. inflantur et superbe sunt. id est materia superbie et elationis. Sed formaliter consideratis. sic eis nemo male vitatur. quod actus qui procedit ab habitu virtutis. non potest esse malus. sicut nec ipsa virtus potest esse mala. Ex quo igitur temporalia sunt minima bona. et virtualia maxima. et ratio naturalis dicitur maiora bona proponere minoribus. Ideo debet quilibet temporalia continere ut consequatur spiritualia. et media bene regulare et ordinare. Et Hieronymus dicit. Non modicum errat qui minus bonum maiori preponit. de consecra. dist. v. Lex autem naturalis docet vitare errorem. Et apostolus ad Galath. vj. Dum tempus habemus operemur bonum ad omnes. Operationes autem sunt potentiarum anime.

Ponit alia distinctio seu differentia bonorum secundum Alexandrum in parte prima. quod viij. dicit enim. quod est quadruplex bonum. scilicet bonum nature. bonum virtutis politice. bonum gratie. et bonum glorie. Bonum nature conuenit generaliter omni enti. Et tale bonum est perfectio debita et conueniens nature. Unde Ecclesiastes. Omnia fecit bona in tempore suo. scilicet deus. huius priuatio vel carentia est malum nature. Secundum bonum est bonum virtutis politice. quod bonum habet principium intra nos. eo quod virtus politica est virtus que acquiritur voluntaria consuetudine. Ex actibus enim generantur habitus. sicut patet de castitate. abstinentia. iusticia. et huiusmodi. Unde dominus per Hieremiam. c. vij. ait. Bonas facite vias vestras. id est opera vestra. et habitabo vobiscum. quia talia disponunt ad gratiam. Sed istud bonum non sufficit ducere ad salutem. Unde Augustinus dicit. Nullum bonum sed ducens ad salutem. sine summo bono. id est deo per gratiam inhabitante. Ubi dicitur agnitio eterne et incommutabilis veritatis. falsa est virtus. etiam in optimis moribus. xxvij. q. j. §. ultimo. Et quia actus virtutum acquisitarum sunt similes actibus virtutum infusarum: ideo quantum cumque bona opera virtutis operetur quis. scire non potest certitudinaliter se esse in statu gratie quia scire non valet si opera eius bona procedunt a virtute infusa vel acquisita vel naturali inclinatione. Tercium est bonum gratie. quod conuenit creature rationali bene disposita. Et istud bonum habet principium partim intra nos. et partim extra nos. Dicit enim Augustinus. Qui fecit te sine te. non iustificabit te sine te. scilicet cooperante. et per liberum arbitrium consentiente. Iustificat autem per infusionem gratie et consensum liberi arbitrii. adultos et paruulos per usum sacramenti. Et istud est sufficiens ad salutem consequendam. ij. ad Corinth. xij. Sufficit tibi gratia mea. dictum fuit Paulo. Ipsam autem propriam gratiam nemo meretur. sed ex diuina liberalitate homini largitur. Ideo dicitur gratia quasi gratis. id est sine meritis data. Ab hac autem gratia procedunt omnia bona virtutum infusarum in diuersas potentias anime. ad eas faciendum expeditas in operibus bonis. Sicut a sole procedunt plures radii ad illuminandum omnes partes orbis. et quodlibet opus bonum procedens a virtutibus infusis. per gratiam est meritum vite eterne. Ad quod hortatur apostolus ad Galath. vj. dicens. Bonum autem facientes non deficiamus. tempore enim suo metemur sed mercede eorum. Quartum est bonum glorie. et tale est bonum perfectum. quod conuenit anime informate per gratiam. Sicut enim in materia est necessaria prima dispositio ad forme susceptionem. Ita necessaria est dispositio. quam est

375

per grāz ad adeptiōē glorie. ps. Qui replet in bonis desiderium tuū. s. deus. Neq; em̄ repletur desideriu anime nisi bonis glorie. Cōfiteri ergo deo ī bonis. et benedic deū sāctorum. ait Tobias. i. lauda et regratiare eū p bonis collatis tibi. bona naſe. virtutis pollice. gratie. ⁊ glorie. Et bonum quidez naſe potest distingui ī duo. s. ī naturalia tibi cōcessa quibz consistis. ⁊ temporalia tibi largita ad usum. que bona etiaz in se habēt naturaz suā bonam. ut diuitias. cibū. potum. vestitū. et alia hmōi. Et ista figurātur p illa bona sua qñe tradidit dñs seruis suis ut negociarent in eis. s. quinq; talenta.

Tercia distinctio boni. §. iij.

ni est fm Tulliu et Ambro. ⁊ Tho. s. q; bonū aliud utile aliud delectabile aliud honestum. Hec diuisio boni nō est sicut diuisio vniuersi. q; equaliter p̄dicat de suis p̄tibz. sed sicut diuisio analogi in sua analogata. q; p̄ prius et p̄ncipali p̄dicatur de vno q; de alijs p̄tibz suis. Na; bonū p̄ prius ⁊ p̄ncipali dicitur de honesto. scđario de delectabili. tertio de utili. Ratio diuisionis boni in hec tria est ista. qz bonū est aliquid inq̄tum appetibile. Appetit autē ad aliquid bonū tribz modis. Primo enī appetitur aliquid non p̄pter se sed p̄pter aliud. s. ut quoddaz mediū p̄ quod ī alijs bonum tenditur. et tale vocat bonū utile. Sic etiā isto modo appetitur diuitie. ut. s. mediū p̄ qd quis possit habere victum. vestitū. honorem. ⁊ gloriā. et delectationes. Propter qd dicit Salomon Eccl̄s. x. c. Pecunie obediūt om̄ia. Secdo appetitur bonū ut quedā res terminās appetitū p se totaliter. Et tale vocatur bonū honestum. Dicitur aē bonum honestum. qd p̄pter se desiderat. et hoc est bonū virtutis. ad quod hortat apl̄us dicens. i. ad Roan. xiiij. Om̄ia honeste et fm ordinē fiāt in vobis. Et bonum honestū p̄maxime reperitur ⁊ perfecte ī virtutibz infusis. An sapi. vij. dicit. de vera sapientia. s. infusa. que sine grā esse nō p̄. Tulerūt mihi oīa bona pariter cū illa. et innūerabilis honestas p̄ manū illi. Tertio appetit bonū ut qes ī re desiderata ⁊ p̄cupita. ⁊ tale est bonū delectabile put appetuntur delectatōes ciborum. venereorum. ⁊ ludorū. et huiusmodi. Sed si delectationes sint vitiose. ut quia contra ordinē rationis. fm illud p̄uer. ij. Letatur cum male fecerint et exultat ī rebo pessimis. Letari est delectari. Dicit Greg. ī moralibz. Quod mētaneum est quod delectat. eternum quod cruciat. s. animā p̄pter delectatōnes prauas. Sed si delectationes sint bone. ut in actibus bonis. maiores et perfectiores sūt delectatōnibus quibuscunq; mūdanis. buccētes ad delectationes eternas. fm illud ps. Delectati

ones in dextera tua. i. in bonis spiritualibus o deus. vsq; in finem. i. conducūt homies ad finem ultimū. ¶ Dona igitur utilia nō habent in se vnde desiderētur. sed desiderat solū ut ducentia in bonū alterum. sicut sumptio medicine amare desideratur. non p̄pter se: sed p̄pter sanitatē. Dona vō delectabilia nullā aliam rationē habēt appetibilitatis. nisi delectationē. cum et aliquādo sint noxia ⁊ inhonestā. Sed honesta ī se habent vnde desidererentur. hec Tho. in prima parte. q. v. Op̄ponitur autem bono honesto malum culpe. et bono delectabili malum pene. bono autē utili nō opponitur aliquid speciale malum. eo q; bonum utile ordinatur ī bonum honestum vel delectabile sicut in finez. Tho. in q̄stionibus de malo. Cum igitur ratio naturalis ostendat nobis ista varia bona. ⁊ lex naturalis dicat meliora inter bona appetēda et p̄sequenda. Itē cum bonum honestum sit precipuum in quo inuenitur utilitas maxima. quia consecutio salutis. pax mentis. et edificatio et dilectio proximi. ac etiam delectatio precipua. ergo declina a malo ubi ē annexū bonum delectabile vel utile temporaliter. et fac bonum honestum et virtuosū. inquire pacem eternam. omnia bona faciēdo propter pacem supernam.

Dignatum est super. §. r.

nos lumen vultus tui domine. i. lex naturalis. que ostendit nobis bona que appetunt. Et sicut bonum naturaliter appetitur. ita et maius bonum esse cum aliquid cognoscitur magis appetit. Propterea enim plus amatur ⁊ queritur vnum aureum q; argenteum nūmisma. quia maius bonum utilitatis est in eo. Pluribz autē rationibus ostenditur vnum bonum esse maius seu melius altero. vnde et magis appetendum. Quia diuturnius. Quia impermixtus. Quia cōmuni. Quia sufficientius. Quia honorabilius. ¶ Primo vnum bonū est mai⁹ altero. qz diuturnius. Ubi sciendū. q; sicut ī malis quāto diuturn⁹ est malū. tāto peius: ita ecōtra ī bonis. quāto diuturn⁹ bonū tāto melius. P̄ter p̄ exemplū. Egrotari p̄ annū qd p̄tinet ad malū pene seu naſe. est pei⁹ q; p̄ mensem vel ebdomadaz. Et et naturaliter magis horret ⁊ si p̄ vitatur. Sic infirmitas aſe q; est p̄cēm. quāto magis durat tāto pei⁹. Peius ei est p̄ manere ī p̄cō p̄ mensem. q; p̄ hebdomadā. An exē. de p̄sue. c. ult. d̄f. Tāto sūt grauiora peccata quāto diuturnius animam infelicē detinent alligataz. Consuetudo em̄ peccandi ⁊ habitatio ei⁹ aggrauat peccatum. Itē qz plus habet de ratione mali malū culpe q; pene: ideo semper preeligendum est malū pene

nonum fm... bonū natur... gratie. et... uenit gratiam... est perfectio... Ecclesiastes... scilicet... malū natur... virtutis pollice... p̄ intra nos... tus que accipiunt... Et actus... de calitate... de bono... nas facit... bitabo nobis... tum. Sed... saltem. Tho... buccētes ad... gratias obediūt... ne ī incomm... em̄ ī optima... Et qui actus... milis actus... conuicta... p̄m̄ certitudinaliter... qua scire non... cebit a virtute... tali infirmitate. Cur... ne. quod docet... spiritus. Et vob... partem intra nos... em̄ Aug. An... bit a line... b̄m̄ p̄sentia... suam gratia... et paruos p̄... est sufficienter... ab Eccl̄s. xij. dicitur... etiam fuit... tiā nemo meretur... bonum largitur... tis. s. sine merita... procedit om̄ia... in diuersas... dum ex p̄p̄ta... sole p̄cedunt... omnes partes... citans a virtute... ritio em̄ nō... strosus ad... faciem nō... sc̄z meriti... ric. ⁊ talis... infirmat p̄... est necessarius... phom.

quodcumque minimum malum culpe. In Aug. xxxij. q. v. Ita ne. ait. Potius debet quis omnia mala sustinere quam peccato consentire. Sic dixit et fecit Susanna. Melius est mihi absque ope. scilicet malo incidere in manus vestras quam derelinquere legem dei mei. Dan. xij. Sed in bonis quanto diuturnius tanto melius: et ideo magis eligendum. Et ratio. quia quanto bonum est diuturnius tanto securius possidet. Et quanto quis cum voluntate magis habituata et fixa in bono operatur. tanto opus est perfectius. Et ideo dicit Trevis. iij. Bonum est viro si portauerit iugum obedientie: ab adolescentia sua. Cum igitur bona spiritualia virtutum permaneant. nec auferri vel amitti possint contra voluntatem habentis. ut dicit Ambrosius de peccatis. dist. ij. Sapiens. Bona autem temporalia auferri possunt inuitis vel amitti saltem in morte. Unde Ambrosius super Lucam. Sunt homines bona que secum afferre non possunt. sed magis eligenda spiritualia quam temporalia. Secundo unum bonum est maius altero. quia impermixti seu purius. Donum enim quod est sine malo. est maius et magis eligendum quam quod habet admixtionem mali. et gaudium sine tristitia est maius gaudio quod habet annexam tristitiam. Cuius ratio est. quia bonum quanto delectabilius tanto melius et magis eligendum. Sed bonum quod est malo purius et impermixti: est delectabilius. Cum ergo bona spiritualia non habeant admixtionem mali aut tristitie. Unde dicitur de sapientia vera. Venerunt mihi omnia pater cum illa. ait sapiens Sap. vij. non habet amaritudinem: puerfatio illi. nec tedium conuictus est: sed gaudium. Bona autem terrena siue diuitie siue voluptates. habeant multam tristitiam et anxietatem admixtam. Unde saluator eas spinis comparat Luc. viij. quia pungunt et mentem lacerant diuersis afflictionibus. Ideo spiritualia bona sunt eligenda. Respectu tamen sui in casu. scilicet pre-supposita culpa commissa. melius est bonum malo admixtum. scilicet bonum penitentie admixtum dolori et tristitia contritionis quam gaudere. et magis eligendum. Melius est enim penitere quam gaudere. psalmus. Bonum mihi domine quam humiliasti me. scilicet per compunctionem. Respectu etiam amici cum tristatur. melius est enim tristari quam gaudere quod pertinet ad consuetudinem amicitie. Flere cum flentibus. ait apostolus ad Roma. xij. Tertio unum bonum est maius altero. quia communi bonum. Bonum etiam quanto purius tanto diuinius. secundum philosophum. id est perfectius. quod intelligitur de illo bono communi. quod secundum se totum. et in eodem tempore potest a multis participari. Sicut aspectus ludii in teatro: et doctrina in populo propinata. Cuius ratio est. quia bonum simpliciter est maius et magis eligendum quam bonum alicui. Sed bonum simpliciter. id est ex se et ex sua natura est bonum commune. Bonum autem participulare vel proprium est bonum alicui istius vel illius. Apostolus ad Galatas. vi. Dum tempus habemus?

operemur bonum ad omnes. Et. vij. q. i. scilicet as. dicitur. Quod utilitas communis utilitati unius preponenda est. Et caritas non propria communi. sed communia propriis anteponit. inquit Augustinus. in regula. Illud autem bonum commune. quod non potest simul secundum se totum a pluribus participari in eodem tempore. sicut unum equum vel unam vestem. Aut etiam in eodem tempore. non tamen secundum se totum. sed secundum partem participari sicut pecus. sic bonum proprium est maius et magis eligendum quam commune. Et ratio est. quia illud bonum quod habetur in omni tempore. est maius bonum quam illud quod habetur aliquo tempore. et quod habetur secundum se totum quam secundum partem. talia sunt temporalia. Sed spiritualia ut deus et virtutes secundum se totas possunt haberi in omni tempore deo operante. ergo etc. Quarto unum bonum est maius altero. quia sufficientius. Nam illud bonum quod habito nullo indigemus. est maius eo quo habito adhuc alijs indigemus. Verbi gratia. Iustitia est maius bonum quam fortitudo. Cuius ratio est. quia habita fortitudine. adhuc iustitia indigemus. scilicet ad recte conuiuendum. Sed habita iustitia non indigemus fortitudine. Nam si omnes homines essent fortes. adhuc indigerent iustitia. que reddit unicuique quod suum est. Sed si omnes homines essent iusti. ad nihil esset utilis fortitudo. quod intelligendum est de fortitudine secundum actum. Nam cum fortitudinis actus sit repellere nocua et aduersa sustinere. cum talia non sepe occurrant. non sepe est necessaria fortitudo secundum actum. sed bene indigemus fortitudine secundum habitum. Est ergo unum bonum sufficientius altero. vel quia per se sufficiens sine alio. aliud non sufficiens sine alio. ut est inductum exemplum de fortitudine et iustitia. Vel quia tale bonum est finis. quod potest esse sine his que sunt ad finem. sed non econuerso. Nam habitus que sunt ad finem non habetur finis. Sed habitus ad finem. non indigemus his que sunt ad finem. Exemplum de medicina et sanitate. et diuitijs et beatitudine. Vel quia tale bonum est principium omnium quod potest esse sine bono quod non est principium omnium. Ex his sequitur. Deus et gloria eius. et gratia et virtutes alijs bonis mundi esse maiora: et ideo magis eligenda. Sufficientissimum bonum est deus. quia nullo indiget. Psalmista. Honorum meorum non indiges domine. Gratia dei sufficit ad salutem. non autem ad alia bona. ij. Cor. i. Sufficit tibi gratia mea. Et capitulo. viij. Omne sufficientiam habentes habundetis in omni opus bonum. Quinto aliquod bonum est maius altero. quia eligibilius. Et ex parte eligibilis rei est aliquod bonum magis eligibile. Vel ratione maioris desiderij. quanto enim aliquod bonum magis communiter desideratur tanto est maius. Vel ratione maioris precij. quia quorum precia sunt maiora illa melius

ora. Precium enim est quedam mensura rei appreciate. Vel ratione maioris damni. nam illa sunt meliora quorum damna seu amissiones eorum sunt maiora. quia maiori bono maius damnum opponitur. Et quia beatitudo est bonum quod omnes maxime desiderant secundum Augustinum de civitate dei. et quia non est digna ponderatio anime continetur. id est equalitas preterit ad bona temporalia. et ideo de alijs virtutibus. et maximus damnum acquirere existis bonis mundanis male visis. quia privatio beatitudinis vere secundum illud Iob. xxj. ducunt in bonis dies suos et in puncto ad inferna descendent. ideo eligenda et magis amanda sunt bona eterna et spiritualia alijs. hec Aristoteles. rethorico libro. j. c. xv. Rayneri?

Diffinitio Fido in v. S. vj
 et bimo. ius naturale sic ait. Ius naturale est proprie omnium nationum. eorum ubique instinctu nascitur non aliqua constitutione habetur. ut viri et femine coniunctio. liberorum successio. et puerorum educatio. omnis omnium possessio. et omnium una libertas. acquisitio eorum que celo terra marique capiuntur. deposita rei vel commendate pecunie restitutio. violentie per vim repulsio. Nam hoc aut si quid simile est. non iniustum sed naturale equumque habetur. in decretis. di. j. Dicit ibi glossa. quod ius naturale. seu natura dicitur multis modis. Quis ei dicitur nasci vis insita rebus ex se ipsis filia preceans. Secundo dicitur natura quibusdam stimulis seu instinctibus ex sensualitate perveniens ad appetendum. preceandum et homini. Tercio modo dicitur natura instinctus nature ex ratione perveniens quod etiam dicitur naturalis equitas. Dic autem in isto capitulo supponit per instinctum rationis. et sic competunt omnia exempla huius. c. et finis etiam cum dicitur. eo quod ipsum ius ubique inter homines instinctu nature. id est inspiratione dei. Archidiaconus per Lau. Deus enim dicitur natura naturans. omnia alia natura naturata. Ponit autem Fido. octo effectus iuris naturalis. Coniunctio maris et femine. Nota secundum Alexandrum quod hec coniunctio potest dupliciter considerari. Uno modo in quantum est signum significans videlicet coniunctionem christi et ecclesie et anime ad deum. et sic non est de iure naturali: sed divino. Deus enim instituit sacramenta ecclesie inter que est matrimonium. Alio modo in quantum est quidam realis ipsa. id est coniunctio. et sic est de iure naturali. Sed si ius naturale dicatur instinctus sensibilis. sic ipsa coniunctio simpliciter et absolute est de iure naturali. Sed si dicatur instinctus rationalis. sic coniunctio maris et femine. non quecumque. sed maritalis cum debitis circumstantiis est de iure naturali. Successio liberorum. alio susceptio et melius. glossa. non intelligo de successione que fit per hereditatem. cum illa non sit naturalis. sed de successione que fit per carnalis propaginem. Vel etiam potest intelligi de

illa. per quam liberi succedunt iure naturali parentibus. ut ff. unde liberi. l. prima. et l. scripto. Puerorum educatio. glossa. Parentes enim debent thesaurizare filijs: non filij parentibus secundum apostolum. xvj. q. j. predicator. Similiter filius patrem egentem cogitur alere. xvj. q. iij. Inter. Tenetur autem pater filios educare. non solum quo ad corpus sed etiam et multo magis quo ad animam per doctrinam et correctionem ad bonos mores habendos de iure naturali. et sic intelligitur illud apostoli. j. ad Thimo. v. Siquis suorum et maxime domesticorum curam non habet. fidem negavit. id est fidelitatem naturalis. quia contra ius naturale facit. Communis omnium possessio. Archidiaconus per Lau. i. res possessio. alio cum possessio sit nomen iuris contra possideri non potest nec aliquid a pluribus in solidum. nec naturaliter nec civiliter. quod dicitur ut notatur ex ff. de pba. licet. Et nota secundum Alexandrum. quod lex naturalis circa rationem et proprietatem dicitur aliquid tripliciter. Dicitur enim aliquid quia debetur. aliquid quia bonum. aliquid quod equum. Quia debetur dicitur quod in casu necessitatis sunt omnia communia. In statu enim isto omnia sunt communita. Et hoc modo in precepto est communita. Et hoc est dicitamen respectu rerum ad sustentationem personarum. Et inde sumitur illud Mat. vij. Omnia que vultis ut faciant vobis homines etc. Respectu vero personarum quantum ad multiplicationem plura. dicitur quod vobis sit pro et secundum omne tempus. iuxta illud. quod tibi non vis etc. Secundo modo lex naturalis aliquid dicitur circa communitatem et proprietatem quod bonum: et sic in statu nature instituta dicitur omnia esse communia. In statu vero nature corrupte. dicitur quod bonum est aliquid esse pro. alioquin boni egerent et non staret societas humana. quia mali omnia raperent: et ideo secundum diversum statum dicitur. quod bonum sit quod omnia sint communia. et quod aliqua sint propria. Dicitur tertio aliquid lex naturalis circa communitatem et proprietatem quia equum. et sic secundum dicitamen equitatis. dicitur quedam esse appropriabilia. etsi in nullius sint bonis. occupati concedantur. Et in his sunt que celo. terra. mari capiuntur. ut captio avium et piscium. Omnium libertas. Dicit Archidiaconus post Alexandrum. quod est loqui de natura seu iure naturali dupliciter scilicet secundum statum ante peccatum. et post peccatum. Ante peccatum non fuit servitus. sicut dicit Augustinus. Lex ergo naturalis dicitur communem libertatem omnium secundum statum nature instituta. Sed secundum statum nature corrupte dicitur. quod est necessaria servitus et dominium ad coercendum malos secundum Augustinum de civitate dei. Dicitur enim ratio iustum esse. ut rationabiliter viventes dominentur his qui carnaliter vivunt. Acquisitio eorum que celo terra marique capiuntur. glossa. Dec enim et alia que in nullius bonis

succedunt occupati cōcedunt. ut instit. de re. diu. §. fere. Archidiacon' dicit. q' quinq' modis dicitur aliquis in nulli' bonis esse. Natura: ut liber homo. mare et hōi. Facto: ut qd p de relicto habet. Cēsura ppli: ut res sacra. uniuersitatis pnia. Tpe: ut thesaur'. Casu: ut cū iacet hereditas. Q' ergo in nulli' bonis ē scz i re vel spe. q' dico ppter hereditatez iacētē. q' in spe est i bonis alie'. Tēz q' i nulli' bonis est. nō cēsura. sed pstitūōne hōim: ut res sac' occupati pcedit si apta fuerit occupari. sed nō ut occupet. qd dico ppter liberū hōiez. ¶ Deposite rei vel comodate pecunie restitutio. glo. Fallit hoc in casu q' h' rxi. q. ij. Ne quis. Et est cuz furiosus infuria repetit gladium suū depositū. tūc em̄ nō debet reddi. Fallit i alio casu. s. cū deponēs rem. q' dñs rei simul petāt rem. poti' em̄ debet restitui dño cum scit. ff. de positi. l. bona. ¶ Etioz lentie p vim repulsio. qd tñ intelligit cū moderamine inculpate tutele. et nō aio vindicābi sed se defendēdi. hoc faciat et incōtinēti: et tūc nō incurritur nec pētm nec excōicatio. q' ad pcutiētez clericū. nec irreglaritas etiā si sequat' mutilatio vel homicidiū. nisi dedissz opam rei illicite. ut furādo vel fornicādo. ppter quod inuasus ut se defendat mutilat. vel etiā si aliter potēat euadere casū. q'uis daret opam rei licite. De hoc tñ. rxiij. q. j. i sūma. et i. iij. parte ti. xij. de clericis.

Titulus decimusquartus. de lege mosayca. De lege diuina in cōi et ei' excellentia respectu aliarum.

Dest legem eternaz et naturalem. agendū ē de lege diuina: de q' ait ppha. xvij. ps. Lex dñi immaculata cōuertēs aīas: testimoniū dñi fidele sapiētiā pstat paruuilis. Lex dñi dicitur quā dñs tradidit. s. euangelica. quaz ipse dñs incarnat' instituit. et mosayca quā dñs tradidit ppho isrl p Moysen. ut patet Exodi. xx. Quis em̄ lex naturalis sit vna. tñ diuina est duplex. Et ratio hui' est: qz lex naturalis dirigit hōiez s'm quebaz pcepta pnia. in quibz cōueniunt tā pfecti q' impfecti. et ideo ē vna oīm. sed lex diuina dirigit hōiez i quibusdā particularibz pceptis. ad que nō similiter se habēt perfecti et impfecti: et ideo duplex ponitur. s. veteris et noui testamenti. que differunt nō in specie sed sicut pfectum et impfectum. sicut puer et virilis etatis. Unde apostolus ad Galat. iij. comparat statuz veteris legis puero existēti sub pedagogo. et legē nouam statui viri. s. pfecti. Attendit' at' ista pfectio et impfectio q' tū ad tria. Primo ex pte finis ultimi. qz lex vet' ordinabat ad bonuz

sensibile et terrenum hōies. Lex noua ordinat ad bonum intelligibile et celeste. Et xp̄c in principio sue p̄dicatōnis statim inuitauit ad regnum celeste: dicens Mat. iij. Penitentiam agite. appropinquat em̄ regnū celoz. Secundo ex pte officij. qz lex vet' cohibebat manū. noua aut' animū. Quis em̄ i veteri lege prohibere' malus affectus. ut patet i nouo et decimo pcepto. nō tñ puniebatur p legem talis trāsgressio. Tercio ex pte motiui. qz lex vetus inducebat ad obseruātiāz metu penaz quas taxauerat. Lex at' noua hoc facit amore. qui infundit' i cordibz fidelium p gratiam xp̄i. Dec Tho. prima scde. q. xcj. articulo. v. Ad hoc etiam facit quod dicit Gratianus in decretis. rxiij. q. iij. hec autem. §. Ex his omnibz. Dicit em̄. In lege veteris testamenti corporalis pena statuta est. in lege vō euāgelij. omni peccatū p penitētiā veia pmittitur. An illa a terrore incept: dicens. Ego sum dñs deus zelotes. visitans peccata patrum in filios vsq' in terciā et quartā generationes. Dec vō a lenitate māuetudinis et misericordie: ita inquit. Beati pauperes spiritu. beati mites et c. In illa dicebatur qui fecerit hoc vel illud moriatur. in ista dicit gaudiū super vno peccatore pniā agentē. Et ut vniuersaliter dicatur. In lege popul' ille rudis suili penaz timore cogebat. vñ et legē i pedagogū accepit. in euāgelio at' pphs gr̄e liber et adult'. filiali amore et hereditatis certitudine. ad cultum diuine seruitutis inuitatur. hec ibi. ¶ In p̄dicto aut' versu ps. notat' qtuor rationes quare fuit necessariū institui legē diuinā: seu notat' quatuor excellentie legis diuine ad humanas. s'm Tho. prima scde. q. xcj. iij. articulo. Est ppter cohibitionem omis criminis. ibi. Lex domini immaculata. Est ppter directōnem mentis. ibi. Cōuertens animas. Est ppter certitudinem veritatis. ibi. Testimonium dñi fidele. Est ppter p̄secutōez felicitatis. ibi. sapi. ps. par. ¶ Prima igit' ratio. qre fuit necessaria dari lex diuina ultra naturalem et humanam. est ppter cohibitionē et exclusionem omnis criminis. ut em̄ dicit Aug'. de libero arbitrio. Lex humana nō potest omia mala que fiūt prohibere vel punire. quia dñs auferret mala omnia. sequeretur q' mltā bona auferretur. et impediretur utilitas boni cōmūis qd est necessariū ad p̄seruatōez humanā. Unde Aug. Tolle meretrices d' ciuitatibz et implebis omia libidinibz. quia accederent hōies ad nuptas virgines. vel als corruptelas. vñ scandala sequerentur. Lex autem naturalis ut in pluribus obscurata erat. et multa peccata i ignorabāt esse mala. Et ideo ut nullū

380

eoq; pbucit ad finē supnaturalē eterne bē-
tudinis: iō imediate data ē p xpm deū hoies
factū. Lex autē vetus in pfecta fuit. qz nō p-
ducit s; disponit ad pfectā salutē hūani ge-
neris. Et iteo pueniēs fuit vt p angelos ho-
minibus daret. tho. pma scde. q. xcviij. art.
iij. Fuit etiā data mirabiliter. qz apparebat
mons s;na famigās et fulgorās. Et audie-
bant tonitrua: et hoc ad inducendū illū po-
pulū ad reuerentiā legis et obseruantia. et
innuendū qz lex illa erat timoris nō amoris

¶ Quidam ad secundū. s. de. §. ij

pbicōe ppli recipiētis illā legē. Mirabile ē e-
tiā p̄siderare quare illi solo pplō iudeoz fu-
it data illa lex. Assignat autē ad hoc triplex
ratio. s. dispositōis. discretōis et pmissionis.

¶ Et pmo fuit pueniēs dari illaz legē pplō
iudeoz potē q̄ alij pplō ratōe dispositōis. qā
alijs pplis declinatōib; ad ydolatriā: solus il-
le populus iudeoz remāsit in cultu vni' dei
Et iō alij ppli indigni erāt illa lege dei. quia
vt b; math. vij. nolite sctū dare canib; zc.

¶ An sicut lux corporalī nō lucet nisi oculo di-
sposito: ita lux spūal. vt lex: nō dat nisi dispo-
sito. Est autē hō dispositus ad ipam legē per
volūtātē. p quā vult hō sub lege viuere z le-
gi obedire. An quia sol' pplō iudeoz se ppa-
rabat et disponebat ad receptōz legis: iō cō-
gruū fuit vt sibi traderet illa lex. Et si argu-
tur p. qz etiā i alijs populis gētiliū erāt ali-
que psonē digne. vt iob et alij. R. nō ē qā lex
nō dat psonis p̄cularib; s; populis. Quis
ḡ aliq; psonē i alijs natōib; bone essēt: nō
tñ populus nisi pplus iudeoz: et iō p̄gruit
ei dari. Tñ quia ista ratio nō ē suffitiēs cuz
pplus iudeoz declinauerit ad ydolatriaz p-
datā legē qd̄ grauius fuit. Ideo inducēda ē
secūda ratio. q̄ ē ratio discretōis. vt. s. pplus
iudeoz tanq̄ a deo elect': et tanq̄ dign' ab
alijs pplis distinguere p legē veterē sibi da-
tā a deo. p̄gruū etiā erat vt pplus ille d̄ quo
xpc nasci elegerat p̄ ceteris quabā sctifica-
tōe polleret. qd̄ fiebat p ceremonias legis.

¶ Tertia ratio ē p̄pter pmissionē. Que at p-
missio facta ē: ondit apls ab gal. iij. dicēs.
habrabe dicte sūt repromissiones et semini
eius. nō dicit semibus quasi multis: s; in v-
no. s. semini tuo q̄ ē xpc. Ista autē pmissio. s.
qz ex semine habrahe xpc nasceret. non fuit
ex meritis habrae: s; ex gratuita electōe vo-
catōe dei. si autē vlteri' queraf. quare de' ma-
gis eligit pplm iudeoz q̄ aliū ex quo nasceret
Nō p̄t ratō assignari suffitiēs: nisi suū bene-
placitū. Est autē pueniēs responsio ad hmōi
et similes questiones. Illud dictū aug. super
iobannē. Nemo venit. s. ad deū nisi tractus.
quē aut trahat et quē nō trahat. Cuz istum
trahat et illū nō trahat: noli iudicare si nō
vis errare. Si nō traheris ora vt traharis.

tho. pma scde. q. xcviij. art. iij. Cōtinebat
autē illa lex triplex gen' p̄ceptoz. s. moralīū
ceremonialīū. iudicialīū. Et moralia q̄dēz sūt
de dictamine rōis naturalis. vt decalogus z
alia moralia q̄ reducūt ad ipm. Et ad obser-
uatiā illoz obligabant. nō solū iudei s; oēs
natōes z semp obligabūt. qz dicit ea rō na-
turalis. Tamē vt dicit alexander i tertia p-
te sūme. Moralia p̄cepta put sūt de iure na-
turali. dicit in genē bonū faciendū z malū
vitandū. S; put moralia sunt de iure legis
moysaice: dicit in spali et determinatē.
vt patz i decalogo. Honora p̄ez et m̄ez.
nō occides z hmōi. put autē moralia sūt d̄ le-
ge euāgelica: dicit ipa i plēda nō timore pe-
ne vt lex vet': s; ituitu amoris diuini. data
sūt autē moralia q̄ sūt de actib; v̄tutum in se
vt p illa hoies efficerent boni et amici dei.

¶ Ceremonialia autē sūt iustituta ad ordinā-
dū hoies ab deū circa cultū diuinū. nō solūz
em hoies ordinant ab deū p act' i teriores.
vt credē. sp̄are et amare: s; etiā p̄ exteriores
q̄b; hō p̄fitef diuinā fuiturē. Et circa cultū
exteriorē erāt ceremonialia p̄cepta obligan-
tia solū illū pplm iudeoz i illo tpe. ¶ Iudi-
cialia sūt iustituta ad ordinandū hoies ad in-
uicē ad pacifice p̄uendū p modū statutoz
vt faciat alteri alter qd̄ iustū ē. Et solos iu-
deos obligabat. An apls ab ro. vij. cuz di-
xisset. Lex quidē sctā q̄si subdēs ista tria ge-
nera p̄ceptoz subdit. z mandatū iustū sctū
et bonū. vt iustū referat ad iudicialia. sc̄m
ad ceremonialia. qz sanctū d̄ deo dicatū. bo-
nū ad moralia. i. honestū. tho. Mirabile ē ḡ
p̄siderare cū quāto ordine et sapia fuit data
illa lex.

¶ Tertio de valore seu vti §. iij

litate legis: mirabile ē p̄siderare. Abi primo
sciendū q' z si illa lex nō fuit p̄fecte bona sicut
lex euāgelica. qz nō p̄tinebat grāz z ipa lex eu-
āgelica pbucat ad gliaz qd̄ lex moysaica nō
faciebat. p̄ qd̄ dicit apls d̄ ea ad hebre. vij.
Nihil ad p̄fectū adduxit lex. tñ fuit bona il-
la lex nō mala. vt qdā falso dicebāt. Contra
q̄a dicit apls ab ro. vij. Lex qdē sctā. bonū
em d̄ aliq̄ dupl'. s. p̄fectū z ip̄fectū. Per-
fectū ē qd̄ ē p se suffitiēs ad iducēdū z p̄sequē-
dū finē. Ip̄fectū at qd̄ nō ē p se ad hoc suffi-
tiēs: s; disposit' opaf ad hoc. sic medicīa p̄-
fecta ē q̄ disposit' z opaf ad sanitatē: s; nō p̄fi-
cit. Sic lex vetus. qz pbibebat p̄ca p̄ penas
dispoēbat ad grāz z salutē. lz eā nō p̄feret si-
cut lex euāgelica. q̄ iō p̄fecta d̄. tho. i pma
scde. q. xcviij. arti. j. ¶ Atz at ipa lex iusti-
ficar' z quō. p hmōi declaratōe sciendū fm
tho. pma scde. q. c. arti. xij. qz iustificatō pōt
sui quadrupl'. Anomō z hoc p̄rie p creatōe
iusticie. put iusticia ē v̄t' generalis ip̄ortās
rectitudinem quanda; mentis. et tunc cum

hec sit duplex. s. infusa p dei grāz: et acq̄sita p humanū exercitiū. Loquēdo d̄ infusa q̄ ē ve ra iustitia. fm quā q̄s ē iustus apud deū. fm illud ad ro. iij. Si abrahā iustificat' ē ex o' perito legis: habet gloriā s; nō apud deū. sic isto mō pcepta legis noe etiā moralia iusti ficabāt q; causare nō poterāt iustitiā infu sã. q̄ ē solū p grāz dei. Sed loquēdo d̄ iustitia acq̄sita: sic observatio illoz pceptoz iustifi cabat. q; cū moralia sint de actibz iustitie et ex actibus frequētatis generent' habit' vtu tis acq̄site: sic ex actibus tēperātie generāf habit' tēperātie. Tō et illa pcepta observata iustificabāt causādo iustitie habitū acq̄sītū q̄ tñ nō ē sufficiens ad salutē. **S**ecundo mō iustificatō sumit' p dispositōe ad iustitiā: et sic illa pcepta legis iustificabāt. q; dispo nebāt observātes ab grāz xpi iustificāte. Per observātiā em̄ illoz retrahēbāt ab ydolatria et alijs vitijs: vñ magis erāt dispositi ad gra tiā. q; aut dñs dicebat leuit. xvij. Custodite leges meas atq; iustitias. q̄ faciēs hō viuet i eis: nō intelligit' de vita gratie q̄ iustificat: s; de vita corpis i qua pseruabāt. q; implē do legē nō icurrebat penas legis. quaz aliq̄ erāt pene mortis. **T**ertio sumit' iustifica tio p significatōe iustitie. Sicut vna dicit' sana q; designat sanitatē. Et isto modo oīa legalia illa et p̄cipue ceremonialia iustifica bāt. q; figurabāt grāz et sacramēta nra no ui testamēti. que vere iustificāt. vñ et aug'. dicit. q; vita illius ppli p̄phā erat xpi et ppli xpiani. Et ap̄lus p̄mo ad corinth. x. Oīa in figurā p̄tingebāt illis: facta sūt autēz p̄pter nos. Et ap̄lus ad gal. ij. Si data eēt lex q̄ posset iustificare: xpc gratis mortu' ē. i. sñ causa. **Q**uarto modo sumit' iustificatio p executōe iustitie. et sic oīa legalia iustifica bāt: aliter tñ et aliter. Nā ceremonialia cō tinebāt quidē i se iustitiā: s; i generali. put. s. illa exhibebāt i cultū dei. in spālī vō nō p tinebāt fm se iustitiā. nisi ex sola determi nōe legis diuine. Et ideo de hmōi pceptis d̄r cōiter q; nō iustificabāt: nisi ex deuotōe et o' bediētia facientiū. **M**oralia vō et iudicialia pcepta p̄tinebāt quidē fm se iustū. vel in ge nerali vel in speciali: s; moralia p̄tinebāt id quō ē iustū iustitia generali. q̄ est oīs virtus. Sed iudicialia id quō est iustū iustitia spālī q̄ p̄sistit circa p̄tract' hūane vitē. q̄ sūt iter hoīes adiuicē. Et sic p executōe iustitie su mit' iustificatio. cū ap̄lus ad ro. ij. nō audi tores legis sed factores iustificabūt. **P**ro maiori d̄claratōe d̄coz. b. tho. p̄ma sc̄de. q. cū. q; illa ceremonialia erāt quedā r̄media adhibita ex ordinatōe legis. ad tollendas quasdā imūditias ex statuto legis iductas corpales. q̄ tollebat ydoneitatē ad cultū di uinū. quasi quedā irregularitates. sicut d̄

cebat imūbus leprosus. vel q̄ tāgebat mor ticinū et hmōi. Et hoc est quō ait ap̄lus ad hebre. ix. q; cinis vitule aspsus iqnatos san ctificauit ad emundationē carnis. S; imū ditiā mētis. i. culpā nō tollebat. quia expia tio a peccatis nō potuit fieri nisi p xpm qui tollit peccata mūdi. et q; miserū passionis xpi nōdū erat pactū realiter: ille veteris le gis ceremonie nō poterāt realiter in se p̄ti nere virtutē p̄fluentē a xpo incarnatoz pas so. Sicut p̄tinet sacramēta noue legis: et iō nō poterāt iustificare et a peccatis mūdare. Poterat tñ mēs illoz p̄m in veteri lege cō iūgi xpo incarnato et passo. Et ita ex illa fi de iustificabātur. cui' fidei p̄testatō quedam erat ip̄a ceremonialiū observatio: inq̄tum erat figura xpi. Et q; etiā expiarēt illa cere monialia ab imūditijs corporalibz: erāt i figurā expiatōis peccatoz fiende p xpm.

Et sciendū fm tho p̄ma sc̄de. q. xcix. q; o' mnia pcepta legis p illa tria genera cōpre hendunt. **A**n d̄r deutro. vj. hec sūt pcepta et ceremonie atq; iudicia. q̄ mādauit dñs de' nob. **S**i qua ḡ alia i scriptura vocabula po nunt: sub illis p̄tinent. Nā iustificatōnes de q̄bus fit mētio frequēs in psalmie: possunt dici oīa pcepta legis: inq̄tū s̄t quedā execu tōes legalis iustitie. vel etiā ip̄e pene vel p̄ mia q̄ ponunt in lege trāsgressoribz et obf̄ uatoribz possūt dici iustificatōes. fm q; de' aliquos iuste punit v̄l p̄miat. testimonia aut de q̄bus d̄r i. ps. et deutro. vj. Custodi pcepta et testimonia: possūt dici vno mō ea que p̄ tinēt ad penā vel p̄miū in lege: inq̄tuz sunt p̄testatōes diuine iustitie. Vel alio mō dicū tur testimonia q̄ oñdunt auctoritatē dei p̄ci piētis. vt illud exo. xx. Audi isrl' dñs de' tu' vñ' est. Et illud gen. j. In principio creauit deus celū et t̄. **I**nter pceptū aut et mandatū est hec differētia. Quia pceptū est d̄ his que sunt de necessitate salutis fruāda. vt decalo gus. Mandatū vō quō nō ē necessariū ad salu tē. Sed q; pfectius vel pceptū p̄f̄ dici quō de' iussit p seipm. Mandatū quō p̄ alios māda uit. vt per moy sen et aaron.

Quō ad quartum. scz. S. iij.

quō p̄gruo tpe data sit illa lex: p̄siderare mi rabile ē. Fuit em̄ data lex mosayca. **I**nter legē nature et legē gratie. Et pueniens fuit rōe ista. Quelibz lex iponit' duobz generibz hominū. s. bonis et malis. Alijs tñ et alijs ra tionibus. Quō sic patet. **I**mponit' em̄ lex ma lis. s. duris et supbis: in remediū s̄ ignorāti am: et i flagellū s̄ supbiā. Per legē em̄ mali scz supbi et duri p̄vincunt' et domant'. et q; hoīes illo tpe erant tales. ideo conueniens fuit vt tempore moy si lex vetus daretur ad conuincendū eoz supbiā. **S**upbiebat em̄ homo de duobus. s. de sciētia et potētia. **P**ri

mo d scia quasi rō naturalis ei possit sufficē ad salutē. Et iō ut de hoc e' supbia pūceret pmissus ē hō sue regimī rōis absq; admicō legis scripte. Et ex hoc expimēto potuit hō discē q; patiebat defectū ratōis. qz hoies vsq; ad ydolatriā et turpissima vicia prolapsi sūt. Et iō post tps legis nature fuit necessariū dari legē scptā. s. Mosaycaz. qz p legē cognitō pccī fm aplm. Secūdo supbiebat hō tpe legis nature de potētia. qz ex arrogātia et supbia dicebat. dēst q; iubeat. nō dēst q; i pleat. Iō postq; istruct' ē p legē scriptā. cōuicta ē e' supbia de ifirmitate et ipotentia. dū iplē nō poterāt qd p legē pgnoscebāt. et iō sicut apls cludit ad Ro. viij. qd ipossibile ē rat legi i q; infirmabat p carnē. misit de' filiū suū ut iustificatō legis impleret i nobis.

Secūdo lex vet' data ē hōis i auxiliū et i signū. et i auxiliū quidē ignorātie et ipotentie. Qd qdē tūc necm fuit. qn lex natural' obscurā iicipiebat p' exuberātia pccōz. Oportebat at dare hoc auxiliū qdā ordie: ut. s. p i pfectū ad pfectū manuducēf. Et iō oportu it inf legē nature et legē gētie dari legē scriptā. Secūdo lex illa fuit data hōis i signū seu i figurā legis gē. Oīa ei illa cēmōialia figurabāt misteria xpi et eccle et sacramta q mirabilia sūt. tho. pma scde. q. xcviij. arti. vj. Et qz adueniētē vitate debet cessare figura. Et figure debent cedē figuratō. Iō cū edita fuerit illa lex ut obligaret pplm illū quo ad cēmōialia et iudicialia. vsq; ad psumatōz seu ipletōz figuraz de xpo q; iplete sunt i morte ei'. p quā psecuta est salus hoim. Un dixit circa nonā. Cōsumatuz ē: et i signū hui' velum tēpli qd tegebat interiora scissū ē mediū ad innuēduz q; velamīa figuraz deficiebāt. Iō mortua sūt illa legalia. et nūc etiā mortifera. Et sciēduz q; cū qriē quo tpe cesauerūt legalia. q; nō potuerunt fuari sine mortali pccō. Circa hoc Aug' distiguit tria tpa. Primū an passionē xpi i q; legalia non erāt mortua neq; mortifera. S; salutifera et currebāt simul cū euāgelio. Scdm tps fuit mediū inf passionē xpi et diuulgatōz euāgelij. i quo tpe legalia erāt mortua. qz nullā virtutē habebāt neq; obseruari tenebant. nō tamē erāt mortifera. qz illi qui ex iudeis erant pueri ad fidē. poterāt licite ea fuare. dūmodo non ponerēt spem salutis i eis. putātes. s. eozū obseruatiā necessariā. quasi sine legalib; fides xpi nō sufficēt ad salutē vel poss; iustificare. Et iō Paul' circūcidit thymotheū. ut habet actuū. xvj. natuz ex iudea m're ad tollēdu scādala aliquoz iudeoz cōuersoz zelatiū p obfuaōe legalīū: nō autē titū q; erat natus ex gentilibus. Nō em gentiles pueri poterāt seruare legalia sicut cōuersi iudei. Iō at voluit spūscēs. q; nō statī

inhibēt conuersis ex iudaismo ad fidez xpi obfuaō legalīū: sicut ihibet' fuit cōuersis ex gētilib; rit' gētiliū. ut ostēdēt dria i v's qz. Nā gentilitatis rit' repudiabāt tanq; sp illicit'. et a deo semp phibitus. Ritus aut legis cessabat tanq; implet' p xpi passionē: ut pote a deo in figurā xpi institut'. Tercium tps ē p' euāgelium diuulgatū: i quo legalia nō solū sunt mortua vtutē nullā hntia. S; etiā mortifera. ita q; pccm mortale ē illa seruare. Et rō hui' ē fm Tho. pma scde. q. ciiij. arti. iij. Quia omīs ceremonie sūt qdā pte statōes fidei i qua p'stit interior cultus dei. Pōt aut hō fidē interiorē ptestari factis. sic et verbis: et i utraq; ptestatōe si aliqd hō falsū ptestat': peccat mortalr. Quis at sit eadē fides quā hēm' de xpo. et quā habuerūt p'es v'etis testamēti. tñ qz ipi p'cesserunt nos seq'mur: eadē fides diuersis v'bis significat ab eis et a nob. Nā ab eis dicebat. Ecce v'go cōcipiet et pariet. Et nos dicim'. Virgo concepit. virgo pepit. Item representando p verba p'eteriti t'pis quod illi p verba futuri t'pis. Similr cēmōie veteris testamēti figurabāt xpm nascituz. passuz: et huiusmodi Sacramēta aut noui testamēti signāt ipm ut natum et passum. Sic ergo peccaret mortaliter qui nunc suam fidem ptestando doceret xpm nasciturum. passuz: et huiusmodi quod antiqui pie et veraciter dicebant: ita nūc peccaret et mortaliter. si quis ceremonias legis seruaret: quas illi antiqui pie et fideliter obseruabant. Quod autē dicit Baruch. iij. Dic est liber mādatoruz: et lex que est in eternum: intelligit lex eterna illa q'tū ad moralia simpliciter et absolute. q'tum vō ad ceremonialia est eterna scdm figuratum non figurā.

Sciēduz q; Hiero' et Aug' i hac mat'ia fuerūt cōtrē opiniois. Hiero' em distigues tñ duo tpa circa illa legalia. dicebat q; an passionē xpi i q; legalia erāt mortua s; nō mortifera. Aliud p' passionē i quo erant et mortua et mortifera. ita q; non poterāt fuari sine mortali pccō. Et sic dicebat. q; p' passionē nūq; apli fuauerūt legalia fm vitatē. s; qdā pia simlatōe ne. s. scādalarēt iudeos et eoz puerfionē ipebiret: que simulatio intelligēda ē fm Tho. non q; illos actus non facerēt scdm rei veritatem: s; quia nō faciebant tanq; legem obseruantes. Sicut si quis abscederet pelliculā mēbri virilis ppter sanitatē. nō causa circūcisōis faciēte s; indecēs vidēt dicē fm tho. q; apli ea occultarēt ppter scandalum. que p'tinent ad vitatē vite. et doctrine: et q; vterentur simulatōe in pertinentibus ad salutēz fidelīū

Dicit etiā Hieronim'. q; Petr' simulatorie sub'hebat se a gētib; puerfis. cum esset antiochie: ut habetur ad Gal. scdo. ut vitaret

scandalū iudeorū quoz aplus erat. Unde in hoc nō peccavit petrus et paulus simulato- rie eū reprehēdit ut vitaret scandalū genti- liū quoz erat aplus. Sed aug⁹. hoc impro- bat. qz paul⁹ i canonica scriptura. s. ad gal. ij. in q̄ nephas est credere aliqd falsū: dicit. qz petrus reprehēnsibilis erat. An verū ē fm tho. p⁹ aug⁹. qz petrus peccavit: et paul⁹ nō si latore s; vere reprehēdit. non autē peccavit petr⁹ in hoc qz ad tēpus legalia obseruauit. qz sciebat sibi licere tanq̄ ex iudeis cōuerso. Sed in hoc peccabat. qz in obseruatiōe legalitū nimia diligentiā adhibebat ne scābalizaret iudeos: ita qz ex hoc sequebat scandalū iu- deoz. Magis tenet aug⁹ i hac materia. Ad hoc etiā facit qd dicit grānus. ij. q. vij. Te- stes. s. si. Paulus petrū rēphēdit q̄ erat p̄n cept aploz. Et nō dāf intelligi. qz subditi pos- sūt reprehēdere suos p̄latos: si reprehēnsibiles sūt: s; hoc facile refellit si vñ sit reprehēsus atēdatur. Petrus cogebat gētes iudaiizare. s. facto suo et a veritate euāgelij recedere. cū iudeis gregē faciēs et actibz gētiliū se subē- hēs latēter. Par autē est i se a fide exorbitare: et alios a fide deice exēplo vel verbo. Nō ergo ex hoc ostendit qz p̄lati possint a subdi- tis accusari: nisi cū exorbitauerit a fide vel alios ex orbitare fecerit. Ad hoc etiā facit bi. nona. Si ad sacras. tñ in illa nimia p̄de- scēsiōe circa legalia nō dicit peccasse mor- taliter s; venialiter fm thomā.

De p̄ceptis moralibz ipius legis in cōi et supadditis. Capitulum tertium.

De moralib⁹ p̄ceptis veteris legis. de modo implēdi ea. utz cadat sub p̄cepto: et d̄ tripli- ci eoz differētia sub q̄ p̄reben- bun^t act⁹ omniū virtutū. et si implē ea i ca- ritate ē in p̄cepto. et si sūt dispēsabilia. et q̄a ista sūt difficilia ad cognoscendū: ideo cum p̄s. orandū ē. Da mihi intellectū et scruta- bor legē tuā: et custodiā illā i toto corde meo nō sufficit qz deus dederit nobis legē nature et scripture. s. moysaice. fm illud eccl̄i. xvij. Addidit illis disciplinā et legē vite hēbita- uit eos: nisi det intellectū ei⁹. Lex d̄ a legē- do qz sepe debet legi. S; legere et nō intelli- gere est negligē. Human⁹ autē intellect⁹ defa- cili erat. sicut patet i doctoribz iudeoz anti- quis et nouis male intelligētibz legē. non so- lū quo ad ceremonialia: s; etiā quo ad mo- ralia. ut patet math. v. et. vij. c. Oportet qz qz deus det intellectū ad ipam intelligendū. q̄ ad ceremonialia fm spiritualē intellectum fm quē adhuc debet obseruari: puta. qz non comedant carnes porcine. i. qz nō habeant mores lasciu. Et tū ad moralia fm sensū literalē verū. et de ipsis moralibus tria rē- tendā sunt.

Et moralitas faciēdi ea cognoscat. ibi. da mihi intellectum.

Et varietas iubēdi ea perquiratur. ibi. et scrutabor legem tuam.

Et caritas implēdi ea adhibeatur. ibi. et cu- stodiam illam.

Precepta moralia sūt de. s. j.

actibz virtutū: s; act⁹ human⁹ nō p̄t eē vir- tuosus nisi fiat cū debito modo. Mod⁹ autē virtutis fm phm. in. ij. ethi. p̄sistit in tribz. Prīmū ē ut opef sciēs et hoc iudicat tā a le- ge diuina q̄ humana. Ad em̄ quis facit om- nino nesciēs se illud facere: nō meref p̄miū et in malis nō meref penā si ē ignorātia i- vincibilis: als sec⁹. debet ergo quis fuare p̄- cepta sciēs illa eē p̄cepta. Secūndū qd p̄- tinet ad modū virtutis ē ut opef volēs v̄e- ligēs. i. q̄ importat duplex mot⁹ interior. s. volūtatis et intētionis. Et ista duo quīs n̄ diiudicat lex humana. Eoz legislator: ipius s. legis hūane ē hō. q̄ nō habet iudicare de i- terioribz actibz q̄s nō videt: s; de exterioribz.

Lex tñ diuina diiudicat. qz de⁹ q̄ ē hui⁹ legis- latoz: iudicat etiā de interioribz actibz q̄s vi- det. Lex em̄ humana nō punit volentē occi- dere: s; lex diuina punit. Et nō d̄ math. v. qui irascit f̄i suo reus erit iuditio. et similiter i bonis opibus malā intētiōz. iuxta illud. Ne faciatis iustitiā vestrā corā hoibz ut videā- mi ab eis. math. vij.

Tertiū qd p̄tinet ad modū v̄tutis ē ut firmiter et imobiliter opef s. in p̄posito. Et ista firmitas p̄tinet ad habi- tū. ut. s. aliq̄s ex habitu radicato opef: et istō nō diiudicat nec a lege hūana nec diuina. s. ut puniat ex defectu hui⁹. S; si debet homo merezi in obseruando aliquod p̄ceptū: oportz qz et istud obseruet. i. qz act⁹ ei⁹ p̄cedat ex ha- bitu v̄tutis infuso: nō tñ trāsgressor ē p̄cepti vnde mereat penā a deo nō habēdo habitū v̄tutis: cui⁹ actū opaf. Donorās ei pentes qd p̄tinet ad p̄ceptū quartū. et ē act⁹ p̄tatis: quīs nō habeat habitū illi⁹ v̄tutis. s. pie- tatis. qd semp ē cū ē i aliquo mortali pecca- to: utiqz nō meref ex hoc p̄miū a deo: nō tñ peccat mortaliter i hoc. Et sic q̄tūz ad illud modus virtutis nō cadit sub p̄cepto legis.

Intētio ei⁹ legislatoz ē d̄ duobz. Et nū ē id ad quod itendit p̄ p̄cepta legis iducē: et hoc ē virtus. Aliud ē id de q̄ intēdit p̄ceptū fer- re. hoc est qd ducit et disponit ad virtutem scz act⁹ virtutis. Nō em̄ ē idem finis p̄cepti. et id de quo p̄ceptū daf. Sicut et i alijs rebz nō ē idem finis et illud qd ē ad finē. Ergo i- telligere debem⁹ circa legē qz oportet implē p̄cepta eius sciēter cognoscēdo ea. libēter n̄ ex tristitia vel coacte faciēdo recta intētiōe non sinistra implēdo. firmiter habēdo ha- bitū virtutis. ut mereamur. hec be. tho. p̄i- ma scde. q. c. arti. ix.

384

De varietate moralium. §. ij.

quibus iubent in lege actus omnium virtutum perquirere dicitur. ait psalmista. **Scrutabor legem tuam.** Morale dicitur a more. **Mores proprie dicuntur actus humani qui conveniunt rationi.** Et hi sunt boni actus. **Actus autem humani qui discordant a ratione. non mores sed mali mores dici debent.** **Moralia ergo precepta sunt de his que pertinent ad bonos mores. que sunt conveniunt rationi.** **Quod autem iudicium rationis humane. cum a naturali ratione aliquid derivet. necesse est quod omnia precepta pertineant ad legem naturalem.** **Officium tamen. Et prout sic dividitur. quod moralium legum quodammodo sunt fundamenta: quodammodo sunt superaddita. quodammodo sunt addita vite virtuali.** **Et in primo libro. prima secunde. quod c. arti. xj. dicitur. quod moralium triplex est gradus. quodammodo est simplicissima adeo manifesta. quod editio non indiget. sicut mandata de dilectione dei et proximi et hominum: que sunt quasi fines preceptorum. **Finis autem in operabilibus est principium operandi. sicut in virtute.** **Et ideo hec precepta simplicissima dicuntur fundamenta quod est primum in edificio. et in his nullus potest errare secundum iudicium rationis.** **Preceptum etiam de fide habenda presupponit ad decalogum.** **Sicut et preceptum dilectionis.** **Sicut enim prima precepta legis nature propria sunt per se nota habenti rationem naturalem et promulgatione non indigent. ut quod nemo est sine deum et quod bonum est faciendum. **Ita et credere in deum est per se notum ei qui habet fidem: et non indiget alia promulgatione. nisi infusione fidei.** **Quedam vero ex moralibus preceptis sunt magis determinata quam rationes statim quilibet popularis potest de facili videre.** **Et quod in paucioribus habet pertinet humanum iudicium perverti. ideo ista editio indiget.** **Et hec sunt precepta decalogi data seu promissa a deo per seipsos populo. quedam vero sunt quorum ratio non est adeo manifesta per se: sed solum sapientibus.** **Et ista sunt precepta moralia superaddita decalogo. edita a deo populo per Moysen et aaron.** **Et quod ea que sunt manifesta sunt principia cognoscendi rationem eorum que non sunt ista manifesta.** **Et ista moralia superaddita decalogo: reducuntur ad decalogum per modum cuiusdam additivis ad ipsa.** **Et ad quodlibet preceptorum decalogi reducuntur aliquid superaddita: ut infra declarabitur.** **Utraque tamen genera preceptorum. sicut illa prima simplicissima. et ista superaddita continentur in decalogo sed diversimode.** **Nam prima propria continentur in preceptis decalogi. sicut principia in conclusionibus primis.** **Superaddita autem que per sapientes cognoscuntur. continentur in eis sicut conclusiones in principiis.** **Ipsa autem precepta moralia sunt de actibus omnium virtutum.** **Nam peccatum secundum Ambrosium est transgressio legis divine.** **Quodlibet autem peccatum est contra aliquam virtutem directe.** **Et contra aliquid preceptorum.** **Pro hoc declaratio dicitur. b. Tho. prima secunde. quod c. arti. secundo. quod cum lex omnis ordinatur ad bonum commune. ut patet ex diffinitione legis. precepta legum diversificantur secundum diversos modos communitatum.** **Et in primo in sua politica docet alias leges dandas in civitate que regitur per populum aliam in civitate que regitur per aliquos po-******

tes de civitate. **Est autem alius modus civitatis ad quem ordinatur lex humana.** **Et alius ad quem ordinatur lex divina.** **Lex enim humana ordinatur homines ad civitatem civilem que est hominum ab invicem. homines autem ordinantur ab invicem per actus exteriores quibus invicem conveniunt.** **Omnia autem civitatis pertinent ad rationes iusticie que est directio conversationis humane.** **Et ideo lex humana non ponit precepta nisi de actibus iusticie. et si precipiat actus aliarum virtutum. ut quod non fiat adulterium quod pertinet ad castitatem: hoc non facit nisi in quantum assumit rationem iusticie. ut quod per adulterium fit iniuria alteri.** **Et civitas ad quam ordinatur lex divina. est hominum ad deum in presenti vita vel futura.** **Et ideo lex divina promittit de omnibus actibus: per quos homines bene ordinantur ad conversationem cum deo.** **Homo autem coniungitur cum deo mente siue ratione in qua est dei ymago.** **Et ideo lex divina dat precepta de omnibus illis per que ratio sit bene ordinata. hoc autem est per actus omnium virtutum.** **Nam virtutes intellectuales ordinantur bene actus rationis circa passiones interiores. et morales circa actus exteriores.** **Et sic de actibus omnium virtutum precipit. ita tamen. quod actus que sunt de necessitate virtutis sine quibus non potest virtus consistere: sunt sub obligatione precepti.** **Et qui sunt de bene esse. seu perfectione virtutis: non sunt in precepto sed sub consilio.** **Et quibus precepta decalogi sunt solum de actibus iusticie.** **Nam prima tria sunt de actibus virtutis patrie. Que est pars iusticie potissima.** **Quartum est de actu pietatis que est etiam pars iusticie.** **Alia sex sunt de actibus iusticie essentialiter cum precepta de actibus aliarum virtutum dantur in aliis moralibus preceptis legis. que pertinent ad propria civitas. ut de dilectione et fide vel ad superaddita.** **Que quod (ut dictum est) continentur reductivum in decalogo.** **Deo etiam isto modo precipit in ipso decalogo et alia precipi.** **Deo autem magis in decalogo dantur precepta de actibus iusticie expresse quam de actibus aliarum virtutum. quia cum preceptum importat rationem debiti. Et decalogi precepta sunt que statim mens humana intelligit observanda. magis apparet omnibus rationem debiti in actibus iusticie. que est alterum quam in actibus aliarum virtutum.** **Magis enim quilibet cognoscit se debere abstinere ab offensa proximi. Et deum honorare quam quod debeat uti prudentia. fortitudine. aut temperantia.** **De quibus tamen virtutibus et aliis dantur in lege precepta.** **Scrutanda est ergo lex. id est diligenter investi-ganda: ut inveniatur actus omnium virtutum: que nobis precipiuntur.**

De observatōe eorum. §. iij.

cum dilectione et sine dispensatione ait psalmista. **Custodiā illam scilicet legem in toto corde meo.** **Custodire in toto corde. est observare toto affectu et dilectione.** **Non enim sufficit ad salutem custodire seu servare omnia mandata decalogi**

et supabbita nisi fiat in caritate. ut bñ iaco
 bi. ij. Qui tota legē suaverit. offēdat aē i v
 no. i. in caritate q̄ vnit nos cū deo: fact' ē o
 mniū re'. i. dānabit: ac si nullū fuasset mā
 datoy. Seruāto tñ qd̄cūq; p̄ceptoy nō exi
 stēs i caritate: puta. honorādo p̄ntes: non
 peccat nec ex hoc damnaf. qz honorauit p̄
 entes in caritate nō existēs. S; ex hoc q nō
 habuit caritatē. nec se exercuit i actibz eius
 cuz debuit. **P**ro maiori aut dclaratōe ho
 rū dicit. b. tho. p̄ma scde. q. c. arti. x. q actus
 caritatis p̄ dupliciter p̄siderari. Uno mō
 fm q' ē qd̄az act' p se. Et hoc mō cabit sō p̄
 cepto legis. qz de hoc dat spāle p̄ceptū. i. di
 liges dñm deū tuū et diliges primū. Et q̄tū
 ad hoc verū dixerūt illi q dixerūt q modus
 caritatis cabit sub p̄cepto. Nō em̄ ē impossī
 bile obseruare hoc p̄ceptū qd̄ ē de actu cari
 tatis. qz p̄ se hō disponē ab caritate habē
 bā. q cū eā habuerit: p̄ ea uti. Alio mō p̄
 p̄siderari act' caritatis. fm q' ē mob' actūū
 aliaz virtutū. i. fm q' act' aliaz virtutū or
 dinant ad caritatez q' ē finis p̄cepti. Et hoc
 mō verū ē qd̄ dixerūt alij. i. q' modus carita
 tis nō cabit sub p̄cepto. hoc ē dictū. q' sub hoc
 p̄cepto honora patrē tuū qz. nō includit q
 honoret patrē ex caritate: s; solū q' honore
 tur. Et qui honora patrē nō habēs carita
 tē: nō efficit trāsgressor p̄cepti de honoratōe
 pentū: et si sit trāsgressor p̄cepti q' dat de di
 lectōis actu vñ penā meref. Quis g' q' hono
 rat p̄ntes teneat ex caritate honorare: hoc
 tñ nō ē ex vi hui' p̄cepti. Diliges dñm deum
 tuū ex toto corde tuo. qd̄ intelligit' ut oīa a
 cta referant in deū. Et cū ista sint duo p̄ce
 pta affirmatiua. i. de honore pentuz et d̄ di
 lectōe nō obligātia ad semp: p̄nt p̄ diuersis
 t̄pibus obligare: ita p̄ p̄tingere q' implens
 p̄ceptū de honore pentū: nō tūc trāsgredia
 tur de obmissione caritatis in deū. **O**portz g'
 p̄cepta custodire in toto corde. i. i caritate si
 qd̄ vult saluari. qd̄ aut bñ mat̄. xiv. Si vis
 ad vitā igredi sua mādata. intelligit' nōso
 lū de mādati decalogi: s; etiā de alijs iter q
 p̄cipuū ē illud de caritate. **D**ebēt etiā sē
 per custodiri p̄cepta moralia. qz idispensa
 bilia sē. vñ. ps. Custodiā legē tuā semp i se
 culū seculi. **P**ro cui' dclaratōe dicit. b. tho.
 p̄ma scde. q. c. arti. viij. q' in p̄ceptis debet fi
 eri dispēlatio. qñ occurrit aliq̄s p̄ticularis
 casus i quo si verbū legis obfuef: p̄riaē in
 tentōi legislatoris. **I**ntentio aut legislatoris
 cuiuscūq; ordinat p̄ncipaliter ad bonū cōe.
Secūdo ad ordinē iustitie vtutis. fm q' bo
 nū cōe p̄seruat. Et ad ipm puenit. **S**iqua
 g' p̄cepta danē. q' p̄tineāt obseruatōez boni
 cōis vel ordinē iustitie et vtutis: huius. p̄ce
 pta p̄tinent inēctōne legislatoris. Et ideo ibi
 dispensabilia sūt: puta. si poneref i aliqua ci

uitate hoc p̄ceptū. q' nullus destrueret rem
 publicā: vel p̄deret ciuitatē. vl' q' nullus fa
 ceret aliquid iniuste: hmoi p̄cepta eēt idi
 spēsabilia. **P**recepta aē decalogi p̄tinet ipaz
 intentōz legislatoris. i. dei. Nā p̄cepta prime
 tabule que ordināt nos ad deū: p̄tinent ipm
 ordinē ad bonū cōe et finale qd̄ ē de'. **P**reces
 pta aut scde tabule p̄tinet ordinē iustitie in
 ter homines suāte. vt. i. nulli fiat idēbitū et
 cui libet reddat debitū. fm em̄ hāc rōez itel
 ligenda sūt p̄cepta decalogi. q' iō sūt omīno
 idispēsabilia. qd̄ em̄ in decalogo phibeē oc
 cisiō hoīs: hoc sit inq̄tū istud habet rōez i
 debiti. qz. i. ē innocēs. Et hoc lex hūana nō
 p̄cedere. i. q' indebite hō occidat. S; ma
 lefactores vel hostes reipublice occidere nō
 ē idēbitū. vñ nō p̄riaē huic p̄cepto non occi
 des. qz q' iudex occidat malefactorē. Similz
 q' abrahā p̄sēt occidere filiū ysaac. n̄ p̄sen
 sit i homicidiū phibitū. qz debitū erat eū oc
 cibi fm mandatū dei. qui iuste infligit mor
 tē iustis et peccatoribz p̄ peccato p̄mi p̄ētis.
 cui' snie si homo ē executor deo iubēte: nō ē
 homicida sicut nec de' iubēs. Similiter si a
 licui auferat qd̄ suū ē. si debitū ē q' amittat
 hoc nō ē furtū qd̄ in decalogo phibeē. Et iō
 cū filij isrl' tulerūt spolia egyptioz deo iubē
 te cuius sūt omnia: nō p̄miserūt furtū. Et
 osee accedens ad mulierē fornicariā vel
 adulterā: n̄ p̄misit fornicatōz nec adulterū.
 quia sua erat ad quā accessit deo iubēte. qui
 est iustitior m̄imonij. **A**ntē aliqui dicūt q'
 p̄cepta prime tabule sūt omīno idispēsabi
 lia etiā a deo. Et hoc iō qz semp trāsgressio
 eozū habet rationē indebiti. Sed p̄cepta se
 cūde tabule sūt dispensabilia. qz possūt mate
 rialiter trāsgredi: nō habendo in se rationē
 indebiti. vt patz in exemplis positis.

De fūdamēto seu p̄m. S. iij.

Cipio moralū p̄ceptoy qd̄ est caritas. **A**n a
 postolus ad phil. In caritate radicati et fū
 dati: p̄ intelligi illud. ps. Portio mea dñe:
 dixi custodire legē tuā. **A**ntē hominē posi
 ta sūt mlta bona vera vl' apparētia. vt bona
 tpalia. diuitie. honores. delectatōes corpo
 ree. Bona spiritalia. vt sciētia et virtutes.
Ad qd̄cūq; vult extendat manū suam vt eli
 gat q' querat. Et alij quidē vt p̄tē sibi melio
 rē eligūt diuitias. alij voluptates. alij scias
Sed iusti et sācti homines eligunt p̄ p̄te sua
 vey bonum. i. custodire legē dei et mandata
 eius dicētes cū. ps. Portio mea dñe. i. pars
 quā mihi elegi de bonis: dixi. i. liberaui esse
 custodire legē tuā. **D**ec custodiē integre p̄
 dilectionē. **A**n aplus. plenitudo legis ē dile
 ctio. **O**mne em̄ p̄ceptū legis ad hoc ordinat.
Pro cui' dclaratōe dicit be. tho scda scde
 q. cxxij. q' cum p̄ceptuz importat rationē
 debiti. qz. i. ex hoc q' aliq̄s p̄cipiē d; fieri

In tantū aliq̄ cadit sub p̄cepto: inq̄ntū h̄t
ratōz debiti. Est autē aliq̄d debitū dupl̄r.
vno mō p̄ se. alio mō p̄ aliud. p̄ se ē debitū
ī unoquoq; negotio id qd̄ ē finis. q̄ h̄z rōz p̄
se bōi. p̄ aliud ē debitū qd̄ ordiāf ab finē.
sic medico p̄ se ē debituz q̄ sanet. qz h̄ ē finis
artis e. p̄ aliud autē medico est debitū: ut
det medicinā. qz medicina ordinaf ab indu
cēdā sāitacē. Finis at̄ spūal̄ vitē ē: ut hō v̄
n iaf deo. q̄ hoc fit p̄ caritatē. qz q̄ māet ī ca
ritate. ī deo māet q̄ de? i eo. ut p̄ma ioh̄. iij.
Jō d̄ caritas. q̄i cara unitas. ī hoc consistit
p̄fectō vltia creature vniri cū deo. et ad hoc
ordināf sic ab finē oia p̄cepta q̄ p̄tinent ad
spūalē vitaz. En̄ apl̄s. j. ad thimo. j. Finis
p̄cepti. s. om̄is ē caritas. de corde puro. Cō
scia bōa. q̄ fide nō ficta. Oēs em̄ v̄tutes de q̄
rū actibz dāf p̄cepta ordināf v̄l ad purifi
cādū corda a turbidibz passionū. sicut virtu
tes q̄ sūt circa passiōes moderādas. ut forti
tudo q̄ t̄pantia. v̄l salte ad h̄ndā bonā p̄sciē
tiā. Sicut v̄tutes q̄ sūt circa opatōes. ut iu
sticia q̄ prudētia: v̄l ad h̄ndū rectā fitē. ut il
la q̄ p̄tinet ad diuinū cultū. Et hec tria req̄
rūf ad diligēdū deuz. Nā cor ipuz a dei dile
ctōe abstrahif. p̄pter passiōes inclinātes ab
terrena. Conscia mala facit horre diuinam
iusticiā p̄pter timorē pene. Fides ficta ēbit
affectū in id qd̄ de deo fingit. sepans se a dei
veritate. In quolibz at̄ genē illō qd̄ ē p̄ se. ē
pri? eo qd̄ est p̄ aliud. Et iō p̄mū q̄ maximū
mādatōz ē de caritate. ut dicit x̄pc Mathei
xxij. Nō ponif aut̄ hoc ī decalogo. qz p̄sup
ponif ad illū. et ī oibz ill. x. p̄ceptis sc̄ludis
tur istō. D̄sificat at̄ p̄ceptū de dilectōne in
duo. s. ī diligēdo deū q̄ ī diligēdo proximū. En̄
x̄pc Mathei. xxij. Postq̄ interrogat̄ de magno
q̄ p̄cipuo mādatōz ī lege: respondit. Diliges
dñm deū tuū ex toto corde tuo. q̄ ex tota aīa
tua. q̄ ex omni mēte tua. hoc ē maximū q̄ p̄
mū mādatū. Scdm̄ autem simile huic est.
Diliges primū tuuz sicut teip̄sū: subdit. In
his duobz mādatis vniuersa lex pendet q̄ p̄
phete. Et p̄ma ioh̄anis. iij. d̄. Doc māda
t um habem? a deo. ut qui diligit deū diligit
q̄ f̄ez suū. Et q̄uis vnū includat̄ ī alio. nec
posset esse dilectō dei vera sine dilectōne pro
ximi. nec dilectō proximi sine dilectōne dei.
cum dilectō proximi ordinet̄ ab dilectōz dei
ut ad fines. propter quod dicit apl̄s. Qui p̄
ximū diligit legē impleuit. Tñ oportuit da
ri distincte p̄ceptū. nō solū de dilectōne dei.
s. diliges dominū deū tuū. quod habet̄ Deu
tro. sexto. Sed etiā de dilectōne proximi cū di
cif̄ Leuit. xij. Diliges amicuuz tuū sicut te
ip̄m. id ē primū. q̄ hoc p̄pter min? capaces:
qui nō defacili vnū sub altero sciūt contine
ri. Et q̄uis etiā diligere nosip̄os teneamur
Tamen de hoc non datur speciale p̄ceptū

quia quātūcunq; quis exibat a vitate r̄ma
net tñ in ip̄o dilectō sui. Nec ita p̄tingit ob
scurari ratōz circa dilectōem sui. sicut circa
dilectōz dei q̄ proximi. Vel etiā qz ex hoc q̄ q̄s
diligit deū q̄ primū vere diligit q̄ seip̄m. Im
mo etiā ī p̄cepto de dilectōe proximi notaf̄ di
lectō sui. cū hoc ponat̄ pro regula et modo
dilectōis proximi. cū dicit̄. sicut teip̄sum.

De ip̄o decalogo qui .S.v.

p̄tinet x̄pi p̄cepta d̄ Deu. iij. Oñdit vobis
dñs pactum suū qd̄ p̄cepit ut faceret̄is et. x.
ōba q̄ sc̄psit ī duabo tabul̄ lapideis. Hec autē
ex̄psse ponūf̄ Exo. xx. ut patebit̄ isra. Et ab
obfuaōz eoz inuitā. ps. vij. In psalterio
decē cordaz psallite ei. Psalteriū ē lex. decē
corde sūt p̄cepta ei? En̄ Aug? fecit quēdaz
libz de. x. p̄ceptis. quē intitulauit de. x. cor
dis. Māibz at̄ tactū tale instrumētū reddidit
suauē sonū q̄ nō alr. Tāgere igif̄ māu psal
teriū illō. i. legē ē ope suare. Et p̄ hoc vitaf̄
om̄e p̄c̄m. q̄ suauis armonia bonoz operū
inte sequif̄. En̄ ps. Iniquitatē odio habui
q̄ abhominat̄ sū: legē autē tuam dilexi. q. d.
Jō odiui oēs iniquitatē. i. vitauī. qz legē man
datōz tuoz suauī. En̄ Aug? ī dicto li. Tan
gis primā cordā q̄ colif̄ de? Et occidif̄ be
stia sup̄stitōis. q̄ sic de alijs. Et cū peccatum
sit trāsgressio legis diuine. q̄ celestiu inobe
diētia mādatōz. q̄ oē p̄c̄m sit vel in deū v̄l ī
proximū. vel p̄tra seip̄sū: p̄t dicit̄ fm̄ quādaz
adaptatōz q̄ p̄ p̄ia tria obfuaata vitaf̄ pec
cata directe p̄t̄ deū: p̄ q̄nq; sequētia. p̄ta q̄
sūt p̄t̄ proximū. p̄ duo vltia que sūt p̄t̄ seip̄suz
Nā p̄ desideria q̄ p̄cupiscētias malas interi
ores. nō fit lesio primo sed sibiip̄i. i. anie sue
quā maclauit p̄ p̄ua desideria. Rōez autē
sufficiētē q̄re. s. nō sūt plura nec pautiora
assiḡt. b. tho. p̄ia sc̄de. q. c. arti. v. Sicut ei
ait p̄cepta legis humane ordināf̄ hoīem ad
p̄nitatē humanā. ita p̄cepta diuine legis or
dinant̄ hominē ad quandā cōmunitatē ho
minū sub deo. Ad hoc autem ut hō in aliq̄
p̄nitatē p̄moretur. duo requirūf̄. Primo ē
ut hō bñ se habeat ad eū qui preest p̄nitati
Scdo ut bñ se habeat ad alios cōitatis con
socios q̄ p̄cipies. Oportet ḡ q̄ in lege diui
na ferāf̄ aliqua p̄cepta ordinātia hoīem ī
deū. q̄ deinde alia p̄cepta ordinātia hoīez ad
alios p̄cios sibi p̄ueniētes sub eodē p̄ncipe.
Principi autē p̄nitatis tria debz hō. P̄rio si
delitatē. Scdo reuerētia. Tercio famulatū
Fidelitas autē ab dñm ī hoc p̄sistit. ut hono
rē p̄ncipat̄ ad aliuz nō deferat q̄ q̄tum ad
hoc accipif̄ p̄mū p̄ceptū: cū dicit̄. Non ha
bebis deos alienos coraz me. Reuerētia ab
dñm seruaf̄: ut nil iniuriōsū in eū cōmitta
tur: q̄ quantū ad hoc assumif̄ scdm̄ p̄ceptū
s. Nō assumes nomē dei tui inuanū. Namu
latus deo debet̄ ī recōpensatōne bñficiorum

388

acq̄sces ut a vero deus: et phibitio mēda
tj. fm̄ illud. Mandatiū fugies. ⁊ phibitio d̄
tractōis. fm̄ illud leuic. xix. Nō eris susuro
et criminator in pplis. ¶ Alijs duobus p̄ce
ptis ultimis nllā alia addunt. quia omnia
mala p̄cupia etiā alioꝝ vitiōꝝ p̄ ea phibet.
p̄pterea aut magis phibetur sp̄aliter de s̄de
riū adulterij et furti q̄ alioꝝ vitiōꝝ. ut ho
miciidij et hm̄i. ex eo quia delectatō adulte
rij et utilitas diuitiāꝝ sūt fm̄ se ip̄a appetibi
lia: i q̄tū habēt rōez boni delectabilis vel uti
lis: s̄ homicidiū et falsitas sūt fm̄ se horri
bilia. quia prim⁹ ⁊ veritas naturaliter amā
tur et nō desiderant̄ p̄ria eis. nisi p̄pter aliū
et itē. q̄z passiones irascibilis: deriuātur a
passionibus p̄cupiscibilis. Ideo i p̄ceptis d̄
calogi que sūt quasi prima elā legis nō erat
mētio faciēda de passionibus et vitijs irascibi
lis: s̄z tm̄ p̄cupiscibilis: et in p̄ceptis sup̄ad
ditis decalogo: repiunt̄ i diuersis locis p̄ce
pta de omnib⁹ virtutibus: s̄z nō ita apte.

¶ De decalogo et singulis p̄ceptis eius in
particulari. ¶ Capitulum quartum.

DE singulis p̄ceptis de
calogi. quoz tria p̄ma ptinent
ad dilectōz dei. Et illoꝝ primuz
ē. nō hēbis deos aliōs corā me.
nec facies sculptile. neq̄ adorabis neq̄ coles
ea. exo. xx. Ad qd̄ etiā facit qd̄ ait dñs per
ps. Isrl̄ si audieris me: nō erit i te de⁹ recēs
neq̄ adorabis deū alienū: ego em̄ sū dñs de⁹
tu⁹. Isrl̄ interpretat̄ vidēs deū: et signat po
pulū fidelē. qui si audit. i. obedit deo: i man
batis legis sue obseruat qd̄ sequit̄. q̄z hoc ē
primū mandatū legis. ut. s. nō sit i corde suo
et credulitate alius de⁹ q̄ ver⁹ de⁹. q̄ ē eter
nus. Omnis ali⁹ q̄ opinione falsa haberetur
de⁹: esset de⁹ recēs. Neq̄ adoret cultu exte
rio (quo q̄s p̄stata fide sua) deos alienos exē
deū vey. Et quia sapiētis ē ordinare fm̄ phi
losophū. Maxia aut̄ sapia repit̄ i lege diui
na: iteo cū maximo ordine posita ut nume
rata sūt ip̄a p̄cepta. Et ut istud sit primum.
Pro cuius declaratōe dicit. b. tho. scda scde.
q. cxxij. arti. ij. q̄ ad legē ptinet homines fa
cere bonos. et iteo oportet p̄cepta legis ordi
nari fm̄ ordinē generatōis. fm̄ quaz homo
fit bonus. In ordine aut̄ generatōis duo sūt
atēdenda. quozū primū est. q̄z prima ps pri
mo p̄stituit̄. Sicut in generatōe aīalis pri
mo general̄ cor: et in domo primo fit fūda
mentū: et in bonitate anime. prima ps ē bo
nitas volūtatis. ex q̄ hō utit̄ bene quacūq̄
alia bonitate. Bonitas aī volūtatis atten
dit̄ ad obiectum suum quod est finis. ⁊ iteo
in eo est qui erat per legē instituendus ad
virtutem. Primo oportuit quasi iacere qd̄
bam fundamentū religionis. per quā homo

debite ordinatur in deū. qui est vltimus fi
nis humane voluntatis. Secūdū qd̄ atten
ditur in ordine generatōis est. q̄z prius im
pedimēta et contraria tollantur. sicut agri
cola prius purgat agrū q̄ seminet. Et iteo
circa virtutē religionis prius erat homo i
struēdus. ut impedimēta vere r̄ligionis ex
cluderet q̄ q̄ actus eius exerceret. scilz i co
lento eū. precipuū aut̄ impedimētū religi
onis est. q̄z homo inhereat falso deo. fm̄ illō
mat̄. vij. non potestis seruire deo et māmo
ne. et iteo rationabiliter primo p̄cepto ex
cluditur cultus falsoꝝ deoz. Prius ergo er
ant premitenda p̄cepta negatiua quibus
tollerent̄ impedimēta religionis. s. infideli
tatis per primū p̄ceptū. ⁊ irreuerētia per
secundū: et postea iacendū fundamentū res
ligionis p̄ cultū exhibendū vero deo. qd̄ fit
in tertio p̄cepto. s. de sanctificatōne sabbati
Non ergo sit in te deus recens. ut credas vl
colas aliū q̄ deū eternū. Neq̄ adorabis deū
alienum. ut notat. b. tho. in libello de decem
p̄ceptis.

¶ Sicut contra istud p̄ceptū. §. i.

ptū primū. Non habebis vel adorabis deos
alienos: faciebant antiqui pagani quadru
plicit̄: ita et nūc mali fideles quasi eos imi
tantes. ¶ Quidā em̄ colebāt celestia corpa
credentes astra esse deos. De quibus dicitur
sapiētie. xiiij. Solē et lunā et girū stellarum
rectores orbis credentes deos putauerunt.
Et iteo moyses phibuit iudeis. ne leuarent
oculos ad celū: et adorarent soles et lunam
et stellas. que fecit deus in ministeriū. i. i se
uitiū nostrū non in cultū eoz. Nos imitā
p̄ hoc p̄ceptū agentes astrologi. qui dicunt
rectores esse animaz corpa celestia et p̄stel
latōib⁹ sub quibus nascuntur homines ne
cesse ad bonum vl̄ malū trahi. Et hi p̄ hēti
cis p̄temnantur. xxiiij. q. iij. c. penultimo.

¶ Quidā alij colebāt inferiora elementa. d̄
q̄bus sapie. xiiij. aut ignē aut sp̄itū aut ae
rem deos putauerūt. Chaldei ignē p̄ deo ha
bebāt. et quia abrahā cuz fratrib⁹ suis ⁊ pa
tre arā: noluerunt illū tollere dicentes non
esse deū: in ignē piccti sūt ut expirentur viz
eius: sed fide euaserūt. Unde abrahā dī libe
ratus de vr. i. de igne chaldeoz. Idis similes
sūt qui inferioribus male vtunt̄. Nimis amā
tes diuitias. An et ap̄lus dicit avaritiā eē
ȳdoloꝝ fuitus. quia cultū quē debz avarus
deo exhibere et sollicitudinē: exhibet nūmo.

¶ Tertij errātes colebāt homines in deos se
vel alios. Aliqui em̄ nimis carnaliter amā
tes certas p̄sonas: ip̄is mortuis fecerūt eis
ym̄agines que colebant in deos. Sicut fecit
ninus de belo patre suo. Unde ȳdola primo
denominata sunt. ut dicerentur bel vel baal
vel baalim. Et sapientie decimoquarto. d̄f.

Acerbo luctu dolens p̄ cito rapti filij fecit
 ymaginē q̄ illū q̄ tūc q̄i hō mortuus fuerat.
 nūc q̄si deū colē cepit. Dis filēs sūt q̄ nimis
 amāt aliq̄s p̄sonas siue p̄sidentes ut p̄ eis nō
 v̄eāt oīa mala facere. Et filios q̄s male nu-
 triūt: q̄ ut dimittāt diuites: rapinas faciūt
 Eōtra q̄s p̄s. Nolite p̄sīde in p̄cipib: i fili-
 is hoīm i quib: nō ē sal. Aliq̄ v̄o fuerūt ita
 p̄sūptuosi. ut se facerēt deos noīare q̄ colē.
 s̄m illud Ezech. xxviii. Elevationē ē cor tuū: q̄
 dixisti de? ego sū. Qd Nabuchodonosor co-
 nat? ē face p̄ holofernē ducē exercit? sui. S3
 p̄susus: ut patet Iudith. 1. Nos imitāt q̄ ni-
 mis credūt s̄ sui suo. q̄ qui voluptatib: cor-
 pis inherēt ut vltio fini. de q̄b: apl's ad phi-
 lip̄es quarto: quoz deus venter ē. Ete-
 ri colebāt demones. qui in statuis hītantes
 babāt respōsa req̄siti ab decipiendū homies
 ut p3 in legēdis ap̄loy. De quib: p̄s. Omēs
 dī gētū demonia. Nos imitantē faciētes bi-
 uinatōes. incantatōes. q̄ vanas obseruatōes
 in quibus fiūt s̄m Augu. quēdā pacta taci-
 ta vel expressa cum demonib: q̄ iō ista faciē-
 tes adorāt deos alienos. id ē demones q̄ sūt
 alieni ab omī misericordia q̄ veritate. Et q̄
 grauitē delinquāt ista facientes. patet p̄ il-
 lud qd dicit Augu. q̄ habetur. xxv. q. septi-
 ma. Non obseruetis dies qui dicunt̄ egipti-
 aci. aut kalēdas Ianuarij. q̄ infra. Qui has
 vel q̄scūq̄ diuinatōes aut fata aut auguria
 obseruat. aut p̄sēt obfūatib: Siue p̄ q̄sdā
 nūeros lrāp. q̄ lūe q̄ p̄ pitagoricā nigromā-
 tiā egrotantium vitā vel mortē. p̄spera vel
 aduersa inquirē. Siue qui atēdūt somnia
 lia scripta. q̄ falso Danielis nomine intitu-
 lata. q̄ sortēs q̄ dicūt̄ s̄ctoz apostolorum. q̄
 auguria antiū. q̄ aliqua p̄ domo faciēda. vel
 cōiugia copulāda. aut in collectōib: herba-
 rū carmina dicūt. aut pictaciolas. i. breuia
 p̄ quavis ifirmitate sup hoīes et aīalia po-
 nūt. p̄ter simbolū q̄ orōez dominicā. aut ma-
 gicis falsitatib: in grādinarijs q̄ tempestati-
 bus credūt. qui talib: credūt. aut ad eoz do-
 mū eūtes. aut suis domib: introducūt. aut i-
 terrogāt: sciāt se fidem xp̄ianā q̄ baptismū
 p̄uaricasse. q̄ paganū q̄ apostatā q̄ dei inimi-
 cū. irā dei in eternū icurē: nisi ecclāstica pe-
 nitētia emēbat? deo recōciliē. hec ibi. Et i
 capitulo p̄cedenti dicit idem. Admoneāt sa-
 cerdotes fideles. magicas artes et incātatio-
 nes pro infirmitatibus hominū vel aīaliū.
 laqueos esse q̄ insidias hostis antiqui. quib:
 ille p̄fidus genus humanum decipere nitit̄
 Ecce quomodo decipit: qz cū huiusmodi in-
 cantatōnibus immisceantur aliqua pia: ut
 orōes. credet se homo colere deū. q̄ colit dī-
 abolū qui ibi operatur. Sed non adorabis
 deum alienū. id est demones p̄ incātationem
 p̄cipit domin? p̄ Moysen et p̄ psalmistam.

Quatuor aut ratōes sūt. S. ij.
 quib: excluso cultu falsoz deoz debē? verū
 deū colē q̄ hñt̄ in dicto libello. b. Tho. de aq̄
 no. Et p̄nt notari in eo qd subdit̄ i ver. p̄s.
 Ego em̄ sū dñs de? tu? P̄ria ē ex dei lar-
 gitate. Omē em̄ bonū naturale vel tpale v̄
 spūale a deo habem? Quid em̄ hēs ait apl's
 1. Corin. iij. qd nō accepisti. p̄s. Aperiente
 te manū tuā. s. large p̄uibētē: oīa implebūt
 bonitate. Et omnia in nihilū redirent. nisi
 man? omnipotētis ea sustētaret. ait grego.
 Eñ dicit. Ego sū q̄ sc3 do esse oīb: q̄ conferuo
 q̄ sol? hēo esse imutabile. Et iō ut ver? de? a-
 dorāb? Nimis ingt? ē q̄ deū nō colit: a quo
 omnia bona recepit. Deutro. xxv. Nūq̄d n̄
 ip̄e ē p̄ tu? qui possidet q̄ fecit q̄ creauit te.
 Qui aut nō recognoscit bñficia e? et n̄ colit
 eū filis ē ill' isrl'itis qui educti de deserto cu3
 tot mirabilib: ostēsis. coluerūt deos dicentes
 Idī sūt dīj tui filij isrl' **Ero. xxv.** Secūda
 rō q̄re debē? eū colere q̄ nō aliū deū ē ex pre-
 mij numeralitate seu magnitudine. In nulla
 em̄ lege p̄mittit̄ obfūatorib: e? tantū p̄miū
 In lege Machometi p̄mittit̄ saracenis p̄ pre-
 mio obfūatōis ei? fluui? lactis q̄ mellis. Tu
 dei expectabāt terrā p̄missionis et expectāt
 reuersionem illius. Sed xp̄ianis promitti-
 tur gloria āgeloz. Ante q̄ apl's ad Ro. viij.
 Non sūt condigne passiones hui? temporis
 ad futurā gloriā. Mathei. xxij. Equales sūt
 angelis dei. Ante dicit. Ego sū domin?. Do-
 mi? dicit̄ quasi do mun? sc3 glorie. p̄s. Gras-
 tiam q̄ gloriā habet domin?. Tercia ratio
 ē ex sui dignitate: qz ut dicit̄ ecclesiastici. j.
 Eñ? em̄ de? omnipotēs rex potēs. q̄ metuē-
 bus nimis. Sapientissimus est. quia om-
 nia nuda et aperta sunt oculis eius ad he-
 breos quarto. Ante. Deus latine grece the-
 os dē. Et theos deriuat̄ ab ythim qd ē vidē
 qz omnia videt. Quarta ratō est ex pacti
 fidelitate. Nā in baptismo quilibet abrenū-
 ciat dīabolo q̄ pompis eius. q̄ obligat se ad
 seruandum mandata dei et ad fidem. Ante
 magnum supplicium meretur frangens p̄-
 missum. ad Iudeos decio. Irritam quis fa-
 ciens legem Moysi duobus aut tribus testi-
 bus lapidabitur: sine vlla miseratione: quā-
 to magis putandum ē deteriora mereri sup-
 plicia. Qui filius dei conculcauent q̄. An-
 te dicit. Ego sū domin? de? tu? tu? .s. frater
 effectus per incarnationem. q̄ quem elegisti
 in deū tuū ad eum colendum.

De secundo precepto .S. iij.
 quod est. Non assumes nomen dei tui inua-
 num Exodi. xx. Sicut per primū preceptū
 excluditur viciū superstitionis: quod oppo-
 nitur religionis virtuti scdm excessum. ne

390

scilicet cultus diuinus alteri tradat quod deo vero. Ita per secundum preceptum excludit vitium irreligiositatis. quod opponitur religioni secundum defectum ne. scilicet deus preternaturam per defectum reuerentie. Prius autem est deum suscipere ad colendum: quod est suscipere preceptum honorare: et ideo rationabiliter permittit. primum preceptum quo prohibetur superstitio. secundo quo prohibetur iurius et alia pertinencia ad irreligiositatem seu irreuerentiam dei. theo. secunda secunde. q. cxx. ij. arti. iij. Et quis per hoc preceptum proprie et principaliter prohibetur assumptio nominis dei: illa que assumit nomen domini ad confirmatum verbi per modum iuramenti. ex eo quod illa est frequentior apud homines: et precepta decalogi sunt de his que prius in occursum humani generis solent accidere: tamen potest ex consequenti intelligi prohibita. omnis inordinata diuini nominis assumptio. Et secundum hoc recipiunt diuersae expositiones huius precepti. Item quis nomina dei sit multa tamen quia reuerentia debetur nominibus dei ratione rei signate. que est una. scilicet diuinitas. non ratione vocum significantium que sunt multe: ideo signate in singulari bene. non assumes nomen dei tui inuani. idem theo. ¶ Frequenter peccatores faciunt istud preceptum. propter quod dicitur per illud. ps. Uniuersa vanitas omnis homo uiuens. Homo aliquando secundum gregorem in mora. signat naturam cum culpa. An. j. ad corin. iij. dicit apostolus. Cum sit in nobis zelus et contentio nonne carnales estis. et secundum hominem ambulatis. id est secundum sensualitatem culpabilem. Est autem talis homo. id est peccator uniuersa vanitas. id est vanus omni modo vanitatis. Dicitur ei vanus quia duplex. Primo vanus. id est falsus iuxta illud. ps. vana. id est falsa locuti sunt unusquisque ad primum suum. Secundo dicitur vanus quod est iniustum seu illicitum. eccl. ultimo. Adulescentia et voluptas vana sunt. id est adulescentia et voluptas committit. Tertio dicitur vanus inutile seu indiscretum. secundum illud hierem. l. j. Vana opera eorum et risu digna. Quarto dicitur vanus quod non consequitur finem suum ad quem ordinatur. sapie. xiiij. Vani sunt omnes homines quibus non subest scientia dei quia non pertingunt ad primam veritatem ad quam ordinatur omnis scientia. et illud. ps. Nisi dominus edificauerit domum. scilicet scientie et anime edificatio vitium. in vanum laborauerunt qui edificauerunt eam. quia non acquirunt eas. Dis igitur homo. id est peccator. est uniuersa vanitas. id est vanus omnibus his modis. ¶ Sciendum autem quod nomen domini assumitur a quatuor. ut habetur in textu. b. thome de preceptis. Primo ad sanctificationem. Secundo ad professionem. Tertio ad auxilij implorationem. Quarto ad dicti sui confirmationem. Sed peccator in his quatuor modis assumit inuanum. ¶ Primum ad primam sumit aliquando nomen dei ad sanctificationem. scilicet cum nominatur ad hoc ut sanctificetur. id est purificetur homo a peccatis quod precipue fit in sacramen-

to baptismatis et penitentiae. que ordinata sunt ad purgationem peccatorum. j. ad corin. vi. Abluti estis. scilicet per baptismum sanctificati estis in nomine domini. Dicit enim baptizans. ego te baptizo in nomine. p. et. f. et. f. qui sunt unum deum. et absoluens in penitentia. ego te absoluo in nomine. p. et. f. et. f. ¶ An dominus dicit sacerdotibus veteris testamenti. vos ponite nomen meum super filios israel. scilicet inuocando in collatione sacramentorum. et ego dominus benedicam eos. scilicet conferendo virtutem et effectum eorum. Sed inuanum assumit in hoc nomen domini. quod male utitur sacramentis conferendo vel accipiendo ea in peccato mortali. quia talis non consequitur sanctificationem ad quam ordinantur sacramenta et saluationem: sed culpam mortalem et damnationem. Et sic inuanum assumit nomen dei inuocatum. Unde augustinus. Sacramenta talia sunt unicuique. cuius quali scientia quis accedit. j. q. i. ¶ Quibusdam qui ergo irreuerentiam faciunt sacramentis: illud preceptum agit. et quia fit frequenter: ideo vniuersa vanitas. omnis homo uiuens. ¶ Secundo sumitur nomen domini ad professionem. Et hoc vel predicando et docendo. vel laudando deum. ps. Confitemini domino et inuocate nomen eius: annuntiate iter gentes opera eius. scilicet predicando sicut paulus. de quo dicit dominus actuus. ix. Portet nomen meum coram gentibus et regibus et filiis israel. Sed inuanum sumit qui falsa predicat vel docet ut heretici. quia non consequitur fructus salutis inde. ad quem est ordinata predicatio. Tamen una glosa super hoc precepto dicit. non dices creaturam esse. scilicet puram christum filium dei. quod iudei faciunt et talis peccat mortaliter. Falsa sciens predicans. secundum theo. in quarto. Sumit etiam nomen dei ad laudandum secundum illud ysaia. xliij. Omne qui inuocat nomen meum in gloria mea creauit eum. Et illud. ps. Laudate nomen domini. Sed inuanum assumit. quod illud nominat in derisionem in cantilenis mundanis vel quod peius est. blasphemando et maledicendo. quod utique est mortale et istud preceptum. secundum theo. secunda secunde ubi super. Contra quos conqueritur dominus dicens per ysaia. liij. Fugiter nomen meum blasphematum tota die: et de blasphemia habes diffuse in secunda parte. ti. vij. c. v. ¶ Tertio sumit nomen domini ad auxilij implorationem. puer. xvij. turris fortissima. nomen domini ad eam profugiet iustus et saluabitur. Et hierem. xiiij. Nomen tuum inuocatum est super nos ne derelinquas nos. Et ad hoc ut citius aliquis obtineat auxilium in oratione adiungit votum aliquod. sed inuanum assumit nomen domini. qui in oratione voluntarie distrahit ab alia. Contra quos dicit matth. xv. Populus hic labijs me honorat: cor autem eorum longe est a me. Sine causa. id est utilitate colunt me. Et multo magis inuanum assumit nomen dei. qui vota facit pro illicitis: vel licita non implet. et quia peccatores in hoc frequenter incidunt. Ideo uniuersa vanitas. omnis homo uiuens. de transgressione votorum habes diffuse

391

i scda pte ti. xi. p totu. **Quarto** sūit nomē dei ab pfirmatōez dīctōz. s. p iuramētū. Quis em̄ aliqñ iuref p creaturas. aut p euan gelū. p fidē. p scōs. p corp' suū 7 hmōi ipli cite assūit nomē dei. p illa ei iuraf inq̄tū vītas v' bonitas aut virt' dei in ill' māifestaf. Est em̄ iurare fm̄ Aug' deum i testē iuocare suor' v'bor'. Sz vt dicit Hiero' tētās illō dīere. Et iurabūt i noīe meo i iudicio 7 iusticia 7 vītatē. **Aduertēdū** q' iusiurādū de bz hīe tres cōitēs. s. iudiciū. iusticiā 7 vītatē. Si qd' hor' defuerit n̄ iuramētū s; piuriū erit. xxi. q. ij. 7 p̄ istud pceptū aut p̄ter ipm̄. **Prō** ei req̄rit vītas. vt iuret qd' credit eē ver'. Nā iurāto sciētē falsū. q̄cūq; mō 7 cā sp̄ peccat mortal' fm̄ Tho. scda scde. Et tūc pp̄ie agit p̄ istud pceptū assumēs nomē di iuanū. i. ad assēndū falsū. **En̄** dicit sc̄ptura. Nō piurab i noīe meo. i. n̄ iurab falsū. **De** cūdo r̄quirif iusticia i iuramēto. qd' v' hīe lo cū i pmissōio iuramētō. vt. s. iuref qd' sit iustū 7 licitū. Nā iurāto facē qd' iquū: suari n̄ debz. sic fecit herodes āputare faciēs caput Jo. baptiste pp̄ iusiurādū. Et peccat mortal' qñ iurat qd' illicitū qd' sit mortale. vt occidē hoīem. n̄ facē pacē. 7 hmōi. 7 tūc assūit nomē dei iuanū. i. p re illicita. **Tertō** req̄rif iudiciū. i. discretō. vt. s. n̄ iuref nisi i cāu nēitatis v' magne vtilitatis. n̄ ei p re vili l' ioco bz iurari. etiā vītatē dicēdo 7 iustum p mītēdo. **En̄** dicit Aug'. q' iuramēto q̄s vti bz vt medicia. s. p. nēitātē. als iurando lenit vt p̄ fit. 7 si ver' sit. 7 licitū qd' iuraf: ē p̄cīm. n̄ tñ mortale nisi fieret i p̄ceptum. Et sic sūit nomē dei iuanū. i. p re iutili. 7 ē p̄ nō p̄ illō pceptū. **Periurās** at' fm̄ Tho. i di cto libello iurial' 7 facit irreuerētiā deo. qz v' sctire eū eē iqrātē. 7 nescire ver' v' falsuz dicti sui. v' maliciā i eo: qñ diligat de' mēda ciū c' tēstē iducit. v' i potētiā qñ n̄ possit punire. **Proxiō** ē nociū. qz societas hoīm inuicē p̄suari n̄ possz nisi credēt verbis eoz. **Dubia** aut' pfirmāf iuramētō. fm̄ illud ab hebre. vj. Dis p̄trouersie finis ē iuramētū. et ē sibi p̄i crudel'. qz se obligat ad hoc vt p̄iaf si n̄ dicit ver' i iurāto. **Exēplū** i hīsto. ec. de fto q' falso iurauit p̄t aliqez accusātes de em̄ie. Et vn' dixit. q' p̄burēf si n̄ iurāet ver' scōs q' lepro' efficēf. **Terci' q' cec' efficēf.** 7 oībz euēit quod sibi imp̄cat' ē. cunctis no tificata veritate p vnum illoz. **De iuramēto 7 piurio hēs** diffuse in scda pte titulo. x. **De terciō pcepto quod. §. iij.** ē. **Memēto** vt diē sabbi sc̄ifices Exo. xx. ex clusis his q' p̄hibēt debitū cultū deo exhibē. scz ifidēitatis supstidēz 7 irreuerētiā p primū 7 p scdm pceptū. psequēs fuit vt ponēf sc̄iū pceptū. p qd' hō i vera fligiōe sūbaref. **Ad fligiōē** at' p̄tiet debitū cultū deo exhibē.

bē. Sic at' diuīa nob' ēdūf i sc̄pturis sacris sub silitudībz rep' corpaliuz. vt intuit' 7 cognitō dei dicat' ocul' ei' 7 hmōi. Ita et cult' extior deo exhibet' fm̄ aliqđ sc̄sibile signum. Et qz ad infiorē cultū q' p̄sistit i orōe 7 deuo tōe. magis ducit' hō ex iteriori istictu spūs sc̄i. pceptū legis dādū fuit nō de eo s; de exteriori cultu fm̄ aliqđ sc̄sibile signū. Et qz pcepta decalogi sunt q̄i qdā p̄ia. 7 p̄munia legis p̄cipia: id i terciō pcepto decalogi p̄cipiē exterior cultus dei sub signo coīs b̄nificij qd' p̄tinet ad oēs. s. ad rep̄ntādū op' creatō nis mūdi. a q' req̄uissē de' b̄i septio die. **In** c' signū septia. s. sabbati mābat' sc̄ificanda. i. deputāda ad vacādū deo 7 colēdū eū. Est at' istud pceptū morale fm̄ lrālē intellectuz q̄tum ad hoc. vt hō aliquod tps deputet vī te sue ad vacandū deo 7 diuinis rebo. 7 sic semp obligās. Sz cēmoniale ē q̄tum ad dē terminatōz diei. s. septeni. 7 fm̄ hoc nō obligat. imo nec bz suari sicut nec alia cēmōia lia. **Dec Tho. scda scde. q. cxxij. arti. quarto.** Et ad hoc pōt induci illud ps. lxxx. Buccinate in neomenia tuba: in insigni die solēnitatis v're. qz pceptū in isrl' ē. **Ubi** ēa nota q' festum ē obfūdū. ibi. qz pceptum in isrl' ē. **Secdo** q' tps ē dēminādū. ibi. i insigni die solē. v're. **Tercio** q' op' i eo ē dēclarādū. ibi. buccinate i neo. tu. **Quō** ad primuz nota. q' plures solēnitates hēbāt iudei. figuratiuas n̄ ap' vt dicef. Et hi dies dicebant' ifi gnes pp̄ter insignia aliqua facta in eis. 7 pceptum erat illa custodire sicut xpianis sua p̄frequentior at' solēnitas erat sabbatū i qua representabatur maius 7 generalius ifigne scz creatōis mundi. cui fidelibz succedit d̄nīca. in q' cōmōratur insigne renouatōis mundi p xp̄i resurrectōz 7 n̄am. **Preceptū** autē in isrl' erat sabbatuz custodiri. pp̄ter q' tuor ratōes fm̄. b. Tho. in t̄tatu de decē pceptis. **Prō** ad destructōz errozis. p̄uidit em̄ spiritus sc̄s q' aliq' v̄turi erāt q' dicerēt munduz semp fuisse vt p̄hi antiq'. **Voluit** ergo deus vt custodiref vn' dies ebdomade. in memoriā q' deus omnia creauerit in sex die bus. Et in septima requieuit. id est cessauit a nouis cōdēndis creaturis. **En̄** Exo. xx. assignans dominus hanc ratōem. **Sex** diebo operaberis omnia opera tua. septima dies sabbatum domini est. Non facies in ea opus **Et** paulopost. **Sex** enim diebus fecit de' celum et terram. 7 que in eis sunt: et septimo die requieuit. **Iudei** ergo celebrabāt sabbatum in memoriā prime creatōis. s; quia xp̄c adueniens fecit nouam creatōz: vt apokalip. xxi. **Ecce** noua facio omnia. que melior est prima. quia p primam homo factus est terrenus. per secundā fact' ē celestis. **En̄** ad gal. sexto. **In** xp̄o ihu nec circuncilio nec

392
a

spiritu aliquis valet: sed noua creatura quae per gratiam que incepit in resurrectione christi. Unde ad rom. vii. dicit. christus surrexit a mortuis per gloriam patris: ita et nos in nouitate vite ambulem. Que resurrectio quia facta est in dominica. Ideo ecclesia precepit. de pse. disti. iij. Pronuntiandum omnibus die dominica ad honorem resurrectionis ihesu christi domini nostri de vespera ad vesperam festiue obseruari. **Secunda ratio** quare precepta sunt dies sabbati: est ad instructionem fidei receptoris. Quiescendo enim sabbato: figurabatur iudei quod christus in sepulchro mortuus debeat descendere in sabbato. Quiescit autem per hoc quod caro eius non vidit corruptio. ps. Caro mea requiescit in spe. s. resurrectionis. Et iterum. Non habebat sanctum tuum videre corruptio. Est enim quasi quedam quies hominis. dum quod naturaliter appetit. s. non corrumpi: sed cum suo corpore manere unita: hoc euenit sicut in christo. Sicut ergo sacrificia iudeorum significabant christi mortem: ita sabbatum christi quietem in sepulchro: quod credere pertinet ad fidem. Et quia adueniente veritate figurata debet cessare. Ideo ex quo christus iam quiescit in sepulchro et a mortuis surrexit: ideo non sabbatum sed dominicam debemus celebrare. Unde de pse. di. iij. puenit. dicitur quod illi qui dicunt sabbatum custodiendum: sunt predicatorum antiqui christi qui faciunt celebrari sabbatum et dominicam. Clerus est qui talis dies. s. sabbati deputamus specialiter honori virginis marie. Quia in illa die. s. sepulture christi in ea sola remansit fides plena de christo. Et quia sicut deus requiescit primo die in creatio mundi: ita requiescit in virgine per incarnationem recreatio mundi. aliquid quod facit illa die ob honorem virginis laudabile est: non tamen ab operibus cessare: ne videatur amur iudicare. **Tertia ratio** est ad inflammationem amoris. Corpore enim terrenum de sui natura terrena appetit. Et ideo homo secundum illam partem a qua conteritur deprimi: semper ad terrena tendit. nisi conetur se eleuare ab eis. Et ideo oportet habere certum tempus. in quo cum liceat ei vacare operibus: detur ei materia vacandi spiritualibus. Sicut enim corpus indiget aliquo tempore ad refectionem sui. quod fit per somnum. comestione et huiusmodi: aliter deficeret in operando et viuendo. Ita et anima indiget refectione spirituali ne deficiat: quod fit per orationes et alia spiritualia. Et aliquid quiete semper faciunt sabbatum. s. semper vacando deo ut perfecti. Aliqui frequenter ut boni clerici et religiosi. Sed et laici debent habere suum sabbatum. quo quiescentes ab operibus exterioribus: vacent deo. s. festa christianorum ne nimis tepescant in diuinis. isa. lviij. Erunt sabbatum dilectum et factum domini gloriosum. et quia etiam fuit et ancille debent habere tempus ad vacandum deo. Ideo dominus precepit deutero. v. Custodi sabbatum dei tui ut requiescat seruus tuus et ancilla. quod est propter illos qui faciunt diebus se-

stius seruos laborare. **Quarta ratio** est ad roborandam veritatem promissionis: promittitur enim nobis quies perfecta in alia vita. quam signabat dies sabbati: sed oportet per operari sex diebus. i. in vita presentis quod modicum est respectu perpetue future quietis. eccli. lij. Modicum laboraui et inueni mihi multam quietem per se. ultimo. Erunt sabbatum ex sabbato. Quia. s. ad illam quietem eternam que sabbatum dicitur: non puenitur nisi ex quiete mentis liberate. s. a passionibus et vitijs Math. xj. Tollite iugum meum super vos et discite a me ait christus. quia mitis sum et humilis corde: et inuenietis requiem animabus vestris. **Quinta** ad secundum sciendum. quod sicut non solum sabbatum in veteri testamento erat in precepto: sed et alie solennitates: sic in nouo non solum dominica dies sed et multe alie solennitates. que figurate sunt per illas quo ad principaliores: et quilibet dicebatur insignis dies solennitatis propter aliquid insigne in illa factum. et secundum thomam prima secunde. q. cii. articulo quarto. Septem erant solennitates temporales in illo populo. ut potest colligi numeri. xxviii. et xxix. Prima erat iterabatur qualibet septimana. s. sabbatum. que celebrabatur in memoriam creationis rerum. cui respondet in nouo testamento festum dominice in memoriam resurrectionis. per quam facta est creatio spiritualis mundi. **Secunda** solennitas iterabatur quolibet mense: et dicebatur neomenia quod celebrabatur in memoriam gubernacionis reipublice. Nam hec inferiora precipue variant secundum motum lune: et ideo celebrabatur in nouitate lune. Cui respondet festa virginis. que sunt plura que lune assimulantur. Et ipsa suis meritis et precibus sustentat mundum et quasi regit. Unde regina mundi dicitur. Alia festa celebrabantur semel in anno ut festum pasche valde solenne. quod durabat septem diebus primo mense in memoriam liberationis de egipto. Cui respondet festum natiuitatis christi per quod inchoatiue liberatum est genus humanum de seruitute diaboli. Aliud erat in die ad. i. dies. scilicet pentecostes: in memoriam legis date in monte sina. Cui respondet festum spiritus sancti. dati in monte syon. cum lege euangelica. Erat et quintum festum. prima dies septembris. quod dicebatur tubarum in commemorationem liberationis ysaac. quoniam abraham inuenit arietem quem obtulit pro eo. Et etiam erat istud festum quasi quedam inuitatio ut prepararent se ad festum sequens Cui respondent festa apostolorum. qui tunc predicationum inuitauerunt mundum ad festum supernum. Sextum festum erat expiationis. decima die septembris in memoriam benesitij. quo deus propiciatus est populo israel. i. ad rationem vituli aurei ad preces moysi. Cui respondet festum ascensionis christi. qua ascendit ut sit

iudicatio p peccatis nris apud ptem. Septi-
 mu erat festu cenopbeie. i. tabernaculoz in
 eode mese septē diebz in signū deductōis i de-
 fertu. ubi habitabāt i tabernaculis. Cui res-
 pōdet festū angeloz. q nos deducūt et custo-
 diūt p desertū mūdi sicut illos angelus dñi
 Octavo at die illi festi erat aliud q dicebat
 cet seu collecta. Cui rñdet festū dedicatōnis
 ecclie vñ oim sāctoz. Erāt et aliqua festa a-
 lia s; non ita solennia. vt furni et encenia et
 bimōi. Et sic i ecclia q debēt celebrari vt maz-
 tirū et p̄fessorū put ecclia statuit. de p̄se. bis.
 iij. p̄nūtiandū. Quelibet dñ insignis solēni-
 tas p̄ter iligne i ea factum. quilibz dictoz
 diez debet sāctificari. vt declarabit. qz p̄ce-
 ptū in isrl ē de ea celebrāda. ¶ **Quo ad etiā**
 op qd debet fieri in die festo vt sāctificē ē
 quadruplex declarandū. **Primo** corpāis o-
 pa abdicāda. **Secūdo** mortalis culpa euitā-
 da. **Tercio** totalis negligentia eliminanda.
Quarto vniuersalis nra substātia sacrificā-
 da. **Un̄ dicit. ps. buccinate.** i. sonate i tuba
 neomenia. i. qua maxime utebatur i neome-
 nia. Erāt aut sonitū tube ab quatuor. s. ab
 uocandū p̄lm. ab uocandū et animandū ad
 p̄tū. ab epulū solennizandū: et ab laudan-
 dū deū. Est em festū ordinatū ad uacanduz
 deo. Et p̄ ista optie vacat. vt i pleat illd. ps.
 Vacate et videte qm̄ ego sū de? ex altabo: in
 gētibz. ¶ **Primo** nō debet fieri op? suile. id ē
 manuale i festo. hier. xvij. Sāctificabis sab-
 batum et nō facies op? suile i eo. i. corpale.
 Est em peccatū mortale opari in festis sine
 cā vrgēte rōnabili. Un̄ quendā iudeū inuē-
 tū colligere ligna in sabbato: iussit dñs lapi-
 dare. q aut opa corpalia phibeāt: habes bis
 fule in scda p̄te. ti. ix. c. iij. d negligentia bene
 opandi. **Buccinate** ḡ tuba in festo. i. uocate
 populū vt dimittat opa. ¶ **Secūdo** vitāda
 ē mortalis culpa. hie. xvij. Custodite ani-
 mas vras vt nō portetis pōb? i die sabbati.
 Pōb? p̄maxie ē peccatū. fm̄ illud. ps. sicut
 onus graue grauate sūt sup me. s. iniquitates.
 leuit. xxij. Omne op? suile nō facietis i eo.
 s. sabbato. Op? maxime suile ē peccatū qd fa-
 cit suū diaboli. Un̄ fm̄ tho. magis facit cōē
 istud p̄ceptū peccās mortaliter i festo q? o-
 pans manualiter. Et talis circūstātia. s. in
 die festo: trahit peccatū i aliā sp̄ez. Nā forni-
 cās in festo: facit p̄ duo p̄cepta. s. nō mecha-
 beris: et illud de sāctificatōe sabbati. **Bucci-**
nate ḡ tuba ad excitandū animā ad pugnā
 p̄ diabolu ad resistendū p̄ctis. Un̄ i figuraz
 dicit ysaias. lvij. Quasi tuba exalta vocem
 tuā: et annūtia populo meo scelera eorum.
 vt. s. caueāt: et mathathias cū suis dixerūt.
 i. machab. iij. Quicumq; venerit ad nos die
 sabbati pugnem? eos. ¶ **Tercio** vitāda est
 negligentia in festis. ne. s. qd det se otio et lu-

dia quia laborare nō habet. sicut p̄nter sit.
 Omnia em̄ mala docuit ociositas inquit sapi-
 ens ecclī. xxxij. **Ante** dicit tren. iij. **Viderūt**
 eā hostes. s. animā aut p̄sonā otiosā: et deri-
 serūt sabbata sua p̄pter otium. **Dicit. b. thom.**
 scda scde. qz vitiū accibie. qd importat tedū
 bene opandi est p̄tra hoc p̄ceptū. **Buccina-**
te ergo in insigni die solennitatis tuba ab e-
 pulū spirituale. i. ad audiendū verbū dei Jo-
 el. ij. Canite tuba in syon. congregate cetū vo-
 cate populū. acf. xvij. **Voces** p̄pharū que le-
 gunē per omne sabbatū. ¶ **Quarto** ē omnia
 nostra substātia sacrificio offerēda. ubi em̄
 alijs diebus offerebat vnū sacrificiū: in sab-
 bato duplicabat. offerendū est ergo sacrifici-
 tiū de anima p̄ p̄tritionē. **De** q. ps. Sacrifi-
 tiū deo spiritus p̄tribulat. leuit. xvij. Sab-
 batū regetōnis est affligetisq; animas vras
 scz p̄ p̄tritionē. fm̄ origenē. examinādo p̄scien-
 tiam et dolendo de p̄missis. Offerendū ē cor-
 pus p̄ sobrietatē. ad ro. xvij. **Exhibeatis** cor-
 pora vestra deo hostiā. i. in sacrificiū. **Unde**
 aug. reprehendit p̄messatōes et ebrietates q
 fiūt i festis magis q̄ in alijs diebz. dñs. xliij.
 Comestationes. debet etiā corpus exerceri i
 eūdo ad ecclesias. indulgētias participando
 faciēdo disciplinas: et ad laudes diuinas i re-
 ps. Sacrificiū laudis honorificauit me. Of-
 ferenda est terrena substātia dando elemo-
 sinas magis q̄ alijs diebus **Esbre. viij.** **At-**
tite partes eis q nō p̄parauerūt sibi. i. pau-
 peribus. **Sāctus** em̄ dies dñi est. buccinate
 ergo tuba ab laudandū deū. **Iuxta** illd. lau-
 date eū in sono tube: et sic sāctificat sabbā-
 tū seu festū: et seruatur domini p̄ceptū.

Quartum p̄ceptum est. §. v.

Honora patrem tuū et matrē. vt sis longe-
 uus sup terrā. quā tibi datur? ē domin? ero.
 xx. **Hoc** xpc̄ iducit. math. xv. **Post** p̄cepta p̄
 me tabule q ordināt nos ad deū p̄grue i p̄ce-
 ptis secūde tabule. q nos ordināt ad p̄ximū
Primo ponit istud de honoratōe p̄ntū. qd
 licet de? ē p̄ncipiū vniuersale essendi omni-
 bus: ita p̄ ē quoddā p̄ncipiū essendi filio.
 et q̄uis fm̄ tho. p̄ma scde. q. c. arti. v. et scda
 scde. q. cxxij. arti. v. sub isto p̄cepto includa-
 tur nō solū veneratio fiēda om̄ibus supiori-
 bus p̄ sanguineis et p̄latis ab inferioribz: s;
 etiā p̄uisio et gubernatio fiēda i inferioribz a
 p̄tibz et p̄sidentibz: ac etiā beneficiōz omniū
 exhibitō oibz p̄ximis. q ad elemosinas cor-
 porales et sp̄uales. cū debent ab oibz. tamen
 expresse nō fit mētio nisi de honore p̄ntum
 et ratio est. qz cū vt dictū ē p̄cepta decalo-
 gi sūt de his q statū rō naturalis p̄ se app̄hē-
 dit eē suāda. **Debitū** filij a p̄re ē adeo maīse-
 stū q nlla p̄ terguerlatōe negari. eoq; p̄ ē
 p̄ncipiū generatōis et esse filio: s; q aliqd be-
 nefitiū vel obsequiū sit exhibendū alijs. nō

394

ita statim dicitur non naturalis sicut parentibus. Et ideo de beneficiis alijs exhibendis: non datur in catalogo speciale preceptum. et eadem ratione quod parentes non videntur debitorum esse filijs propter aliqua beneficia suscepta ab eis: sed e converso. Non datur preceptum etiam de cura parentum erga filios: sed tamen ut dicitur est sub hoc precepto includitur. Item quia hoc est preceptum affirmatiuum: obligat semper: sed non ab semper. id est ita quod omni tempore debeat quod actu venerare parentes: sed pro loco et tempore cum expediat. et circa hoc videnda sunt tria. Primo que sit ista paternitas. Secundo que sit ista honorabilitas. Tertio que sit ista remunerabilitas.

Quod ad primum nota quod. §. vi.

est quadruplex paternitas veneranda. Prima est carnalis. Secunda presbitalis. Tertia temporalis. Quarta sacramentalis. Et de quolibet potest dici illud. psalmus. Miserere pro filijs. de prima paternitate dicitur ecclesiasticus. vij. Honora patrem tuum et germitum matris tue ne obliuiscaris. Memento quod nisi pro illos non fuisses: ipsi enim generatio dant esse pro te. De secunda dicitur deuteronomio. xxxij. Interroga patrem tuum et annuntiabit tibi maiores tuos et dicent tibi. et dicitur. xcvj. ait gregorius. quis dubitet sacerdotem christi. regem et principem et omnium fidelium presbiterum et magistrorum ceteri. De tertia scilicet temporalis dicitur quarto regum quinto. Quod si rem grates dixerit tibi propheta. Facere debuisses. que fuerunt verba suorum dicta ad naamam dominum suum. De quarta dicitur simachus papa. Omnes que in patria suscepimus: ita nostri spirituales sunt filij. ut et ipsi quos vel nobis suscipiunt vel sub trino mersionis vocabulo mergentibus vnda sacri baptismatis regenerauit. xxx. q. i. omnis. Item de sacramento confirmationis. quilibet horum primum miserere et misereri debet filijs suorum. Et miserere pro filijs suorum vere potest esse eis in quatuor. in nutrimento. in documento. in castigamento. in exemplo. Et primo quidem pro carnalis. scilicet utique debet nutrire filios. non enim ait apostolus filij debent thesaurizare parentibus: sed parentes filijs. Item et iura statuerunt. quod legitima sine magna causa punire non possunt. Item male faciunt qui filios mittunt ad hospitale et non potest eis si possunt. quod contingit de conceptis ex fornicatione vel alio illicito modo. et in decretis dicitur. xxx. dicitur. Si quis dereliquerit proprios filios et non eos aluerit et quod pietatis est necessaria non prouenerit sed sub occasione continentie eos negligentes putauerit anathema sit. id est fiat. Non est enim lata sententia sed comminatio. Non tamen debet illicita aliqua facere. ut v. suras et fraudes vel alia mala ut possunt filios nutrire. quod enim diligat filios plus quam me non est me dignus. ait christus mattheo. x. Pater secundus. scilicet presbitalis etiam debet pro posse de nutrimento potest uidere filijs suis. id est subditis. Item petrus in canonica. Pascite eum qui in vobis est gregem. Et hieronymus quicquid habent clerici pauperum sunt. et domus eorum omnibus debent esse communes. xvj. q. ij. Quis

Pater tertius. scilicet rector temporalis debet subditis ut filijs potest uidere de nutrimento. ut non sit penuria in ciuitate: et quod bonum corde. Et precipue pupillorum. viduarum et miserabilium personarum causas ut pater iuuare. ut faciebat iob dicens pater erant pauperum. eiusdem. xxxij. Quartus pater. scilicet spiritualis per administratores sacramentorum presbiteri et aliorum ex proprio debet potest uidere. et si ipse non potest saltem procurare pro filijs suis. Debet etiam pater quilibet misereri filijs potest uidere de documento. Nam pater carnalis et quod loco eius est: habet curam filij quod ad animam magis quam quod ad corpus. Debent ergo anime potest uidere filio de nutrimento quod est bona instructio ut ecclesiasticus. vij. Filij tibi sunt erudi illos. ad hebreos. xij. Presbiter carnalis nostre habuimus eruditores. Sic bonus pater thobias docuit filium suum ab infantia timere deum et cauere ab omni peccato. ut dicit thobias. ij. Pater presbitalis multo magis tenet filijs suis. id est subditis de eruditione. Item dicitur fuit primis presbitero et presbitero. scilicet apostolus. Ceteris docete omnes gentes. docete eos suare quecumque mandauit vobis mattheo. ultio. ij. thobias. iij. Predica verbum in omni oportune importune ysaia. lvij. Clama ne cesses quasi tuba exalta vocem tuam. Et annuntia populo meo scelera eorum. Et quod pro se non potest vel nescit: faciat pro presbiteros. quod et ipsi presbiteri dicunt. Pater temporalis etiam debet admonere subditos ad bonos mores. Item sacramentalis multo magis. debet enim presbitero instruere presbiteros de necessarijs et patrum alumnorum precipue de credendis. Debet tertio misereri pater filijs de castigamento. et pater et mater carnalis debent castigare filios delinquentes. et corrigere verbis et verberibus. Item puer. xiiij. qui percutit virge odit filium. Qui diligit illum assidue ei flagella. et in eodem. xvij. Tu percuties eum virga. Et aiaz eius ab inferno liberabis. Nec debet expectare ab ipso corrigendum. Quia cum est magnus: incorrigibilis erit. Item dicitur puer. xvij. adolescens iuxta viam suam ambulans. et cum senuerit non recebit ab ea. Pater presbitalis debet corrigere diuersis modis. apostolus. i. thobias. v. peccate coram omnino argue. Sicut fecit ipse excoicatus illum corinthum quod publicum commiserat incestum: trahens eum sathane. i. corinthios. v. Et ambrosius. Non osculatur semper pro filium sed aliquando castigat. ergo cum castigatur: quod diligit: tunc circa eum pietas exercet. v. q. v. Pater temporalis debet punire malefactores. Exo. xvij. Maleficos non pacietis viuere. augustinus. Et quod emendat verbis in que presbiteri debent vel coercent aliqua disciplina magis presbiteri dicitur. xlv. Presbitalis sibi presbiteris debet obis buris increpare cum viderit expedire. Quarto debet pro filijs misereri exempla bona presbitero. quod plerumque mouet exempla que verba. propterea dicit dominus. ego sum dominus deus fortis zelotes visitans. id est puniens peccata primum in filios in etiam et quod generatores. exo. xx. Non

quia puniat filios p peccatis pntū. Sz qz com
muniter filij imitāt exēpla p̄m i puerlatō
ne. si mala exēpla dāt pntes filijs i peiorā
to. blasphemādo. furando. turpia ppetrādo.
Silia illi faciūt. Et p suis nō paternis vic
is puniunt fm Aug. Pater p̄sidential p̄
marie debz exēpla bonoz opm filijs p̄bere.
Mathei. v. Sic luceat lux v̄a corā homibz
vt videāt opa vrā bona dixit xpc p̄mis p̄ri
bus noui testamēti. Et grego. ait. Scire de
bēt prelati qz si vnqz delinquerint tot morti
bus digni sūt. quoc exēpla p̄bitōis ad poste
ros transmittūt. Et de p̄re tpali dicit Iudo.
d. r. iustū. Tunc p̄iceps existimet iura sua
ab omibz seruāda. quādo ip̄e prim⁹ eis reue
rentiā p̄bz. i. seruādo. Coiter in p̄plo isrl qn
boni fuerūt reges. bona exēpla dātes opm
p̄pls otuose se hūit. qn at mali qz p̄pls secut⁹ ē
exēpla illoz. qz demū vtiqz piezēt. Cōfessores
etiā qz patrini debēt bona exēpla prebē fi
lijs suis spiritualibus.

Secundo vidēdū quis. §. vii.

sic honor qz debet p̄ribo a filijs. itelligēdo ge
neal: d oi p̄nitate. honora iqt p. t. q. m. t. q
dicēdū qz ē q̄duplex honor exhibēdo. honor
reuentie. honor obie. honor b̄nificientie. ho
nor tolerātie. ¶ De p̄mo dē ecclī. iij. Qui ti
met deū honorat pntes et q̄i dñs fuit his
qz eū genuerūt i ope qz fmōe. Manifestū ē autē
qz sui dñs suis fuit cū magna reuerentia
i assurgēdo. caput inclinādo. associādo. famu
lādo. cū hūilitate loq̄ndo. Sic debēt filij p̄n
tes reuereri. Conē qd agūt qz deridēt eos v̄l
blasphemāt. Sz i punitōz eoz d̄r puer. xxx
Oclm qz sublanat p̄res et qz despiciat p̄tū ma
tris effodiāt eū corui de torrente qz filij aq̄le
p̄medāt eū. i. tirāni seu dñi tpales puniant
vel demones excecēt mentē et deuorent. Et
Exodi. xx. Qui malebixerit patri vel matri
morte moriatur. Patres etiam p̄sidentia
les debent honorari. reuerentiam exhibēdo
eis. Aug⁹ in regula. Honore coraz vob̄ pla
t⁹ sit. sunt enim ministri dei. Et ideo etiaz si
sūt mali reuerendi. i. non despiciendi: et ma
la eorum manifestāda. Ante Nicola⁹ papa
si de domi sacerdotibus qui iure p̄res aīarū
dicūt aliq̄d p̄tigerit vos audire. qd p̄faliōz
pijs mētib⁹ ingerat. non in frōtē chā. sz pu
dorave filios Noe imitantes patriam de re
liq̄ verecūdiā contegatis. di. xcvi. In sc̄ptu
ris. Patres temporales. id ē domi sunt reue
rēdi. fm illud. j. pet. Deum timeat. regē ho
norat. ac etiā confessores qz patrini sunt re
uerendi Mala. p̄mo. Filius honorat patres
suū. ¶ De secundo honore. i. obediētie dicif
Jobis. viij. Ego honorifico patrē meuz ait
xpc. i. seruando mandata eius. Et de paren
tibus carnalibus dicif apls ad Col. tercio.
Filij obedite parētibus vestris. Et p̄cipue

ad hoc tenent in his que p̄tinēt ad domesti
cam curam domus. Ante puer. j. Audi fili
disciplinā p̄ris tui. i. doctrinā qz mādata: et
ne dimittas legē matris tue. De p̄ntibz spū
alibz. i. p̄latis dicif apls ad Hebr. ultimo.
Obedite p̄positis vestris qz subiacete eis. Et
Piero. Esto subiect⁹ pontifici tuo. qz q̄i p̄ntē
aīe tue ama. d. xcij. Subdyaconi. Etiaz de
malis p̄latis inq̄t xpc. Oīa q̄cūqz dixerit vo
bis facite qz fuatē Math. xxij. i. spectantia
ad officiū suū. De dñis tpalibz ait petrus.
Obedite dñis v̄ris. n̄ tm̄ bōis qz modestis. sz
etiā discol. Et filz p̄ribo sacramentalibz obedi
endū ē. qz faciēda p̄nia iuncta. qz illō ē necm
qz i alijs mōitōibz. qz fructuosū. v̄ez oīs ista
obediā filioz erga p̄res itelligēda ē. cū preci
piūt iusta qz licita. qz nō ipediāt salutē vel
salutis icremētū. vt dicit Piero. xj. q. iij. Si
dñs. Cū em̄ de. a qz oīs p̄nitas tenoiat ali
q̄d iubeat: qz p̄riū pntes: obediāt sumo pat: i
nō freno. Mater autē ē ecclā. qz vtiqz nō p̄t
nisi iusta iube qz iō obediēda. ¶ De scio ho
nore p̄t intelligi illud Ecclī. iij. Honora pa
trē tuū qz matrē tuā: vt supueniat tibi b̄nidi
ctō a deo. Dā vtiqz b̄ndictō a xpo veniēte
ad iudiciū: his qz subueniēt indigētibz. Sz
p̄mi qzbus tenet hō subuenire i necitate sē
pntes. An xpc rep̄hēdit scribas qz phariseos
qz inducebāt hoīes ad faciēdū vota oblatio
nū i tēplo. qz implendū ea: nō curantes qz ex
hoc p̄ntibus eoz subtrahēnt necessaria. de
clarās quō faciēbāt p̄tra istud p̄ceptū. Do
nora p. t. nō subueniētes idigētis p̄ntum.
Ioc ambro. Ceterz dei traditō ē vt prius pa
scas pntes. Nā si iuxta diuinū oraculū p̄tu
melia parētis morte luif. quantomagis fa
mes que multo ḡuioz est. d. lxxxvj. Non sa
tis. Parentibus etiā spiritualibus. i. prela
tis subueniendū est a populis. Dignum ē ei
vt quib⁹ semināt spūalia ab his metāt cor
palia subsidia in decimis. oblatōnibus qz ele
mosinis. An apls. j. ad thi. v. Qui b̄n p̄sunt
p̄sbite ri duplici honore sē digni. i. reuentie
qz subuētōis. v̄l duplici portōe qz alij elici nō
p̄lati. Dñi qz tpales et rectores exqz laborāt
p̄ p̄plo. ab eo debēt sustētari. Ad 20. xij. red
dit oībz debita. cui honorē: honorē. cui tri
butū: tributū qd institutū ē ad sustētandem
dñoz. Cōfessoribz etiā i necitatibz subueni
endū qz p̄dicatoribz. Iuxta illō Deutro. xv. v.
Nō alligab os bouis triturātis. Nō tm̄ vt p̄
ciū sacramēti vel vbi dei tribuēdū ē. qz symo
nia eēt. sz p̄ modū elēosinaz. ¶ De q̄to ho
nore b̄r Ecclī. iij. Fili suscipe senectā patris
tui. qz si defecerit sensu veniā da: qz ne eū sper
nas in tua virtute. Sic etiā qz alij patres. si
ue prelati. siue homini temporales. Siue p̄di
catores et confessores tollerari debent in su
is defectibus a subditis. Nec propter hoc

396

pnt biscedere ab obedīa eoz. 7 iudiciū eozū fugē. viij. q. iij. **N**ōne directa. Et hoc nisi p cili sint p snias ex cōicatiois vel suspēsi. Pnt tñ denūciare supioribz eoz vt puidēāt. Et aug' dicit q' tolerād' ē mercēnari'. Difficile ē diffinire qñ fiat p illd' pceptū. ita q' pec ez mortali nisi cuz fit māifeste mag' iuria pntibz. vt pēnēdo eoz moīta. deridēdo eos pūeliādo. ōberādo. n' sbueniēdo i necitatibz

Tercio videndū ē de .S. viij.

p'mio obſuatōis hui' pcepti. **U**bi sciēdū fm tho. q' ad nullū aliud pceptū ponit remūerātō obſuatōis e' nisi ad istud. s. in decalogo deſcōpōe. Et rō ē fm eundez scda scde. nō q' 7 alioz impleō nō hēat p'miū sicut 7 istd' s' q' cū istud sit valde de instictu nature. s. honorare pntes. poterat aliq'bz oziri extia tō et ex hmōi obſuatōe nil mēri. cū natura ad hoc istigat. 7 sic min' solite implē. s' p' p' hoc n' caret mercede sua a deo: 7 iō pōit p'miū. s. lōgeuitas. i. lōga vita. vt sis aut lōgeu' sup terrā viuētū v' moriētū. **E**st at' q' duplex vita. scz vita nature. vita g'ē. vita fame. vita gl'e. et i q'libz fit lōgeu' p' honora tōz pntū. **Q**uā ad vitā nature d' eccl'i. iij. **Q**ui honorat p'ez vita viuet lōgiori. q' p' ē pncipiū actuu' generatōis. iō frēqnti' sit mētio i scptura de honore p'ia q' m'is. sed sub eo icludit' etiā honor' mafn' eatē rōne q' pncipiū generatōis. est passiuū. Multū at' p'gruit tal' remūerātō huic opī. naz q' bñ vtiē bñficio p'cesso. mē' sibi illd' augēi. q' g' bñficiū vite p' d' h'z a pntibz: 7 bñ vtiē os honorando. dignū ē vt augeat' ei vita. q' at' aliqñ p'riū iueniat'. q' honorātes pntes cito moriāt'. 7 ihonorātes diu viuāt. hoc accidit occulto dī iudicio ppter aliud meli' nob' ignotū. **D**e vita g'ē d' eccl'i. iij. **Q**ui hono rat p'ez suū iocūdab' i filijs: v' naturalibz q' bonos hēbit honorātes eū: v' spūalibz q' sē bōa opa. q' mltiplicabū' ei p' grāz. 7 dāt ei iocūditatē spūalē. **E**t subdit'. i die orōnis exaudiet'. **D**e scia d' eccl'i. iij. **G**la hoīs ex honore p'is sui. 7 detec' p'is fili' sn honore **G**la at' d' clara fama cū laude. 7 iterū. **E** male fāe ē q' relinqt' p'ez. 7 maledict' a deo. q' exaspāt m'ez. **D**ī at' bōa fama q' qdā vita. q' p' hāc viuit hō i mēozijs aliozū. **D**e vita gl'e d' eccl'i. iij. **D**onora p'ez tuū vt sup ueiat tibi bñdictō a deo. s. g'ē. 7 bñdictō ei' s. gl'e i nouissimo maneat. s. i terra viuētū. **E**t cū ē p'ctō de aliq' inter p'ez 7 filiū. p'po nēd' ē p' filiū in honore. q' nō p'uidet' filiū tñ i vitate. **U**n' aug'. **Q**uerit' p' de malo filio. **Q**uerit' fili' de buro p're. suā' honorifi cētā p'ri q' ei debet' a filio. **N**ō eqm' filiū p'ri i honore. **S**z p'ponim' filiū p'ri in vitate. s. si habet. 7 sic tribuim' honoris debitū vt n' p' dat eqtas meritum. ij. q. viij. queritur.

Quintū pceptum ē. Nō .S. ix.

occides. exo. xx. **P**' qrtū pceptū qd' ē p'mū i scda tabla. qd' ē vtutis pietatis. q' reddiē pntibz debitū i q' icludit' oē qd' p'io sp'ali aliq' rōe fit. necē fuit vt ponēnt' alia pcepta p'ri nētia ad iusticiā p'rie dictā. q' idrnter rōdit oib' debitū. **E**st at' debitū cuiibz vt nulli iſe rat nocumtū. 7 iō ponit' illa pcepta nega tia q'bz p'hibēt' nocumta p'rimis. **O**ē ei nocu m'tū qd' iſerit' alteri l' ē i psonā p'ria qd' p'ri net ad hoīcidiū. v' i p'uctā p' modū libidīs qd' p'iet' ab mechā. v' i sbaz qd' p'iet' ad fur tū. v' ad famā qd' p'iet' ad falsū testimoniū **A**lia duo p'hibēt' desideria mechie 7 furti qz ab illa ēbit' p'cupia cordis rōe delc'abil' vel vtil'. nō at' sic ēbit' p'cupia ad hoīcidiū v' fal sū testimoniū p' se. qz n' hnt' rōez delc'abil' v' vtil'. **E**t q' iter nocumta maximū ē qd' fit in p'fōa p'ria p' hoīcidiū. iō primuz i negatis q' obligāt' sp' 7 ad sp'. nō occides. hec tho. scda scde. q. cccv. arti. vj. **E**t dicit' itē i sc'tatu d. x. pceptis. q' tripl' ē erratū circa istd' pceptū **A**liq' ei putauēnt' nō ē licituz occidē bruta aīalia. s' hoc ē falsū: qz n' ē p'ēm vti ill' q' sē subdita p'tati hoīs. **E**st aut' ordo natural'. q' plāte sūt i nutrimentū aīaliū. 7 aīalia qdā in nutrimentū alioz. 7 oia i nutrimentuz homīs. gēn. ix. **Q**uasi olera virētia ēdidi vob' oia. p' p'sequēs etiā i polliticis dicit'. q' venatō ē iu stū bellū. **E**t. j. ad cor. x. oē qd' v'it' i macel lo māducate. **C**ū g' d' n' occides. itelligitur hoīez. n' bruta aīalia. **S**cds error' fuit dicen tiū. q' p'hibēt' h' occisio cuiuscūqz hoīs. etiā malefactoris. **E**n' iudices 7 officiales occidē tes reos appellāt' hoīcidas. **C**ontra q's dicit' aug'. q' d' q' hoc pceptū dedit. nō sibi p' hoc p'tatē occidēdi abstulit'. **D**icit' ei deutro. xxx. ij. ego occidā 7 viuē faciā. **I**udices at' occi dēdo reos iuridice occidūt' mādato dei. q' le gē statuit vt rei occiderent'. puer. viij. p' me l. sapias q' d' ē legū p'bitores iusta decernūt ad ro. xiiij. **N**ō sine cā gladiū portat: mīster ei dei ē. vintex in irā ei qui malefacit'. **I**ntel ligit' g' n' occides hoīez. s. p'ria auctoritate. **T**erc' error' fuit dicētū. q' p'hibebat' h' occi sio p'rimi. s' nō sui: asserētēs hoc licitū eē. s' hoc etiā falsū ē. **N**ulli ei licz q'cuqz ex cā oc cidere seipm: nisi deo iubente. vt hēm' de sā sone. **U**t em' dicit' Aug' **S**piritus scs qui p' eū mirac'la fecit eū ad hoc iduxit ad figurā dū xpi mortē. ē ei g'uisim' p'ēm hoc 7 iueia bile. vñ eccl'a p'hibuit tales i eccl'a sepeliri l' p' eis fieri suffragia. vt hēf. xxij. q. v. placu it. **C**ū g' d' nō occides. itelligit' neqz te neqz alie' fm aug. j. de ci. dei. **E**t de talibz hoī cidis dicit' ps. **V**eloces pedes eozū ad effun dendum sanguinē. **C**ontatō 7 infelicitas in vijs eozum: viam pacis non cognouerunt. **P**edes anime sunt affectus qui i homicidis

sunt veloces. i. p̄mpti ad effundendū sanguī
nē hūanū. i. occidendū. ⁊ affectū cito ducūt
ad effectū. s̄z oīs q̄ accepit gladiū. s. auctori
tate pp̄ria p̄bit Math. xxvj. hoīs vl̄ dīne sen
tētie puniētis. Et iō subdit ps̄. Cōtrito cor
pis qz debz occidi tal. ifelicitas aīe: quia p
hoc p̄uat glā cū sit mortale ⁊ etiā mltas ife
licitates hic patitur. ¶ Etia pacis ē p̄nīa ad
quā raro redeūt effecti obstiati. Perpetrat
aut̄ q̄tuor mōis. s. inēiori deliberatōe. extio
ri locutōe. manuali actōe. notabili omisso
ne. ¶ C̄tū ad p̄muz dī. j. ioh. iij. Oīs q̄ obit
fr̄ez suū: hoīcīda ē. Odiēs aliquē p̄ter appe
tit mortē e. Et hiero. sup̄ ysa. Omīs iūqtas
⁊ opp̄ssio ⁊ iniusticia iudiciuz sanguis ē. Et
licz gladio nō occidas. volūtate tñ inficis
te pe. di. j. oīs. Et aug. Domicidiū lege ve
titū: putabat nō aliud eē nisi corpis inter
emptō. Apuit q̄ dñs oēs iūquū motū ad no
cēdū fr̄i in hoīcīdij genē p̄tineri. de pe. di. j.
Cū. s. dñs ait. v. dictū ē aīqz n̄ occides.
q̄ at occiderit re? erit iudicio. ego at̄ dico vo
bis. qz oīs q̄ irascit̄ fr̄i suo re? erit iudicio et
dānatōe. Et loq̄ de ira mortali q̄ q̄s deside
rat mortē vl̄ notabile nocuētū p̄rimi. An̄
⁊ fm̄ tho. ubi sup̄. Dic phibeē viciū ire putē
mortale. de quo hēs ī sc̄da p̄te ti. vij. ca. j. dif
fule. An̄ ioh. v. Eliz stultū inficit iracūdia
¶ Sc̄do p̄petrat hoīcīdij ore. ⁊ hoc multu
pl̄r. s. impando. p̄sulēdo. suadēdo ī mortē al
teri. An̄ aug. Periculose se decipiūt q̄ exi
stimāt eos tñ hoīcīdas q̄ manibz hoīez occi
dūt. ⁊ nō pot̄ eos p̄ quoz cōsiliū ⁊ fraudez
et exhortatōz hoīez extiguūt. Nā iudei neq̄
q̄ xpm̄ p̄ijs manibz interfecerūt sicut sc̄ptū
ē. Nobis nō licz interficē quēq̄. S̄z tñ illis
mors dñi imputat. qz ip̄i cū ligua occiderūt
dicētes. Crucifige eū. de pe. di. j. periculose.
S̄l̄r cū aliqz mal̄ psuasiōibz ⁊ mal̄ psilijs ē
bit aliū ad aliq̄d criminale. p̄uriū. furtum
fraudē. luxuriā. ⁊ alia h̄mōi. occidit aīaz e?
An̄ aug. Noli te putare nō esse homicidaz
cū fratri tuo male psuades. Cū ei fratri tuo
male psuades: occidis. Et ut scias quia oc
cidis. audi ps̄. Filij hominū arma eorū den
tes ⁊ sagitte. ⁊ lingua eoz gladius acutus.
de pe. di. p̄ma. ¶ Tercio p̄petrat ope. exo.
xxj. Qui p̄cussent hominē volēs eū occidere
mortē moriē. Et aug. in te ci. dei. His exce
ptis quos vel lex iusta generalr vel ipse fōs
iusticie specialiter deus iubet occidi. Quis
q̄ hominē vel se vel aliū occiderit: homici
dij crimie inectē. xxij. q. v. Si nō lz. Con
tra hoc etiā p̄ceptū facit ḡuiter ūberans vl̄
vulnerās vl̄ mutilās se vl̄ aliū. An̄ ⁊ ampu
tās sibi virilia. Etiā zelo castitatis hoīcīda
dī. Et phibeē ordinari. ⁊ p̄mot̄ officio ordi
nis fugi. quia irregularis est. di. lv. Si quis
absiderit. Sed etiā iudex vel minister e? oc

cidens reum nō amore iusticie. s̄z liuore v̄
dicte. ex delectatōne effundēdi hūanū sāgui
nē hoīcīda reputat. An̄ aug. Cū mister iu
dicis occidit eū quē iudex iussit occidi. si id
spōte facit. i. delctabilr hoīcīda ē. xxij. q. v.
Nec refert quō q̄s se vl̄ aliū occidat. gladio
s. vl̄ veneno vl̄ lapide vel ligno. graui? tñ q̄n
to p̄sona occisa ē innocētior vl̄ vtilior vl̄ p̄
p̄quior. An̄ occisio p̄ris vel m̄ris vel filioz
ḡuissimū. inde v̄p̄ricidiū q̄d vtiqz nec etiā
p̄pter adulteriū p̄p̄tū p̄mittit. S̄z phibeē
⁊ ḡuiter puniē. vt. xxij. q. ij. Admonere.
¶ Quarto p̄petrat hoīcīdij omissoe. cū. s.
aliqz p̄ obuiare mortē alteri? iniuste sine
sui piclo. et nō curat. puer. xxij. Erue eos
q̄ ducūt ad mortē. ⁊ qui trabūt ad interitū
liberare nō cesses. Sic fecit daniel erga su
sānā. dan. xij. Dinc ⁊ Simac? papa. Nō ḡn
bis ē dria v̄trū letum inferas vel admittas
Mortē em̄ languētibz p̄batur infligē. q̄ hāc
cum possit nō excludit. di. lxxij. §. j. Et di
cit ibi glo. de medicis. q̄ tenent gratis infir
mis paupibus mederi: quūmo ⁊ medicinas
emē si p̄nt. cū alr eis de salute p̄ideri n̄ pos
sit. Et s̄l̄r qui nō subuenit indigētibz? ī extre
ma necessitate cū possit. hoīcīda reputatur
An̄ ec̄ci. xxij. Danis egētū est vita pua
pis: q̄ defraudat illū. s. nō dādo vir sāguinū
ē. i. hoīcīda. Et ambro. Pasce fame moriētē
si n̄ pauisti occidisti. di. lxxvj. Nō satis. Cō
trito iḡ. i. destructō corpis. ⁊ ifelicitas. i. pri
uatō r̄gni sup̄ni. i. v̄ijs eoz. i. i opibz hoīcīdij
qz oīs homicida nō hēt p̄tem in regno xpi.
j. iohis. iij. Sed vt dī apock. xix. Domici
dis ps̄ in stagno ignis ⁊ sulphuris. Quodli
bet hoz homicidiorum est mortale.

¶ Sextū p̄ceptū ē. Non. §. r.
mechaberis. exo. xx. Post iuriā pp̄rie p̄de
nulla maior reputat q̄ adulteriū q̄d dī me
chia. q̄d p̄mittit in p̄sonā p̄iūctā que repu
tat quasi vna p̄sona cū coniuge suo Math.
xix. Itaqz nō sūt duo sed vna caro. Et quis
mechia pp̄rie dicat adulteriū. id ē accessus
ad alienū thoz: tamen sub isto nomine itel
ligitur prohibita omnis species luxurie. et
omnis actus venereus extra matrimoniuz
debite seruatus. Unde aug. in li. de q̄stōibz
deutro. dicit. Mētrices eē. ⁊ ad mētrices ac
cedere phibz dñs. Quarū turpitudō ē venal
cū. s. dñs dicit ī lege. vt notat hic glosa. Nō
erit meretrix de filiabz isrl̄. nec scortator de
filijs israhel. Et paulo post. S̄z sic sub furti
noīe intelligit̄ phibita oīs illicita v̄surpatō
rei aliene. apte volēs intelligē totū. Sic no
mīe mechie oīs illicit? concubit?. atqz illoz
mēbroz nō legitim? vsus phibit? debz intel
ligi. xxij. q. iij. Meretrix. Et Isidorus su
per exo. ait. Nō mechaberis. i. nec q̄sq̄ p̄ter
matrimonij federa alijs semis amisceatur

397

398

xxxij. q. v. **T**ō autē i decalogo poti⁹ exp̄sse p̄bi
 beſ mechā. i. adulteriū q̄ alie sp̄s luxurie
Quia cū p̄cepta decalogi p̄tinēt ad iusticiā
 q̄ reddit debitū alteri: nemi iſerat nocum̄
 tū vel iuriā magis fit clare iniuria p̄rimo
 p̄ adulteriū q̄ p̄ alios modos luxurie. et iō
 exp̄sse p̄hibet. **C**irca hoc p̄f̄ iduci illō ps.
Ambulās i via imaclata: hic mihi miſtra
 bat. **Q**uis oīs culpa mortal' fm̄ tho. in. iij.
 maculā aie ingerat. q̄ nō ē aliud q̄ priuatō
 pulcritudīs aie. q̄ iſultat ex debita p̄m̄ſura
 tōe opm̄ fm̄. s. rōz cū quadā refulgētia gr̄e
 p̄cipue tñ p̄ca luxurie magis dicūf̄ macla
 re hoīez. qz corp' q̄ famā q̄ aīaz maculāt: q̄
 absorbet p̄ cētis lumē rōis. **E**ñ de salo. p̄f̄
 luxuriā e' dī infectū. ecclī. xlvij. **T**u autē po
 ſuiſti maculaz i glā tua. **I**nclinaſti femora
 tua mulieribz. **I**n via q̄ imaclata ābulat q̄
 caſte uiuit. ſeruās illud p̄ceptū. nō mecha
 beris. **E**t hic ut fidel' bon' miſtrat. i. fuit dō
 ad hebre. x. iij. **H**onorabiles nuptie q̄ tho: i
 maculat' q̄ multo magis ei fuit q̄ accepti'
 qui ābulat i via imaculata viduitatis v' ū
 ginitatis mūde. **E**ñ canit ecclā de Agatha
 uirgine. **I**mmaculat' dñs imaclat' sibi spō
 ſā elegit. **E**t de uirgine dei matre. **S**ācta et
 immaculata ūginitas q̄. **E**t q̄ mihi miſtra
 uerit ait dñs. honorifi cabit eū pater meus
 qui ē in cel' **J**oh. xij. **E**t in celis sine macula
 ſunt antē thronū dei. apock. x. iij. **F**it autē q̄
 dupl'r quis maculat' p̄ luxuriā: faciēs cō
 tra hoc p̄ceptum.

Cum agit turpiter in ſeipſum.

Cum cognoſcit nequiter vas femineum.

Cum ſe iungit ſcleriter ad ſimilez ſexum.

Cum accedit carnaliter ad animal brutuz.

Quōd ad primū maculat' q̄s p̄ luxuriā o
 pandō turpia p̄ ſeipſū. qd̄ dī mollicies. i. co
 rin. vj. **N**eqz molles regnū dei poſſidebūt. qz
 illud mortale ē q̄ contra hoc p̄ceptū. **R**atio
 hui' eſt fm̄ **T**ho. ſcda ſecūde. q. clūj. arti. ij.
Peccatū in humanis actibz ē qd̄ ē p̄tra or
 dinē rōis. habet hoc ratōis ordo. ut q̄libz or
 dinat q̄ dirigat ad finē ſuum. **E**ñ ſicut nō ē
 p̄cēm ſi p̄ rōem homo utat' aliquibz reb' ad
 finē. ad quē ſunt mō q̄ ordine p̄ueniētī. dum
 mō ille finis ſit aliquob vere bonū: ita pec
 catū ē ſi utat' homo aliquibz rebus ad finē
 ad quē nō ſūt ordinata. vel ſi nō debito mō
 hoc faciat. **E**ſt autē vere bonū ut p̄ſeruet na
 tura indiuidui. quod ſit p̄ eſū ciboz. **E**t ſilz
 bonū ē q̄ magis excellens. q̄ cōſeruet natu
 ra ſpeciei. quod ſit in generatōe p̄ actuz ve
 nereū. **S**ic ergo uſus ciboz ſi nō fiat ad de
 bitū finē. ſ. ſuſtētatōnis corporis. vel nō de
 bito mō. eſt peccatū. ita utēdo ueneris non
 ad finē humane generatōis. vel indebito mō
 ut cum nō ſua uxorē. peccatū eſt. **S**z pollu
 endo ſeipm̄. certū eſt q̄ fruſtrat' om̄ino in

tentio nature. cū nō poſſit ſeq̄ generatō. vñ
 peccatū ē. q̄ mortale. ex quo excludit a r̄gno
 dei fm̄ aplm̄. **E**t quis ſemē humanū dicat
 ſupfluū in aīali. nō tñ ē ſimpl'r ſupfluū. ſed
 ex eo q̄ ē reſiduū opatōis ūtutis nutritiue
 tñ eo indiget ad uirtutis generatiue op': q̄
 iō cū p̄curef̄ emitti indebitē. i. ex actū p̄i
 galē peccatū ē. **N**ō ſic ē de alijs ſupfluitatibz
 corporis. q̄ qualitercūqz emittat' ſalua decētia
 p̄uict' humani ſine pctō eſt. **S**i autē accidat
 emiſſio ſeminis i uigilia vel ſomno ſine p̄cu
 ratōe aliqua. q̄ p̄ter om̄ez inatōez. nō ē pec
 catū fm̄ **T**ho. **S**cdo ſit q̄s maculat' femi
 nā p̄gnoſcēdo nō ſuā. **T**ho. iij. **A**ttēte ti
 bi ab oī fornicatōe: q̄ p̄ter uxorē tuā nunq̄
 patiaris crimē ſcire. **S**ūt autē dī ſe ſp̄s luxu
 rie cū mulieribz. q̄ diſtictē p̄ſitēde. **N**ā ſi pec
 catū carnis p̄mittat' ſoluti cū ſoluta. dī ſim
 plex fornicatō. ut accedē ab mētrices v' cō
 cubinas q̄ hm̄ōi. qd̄ qd̄ arbitrat' licitū non
 p̄iugatis nec eē p̄cēm. **S**z. b. **T**ho. ſcda ſcde
 q. clj. arti. ij. dicit eſſe mortale. q̄ cōtra hoc
 p̄ceptū. **A**pl's ad **E**phe. v. **O**mnis fornic
 tor aut immund': nō habet hereditatē i re
 gno dei q̄ xp̄i. **S**i p̄mittat' cum uirginibus
 dicit' ſtupr'. **S**i cū conſanguineis vel affini
 bus dī inceſtus. **S**i cū cleris vel religioſis
 vel monialibz. dī ſacrilegiū. v' etiā cū p̄rib'
 ſp̄ualibz ut cōfeſſoribz vel cōmatribz. **S**i p̄
 uolētīā mulieris vel p̄ntum dicit' raptus.
Si cū uxorē alteri' vel uiro p̄iugato. mulie
 re etiā ſoluta. dicit' adulteriū. j. ad cori. vj.
Neqz adulteri regnū dei poſſidebūt. **E**t ut di
 cit. b. tho. in ſctatu de. x. p̄ceptis. **A**lier ad
 ulterās tria mala facit. q̄ notat' ecclī. xxij.
Si mulier relinquēs uirz ſuū peccabit. p̄i
 mo i lege altiffimī incredibil' fuit. **S**cdo u
 rū ſuū dereliq̄t. **T**ercio i adulēio fornicata
 ē: q̄ ex alio uiro ſubſtituit filios. q̄ ſic legi dī
 nō credit q̄ p̄hibet adulteriū q̄ ſacramtū vi
 olat. **S**i ſit frāgit uiro. q̄ p̄ditōz q̄ furtū. ſi ge
 nerat ex adulterio filios q̄s nutrit ū ſuba ui
 ri. **E**t autē adulterās q̄ ip̄e tria mala facit.
Priō qz cū caput ſit uxoris. debēt eā bucere
 exēplo ſuo ad bōeſtatē. q̄ facit p̄riū. **S**cdo
 qz h̄z rōem magis uigorōſā q̄ mulier. q̄ ideo
 potēſt magis reprimē p̄cupias. **T**ercio fa
 cit p̄tra equalitatē. qz ita teneſt ſibi ſuare ſi
 tē ſicut illa ſibi. **H**inc aug' in li. de. x. cordis
 ait. nō mechaberis. i. nō ibis ad aliā q̄ uxo
 rem tuā. tu exiſtis hoc ab uxorē. q̄ non uis
 hoc reddere uxorē. cum tamen debeas in uir
 tute uxorē p̄cellere. quoniaz caſtitas uir
 tus eſt. **A**is tuam uxorē eſſe uictricez. q̄ tu
 uictus iaces. xxxij. q. ſeptima. **T**ercio ſit
 quis maculatus agens contra hoc p̄ceptū
 p̄ uicium ſodomiticū. **D**e q̄ apl's ad **R**o. p̄
 mo. **T**rabidit illos deus. id eſt trahi p̄miſit
 i paſſiones ignominie. i. uicia innomināda

400

mētis. Et hi oēs si solū peccāt mortāl'r agētes p̄ hoc p̄ceptū. s; etiā tenēnt ad r̄stitutōz p̄dctōz. vñ aug' ad macedoniū. Qui p̄ ius hūane societatis. furtis. rapis. calūnijs op̄p̄sōib; inuasiōib; aliq̄ abstulerit. reddēda poti' q̄ donāda cēse' zachei publicāi exēplo. xiiij. q. v. Nō sane i sine. Qui zache' dicit r̄pō intrāti domū suā. Si q̄d aliq̄ue; defraudaui reddo q̄bzuplū. lu. xix. S; acq̄sītō etiā p̄ s̄ymoniā. ludū. vñ aliud turpe lucy q̄i furtū cēse'. n̄ q̄dē restituēdō dāti. s; paup̄ib; erogādū. Aliq̄n de nēcitate vt i s̄ymōia r̄ ludō. aliq̄n ex honestate. vt i mētricio r̄ hmōi arzu. xiiij. q. v. Qui hētis r̄ ca. n̄ sane. Qui at p̄ s̄ymoniā vñ intrusiōz r̄ n̄ canōicā istitutōz r̄cipit vñ tenz b̄nificiū ecclāsticū. fura tur oēs fruct' q̄s p̄cipit. Job. x. Qui nō intrat p̄ hostiū. s; ascēdit aliūde: ille fur ē r̄ latro. Secūdo fit p̄ istud p̄ceptū p̄ p̄uā coopatōem ad talia acq̄sita illicita. etiā si nihil ip̄e inde p̄cipiat. vt p̄sulēdo. p̄suādēdo ip̄ando. r̄ hmōi. ad ro. j. Digni sūt morte si solū q̄ faciūt. s; q̄ p̄sētūt faciētib;. Et si solū peccāt mortāl'r. s; etiā tenēnt ad r̄stitutōz dānoy r̄ ablatoy q̄n tal' coopatō fuit q̄ sine ea nō fuiss; facta rapia vñ furtū. usura vel dānū. ij. q. j. notū i si. Faciētē r̄ p̄sētētē par pena p̄strigit. q̄d intelligit de p̄sēu coopatōis. sine q̄ nō fieret malū in glo. Et ad hoc facit q̄d dī ex' de iniu. r̄ dā. ca. vlt. q̄ occasiōnē dāni dat dānū q̄s debisse vñ. Et in puer. vulgari dī. Tātō fa. b. m. tiene el sacho: quāto qui in bola. Si autē nō ita coopati sunt. q̄n etiā sine eis fieret dānū. peccāt quidē q̄ uiter. s; nō tenēnt ad r̄stitutōz. nisi q̄tuz p̄uenisset ad eos de furto vel rapina r̄ hmōi. Mel inq̄tum ex suo consilio vel alia coopatōe plus damni fuisset factū scdm̄ Tho. i. q̄rto r̄ alber. Unde ysa. j. Principes tui i fideles locij sup̄. oēs diligūt munera. sequunt̄ retābutōes. r̄ p̄ hmōi coopant̄ rapis alioy. De restituētōe r̄ mō e' hēs diffuse i. ij. p̄te. ti. ij. p̄ totū. Tercio fit furtū p̄ retētōz rei aliene p̄tra volūtātē dñi sui. apls ad ro. viij. Reddite oībz debita. et ifra. Nemī q̄c̄q̄ debeat is Qui ei detinet r̄ alēi' p̄ volūtātē e' vtiq; facit ei iūriā. q̄ ip̄edit eū ab usu e': nisi hoc facēt ad horā. ad obuiandū malo: puta cū nō reddat gladiū suū furioso: postulāt i euz ab eo penes quē deposuit. r̄ hoc ne se vñ alium ledat. hoc ei licitū ē. Facē autē iniuriāz p̄rimo. hoc ē p̄c̄m. q̄ p̄tra iusticiā. nō autē licz nec i modico i p̄ctō morari. s; subito debz egredi. Juxta illud ecclī. xxj. Quasi a facie colubri fuge p̄c̄m. Qui at detinet alienū p̄ volūtātē dñi morat̄ i p̄ctō. r̄ sic semp̄ auget p̄c̄m. Et q̄tiēs mēti occurrit se detinē alienū r̄ p̄ponit retinē r̄ nō reddē. totiens de nouo peccat mortāl'r. r̄ penitē n̄ p̄: nec

absolui. Et aug'. Si res aliena p̄ quam p̄c̄m ē reddi possit. r̄ n̄ reddi. p̄nā n̄ agit s; silat. Si at veracit' agit non remittitur peccatū nisi restituatur ablatum si restitui p̄. xiiij. q. vj. Si res. r̄ de re. iuz. li. vj. Quis q̄s nō accepit ip̄e p̄ furtū vñ fraudulētā vñ usurā sacrilegiū r̄ hmōi. s; p̄ vñ aliq̄ p̄sāguinei vñ amici. Si tñ ab eū puenit hēditas tenēnt illa restituē inq̄tū sufficit hēditas. Itē de legatis q̄n n̄ sufficēt hēditas. ex' de usuris. michael. Quarto fit p̄ hoc p̄ceptū p̄ i dbitā distribuētōz. Apl's. j. ad cor. iij. Sic iā q̄rit inē dispēsatores vt fidel' q̄s inueniatur Ecclāz p̄lati sūt dispēsatores rez ecclē. poti' q̄ dñi. Et aug'. Nō illa n̄ra sūt q̄z p̄cura tōz quodāmodo gerim'. vt p̄prietatē nob dānabili usurpatōe vēdicam'. xij. q. j. §. vltio. Ubi dicit glo. q̄ p̄lati si b̄n administrant loco dñoy sūt. si male loco p̄donū. ff. p̄ emp. l. q̄ fūdū. §. si tutor. Ecclā ei tenz locū pupilli. r̄ p̄lat' locū tutoris. Sicut q̄ tutor si male administrat dilapidādo bona pupilli vt fur hēt ita r̄ p̄lat': dū p̄mittit destruere bona ecclesie. vel usurpare. vel indebite alienat. r̄ tenetur satisfacere. Si etiā expēdit i malos usus. dādo sine necessitate p̄sāguineis. vñ cōuiuijs. ludis. canib;. et turpibus p̄sonis expōit. q̄d debz dare paup̄ib; quasi furat'. Nec dubiū q̄ mortāl'r peccat. Etz at teneat ad r̄stitutōz. vide ifra i scda p̄te. ti. ij. Qui etiā hēt aliq̄ paup̄ib; vel ecclījs distribuē. vt hospitalarij r̄ societates lajcoy. si nō fidel'r faciūt. si nō indigētib; tribuūt. furtū p̄mittūt Religiosi qui p̄riū tenēt vñ ex' p̄uētuz sine licētia r̄ rōabili causa bona distribuūt furtū p̄mittūt. Seculares de bonis p̄rijs si dātes elemosinas indigētib; q̄s sciūt. cū decen ter p̄nt. furtū faciūt. licz nō teneant ad r̄stitutōz. An ambro. Esurientiū ē panis quē tu detines. Nudoz vestimentū q̄d recludis. Captiuoy pecunia quam in terra defodis. Tantoz q̄ te scias inuadē bona. quātis possis p̄stare q̄d vales. dif. xlvij. Sic hi. Cōtra oēs fures dī ysa. xxxij. Ne qui p̄baris: nōne r̄ ip̄e p̄daberis cū p̄suat' fueris dep̄datōz r̄ ip̄e p̄dabis. vel subaz vel aiaz. Et vt dicit tho. in t̄ctatu d. x. p̄ceptis. Nullū p̄c̄m ē q̄i p̄culosi' isto. Nā d' alijs p̄c̄is hō tolēdo r̄ p̄ficiēdo saluat' s; de isto oportz q̄ etiā satisfiat de alieno ablato si p̄. alē nil valet penitētia. s; nimis difficile vidēnt homib; exbursa re pecuniā r̄ restituē. r̄ facili' iducūt ad dābū elemosinas vñ faciēdū ecclās r̄ hospitalia. q̄ ab restituēdū. q̄d nō sufficit. Et iō b̄n dī abacuch. ij. De his qui p̄gregāt non sua vsq; quo aggrauant contra se densū lutum. De denso luto difficile exitur. Achor quia furatus est. et tulit de bonis. Hiericho contra ordinatōez dei: lapidat' ē a toto populo

De singlis modis furti q sunt spes auaricie
habes diffuse in secunda parte titulo pmo.
Octauu pceptu e. No. S. xij.

loqris p primu tuu falsu testimoniu. exo. xx.
ine oia aialia soli hoi datu e loq vt pceptu
sue mias possit alteri maifestare. pp qd di
cit phus. q ea q sut i voce se eaz q sut i aia
passionu nox. Q g aliqs scieter falsu dicat
abutiq ligua. nec est sine pco. etiā si faciat
ad bonu psequendu vel malu vitadu. qz n sut
mala faciēda vt veniat bōa. ait apls ad ro.
iij. Et aug. Ad salute sepiterna null' ducē
d' e opitulāte mēdacio. xxij. q. ij. pmū. Est at
vitadu mendaciū ppter tria fm Thomaz in
dicto tractatu decem pceptorum.

Propter dyaboli assimilatonem.

Propter societatis dissolutōem.

Propter fame amissionem.

Primo ppter dyaboli assimilatonem. Efficit em
mēdax silis dyabolo. qz ipe (vt br Joh. viij)
mēdax e p e. Ipe inuēit pmū mendaciū
cū dixit pms pntib. Nequaq moriemī qz.
gen. iij. Ambro. Oēa q dicūt mēdaciū filij se
dyaboli. xxij. q. v. Cavete. fili' ac silis e pri.

**Secundo mēdaciū vitari debet ppter societatis
dissolutōem.** Nō ei naturalr e aial sociale seu
politiciū cū alijs viuēs. Sz male possēt ho
mies inuicē puiē. si hoies hēent sp dubita
re d verb aliōz. vñ apls ad ephe. iij. Depo
nētes mēdaciū loqmī vnusqzq vitatē cū pri
mo suo. qm sum' inuicē mēbra. **Tercio p
pter fame amissionem.** Nō em q assuescit mēda
cijs. n crediē ei cū vitatē dicit. q pcpue i vi
ris spūalib. dñis. p latis multū reddit infa
mes mēdaciū. ecclī. xxxiij. ab imūdo qz mū
dabit. q a mēdace qd vep dicef. q. d. nullū.
Et hoc pcm e p vel pter istud pceptū fm
mzr i. iij. sniaz. li. b. penultia. non loqris
p primū qz. An ps. Insurrexerūt i me te
stes iniq: q mēta e iniq. si. Proprie q pici
patr loqz d xpo. ptra quē dixerūt duo falsū
testimoniū. Quadrupliciter ergo fit conē hoc
pceptum scdm Thomam vbi supra.

Per falsam in iudicio probatōnem.

Per variam de alio detractōnem.

Per mendacem in sermone locutōnem.

Per noriam de prelato murmuratōnem.

**Quatu ad pmū cū aliqs i iudicio aliqū ac
cusat falso vl testificat.** expsse agit p istud
pceptū. q teneē ei de oi dāno. Et si deficiēt in
pbatōe sustinet penā talidōis. ij. q. iij. p totū
Sic illi duo p bifici accusātes et testificātes
p susānā de adulterio. qz pucti se a banie
le falsū dixisse testimoniū: lapidati sūt a plo
Dan. xij. Illi at duo testes q testificati sūt
p xpm falsū: cū n pueniētia essēt testonia
eoz. nō tñ pūti sūt vt mēbāē. nec pbare po
tuerūt suā falsitatē. s. xpm dixisse. possū de
struere templū hoc qz. Et sic insurrexerunt

testes iniqui. Secdo loquit quis falsuz te
stimoniu ptra primuz cū ei detrahit dicēdo
aliqd crimiale de alio in absētia e' qd nō est
vex. Al' si e vex cū sit illud occultū alijs ma
nifestat ad denigrādā famā e' qd utiqz e mor
tale fm tbo. scda scde. vñ eccl's. x. quasi si ser
pēs mordeat in occulto. sic q occulte det hit
serpēs pmedit terrā. i. det'ctor pascif defecti
bo aliōz narratis. Serpēs vidēf incedere p
vnā viā et subito impceptibilr voluit se ad
aliā. Sic detractor incipit bona dicē de aliq
postea utif aduersatiua pūctōe. Sz cū sū
ma iniqtas e sribus detrahēre. vñ dicif. vj.
q. j. Et deteriores sūt q vitā morezqz bonoz
corrūpūt his qui subas aliōz p diaqz diripi
unt. Caveat vnusqzqz ne aut liguā aut au
res hēat pruriētes. ne. s. aut alijs detrahat:
aut detrahētes audiat. Sedēs inqt aduers'
fratrē tuū loqbaris. s. detrahēdo qz. Parcāt
oēs detractores ligue. custodiātqz sermones
suos. Et sciāt cū de alijs loquūt. sua snia iu
dicabūt. Nemo inuito auditōri libenter loq
tur. Dec adrian' papa. vj. q. j. Ex merito. vñ
q puer. xxv. dē. Elētus aquilo dissipat plui
as. q facies tristis linguā detrahentē. Et te
neē talis restituere famā ablatā put potest
nō tamē debet illi notificare vt simplices bi
cūt. nec ab eo petere veniā de quo maluz bi
xit. nisi certus q sciret. Nā hoc esset scanda
lū in illo generare. q contra se picula incita
re. Si aut malū de aliquo quis dicit falsuz
vel vex in sui p'sentia. hoc ptinet ad contu
meliā. Et tūc teneē petere veniā ab eo. q co
rā illis dicē se falsū dixisse si falsū dixit. Nō
ergo detrahendo falsū testimoniū loqueris
Tercio p mēdace locutōem. Osee. iij. Nō ē
vitas i terra. nō ē miscdia. sed furtū mēda
ciū maledictū inundauerunt. An hiere. ix.
Docuerūt linguā suam loqui mēdaciū. Sz
os quod mentif (dē sapie prio) occidit ani
mā. Nō occidit aut animā. s. priuādo grā. ni
si pcm mortale. ergo vidēf mortale. Quod
vex e. sed nō semp. Mentiri in his que sūt fi
dei. q moz qui sunt necessarij ad fidem. mor
tale est. q contra hoc pceptū. quod pcpue p
tinet ad p'atos. magistros. p'dicatores. de q
bus. ij. pe. ij. Erunt in vobis magistri mēda
ces qui intorducēt sectas p'ditōis. Et aliqui
talia dicunt vt videantur scire. ysaie. lxvij.
Sup quem iustis sup quem dilatastis os q
eieciistis liguā. nunquid nō vos filij scelesti
semen mendax. Similiter mētri in notabi
le dānū p'imi spūale vel corporale: morta
le est. Et etiam cū quis vitur mendacio in
confessione de mortalib pcpue. vel in iudi
cio interrogat' iuridice. Et d' his intelligif
auctoritas p'dicta. Os qd mētit qz. In alijs
casib loqui mēdaciū nō ē contra sed preter
istud pceptum. Unde et veniale a quo etiam

Handwritten marginal notes in the left margin, partially obscured by the binding edge of the book.

402

abstinēdū. Ad col. iij. Nolite mētiri inuicē. et aliqñ q̄s mētī p̄ salute alioꝝ. S̄z d̄z iob xiiij. Deus non indiget n̄ro mēdacio. Aliqñ ex falsa hūilitate: dicēs aliq̄d malū de se q̄d nō ē vel negās bonū q̄d in esse scit. De q̄b̄? auḡ. Incauti sūt hūiles qui mēdacio se illaqueāt. xxiij. q. ij. Aliqñ ex vēcūdie leuitate. Et cū quis credit vep̄ dicē q̄ dicit falsū. postea aduertens verēcundat illud rēctare. Aliqñ istud posset esse mortale. ecclesiastici. iij. Nō p̄tradicās verbo veritatis vllō mō. Aliqñ ex vtilitate. vt. s. aliquis p̄sequatur vel malū euitet. Itā. xxviiij. Posuim̄ mēdaciū spem nostrā. q̄ mēdacio p̄cti sumus. Aliqñ p̄pter comodum alterius. Eccl̄i iij. Non accipias faciem contra faciē tuā nec aduersus animā tuā mēdaciū. Aliqñ q̄dō p̄p̄e lubū q̄d q̄ peccatū ē scdm̄ Auḡ. Ab omni ergo mēdacio cauēdum ē. fm̄ illud ȳsido. Omne gen̄ mēdaciū sūmope fuge nec casu nec studio loq̄ris falsum. xxiij. q. ij. Nō loq̄ris. ¶ Quarto p̄ murmuratōz. Frequēter subditi murmurāt de p̄latis. conquērētes de eis q̄ male tractant q̄ gubernāt eos. S̄z vt dicitur sapiētie primo. Custodite vos a murmuratōne que nihil prodest. imo multū nocet. qz p̄turbat totū collegiū: q̄ iducit alios ad silia. j. cor. x. Nec murmuraueritis sicut q̄bā eoz murmurauerūt: q̄ a serpētibus pierunt. dis. xc. Alienus sit a frat̄ vnitāte qui murmurauerit q̄c. Maria soroz aaron quia murmurauit contra Moysen: p̄cussa ē lepra. De his vicijs. s. detractōe. contūelia. mēdacio q̄ murmuratōe. diffuse habes infra in secūda parte.

Nonū p̄ceptū ē. Nō ¶ **S. xiiij.** cupisces rē p̄rimi tui q̄c. exo. xx. Post p̄cepta q̄b̄ p̄hibent̄ ex p̄sse peccata oris q̄ opis ponūt ea que p̄hibēt p̄c̄ta cordis: cōcupias s. seu desiderū. Itā em̄ ē d̄ria (vt dictū ē supra) inter legē diuinā q̄ hūanā: qz humana solū iudicat de p̄c̄tis oris q̄ opis. nō aut̄ de p̄c̄tis cordis. Lex aut̄ diuina iudicat de ocul̄tis cordis p̄c̄tis. q̄ oñdit ea eē puniēda. Crisostomus. De nō ex opib̄ tm̄ iudicat s̄z ex cogitatōibus q̄ ex corde. xxiij. q. v. Juramētū. Et ratū vt dicitur. j. regū. xvj. quia homines vident que foris apparēt. deus autēz intuetur cor. Eū etiā dicit̄. q̄ lex vetus cohibz manū nō aīaz vt noua: non sic intelligendum est quasi lex vet̄ n̄ p̄hibeat p̄c̄ta cordis. qz huius p̄trariū apparet in isto p̄cepto. s̄z id dicit̄ cohibē manū nō aīaz. qz non puniebat pena tp̄ali seu corp̄ali p̄c̄ta cordis q̄ malas cōcupiscētias. sicut p̄c̄ta opis p̄hibita p̄ p̄cedentia p̄cepta. Et vt dicit auḡ. Bona ē lex sc̄z ista que dū cōcupias p̄hibet oē malū p̄hibet. extra. d̄ consti. nā concupiscētia. Concupia em̄ mali. ē radix omnis mali q̄ principium.

Nisi em̄ quis concupisceret malum non faceret. Ante Math. xv. Ex corde exeunt cogitatōes. homicidia. adulteria q̄c. Et hec sūt q̄ coinquāt hoīez. Et q̄tuz ad concupiscētia rēz d̄ qua hic dicit̄. nō cōcupisces rē q̄c. dicit ps̄. Rapinas nolite concupiscē: diuitie si affluāt: nolite cor apponē. ¶ Propter q̄tuor aut̄ rōes debz q̄s abstinē ab ista cōcupiscētia. fm̄ tho. i. f̄ctatu de decē p̄ceptis. **Propter concupiscētie infinitatem.** **Propter inquietudinis anxietatem.** **Propter iusticie contrarietatem.** **Propter substantie inutilitatem.**

¶ Q̄tū ad p̄mū sciēdū q̄ cupiditas seu cōcupiscētia h̄z q̄ndā infinitatē. Quilibz at̄ sapiēs d̄z intēdē finē aliquē i suo facto. Null̄ ei d̄z ire p̄ viā infinitā. Concupia aut̄ rēz ē infinita. Eū dicit̄ eccl̄s. v. Auaz? nō implet pecunia. Et ambro. Nec finis nec satietas vn̄ q̄ aderit cupiditati. di. xlvij. sic hi. Et ysa. v. dicit̄. Ne q̄ p̄iugitis domū ad domū q̄ agruz agro copulatis q̄c. q. d. Nūq̄ potestis finez ponē vestre concupie rēz. Rō huius ē: qz cor hūanū ē factū ad recipiēdū d̄ū p̄ gratiaz. q̄ postea p̄ gl̄az. Et id̄ q̄c̄d̄ h̄eat min̄ deo. nō p̄t̄ finire desiderū e. Ipe em̄ maior est oī re. ps̄. Qui. s. de? replet i bonis desiderū tuum. ¶ Secūdo d̄z cauēri cōcupia p̄pter inq̄tetudinē quā h̄z in se. Quilibet natural̄ appetit q̄etē. qz hoc ē valde delc̄abile cuilibz. Sed cupiditas facit hoīes sp̄ inq̄etos p̄ctōibus sollicitudinū. Eū p̄panē cupidi terre spino se. q̄ seminata v̄bo dei. suffocaf a spinis cre scētibus sollicitudinū rēz. vt d̄z luce. viij. S̄z per em̄ cupidi sunt solliciti. nō habita acquirē. acq̄sita custodire. q̄ augē ip̄a nō amittē. Eccl̄s. v. Saturitas diuitis non sinit dormire eum. Math. vi. Ubi est thesaurus tu? ubi est cor tuum. Ambro. Mēs auari vinculis cupiditatis astricta. semp auruz videt. semp per argentū cogitat. semp reddit? p̄putat. grati? aurū q̄ solē intuef. ip̄a ei? oī a deo petit aur. di. xlvij. Sicut hi. ¶ Tercio p̄pter iusticie p̄rietatē. Remota iusticia aut̄ Auḡ de ci. dei. Quid sūt reḡ nisi magna latrocinia: q̄ sic tollit̄ recta p̄uersatō hūana. Est aut̄ cupiditas cōtraria iusticie. qz vt acquirat sibi cupid? facit oēs iniusticiā i negocia tōnib̄. i iudicijs. q̄ alijs. Ante d̄f eccl̄i. xxxj. Qui diligit aur nō iustificabit̄. i. nō faciet iusticiā. Et de iudicib̄ d̄f exo. xxiij. Nō accipies munera. qz munera excecāt oculos sapientū: q̄ p̄uertūt verba iustoz. Legif̄ de q̄ dā iudice cupido. q̄ cū haberet quandā causam p̄e manibus. vna pars obtulit ei p̄ munere vnū vitulū vt pro se sententiaz daret: altera vaccam. Cū autē deberet s̄tentiaz p̄ferre. dixit qui vitulū dederat. Loquat̄ vitulus pro me. At ille iudex respondit. Et acca

404

p delectatōz supat. s. affectu. de pe. dif. ij. sciendū. **Tercio** gō ē p p̄sū rōis. Sic enī eua p̄mesto fructu potrexit subitō viro. ita sēualitas i suggestōe p̄cupie alic' mali delectata. subito suggerit rōi ut affectiat. q' si p̄sēt: tūc q̄i adā comedit. q' mortalr peccat in his q' sūt p̄cepta. **De** q' dē dān. xiiij. Eōcupia subuertit cor tuū. Qd fit dupl'r. dū. s. p̄sēt i op' malū. v' cū p̄sēt i morosa delectatōz. qd etiā ē mortale s̄m tho. math. vij. qui viderit mulierē ad p̄cupiscēdū eā iā mechatur ē eā in corde suo. j. ad Eoz. x. Nō s̄m' cōcupiscētes maloꝝ sicut illi p̄cupierūt q' ceciderunt vna die. xiiij. milia. **Quarto** gō ē audax defēsiō seu excusatō. Sic p̄m' parēs cū fuisset req̄sit' de culpa subito q̄i defēdēs intorsit culpam in mulierē v' euz q' dederit ei in sociā. Sic p̄tōz post cōfēsū se excusat. vel p' exempla peius facientū. vel diaboli tēptantis. **Et** huius. **Jacobi** quarto. Eū belia q' lites in vobis. nōne ex p̄cupiscētij q' militāt in mēbris v'ris. excusando. s. mala q̄c. **Debet** aut conari quilibz has p̄cupiscētias vincē. occasiōes ex tiores fugiēdo: ut malas societates q' discursus. auditū q' aspectū vānū. Nō p̄cupiscat pulcritudinē mulieris cor tuū. ne capias nutib' illi' puer. vij. Qui q' tetigerit picē inquinabitur ab ea. **Secundo** p' mortificatōez carnis. ad **Gall. v. Qui** xp̄i sunt. carnē suā crucifixerūt cū vicij q' p̄cupiscētij. **tercio** p' oratōz. **Sap̄ie. viij. Scio** q' nō possū eē p̄tinēs nisi tu dederis. **Quarto** p' occupatōz. eccl̄i. **In** desiderijs ē omnis ocl' os'. **Der** agz pigri homis trāsui ait salom totum repleuerant vrtice cōcupiscētiarum. **De** p̄ceptis ceremonialibus ip̄i' legis sub quadruplici differētia. Capitulu quintū.

Secūda pars legis

Mosayce ē de p̄ceptis cēmonialib'.

q' q̄dē oīo cessant i nouo testamēto: q' suari n̄ debēt. **Sz** q̄tum ad moralē intelligētā seu expositōz adhuc debēt suari. **Un** ḡcian' i decretis di. vj. s. vlt. dicit. q' mistica mādata legis q̄tū ad sup̄ficiē a naturali iure vident' aliena. **Q̄tuz** aut ad moralē intelligētā. mutabilitatē nescire p̄banē. q' sibi inueniunt annexa: ac p' hoc et si s̄m sup̄ficiē videant' esse mutata: tū scdm moralē intelligētā non sūt mutata. **Et** sic pōt intelligi illud p̄s. **Custodiā** legē tuaz sp̄ in sc̄lm q' in sc̄lm sc̄li. qz nō solū moralia: s̄ etiā cēmonialia legis s̄m moralē intellectū obligāt sp̄. iō debēt seruari. **Sicut** obigrā. q' nō p̄medant' carnes porcine: qz in lege p̄hibite: seruari nō debet. sed q' nō habeant' mores lasciuī luxuriosi. figuratū p' talem esum semper debet seruari. **De** p' hoc p̄cepta

ratōe sciēdum p̄mo s̄m tho. p̄ma sc̄de. q. c. j. arti. j. q' ceremonialia p̄cepta dēmināt p̄cepta moralia i orbīe ad deū. sicut iudicialia dēmināt ip̄a moralia i orbīe ad primū. puta p̄ceptū morale ē q' q̄s colet q' adoret deuz s̄z quō vel q' tpe v' loco. hoc dēminabāt cēmonialia. puta offerēdo sacrificia ad tēplū. q' tali tpe. **Or**biāf at hō ad deū p' debitū cultuz ē. q' iō p̄prie cēmonialia dicūt. q' p̄prie p̄tinēt ad cultum dei. **Et** dicunt' cēmonialia q̄i munia. i. dona cēris. que dicebat' a gētilib' dea frugū. eo q' primū ex frugib' oblatōes deo offerebantur. **Vel** sicut valeri' maxim' refert. **Nomē** ceremonie introductū ē ad significādūz cultū diuinum apud latios a q' dā oppido iuxta romaz qd cere vocabat'. eo q' roma capta a gall. illuc sacra romanoꝝ ablata sūt reuerēdissime habita. tho. p̄ma sc̄de. q. xcix. articulo. iij. **Vel** ceremonialia a cereis qui in solēnitatib' accēdunt. **Et** s̄m alios cēmonialia quasi norme. i. regule salutis. sed iste due vltime expositōnes nō sūt ita p̄prie. **De** ip̄is autem cēmonijs dixit domini' moysi. exo. xvij. **Esto** tu ip̄lo i his que ad deū p̄tinēt ut referas que dicunt' ad euz ostendēs ip̄lo ceremonias q' rituz colendi.

Sciēdum at q' oīa ceremonialia sūt figurata. **Un** apl's ad col. sc̄do inquit. **Nō** vos iudicet in cibo aut potu. aut in p̄te diei festi. aut neomenie. aut sabbatoꝝ q' sunt vmbra futurorū. i. figura. s. xp̄i q' ip̄li xp̄iani. et sacramētōz q' moꝝ ip̄oz. **Pro** c' declaratōe notādū s̄m tho. p̄ia sc̄de. q. c. j. arti. ij. q' euz p̄cepta ceremonialia ordinent' ad cultū dei ut dictuz ē: duplex ē cult' dei. s. interior q' exterior. **Et** cū hō sit p̄posit' ex aīa q' corp'e. vtrū q' debz applicare ad colendū deū. ut. s. aīa colat interiori cultu. et corp' exteriori s̄m illud p̄s. **Cor** meū. i. aīa. q' caro mea exultauit i deū viuū. **Et** sicut corp' ordiāf ad aīam. ita cult' exterior ad interiorē. **Cultus** at interior p̄stit i hoc. q' aīa p̄iugat' deo p' intellectū q' affectū. q' iō s̄m q' dēsimode intellect' q' affect' colētis deum p̄iungit' deo. s̄m hoc dēsimode act' exterioris hoīs ad cultū dei applicāt. **In** statu ei future bēitūdis. intellect' human' ip̄az diuinā essētā i seipsā ituebit'. **Et** iō exterior cult' nō p̄stitit ibi in aliq' figura. s̄z solū i laude dei: q' p̄cedit ex interiori agnitōe q' affectōe p̄fecta. s̄m illud **ysai. lj. Gaudij** et leticia inueniet' in ea. gratiarum actō q' vox laudis. **In** statu at p̄ntis vite. n̄ possumus diuinam vitatē in seipsa intueri. s̄z oportz q' radius diuie veritatis nobis illucescat. sub aliquib' sēsimilib' figuris ut dicit **Dyo. dē** simode tamē s̄m diuersū statū p̄gnitōis hūane. **In** veteri em̄ lege neqz ip̄a diuina vitas in seipsa manifesta erat. neqz etiā adhuc p̄p̄ata erat via ad hoc pueniendi. **Sicut** dicit

405

apls ad hebre. vij. Et iō oportebat extiores
cultū veteris legis: n̄ solū eē figuratim futu-
re vitatis māifestāte i p̄ria s̄z eē figuratim
xpi q̄ eē oīa ducēs ad illā patrie vitatē. In
statu dō noue legis hec oīa iā reuelata est.
vñ hāc p̄figurari nō oportz sicut futurā. s̄z
p̄mōrari p̄ modū p̄teriti vel p̄ntis: ut mi-
steriū passionis. resurrectōis q̄ hmōi. q̄ exhi-
bitō sacramētōz. s̄z solū oportz p̄figurari
futurā vitatē gl̄e. nōduz reuelatā. qd̄ fit in
ipsis sac̄mētis q̄ sacramētālibz. Et hoc ē qd̄
apls dicit ad Heb. x. Umbra h̄is lex futu-
roz bonoz. nō ip̄am ymaginē rez. Umbra
enī min⁹ ē q̄ ymago. tāq̄ ymago p̄treat ad
nouā legē. q̄ umbra ad veterē. Nec obstat qd̄
lex ip̄lo danda debet eē manifesta s̄m yfido-
rū. d. iij. Grit aut. Quia dīna nō sūt reuelā-
da homībz. nisi s̄m capacitātē eoz. alioqui
daretur eis materia p̄cipicij. dū cōtēnerēt q̄
cape nō possēt. Et iō vtili⁹ fuit ut sub quo-
dā velamine figuraz dīna misteria dei ip̄lo
tradēnt. ut saltim ea implicite cognoscerēt
dū illis figuris desererēt ad honorē dei.

Ipa aut ceremonialia .S. i.
p̄cepta sūt multiplicia. s̄m illō osee. viij. S̄z
bā eis multiplices leges. hui⁹ aut rō ē sc̄dm
tho. p̄ma sc̄de. q. c. j. arti. iij. qz oīs lex dat a-
licui ip̄lo. In ip̄lo aut sūt duo genera hoīm
Quidā p̄ni ad malū. Et hi sunt p̄ p̄cepta le-
gis cohercēdi. Quidā sūt h̄ntes inclinātōez
ad bonū. vel ex natura vel ex p̄suetudie vel
magis ex gr̄a. q̄ tales sūt p̄ legis p̄cepta in-
tuitū. q̄ i melius p̄mouēdi. Et tū igit ad v-
trūq̄ gen⁹ hoīm fuit expedie⁹ multiplicari
cēmonialia i veteri lege. Quia ei i illo ip̄lo
aliq̄ erāt p̄ni ad ydolatriā. cui mltiplr ydo-
latrie gētiles defuebat: oportebat ecōuer-
so multa institui cēmonialia. ad singla rep̄-
mēda q̄ multa talibz ip̄oni. q̄i honoratis ex
his q̄ ad cultuz dei ip̄debāt. nō vacaret eis
ydolatrie defuire. Ex p̄te dō eoz qui p̄ni
erāt ad bonū. fuit necēia multiplicatō cere-
monialiū. tū qz p̄ hec d̄simode mēs eozum
referebat in deū. q̄ magis assidue. tum etiaz
quia misteriū xpi quod p̄ hmōi cēmonialia
figurabat. multiplices utilitates p̄tulit mū-
do: q̄ mltā circa ip̄m erāt p̄siderāda. q̄ oportz
tuit p̄ d̄sa cēmonialia figurari. **Diuidūf**
at̄ ista cēmonialia p̄cepta i. iij. genera. s̄. sa-
crificiū. sacra. sac̄mētū. q̄ obfūatiā. **Rō ē**
s̄m tho. vbi sup. arti. iij. qz cēmonialia p̄ce-
pta ordināt ad cultū dei. i. q̄ qd̄ cultu p̄side-
rari p̄t q̄ ip̄e cult⁹. q̄ colētes. q̄ instrumenta
colēdi. **Ipe at̄ cult⁹ sp̄alr p̄sistit i sacrifici-**
is: que in dei reuerētiā offerunt. **Instru-**
mēta aut colēdi p̄tinet ad sacra: sicut ē tab-
naclm q̄ vasa q̄ alia hmōi. **Ex p̄te at̄ colētiū**
duo possunt p̄siderari. s̄. q̄ eozum iustificatō
ad cultum diuinū. quod fit p̄ quandā con-

secratōz vel ip̄li vel mistroz. Et ab hec p̄ti-
nēt sac̄mēta. Et itē eoz singularis p̄uersa
tō. p̄ quam distinguunt ab his qui deū nō co-
lūt. Et ab hoc p̄tinet obfūatiē. puta in cib
vestimētis. q̄ in alijs huiusmodi.

De sacrificijs veteris .S. ij.
testamēti i lege mādatis. q̄re instituta sūt.
q̄ qd̄ significarūt b̄r leuif. j. Adolebat ea sa-
cerdos sup altare i olocāstū q̄ odorē suauif-
simū d̄no. Dicūt illa sacrificia odorē p̄stare
d̄no suauissimū: qz deo erāt accepta. Non qd̄
de ill indigēt. p̄s. Nunq̄ mābucabo carnes
thaurorū. Aut q̄ illa de se placēt deo: tāq̄
expiatiua culpaz. **Un̄ dicit apls ad heb. qd̄**
sacerdos offēbat sepe hostias. q̄ nūq̄ possūt
auferre pctā: s̄z p̄ter rōes p̄pter q̄s offēbāt
ḡta hēbat. **Assiḡt at̄ triplex rō illoz sac-**
ficioz. q̄re talia aīalia l̄ alia offēbāt. q̄ tali
mō s̄m Tho. p̄ma sc̄de. q. c. j. arti. iij.
Propter ydolatrie detestatōem euitandam
Propter offerentis dispositionē signandam.
Propter xpi passionē figurandam.
Prīa q̄ sc̄da rō ē lrālis. t̄rcia mīstica q̄ figu-
ral. Et ab hoc p̄t induci illō p̄s. **Sacrificiū**
q̄ oblatōz nolūisti: aures at̄ p̄fici. mī. Olo-
caustū q̄ p̄ pctō nō postulasti: tūc dixi ecce
veio. q. d. Sacrificiū q̄ oblatōz nolūisti. p̄
p̄ter se. q̄i delectareris ill' rebz. s̄z p̄pter ydo-
latriā vitādā. Et ē sacrificiū i aīalibz. obla-
tō i alijs ēre nascētibz. Aures at̄ p̄fici mi-
hi. i. dedisti mibi p̄fectū intellectū in his. ut
intelligēm mētis dispositōem: quā req̄ris i
offēnte tibi placitā. q̄ hoc quo ad secundum
olocaustū q̄ p̄ pctō nō postulasti. q̄ erāt p̄
cipua iter sacrificiū. tūc. s̄. cū dixi p̄ effectū
ecce venio. s̄. in mūdū ad sustinēdā passionē
Nūc ergo impleta figura illoz sacrificiorū
nō postulo imo respuo illa sacrificia q̄ figu-
rabant istud p̄fectū sacrificiū. **Quem ḡ**
ad p̄mū. dicit hiero. xxij. q. prima. Conside-
ra. qd̄ cum iudei essent p̄ni ad ydolatriā. in
qua gentiles offerebant anialia occisa dijs
suis: voluit ut iudei pot̄ illa offererent deo
in honorez suum: q̄ dijs seu demonijs. et sic
retraherentur a sacrificijs ydoloroz. Unde
non fuerunt data illi populo p̄cepta de sa-
crificijs nisi postq̄ declinaerūt ad ydolatriā: a-
dorādo vitulū p̄flatilē. et hīc ē qd̄ illa aīalia
q̄ n̄ offēbāt egiptij. inē q̄s erāt p̄uersati dijs
suis. ut oues q̄ boues q̄ arietes. Ala iussi s̄
offerre. n̄ alia q̄ offēbāt gētiles dijs suis. Et
p̄pter hoc etiā p̄hibebat deo offerri sāguis
aīaliū. q̄ adipem. q̄ mel. q̄ fermētum: qz ista
offerebant gētiles in suis sacrificijs. Aues
offerebantur. ut turtur. pulli columbarum
q̄ passerēs. p̄pter paupes. q̄ nō poterāt i a-
lijs aīalibz multū expēdē. Paz autē auiz
ē copia in ill' partibus. Non aut̄ offereban-
tur pisces in sacrificijs. quia cum in aquis

406
a
6
diuāt. magis sunt alieni ab homine q̄ alia
aīalia que uiuunt in aere. Mod⁹ etiā occide
bi quedā animalia ut aues. defmiābaſ a le
ge: ad excluēdū etiā ydolatrārū modū quē
tenebāt. ¶ **Q**uā ad scdm dicit tho. ubi sup.
q̄ p̄ sacrificia rep̄sentabaſ ordinatō mētis
in deū. ad quā excitabaſ sacrificiū offerens
Ad rectā aut ordinatōz in deū ptinet. q̄ oīa
que hēt quis. recognoscat a deo tāq̄ primo
p̄cipio. ⁊ ordinet in deū tanq̄ in ultimū fi
nē. Et hoc rep̄ntabaſ in sacrificijs ⁊ oblati
onib⁹. fm̄ q̄ hō ex rebo suis quasi i recogni
tōz q̄ ea hiet a deo. in honorē dei ea offēbat
fm̄ illud qd̄ dixit dauid. j. palip. xxiij. Que
de manu tua accepti: debi⁹ tibi. Et iō i obla
tōnib⁹ sacrificiorū p̄stabaſ homo. q̄ deus
esset p̄mū p̄ncipiū creatōnis rerum. et ul
tim⁹ finis. ad quē essent omnia referēda: ut
mēs humana non recognoscat alium actō
rem primū rerum nisi solum deus. nec in a
lio finē suū p̄stituāt. Et p̄pter hoc phibetur
in lege sub pena mortis. non offerri sacrifi
cium alteri nisi deo soli. Exo. xxij. Offerebā
tur aut animalia occisa ⁊ coquebant. quia
sic veniunt talia in usum hominū. scdm̄ q̄
a deo dantur ad esum hominū. Sicut etiam
p̄ occisionem illorū animalū signabaſ de
structō p̄ctōrum: que debet esse in offerētib⁹
deo sacrificia honorū opm̄. Unde glosa Le
uic. primo. Titulū offerimus cum supbiaz
auertimus. Agnum cū irrōnabiles motus
corrigim⁹. Edum buz lasciuā supamus.
Turturē. dum castitatē suamus. Azimōs.
pāes: cū azimis sinceritatis epulamur. In
colūba signatur simplicitas ⁊ caritas men
tis. Gallina ⁊ porcus nō offerebāſ. qz̄ habz
immūdū nutrimentum. Deo aut qd̄ ē pur⁹ ⁊
mundum tribuēdum ē. Animalia bō silue
stria nō sūt p̄nter hominūz vsui deputata.
Maculosa etiā aīalia. clauda ⁊ hmōi probi
bebātur offerri. quia ut ait Hiero. bi. xlij.
ca. ultimo. Inbignum est dare deo que dedi
gnatur homo. Et quia signat defectus men
tis a quibus offerentes debent cauere. Et
notandum scdm̄ Thomā ubi supra. q̄ fplex
est genus sacrificiorum. quod mandabatur
offerri. quod scz̄ designat triplicem statum
fidelium. Primum dicebaſ holocaustūz qd̄
interpretat. q. totum incēsum. qz̄ totūz ani
mal offerebatur ⁊ cremabatur ad honorem
diuine maiestatis. ⁊ amorē sue bōitatis. Et
signat statū p̄fectōnis i obseruatōe consilio
rum. quibus quis totum se deo et omnia sua
offert in honorē suum. nihil sibi reseruans.
Aliud dicebaſ sacrificiū p̄ p̄ctō. qz̄ offēbaſ
deo p̄ remissione peccati: ⁊ pueniebat statui
penitentiū in satisfactōe p̄ctōrum: quod sac
ficiūz diuidebaſ in duas partes. quaz̄ una
incendebatur. alia cebebat i vsū sacerdotis

ad significandum q̄ expiatio p̄ctōrum fit a
deo p̄ misteriiū sacerdotū p̄ sacramta. et hoc
nisi cū offerret p̄ p̄ctō sacerdotis: tūc etiam
totūz pburebaſ. ad innuēdū q̄ nil p̄cti r̄ma
neret in sacerdote. Tercium dicebaſ hostia
pacifica qd̄ offerebaſ deo p̄ grārū actōe. vel
p̄ salute ⁊ p̄spitate offerentiūz: ex debito be
neficij accepti vel accipiendi. Et puenit sta
tui p̄ficiētū in obseruatōe mādatorūz. Et
diuidebatur tale sacrificium in tres partes
quaz̄ una cebebat in honorē dei. que. s. pbu
rebaſ. Alia in vsū sacerdotis. Tercia i vsū
offerentiū. Ad figurandū q̄ sal⁹ hominis p̄
uēt a deo mebiātib⁹ sacerdotib⁹ ut mīstris
dei. ⁊ coopantibus homib⁹ ip̄is qui saluant
Sacerdotū aut erat pectusculum ⁊ armus
dexter aīalis. ad designandū. q̄ debz̄ habere
sapiētā cordis ad instruendū populū ⁊ for
titudinē que designatur in armo dextro ad
sustentandū defectus. Sacrificate ergo ait
ps. sacrificiū iusticie. Nō sacrificia aīaliūz
qz̄ holocaustū p̄ p̄ctō non postulasti: sed sa
crificiū iusticie. i. honorū opep̄. scdm̄ istum
triplicē statūz. ¶ **Q**uā ad terciū dicit tho.
ubi sup. q̄ inf oīa dona q̄ de humano genēi
p̄ p̄ctm̄ lapso debet. p̄cipuum est q̄ debet fili
um suum Iohānis. iij. Sic deus dilexit mū
dum ut filium suum unigenitum daret: ut
omnis qui credit in eum nō peat: sed habeat
vitā eternam. Et ideo potissimū sacrificiūz
ē quo se obtulit deo p̄ri in odorē suauitatis
ut d̄ ad Hebre. v. Et p̄pter hoc omnia alia sa
crificia offerebant in lege. ut hoc unum p̄n
cipale ⁊ p̄cipuum figuraret tanq̄ p̄fectū
p̄ imp̄fectū. Unde ad hebre. x. Xpc̄ unam se
mel p̄ p̄ctō obtulit hostiam in sempiternum
Et sic omnia illa figurabant xpi passionēz.
Eū glo. Leuic. p̄mo. Xpc̄ i vitulo offertur
p̄pter virtutem crucis. In agno p̄pter inno
cētiaz. In arietē p̄pter p̄cipatū. In hirco
p̄pter similitudinē carnis p̄cti. In turture et
colūba duaz̄ naturarū piūctio designatur.
Vel i turture castitas ei⁹. In columba cari
tas insinuat. In oue patia vel obedia. Of
ferebant ⁊ panes a paupibus qui etiā figu
rabāt xpm̄. qui ait. Ego sum panis uiuus.
Jo. vj. Vel farinaz. vel spicas. Et xpc̄ spica
fuit in statu legis nature. In fide patruz ut
simila. In lege ⁊ doctrina prophetaz: sicut
panis format⁹ post assumptōem humanita
tis igne spiritus sancti coct⁹ in clibano uteri
virginalis. in sartagine coct⁹ p̄ labores sue
conuersationis in mundo. In cruce quasi i
craticula abust⁹. Vinum qd̄ aliqñ offerebaſ
figt̄ sāguinē suum. Oleum gratiā eius. Sal
sapiam eius. Thus deuotōem orōis. Tunc
ḡ cū noluit de⁹ amplius sacrificia iudeorūz
dixit dei filius. Ecce venio ⁊ in me p̄ficio: et
impleo omnia sacrificia.

De secūda parte cere .S. iij.
 monialiū. q. s. dicūf. sac: et p̄tinet ad tēplū et
 vasa ei⁹. dicit apls ab heb. viij. q. illi. q. offe
 rūt s̄m legē mūera. i. i. tēplo defuiūt exēpla
 rī etiā umbre celestīū. sicut r̄nū ē Moysi cū
 p̄sumaret tabernaculū. vide inq̄t oīa. et faci
 to s̄m exēplar qd̄ tibi in mōte mōstratū est
 ubi dicit. b. tho. prima scōe. q. cij. arti. iij. q.
 tot⁹ exterior cult⁹ dei ab hoc ordinat⁹. ut ho
 mies deū in reuētia habeāt. Hoc ei⁹ hz hu
 man⁹ affect⁹ ut ea q̄ cōia sūt et nō distincta ab
 alijs min⁹ reuerēf. Ea vō q̄ hnt aliqua⁹ ex
 cellētie discretōz ab alijs. magis admirat⁹ et
 reuēt. vñ et hoīm p̄suetudo inoleuit. q. r̄ges
 et principes q̄s oportz i reuerētia h̄ri a sub
 ditis. et p̄ciosioribz pestibz utāf. et āptiores
 bitatōnes inbitēt. Propter hoc oportuit ut
 spēalia tēpla et spēales ornat⁹ et vasa. et spēa
 les mīstri ad dei cultū ordinarent. ut p̄ hoc
 ai hoīm ab maiorē reuētia dei inducerēt.
 In sup et stat⁹ vetis legis erat ordinat⁹ ad si
 gnādū misteriū xpi. Oportz at̄ eē aliqd̄ de
 minatū id p̄ qd̄ aliud figurari dz. ut scz ali
 quā e⁹ silitudinē rep̄ntet. Et id oportuit a
 liq̄ spēalia obsuari ad cultū dei. et circa tē
 plū e⁹. De q̄ p̄ induci illō ps. Adorabo ad
 tēplū sc̄m tuū i tiorē tuo. p̄cipue reuētia
 li. Adorare p̄tinet ad cultū dei exteriorē.
 Et sc̄dū q̄ t̄plex est tēplū. Et de quo
 libet potest dauticū illud intelligi.
 Est sinagoge materiale.
 Est ecclesie spirituale.
 Est glorie supernale.
 Et q̄tū ad p̄mū sc̄dū s̄m tho. ubi supra
 q̄ cū cult⁹ dei duo respiciat. s. deū q̄ colit⁹: et
 hoies colētes. certū ē q̄ ip̄e de⁹ q̄ colit⁹ nullo
 loco claudiet. vñ ip̄e ip̄m nō oportuit facē tē
 plū v̄l tabnaculū. s. p̄ hoies colētes. qz cor
 pales sūt. oportz ip̄e eos facē tabnaculū vel
 tēplū ad cultū dei ip̄e duo. P̄mo ut ad hūc p̄
 ueniētēs cū hac p̄lteratōne. q. ille loc⁹ depu
 tat⁹ ē ad colēdū deū. cū maiorē reuētia pue
 nirēt. Secdo ut p̄ dispōz tal tēpli l tabnacu
 li. figurarēt aliq̄ p̄tinetia ad excellētia d̄ni
 tatis vel hūanitatis xpi. Et hoc ē qd̄ salom
 dixit. iij. reg. viij. Si celū et celi celoz te ca
 pe nō p̄t. q̄t magis nec dom⁹ hec quā ego
 edificaui tibi. Et paulop⁹ subdit. Sit oculi
 tui apti sup domū istā die ac nocte. de q̄ di
 xisti. Erit nom̄ meū ibi. et exaudies de p̄catō
 nē sui tui et p̄li tui isrl. Et q̄bo p̄z q̄ tēplū
 v̄l tabnaculū nō ē factū. ut deū inbitatē capi
 at. s. ut nomē dei sit. i. noticia dei manifeste
 tur p̄ ea q̄ ibi fiūt et dicūt. Et q̄ p̄ reuētia
 loci orōes sint magis exaudibiles ex deuo
 tōe faciētū eas. Adorabo ḡ ad tēplū factū
 tuū in tiorē tuo. Et videf loq̄ de tabnaculo
 Moysi. Nā adhuc nō erat factū tēplū. sed
 ip̄m fecit salomō filius e⁹ qd̄ tēplū successit

tabnaculo. qz tpe Moysi nō habebāt firmas
 mātionē eūtes p̄ desertū. Et postea tpe iudi
 cū et vsqz ad salomē fuet in bell⁹ tra finitti
 mos: id nō potueit apte h̄re firmū tēplū
 s. loco e⁹ tabernaculū portatile. Cū aut̄ fuit
 i q̄tē tpe salom̄. tūc factū ē tēplū. Factū
 ē aut̄ unū tēplū vel tabernaculū nō plura.
 ad euitādā p̄dolatriā gētiliū. q̄ plura tēpla
 dijs suis faciebāt: et ut firmaret in mētibus
 hoīm fides unitatis d̄ne nature. Et ad desi
 gnādā unitatē ecclesie militātis et triūphā
 tis. Erāt tñ in p̄lo iudeoz multe sinagoge
 ubi. s. docebāt pplm. Sed unū tñ tēplū. ubi
 offerebat sacrificiū. Sic at̄ p̄ unitatē taber
 naculū v̄l tēpli illi⁹ designabat unitas dei: ita
 p̄ distinctōem ei⁹ in p̄tes. s. in sācta. et sācta
 sc̄tōz. signatur distinctō eorūz que sunt deo
 subiecta. Distinguebat ergo illud taberna
 culū vel tēplū sic. Quia vna pars princi
 palior eius dicebat sācta sc̄tōz. et erat ver
 sus occidētē. versus quaz fiebat oratō ad
 excludēdā p̄dolatriā: quia gētiles adorabāt
 ad orientē ob reuerentiam solis. reputan
 tes illū deum. Et in ista p̄te que in taberna
 culo erat spacij. x. cubitoz in longitudine et
 latitudine. Erat archa dei de lignis sethim
 facta: et deaurata intus et extra. In qua ar
 cha erant tria. s. tabule decalogi. virga aa
 ron que fronduerat. et urna aurea habens
 manna. Sup archā erat quedā tabula sub
 leuata quasi sedes. que sustentabatur ab a
 lis cherubin. qui ibi erant sculpti de ligno
 oliuarum. positi vnus ab vno latere: alius
 ab altero: respicientibz se mutuis vultibus
 ita q̄ archa erat in medio eoz. Et dicebat
 illa tabula p̄piciatoriū. quasi extimaretur se
 des dei vñ p̄piciaret p̄lo. et exaudiret orōes
 eoz. Juxta illō. Qui sedes sup cherubin etc.
 Ante istam partē sancta sc̄tōz: erat velū
 qd̄bā intertū ex q̄tuoꝝ coloribz. s. bisso. ia
 cincto. purpura. et cocho b̄stincto. Qd̄ velūz
 sustentabat columnis aliquibz. et diuidebat
 sācta a sc̄ta sc̄tōz: occultās que erāt in sc̄ta
 sc̄tōrū. In loco vō seu partē illa tēpli vel
 tabernaculi erāt tria. s. candelabrum aureū
 cuz astilibz. vij. et lucernis. vij. aureis ex par
 te austri. et mēsa aurea. sup qua continue e
 rant. xij. panes. qui dicebant p̄positōis. et i
 medio altare aureū. qd̄ dicebat altare th̄i
 miamatis sup qd̄ incēfabat cum thuribulo
 aureo. Ante vō istam partē qd̄ sc̄ta erat
 atriū in tēplo qd̄ fecit salomō. ubi erat al
 tare olocustoz concauū. sup quod erat t̄
 tricula ferrea. ubi ponebant anālia occisa
 ad pburendum in sacrificiū: et sub t̄cratē
 id ē in illa p̄cavitare altaris ardebat semp
 ignis. Et sup illud altare offerebāt sacerdo
 tes sacrificia i p̄spectu ppli. In locū aut̄ qui
 dicit sācta. intrabāt soli sacerdotes p̄ certis

408

causa. In sc̄a aē sc̄oz sol' sum' sac̄tos et
 sel' tm̄ i āno. in festo ppiciatōis. Etia atria tē
 pli large dicebāf tēplū: ut p3 i euāgelio. nā
 cū ibi dī xpm̄ docuisse vel aliquib fecisse in
 tēplo intelligit de atrijs tēpli. Et pietes q̄cē
 tēpli salom̄is fuerūt de lapidib' ut fiūt p̄ter
 edificia. S3 tabernacim̄ Moysi habuit p̄ pi
 et ibi tabulas ligneas. lōgitudis. x. cubitoz
 in lōgū erectis: q̄ p̄iugebāf abinuicē certis
 modis. Et hi pietes lignei. cortinis tegebāf
 tur abintra. ex quatuor colorib' contextis.
 s. bisso. iacincto. purpura. 7 cocho bistincto.
 Pro tecto aē tabnacli erat duplex opimētū
 Primū de pellib' iacinctinis. Sc̄dm̄ sup̄ illō
 de pellib' arietū rubentis. i. de corio. Terci
 um d' zagis cilicis qd̄ n̄ solū coopiebat alia
 opūita tabnacli: s3 etiā descēdebat a late
 rib' usq3 ad terrā. 7 coopiebat tablas abere
 Dec oia fuerūt facta ad ornāmētū tēpli vel
 tabnacli 7 p̄tēctōz. 7 ob reducēdū ad memo
 riā bñficioz dei. 7 reuētiā deo exhibēdam.
 S3 qz oia in figurā p̄tegebāt ill. inq̄t apls.
 s. tēpli spūalis xpi 7 ecclē. Tō d' ip̄o nūc vidē
 dū. Sicut ḡ adorabāf in illo tēplo veteri i
 timore reuerentiali. Ita nūc 7 multomagis
 hoc agendū in templo materiali noui testa
 mēti. Adorabo ergo ad templū sac̄tū tuū in
 timore tuo. ¶ Ratō figurabil' b' tēpli vlt' ta
 bernaculi: ē dispositō varia templi spūalis
 quod ē ecclia. En̄ apls. j. cor. iij. Tēplū dei
 sc̄m̄ ē qd̄ estis vos. Dui' tēpli ps̄ p̄ncipal' 7
 caput ē xpc̄. qui ē sac̄t' sanctorū. Alia pars
 que dicit' sac̄ta. nō ab eo diuisa. sed vnū cor
 pus. vnum templū cum eo. est congregatō
 fidelium. Que igitur erant i sac̄ta sanctorū
 conueniunt xpo. seu figurāt ip̄m. fm̄ Tho.
 ubi supra. Archa igitur signat humanitas
 tem xpi. que archa erat facta ex lignis im
 putrescibilibus. quia corpus ei' sicut fuit ex
 purissimis sāguinibus virginis formatū. i
 ta nec corruptōez vidit in sepulcro. nec cor
 ruptōez pcti habuit in aia. Tota ista archa
 erat intus 7 extra deaurata. Quia plen' ca
 ritate. semp in actib' exteriorib'. In ista ar
 cha hūanitatē xpi. erāt tabule testamenti
 id est sūma sapiā. 7 ip̄e est legislator. Airga
 aaron que designat: 7 iusticiā 7 potestatem
 iudiciariā. et dignitatem regiam. Et sacer
 dotalem. que in eo fuerunt. Ante 7 de regi
 bus et sacerdotibus natus est quasi sūmus
 sacerdos et rex. Aurea vna habēs manna
 id ē mēsa eius sac̄tissima plena gratia 7 mise
 ricordia. Desup̄ erat ppiciatōriū. i. diuinitas
 eius: qua nobis ppiciat' cū patre 7 spiritu
 sac̄to. j. Joh̄is. ij. Ip̄e est ppiciatō p̄ pctis
 n̄ris. Cherubin quasi deserētes ppiciatō
 riū et circa archam. signant angelos 7 supe
 riores obsequentes sibi in nostro adiutorio
 Et elū ex quatuor colorib' qd̄ bistiguit sc̄a a sā

cta sc̄oz. Sūt quatuor virtutes cardinales q̄
 fuerūt i xpo. Et sūt i oib' sc̄is e'. s. p̄utētia
 iusticia. fortitudo. 7 t̄pantia. S3 alio 7 alio
 mō. qz i xpo ut exēplares 7 purgati ai. in sā
 ctis ecclē militātis ut purgatorias vlt' polli
 ticas. in sc̄a. s. ecclē militātis. i. p̄gregatōne
 bonoz fideliū. Sūt ista bōa spūalia. s. mēsa
 aurea. i. caritas sc̄a. q̄ b3 sup̄ se aureā. 7 p'
 ea aureolā: qz premiū essentiale qd̄ r̄ndet ca
 ritati 7 p̄ ea datur. ac etiā p̄miū accidētale.
 nec em̄ p̄miaref v̄gitas aut martiriuz. nisi
 cū caritate fuata. Duodeci panes p̄positō
 nis signāt doctrinā reficiēte credētoz. s. xij
 articuloz. q̄ cū caritate inuenit'. Cādelabz
 aureū desigēt grāz spūsc̄i. q̄ septiformis ē i
 septē donis. s. sapie. intellect'. cōsiliij. 7 forti
 tudis. Sc̄ie 7 pietatis 7 tioris. De designat
 p̄ septē hastilia e' 7 lucnas. Hastilia q̄ ad hi
 tū. lucernas quo ad actū. Per actū em̄ 7 ex
 exercitiū eorū illūinat templū ecclē. Altare
 thimiamatis designat spem. ex qua q̄s mo
 uetur ad orandū deū. 7 thus deuotōis offe
 rendū. In isto loco. s. sc̄a. aspgēbat p̄ sacer
 dotē septies sāguis contra velum de quodā
 sacrificio. p̄cipue in festo ppiciatōis: quia i
 ecclē militātis. remansit virtus sanguinis
 xpi. signati in illo sacrificio. 7 in septem sa
 cramētis que administrantur p̄ sacerdotes
 ad expiandum septēz peccata mortalia. In
 quolibet em̄ opatur sanguis xpi. Tabule ta
 bernaculi designāt fideles. qui sunt erecti p̄
 purā intētiōem. p̄uncti p̄ f̄nā compassiōez
 auro coopti p̄ lucidā exēploz ostēsiōz. De
 cē cubitoz p̄. x. p̄ceptozum obseruatōz. Soo
 pimentū designat eozum p̄latos. et doctores
 qui supeminēt eis. Hi debēt habē celestiu cō
 templatōem. et signātur p̄ iacinctinas pel
 les: p̄mptitudinē ad martiriū quod signat
 p̄ rubricatas pelles. 7 tolerantia aduersorū
 vel abstinentiam quod signatur p̄ saga cili
 cina. Atriu3 templi pōt designare fideles. q̄
 sūt nūero. nō merito in ecclē. In tali cōgre
 gatōne offerūt sacrificia opm̄. s. que sunt de
 genere bonoz. Sed nō habēt illa bona spi
 ritualia. q̄ sunt in sc̄a. In sac̄ta sac̄torū nō
 intrat ad xpm̄ in celū. nisi vnus. id ē p̄fecte
 vnitus cū xpo. p̄ p̄fectā dilectōem. Ad istud
 ḡ templū debem' adorare. id est xpm̄ et san
 ctos suos. Sed ad xpm̄ adoratōe latrē. Ad
 sanctos adoratōne dulie: et hoc in timore fi
 liali 7 reuerentie. ¶ Tercium templum dei
 est celum empirreum. in quo sac̄tis 7 angel'
 manifestat gloria dei. De quo ps̄. In tēplo
 eius omnes dicēt gloriā. i. om̄s laudabūt
 7 glorificabūt deū. Aliud exercitiū ibi nō ē.
 Hoc tēplū etiā figurabat ps̄ illa tabnacli
 vel tēpli. que dicebatur sac̄ta sac̄torū. Alia
 etiam insinuabāt deo subiecta. ex quib' cō
 surgimus in veneratōem dei. Significat ḡ

sc̄a sc̄oz fm̄ tho. Alt̄ sc̄lm. qd̄ ē subap̄ se
 patay. q̄ sc̄a mūdūz corp̄alē. Et iō sc̄a a
 sc̄a sc̄oz distigebat̄ qd̄a velo. qd̄. iij. co-
 loribz erat distictū. p̄ q̄ q̄tuor elem̄ta signē.
 s. bisso p̄ qd̄ signat̄ terra. qz bisso. i. linū de
 terra nascit̄. Purpura p̄ quā signat̄ aq̄. fie
 bat ei purpure color ex q̄bulbā cōchis ma-
 rinis q̄ inuenit̄ i mari. Jacincto p̄ qd̄ sigē
 aer. q̄ bz iacinctinū colorē. i. aereū cocho bi-
 stincto. q̄ est rubei coloris. q̄ sigē ignē. Et si-
 cut illud velū abscondēbat sc̄a sc̄oz hoibz.
 ita materia q̄tuor elem̄toz ē nob̄ ipediētū
 p̄ qd̄ velat̄ nob̄ incorpales sube qz q̄ ip̄a cor-
 pa nra ex ip̄is q̄tuor elem̄tis p̄pacta. nō si-
 nāt aiaz pure q̄ p̄fecte illas p̄gnosce. p̄ tria
 at̄ q̄ erāt i sc̄a sc̄oz: figurat̄ tria q̄ s̄t in tē-
 plo celi empirrei. Nā archa desigē d̄nitatē
 q̄ ē de lignis i putribilibz. qz de n̄ solū incor-
 ruptibz q̄ imortal̄ ē. s̄z etiā alien̄ ab oī cor-
 ruptōe mutatōis Mala. iij. Ego de q̄ nō mu-
 to. deaurata tota erat archa. qz de caritas ē
 Tria p̄c̄ta in archa. designat̄ tria attribu-
 ta deo. Nā i ūga potētia ē. Apl̄s. Pt̄ati ei
 q̄s resistit. In tablis in q̄b̄ erat lex magne
 sapie. signat̄ sapia tri. eccl̄i. j. S̄s sapie ver-
 b̄ d̄ni in excelsis. In māna dulcedo bōita-
 tis ē. sapie. xvj. O q̄ bon̄ q̄ suavis est sp̄s
 tu d̄ni. Qui ut dulcedinē tuā in filios d̄mō-
 strare. panē suauissimū māne p̄stitisti eis.
 Potētia attribuit̄ p̄ri. Sapia filio. bōitas
 sp̄is sc̄o. Quis ip̄e tres p̄sone diuine sint. s̄t
 t̄n̄ una essētia: q̄ ita q̄ una om̄ipotētia. una
 sapia. una bonitas. Erāt illa tria q̄i clausa
 in illa archa. qz in illo intelligibili sc̄o seu
 tēplo. rōes oīm eoz que hic p̄ficiūt. quodā
 mō clausē sūt: sicut rōes effectū claudunt̄
 in suis cāis. q̄ artificiatōz in mēte artificis
 Propiciatoriū vō qd̄ erat sup̄ archa. i. que
 dā tabla q̄i quebā sedes. desigē qz de q̄ ē sup̄
 oia incōp̄hēsil̄ ē oī creature. Et p̄ptēa n̄
 la similitudo p̄obēat̄ ab rep̄itādū ē iuisibili-
 tatē. s̄z p̄obēat̄ quebā figura sedis ut dictuz
 ē. ab inuēdū q̄ sūt deo subiecta oia. Cheru-
 bi q̄ ibi erāt. desigēt̄ sc̄os āgelos. Duo erāt
 n̄ vn̄. ab desigēdū pl̄alitatē eoz. Et adiu-
 cē se aspiciēbāt. ab inuēdū p̄cordiā eoz ab-
 uicē. fm̄ illd̄ iob. xv. Qui facit p̄cordiā in
 sublimibz. Aliis suis tenebāt p̄piciatoriū. qz
 in suis officiis p̄piciatōz dei ad nos deferūt.
 tē t̄pis n̄ hoies s̄z soli āgeli i illo tēplo erāt
 In sc̄a vō erat cādelabz cuz hastilibz q̄ lucē
 nis septē. q̄ desigē septuplex celū in sc̄o isto
 visibili. cū septē pl̄aētis q̄i lucernis illūinā-
 t̄ibz sc̄a. i. mūdū sēsilib̄ fm̄ Josephū. i. lu-
 na. mercurio. venē. sole. marce. ioue. q̄ sa-
 no. Erat ibi q̄ mensa cū panibz. designat̄ nu-
 trimētū vice humane. Et altare thimiamā-
 tis. quod designat̄ officiū sacerdotale. qd̄ bz
 reducē p̄lm̄ ad deū. q̄ ista h̄nt̄ a deo. Intra-

bat at̄ sol̄ vn̄ sūmus sacerdos de sc̄a i sc̄a
 sc̄oz. qz de statu p̄ntis sc̄i q̄ ecclē p̄gregatō
 ne. intrat̄ in tēplū gl̄e. Et n̄o ascēdit i celū
 nisi q̄ descēdit de celo. filī hois q̄ est in celo
 Ip̄e ē xp̄c: qui assistēs pontifex futuroz bo-
 noz. p̄p̄riū sāguinē introiuit solus in sc̄a
 eterna redēptōe inuenta p̄ nobis. S̄z opoz-
 tet ut sim̄ vnū cū eo. i. vniti in caritate. qz
 nemo ascēdit nisi xp̄c. vnū corp̄ misticū cū
 ecclē ē caput. q̄ ibi adorāt̄ oēs āgli q̄ sc̄i
 in illo templo in t̄iore reuerentiali. iuxta il-
 lud. Tremunt videntes angeli q̄.

De tercio genere cere §. iij.

moialiū. qd̄ d̄r obfuantē q̄ p̄sistit i cibis q̄
 vestibz q̄bulbā q̄ alijs eis p̄hibitis. De q̄bus
 bz. iij. regū. ix. Si auerſi fueritis n̄ seq̄ntes
 me nec obfuaētes cēmōias q̄. Pro horū de-
 claratōe q̄re. s. ista sint ill̄ p̄hibita. sc̄iō fm̄
 tho. p̄ma sc̄de. q. cij. arti. vj. q̄ p̄pls iudeoz
 sp̄ealr̄ erat deputat̄ ad cultū d̄nū inē om̄is
 natōes. declinat̄ibz alijs natōibz ad cltū p̄do-
 loz. q̄ itē ip̄os iudeos sp̄ealī sacerdotē: q̄ sic
 alie res q̄ applicat̄ ad cultū d̄nū aliquā spe-
 cialitatē debēt h̄re qd̄ pt̄ict ad honorificēti-
 a3 d̄ni cult̄: ita q̄ i p̄uerſatōe illī p̄li. q̄ p̄-
 cipue sac̄dotū debebāt eē aliq̄ sp̄ealia p̄gūē-
 tia ad cultū d̄nūz vel corp̄alē vel sp̄ualem.
 Per cultū at̄ illī legis figurabat̄ misteriu3
 xp̄i. vñ oia eoz gesta figurabat̄ ea q̄ p̄rinēt
 ad xp̄m. seu p̄lm̄ xp̄ianū. fm̄ illud. j. cor. .x.
 Oia in figurā p̄tingebāt illis. Et ad hoc p̄-
 induci illud ps̄. Gressus meos dirige fm̄ e-
 loquiū tuum: ut nō d̄netur mei om̄nis iu-
 sticia. Gressus n̄ri sūt opa nostra. quibz ice-
 dim̄ vel ad deum vel ad infernū. Eloquium
 dei lex sua in qua nobis loquit̄. declarando
 quid̄ exigit a nob̄. Nec est aut̄ voluntas dei
 sc̄ificatō v̄ra inqt̄ apl̄s. j. th̄io. iij. q̄ ē pu-
 ritas mētis. ut abstineatis a p̄c̄is om̄ibz. Et
 iō p̄hibuit a cib̄ aliq̄bz abstinē et vestibz p̄ q̄
 designat̄ om̄is iniusticia seu peccatū. qd̄ ut
 nō d̄net nobis indigem̄ dei auxilio qd̄ orō-
 ne iplorat̄. Et iō postulat̄ ps̄ dicēs. Gressus
 meos dirige q̄. vñ i h̄mōi obfuaētijs cibo3
 q̄ vestiu3 triplex ratō assignari potest.
 Que est literalis ad remouendum circa ci-
 bos nimiam diligentiam.
 Que est figuralia ad abijciendam circa xp̄i-
 anos variam nequitiam.
 Que est etiam literalis ad destruenbaz cir-
 ca iudeos cunctam p̄olatiam.
 Ista triplex ratō est b̄i tho. vbi sup̄. In re-
 sponſiōe ad primū argumentū. Q̄tu3 ab
 primā sciendū fm̄ eundē. q̄ nulla genera ci-
 borū immunda sunt. vel hominē inquinari
 p̄nt fm̄ suam naturā. Ante xp̄s Math. xv.
 Nō qd̄ intrat in os coinquinat hoiez sed qd̄
 erit de ore. s. corbis. Et expōit illd̄ de p̄c̄is
 P̄nt t̄n̄ aliq̄ cibi coinquinare aiaz p̄ acc̄is

a

6

sc̄a sc̄oz fm̄ tho. Alt̄ sc̄lm. qd̄ ē subap̄ se
 patay. q̄ sc̄a mūdūz corp̄alē. Et iō sc̄a a
 sc̄a sc̄oz distigebat̄ qd̄a velo. qd̄. iij. co-
 loribz erat distictū. p̄ q̄ q̄tuor elem̄ta signē.
 s. bisso p̄ qd̄ signat̄ terra. qz bisso. i. linū de
 terra nascit̄. Purpura p̄ quā signat̄ aq̄. fie
 bat ei purpure color ex q̄bulbā cōchis ma-
 rinis q̄ inuenit̄ i mari. Jacincto p̄ qd̄ sigē
 aer. q̄ bz iacinctinū colorē. i. aereū cocho bi-
 stincto. q̄ est rubei coloris. q̄ sigē ignē. Et si-
 cut illud velū abscondēbat sc̄a sc̄oz hoibz.
 ita materia q̄tuor elem̄toz ē nob̄ ipediētū
 p̄ qd̄ velat̄ nob̄ incorpales sube qz q̄ ip̄a cor-
 pa nra ex ip̄is q̄tuor elem̄tis p̄pacta. nō si-
 nāt aiaz pure q̄ p̄fecte illas p̄gnosce. p̄ tria
 at̄ q̄ erāt i sc̄a sc̄oz: figurat̄ tria q̄ s̄t in tē-
 plo celi empirrei. Nā archa desigē d̄nitatē
 q̄ ē de lignis i putribilibz. qz de n̄ solū incor-
 ruptibz q̄ imortal̄ ē. s̄z etiā alien̄ ab oī cor-
 ruptōe mutatōis Mala. iij. Ego de q̄ nō mu-
 to. deaurata tota erat archa. qz de caritas ē
 Tria p̄c̄ta in archa. designat̄ tria attribu-
 ta deo. Nā i ūga potētia ē. Apl̄s. Pt̄ati ei
 q̄s resistit. In tablis in q̄b̄ erat lex magne
 sapie. signat̄ sapia tri. eccl̄i. j. S̄s sapie ver-
 b̄ d̄ni in excelsis. In māna dulcedo bōita-
 tis ē. sapie. xvj. O q̄ bon̄ q̄ suavis est sp̄s
 tu d̄ni. Qui ut dulcedinē tuā in filios d̄mō-
 strare. panē suauissimū māne p̄stitisti eis.
 Potētia attribuit̄ p̄ri. Sapia filio. bōitas
 sp̄is sc̄o. Quis ip̄e tres p̄sone diuine sint. s̄t
 t̄n̄ una essētia: q̄ ita q̄ una om̄ipotētia. una
 sapia. una bonitas. Erāt illa tria q̄i clausa
 in illa archa. qz in illo intelligibili sc̄o seu
 tēplo. rōes oīm eoz que hic p̄ficiūt. quodā
 mō clausē sūt: sicut rōes effectū claudunt̄
 in suis cāis. q̄ artificiatōz in mēte artificis
 Propiciatoriū vō qd̄ erat sup̄ archa. i. que
 dā tabla q̄i quebā sedes. desigē qz de q̄ ē sup̄
 oia incōp̄hēsil̄ ē oī creature. Et p̄ptēa n̄
 la similitudo p̄obēat̄ ab rep̄itādū ē iuisibili-
 tatē. s̄z p̄obēat̄ quebā figura sedis ut dictuz
 ē. ab inuēdū q̄ sūt deo subiecta oia. Cheru-
 bi q̄ ibi erāt. desigēt̄ sc̄os āgelos. Duo erāt
 n̄ vn̄. ab desigēdū pl̄alitatē eoz. Et adiu-
 cē se aspiciēbāt. ab inuēdū p̄cordiā eoz ab-
 uicē. fm̄ illd̄ iob. xv. Qui facit p̄cordiā in
 sublimibz. Aliis suis tenebāt p̄piciatoriū. qz
 in suis officiis p̄piciatōz dei ad nos deferūt.
 tē t̄pis n̄ hoies s̄z soli āgeli i illo tēplo erāt
 In sc̄a vō erat cādelabz cuz hastilibz q̄ lucē
 nis septē. q̄ desigē septuplex celū in sc̄o isto
 visibili. cū septē pl̄aētis q̄i lucernis illūinā-
 t̄ibz sc̄a. i. mūdū sēsilib̄ fm̄ Josephū. i. lu-
 na. mercurio. venē. sole. marce. ioue. q̄ sa-
 no. Erat ibi q̄ mensa cū panibz. designat̄ nu-
 trimētū vice humane. Et altare thimiamā-
 tis. quod designat̄ officiū sacerdotale. qd̄ bz
 reducē p̄lm̄ ad deū. q̄ ista h̄nt̄ a deo. Intra-

4.10

inquitū. s. p̄tra obediētā v̄l votū v̄l ex nimia
 p̄cupia gula p̄medū. v̄l inquitū p̄bēt fomētū
 luxurie: p̄pter qd̄ aliq̄ a vino. aliq̄ a carnib̄
 abstinēt. Et hoc tāḡ de p̄se. bi. v. **Carnem**
Prohibēt q̄ i lege aliq̄ comedi cibi. vt p̄z le-
 uic. ix. Nō qz i sui natura aīaz maculēt. sed
 ad tollēdā nimia diligētā circa cibos. En̄
 q̄ illa p̄cedū q̄ defacili i p̄mptu p̄nt h̄i. Et
 ista etiā rōe nō ita p̄hibita sūt aliq̄ ex terra
 nascētia. Nā talia magis p̄tinēt ad q̄ndā si-
 plicitatē v̄t. q̄ defacili h̄nt cū modico cul-
 tu ēre. **Alia** aī cū magno studio nuere v̄l
 cape oportz. Et v̄l oleoz aī diluuiū sol' e-
 rat nō aīaliū. **Prohibebāt** talia aīalia. qz
 q̄ndā immūditia corpalem corruptōis h̄nt
 vel qz ex rebus imundis nutriunt vt porc'
 vel qz imunde cōuersant. vt sub terra. sicut
 mus q̄ talpa q̄ hmōi. vel qz eoz carnes sup-
 fluos hūores et malos generāt in corporib̄
 comedentiū. p̄pter nimia siccitatē vel humi-
 ditatē. En̄ p̄pter hoc animalia nō h̄ntia un-
 gulā scissā: v̄l h̄ntia multas soleas i pedib̄
 vel figuras sunt p̄hibita p̄pter eoz terrestri-
 tatē. Et qz sunt nimis colerica q̄ adusta. Et
 aues rapaces p̄pter nimia siccitatē. Et aues
 aquatice. Et pisces non habēt squamas.
 vt anguille p̄pter nimia humiditatē. **Alia**
 v̄o h̄ntia ungulā scissā q̄ ruminātia sūt con-
 cessa. quia habēt humores b̄n digestos. q̄ me-
 die p̄plexionata sunt. Et pisces h̄ntes squa-
 mas q̄ p̄nulas. vt sicciores p̄missi sunt. In
 auiō etiā p̄cessa sunt que sūt magis tempa-
 ra. vt gallina. p̄dix. q̄ hmōi. **Voluit** ergo de-
 us ab hmōi que immūda sūt corpāl' etiam
 abstinere corpāl'iter. vt per hec inducerent
 magis ab immūditia mētis. i. p̄ctis cauere
Esus sanguis vniuersal' erat p̄hibet'. ad vi-
 tādū crudelitātē. vt horrerēt humanū san-
 guinē fundere. q̄ eadē ratōe aīaliū strangula-
 top. et suffocatorum. **Adipis esus** erat p̄hi-
 bitus: ad tollēdā occasiōez gulositatis. Er-
 rat etiā sāguinis q̄ adipis esus p̄hibitus. qz
 non generant bonū nutrimentuz. prout di-
 cit rabbi **Moyse**. Et ista ē ratio literalis.
Quod ad secundā ratōez que est spiritu-
 alis. vt dicit **Aug'**. **Popul'** ille erat figura-
 tiuus populi xp̄iani. Et vita eoz fm cēmo-
 nias legis erat q̄dā p̄phetia. designatiua p̄
 figuram vite q̄ conuersionis. Quā suare
 deberet p̄p̄s xp̄ianus. Illa igit' aīalia pro-
 hibita comedi vt imunda. figurant diuer-
 sa vicia que immundā animaz faciūt. **Esus**
 q̄ illorum significat opatōnem illoz que co-
 mesta incorpōrāt q̄ p̄uertunt in naturaz. q̄
 ex opibus malis generant habit' mali vici-
 orum. **Qui** conuertunt quasi in naturā p̄
 p̄pter assuefactōem. **Debet** ergo fideles absti-
 nere a vicijis designatis p̄ illa. Et aīalia q̄dē
 que nō h̄nt ungulā scissāz vel nō ruminant

designāt hoīes nō h̄ntes discretōz. nesciētes
 distiguere q̄ p̄siderare circūstācias rez. vel
 nō ruminātes. i. meditātes sc̄pturas sacras
Hi ergo immūdi sunt p̄cto indiscretōis vel
 ignorātie. q̄ tales mores debēt euitari. **Et** di-
 uisio ungule designat fidem duaz naturaz
 in xp̄o. et ruminatio sanus intellectus scri-
 pturarum. q̄ vtrunqz iudei transgrediuntur.
Et vicium supbie prohibetur in esu aq̄i-
 le. que alte volat super omnes aues. **Sz** vt
 dicit dñs hiere. xlix. **Si** exaltaueris te vt a-
 q̄la. q̄ i celo collocaueris nidū tuū: inde de-
 hā te. qz supbis dñ' resistit. **Exēplū** ponit in
 lucifero de celo eiecto. **Viciū** ypocrit' p̄hi-
 bet i esu struciōis. Nā strucio h̄z alas. s̄z p̄
 grauedie nō p̄ volare. circa terrā ābulat.
En̄ signat ypocritā. qui p̄ opa extiora d̄ ge-
 nē bonoz volare videt. **Sz** circa terrā ē
 sp̄ in mēte. **Secdm** grego. i moralib̄. **Nolite**
 q̄ fieri sicut ypocrite ait xp̄c **Mathei**. v. In
 griffōe designat crudelitas potētum. Quia
 grifo est infest' hominibus armatis q̄ eque-
 stribus. **Sz** dñs curr' **Pharaonis** q̄ exercitū
 eius p̄iecit in mare **Exo**. xv. ca. **Viciū** in-
 anis glorie p̄t designari in cigno. que auis
 ē coloris candidissimū. **Sz** cibum trahit ex
 profundo terre vel aque. **Sic** vana gloriofi
 omnia opa sua que cābida vident: faciūt vt
 videant' ab hominib̄. Et sic querunt cibuz
 ex terreno fauore. **Sz** amē dico vobis: rece-
 peit mercedē suā **Matth**. vi. Et iō noli cignū
 comedē. i. inani gloria duci. **Onacrota-**
lus ē auis in p̄tibus orientis q̄ h̄t longum
 rostrū. q̄ habet in faucib̄ longos pelliculos
 in q̄bus primū cibuz ponit. q̄ post horam i
 ventrem mittit. q̄ signat auaros. qui immo-
 terata sollicitudine vite necessaria p̄gregāt.
Contra illud **Mathei**. vij. **Nolite** solliciti esse
Dicit apostolus ad **Hebre**. vltio. **Sint** mo-
 res sine auaricia. q. d. **Noli** v̄sci onacrota-
 lo. **Viciū** rapine prohibet in esu autū ra-
 paciū oīm. vt ancipit' q̄ hmōi. **Ancipit'**
 q̄ defuit homib̄ ad p̄bandū. designat eos q̄
 defuiūt potētib̄ ad predā. **Aliet'** q̄ pasci-
 tur minutis auiō. designat eos q̄ paupib̄
 sūt molesti. **Vultur** q̄ sequit' exercitū expe-
 ctās p̄medē cadauera mortuoz. signat eos
 q̄ mortes q̄ seditōnes et guerras procurant
 vt inde lucent'. **Alpupa** que nificat in
 stercorebus q̄ pascit' fumo. et gemitū i cantu
 similat significat tristitiā seculi que p̄tinet
 ad accidiam. q̄ mortem in homib̄ opatur.
Prop̄ qd̄ dicit sapiēs eccl̄i. xxx. **Remoue** ē-
 sticia a corde tuo. **Oēs** aues coruini gene-
 ris. q̄ crocītādo q̄i cras sonāt signē tardita-
 tem q̄ pigriciam bene operandi. **Sz** coruus
 egressus de archa non est reuersus ad eam
Et ideo dicitur **Ecclesiastici** quinto. **Ne** tar-
 des cōueri ad dominum. nec differas de die

411

in die **A**vis in affrica hñs lōgū ro-
 strū q̄ ex sp̄entibz pa'ciē. q̄ forte idē ē q̄ sico-
 nia. s̄ḡt iuidos. q̄ d̄ defectibz alioz q̄i de sp̄ē
 tibo f̄ficiū ē. Nō i p̄tēte remulatōe ābuletis
 i. iuidia ait apls ad Ro. xiiij. **M**ergul' c'
 natura ē ut sub undis diuti' imozē. s̄ḡt gu-
 losos q̄ in aquis delitiāz se imergūt. **P**er
 bubonē q̄ de nocte pastū q̄rit. de die af̄ latet
 significānt luxuriosi. q̄ occultari q̄rūt i no-
 ctis opibz q̄ agūt. **E**t p̄ porcū i die in luto
 iacētē manifestos luxuriosos. **S**z sint lumbi
 v̄ri p̄cieti ait xpc. s. abstinēdo ab oī luxuria
Per nicticoracē. q̄ in nocte acuti ē visus
 i die n̄ videt. s̄gnē hi q̄ in sp̄ualibz sūt bebe-
 tes. in t̄p̄alibz acuti **Baruch. iij.** **Q**uesierūt
 p̄utētiā q̄ de fra ē. **M**arus q̄ volat in aere
 q̄ natat i aq̄s. s̄ḡt eos q̄ cū volēt p̄ specula-
 tōem. tñ natāt in aq̄s voluptatū. **P**rophi-
 rio p̄ter modū aliaz aviū hz vnū pedē latū
 ad natādū. aliū fixū ad ambulādū. qz in aq̄
 natat ut an aera. in fra ābulat ut p̄dices. so-
 lo morsu bibit oēm cibū aq̄ t̄ngens. et s̄ḡt
 boies p̄pe volūtatis. q̄ nil volūt facere ad ar-
 bitriū alteri'. s̄z solū qd̄ sit t̄ctū aq̄ p̄pe volū-
 tatis. cū tñ xpc dicat. nō veni facē volūtate
 meā **Jo. vij.** **P**er herodianē q̄ vulgarit̄ d̄r
 falco. s̄gn̄tur iracūdi et p̄ni ad effundenduz
 sāguinē humanū. **Charadion** ē avis gar-
 rula. et signat loq̄ces. **Conē illd̄ puer. x.** **I**n
 multiloq̄o nō deerit p̄ctm. **P**er vesperilio-
 nē q̄ circa terrā volitat. s̄gnē illi q̄ seculari
 sapia p̄diti. sola frena sapiūt. **C**irca volati-
 lia etiā q̄drupedia illa p̄cedūt. q̄ postero
 ra crura hñt lōgiora. per q̄ salire p̄nt. **A**lia
 ōo innūda hñtur. et signat eos q̄ doctrina
 quatuor euāgelioz abutunt. ut p̄ eā in al-
 tū subleuent. **D**e fructibz aut arboz n̄ li-
 cebit vesci q̄tuor p̄mis ānis **Leuif. xij.** ab si-
 gnādū fm **Tho.** et **Greg.** q̄ p̄mordia n̄forū
 bonoz opm dñt nob eē suspecta. **M**eruus
 feminis p̄hibitus in aiali ad esū. s̄ḡt fortitu-
 dinē ad peccandū q̄ debet vitari. **Q**uē ad
 t̄rtiā rōnez que etiā ē f̄nalis. q̄re fuerit ista
 p̄hibita est. qz his gētiles v̄tebanē in ritibz
 sue ydolatrie. vel ad maleficia q̄ ad aliq̄ ex-
 bis. p̄pter qd̄ etiā fuit p̄hibitus esus adipis q̄
 sanguis. p̄mictia fructuū. q̄ portatura vestis
 feminee a viris. q̄ ecōuerso **Deuf. xij.** quia
 ydolatre talibz v̄tebanē. **E**t etiā vestibz p̄te-
 rtis ex lana q̄ lino **Leuif. xij.** **E**t agros etiā
 p̄hibebat dñs in lege n̄ semari diuerso semī-
 ne. et aialia diuersē sp̄ē p̄misceri. **T**alia fa-
 ciebat gētiles diuersē sup̄stitionibz. a quibus
 voluit dñs p̄lm suū esse libez. et iō ista p̄hi-
 buit. **E**t diuersē sup̄stitiones q̄ adhuc rep̄iunt
 in p̄lo xp̄iano. non sunt nisi quedā reliquie
 paganoz. **M**oralis aut ratō seu figuralis
 talū p̄hibitionū ē quo ad vestes. qz mulier
 nō debet sumē sibi officia viroz. hoc ē sumē

vestē virilē. nec vir actibz mollibz uti. **I**n ve-
 ste lana q̄ lino p̄t̄ta p̄hibita. signat p̄hibi-
 tio p̄iuctōnis simplicitatis cuz malicia. **Q**
 ager vel vinea n̄ ē d̄f̄so semīe semināda **Le-
 uif. xij.** **D**euf. xij. s̄ḡt q̄ debet ager vl' vi-
 nea ecclia. nō varia doctrina. s. catholica q̄
 heretica edoceri. **Q** iūm̄ta n̄ deberēt facere
 p̄misceri diuersaz sp̄ēz **Leuif. xij.** s̄ḡt q̄ n̄
 dñt p̄mitti hoies p̄lāzes p̄iūgi. s. p̄ familia-
 rē p̄uersatōez hoibo alteri' fidei. s. iudeis vel
 paganis. **E**st etiā rō sp̄ualis. s. ad t̄testatōz
 vitij p̄ naturā. q̄ tollēdū oēm occasionē p̄cu-
 piscētie. **N**ō ei fiūt talia nisi p̄curatibz hoibo
 vñ excitat mot' p̄cupie. **Q** reptā aue in ni-
 do cū filijs n̄ deberēt capi. q̄ retineri m̄f cuz
 filijs **Deuf. xij.** fuit rō f̄nalis ad inducendū
 ad pietatē. **S**z rō figuralis ē. qz in q̄busdaz
 scripture passibz r̄tinēdi sūt sensus sp̄uales
 q̄i filij. q̄ dimitēda ē obseruantia l̄re q̄i m̄f.
Q nō est arandū in boue q̄ azino. s̄ḡt qz in
 p̄vicatōne n̄ ē iungēdus fatu' cū sapiētī. qz
 qd̄ vn' edificaret ōbo. ali' destrueret exēplo
Q portaret fimbrias iacictinas in āgulis
 pallioz p̄ceptuz obf̄uantie fuit. **N**ume. xv.
 ut distiguēnt in hitu ab alijs natōibz. q̄ figu-
 rādū q̄ deberēt fideles h̄re celestē p̄uersatōz
 q̄ intentōez in oībz opibz ad celū. **Q** sacerto-
 tes in mortibz p̄pinq̄z nō debebāt t̄ponē ca-
 pillos capitis vel barbe **Leuif. xij.** signat q̄
 nūq̄ dñt t̄ponē sapiam mētis nec p̄fectōez
 sapie. **N**ec debebāt scindē carnes vel vestes
 i. vitij scismatis vitare. **Q** hoies egestiones
 e corpe dñt opire terra **Deuf. xij.** signat q̄
 opa p̄ua dñt opiri fra p̄nie. **A**b his ḡ p̄hi-
 bitis abstinēdo fm expositōez factā moralit̄
 q̄ est. **b** **Tho.** nō dñat i nobis aliq̄ iniusticia
Sz v̄tēdo cibis p̄cessis. s. ruminatibz q̄ findē-
 tibz ungulā pedū q̄ ad q̄drupedia. i. opibus
 insistēdo que sunt cū examinātōne rōnis. et
 scripturaz collatōe q̄ cū discretōe. **E**lescēdo
 squamatis et p̄nulas hñtibz q̄ ad p̄sces. i.
 exercēdo se in austeritate vitē. s̄ḡta p̄ squa-
 mas asp̄as. q̄ i p̄t̄platōe celestij qd̄ notat p̄
 alas. **C**omedēdo aues q̄ nō hñt nimā siccit-
 atē vel humiditatē. i. in cogitatōibz n̄ hñdo
 siccitatē indeuotionis. q̄ humiditatēz nimie
 carnalis affectōis. s̄z medie t̄patas. i. in vir-
 tute q̄ mebiū tenz s̄ubatas. q̄ cauēdo a dupli-
 citate. **S**z vestes hñdo cū fimbrijs iacictinis
 i. p̄uersatōz cū itentōe erecta ad celestia. q̄ p̄
 ua opa coop̄tēdo p̄nia. sic dirigunt. i. r̄ctos
 facim' gress' opm. ut nos p̄ducāt ad celum.

De quarto genere ce **S. v.** **6**
 remonialius qd̄ d̄r sacra. q̄ utiq̄ erāt t̄m̄ s̄ḡ
 sacraz rep̄. nō aut cātiuā nec p̄tentia gre
 ut sacra ecclie. de quibz **Leuif. xx.** **E**go dñs
 qui sanctifico vos. **P**ro q̄z t̄claratōe dicit
 b. tho. p̄ma sc̄de. q. cij. arti. v. **Q** sacra p̄prie
 dicūtur illa. que adhibebātur dei cultoribus

412

ab quâdam psecratōnem. per quâ. s. deputa-
batur quodâmodo ad cultū dei. Cultus autē
dei generalit̄ ptinet ad totū pplm. s. spāliter
ptinet ad sacerdotes et leuitas qui erāt cul-
tū diuini ministri. Cū in sacramētis veteris le-
gis. quedā ptinebāt p̄muniter ad totū pplm.
quedam spāliter ad mīstros. et circa utrosq;
tria erāt necessaria. Quorū primū ē institu-
tio in statu colendi deū. et hec institutō q̄tū
ad om̄es fiebat p̄ circūcisionē. sine q̄ nullus
admittebat̄ ad aliq̄d legalit̄. q̄tum uo ad sa-
cerdotes. p̄ sacerdotū psecratōnem. Secundo
requirebat̄ usus eorū que ptinent ad diuinū
cultū. et sic q̄tum ad pplm erat esus paschal-
p̄m̄. ad quē nullus incircūcisus admitte-
batur. ut patet Exo. xij. et q̄tum ad sacerdo-
tes oblatō victimarū et esus panū p̄positōis.
et aliorū q̄ erāt sacerdotū usib; deputata. Ter-
tio requirebat̄ remotio eorū p̄ que aliq̄ im-
peiebāt̄ a cultu diuino. s. imunditiarū. et
sic q̄tum ad pplm erāt institute quedā puri-
ficatōnes a quibusdā exteriorib; imunditijs
et etiā expiatōnes a p̄ccis. q̄tū ad sacerdotes
et leuitas. erāt institute ablutō manū et pe-
dum et rasio pilorū. et hec om̄ia habebant et
rōnabiles causas l̄rales. s. q̄ ordiābāt̄ ad
cultū dei p̄ illo tpe. et figurales s. q̄ ordi-
nabāt̄ ad figurādum xpm̄. Et ad hoc pōt
induci illō ps. **B̄ndictus es dñe. doce me iu-
stificatōnes tuas.** Illa veteris legis p̄cepta
oīa. q̄uis possint dici iustificatōnes. q̄i que-
dā executōnes iusticie. ex se vel ex institutōe
diuina: p̄cipue tñ illa sacra p̄nt dici iustifi-
cationes. nō quia ex se iustificarēt. s. ex fide
et deuotōne utentiū. etiā q̄ disponebant ad
xpm̄ iustificatōnem. et figurabāt̄ p̄maxime sa-
cramēta ecclie q̄ vere iustificāt. ut cōtentia
gr̄e. **S; quō ista figurent et debitu usū ip̄orū
sacramētōrū obscurū est. et id petendū a dño
ut doceat s. m̄ illud. b̄ndictus es dñe doce q̄c.**
Et s. m̄ Tho. ubi sup̄. circūcisioni correspon-
det baptismus. et figurat̄ p̄ ip̄am. Cū aplus
ad colo. ij. **Circūcisi estis in circūcisione dñi
n̄ri ihu xpi. cōsepulti in baptismo.** Cōuiuio
agni pascalis correspondet in noua lege sac̄m
eucharistie. Purificatōnib; om̄ib; veteris le-
gis correspondet in noua lege sac̄m p̄nie. Cō-
secratōni pontificū correspondet sac̄m ordi-
nis. **Arimoniū** fuit in veteri lege put̄ ē i oī-
tiū nature. non put̄ est sac̄m ecclie: signifi-
cans p̄iūctōnem xpi et ecclie. que nōdū erat
facta. Sac̄m autē p̄firmatōnis. non habuit
figurā seu correspondens sac̄m in veteri lege. eo
q̄ est sac̄m plenitudinis gr̄e. que nōdū erat
data. s. in plenitudine illa. Et similiter sac̄m
extreme unctōnis. quia p̄ ip̄m fit quedā im-
mediata p̄paratio ad introitū gl̄ie. sed eius
aditus nōdū patebat in veteri lege. De his
ergo quatuor generib; sacramētōrū veteris

legis videndū. s. circūcisione. agno pascali.
purificatōnib; et unctōne sacerdotū. In his
em̄ figuratur sacra ecclie et quō sint lumen
da. Petendū ḡ ut doceat dñs ista. quib; sua
tis iustificemur. **B̄ndictus es dñe doce me iu-
stificatōnes tuas.** Et primo de circūcisione.

Circūcisio primum .S. vi.

sac̄m veteris legis ē h̄ns principium nō ex
moysē. i. i lege sua. s. ex p̄ribo inquit xpc̄. **Jo.
viij.** Dabit̄ em̄ principū in abrahā cui de-
hoc primo mādauit. ut p̄ **Gen. xvij.** ubi dicit̄
dñs abrahę. **Circūcides in vob; om̄e masculi-
nū et circūcides carnes p̄putij v̄ri.** Masculū
cuius p̄putij caro circūcisa nō fuerit. dele-
bo illā de populo suo. i. de cetū sc̄torū. q̄ pactū
meū irritū fecit. s. abā in p̄bis trāsgrede-
do mādatū dei. p̄ter quā trāsgressionē edu-
cif p̄ generatōem in oēs p̄ccm originale. qd̄
nisi tollat̄ priuat̄ aīam gl̄ie dei. ut exponit
Beza. **Ad tollendū igit̄ p̄ccm originale fuit
institute circūcisio.** Cū greg. **Ad apud nos
v; aq̄ baptismatis.** hoc apud veteres egit vel
p̄ puulis sola fides. vel p̄ maiorib; etus sa-
crificij. vel p̄ his qui de abrahā stirpe p̄dicēt
mysteriū circūcisionis. de p̄se. di. v. qd̄ apud.
**Sciendū tñ s. m̄ Tho. in tertia pte. q̄ nō eo
mō circūcisio tollebat̄ p̄ccm originale sicut mō
baptismus. nā circūcisio p̄ statū n̄ cātiue.
Tollebat̄ ḡ originale p̄ fide pentū. c. p̄sta-
tio erat illa circūcisio. ita q̄ esset cā sine q̄ n̄
tollebat̄. S; baptismus ē causa q̄ tollit ori-
ginale. q̄ ē p̄tentius gr̄e et iustificatiuus.**
**Triplex autē est rō iustificatōnis circūci-
sionis ob fidei p̄statōem. ob p̄cupie debili-
tatē. ob n̄re purgatōis figuratōem.** **Prima
ḡ rō circūcisionis s. m̄ Tho. ubi sup̄. q̄ ē
p̄cipalis et l̄ralis. fuit ad p̄statōem vni-
dei. q̄ abrahā fuit primus q̄ se ab infidelib;
sepauit. exiēs de domo sua et cognatōe sua. et
id ip̄e primus circūcisionē accepit. Et hanc
cām alligat̄ apls ad Ro. iij. dicēs. **Signū ac-
cepit circūcisionis sigculū iusticie fidei q̄ est
in p̄putio. q̄. s. in hoc legiē fides abrahę re-
putata ad iusticiā. q̄ in spe p̄ spem credidit
i. p̄ spem nature in spem gr̄e. ut fiet p̄ mul-
tarū gentiū. cū ip̄e eēt senex et v̄xor sua an̄ et
steril.** Et ut hec p̄statō et mutatio fidei abra-
hę firmaret̄ in cordib; iudeorū. id acceperūt
signū in carne sua c. obliuisci n̄ possent. **Cū
Gen. xvij. d̄r. Erit pactus meū in carne v̄ra
in fedus eternū.** Et **Granus di. q̄ abrahā ac-
cepit circūcisionē in signū iusticie. n̄ in cām
iustificatōis. de pe. di. j.** **Secūda rō circū-
cisionis potuit esse ad debilitatōem p̄cupie.
q̄ maxime manifestat̄ in illo membro. qd̄ ē
instrumentū generationis. et eo tpe recens
fuit bari signū in p̄cupiscētie debilitatōe. q̄
magis vigeat in hoībo ip̄a p̄cupia. incipiē-
tib; hoībo decliare p̄ter inordinatōem ei ad****

diuinitas. et corpus. et aia. Signatur ista p
caput. pedes. et intestina. Caput e xpc deus.
ait apls. pedes quibo corpaliter incebat e
corpus. interiora occulta e aia. Totu vorat.
qui totu credit. Nil dubites (ait Dilarius) sz
poti? suscipe vba saluatoris in fide. q ait. Ca
ro mea vere e cibo. Sz si quid e duz q arduu
roni qd capi no possit: pburae igni. i. totum
credatur ex imenso dei amore pcessisse. Ad
firmandum cor sinez sola fides sufficit. ait
Tho. In p munionibz aut sententijs que di
cutur de hoc sacro qd p se comebere no v3. i.
intelligē: adiutoriū sumat aliquē. f. pitū bo
mū sue vicinū. i. ecclie vnitū q valet ei dcla
rare. Nil extra de mū est ferendum de hoc
agno. Et nec incircūcisus debet admitti ad
hoc. qd est secūdo suandū. vt. f. nulli pferat
erē eccliam exnti. nec aliqs bēticus. scisma
ticus. excoicatus accedat. qz ad sui iubitūz
sumēt. Tertiu obfuandū. q aqua. i. sapia
seculari coqui. i. exaiari no debet que vult q
accidētia no possint esse sine subiecto. q alia
multa q docet ecclia. Nec cruduz etiā. vt cō
medamus carnē humanā xpi crudā. sz igne
assatū spūssācti. q de eo loquit in scripturis
Quartū vt affectus sit sincerus sine al. q
mala intentōne et duplicatione. j Corin. v.
Epulemur in azimis sinceritatis et veritas
tis. Leo papa nullus fictus accedat. nullus
fucato animo nec insidie mēte pbant: prece
bat veritas p fessōis debite. Quintū vt sit
ibi ptritio pccozuz. Per lactucas aggresses
figtur ipa amaritudo ptritōnis. qz et ille la
ctuce amare erāt. Sz qz examinare psciam
et tolere de omibz. et recognoscē se indignū
ppter pccā sua. et dicere cū ceturione. Dñe
no sum dignus vt intres sub tectū meū. i. in
do. no corpis mei. sz tm̄ dic verbo. i. ope vir
tute tue misericōdie remittētis culpas. q sanabi
tur aia mea Math. viij. Sextū vt habeat
in mēte per meditātem memoria passionis
eius qd figtur p baculū quē tenebat in ma
nibz. vt. f. pati sint imitari eā in opibz suis.
vt paciēter ferant aduersa Aug. de pse. di. ij.
Quia morte dñi liberati sumus. h? rei me
mores in edendo corpus et bibēdo sanguinē
xpi esse debemus. hoc facite ait ipe in meaz
pmemorātem. f. passionis. j Corin. xj. De
ptimū vt reducatur ad affectū imitātōis ex
empla scōz. et hoc est hēre calciamēta in pe
dibz. Calciamēta em̄ fiūt de pellibz aialium
mortuoz. et signāt exēpla scōz qui deesse
rūt. Nos debemus hēre in pedibz affectōnū.
vt desideremus imitari eos. Antiqui fideles
p totā septimanā scām cessabāt ab opibz. vt
patet de pse. di. iij. pnuntiandū. vt se cū sum
ma diligētia preparare possent ad p munionē.
et p septimanā etiā pasce sequentē ad re
ferendum gr̄as deo de tanto bñficio. Ioddie

aut nullam q̄i preparationem faciūt. et subito
post pasca ad vana redeūt. Octauū e ca
stitas pmissa mēte et corpe. et hoc est renes
hēre accictos. i. restrictos lūbos in quibo est
sedes luxurie. Propē qz ab actu iugali etiā
abstinē debz accedere. vt br. xxxij. q. iij. c. j.
No q nuptias pēpnam? sz eo tpe q carnes
agni māducaturi sum? vacare a carnalibz
opibz debeam? Nonū vt sumat ad vespm
qd non solū p̄t intelligi. qz istud pascale sacm̄
ē nob datū in vespa mūdi. i. in sexta etate. de
quo apls. Nos sumus in q̄s fines secularū
deuenerūt. Sed etiā signat qz cū tāta deu
otione debet sumē quis et builitate. ac si in ve
spere suo. i. in fine vite sue accipet. cū firmo
pposito no recidiuādi. Decimū e vt suma
tur feruēter. i. cū magno desiderio se vniēdi
cū deo. q hoc e sumē festināter. no tepide Jo.
damaſcen? Ignis nri desiderij sumēs eā que
ex isto sacro est ignicionē: illuminabit cor da
nā. vt p̄cipitōne ei? igneamur et deifice
mur. et tāto quis ex h? sumptōe suscipit ma
iorē fructū. cū quāto maiorē desiderio amo
ris accedit ad ipm. Antecimū qd est suā
dum e. q nullo mō p̄termittat sūptio eius.
in figurā cuius e. qz oēs tenebātur annuatī
ad illius agni pascalis esū. Etsi hūisset aliqd
impedimētū in illa solēnitāte. debebat inde
ad breue tps supplē. Sic etiā qlibet fidelis in
annis discretōnis exns. teneſ in pasca refur
rectōnis sumē eukaristiā. Etsi ob aliqd im
pedimētū cū licētia p̄fessoris dimitteret: de
bet supplere q̄citus. vt nullo mō obmutat
quolibet anno. extra. de pe. et re. om̄is. Als
incurrit culpā mortālē vñ q dāpnatōem. Sz
tenote p̄medito liberatur de manu pharao
nis. i. diaboli. et pasce teinte māna celestis
gratie et verbi diuini. vt demum pueniat ad
terrā pmissionis. Criso? vt leones flammaz
inspirātes. sic ab illa mensa dñi discēdimus.
diabolo terribiles effecti. f. per virtutē sacra
menti. Parasti q̄ mensam q̄. Et qui mādu
cat carnem meam in me manet et ego in eo.
De multis alijs que pertinent ad hoc sacra
mentum. habes diffuse in tertia pte ti. xij.
Et in secūda parte ti. ix. c. xij. q sequenti. de
omissione diuinoz.

De varijs puasi §. viij.
cationibz veteris legis figurantibz sacramē
tum penitētie et baptismum et passionē xpi
in cuius virtute sacm̄ penitētie q alia ha
bent effectū. Pro cuius declarātōne sciendū
fm Tho. prima scde. q. c. ij. arti. v. qz purifi
cationes legis veteris ordinabātur ad remo
uendum impedimenta diuini cultus. qui est
duplex. f. spiritualis qui p̄sistit in deuotione
mentis ad deū. et corporalis qui consistit in
sacrificijs et oblatōnibz q alijs huius. A cul
tu spūali impediūtur homines per peccata

445

quibus homines pollui dicebantur. sicut p. ido-
latría. homicidium. adulterius. et h^o. Et ab
istis pollutioibus purificabantur hoies p. aliq.
sacrificia. vel p. muniter oblata p. tota multi-
tudine. vel p. p. singulor. nō q. illa sacri-
ficia haberēt ex se virtutē expiādi p. c. s. q.
figurabāt expiādi futurā p. xpm. c. p. c. p. c.
pes erāt etiā antiq. p. stātes fidē redēptoris
i. figuris sacrificior. ¶ **A** cultu dō exte-
ri i. p. diebātur hoies p. quasdam imūditias
corpales. vel in homib. et in alijs animalib. in
vestimētis. domib. et vasib. Et in hoib. quidē
aut ex se. ut in cadauē hois. aut in infirmita-
te lep. vel fluxu sanguis vel semis et h^o. que
pcedūt ex corruptōe humor. Aut etiā p. he-
bāt imūditia illa ex p. tactu rex immūdar.
ut cadaueris. lep. et h^o. Rō autē hāz imū-
ditiar. erat l. f. alis. p. reuerētiaz eor. q. ad
diuinū cultū p. tinēt. tū q. p. tiosas res hoies
nō solēt p. tige cū sunt imūdi. tū q. ex raro
accessu ad sacra. ea hoies magis venerant.
tū etiā q. in quibusdā erat rō vitādi ritus
et occasiones ydolatrie. ad quā erāt inclina-
ti. et gētiles mlti ex his vtebant i. cultu suor.
deor. Diuisimōi aut imūditie corpales puri-
ficabant. vel p. aspersionē aq. lustratōis. de q.
diceb. vel q. maiores imūditie erāt p. aliq. sa-
crificia. Rō autē figuralis ē. q. iste imūditie
corpales. significāt imūditias culpaz vari-
as. q. i. p. diunt a vero cultu interiori dei. Et
eaz purificatō sūt purgatōez eaz p. sacm
baptismi vel p. n. d. tute passionis xpi. in ill
sacrificijs figurat. vñ p. t. ab hoc induci illō
p. s. Asperges me dñe ysopo et mūdabor. lauab
me et sup niuē dealbabor. Aspsio et locio fit
aq. et hec ē p. n. i. figurata in aq. lustratōis.
S. adiūgūt ysop. q. est herba minutissima i.
folijs. calida medicinalis q. purgatia et obo-
fera: sūt passionē xpi. q. fuit p. cta in mag
hūilitate et caritate. purgatia culpaz. et obo-
re d. t. reficiēt. Cū atē q. vere penit. tūc
de. aspsit ysopo. applicās d. t. t. sue passiois
ad aquā p. n. i. illi. Et sic lauab a sordib. im-
mūditiaz. et efficiē alb. i. imaculat. ut nix
puritatis celestis. ¶ **D**eclaratē g. sūt ille im-
mūditie q. d. significēt. Et imūditia lep. sūt
imūditia hēitice doctrine. q. hēis ē morbus
p. tagiosus. et imiscēs in suis dictis vera cuz
falsis. q. i. quebā distinctō maculaz in corpe.
Lep. dom. q. erat ex aliq. corruptōe p. t. ex-
cessū hūilitatis vel siccitatis: sūt imūditia
p. gregatōis hēiticoz. Lep. vestis linee. p. c. m.
opis occulti. q. lino utimur ab carnē. vñ oc-
cultā ē vestis linea ut camisia. Lep. vestis la-
nee q. utimur ab extra: est p. c. m. in exteriori
p. uersatōe. Lep. in pilis: p. c. m. i. cogitatōib.
Imūditia mulieris sanguinē fluētis: sūt
ydolatrie culpā p. t. ymolaticum cruozem
Imūditia mulieris p. t. i. imūditiaz

p. c. i. originalis. Imūditia mēstruare. cul-
pam aie p. voluptates emollite. Imūditia
fluxus semis. culpa supflue vel iordiate seu
iutilis locutōis. etiā legēdo et p. d. c. a. d. o. ut ex-
p. oit Greg. bi. xliij. sit rector. Imūditia ca-
daueris: p. c. m. obstiatōis. Imūditia p. ta-
ctus rex imūdar: p. sensū in p. c. m. alterius
fm illō. ij. Cori. vj. Erte d. medio eor. et sepa-
mini. et imūdam ne tetigeritis. i. p. sentiēdo.
Imūdū nō tāgit qui p. c. o. alteri. nō assēit
ut dic. Aug. xvij. q. iij. recedit. Etas n. h. s.
coopculū vel ligaturā imūduz erat. et sūt n.
h. s. restrictōem disciplie. ¶ **M**ō videndū est
quō purgabantur he imūditie p. c. o. z. Et cer-
tū ē. q. p. p. n. i. am. Act. iij. Penitenti ut deleā-
tur p. c. a. v. r. a. aie petrus. Lauab me inqt p. s.
s. aq. p. n. i. e. et sup niuē dealbabor. Et hoc figu-
rabat p. illā aquā q. dicebat lustratōis. q. mi-
scebat cinere vitule p. buste. De q. ait Ap. l. us
ad Heb. ix. Si em cinis vitule aspsus in q. na-
tos scificat ad emūdatōez carnis. i. ad tollē-
dū illas imūditias corpales: quantomagis
sanguis xpi emūdat p. c. i. as ab opib.
mortuis. i. p. c. o. z. Mādauit dñs Nume. xij.
ut accipet vaccā rufā sine macula. et q. non
portasit iugū. et ymolaret. i. occidat extra
castra. et de sāguie ei. intigebat sacerdos di-
gitū. et aspgebat p. fores sāctuarij septē vic-
ibus. Erētabat autē illa vacca tota. cū sāguie
ne. pelle. carnib. et fimo. et adiūgabāt p. bu-
bustiōi ei. lignū cedrinū. yscop. et coccus bis-
tictus. Et ille cinis vacce refuabat et pone-
bat in aq. et cū illa aq. aspsit mūdabant a di-
ctis imūditijs. S. imūdi efficiebant. et cre-
mātes vaccā. et cineres colligētes. et aspsen-
tes alios aq. Spūalr. Vacca ista sūt dñm
ihm dei sapiam. q. d. vacca p. t. r. assumptam
n. f. am infirmitatē mortalitatis. Rufa fuit q.
plen. caritate. vel q. aspsus sāguie in pas-
sione. Integre etatis vacca ista erat. q. ois
actio eius fuit p. fectissima. et in p. fecta etate
passus ē. Nulla fuit in eo macula p. c. i. nec
iugū fuitutis. Debebat atē p. plus abducē ab
moysen. q. i. putabāt ei trāsgressiōē mosay-
ce legis in violatōe sabbati. Precipit atē t. di
eleazaro sacerdoti. q. xpc occidēdus ē d. t. est
in man. sacerdotū. Ymolat ex castra. q. ex-
tra portā passus ē ut dic. apls. Intigit sacer-
dos digitū in sāguie ei. q. misterij passio-
nis xpi p. siderādū cū discretōe et ymitanduz
actōne ē. et p. c. i. p. ue a sacerdotib. Aspsit san-
guis p. tabnaculū: deligns synagogā. vel ad
p. d. p. natōem n. credētū. vel ad purificatōez
credētū. Et hoc septē vicib. vel p. t. septē do-
na spūscī. q. ex sacris p. c. i. p. m. vel p. omne
t. p. s. q. d. signat in septenario. Omnia igne cre-
māba sūt. i. spūalr intelligēda. igne spiritus
sancti instructōne. Nam p. pellē et carnē ex-
terior eius opatio. p. sanguinē subtil inēna

416

eius virtus viuificans p̄ simū. lascitudo sitis et alia ad infirmitatē ptinētia. Tria addita signāt. cedrus altitudinē spei vel p̄tēplatiōis p̄sopos hūilitatēz vel fidē. coccus binstinctus geminā caritatē. p̄ hec debem⁹ x̄po passo adherē. Cinis huius vacce ē memoria seu ōtus x̄pi passi. Colligitur iste cinis a viro mundo qz reliquie passionis puenerit ad gētes q̄ nō fuerūt culpabiles in x̄pi passione. Apponit iste cinis in aquā ad expiandū. qz ex passione x̄pi baptismus et etiā p̄nia fortit effectū emūbandi p̄cā. Qui aut̄ imolabāt vaccam vel colligebāt cineres. q̄ qui aspgebāt aquā efficiebant̄ imūdi vsqz ad vespm. qz iudei in occisione x̄pi effecti sūt imūdi et p̄cōres. q̄ hoc vsqz in finē mūdi. quia tūc puerent̄ ad vespm s̄m ps. Vel etiā ad figurādum. quia qui mīstrāt alijs sacra in collatōe eoz aliq̄ imūditias p̄bunt. et p̄maxime in sacris p̄nie et hoc vsqz ad vespm. i. sinez vite p̄ntis. Fiebāt q̄ alia sacrificia ī festo p̄pitiatiōis. s. vituli arietis. q̄ duoz hircoz. ad expiatiōez p̄cōz p̄ p̄lo q̄ sacerdotibz designātia passionē x̄pi Et etiā sacrificia que fiebāt a singulis p̄sonis p̄ peccatis vel a leprosis mundatis sacra erāt figurātia passionē x̄pi. et etiā sacm̄ penitētie q̄ p̄fessionis q̄ ob breuitatē nūc dimittunt̄. A spgamur ḡ p̄sopo cū aqua lustratōnis. i. p̄nia. et sic sup̄ niuē efficiemur albi. et erim⁹ mūdati vt in tēplū glie possim⁹ inire.

De consecratione sacerdotū. §. iij.

certōtū et qz namētis eoz et maculis p̄bibitis in eis. Et corrūdent ista sacra sacro ordinis clericoz et p̄uersatōi eoz. Pro quorū declaratōe dicit. b̄ Tho. p̄ma scde. q. cij. art. v. Sic p̄ls ille instituebat̄ ab cultū dei p̄ sacramentū circūcisionis. ita mīstri p̄ aliquā cōsecratōem vel purificatōem. Et̄n separi ab alijs p̄cipiunt̄. q̄ si sp̄aliter ad mīsteriū cultū diuini p̄ alijs deputati. et totuz qd̄ fiebat in eoz p̄secratōne vel institutōne ad hoc ptinebat. vt ostēderet̄ eos h̄re quābā p̄rogatiuaz puritatis et ōtutis et dignitatis. Ad qd̄ facit qd̄ ait ps. Sacerdotes tui induant̄ iusticia. q̄ sc̄i tui exultēt. Et̄n circa institutōnem mīstroz tria fiebāt q̄ h̄nt rōnes l̄rales et rōnes figurales.

Debebant em̄ esse a certis maculis liberi.

Debebant varijs ornamentis indui.

Debebāt certis sacrificijs q̄ mōis purificari ¶ Q̄tū ab p̄mū mādauit d̄ns vt q̄ haberēt maculā. etiā si eēt de genere aaron nō mīstrarēt ei. Rō l̄ralis h̄. qz tales solent hoībz p̄ceptui h̄ri. et inde etiā ip̄e cultus dei. S3 rō figuralis ē. qz macule ille designāt defectus p̄cōz. q̄ tollūt sc̄ritatē aīaz debitā sacerdotibz. Et describūt̄ de macule. Leuiti. xxi. ubi d̄r. Homo de semie tuo q̄ babuerit maculā.

nō accedat ab altare: neqz offerat panes deo suo. Et subdit̄ singulas describēdo. Si cec⁹ i. ne sit ignorās. Si claudus. i. ne sit instabil⁹ q̄ ad diuersa se inclinās. Si puo vel grābi vlt̄ torto naso. i. ne p̄ defectū discretōnis in plus vel min⁹ excedat. aut aliq̄ p̄ua exerceat. Per nasū etiā p̄ quē discernim⁹ odores a fetoribz discretio designat̄. Ne sit fracto pede vel manu. i. ne amittat ōtutē b̄n opandi vel p̄cedendi d̄ ōtutē in ōtutē. Ne gibbus añ vel retro. i. ne sup̄fluū amorē vel laborē h̄eat ad trena. Si lipus. ne. s. p̄ carnalē affectū ei⁹ ingenijū obscurū fiat. Si albuginē h̄ns in oculo. ne s. p̄sup̄tōnem candoris inscientie h̄eat in extimatōe. Si iugē scabiē. i. peculiariā carnis in ope. Si impetiginē. i. litigiosus. impetigo corpus sine dolore occupat. et mēbz tñ de corē febat. vñ et auaritiā designat. Si herosus seu p̄tērosus. et sigt luxuriā in cogitatōe. hec Tho. ubi sup̄. Et q̄ si lem̄ expositōnem h̄az maculaz. ponit Greg. in pastora. Et in decre. h̄r di. xliij. Dinc et̄m et diffus⁹ ibi hec declarātur. ¶ Q̄tum ab secūdū. Noluit deus vt sacerdotes haberēt diuersa ornamenta. vt in maiori reuerētia haberent̄ a p̄lo. et sic cultus dei esset in maiori honorificētia et glia. Et vt h̄r Ero. xxviij. Pontifex habebat nouē ornamenta. Prīmū vestē lineā Secundū tunicā iacinctinā. in cuius extremitate versus pedes ponebant̄ tintinabula quedā. et malapūica in t̄xta. et ex iacincto purpura et cocco binstincto. Tertiū sup̄būerale qd̄ tegebat humeros. et anteriorē p̄tem vsqz ad cingulū. qd̄ erat ex auro et iacincto et purpura et cocco binstincto. q̄ bisso reuota Et sup̄ humeros habebat duos onichinos ī quibz erāt scripta noīa filioz isrl̄. Quartuz erat rōnale ex eadem materia factū. qd̄ erat quadratuz. et ponebat̄ in pectore. et iungebat̄ sup̄bumerali. Et in hoc rōnali erant xij lapides preciosi. distincti p̄ quatuor ordines in quibz erant scripta noīa filioz israhel. q̄ ad designandū. q̄ deferrēt onus totius p̄li. q̄ q̄ debebat iugiter de eoz salute cogitare. Et iteo in pectore. i. in rōnali. in quo mādauit d̄ns ibi poni doctrinā q̄ veritatem. qz quedā ptinentia ad veritatē iusticie. quedam ad veritatē doctrine. ibi erāt scripta. Quintum ornamentū baltheus. i. cingulus quidā factus ex illis quatuor coloribz. Sextum est thiarā. i. mitra quedam de bisso. Septimū lamina aurea pendens in fronte. in qua erat scriptum nomē dei. Octauum erat femoralia lineā vt operirent turpitudinē suā qñ accederet ab altare. vlt̄ ab sc̄uarū. Ex his octo ornamentis sacerdotes mīores h̄bant tñ quatuor s. tunicā lineā. balthēū. femoralia. i. serabulas. q̄ thiarā. Hoīz aut̄ ornamentoz rōnē l̄ralē quidam assignāt: dicētes. qz in his designat̄

dispositio orbis terrarum. qui pontifex preestare
 tur se esse miste creatoris mundi. **An** 7 **Dap.**
 viii. b. q. in veste aaron erat descriptus or-
 bis terrarum. **Ma**z feminalia linea figurabant
 terram. ex qua linu nascit. **Balt**hei circuuolutio
 significat mare oceanu. qd circuit terram.
Tunica iacinctina suo colore sigt aerē. per
 cuius tintinabula tonitrua. 7 p malograna
 ta corruscationes. **Sup**humerale sua varie-
 tate celū sideru. **Duo** onichini duo emisipia
 vel duo lumina mag. solē 7 lunā. **Duodeci**
 lapides in rōnali. duodecim sigt i zodiacho.
 qz in celestibz sūt rōnes eternoz. **Cidar**is ul-
 thypara celū empirreū. **Lamia** aurea deum
 oibz p̄sidentē. **Rō** aē figuralis hoz ē. qz ista
 designt ornata virtutū. quibz dnt mistri esse
 induti. i. bituati. que oia p̄tinent i iusticia.
 et iō bene dī. **Sacerdotes** tui induant iusti-
 ciā. **Et** em dicit **Granus** dif. xl. §. j. Multis
 virtutibz debet splēdere vita p̄tificis. ut gra-
 bui cōferat decore quē ab eo nō accepit. **An**
 ex eo. nō licentiā peccādi. s3 necessitatē bene
 viuēdi se nouerit assecutū. **Et** in minoribz sa-
 cerdotibz debēt esse quatuor. **Castitas** sigta
 p femalia. **Abstinētia** signata p cingulum
Linea tunica. i. moderatio discretionis. **Et**
 thypara recte itentōis in capite. i. i mēte. **S3**
 p̄tifices dnt p alijs h̄re p̄dicta 7 alia q̄tuor
 i. iugē dei memoriā i p̄tēplacōe. 7 hoc sigtur
 in lamia. **Supportatōem** ppli p patientiā. et
 hoc in suphumerali. **Tertio** qz habeat pplm
 in corde et visceribz caritatis. qd sigtur per
 rōnale. **Granus** aut addit. qz in corde ei? de-
 bet esse manifesta veritas. s. scripturaz. per
 id qd ibi scriptū erat. di. xxxvj. §. ij. **Deb**z ul-
 timo h̄re celestē p̄uersatōez. qd signat p tu-
 nicā iacinctinā. **Tintinabula** aurea qz erāt
 abiūcta in fine vestis. signant exercitiū p̄di-
 catōnis d̄ sapia scripture. **Et** malogranata
 interta. signant unitatē fidei et morū. vel qz
 in practicatōne debet cauē scandala et diuis-
 siones et q̄rere unitatē. **Q̄rtum** ad tertiū
 p̄secratōne eoz fiebant quedā. **Et** p̄mo pu-
 rificabant omnes p ablutōem aque. **Et** que-
 daz sacrificia facta p eis sp̄aliter leuite. **De**
 cūto radebāt omnes pilos carnis sue. ut h̄r
Leuit. viii. **Tertio** p̄secratio pontificis 7 sa-
 cerdotū hoc ordine fiebat. **Post** ablutōnem
 p̄dictā induebant vestimentis p̄noiatis. ad
 designandū dignitatē suā. **Sp̄aliter** aut pō-
 tifer inungebat in capite. ut desigret qz ab
 ip̄o diffundebat potestas p̄secrādi in alios.
 sicut oleum a capite deriuatur in inferiora.
 iuxta illud ps. **Sicut** ungentū in capite. **Le**
 uite vō non habebāt aliam p̄secratōem. nisi
 qz offerebantur d̄no a filijs israhel p manus
 pontificis qui orabat pro eis. **Minor** vō sa-
 cerdotū sole manus cōsecrabātur. que erant
 applicāte ad sacrificia. **Et** de sanguine aialis

De preceptis iudicialibus ipsius legis. Capitulum sextum.

Tercia pars legis mo-
 sayce est de p̄ceptis iudicialibz. qz
 h̄ntur **Exo.** xxi. 7. xxij. c. d̄ quibz
 p̄t intelligi illud ps. **Iudicia** d̄ni
 vera iustificata in semetip̄a. desiderabilia su-
 per aur̄ et lapidem preciosum multū. 7 hoc
 p̄pter maximā equitatē et humanitatē quā
 p̄tinent. **Iudicia.** i. p̄cepta iudicialia domi-
 ni quia a domino instituta. vera quia n̄ p̄nt
 p̄tinere errore sicut iudicia hominuz in suis
 statutis. **Iustificata** in semetip̄a quia habēt
 causas et rationes valde iustas. quare sic in-
 stituta sūt. **Et** nota ut dicit **Tho.** p̄ma sede.
 q. ciiij. **Sicut** ante legem moſaycam fuerunt
 habita et seruata quedam ceremonialia ad
 cultum dei a s̄ctis hominibz. ut patet de sa-
 crificijs factis per noe. abraham. et alios. et

418

altariis erectis. Ita etiā fuerūt hīta quebā iudicialia inter eos. sed nō erāt illa iudicialia ex institutōne diuina. sed hūana. ut sunt mō statuta ciuitatū. Sic etiā illa ceremonialia. nō fuerūt p̄ institutōem dei. s̄ p̄ deuotionē colentiū deū. ad hoc instigatoꝝ ex insti-
ctu diuino. **D**ifferēt autē iudicialia a ceremonialibus in tribus. in determinatōne. in figuratōne. in obſuatōne. **E**x p̄mo. s̄. determinatōne sunt in se iustificata q̄ a deo ordinata. **E**x secūdo. s̄. obſuatōne. ut q̄ ab hoībus assumit̄: sūt d̄siderabilia sup̄ aux̄ q̄ valde utilia reipublice. **E**x tertio. s̄. figuratōne sūt dulciora sup̄ mel et fauū q̄tū ad expositiōem mysticā et moralē. **P**rimo d̄nt q̄ ceremonialia ordināt hoīem ad debitū cultū dei. Iudicialia autē ordināt ad debitū iudiciū cū p̄rio. **S**ed pro h̄o maiori declaratiōne dicit. b̄ Tho. p̄ma sc̄de. q. ciiij. art. i. q. p̄ceptoꝝ cuiuslibet legis. quedā h̄nt vim obligādi ex ip̄o dictamine rōnis. q̄. s̄. ip̄a rō naturalis dicit hoc esse debitū fieri vel vitari. et h̄o dicunt̄ p̄cepta moralia. eoq̄ a rōne dicunt̄ mores hūani. **A**lia h̄o p̄cepta sunt q̄ non h̄nt vim obligādi ex dictamine rōnis. q̄ in se p̄siderata nō h̄nt absolutā rōnem debiti vel indebiti. s̄ h̄nt vim obligādi ex ip̄a institutōne diuina vel hūana. et h̄o p̄cepta sunt determinatiōnes moralium p̄ceptoꝝ. **E**t si determinent moralia ex institutōne diuina in his p̄ que h̄o ordināt ad deū. talia dicunt̄ ceremonialia. si autē determināt moralia in his q̄ p̄tinēt ad ordinatiōnem hoīum adinuicē. talia dicunt̄ iudicialia. **E**t in his duobus p̄sistit rō iudicialium p̄ceptoꝝ. ut. s̄. nō h̄ant vim obligādi ex ip̄a naturali rōne. s̄ ex institutōne. et p̄ hoc d̄nt a moralibus. **S**ecūdo ut p̄tineāt ad ordinatiōnes hoīum adinuicē. et sic d̄nt a ceremonialibus p̄ceptis. per hoc autē d̄nt iudicialia ista a legibus et statutis ciuitatū. q̄ illa sūt ex institutōne dei. hec autē ex institutōne hoīum. **E**t dicunt̄ iudicialia. nō solū q̄ p̄tinēt ad lites iudicioꝝ. sed etiā q̄cunq̄ p̄tinēt ad ordinatiōnem hoīum adinuicē q̄ subest ordinatiōni p̄ncipis alic̄ seu officialis. **S**ecūdo d̄nt iudicialia a ceremonialibus in figuratōne. q̄. s̄. ceremonialia figurabāt p̄mo et p̄ se. iudicialia autē secūdario et ex p̄sequēti. **P**ro cuius declaratiōne dicit b̄ Tho. p̄ma sc̄de. q. ciiij. art. ij. q. dupl̄r d̄nt aliq̄d p̄ceptū figurale. **U**no mō p̄mo et p̄ se. q̄. s̄. p̄ncipl̄r ē institutū ad aliq̄d figurādū. et hoc mō ceremonialia sunt figuralia. **A**d hoc etiā sunt instituta ut figurarent aliq̄d p̄tinens ad cultū dei et ad misteria xp̄i. **A**lio mō d̄nt p̄ceptū aliq̄d figurale. nō p̄mo et p̄ se sed ex p̄nti. et hoc mō iudicialia sūt figuralia nō em̄ fuerūt p̄ncipl̄r instituta ad aliq̄d figurādū. s̄ ad ordinādū statū illius ppl̄i s̄m iusticiā et equitatē. **S**ed ex p̄nti aliq̄d figu-

rabāt inq̄tū status illius ppl̄i q̄ p̄ h̄o p̄cepta disponebat: figuralis erat. **S**ecūdo illō. i. ad Corin. x. oīa in figurā p̄tingebāt illis. **Q**uia em̄ ille ppl̄us erat electus a deo. ut ex eo xp̄c nasceret. id̄ oportuit statū illi ppl̄i eē p̄beticū et figurale. ut ait Aug. **E**t id̄ iudicialia illi ppl̄o d̄nta. fuerūt magis figuralia q̄ iudicialia alioꝝ ppl̄oꝝ. **S**icut etiā et bella et gesta illius ppl̄i exponunt̄ mystice. n̄ autē bella vel gesta assirioꝝ vel romanoꝝ. que fuerūt magis famosa s̄m hoīes. **I**n et Greg. d̄c. xxiij. q. i. **N**isi bella illi ppl̄i significaret̄ bella sp̄ualia demonū et nos. nequaq̄ ecclia libros illos q̄ narrāt illa bella. ut regū. ioseph. et alioꝝ p̄poneret legenda. **E**t sic iudicialia p̄cepta a doctoribus sup̄ ex o. in glo. exponerent̄ allegorice et moralit̄. **T**ertio d̄nt iudicialia a ceremonialibus in obſuatōne. **N**am q̄uis utraq̄ in nouo testamēto sint mortua. q̄ euacuata ab obligatiōne p̄ aduentū xp̄i. t̄n ceremonialia nō solum sūt mortua. sed etiā mortifera. post diuulgatiōem euangelij. **E**t rō est. q̄ (ut dictū est) illa ceremonialia sūt figuralia p̄ncipl̄r instituta ad figurādū xp̄i misteria ut futura. vñ ip̄a mō suare esset p̄testari et veritate fidei. ac si nondū essent impleta. **S**ed iudicialia ita sunt mortua. q̄ n̄ mortifera. **N**am siq̄s p̄nceps vel ecclia vellet aliq̄d ex illis iudicialibus sumē p̄ suo statuto suando in ciuitate tanq̄ iustū et utile. nō peccaret q̄ illud seruaret. nisi hoc faceret ip̄e vel ab alijs mādari seruaret. q̄ in lege moſayca p̄tentū. et inde obligatiō: tūc em̄ intentō esset mortifera. **I**deo autē iudicialia nūc sunt mortua et non obligāt. q̄ cū instituta essent ad disponendū statū illius ppl̄i q̄ ordinabat̄ ad xp̄m. mutato illo statū ppl̄i. xp̄o adueniente ip̄a iudicialia nō obligāt. **F**uit em̄ lex pedagogus ducens ad xp̄m s̄m apl̄m. **S**ed q̄ h̄o p̄cepta (ut dictū est) non ordinabant̄ p̄ncipl̄r ad figurādū xp̄i misteria. sed ad aliq̄d fidei s̄m iusticiā. ideo ip̄oꝝ obſeruatō non ita p̄iudicat̄ fidei veritati absolute. **S**ed nūc si intentio obſeruādi esset. ut q̄ in lege moſayca mādatum. hoc em̄ p̄iudicaret̄ veritati fidei. q̄ p̄ hoc habere q̄ status prioris ppl̄i adhuc duraret. et xp̄c nondū venisset. **A**n et apl̄s ad Heb. viij. ait. **T**ranslatō sacerdotio necesse ē q̄ legis translatio fiat. s̄. quo ad totā. **U**bi dicit Aug. **Q**uia em̄ simul et ab eodem et sub eadē sponsione utraq̄ data sunt. q̄ de vno d̄nt necesse ē ut de altero intel ligat̄. extra. de p̄stitu. translatō.

Sit autē quadruplex. **S**. i. distinctio h̄oꝝ p̄ceptoꝝ iudicialium. s̄m distinctiōne ordinatiōnis hūane. ut ponit. b̄ Tho. p̄ma sc̄de. q. ciiij. art. iij. **Q**uadruplex em̄ ordo in ppl̄o p̄t inueniri. **P**rimus ordo ē p̄-

419

capitulum ipsi ad subditos. et fm hoc dant que-
dam precepta iudicialia de institutione princi-
pū et officio: eoz. et reuerētia eis exhibēda.
et hec ē vna pars eoz. Secundus ordo ē subdito-
rū abinuicē. et fm hoc dant quedā alia pre-
cepta p̄tinētia ad p̄ciues abinuicē: puta circa
emptōnes. venditōes. iudicia. et penas. et h̄.
et hec secūda pars iudicialiū. Tertius ordo est
eoz qui sūt de iplo quo ad extraneos. et fm
hoc dant quedā alia precepta p̄tinētia ad ex-
traneos: puta de bellis p̄tra hostes. et de sus-
ceptōne pegrinorū et aduenarū. et hec ē ter-
tia pars. Quartus est ad domesticos. ut vxo-
ris ab vī. patris ab filiū. dñi ad seruum. et
fm hoc dant alia precepta p̄tinētia ad dome-
sticam p̄uersatōnem. sicut de filiis. vxoribz. et
seruis. et hec est quarta pars. Et de singulis
ponetur in seque. §. sed breuiter. Et notā-
dum q̄ aliqua ex his iudicialibz preceptis ec-
clesia sumpsit p̄ sua p̄stitutōnibz in diuersis
titulis decretaliū. et p̄cipue in quinto libro.
vnde obligāt vt statuta ecclie. nō vt in lege
mosayca mābata. Et primo extra de adul-
terijz d̄. Si seduxerit q̄s virginē necdū de-
sponsatam. tormieritq; cū ea: dotabit eam
et habebit in vxorē. Si vō pater virginis da-
re noluerit pecuniā: reddet. i. dabit pecuniā
iuxta morē vl' modū totis quā ōgēs recipe-
p̄sueuerūt. Glo. ibi. dotabit. i. donatōez. p̄pter
nuptias assignabit ei. vel potius pecuniam
dabit mulieri. quāz pro dote sibi reseruat
quod fieri p̄t. ff. de dona. inter vi. et vx. si q̄s
vxori. Etiam si cum ea non p̄trahat. nihil o-
minus habebit illā pecuniāz. Glo. sup illud
habebit eā vxorem. s. si pater ei dare volue-
rit et ipsa p̄senserit. vel si ipse eam accipe vo-
luerit. Als p̄niet p̄t p̄tinetur capitulo se-
quēti. s. p̄niet. Glosa sup illud iuxta modū
qui extimabit iuxta facultates ipsius et di-
gnitatem puelle. Et illo capitulo p̄niet. di-
cit glo. talis non cogitur illam accipere in
vxorem si noluerit. Sed quia illam deceptit.
als p̄nietur. Et scdm leges. si per vim hoc
egerit: p̄nietur morte. Institu. de pub. iudi.
§. sin autē. Si deceptit puellam: relegat. vel
si ē vilis p̄sona: verberatur fm q̄ iudici visū
fuerit. Institu. e. §. ij. Scdm canones si non
accepit: excommunicatur quousq; visum fue-
rit superiori. et in monasteriū ad agēdum pe-
nitentiam ad tēpus retrahitur vt dicitur in
dicō capitulo p̄niet. Item in titulo de
furē. capitulo primo dicit. Qui furatus fue-
rit hominē et viderit eum nocte: cōuictus
morte moriatur. Etā glo. super illud hoīem
liberum. nā qui furatur suum hac p̄na nō
tenet. ff. ad. l. fa. de pla. l. vltima. Et scdm ca-
nones hec p̄na non imponit. vt de raptore.
in archiep̄atu. vbi dicitur q̄ pro certis exce-
sibz ep̄i p̄nt certā penā pecuniariā iponere et

flagellis afficere. ea moderacione habita. q̄
flagella in vindictā sanguinis trāsire nō vi-
deamur. Et vbi ē ita grauis excessus. q̄ mor-
tem et membrorū truncatōem mereat reus
sustinere: reseruēt illa p̄atibz secularibz. Et
si ep̄s habet iurisdictōem tpalem. causas san-
guinis omādet ei cui h̄ p̄petat. dicit ibi glo.
Item in ti. de iniur. et dam. c. j. d̄. Si ri-
xati fuerit homines. et p̄cussit alē primū
suū lapide vel pugno. et ille mortuus nō fue-
rit. si iacuerit in lecto. qui percussit: opas
eius et impensas in medicos restituet. Exod.
xxi. Glo. ibi opas amissas et impensas curato-
re p̄stabit. Item si q̄s aperuerit cisternā
et foderit et nō operuerit eā. cecideritq; bos
vel asinus in eā: dñs cisterne reddet p̄cium
iumentorū. Qd aut mortuū fuerit ipsius erit.
extra. eo. ti. Glo. ibi. si hoc fecerit in publico.
nā si in occulto vbi p̄sueuerūt fieri: nō tene-
tur. Rō primi ē quia occasione dāni dedit.
Item si bos cornupeta esset ab heri et nu-
diustertius et nō custodiunt eum dñs suus:
reddet bouē pro boue. et cabauer integz re-
cipiet. Exo. xxi. et eo. ti. Glo. sup illud non
custodierit. s. si bouē alterius occiderit: tene-
bitur. quia non adhibuit diligētiam quā de-
bit. Item si leserit quispiā agrum vel vi-
neam. et dimiserit iumentum suū vt depascat
aliena: pro damno extimatōnem restituet.
Glo. sup illud extimatōnem. ultra extimatō-
nem em̄ non tenetur. expellere debet aīal qd
damnū dedit. tanq̄ suum nō includere. cum
dñs eius teneat ad damnū. Item si egres-
sus ignis p̄prehendat acervos frugū. siue
stantes segetes in agris: reddet damnū qui
ignem succendit. Exo. xxij. eo. ti. Glo. super
illud reddet. si fuerit in culpa cū ignē appo-
suerit. nec adhibuit diligētiaz quam debuit.
ff. ad. l. aquil. qui occidit. Als si nihil de cō-
tingentibz omisit: non tenetur. infra eo. ca.
vltimo. Item in ti. de homicid. ca. primo.
Si quis p̄ industriā occideret primū suū et
p̄ insidias: ab altari meo euellat eū vt mo-
riatur. Exo. xxi. Glo. sup illud p̄ industriā.
Secus in casū. ar. xv. q. j. si quis nō iratus.
Insidias. Iste talis insidians. si occidit non
habet imunitatem ab ecclesia. s. vt nō possit
extrahi. quod forte intelligitur. quando hoc
agit in ecclesia.
De ratione precepto. §. j.
rū iudicialiū legis mosayce. q̄ p̄tinēt ad p̄-
cipes. Pro q̄rū declaratōe dicit. b. Tho. p̄ma
scdē. q. cv. q̄ circa bonā ordinatōem princi-
pū in aliq̄ ciuitate vel regno duo sūt atten-
denda. q̄rum vnū ē vt omēs habeāt aliquaz
partem in principatu. per hoc em̄ p̄seruat
pax populi. et omnes talem ordinatōnem
amant et custodiunt. vt h̄ in secūdo pollif.

ante quadrum
et ad hunc modum
et ad hunc modum
et ad hunc modum

Aliud est quod attenditur iuxta spem regimie. vel ordinatio principatu. cum sint diverse species ut plura tradidit in. iij. poll. primum tamen est regnum in quo unus princeps secundum virtutem. An dicit pluralitas principatu mala. unus est princeps. Et aristocratia. i. partes optimorum in quo aliqui principant. pauci tamen secundum virtutem. An optima ordinatio principu est in aliqua civitate vel regno. in quo unus proficit secundum virtutem. quod omnibus proficit. et sub ipso sunt alii principes secundum virtutem. Tu quod talis principatus ad omnes pertinet. Tu quod ex omnibus eligi possunt. Tu quod etiam ab omnibus eliguntur. Talis est optima pollicia bene mixta ex regno in quantum unum proficit. Et aristocratia in quantum alii principantur secundum virtutes. Et ex democratia. i. parte populi. in quantum ex popularibus possunt eligi principes. et ad populum pertinet electio principu. Et hoc fuit institutum secundum legem divinam in illo populo iudeorum. Nam moyses et eius successores gubernabant populum quasi singulis omnibus principantes. quod est quedam species regni. Eligebant autem lex. seniores secundum virtutem. An dicit Deus. i. Tuli de tribu viris viros sapientes et nobiles. et constituit eos principes et hoc erat aristocraticum. Sed democraticum erat quod isti de omni populo eligebant. De enim Exo. xviii. Provide de omni plebe viros sapientes. Et etiam populus eligebat. unde dicit Deus. i. Date ex vobis viros sapientes. Et sic patet quod optima fuit ordinatio principu. quam lex posuit. Et quia ordinatio populi primum debet ex maximo principatu. i. principali rectore. ut dicit philosophus in. iij. poll. tamen quod ille populus sub speciali cura dei regeretur. An dicit Deus. vij. Et tunc elegit dominus de tuus. ut sis ei populus peculiaris. id est institutus summi principis sibi dominus retinuit. non lex ipsa determinavit. Et hoc est quod dominus petiuit Nume. xvii. Provide deus spiritum omnis carnis hominem qui sit super omnem hanc multitudinem. Et sic ex diuinatione instituitur Josue in principatu post moysen. Et de singulis iudicibus qui fuerunt post Josue legitur quod deus suscitavit populo salvatorem. et quod spiritus domini fuit in eis. ut patet libro iudicum. De rege autem permisit populo constitutionem. sed sibi reservavit electionem. An dicit Deus. xvij. Cum constitues regem quem elegerit dominus deus tuus. Quo autem se debeant habere reges et alij principes. ostendit philosophus dicens. Et nunc reges intelligite. erudimini qui iudicatis terram. Perverte dominus in timore. Regnum utique est optimum regimie populi. quod habet regem maxime reputat regimie dei. quod unus mundum gubernat. Et hoc est verum. si non corrumpatur. Sed propter magnam peccatam quam regi preceperat. defecit degenerat in tyrannidem. nisi sit perfecta virtus eius. cui talis peccata preceperat. Perfecta autem virtus in paucis invenitur. et primum in iudeis qui erant crudes. et ad avaritiam primum. propter que homines maxime in tyrannidem decidunt. Et ideo dominus a principio eis regem non instituit plena peccata. sed iudicem et gubernatorem. et postea regem ab peti-

tionem populi qui indignatus processit. ut patet per ea que dixit ad samuelem. i. Regum. viij. Non enim te solum abiecerunt. ne regnare super eos. Instruit tamen a principio circa regem instruendum. Primo de modo eligendi. ut. scilicet. quoniam in eius electione expectaret iudicium domini. et ut non faceret regem alterius gentis. quia tales reges solent populum affici ad gentem cui proficit. et persequens populum curare de eis. Secundo ordinavit circa reges institutos qualiter se deberent habere ad seipos. scilicet. ut non multiplicarent curas et equos et uxores et divitias imenses. quia ex cupiditate hominum. facile principes decidunt in tyrannidem. et iusticiam derelinquunt. Tertio qualiter se deberent habere ad deum. ut. scilicet. semper legerent et cogitarent legem dei. ut semper essent in dei timore et obedientia. Derivante domino in timore Instruit etiam qualiter debent se habere ad subditos. ut. scilicet. non superbe preponderent et opprimerent. et a iusticia declinarent. Quod autem dixit dominus populo per samuelem. i. Regum. viij. Hoc erit ius regis. filios vestros tollet sibi in suos. tribunos et centuriones. Illud ius non acquirit regi ex institutione divina. sed magis ibi pronunciat usurpationem regum. qui sibi iniquum ius constituit. in tyrannidem degenerantes et subditos dependentes.

De ratione et venem. §. ij. iudicialium preceptorum quantum ad popularium hominum iudicium illius populi. Quia enim talia precepta inveniunt esse secundum rationem. et plena equitate et caritate. Et hec est intentio legis. assuefacere homines per eius precepta. ut sint bene coactivi ad invicem et facili. ut sic preseruet amicitiam et pacem inter eos. An in commendationem talium preceptorum dicitur in psalmo. Non fecit taliter omni nationi. scilicet. deus. quia fecit populo israel. et iudicia sua. i. precepta iudicialia non manifestavit eis. Pro declaratione dicit. Tho. prima secunde. q. cv. arti. ij. Quod secundum Augustinum in. ij. d. civi. dei Cullius diffinit quid sit populus. dicit quod est ceterus multitudo iuris consensu et utilitate coactis sociatus. An ad rationem populi pertinet ut communicatio hominum ad invicem iustis preceptis legis ordine. Est autem duplex coactio hominum ad invicem. Una que fit auctore principu. alia que fit propria auctore privatarum personarum. Et quod voluntate uniuscuiusque disponi potest quod est subditu eius partem. id est auctore principu quibus subiecti sunt homines. oportet quod iudicia inter homines exerceant. et pene malefactoribus inferant. Potestati autem privatarum personarum subdunt res possidere. et ideo propria voluntate in his possunt sibi invicem communicare. puta emendo. vendendo. donando. et alijs huiusmodi. Circa autem communicationem lex sufficienter ordinavit. Statuit enim iudices. ut patet Deum. xvij. Iudices et magistratos constituit in omnibus portis tuis. ut iudicent populum iusto iudicio. Instituit etiam iustum iudicium ordinem. et sine acceptione personarum. Unde dicit Deus. i. Quod iustum est iudicare. siue civis ille siue peregrinus. nulla erit personarum

distantia. Et qz iudices ab hoc inf hoies pfi
 tuatur. ut determinet qd ambiguu est inter
 homies. cu ambiguu sit duplex. qz vel apud
 simplices. vel etiā apud pitos 7 doctos. Ideo
 utriqz puidit lex. Nā ad dubia omnia tollē
 da. mādaunt Deū. xvj. ut iudices 7 magistri
 pstituerēt p singulas tribu ad iudicādum
 pplm. Ad tollendū secundū dubiū. s. qd ē apd
 pios. statuit lex. ut omīs recurrerēt ad locū
 pncipalē a dō electū. in quo sūmus sacerdos
 erat. qui determinaret dubia circa ceremo
 nias diuini cultus. Et sūmus iudex ppli rex
 vel iudex. qui determinaret quo ad iudicialia
 sicut etiā nūc p appellatōem ab inferioribz iu
 dicibz ad superiores cause deferūt. An Deū.
 xvj. dr. Si difficile apud te 7 ambiguū iudi
 tiū psereris. et iudicū qui inf portas tuas
 sūt uideris. uerba uariari. ascēde ad locū quē
 elegerit dñs deus tuus. Sustulit etiā occasi
 ones iniusti iuditiū. s. p munera dū ait. Non
 accipiat munera. s. iudex. qz mūera excecāt
 oculos sapiētū 7 puertūt ōba iustoz. Deū.
 xvj. Quis em sit possibile duos vel tres tes
 tes in mēdatio puenire. non tñ est facile vel
 pbabile qz pueniāt. et pncipue si eoz testimo
 nia nō vacillent. nec als sint suspecti. Et ad
 hoc qz defacili testes a ueritate non declina
 rēt. instituit lex ut diligētissime examinarē
 tur. et iō accipit testimoniū eoz tanqz uer.
 Nā in negocijs humanis fm plm nō p̄t ha
 beri pbatio demōstratiua et infallibilis. sed
 sufficit picturalis pbabilitas. fm qz rector
 suadet. Etiam lex instituit certas penas pro
 certis delictis ut infra dicitur. Circa res
 dō possessas optimū est fm plm in secundo
 polli. qz possessiones sint distincte. et usus sit
 ptim p̄munis. ptim p uolūtate possessorum
 p̄municē. Et hec tria fuerūt in lege statuta.
 Primo em ipe possessiones erant diuise p
 singulos. Dr em Nume. xxviii. Ego dedi uob
 bis terrā quā sorte diuidetis uob. Et quia p
 possessionū irregularitatē plures ciuitates
 destruunt ut dicit p̄s in secūdo polli. ideo
 circa possidēs regulādas triplex remediū
 lex instituit. Unū. s. ut fm numez hoim di
 uiderētur equalr. An dr Nume. xxviii. Plu
 ribz dabitur latiorē. 7 pautioribz āgustiorē.
 Aliud rmediū fuit. ut possidēs in ppetuū
 nō alienarenē. s. certo tpe redirent ad suos
 p̄stinos possessores. ut. s. nō cōfūderent sortes
 possessionū. Sic ḡ p̄cessit lex. ut necessitati
 bus occurrētibz possēt sibi hoies puidere. qz
 ab certū tpe alienari possent. S. ne p̄fūderē
 tur sortes tribuū: in iubileo saltem oportet
 bat qz reuerterent ad p̄ores possessores. Ex
 cipiebatur domus urbane. qz in ppetuū po
 terāt uendi. Et rō est. qz nō erāt domus ita
 sorte distincte ut possessiones. Tertiu reme
 diū erat ad tollendū huiusmodi p̄fusiones

ut p̄xi succederent morientibz. Et primo
 quidez gradu filius. secūdo filia. tertio fr̄es.
 quarto patru. quinto quicūqz p̄p̄qui. Et ad
 distinctōem sortiu p̄suandā ulterius lex sta
 tuit. ut mulieres q̄ sūt heredes. nuberēt hoī
 bus sue tribu. ut dr Nume. xxxvj. Nō aut sta
 tuit lex. qz mulieres succederēt in bonis pa
 ternis. nisi in defectu masculoz. Tūc at̄ fuit
 necessariū ut mulieres succederēt in p̄solatōz
 p̄ris. cui fuisset graue. qz ad extraneos here
 ditas dūolueret. s. (ut dictū est) nō pot rāc
 nubere nisi in tribu sua. Secūdo statuit
 lex. ut q̄tum ad aliq̄ usus rez esset p̄munis.
 Et p̄mo q̄tū ad curā. Preceptū ē em Deū.
 xxij. nō uidebis ouē et bouē fr̄is tui errantē
 7 p̄teribis. s. reduces fr̄i et sic de alijs. Secū
 do q̄tum ad fructū. p̄cedebat em p̄ueniētē
 q̄tum ad oēs. ut ingressus in uineam amici
 possēt p̄medere licite. nō aut extra ferre. In
 tendebat em lex assuefacē hoies ut sibi inuicē
 defacili sua p̄municarēt. Nō autē est defacili
 suoz p̄municatiū. qui nō sustinz qz primus
 modicuz quid de suo accipiat. absqz magno
 detrimētō. Secus aut cū magno damno. Et
 iō p̄hibebat lex extra portare. s. nō in uinea
 p̄medē. Q̄tum aut ad paupes mādabat lex
 ut relinq̄rent manipuli obiti. et racemi re
 manētēs ip̄is. ut p̄z Leuit. xix. Tertio sta
 tuit lex p̄municatōnem factā p̄ eos qui sunt
 dñi rez. Et unā quidē p̄municatōnem pure
 gratuitā un dr Deū. xiiij. Anno tertio se
 parabis aliā d̄cimā. ueniētqz leuitēs 7 pegri
 nus et pupillus et uidua et p̄medēt 7 satura
 bunt. Aliam dō p̄municatōnem cū recōpen
 satione utilitatis. sicut p̄ emptōem. uēditōz.
 locatōem. mutuū. depositū. De quibz om̄ibz
 inueniunt ordinatōes in lege. Inctio legis
 erat ut sibi inuicē hoies in necessitatibz defa
 cili subuenirent. qz hoc est maxime amicitie
 fomentū. Et hāc facilitatē subueniēdi nō so
 lū statuit in his que gratis et absolute donā
 tur. s. etiam in his que mutuo p̄cedūt. qz
 h̄ subuētio frequētior ē 7 pluribz necessaria
 Huiusmodi aut subuētiōnis facultatē multi
 plicē instituit. Primo quidē ut faciles se p̄be
 rēt ad mutuū exhibenduz. et ne a tali retra
 berēt se anno remissionis appropinquante
 ut habetur Deū. xv. Secūdo ne eū cui mu
 tuum cōcederent: grauarent. vel usuras. vel
 etiam aliq̄ pignora omnino uite necessaria
 accipiēdo. Et si accepta fuerint qz statim re
 stituerētur. Dicitur etiam Deū. xxij. Non
 fenerabis fratri tuo ad usuras. Et. xxij. Nō
 accipies loco pignoris inferiorē 7 superio
 rem molam. quia animā suam appofuit tibi
 Et Exo. xxij. dicitur. Si pign⁹ a p̄ximo tuo
 acceperis uestimentum. ante solis occasu
 reddes eis. Tertio ut nō ip̄ortune exigerēt. ut
 dr Exo. xxij. Si pecuniā mutuo dederis p̄plo

422

meo paup̄i qui h̄tat tecū. non vrgebis eum
 q̄i ex actor. Et p̄pter hoc etiā mandaf̄ Deuf̄.
 xxiiij. Cum repetes a primo tuo rē aliquaz
 quā debet tibi. non ingredieris domuz ei⁹ ut
 pignus auferas. Quarto instituit q̄ in septi
 mo anno debita penitus remitterētur. Pro
 babile em̄ erat. q̄ illi q̄ p̄mode reddē possent
 ante septimū annuz redderēt. et gratis mu
 tuatēs nō defraudarēt. si aut̄ omnino impo
 tentes essent. eadē rōne erat eis de nouo dā
 dum p̄pter indigentia. ¶ Circa hō alia mu
 tuata hoc lex statuit. ut p̄pter negligentiam
 eius cui mutuata sunt. si in ipsius absentia
 moriātur. vel debilitentur. reddere ea p̄pel
 latur. Si hō eo p̄ntē et diligētē custobiente
 mortua fuerint. vel debilitata. non cogebā
 tur restituere ea. et maxime si erant merce
 de p̄ducta. quia ita etiā potuit mori seu de
 bilitari apud mutuātem. Hoc obseruandū
 erat. q̄n̄ animalia erant mercede p̄ducta. q̄a
 tunc habebat certū pretium p̄ usu aīalium.
 unde nihil accrescere debebat p̄ restitutōem
 animalū. nisi p̄pter negligentiam custobien
 tis. Et quia hec est d̄ra inter mutuum et de
 positum. quia mutuū traditur in utilitatem
 eius cui traditur. sed depositū in utilitatem
 deponētis. ideo magis artabatur aliquis in
 certis casibz ad restituēdum mutuum. q̄ ad
 restituēdū depositū. quia de minori negli
 gentia tenebatur is qui recepit mutuum q̄
 depositarius. qui nō tenebatur nisi d̄ furto
 ut patet Exo. xxij. ¶ De penis que inferebā
 tur p̄ iudicialia p̄cepta legis p̄ diuersis de
 lictis. nota s̄m Tho. ubi supra. Q̄ nō solum
 p̄pter grauitatē culpe. sed etiam p̄pter alias
 causas grauis pena infligitur. Primo qui
 dem p̄pter quātitatē peccati. quia maiori
 peccato (ceteris paribz) grauior pena debet
 Secūdo p̄pter peccati p̄suetudinē. q̄ a pec
 catis p̄suetis nō facilius hoīes abstrahunt
 nisi per graues penas. Tertio p̄pter multaz
 p̄cupiscentiā vel delectatōez in p̄cō. ab his
 etiā non defacili hoīes abstrahunt nisi p̄
 graues penas. Quarto p̄pter facilitatem cō
 mittēdi peccatum. et iacendi in ip̄o. Huius
 modi etiā peccata que manifestātur sūt ma
 gis puniēda ad alioz terrore. ¶ Circa etiā
 ip̄am quātitatē peccati quadruplex gra
 dus est attēdendus etiam vnū et idē p̄c̄m
 Quorū primus est q̄n̄ inuoluntarius p̄c̄m
 p̄mittit. Tūc em̄ si oīno est inuolūtari⁹: to
 taliter excusatur a pena. D̄ em̄ Deuf̄. xxij.
 Q̄ puella que opprimitur in agro. nō est rea
 mortis. quia clamauit et nemo affuit qui li
 beraret eam. Si hō aliquo mō fuerit volū
 tarius. sed t̄n̄ ex infirmitate peccat: puta cū
 aliquis peccat ex passione: minuat̄ peccatū
 et pena s̄m veritatē iudicij diminui debet.
 nisi forte p̄pter p̄munem utilitatem pena ag

grauetur ad abstrahēdum homines ab hu
 iusmodi peccatis sicut dictū est. Secundus
 ḡdus ē. Cū aliquis p̄ ignorantia peccauit.
 et tūc aliquo mō reus reputabit̄. p̄pter negli
 gentia abdicēdi. s̄ t̄n̄ non puniet̄ p̄ iudices
 s̄z expiabit̄ p̄c̄m suū p̄ sacrificia. ut d̄r Le
 uif̄. iij. Anima cū peccauerit p̄ ignorantia
 et̄. S̄z hoc intelligendū ē de ignorantia facti
 nō aut̄ de ignorantia p̄cepti diuini qd̄ om̄es
 scire tenētur. Tertius ḡdus est. q̄n̄ aliq̄s ex
 supbia peccabat. i. ex certa electōe vel ex cer
 ta malitia. et tūc puniebat̄ s̄m quātitatē de
 licti. Quartus aut̄ ḡdus ē. q̄n̄ p̄pter uiam et
 p̄tinatā peccabat. Et tunc q̄i rebellis et de
 structor ordinatōnis legis oīno occidendus
 erat. Et s̄m hoc dicendū est. q̄ in pena furti
 p̄siderabat̄ s̄m legē id̄ qd̄ frequēter accidere
 poterat. et id̄ pro furto aliaz rerū. q̄ defacili
 custodiri p̄nt a furibz. nō reddebat fur nisi
 duplū. Oues aut̄ nō defacili p̄nt custodiri a
 furto. q̄ pascunt̄ in agris. id̄ frequētius cō
 tingebat q̄ oves furto subtraherētur. vñ lex
 maiorē penā apposuit. ut. s̄. q̄tuor oves p̄ vna
 oue redderent̄. Adhuc autē boues difficilī
 custodiuntur. qui h̄ntur in agris. et non ita
 pascuntur gregatī sicut oves. et id̄ adhuc hic
 maiorē penā apposuit. ut. s̄. quinqz boues p̄
 vno boue redderētur. Et hoc dico. nisi forte
 id̄ aīal inuētum fuerit viuēs apud eum. q̄
 tunc solum duplū restituēbat. sicut in ceteris
 furtis. Poterit em̄ h̄ri p̄sumptio q̄ cogi
 taret restituere. ex quo viuū seruasset. ¶ Et
 nota s̄m Aug. xij. de ciui. dei. Q̄ tullius po
 suit octo genera penaz esse i legibz. videlicet
 damnū. vincula. verbera. talionem. ignomi
 niam. exiliū. mortem. et fuitutē. Ex quibus
 aliqua in lege sunt instituta. Damnū quidē
 s̄. cum fur p̄bēna bat̄ ad quintuplū vel qua
 druplū. Vincula hō sicut Numē. xv. mādō ē
 de quodam q̄ in carcerē includeret̄. Verbera
 sicut Deuf̄. xxv. Si eum qui peccauit di
 gnum viderint plagis prosternēt. coram se
 q̄ facient verberari. Ignominia etiam in
 ferebat illi qui nolebat accipere uxorem fra
 tris sui defuncti. q̄ tollebat calciamta illius.
 et spuebat in faciē eius. mortem etiā infere
 bat. ut patet Leuif̄. xx. Qui maledixerit p̄ri
 suo aut matri: morte moriatur. Penam em̄
 talionis lex induxit dicens. Exo. xxj. Oculū
 pro oculo. dentem pro dente. Penam autē
 fuitutis induxit in duobz casibz. In vno q̄
 dem. quādo septimo anno remissionis ille q̄
 erat seruus nolebat beneficio legis uti. ut li
 ber exiret. unde pro pena ei infligebatur. ut
 in perpetuum seruus remaneret. Secundo
 infligebatur furi quādo nō habebat q̄ pos
 set restituere. sicut habetur Exo. xxij. Penā
 aut̄ exilij vniuersaliter lex non statuit. quia
 in solo populo deus colebatur omnibz alijs

populis per ydolatriam corruptis. An si quis a populo illo universaliter exclusus esset, daret ei occasio ydolatrie. Et id. i. Regu. xvij. dicitur quod dabitur dicitur ad saul. Maledicti sunt qui deiecerunt me non habitent in hereditate domini: dicentes. Elate: sui diis alienis. Erat autem aliq[uod] particulare exilium. De enim Deu. xix. q[uod] percussit proximum suum nesciens, et nullum erga ipsum habuisse odium probat. ad unam urbem fugi fugiebat usque ad mortem summi sacerdotis. tunc enim licebat ei redire ad domum suam. q[uia] in universali dampno populi consueverunt particulae ire sebari. Et ita primi defuncti non sic penitentiam erant ad eius occisionem. Penam autem mortis lex infligit in maiori bus criminibus. scilicet in his qui sunt in homicidio. et furto hominum. et in reuerentia ad pentes et in adulterio. et incestu. In furto autem alia pena adhibuit penam damni. In percussuris et in mutilationibus induxit penam talionis. In alijs minoribus culpis penam flagellationis. et ignominie.

De iudicialibus preceptis. S. iij.

ceptis que recipiunt extraneos. Pro hoc declarato sciendum secundum Thoma prima secunda q[uod] cu. ar. iij. q[uod] cum extraneis potest esse hominum puerlatio duplici modo. uno modo pacifice. Alio modo hostiliter. Et quantum ad utrumque modum ordinandum. lex puenientia precepta continebat. Triplex enim iudeis offerre batur occasio ut cum extraneis pacifice coicarent. Primo quidem quando extranei per terram eorum transire facerent quasi peregrini. Secundo modo quando in terras eorum adueniebant ad inhabitandum sicut aduene. Et quantum ad utrumque lex precepta misericordie proposuit. Nam Exo. xxij. dicitur. Aduenam non pertristabis. Et xxij. dicitur. Peregrino molestus non eris. Tertio quando aliquid extranei totaliter in eorum sortium et ritum admitti volebant. Et in his quibusdam ordo attendebatur. non enim statim recipiebantur quasi ciues. sicut etiam apud gentes statutum erat. ut non reputarentur ciues. nisi qui vel ex auro vel attauo ciues existerent. ut dicit philosophus in. iij. pol. Et hoc idem. q[uod] si statim extranei aduenientes recipere ad tractandum ea que sunt populi: possent multa pericula contingere. dum extranei non habentes adhuc amorem firmatum ad bonum publicum. aliquid populum acceptarent. Et ideo lex statuit. ut de quibusdam gentibus aliqua affinitate ad iudeos. scilicet de egyptijs habitibus apud quos nati fuerant et nutriti et de ydumeis filijs esau fratris iacob in tertia generatione reciperent in sortium populi. Quidam vero (quod hostiliter ad eos se habuerant) sic amonite et moabite. nunquam ad sortium eorum admitterentur. Amalechite autem que magis eis aduersari fuerant. et cum eis nullum habebant cognationis sortium. quasi hostes perpetui haberentur. De enim Exo. xvij. Bellum dei erit contra amalech a generatione in generationem.

Sed etiam quantum ad hostile communicationem cum extraneis. lex precepta puenientia edidit. Nam primo quidem instituit quod bellum iuste iniret. Nam

datur enim Deus. xx. Quod quando accederent ad expugnandam civitatem. offerret ei primum pacem. Secundo instituit ut fortiter bellum susceptum exequerentur habentes de deo fiduciam. Et ad hoc melius obsequium instituit. quod imminente periculo sacerdos eos confortaret. promittendo auxilium dei. Tertio mandauit impedimenta a periculo remoueri. remittendo quosdam ad domum que possent impedimenta prestare. ut nouus edificator domus. aut plantator vinee. aut desponsator uxoris. Idem excluderentur a periculo. et hoc propter duo. Primo quidem quod ea que homo de nouo habet. vel statim patitur est ad habendum: magis solet amare. et pro consequens eorum amissionem timere. Unde probabile erat quod ex tali amore timerent mortem. et sic minus fortes essent ad pugnandum. secundo eadem ratione timidi mittebantur ad domum. Quarto instituit ut victoribus moderate uterentur. precendo mulieribus et puulis. et etiam ligna fructifera regionis non inscindenda. Accipe autem iuramentum ab alienis non erat secundum legem intentionem. sed ex quadam permissione. propter pacem iudeorum ad auaritia. ut magis pacifice se haberent ad extraneos. a quibus lucrabantur.

De preceptis iudicialibus. S. iij.

cialibus circa personas domesticas. ut filios. uxorem. suos. que docet quilibet circa suam familiam suare ad bene regendum. non quod in lege moysayca scripta. sed quod in magis equitate et humanitate subdata. ut valeat dicere illud psalmus. A iudicibus tuis non declinaui. id est preceptis iudicialibus. que tu legem posuisti mihi. que. scilicet ista continent et ad que suanda legem priuatam. scilicet inspiratio nis in corde posuisti ad ea implenda ut valde iusta. Pro cuius declaratione notandum secundum Thoma prima secunda q[uod] cu. q[uod] communio domesticarum personarum abinuicem. ut dicit philosophus in primo pollit. est secundum quotidianos actus. que ordinatur ad necessitatem vite. Vita autem hominis conseruatur tripliciter. Uno modo quantum ad indiuiduum put. scilicet homo ipse numero uiuit. et ad tale vite conseruationem. opitulante homini exteriora bona. ex quibus habet victum et vestitum et alia que vite necessaria in quibus administrandis indiget homo suis. Alio modo per suam vitam hominis secundum spiritum et per generationem. ad quam homo indiget uxore. ut ex ea generet filios. Sic igitur in domestica communione sunt tres combinationes. scilicet domini ad suum. viri ad uxorem. patris ad filium. Et quantum ad omnia ista lex veteris puenientia precepta tradidit. Quantum enim ad seruos instituit ut modeste tractarentur. et quantum ad labores. ne. scilicet in laboribus immoderate affligerentur. Unde Deutero. v. dominus mandauit. ut die sabbati requiescerent seruus et ancilla. sicut et ipse. Et iterum quantum ad penas infligendas. ut. scilicet moderate castigarent. imposuit enim penam mutilationibus seruorum ut dimitterent eos liberos. sicut

426

tanq̄ impfectōri. fm̄ illud. j. ad Corin. xiiij. Cū venerit qd̄ pfectū ē: euacuabit̄ qd̄ ex p̄te ē. S; i statu vite p̄ntis null' stat' pfectōr eē p̄t statu noue legis. Nihil em̄ p̄t esse p̄pinquius fini vltio. q̄ id qd̄ imediatē iducit in finē vltimū. hoc at̄ facit noua lex. An̄ dicit apls ad Heb. x. Iñtes itaq; fr̄es fiduciaz in introitū sc̄toꝝ in sāguine xp̄i. quā inciauit nobis viā nouā accedam' ad eū. An̄ non p̄t esse aliq̄s status vite p̄ntis. q̄ status noue legis. q; tāto vnūqd̄q; ē pfectius quātomagis fini vltimo p̄pinquus. Alio mō p̄t stat' boim variari fm̄ q; homies diuersimode se hñt ad eandē legez. vel pfectius vel min' pfecte. Et sic status veteris legis fuit multipliciē mutāt'. q; qñq; homies optie illā legē suabāt. qñq; oino p̄teribāt. Sic etiā stat' noue legis diuersificat'. fm̄ dīsa loca 7 dīsa tpa et p̄sonas. in q̄ gr̄a sp̄s sancti pfecti' vel min' pfecte habet. Non ē expectanduz. q; aliq̄s stat' sit futur'. in q̄ pfecti' gr̄a sp̄s sancti habetur. q̄ hacten' hīta sit. 7 maxie ab apls. qui sicut tpe p̄us. ita 7 ceteris abūdanti' sp̄m̄ sc̄tum acceper̄t. vt dicit glo. sup̄ illud. primitia sp̄s accipiētes. Ultra istos duos stat'. s; legis mosaice 7 legis euāgelice. ponit qd̄ē Dyonī. in ecclīastica hierarchia tertū statū. s; non in vita ista. sed in vita beata. vbi sine figuris et velamē videbimus deū facie ad facie. Promissio aut̄ aduētus sp̄s sancti quē xp̄c p̄mi sit apls pluries. quā aliq̄ dicebant nondū impletā s; implendā. iā facta ē apls. An̄ et xp̄c dixit Act. j. Nos aut̄ baptizabimini sp̄s sancto nō post multos hos dies. Qd̄ impletum legit̄ Act. ij. s; in festo pentē. Et tūc docuit ap̄los omnē veritatē. s; de necessarijs ad salutē credendis 7 agendis. Nō aut̄ docuit eos de om̄ib; futuris euētib; hoc em̄ nō spectabat ad eos. An̄ dixit Act. j. Nō est v̄m nosce tpa vel monita. que p̄t posuit in sua p̄ate. Q; aut̄ aliq̄ assignabāt tres status mūdi. pueniētes tribo p̄sonis diuinis. bicentēs statū veteris legis puenire p̄ri. quia illi generatōni intendebāt. statū noue legis puenire filio. quia clerici in eo intendūt sapiētie. vñ et sequēdus erat tertius status. q; pueniret sp̄s sancto. in q̄ viri sp̄s sales p̄nciparent. Respōdet. b. Tho. vbi sup̄. q; status veteris legis fuit nonsolū p̄ris. s; et filij. q; xp̄c in veteri lege figurabāt. 7 status noue legis nonsolū est filij. sed etiā sp̄s sancti. fm̄ illud ad Ro. viij. Lex sp̄s vite in xp̄o ih̄u. Unde non oportet expectare aliā legē sp̄s sancti. Poss; etiā fm̄ dñm Jo. dominici. ille triplex status sic adaptari. vt dicatur primus in lege nature. qui incepit a creatōne 7 puritate 7 renouat' fuit p̄ diluuiū noe. puritas 7 potestas ratōne creatōnis: attribuitur patri. Secundus incepit in lege mosaice que fuit

lex plena sapientia. Et in p̄bis etiā. qui tūc maxime floruerūt fuit maxima sapia. p̄be tantes de xp̄o sapia p̄ris. et in xp̄m fuit terminat' in sui passione 7 ascēsiōne. Successit tertius q; appropaf̄ sp̄s sancto. incipiēs in aduētū ei' sup̄ ap̄los. in q̄ data ē in corbito lex amoris 7 dilectōis. et sp̄s sancti. q; filij dei agūf An̄ nō oportet expectare aliā legē. Q; at̄ xp̄c dixit Math. xiiij. q; p̄dicabit̄ euāgelij r̄gni in toto orbe 7 tūc veniet p̄sumatō. dicit tho. q; ista p̄dicatō euāgelij p̄t intelligi dupliciē. Vno mō q̄tuz ad diuulgatōem noticie xp̄i. et fuit diuulgatū euāgelij in toto orbe p̄ p̄dicatōez ap̄loꝝ. Et subdit in illa aut̄ te. Tunc erit p̄sumatō. intelligit̄ de destructōe h̄rlm de q̄ tūc loquebat̄ ad l̄ram. Alio mō p̄t intelligi p̄dicatō euāgelij cū pleno effectu. ita. s; vt in q̄libet gente recipiat̄ ecclīa. Et ita fm̄ Aug. nōdū p̄dicatū ē in toto orbe. Et hoc factū veniet p̄sumatō mūdi. et sic nō oportet expectare aliud euāgelij. qd̄ illi vocabāt eternū. Reptus ē quidā liber q; intitulabatur euāgelij eternū. q; dicebat̄ fuisse doct̄na Joachim abbatis. s; ex ip̄o t̄ctatu 7 tpe suo. p̄ h̄dit manifeste ip̄m nō fecisse. Sūt aut̄ ibi multa h̄etica 7 erronea 7 fatua. Nā i p̄mo dicit doctrinā Joachim excedē doctrinā xp̄i. 7 nouū 7 vetus testm̄. Secūdo q; euāgelij xp̄i nō ē euāgelium regni. Tertio q; nouū testm̄ erat euacuādū. et q; nō erat duraturū nisi p̄ sex ānos. i. vsq; ad annū incarnatōis. Quarto q; sic euāgelio xp̄i succedit aliud euāgelij. ita sacerdotio xp̄i aliud sacerdotij. Quinto euāgelij xp̄i neminez ducit ad p̄fectōz. Sexto q; sp̄s sancti intellect' noui testi nō ē p̄missus pape romano. s; tm̄ l̄fals. Et sic nō h̄z iudicare papa de intellectu sp̄s sancti. sed l̄ali. Septio q; recessus grecorū a romana ecclīa fuit bon'. et q; viri sp̄s sales nō tenerēt obedire romane ecclīe. in his q; dei sūt. Octauo q; papa grec' magis ambulat fm̄ sp̄m̄. q; papa roman'. Et sic q; magis ē in statu saluādoꝝ. Nono q; sp̄s sancti p̄cipit aliq̄d ab ecclīa. sic xp̄c inq̄tuz hō a sp̄s sancto. Decio q; xp̄c et apli fuer̄t p̄fecti in vita p̄t̄plata. et q; vita actiua fuit fructuosa vsq; ad ioachi. s; āmodo nō ē fructuosa. s; vita p̄t̄plata quā dicit̄ eē in monachis. Undecio q; sic i primo statu mundi fuit p̄cessū regnum ecclīe totius a patre aliquib; de ordine iugatoꝝ in quo auctorizatus est ille ordo. Et in secūdo statu mundi fuit concessum a filio alicui de ordine clericorū in quo ab ip̄o glorificatus est. Sic in tertio statu mundi. cōmittet alicui de ordine monachorū. in quo spiritus sanctus glorificabit̄. Et q; p̄dicatores qui erūt in illo vltio statu: erūt maioris dignitatis q; p̄dicatores p̄mitie ecclīe. Dec oia sūt p̄tim heretica. partim fatua et erronea.

428

to. quō tuti' obſuareſ qđ lex ſtatueraſ. **Si** lex vet' ſtatuir. q' homo nō piuraret. ſed hoc tuti' cōſeruaſ. ſi oīno a iuramēto abſtineat niſi i cauſa neceſſitatis. **Tercio** adimpleuit legē ſup'addēdo p̄ceptis legis q̄baz p̄fectōnis p̄ſilia. ut p̄t3 **Matth. xix.** ubi dñs cuidā dicēti fuaiſſe p̄cepta: ait. **Unuz** tibi deſt. ſi vis p̄ſe et' eſſe: uēde q' hēs et da paupib' et ſeq̄re me. **Et** i ſmone dñi i monte qđ h' **Matth. v.** et in ſeq̄n. c. de ceremonialib' p̄ceptis nō ſit mētio qz euacuata ſūt. Cū em̄ eſſent i figurā. impleta ſūt p' exhibitōez eoꝝ q' figurabāſ. q' ſic excludūſ. **De** iudicialib' dō p̄ceptis p̄memoꝝ uit p̄ceptū talionis. ut qđ de hoc dicēſ d' oībo alijs intelligēdū eſſet. **In** q' p̄cepto docuit nō eſſe intētionē legis. q' pena talionis q̄rereſ p̄pter vindictē liuorē. quā ip̄e excludit: mo uēs q' hō debz eſſe patus maiores etiā iniurias ſufferre. ſz ſolum p̄pter amozē iuſticiē. qđ abhuc i noua lege remanet. **De** moralib' aut' excludit falſum intellectū p̄bariſeoꝝ.

Que ſit grauior lex .S. iiii.

ad obſeruādū vet' vel noua declarat. **b. Tho.** p̄ma ſcde. q. cviij. articlo. iiii. dicens. **Qz** circa opa virtutis de q̄bo p̄cepta legis dāſ duplex difficultas atēdi p̄t. **Una** ex p̄te opeꝝ exteꝝ riorū. q' ex ſeip̄is hñt q̄ndaz ḡuitatē et difficultatez. **Et** q̄tū ad hoc lex vet' eſt multoz uioꝝ q' noua. qz ad p̄les act' exteꝝ riores obligabat lex vet'. i multiplicib' ceremonijs. q' lex noua. q' p̄ter p̄cepta legis nature pauciſſima addit i doctrina xp̄i et ap̄toꝝ. **Lic**z aliq' ſint poſtea ſup'addita ex iſtitutōe ſctōꝝ pat̄rū. i q̄bo etiā oportet moderatōz eſſe atēdēdam. ne cōuerſatio fidelū oneroſa fiat. **Dic** em̄ **Aug.** ad inq̄ſitōnes **Januarij** de q̄bulbā. **Qz** ip̄az religionē n̄raz. quā maniſteſſimis ac pauciſſimis celebratōnū ſac̄tis. dei miſeri cordia uoluit eſſe liberā. ſeruilib' p̄mūt onerib'. adeo ut tolerabilior ſit ip̄a p̄bitio iudeoꝝ. q' legalib' ſac̄tis nō humanis p̄ſumptuonib' ſubijtiūſ. **Et** h' hoc etiā i decretis diſ. xij. oīa. **Alia** difficultas eſt circa opa virtutum i interiorib' actib': puta. q' aliq̄s opus ōtutis exerceat p̄mpte q' delectabiliter. put agit hñs habitum virtutis. **Et** hoc nō hñti habitū virtutis eſt valde difficile: ſz p' ōtutē reddiſ facile. **Et** ſm hoc. p̄cepta noue legis. ſūt grauiora p̄ceptis veteris legis: qz i noua lege p̄hibēſ interiores animi mot'. q' exp̄ſe i veteri nō p̄hibebāſ i oībo. eſſi i aliq̄bo p̄hiberēſ. i quib' tñ p̄hibēdis pena nō apponebaſ. hoc at' eſt difficilimū nō hñti ōtutē. **Si** cut etiā dic' p̄ha. v. ethicoꝝ. q' opari q' iuſtus facit eſt facile. **Sz** opari eo mō q' iuſt' facit ſ. p̄mpte q' delectabiliter difficile eſt nō hñti iuſticiā. **Et** ſic intelligiſ illd. **i Job. v.** **Mā** data ei' grauiā nō ſūt. **Qđ** exponēs **Aug.** ait. q' amāti ḡuia nō ſūt. ſz nō amāti ḡuia ſūt.

hec **Tho.** **Sz** ſi p̄ſiderēſ ip̄ſa p̄cepta noue legis cū adiutorio ſuo. ſic etiā leuiora ſūt p̄ceptis veteris. **Nā** i noua lege p̄ponūſ ſac̄ra. ad dūſ exēpla. p̄mittūſ immediate eſna p̄mia. q' multū hñt hoīes attrahere ad bñ opandū eſſi i ope ſit difficultas eā q' minuit. **Dec** at' nō habebāſ i veteri lege. vñ et xp̄c dixit **Mē. xj.** **Uenite** ad me om̄es q' laboratis et onerati eſtis. **Qđ** exponēs **Dilari' dīc.** **Legis** difficultatib' laboratib'. p̄ctis oneratis ad ſe uocat. et poſtmodū de iugo euāgelij ſubdit. **Iu** gū em̄ me. ſu. ē q' on' me. le. **Et** ad hoc p̄ induci illd' p̄s. **Et** iā mādatōꝝ tuoꝝ cucurri: cū dilataſti cor meū. **Dilatāt** cor caritas. qz facit ſe ex tēdē ab oēs q' oīa bona. q' ip̄a eſt p̄cipuū legis euāgelice. **Et** cū hec h' nō ſolū iſ. ſz et curriſ p' uia. i. opa mādatōꝝ dei veteris q' noue legis. **Importat** at' curſus auiditatē. uelocitatē. q' facilitatē. qz ut ait **Aug.** **Via** ſe uia q' inania. facilia q' p̄pe nulla facit amor. **Et** alibi itez. **Sol'** amor nescit laborē. **Qz** lex euāgelica p̄cipit q' p̄hibet q̄baz opa exteꝝ riora: opa tenebray. uidelz crimia p̄hibet. **Ad Ro. xiiij.** **Abijctiā** opa tenebrarū. **Op** a lucis mādat. i. ōtutū. **Ad eph. vj.** **Eratis** aliq̄ tenebre. nūc autez lux i dño. ut filij lucis ambulate. et hoc fuit valde decēs. cū p' nouā legē efficiāſ hoīes filij lucis. ut opa lucis eis mādarēſ **Jo. xij.** **Eredite** i lucez ut filij lucis ſitis ait xp̄c. **Et** hāc lucē legis euāgelice p̄t dīci p̄s. poſtulāſſe cū ait. **Emitte** lucē tuā et ōi. tu. ip̄a me dedux. q' addu. i. mō. ſac. tu. et i tab. tua. **Lex** euāgelica p̄tinet lucē. ſ. grē. qz hoc eſt i ea p̄ncipale ut dīctū ē. et uitatē toꝝ cumētoꝝ q' ibi hñt. q' ip̄a nos deducūt i p̄ſiti uita. i. de uno actu ōtutū ad aliū inducūt faciēdū q' de uno ſtatu. ſ. imp̄fectōi ad aliū p̄fectōez ducūt illuſtrādo q' adiuuādo. **Et** de mū adducūt i mōtē ſc̄m dei. i. ad ſupnā patriā. ubi ſūt pl̄ima tabnacula. i. uaria p̄mia ſctōꝝ. qz ut dī **Jo. xiiij.** **In** domo p̄is mei mā ſio. mul. ſē. **Qz** hōꝝ declaratōe dīc. **b. Tho.** p̄ia ſcde. q. cviij. q' p̄ncipalitas legis noue ē grā ſp̄ſc̄ti. q' māiſtaſ i fide p' dilectōz apte hāc at' grāz p̄ſequūſ hoīes p' dei filiū hoīem ſc̄m. c' hūanitatē p̄io ipleuit grā. q' inde ad nos etiāz teruata ē. **Uñ** **Jo. j. dī.** **Uerbu** ca. fa. ē. q' p' ea ſb̄dit. plēnū grā q' uitatē. **Et** iſfra. **De** pleitubine e' nos oēs accepī. grāz p' grā. **Uñ** q' ſb̄dit. **Grā** q' uitas p' iſhm xp̄m ſc̄a ē. **Et** iō p̄gruit ut p' aliq' exteꝝ riora ſc̄hilia grā a ōbo incarnato p̄flūēs i nos deducāſ. et ex interiori. grā p' quā caro ſp̄ūi ſb̄ytiaſ. exteꝝ riora q̄bā opa ſc̄hilia p̄ducāſ. **Sic** iſgr' exteꝝ riora opa dupl'r ad grāz p̄tinere p̄nt. **Uno** mō ſic inducētia aliq̄liſ ad grāz. et t̄ia ſūt opa ſac̄toꝝ. q' i lege noua ſūt iſtituta. ſic bapti. euka. q' alia. **Alia** ōo ſūt opa exteꝝ riora. q' ex iſtinctu grē p̄ducūſ. et in his eſt q̄baz bñ

429

atēdenda. q̄dam em̄ ncc̄iaz cōueniētiāz vel
 frietate hnt ab interiorē grāz. q̄ in fide p̄ di-
 lectōnem apte cōsistit. Et hm̄oi opa extērio-
 ra sūt p̄cepta. v̄l p̄hibita ī lege noua. Prece-
 pta est cōfessio fidei. et p̄hibita negatio dei.
 Dicit em̄ Math. x. Qui me p̄fessus fuerit corā
 hoībo. p̄fitebor: et ego eū corā p̄re meo. et
 qui negauit me corā hoībo negabo eū corā
 p̄re meo. Alia v̄o sūt opa q̄ nō hnt necessari-
 am cōueniētiā vel frietatez ab fidē p̄ dile-
 ctionem opantēz. et talia opa nō sūt in lege
 p̄cepta. vel p̄hibita ex ip̄a legis p̄ma insti-
 tutōne: s̄z relicta sūt a legislatore. s. x̄po vni-
 cuiq; s̄m q̄ alic̄ curā gerere d̄z. sic vnicuiq;
 libez est circa talia determinare. q̄d sibi ex-
 pebiat facē vel vitare. Et cuilibz respondēti
 ordiare circa talia suis s̄bitis. q̄d ī talibz fa-
 ciēdū vel vitādū. An etiaz q̄tum ad hoc lex
 euāgelij. dicit lex libertatis. Nam lex multa
 determinabat. et pauca relinq̄bat hoībo deter-
 mināda. Sic igr̄ q̄uis euāgelij. q̄d d̄r euan-
 gelij regni. cōsistit p̄ncipaliter ī interioribz
 actibz. p̄pter q̄d d̄r Lu. xviij. Regnū dei intra
 vos est. Et Pau. ad Ro. Regnū dei nō ē esca
 et pot̄. s̄z iusticia. pay. gaudium ī sp̄s̄facto.
 tñ ex p̄nti etiā ad regnū dei seu euāgelijz
 p̄tinēt oīa illa. sine q̄bz interiorēs act̄ eē nō
 p̄nt. sic si regnū dei est interior iusticia. pay.
 et gaudiū: necesse est vt oēs act̄ extērioēs q̄
 repugnāt iusticie. paci. et gaudio: repugnēt
 regno dei. Et iō tales act̄ p̄hibēdi sūt ī euā-
 gelio regni. In his v̄o q̄ indifferēter se hnt.
 vt comedere hos vel illos cibos: ī his non est
 regnū dei. Sciēdū etiā s̄m Tho. vbi sup̄.
 q̄ lex noua d̄r lex libertatis. s̄m illud Jac. i.
 Si q̄s p̄sperit in lege p̄fecte libertatis q̄c.
 Et hoc dupliciter. Vno modo. qz non artat
 nos ad faciēda v̄l vitāda aliq̄. nisi q̄ sūt re-
 pugnātia saluti de se. que sunt sub p̄cepto v̄l
 p̄hibitiōne. Sec̄do modo qz hm̄oi p̄cepta et p̄-
 hibitiōnes nos libere implere facit. inq̄tū ex
 interiori instinctu gr̄e. que lex euāgelica in-
 cludit: ea implet. Ip̄a em̄ gr̄a sp̄s̄sancti est.
 sicut interior habitus infusus. inclinās nos
 ad bene opandū. et facit nos libere et spon-
 te opari q̄ p̄ueniūt gr̄e. An apl̄s. Ebi spiri-
 tus ibi libertas.

Lex euangelica cō. .S.v.
 ueniet̄ ordinat hoīez q̄ ad act̄ extērioēs.
 nulla alia opera extērioē determinādo. nisi
 sac̄ra et moralia p̄cepta. q̄ de se p̄tinēt ad ra-
 tionē virtutis. Pro c̄ declaratiōe d̄c. b̄ Tho.
 p̄ma sc̄de. q. c̄vij. art. ij. Lex noua ī actibus
 extērioibz solū illa p̄cipe vel p̄hibere debu-
 it. p̄ q̄ ad gr̄az introducimur. vel que p̄tinēt
 ad rectū vsū gr̄e ex necessitate. Et qz gr̄a ex
 nob̄ h̄re nō possū. s̄z solū p̄ x̄pm. ideo sac̄ra
 p̄ q̄ gr̄az cōsequimur. p̄ seip̄m instituit. s. bap.

euka. ordinē m̄strozū noue legis: instituēdo
 apl̄os et lxxij. discipulos. et p̄niaz. et m̄rimoz
 niū indiuisibile. Cōfirmatōez p̄misit p̄ sp̄s̄
 sc̄ti missionez. Et ei etiā institutōe. apl̄i le-
 gū infirmos ungento sanasse. vt h̄r Mat.
 vj. q̄ oīa sūt noue legis sac̄ra. Quia em̄ ī sa-
 cramētis d̄r gr̄a q̄ nō est nisi a x̄po. iō opoz
 tuit qz ip̄a sac̄ra habent institutōnez a x̄po.
 Sed ī sac̄ris noui testamēti: puta. p̄sec̄tiōis
 tēpli vel altaris. et ī celebratiōe solennitatū
 et hm̄oi nō d̄r aliq̄ gr̄a. Et ideo qz ip̄a nō p̄-
 tinent s̄m seip̄a ad necessitatē gr̄e interiori-
 ris. reliquit de? instituēda p̄lati p̄ arbitrio
 suo. Rectus at vsus gr̄e est p̄ opa carita-
 tis. q̄ quidem s̄m q̄ sūt de necessitate v̄tutis.
 p̄tinēt ad p̄cepta moralia. q̄ etiaz ī veteri le-
 ge tradēbāt. An q̄tuz ad hoc. lex noua addē
 nō debuit circa extērioē agenda. Determi-
 natio at̄ hoz opoz ī ordine ad cultū dei. p̄ti-
 net ad ceremonialia. in ordine ad p̄rimū ad
 iudicialia: et ideo qz iste determinatiōnes nō
 sunt s̄m se de necessitate interioris gr̄e. in q̄
 lex noua cōsistit: iō nō cadūt sub p̄cepto no-
 ue legis. s̄z relinq̄nt hm̄oi h̄mano arbitrio
 Quedā q̄bz q̄tū ad s̄bitos. q̄. s. p̄tinēt sigil-
 latim ad v̄nū quēq;. Quedā v̄o ad p̄latos tē-
 porales v̄l sp̄uales. q̄. s. p̄tinent ad utilitatē
 p̄nez. Sic igr̄ lex noua nulla alia extērioē
 opa determinare debuit. p̄cipiendo vel p̄hibē-
 do: nisi sac̄ra et moralia p̄cepta. q̄ de se p̄tinēt
 ad rōnez virtutis. vt nō eē occidēdū. furādū.
 et hm̄oi. Ea at̄ q̄ sūt fidei. qz sunt sup̄ huma-
 nā rōnem. v̄n ab ea nō possum? puenire nisi
 p̄ gr̄az: iō habūdātōzi gr̄a supueniēte. opoz
 tuit p̄la credēda explicari. sicut de misterio
 trinitatis. et articlis incarnatiōis. q̄ tradūf
 explicite ī euāgelio. Iudicialia autē p̄cepta
 nō sūt posita ī euāgelio qz cū s̄m se non sint
 de ncc̄itate v̄tutis. s̄z solū q̄tū ad p̄nez rōnē
 iusticie. iō reliq̄t d̄ns ea disponēda. his q̄ cu-
 ram erāt habituri alioz tp̄alez vel sp̄ualem.
 Explanauit tñ q̄dā iudicialia x̄pc. ad exclu-
 dēdū falsū intellectū scribarū et p̄bariseoz. qz
 at̄ x̄pc dedit apl̄is q̄baz mābata. vt ptz Mat.
 x. Nolite portare sacculū. neq; perā. neq; ar-
 gentum q̄c. non illa debet tanq̄ ceremonialēs
 obfuitias: s̄z tāq̄ moralia statuta. Que p̄nt
 intelligi dupliciter. Vno mō vt d̄c Aug. de
 p̄sensu euangelistarū. vt. s. nō fuerint p̄cepta
 sed p̄cessiones. Cōcessit em̄ vt possent p̄gere
 ad p̄dicatiōnis officium sine pera. baculo. au-
 ro. et pecunia. tanq̄ habentes potestates ac-
 cipiendi necessaria vite ab his quibz p̄dica-
 bāt. Unde subdit. dign? est em̄ operari? cibo
 suo. Non autēz peccat qui supererogat sua
 portans ex quibus viuat ī p̄dicatiōnis offi-
 cio. non accipiens sumptum ab his quibus
 p̄dicat. sicut fecit Paulus Corinthi labo-
 rās manibz suis. vt inde viueret. Alio modo

pnt intelligi fm expositōz aliōz scōp. ut fu
erint illa qdam statuta tpalia aplis data. p
illo tpe quo mittebatur ad p̄dicandū i iudea
ante passionē xp̄i. indigebant em̄ abhuc q̄si
puuli s̄b xp̄i cura ex̄ites. accipe aliq̄ institu
ta specialia. sicut ⁊ quilibz subditi a suis pla
tis. Et precipue qui erāt paulatim exercitā
di. ut temporaliū sollicitudines abdicarent. p
quod redderent idonei ut euāgelium p̄ orbe
p̄dicarent. Ita autē temporalia statuta remo
uit imminēte passione. tanq̄ discipulis suf
ficienter exercitatis p̄ ea. An̄ dixit eis Luc.
xvij. Q̄n̄ nisi vos sine sacculo ⁊c. Sed nūc q̄
habet sacculū tollat silit̄ ⁊ peram ⁊c. q̄si iā
immineret tps̄ p̄fecte libertatis. quo suo di
mitterent arbitrio. hec Tho. Possunt etiaz
exponi illa moralit̄. ut. s̄. p̄dicatores nō pos
sibeāt aux̄ humane sapiētie. aut argētū elo
quentie. s̄. cōfiteō i illis. ⁊ i illis insistendo.
Nec sacculū thesaurizatōis. nec peraz solici
tudinis laute ad edendū p̄paratis. Nec duas
tunicas duplicitatis seu ypocris̄. nec calcis
amētā. i. exempla mortifere actōnis seu affe
ctiois. nec virgā ire ⁊ vindictōis: nec p̄ viā
salutent. s̄. abulādo auditoribz. Et etiā de do
mo i domum nō trāsirent. i. nō sint vagabū
bi ⁊ visitātes domos mulierculaz. ut anun
cient p̄mo domui pacē. i. querāt pacē dom̄.
ubi morā. ⁊ ecclesie ubi p̄dicant. ⁊ nō sem
nent scābala. et comedāt q̄ apponū. nō q̄tē
lapides vel noxia: s̄ ne soliciēt̄ de cibis p̄pa
rādis. et molestent hospites in petēdo varia.
vel etiaz q̄ oībz indifferenter p̄dicent. inco
porādo ecclesie fidei. sed tm̄ baculum p̄cessit
portare designātem crucē. Nos (ait apls) p̄
dicam̄ xp̄m crucifixū ⁊c. In quibz p̄bitōibz
obseruādis. multū deficiunt p̄dicatores mo
terni ut euidens est.

Q lex noua sufficiē. S. vj.

ter ordinat hoīem circa actus interiores. et
hoc p̄cipue i sermone quez fecit dñs i monte
discipulis suis. quem recitat Math. euāgelis
ta. a. v. c. sui euāgelij vsqz ad. viij. exclusiue.
p̄ tria capla p̄tinua. Unde dicit Aug. i libro
de smone dñi in monte. Considerābz est. qz
cuz dixit. Qui audit verba mea. hoc satis si
gnificat istum sermonē domini omibz prece
ptis. quibz xp̄iana vita formā esse p̄fectuz.
Eñ posset induci de eo illud ps̄. Lucerna pe
dibz meis verbū tuū: et lumen semitis meis.
Verbum vocale ex ore xp̄i. est i toto illo ser
mone. Unde i principio dicit euāgelista. Ape
riens os suū: quasi dicēt. In alijs sermonibz
scripture ⁊ veteris legis apuit ora p̄phetaz.
in isto autem os suum. Et per p̄phetas locu
tus est q̄i infra dentes. i. obscure: in isto ape
ruit os. i. clare locutus. Et istud verbum. s̄.

doctrine h̄ sermonis. est lucerna plena oleo
gratie. quam cōtinet lex euangelica. et igne
amoris. Unde i puer. Lucerna est lex ⁊ mā
datū lex. Et hec est posita pedibz meis. i. ad
dirigendos pedes intētionis et affectionis in
agēdis. et lumen semitis meis. i. opibz exte
rioribz ad informandū ea. In isto igit ser
mone. perfecte interioribz mot̄ hominū or
dinant fm̄ Tho. prima scde. q. c. viij. arti. iij.
Nam primo xp̄c ponit et declarat finē i agē
dis: debitum. qui est ultim̄. s̄. beatitudinē di
cens. Beati paupes spiritu qm̄ ip̄ozū est re
gnum celoz. et alie beatitudines. Secdo cō
mēdat aplicaz dignitatem. p̄ quā erat docē
na euangelica p̄mulgāda. declarās q̄ exem
plaris ⁊ perfecta debz esse vita eoz. subdens
postea. Vos estis sal terre ⁊c. Tercio ordiat
motus interiores cuiuslibet homis. Et p̄io
q̄tum ad seipm̄. Secdo q̄tum ad primū. Ter
cio q̄tum ad deū. Et tum ad seipm̄ dupli
citer ordinat hoīez. fm̄ duos interiores ani
mi motus circa agenda. q̄ sūt voluntas agē
di. et intētio de fine. Primo igit ordiat ho
minis volūtatez fm̄ diuersa legis p̄cepta. ut
s̄. abstineat aliquis non solum ab exterioribz
opibus que sūt fm̄ se mala: dicitū est
antiquis. non occides: sed etiam ab interio
ribz motibz ⁊ occasionibz maloz. ut ira ⁊ cō
tumelia dicens. qui irascit̄ fratri suo: re
erit iudicio Math. v. Intētionēz autē ordiat docēs
q̄ i bonis opibz nō debem̄ querere humanā
gloriā: dicens. Attēdite ne iusticiā v̄raz fa
ciatis coraz homibz ut videamini ab eis. ⁊c
Math. vj. Et nolite fieri sicut ypocrite. Neqz
mūdanas diuitias appetatis: dicens. Nolite
thesaurizare Math. vj. Ubi etiaz notādū est
q̄ om̄es res mundane ab tria reducūt. s̄. ho
nores. diuitias. ⁊ delicias. fm̄ illud. j. Job. ij.
Omne quod est in mundo. aut est cōcupiscē
tia carnis. aut cōcupiscentia oculorum. aut
superbia vite. Et superfluas quidem delicias
carnis. que pertinent ad cōcupiscentiā car
nis. lex vetus non p̄hibuit: sed magis p̄mi
sit. Promisit em̄ lex illa celsitudinem bono
ris quod p̄tinet ad superbiam vite. et habū
dantiam diuitiaz. quod p̄tinet ad concu
piscētiā oculorum. Dicitur em̄ Deutro.
xvij. Si audieris vocez domini dei tui. fa
ciet te excelsiores cunctis gentibus. Et pau
lo post. Et habundare te faciet omnibus bo
nis. Que quidez promissa prauē intelligebāt
iudei. scilicet ut propter ea esset deo seruien
dum. sicut propter finem. Et ideo dominus
hec remouit. ostendēs primo q̄ opera virtu
tis nō sunt faciēda propter humanaz glo
riam. Et ponit tria opera ab que om̄ia alia
reducuntur. Nam omnia que quis facit ad
refrenandū seipsum a suis cōcupiscentijs.
reducuntur ad ieiunium. Quecunqz dō fiūt

propter dilectos primi. reducunt ad elemosinam. Quocumque vero propter cultum dei. reducunt ad orationem. Ponit autem hec tria que principalia. quia per hec maxime homines solent gloriari. Secundo docuit quod non debemus constituere finem in diuitiis: dicens. Nolite thesaurizare. Secundario ordinat homines in terrioribus motibus que ad primum. ut scilicet eum non temerarie. aut iniuste. aut presumptuose iudicemus: dicens. Nolite iudicare et non iudicabimini Math. vij. Neque etiam quod simus erga primum nimis faciles. ut eis. scilicet sacra committamus vel temus si sunt indigni. ut dicit. Nolite scilicet dare canibus neque mittatis margaritas ante porcos quia scilicet immundis non sunt banda sacra. Hoc tamen cum distinctio intelligendum est. ut habet in tertia parte. Ubi etiam sciendum. quod precepta moralia veteris legis. omnino in lege noua remanere debuerunt. quia secundum se pertinet ad rationem virtutis. Unde et Gratianus dicit in principio decretorum. quod ius naturale quod scilicet de moralibus. in lege et euangelio continetur. quod scilicet. quis iubet alteri non facere. quod sibi non vult fieri et alteri facere quod sibi vult fieri. scilicet quod vult secundum rationem. ut dicit glossa. ibi. Istud autem secundum. scilicet omnia que vultis ut faciant vobis homines et vos facite illis. dicitur ipse in illo sermone. Precepta autem iudicialia non remanent in lege noua ex necessitate. secundum quod lex determinauit: sed relinquebantur arbitrio hominum ut sic vel aliter esset determinandum: et ideo circa ista duo genera preceptorum. nos ordinauit. Preceptorum autem ceremonialium obseruatio. totaliter perimpletione tollebat. et ideo circa hominum precepta ceremonialia. in illa doctrina sermonis nihil ordinauit. Ostendit tamen alibi. quod totus cultus corporalis que erat determinatus in lege. erat in spiritualibus commutandus. ut patet Job. iij. cum dixit samaritane. Venit hora que neque in morte hoc. neque hierosolymis adorabitis patrem. sed veri adoratores adorabunt patrem in spiritu et veritate. Circa tria autem precepta ex moralibus adimpletione posuit. Nam circa homicidium et adulterium. existimabant scribe et pharisei actum exteriorum prohiberi. non motum interiorum: quia hominum motus ire et concupiscentie. videtur inesse nobis a natura. Sed dominus ostendit prohiberi etiam appetitum interiorum huiusmodi dicens. Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam. iam mechatus est eam in corde suo Math. vij. Et illud. Qui irascitur fratri suo. reus erit iudicio. Inramentum etiam existimabant ut per se appetendum. quia videtur ad reuerentiam dei pertinere. unde frequenter dicitur. Sed ostendit dominus non appetendum ut bonum. et melius sine iuramento loqui. nisi necessitas urgeat. Unde dicit in sermone illo. Nolite iurare omnino. id est sine causa rationabili. Circa iudicialia errabant scribe et pharisei. Primo quia quedam que in lege Moyse erant trahita. tanquam permissiones reputabant per se iusta. ut repudium uxoris. et accipere

usuras ab extraneis. Et ideo dominus in sermone prohibuit. et repudium uxoris Math. v. Et usuras accipere dicens Luc. vij. Mutuum date nihil inde sperantes. In hoc enim consistit usura sperare lucrum ex mutuo. Secundo errabant. existimantes penam quam lex instituerat propter iusticiam exequendam. ex appetitu vindicte vel cupiditate temporalium rerum vel obium inimicorum esse licitum. propter preceptum talionis datum. quod datum fuit ut iusticia fuaret. non ut vindicta quereret. Unde dominus ad hoc remouendum. docet animum debere quod habere patitur. ad plura etiam sustinendum si necesse sit. Unde dicit. Ego dico vobis. non resistite malo. sed si quis te percusserit in dexteram maxillam. prebe ei et alteram Math. v. quod intelligitur quantum ad animi preparationem secundum Augustinum. xxiij. q. i. paratus. Motus cupiditatis existimabant licitum. propter precepta iudicialia. quibus mandabatur fieri restitutio cum additione. Sed dominus docet ut ex cupiditate. nostra etiam non repetamus sed sumus parati etiam ampliora dare si necesse fuerit. ibi. Si quis accepit tunicam. dimittit ei et pallium. Obium credebant licitum. propter hostium interfectionem concessam. sed ad hoc tollendum mandauit dominus etiam inimicis benefacere Math. v. Ego dico vobis. Diligite inimicos vestros. benefacite his que oderunt vos etc. Tercio et ultimo docet motum implendi doctrinam euangelicam sine oratione. Et hoc habet nos ordinare ad deum per conatum nostrum. quia qui fecit te sine te. non iustificabit te sine te. ait Augustinus. Et ideo ait. Concedite intrare per angustam portam. et regnum celorum vobis patitur. et violenter rapiunt illud Math. vij. Et quod cautelam adhibeamus ne seducamur per falsos predicatores. ibi. Attendite a falsis prophetis qui veniunt ad vos in vestimentis ouium. intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Et demum quod obseruatio mandatorum est necessaria ad virtutem. nec sufficit confessio fidei vel operatio miraculorum. unde ait. Non omnes qui dicunt mihi domine domine etc. Et postea. Multi dicent in illa die. domine nonne in nomine tuo prophetauimus etc. Nec etiam sufficit auditus solus horum verborum sed executio. unde dicit. Omnis qui audit verba mea hec. et non facit: similis est homini qui edificauit domum suam super arenam. sed faciens similis est edificanti supra petram. Prohibet etiam sollicitudinem circa temporalia: dicens Math. vij. Nolite solliciti esse. Et hoc non necessarium sed inordinatum. Dec autem inordinata est quadruplex. et ideo vitanda. Primo ut in eis sine non constituiamus. neque deo seruiamus propter victum et vestitum. Unde dicit. Nemo potest duobus dominis seruire. Secundo ut non sollicitemur de temporalibus cum desperatione diuini auxilij. unde dominus. Scit pater vester quia his omnibus indigetis. Tercio ne sollicitudo sit presumptuosa. ut scilicet homo confidat per suam sollicitudinem se posse procurare necessaria vite.

432

quod remouet per hoc quod dicit. quod homo non potest abijcere ab statura sua cubitum unum. Quarto per hoc quod sollicitudinis preoccupat tempus. quod scilicet sollicitus est nunc de eo. quod non pertinet ad curam presentis temporis sed futuri. Sicut cum tempore messis sollicitatur circa vindemiam: propter quod dicit. Nolite solliciti esse in crastinum. id est in futurum remotum. De hac tamen materia sollicitudinis habes diffusum in secunda parte tituli. j. c. xxv. de inquietudine.

Quod in lege euangelica §. vii.

penitenter traduntur consilia. quia abbita preceptis multum utilia. **En** puer. xxv. dicit. **Engew** et variis otibus delectat cor. et bonis alicuius consiliis anima dulcoratur. **Marum** et utilium amicorum non habet christus. **En** in Cant. **Ipe** est amicus meus filius in limbo. **Consilia** eius utilissima et dulcedine plena. scilicet quod tradit in euangelio. **En** psalmus. **Aialia** tua habitabit in ea. scilicet hereditate: pastus in dulcedine tua pauper deus. **Aialia** mundi sunt viuere bestialiter. Sed aialia dei sunt. quod ducunt spiritum dei non propter. secundum opera virtutum. **En** designat per quatuor aialia quod vidit **Ezechiel**. c. j. Designat ei ex specie sua. quatuor virtutes cardinales. secundum expositionem **Gregorius** super **Ezechiel**. **Ista** habitabit demum in hereditate domini. id est. propria superna. quam ipse deus datur filiis suis. **Ad Ro.** viii. **Dere** des heredes dei. coheredes autem christi. **En** et illa eadem aialia vidit **Io.** ante thronum dei stantia **Apo.** iiii. **Quo** autem pueniat ad hanc hereditatem. insinuat psalmus. **Sbdes**. pastus in dulcedine dilectionis quam continet lex euangelica. quam tu deus pastus pauperum. **Sic** exponit **Gr.** xxiii. q. vi. §. ii. **Ad** perfectum dilectionis puenit propter obsequia consiliorum. quod primum est paupertas christi. secundum alioquin. et ideo signat dicit pauperum. **Pro** horum declaratione dicit theologia prima secunda. q. ciiij. arti. iiii. quod ista est deus inter preceptum et consilium. quod preceptum importat necessitatem consilium autem ponit in optione eius cui datur. **Et** ad hoc facit quod ait **Aug.** **Quod** precipit: impat. quod impat necessesse est fieri. si non fiat pena habet. **Consilio** domini si uti nolueris minus boni adipisceris **xxiiij.** q. j. **Quod** conuenienter autem in lege noua que est libertatis dicit **Tho.** ubi super. **Preceptis** abbita sunt consilia. non autem in veteri lege que erat lex fuitutis. **Opportet** ergo quod precepta noue legis intelligantur esse data. de his que sunt necessaria ad consequendum fines eterne beatitudinis. in quam lex noua immediate introducit. **Consilia** vero sunt de his que melius et expeditius per se consequi finem predictum. **Est** autem homo constitutus inter res huius mundi. et spiritualia bona. in quibus eterna beatitudo consistit: ita quod quodammodo inheret uni eorum. tamen plus recedit ab altero. et e converso. **Qui** ergo totaliter inheret rebus huius mundi. ut in eis constituat finem: habens eas quasi rationes et regulas operum suorum. totaliter excidit a spiritualibus bonis. et homini inordinatio tollit per precepta. **Sed** quod homo totaliter ea que sunt mundi abijciat. non est necessarium ad pueniendum ad finem predictum. quod per se homo uti rebus huius mundi. ita quod ab eternis beatitudi-

ne pueniat. dummodo in eis finem non constituat. sed expeditius puenit ad ipsas beatitudines. ista temporalia abbita: et ideo de hoc datur consilia euangelij. **Dona** autem huius mundi que pertinet ad usum humane vite. in tribus consistunt. scilicet in diuitijs rebus exterioribus. que pertinent ad occupacionem oculorum. et delictijs carnis que pertinent ad occupacionem carnis. et honoribus que pertinent ad supbias vite. ut patet in **Job.** ii. **Hec** igitur tria relinquere pertinet ad consilia euangelica: relinqueret dico secundum quod possibile est. in quibus tribus fundatur omnis religio. que statum perfectis perficit. **Na** diuitie abbitant per paupertatem. delictie carnis per perpetuam castitatem. supbia per obedientie seruitutem. **Hec** autem simpliciter obsequata. pertinet ad consilia simpliciter proposita. Sed obseruatio vniuersum. quod eorum in aliquo casu. pertinet ad consilium secundum quod dicitur. scilicet in casu illo: puta. cum homo dat aliquam elemosinam pauperi quam dare non tenet. sequitur consilium quod dicitur ad factum illud. **Siliter** quoniam in aliquo tempore determinato a delectationibus carnis abstineat. ut omnibus vacet: consilium sequitur per tempore illo. **Siliter** quoniam aliquis non sequitur voluntatem suam in aliquo facto. que licite facere possit: sequitur consilium in casu illo. **Siliter** si benefaciat inimicis quoniam non tenet. **Vel** si offensas remittat cuius iuste possit exigere vindictam. consilium sequitur in casu illo. **Et** sic omnia consilia preclara ad illa tria generalia et perfecta reducuntur. **Et** nota quod quibus predicta consilia de se sint omnibus expeditia. tamen ex indispositione aliquorum contingit. quod alicui expeditia non sunt. quod eorum affectus non inclinatur ad hoc. **Et** ideo christus cum ista consilia proponit. sepe facit mentionem de idoneitate hominum ad obsequia consiliorum. **Dicit** enim consilium perpetue paupertatis promittit. **Si** vis perfectus esse **Mat.** xix. **Et** subdit. **va** de et vete omnia que habet. et danda pauperum. **Siliter** dicit consilium perpetue castitatis. cum dixisset: scilicet eunuchi que castrauerunt seipos propter regnum celorum. statim subiicit. **Qui** potest capere capiat. **Siliter** apostolus datus consilium virginis: subdit. **homo** ad utilitatem vestram dico. non ut laqueum vobis iniiciam. **Consilium** autem obedientie preclariet dedit christus: cum dixit. **Uade** et vete omnia et sequere me. **Et** etiam cum ait. **Qui** vult venire per me. tol. cru. suam et se. me. que sequela intelligitur non solum imitatio opera sua. sed etiam obedientia mandatis. secundum illud. **Quis** mecum vult esse meus autem et se. me **Jo.** x. **Que** autem dicitur a christo de dilectione inimicorum et filijs. que habent **Mat.** v. et **Luc.** vi. quod ad preparationem animi sunt in precepto: ut. scilicet sic homo parat benefacere etiam inimicis. cum subest aliquod necessitas. **Sed** quod aliquis in promptu hec exhibeat inimicis. ubi necessitas spiritualis non occurrit. est in consilio. **Et** de consilio virginis seu castitatis. dicit **Ambrosius**. **Integritas** corporis expectanda a nobis est. quam per consilium suadeo. non per impio precipio. **Sola** enim virginitas est que suaderi potest. impari non potest. **Res** est magis voti. id est. voluntatis libere. que precepti: habet **hec.** xxiiij. q. j. **integritas**. **De** consilio obedientie ait **Stephanus** papa cuidam vxorice. **Placeat** tibi consilium meum quod tibi melius et vtilius videri potest

Relinque hoc seculum malū. ingredere monasteriū. humiliare sub manu abbatis. cuncta facito simplici aīo q̄ tibi fuerit impata. xxxij. q. ij. admonere. De paupertate dicit Urbanus papa. Quicūq; nraꝝ p̄nem vitā suscepam h̄c. ⁊ uouet se nihil p̄riū h̄re. uideat ne pollicitationez suā irritā faciat. s; hoc q̄ domino ē pollicetur fideliter custodiat ne dāna tōnem sed p̄miū sibi acq̄rat. xij. q. j. Scimus. Et nota. q̄ ista q̄ de se ponūf sub cōsilio. p̄ q̄ p̄missa fuerint p̄ uotum. cadunt i p̄ceptū ut p̄t; in religiosis quo ad paupertatē. castitatem. ⁊ obedientiam.

Titulus sedecimus. de lege quinta que dicitur consuetudo vel mos.

Capitulū unicū de cōsuetudinis quidditate. actione et differentia.

Dico quinta lege ponitur cōsuetudo seu mos. Dicit em̄ Aug. ad Casulanum. q̄ mos p̄li dei. ⁊ instituta maior; p̄ lege tenēda sūt:

⁊ sicut p̄uaticatores legū diuinaz. ita p̄tempores cōsuetudinū ecclīasticaz: cohercendi sūt. di. xj. In his. Et dicit Gratia. di. vij. §. j. Quis cōsuetudinis p̄ naturalem legē exordiu habuit. ex q̄ cōueniētes i unū simul ceperūt habitare. qd̄ ex eo tpe factum esse credif quo Cāym ciuitatez edificasse legif: qd̄ cum p̄ diluuiū uidebat̄ extinctū. postmodum tpe Nemroth fuit repatū seu immutatū. hec ibi fuit q̄ ante cōe ius humanū. et aliqñ etiaz tollit ipm̄ seu p̄iudicat: ut dicitur.

Diffinitur autē sic ab .§. j.

¶ Ido. v. ethimo. Mos est longa p̄suetudo de morib; tñimodo tracta. Cōsuetudo autē est qd̄dam ius morib; institutū. qd̄ p̄ lege suscipif cū deficit lex. di. j. Ubi glo. Objicit 3̄ descriptionē p̄mam tāq̄ nō bonā. Primo: qz̄ item ponif i descripto ⁊ descriptōne eius. Mos est em̄ qui descriptif. et i descriptōe ei? d̄r de morib; tñimodo tracta. Secdo objicit. qz̄ cum cōsuetudo uideat̄ esse sp̄s moris. et mos gen? incōueniēs est qz̄ sp̄s ponatur i diffinitione generis sui. Sicut si diffiniēdo aīal. dicitur q̄ est homo. esset incōueniēs. Sed ab p̄mum r̄ndet. qz̄ mos sumif tripliciter. Uno mō put gen? ad om̄ez legē humanā scriptā ⁊ nō scriptam. Et sic sumif Grati. in p̄n. decretor; cū ait. Gen? humanū duobus regif. naturali. s. iure ⁊ moribus. i. iure positiuo scripto ul' nō scripto. Secdo modo d̄r mos act? frequētat? et p̄cipue morigerat? seu fm̄ rōnez. Et sic sumif i diffinitione moris et p̄suetudinis. Tertio mō sumif p̄ iure hūano nō sc̄pto. ⁊ sic sumif cum h̄ d̄r. qz̄ mos est longa cōsuetudo. Et sic etiā p̄suetudo aliqñ sumif p̄ om̄i iure positiuo scripto vel nō scripto. et sic sumif cū d̄r.

Mos est longa p̄suetudo. Aliqñ sumif p̄ iure positiuo nō scripto. ⁊ sic sumif cū diffiniē p̄suetudo. qz̄ est qd̄daz ius q̄c. ¶ Archi. i rōsario sup̄ vbo mos dicit. qz̄ mos ⁊ consuetudo qñq; sūt noīa iuris. et fm̄ hoc h̄ diffiniē ut dicitū est. et aliqñ sūt sinonia. Aliqñ 6o sunt noīa q̄litas. Et fm̄ hoc itez vid̄ esse mos ⁊ p̄suetudo. s. q̄litas seu habit? mentis. ex q̄ hō disponif ab hoc vel illō faciēdū. et si ad malū uitiū est. Et q̄uis large dicat talis habit? mos vel p̄suetudo: tñ p̄pe loquēdo nō simplr dicit debēt. s; cū abiectōe. s. mal? mos seu mala cōsuetudo. Si 6o talis habit? ad bonū inclināt d̄r uirt? vel bona q̄litas mētis. ⁊ nō solum d̄r cū additōne bon? mos ⁊ bona p̄suetudo. s; simplr mos ⁊ p̄suetudo. Et itē sūt mos et p̄suetudo. s. q̄litas ueniēs ex actib; iteratis silib; et sic sumif i diffinitione cū d̄r. morib; s. p̄ actib; iteratis pluries ⁊ bonis. ¶ De super vbo p̄suetudo. ubi d̄r. qz̄ est ius qd̄dā. Objicitur. qz̄ p̄suetudo est facti. ut d̄r ex̄. d̄ p̄sti. l. j. li. vj. Quia cōsuetudo h̄ saltim tacite. qm̄ est pactū tacitū. s; pacifci ⁊ p̄bere est qd̄ facti. ff. de pact. l. j. §. non est ius qd̄daz. R̄ndet Archi. qz̄ p̄siderādo act? ex q̄b; elicif p̄suetudo. sic ipa p̄suetudo est factū. Sed ex q̄ ē elicita. sic est ius. ⁊ sic est h̄ i diffinitione. Moribus institutū. i. actib; assiduis qd̄ p̄ lege suscipif. s. p̄ lege sc̄pta. accipif qd̄ nō ē scriptū ut lex. s; p̄suetū. cū deficit lex. s. sc̄pta: puta. cū negociū tle emergit: c? declaratō nō repif i lege scripta. ⁊ tūc recurrēdū est ad p̄suetudinē. Et utroq; deficientē. vel succedit rō naturalis. vel de silib; ad silia procedendum ut fiat. sicut dicitur di. xx. de libellis.

De uirtute ⁊ effectū .§. j.

p̄suetudinis q̄ est mltiplex. p̄ter qd̄ d̄r. ff. de p̄sue. Cōsuetudis vsusq; longeuū nō uilis auctoritas. Et poit Archi. p̄mā esse. qz̄ ē iuris inductiua ⁊ suppletiua cū deficit lex. ut di. j. cōsuetudo. ⁊ ex̄. de sepul. c. certificari. Secdo ē silium attractiua. ut i eis itē inducat. ut ex̄ de p̄sue. cū olim. Et di. xj. q̄s nesciat. Et. ff. d̄ legib; l. de q̄b;. Tertio est iuris dubij interpretatiua. ex̄. de p̄sue. cū dilectus. ff. eo. ti. si de interpretatōne. Quarto ē iuris mutatiua. Instit. de iu. natu. §. ex nō scripto. Et ex̄. de cōsue. c. ult. Quinto est iuris derogatiua. i hoc em̄ d̄rnt. ff. de v. sig. derogat. Nā abrogatur ius qñ ex toto tollif. Derogat qñ p̄ pte tollitur. An p̄suetudo aliqñ abrogat. qñ. l. ē vltis. aliqñ derogat qñ p̄ pte tollif. s. qñ est p̄uclaris. Sexto p̄suetudo ē legis firmatiua. ut di. iij. §. leges. et ex̄. de p̄scrip. ueniēs. Septio cōsuetudo est ḡe dilatiua. ex̄. de cōsue. nō ē bicenda. li. vj. ¶ Rōnez hor; s. q̄re p̄suetudo possit legē mutare vel facē ⁊ hmōi. assignat beat? Tho. p̄ma sc̄de. q. xcvi. art. iij. Dicit em̄. qz̄ oīs lex p̄ficifci a rōne ⁊ legislatoris volū.

tate. Et lex quide[m] diuina et naturalis a r[ati]o[n]abili dei voluntate. Lex aut[em] h[um]ana a voluntate ho[m]inis et r[ati]o[n]e reglata. Sicut aut[em] voluntas ho[m]inis et r[ati]o manifestat[ur] v[er]bo i[n] rebus agendis. ita et factu[m]. hoc enim vnusquisq[ue] eligere videt[ur] ut bonu[m] quod ope implet. Manifestu[m] est aut[em]. q[uo]d lex humana potest institui et mutari verbo et exponi. inq[ui]tus iudicat interior[em] motu[m] et p[re]ceptu[m] r[ati]onis h[um]ane. v[er]u[m] et p[er] actus maxime multiplicatos. q[ui] co[n]suetudine[m] efficiu[n]t. lex potest et mutari et exponi. et aliq[ui]d inde causari quod habeat vim legis. i[n] q[ui]tu[m] p[er] actus ho[m]inum multiplicatos interior[em] voluntatis motu[m] et r[ati]onis p[re]ceptu[m] efficacissime declarat. Quia enim aliq[ui]d multoties fit. sic videt[ur] ex deliberato r[ati]onis iudicio puenire. Et s[ecundu]m hoc p[ro]p[ri]etate[m] h[ab]et vim legis. et abolet aliq[ui]n legem et interpretat[ur] legem. Et quia lex diuina et naturalis p[ro]cedit a voluntate diuina ut dictu[m] est. sup[er] qua[m] non se extendit p[ro]p[ri]etas humana: id sic lex h[um]ana non potest tollere legem diuinam vel naturalem. ita etiam nulla co[n]suetudo potest tollere legem dei vel naturalis. Et in q[ui]tu[m] i[n] sinonimis. Prout[em] vsu[m] lex. s. diuina et r[ati]o. s. naturalis vincat. di. xj. vsus.

Sed quod co[n]suetudo non potest tollere legem humanam. arguit[ur] sic. Ex multis malis non potest fieri vnu[m] bonu[m]. s[ed] ille qui p[ri]mo incipit p[ro] legem facere male facit. q[ui] multiplicatis silibus actibus non efficiet aliq[ui]d bonu[m]. Lex aut[em] est quodam bonu[m]. quia est regulatiua humanorum actuum. q[ui] p[ro]p[ri]etate[m] aboleri non potest lex. ut co[n]suetudo habeat vim legis. Ad quod r[ati]o[n]at[ur] Tho. vbi sup[er]. q[uo]d leges humane i[n] aliq[ui]bo casibus deficiu[n]t. v[er]u[m] possibile est aliq[ui]n p[ro] legem agere i[n] casu i[n] q[ui] deficit lex. et t[ame]n act[us] non erit malus. Et cu[m] tales casus multiplicat[ur] p[ro]pter aliquam mutato[n]em ho[m]inum. t[ame]n manifestat[ur] p[ro]p[ri]etate[m] co[n]suetudine[m]. q[uo]d lex vlt[er]ius utilis non est. sicut etiam manifestaret[ur] si lex p[ri]ma v[er]bo promulgaret[ur]. Si aut[em] adhuc remaneat eade[m] r[ati]o quare lex p[ri]ma utilis erat: t[ame]n non co[n]suetudo legem s[ed] lex co[n]suetudine[m] vincit. Nisi forte p[ro]pter hoc solum lex inutilis videat[ur]. quia non est possibilis s[ecundu]m co[n]suetudine[m] p[ri]or[em]. q[ui] est vna de p[ro]ditionibus legis. Difficile est enim co[n]suetudine[m] multitudine[m] remouere.

Secundo arguit[ur] sic q[uo]d. s. co[n]suetudo non potest facere legem seu h[ab]ere vim legis. Facere seu p[ro]bere legem p[ro]tinet ad p[er]sonas publicas. q[ui] h[ab]ent regere ciuitate[m] seu p[ro]uinciam. v[er]u[m] p[ri]uate p[er]sone legem facere non p[ro]t[er]unt: s[ed] co[n]suetudo inualescit p[ro] act[us] p[ri]uatarum p[er]sonarum. q[ui] co[n]suetudo non h[ab]et vim legis nec potest tollere legem. Ad quod r[ati]o[n]at[ur] Tho. vbi sup[er]. Multitudo i[n] q[ui] co[n]suetudo aliq[ui]n introducit potest esse duplicis p[ro]p[ri]etatis. si est libera multitudo q[ui] potest sibi leges imponere. pl[ur] est co[n]sensus totius multitudinis ad aliq[ui]d obsequandum. quod co[n]suetudo manifestat q[uo]d auctoritas principis. q[ui] non h[ab]et p[ro]p[ri]etate[m] p[ro]hibendi legem: nisi inq[ui]tu[m] gerit p[er]sonam multitudinis. Et i[n] h[uius] singule p[er]sone non possunt condere legem. t[ame]n tot[us] p[ro]p[ri]etatis leges condere potest. Si vero multitudo non

sit libera. nec habeat p[ro]p[ri]etate[m] p[ro]hibendi leges. t[ame]n etiam non h[ab]et p[ro]p[ri]etate[m] remouendi legem a superiori positam. Et t[ame]n ipsa co[n]suetudo i[n] tali multitudine p[ro]ualens. non obtinet vim legis: nisi inq[ui]tu[m] p[ro] eos tolerat[ur]. ad quos p[ro]tinet legem imponere multitudini. Ex hoc ipso enim q[uo]d tolerat[ur] quod fit p[ro] legem suam. videt[ur] approbare. quod co[n]suetudo inducit. hec Tho. q[ui] refert Archi. i[n] rosario. di. xj.

Dicit aut[em] Jo. i[n] glo. sup[er]. §. leges. di. iij. q[uo]d co[n]suetudo non potest abrogare. i. tollere leges. nisi p[ro] expressum p[ro]sensum pape. ut ex[em]p[lu]m. de p[ro]ben. cum iam dudum. Licet quibus dixerit q[uo]d sufficit sola scia pape. Et seq[ue]nt[ur] i[n] illa glo. q[ui] est Bart. brix. Ego credo q[uo]d co[n]suetudo r[ati]onabilis et p[ro]p[ri]etate[m] tollat leges. ut ex[em]p[lu]m. de p[ro]ue. c. vlt. Etiam s[ecundu]m scia principis: difficile enim est scire o[mn]es co[n]suetudines q[ui] suat[ur]. Addit Archi. i[n] ros. Alij dicu[n]t p[ro]p[ri]etate[m]. s. q[uo]d non sufficit scia principis ad hoc q[uo]d co[n]suetudo tollat leges. di. xj. co[n]suetudo. In papa certu[m] est q[uo]d requirit[ur] ei[us] assensus expressus. et est necesse. cum non ex t[ra]nslatione p[ro]p[ri]etatis s[ed] dominica iussione. et p[ro]p[ri]etate[m] auctoritate sua habeat iurisdictio[n]em. di. xj. p[ro]p[ri]etatis. S[ed] p[ro] opinionione glo. s. q[uo]d sufficit sola scia et toleratiua. facit. ff. de legi. l. de quibus. Cum it[er]um ope[m] tacit[us] co[n]sensus quod expressus. immo pl[ur] q[ui]nq[ue]: ut notari co[n]suevit. di. liij. si seru[us]. Si aut[em] subditi nolent acceptare r[ati]onabiles p[ro]stitutio[n]es. allegantes co[n]suetudine[m] i[n] co[n]trariu[m]: constituens potest eos co[m]pellere. ut factu[m] fuit. xxij. q. v. Alij p[ro]p[ri]etate[m] ei[us] esset delusoria. Iussa enim romane eccl[esi]e suare tenemur. et q[ui] non seruat: peccat. di. lxij. Quia. Et cum d[icitur] lex tolli p[ro]p[ri]etate[m] co[n]suetudine[m] i[n]telligendum est p[ro]p[ri]etate[m] actus seu vsus ab id quod mandat lex.

Quomodo co[n]suetudo. §. iij.

do p[ro]p[ri]etate[m] legi i[n] multis. q[ui] ponit Archi. di. xj. in his. sup[er] eo. q[uo]d dixit Aug. q[uo]d mos p[ro]p[ri]etatis dei. et instituta maior[um] p[ro] lege h[um]ana sunt. Et p[ri]mo q[uo]d de p[ro]p[ri]etate[m] i[n] nouo iure p[ro]stituendo. Sic enim lex de nouo institui potest q[ui] p[ri]us non erat facta: ita et co[n]suetudo vbi non est statutum ius leges obligat[ur] i[n]troducitur. ff. de legibus. l. diurni.

Secundo i[n] interpretatiu[m]. sicut. n. vna lex alia i[n]t[er]p[re]tat[ur]. ff. de legi. l. si de interpretatiu[m]: ita et co[n]suetudo i[n]t[er]p[re]tat[ur] legem. ex[em]p[lu]m. de co[n]sue. cu[m] dilect[us]. Tercio sic i[n] iure scripto p[ro]cedit de similibus ad similia: ita et i[n] iure co[n]suetudinario. C. q[ui] sit long. p[ro]p[ri]etatis. l. j.

Quarto sicut lex facit aliq[ui]n iudicem ordinariu[m]: ita et co[n]suetudo ex[em]p[lu]m. de fo. p[ro]p[ri]etatis. cu[m] co[n]tingat. Et de offi. archi. dilecto. Quinto sicut lex inforat iudices et iurisdictio[n]em. ita et co[n]suetudo. ff. de offi. p[ro]p[ri]etatis. et lega. l. solent. §. j.

Sexto sic lex dat certis p[er]sonis p[ro]p[ri]etate[m] eligendi: ita et co[n]suetudo. ex[em]p[lu]m. de postu. bone memorie. Et de elec. venerabilibus. Et. c. cumana. Et sicut i[n] electio[n]ibus ius civile et canonicu[m] attendit[ur]: ita et co[n]suetudo ex[em]p[lu]m. de ex[em]p[lu]m. pla. et. c. non ira. immo pl[ur] facit

psuetudo. qz. f. tollit ius eligēdi ei cui ppetie
 de iure. extra. de bis q si. a pla. in sen. ca. **Sa**
 noscitur. **S**eptimo sicut foza iuris atēdit i
 penis emolendis q ex asperādis: ita foza cō
 suetudis. exē. de simo. p tuas. **O**ctavo. sic
 de iure pcedit edificare i loco publico: ita et
 de cōsuetudine. ff. q vi aut clam. l. iij. §. pla
 ne. **N**ono. sicut dāf immūtas alic' offi
 cij vel collatōis a lege: ita q a cōsuetudie. ff.
 de iur. immu. l. sp. §. legē. **D**ecimo sicut lex
 derogat psuetudini: ita et consuetudo aliqñ
 legi. ff. de sepul. vio. l. iij. §. diu'. **E**xē. de cēsi.
 q'q. li. vj. **E**t dif. iij. §. leges. **Q**uod intelligo. f.
 q' lex tollat cōsuetudinē. qñ pnceps p suum
 statutū vel rescriptū intēdit tollē psuetudinē
 et sic debz intelligi p'dict'. §. diuus. **A**ls pē.
 Exē. de cōstit. licet. lib. vj. **E**t hāc sniaz visus
 est tenere **I**nno. et hoc teneas. q'quid als i
 uenias notatū. **T**redécimo sicut lex dat for
 mam testandi: et ita cōsuetudo. **C**. de testa. l.
 si nō spāli. **D**uodécimo. sicut antiq' cano
 nes determinabāt iurisdictionem archiepi in
 suffraganeos et subditos eoz: ita q psuetudo
 exē. de offi. ordi. c. duo. **T**redécimo. sicut sē
 tētia principis intēdit facere legē facit ius
 extra. de sen. r iudi. in causis. ita q snia la
 ta sup psuetudinē. dūmō plēs sint facit ius.
 q remittit circa hoc ad no. p eū. i. c. frustra.
 di. viij. **U**bi atē dīc sic clari'. **C**ōsuetudo inua
 lida cōualefcit. si obtinet i iudicio p'rabēto
 Si enī fuit deductū i questione: an esset cō
 suetudo sup aliq. et iudex p'nūciatuit psuetu
 dine: esse. et nō fuit appellatū ab illa snia.
 q iudex nō illā p'nūciatuit p erroze vel corru
 ptione: cōfirmata est talis psuetudo. et i cō
 tradicō iudicio decetero fuabit. nec recipi
 etur libellus contra. et est un' casus spālis i
 quo res inter alia acta. p'iudicat alijs. **E**t sic
 nullus ali' d' ciuitate illa hēbit pbare cōsue
 tudine: illā esse. sed sufficit pbare qd est ob
 tēta i p'rabicōe. **D**ecimoq'rtō. sicut lex est
 atēdēda et inspiciēda i testib' euocādis: ita
 et cōsuetudo. ff. de testi. l. iij. **Q**uindécimo.
 sic lex adiuuat consuetudinē: ita q cōsuetudo
 legem. extra. de cēsi. **S**opite.

De triplici genere §. iij.

consuetudinis sumendo large hoc vocabulū
 psuetudo. dīc **A**ug. i. ij. confes. **Q**ue 3 mores
 boim sūt flagicia. p moy dīfiteat sūt vitan
 da. ut pactū inter se gētis aut ciuitatis cō
 suetudine vel lege firmatum. nulla ciuis aut
 pegrini libidine violeē. **T**urpis est ei oīs ps
 uniuerso suo nō cōgruēs. **E**ū atē de iubz ali
 qd pē moy q' r'libet. et si ibi nunq' factū est:
 tū faciendū est. dif. viij. **U**nde etiā p ps. dī de
 deo. **Q**ui habitare facit vni' moris in domo.
 Dom' dei ē supna glā. fm illō. ij **C**oz. v. **D**a
 bemus i celis domū nō manufactū. **E**t i hac

domo q inhabitāt. f. scēi sūt vni' moris. **E**t h
 mos nō est ali' nisi grāru actō q vox laudis.
 ut dī **I**sa. **T**obie. xij. **I**lm p omēs vicos e'
 cātabit alleluia. **S**z ad illā domū nō itē. nisi
 de domo dei q est ecclia militās. i q de' inha
 bitare facit electos suos p gratiaz. ita ut sint
 vni' moris q' tū ad cultū interiorē. q vna fi
 de. spe. q caritate. honorat deus. **E**tū etiā
 ad cōuersatōnē exteriorē sūt vni' moris q'
 tum ad necessaria ad salutē. q sub eistēz etiā
 ritib' q ceremonijs ecclie. **E**t si aliqui fideles
 noīe sūt dīsoz q maloꝝ moy: hi nō habitāt
 i ecclia merito. nec ppe dī malus mos v' cō
 suetudo. **E**st igitur triplex cōsuetudo.

Est consuetudo de se mala et ideo effugāda.
Est consuetudo de se bona q ideo imitanda.
Est consuetudo dubia q ideo bñ examianda.
Consuetudo de se mala. est oīs q est pē legēz
 diuinā vel naturalem: q act' ex illa pcedēs sp
 est p'cēm. **N**ec minuit p'cēm ut aliquib' vidē.
 nec excusat: s3 auget. ut dī. xxiiij. q. j. scilma.
Et exē. de cōsue. c. vlt. dī. **T**āto sūt grauiora
 p'cā. q' to aiāz infelicē diuti' detinēt alligā
 tam. **E**t ratio hui' est. qz cū magis effrenata
 voluntate. et firmiori habitu malicie tales
 peccāt. **E**t qz fm plm. cōsuetudo est q' alte
 ra natura: ideo cū difficultate magna q's re
 cedit a p'cīs psuetis. **E**t i hui' figurā **L**aza
 rus q' d'riduan' sepult'. designās peccātem ex
 cōsuetudie fm **A**ug. de pe. di. ij. **S**icut mul
 tis pmissis fuit resuscitat'. f. lacrimis et p'ci
 bus et hmoi. **N**ō obstat q **G**regoꝝ. loquēs de
 crapula. quā psueueē facē laici i carnib'ie
 uio. q utiqz p'cēm est. dīc. **N**ec a tali cōsuetu
 dine auerti pnt: et ideo cū venia suo ingenio
 relinqndi sūt. ne forte peiores existāt si a tli
 cōsuetudine phiberē. di. iij. c. deniqz. **D**icit
 enī ibi glo. **Q**z relinqūē cū venia. f. pene tē
 poralis. ita q nō vult dicē **G**reg. q cōsuetu
 do excuset illos a p'cō: s3 q nō debz tolli tliis
 consuetudo p penas tpales. qñ timeē maius
 inde scandalum puenire. **U**erū est tamen q
 aliqñ quis peccat ex ignorātia v' fragilitate.
 faciēs id qd consueueē ali' facē circa ali
 quid. et tūc nō excusat a mortali. si istud qd
 agit fm consuetudine: alioꝝ est cōtra legēz
 dei vel naturales. **S**ed minuiē grauitas ei':
 puta. si quis facit aliquē cōtractū usurariū.
 credens esse licitū. qz illud cōiter fit fm mo
 rem sue patrie. certū est q consuetudo illius
 loci nō excusat eum a mortali. quia contra
 legem dei. quā sicut lex humana tollere non
 p't: ita nec consuetudo que poti' dicenda est
 corruptela seu abusio. talib' abusioibus et
 corruptelis plen' est mūdus. **C**ontra qd dicit
 dñs **E**ro. xxij. **N**ō sequaris turbā ad malū.
Et apls. j **C**orinth. xj. **S**iquis videtur inter
 vos cōtentiosus esse scilicet p'ra veritatem.
 nos consuetudinem talē non habem' sed ne

436
 q̄ ecclie dei. s. p̄cedēdi. Et ecclie. xxij. Juratōs
 nō assuescat os tuū. Et de hac mala cōsuetu-
 dine dicit Ciprian⁹. Cōsuetudo que apud q̄s-
 dam obrepserat. impedire nō quo minus p̄-
 ualeat et vincat veritas. Nam cōsuetudo s̄
 veritate vetustas erroris est. p̄pter quod re-
 licto errore sequamur veritatē. scientes ap̄d
 Esdrā (s. sc̄di Esdre. iij.) Veritas vincit et
 scriptum est. Veritas valet et inualefcit et vi-
 uit et obtinet in secula seculorū. bis. viij. Et i
 c. sequēti dicit. Neq; hominis p̄suetudinē. s.
 malam sequi oportet: sed dei veritatez. cum
 p̄ Isaiā p̄phetam loquatur deus: et dicat. s̄
 causa. i. utilitate colūt me doctrinas et man-
 data hominū docentes. i. cōsuetudines ma-
 las et statuta iniusta. Ad idē etiam Aug.
 in libro de bap. ait. Qui contempta veritate
 p̄sumunt cōsuetudinē sequi. aut circa fra-
 tres inuidus est et malign⁹. quibus veritas
 reuelatur: aut circa deum ingrāt⁹. cuius in-
 spiratione ecclia eius instruitur. Nam domi-
 nus i euāgelio. Ego sum inquit veritas. Nō
 dicit ego sum cōsuetudo. Itaq; veritate ma-
 nifestata. cedat cōsuetudo veritati: qz p̄ Pe-
 trus qui circūdabat. cessit Paulo veritatez
 p̄dicātī. Igit̄ cum xp̄c sit veritas. magis ve-
 ritatem q̄ cōsuetudinez sequi debemus: qz
 cōsuetudinē ratio et veritas semp exclu-
 dit. di. viij. Ratio p̄t referri ad legē natura-
 lem et veritas ad legē diuinā. s. veteris et no-
 ui testamenti. Et nō solum p̄suetudo q̄ est p̄
 legē naturalem et diuinā est vitāda: sed etiā
 que est cōtra legē humanā reprobā a iure.
 Et generaliter de talib; abusioib; dicit Ni-
 colaus papa. Mala p̄suetudo nō min⁹ q̄ per-
 nitiosa corruptela vitanda est. que nisi citi⁹
 radice euellat. i. priuilegioz ius ab impijs
 assumitur. Et incipiunt p̄uaricatōnes et va-
 rie p̄sumptiones celerrime nō p̄p̄se p̄ legib;
 venerari. et p̄uilegioz more p̄petuo celebra-
 ri. di. viij. mala. Sc̄dm genus cōsuetudis
 est. que nō est p̄ aliquā legē diuinā vel hu-
 manā. et habz in se aliquam rationē boni.
 Et hec si generalis est. generaliter et ab oībo
 fuari debet. Si p̄ticularis. s. i aliq̄ loco. i illo
 fuari debet. Quā et mater dñi voluit seruare
 laudabilez p̄suetudinē iudeoz. q̄ erat q̄ i fe-
 stis eoz irēt ad templū i iherlm etiā mulieres.
 Lex q̄bz hoc mādabat masculis: dicit̄ i Exo.
 Ter i āno apparebit oē masculinū i p̄pectu
 meo. Sed tamen etiam mulieres ibāt. nō ex
 lege s; de more. Unde d̄r Luc. ij. Cum factus
 esset ih̄s annoz duodecim. ascendētib; p̄nti-
 bus ei⁹ i iherlm. s̄m p̄suetudinez diei festi etc.
 Et p̄c̄m ess; agere p̄tra hmōi cōsuetudines.
 sicut p̄ leges scriptas. Quā dicit Aug. i li. de ba-
 ptismo. Hoc plane ver⁹ est. qz ratio et veritas
 p̄suetudini sp̄ p̄ponenda est. q̄ si cōsuetudini
 ratio suffragatur. nihil oportet firmi⁹ retine-

re. di. viij. frustra. Hec etiaz documenta dicit
 Aug⁹. accepisse a beato Ambrosio. Nam cū
 aduenisset ip̄e Aug. cū matre sua Mediola-
 num. et mater sua ieiunaret in sabbato sicut
 solita erat alibi. s. rome ieiunari in tali die
 Mediolani at̄ non ieiunaret in die sabbati.
 Interrogauit Augustin⁹ Amb. ex parte ma-
 tris. quid agere deberet. s. an ieiunare i sab-
 bato sicut solita erat alibi. an dimittēt ieu-
 nium illud Mediolani ut se alijs p̄formaret:
 Cui r̄dit Ambro. Cum fuero rome. ieiuno
 sabbato: cum mediolani sum. nō ieiuno: ita
 et tu ad quā eccliam veneris ei⁹ morez sua.
 si cuiq̄ non vis scandalum esse. nec quēq̄ ri-
 ti. di. xij. illa. Et in eodem. c. dicit. Quod ne-
 q; p̄tra fidem neq; p̄tra bonos mores esse cō-
 vincit. indifferenter est habendum: et p̄ eoꝝ
 inter q̄s vivitur societate seruādum. Et di.
 xj. d̄r. Ecclesiasticaz institutiōni quasda; scri-
 pturis quasda; ap̄lica traditiōne p̄ successores
 res i ministerio p̄firmatas accepim⁹ quasda;
 vō cōsuetudine roboratas approbavit vsus
 quib; par ritus et idē vtriusq; pietatis debe-
 tur affect⁹. Et infra. Que em̄ scriptura salu-
 tiferē crucis siḡculo fideles docuit insigniri.
 que vel tripharia digesta sup panem et cali-
 cem p̄lixē oꝝonis vel cōsecratiōnis verba cō-
 mendauit. que versus orientē nos orare lit-
 teraz forma docuit. benedicim⁹ fontem bap-
 tismatis. unctōis oleo etc. Et sicut agere p̄
 cōsuetudinē generales ecclie est p̄c̄m vbiq;
 Unde et dicit Wil. q̄ dicendo missā ante matu-
 tinas est peccatū mortale. qz hoc est p̄tra cō-
 suetudinē generales ecclie. nā als p̄ legem
 scriptā nō inuenit. Ita etiaz facere p̄ cōsue-
 tudinē p̄ticularē alic⁹ ecclie. est peccatū
 mortātib; in illo loco. Quā qui p̄ficeret i azi-
 mis in ecclia greca. peccaret mortaliter: fa-
 ciēdo p̄ cōsuetudinē ecclie orientalis. et silu-
 ter qui in ecclia latina conficeret i fermen-
 tato. grauit̄ peccaret: quous vterq; conficēt
 s̄m Tho. in. iij. Theo autem peccaret. qz fa-
 ceret contra cōsuetudinē ecclesie sue. Sic
 in italia in sabbato abstinetur ab esu carniū
 et qui tali die sine causa rationabili: puta. i.
 firmitatis comederet carnes. peccaret mor-
 taliter: qz faceret cōtra cōsuetudinē talis
 patrie. Extra italiaz i multis p̄tibus ut i ca-
 thalonia nō est talis p̄suetudo abstinerēdi illa
 die a carniib;. unde comedētes ibi carnes nō
 peccāt. Vigilia Bartholomei apli i aliquib;
 partibus seruaf i vna die. i alijs locis die se-
 quēti: unde s̄m p̄suetudinez locoꝝ debet illa
 vigilia quo ad ieiuniū seruari. ex ē. de obser-
 ieu. consiliū. In ieiunijs ecclesie que sunt
 extra q̄dragesimā quo ad esum lacticiniōz.
 s̄m Tho. sc̄da sc̄de. fuari p̄ p̄suetudo locoꝝ.
 Et vbi est de cōsuetudine abstinerē ab eis. eēt
 peccatum mortale. vti eis sciēdo hoc. secus

ubi est de more comedere talia. Ieiunia etiā
 q̄ sūt ex generali p̄suetudinē ecclie obligāt. sic
 et ea q̄ sūt i p̄cepto seu statuto ecclie. ut vigi-
 lia natiuitatis Jo. bapt. oīm sc̄torū. ⁊ b Lau-
 rentij. fm Inno. Sic etiā ubi in aliq̄ ciuitate
 de p̄suetudine antiq̄ta est celebrare aliq̄ fe-
 stū. qd̄ tñ nō sit ab ecclia statutū. debz serua-
 ri. ut festū Antho. v̄l Nicola. vel alteri sc̄ti.
 Et ad hoc optime facit qd̄ dicit Hiero. ad Lu-
 cinū. Illud breuiter tē ad monēduz puto. ut
 traditiōnes eccliaſticas. presertim q̄ fidei nō
 officiūt. ita obſuādas. ut a maioribz tradite
 sunt. nec aliq̄ p̄suetudinē. alioz p̄rio more
 subuertī. di. xij. illō. Ebi dicit glo. traditiōes. i.
 p̄suetudines p̄sertim. i. tñ. Sic ponif. xj. q.
 iij. siq̄s ep̄s. Ell p̄sertim. i. ita demū q̄ nō ad-
 uersent p̄suetudines fidei vel bonis moribz.
 v̄l di. ea. illa. Nec alioz p̄rio. dicit ibi Archi. p̄-
 rio. i. diuerso. Bonū ē bono p̄trariū nō est.
 Si ē due p̄suetudines sūt p̄rie. q̄ vna mala ē.
 sed si sūt d̄se nō. Et p̄suetudo vni loci alte-
 ri nō p̄iudicat. Et dicebat Goff. q̄ eadē iuris-
 dictio debz h̄ri i vna ecclia q̄ i alijs h̄ri de iure
 cōi. ex̄. de p̄sue. Cū olim. Nisi p̄scripsit aliq̄
 ecclia. dicit glo. ex̄. de p̄scrip. auditis. Secus
 aī si agat nō de iurisdictiōne: sed de paritate
 vel p̄sili actu: ut qz dicit aliq̄. quidaz faciūt
 sic. q̄ nos debem⁹ hoc agere: sed nō seq̄t. Et
 ad hoc facit. c. illud. Et ad idē facit quod ait
 Nicolaus papa. Scit sc̄ta romana ecclia. q̄
 nihil obsūt saluti credentiū d̄se p̄ loco ⁊ tpe
 p̄suetudines. si illis canonica nō obsistit au-
 toritas. p̄ q̄ eis obuiare debeamus. An nihil
 iudicam⁹ eis debere vel posse resisti. di. xij. q̄
 c. li. viij. ti. l. j. Que sit lon. p̄suetudo. l. j. dicitur.
 p̄suetudo p̄cētēs ⁊ rō q̄ consuetudines
 suasit tenēda est. Et q̄quid p̄ longā p̄suetu-
 dinē fiet ad sollicitudinē suā reuocabit p̄ses
 p̄uincie. di. xij. Et loq̄t de cōsuetudine q̄ nō
 est p̄ria iuri scripto fm glo. Nā cū cōtraria ē
 dicit infra. quid iuris. Cōsuetudo q̄ erat i
 regione mesopotamie. quaz allegauit Labā
 Jacob: cum cōq̄st⁹ est de eo q̄ supposuissz sibi
 Lyā loco Rachelis: dicit. Nō est p̄suetudis i
 loco isto. ut minores p̄ri tradam⁹ ab nupti-
 as. ut h̄r. Gen. xxiij. i se laudabilis fuit: s3 tñ
 Laban male fecit eā seruādo. ex eo videlz. qz
 fregit fidē sibi datā. seu p̄missionē factam de
 Rachele. qd̄ ē ius nāle. qd̄ p̄iudicat oīm
 p̄suetudini. Sic etiā mō siq̄s iuraret suare
 determinata statuta: puta. ducē secū tātā fa-
 miliaz cū mittit ab gubnādū ciuitatē vel ca-
 strū. Et de more cōi oīm est nō ducē tātaz. et
 q̄si oēs illō agūt. nec vnq̄ defect⁹ iste deducit
 ad iudiciū. utiq̄ talis peccaret mortalit̄: qz
 iuraret ducē tantā familiā. ita q̄si p̄suetudo
 alā forte excusaret a p̄cō trāsgressionis sta-
 tuti. nō tñ excusabit a p̄urio. Sciendum
 etiā. q̄ cū d̄r ecclie romane p̄suetudinē suā.

437
 dā. i. di. xj. c. vlt. circa fi. intelligit illō nō de
 oīm cōsuetudinē romane ecclie quo ad vrbez
 s3 de p̄suetudine quaz ecclia romana mābat
 generaliter suādā. ut dicit glo. sūmaria i p̄n.
 di. eiusdē. Cū aī de nouo fūdaret aliq̄ ecclia
 s. p̄ cōuersionē alic⁹ gētis v̄l aliq̄ religio. sua-
 ri possz illō qd̄ ait Greg. Aug. ep̄o angloz.
 Nō p̄ locis res. i. morez: sed p̄ rebo. i. moribz
 loca amāda sūt. Ex singlis q̄z q̄buscūz ecclie
 siq̄ q̄ pia q̄ religiosa q̄ recta sunt elige. et hec
 q̄si i fasciculū collecta. ap̄d angloz mētēs in
 cōsuetudinē. de pe. di. xj. nouit. Terciū
 gen⁹ cōsuetudinis ē. qñ dubia ē. vtrū. s. sic p̄-
 uāda. Et hec p̄cipue h̄r locū. qñ est p̄ria ali-
 cui iuri humano sc̄pto. Nā si essz cōtraria iuri
 nāali vel diuino. iaz declaratū est sup̄. q̄ eēt
 sp̄ mala ⁊ iō reprobāda. Cum ḡ est p̄ria iuri
 hūano. aliqñ p̄iudicat ⁊ tollit ip̄m. ⁊ aliq̄nto
 nō. Eñ. c. li. viij. ti. l. j. d̄r. Cōsuetudis vsusqz
 longēui nō vilit auctoritas est. Elez nō vsqz
 adeo sui valit⁹z momētō. ut aut rōez vincat
 aut legē scriptā. di. xj. Ebi dicit glo. q̄ aliq̄ in-
 telligūt istud. c. q̄ ad p̄mā p̄tez de bona p̄sue-
 tudine. q̄ ad sc̄daz d̄ mala p̄suetudinē. S3 ille
 intellect⁹ est inept⁹. qz sepat caudā a capite
 qd̄ nō lz. ex̄. de bap. maiores. Alij tō oēs ex-
 ponūt de bona p̄suetudine totū. c. q̄ q̄dez cō-
 suetudo si sit particularis. s. i aliq̄ loco. nō tñ
 tollit seu vincit legē sibi p̄riaz vniuersaliē. s3
 solū i illo municipio vbi suat. Et quis hoc
 sit v̄ez. tñ null⁹ de hec vnq̄ dubitauit. q̄ cō-
 suetudo p̄ticularis debz vincē legē i oibz alijs
 locis. Refert Arch. di. xj. sup̄ dicto. c. Cōsue-
 tudinis. q̄ Ver. p̄post. dicit. q̄ p̄ncipiū illi. c.
 seu legis. loq̄t de bona p̄suetudine nō sc̄pta:
 cui ius aliq̄ directe nō obuiat. immo ē iuri
 p̄sona. ⁊ hec suari debet etiāsi nō sit p̄sc̄pta.
 Sc̄da ps loq̄t de cōsuetudine iuri cōtraria.
 ⁊ i tali requirit p̄scriptō. ab hoc ut iuri po-
 situo p̄iudicet. ex̄. de p̄sue. c. vlti. Alij dicūt
 q̄ loquitur ista lex de p̄suetudine p̄ticulari.
 que nec etiāz i loco illo p̄ticulari vincit legē
 nisi sint ille cōditōnes que ponunt in glo.
 super. c. frustra. di. viij. In illa autem glosa
 que est Joh. dicitur. Scias q̄ ab hoc q̄ con-
 suetudo p̄iudicet iuri. requirit p̄mo q̄ sit p̄-
 scripta. ex̄. de cau. pos. cuz ecclesia sutrina.
 Secūdo q̄ obtineat i p̄dicto iudicio ppli. ex̄
 d̄ ver. sig. abbatē. Tercō q̄ eo aio fiat ut cre-
 dat se ius h̄re et ut i postez intendat illō fa-
 cere alioquin t̄lis vsus nō h̄r vsus. ff. de iti.
 ac. qz p̄ua. l. j. Quarto ut res illa sit p̄scri-
 ptibilis. xcv. di. Illud. Quinto ut possit dici
 antiquata. ⁊ approbata. extra. de postul. bo-
 ne ij. circa finem. Sexto debet continere na-
 turalem equitatem. extra. de consue. ex par-
 te. Septimo q̄ sit de sciētia p̄ncipis intro-
 ducta non tñ tolerata. extra. de p̄uilegijs.
 Cum iamdudum. Octauo q̄ nō sit p̄erroz

438

inducta. ff. de leg. q. nō ratione. et di. viij. cōsuetudo. Nonno q. maior pars ppli psueuerit illa consuetudine uti. qā sicut minor ps populi non possz condere legē. ita nec cōsuetudinem. Quidā tñ dicūt q. illa consuetudo p̄ iudicat iuri. que excedit memoriā hominū. Illud em̄ loco cōstituti habet. ff. de aq. q̄tti. et esti. l. hoc iure Jo. Sed quicq̄ dicat Job. dīc Bar. Ori. hoc breuiter teneas. q. fm canonez sufficit. q. pcurrāt ista duo. s. q. sit rōnabilis et p̄scripta. hoc em̄ dicit decretalis. extra de consue. c. ult. Unde licz consuetudinis longeue etiam nō sit vilis autoritas. nō tamen est vsq̄ adeo valitura. ut vl iuri scripto valeat derogare. nisi fuerit rōnabilis et legitime sit p̄scripta. Glo super illud legitime p̄scripta. spacio. xl. annoz. exē. de cau. pos. cum ecclia. Et de p̄scrip. Auditis. Et de hoc p̄nt haberi multa iura. Ea em̄ sola locū habēt i rebo ecclesiasticis. ut. xvij. q. iij. §. p̄. Glo. sup illud nisi sit rōnabilis. Rationabilis dicit cōsuetudo. quā non improbat iura. ut de causa pos. cum ecclia. Et eo. tit. cū dilectus. Et de verb. sig. abbatē. ut qñq. aliqui admittātur ad electōez ad quos non p̄tinet de iure cōi. et de alio collegio. ista cōsuetudo non improbat a iure. ut dicunt p̄dicta iura.

Irrationabilis autē dī cōsuetudo q̄ reprobatur a iure. qualis est illa. extra. de insti. frequentibz. Et de cōsue. cum venerabilis. ibi reprobaf cōsuetudo cuiusdā loci. q̄ erat q. abbas q̄ immediate erat s̄b aplica sede. trāsferebat ad aliā abbatīā sine licentia obtēta a papa. quod fieri nō p̄. Et eo. ti. c. j. reprobaf cōsuetudo. qua dirumpit neruus ecclesiastice discipline. c. cū inter vos. Et dicitur neru? ecclesiastice discipline. vigor censure ecclesiastice. i. excoicatio. suspensio. et interdicitum. Istis em̄ conseruat robur autoritatis ecclesiastice. Q. g. non seruarētur que statuta sunt circa h̄mōi censuras seruanda. ratione psuetudinis alicui? nō excusaret cōsuetudo. Itēz eo. ti. c. quāto. reprobaf cōsuetudo q̄ aliqui simplices sacerdotes ad defectū episcopoz crismabant in fronte. tales em̄ nihil conferebant. Itē nec p̄ obediētīā valet psuetudo vel p̄scriptio. eo. ti. cum venerabilis. Et xvij. q. ij. abbatibz. Itē nec conē pcuratōnē que ratione visitatōnis debet. infra. eo. cum ex officijs. Itē reprobatur a iure cōsuetudo. que est p̄ libertatez ecclie. extra. de elec. cum terra. Et. c. sacrosancta. Itē exē. de psue. c. expte. reprobaf due psuetudines i quibusdam ptibz exntes. s. q. cū marit? ex p̄bigalitate vel incuria vel alio casu amisisset bona sua. alienabat bona vxoris mobilia vel immobilia arbitrio suo. Alia cōsuetudo erat. q. vxore committēte adulteriū. mediētate oīm bonorum q̄ marit? fuerat adeptus petebat et ap-

phentebat. Etraqz pariebat occasionē malignandi. Nam p̄ primā inuitabant viri ad dissipādum bona sua. p̄ scōbz mulieres p̄niores erant ad perpetrādum adulteriū. Itē sicut nō valet consensus vel pactū p̄ legē. ut clericus respondeat in alteri? foro. exē. de fo. cōpe. significasti. ita nec psuetudo. Nec etiā ut clericus verberābus se laico subiiciat sua sponte. extra. de sen. exco. p̄tingit. Itē reprobatur a iure cōsuetudo. qua quis ppria autoritate sibi eligit confessores. extra. de pe. et re. si episcop? . li. vj. Itē reprobatur cōsuetudo exigendi pedagia et gabellas a clericis et religiosis. extra. de censi. q̄ q̄. libro. vj. Itē reprobatur cōsuetudo exigendi vel paciscēdi aliquid tpale p̄ spiritualibz. ut p̄ ingressu monasterij vel sacramentis. extra. de simo. qm̄ simoniaca. Sed psuetudo dandi vel accipiendi aliquod tpale i collatōne vel receptōne spūaliū p̄ modū elemosine. et ex deuotōne et non ex pacto vel p̄ modum precij. nec per subtractōnez spiritualiū nō reprobaf. immo fuari debēt laudabiles i h̄mōi psuetudines. ut extra. de simo. p̄ totum. Hosti. aē dīc. q. q̄ dicaf rōnabilis psuetudo. erat arbitrio iudicis relinquenda. nec certa regula sup hoc poterat dari. Archid. aē sup. c. psuetudinis. dif. xj. post mltas opiniones recitatas. ad declarationez illi? . c. scilz qñ cōsuetudo tollat seu vincat legem scriptā. sic dīc dīc in sūma. Abi psuetudo obuiat om̄i iuri. ita q. ipa cōsuetudo non toleraf ab aliq̄ iure: tunc indistincte succūbit cōsuetudo. et hoc p̄pter bonū obediētie. et. xvj. di. c. ij. Et qz decreta sūmorū pontificū. nō sunt i aliquo violanda. et hoc ponit sub statuto. dif. lxj. statuim?. Et Trū faciens peccat grauiter. dif. lxxij. q̄a per. Bz ubi cōcordat cōsuetudo seu toleraf ab aliq̄ iure. licet alijs iuribz videatur cōtraria: tunc cōsuetudo vincit et tollit legem scriptā. quia multa fieri nō debent. facta tamen remanēt extra. de regula. ad apostolicam. Et. ij. q. vj. biduum. hec ille. Et fm hec cū dicitur q. cōsuetudo non est rationabilis. seu non valet q̄ obuiat canonicis statutis. extra. de consuet. ad nostram. videtur intelligēdum quāto obuiat omnibus statutis. Naz si obuiat alicui. et per aliud toleratur. non erit irrationabilis per hoc solum: alis nunq̄ tolleret ius scriptū cum tamen quotidie fiat contrariū p̄ totaz ecclesiam. Verbi gratia. De consecra. dif. iij. p̄nunciandum. et. c. rogationes. In illis capitulis mandantur seruari dies rogatōnū. quo ad ieiuniū et quo ad cessatōnem ab opibz. et tñ ubiqz fit p̄trarium. nec aliquis dicit. q. peccent fideles dies illos nō seruando: et hoc quia abrogatum est per contrariam cōsuetudinē que p̄scripta est. Et etiā videt rōnabilis p̄pter ieiunia multiplicata

et festa ab ecclia. et fideles pax deuotōi se dāt
dieb' festiuis. et vix laborādo viuere possint
paupes. Itē dicendū de tota hebdomada pas
sche. q̄ ponit celebrāda i. c. p̄nūciādū. Itē de
ieiunio. xl. qd̄ fuit statutū ab ecclia inchoa
ri a clericis p̄ma die p̄ quināgesimā. dif. iij.
Statuim'. et tñ nō obfua' a clericis. s̄ p̄nū
ter incipiūt q̄dragesimam q̄n laici. s̄ q̄rta fe
ria. Nec dicit Gratian' eos esse trāsgressores
canonū. et hoc quia est abrogatū per p̄riaz
psuetudinē. dif. iij. §. leges. Quis ḡ ista et
similia obtinent canonicis statutis aliquib'.
tñ quia non omnib' obuiāt sed ab aliq̄ tole
ratur. ut ab ista decretali de psue. c. vlti. que
vult q̄ vincat legem etiāz canonicā. cum est
rōnabilis et p̄scripta: ideo valent. et sine p̄e
iudicio salutis seruari possunt. ¶ Itē tamē
magna diligentia habenda est in iudicando.
ut nō defacili aperiāt via trāsgressionis or
dinationū ecclesiasticarū. Nec etiāz contem
nēt quis leuiter de mortali in hmōi psuetu
dinum obseruatione. sicut est de festo Inno
centiū. de festo. s̄ Biluestri. et hmōi que cōi
ter abierūt in disuetudinez. vbi tñ seruant.
oīno custodienda sūt: qz ab ecclia instituta.
Similiter de psuetudine q̄ est i multis locis.
q̄ i sabbatis et in vigilijs magnaz solennita
tum. hoies laborēt vel vendāt vsqz ad terciā
horaz noctis. ut barbitonsores pl' facientes
exercitiū illa die q̄ tota hebdomada. Et vidē
posse tolerari. cum q̄ i recompensatōz hui'
nō laborent i sero festi vsqz ad mediā noctē.
qd̄ tñ de iure possent. qz de vespa ab vesperā.
i. sero māda' celebrari. de p̄sec. di. iij. p̄nūci
andum. Sed nullo mō tolerari debēt nec ex
cusat a p̄ccō. qz de cōsuetudine immo corru
pta est. nō p̄nūciēt hoies nisi i virili etate v'l
puelle cum sūt nupte: cum de beant p̄fiteri et
p̄ficare omēs. postq̄ puenirēt ad vsum rati
onis. Similiter et vidue. qz de more p̄rie sūt p̄
menses. qz nō vadāt ab eccliaz ad diuina of
ficia p̄ mortē viroz. excusari non p̄nt. Sed
nec puelle nōdum nupte debent omittē audi
tōnez mīlle. qz de more p̄rie immo abusione.
nō mittūtur exē domū. Magis tñ hoc impu
tandum est culpe parentū. nō em̄ decēt eas
p̄tra voluntatez parentū ire ad ecclias. Si
militer qz clerici multa faciāt p̄ decentiā sta
tus clericalis quā iura insinuent. i habitu et
p̄uersatōe qz de more est p̄rie. Aut etiā qz re
ligiosi dimittāt austeritates sue regule et cō
stitutiōnū et ceremonias. qz sic psueuerūt rela
tate viuere. nullo mō excusāt. Nec dici p̄nt
hmōi psuetudines. sed corruptele et abusio
nes: et ideo extirpāte a p̄latis. cū fieri potest
sine maiori scandalo q̄ essz bonū inde seq̄ns.
ar. dif. iij. deniqz. Et ab hoc fac qd̄ ait Nico
laus papa. Ribiculū est et satis abhōsabile
detecus. ut traditiones q̄s a p̄ribo accepim'.

infringi patiamur. di. xij. Et de huiusmodi
prauis psuetudinib'. intelligit illud Nicolai
pape. di. viij. Mala psuetudo nō min' q̄ p̄ni
tiosa corruptela vitāda est. q̄ nisi citi' rabi
cit' euellat. i. p̄uilegioz ius ab impijs assuē
t'.

De cōsuetudine quo §. v.
ad iudicādum seu q̄ ad iudicia p̄tiosa glo.
sup. c. Cōsuetudo. di. j. tractat. utz fm psue
tudinē sit iudicādum. qn̄ cōsuetudo est p̄
ria iuri scripto aut fm ius scriptū. Inducit
multa iura p̄ et p̄tra. Nam qz nō sit iudicādū
fm psuetudinē. qn̄ ius scriptū p̄trariū hē.
pbat p. c. Si consuetudinē. di. viij. Et di. xj.
consuetudinis. et. c. sequenti. extra. de sen. et
re iudi. Cū causa. Et de foro p̄pe. qz clericis.
ff. de sepul. v. l. iij. §. diuus. ¶ Sed qz fm cō
suetudinez sit iudicādū. etiāz p̄tra ius scri
ptum pbat per. c. placuit. di. xxxij. et extra.
de eo qui mittit in pos. Cum venissent. Et de
testa. Ad hec de cognatōe spi. sup. eo. De cō
suetudine. c. ij. Et de arbi. c. dilecti. Cōcludit
demū Jo. et dicit. qz iudicādum est fm psue
tudinē. p̄ ius scriptū. qn̄ i psuetudine p̄cur
rūt ille p̄bitōnes. q̄ habent i glo. sup. eo. fru
stra. di. viij. q̄s hēs sup. i. §. p̄cētēti. circa p̄n.
Sed Bart. bri. addit. Hoc tene qsi sit rōna
bilis et p̄scripta psuetudo. p̄iudicat iuri. exē.
de psue. c. vlt. ¶ Deinde qrit glo. ad quā cō
suetudinē sit r̄currēdū i iudicijs. utz ad cō
suetudinē terre illi'. vel puinciaz. v'l roma
naz. Et r̄idet. qz iudex maxie delegat' fm ca
nones p̄mo iudicabit. de deficientib' canonib' fm
leges. ut exē. de no. op. nū. intellexim'. et di.
x. Si i adiutorū. Deficiētē om̄i iure p̄cētē
dū est fm psuetudinē generalē v'l p̄ticularē.
si generalis circa illō negociū nō inuenit. s̄
q̄daz dicāt tūc r̄currēdū ad romanā. Defi
ciētē at om̄i iure et psuetudie. p̄cedat de fili
bus ad filia. ut. ff. di. de q̄bo. Oībo deficientib'
recurra' ad romanā psuetudinē. ut. ff. de le
gi. et p̄sti. de q̄bo. Licz sit ar. qz ad psuetudinē
puinciaz vicinaz sit r̄currēdū. exē. d. cēsi.
sup. eo. Jo. ¶ Itē glo. sup. c. Illō. di. xij. qrit.
fm quā psuetudinē debeat iudex delegat' iu
dicare: an fm psuetudinē loci seu puicie. an
fm psuetudinē romanā. an fm psuetudinez
delegātis. an fm psuetudinē rei vel actoris.
Inducit mlta iura p̄ q̄libz pte hoz: demū de
citēdo dicit. Dicūt aliq̄. qz si aliq̄ spōte se subij
tiāt iudicō alic'. seu petāt iudices delegatos
spōte. qz sp̄ fm psuetudinē iudicis delegātis
iudicādū. Si at̄ inuitis dat' iudex. tūc iudi
cabit' fm cōsuetudinē litigātū. et poti' rei q̄
actoris. qz fauorabiliores sūt rei q̄ actores.
Mel' p̄ distingui. s̄. qz aut p̄ appellatōz obti
nēt iudex. aut s̄n appellatōe impetra'et. Si p̄
appellatōz. tūc dico delegatū debē seq̄ psuetu
dines iudicis a q̄ appellatum ē. qz iudex ap
pellationis debz sequi leges prioris sentētie.

ut in autem. cum de appellatōne cogni. coll. viij. i. prin. arg. ad hoc. exē. de testa. Raynuius. Et si sine appellatōne impetrauit iudex. tunc debet sequi cōsuetudinē delegatis. ar. ad hoc. ff. de condic. Que cōbitio. Ego credo q̄ iudex iudicabit s̄m p̄suetudinez rei. q̄ actor sequit̄ for̄ rei. ut exē. de fo. p̄pe. Cum sit generale. nisi rōne p̄tract̄ v̄l̄ maleficij sit fact̄ de foro alteri. q̄ tunc seruabit̄ p̄suetudo loci. vbi p̄tract̄ vel vbi maleficius fecit. ut dis. viij. Que p̄ morem. Et exē. de fo. p̄pe. c. vlt. Addit Archid. sup̄ dicto. c. Consuetudinis. ad hāc glo. et dicit. q̄ Hugo et Lau. asserūt. q̄ si circa articulū de q̄ querit̄ sūt d̄se p̄suetudines actoris et rei. sequat̄ iudex rei cōsuetudinez. ut dicit hic glo. nisi i duobus casibus. s. cum cōsuetudo actoris est magis p̄sona iuri et veritati: vel si magis inducit absolutōnem q̄ p̄demnatōnez. tunc em̄ magis debz seq̄ qd̄ cōsonat veritati negocij. iij. q. viij. Iudicet. et p̄mptiores esse debem̄ ad absoluēdū. xxv. q. ix. veniā. ¶ Ponit etiā Archid. ibidez cōsuetudines varias atēdendas i diuersis negocijs. et dicit s̄m Joh. Cōsuetudo loci p̄tract̄ seruatur ad hoc. ff. de vsu. l. j. et. ff. de euic. Si fund̄. Et mouet. q. talem. Done q̄ sit q̄dam regio vbi est cōsuetudo. q̄ si v̄ro: p̄moriaf viro. marit̄ eius lucraf totā totē. conēbit cum q̄dam de bononia. vbi est cōsuetudo q̄ i tali casu vir lucraf mediā totē tñ. Quo ro cui cōsuetudo inspiciet̄ i conficiēdo instrumēto totis. Dixit dñs Guido de sue. q̄ mariti cōsuetudo est atēdenda. et hoc. ff. de iudic. l. Exigere. Sed circa hoc est scienduz. Q̄ cōsuetudinū alia generalis alia sp̄alis. Generalis seu generalissima est. q̄ inducit a p̄plo romano. ff. de legi. de quibo. Specialis p̄suetudo. alia ciuitatis. alia puincialis. alia oppidi. alia certi p̄dij. alia certe dignitatis alia certe ecclie seu monasterij. alia certi hominis seu patrifamil. alia aialis. alia certi fori. De puinciali cōsuetudine seu ciuitatū loquit̄ littera. ff. de legi. l. Cum de cōsuetudine. exē. de elec. Cum ecclesia vulterana. exē. d̄ censi. Sopite. Est tamen differentia inter puincialem et ciuitatē. s. quo ad p̄bationem. puincialis est. q̄ in ciuitate eiusdez puincie vsitata est. ff. de tribu. l. tertia. §. vlti. Alia dicitur esse puincialis. q̄ de iure communi statutum nō est. cū dubitat̄ in illa puincia in qua nihil est statutum nec aliquid de iure cōmuni repitur. extra. de cogna. spū. c. sup. eo. Item iuris est. si dubitet̄ de interpretatōne iuris cōsuetudinarij: ut i p̄dictis. c. in quibus cauet̄ q̄ standum est interpretatōni aliarum ciuitatum primarū. Si aut̄ de cōsuetudine ciuitatis dubitetur: debet attendi qualiter ip̄a ciuitas vsitata sit in illis de quibo dubitat̄ et in silib. ff. de legi. l.

De quibo. et. l. Si de interpretatōne. Si autez nō apparet qd̄ declarat hoc dubiū. nec est determinatū aliquid sup̄ hoc in iure p̄ni. tunc debet attendi qd̄ obtinet i circūvicinis ciuitatibz coherentibz. d̄ cōsuetudine earundē ut i p̄dicto. c. sup. eo. et exē. de consue. Cum olim. Et idēz est obseruādum de cōsuetudine oppidi seu castri. c. q̄ sit lon. cōsue. l. j. et. ff. de edi. p̄na. l. tertia. De cōsuetudine autē certi p̄dij loquit̄ l̄ra. exē. de offi. ordi. Duo simul. Et. ix. q. iij. Conquestus. et exē. de excels. p̄la. c. ij. Et i cōsuetudine p̄cedit de similibus ad silia. exē. de offi. archi. Dilecto. In cōsuetudine autē certe ecclesie vel certi monasterij. inspiciatur quid fieri consuevit i illo monasterio. extra. de his que fi. a p̄lat. sine consen. ca. Sa nosciē. et de verb. sig. abbatē. Et etiāz cōsuetudo hominis seu p̄risfamil. et in ip̄a etiāz attenditur quid facere cōsuevit. ff. qui testa. fa. pol. heredes palam. §. j. et. ff. de re mil. l. semper. Est etiā cōsuetudo animalis et in ea aspiciatur quid facere consuevit illud animal. ut instit. de rez diuis. §. pauonum: et credo q̄ i alijs actibus et delictis. sufficit binus actus ad p̄bandaz cōsuetudinem peccādi quo ad homines et aialia. xxv. q. ij. Ita nos. Et. ff. de suo corru. l. Neratus. Sicut bina sentētia lata sup̄ cōsuetudine. p̄suetudinez inducit et approbat. ff. de legi. l. Cū de p̄suetudine. Est etiā cōsuetudo fori. ff. de var. et exē. or. p̄gni. l. j. Est etiā p̄suetudo corporis. extra. de cele. mis. §. p̄ncipio sus. hec omnia Archid.

¶ De cōsuetudine quā. §. vj. to tollat legē et p̄iudicat legi. et q̄ nō: notat sūmatim Ideinric⁹ boych sup. c. vlti. de cōsuetudine. Vbi primo sciēdū. q̄ nulla cōsuetudo q̄tuncūqz generalis vel antiq̄ta. pōt p̄iudicare seu tollere id qd̄ est de lege naturali. seu etiam diuina. quo ad moralia p̄cepta. ut di. viij. p̄ totum. Ceremonialia atē p̄cepta q̄tuz ab lrāz cessant. et seruari non debent: q̄ hoc essz iudicare. Iudicialia vō p̄cepta legis diuine. nō obligāt ad obseruatiā eoz. inq̄tū p̄tenta i lege mosaica: sed inq̄tuz assume renē p̄ constitutis seu statutis ab ecclia vel aliqua ciuitate s̄m Tho. Et de istis dictū est sup̄. diffuse i titlo de lege mosaica. Restat q̄ questio solū de lege positua. canonica v̄l̄ civil. prout lex positua includit etiāz ius gētium. Circa hoc igif̄ distinguit p̄dict⁹ Weinricus. Quia aut cōsuetudo p̄cedit legem. et lex sequitur. i. constituit post ip̄az: aut ecōtra lex p̄cedit cōsuetudinez et p̄suetudo sequitur. Si igif̄ p̄suetudo p̄cedat legē. tūc aut cōsuetudo est generalis. q̄. s. p̄ totū orbez seruatur. aut est localis seu p̄ticularis. que. s. seruatur in vna ciuitate vel regno et non in alio.

Si consuetudo generalis est. tunc lex noua superueniens sibi cōtraria ei p̄iudicat et eam abrogat seu derogat. licet de ip̄a non faciat mētionem. argu. de p̄stitu. licet. lib. vi. **Bi. f.** locorum et p̄sonarū singularium et c. a cōtrario sensu. Et hoc ibi notat **Jo. an.** quia illud quod p̄iudicat tenetur. princeps nō p̄sumit ignorare. ut. ff. de test. mil. l. cōi. Et quia alis elis lex generalis nihil oparet quod non est dicendum. ar. xij. di. **Si romanorū.** Si uero p̄suetudo est localis siue p̄ticularis. tūc alia lex superueniens habet clausulā derogatiuā consuetudini. videlicet ut ex p̄ssē improbatō p̄suetudinem inducendam. vel simpliciter p̄tiaz cōsuetudines tollendo: quia tūc intelligit de inducta et inducenda in futurū. et tūc lex tollit ip̄am cōsuetudinē. ut de cens. q̄. lib. vi. Et ita intelligit **Ber. illā legem.** ff. de sepul. vio. l. iij. §. diuus. Et de fide instr. pastoralis. et **Archid.** et **Jo. an.** de constit. c. j. li. vi. Aut nō habet clausulam derogatiuā p̄ cōsuetudinē inductam. et tūc nō tollit eaz: ut notat **Inno.** Et ē hodie ex p̄ssē de p̄sti. c. j. li. vi. Fallit ubi p̄suetudo localis est: s̄m ius p̄ne. p̄tiaz sc̄do iuri. ut notat **Jo. an.** de constit. c. j. **Archid.** de fil. p̄f. c. j. libro. vi. Si uero lex p̄cedit cōsuetudines et consuetudo sequit: tūc aut lex p̄cedens habet clausulam derogatiuā consuetudini. ut quia p̄hibet in futurū p̄tiaz cōsuetudinem introduci. vel tollit simpliciter p̄tiaz p̄suetudinem ut dictū est: et tūc p̄iudicat cōsuetudini sequenti. ita quod cōsuetudo sequens nō valet. ut. C. de cens. l. eos. ex. eo. non putamus. li. vi. s̄m **Jo. an.** Sed **Pet.** de ancha. dicit quod licet tollat cōsuetudines inductā. tū si consuetudo cōtra talem legē daret. ita ut sit p̄scripta et nō rationalis: adhuc tollet tales leges. **Jo. de imo.** in cle. dicit. in aliquibus h̄re locū dictū **Jo. an.** in aliq̄to alijs dictū **Petri.** Si autē p̄dicta lex non habet clausulā derogatiuam cōsuetudini: tūc aut est rationalis aut irrationalis. Si rationalis nō tollit legem. Et dicit irrationalis. ut quia est p̄tiaz. per quod leditur ordo iudiciari. ut eo. ti. ad nostrā. vel p̄ quod disrupit ecclesiastica disciplina: ut eo. ti. cum inter. vel quod est onerosa eccl̄is. eo. ti. cū inter. vel quod est p̄tiaz publicā utilitatē p̄ne. et talis cōsuetudo nō derogat canoni vel legi. ut. viij. di. mala consuetudo. Et rō est. quia sicut iuramentū nō est vinculū iniquitatis. nec debet admittēre peccatum. alis non valet. ut. xij. q. iij. inter cetera. Ita nec p̄uilegiū nec p̄suetudo nec p̄stitutio nec p̄scriptio nec etiā appellatio s̄m **Hosti.** Ad hoc cōcordat quod notat **Hosti.** et **Jo. an.** de elec. p̄ venerabilē. dicētes. quod p̄suetudo vel statutū quod cōmittēs furtū vel homicidiū vel filē crimen. in pecuniā t̄m p̄niat. s̄nt irrationalia: quia nihil aliud est quod boies venas

litati exponere. vel incitare boies ab cōmittēda p̄tiaz. Tales enim min⁹ timēt penā pecuniariā. quod timent suspēdiū vel aliā mortē. Illa ḡ non s̄nt tenenda neq̄ seruanda. de offi. or. dilect. et c. si. Dicit etiā **Hosti.** in sūma. de pe. et re. quib⁹ et qualiter. quod p̄tiaz cōreptōes nō currit p̄scriptio vel p̄suetudo vel disuetudo. **Si autē cōsuetudo sit rationalis: tunc aut est p̄scripta aut nō p̄scripta. Si p̄scripta. tūc derogat iuri p̄tiaz et etiā iuri gentiū. ut de p̄sue. c. vlti. Et cū generalis est p̄suetudo. tūc generaliter et ubiq̄ derogat. ut. ff. de legib⁹. l. de q̄to. §. Inueterata. Si uero sit p̄ticularis p̄suetudo seu localis. tūc in illo loco t̄m cōsuetudo tollit leges. Sic loquitur lex. ff. cōi. p̄. l. venditur. et di. xj. cōsuetudinis. Si autē nō est p̄scripta consuetudo. tūc non derogat legi. ut in c. cumana. de elect. Et hoc etiā ex p̄ssē d̄t de cōsue. c. vlt. Dicit etiā **Hosti.** quod si cōsuetudo rōnabilis vel nō. relinquit p̄silio iudicis. Idem etiā dicit quod consuetudo quod est p̄ votū vel p̄ religionē. nō valet nec tollit legē: de sta. monach. cum ab monasteriū. Idē dicit quod lex vel canon p̄tiaz p̄ceptū vel p̄hibitiō. nō p̄tollit p̄suetudinē: quod t̄m nō videt simpliciter ver. sed de his quod cōp̄hēdūt p̄ceptū vel p̄hibitiōes legis diuine. nō aut in pure p̄sitiuis. Nam rogatiōes quod ab ieiuniū et quod ab feriādum ponunt in p̄cepto. de cōse. di. iij. rogatiōes. et cum ab oībo d̄t p̄ceptū illud eē abrogatum p̄ cōtrariā consuetudinē. Itē sicut legem. et si non generalem t̄m sp̄alem p̄tiaz sibi facere unusquisq̄ p̄p̄s: et in hoc d̄t p̄nceps consentire. l. et etiā possit illā ignorare. Eadē rōne p̄tiaz sibi cōsuetudinē facere p̄tiaz et rōnabilem. quia princeps nūq̄ vult facta rationalia impedire s̄ potit approbare. Et quod ab cōsuetudinē generalē vel p̄tiaz introducendā. credit **Heinricus p̄dict.** quod sc̄ia p̄sumpta et tolerātia principis sufficiat: inducens glo. **B. brix. di. iij. §. leges.** Quod cōsuetudo rōnabilis p̄scribi p̄tiaz sine sc̄ia principis. licet **Jo. et Inno.** et **Hosti.** et **Archid.** p̄tiaz videat sentire: sed male dicit **Heinric.** et primaz opinio nem magis approbat.**

Titulus decimusseptim⁹ de lege canonica.
Capitulū unīcū in quod agit de p̄ceptis eccl̄ie.
 de rescrip. de decretis. de decretalibus epistolis. et de autoritate doctorū.

Ex humana dicitur ius posituū scriptū

Nā si nō ē scriptū. d̄t p̄suetudo ut dictū ē. Ipsa autē lex humana si nō ē iusta. quous large dicitur lex. iquū ab aliq̄ h̄ntē autoritatē p̄stituitur. ip̄e quod d̄t **Isa. x.** Ne quod cōdūt leges iniquas. nō t̄m ip̄e est lex. quia nō ligat. i. nō obligat ab sui obseruatiōe. Si autē iusta a deo inspirante

est. fm illud puer. viij. Per me reges regnãe
et legum p̄ditores iusta decernũt. vñ 7 lex dei
dici p̄t 7 custodiri et meditari debz. Et sic p̄t
exponi illò p̄a. Aia mea i manibz meis sp̄. et
leges tuã nò sũ oblit̄. Aia mea. i. cõsideratõ
et affect̄ aie i manibz. i. i opibz n̄ris debz eẽ.
vt. s. sint bona ip̄a opa deo grata. Et qz opa
tũc sunt bona. qñ sunt fm leges. nò solũ dei:
sed etiã hoim. Eñ et xpc nascẽs seruari vo-
luit a m̄re sua leges hois infidelis. s. cũ erit
edictum a cesare Augusto vt describeret or-
bis luce. ij. iuit p̄gnãas i Bethleem. Ideo sũ-
dit leges tuã nò sum oblit̄. sed bñ recordat̄
legis diuine et humane. vt ipsa opa esset fm
legem nò p̄ leges. Et qz lex est sp̄s iuris fm
Irido. dif. j. ideo vidẽdum est de isto termino
ius qd sit 7 vñ dicat̄. Pro cui? declaratõe di-
cit. b. Tho. scda scde. q. lviij. arti. j. q. cõsuetũ
est q. noia a prima sui impositõne retorqueri
anẽ ad alia significãda. sicut nomen medi-
cine p̄io impositũ est ad significandũ reme-
dium qd p̄stat infirmo ad sanãdum. deinde
tractum est ad significãdum artẽ q. hoc fit.
Ita hoc nomen ius primo impositũ est ad si-
gnificãdũ ip̄az rem iustã. postea est deriu-
tum ad significãdum artẽ q. cogitãt̄ qd sit
iustum. Et fm hoc dicit Celsus iuriconsultus.
q. ius est ars boni et equi. Sicut em̄ eoruz q.
fiũt p. artẽ exteri. q. daz ratio i m̄te artifi-
cis p̄existit q. dñ regula artis: ita etiã illius
opis iusti qd rõ determinãt: qdam rõ p̄existit
i m̄te qñi quẽdã regula prudẽtie. Et etiã hec
si i scriptis redigatur vocat̄ lex. Et ideo ip̄a
lex nò est p̄ter ip̄m ius. s. aliqñ ratio iuris
id est illi? regle q. est in mente. Eñ et Irido. q.
lex est p̄stitutio scripta. dif. j. Alteri? etiã
hoc nomen extẽdit̄ ad significãdum locũ. i. q.
ius reddit̄. et sic dñ aliqñ p̄pere iuri. Quar-
to etiã dñ ius id qd reddit̄ ab eo. ad cui? offi-
cium p̄tinet iusticiã facere. licz etiã id quod
decreuit sit iniquũ. Dictum est aut̄ ius eo q.
iustũ. fm Irido. dif. j. Iustum aut̄ est obiectũ
iusticie. Unde p̄hs in. v. ethicoz dicit. Omnes
talem habitum volunt appellare iusticiã a q.
opatiui iustozũ sunt. Dicẽt̄ aut̄ aliquid iustũ.
quasi hñs i se rectitudines ad quod terminãt̄
actio iusticie. etiã nò cõsiderato qualiter id
ab agente fiat. Importat em̄ iustum quan-
dam equalitatẽ. sicut ip̄m nomẽ demonstrat:
dicunt̄ em̄ vulgarit̄ ea que adẽquãt̄ iusta-
ri. equalitas aut̄ est ad altẽp. Illud ḡ dicitur
in opere n̄fo iustum. quod respondet fm qñ-
dam equalitatez alteri: puta. recompẽsatio-
nem debite mercedis p. seruitio impenso. Et
cum in alijs virtutibz non determinet̄ aliqñ
rectum. nisi fm q. fit aliqualit̄ ab agente:
sed tñ in virtute iusticie. sp̄aliter p. alijs vir-
tutibz determinãt̄ fm se obiectum qd vocat̄
rectum. 7 hoc quidẽz est ius. Et sic ptz q. ius

stum seu ius est obiectum iusticie. Quob aut̄
dicit Irido. di. j. Omnes. q. p̄has est lex diuina
ius lex humana. p̄terea hoc dicit: qz cum ius
sit obiectũ iusticie. 7 iusticia equalitatez im-
porret. nos aut̄ deo nò possum? recompensare
fm equalitatez: ideo nò p̄te deo possumus
reddere ius sicut p̄ximo. s. sufficit q. imple-
amus qd possum? deo. s. aiam subiuciendo et
hoc dicitur p̄has.

Diuidit aut̄ Iridorus §. 1

sic ius. di. j. Ius aut̄ naturale est. aut civile.
aut gentium. Abi sciendũ. q. ius gentiuz cõ-
p̄hendit̄ sub iure positio. sic ei diuidit p̄hs
in. v. ethicoz ius. s. in naturale et pollicitũ.
Dic. n. pollicitici iusti hoc qdẽz nat̄ale hoc aut̄
legale. i. lege positũ. Ius siue iustũ aut natu-
rale est. qd ex sui natura ẽ alteri atẽctũ. vel
commẽsuratũ alteri. Hoc aut̄ p̄t p̄tingere
dupliciter. Uno modo fm absolutã sui cõsi-
deratõez. sic masculũ ex sui rõne h̄ cõmensu-
ratõnez ad feminã. vt ex ea generet. 7 parit̄
ad filium vt eũ nutriat. Alio modo aliqñ est
naturaliter adẽquatuũ alteri. nò fm absolu-
tam sui rõnẽ. s. fm aliqñ qd ex illo p̄sequit̄:
puta. p̄petas possessionũ. Di. n. p̄tere ẽ iste
ager absolute. non habz vñ magis sit hui? q.
illi? sed si cõsideret̄ ad oportunitatez colẽdi
et pacificum vsum agri. scdo loco h̄ quãdã
cõmensuratõz ad hoc q. sit vni? 7 nò alteri?
vt ptz p. p̄hs in. ij. pollicicoz. Absolute aut̄
apprehendere aliqñ. nò solum cõuenit hõi s.
etiã alijs aialibz. Et ideo q. ius dñ naturale.
fm p̄mũ modũ p̄ne est nobis et alijs aialibz.
A iure aut̄ naturali sic dicto. recedit ius gẽ-
tium. vt iuriscõsult? dicit. quia id oibz aialibz
hoc solis inter se p̄ne est. Cõsiderare aut̄ ali-
qd p̄pando ad id qd exinde sequit̄. est p̄tium
rõnis. Et id hoc est naturale hõi. fm ratõnẽ
naturalẽ q. hoc dicitat. Et id Gaius iuriscõ-
sult?. Qd nat̄alis rõ iter oẽs hoies p̄stituit.
id apud oẽs gẽtes custodit̄. vocat̄q. ius gẽ-
tium. Et q. ea q. sunt de iure gẽtiũ rõ na-
turalis dicitat: puta. ex p̄pino habẽtia eq̄-
tatez: inde est q. nò indigent aliqñ sp̄ali insti-
tutõne. sicut ius civile: sed ipsa naturalis rõ
ip̄m ius gentiũ instituit. Eñ arguat̄ q. fuis-
tus est de iure gẽtiũ fm Irido. di. j. ius gẽtiũ.
Sed fuit? est naturalis. dicit em̄ p̄hs i. ij. pol-
liticoz. q. naturaliter aliqñ sũt serui. Antet
Tho. q. hũc hoiez esse suũ magisq. aliũ. abso-
lute p̄siderãdo. nò h̄ rõnez naturalẽ. s. solũ
fm aliquã utilitatez inde p̄sequẽt̄. inq̄tum
utile ẽ huic. q. regat̄ a sapiẽti. 7 illi q. ab hoc
iueet. vt dñ. j. pollicicoz. Et idõ seruit? p̄ti-
nens ad ius gentiũ est naturalis. scdo modo
vt dictũ ẽ. nò p̄mo modo. Et q. quis utrũq.
ius. s. gẽtiũ et ius civile seu pollicitũ deriuat̄
a iure naturali. tamẽ alio et alio modo.

444

conditōes legis. **S**z rñsio q̄ vtraq̄ bona est
 ⁊ tñ ista sc̄da breuior. p̄tinēs q̄ sūt nc̄cia le
 gi. Illa aut̄ magis explicat p̄ditōes ipsi⁹ le
 gi. que tñ oēs p̄tinēt ip̄licite. seu reducū
 tur ad illas tres p̄ditōes p̄ctas i sc̄da descri
 ptōe. **H**oc aut̄ sic declarat. b. tbo. p̄ma se
 cūde. q. xv. arti. iij. **U**niscuiusq̄ rei q̄ ē p̄
 p̄ter aliquē finē. necesse ē q̄ forma def̄mief
 s̄m p̄portōz ad finē: sicut forma ferre tal̄ bz
 eē qual̄ p̄ueit sectōi: vt p̄z i. ij. ph̄icoz. **Q**ue
 libz etiā res recta ⁊ mēsurata oportz q̄ hē
 at formā p̄portōalē seu reglē ⁊ mēsure. **L**ex
 at̄ hūana vtrūq̄ bz. qz ⁊ ē aliq̄d ordiatū ab
 finē. ⁊ ē q̄dā reglā ⁊ mēsurata recta. ⁊ mēsurata
 q̄dam reglā sup̄iori. **Q**ue q̄dē reglā sup̄i
 or̄ ē duplex. s. lex diuina et lex nature. **F**inis
 at̄ hūane legis ē utilitas hoīm: sic etiā dic̄
 iurispit⁹. **E**t id̄ **I**sid. i. descriptōe sc̄da legis
 tria posuit. s. q̄ religioni cōgruat inq̄tū. s.
 ē p̄portōnata legi nature: q̄ utilitati profi
 ciat. inq̄tum. s. est p̄portōnata utilitati hūa
 ne. **E**t ad ista tria omnes aliē p̄ditōes que
 postea ponunt̄: reducūf. **N**ā q̄ dicit̄ hone
 sta. refertur ad hoc q̄ congruat religioni.
Quō aut̄ subdit̄ iusta. possibil̄ sc̄dm naturāz
 ⁊ consuetudinē patrie. loco. temp̄iqz p̄ueni
 ens: refert̄ ad hoc q̄ cōueniat disciplīe. **A**t
 tenbit̄ em̄ disciplīa. p̄mo q̄tum ad orbinez
 ratōis. qui ip̄ortatur i eo q̄ dicit̄ iusta. **S**e
 cundo q̄tum ad facultatē agētū. debet em̄
 esse disciplīa conueniēs unicuiqz sc̄dm suā
 possibilitatem: ⁊ ideo dicit̄ possibil̄. **O**bser
 uata etiāz possibilitate nature. et ideo dicit̄
 tur sc̄dm naturā. **N**ō em̄ eadē ip̄onēda sunt
 pueris. que imponunt̄ viris p̄fectis. **E**t s̄m
 humanaz consuetudinē. **N**on em̄ potest ho
 mo solus viuere in societate: alijs morē nō
 gerens. **T**ercio modo q̄tum ad debitas cir
 cumstantias. ideo dicit̄. temp̄i. locoqz cōue
 niēs. q̄ autem subdit̄ necessaria. util̄ ⁊c. re
 fert̄ ad hoc q̄ proficiat salutē. vt necessitas
 referat̄ ad remotōnem mali. **U**tilitas vō ad
 consecutōnem bonoz. **M**anifestatō vō p̄tinet
 ad cauendū nocumētū: quod possz proue
 nire ex ipsa lege: si esset obscura. **E**t (vt di
 ctum ē) lex ordinat̄ ad bonū p̄mune. **I**deo
 ⁊ hoc ponit̄ i hac descriptōe: dū dicit̄. **N**ul
 lo priuato cōmodo ⁊c. **E**t ex ista descriptōe
 possit responderi. ad ea q̄ obijcerent̄ i p̄tra
 riu3. hec **T**ho. que refert̄ **A**rchi. sup. c. **E**rit
 aut̄. dis. iij. **G**losa aut̄ dicti. c. sic expoit̄
Honestas debet esse lex. qz i iure nō tam at̄
 dit̄ iusticia q̄ hōestas. vt. xxxv. q. iij. porro
Abbis archi. hic i **R**osa. **H**onestas dicit̄ q̄
 si honoris statū conseruās. **U**nde honestuz
 ē quod sua vi trahit: ⁊ dignitatēz allicit. vt
 dicit̄ **T**ullius. **E**t hec ē virtus contraria tur
 pitudini. ⁊ mater concēctie. **D**icit̄ etiā ho
 nestas aliq̄n cōpositō ⁊ apparat⁹ diuitiaruz

s̄m illud **E**c̄ci. xj. **P**auptas ⁊ hōestas ad̄eo
 sunt iusta. **A**lt̄ em̄ nō esset ius nisi esset ius
 tum. vt di. j. **I**us generale. **E**t aug⁹ dicit̄. qz
 lex si nō est iusta non ē lex possibil̄: qz si ex
 impossibilitate legis homo eā trāsgrederef
 qz. s. seruare nō posset: transgressio ei nō im
 putaref. vt. xv. q. j. **N**on est. **E**t. xxij. q. iij.
Nabuchodonosor. **S**c̄dm naturā. i. s̄m na
 turalē ratōz: qz si cōtraria esset ratōi nō eēt
 lex. **E**l̄ s̄m naturā. i. cōueniētā p̄sonaz q̄
 bus dat̄. vel s̄m naturā. s. negociorū de q̄bo
 agit̄. **S**c̄dm consuetudinē. qz si ē contra cō
 suetudinē ihabitātū: p̄ contrariā cōsuetu
 dinē derogat̄. vt di. iij. §. leges. **I**te qz ⁊ cō
 suetudo legē iterptat̄. extra. de vbo sig. **A**b
 bate. **L**oco: qz i aliq̄bus locis aliq̄ statuunt̄
 que alibi non recipiēt̄. vt dis. xxxj. alt̄. vbi
 ostendit̄ lex continēt̄ imposta i sacris cō
 stitutis i ecclesia occidentali. nō esse positā
 i ecclesia orientali: quo sc̄z ad vsum matri
 monij contracti. **T**emp̄ori conueniēs. **O**m
 nia em̄ debent conuenire temp̄ibus suis. vt
 xxij. q. iij. **S**i ecclā. **M**ulta em̄ fuerunt sta
 tuta rigorosa temp̄o antiquis: qñ homi
 nes deuotiores erant ⁊ fortiores. que moder
 nis temp̄ibus p̄ alia iura vel consuetudies
 sūt immutata. **U**n̄ d̄ dis. xxxij. fraternita
 tis. **D**efect⁹ nostri t̄pis. quibz nō solū meri
 ta s̄z ⁊ corpora defecerūt. nō patit̄ distinctio
 nis illius manē cēsura. **N**ecessaria: non nisi
 istante necessitate ius statui debet. vt. xxxij.
 dis. regule. **S**z itellige nō d̄ necessitate abso
 luta: s̄z de necessitate congruēt̄. qua. s. ali
 q̄d meli⁹ sit. **M**anifesta: ne i captōe. ne. s. ali
 q̄s viciose possit eā interptari: vel ne alicui
 paref laq̄us p̄ eā. cū. s. nō clare loquit̄. hec
Joh. **E**t mouz glo. q̄stionē sup. c. i. istis. di.
 e. **Q**uid cū papa vult condē canonē ⁊ ep̄i cō
 tradicūt: dicit̄. **I**ste canō non puenit cō
 suetudinē regionis nostre. **C**ui⁹ sc̄ctie poti
 us stabit̄ pape v̄l oīm ep̄oz: **E**l̄ d̄ q̄ poti⁹
 ep̄oz. qz orbis maior est v̄be. dis. xxij. legi
 mus: argu. qz sc̄ctia pape p̄ualz. vt. xxxv.
 q. ix. veniam. **N**ā ⁊ error p̄cipis ius facit.
 ff. de suppl. lega. l. iij. **J**o. **I**ntelligendum ta
 mē de tali errore: qui nō sit contra legē di
 uinā vel naturalē. **E**t dicit̄ **A**rchi. super di
 cto. c. erit i p̄cipio: qz iste conditōes legis i
 telligēte sūt de legibus coibus. i quibus hec
 omnia considerāda sūt. **E**l̄ forte hec omnia
 itelligunt̄ negatiue. vt. s. leges nō ferāt con
 tra honestatē vel iusticiā et sic de alijs. **E**l̄
 intelligit̄ quod h̄ dicit̄. **C**ollectiue. s. i cōdē
 bis legibz hec sūt conside rāda: s̄z nō in qua
 libet eaz. **I**te **A**rchi. sup. c. cōsuetudo
 di. i. exponēdo sc̄dam descriptōz legis supra
 positā. sic ait. **L**ex erit. i. pro lege seruāduz
 ⁊ vigorē legis habebit om̄e: id ē aliquod de
 om̄i. vel om̄e nō genē substātie sed equiva.

lentie. dummodo contineat quod sequitur.
 De ratōe. s. nō scriptura tm̄. Quod religio
 hoc ideo dicit. q. satis dicta est ratō humana
 q. quis posset pecuniā fenēbrē exercere. sed
 quia hoc cōtrariū ē discipline ⁊ saluti. ideo
 nō ē ius: nec loco iuris potest haberi. Et ē
 ar. contra leges pmitteat vsuras. scz q. nō
 sunt leges. Itē satis dictaret humana ratō
 posse uti azimis iudeoz vel ydoloticis. Sed
 quia hoc ē cōtrariū religioni: ideo nō potest
 de iure fieri. xxviii. q. j. Omnes. xxxiii. q. iiii.
 Sicut facti. Quod videt̄ intelligēdū. quan-
 do hoc fieret. ut q. i lege veteri mādatum q.
 ab primū: vel i veneratōez ydoli. quo ab se-
 cundū exēplū. Al ita ut scābalū sequeretur
 quo ad utrūq. Itē satis psuaderet ratō hu-
 mana. q. q. posset uti sua vxore i sacro or-
 die ut q. possz strahē cū om̄e ut affini. S3
 q. cōtrariū ē discipline ⁊ religioni. nō p̄ fieri
 de iure. Et diffinit̄ Hugo de scōo victore sic
 disciplinā. Disciplina ē bona ⁊ honesta puer
 satō. cui pax ē nō malū facē: s3 etiā studz i
 his q. bene agit irēphensibil' apparē. Scdm̄
 aut̄ Aug. ⁊ Dapiaz: disciplina dicit̄ q. rucūq.
 rep̄ scia. Deriuatur autem a discendo.

De lege humana q. de. S. iij.
 riuat̄ a rone naturali. ⁊ p̄hibet vicia: s3 nō
 oia. Imperat act' utatū sed nō om̄es. Et
 pio declarōne p̄mi dicit. b. Tho. p̄ma scde
 q. xcv. arti. ij. q. lex in q̄tū hēt de iusticia. in-
 tāū hēt de v̄tute legis. In rebo aut̄ huma-
 nis dicit̄ aliqd̄ esse iustū ex eo q. ē rectū fm̄
 regulā ratōnis. Ratōis aut̄ p̄ma regula est
 lex nature: ut supra dictū ē. Omnis igif̄ lex
 humanit' poita itantū hēt de legis ratōe i
 q̄tū a lege nature deriuat̄. Nō tamē deriuat̄
 tur lex humana a lege naturali. ut conclu-
 siones ex p̄cipijs demonstratiōe pducuntur
 Hoc em̄ modo deriuant̄ p̄cepta decalogi a
 lege nature: sicut ex hoc q. dicit lex natural'
 nemī fida iuria: seq̄tur de necessitate. nō
 esse occidēdū. adulterādū. furandū. ⁊ hm̄di
 Et quasi etiā isto mō ius gētū deriuat̄ a le-
 ge nature. S3 deriuat̄ lex humana a natu-
 rali. sicut determinatiōes p̄ticulares quozun-
 dā generalū: sicut etiā formz om̄es i arti-
 bus deter̄minant̄ ad aliqd̄ sp̄ale: sicut arti-
 fer formā om̄ne dom'. necesse ē q. determi-
 net ad hāc vel illā figurā dom'. Dicit lex
 natural' malefactorē puniri: s3 poit lex hu-
 mana modū determinatum punitōis. ⁊ sic de
 alijs. Ande ⁊ Tullius dicit i sua rethorica: q.
 res a natura p̄fectas ⁊ a cōsuetudie appro-
 batas: legū metus ⁊ religio s̄axit. Dicit aut̄
 iurispi'. q. non oim̄ que lege statuta sunt.
 potest ratō assignari: nō q. leges omnes nō
 procedāt a ratōe si iuste sūt. Sed q. nimis
 esset difficile ⁊ plūxū. S3 ut dicit p̄sus i. v.
 Etbi. In talibus oportet attendere ex p̄p̄oz

vel seniorum vel prudentiū i demonstrabili-
 bus enūciatōibz. ⁊ opinionibz nō min' q. de-
 monstratōibz. ¶ Q̄tū ad scdm̄ sciēdū q. lex
 ponit̄ in cōi. Ratō hui' ē scdm̄. b. Tho. p̄ma
 scde. q. xcvj. arti. j. Quia unūqd̄z quod ē p̄-
 p̄te finē necesse ē q. sit finī p̄porcionatū. ¶ Fi-
 nis aut̄ legis ē bonū cōe. Sic et dicit Thido-
 rus supra i descriptōe legis. s. q. lex nullo pri-
 uato cōmodo: s3 p̄ om̄ni utilitate ciuū de-
 bet esse p̄scripta. bi. iiii. erit. Al̄n oportet le-
 ges hūanas eē p̄porcionatas ad bonū cōmu-
 ne. bonū aut̄ cōe p̄stat ex multis: ⁊ iō oportet
 q. lex ad multa respiciat. fm̄ p̄sonas. et
 fm̄ tempora. ⁊ fm̄ negocia. Constituit̄ em̄
 p̄itas ⁊ ciuitas ex multis p̄sonis. ⁊ eius bo-
 nū p̄ multiplices actōes p̄curat̄. nec ad hoc
 solū q. modico tpe daret. s3 q. om̄i tpe p̄sue-
 ret: p̄ ciuū successiōe. ut Aug' dicit i. ij. de
 ciuī. dei. Notādū tñ q. p̄sus i. v. etbi. ponit̄
 tres p̄tes iusticie local': quod ē ius politiuū
 Sunt em̄ quedā q. sipl'r i cōmuni ponūf: et
 he sunt leges cōmunes. Et q̄tum ad hoc di-
 cit q. legale est. quod ex p̄cipio q̄tem nihil
 differt ut sic sit vel aliter. quando autē poni-
 tur: differt. puta q. captiuū statuto p̄cio f̄di
 manē. Quedā bo sūt q̄tum ad aliqd̄ cōmu-
 nia. ⁊ q̄tum ad aliqd̄ particularia. q̄i leges
 priuatozū: q. respiciunt singulares p̄sonas
 sed potestas earū extendit̄ ad multa nego-
 cia. Et q̄tum ad hoc dicit. q̄cūq. i singulari-
 bus lege ponūf. Dicunt̄ etiā q̄dam legalia
 non q. sint leges: sed p̄pter applicatiōem legū
 cōmuniū ad p̄ticularia facta aliq. sicut sūt
 sententie que pro iure habētur. ⁊ q̄tum ad
 hoc dicit p̄sus ⁊ sententialia. ¶ Q̄tū ad ter-
 cium. scz q. lex humana prohibet vicia sed
 non oia. declarat. b. Tho. p̄ia scde. q. xcvj.
 arti. ij. sic. Cum lex sit q̄dam mensura hūa-
 norum actū. ⁊ diuersa diuersis mēsurētur
 fm̄ p̄ueniētā eoz. oportz q. leges imponā-
 tur homibz fm̄ eoz conditiōem: q. lex fm̄
 Thidoz debet esse possibil': ⁊ fm̄ patrie con-
 suetudinē. Potestas aut̄ opandi seu facul-
 tas. ex interiori habitu ⁊ dispositiōe proce-
 dit. Non em̄ idem est possibile nō habēti ha-
 bitum v̄tutis ⁊ v̄tuolo. Sicut non est idem
 possibile puero ⁊ v̄io p̄fecto: ⁊ propter hoc
 non ponitur eadez lex pueris que ⁊ adultis
 Multa enim p̄mittuntur in pueris. que in
 adultis ponūtur in lege vel vitupant. Et si-
 milr multa sunt p̄mittenda homibz non
 p̄fectis v̄tute: q. nō essent toleranda i homi-
 bus v̄tuosis. Lex autem humana imponit̄
 multitudini hoim. in qua maior pars ē ho-
 minum imp̄fectozum v̄tute. Et ideo lege hu-
 mana nō p̄hibēt omnia vicia a quibus v̄-
 tuosi abstinēt. s3 solum grauiora. a quibus
 possibile ē maiorē p̄te multitudis abstine-
 re: ⁊ p̄cipue que sunt in nocentū alioz

446

sine quoz phibitōe societas hūana cōsuari nō possz. Sicut phibet hoicidia, furta, adulteria et hmoi. An et signanter ysid. dicit dif. iij. **F**acte sūt aut leges: vt eaz metu humana coberceat audacia. Audacia em ptinē videt ad iualionē alioz. An ptinet p̄cipue ad illa pctā. p q̄ inferē iuria primis: q̄ uti qz lege phibent. Et quia incētō legislatoris sit hoies p eā facē vtuosos: nō tñ hoc itendit subito facē: sed gradatī. et id nō statī mltitudinī impfectoz iponit ea que sūt virtuosoz. vt. f. ab oibz mal se abstineant. alioqn impfecti hmoi p̄cepta ferre nō valētes: i de teriora mala p̄uēnt. Unde dñs dixit **M**athei. ix. Neqz vinū nouū. i. p̄cepta p̄fecte vite mittit i vtres vtres. i. i hoies i p̄fectos alioqn rumpunt vtres et vinū effūdīt. i. p̄cepta p̄temmūt. et homies impfecti p̄conceptu ad peiora dilabunt. **Q**uō ad q̄rtum scz q̄ lex non p̄cipit omnes actus vtutū. sic declarat. b. Tho. vbi supra arti. iij. **S**pecies vtutū distiguunt scdm obiecta. Omnia aut obiecta vtutum referrī possunt. vel ad bonum p̄uatum alicui p̄sone. vel ad bonū cōmune multitudis. Sicut ea q̄ sunt fortitudis potest hō exeq̄ vel p̄pter conseruatōz ciuitatis: vel ad p̄seruādū ius amici sui. et simile i alijs. **L**ex autem deducit ad bonū cōmune: et ideo nulla virtus ē: de cui actibus lex p̄cipe non possit. Nō tamē de omibz actibus oim vtutū lex p̄cipit humana: sed solū de ill qui sunt ordiābiles ad bonū cōmune i mediate. vel mediate. sicut cuz aliqua ordiānant a legislatore. ptinētia ad bonam disciplinā qua ciues i formant. vt bonū cōmune iusticie et pacis p̄seruēt. Sicut ergo lex hūana nō phibet fm obligatōz p̄cepti oēs actus vtuosos: ita etiā nō p̄cipit oēs actus virtuosos. Sicut phibet lex aliqs actus singulorū vicioz: ita et p̄cipit aliquos actus singulorū vtutū. **N**otādū etiā q̄ cū actus vtutū bicaē duplī. **U**no mō materialī. i. facē actus fortitudis. iusticie et hmoi. et si nō ex habitu et sic lex p̄cipit aliquos actus virtutū. **A**lio mō formalī. i. opari virtuosā. eo modo quo virtuosus opat: et tal actus p̄cedit ad habitū virtutis. nec cadit sub p̄cepto legis.

Quod omnes subijcunt. **S. iij.** tur legi humane. hoc sic declarat. b. Tho. p̄ ma scde. q. xxvj. arti. v. **L**ex de sui ratōne habet duo: si qz est regula humanoꝝ actuum. **D**ecō q̄ hēt vim coactiuā. **D**uplī ergo potest aliquis esse legi subiectus. **U**no mō sicut regulatū regule. **E**x hoc modo oēs qui subdunt potestati. subijcunt legi quā fecit potestas. **Q**uō aut aliqs non subijcāt potestati pōt contigi duplī. **U**no mō qz sunt simplī absoluti ab ei subiectōe. vnde illi q̄ sunt de vna ciuitate vel regno. non subdunt legibz

p̄cipis alteri? ciuitatis vl regni: sicut nec dominus eius. **A**lio modo fm q̄ regit alia lege supiori: puta si aliqs sit subiectus p̄confuli. regula: i debet e? mādati. nō i bis q̄ dispensant ab impatore: q̄tū em ab illa nō astringimur mādato inferioris. cū supiori mādato dirigat. **E**t fm hoc contingit q̄ aliqs simplī subiectus legi fm aliqua legi nō astringat. fm q̄ regit aliqua lege supiori. **E**t ab hoc facit qd dicit aug. **S**icut i potestibus humane societatis ad obediendū maior minori recte p̄ponit: ita de? oibz. di. viij. que p̄tra mores. **A**lio mō dicit aliqs subijcī legi. sicut coactū cogenti. **E**t hoc mō homies virtuosos nō subijcunt legi s3 solū mali. **Q**uod em ē coactū et violentū ē p̄trarium voluntati. **V**olūtas aut bonoz p̄sonat legi a q̄ voluntas malorū discordat. **E**t fm hoc boni nō sūt sub lege. s3 tñ mali. **E**t sic intelligit illud aplī. j. ad **T**himo. j. lex iusto posita nō est: s3 i p̄ijs et. qz. f. non sunt iusti subijcī legi p̄ modū coactōis. qz volūtarie obediunt. **N**ec obstat qd dicit. xij. q. ij. due sūt leges. f. q̄ q̄ lege p̄uata. i. spūs. f. ducit. nulla ratō exigit: vt abstringat lege pblica. i. hūana. **N**ā lex spūsūcti ē sup oī lege humanitus posita: et id viri spūsales fm hoc q̄ ducit lege spūsūcti. nō subdunt legi hūane: q̄tum ad ea que sūt p̄traria ducōni spūsūcti. **S**3 tamē hocipm ē de ductu spūsūcti. q̄ viri spūsales subijcāt legibz humanis. fm illud. j. petri. ij. **S**ubijcī estote omī hūane creature p̄pter deū. **H**inc et ambro. **M**agnū qd ē et speciale documētū: q̄ xp̄iam viri p̄tātibz sublimioribz docentē debere esse subiecti: ne q̄s p̄stitutōez terreni regis putet esse soluendaz. **S**i em censū filius dei soluit: quis tu tantus. qui non putas esse soluendus? **E**t apls ait. **O**mis aia potestatibus sublimioribus subdita sit. xj. q. j. **M**agnum. **Q**uod autē dicit iurispitus. q̄ princeps solutus est legibus suis. non vult dicē q̄ nō debeat eas suare: s3 qz non ē subditus q̄tum ad vim coactiuā. **N**ull ei cogit a seipo. **N**ō em h3 lex vim coactiuā. nisi ex p̄cipis potestate: et sic dē princeps solutus lege. qz si transgreditur: nullus in eo potest ferre sententiam condemnatōis. **U**nde **D**iero. sup illud. **T**ibi soli peccauit. **R**ex em erat: et aliū non timebat. de pe. dif. iij. **T**otam. scz qui posset eum punire de adulterio. **E**t ideo dixit. **T**ibi soli peccauit. q. dicat. **T**u solus habes me punire. **S**ed in q̄tū lex habet vim directiuā. princeps est subditus legi sue. p̄ria. f. voluntate: et debet seruare. **U**nde extra. de constitū. **C**ū oēs dī. **Q**uo quis iure i alio feratur. ipse eodem vti debet. **E**t sapientis dicit auctoritas. **P**atere legē quā tuipe tuleris. **E**t **S**ido. etiam dicit **I**ustum ē p̄cipem obtemperare legibz suis. **T**ūc em extimet sua iura ab alijs seruāda.

447

quoniam ipse primus reuoluntatis prebet. *dis. r.* In pa-
lea. Et dicitur Iste improperatur eis. qui im-
ponunt alijs onera grauiora et importabilia. et
digito suo nolunt ea mouere. *Math. xxij.*
Unde scriptum ad dei iudicium. princeps non est
solutus legibus scriptum ad vim directiuam es-
ius: sed debet voluntarius non coactus ser-
uare. Est etiam princeps supra legem. in quod
cum expediens fuerit potest eam muta-
re. et in eo pro loco et tempore dispensare.

Quo vel quando liceat. §. v.
subditis legi proter verba legis age. Ad decla-
rationem huius dicit. b. tho. p. i. a. sede. q. xvij. ar-
ti. vi. *Dis. lex ordinat ad bonum eorum ut dicitur
et: et ita huius vim et rationem legis. Secundum vero quod
ab hoc deficit. non habet virtutem obligandi. Unde et
iurisprudentia dicit. quod nulla iuris ratio aut equitas
benignitas patitur. ut que salubriter pro
utilitate hominum introducitur. ea nos durior
interpretatione contra ipsorum commodum produca-
mus ad severitatem. Contigit autem quod aliquod ob-
seruari contra salutem est utile ut in pluribus: quod
tamen in aliquibus casibus est nocuum maximum. Quia igitur legislator non potest omnia casus
singulares ituri. proponit legem secundum ea que
ut in pluribus accidunt: ferens intentionem su-
am ad communem utilitatem. Unde si emergat
casus in quo talis observatio legis sit dam-
nosa non salutifera: talis lex non est seruanda.
Sicut si in ciuitate obsessa statuatur lex:
quod portæ stent clausæ. hoc est utile communi
saluti. ut in pluribus. Si autem contingat
casus quod hostes insequantur aliquos ciues. pro
quos ciuitas conseruatur: damnosissimum est
et ciuitati si portæ eis non aperiantur. Et
ideo in tali casu essent eis portæ apertæ con-
tra verba legis: ut seruaretur utilitas com-
munis quam intendit legislator. Sed tamen hoc
est considerandum quod si observatio legis secundum
verba non habet subitum periculum cui oportet
at statim occurrere: non pertinet ad quemlibet ut
interpretetur quid sit utile. Sed hoc solum per-
tinet ad principes. qui propter hominum casus ha-
bent auctoritatem dispensandi in legibus. Si
vero sit subitum periculum. non patiens tantam
moram ut ad superiorē possit recursus habe-
ri. ipsa necessitas dispensationem habet annexam: quod
necessitas non subdit legi. *hec Tho.* Et tunc
habet locum quod ait *Gracianus. i. q. i. Remissio
nō. §. Sed notandum. Necessitas non habet legem. sed
ipsa sibi facit legem. Nec obstat quod ait Augustinus
in libro de vera religione. In his temporalibus
legibus quis homines iudicent de ipsis cum
eas instituit: tamen cum fuerint institutæ et con-
firmatæ: non licebit de ipsis iudicare. sed secundum
ipsas. *dis. iij. in istis. Videtur enim quod si quis
pretermittat verba legis. dicens se intentionem
legis seruare. quod iudicet talis de lege. Ad quod
respondet Tho. quod ille qui in casu necessitatis***

agit preter verba legis. non iudicat de lege: sed
de casu singulari. in quo videt verba legis non
esse seruanda. *Unde dicitur extra. de rescrip. cau-
sam. Verba in rescriptis vel legibus posita.
debent conformari equitati: etiam si verba non
paterent. Sed si arguatur quod eius est interpretari
legem: cuius est condere. ut dicitur *Gracianus
xj. q. i. Sicut enim. §. ex his omnibus. Sed sub-
ditur legi non est condere legem: nec ergo eorum est
interpretari intentionem legislatoris. sed secundum ver-
ba agere. Respondet Tho. quod ille qui sequitur intem-
tionem legislatoris. non interpretatur legem simpli-
citer: sed in casu in quo manifestum est per euiden-
tiam nocuum. legislatorē aliud intendisse
si enim dubium sit. debet vel secundum verba legis
agere. vel superiores consulere. Unde *Gregorius di-
cit. quod humane aures talia verba iudicant. quod
lia foris sonant. Et paulo post. Verba debent
deseruere intentioni. non intentioni verbis. xij.
q. v. humane. Ubi dicitur glo. ar. quod potius est
consideranda mens alicuius in loquendo quam ver-
ba. Unde et extra. de ver. sig. dicitur *hilarius. In-
telligentia doctorum ex causis est assumenda di-
cendi. quod non sermoni res. sed rei est sermo sub-
iectus. Sed hoc est verum dicitur glo. cum dicitur de in-
tellectu legis: aliter in dubijs non est a verbis re-
cedendum. ff. de leg. l. iij. non aliter. Et sic concordat.
glo. cum Tho. Item quis sapiens nouerit in-
tentionem suam verbis explicare: et conditores
legum fuerint sapientes: tamen nullius sapien-
tia tanta est: ut possit omnes casus excogi-
tare: et ideo non potest sufficere per verba sua in
lege exprimere. ea que conueniunt ad finem intem-
tionem. Et si possit legislator omnia casus consi-
derare: non oporteret quod omnia exprimeret propter
confusionem vitandam: sed legem ferre debet secundum
ea que conueniunt ut in pluribus. Tho.****

De interpretatione legis. §. vi.
nota. quod glo. sup. §. Ex his omnibus. xj. q. i. Potest
quod dupliciter interpretatio legis. Nam quodammodo interpretatio
est probabilis. sed non necessaria: ut magistri et doctores
interpretantur leges. *C. de pfectis q. i. v. de co-
stantinopolitana. l. unica. Quodammodo est necessaria:
sed non generalis. ut iudicis. ff. de delegatis. l. nam
ut ait. Sed non potest interpretari sententiam suam. nisi
sit preses punitie. ff. de appel. l. ab execute. Et
quodammodo etiam legatus interpretatur rescriptum pape.
extra. de sequestra. ab hec. Quodammodo interpretatio
est probabilis. necessaria et generalis: sed non in scri-
ptis redigenda. ut consuetudinis. ff. de legi. l. i. Si de
interpretatione. et extra. de ver. sig. abba-
te. Quodammodo est probabilis. necessaria et in scriptis
redigenda. ut principis. *C. de legi. l. i. Abbat
Archi. ab glo. Dicunt quidam et forte non male
quod non licet inferioribus iudicibus interpretari inter-
ius scriptum et equitatem: imo hoc solum principibus
licet. C. de legi. et constitu. l. vlti. Sciendum est tamen
quod in causis quas coram se habent inferiores
iudices: bene possunt quantum ad ius litigatorum**

448 ptinet sup iuribz q̄ interrogatōnibz iter sus q̄
eq̄tatē interpretari. Ita nota. Inno. ex. de ap
pel. Cū sp̄ali. ¶ Sed q̄d si sup arbitrio pla
to oriz dubitatō. nūq̄d arbiter poterit iter
ptari. dic q̄ arbiter nō pōt interpretari sine de
clarare seu defmiare post sniam ab eo latā
sm ea que notātur. extra. de arbi. Cum oli.

De mutatiōe legū. Si. §. viij.

a mutari lex hūana possit q̄ q̄. Et de hoc di
cit Aug' i p̄mo de libero arbi. Lex tp̄alis q̄
uis iusta sit. mutari tñ p̄ tempa iuste pōt.
Pro c' declaratiōe dicit. b. tho. p̄ma sc̄de. q.
xcviij. arti. j. Lex hūana ē quoddā dictū ra
tōnis q̄ dirigunt act' humani: q̄ sm hoc du
plex pōt esse cā q̄ lex hūana iuste mutetur
¶ Una q̄d ex pte rōis. Alia dō ex pte hoīm q̄
rū act' lege regulāf. Ex pte q̄dem rōnis. qz
hūane ratōi naturale esse videt: ut gradatī
ab ip̄fecto ad p̄fectū veniat. Unde videm' i
sciētis speculatis. q̄ q̄ p̄mo phylozophati
sūt quedā ip̄fecta tradiderūt: que postmo
dū p̄ posteriores magis sūt p̄fecta. Ita etiā
ē i opabilibz. Nā primū q̄ itenderūt iuenire
aliq̄d utile coitanti hoīm. nō valentes oīa ex
seip̄is p̄siderare: instituerunt q̄dā ip̄fecta i
multis deficiētia. q̄ posteriores mutauerūt
institutiōes aliqua q̄ i p̄autōribz defice possēt
a coi ut. litate. Ex pte dō hoīm quoz act' le
ge regulant. lex recte mutari pōt. p̄ muta
tōz p̄ditōis hoīm: q̄bus sm d̄f̄sas eoz cōdi
tōnes diuersa expediunt. Sicut Aug' poit
exemplū i p̄mo li. de libe. arbi. q̄ si populus
sit moderatus q̄ grauis. coisqz utilitatis di
ligentissimus custos: recte lex ferf. qua sibi
liceat magistrat' creare: p̄ quos respublica
admistretur. Porro si paulatī popul' d̄p̄
uatus habeat venale suffragiū. q̄ regim' fla
gitōsis sceleratisqz committat: recte adimi
tur p̄f̄as tali p̄lo dādi honoz. q̄ ad pauco
rum bonoz redit arbitriū. Et q̄uis lex hūa
na deriuet a lege naturali q̄ ē imutabil': nō
tamen seq̄tur q̄ ipsa lex humana etiā sit i
mutabil'. Et ratio huius est: qz lex natural'
est q̄dam p̄ticipatiō legis eterne. ut dictuz ē
supra: ideo imobil' p̄seuerat. quod habet ex
imobilitate diuine ratōis: instituentis natu
ram. Sed ratō humana mutabil' ē q̄ ip̄perfe
cta: q̄ ideo lex humana ab ea p̄cedēs ē muta
bil'. Itē qz lex natural' cōtinet q̄dā vniuersa
lia p̄cepta q̄ semp manēt. lex aut ab homie
posita quedaz p̄cepta p̄ticularia sm diuer
sos casus q̄ emergt. Itē sicut iura ciuilia
sive coia sive mūcipalia mutata sūt diuer
sis tp̄ibus. Ita q̄ iura canonica: quod ostē
bit gracion' p̄ exemplū circa electōz pōtificū
Dicit em̄ bi. lxviij. §. post. c. vota. Pric ip̄ibo
q̄ ip̄atoribz electōes sūmoz pōtificū atqz ali
orū ep̄oz (ut Grego. q̄ ambro) referendas
usus q̄ p̄stitutō tradidit. pro scismaticoz et

hereticoz dissensionibz: q̄bus ecclā dei non
nunq̄ cōcussa p̄clitabat. Rep̄ntabat q̄ ele
ctō catholicoz p̄cipibz. ut eoz auctorita
te r oborata: nullus heticoz vel scismatico
rū auderet cōf̄ire q̄. Et i. §. seq̄nti subdit
Elex qz ip̄atorēs aliq̄n modū suū ignorātes
nō i numero p̄f̄tentiū: sed p̄mi distribuen
tiū. imo exēminatiū esse voluerūt. frequēter
etiā i heticoz p̄f̄idiā p̄lasi. catholice m̄ris
ecclē vnitatē ip̄ugnare cōnati sunt: factozū
patz instituta contra eos p̄biēt. ut se electō
ni nō i gererent. Et q̄squis eoz suffragio ec
clāz obtineret: anathematis viculo inobare
tur. Sicut etiā scriptura diuina dicit: q̄ e
zechias postq̄ dissipauit excelsa. ubi. i. ydo
la colebant. p̄f̄egit etiā serpētē enēū quez
fecerat Moyses: qz illū serpētē dē fieri iusse
rat. ne serpētia morte p̄ls iteriret. Ille aut
p̄ls ideo venerari q̄ colē cepat. Idcirco de
struxit iste q̄d deo iubente fecerat ille. Ac p̄
hoc magna auctoritas ē i ecclā habēda. ut
si nōnulli ex p̄decessoribz et maioribz fecerūt
aliq̄ statuta. i. q̄ p̄ illo tpe fuerūt sine culpa et
postea d̄tunf i errozē q̄ supstitōez: sine aliq̄
tarbitate q̄ cū magna auctoritate destruē
da sūt. hec gracion'. Et dicit ibi glo. ar. q̄ suc
cessores debēt mutare facta instituta a p̄cesso
rū etiā bona. si viderūt esse p̄nicioza exēplo
xij. q. j. vidētēs. xxxj. q. j. c. j. Et. xcvj. dif. bñ
i fine. extra. de. deci. suggestum.

De mutatiōe legum. §. viij.

q̄d fieri nō d̄z sine cā multū utili vel nec̄ia.
Unde Nico. papa. bi. xij. R̄diculū ē q̄ satis
abhoiabile d̄tedc'. ut traditiōnes q̄s a p̄ribo
accepim' i frigi patiamur. Pro c' declaratiō
ne. dicit. b. tho. q̄ lex hūana itātū recte mu
taf. i q̄tū p̄ e' mutatiōz p̄uidet bono p̄muni.
Habet autē ip̄a legis mutatiō q̄tum i se est:
quoddā d̄tēmentū cois salutis. qz ad obser
uatiōe legū plimū valet consuetudo. itantū
q̄ ea q̄ p̄tra p̄munē cōsuetudinē fiūt. etiā si
sint leuioza: q̄uioza videant. Nā q̄n muta
tur lex. vis p̄stitutia legū diminuit. i q̄tum
tollit p̄suetudo. Et iō nūq̄ debz lex mutari
nisi ex alia pte tātū recōp̄set coi salutē q̄n
tū ex ista pte derogat. Quod q̄d p̄tigit ex
hoc. q̄ aliq̄ maria q̄ euidētissima utilitas ex
nouo stat utō puenit. vel ex eo q̄ ē maxima
necessitas. eoz lex cōstituta. aut grauamē
aut i q̄tatē contiet. aut e' obseruatiō ē plu
rimum nociua. Unde dicit a iurisp̄ito. q̄ in
rebus nouis constituendis euidēs debz eē
utilitas: ut recedat ab eo iure q̄d diu equū
uisum est. Et cum leges habeant maximaz
ōtatem ex consuetudie (ut ait p̄lus i. ij. po
lic) ideo non sunt defacili mutande.

De iure gentiū. hoc ius. §. ir.

quid sit seu quale: declarat Irido: d̄il. j. i. de

cretis p exempla. **P**icit em̄. **I**us gentiū ē se
 diū occupatō. glo. vacatū. q̄. s̄. occupat̄ p̄ce
 dūf. **I**nstitu. de rezū diui. §. fere. **A**lioq̄n si
 p̄pria auctoritate capet rē suaz. cadit a iure
 suo. **E**t. ff. q̄ met̄ causa. **E**rtat. **E**t hoc nisi
 forte alio mō si possz h̄re p̄ iudicē. ut. xxij.
 q. j. c. j. **H**oc etiā tenet **T**ho. **I**ta tñ q̄ nō in
 de sequat̄ scābalū vel grauamē alijs vel sedi
 um occupatō. s̄. hostiliū: qd̄ videt̄ intelligē
 dum. qñ iustū ē p̄lium occupantium. **D**edi
 ficatō. s̄. ad habitandū. **M**unitō. s̄. cōtra hos
 tes. seruitutes. **S**eruitus dicit̄ esse de iure
 gētium. nō q̄ p̄mo eam iuenerit. cū **N**oe ma
 ledictōez seruitutis intulerit chanaan filio
 cham. p̄pter irāsiōnē i eum factam ab ipso
 cham: cū ex ebrietate vidit eum nudatū ia
 cē i pudendis. sed qz ius gētium eā approba
 uit. **C**ū ergo bellū ē iustū captus efficit̄ ser
 uus capiētis. q̄ habet iustuz bellū. **A**nde ser
 uus dicit̄ a seruādo. qz. s̄. captus seruabat̄ i
 p̄ta. ne occidētur: s̄. ad seruēdū seruabat̄.
Et peccat q̄ sic capt̄. s̄. i bello iusto recedit
 a dño suo. **S**i bellū ē iustū licitū ē fugē:
 si pōt. **B**ella. s̄. iusta. **C**aptiuitates ut. s̄. q̄ ca
 piunt̄: seruē ad vitā. **P**ost liminiū ē ius q̄
 restituit̄ alicui res. quā p̄pter captiuitatem
 amiserat. ut. xvj. q. ij. p̄ma. **N**isi sint arma
 q̄ nō restitunt̄. qz ea turpiter amisit. ut. ff.
 e. l. ij. **U**el vestes s̄m lau. **I**nducie. i. treuge
Hugo. circa eas aut̄ determinatur p̄ ius ca
 nonicū. ut. ex. de pa. 7 treug. p̄ totū. **L**ega
 top̄ nō violātop̄. glo. **S**i q̄s legatū amico
 rū vel hostiū i pedit. s̄m canones excoīcat̄.
 di. xxiij. **S**i q̄s. **S**cdm̄ leges hostibz tradit̄
 ut sit seru' illoz. ut. ff. de legi. l. vī. cōnubia
 s̄. iter hoīes eiusdē rit' fidei. ut. xxviij. q. j. ca
 ue. **C**oncludit̄ yfidorus. **H**oc ius gētium ap
 pellať. qz eo fere oēs gentes vtunt̄. **E**t dicit̄
 hic **A**rchi. qz ex hoc iuregētium. fere oēs cō
 tractus it̄roducti sunt. s̄. emptōis. v̄ditōis.
 p̄mutatōis 7 h̄mōi. **L**icet aut̄ iusgētium obli
 gatōes iduerit. non tñ noīa neqz actōnes.
 imo a iure civili postea inducto processerūt
Institu. de acti. §. iste quoqz.

Lex canonica est lex ec. §. r.
Et dicit̄ canō: largo tñ vocablō. **Q**uid
 aut̄ sit canō. dicit̄ yfido. i li. ethy. **C**anō gre
 ce latie regula nūcupat̄. **R**egula aut̄ dicta
 eo qz recte ducit: nec aliqñ aliozsum trahit
 Alij dixerūt regulā dictā. vel qz regat. vel
 normā bñ viuēdi p̄beat. vel qz distortuz pra
 uumqz corrigat. di. ij. c. j. **E**t dicit̄ ibi glosa
 sūmaria. qz constitutō ecclesiastica appella
 tur varijs nomibz. **A**liqñ dicit̄ canon. qñ
 qz decretū: qñqz decretal eplā. **C**anon dicit̄
 quod statuit̄ i generali concilio. **D**ecretum
 quod statuit̄ papa de cōcilio cardialiū suozuz
 ab nulli' p̄sultatōem. **D**ecretal' bō eplā quā
 statuit̄ papa v̄l ex se vel cū p̄silio cardialiū

Ite iuenim' alias canonicē cōstitutōis ap
 pellaťōes: ut dogma. mādatū. interdicitū 7 s̄
 ctō. **D**ogma ē i doctrīa cōsistēs fidei xpiane
Mandatū i doctrīa de moribz. **I**nterdictuz i
 quo nulla pena adicitur. **S**anctō ubi pena
 adicit̄: tñ vnū aliqñ ponit̄ p̄ alio. xv. q. ij.
Si q̄s. **G**lo. sup illud. nec aliqñ alioz sū tra
 hit. contra. ff. de re. iu. l. j. **R**egula ē q̄ rē bre
 uiter enarrat. nō ut ex ea ius fiat: ergo ali
 qñ alioz sū trahit. **R**ūdeo. **S**i illud appellať
 regula. i quo aliqd̄ generalr̄ statuit̄. sine su
 is exceptōibz sic ēbit aliqñ alioz sū. 7 s̄m hoc
 intelligit̄ regula i ducta. **S**i aut̄ sumat̄ r̄gula
 s̄m qz icludit suas exceptōes. sic nūq̄ fallit.
Et notādū qz ait **G**rego. di. xxix. **R**egule
 scōp̄ p̄m p̄ tpe. loco 7 p̄sona 7 negocio. in
 stāte n̄cītate trahite sūt. **E**t di. e. yfido. dicit̄
Dicit̄ bñ ē pleraqz capla ex cā. ex p̄sōa. ex lo
 co. ex tpe p̄siderāda sūt: quoz modi qz me
 bullit̄ nō idagāt i erroris laberintū nōnul
 li iſtricando impigunt̄. cū ante iudicat̄ q̄ i
 telligāt: ante iculpāt q̄ iterando lecta p̄qui
 rant. **D**e regulis iuris poneť inferius.

De preceptis ecclesie §. rj.
 q̄ obligāt ad mortale. 7 aliqua q̄dem vnuer
 salia sūt. q̄ extēdūtur ad oēs fideles: aliq̄ ad
 certos stat' p̄sonaz. **E**t vnuer'saliū p̄mu
 q̄dem ē de celebratōe festoz. de q̄bus agit̄ et
 determinat̄ de p̄se. di. ij. p̄nūciādum. **N**az
 q̄uis vacare deo. 7 p̄ consequens cessare ab
 opibz exterioribus p̄ aliquo tpe sit de iure
 diuino 7 naturali: tamē determinatō tempo
 ris in quo hoc fiat: vel determinatio diezuz
 ē de iure positio 7 p̄cepto ecclesie. **D**eclara
 tō circa istud p̄ceptū habet̄ i. ij. p̄te. ti. de ac
 cidia. c. de omīsiōe festoz. **S**cdm̄ p̄ceptū
 ē de obſuātia ieiunioz diebus determinatis
 p̄ eccliam: ut p̄ totam quadragesimā. de con
 se. di. v. **Q**uadragesima: 7 i quatuor t̄pibus
 anni 7 certis vigilijs: di. lxxvj. p̄ totū. **T**er
 ciū ē de abſtinētia ab esu carniū omī sexta
 feria anni. de p̄se. di. ij. de esu. nisi cū nata
 le dñi venerit i tali die. extra. d̄ obſuā. ieiū.
 c. fi. **D**ie aut̄ sabbati i ytalīa 7 ubi ē tal' cō
 suetudo. etiā ē in p̄cepto. **E**st etiā abſtinē ab
 ouis 7 caseo i tpe quadragesime. non solum
 ieiunantibus: sed etiā habētibus iustā cau
 sam nō ieiunandi: nisi excusaret̄ iſfirmitas.
 di. ij. teniqz. **Q**uartuz p̄ceptum ecclē est
 de audītōe missē diebus dominicis 7 festiuis.
 de conse. di. j. **M**issas. **E**t extra. de paro. ut
 diebz dominicis. **D**eclaratō aut̄ hui' p̄cepti ha
 bet̄. i. ij. p̄te. ti. de accidia. c. de omīsiōe diui
 noz. **Q**uintum p̄ceptū ē de annuali p̄fessi
 one. i. qz semel salti i āno. quilibz postq̄ ve
 nerit ad annos discretōnis. confiteat̄ pec
 cata sua p̄prio sacerdoti: extra. de peni. 7 re.
 oīs v̄l ulqz. **D**eclaratōz hui'. **E**t q̄s dicatur
 p̄p̄ius sacerdos. habes i titlō de accidia. ij.

450

pte. c. de omissione confessionis. Et i. iij. pte. ti. de confessoribus. Et de materia confessionis i. ti. de cleri. c. de sacramento penitentiae. Sextum preceptum est de annuali communione sumenda i die paschatis. postquam venerit quies ab anno discere totis. extra. de pe. et re. Ois. Quis autem sit annus discretus et de die paschatis: declaratur ti. de accidia. et de omissione communio i. ij. pte. Ad idem et huic aliud preceptum ecclesie erga sumentes eucharistiam. s. q. ieiuno stomacho sumat. nisi sint graviter infirmi: de conse. di. ij. ligdo. Et declaratur h' habes i. iij. pte. ti. de cleri. c. de sacramento eucharistie. Septimum est de solitudine decimarum. quo. s. ad quotam. id est decimam parte fructuum. vel lucrorum secundum Thoma. extra. de deci. a nob. Et precipue ubi est consuetudo dandi totum vel parte: quantum ad illam partem esset i precepto. Quod autem excusant non dantes ubi non est consuetudo vel non excusant: vide declaratur i. ij. pte. ti. de iani gla. c. de inobedientia quo ad solutionem decimarum. Octavum est abstinere ab omni actu qui prohibetur sub pena excommunicationis: et maxime late sententie. Nam contrarium faciendo est peccatum mortale: siue sit sententia lata a iure universaliter: siue in obali siue ab homine: etiam si illud de se non esset peccatum: puta ingredi monasterium monialium non mala intentione. sed ad videndum locum. de se nullum est peccatum. Sed si est lata sententia excoicatis contra ingredienti extra casum necessitatis: ingrediens peccat mortaliter. Et hoc nisi excuset eum ignorantia iuris illius: et habeat iustam causam ignorantie. Et nisi sententia iuste ferretur ab homine. Nametsi liget talis sententia. non tamen conscientia i conspectu dei nisi contemneret. xj. q. iij. Et si damnatis. De hac materia habes i. iij. pte. ti. de excoicacionibus. Nonum est de vitacione excoicacionum. xj. q. iij. cum excoicacione. et sequenti Et hoc i diuinis officiis. Nam precipare cum homini excoicacionis maiori i diuis scienter est mortale secundum Thoma. et alios. Et etiam precipando i alijs. ut loqua. mesa. et homini: qm. s. hoc fieret i contemptu ecclesie. vel post prohibitionem prelatorum specialiter super hoc facta: secundum Thoma. et alios. Nota tamen hodie. q. p decretum constancie hoc fuit modificatus. s. q. non tenentur fideles excoicatos vitare etiam i diuinis: nisi postquam fuerit publice denunciati: vel propter publicas manuum iunctio i personam ecclesiasticam. Ubi hoc i. iij. pte. ti. de excoica. Decimus est q. non audiant missam et diuina officia clericorum publice i fornicacione iacentium seu concubinariorum. di. xxij. pte. hoc. Hoc tamen varie intelligitur a doctoribus. s. q. p illud decretum constancie etiam modo predicto videtur mitigatum: videlicet q. non debeant euitari nisi fuerit a suis prelatibus publice denunciati. Undecimum preceptum concernit clericos ordiatis i sacris. vel beneficiis

tos. s. q. debeant bicet quotidie septem horas canonicas. tam de vigilia quam de tempore. alia etiam unam horam ex negligentia omittendo scienter peccat mortaliter. extra. de cele. missa. dolentes. Cuius de claracione habes i. iij. pte. ti. de clericis. c. de horis canonicis. Duodecimum est q. non dicant missam sacerdotes nisi post dictis matutinis et prima. ubi est de consuetudine l' p'itutio: alia est mortale secundum Wil. et hoc ex generali consuetudine ecclesie. Tredecimum est q. dicendo missam sacerdotes: si omittat de vestibus sacris ordiatis ab ecclesia. l' alijs consuetis ubique fueri: ut cum luse. cum missali. cum ordie obito et homini: obmittendo aliquod notabile scienter: erit mortale: q. p'itutio ne vel morte ecclesie. di. xj. In his. De his habes i. iij. pte. ti. de cleri. c. de sacramento ordiatis. Decimum quartum est erga religiosos: q. non dicant aliquod retrahentia homines a solutione decimarum: et q. faciant confessores conscientiam p'itutio de decimis: et q. predicatores predicet certis diebus de materia decimarum: cum fuerit super hoc a prelatibus ecclesiarum requisiti. Ista sunt tria precepta et transgrediendo scienter est mortale. In. iij. pte. habes declaratur h'. Decimum quintum est contra clericos et religiosos. s. q. non se exercent i negotijs secularibus. ut i militia. i negociacione. i maccellaria i cauponia. et homini. extra. ne cle. vl. mo. c. j. Decimum sextum i qualibet regula seu religione est sciendum. q. habent aliqua statuta p' modum precepti. secundum expressionem ibi factam: vel declaracionem ecclesie. ut i regula minorum. et quodlibet illorum transgrediendo est mortale. Facit autem contra aliquod essentialium religionis. scilicet contra paupertatem. castitatem. et obedientiam est mortale: non solum quia contra ius humanum: sed magis quia contra ius diuinum et naturale: quia contra factum votum. Hoc declaratur habes i. iij. pte. ti. de religios. Decimum septimum est ad medicos. ut scilicet cum vocantur ad infirmos debeant eos inducere ut confiteantur peccata sua extra. de pe. et re. Cuius firmitas. Et declaracionem h' habes i. iij. parte. ti. de medicis. Quod autem non dent medici medicinam i detrimentum anime p' salute corporali. vel alia causa: puta q. mulier gravida faciat abortivum. ne ipsa moriatur. vel ne fornicacione sua nota fiat: quod etiam i dicta decretali prohibetur: qm. hoc est non solum de iure positio: sed etiam diuino et naturali. Decimum octavum. sciendum. q. ad statum coniugatorum. multiplex preceptum fuit p' ecclesiam. Primum est q. non contrahant habentes aliquod ex impedimentis matrimonii dirimentibus: q. sunt duo teci. et habent i. iij. pte. ti. j. Secundo est q. non consumant matrimonium contrahentes i tempore prohibito. i. nuptias faciant: ut i. xl. et homini. de q. habes i. iij. parte. ti. i. Tercio est q. cum debeant benedici: q. non bigami: non presumunt matrimonio ante benedictionem nuptiarum. Quarto est q. non fiat seu contrahatur matrimonium clandestine. i. sine

testibus facti. Et de his oīb; hēs i. iij. pte. ti. j. Quia q̄ p̄seuerāti i adulterio alter q̄ ē ino cēs nō debet exactus reddere debitū: quādo ē notū. xxxij. q. j. p̄ totū. Declaratōem hui⁹ habes i. iij. parte. ti. j. Sunt et alia p̄cepta ecclē aliquas p̄sonas concernētia. et nō ita generalia. que ⁊ causa breuitatis ⁊ alijs cau sis obmittunt. que p̄tinēt ad diuersos stat⁹

De canonib⁹. Nota q̄. S. xij. canon aliqui sumit̄ large p̄ q̄cūq; regula i q̄ cunq; facultate: ⁊ sic etiā scia. medicie dī ha bere suos canones. Aliq̄ sumunt̄ p̄ oī scri ptura ecclēastica: ⁊ sic Hiero⁹ dicit i prologo bibliē. q̄ aliq̄ libri i biblia. ut liber sapie. Ec clēastici. ⁊ h̄mōi. nō habēt i canone. scz li brozū scripture q̄ sūt approbati ab ecclā. ut nullo modo liceat dubitare de his q̄ p̄tinent i ill. ⁊ p̄ illos argumētāf̄ necessario conclu dendo i his que sūt fidei. Scdm̄ hoc etiā q̄d cūq; habet i corpe iuris canonici dī canon nonsolū cōstitutōes ecclēsticē: s; etiā dicta doctoz̄ q̄ ibi habent̄. Tercio dī canō stricte p̄ constitutōne ecclēstica. que fit i concilijs vniuersalib; vel p̄uincialib;. Naz ut dicit Gracian⁹ dif. iij. S. j. Cōciliorū alia sunt vni uersalia. alia p̄uincialia. Et p̄uincialia. alia ce lebrant̄ auctoritate romani pontificis. p̄ntē videlicz̄ legato romane ecclēsie. Et dicit ibi glo. sup̄ vbo legato. s. sp̄alr̄ ad hoc destiato Licz̄ ei aliq̄s sit general' legat⁹: nō tñ p̄ fa cē generale vel p̄uinciale cōciliū: qz ea q̄ ro mano pontifici concedūt̄ sp̄aliter manda ta. generali iurisdicōne nō transferunt̄. exē. de offi. lega. q̄ trāslatōez. S; nunq̄ me tropolitan⁹ potest condē canones i suo cō silio. s. p̄uinciali: dicas q̄ sic. de paruis nego cijs. ⁊ de his que spectāt ad onus suū. de ma gnis rebus nō potest. ut de his que p̄tinent ad fidē. ut. xvij. dif. Multis. Et canones sui solū obligāt eos qui sibi sunt subditi. s. de p̄ uicia. Et notandū fm̄ Archi. di. e. sup̄ vbo legato. q̄ legat⁹ i p̄uincia sibi decreta seu cōmissa p̄ statuta facē. ⁊ durant statuta p̄ eū etiā eo recedente. exē. de offi. lega. Nemī Et ut euites oēm calūniā: itelligas de statu tis legatoz̄ i cōcilijs p̄uincialib; vel generali bus. de q̄bo loq̄f̄ hic gracian⁹. di. lxxvj. vti nā. De alijs p̄ceptis suis ihibitōib; ⁊ interd icis. dico q̄ si aliquē p̄hibet aduocare. post tps̄ administratōis sue. s. legati. pōt suū offi cū aduocatōis sue exercē. ff. de pen. l. vlt. fm̄ vnic. Et similiter si ad tempus prohibz̄ illud. ff. de pen. l. Moris. Si vō sententiali ter cū cause cognitōne. suo officio finito ni hilominus tenet statutū. Et ita itelligitur C. de postula. l. j. Et q̄ glo. dicit de legato q̄ nō pōt conciliū p̄uinciale facē: itelligēdū ē i his que spectāt solū ad papā. nā hoc facere cōciliū p̄uinciale spectet ad metropolitanuz

cū suis suffraganeis: ut eo inferior nō vide at legat⁹. bicēdū ē q̄ q̄tū ad p̄uincialē sibi de cretā: p̄ facere cōciliū: qz i ea ordinari⁹ est extra. de offi. lega. legatos. li. vj. S; q̄z que rit Archi. di. xvij. sup. c. j. Si fiat i cōcilio p̄ uinciali aliq̄ canones. ⁊ aliq̄s icibat i aliquē illoz̄: nunq̄ archieps̄ sine ep̄is poterit ab soluē. Rūdeo q̄ hosti. i. c. Graue de p̄ben. fa cit circa hoc distinctōz̄: ⁊ dicit q̄ si formatur statuta i forma cōciliij: ut si dicat. Nos con ciliū vel nos archieps̄: de consēsu suffraga neoz̄ nōz̄ i concilio cōgregatoz̄ statuim⁹ ⁊c. tūc sine cōsensu eoz̄ū nō potit fieri ab solutō vel relaxatō. ar. de tēpo. ordi. Si ar chieps̄. Et de offi. ole. cāz. Nisi forte ep̄i hoc ei cōcesserit. vel sup̄ hoc sit munit⁹ p̄suetudi ne vel p̄uilegio sp̄ali. exē. de offi. ordi. duo Aut i p̄sonā archieps̄i sit fact⁹ canon. Et si dicat. Nos archieps̄ de consilio fr̄m nōz̄ū Qd̄ p̄siliū cū nō ipoz̄tet necitatē. ut nota. ex tra. de arbi. Cū oī: nō multuz opat̄: ⁊ sic p se poterit absolue satisfactōe tñ p̄missa: exē de istitu. ex frequentib;: nisi sit solenne ana thema. Alij vō idistincte dicunt q̄ non pōt Nā cū statutū non possit facē in p̄uincia sine suis suffraganeis. nec econtra. s. potest absolue. dif. xvij. Ep̄is. Et sic non poterit penā tollē sine concilio. qz oīs res ⁊c. extra de re. iu. Concludit archi. Ego credo. q̄ siue si dicat nos cōciliū siue nos archieps̄ de con sēsu ⁊c. nōsolū archieps̄ poterit absolue su um subditū ab illo ligamine: imo et q̄libet suffragane⁹ ei poterit absoluere suum sub ditū. cū talis sit sentētia canonis siue iuris ar. extra. de sen. exco. Nup. Dicit etiā gra cian⁹. q̄ ep̄oz̄um concilia. i. congregatōnes quas faciūt ep̄i cū clericis sue d̄yocēs. que consueuerūt dici s̄ynodi: q̄uis sint iualida ad constituendū ⁊ diffiniēdū: non tñ sunt i ualida ad corrigendū ⁊ exhortandū: habēt etiā auctoritatē ipōnēdi ⁊ indicendi. qd̄ alā statutū ē. dif. xvij. S. j. vbi dicit glo. q̄ istō non ē vey. s. q̄ ep̄i i s̄ynodo non possint ali quid statuere. imo possunt condē canones ep̄ales. sicut archieps̄i p̄uinciales: nō tamē cōsueuerūt dici canones: s; cōstitutōes s̄yno dales. Et q̄libet popul⁹ ⁊ quelibz̄ ecclēsia po test sibi statuē aliquod ius. di. xj. catholica Sup̄ q̄. c. dicit Archi. q̄ nullū statutū pōt facē siue cathedral' ecclā siue alia sine cōsē su ep̄i. exē. d̄ p̄sue. Cū consuetudis. ⁊ de his que fiūt a prela Nouit: nisi sint aliq̄ mīma Ratō ē. qz ep̄us est caput cathedralis ecclē sie ⁊ aliarū. exē. d̄ testi. req̄sisti. Et sū capite nihil ē faciendū fm̄ Inno. q̄ sic nota. extra. de constitu. Cū accessisset. S; videt̄ p̄ dicē exē. de cōstitu. cū oēs. ⁊ de cleri n̄ resi. cū di lect⁹. S; dic q̄ illa iura p̄nt itelligi q̄n p̄sti tutio illa fuerit facta auctoritate ep̄i: vel

ligat constitutione. anq̄ ad eum pueniat. ut
 xxxvi. q. ii. Si autem. ubi nota hic.

De rescriptis vidēdū §. xvj.

¶ Quid sit rescriptū. Quis rescriptū condē
 possit. Sup q̄bo rebo rescripta iterp̄tē. Si
 sup eis dubitare contigat. Que vis ac ptās
 ipoz. Quāto tpe burz eoz auctoritas. Que
 rescripta sint generalia. Que spēalia. Que
 iurisdicōni p̄fert. Et q̄ merā executōz. Et q̄
 ius cōe cōtinēt. Et q̄ grāz spēalē. Et q̄ pena
 debeaf his q̄ rescripta ipetrāt p suggestōez
 falsitatis seu veri suppressionē. ¶ Rescripta
 pape v̄l p̄cipis sūt mādata q̄ ad istāriā ali
 c̄ v̄l aliq̄z. seu p̄prio motu v̄l ex relatōibus
 absc̄tiū. v̄l ex suggestōibz p̄ntiū. v̄l ad p̄sul
 tatōez facit. Vel cū aliq̄d alicui vel aliq̄bus
 corpi. collegio. vniuersitati v̄l ciuitati mā
 dat seu idulget. Talia em̄ ius faciūt. nō ge
 nerale sed spēale i negocijs et iter p̄sonas i
 q̄bus. iter q̄s promulgata sūt. ut. C. deleg. et
 con. l. ij. Rescriptū p̄cedere p̄ i ecclasticis
 pape. In secularibz ipator. ¶ De iuribz ac re
 scriptoz: ū sciēdū ē. qz aut rescriptum ē scdm
 ius. aut p̄ter ius. aut p̄tra ius. Si ē fm̄ ius
 vim p̄stitutōis hz. Tale em̄ decretal epla
 q̄ i causis diffiniendis auctoritatē habet. ut
 xix. dif. p̄ totum. Si p̄ter ius sūt vim cōsti
 tutōis habet. q̄ artat illos ad quos dirigif
 Nāetsi vix serēdum iuguz a sācta romana
 sede iponif: pia tamē deuotōe toleranduz ē
 ut. xix. dif. In memoriā. Aut is cui māda
 tum dirigitur ratōabilē causā assignet: qua
 re quod mandatur adimplere nō possit. ut ex
 tra eo. ti. si quādo. ¶ Si contra ius q̄ forte
 cōtra dictum dei. ap̄torum. euāgelistaz ali
 q̄d p̄eat. oino respuit. ut. xxv. q. j. Sunt q̄
 dam. Quia nebum m̄ior i maiorē. sed par i
 parē nō habet ipium. ut. ff. de arbi. l. nā. ff.
 ad trebel. l. ille a quo. §. Tempestiuū. Eoz
 tamen dicta vel statuta potest papa modifi
 care. Antē illud. Quos deus coniunxit hō
 nō separet: sic modificaf p̄ summū pontifi
 cē. coniunxit p̄sensu aiōz q̄ carnis p̄meritio
 Als si primū iterueniat. s. p̄sensu aiōz nō
 scdm. i. carnis cōmerituz sepaf p̄ ingressum
 religionis. ut infra. d̄ p̄uers. p̄iuga. de p̄. et. c.
 ex publico. Nō sic. si alter coniugum velit i
 tomo p̄ria remanē. ut eo. ti. Ex p̄te tua i fi.
 Itē modificaf q̄ alr̄ illud verbuz. Quos de
 us cōiunxit hō nō sepet. s. violētē. sine lege
 absq̄ ratōe. sic modificaf Itido. xxxiiij. q. ij.
 Quos de cōiunxit. ¶ Si autē contra ius po
 sitim aliq̄d rescriptū emanet. abiciendum ē
 ut. xxv. q. ij. Rescripta. C. de p̄ci. impatori
 of. l. rescripta. Nec em̄ rōe rescripti receden
 dum ē a iure coi. ut infra. de eta. q̄ q̄l. oz. p̄fi.
 Eā te: nisi exp̄sse i rescripto p̄tineaf. nō ob
 stāte p̄stitutōne. v̄l iure tali: ut. ff. del. iij. l.
 Si q̄s i p̄cipio. extra. de offi. dele. sup q̄sti.

onū. Als n̄ ē bisile sumū p̄tificē vna epla
 mlta velle tollēre iura. ut infra. d̄ elec. ecclā
 C. de ioffi. testa. l. si q̄n. Sed si sup iure aliq̄
 dubitatō oriat: consulēdus ē papa: ut infra.
 de fide. instru. pastoral. Et i hoc posset poni
 exemplū infra. de p̄cel. p̄ben. v̄l ecclē. nō va.
 dilectis. de qua pbabilz dubitat. an sit reuo
 cata p̄ aliā decretalē posteriorē tpe non or
 diē. infra. de elec. Ne p̄ defectu. S3 si rescri
 ptum sit contra consuetudinē. p̄ualet p̄sue
 tudo: nā p̄ualet iuri si sit ratōnabil q̄ p̄scri
 pta. ut infra eo. ti. c. v̄l. Itē si rescriptuz sit
 cōtra fiscū vel publicā vtilitatē. respuit pri
 ma iussio et expectaf scda. ut. C. de p̄ci. im
 pat. of. l. nec dānosa. In autē. ut nulli vi.
 §. Et hoc quoq̄ iubemus. Et de man. p̄ci.
 §. deinde. ¶ Si v̄o contra ius priuati. disti
 guif. Aut i leuē q̄ modicā lesionē. ut si pa
 pa mandet in suo rescripto. q̄ non admissis
 dilatorijs exceptōibz p̄cedaf in principali
 vel si mandet actōem vel petitōem alicuius
 differri: ut cum idulget cruce signatis non
 conueniri tpe crucis: tale rescriptum valet
 ut. C. de p̄ci. ipat. of. l. Quotiens. q̄ l. rescri
 pta. Nā modica dāna toleranf. ut ar. xij. q.
 ij. Terzulas. Et. c. si quos de seruis. et. c. bo
 ne rei. extra. de his q̄ fiūt ab ep̄o sine cō. ca.
 pastoral. ff. de i integ. r̄sti. l. scio. Sicut q̄ de
 ceptō modica toleratur. ut. ff. de mino. in an
 nis. §. Item. Magna v̄o rescindif. ut. C. de
 rescin. ven. l. rē maioris. Ceterz si rescriptū
 enormez alicui lesionez inducat. q̄ in totum
 ius eius absorbeat. non valet: ut i p̄dicta
 l. quotiens. extra. de deci. suggestuz. Et d̄ do
 na. apostolice. infra. de ver. sig. Quid p̄ noua
 le. ff. ne qd̄ in loco publico. l. ij. §. sunt q̄ pu
 tant. So saluo. q̄ ex delicto auferunt om̄ia
 bona: ut. C. de bonis damna. p̄ totū. ex ē. de
 iudeis et saracenis. ad liberandā. infra. de hē
 ticijs vergētis. Et ne cleri. v̄l mo. relatū. als
 em̄ non ē verisile. q̄ papa vel ipator i p̄ban
 do actōem idulgeat. ut. C. de peti. bono. sub
 l. j. li. x. q. ff. de mino. l. deniq̄. in principio.
 Abicūq̄ em̄ denegaf petitō. de regandū ē
 q̄ rescriptū. ut. C. Si imp. ex rescripto p̄ci.
 l. ij. Nisi forte aliq̄d sit quod profit ipetrā
 ti: q̄ nullo obsit. ut. ff. de senato. l. nupte. Al
 si is cui princeps sine exemplo subuenit. ut
 istitu. de iure naturali gen. et cini. §. sed q̄
 principi. q̄ xxv. q. ij. Rescriptū. ¶ Tollitur
 rescriptum: si p̄ suggestionem falsitatis vel
 veri suppressionē fuerit ipetratum. q̄ sciēter
 vel ignorāter. S3 p̄ talē q̄ nō iterueniēte n̄
 fuisset obtēte l̄re. ut extra eo. ti. sup l̄ris. C.
 tiāsi r̄scriptū sit p̄staneū iuri. ut. xxv. q. ij.
 Et si legibus. C. si contra ius vel vti. publi.
 Et eotē modo tollif si p̄ mendaciū iuris ob
 tieaf. ut. xxv. q. ij. rescriptū. C. si p̄tra ius
 vel vti. publi. l. p̄scriptum. Et cū q̄s sugge

454

rēs pncipi. esse de iure quob nō ē impetrat
 q̄uis non sit verisimile principē i hoc falli
 ut. C. de testa. l. omniū. ¶ Tollitur resc̄ptū
 primū p̄ posterius faciens mentem de pri-
 mo. 7 tūc ip̄o iure. ut extra. de offi. deleg. ex
 lris. 7. c. pastoral. §. p̄terea i fi. Si ūo i po-
 steriori nō fiat mentio de p̄ori: tollitur po-
 sterius p̄ primū. 7 nō ip̄o iure. s3 ope ex-
 ceptōnis. Et ē ratō diuersitatis. qz i p̄rio ca-
 su certi sumus de voluntate p̄ncipis vel pa-
 pe. q̄ voluerit primū tolli cum i secundo de
 ip̄o fecerit mentem. In sc̄do aut̄ casu cu3
 i uno de altero mentō nō habetur. de volun-
 tate p̄ncipis ignoramus: qd̄ illoꝝ voluit p̄
 ualē: non requirimus op̄e exceptōis ex p̄mo
 contra sc̄dm. Et sic intelligimus ex̄ e. ti. Ces-
 tet̄ et ex p̄te. Ubi aut̄ dubitat̄ de duobz res-
 scriptis: qd̄ sit primū 7 qd̄ posteri. utpote
 qz eadē ē data v̄ usqz. si ipēta a diuersis su-
 per d̄sis. s3 ad eodē iudices fuerint: supior
 p̄sola. ut infra. de offi. deleg. sane. Si ūo d̄s-
 la fuerit obtenta resc̄pta a d̄sis 7 ad diuer-
 sos iudices. sed sup eodē negocio. 7 dubitat̄
 quod sit pri? quod posteri. tūc suada ē do-
 ctoria illaz decretaliū: extra eo. ti. pastoral
 7. c. Cū p̄tigat. ¶ Itē elidit̄ primū resc̄ptū
 generale p̄ posteri? sp̄ale. Etiam si sp̄ali de
 generali mentō nō habeat̄. In eo tamē q̄ i
 sp̄ali sp̄alr̄ continet̄. ut extra eo. ti. pasto-
 ral. Ubi aut̄ utrūqz resc̄ptum ē sp̄ale: sed
 unū est sup icerto aliud sup certo: requiritur
 i secundo mentō de p̄iori. ut infra. de offi. de-
 leg. ex p̄te. Itē tollunt̄ resc̄pta si ab eodēz
 duo paria fuerint ipetrata. quozum poste-
 rius de p̄iori mētōz nō faciat. Si ad diuer-
 sos iudices obtēta fuit causa v̄xabi reum
 coram diuersis. Nūc coram istis. nūc coraz
 ill. Sec? si hoc fiat ad cautelā: nec alter̄ ab-
 mittat̄. vel ne iudices vni? interi moriatur.
 Quo tñ ipetrator vti iēbit. ut ex̄ eo. ti. Ex-
 tenore. Et. C. de assertōe toll. l. i. §. v̄l. Sed
 si duo resc̄pta eiusdē tenoris ipetrant̄ ab
 eodē iudices: tūc nullū ē viciū. unū ei el-
 se videt̄. ut. ff. de testa. l. unū. §. de his q̄ i te-
 sta. delen. l. v̄l. Et. C. d̄ bo. pos. fm̄ ta. l. j. §.
 ij. Et ratō. p̄suetudo curie habet frequētius
 duplicare lrās p̄pter picula viay. Ubi ūo q̄s
 ipetrat diuersas lrās ad diuersos cōtra di-
 uersos: tal diuersitas nihil obest. 7 si con-
 tra eūdē tal diuersitas obest i p̄sonalibus
 actōibus: que p̄modius coram eodē vel eis-
 dem iudicibus poterāt exp̄diri. ut infra eo.
 ti. c. v̄l. ff. de q̄bus rebus ad eūdē. i. l. ea.
 Itē si diuersi ipetrāt d̄sas lrās. sup diuersis
 7 p̄ diuersos: bec d̄sitas nihil obest. Et i-
 dez si p̄ eūdē eo saluo. q̄ si plēs ipetrant di-
 uersas lrās sup diuersis b̄ficijs p̄ eadē ec-
 clāz vn? illoꝝ obtēbit q̄ pri? ad executores
 lrās portabit. ex̄ eo. ti. Capitulū. Ad itel-

ligo cū papa nō iēbat ḡuare ecclāz i rece-
 ptōe duoz. ut extra eo. ti. capitulū. Quā itē
 tōz pape colligo ex forma lrāz ut si i lris p̄
 tinea. Si p̄ alio v̄l alijs ibitē nō scripseri?
 ut infra eo. ti. mādatū. Al sic. Nisi p̄ alio per
 nos vrā ecclā sit grauata. ut infra eo. ti. lris
 Cetez. si bec v̄l filia i resc̄pto nō iueniāt
 q̄uis ecclā cui scribit̄ sit ḡuata i receptōe
 alic? vel aliquozū de mādato d̄ni pape: n̄ tñ
 cōpetit exceptō. Nāetsi graue sit qd̄ iponit̄
 ab ecclā romana: ferēdū ē. ut. xix. di. i mēo-
 riā: vel salti excusādū. ut ex̄ eo. ti. si quādo
 ¶ Itē elidit̄ resc̄ptū. si ab appellato fuerit
 ipetratū infra t̄ps appellatōi p̄fixū. ut ex̄. de
 appel. Depe. 7 ca. oblate. infra. de p̄fir. vti. v̄l
 iuti. c. bone mēorie. ¶ Itē elidit̄ si ab excoi-
 cato fuerit ipetratū: ut extra. d̄ eta. 7 quali.
 or. p̄. Cū bone. infra. de p̄ba. p̄ cessionē. Et de
 p̄cura. c. v̄l. ¶ Itē elidit̄ resc̄ptū obtētu li-
 te p̄dētē. ex̄. ut lite. pen. c. j. 7. ij. 7 v̄l. Nāz
 lite p̄dētē supplicare nō licet. ut. C. ut li.
 p̄. nisi i casibus. ut. C. ut li. pen. l. ij. In au-
 tē. i medio lit. nō expec. sac. §. sup hoc coll.
 v̄ij. ¶ Itē tollit̄ resc̄ptū ex vicio visibili
 vel iuisibili. intelligibili tamē. Uicia em̄ res-
 scriptoz. quedā sunt visibilia: quedā iuisi-
 bilia. s3 intelligibilia. Visibilia sūt que acuto
 igenio 7 p̄spicaci oculo cerni possūt: de qui-
 bus ponunt̄ septē exempla. extra. de crimi-
 fal. licet. Inuisibilia. sed intelligibilia sūt. ut
 suggestio falsitatis: suppressio veritatis. de q̄
 bus dictū ē supra. Itē cū lre impetrent̄ nō
 continētes seriē facti: ut ex̄. de coha. cle. 7
 muli. sup eo. Et cāz facti. ut ex̄. de resc̄p.
 dilect. infra. de s̄. exco. Cū p̄ cā. Itē si nō fi-
 at mentō de disp̄satōe. ut extra. de fil. p̄sbi.
 Ex tua. De p̄positōe. ut infra. de decimis. Ex
 mltipli. De statuto. ut extra. de resc̄p. cō-
 stitut. De p̄uilegio. ut ex̄ eo. ti. cu3 ordi-
 nē. De snia. ut infra. de s̄. 7 re. iij. Inē mōa-
 steriū. Un̄ d̄. Si p̄uilegiū: si disp̄satō pa-
 ctū. Al si resc̄ptū. snia. siue statutū. Finis
 tollet̄: nisi mētō sc̄ta p̄bet̄. ¶ Elidit̄ etiā re-
 scriptū. si p̄ aliū sine mādato d̄ni ipetret̄. ut
 ex̄ eo. ti. Nonnulli. Que exceptō hodie fm̄
 obf̄uatā p̄suetudinē locū habet. i audietia
 lrāz. non i iudicio negociorū. Si oppones
 ex illa decre. eo. ti. ex parte. i fi. Sed illa lo-
 q̄tur i p̄curatore reuocato. cui? ipetratōz
 ratā d̄ns nō habebat. Dec? si is cui? nomie
 ipetrat̄: 7 si sine mandato: ratā habz ipe-
 tratōz. Pōt aut̄ q̄s ipetrare p̄ alio sine mā-
 dato. si sit de illis p̄sonis a quibus non exi-
 gitur de iure mandatū. ut in decre. ill. Non-
 nulli 7 ex p̄te. Que aut̄ sunt ille p̄sone: legi-
 tur. ff. de p̄cura. l. Sed 7 be p̄sone. Durat
 resc̄ptoz auctoritas p̄ decenniū. Si ipēn-
 tes copiā iudicium habuerint. 7 neglexerit
 vti. Nā infra illud tempus q̄ncūqz poterūt

expiri. ut. **E.** de diuersis rescriptis. l. falso. **A.** lii aut doctores dixerunt: qd si qd impetret scriptum. et infra annum cum copia iudicium habuerit non utat per rescriptum lapsu anni. ut infra eo. ti. **S.** aut. c. c. plerumq. Qui sic dicunt et asserunt de plao. l. illa falso fore correctam. **S.** qd pmtu est iura iuribus concordare. ut. **E.** de ioffi. do. ti. l. vna. Sic legem et decretales reduco ad concordiam. Legem intelligo cum post primum rescriptum secundum non fuerit impetratum. Decretales illas intelligo: cum impetro primum rescriptum. tu impetras secundum: non facta mentione de primo: agis ex consuetudine: excipere non possis ex primo super eodem negotio: ad alios iudices obtento si illo fraudulenter vel negligenter infra annum ab impetratore tuo scodi. uti obmiseri. sic loquuntur ille de cre. et huc casum. l. illa non considerauit. **E.** si hec opinio placeat. dices ut superius tractum est. qd annus iste incipit currere a tempore scodi scripti: quod tali ratione probabitur. **A.** n. p. se sine secundo rescripto. non tollit primum rescriptum ut dictum est: nec secundum rescriptum per se sufficit ad tollendum primum. cum de eo non habeat mentionem. **E.** tunc utriusq. necessarium. et secundum rescriptum impetrari. et annum cedere. ut sic ambo coniuncta primum primant. **I.** iura illud. **E.** si si sint singula queq. iuuant. **E.** ad hoc habes optimuz simile: quod imperfecta voluntas per se non tollit solenne testamentum precedens: sed cum decennio tollit: ut **E.** de testa. l. sancimus. Doctores tamen multi dicunt: primum rescriptum nullo alio impetrato. super eodem negotio tolli per lapsu anni. **G.** generalia rescripta sunt illa. in quibus generales seu indefinite clausule continentur. scilicet. cum bene talis et talis. et quidam alij iuriantur eidem. **E.** sic. **S.** super decimis. possessionibus et rebus alijs quo casu rescripta ad maiores et digniores personas. vel ad maiora negocia expressis non extendunt. ut extra eo. **S.** de aplicis. c. pastoral. **I.** si ponatur clausula illa. **E.** traditores etc. **I.** illa. **A.** motu inde. **I.** illa. **V.** vocatis etc. Tales enim et consimiles clausule faciunt generale rescriptum. **I.** item cum littere diriguntur ad omnes. ut extra. de peni. et re. **E.** ex eo. **S.** speciale rescriptum est quod inter certos diriguntur: et super certis et expressis rebus seu negocijs: sine clausula generali. ut extra eo. ti. c. j. et c. pastoral. **E.** tale rescriptum non extenditur ad alias res vel personas. ut infra. de offi. deleg. **E.** ubi. **S.** sic ergo et privilegium personale personam non transgreditur. ut infra. de usu. pal. c. ij. infra. de offi. deleg. **Q.** ubi abbas. ff. de quibus modis usufructus. l. si usufructus. et vij. q. j. petisti. **I.** institu. de iure na. gen. et ci. **S.** qd et principi. ff. de iudi. l. **S.** et si restituatur. ff. de regu. iur. l. privilegia. ij. q. vij. **S.** si quoniam diffinitiva in v. **Q.** ubi non obstat. ex. de iudi. **Q.** ubi. **N.** ubi ibi agitur per primas litteras sed auctoritate scodap. **N.** obstat infra. de offi.

dele. **Q.** ubi: cum sit commissio expresso nomine dignitati. **I.** ubi enim lre transeunt ad successores qui succedit primo in onere et honore: ut infra. de offi. ordi. pastoral. **I.** ubi si obstat infra. de offi. deleg. c. j. ubi iurisdictione ex litteris specialibus extenditur ad alios. **N.** ubi ille casus specialis est. ut extendatur iurisdictione ad illos. qui processum iudicium impediunt. ut infra. de offi. iudi. dele. ex litteris. **I.** **I.** iurisdictione preterit omnes ille lre. in quibus cause cognitione demanda. quod ex forma colligitur litterarum ut cum litteris continetur. **S.** ubi est ita. **S.** ubi promissis veritas suffragatur. **C.** cognita veritate: iusticia mediate: sicut de iure fuerit: quod canonicum: quod iustum. ut promissis. ut teneat. put in instrumento inde profecto vel litteris continetur. **E.** talis iudex cui negotium a principe committatur: sub alio de his formis put in figura iudicij pretere. **P.** potest et alij vel alijs causam committere totam vel partem. ut infra. de offi. dele. **E.** ubi te. **P.** principiuz mediuz vel fine. cognitione vel executio. ut infra. de offi. deleg. **S.** ubi questionum. **T.** talis potest recusari ex causa: nisi fuerit iudex petitus: ut extra. de offi. dele. **E.** ubi oli magister. iij. q. iij. **I.** in ducte. **S.** Spaciuz. **I.** in autem. offeratur. iij. q. iij. **S.** **I.** in criminali. **I.** in v. si quis testibus. **S.** et tunc poterit recusari ex noua causa. ut extra. de offi. dele. insinuante. **E.** executorie lre sunt per quas sine alio iudiciali cognitione: factum seu misterium delegatur. ut extra. de offi. dele. c. vlt. **T.** talis non est iudex. sed auditor vel executor. ut extra. de offi. dele. sup. questionum. **S.** porro. **T.** talis etsi possit recusari: nisi detur de voluntate partium. vel recipiatur assensu. ut in de cre. sup. questionum. **S.** nos autem: et. **S.** porro: a tali appellari non potest: nisi si fines mandati excedat. ut in eadem de cre. **S.** ubi questionum. **E.** infra. de appellatone. **N.** ouit. ij. q. vij. si quoniam. **S.** diffinitiva. **I.** in v. ab execute. **E.** Quorum app. non re. l. ab execute. **F.** fines autem excedit. cum aliud vel aliter exequitur quam mandatur. **E.** ubi cum exequendo mandatum. preter commissum iniuriam infert. **N.** am et tunc potest ab iniuria appellari: ut. **E.** de apel. l. si quis prouocatione. **T.** talis cum non sit iudex. ut dictum est. nec ei sit iurisdictione sed executio demadata. ut extra. de offi. dele. c. vlt. alteri delegare non potest. quod ex iurisdictione procedit iudicis dandi potestas: ut. ff. de iurisdic. om. iudi. l. iij. **E.** et quod cum misterium committitur: industria eligitur personalis. **E.** ideo a persona recedi non debet. ut de offi. dele. c. vltio. **E.** de cabu. tol. l. vna. ff. de solu. l. inter artifices. **T.** tales in exequendo partes iudicis non assumat. ut. **E.** de executione rei iudi. l. si ut proponis. **C.** continent ius commune littere. in quibus mandatur quod consonat iuri et equitati: et maxime cum ipse lre continent iuris determinationes: puta partibus conuocatis vel vocatis qui fuerint euocandi. quod iustum vel quod canonicum etc. **I.** et

456
iusticia mediante. vel put de iure fuerit q̄.
vel alias consiles clausulas. **Gratiã** cõti-
nēt ille q̄ continēt dispēsatiõem. pene debite
remissionē: q̄ i q̄bo ob fauorē. utilitatem seu
necessitatez recedat a iure coi. **Tria** em̄ sūt
q̄ faciūt a iure discedi. necessitas. utilitas: q̄
euidens meritoruz p̄rogatiua. vt. l. q. viij. ta-
li. extra. de elec. **Innotuit.** **Restat** videre
de pena impetrantiũ lr̄as p̄ subreptiõē. **Et**
est sciendum. q̄ condemnãdi sunt ad expen-
sas. quas altera pars fecit in ea re. et circa
ipsum iter. vt extra. eo. ti. **Ceterũ.** i. fi. **C.** de
bis qui accu. pos. l. qui crimen. **Et** als̄ seue-
ritati subiaceant iudicantiuz. vt. xv. q. ij.
Et si non cognitõ. **Nam** q̄ p. l. corneliam de
falsa puniri possunt. vt. ff. ab. l. cor. de fal.
l. si quis irzeperit.

De doctrinis ecclesi. §. xvij.

a
asticijs p̄cipue doctoz. **Nota** triplicē briãz.
Quedã em̄ sūt reprobate tãq̄ false q̄ hērice
de q̄bus habet. xxiiij. q. iij. c. penlt. **Et** di. xv
Sancta romana. **In** palea. **Et** extra. de sũ.
tri. q. fi. ca. damnamus. **Quedã** v̄o doctri-
ne declarant apocriſe: de quibus habet in
dicto ca. Sancta romana. **In** palea. di. xv.
Dicunt aut apocriphũ fm̄ archi. di. xv. i. p̄n-
cipio: quasi occultũ seu secretũ: q̄. s. nō i ec-
clesia sed remote est legēdum. **Dicit** autēz
aliq̄ dupliciter apocriphũ: videlicet. q̄ i ḡ-
ratur quis fuerit auctor talis libri. **Et** sic in
biblia dicuntur aliqui libri apocriphi: q̄ ta-
mē leguntur publice i ecclesia. v̄l q̄ dubita-
tur de v̄itate talis libri: q̄ de h̄mõ apocriſis
dicitur i dicto. c. **Sec̄a** romana. **Et** talũ li-
brorum liber ē q̄libet ad credendum vel nō.
Terciuũ genus doctriarũ ē. quod ē appro-
batum ab ecclã. **Et** he sūt primũ q̄dem q̄ p̄n-
cipalr̄ doctriē seu libri bible: quas ita vni-
uersalr̄ q̄ firmis oportet credē. q̄ nullo mo-
do licet de veritate ip̄az dubitare: q̄ hoc es-
set hēticũ: cũ sint dictate a sp̄sancto. vt pa-
tet i simbolo q̄ errare nō potest. **Deinde** or-
dinatões seu constitutiões q̄ determinatões
facte p̄ summos pontifices vel concilia vni-
uersalia approbata: etiã idubitanter credē-
te. **Post** hec etiã opuscula sãctoz patrũ et
doctozum ecclẽ sūt approbata: q̄ p̄cipue hoz
sc̄z **Cipriani.** **gregorij.** **nazanzeni.** **anastasiij.**
Dieronimi. **prosp̄i.** **ioh̄.** **crisostomi.** **valerij.**
Ambrosij. **augustini.** **leonis** pape: vt patz i
dicto. c. **Sancta romana.** **Et** i fine dicti ca.
dicit. **Opuscula** atq̄ tractatõim patrũ or-
thodoxozum. q̄ i nullo a sancte romane ec-
clẽ consortio deuiauerũt: nec ab ē fidei p̄bi-
catõne se dicti sūt. sed coionis ip̄ius grã v̄l
q̄ ad vltimũ diē p̄ctipes fuerunt legere de-
cernimus. **Et** decretales eplẽ summoz pon-
tificum venerabilz suscipiēte sūt. **Non** tamē
credendum ē vel dicēdum dicta p̄dictõrũ do-

ctorum v̄l alioz esse tante auctoritatis vt
firmitatis. quãte sunt doctria scripture sã-
cte v̄l determinatões ecclẽ facte i cõcilijs v̄l
p̄ summos p̄tifices. **Nã** de his nullo mō licet
dubitare: de dictis v̄o doctoz licet dubitare
q̄ alr̄ s̄t̄re. nisi sint talia: q̄ vel sūt determina-
ta p̄ ecclãz. que sūt firmiter tenēda. vel que
sūt als̄ i doctria scripture sacre cõt̄ta. **En̄**
Auḡ. **Ego** sol̄ eis scriptoz q̄ iam canonici
appellant̄ dibici. h̄ic tiorē honorēq̄ refer-
re: vt nullũ eoz scribēto errasse audeã cre-
dē: aut si aliq̄ i eis ostendero: quod videat̄
tur contrariũ v̄itati: nihil aliud existimez
q̄ mēdosũ codicē esse. vel nō esse assecutũ i
terp̄tem: quod dictum ē: vel me m̄ime intel-
lexisse nō ambigã. **Alios** v̄o ita lego vt q̄n-
talibz sanctitate. quãtaue doctria polleat:
nō ideo v̄ez putē. q̄ ita ip̄i s̄s̄t̄: sed q̄ mi-
hi p̄ alios auctozes vel canonicas vel proba-
biles ratões. quod a vero nō abhorreat per-
suadere potuerũt. di. ix. **Ego.** **Item** **Auḡ.**
Noli meis lr̄is. quasi canonicis scripturis i
seruire: s̄z i ill̄ q̄ q̄cunq̄ credebas cũ iuene-
ris. incũctãter credē. **In** istis aut quod cer-
tum habebas. nisi certũ itellereris. noli fir-
me tenē. di. x. **En̄** **Archi.** sup̄ dicto ca. **Noli.**
dicit. **Hodie** i scripturis taliũ. s. doctorũ ali-
q̄ posse rep̄bendi. q̄ nō nisi si q̄ iueniat̄:
quod non initaũ auctoritati veteris q̄ noui
testamēti. siue pbabili siue canonica ratõē.
hec ibi. **Hoc** patet ex eo. q̄ ip̄i sancti docto-
res sibi uicē contraria i suis libris dixerũt
Sicut verbigrã. **Dieronim̄** dixit bigamuz
non eē censēdum eum. q̄ ante baptismũ ha-
buit vnã vxorē: q̄ post baptismum aliam
Auḡ v̄o contrariũ s̄s̄t̄. s. talē esse bigamũ:
cui s̄t̄etia p̄ferē. q̄ illa **Diero.** non tenet. vt
patet di. xvij. **Acutius:** q. c. deinde. extra. d̄
bigamis debitu. **Et** silr̄ de obseruatõne lega-
liũ q̄ de reprehēsiõne. quam fecit **Paulus** pe-
tro. **Ad** **Gal. ij.** contraria scripserũt: tamē
magis stat̄ **Augustino** vt dictum est supra
Elez ē. q̄ i his que p̄tinent ad fidem vel bo-
nos mores necessarios ad salutē: i nullo di-
scordant sancti doctozes realiter: q̄ si aliq̄n-
do sup̄ficialr̄ videant̄ s̄t̄re cõf̄ria. **En̄**
dicit **Archi.** sup̄. c. quis nesciat. di. ix. q̄ rub-
ce decretalium autenticatur. extra. de p̄be-
mio decretaliũ i fi. vbi dicit vt̄atur: q̄ extra
vt li. pen. nihil ino. **Et** silr̄ rubrice vel tituli
legales autentici sunt: q̄ allegari possunt i
causis. ff. de i integ. restit. l. i. **Sed** rubce de
cretoz nō: v̄n̄ false iueniunt̄ aliq̄n. xv. q. i.
placuit. **Sz** **Inno.** q̄ ita notat ex̄ i p̄hemio
decre. **Que** etiã ponũt̄ i decretis. s. capi. seu
dicta p̄cilioz sũmoy p̄tificũ q̄ doctoz: au-
tentica q̄ approbata sūt. nō aut dicta ḡciani i
paragraphis fm̄ **Joh̄.** an. **Doctria** etiam
b̄i **Thome** de aq̄no approbata fuit vt patet

pertrauagatē Job. xxij. ¶ Quā autē dicta do-
 cōz p̄fatorū v̄l alioz p̄traria eēt dictis sū-
 moz p̄tificū. cui snie magis ē stādū: decla-
 rat graci an. di. xx. §. j. p̄ distictōz: videlicet
 q̄ i cāis seu negocijs diffiniēdis. Cū ḡ q̄libz
 negocia finē accipiāt uel i absolutōe ino-
 tū vel condēnato: deliquētū. Absolutō v̄o
 vel condēnato nō sciam tm̄ deliderat: s̄ etiā
 potestati p̄sētū. id diuinaz scripturaz ē
 ctator: et si scia pontificibz p̄mineāt. tū
 q̄ dignitatis eoz apicē nō sūt adepti. i scri-
 pturaz sacraz expositō. v̄o bis p̄ponūf. In
 causis v̄o diffiniēdis scdm̄ post eos locū me-
 rēf. ¶ Quis autē ordo tenēd' sic i solutōe ali-
 cui' q̄stōis. ponit Inno. di. e. de quibz: sūma-
 ti explicat ibi Archi. dicēs. Nā p̄mo recur-
 rēdū ē ad sc̄pta noui q̄ v̄s is testa. Sc̄do ad
 canones ap̄loz q̄ cōcilioz. Tercio ad decre-
 ta q̄ decretalia romanoz p̄tificū. Quarto
 ad scripta greca. Quinto ad scripta sc̄toz pa-
 tratioz. Sexto ad exēpla sc̄toz. Si at nec
 v̄itas iueniēf. hoc mō congregādū sūt sapiē-
 tes. q̄ qd agēdū sit iuestigādū dñs ruelabit
 Iuxta illud. vbi duo vel tres congregati i
 noie meo q̄c. Math. xvij. Quia tū dictū est
 q̄ recurrēdū ē ad scripta greca: subdit Ar-
 chi. q̄ dicit. q̄ hoc locū habuit. q̄n penes gre-
 cos presules catholice fidei vigeat auctori-
 tas. q̄ exēplaria eoz erāt correctā: q̄ id i du-
 bija recurrēbat ad eos: dis. ix. ut veterum
 s̄ hoc hodie locū nō habz. Nā hodie gre-
 ci sūt acephali. q̄ scripta eoz corrupta. s̄m
 bug. A paucis tū ānis cū reuersi sūt ad v-
 nitatē fidei ecclē roman. ¶ Dicit autē glo.
 sup̄ dic. c. ut vete: faciēdo compatōz ite:
 doctores: cui magis sit credendū. q̄ augusti-
 no i disputatōibz. hiero. i historijs q̄ trālla-
 tōibz: grego. i moralibz. ¶ Sed q̄rit Archi.
 di. xx. Si grego. q̄ fuit expositō: seu doctor
 q̄ papa. i aliq̄ articulo contrari' inueniēf ali-
 cui illoz expositōz: cui' doctria etiā ē appo-
 bata: utiq̄ credēdū ē magis grego. i defmi-
 tione cāp. q̄ alijs doctoribz. In his v̄o (que
 ut expositō: dixit) videt ei non magis esse
 credendū q̄ papa: s̄ forte q̄ magis cōsona
 ratio dixit: vel q̄ maioris sc̄ie q̄ sc̄itatis et
 auctoritatis habet. Nā q̄ inter ap̄licos vn'
 p̄ponit alteri. ut Petr' lino. gelasio lucio.
 Et similr̄ interpretes. ut Ambro. ysid. au-
 g'. vete s̄m Aug'. ¶ Aug' i li. de doctrina xp̄i
 ana dicit. et habetur dis. xix. In canonicis
 scripturis eccliarum catholicaz q̄ plurimū
 diuinā scripturaz: solertissimus indaga-
 to: auctoritatē sequat. Inter quas sane ille
 sint. quas aplica sedes habet: q̄ ab ea merue-
 runt eplās accipe. Tenebit igitur hunc mo-
 dum in scripturis canonicis. ut eas que ab
 omnibus recipiunt ecclesijs. p̄ponat eis q̄s
 quidam non accipiunt. In eis v̄o que non

accipiunt ab oibz. p̄ponat eas quas plures
 grauioresq̄ accipiunt. eis quas pauiores
 minorisq̄ auctoritatis ecclē tenēt. Si autē
 als iuenerit a pluribus. als a grauioribus
 haberi: q̄ hoc iueneri vix possit. equal ta-
 men auctoritatis eas habendas puto.

Item nota q̄ postea. §. xvij.
 rior constitutō siue lex tollit priorē: etiam
 si de priori nullā faciat mētōz. ex. de cog.
 spi. c. j. Dec' ē i rescriptis. extra. de rescriptis
 Ceterz. Dec' etiā de priuilegijs: q̄. f. nō tolli-
 tur pri' q̄ posteri' nisi i posteriori fiat mētō
 de priori. ut nota. di. xvij. Qm̄ i glo. Et itē
 de cōsuetudie. q̄. f. nō tollit p̄ constitutōez
 nisi fiat mētō de ea. extra. de p̄sti. licz. li. vj.
 Itē s̄m Hosti. Job. an. q̄ Der. q̄ cōstitutio
 general' incipit artare seu obligare post du-
 os mēses a tempe publicatōis. Et hoc nisi
 i ipsa constitutōe aliud contineat. Inferior
 autē p̄stitutō utputa caploz q̄ vniuersitatū
 s̄m Hosti. ligat i continēti facta promulga-
 tione: nisi forte absentes q̄ ignorātes. q̄bus
 neq̄ tempus dabo: sed iudicis arbitrio reli-
 quo. Item constitutō si extendit ad p̄terita
 s̄ tm̄ ad futura. nisi aliud declaref. extra. d
 consti. c. vlf. ¶ Queritur autē utrum qui fa-
 cit p̄tra p̄stitutionē pape p̄ ignorantia pec-
 cet. Rndet Tho. i q̄libetis: q̄ ignorantia q̄
 ē causa actus: causat iuolūtariū. vnde sem-
 per excusat a peccato: nisi ignorātia ip̄a sit
 peccatū. Est autē ignorātia p̄c̄m: q̄n q̄s qd
 p̄tē scire q̄ tenet h̄mōi. Constitutionē autē
 pape oīs suo modo scire tenet. si aliquis er-
 go contra constitutionē pape agat. et h̄at
 sufficiens ipeidmētū: p̄ qd scire nō potuerit:
 puta si fuit i carcē vel i terris extraneis: ab
 quas p̄stitutō nō puenit vniuersalr̄ vel ali-
 quid silē: talis ignorātia excusat. ut nō pec-
 cet agēs contra constitutōē pape. hec ip̄e.

Itē nota q̄ dispēsa. §. xix.
 re i legibz v̄l eas interpretari. spectat ad pla-
 tos q̄ rectores. q̄. f. i h̄mōi h̄nt p̄tē. nisi su-
 bita nēcitas occurrat. cui oportet subito
 obuiari: ne sequat aliqd̄ iconueniēs. Nam
 tūc ip̄a nēcitas h̄z annexā ip̄ā dispēsatōez
 legis: q̄ q̄libz p̄ se potest tūc interpretari legē
 q̄ dispensare secum: q̄ precipue cum non po-
 test habere recursum ad supiores. Si ergo
 quis grauius ifirmat tempe ieiunij ab ec-
 clesia instituti. p̄ ipsum potest dispēsa se-
 cū i lege ieiunij. q̄ interpretari: q̄ non obli-
 get ad illa. In obseruatōe em̄ legum vel p̄-
 ceptoz: maxime debet attendi q̄ seruari in-
 tentio ferentis legē. vel ad p̄ceptum: de qua
 si constat. et contraria sit ad scripturam le-
 gis vel verbum precepti. eque obediendum
 est: obmissa lītēra legis vel precepti. xxij.
 q. v. humane. Si autem dubitet de intētoe.

458

standū ē lfe scdm Archi. vel habeat recur?
ad supiorē si pōt. cui? ē interpretari ⁊ dispen-
sare. vel si nō pōt habeat consiliū pitorum.
¶ Pnt aut ipi plati dispēsare ⁊ debent cum
a adest causa ratōnabilis: puta alicui? necessi-
tatis vel maioris utilitatis. Unde diffinitur
dispēsatio sic ab hosti. q̄ ē iuris alleviatio fa-
cta cū cause. s. ratōnabilis cognitōe ab eo q̄
potest. q̄ si plati absq̄ ratōnabili cā. vel saltim
dubia pro sola volūtate licētā tribuant ve-
niēdi contra leges. scdm Bern. in libro d̄ bi-
spēsatiōe et p̄cepto: nō erūt dispēsatores sed
dissipatores: ⁊ peccabunt ipsi dispēsantes cū
dispēsatis si eis utuntur. Unde dominus di-
cit Luce. xij. Quis putas est fidelis dispensa-
tor ⁊ prudēs quē cōstituit dñs sup familiaz
suam. Ebi tria notant̄ i dispensantibz. Pri-
mum ē fidelitas. ut scz in dispensatiōe habe-
at intentōem. ibi. fidelis. Secundum ponde-
rositas. ut scz consideret causas mouentes
⁊ qualitates psonarū. Unde dispēsare qua-
si diuersa pēsare seu ponderare. ibi. prudēs.
Tertium ē potestas. ut scz in eo i quo dispē-
sat habeat auctoritatē: ⁊ sup his cum quibz
dispēsatiō habeat potestatē. ibi. quē cōstituit
dñs ⁊c. ¶ Et nota fm Ray. q̄ prohibet eti-
am dispēsatiō: ubiq̄q; nō pōt fieri sine ma-
nifesta declaratiōe eccle: ⁊ ubi nō ē iusta cau-
sa dispēsandi. j. q. vij. Tali. Aliquādo vō dis-
pēsatiō ē debita: et hoc ubi iusta causa ē dis-
pēsandi: que iusta causa mltiplex potest es-
se. ut. j. q. vij. Requitis. §. nisi rigor. ⁊. c. ⁊. §.
sequēti. Et quis dispēsatiō ex iusta causa sit
debita. ⁊ peccet prelatus non dispensādo. ut
est ar. ij. q. v. Quanto. i. si. tamē subditi nō
habēt ius petendi nisi forte supplicādo. Ali-
quādo dispēsatiō ē pmissa. ut dis. l. Si quis
presbiter. Et papa quidem in omnibus pu-
re positivis habet plenitudinē dispensandi
Et sic dicitur habere omnia iura in scrinio
pctoris sui. extra. de consti. licet. li. vi. q̄tuor
scz ab interpretatiōem ⁊ dispēsatiōem. In aliq̄-
bus tamē nō consuevit dispēsare. Episcopi
aut dispēsare pnt fm p̄munē opinione do-
ctorū. i. his que nō sūt eis a iure phibita. ex-
tra. de sen. exco. sup. Et dis. l. Airoz i glo.
Que aut eis phibeantur ⁊ pape reservētur
in pte habes i p̄dicta glo. Et inde etiā i. iij.
p̄te. ¶ Et nota fm Inno. i. glo. sup. c. dilect?
extra. de tempo. orbi. q̄ episcopo nō licet dis-
pensare sup faciēdo. ut scz aliquid faciat cō-
tra canones. nisi ubi p̄mittitur ei a iure. ex-
tra. de cōstitu. c. j. nisi contraria consuetudi-
ne ⁊ p̄scripta esset ei derogatū. extra. de con-
suetu. c. ultimo. Sup eo aut quod factum ē
semp. potest dispēsare ut tolleret. nisi probi-
beat. ar. ad hoc. xxij. q. v. hoc videt. Dico ⁊
forte meli? q̄ ubi ius concedit dispēsationez
simpliciter potest. Et sic loquit̄ de cre. extra

de sen. exco. sup. Si aut dispēsatiō nō cōce-
ditur a canone. nūq̄ episcopus potest dispē-
sare etiā si i canone inueniat̄ q̄ papa dispē-
set. extra. de cōsag. et affini. q̄ dilectō. Quia
cū episcopi debeāt suare canones. nō debēt
contra facē: nisi expresse p̄cedat. xxv. q. j. c.
j. et sequēti. Dec Inno. De dispēsatiōibz que
pnt fieri p̄ episcopos. vide i. iij. p̄te. ti. de sta-
tu epop. ¶ Notābū etiā q̄ corpus totū iuris
canonici. habet i q̄tuor libris. s. decreto. de
cretalibz. sexto ⁊ clemētinis. Compilator de
creto: fuit Gracian? monach?: qui opus il-
lud edidit anno domi. Ac. vel circa. ut dicit
Aug. ij. q. vij. §. forma. Fuerūt ante hāc cō-
pilatiōez quedā alie. s. isidori. postea yuonis
Distiguit aut i tres ptes. Nā p̄ma continet
cētū ⁊ vnā distinctiōnes. scda pars continet
triginta sex causas. quaz q̄libet habet plures
q̄stiones. ⁊ in. xxxij. causa. Tercia questio cō-
tinet tractatum specialē et prolixū de peni-
tentia. qui sic allegat̄. s. de penitē. di. tali. et
cōtinet septē distinctiōnes. Tercia ps intitula-
tur de p̄secratiōe. et habet quiq; distinctiōnes.
Prim? q̄ fecit ibi lecturam fuit bug. qui ni-
mis scrupulosus fuit i suis determinatiōibz
S3 glo. cois eius ē Joh. satis bona. Addi-
dit tñ Bar. brix. q̄dā ad dictas glo. que cor-
rigūt opi. Johā. vel melius declarat. Post
fecit solennē apparatū sup eo. archi. qui dicit̄
tur Rosariū. ¶ Cōpilator vō decretaliū fu-
it magister Ray. magister ordis p̄dicatorū
ab requisitiōem ⁊ iniūctōz Grego. noni. an-
no dñi. Mccxxx. v. circa. et diuidit̄ liber il-
le i q̄nq; ptes: ⁊ quelibet pars habet mltos
titulos: qui tituli exprimūt materias de q̄-
bus ibi agit̄. Et allegat̄ nō p̄ ptes sed p̄ ti-
tulos et capitula: et antiq̄tus an̄ titulū di-
cebat̄ ex. s. decretū. s3 a modernis dimittit̄
illud extra. ⁊ solū titulū allegat̄ cū ca. Glose
p̄s e? sūt Bernardi. S3 plimi fecerūt appa-
ratū seu lecturas sup eisdez. ut Inno. q̄tus
Hosti. ioh. an. nouella. iohā. de lignano. pe-
tr? de ancharano. francisc? zamb. antho. de
butrio. abbas d̄ sicilia et alij. Sextū libz
ppilari fecit Bonifa. viij. Anno dñi. Mccc.
vel circa. qui dicit̄ sext? q̄ sequit̄ ad. v. li-
bros decretaliū: et h3 titulos ⁊ capitula sūt
decretales. ⁊ fm illū ordinē: nō tñ oēs illos
titulos h3. Unde de m̄rimonio paz̄ ibi agit̄
Glo. p̄s e? Johā. an. qui etiā sup eo fecit
apparatum in nouella. Archidyacon? etiā
fecit apparatū. Domicus de sancto geminia
no notabiliter scripsit et alij multi. Quar-
t? liber dicit̄ clemētine: ex eo q̄ sūt sub cle-
mēte in cōcilio vienēsi edite. p? modicū tps
a ppilatiōe sexti. Clemēs tñ mortē p̄uentus
nō promulgauit eas: s3 Johā. xij. successor
e? Dabet titulos fm ordinē decretaliū: s3
nō oēs illos. Allegat̄ p̄ titulos et capitula.

Et cum additōne. in clemētinis. sicut allegat quod h̄ i sexto. li. vi. Et hoc ad d̄ram titulo rū qui h̄ntur in decretalibus. Glosa eius cois et notabilis ē Jo. an. Et fecerūt apparatus super eis. Paulus de leaza. Francisc. zambo. Jo. de ymola. et zen. Reperiunt etiā quedam p̄stitutes ecclie. que nō sunt in corpe iuris et ideo dicūtur extrauagātes. que postq̄ sūt pmulgatē: ligāt. sicut que h̄ntur in corpe iuris. p̄cipue cum sciuntur.

Titulus. xviii. De lege civili.

Quo tpe ius civile dicitur sit. quantum liget. de legū diuersitate et eaz effectū. Ca. unicum.

Ex sen ius civile sic describitur ab yfido

ro in. v. ethimologiarū. Ius civile est qd quisq̄ p̄lis vel ciuitas sibi p̄riū. diuina hūana

q̄ causa p̄stituit. di. j. Glo. causa p̄ma p̄templatōne dei et hominū. Addit Archi. p̄templatōne. i. ad reuerētia dei et utilitatem hominū. Si em̄ lex p̄tineat aliqd̄ d̄i vel hoies: repellenda est. Un̄ si impator vel alius p̄nceps faceret legē p̄tra ius naturale: puta. q̄ domina rez trāsserent de vno in aliū sine causa. talis lex nec in foro aie nec in foro p̄tentōso valet. et remittit ad nota. p̄ eū. ix. q. iij. p̄ p̄ncipalē. Et ibi dicit. q̄ si impator vult ex scripto auferre rē meā: nō p̄t. q̄ rez domina sūt de iure naturali. Institu. de iure na. §. xl. scdm̄ ac. et olde. Jo. tñ ibi in glo. sentit p̄riū. p̄ leges. ff. de rei ven. item ōberatu. Et ff. de euic. l. lucius. Sed dicit Archi. q̄ nō obs̄tāt iste leges. q̄ volūt q̄ impatoribus licz p̄sedia n̄ra dare militibz ob publicā utilitatz. Nā illud vep̄ ē p̄cio nobis dato. Dic ḡ q̄ oia sunt p̄ncipis. ut dicit lex alle. oia. s. fiscalia. Et sic intelligit ibi Olde. Et ad hoc facit qd̄ d̄. xviii. q. viij. tributū. §. q̄uis. Dicit etiam ibi Archi. di. xij. in p̄n. q̄ licz romana ecclia sit m̄ et caput omniū eccliaz. rōne p̄ncipij institutōnis et p̄latōnis. ut d̄. xxj. q̄uis. nō tñ est d̄na aliā eccliaz. nec papa ē d̄ns fm̄ Bern. ad eugeniu. Et q̄ papa n̄ sit d̄ns omniū ep̄oz. est optimū ar. vij. q. j. mutatōnes. Quis enim res ecclie sint eius ut p̄ncipalis disp̄satoris. nō tñ sūt eius ut d̄ni et possessoris. ut dicit Tho. scda scde. q. c. Un̄ et symonias p̄mitteret papa. recipiēdo p̄ re sp̄uali ali quid de redditibz ecclie. vel etiā ab aliq̄ seculari de bonis suis. Et hoc sane intelligendū. Nam q̄ papa in collatōne b̄nficioz recipiat ānatas taxatas. non ē hoc accipere tp̄alia p̄ sp̄ualibz. sed suis et curie necessitatibz p̄uide qd̄ fieri p̄t. Ius militare sic describit yfidorus. q̄ ē bellū inferēdi solennitas. Archi. i.

459
ius quod de militibz et pro militibz ē statutū. quod est pars iuris civilis. Et improprie ponitur. q̄ ponit seu describit nō essentiā talis iuris. sed eius effectus p̄ exēpla. Solēnitas i. solēnis ordinatio seu dispositō exercitus. qui. s. debeāt in p̄mo loco esse. q̄ in secūdo. q̄ in tertio. et h̄. Feteris pacis. s. p̄ponēte. Signo dato. s. tuba vel cornu egressio vel cōgressio in hostē. Signo dato receptō. s. in tomū. Flagitij militaris disciplina. i. pena seu punitō delicti. Si loc⁹ deseraf. Glo. Qui fugit in bello publico fm̄ canōn infamis est. fm̄ leges capite punit. Et d̄ fm̄ Archi. desertor militie. qui p̄ longū tps euagatus ab castra reducif. Stipendioz modus. s. qualiter militi et q̄lita r̄ pediti tribuat. Dignitatū ḡdus. in quo gradu differat q̄s dignior v̄l superior alio. Premioz honor. qualif. s. quidā magis. quidā minus honorenf. veluti cū corona vel torques donaf. Corona d̄ hic maius munus. Torques minus munus. Orde decisio. i. diuisio. et p̄sonaz qualitatibz et laboribz iusta diuisio ac p̄ncipis portio. Glo. Non ḡ om̄ia que capiūtur in bello sūt p̄ncipis. Et videf esse p̄tra. xviii. q. v. dicat. Abi d̄ q̄ regis sunt om̄ia. intelligētibz quia ab ip̄m debent deseri om̄ia et p̄ntari. et tpe debet diuidere fm̄ merita p̄sonaz. xij. q. ij. vult terane. Et intellige de bello nō iniusto. nam in iniusto om̄ia que capiunt d̄nt restitui fm̄ omnes doc. Ius publicū dicit yfido. est in sacris sacerdotibz et magistratibz. di. j. Abi Archi. publicum. i. ius quos est pro his cōstitutū. est. i. p̄sistit in sacris. i. rebo teo bica tis venerādis. sacerdotibz honorādis. magistratibz timēdis et obediēdis. sicut sunt p̄fectus. p̄consul. consul. p̄tor. et h̄. Et dicit hic glo. q̄ qui ledit sacerdotes vel res sacras. ab om̄ibz tanq̄ pro publico crimie p̄t accusari. ar. ij. q. j. in primis. Et ratōnem assignat ibi archibi. quia he p̄sone ad statū reipublice p̄tinēt. plus em̄ orōnibz ecclie q̄ auxilio militari p̄sistit impium. ut. xviii. q. viij. §. q̄uis. Ius quiritū (ait yfido) ē p̄rie romanoz quo nulli aliq̄ nisi romani eo vtunt. ut de legitimis hereditatibz. de tutelis. de curatōnibus et vsucapionibz statuta sunt. di. j. de cōtractibz qualif. s. debeāt celebrari in scriptis vel sine. Et dicit glo. q̄ ius quiritū dictuz est a quirino vel romulo. qui fuit conditor primus rome. Un̄ dicūtur romani. Et fm̄ glo. hic dicunt romani omnes subditi romano impio. Nam impator p̄nceps ē totius mūdi. ut. vij. q. j. in apibz. Et in diuersis p̄intijs diuersi reges sunt sub eo. ut. vij. q. iij. scitote. Qui ergo nō vult esse sub romano imperio nec hereditatez habere potest nec alia q̄ hic enumerātur de iure humano. Iuris civilis species varias ponit yfido. in eotez q̄nto

460
a

libro etimologiae et noia earu. Et hntur omnia in decretis. di. ij. p. totu. Un in principio eius dicit. Costat aut ius quiritu. ex legibus. ex plebiscitis. ex iuris consultis. pstitutiombus principu. edictis senatoru et prudentu rnsis. q singulas horu describit. // **L**ex fm **I**sto. est pstitutio ppli. qua maiores natu simul cum plebibus aliquid sanxerut. di. ij. lex. **A**bi dicit **A**rchi. q lex aliter sumit hic. aliter sup. di. j. Nam hic sumit stricte put est spes iuris quiritu. **S**upra aut put e genus ad esse ius scriptu. **C**onstitutio populi dicit hic glo. **O**lim pls statuit leges. s3 hodie trastulit pntem in impatore. ut institui. de iu. na. §. sed quod principi. **U**el q hodie etia plus pt legē statuere. q dicitur in dicta. l. trastulit. i. pcessit. **A**ddit hic **A**rchi. **D**icunt quida q populus hodie non pt pdere legem. ar. ad hoc. c. de legi. l. vlti. **A**lij ut **L**au. dicunt ptra. s. q populus pt auferre auctem impatori. s3 omnes ecclesie no possent tollere auctoritate pape. **E**t ratio est. quia papa no habet auctoritatem ab ecclesijs. sed ecclesie ab eo. ar. di. xxj. quis. **E**x dominica em iussione q ptiliorum auctoritate. papa habet suam iurisdictionem. et non ex translatione populi sicut impator. extra. de elec. significasti. **E**t dicitur hi quo ad potestatem trastatam. p populū in impatoremi pdendi legem. q populus pt reuocare istam pntem cum vult. sicut iudex qui delegat. quia pntas apud eū remasit. **N**ec obstat illa. l. vlti. c. de legi. qz ibi illud soli non excludit pplm. ar. xv. q. vij. §. solus. **S**ed tale est ac si diceret. **S**oli principi. i. nulli alij soli. **N**ec obstat extra. de offi. dele. sup. questionum. et in. c. venerabili. qz illa iura loquuntur in delegato. **I**n alio forte secus. ut. ff. de offi. pre. l. vltima. **h**ec **A**rchi. **M**aiores natu. glo. **M**aiores natu dicunt nobilitate. dignitate. antiquitate. scientia. ut. ij. q. vij. querendum. **A**ddit **A**rchi. q hic magis pprie dicit nobilitate. **P**lebiscita sunt. que plebes tm pstituit. q vocatur plebiscita. eo q ea plebs sciat. vel q sciscitat et rogat ut fiant **I**sto. di. ij. **G**lo. ibi. **P**lebiscita prima facta fuerit ppter discordiam inter nobiles et plebeios. ut. ff. de orig. iu. l. ij. **A**ddit hic **A**rchi. q quodam tpe recessit plebs romanoru a patribus in monte auentinu. et ibi statuta ab ea vocata sunt plebiscita. scita. i. statuta plebis. vel qz eius scientia q psensu statuebatur. **E**st ergo plebiscitu ius. quod plebs magistratu interrogante veluti tribuno constituebat. **E**t hec lex p bono pacis fuit obseruata. p. l. ortesia. ut. ff. de orig. iu. l. ij. **S**enatus consultum. e q tm senatores populis consulendo decernunt **I**sto. di. e. **D**icit hic **A**rchi. in **R**osa. q cum populus romanus ita esset auctus. ut in vnu venire non posset: causa legis faciende visu

est senatum vice populi consuli. ut institui. de iu. na. §. senatus. **A**bi dicitur. q senatusconsultus est. quod senatus iubet atqz pstituit fm **L**au. **E**t sicut totus plus interrogabatur qn consul legem ferebat ab pplm. ita senatores interrogabatur vice populi. qn consul legem ferebat. et ita eoz psensu senatusconsultu vocatum est **I**ug. **E**rant aut senatores centus numero. et dicitur senatus a senectute. **I**sti electi sunt a romulo centus. et a plo centum. **Q**ui ob etatem senatores ob similitudine cure pres dicebantur. **U**el senatus a sinedo dicebatur. qz senatores facultate eligendi dabatur. Nam sine licentia eoz nulli licebat magistratum aliquem facere. i. offitium. **E**t senatus etia dicebatur locus in quo pueniebatur senatores. **C**onstitutio vel edictu est. qd rex vel imperator pstituit vel edidit **I**sto. di. e. **A**bi dicit **A**rchi. **R**ex. s. tm **N**ā reges prius leges tulerunt. ff. de orig. iur. l. ij. lau. **U**el hic q id est rex et impator. sed rex ante qz coronat. **E**t idem e pstitutio qd edictu. licet edictu possit dici tm in pcepto. dicunt etia edicta ptoz. ut dicit **J**o. q. s. ptoz ius civile corriges vl sup ples vel pfirmas i abone posita siue scripta publice pponere fm **I**ug. **R**esponsa sunt que iuriscosulti rñdere dicuntur cosulentibus. unde et rñsa **P**auli dicta sunt. **F**uerunt em quida prudentes et arbitri equitatis. qui institutiones iuris civilis ppositas: ediderunt. quibus dissidentiu lites pentionesqz sopirent **I**sto. di. e. **A**rchi. **R**ñsa. i. sententie eoz quibus pmissum est iura cōdere. **C**onsulti quibus datu erat ius rñdendi. **C**onsulentibus sup aliquo articulo vel interpretatione alicuius iuris. **E**diderunt. i. exposuerunt et interpretati sunt institutiones ppositas ab alijs. **Q**ueda leges dicuntur ab his qui ediderunt eas. ut psularia tribunitie. iulie. cornelie. **N**az et sub octauiano cesare suffecti. psules papius q pompeius legem tulerunt. que a nomib eoz papius et pompeius nūcupant. continens prim premia pro suscipiendis liberis. **S**ub eodem impatore falcibus tribunus plebis legē fecit. ne quis plus extraneis in testamento legaret. qz ut quarta psupesset hereditibus. ex cuius noie lex falcibus nominata est. di. e. archid. **C**onsulares. **E**uz romani ferre non possent supbiam regum: consules fecerunt. et edite leges ab illis psulibus: psulares dicuntur. **T**ribunitie. **C**um quadam vice populus romanus a patribus recessisset. fecit sibi tribunos. qui. s. pcessent alijs. et leges facte ab his dicuntur tribunitie. **E**t dicitur tribunus a tribuendo iura unicuique. vel a tribu. i. plo cui perat. **U**el quia pls diuisus fuit in tres partes. q qlibet pte tribuni. **S**uffecti. i. substituti. **Q**ui em in locum consulū ante finem sui offitij decedentiū substituebatur: dicebatur

suffecti. **Falcidius.** De lege falcidie quā nota-
tat hic glo. vide in. iij. pte. ti. x. c. de testamē-
tis. **Satura** lex dicta ē. eo q̄ de pluribus re-
bus lex illa loquit̄. simul dicta a copia rez.
et q̄ a saturitate. unde et satirā scribere. est
poemata varia condere. ut oratij. iuuenalis.
et persij. **Rodie** leges noualium p̄mertiorū
sunt. ab insula rodo cognominatē. in q̄ anti-
q̄tus mercatorū usus fuit. di. e. Et sic hic glo.
q̄ lex illa iniquissima est. s. q̄ paciētibus nau-
fragiū inhabitatores omnia auferāt. ff. e. mode-
stin. **Sz** illa lex hodie correctā est. ut. C. de
fur. l. aut naufragia. imo tales ipso iure sūt
excoicati. extra. de rap. c. excoicati. **Abdit**
Archi. q̄ videt̄ q̄ sit canō late sententie. qd̄
etiā tenet glo. hic posita. **Sz** Inno. credit q̄
sit canō ferēde sentētie. **De** Per. sentit ibidē
De hoc habes in. iij. pte in tractatu d̄ cēsur.

Et nota q̄ totum cor. **S. j.**
pus iuris civilis cōmunis. diuidit̄ in quatuor
libros. quo ab allegatōes. s. codicū. digestū.
institutā. autenticā. Et que in eis notantur
allegātur p̄ nomē libri. p̄ titulos. p̄ leges. p̄
pagaphos. **Cōuenientia** huius diuisionis
legū hūanarū supraposite fm̄ yfido. pul-
cre notat. b. Tho. p̄ma scde. q. xcvi. arti. iij.
Dicit em̄ q̄ unūquodq̄ p̄t p̄ se diuidi. fm̄ id
qd̄ in eius rōne cōtinet̄. Sicut in rōne aia-
lis p̄tinet̄ aia. que ē vel rōnalis vel irrōnal.
Et ideo aial p̄ se diuiditur in rōnale et irrō-
nale. non aut̄ diuidit̄ fm̄ albū et nigrū. que
sunt diuisio p̄ter eius rōnem. Sūt aut̄ mul-
ta de rōne legis hūane. fm̄ quoz qd̄libet lex
hūana p̄rie et p̄ se diuidi p̄t. **Est** em̄ p̄mo
de rōne legis hūane. q̄ sit deriuata a lege na-
ture. ut ex dictis patet. Et fm̄ hoc positū.
diuidit̄ in ius gētū et in ius civile. fm̄ duos
modos quibz aliquid deriuat̄ a lege nature.
ut sup̄ dictū ē. Nā ad ius gētū p̄tinet̄ ea q̄ de-
riuat̄ a lege nature. sic p̄clusiōes ex p̄ncipijs
ut iuste emp̄des et uēditōes et alia h̄. sine q̄-
bus hoies adiuicē cōuiuē nō possent. qd̄ ē de
lege nature. qz hō naturaliter ē aial sociale
put̄ pbatur in primo politi. Que hō deriuat̄
tur a lege nature p̄ modū p̄ticularis deter-
minatōnis. p̄tinent ad ius civile. fm̄ q̄ aliq̄
ciuitas aliquod ius sibi ad comodū determi-
nat. **Secūdo** est de rōne legis q̄ ordinetur
ad bonū ciuitatis. Et fm̄ hoc lex hūana di-
uidi p̄t. fm̄ diuersitatē eoz qui dant operaz
bono cōmuni. sicut sacerdotes pro p̄lo deuz
orātes. p̄ncipes p̄lm gubernātes. milites p̄
salute p̄li pugnantes. et ideo istis hominibz
sp̄alia quedā iura aptant̄. ut. s. ponatur ius
publicū et ius militare. **Tertio** de rōne le-
gis est ut instituat̄ a gubernāte cōmunitatē
ciuitatis. Et fm̄ hoc distinguūtur leges fm̄
diuersa regimina ciuitatū. Quoz unū regi-
mē est fm̄ p̄lm in. iij. politi. qn̄ ciuitas gu-

bernatur ab uno. et fm̄ hoc ponūtur cōsti-
tutōnes principū seu edicta. **Aliud** regimē
est aristocrathia. i. principatus optimoz ul̄
optimatū. et fm̄ hoc sumūtur r̄nsa prudentū
et senatus p̄sultus. **Aliud** regimē est obliga-
thia principatus paucoz diuitū et potentū.
et fm̄ hoc sumit̄ ius pretoz. et etiā d̄r ius ho-
nerariū. **Aliud** regimē est p̄li quod dicitur
democrathia. et fm̄ hoc sumitur plebiscita.
Aliud regimē est tirānicum quod ē omnino
corruptū. unde ex hoc nō sumit̄ aliqua lex.
Aliud regimē est ex his p̄mixtū qd̄ est opti-
mū. et fm̄ hoc sumitur lex. quā maiores na-
tu simul cum plebibus aliquid sanxerūt ut di-
ctum ē sup̄. **Quarto** de rōne legis est q̄ sit
directiua humanoz actū. et fm̄ hoc fm̄ di-
uersa de quibz leges ferūtur. distinguūtur le-
ges que aliq̄n ab actoribz eaz nominātur. et
sic distinguūtur lex iulia vel de adulterijs. lex
cornelia de sicarijs. et sic de alijs. **Alie** de no-
minat̄ nō p̄pter auctores eaz. sed p̄pter res
de quibz sunt. ut lex de officio p̄consulis. lex
de furtis et huiusmodi. **Distinguūt** autem ius
gentiū a iure naturali. maxime inq̄tum ius
naturale est cōmune omnibz animalibz.

De leges humane etiam. **S. ij.**
seculares imponūt homini necessitatē ad
obseruandū in foro p̄scientie. ita q̄ nō obser-
uans peccat si sint iuste. **Unde** Aug. dicit.
Qui legibz impatorū. que pro dei voluntate
ferūtur. obtpare non vult: acquirit grande
sup̄plitiū. **Qui** aut̄ legibz impatorū que p̄tra-
dei voluntatem ferūtur. obtpare non vult: ac-
quirit grande premium. di. ix. imperatores.
Pro h̄ declaratōne dicit. b. Tho. p̄ma scde
q. xcvi. arti. iij. q̄ leges humanitas posite
vel sunt iuste vel iniuste. si sunt iuste: habēt
vim obligandi in foro p̄scientie a lege eterna
a qua deriuātur. fm̄ illud puer. viij. per me
reges regnāt et legum p̄ditores iusta decer-
nūt. **Dicūt** aut̄ leges iuste vel iniuste. fm̄
quadruplex genus causarū. s. finalē. efficien-
tē. formalē. et materialē. **Dicūt** iuste
ex causa finali seu ex fine. qn̄ ordinātur ad
bonū cōmune. **Iste** em̄ est finis legis utilitas
boni cōmunis. **Contra** est lex iniusta. qn̄ ē
p̄traria boni cōmuni. **Unde** qn̄ aliq̄s p̄sicens
imponit leges onerosas subditis. non p̄pter
cōmunē utilitatē. sed p̄pter priuatā suam. ut
p̄pter cupiditatē vel gl̄iam: puta. faciens
statutū. q̄ qui p̄mittit talem defectū soluat
tantū. qd̄ non p̄pter aliud facit. nisi ut inde
lucre. **Et** cū iponit tallias et gabellas ul̄
debitū. ut thesaurizet vel p̄piset. **Secūdo**
dicūt iuste ex cā efficiēti seu actore. **Cau-**
sa efficiēti legis est. statuēs legē. **Si** q̄ nō ex-
cedit p̄tatem ferētis. qz. s. eam facit subditis
suis: iusta est. **Iniusta** aut̄ si fert legē super
eos. in quibus nō habet potestatem: puta. si

laicus cuiuscūq; dignitatis etiam impator. facit legē. que extēdatur etiā ad clericos. ut q; habeant rīdere in foro suo. vel q; soluant tallias et h^o. Non em̄ hnt p̄atem sup. clep.

Tertio dicūtur iuste ex forma. qñ. s. scdm equalitatē p̄portōnis. iponūtur onera subditis in ordine ad bonuz p̄mune. Cū em̄ vnus homo sit ps multitudinis. quilibet hō et q; est. q; q; habet: ē multitudinis. sicut q; qlibet ps ē q; est totius. Unde et natura aliqd de trimentum infert aliqñ partī. ut saluet totū. Et fm hoc leges p̄portōnabiliter onera imponētes sunt iuste. et obligant in foro p̄scientie. Tñ ex causa rōnabili rectores ciuitatis iponūt aliquas collectas: puta. ad defendendū se in iusto bello. et fm p̄portōnem debitā. qui hoc recusaret: peccaret. Iniuste autē sunt. qñ nō eq̄litter onera imponūtur. fm ratā unicuiq; cōtingentē. fm substantiā. s; alij nimis grauatū enozmiter. alij nimis alleuiantur. Et iste sunt violētie magis q̄ leges. vnde tales leges nō obligant in foro p̄scientie. nisi forte p̄pter vitandū scandalū vel pturbatōem. p̄pter quā homo debet cedere etiā iuri suo. fm illud **Matth. v.** Qui te angariauerit mille passus. vade cū illo q; alia duo. **Quarto** leges sunt iuste ex materia. qñ. s. sunt de rebo in se iustis. Iniuste autē. qñ sunt de rebo illicitis: puta. p̄tra ius diuinū vel naturale. ut q; adorēt ydola. sicut fecit nabuchodonosor legē. q; om̄s adorarēt statuā rē. dan. iij. Et tales leges nullo mō sunt obfūate. q; ut dicit **Act. v.** Obedire oportz deo magis q̄ hominib; Et de h^o legib; iniquis q; p̄tētib; eas. dñ **Ma. x.** De his qui condūt leges iniq̄s. q; scribētes iniusticias scripserūt. ut opprimerēt in iudicio paupes. et vim facerēt cause humilium ppli mei. Quocunq; q; istoz modoz sunt iniuste: non obligāt in foro p̄scientie. Si tamē solū ex fine essent iniuste. q; in alijs iuste. s. ex materia. forma. et auctore. forte ligarēt tūc

Et nota q; cōtēntes leges iniquas: puta. ab iponēdum collectas indebitas et gūamina: tenētur ad restitutōem et heredes eorū. oim dānoz que occasiōe dictaz legū aliqui passi sunt. et illi qui induxerūt p̄ditōrē ad talem legē faciēdam. quilibet in solidū. Et seruātes eas leges tenēt etiā ad f̄stitutōez eoz que occasione taliū legū lucrati sūt. Tñ autē iuste sint leges seculares: etiā seruari debent et peccant trāsgredientes. Unde gelasius papa. Quis aut leges principū. aut patrū regulas. aut monitōnes paternas bicat debē cōtempni. nisi qui impunitū sibi extimet trāstire p̄missuz. di. x. Unde dicit glo. q; peccat oīs qui p̄tempnit legē. sed nō peccat oīs q; pareret legib;. vbi. s. loquitur de p̄silio lex. xiiij. q; j. quisquis. Et sic aliud est p̄tempnere. aliud non parere. Dicit Bern. in li. de dispensatōe

et precepto. Contemptus ubiq; damnabilis. et sic est mortale ex p̄tempntu legē trāsgredī. **Ex ignorātia** em̄ vel negligētia nō semp sed fm materias. Et dicit **Jo. papa.** Quicōd cōtra leges accipit p̄ leges dissolui mereē. di. x. vides. Et dicit ibi glo. q; hec regula ē vera. ī his in quib; est p̄petua causa p̄hibitōnis. ut q; filius p̄trabat m̄rimoniū cū m̄re. Vel dic q; meretur dissolui nisi illud per aliā p̄stitutionem tolleretur.

De cōparatione legū .S. iij. **Sciendū** igiē. q; lex civilis est prior lege canonica tpe. S; lex canonica ē prior civili dignitate seu auctē. **Primū** p̄z ex hoc. q; lex civilis cepit tpe moysi vel circa. **Lex** vō canonica tpe apłoz. qñ fecerūt p̄stitutōnem. q; p̄uersi ad fidē abstinerēt se a fornicatōne. ab ydolatriis sanguine et suffocato. s. aīali. **Fornicatō** quidem de se semp fuit peccatū mortale. sed iteo p̄hibita. q; gētilēs putabāt licitā. qñ naturalē. **Alia** vō p̄hibita fuerūt. nō q; de se mala. s; ad inducēdū pacificū quietū inter iudeos et gentiles p̄uersos ad fidē. et remouēdū occasionē et exemplū mali. **Qui** fuerūt auctores legū seculariū. ponit **Isido.** in quinto ethimologiarū: dicēs. **Moses** gētis hebreē p̄mus omniū diuinās leges sacris l̄ris expli cauit. **Poroneus** rex p̄mus grecis leges iudiciaq; cōstituit. **Mercurius** trimogist^o p̄mus leges egiptijs trahidit. **Salon** primus leges atheniētib; edidit. **Ligurgus** p̄m^o lacedemonib; iura ex apollinis auctē p̄fuxit. **Numa** p̄pilius q; romulo successit in regno. p̄mus romanis leges edidit. **Deinde** cū p̄lis scditōsus mgratus ferre nō posset. decē viros legibus p̄dēdis creauit. q; leges ex libris salomonis. ī latinū sermonē trāslatas. xij. tabulas exposuerūt. di. viij. moyses. Et in. c. se. dicit. **Leges** redigere in libris. **Prim^o** p̄sul p̄pēi^o instituere voluit. s; nō p̄seuerauit metu obtrectatōz. **Deinde** cesar cepit id facē s; añ interfectus ē. **Paulatim** autē antiq; leges vetustate q; incuria aboleuerūt. **Novē** at a p̄stātino cesare ceperūt. q; reliq̄s succedētib; erāt q; p̄mixte q; iordiate. **Postea** theodosi^o mior august^o. codicē factū p̄stitutōnu; disposuit. **De legib; at canonicis** dicit **Isido.** di. xvj. c. j. **Canōnes** p̄cilioz generaliu; ceperūt a tpe p̄stātini impatoris. **Tpib; p̄cedētib; p̄secutōe** feruēt. n̄ dabaē factas docēdaz plebiū. nec licētia ep̄is p̄ueniēdi in vnū. **S; tpe p̄stātini** dedit hāc facultatē xp̄ianis. et sub eo factū fuit p̄mū generale cōciliū. s. nicenū. **Dicit** tñ ibi glo. q; tpe clemētis ceperūt fieri cōcilia. **Et** p̄z di. xvj. **Isidorus.** S; nō fuerūt ita generalia q; sic soluiē p̄ietas. **Fuerūt** etiā facta añ tps p̄stātini multa decreta a sūmis p̄otificib; diuersis tpib;. **Dignitate** autē et

auctoritate leges canonice sūt p̄ores aeo. q̄ leges seculares que legib̄o canonicis repe- r̄iūtur p̄trarie. nullius sūt momēti. Et hec ē senctia p̄clusiua totius. di. x. quā p̄bat per multa ca. Et in p̄mo. c. d̄f. Lex impator̄ nō est sup̄ legē dei. sed subius. Impiali iudic̄o n̄ p̄t eccl̄astica iura dissolui. Et di. c. Consti- tutōnes que sunt p̄ canones et decreta p̄sulū romanor̄. vel p̄tra bonos mores: nulli? sūt momēti. Impator̄ etiā dicit q̄ sacre leges n̄ debignant sequi sacros canones. p̄cipue in m̄rimonijs. usuris. et h̄. In autē. ut cleri. apud p̄ri. ep̄is. ix. coll. vi. Et. ij. q. iij. §. hinc colligit̄. Et extra. d̄ no. op. nūc. intellexim? Ubi autē euāgelicis et canonicis decretis nō obuiauerit: om̄i reuerētia digne habeant̄. dicit gr̄anus. di. x. §. ecce. Uñ et Aug. Si in adiutoriū v̄m terrent imperij leges assumē- das putatis: nō resp̄ndimus. nā et hoc fe- cit paulus. cū aduersus iniuriosos romanū se esse ciuē testat̄. ¶ Sed ut̄ papa possit tol- lere leges quo ad utrūq; for̄. sunt opi. pro et p̄tra. Sed dicit Jo. an. sup̄ regula possessor. d̄ re. iur. li. vi. q̄ ubi papa nō h̄z t̄palem iuris- dictionem. nō p̄t tollere leges quo ad for̄ ciuī- lem. nisi in his in quib̄o vertit̄ piculum aie. ut usuris et h̄. cū potestates sint distincte. di. x. qm̄. et di. xvij. cū ad v̄p̄. In his autē in quib̄o vertitur piculus aie. p̄t tollere quo ad utrūq; for̄. p̄bantur hec de iudic. nouit. et d̄ prescrip. c. ultimo.

Casus plures illiciti §. iij.

qui p̄mittunt a legib̄o secularib̄o. sed q̄ p̄bi- bentur iure diuino vel canonico. in omnib̄o illis casib̄o leges ille sunt abrogatē. nec dece- ret suari. et peccarēt qui eas suarent. ¶ Et p̄mo in m̄rimonijs. Nā fm leges fili? germa- ni vnus. p̄t copulare m̄rimoniū cū filia al- terius germani. ut insti. de rap. §. inter eas. Et. c. de nup. l. nemi. Sed fm deū tales debēt penitus separari. extra. de p̄sang. et affi. nō de- bet. et. xxxv. q. iij. p̄genit̄. ¶ Secundo. q̄ fm leges. puella rapta nō p̄t p̄trahē m̄rimoniū cū suo raptore. c. de rap. v̄ginū. l. vnica. Et idē erat olim fm antiq̄s canones. Sed hodie p̄t. ex. de rap. c. fi. ¶ Tertio. q̄ fm leges li- citū est hōi soluto tenere mulierē solutā in p̄cubinā. ut in autē. quib̄o mo. na. ef. sui. §. siquis. Sed fm deū etiā simplex fornicatō pec- catū mortale ē. et excludit a regno dei. ut di- cit apls. i. ad Corin. vj. ¶ Quarto. q̄ fm le- ges licitū est viro occidere adulterū vxoris de p̄bensum in adulterio. si est p̄sona vilis. et cui nō debet reuerētia. ff. de adulte. l. marito j. Et. l. si adulterū. Et. c. de adulte. l. grac?. Insuper licet patri qui habet filiā in p̄fate occidere adulterū filie in domo sua fornicā- ti. et occidere filia. ff. de adulte. l. pater. et. l. non in ea. Et similiter de latrone et popula-

toze agroz. Sed fm deum nihil horū licet. et p̄hibentur talia. cum p̄cipit Exo. xx. Nō oc- cides. ¶ Quinto. q̄ fm leges damnat̄ q̄ ap- p̄bensā in adulterio tenet vxorē. c. de adul. l. crimē. et. l. castitati. Sed fm deū et iura ca- nonica p̄t tenere sine vlla pena. dūmodo ip̄a velit ab adulterio recedere. xxxj. q. j. §. obau- ditur. ¶ Sexto. q̄ fm leges in multis casib̄o licitū est vxorē repudiare. et m̄rimoniū ri- te p̄tractū dissoluerē. et maxime in casu qui notatur. di. x. lege. et. xvij. q. ij. sunt qui di- cunt. Sed hoc lex diuina p̄hibet. ut in eisdem c. dicitur. ¶ Septimo. q̄ fm leges mulier qua mortuo viro nubit infra tempus luctus s. vnus anni: infamis fit et incurrit multas penas. c. de secū. nup. l. j. et. ij. Sed fm deum (ut apls dicit) nubat mulier cui vult. ex. de secū. nup. c. j. in fi. Et ut ibi notat Inno. remittūtur ei om̄es ille pene. que sūt t̄m ab penā ip̄ius. Secus si inde p̄ueiat aliquid ab alios. ¶ Octauo. q̄ fm leges filius spurius nō est alendus. Sed fm deū et canonē p̄tra. ¶ Nono. q̄ fm leges heres si nō fecerit in- ventariū: tenet̄ ad om̄ia debita defuncti. se- cus fm deum. ¶ Decimo. q̄ in certis casib̄o fm leges heres nō tenet̄ de malefictō defuncti. Sed fm deū. ¶ Undecimo q̄ fm leges illud qd̄ reliquit nisi habeat septē vel q̄nq; testes nō valet. c. de testa. l. si vnus. Sed fm deū in relictis ad p̄ias cās suffitiunt tres. aut etia. duo testes. extra. de testa. cū esses. et. c. relatū. ¶ Duodecimo. q̄ fm leges. si p̄mittit aliqd̄ nudo pacto: nō teneor. et dico q̄ non oritur inde actio. ff. de pac. l. iuris. Contra est fm deum et canones. quia mortaliter peccat re- cedens a pacto. extra. de pacē. c. j. cum simi- lib̄o que ibi notātur. Et idē si p̄mittit vni re- cipienti pro alio. quia fm deū teneor. fm le- ges non. ¶ Tertio decimo. q̄ inter emētes et vendentes concedūt leges deceptōnem et. ¶ Quarto decimo. q̄ fm leges nō licet emere seu vendere iura et actōnes. que quis ha- bet p̄tra alium. pro maiori pretio q̄ sit p̄nci- pale debitum. als nō valet emptio. nec peti poterit. nisi vsq; ad illud quod solutum est. Nec etiam possunt talia iura pro parte ven- di. et pro parte donari. c. mādati. l. p̄ter bi- uersa. et. l. ab anastasio. Sed fm deum nihil p̄hibet me emere iura contra aliquem. pro minori pretio q̄ sint ip̄a iura. dū tamē si fa- ciam hoc in fraudem vsure. s. p̄pter interesse meū aut laborē. qui forsan erit in rehaben- do. Seu quia dubito ne debito: fugiat aut ad pauptatem veniat. ¶ Quinto decimo. q̄ fm leges in lōgissimo tpe etiā possessor malefi- dei p̄scribit. Secus fm deū et iura canonica extra. de re. iur. possessor malefidei. l. vj. ¶ Sexto decimo. q̄ fm leges maleficia cogita- tōis regularit̄ nō puniunt. ff. de penis. l. co-

464

gitationis. S3 tñ omnia cogitatio mala. vel a deo. vel p pñiam puniēda ē. de pe. di. j. oīs. ¶ Septimodecimo. qz fm leges licet magi et benefici puniātur. tñ qui hoc faciunt 3 ymbres. v̄tos. 7 grābines: premiātur. O. de malefic. l. eoꝝ. S3 fm deū etiā talia sic facere: gūssimū peccatū ē. vt clare pbat Tho. scda scde. q. xcvi. ¶ Octauodecimo. qz fm leges licitū est in causa sanguinis corrumpere accusatorē. ff. de pua. l. fi. S3 fm deū nō licet. vt patet in Tho. scda scde. q. lxxix.

¶ Titulus. xix. de Privilegijs in p̄muni. ¶ Privilegia per quē pcedi pnt. et p quē impetrari. et quē et quō tollūtur. Ca. vnicum

Het et alia lex priuata que dicitur privilegium. di. iij. privilegia. plenius xv. q. j. §. vi. S3 est privilegium datū a deo. 7 privilegium ab hoīe

Et privilegium quidem dei est quoddam ius. seu quedam grā p̄cessa alicui in aliquo 3 legem p̄munē. Sic fuit p̄cessū Greg. orare p̄ troia nodānato. et Martino pro quodā a seip̄o suo sp̄so. 7 p̄cessū fuit apl̄is vti sortitibz in electōne mathie. et osee accedere ad uxores fornicarias. et sampsoni seip̄m occidē. et israhelitis expoliare egiptios. 7 abrahe 7 iacob h̄re plures uxores sil. vt extra. de diuoz. gaudemus. xiiij. q. v. dixit dñs. Et. xvij. q. v. si nō licz. §. nō occides. Et. xvij. q. ij. non statī. Tñ dicit Beda p̄ Hiero. qz privilegia paucorū p̄munē legē facē non pnt. vt exē. de diuoz. gaudem⁹. Et reglā iuris in vj. Qd alicui gr̄ose p̄cedit nō dz ab alijs trahi in exēplū. Qui ḡ veraciter dicunt hac lege p̄vata. q̄ est lex. i. inspiratio certa sp̄s̄f̄ci: h̄i n̄ sūt sub lege. s. p̄muni in illo ope. 3 quā h̄nt p̄riū instinctū a sp̄s̄f̄cto. xix. q. ij. due sūt leges. S3 caueat sibi q̄s diligēter in hoc. qz ip̄e sathanas trāfiguratur se in angeluz lucis. vt habes plura exēpla in collatōne secūda abbatis moysi. et id nisi sis oīno certus de h̄i instinctu. vt erāt sancti. nō dimittas leges p̄munes. xvij. q. iij. trāserit.

¶ Etum vō ad privilegia hoīm. Nota qz quicūqz pōt legē facere. 7 in aliquibz p̄t privilegium indulgere. vt papa in sp̄ualibz. et qñqz in tp̄alibz in terris sue tp̄alis iurisdicōnis. vel quā iudicium ad eū deuolueret. Et nota fm Ber. qz ecclia romana siue papa nūq̄ p̄suevit aliquē 3 se privilegiare. ar. exē. de p̄scri. cū ex offitij. Quod est 3 eos qui dicūt vel potius fingūt. qz absqz eorū approbatōne. nō sit p̄cedendū fm rescripta pape et h̄. Item p̄t p̄cedere privilegium impator in tp̄alibz. s3 nūq̄ i sp̄ualibz. qz de eis nihil p̄t statuere. xcvi. di. bñ quidem. Itē p̄t p̄cedere ep̄s privilegium.

extra. de relig. domi. c. cōstitutus. Et de cēsi. cū venerabilis. xvj. q. ij. visis. Dū tñ hoc faciat de volūtate sui capi. extra. d iur. patro. pastoralis. et extra. de exce. p̄la. sicut vnire. et multo fortius hoc p̄t p̄iarcha. Quis autē possit legem facere dictum est supra.

¶ Interpretatio privilegiorum. §. i. ¶ giorū ubi verba sunt obscura siue ambigua. ad eū spectat cuius ē p̄tere. fm Hosti. 7 interim negotiuz suspendet. exē. de sen. exco. inf alia. et exē. de iudi. cū venissent. Si autē vba nō sunt obscura vel ābigua. tūc dz diligēter tenor p̄siterari. exē. eo. porro. et. c. recepim⁹. Et potius insistendū ē intentōni p̄uilegij. q̄ v̄bis. j. q. j. marchion. Et exē. de v̄bo. sig. intelligētia. Et quātū p̄t fieri. latissime interpretanduz ē. exē. de dona. cū dilecti. ff. de p̄sti. p̄nci. l. bñficia. Et hoc nisi p̄iudicet iuri alieno. qz tūc reducitur ad ius p̄mūe. exē. de p̄sue. cū dilectus. Ita tñ qz aliqd̄ opef. nā si aliqd̄ indulgetur: nō esset privilegium. exē. de v̄bo. sig. abbate. Concedit tñ qñqz privilegium fm ius p̄mune. extra. de p̄cu. qz in causis. qz magis solet timeri qd sp̄aliter p̄hibet. q̄ qd generaliter. xvij. di. q̄. Tū qz multi nesciūt qñqz privilegia data sibi 7 ignorant iura. tū cū frequēter iura male obfuent: ip̄a privilegia innouātur. exē. de treu. et pa. c. ij.

¶ Item nota fm hosti. §. ij. in sūma. qz multiplex ē sp̄s privilegiorū. videlicet. reale. p̄sonale. et corpale. Reale ē qd ecclie dignitati civitati vel alicui loci. vel aliquibz p̄sonis occasione loci. seu cuiuscunqz rei p̄cedit. extra eo. cū olim essemus. et. c. ij. Et tale privilegium p̄petuū est. et rei adheret. et sic semp̄durat. nisi res p̄ima vel destruat. vel nisi in p̄tem vel in totū reuocet. xv. q. ij. ita nos. Vel admittat. exē. de statum. recolētra. Et hoc dicit verū Jo. an. sup regula privilegiorū. exē. de reg. iu. qñ ip̄a res vel locus p̄uilegiatus. ecclia. civitas. 7 h̄. destrueret autē supioris. Si autē destruat ab hostibz: retinet omnia sua privilegia. 7 remanent ibi clerici. xix. q. iij. que semel. Item si auctoritate supioris trāferatur ad alium locū. vel alij v̄maf. xvj. q. iij. si ep̄s. ¶ Personale privilegium est. qd singulariter p̄sonale dicit p̄t. i. illud qd alicui vel aliquibz certis 7 p̄p̄is nominibz exp̄ssis p̄sonaliter p̄ceditur exē. de offi. lega. volētra. Et tale privilegium p̄sonā illius cui p̄cessū est nō egrediet. etiā si obtentu dignitatis p̄cedit. In q̄ etiā casu si aliā dignitatē adipiscat: privilegium nō utitur. exē. de postula. bone. ij. Tale etiā privilegium ad successorē nō trāfertur nisi hoc exp̄matur. S3 vt dicit reglā 3 privilegium p̄sonale p̄sonā sequit 7 extinguit cū p̄sona. et sic ē temporale et n̄ p̄petuū. ¶ Est aliud p̄sonale

465

quod dicitur commune personale. quod neque dicitur certis personis communiter ex certis causis. et in certis articulis propriis nomine non expressis. Et potest poni exemplum in maioribus. xxv. annis qui gaudet privilegio restitutionis in intergrum. ff. de minoribus. l. i. Et multa talia reperuntur in iure. Corporeale privilegium est illud. quod alicui universitati corpori vel collegio sic deditur quod quilibet singularis de illa universitate potest tali privilegio se iuvare. ex. de foro. p. si diligenti. Et etiam universitas ipsa. xij. q. ij. qui mandantur. Et hoc siue deditur universitatibus siue collegiis clericorum. siue religiosorum. Et sic corporalia privilegia appellantur processa predicta maioribus et minoribus. extra. de excessu. p. la. nimis iniqua. et. c. nimis pua. Et tale privilegium non perit durante collegio. nisi (ut supra dictum est) de reali. Et ut dicitur glo. sumaria. xxv. q. ij. circa medium. Cum dubitatur de privilegio utrum sit personale vel reale. presumitur potius esse reale quam personale. ex. de insti. cum venissent. Non enim ob hoc dicitur personale quod sola inseritur persona. ut. ff. de pac. iur. gen. §. pactorum. Item hec notatur de inter privilegia et confirmationem. ut dicitur in ipsa glo. quod in confirmatione nihil novi iuris datur ut extra. de p. fir. cum dilecta. Secus est in privilegio. Item in confirmatione nihil ponitur vel affirmatur. sed totum conditionaliter intelligitur. ut extra. de p. ces. p. ben. quia diversitate. Sed in privilegio omnia iura ponuntur. et certum ibi asseritur. ut extra. de verbo. sig. abbate.

Nota quod privilegium §. iij.
 non valet seu evadit multis modis. Et primo quidem si fuerit per surreptionem processum. Nam quo ad hoc impetrantem favore caret. ar. de script. l. ris. Et dicitur surreptitium. cum impetrans suggerit falsam causam. ex qua presupposita ut vera datur privilegium. xxv. q. ij. et si legibus. Secundo irritum est privilegium. si sit contra constitutiones. et non facit mentionem de ea. oportet enim quod privilegium faciat mentionem de constitutione contra quam indulget. extra. de his qui si. a ma. par. ca. cum nos. Tertio non valet si est contra consuetudinem. nisi faciat mentionem de ea. quod tollitur per privilegium. ex. de p. sti. c. j. li. vj. Et hec duo etiam notat glo. ioh. xxv. q. ij. in p. n. Item si sit contra sententiam datam oportet quod faciat mentionem de sententia ad hoc ut tollatur per privilegium. extra. de si. istru. inter dilectos. et no. in glo. predicta. Quarto ipso facto privilegium in favore processum. cessare intelligitur quod impetrans siue privilegiatus facit contra illud quod in privilegio ipso exprimitur esse processum. extra. de p. vi. c. porro. et. c. accepimus. Quinto cessante causa privilegii cessat siue cessare debet privilegium. extra. de appel. cum cessante. et. xxv. q. ij. c. vl. Ubi dicitur Granus et Per. in glo. supra dicta decretali. quod si datur aliquod privilegium ex causa religionis. vel ratione paupertatis. quod cito

cessat causa. cessat et privilegium. cum est aliquid danosum. xvj. q. j. generaliter. Sexto cessat. cum incipit alicui esse iniquum. et precipue in favore est processum. ut enim dicitur in regula. Quod ob gratiam alicui deditur. non est in eius dispensatione retorquendum. ex. de re. iur. li. vj. Et extra de verbo. sig. Quid per novale. cum glo. De primo cessat et tollitur privilegium per secundum. faciens plenam siue expressam mentionem de priori. ex. de p. scrip. veniens. fm Goff. Hosti. tunc dicitur quod per secundum speciale tollitur generale. etiam si non faciat mentionem de ipso. fm Jo. in glo. sumaria ubi movet istam questionem. concludit quod nec etiam secundum tollit prius generale. nisi de eo faciat mentionem. Octavo tollitur per processum reuocationem. ar. ff. de iudi. l. iudicium. quod tunc facit si decet sine causa. Ex causa tamen potest et debet reuocari: puta. quando fieret alijs lesio enormis. Item si quis non servat privilegia sui superioris processa subditis suis. etiam ipse non servatis privilegium merito reuocatur. ex. de eo. dilecti. Item si superior ex certa scientia confirmavit indulgentiam inferioris. non potest postea inferior sine licentia superioris reuocare. Item privilegia processa a rege vel imperatore ecclesie. et per papam confirmata: non potest imperator reuocare. xxv. q. ij. privilegia. et. c. se. Nono tollitur privilegium per renunciationem propriam et expressam. ex. de deci. nup. quod intelligitur quod tum ad ius tangens renunciationem tamen. Secus si papa vel alius tangit. ex. de foro. p. si diligenti. Per. etiam dicitur in glo. de reli. domi. sup. c. cum dilectus. quod abbas siue conventus privilegio renunciare non potest. Ultimo admittitur privilegium per abusus. quod potest exponi per non usum. vel per usum contrarium. xj. q. ij. privilegium: puta. si est aliquis privilegiatus quod non soluat decimas et omni anno. tamen sicut alij soluit. Et si est exceptus et cum convenit coram ordinario: resistit. nec allegat privilegium. nec si allegat: ostendit. Quanto autem tempore non utitur privilegio: amittat. et quo actu vel quando. ponit Hosti. et Jo. in summa p. fel. li. j. ti. v. q. iij. Per. etiam in glo. ex. de insti. cum venissent. posuit contra hoc diversas opiniones. et tandem sic concludit. Melius videtur dicendum. quod sicut sunt diversa privilegia et in diversis casibus processa. quodlibet privilegium habeat locum in suo casu. sicut in prescriptis in quibus diversa tempora requiruntur. de hoc etiam habes. xxv. q. ij. privilegia. in glo. Si quis autem allegat et ostendit privilegium. et non suadet ei fm Hosti. non debet imputari non obstante quod obijciat ei. quod non sit eo usus. vel quod sit contrarium factum. Quo enim videtur privilegio quod uti non permittitur. nisi forte si sententia feratur contra eum et non appellat.

Qui dicunt se exempti §. iij.
 potest et allegant privilegia. requisiti ab ordinario: ostendere tenentur. et tradere rescripta ad requisitionem clericorum. de quibus fuerit controversia. Quod si ab exemptum allegent solaz

Secundum
 Nota fm beati
 multiplex est ipse
 le. p. male et corrupte
 quatuor modis videtur
 uel extra. de p. ces. p. ben.
 privilegium potest
 impetratur. nisi in p. n.
 nisi in p. n. vel in p. n.
 a nos. Et dicitur etiam
 Et hoc dicitur per
 privilegii: ex. de p. ces.
 privilegii: ex. de p. ces.
 etiam in glo. de p. ces.
 illud quod dicitur in p. n.
 in glo. de p. ces. p. ben.
 et dicitur etiam in p. n.
 et dicitur etiam in p. n.
 et dicitur etiam in p. n.

466

prescriptionem. dñt de hoc facere fidem. Si
 do allegat utrūq. tūc si priuilegiū ab plenu
 nō sufficit. sed em causam pbeat p̄scribēdi:
 tenent p̄scriptōem pbare. et pbatōne pentē
 te nō turbetur. Quod si nō allegat nec exhi
 bēt. saltem tale priuilegiū qd causā p̄scribē
 di det: dyocesani utunt iure suo. ex f. de pri
 uil. cū p̄sone. li. vi. Ecclesia exēpta. etiā mo
 nachī vel canonici p̄uersi et p̄petuo obliga
 ti: intelligūtur exempti. Non aut presbiter
 qui p̄ochianorū curā habet. quo ad ea que
 ad ipam curā ptinent. nec ipi p̄ochiani. ex
 tra. de priuil. p̄ exemptōem. li. vi. Si eximā
 tur canonici alicuius ecclie. non p̄pter hoc
 sunt exempti clerici. sed bene ecōuerso. S3
 ipa ecclia nō est p̄pter hoc exempta ut in di
 cto. c. Et p̄ monasteriū. siue h^o locum exem
 ptū. intelligi debet tā de ipō q̄ de cimiterio.
 7 de domibz monasterij. tractus. ortis. 7 areis
 que sūt iuxta eccliam. ar. xij. q. j. necessaria.
 et. c. nulla. ¶ Legatus de latere fm Ber. be
 ne p̄t p̄gnoscere de causis p̄tra exemptos. qz
 priuilegia eximūt a p̄tate ep̄oz et h^o. sed n̄
 pape vel legator. no. hoc extra. de offi. lega.
 translatōnem. Monasteria monialū etiam
 si sint exempta debent singulis annis p̄ ordi
 nariuz visitari. ut de sta. mo. attendentes. in
 clemē. Exempti quātumcūq. gaudeāt liber
 tate. nihilominus p̄nt p̄ueniri corā ordina
 rijs. rōne delicti siue p̄tractus. aut de re de q̄
 cōtra eos agitur. nisi delictū sit p̄m s̄m in
 loco exempto. vel p̄tractus ibi sit factus. vel
 ibi sit ipa res litigiosa. Item non p̄nt p̄ueni
 ri ubi domicilium hñt. si alibi deliquerunt
 vel p̄traxerūt. vel res p̄sistit. nec etiam p̄nt
 dyocesani illoz locoz ubi domiciliū habent
 remittere exemptos. si p̄ueniātur ad locum
 ubi deliquerunt. vel p̄traxerūt. vel res p̄sistit
 extra. de priuil. velētes. li. vi. Saluis que di
 cūtur infra. Et p̄pter hoc est scienduz. q̄ qui
 dam sunt priuilegiati. ita q̄ nec ratōne deli
 cti vel cōtractus possunt p̄ueniri. ut p̄dica
 tores. minores. et cisterciēses. ¶ Exempti n̄
 p̄nt cōstruere oratoria vel capellas vel loca
 in locis nō exemptis. sine licentia dyocesano
 rū. Nec etiam sic p̄structis. tpe interdicti in
 casibz nō expressis celebrare. vel facere cele
 brari. als p̄ ordinarios p̄pescātur. Et si p̄pter
 hoc p̄seruatores eoz ferrent snias p̄tra or
 dinarios: nō valeret. extra. de priuil. aucte.
 li. vi. In locis aut exemptis non possunt p̄
 dicta facere nisi de licentia vel priuilegio. ut
 in dicto. c. auctoritate. Et ut ostendit Ḡra
 nus. xxv. q. j. §. ult. Sacrosancta romana ec
 clesia ius et auctoritatem sacris canonibus
 imp̄t. sed non eis alligat. S3 sicut xpc qui
 legem dedit ipam legē carnaliter impleuit.
 patet in circuncisione et alijs. Postea dō ut
 se dñm legis ostenderet. cōtra legis lram le

profum mundauit. Ante in euāgelio dicit. q̄
 erat docens tanq̄ p̄tatem hñs. i. tanq̄ dñs
 legis. addens moralibz ea que deerat ad p̄e
 ctionē. umbrā figuraliū in lucē spūalis intel
 ligētie p̄mutans. non tanq̄ scribe eozū. qui
 legis lra astricti. nō audebant aliquid adde
 re vel mutare. Sic et sūme sedis pontifices
 canonibz a se siue ab alijs sua aucte p̄ditis.
 reuerentiā exhibēt. et eis se humiliādo ipos
 custodiūt. ut ab alijs obseruādos ipos exhibe
 ant. Nōnunq̄ dō seu iubēdo seu diffiniēdo
 seu decernēdo seu aliter agēdo. se de creatoruz
 dominos et p̄ditores esse ostendūt. hec Ḡra
 nus. De ista materia sic pulcre dicit Greg.
 xv. q. ij. De ecclesiasticis priuilegijs hoc te
 neat f̄nitas vestra. quia sicut nostra defen
 dimus. ita singulis quibusq. ecclesijs sua iu
 ra seruamus. Nec cui libet ḡra fauent ultra
 q̄ meref imp̄tor. nec ulli hoc quod sui iuris
 est ambitu stimulante denegabo. sed fratres
 meos p̄honore cupio. sicq. honore singu
 los subuehi volo. dūmodo nō sit quod alteri
 iure ab altero possit opponi.

De priuilegijs ordinis fratrum predica
 torum. Capitulum secundum.

Quia dō multa priuile
 gia p̄cessa sunt a sede ap̄tica. or
 dini frat̄z predicator. 7 p̄muniē
 dī q̄ p̄dicatores et miores gau
 dent eibz priuilegijs. cū utile sit nos ipa pri
 uilegia h̄re. que nō facile repiunt in bullis.
 nisi in paucis p̄uētibz. id cogitavi hec infere
 re. sūm atim de ipis p̄uilegijs. obmissis his
 que hñtur extra. de p̄uil. nimis iniqua. et. c.
 nimis praua. 7 etiā quibusdā que ponunt in
 t̄z. p̄t. de censuris. ¶ Q̄ a p̄tatis eccliaz co
 gi nō possumus. ut inuiti peccata n̄ra p̄fite
 amur eis. ymmo si uellem. nō possemus. qz
 p̄hibet p̄ summū pontificē f̄ribz nostris. ut
 peccata sua nulli nisi a p̄tatis ip̄s licentiā
 habeant. alijs q̄ fratribz n̄ri ordinis p̄ten
 di. quā licentiā dare p̄t solus magister ordi
 nis. ¶ Item cogi nō possumus ab eis. quin
 omni tpe missas et diuina officia celebrem.
 Item impediri ab eis n̄ possumus. qn̄ in ec
 clesia n̄ra. oratoria seu ebisitia pro n̄ris v̄si
 bus. sententiā interdicti vel excoicacōis fer
 re nō p̄nt. Itē impedire nos nequeūt. qn̄ tpe
 interdicti. seruata tñ interdicti forma. diu
 ina officia celebremus. Item non p̄nt nobis
 inuitis defunctor. corpa in n̄ris cimiterijs se
 pelire. vel in ecclesijs n̄ris missā solēnia ce
 lebrare. vel mortuorū qui in n̄ris locis tu
 mulādi sunt exequias celebrare. Item impe
 dire non p̄nt. quin in domibz n̄ris p̄ lectores
 n̄ros theologia solēniter et publice legatur
 Item cogere nos nequeunt quin eos qui in

nris morantur obsequijs: sepeliamus in no-
 stris cimiterijs. & mistremus eis eccliaſtica
 ſacramēta. **I**tem impedire nequeūt qn male
 oblata incerta. ingredientiu ordinem nrm.
 poſſint p magiſtr ordinis vel pōres aut eoz
 vicarios in locis ſibi pmiſſis in pios vſus cō-
 uerti. **I**tem cogere nos nō pnt vt de ortis vel
 virgultis noſtris decimā pſoluamus. **I**tem
 nō pnt nos cogere ad collectas. pcuratōes.
 ex actōes. ſubſidia. vel ad quacuq; pmiſſio-
 nes faciendas. etiam auctē aplīce ſedis. niſi
 ipe lre de ordine nro expreſſā fecerint men-
 tionē. **I**tem cogere nō pnt. q priores vel ſu-
 periores nri fidelitatē cū iuramētō firmatā
 vel manualiter obedientiā eis impendant.
Item ipebire nos nequeūt. qn ordinados ftes
 nros qbuſcūq; voluerim? ep̄s pntem? **I**tem
 ftes nros q̄s ad ordines pmouēt. examiare
 vel pmiſſioni alicui obligare nō pnt. **I**tem
 ſubditos ſuos nequeūt ipebire. qn apud nos
 eligāt ſepeliri. **I**tem in receptatores nros.
 interditi. ſuſpēſionis. excoīcatōis. ſnias ſul-
 minare nō pnt. **I**tem in bñfactores nros. p
 eo q bñfaciūt nobis. ſentētiās excoīcatōis
 ſuſpēſionis et interditi ferre nō pnt. **I**tem
 ftes noſtros ad ſuaz ecclīaz negotia ptra-
 ctanda. vel ad ſecū manēdum non pnt aſſu-
 mere. vel aſſūptos tenere. p̄textu lraz ſūmi
 pontificis. que de indulto h? ordine noſtro
 expreſſā nō faciunt mentōnem. niſi q̄s ma-
 giſter ordinis vel prior p̄ntialis ipoz. tā-
 q̄ ydoneos et diſcretos eis dixerit assignan-
 dos. **I**tem impedire nequeūt. qn ftes nri eis
 pſedem aplicam vel p ordinē in ſocios depu-
 tati. ſubiaceāt oīdinis diſcipline. **I**tem impe-
 dire non pnt. qn ftes nri eis pſedem aplicā
 vel p ordinem in ſocios deputati. per platos
 ordinis corrigi valeāt. et ad ordinē reuoca-
 ri p̄tradictōne aliqua nō obſtāt. **I**tem apo-
 ſtatas nros nobis inuitis. ſecum et in locis
 alijs ſine voluntate prelatoz noſtroz tenere
 nō pnt. **I**tem cogi p eos non poſſumus. ad
 impēdendū correctōnis. viſitatōnis. ſeu inq̄-
 ſitiōnis offitiū monaſterijs. ecclēſijs. ſeu qui-
 buſcūq; pſonis. **I**tem p eos cogi non poſſu-
 mus. ad recipiendū curā monaliū ſeu qua-
 rilibet religioſaz pſonaz. **I**tem ad viſitā-
 dum mōaſteria cuiuſcūq; ordinis. **I**tem ad
 portādū ſeu deferendū lras. **I**tem cogi non
 poſſumus ad exequēdū vel denūciandū ſen-
 tētiās. p̄ta principes ſeculares. coītates. po-
 pulos. ſeu quocūq; bñfactores nros. **I**tem co-
 gi nō poſſumus p eos. q ſimus aſſeſſores in
 quibuſcūq; cauſis ecclīaz. vel prelatoz. ſeu
 ab alias litēs vel p̄trouerſias p̄tingentes. in
 cauſis que corā ip̄is tractātur. **I**tem nō pnt
 nos puenire impetē vel moleſtare rōne de-
 licti pmiſſi. vel in ſu p̄tractus. aut rei ſite po-
 ſite vel exiſtētis extra loca noſtra exempta.

Nec obſtat ꝑ hec. ꝑſtitutio Inno. pape. iij.
 in ꝑtrarium edita. **D**ec Bonifatus in ꝑuit.
Virtute ꝑſpicuos. **I**tem non pnt nos pbi-
 bere an q̄ſcūq; voluerim? ep̄os. hñtes ꝑmu-
 nionē aplīce ſedis. ꝑuocemus ad ponēdum
 primariū lapidē in oratorijs vel ecclījs nris
 ad dedicandū ecclīas vel altaria et ad bñdi-
 cendū cimiteria nra. ſi dyocefani locoꝝ in-
 fra q̄tuor mēſes nobis denegāt ꝑdicta. poſt-
 q̄ per fratres nros fuerint hūiliter reſiſti.
 aut ſi grauare nos volūt nīmū in expenſis
Donorius. **E**x ꝑte nra. **I**tem cogere nos
 nequeūt ad ſuandū pacta et pmiſſa. ad que
 ftes in aliquib; locis platis & rectorib; ecclē-
 ſiaz ſe obligauerūt in receptōne locoꝝ. **S**i
 pacta illa ſūt ꝑtraria iuri nro. vel ſm ius p
 ſedem aplicam abſoluti. niſi pacta illa facta
 fuerint de licentia magiſtri ordinis et capi-
 tuli generalis. **H**onorius. **R**eligionis fauor
Item impedire nō pnt. qn bona tpalia q̄
 nobis ex ſucceſſione pueniūt. apprehēdam?
 vendamus. et ipoz ꝑtetiū in nrm vſum ꝑut
 voluerimus: cōmutem? **E**lemēs. **O**btentu.
Item cogere nos nō pnt vt eoz ꝑſtitutiō-
 bus ſubijceam? **I**tem q̄ accedamus ad ꝑceſ-
 ſiones eoz intra ciuitates vel exē. **A**lexan.
Nimis iniqua. **I**tem in omnib; electōnib;
 ordinis. excepta electōne magiſtri ordinis.
 ſupior ad quē electi ꝑfirmatio ꝑtinet. ſi cō-
 firmare electū noluerit. pōt aliū ꝑcedere in
 priorē p̄ntialē vel ꝑuentualē. quem maior
 ps per ſuas lras ꝑteterit ſibi dari. **B**onifa.
Virtute. **I**tem electores priorꝝ p̄ntialiu
 et ꝑuentualiu. ꝑmittere pnt fratrib; qui ab
 eis ꝑ electi ꝑfirmatōne mittūtur. vt aliuꝝ
 eligāt in priorē. ſi is qui electus fuerat non
 fuerit ꝑfirmatus. et ſupior ad quē ꝑfirma-
 tio ꝑtinet. poſſit electū quē voluerit ꝑfir-
 mare. **A**lexan. **E**t ea. **I**tem apoſtate nri
 vel qui eiecti de ordine fuerint. nō pnt licite
 ꝑdicare. docere. vel confeſſiones audire. niſi
 ad alium ordinem licite tranſeāt. in quo h?
 officia exerceantur. **E**t ſi ſecus accēptare ꝑ-
 ſumpſerint. magiſter ordinis et pōres & eoz
 vicarij. pnt in illo monitōnis. et excoīcatōis
 ſententiā ꝑmulgare. **B**onifatus. **V**irtute.
Item prelati ordinis in correctōnib; fra-
 trū. obmiſſis apicib; iuris et poſtpoſitis. li-
 bere ꝑcedere poſſunt ſm ꝑſuetudines orbis
 approbatas. et generalia ordinis inſtituta.
Bonifatus. **A**d augmentū. **I**tem pueni-
 ri nō poſſumus per lras aplīce ſedis. vt le-
 gatoꝝ eius aut delegatorū eius. niſi ipe lic-
 tere de indulto hoc. etiam de ordine nro ex-
 preſſā facerēt mentōez. **B**onifa. & **I**nno. **E**ū-
 iā ꝑ eius grām. **D**iſcedentes ab ordine no-
 ſtro abſq; licētia platoꝝ ſuoz. nullus audeat
 retinere. et ſub ꝑtēxtu lrazum apoſtolice
 ſedis. non faciētēs expreſſam de indulto h?

468

mentōnem Boni. Virtute. Item q nulli siue sit in religionis ordine vel extra ordinē constitutus liceat deferre hūm. aut ita p̄similē. q̄ p̄pter eū frater p̄dicator credi possit. absq̄ mandato sedis aplice sp̄ali. Qui vō p̄trarium p̄sumpserit facere. ad deponēdum ip̄m per diocesanos locoꝝ. cum a fratribus n̄ris fuerint requisiti: monitōne p̄missa. per censurā ecclesiasticā appellatione postposita p̄pellant̄ Inno. Quia p̄fusio habit⁹. Et Bonifa. Virtute. Item ordinatio et correctō officij n̄ri facta per fr̄em Humbertū magistri ordinis n̄ri. ē p̄ sedem aplicam approbata. Et q̄ p̄tra ordinatōem p̄dictā nulli liceat aliquid immutare Clemēs. Consurgit. Item penitentie et vota ingredientiuū ordinem nostrum. possunt p̄ prelatos ordinis vel eoz̄ vicarios in obseruātiā ordinis p̄mutari. dū modo vota illa non fuerint de trāseundo ab ordinē obseruātie artioris. Urbanus. Quia aplici. Item predicare libere possum⁹ clerico et p̄plo in locis n̄ris et in placis p̄munib⁹ absq̄ quarūcunq̄ licētia p̄relatoꝝ. exceptis duob⁹ casib⁹. s. hora q̄ b̄yocesanus p̄dicat. v̄l coram se p̄dicare faceret. Sermones aut̄ ab cleꝝ intermītēdi sūt a fratrib⁹. q̄n̄ hora sermonis ep̄s aliqua rōne vel v̄rgēti causa cōuocaret generaliter ab se cleꝝ. Bonifacius. Inter cūcta. Item generalis vicarius magistri ordinis. ex p̄tate sibi a priuilegijs tradita. p̄t fr̄es omnes absoluere a peccatis. et a sn̄ia excoicationis interdici et suspēisionis vt possit magister. Item p̄t sup̄ irregularitatib⁹ disp̄sare sicut magister. Item p̄t illas a suis p̄fessorib⁹ absolutōnes et disp̄latōnes recipe. quas ip̄e suis subditis p̄t imp̄tari. Item p̄t solios p̄relatoꝝ vel principuz corrigē. Et si ei visū fuerit ad ordinē reuocare. Item p̄t si ei visū fuerit fr̄es n̄ros s̄m priuilegij formā ad ordines alios licētiare. Papa vō Johannes solis magistro et p̄uinciali p̄prio hoc p̄cedit. Item p̄t apostatas n̄ros et electos licētiare. cohercere. et punire. sicut p̄t magister ordinis. Item vicarius prioris p̄uincialis. p̄t ex priuilegijs sup̄ fr̄es sue p̄uincie. omnia que p̄t magistri ordinis vicarius. Et insup̄ p̄t crucē p̄dicare. et inquisitores hereticoz̄ p̄ sedem aplicam deputatos remouere. vel q̄ suspēdeant iniūgē et alios p̄t substituire. put ei visū fuerit expedire. Item vicarius prioris p̄uincialis in suo p̄uentu p̄t omnia que superius de vicario mḡri ordinis posita sūt. Excepto q̄ de solijs p̄relatoꝝ vel principuz se intrōmittere non p̄t. hec que dicta sūt de vicarijs habētur in diuersis priuilegijs. et p̄cipue Boni. Virtute. Item sorores ordinis nostri. magistro ordinis et p̄uincialib⁹ sunt cōmissē. et p̄petuo p̄manere debent sub magistro ordinis et prioris p̄uincialiuū magi-

sterio. et doctrina Inno. Licet olim. Clemēs Affectu sincero. Item magister ordinis et priores p̄uinciales curā animaz̄ soroz̄ ordinis et sollicitudinē gerētēs. eis d̄ p̄stitutiōnib⁹ n̄ri ordinis debēt put illis p̄petit p̄uidere Inno. Licet olim Clemēs. Affectu sincero. Item q̄ magister ordinis p̄t p̄stitutiōnes soroz̄ ordinis corrigē. ad uniformitatē reducē. et quocūq̄ mō in melius p̄mutare seu reformare. put viderit expedire Alexan. Affectus p̄mptitudo beniuoli. Item magister ordinis et p̄ores p̄uinciales p̄nt monasteria ordinis p̄ se vel p̄ alios p̄doneos quotienscūq̄ expedierit visitare. corrigēdo et reformādo ibidē tā in capitib⁹ q̄ in mēbris. ea q̄ correctōne et reformatiōne viderint indigere. Instituēdo. destituēdo. mutādo. et ordinādo. put s̄m deū viderint expedire Inno. Licet olim Clemens. Affectu sincero. Item electio prioris libere p̄tinet ad p̄uentum soroz̄ Inno. Licet olim Clemens Affectu sincero. Item p̄firmatio prioris ab mḡri ordinis vbiq̄ p̄tinet et ab quēlibet priorē p̄uincialē in sua p̄uincia vel ab eos quib⁹ ip̄i duxerit p̄mittēdos. Clemēs Affectu sincero. Item magister ordinis et priores p̄uinciales. p̄nt p̄ se vel p̄ alios audire p̄fessiones soroz̄ ordinis. et ministrare eis ecclesiastica sac̄ra Inno. Licet olim Clemēs Affectu sincero. Item maḡ ordinis et priores p̄uinciales. p̄nt sororib⁹ ordinis deputare aliquos discretos et p̄uidos capellanos Inno. Licet olim Cle. Affectu sine. Item magister ordinis et priores p̄uinciales p̄nt p̄uerfos et familiares monasterioꝝ n̄roz̄ mutare et ordinare de ip̄is. put s̄m deū viderint expedire Clemēs Affectu sine. Item declaratio q̄ ille que in seculo et in seculari bitu existēs voto obediētie et castitatis emisso. p̄fessionis vinculo se et sua alicui monasterio obligarūt. ab ip̄is votis obligatiōne et donatione bonoz̄ in p̄petuū etiā añ baptismum assumptū habitū nequeūt resilire. s̄ sūt ordinis et monasterio obligatē p̄petuo. nō obstatē ordinatōe siue p̄stitutiōne Inno. papa. iij. de p̄batōnis anno p̄plendo. q̄ non h̄z locū in monialib⁹ s̄m p̄dicatoꝝ ordinis et minor. et m̄rimoniū si postea p̄ eas cōtractum fuerit nullius firmitatis existit. P̄nt etiā ip̄e moniales annū libē p̄fiteri Alexan. Ex tenore. Item sorores ordinis n̄ri illius gaudent priuilegijs que n̄ro ordini sunt p̄cessa vel in postez̄ p̄cedentur Inno. Licet olim Cle. Sacra v̄ra religio. Item a iurisdictōe et p̄tate quorūcunq̄ p̄latorū sorores nostri ordinis euz̄ monasterijs et locis suis totaliter sūt exemptē Benedictus. Sacra n̄ra religio. Item sorores n̄ri ordinis ad p̄statem decimarum de quibuscūq̄ suis bonis. vel ad p̄tribuendū in p̄curatiōnib⁹ ordinarioꝝ vel legatoꝝ. aut

nunctioꝝ sedis aplice. ⁊ ab quascūq; talliis
et collectas ac pedagia. thelonea ⁊ exactōes
alias. quibusuis regibꝫ et pncipibꝫ seu alijs
psonis secularibꝫ exhibēdas mīme obligan
tur **Nicolaus. Grego studiosus. Bonifacius.**

Laudabilis. Dñictus. Sacra nra religio.

Item nulla soror nri ordinis assumi p̄t p
quēcunq; ad aliquā abbatiā vel regimē ali
cui⁹ monasterij alterius p̄fessionis. sine licē
tia sedis aplice. faciēte de statuto h⁹ mentio
nem expressaz **Bene. Et monialis.** Item ex
p̄dicto p̄uilegio bonifacij. qđ incipit. virtute
p̄spicuos. Et p̄ Greg. undecimū inouato hoc
h⁹. videlicet. **Cōcedimus qđ vobis. ut de illis**
que in ornāmētis vel p̄eis aut libris fabrica
luminaribꝫ anniuersario septimo vigesimo
trigesimo seu alijs ab p̄petuū cultū diuinū.
seu p̄ pietātis. aut victu ad sustentatōez ve
strā. vel indumētis necnō p̄ annuis censibꝫ
retinēdis. ad quorū solutōem aliq̄ue demus
vri ordinis obligate noscunt. vel de domibꝫ.
p̄dijs. et ortis. alijsq; locis. s̄m instituta vri
ordinis oportunis. aut d̄ his que p̄ h⁹ domi
bus. p̄dijs. ortis. ⁊ locis emēdis vobis legā
tur. dūmō p̄missa n̄ p̄uertant in alios vsus
s̄ in illos dūtaxat pro quibꝫ relinquit. aut
alios etiā qui in hac p̄cessione vel indulgen
tia p̄tinētur: nulli canonicā portōez aliquā
teneamini exhibē. et ne quis a vobis vel vl
timaꝫ executōibꝫ volūtātū seu decedentiū
heredibꝫ. de p̄missis aut de his que vobis in
vltimis volūtātibꝫ absolute legant. vel alias
p̄ vris necessitatibꝫ p̄ferunt. aliquid exiger
re vel extorq̄re p̄sumāt districtius inhibem⁹
n̄. Et nota qđ cū a quibusdā doctoribꝫ di
cere istud p̄uilegiū. s̄. quo ad quartā non
dandā. tolli p̄ clementinā dudū. de sepulcū.
renouatū extitit p̄ martinū q̄ntū et p̄firma
tū. et ad remouendū dubiū et declarandū. qđ
ad quartam soluendā delegatis nō tenētur
fres. hoc fuit additū p̄ martinū quintū. vide
licet. **Ne dubitatōes ac p̄trouersie que**
als vos pluribꝫ laboribꝫ et expens̄ vexauer
rūt. decetero vobis siāt: ex certa scientia de
cernimus. ut dictū p̄uilegiū **Greg. pape xi.**
in iudicio et extra in quolibet sui dispositōe
inviolabilē obseruet. nō obstātibꝫ p̄stitutō
nibꝫ aplice illa p̄sertim felicis recordatōis
clemētis pape. v. p̄decessoris nri. edita in cō
cilio vienēsi. que incipit dudū. **Necnō priui**
legijs. gratijs. et p̄cessiōibꝫ aplice in gene
re vel in specie. quibusuis p̄sonis. ecclijs siue
locis p̄cessis sub quavis forma vl̄ exp̄ssione
verboꝝ. etiā si d̄ eis h̄nda esset in p̄ntibꝫ mē
tio sp̄alis. seu p̄ que p̄ntibꝫ non expressa aut
totaliter de verbo ad verbū nō inserta earū
in toto seu in aliqua p̄te sui effectus possit
aliquāliter impediri. et alijs cōtrarijs qui
bulcunq;. Nos em̄ exnūc irritū decernimus

⁊ inane. si secus sup̄ his aut eorum aliqua a
quocūq; quavis auctē sciēter vel ignorāter
p̄tigerit acceptari: declarātes clausulā illā.
videlicet. **salua tñ iusticia illaz eccliaz. a qui**
bus mortuorū corpa assumūtur. in omnibus
alijs debere intelligi p̄te: qđ in his de quibꝫ in
ip̄o p̄uilegio sp̄aliter cauetur. qđ canonica
portio minime exigatur. Nulli ergo n̄c.

Titulus. xx. de regulis Juris. sub unico
capitulo ex decretalibꝫ et li. vj. collectis.

Quia materia de re gulis iuris est satis **a**

uniuersalis. utilis et breuis.

Itēo hic ponetur cuz glo. sed
abbreviatis tamen. Et primo

videndū est de etimologia nominis ip̄ius.
Ad quod dicit Iudo. qđ regula dicitur. eo qđ
recte ducit. nec aliqñ alioꝝ sū trahit. **Alij di**
xerūt regulā dictam. eo qđ regat vel normaꝫ
recte viuēdi prebeat. vel qđ distortū prauū.
qđ est: corrigat. in decref. di. iij. **Glo. ibi. Si**
regula nūq̄ alioꝝ sum trahit. qđ om̄is regula
ē ius. **S̄ p̄tra dicit lex. qđ regula ē que rem**
breuiter enarrat. nō ut ex ea ius fiat. ut. ff.
de re. iu. l. j. **Ad hoc dicas. qđ si regula dicit**
illud in quo aliquid statuit generaliter non
adiūctis exceptōibꝫ. sic ex ea nō sumit ius.
⁊ sic sumit lex. **S̄ si appellas regulā id quod**
includit exceptōes suas secū. sic regula nūq̄
fallit. et ita **Si. sumit Jo. Dicis aut regu**
la. qđ a rega. vel regula qđ idem ē qđ rectitu
dinis forma. **Sicut em̄ p̄ regulā nouit scri**
ptor: modū recte scribendi. secatur modū re
cte secādi. et sic de alijs. ita per has regulas
modum recte iudicādi p̄gnoscamus. **Quare**
aut regule iuris ponunt in fi. decref. ass̄ḡ
tur duplex rō. **Prima ē coloratiua. videlicet**
qđ que vltimo loco dicunt: melius memorie
p̄mēdant. de p̄se. di. ij. liquido. **Secūda ē ve**
ra et p̄pa. s̄. ut ostēderet ius nō sumi ex regu
la. s̄ regula ex iure. **Si em̄ posite fuissent in**
principio p̄pilatōnis. forsitan crederet aliq̄s
qđ ius sequens ex regulis sumeret. **In fine qđ**
ponuntur. ut appareat ex iure qđ p̄cessit. re
gulas sumi. **Est autem regula p̄prie regu**
lariter nata. qđ quis patiat exceptōes in se.
Et p̄ aut exceptiones p̄tineātur sub regula
breuiter dico. qđ quo ad p̄fatem verboꝝ que
in ea p̄ferūtur. uniuersaliter. vel saltem in
definite affirmādo vel negādo p̄p̄bendit ex
ceptōes. als non diceret exceptō. **Sicut si**
dicerē. **Om̄is homo currit. excepto equo ticij**
Hec non est exceptio. qđ equus ticij non cō
prehēdebat sub illa p̄positōne oīs homo cur
rit. **S̄ si dico om̄is hō currit excepto titio.**
illa est p̄pria exceptio. qđ p̄positio om̄is hō

470

mo currit bene apprehendit titium. Tollitur igitur titius virtute exceptiois quo ad materiam de qua fit sermo. sed quo ad iuris determinationem. exceptio non prohibetur sub regula. quia contraria ratio et ius est in exceptione quam in regula. **Hec** igitur operatur exceptio ut illud quod aliter sub verbis regule apprehendebatur. ad determinationem regule exceptiois virtute tollatur. **Constituitur** autem regula per verba que de sui natura omnia apprehendunt sed per signa verba affirmativa que omnia apprehendunt. de re. iur. omnia. **Et** per verba negativa. que uniuersali negatione excludunt omnia. de re. iur. in vi. nemo potest. et alia. **Et** per verba indefinita que simpliciter plene equipollent uniuersali. xix. di. c. j. **Et** ideo omnes regule traduntur per signa indefinita. affirmativa vel negativa paucis exceptis. **Offitium** autem regule est plures casus simul iungere clauo rationis. **Atque** autem regula constituat ius nouum vel antiquum recitet: dubitatur. **Subtiliter** dixerunt hoc. quod est considerare tres species casuum. **Quidam** sunt iuris determinationes. et in illis regula non constituit ius. quia inuenit iam constitutum. **Quidam** alij sunt excepti a legis determinatione. et in illis similiter regula non constituit ius. quia non clauduntur sub regule determinatione. **Quidam** sunt in quibus eadem equitas. que in casibus determinationis a iure. nec tamen recipiunt in iure positi. et in illis regula facit ius. propter defectum rationis. non patientis ius similitudinem casuum esse diuersum. **Ego** tamen non recedo a verbis legis. et dico quod per regulam non statuitur ius. sed ex iure sumitur regula. aliter non video quomodo posset dici regula iuris. **Sicut** enim in regula ligni vel ferri. necesse est materiam peruenire. scilicet lignum vel ferrum ex quibus regula fiat. sic necesse est in regula iuris. ius quod est ibi materia peruenisse. ad hoc. ut possit inde regula disponi. et tunc proprie loquitur. l. de reg. iur. aliter debuisset dici. de iure regula. **Et** sic dicatur. quod in casibus non expressis a iure. ubi est similis ratio. regula facit ius. hoc est. sine aliqua regula per iura que hoc voluit. de rescript. cetera. **Et** si dicatur quod aliquae regule videtur processisse iuris expressis traditionem. **Dico** quod ius idem est quod ratio. ut dicitur. j. **Consuetudo** ab exordio rationalis creature processerat. dicitur. v. in principio. **Vel** saltem dispositionem conditoris regulas ius processit. **Et** idem enim formator regule sic esse debere de iure. quod in eius saltem mente sequebatur. formauit regulas. **Allegatur** tamen regula pro iure. non tamen ex origine quam ex forma. **Et** potior est causa eius per quam facit regula. **Habet** enim aduersarius necesse ostendere rationem. quare in illo casu non loquatur regula. et facit quod dicitur infra. utile. **Cum** autem dicitur hic regula iuris. sumitur per iure canonico non civili. ut probatur in regula que de iure civili non procedit. **Hec** omnia Jo. an. in glo. super rubrica. de re. iur. **Donetur** autem ipse regula per alphabetum. ut melius memorie committentur et non secundum ordinem iuris. **Nota** quod dicitur Hiero. di. xxix. quod regule sanctorum primum per tempus. loco. et persona. negotio. instanti necessitate tradite sunt. **Et** **Idem** ibi. **Sciendum** est quod pluraque capitula ex causa. ex loco. ex tempore. ex persona consideranda sunt. quorum modi que medullitus non indagant. in erroris labori tantum non nulli intricando impingunt. cum ante iudicant quod intelligant. an inculpat quod iterato lecta perquirant. **Exempla** ponuntur in di. sequentibus. de diuersis ordinamentis factis ab ecclesia.

Accessorium naturam sequi congruit principali. **Hec** regula sumpta est ex. l. ff. eo. ti. cum principali. **Donec** casus in principali destructo. quod dicitur destructum et accessorium. xvij. q. viij. et hoc diximus. **Item** si casus principalis mirimonij committitur. sic et accessorium. s. dotis. d. do. post di. re. de prudentia. **Et** contra de iur. iura. de bitores. et. c. cum contingat. et sup. ti. e. l. licet. ubi tenet accessorium et non principale. **Do.** illud propter periculum anime. quod eueiret. si non fuaret iuramentum. et dicitur ut in predicto de cret. cum contingat Jo. an. **Multa** alia ibi vide. **Potest** sic extendi. **Fides** viua est principale ut fundamentum in statu spirituali. **Opera** de genere bonorum sunt accessoria. **Remota** fide. nil boni merito rui potest esse in homine. xxvii. q. j. §. ex his. **Abi** deest agnitio incommutabilis veritatis. s. per falsam. falsa est veritas etiam in optimis moribus. **Dicitur** in particulari ope principale est intentio recta. **Accessoria** opera que ex illa fiunt. que sequuntur naturam eius ut sint bona. di. lxxviij. non satis. **Et** mala sunt opera si intentio mala. **In** his autem que sunt mala de se: non est bona intentio et si videatur. **Contritio** est principale in penitentia. **Confessio** et satisfactio accessoria. que sequuntur naturam eius etc.

Actus legitimi conditiones non recipiunt neque diem. **Hec** regula sumpta est ex. l. ff. eo. ti. actus. **Dicuntur** autem actus legitimi. Emancipatio. acceptilatio. hereditatis aditio. serui adoptio. tutoris datio. electio. postulatio. sententia latio. mirimonium. et huiusmodi. **Exemplum** pone in snia. que non debet fieri sub conditione. ut. ij. q. viij. vidui. **Item** electio non debet fieri sub conditione. ut de elec. in electioibus li. viij. **Non** debent etiam fieri in diem. i. usque ad certum tempus et non ultra. sed simpliciter non enim eligat quis usque ad certum tempus sed simpliciter. **Nec** contrahitur mirimonium ad tempus sed absolute. xxxij. q. ij. solet. **Sed** contra. di. xvij. ca. ultimo. et. lxxviij. tanta. **Abi** fertur sententia excommunicationis usque ad duos menses. **Do.** ibi sumitur excommunicatio pro remotioe a sacramentis. **Nam** excommunicatio debet esse perpetua. x. q. j. quod sacerdotibus. **Et** exponitur perpetua. i. donec peituerit. xxvij. q. j. d. viduis **Item** de elec. cum in veteri. **Abi** eligendi potestas in certum tempus perferat. **Do.** **Electio** est ille

actus legitimus qui nō recipit diē. Tñ nō p̄t canonicus aliquē sibi eligere in p̄latum vsq; ad festū resurrectōnis. S; p̄as eligendi nō ē ille actus. et ideo p̄ferē in t̄ps ut ibi. Et p̄curator dāc ad t̄ps. de p̄cur. si quē. li. vj. Contra. vij. q. j. pastoralis. ubi p̄latura ecclesie vidē dari ad t̄ps. So. in vlti. glo. Abi dicit q; hoc fieri p̄t ex dispensatōne pape. Item p̄tra q; m̄rimoniū licet nō recipiat diē. recipit tñ p̄bitōnem. ut de condi. ap. sup. eo. So. Veritate inspecta. nō est ibi m̄rimoniū. ubi nō interuenit purus p̄sensus ut ibi patz imo nec sponsalia. de spon. c. j. li. vj. Item q; dicitū est de datione tutoris. q; nō recipit diē habet locū in tutore dato a iudice. Secus si a testatore. Et nota. q; sicut hi actus nō recipiūt p̄bitōnem neq; diē. ita nec distinctōnem. ut in. c. p̄alle. de elec. in electōnib; Item nota. q; regula ista indistincte loquit̄ de actibus legitimis. q; nō recipiūt p̄bitōnem neq; diē. Lex autē strictius dixit. Actus legitimi qui p̄bitōnes nō recipiūt q̄. q. d. Aliqui actus sūt qui recipiūt. aliqui nō. Et loquit̄ ip̄a lex in actibus qui nō sūt p̄tractus sed q̄i. Contractus em̄ bene recipiunt p̄bitōnem. ff. de p̄traben. emp. l. hec venditio Jo. an.

Benefitiū ecclesiasticū nō potest licite sine institutōne canōica possideri. Done casū. p. c. xvj. q. vij. si q̄s deinceps. Ibi em̄ dicit. q; accipiēs ecclesiam de manu laici est suspensus. et eam retinere nō p̄t. vide ibi glo. Et sic nota hic casū in q; n̄ currit p̄scriptō Item ē in m̄rimonio carnali. xxij. q. v. qd̄ deo. Et de cōsangu. et affi. non debet. Item in alijs casib; qui notātur. xvj. q. iij. clerici. Et de p̄scrip. cū nō liceat. in glo. Sumis autē hic beneficiū largo modo. ut p̄p̄ndat dignitates p̄sonatus ecclesias om̄es cū cura et sine cura. que cū titulo hñtur. j. q. iij. si q̄s tutor. Sumis autē interdū stricte ut distinguat a p̄benda. vij. q. ij. alienatōes. Als̄ includit p̄benda. ut. j. q. iij. c. vl. Alibi stricte sumis p̄ solis beneficijs simplicib; sine cura. d̄ p̄ben. c. vl. Cum igit̄ in beneficio ecclesiastico requiratur canonica institutō. videndū ē qd̄ sit institutō Instituire autē est ius canonicū in ecclesia vel ecclesiastico beneficio tribuere. Qd̄ dicit ut nō. de institu. aucte. Inuestire autē est quasi iuris illius possessionē cōferre. Accipiē tñ aliqui vnū pro alio. ut dicit ibi glo. in dicto. c. Et d̄ iure p̄muni instituire spectat ad ep̄m. xvj. q. vij. nullus. Et sic inuestitura p̄ anulū. baculū. vel libz. Sed an capitulū sede vacante possit instituire. determinat̄ hoc de institu. c. j. li. vj. Et que d̄ra sit inter collatōem. p̄bitōnem. et institutōem. vide de p̄ben. cū in illis. li. vj. Non p̄t. Dec dicitio potest. post negatiuā positā ut hic: necessitate importat. ij. q. j. c. j. Cū at̄ affirmatiue ponit̄: necessitate

nō importat. iij. q. iij. §. itez in criminali. d. pater. Licite sup̄abūdat. Item dicimur posse. qd̄ licite possumus. xxij. q. ij. faciat. Abi de multiplici posse. Obtineri. Contradicit huic regule. d̄ iur. pa. cura. So. Ibi nō p̄scri bebat̄ ecclesia tanq̄ beneficiū s; ut p̄petas. Itēz necessitatis cā vel pietatis. vel causa impēsi obsequij. sine canonica institutione possidet q̄s p̄ctus ecclesie. nec ex eo canonicus vel beneficiatus d̄ p̄rie. xij. q. ij. quicūq; suffragio. xvj. q. j. possessiōes. et. q. iij. clerici. Et de magistris. qm̄. Et de pugnatōib; in duello. henricus. Item ar. d̄ d̄ elec. in genesi. Abi possessio dat ius eligēdi ex p̄scriptōe. So. p̄ possessionē acquirē ius eligēdi et p̄ntandi. qz p̄cedit ex n̄ris actib;. Institutio autē p̄cedit ex actib; aliorū. que ab hoc ut valeat debet esse canonica ut hic. In q̄ p̄cipue quatuor requirunt̄. Primū q; p̄sona sit q̄ possit instituire. xvj. q. vij. c. nullus. Secundū q; institutus sit talis q̄ possit institui. de insti. c. ij. qz nō laicus p̄t institui. Vel ip̄e itez institutō. e. ti. c. vlti. Tertium q; illius beneficii institutio ex iure p̄prio vel deuoluto vel delegato. ad instituentē p̄tineat. eo. ti. c. iij. Quartū q; seruet̄ forma institutōnis illius. d̄ elec. c. vl. li. vj. qz Jo. an. Et tēde regulā istam qz triplex ē genus beneficii ecclesiastici. s. beneficiū sac̄orū. beneficiū suffragiorū. et beneficiū ecclesiasticorū locorū. Primū. s. qd̄libet sacramentū nō p̄t de iure et ad salutē aie obtineri. nisi s̄m institutōem canonicā. i. ordinatōem ecclesie. ut. s. bñ dispositus accedat et s̄m ritū ecclesie. Secundū qd̄ est cōcatio seu p̄ticipatio bonorū. que sūt in ecclesia et orationū et aliorū bonorū et indulgētiarū nō p̄t haberi. nisi s̄m institutōem ecclesie. i. existēdo in caritate. et faciēdo ea que ordinauit ecclesia fiēda. ut p̄tinet indulgentie forma. Tertium ē ecclesia. p̄bēda. et dignitas ecclesiastica. In q̄bo oportet seruari put ordinauit ecclesia. ut p̄t hic in glo.

Bona fides nō patitur ut semel exactu itez exigat. Hec regula sumpta fuit ex. l. ff. eo. ti. bona fides. Ecclesia em̄ nō debet suū recipere vel repetere cū augmētō. s; si semel exactū itez exigeret. augmētū reciperet. xvj. q. ij. s̄rnitas. Et habet locū hec regula etiā in penis. que semel exacte ab eodē. itez exigi nō dñt. ad hoc. xvj. q. ij. c. vl. et de iudic. at si clerici. Ab eodem autē ideo dicit. quia si plures tenerent̄ ad penā insolubum. soluta pena p̄ vnū: non liberat̄ alter. xvj. q. ij. cū deuotissimā. An autē res et pena siml̄ peti possint. dicit ut nō. xvj. q. ij. si ecclesie. Idē autē regulā dico verā in his quorū causa vni ca exactōne finit̄. Unde si. r. tebeo. ip̄or solutōne tollit̄ om̄is obligatō. Unde nō patit̄ bona fides. ut illa. r. iterū exigant̄. Et si sol-

472

uantur ut in debita: repetunt quod dicitur. ut. j. q. iij. in fi. de solu. ca. vlti. Si autem unica ex actione non sumit obligatio: puta. in actione debiti viri ab uxore. et e converso. non habet locum hec regula. Item in procuratore quam exigit episcopus primo anno visitatus. Nam secundo anno visitatus. iterum exigit procuratorem. Et idem si ex necessitate ecclesie iterum eodem modo visitaretur. Et sic potest intelligi illud de censibus. cum venerabilis. Item dicitur in actione pene. ubi actus est in tractu sic. ut. l. totiens pena committatur et exigi possit. quotiens contra factus fuerit. Nam tunc pena semel ex acta. iterum exigitur. Rationem est. quod secundum aliam regulam. Contractus ex pentione legem accipiunt. Sed veritate inspecta in his casibus et similibus non est idem. sed aliud. licet eiusdem generis. Et facit hec regula ad questionem quam mouet Jo. xij. q. ij. monemus An si ecclesia consecuta est suum a possessore quod facere potest. ut. e. q. aplicos. An idem possit petere etiam a prelato. et certe non. quia bona fides est. Ad penam tamen agere possit preterea. ut de re. eccle. non alie. si quis Jo. an. Bona fides. i. conscientia et equitas bona. Et potest extendi istud. quod exactum non debet iterum exigi in solutionibus. Et contra hoc faciunt usurarii. quia cum receperint suum capitale. iterum exigunt illud dum usura petunt. quod est quasi aliud capitale. Tho. Bona fides non patitur. vide de usur. in. ij. pte. ti. j. Hoc etiam suandum in punitionibus. Sicut enim non iudicat deus bis in idipsum. sic et quod semel iudicatus et punitus est. pro illo peccato non debet iterum puniri. Et cui deus remisit culpam per penitentiam. non punit ad gehennam pro illa. quia peccata non redeunt nec quo ad culpam nec quo ad penam. Tho. Sed si deus punit hic peccatorem. et ille non emendatur. quod non soluit debitu. idem deus punit etiam in inferno. quia debitu non est solutu. Sicut in tractibus. soluta pena non debet iterum exigi. ut dictum est in glo.

¶ Cum sunt partium iura obscura. reo fauendum est potiusquam actori. Hec regula sumpta est ex lege. ff. eo. ti. fauorabiliores. Et pone casum. iij. q. ix. iudicatus. Et hec regula vera est. nisi actor foueat fauorabilem causam: puta. misericordiam. libertatis. testamenti. vel dotis. Tunc enim fallit regula quia fauendum est potius actori. xxxij. q. j. si quis accepit. de pba. ex lris. Et habet locum hec regula. non solum in sententia fidei. sed etiam iam lata: puta. a duobus ordinariis. vno absolute et alio condemnate. tenet enim sententia pro reo. nisi fuerit lata in suspensis casibus. Et nota quod dicitur obscura Si enim certum esset reum esse obnoxium: puniret quia culpa est relaxare vindictam. ut de. xxvij. quia sunt. Et hoc dico. cum est certum iudici ut iudici. Secus si ut deo. de offi. ordi. si sacerdos. vel ut homini. iij. q. vij. iudicatus. Si certum est eum non esse obnoxium: absoluitur. Item si

dubium ut hic vides. Sanctius est enim nocentem absolute quam innocentem condemnare. ff. de penis absente. Et sic in re dubia fertur certa sententia. Contra illud. xj. q. iij. graue. de spon. de muliere. Sed hic non est dubium. imo certum. quia ex quo actor non probauit clare. reus debet absolui. vj. q. vlti. actor. Sic no. ber. de spo. iuuentis. Et vide de triplici ambiguitate no. xxij. di. c. vl. Reo. Sic dicitur a re que petitur vel super qua impetratur. ut de obbo. sig. forus. Actori contra. ff. de iudic. l. si quis intentione. Ubi ambigua orationem actoris in sui utilitatem interpretamur. So. Illud in principio litis in quo fauet actori. Illud in fine in quo fauet reo. quod dicitur ut no. de resti. spo. cum ad sedem in glo. iij. In summa nota. quod in obscuris potius fauetur reo quam actori. nisi cause fauor aliud inducat. ut dictum est etc. Nec intelligas hanc regulam in obscuris probationibus inductis a reo. quia illas preterea interpretamur. de pba. licet. Ad dicitur ut infra. in regula. contra eum Jo. an.

¶ Cum quis in ius succedit aliterius iusta ignorantie causam cessatur bene. Hec regula sumpta est ex. l. ff. eo. ti. qui in alterius. Et pone casum. xvj. q. iij. si sacerdos. Secundum Tertium casum ibi nota. et ff. de positi. l. j. in fi. Ubi enim heres videns rem depositam. credens illam fuisse defuncti. non tenetur ad rem sed ad pretium. Quod autem in hac regula dicitur. verum est si cuius in pro successore agatur. Secus si ipse agatur. quia certus debuit esse de facto suo. cum ad iudicium puocat. Intelligitur autem hec regula de quilibet successore. siue sit singularis siue vniuersalis. de quibus dicitur infra. is qui in ius. e. ti. que videtur esse. sed non est. quia ibi loquitur de iure. hic de facto. Ubi ergo queretur de prescriptione in qua sufficit bona fides prescriberet successor bone fidei. quod prescriberet predecessor male fidei. Ubi autem requireretur titulus. si iniustum titulum habuit predecessor qui non debet causam prescribendi: successor qui eodem titulo utitur non prescribit. ff. de diuer. et tempo. prescrip. l. cum heres. Et aduerte. quia regula ista venit exemplificatiue ad illam ignorantiam ubi ignorantia facti probabilis excusat Jo. an.

¶ Cum quid prohibetur. prohibetur omnia que sequuntur ex illo. Donec casus in prohibito a carnibus. qui prohibetur intelligitur ab omnibus que trahunt semetipsum originem. ut de. iij. denique. Et prohibita cupiditate per legem. intelliguntur prohibita omnia mala que sequuntur ex illa. de institutionibus. nam cupiditatem. Item prohibita alienatione. prohibita intelligitur venditio donatio. maumissio etc. de re. eccle. non alie. nulli. Item prohibito. officio. et beneficii. di. lxxxj. eos. Item furto prohibito. intelligitur prohibita omnis illicita usurpatio rei aliene. xij. q. v. penale. Item prohibita mechia. omnis illicitus percubitus prohibetur. xxxij. q. iij. meretrices.

Et cui prohibetur ecclesie communio. et eius si p̄bia phibita intelliguntur. de appel. pastoral. Concordat ad hanc regulam sup̄ illa accessoriu

Cui licet quod plus e licet uti

q̄d est minus. Dec regula sumpta e ex. l. ff. eo. ti. no. dz. Et fallit hec regula in casibz ibi no. Done casu. Presbit p̄ficat in missa corp? xpi. qd plus e. bn ergo p̄t bndicere pplm qd minus e. xv. di. ecce. Item cui concessum est testari vel filiofamilias de peculio castrensi ḡ et donare causa mortis. Concor. xij. q. j. p̄cipimus. Cui mittunt aie et pecunie disp̄sante. ut de dona. q. do. post divor. per n̄as. Cui mittit vxor corpus: bn p̄t p̄mittere do. m. Et nota q̄ illud e vnū brocardū. Cui licet plus. et minus. Aliud qd licet maiori q̄ minori. di. xv. illud sup̄fluū. Aliud negādo Cui nō licet minus. nec maius. de sen. exco. cū illoz. Et qd n̄ licet in miori. nec in maio. ri. de elec. cū in cūctis. vbi de hoc. Contra de p̄se. di. ij. p̄cipimus. Dz illud est sp̄ale p̄ter p̄munonē. Item 3. xxxij. q. ij. latore. vbi cōcedit p̄mūicare. et n̄ oblatōem offerre. q. xvij. q. iij. mior. Itē de torneamētis. c. j. de rapf. c. ij. vbi cōcedit penitētia et nō sepultura. So. Regularē e qd hic d̄f. nisi a minori p̄bi. beaf ex causa. vel ut p̄sulaf vnus ut ibi. vel ob aliā causā. Item ad negatiuā p̄tra. di. xxxvj. q̄ eccl̄asticis. Et. j. q. j. si qui epi. Ali. qui iniuste p̄tulit ordinē: p̄uaf collatōe or. dinis illi? s̄ n̄ mioris vel maioris fm Bar. Licet pug. p̄tra. Sed dic ut sup̄ p̄ime dixi. Plus ḡ qualitate icludit minus. s̄ nō semp̄ Sic plus quāritate semp̄ icludit minus. ut infra. plus semper So. an.

Contra eum qui legem dicere

potuit aptius e interpretatio faciēda. Dec re. gula sup̄ta e ex. l. ff. eo. ti. in p̄benda venditō ne. Et plene liqueat ista materia. licz de ip̄a tractat. de sp̄osa. ex l̄ris. et. ff. de pac. l. veteri bus. Tu tñ nota. q̄ obscuritas vel ambigui. tas. Aut apponit in vltimis volūtatis. aut i p̄uentionibz factis i iuditō. Aut i p̄fessōibz. Aut in p̄tractibz et penis. Aut in sentētijz. Si in vltimis voluntatibz. subdistingue. Quia aut p̄stat d̄ volūtate exp̄sse aut tacite Si exp̄sse. illa suaf. qz nihil e qd tātū debea tur hoibz. q̄ q̄ vltie volūtatis liber sit stil? xij. q. ij. vltia volūtas. Et d̄ testis. offitij. Si p̄stat tacite ut p̄ pieturā. illa suaf. xvij. q. vj. q̄ recedunt. Et de testā. requisisti. Et hoc nisi dicta volūtas turpis eēt. ut. ff. d̄ p̄di. in. stitu. l. quidā. Vel als 3 ius. Done exēplū de testa. tua. Si n̄ p̄stat exp̄sse nec tacite: stat̄ obis testi. Ad hoc. xvij. q. ij. is aut. De cele. mis. in quadā. Si aut oba sūt nimis larga: seq̄mur benigni? et mimū. ut in regla in ob. scuris. infra. eo. ti. Et sic esset bēdis electio.

Si vō n̄ apparz q̄ ps sit benignior: vel mior: neuē teneē. ff. de testa. in. l. si duo sūt. Si q̄. raf ad quē spectat indagatō. dic q̄ ad iudicē q̄. de fidei cōmis. l. volūtatis defūcti. Si in iuditijs sit ābiguitas. sic interpretatō p̄ferēte. rō. qz debitor sp̄ negaret se de hoc sensisse. E. de ānali. excep. l. vl. Et hoc in litis exordio. De hoc de resti. spo. cū ad sedē. Si vō in p̄ba tionibz sit ābiguū: interpretatō p̄ducentē. de p̄dic. appo. p̄ tuas. Et de p̄ba. in p̄ntia. De bēt em̄ p̄batōnes esse clare. d̄ p̄scrip. auditis. Saluo eo q̄ p̄nt testes obscure deponētēs in terdū itēz infrogari. ut de cōsi. cū clamor. In p̄fessionibz. Si p̄stat incertū: certifi. ficare cogit. ff. de p̄fes. l. certū. Alioqn acci. pereē qd magis expedit aduersario. ut ibi. Et de p̄fes. c. j. In p̄ctibz. aut e certū de cō sensu. aut de dissēsu. aut dubiū. In p̄mo stat̄ ei qd senserūt. de sp̄o. c. j. In secūdo nil valet. xvij. q. ij. sufficit. xxx. q. ij. c. vno. De raptō. cū cām. xvij. q. j. s̄. j. Et ibi error nōsolū cor. pis sed et materie venditōem impedit. Nihil em̄ tam p̄trariū p̄sensui sicut error. ff. de iud. di. l. ij. Et errare e aliud p̄ alio putare. xxxv. ij. di. q̄uis. Non tñ om̄is error impedit m̄i monniū. Dz error tñ p̄sone. qd dic ut. xvij. q. j. s̄. j. et in sūma. In tertio casu. s̄. dū e du. biū. subdistingue. Aut p̄t valere fm intelle. ctū vni? em̄. aut vtriusqz. Si fm intellectu3 vnus tñ: valeat fm que3 valē p̄t. ff. de vbo. obli. quotiēs. Et hoc habet locū etiā in p̄tra ctu m̄imionali in foro iudiciali. In foro aut̄ anime stareē ei qui dissensisset in tali dubio Et de spon. tua nos. Si fm vtriusqz intelle. ctū p̄t valere: valeat fm qd verisimilius. ff. de verbo. obli. eum qui ita. Et infra. in regu la inspiciamus. cū suis p̄cor. Si dubitat qd sit verisimilius: seruat quod in hac regula dicit. ff. de verbo. obli. l. quicquid. Et hoc ve rum cū neuter dolū p̄mittit. Si aut̄ alter do lū p̄mittat: contra eū fiet interpretatō. xvij. q. v. s̄. ex bis. Et. c. quacūqz. Si aut̄ vterqz cō. mittit dolū: ad p̄munē significatōem recur. ret. ut in dicta de ref. ex l̄ris. vbi de hoc. et xvij. q. v. s̄. si ḡ. Et idē reputaf in iuramen. tis. ut ibi notaf. In sentētijz suis interp̄. tari poterit p̄ses p̄intie. p̄curator cesaris. ff. de appell. ab exco. in p̄n. Functus e em̄ offitō suo siue male siue bn iudicatō. Qd in. tellige de diffinitua snia. Decus de interlo. cutoria. Quod dic ut notaf de a. el. cessate. De fructibz tñ q̄ expens sup̄plē p̄t eadem die ff. de re iudi. l. paulus. Et de hoc no. xxxv. q. ix. s̄. quia ergo. alas incipit. His ita in glo. Et ibi de multiplici interpretatōe De legibz non est dictū qz in eis nil obscurū est vel am biguū. di. iij. erit. Et. c. de nouo. co. p̄po. in p̄ma cōstitutōne. ibi. Erat lex certa et breui fmone p̄scripta. Si tñ ābiguitas eē viderē

Vertical text in the left margin, partially cut off, containing various legal notes and references.

474

in eis recurrat ad p̄dētem. q̄ ille solus iur̄
pretari p̄t qui et condere. xj. q. j. §. ex bis. Et
idem in privilegijs que sūt leges private. q̄ p̄
eadem iura Jo. an. Et nota qd̄ dicit Grego.
xxij. q. v. hūane. q̄ verba dñt desuere inten-
tioni. nō intentō verbis. Abi glo. ar. potius
esse p̄siderandū intentōem alicuius q̄ verba
j. q. j. Marchion. S3 hoc est vey cū cōstat de
intellectu. als a verbis n̄ ē recedendū in du-
bjs. ff. de l. vi. nō aliter. Et abde qd̄. xxij. q. j.
patus. dicit glo. q̄ nō debem⁹ semp adherere
verbis. Verba em̄ in rescriptis posita vel in
legib⁹. debem⁹ p̄formare eq̄tati. licet vba nō
patiātur. ut de rescrip. causam. Et de cōsue.
cum dilectus.

Cū non stat per eū ad quē per-
tinet. quo minus p̄ditio impleat⁹: h̄ri debet p̄
inde ac si impleta fuisset. Dec regula sūpta
est. ex. l. ff. e. ti. in iure civili. Pone exemplū
in abrahā. p̄ quē non stetit quo minus filiū
suū p̄mollaret s̄m dñi p̄ceptū. Et p̄inde ita
gratū fuit ante dñm. ac si p̄mollasset. xxij.
q. ij. si. q̄libet. §. abrahāz q̄. et. c. sequē. Item
pone casū. q̄ ipedit ne ad eū citatō pueniat.
ut lite nō p̄testa. qm̄. Item potes ponere in
libertate legata. et ut aliq̄b̄ det heredi. q̄ p̄ eū
stat. C. de p̄dic. inser. l. penlt. q̄ vl. Et idem in
alijs legatis. Et nota q̄ si mibi q̄ncq̄ p̄mise-
ris si te videro: tacite videt⁹ hoc actū ut resi-
stere possis. et sic h̄r̄ p̄ expressa. Et nota q̄
dicit p̄ eū ad quē p̄tinet. Nā si staret p̄ aliuz
tertū. vel per ip̄edimentū meip̄ius. tūc locū
habet regula illa. infra. imputari. q̄ tunc li-
cet nō impute⁹ q̄ p̄ me nō stat. ut ibi. nō tñ
habebit⁹ p̄ impleto ut hic. Item nota q̄ si
libertas legata est seruo si. x. heredi debet. et
p̄ heredes stetit quo minus suus dederit illa
x. p̄inde est ac si impleta esset p̄ditio. q̄ ille li-
ber erit. Tene⁹ tñ illa decē postmodū solue.
nisi forte obtulerit q̄ heres nō suscepit. C. de
p̄di. inser. l. vl. q̄. Jo. an.

Cuz quid vna via prohibetur
alicui. ad id alia via admitti nō debz. Pone
casū. xxvij. q. v. hec ymago. Et d̄ p̄ces. p̄ben.
de testāda. Nota q̄ q̄ cū aliquid p̄hibet. p̄-
hibent⁹ et om̄ia que sequunt⁹ ex illo. ut in re-
gula. Cū quid. sup̄. Ac etiaz oīa p̄ que possit
pueniri ad illd̄. Fallit hoc interdū. q̄ suus
nō admittit⁹ in testimoniū pro dño nec p̄tra
dñm. et tñ testificat⁹ d̄ facto suo. dum d̄r per
eū depositū vel p̄modatū vel simile. iij. q. ij.
serui neq̄. Item q̄ nō p̄t accusare: denūciat
de iureiurā. q̄ ad modū. in fi. Item p̄latus d̄
mobilito p̄ eccliam acquisitis testari nō p̄t.
et tñ in egritudine. moderate p̄t de ip̄sis aliq̄
erogare. de testa. ad hoc. Satis circa hoc
dici p̄t. q̄ cuz aliquid p̄hibet principalr̄ ha-
bito respectu ad prohibitū. non ad viam vel

ad modū quo prohibetur. Exemplifica p̄ iu-
ra in p̄ncipio dicta. tunc sufficit p̄hibita vna
via. ut ad id in eius fraudem alia via vel mō
admitti nō debeat. ut hic. Sp̄ale tñ est in li-
bertate. ff. de offi. testa. l. papinian⁹. Si autē
p̄hibitō p̄nciplr̄ se habet ad viā vel modū. n̄
ad rem. tūc secus. An̄ alteri ecclie alligatus
ep̄s nō eligit⁹. s3 tñ postulat⁹. Item qui iura-
uit nō accusare: bene denūciat. q̄ sibi nō est
p̄hibitū de ferre crimē. Sed p̄ modum accu-
sationis prohibetur q̄. Jo. an.

Contractus ex ductione legē
accipe dinoscuntur. Dicūt vulgares. Pactū
rūpit leges. Et hoc dicit hec regula. q̄ sūpta
ē ex. l. ff. eo. ti. p̄tractus. Pone casū p̄ cano-
nē. xvij. q. ij. eleuteri⁹. Abi p̄uentō inf̄ ep̄m
dyocesanū. et fundatorē iura. de oblatōnib⁹
obueniētib⁹ in festo ip̄ius ecclie suada est.
Item de p̄positari⁹ s̄m iura tene⁹ solū d̄ dolo.
q̄ lata culpa q̄ dolo p̄paf. Si tñ inf̄ueit p̄ue-
tio ut teneat⁹ de leui et leuissima culpa. q̄ ca-
su fortuito: illa seruat⁹. de depo. c. ij. Et qd̄di-
cit regula hic. itelligas de p̄uetōe honesta et
nō d̄ bonos mores. Et si p̄uenerit ut dol⁹ p̄-
ste⁹. n̄ valz p̄uetio. ut i dicta. l.actus Jo. an.

Certū est q̄ is mittit in legē.
qui legis verba amplectēs. d̄ legis nitit⁹ vo-
luntatē. Pone casū. xvij. q. ij. pleriq̄. Et de
elec. auaritie. li. vj. Et p̄cor. j. q. j. sūt nōnulli
Circa regula nō inlusto. p̄sequē ip̄am. ut no.
xij. q. ij. pleriq̄. ibi i glo. d̄r. Nolūt quidā
facere p̄tra legē. s3 faciūt fraudē legi. Facit
autē fraudē legi qui obseruat vba legis. s3 mē-
tem eius circūuenit. ff. de legi. frau⁹. Fit autē
fraus legi q̄tuor modis. s. de re ad rez. i. qm̄ in
fraudē dat⁹ aliqua res. ut in dicto. c. pleriq̄. q̄
j. q. j. sunt nōnulli. Item de p̄sona ad p̄sonā.
ut q̄s sub p̄sona alterius exercet vsurā. xlvij
bi. sicut nō suo. Et cū maritus nō p̄t aliq̄b̄
dare vxori. supponit aliā p̄sonam cui det. ut
ff. de dona. inter virū et vxor. hec ratio. Item
de vno p̄tractu ad aliū. fit fraus legi. ut cum
mulier nō possit aliq̄b̄ dare viro. fingit se
ventere ei. ff. de dona. inter vi. et vxor. si sp̄o-
sus. Item de vno p̄tractu ad aliū. ut cū mu-
lier nō possit fideiubere. p̄stituit se principa-
lē debitricē. ff. ad vell. q̄uis. xxvij. q. v. mu-
lierem Jo. an. Et tñ p̄t ab multa. et in
vsuris que palleātur sub iustis titulis. s. v̄-
dicatōnis. emptōnis. pignoratōnis. depositi
societatis. q̄ b̄. de quib⁹ fraudib⁹ vsuraz vidē
in. ij. p̄te. ti. j. c. vj. et sequē. Item in nō p̄mu-
nicādo vel male p̄municādo. Item in ieiunijs
et alijs. Et dicit decretalis. q̄ fraus et dolus
nemini debent patrocinari.

Decet p̄cessum a principe be-
neficiū eē māsuz. pone casū. xxv. q. ij. c. j. et
ij. et de p̄ben. si cui. li. vj. q̄ in Auten. coll. vj.

476

i decreta. de re. iu. defleat. Et sumpta est ex
ca. consideret. de pe. di. iij. Et sūt verba au
g^o. ptim aut Jacobi apli i canonica ubi di
cit. Qui totā legē seruauerit. offēdat autē i
vno. factus ē oim reus. Defleat. Sicut lu
ctu interiori. Nā lacrimae exteriores sine in
teriori fletu. s. contritōis: modicū vel nihil p
sunt. de pe. di. iij. irrisor. Interior flet^o etiaz
sine exteriori. i. contritō cordis. sufficiens est
ad remittendū. de pe. di. iij. consideret. ibi.
Doleat interior cū exteriori adhuc melior.
Prosop. Lacrimis ex vera cordis contritōne
fluētibus: restringentē eterni ignis incēdia. d
pe. di. j. porro. Offēdens i vno. s. pceptorum
Omne. n. mortale est contra aliqō pceptum
diuinū directe vel indirecte. Vel i vno: id ē
caritate. q vnū nos facit cū deo q primo: et
quolibz mortale ē cōtra caritatē. glo. ber.
Qim re^o. s. pceptoz. i. ita damnaē quis et p
uaē glā eterna. pro vna trāsgressiōe pcepti
i ipā moriēdo: sicut oīa fuisset trāsgressus
ita exponit de pe. di. v. fratres. Nō tamē su
stinet tantā penā. Nā quolibet mortale hz
suā penā. vel oim. s. virtutū. qz quelibet vir
tus patit detrimentū ab vno vicio. Sic ex
ponit Aug^o. de pe. di. vj. Qui vult. Cū. n. v
tutes sint pnerē: vna amissa omīs amittun
tur. Vel oim bonoz re^o. i. ingratus. q sic om
nia meretur sibi auferri. Vel oim: qz p pec
catū amisit meritū oim pcedentiuz opm bo
noz Aug^o. de pe. di. vj. Qui vult.

**¶ Dolo facit qui petit. quod re
stituere oportet eundē.** Nec regula sūpta est
ex. l. ff. e. ti. In pēmnatōe. Pone casū i usu
rario qui non petit usuras a debitore. ipas
em restitue cogētur. xij. q. iij. nullus. Ad
idem de iureiuran. debitores. ¶ Duo aut no
ta circa hanc regulā. Primū est quod dicit
hic locū habere. quando res restituēda ē ei
a quo petit. Commodatarius. n. repetit rem
a fure. quā tenet domino restituē. E. de fur.
et seruo cor. l. vif. Air soluto mīmonio pe
tit totē a socero: quā vroz q liberis resti
tuere euz oportet. ff. So. matris. si socer. Itē
i usurario. qui usuras repetit quas als sol
uit. Si non est solutō pstita cautōne resti
tuendi eas a quo pcepit. de resti. spol. olim.
Et de usur. Quia frustra. Secūdo nota hāc
regulā non habē locum i possessorijs iudi
cijs. s. in petitorijs. Nec etiā. no. gōf. d. offi.
iudi. delega. venerabili q Ber. Jo. an.

**¶ Damnum quod quis sua cul
pa sentit. sibi debet non alteri imputare.** Nec
regula sūpta ē ex. l. ff. e. ti. q quis. Pone ca
sū p canonē. xij. q. iij. displicet. Ubi si q
duct^o ad iudicē de eq se piceat q lebat: sibi
ipī imputz. Itē de pben. si clericus. li. vj. ubi
clericus qui negligit petere pēbā sibi debi

tā cū vacat. sibi imputare debet: nō sequēti
expectanti. Ab itē p socio. l. cū duobz. Ubi
soci^o oim bonoz damnatus ex cōtractu ob
contumaciā suā. vel ex maleficio. puta suz
to. v. symonia nō recuperat a socio. Concor.
l. di. sepe. q. c. bi q. Itē pcurator penā quam
ex suo delicto pstitit: nō recuperat a dño. ff. d
pcur. q. ppo. Ab itē. E. d. euic. l. eptoz. ubi dī
q eptoz: si i iudicio n fuit re euicta. d euictōe
n agit p veditōe. qz culpa sua res euicta vi
det Jo. an. ¶ Ab hoc etiā facit qd ait Au
g^o. Absit vt ea que ppter bonū ac licitū faci
m^o q habem^o: si quib pter intentōz nrāz acci
derit. nobis imputē. xij. q. v. de occidēdis.
Ubi ponit exemplū d eo q se occidit gladio
vel ligone q hmoi. qd nō imputat facienti vel
vnti i bonū talia istrumēta: s. illi q se oc
cidit. ¶ Pōt etiā sic exēdi regla theologice
q cū sit triplex dānū. Primū pūatōis glē. n
debet qd imputare diuine psciētie: qz fm Au
g^o. ipsa nulli est causa labēdi: s. culpe pro
prie. xij. q. iij. Nabuchodonosor. Secūdū
dānū ē subtractōis siue pūatōis gratie
p pētm: quod nō debz quis imputare dei seue
ritati. sed sue negligētie. xj. q. iij. audi. Et d
pe. di. j. S. Conuertimī ad me qē. Nec debet
imputare dyabolo. temptanti vel homi inci
tanti: s. sue pprie voluntati. xv. q. j. Non est
q. c. illa. Tercium ē dānū temporalis fortu
ne. in rebus. in fama. in honoribz: q hmoi. q
hoc debet imputari peccatis suis. de pe. di.
j. q. obz. q. c. s. continuo. q. c. si peccatū.

**¶ Delictuz persone nō debet in
detrimentū ecclē redundare.** Pone casū in
epō deposito ppter crimē. Nō. n. debet ecclā
ppter hoc expoliari rebus suis. xvj. q. vj. si
epm. ubi de hoc. Itē pone casū in pcuratore
qui falsificauit instrumentū: nō ppterea p
didit ecclā causā. de except. cum venerabil.
Et delictū tutoris non obligat pupillū. ff. e.
ti. l. neq. ¶ Cōtra. xvj. q. iij. placuit. Ubi de
lictum plati non repetentis rē ecclāsticam
nocet ecclē. Ab idē de pscript. c. j. Solu.
Delictū aliud est i faciendo: q hoc non pū
bicat ecclē. vt ibi. Et hoc pprie dicit delictū
s. obmissio: qz quis non semp stetur huic signi
ficatōi: s. ampliat aliquando. Itē ad hanc
solutōz contradicit. xv. q. ij. ita nos: ubi de
lictū quod consistit in faciendo. pūbicat ec
clē. So. dicit pōt fm Jo. qui hoc ibi notat.
qz hęc regula intelligit de detrimento facul
tatū: illa de detrimēto honoz: s. potius ibi
nocet delinquentibz q ecclē. ¶ Ab hoc cōtra
istā so. de censi. cū olim. Ubi delictū quod ē i
faciēdo nocet ecclē. Et de in integ. resti. Au
ditis. Ubi delictū in obmittēdo non nocet
ecclē. Satis pgrue distigui posset iter iudi
cialia et extra iudicialia. vt in iudicialibus
iudicioz fauore. siue sit i faciendo siue i ob

478

Jo. an. Si aut p medietate ani stetit vel circa. tuc sūt opi: q vide de hoc ifra. i scia p te. ti. de statu religiosoz. ¶ Et facit ista regula ptra ignorātes mābata dei. vel etiā generalia eccle pcepta. vel sinodalia cū publi cāf. vel acta caploz generalitū q nō vident excusari si pē faciūt: qz certi eē debēt de hu iusmodi religiosi. Ubi sciēdū q si eadē certitudo reqrīt i oībo. Nō. n. certitudo demfātō nis scie reqrīt i his q sūt fidei: sed sufficit ea q fidiē ab eccle. p miracula. p doctrinas docto rū. q tolerantias martiz. nec debēt velle vlt terius certionari.

Ex eo nō debz quis fructū cō seq q nifus extitit ipugnare. Pone casū in eo q dicit decretales eplās si eē autenticas. qz nullā debz p se allegare. di. xix. si romāoz rū. Ad idē di. viij. quo iure. Itē pone casū i eo q ipugnabat testamētū. dicēs illud ioffi ciosuz. q si id iprobe dixit q succubuit: qd qd ex testamēto capiebat: pbit. ff. de ioffi. testa mē. pap. §. memisse. Ad idē. xij. q. ij. q pre postez. Et dicit lex. Absurdus ē quē redire ad id. quod semel renūciāduz putauit. C. de rebo creditis. l. si qd. Et qd hic dicit nifus extitit: dic cū effectu. salti q̄tum i eo fuit. qz p seueravit. Si aut simplr p̄staref. sec' esset ut itelligit Ber. p̄dictā decre. p̄ntū de testi. Itē si icipet agē vlt excipe. et postea desistēt añ sniam. Et quod dicit hec regula vep i telligo nisi ex necitate officij habuit impu gnare. Nā tūc pprio noie fructū pseq posset hoc pbat. iij. q. vij. §. tria. v. si ptra patre puilli. Itē licet qd ipugnet sniam i vno ca pitulo: ex alio capitulo psequit fructuz. de testa. Raynūtius. q. c. raynald'. q. pcor. ad f gulā. j. q. vij. c. j. q. di. xcoj. si impator. Et sile ē quod dicit. frustra iplorat legis auxiliuz is qui pmittit in legez. de vsu. Quia frustra Itē nota. q sicut quis nō debet fructū cō seq ex eo qd impugnat ut hic. Ecōtra nō de bet quis ipugnare ex quo fructū consequitur xix. di. c. j. q. iij. q. viij. cui' in agendo Jo. an.

Ex tēde. Quia ex quo peccator impugnat dei puidentia murmurādo. nō meret ab eo gubernari. vel aliquid boni cū pugnet con tra dñi voluntatē. Itē cū male se habz ab parētes: meretur priuari bonis eozum q̄c.

Exceptōz obiciēs nō videtur te intentōe aduersarij confiteri. Habet hec verba de except. cū venerabilis. Et psequere hanc materiam ut ibi nota. Et pone casū de p̄script. illud. Et aduertē qz mirabilis videtur hec regula. Nā si excipio de pacto de nō petēdo: videor p̄fiteri debitū fuisse. Si dico iterrupi p̄scriptōz. videor fatēri te p̄scriptis se. Si dico. ptra te p̄scripti: ergo p̄mo id tibi debitū erat qd p̄scripti. Et sic actor nil

amodo debet cogi pbare. sed excipiēs tñ. Et facit ad hoc de trāfac. p̄terea. Dic q̄ huic fgule ē triplex ratō. Prima qz licz dicā. p̄fisti pactū de non petēdo. poterat eē q̄ illō nō erat vere debitū. vel naturalr tñ vel nul lo mō. Itē licz dicā iterrupi p̄scriptōz for te nō erat p̄pleta p̄scriptō. imo hoc dicē videroz q̄ cōpleta nō fuerit. dicēdo me iterru pisse. Vel si p̄pleta fuerat: sine titulo erat et bona fide. Itē i alijs exceptōibz. Scōda qz p exceptōz nego me debē. Nā si p ipaz de iten tōe aduersarij dicēf p̄fiteri: eadē exceptō du os p̄tratos effect' habēt: quod esse nō debet ff. de sol. Qui hominē. §. vltio. Et de baptis mo q̄ eius effectu. maiores. Cum igif p̄ce p̄tōem negem intentōem aduersarij: nō est p̄gruū me p ipsā dici fatēri. Tercia ē. qz re us puilegiat' ē. ut possit duas exceptōnes p ponē: etiā sibi contrarias. ut ifra in regula. nullus pluribz. Sicut ergo exp̄sse dicē pos set: nego te p̄scriptis: q̄ postea si p̄scriptisti ego iterrupi. vel nego me p̄mississe: q̄ postea pactū opponere de nō petēdo: sic dicēdo. Tu am p̄scriptōz iterrupi: vel pactū de nō pe tendo fecisti. vel bis sile: intētoez aduersarij nō fatēf. cū adhuc dicē possit. nō p̄missi: nō p̄scriptisti. q̄ sic de singul. Cui' tñ essz ipi reo sic dicē. Nego me p̄mississe. Et posito q̄ p̄mis seri. postea pactū de nō petēdo fecisti. q̄ sic de singul. Ad hec. xij. q. ij. i p̄cipio. ¶ Et qz hec forma vboz docz mētiri. vbi vitas et p̄scia ē in p̄tratu. nō ē amplectēda: cū pri us aīas. demū liguas oportet fieri eruditus ut i p̄ hemio. ff. i si. ¶ Elnū nota q̄ idē qd dicit hec regula i exceptōne itelligas q̄ i repli catōe. An sicut excipiēs nō p̄fiter actōz: ita nec replicās exceptōez: eadē de cā. Sicut em̄ se hz exceptō ad actōz: ita q̄ replicatō ad exceptōz. q̄ quadruplicatō ad replicatōz. Et hoc satis pbatur de excep. dilecti Jo. an.

Factum legitime retractari

nō debet: licet casus postea eueniat. a q̄ nō potuit ichoari. Hec regula sūpta ē ex. l. ff. e. ti. i ambiguis. Exemplifica i eo q̄ p̄xit ma trimoniū. et postea fact' ē furiosus. xxxij. q. vij. Neq; furiosus. Itē i supueniētē affita te: de eo q̄ p̄gno. p̄sā. vxo. f. c. p̄nlē. Itē in adoptōe supueniētē. ff. de rit. nup. adoptiuū ¶ Et nota q̄ aliā regulā habes ifra. p ptra riū. f. nō firmat: quia licz casus supueniat a quo potuit ichoari. nō firmat qd ab iūtio nō valebat. ut ifra. Qd tñ itelligas ut ibi dicit. ita qd a p̄ncipio factū erat legitime. non reēctat. licet supueniat casus i q̄ nō potuit ichoari. ut hic. Et nota q̄ dicit retractari q. d. Propē cāz supueniētē nō retractat. ac si legitime nō fuisset factū. Interdū tñ p̄f supueniētē cām impediē e' effectus. quod legitime factū erat. Exemplifica p canonez.

xxij. di. cōmūter. Et de eli. egro. p̄sbiteꝝ
 ꝛc. Jo. an. **Excedo.** Religioꝝ p̄ p̄fessionē
 si efficiē pessim⁹ vel fatu⁹. n. on tñ p̄pter hoc
 solui⁹ vel retractat⁹ p̄fessio: plat⁹ post pla-
 turā efficiē mal⁹. excoīcat⁹. ꝛ hmōi: n. tñ p̄
 hoc retractat⁹ electō v̄l p̄firmatō e⁹. Absol-
 uit⁹ q̄s a p̄ctis. dicēs se velle facē penitētiāꝝ
 iūctā. se p̄ritū. ꝛ satisfacē lesis: ꝛ restitue:
 postea mutat⁹ p̄positū. nil volēs facē. non p̄
 hoc retractat⁹ absolutō facta. sed tunc pec-
 cat mortālī. cū p̄ponit illa non facere. d̄ pe-
 ni. di. i. Magna. in glo. ꝛ hmōi.

Frustra sibi fidē quis postu-
 lat ab eo suari: cui fidē a se p̄stitā suare re-
 cusat. Donec casū i fideli q̄ ad dñm: ꝛ i dño
 q̄ ad fideli seu vasallum. xxij. q. v. de forma.
 Itē de eo q̄ interposita p̄bitōe iuravit aliq̄d
 facē: de iureiurā. p̄uit. ij. vbi de hoc. Itē de
 eo q̄ nō vult trāsactōꝝ interpositā obfuarē
 C. d̄ pac. Cū p̄pones. Cōcor. qd̄ hēf. xv. di.
 esto ibi. Cur ego te habebō i p̄cipē: cū nō
 hēas me i senatōꝝ. D̄ nōne hosti suāda ē
 fides. xxij. q. i. noli. Do. ut ibi nota. Ald̄ ei
 v̄p̄ ē. cū ip̄e hostis nob̄ seruat fidē: ꝛ sic cō-
 cor. cū hac regula. Itē p̄tra. xxij. q. v. Qd̄
 deo. Abi dicēf. q̄ si vir ꝛ vxor pari p̄fesu vo-
 uent p̄tinētiā. vno labētē alter debet p̄fue-
 rare. Ho. Illa p̄missio n̄ fuerat facta homī
 s̄ deo. Et que deo donēf. sine vlla p̄bitōne i
 pleri debēt. xxij. q. viij. c. i. Et licet vxor ab-
 ulterata sit: peccat tamen vir adulterando
 xxij. q. vi. p̄ totū. Frustra igit̄ debitū petit
 qui quod debet non impendit. ¶ Unū nota
 q̄ qñ p̄tes aliquid sibi adinuicem p̄mittunt
 sub pena: ꝛ vna p̄s primo frangit fidē. Aut
 expedit magis alteri p̄ti penā p̄leq̄. ꝛ stare
 pacto vel cōtractui. aut magis expedit sibi
 fidem rumpe. In primo casu licet fides sit
 sibi fracta: ip̄e tñ p̄ sua p̄te fuet eandē: ꝛ sic
 poterit petere penā cum effectu. In secun-
 do casu secure frāgat fidē. ꝛ fiet h̄c inde mu-
 tua cōpensatō penāꝝ. ut de penis p̄stitutis.
 Et sic illā d̄cre. intelligas. ꝛ q̄ ibi no. Jo. an.
 ¶ Excedo. Deus p̄mittit premiū ꝛ bona tpa-
 lia. si bñ faciam⁹: quod p̄mittim⁹ in baptis-
 mo: ꝛ penitentiā agam⁹. Et q̄ nos frangi-
 m⁹ fidē. et de⁹ reuocat p̄missā. de peni. di. i. si
 agam⁹. ꝛ. c. p̄dixerat. In societate aliqua p̄-
 mittūt adinuicē oīa lucra coīcare. cū vn⁹ cer-
 tus ē sociū nō suare hoc: nec ip̄e tenef sua-
 re. Promittūt adinuicē p̄iuges tacite reddere
 debitū alē alēi p̄ctēti. ꝛ alij nō adberē. Si ḡ
 alter adultēf: innocēs certe hoc sciēs. nō te-
 nef illi adulterāti reddē debitū ex q̄ fregit si-
 bi fidē. nō tñ potest ꝛ ip̄e adulterare ꝛc.

Generi per spēm derogatur.
 Dec regula sumpta ē ex. l. ff. e. ti. i. toto. Po-
 ne casū. xxij. di. c. vlt. Abi d̄yacon⁹ q̄ genēa

liē ē mior p̄sbitero. i illo sp̄ali casu. f. q̄ ob-
 tēt vices ep̄i maior ē. Itē de offi. leg. c. stu-
 buisti. vbi de cā cognoscit delegat⁹ sp̄alis.
 nō general legat⁹. Dec regula h̄z locū i re-
 scriptis. siue primū sit generale ꝛ scdm̄ sp̄ci-
 ale: ut de rescrip. pastoral. Siue primū sit
 sp̄ale. ꝛ scdm̄ generale. ut eo. ti. abbatē. Si-
 ue eobē tēpe sit datū generale ꝛ sp̄ale. Ad
 hoc rescriptū. c. i. li. vj. Rescriptū autē sp̄ale
 nō tollit priuilegiū generale. ut e. ti. cū ordi-
 nē. Qd̄ ē p̄tra. nisi de ip̄o priuilegio fiat mē-
 tio i rescripto. ut ibi. Volunt qd̄a h̄ regle
 dictū excedere ad priuilegia. ut scdm̄ sp̄ale
 deroget generali p̄mo. D̄ hoc ē falsū. q̄ sp̄
 valet p̄mū siue sit generale siue sp̄ale. si in
 scdo nō tollat ex p̄sle: de p̄scrip. veniens. li.
 vj. Et i regula sup̄ decet. Ratio diuersitatis
 ē. q̄ p̄ primū priuilegiū etiā generale. statī
 p̄sequit̄ quis plenū ius. Sed p̄ primū p̄scri-
 ptū generale: non statim p̄sequit̄ quis ple-
 nā iurisdicōꝝ i sp̄ibus: de rescrip. pastoral.
 ꝛ iō statī tollit̄ facilius. Contra de offi. dele-
 ga. ex p̄te. Abi scdm̄ sp̄ale nō derogat pri-
 mo generali. s̄z ibi si bene itueamur vtrūq̄
 fuerat sp̄ale: ꝛ dic ut ibi. Notauit igit̄ gof.
 de offi. lega. c. ij. q̄ hec regula fallit i tribus
 casib⁹. In priuilegio ut de rescrip. cū ordinez
 Et cū gen⁹ ad vnicā rē referf: ut i d̄cre. Ex
 p̄te. Et cū speciales l̄fe non exhibēt re inte-
 gra. de fil. p̄sbiteroꝝ. ex tuar. ¶ Itē nota
 circa hāc regulā. q̄ nō tātū valet genus ad
 sp̄ciē quantū sp̄s quo ad gen⁹. de app. c. ij.
 li. vj. Et de hoc. xxij. di. Qd̄. Itē nota. q̄ li-
 cet p̄ sp̄ciē generi deroget. ut hic in regula
 tamē sp̄s sub genere bñ continef. xxij. q. ij.
 Nō ex timem⁹. Dem p̄ em̄ in generalib⁹ sp̄-
 cialia insūt ꝛc. Jo. an. Excedo ad statuta ci-
 uitatis. q̄ p̄ hanc legē que ē sp̄ialis alicui⁹
 ciuitatis: derogat̄ legi generali imp̄iali. in
 eo q̄ est contra. Et legi generali q̄ oēs ecclē
 ꝛ monasteria i aliqua d̄yocesi subsūt d̄yocē-
 sano. derogat̄ p̄ sp̄alia priuilegia medicātū
 f. p̄dicatoꝝ. minoꝝ. hēmitaꝝ. carmelitaꝝꝝ
 seruitaꝝ. ꝛ alijs exēptoꝝ monachozum.

Homagiū indignum ē ꝛ a ro-
 mana ecclā alienū: ut p̄ sp̄alib⁹ facere ho-
 magiū compellat̄ q̄s. Hec regula habet de
 re. iu. i decreta. Et fm̄ glo. ibi homagiū d̄f
 iuramētū fidelitatis: quod nō licz facere p̄
 aliq̄ sp̄ali: cū hoc sit s̄ymoniacū. de s̄ymo.
 ex diligētī. Aliqñ cleric⁹ tenef platō facere
 obediāꝝ. ꝛ i casib⁹ iuramētū facere de obedi-
 entia. vel de fidelitate: ꝛ hoc post receptā ab-
 misstratōꝝ. de iureiur. null⁹. Et. xxij. di. Ex-
 q̄. Als i sp̄alib⁹ nullū iuramētū. nulla pa-
 ctō. nulla obligatō debet interueire. Et si i-
 teruenerit. nullā obligatōꝝ de iure v̄l de fa-
 cto inducēt. ut de pac. pactōes. A romana
 ꝛc. Ergo ꝛ a p̄suetudine aliaꝝ ecclāꝝ debet

480

esse alienū: qz quod romana ecclā approbat vel reprobat et alie ecclē hoc facere debent: cū ab ipā suā habeant institutōz et auctoritatē. di. xj. consequēs. et c. nolite der.

In iudicijs nō ē acceptio per sonarū hūda. Done casū. iij. q. ix. necesse. Et de indic. nouit. Alioz. n. honores alijs nō debēt eē occasio nocēdi. G. de statu. et yma. l. vlt. Ad hoc. xj. q. iij. si. q. s. Signāf. ptraria ad hāc regulā. xl. di. c. j. Et. xlv. di. cū beat. Et. xcvij. di. nobilissī. d. offi. dele. sane. So. In penis defert dignitatē et psonē. ut ibi. Et de hoc de trāsa. c. vlt. Idē i. sedēto et assurgēto. di. xcij. nō oportz. Et no. iij. q. ix. c. vlt. In iudicijs aē vel snia nō ē hūda acceptō psonarū. ut hic. In eis. n. ē eqūitas fuāda. ut hic i. regula. Itē i. pnie exhibitiōe. xvij. q. vij. sacerdos. Itē i. fide xpi suscipiēda. de pse. di. iij. nec q. Et i. alijs sacramētis. d. piug. s. uo. c. j. Et i. paupm receptōne cum sufficere possum. xlv. di. q. scam. Et i. alijs opibus pietatis. xvj. q. j. si cupis. Hoc q. dicit i. iudicijs soluit ptria. Et nota q. iudiciū itē dū ponit p eo qd pcedit sniaz. ut hic i. regula. Interdū p ptemnatōe. de pse. di. ij. tiorez. Interdū p discretōe. iij. q. vij. s. tria. Interdū p ultima volūtate. de sepul. c. pnt. Et nota. q. licet iudex uti nō debeat acceptōe psonarū in iudicijs. ut hic: tñ utile ē i. arbitrariz: iudicē gratiosū hēre. de offi. delega. cōsuluit. Caveat tñ ne i. faciēdo gratia incurrat penā pstitutiōnis. de re. iudi. cū etēni. li. vj. Exēde q. de nō ē acceptō: psonarū: ex eo q. vni dat grāz nō alteri. qz pōdaz acceptio hz locū i. his. q. quis hēt dare seu distribuere ex debito: deus nulli est debitor. ergo q.

Ignorātia facti non iuris ex cusat. Done casū in ignorātia facti. de ordinato ignorantē a symoniacō: qd. s. nesciebat esse symoniacū. i. cōmisisse tale factum. j. q. j. si qui a symoniacis. Itē in eo q. ignora bat bñficiū reseruatū p papā vel alio collatū: de pben. si bñficia. li. vj. De ignorātia iuris pone casuz. j. q. iij. s. notādū. i. si. Dec regula nō indiget glo. cū eius materia plenissime habeat i. dicto. s. notādū. i. textu et glo. et dif. xxxvij. in sūma. Unū nota q. cū querit de condēnatōne expēsaz litis dicim? q. i. principali causa pbabilis error excusat condēnatōne expēsaz. ij. q. iij. c. paulū. Sz in causa appellatiōnis indistictē vict? condēnato: victori in expēsis. ij. q. vj. omī modo. Ad hui? dñsitatis colligē p hāc regulā. In pncipali eī cā ē error facti. qz i. ea ex pbatiōe q. in factō pstitūt pcedit. sz i. appel. cā pcedit ex actis pōis cāe. unde ibi ē error iuris et id nō excusat a condēnatōne. ut hic i. regula. Tñ fm Inno. et hosti. si i. causa appellatiō nō pcedit p sola antiqua acta. sed inducun-

tur pbatiōes noue. p quas pncief pbabil error: tūc bñ excusat victū a condēnatōe: qd vey puto. Exēde materiā. qz utilis ē. Duplex ignorantia. scilicet facti et iuris. Ignorantia facti excusat a toto. Si quis dabat operam rei licite: et adhibuit debitam diligentia. Nec ē contra. xxxij. q. ij. in lectuz ubi i. ponit penitētia ignorāti pbabilr factū i. re licita. Sz illud fit ad cautelā. Si aē daret opaz rei illicitē. ut ludēdo ludo noxio. in aduertēter occidit: vlt nō adhibz diligentia nō excusat a toto sz a tāto. Ignorātia iuris dī ni et natural. i. his q. sūt nēcia ad salutē. neminē excusat habētē vsū ratōis a toto. sed a tanto. di. xxxvij. s. j. Si ē crassa. i. ex negligentia pcedēs: sed si ē affectata. ut. s. liberius peccet nō vult scire: nō excusat sz augz peccatū. imo ē spēale pētm. Ignorātia aut iuris canonici vel ciuiliis q. tuz ad pā pcepta ecclē. nō excusat a toto eos: qui potuerūt habē copā docentiū. Nec platos. religiosos et clericos. q. tum ab ea q. pntēt ad statū suū. di. xxxvij. si i. laicis. Sz illos q. nō habuerūt copā addiscēbi. ut i. dicta di. s. j. Q. tuz aut ab lucrū captandū vel damnū tpale vitandū: quō excuset. vide. j. q. iij. s. notādū Et de ignorantia habes infra in. ij. parte.

Ignorātia psumitur ubi sci entia nō pbaf. Done casū. lxxij. di. pposuisti. in si. fm q. ibi iacet lrā. Sz ptrā. xvj. dif. Quod dicitis. Et. ix. q. j. ordinatōes cū silibus. i. quibz iuribz dicit q. nō psumit ignorantia sed scia. So. dic ut i. pdicto. c. pposuisti: q. circa ea que publice fiunt. psumitur sciētia nisi pbetur ignorātia. Sed circa ea q. fiunt occulte. psumit ignorantia nisi sciētia pbetur ut hic. Et scias. q. hec rēgia vera est in his. que quis scire vel indagare nō tenetur. In his autē que scire vel indagare tenetur. non habet locū. sicut i. eligendo prelatō. lxj. dif. c. ij. et. viij. q. ij. dilectissimi: et ideo psumit sciētia nisi probetur ignorātia. Ad hoc ē quod lex dicit. q. magistrat? tēnef de idoneitate tutoris vel curatoris inq. rere quē nominauit. Q. aūt regula dicit psumit: est hui? virtutis hec psumptō: ut transferat onus probandi in aduersariū. et idem ē i. alijs casibz. qui no. vj. q. vlt. Actoz. Itē nota. q. ignorantia tribz modis pbaf. Prima p sacramētū: ut cū iuro me ignorasse: et tūc demuz admittit pbatiō: hec cum ē pbabilis. Secdo quādo id pbatur ex quo seqtur necessario me ignorasse: puta me tūc fuisse anniculū vel furiosū. Tercio q. pbaf id. nō ex quo necessario sz verisimilr seqtur me ignorasse: puta me tūc absentē fuisse. et hoc dices re voluit. So. j. q. j. si q. a symoniacis. Et licz i. factō p. prio pbabil sit aliq. ignorātia. pbabilior tñ in alieno: quod dic ut no. j. q. iij.

§. notandū. Et i regula ignorātia facti. Et qz ignorantia iuris natural' nō excusat: iō de tali non loquitur hec regula Jo. an.

Indultū a iure beneficiū nemi ē auferēdū. Done casū i licentia nubēdi data ab aplo. di. xviii. de his. Itē in anno dato ad pmoz sacerdotij. de elec. pmissa. li. vi. Itē i quadimestri tpe. dato pbenato i psonali actōe ad solnēdū. ff. d. re. iudi. l. iiii. si qz pbenat'. Ista auferri non pnt nec abbreviari. Contra de re iudi. qz ad pultatoz. Et de appel. cū sit. So. quoddā ē iuris bñficiuz qd non pōt alicui auferri. ut inducie. x. diez rū ad appellādū. ij. q. vi. anteriorz. Inducie q̄tenoz annoz ad petendū restitutōz. de i. i. reg. resti. c. j. li. vi. Et istud vez ē in istis et in alijs inducijs que danf a lege. sine tacito vel exp̄sso misterio iudicātis. Qdā bñficiū ē quod sine causa auferri nō pōt. Et sic intelligit hec regula: s; cū causa cognita bñ pōt auferri. Et nota. de hoc plene i dicta de cre. cū sit. Et illud vez i inducijs q̄ licet tenentur a iure: iteruenit tñ in eis exp̄sso v̄l tacitū ministeriū iudicantis: ut i deliberatoz ijs xx. diez q̄ filibus. Quod ḡ hic dicit. qz bñficiū iuris nemi ē auferēdū: intelligas ab homie q̄ sine cause cognitōe. Alio em̄ iure interdū tollit alteri iuris bñficiū. Donec exēplū i solēniter vouēte: qui non contrahit de voto q̄ vo. re. c. j. li. vi. Itē i contumace i nō inueniēdo. Itē in notorio criminoso. q̄ i tercio appellante: qui nō audiunt appellantes. xxiii. q. iij. de illicita: de appel. p̄posuit. et. c. tua nobis. S; ubi ins aufert vel p̄mittit hominē auferre: cessat regula. Sicut ē videre i patre. qui hēt a iure usufructum in bonis aduētitijs filij. C. de bo. que. li. l. cū oportet Et tñ auferē p̄pter relinquētem ea conditōe ne ad patrē pueniat usufructus. i autem. ut li. ma. Itē a lege datur marito admīstratio bonoz parafernalium: et tamē pōt auferri p̄ mulieris p̄hibitiōem. S; ista q̄ fiūt p̄mittitē lege. p̄ hominē fieri nō vidēt. s; p̄t' p̄ legē p̄mittentē Jo. a. ¶ Extēde regulā Tps datū ad eligēdū vel petendū p̄firmatō nē. nō pōt tolli nec abbreviari inuitis. Sil'r temp' vnus anni ad p̄bationē in religiosis Nec ius qd quis hēt i eligēdo. Nec qz nō possit libē eligē sepulturam. si non ē religiosus Nec magistro nec p̄lato potest auferri: qz nō castiget moderatē scholares vel subditos.

In obscuris minimum est se q̄ndū. Hec regula sūpta ē ex. l. ff. e. ti. sēp in obscuris. Done casū de cēsi. Ex p̄te: ubi i dubio nō p̄pellunt solue vota ad maximaz: s; mimā mensurā. Ad itez. ff. de leg. mimis. 6. minus. sic in genē legatis debētur minimi. ¶ Circa banc regulā nota. qz i obscuris sta

tim inspicimus quod ē mimum. imo inspicimus primo quod ē verisimili'. qz qd fieri cōsuevit. ut i regula seq̄nti cū suis concoz. Si hoc sciri non pōt: tunc inspicim' qd ē mimum. P̄tio ḡ inspicim' quod exp̄sso agit. puta. x. lb. bon. vel quod agit tacite dico vel ratōne rei q̄ venditur. x. lb. vel ratōne p̄sone. vel ratōne consuetudis. ultimo quod ē mimum. ut hic. Ratō huius regule ē. quia de mimum nō ē dubiū sēsisse: quia si intellexit de maximo ergo qz de mimum. quia plus cōtinet i se quod ē minus. s; non econtra. Et de hoc dicitur i regula. plus semp. Alibi tamē habes argumēta de mediocritate spectanda. x. q. ij. hoc ius. Et pōt dici. qz in sp̄ibus qz artificijs mediuz inspicim'. ut no. ff. man. l. fideiussorē. In quātitatibz aut inspicim' quod ē mimum: ut i p̄dicta. l. fideiussorē. Itē locuz hēt hec regula in penis. ut infra eo. in penis Jo. an.

¶ Extēde. Cum dubitet quis quātā penitentiā debet peccatori dare: melius ē errare in modicitate. qz i excessu: qz melius ē scdm Criso. habē deo reddere ratōz de nimia misericordia. qz de nimia seueritate. xxvi. q. vij. alligāt. Cum quis etiā ē p̄plexus fm conscientia suā inter duo mala: mimum ē eligēdūz di. xiiij. nerui. Cum quis dubitat de diuersis opibz. quid magis de beat facere vel qd de se sentire: sequat' mimum. i. humilius.

InsPICIM' in obscuris quod ē verisimili'. ut qd plerūqz p̄sueuit fieri. hec regula sūpta est ex. l. ff. e. ti. i obscuris. Done casū. Aliquis p̄traxit cū vidua. qz longo tempe hitauit cum ip̄a: illa dicit se incognitā. In hoc obscuro p̄sumit' cognita. qd verisimilius ē. xxiiij. q. j. si quis accepit. Itēz cā cellata vel obscurata littera nomis. p̄sum' ibi illā litterā fuisse. de qua ē dissimilius. d si de instru. inter dilectos. Itē i dubio verisimile ē filium iuste exheredatum. C. de inoffi. testa. aut non liceat. Et hoc repete quod dictum est in p̄cedenti regula Jo. an. Extēde Tpe pestis cum dubium ē alicui si debet recedere a loco infecto: verisimilius ē ut vitet mortem vel infirmitatē: subtrahendo se a loco infecto: qz sic fieri cōsuevit. Et hoc nisi ex aliqua cā oporteret aliquē p̄manere: ut sūt curati sacerdotes. xxiiij. q. iij. d. tirijs. q. §. se qn. Dubitat quis: si i ieiunijs extra q̄brage simā debeat vti lacticiuijs: faciat quod fieri cōsuevit a timoratis i b̄mōi locis. di. xj. catholica. et. di. xj. illud. Poterat dubitare Abrahā de pudicitia auferēda vxori si diceret sorozē suam: qz de occisione sui si diceret esse vxorez. Fecit id ex quo dissimilius poterat se iuuare. xxij. q. ij. Queritur.

In penis benignior ē interp̄tatio faciēda. Hec regula sūpta ē ex. l. ff. e. ti.

factū. Done casū i iudice qui ita pñciauit
 Temē accusasti calūniatorē. n̄ pñciat. ij.
 q. iij. notādū. Itē puat' a collegio doctor. n̄
 ppetuo sed tpaliter intelligit' puat'. de pñti.
 ex l'ris. Itē tutor remot' nō ex pñso an ppter
 dolū an ppter culpaz: remot' intelligit' ppter
 culpā. ff. de suspec. tu. l. hoc. n. Concor. cuz
 r'gla. d. pe. di. j. §. pene. ubi dī. q. pene legū i
 terptatōe. magis sunt molliende q̄ ex aspan
 de. Et ex hac regula ē argumentū. qd̄ in du
 bio psumit' cassatō electōis facta. non vitō
 plone sed electōis modo. Et nota q̄ hec be
 nigna interptatō fit i multis. Primo. qz ex
 mltiplici pena expñsa elegim' mitiorē. l. di.
 eos. Secdo qz si verbū pōt' iportare penā p
 petuā et tpalē: eligim' tpalet. xxij. q. iij.
 nō oportet. ij. Saluo eo qd̄ habes di. l. c. j. q.
 de pñti. ex l'ris. p. Der. q. modernos. q. accur.
 Tercio. qz de penis non arguim' ad silia: qz
 pene nō excedūt pñtiū casū. ut dicit' d. pe. di.
 j. §. pene. Quarto. qz ubi ē tale vbum puniā
 tur. puenit'. q. hmōi: p sniam intelligim'. nō
 ipō iure: de elect. qz ppter. Nisi essent ibi ver
 ba que aliud sapent. ut ipō iure: vel eo ipso
 de elect. q̄ sit. li. vj. Sar. tñ ptra: s3 pñm cre
 to sm Wil. Quinto. qz i dubio mitiorē cāz eli
 gim'. ff. de suspec. tu. l. bec. n. An aut' iudex
 possit penas moderare. no. ij. q. iij. §. notādū
 i glo. Benignior dicit canon. Illa digniora
 sūt mutatōe q̄ sūt excellētiora pietate. di. ix
 sane. Interptatio. de multiplici interptatōe
 no. xj. q. j. §. ex his oibz Jo. an. **Ex** tende.
 Cū videm' aliq̄s flagellatos. p̄cipue bonos
 cū diuersis de cāis flagella ptingāt: vrb̄ pe.
 di. iij. pductioz. debem' ite ptra: i benignio
 rē cāz: puta ad maiorē cumulū pñij. Itē
 cū nos de' flagellat. qd̄ faciat ad purgatōez
 p̄ctoz. de pe. di. j. si p̄ctm. nō ad iūtiū dāna
 tōis. ut Anthiochū q. herodē. Itē ut cū seue
 ritate misceat misericordiā: aliq̄s diminūe
 do si pōt. Sicut deus punit cū dignū. dis.
 xlv. disciplina. r. c. qui iuste. cum glo.

Imputari nō debz ei per quē
 nō stat si nō faciat. qd̄ p eū fuerat faciēduz
 Done casū i eo q̄ debet appellatōz p̄seq' ifra
 annū: cui nō iputat' si p eū nō stetit. ij. q. vj.
 anteriorz. Itē i eo q̄ debet p̄moueri ifra an
 nū ad sacerdotiū: cui nō currit ann' ipse: si
 iusto ipediūto detent'. nō potuit p̄moueri
 de elec. pmissa. li. vj. Itē in eo q̄ rē emit sub
 pacto legis pmissorie. s. q̄ si p̄ciū ifra termi
 nū statutū no soluet. res esset inēpta: q. em
 pto: i termino solue volēs: nō habuit cui sol
 uet. sibi nō iputat'. ff. de leg. pmissoria. l. cō:
 missoria. i fi. Ad itē. xlvij. di. ephesijs. **Et**
 nota q̄ dicit p quē n̄ stat. Nō. n. sufficit vel
 le nisi ab op' pcedat q̄ruz i eo ē. Impossibi
 litas q̄ facti sicut a p̄cipio ānullat obliga
 tōz. ut i regula null': ita q. ex post facto eli

bit. ut hic. Si tñ tenet' q̄s facē aliq̄b i certū
 tps: nec p eū stetit. licz nō iputef: tñ p' tpa
 tenet'. de do. r. ptu. cū dilecti. Cōsulo tñ q̄ si
 pōt' ifra tps de impotētia p̄stet. ij. q. vj. p'
 appella. **S3** qd̄ dices de eo q̄ sua culpa iei
 dit i casū. p quē postea facē nō potuit: qd̄ p
 eū fuerat faciēdu. videt' primo q̄ sibi sit im
 putandū. q̄ regulariter q̄s de casu tenet': q̄
 sequit' culpā. di. l. sepe. r. c. studeat: q. d. eta.
 r. q̄li. c. j. In p̄trariū videt' de elect. c. vlē. q. d.
 pben. qz diuersitatē. Satis videt' dici posse.
 q̄ iputandū sit illi ppter iura p̄mo inducta
 hinc dicit lex. nō debē succurri ei q̄ i neces
 sitate se posuit. ff. q̄ satis. da. l. fideiussoz. Ad
 iura i p̄trariū inducta: respōdeo q. dico. q. de
 cre. illa de elec. c. vlē. q. decre. diuersitatis. lo
 quū de q̄dā pena canonis plata: solū ptra
 negligētes. vñ ibi culpa siue negligētia nō
 puniē. Hoc satis pbat de cre. qz. Elēl dic q̄ si
 ex culpa ipomē aliq̄ pena suspēso vl' depor
 tatō: tūc culpa illa vltēri' puniri nō debet.
 ad hoc. xlvij. q. ij. c. vlē. Jo. an. **Ex** tēde: qz si
 p̄familias facit qd̄ in se ē. ad corrigēduz fa
 miliā q. dirigēdu. q. tñ mala ē: sibi nō iputa
 tur quo ad deū vel ecclā. et silr' p̄lat' si facit
 qd̄ i se ē ad directōz q. p̄fectū subditoz. et tñ
 mali sūt: sibi nō iputat'. ut. xlvij. di. §. Quis
 tūc fiet. r. c. q̄tumlibet. r. c. qd̄ ad nos. Siltz
 si quis q̄rit baptismū. penitentiā. q. hmōi: q.
 p eū nō stat q̄ accipiat. s3 qz nō inuenit ad
 mīstrātes hmōi. sibi nō iputatur quo ad in
 teritū salutis: si als ē p̄trit'. de cōse. di. iij.
 baptismi vicē. q. de pe. di. j. quē penitet. Siltz
 iudex. aduocat'. medic'. si faciūt qd̄ i se est.
 i usu officioz suoz nil obmittēdo de p̄tigen
 tibus. si damna sequunt': non eis iputatur
Is qui in ius succedit alteri
 eo iure q̄ ille vti debebit. Hoc regla sūpta ē
 ex. l. ff. e. ti. q̄ i ius. Done casū i patrono. qz
 eodē iure vtef' successor. q. p̄decessor. xvij.
 q. ij. eleutheri'. Itē puenit' successor p̄ scri
 ptū ipetratū p̄ p̄decessorē: d. fo. p̄pe. dilecti
 Itē i hēde q̄ nō vsucapit: qd̄ non vsucapie
 bat defūct'. **Fallit** hec regla i mltis casu
 bo. P̄rio. vbi cūqz morte defūcti p̄firmat' do
 natō. ibi. n. hēs nō penitiz. C. fami. hercis. l.
 filio. Itē fallit i p̄uētōibz ubi ex p̄sōa succes
 soris mutat' for'. Hic ē q̄ clē' etiā i civilibz
 q. p̄rimonialibz p̄uēt' corā suo iudice. xj. q.
 j. null'. d. fo. p̄pe. cū sit. Itē fallit d. iuzep̄o.
 c. j. li. vj. In casu ubi ecclā succedit layco
 p̄ono. Nā ecclā h3. vj. mēses: cū tñ layc' hē
 at solū. iij. Itē legatarij acceptare n̄ pnt le
 gatū p̄ pte. q. p pte respuē. Si tñ decebat plū
 bo hēdibz dimissis. vñ hēs poterit p pte sua
 acceptare. alē p pte sua respuē. ff. de leg. l.
 legatari'. Itē fallit i casu q̄ hēf. l. pcula. de
 pba. Itē i casu q̄ ad. l. falci r̄piē. Rō r̄gle ē
 q̄re eodē iure h3 vti. qz pl' iuris h̄re n̄ p̄. ut

in regula. nemo potest. Minus non: quia habet esse esse eadem persona cum defuncto. et successor cum predecesore. Et nota quod dicit eodem iure. non eo. privilegio ex sui persona. Si personale erat privilegium predecessoris: quia privilegium personale non est. infra in regula cum suis precor. Item dicitur de pacto personalis. de tractatu. de cetero Jo. an. **Extende.** Eandem preterea habet papa qui est per tempus. ad statuendum et destituendum: quia omnes sui predecessores etiam male. de. xl. si papa. Eandem auctoritatem habent episcopi. abbates. generales. magistri vel ministri: populi. conventuales. quia habuerunt eorum predecessores in dictis officiis. rone ipsorum officiorum. Illas exceptiones habent excepti successores qui et predecessores: ex privilegio antiquis processibus et non abbas etc.

In re conditio potior est conditio prohibetis. Donec casus in duobus coniungatur: quorum unus dicitur continetur volente. altero prohibet potior est conditio vel causa prohibetis. xxxij. q. v. c. j. Item in electione si danda uno prohibet ne procedat per viam promissam. alius hoc volentibus: potior est conditio prohibetis. de elect. q. i. p. t. Item duobus habentibus preterea pietate. uno volente destrui et reficere altero prohibet: destrui non potest. ff. de hui. v. p. d. pietate. **Fallit** hec regula. Primum quoniam non interest socij. puta quia vult icrustare vel pingere: vel vult scalas ponere iuxta pietatem. Secundo quoniam ob hoc quod sita est ut opus fiat. Item quoniam beneficium reficere. ff. de da. i. fec. l. i. reficere. Item favore religionis. ut si ibi sepeliri velit. ff. de relig. si plures. Item in eodem sepulchro alium mittere. i. situ. de rerum divi. §. religiosum. Item cum donator rem eodem habet cum donatario. C. de dona. l. sancimus. Prohibetis. Ratione est. quia volens non solum dominus est illi rei. sed et prohibetis. Et scire debes. aliquid eodem vel singulis ut hic. Aliquid eodem vel collegio. et de hoc infra quod omnia Jo. an. **Extendi** potest ad casum. cum quis habens usum rationis. vult inire religionem ann. xiiij. annu. et per vel tutor prohibet: vel e contra. patet vellet quod ipse iniret: et ipse non vult: potior est conditio prohibetis. Item in votis que fiunt a religiosis. oportet quod concurrat voluntas plati cum voluntate in executione. Et si ipse vult implere votum factum abstinente et homini: et platus non vult vel abbas seu platus vult. quod platus faciat quod teneatur. potior est conditio prohibetis. Ber. abbas non augeat vota mea: sine mea voluntate.

In malis promissis fides non expedit observari. Hec regula sumpta est ex verbis ipsi. xxxij. q. iij. ubi dicitur. in malis promissis rescindere si debet: et in turpi voto muta decretum. Et plequere hanc regulam secundum ea que dicitur infra in regula. non est obligatorum. **Et nota.** quod dicit in malis promissis. Nam si mala promissa fuerint non debeant. tamen in eodem male promissa. puta per dolum vel metum fuerint quoniam. si fuerint sine iteritu salutis et sine si iterum intercessit. de iureiuran. si bo Jo. an. **Extende.** Nota quod est duplex generum promissionis.

Quedam est que fit simpliciter verbo hominum. quedam que fit firmiter iuramento. et hec fortior. quedam que fit voto et hec fortissima. Quilibet harum si est de re licita: obligat. nisi superveniat impossibilitas. Etiam simplex promissio obligat in foro. scilicet. ut dicitur xxxij. q. v. iuramenti. Ubi dicitur glo. Jo. quod ex nullo pacto oritur actus. xxxij. q. ij. quicumque. Sed fortior obligat iuramentum. et exinde votum. Sed in quibuslibet harum ubi malum promittatur. servanda est regula ista. ut. si non servetur. Nec in hoc peccat: sed tunc quoniam illicitum est promissum. ar. ad hoc. xxxij. q. iij. unusquisque. Et. c. quod dicitur. et. c. non iurabis. et. §. illicitum. ergo per totum.

In alternationis debitoris est electio. et sufficit alteri adimpleri. Hec regula sumpta est ex. l. ff. e. ti. i. eo quod plures. Donec exemplum per canonem. xxxij. q. ij. bone rei. Et de rescriptis inter ceteras. Et in viro que in causa soluti matrimonij dote vel eius estimatoz restitue promissit. ff. de iure do. plerunque. **Sunt** autem quedam alternatiue in quibus debet ordo servari. ut cum mandat testator aliquid dari liberis: aut his deficientibus sanguineis. aut affinitibus: quia tunc sequimur ordinem. et est ar. ad hoc quod dixi de ordine sequendo. de. xl. c. sit rector. in fi. de elec. c. j. li. vj. **Contra** dicit ad hanc regulam. instituta. delega. §. si generaliter. Sed. Illud cum eligens fuit in mora. de consue. c. vlt. li. vj. Et sic no. Ber. in predicta decre. de rescriptis inter ceteras Jo. an. Sic cum sit in optate eligentium. per aliquos trium modorum procedere: sufficit alteri impleri. de elect. quia propter. David ex tribus sibi propositis a domino flagellatus: sufficit quod alteri elegit. l. pestem.

In pari delicto vel causa potior est conditio possidentis. Hec regula inquitur dicit de delicto. sumpta est ex. l. ff. e. ti. cum pari. Inquitur dicit de causa: sumpta est de. l. eo. ti. i. pari. Donec casum in delicto per canonem. xxxij. q. v. non sane. In eo. si. qui repetit pecuniam quam dedit pro iuquo iudicio. Item in eo que usuras quis soluit: repetit. cum ipse sit in pari delicto: de usu. quia frustra: et. ff. de condic. ob tur. l. ubi autem. ubi habet. quod non repetit quod propter stuprum vel ut male iudicem est datum. et de prebe. si a sede. li. vj. **Et nota.** quia videor male explicare per decre. illam. si a sede. Nam ibi non erat par causa. cum uni fuerit collata per papam alteri per ordinariu. Sed non quoniam de paritate quo ad potestatem preferentiu: sed de paritate quo ad tempus. quia cui prius collata fuerit dubitatur: et ideo in hac pari causa tempus. potior erit conditio possidentis. **Et nota** quod hic exhibet favor reo: quia absolute in pari causa vel delicto. C. de condi. ob tur. causa. l. ij. Et semper dicitur servemus: quod in pari causa vel delicto. potior sit excipientis conditio Jo. an. Sic in ludo aleae qui prohibet. de. xxxv. episcopus.

484 melior ē conditō possidentis acq̄sitū p̄ lubū.
q̄ p̄dentis: q̄nis. n. ioh. i. glo. ibi dicat q̄ pos
sit repeti. ⁊ p̄ cōseq̄ns debet restitui p̄denti.
hoc habz locū i locis ubi vivit legibz impi
alibz hoc mādatibz. s. d. resti. ut. ff. de alle. l.
vi. q̄ non sint in hoc abrogate. s. seruentur
Nam alr̄ potius ē paup̄ibus eroganduz. vi
de tñ de ludo plene infra. in. ij. parte.

In argumentū trahi neque
unt. q̄ p̄pter necessitatē aliquā sunt concessa.
Dec regula sūpta est ex. l. ff. e. ti. Que p̄pter
Done casū. di. lv. c. j. ubi p̄pter necessitatez
mistroruz: p̄missum fuit assumi monachos
ad prochiales eccl̄as. Cessante ergo hac ne
cessitate. in argumentum illud trahi non de
bet. C. de sacro. sanc. ec. l. añpnlt. Et cōcor.
ad hanc regulā illā infra. Que a iure. Et il
la alia. Qd̄ alicui. Nec sup̄fluit hec ad illas
q̄ ille loquunt̄ de his q̄ p̄cedūt ob fauorem
vel gratiaz: hec autem in eo q̄ concedit̄ ob
tp̄is necessitatē. Et dicit i argumentuz. q. d.
iurista vel arguēs. Nō debet arguē de eo qd̄
interdū ex nēcitate concessum ē: quia argu
menta de filiibus ad penitus filia procedūt
sed inter tempus necessitatis ⁊ non necessi
tatis non ē similitudo. unde non procedit ar
gumentatō. Et p̄cor. ad hanc regulā. xxxv.
q. j. c. j. p̄ quod exemplificare potes. Nam a
principio generis humani licite contraxit
frat̄ cū sorore: q̄ ex necessitate id faciebat.
hodie aut̄ crevit genus humanū ⁊ sublata ē
necessitas. ⁊ ideo nō licite p̄trahit̄ infra quar
tū gradū: de consang. ⁊ affi. non debet. C. de
pa. q̄ fi. dif. l. j. ⁊ ij. ubi p̄pter necessitatem fa
mis licet filiū distrahē: quod al̄s non licet.
Et nota ex hac reglā illud generale: q̄ ces
sate cā cessat effectus. de iureiurā. ⁊ si Xpc.
Et de peni. ⁊ re. cuz infirmitas: lxj. di. §. his
omnibus. Cessante igitur necessitate p̄pter
quā dispensatū est: cessat dispensatō. j. q. vij.
Quod pro remedio. Quod ver̄ est circa faci
enda. nō circa facta. ut ibi notat̄. Et hoc e
tiam verum. ubi utilitas succedit loco neces
sitatis: sicut est de mōdachis ordinādis. xvj.
q. j. sunt nonnulli Jo. an. Sed queritur. an
cessante causa alicuius p̄hibitōnis vel ordi
natōnis eccl̄astice: cessz ip̄a constitutio: Et
videē q̄ sic. Dicit. n. Gracianus. q̄ prohibi
tōnes eccl̄astice p̄rias habent causas. qui
bus cessantibz cessant ⁊ ip̄e. dif. lx. §. his oī
bus. Ubi etiā ponit exēplū Ambrosij electi
i archiep̄m ante baptismū contra p̄hibitio
nem eccl̄e: ar. contra. xix. q. ij. due sūt. So.
Dicit glo. q̄ bono modo sic potest expōi istō
q̄ cessante causa cessz constitutio. i. quando
cessat actu ⁊ exemplo. ita q̄ non possit tra
hi in p̄niciem exēpli. Et sic q̄ cessat consti
tutō circa illā p̄sonā cessate causa. ut. l. pos
sit dispensare secū. Et sic q̄ qñ om̄is causa

cessat impulsiva finalis efficiens ⁊ occasio
nalis. tunc cessat constitutō. Istud exēdi
potest ad om̄s dispensatōes: q̄ si dispensat̄
i aliquo aliquando p̄pter aliquā nēcitatē
nō inde trahi pōt exēplū. Sic ⁊ dauid pro
pter nēcitatē famis comedit panes p̄positō
nis. qd̄ al̄s non licuit. sic in nēcitate vetula
baptizat que al̄s male facēt. Infirmus nō
ieiunus coīcat. qui al̄s peccaret. Confessor
in necessitate. s. articulo mortis absoluit ab
oībo casibz ⁊ sententijs: q̄ al̄s non posset.

Non est licitum in lege ne
cessitas licitū facit. Dec regula habet in de
cre. de re. iu. ⁊ sunt oba Debe. Et addit in te
xtu exēplū. Nā sabbatū custodiri p̄ceptuz
est. machabei tñ i sabbato sine culpa pugnt
Sic ⁊ hodie: si q̄s fregerit ieiuniū egrot⁹ re
us voti non habet. hec ibi. Et sicut de ieu
niō ex voto: ita de ieiunio eccl̄e. Et idē si co
medat carnes i. lx. sicut oli i ve. testa. licuit
i sabbato pugre in nēcitate. ⁊ circūcidē: ita
hodie in dñicis diebz ⁊ festiuis in nēcitate li
cet pugnare. xxvij. q. vlt. si nulla. Ac etiā ti
more inimicōz sup̄ueniētū. remouē ⁊ ferre
ad locū tutū victualia ⁊ sup̄pellectilia. ⁊ cā
custodiendi i firmū. vlt. alia urgētē cā dimi
tere auditōez missē: ⁊ sic de alijs p̄ceptis po
sitiuis. Secus de p̄ceptis diuinis: q̄ p̄pter
nullam necessitatem licz p̄terire. puta pu
rare. adulterare ⁊ hmōi ne occidatur. Nec
ē hoc contra quod dictū est de violatōe sab
bati vel domice. quia sanctificatio vel obser
uatio festi. q̄tum ad determinatōem dierū.
huius vel illius: est p̄ceptū eccl̄e seu positi
uum. S; i generali q̄ vacet deo aliquo tpe
est de iure diuino. Itē non ē contra q̄ in ne
cessitate licz furari. q̄ illud p̄prie non est fu
rari. qm̄ in necessitate. s. extrema. cuz aliter
subueniri nō pōt. oīa sūt p̄ia. di. xvij. sicut
hi. Unde nec furtū est q̄tum ad illud q̄ pro
sua extrema necessitate accipit: etiāz fm̄ le
ges. Ad hoc facit text⁹ graciani. j. q. j. f̄mis
sionē. §. s; notādū. Necessitas non h; legem
s; ip̄a sibi facit legem. S; tamē religiosus i
casu extreme necessitatis. i. mortis. sine licē
tia curati daret sacramēta coīonis vlt̄ extre
me vinctōis nō euaderet peccatū ⁊ excoīca
tōnem cle. de priuil. religiosi in cle. Ala. n.
non sunt tante necessitatis. ut baptismus.

In toto nō est dubiū partem
p̄tici. Done exēpla q̄ habent i regula plus
sp̄. et p̄sequē fm̄ ea q̄ ibi nota. Concor. xij.
q. v. p̄ale. Ubi sub noīe furti quod ponitur
pro toto. i. oī illicita usurpatōne rei aliene.
phibet̄ usura. rapina: ⁊ om̄is alia usurpa
tō. Et. xxvij. q. iij. Meretrices. Et de pe. dif.
j. §. hoc item Jo. an. Exēdi pōt ad multa
Et primo deus est totale ⁊ uniuersale bonū

486

xxj. q. j. decime. **I**tem i comodatario vel depo-
sitario. qui fuit in mora. de como. c. j. de de-
po. Bona fides. **I**tem i fure. qui statim e i mo-
ra. ff. de fur. subtracto. **C**irca hac regula
nota. q. ad hoc q. dicat quis morosus reqi-
tur q. sciat se debere vel scire debeat: q. ite pel-
lat fuerit a die vel hoie. q. q. habuerit possi-
bilitate dadi: hec habes. ff. de rebo cre. l. q. te
q. tuc tene morosus de casu fortuito: etiam si
res fuisset pitura apud dnm eode mo scdm
accur. licet mar. contra: ut nota. i dicta. l.
q. te. **F**ortassis. n. dñs re vendidisset: q. apd
aliu perisset: q. hoc tenet **D**ez. **A**nũ nota.
q. si debito: pmo fuit in mora soluendi. et po-
stea credito: i mora recipiendi vel ecduer: so-
luta mora nocet. ff. de usuz. debito. **D**e mo-
ra aut q. multiplici eius effectū. plene nota-
tur. ff. de usuris. l. mora. **S**ed nunqd mo-
ra semel pmissa purgari pot: **V**ide q. non
xij. q. ij. longiquitate. q. xx. q. ij. puella. **E**t d
elec. cu in cunctis. **I**n contrariu q. possit pur-
gari. vide ff. xvij. di. c. j. ubi de hoc. et dis. c.
Qm. **E**t de supplen. negli. pla. lrās. **S**o. **D**ic
q. ubi dies pfigit a canone vel lege pena im-
ponente: mora purgari non potest. pena ei
semel comissa non purgat: q. sic intelligun-
tur priora iura. q. hec regula. **E**t hoc e veru
nisi eade lege vel canone caueat in eo casu
posse purgari mora q. penam euitari. et sic
intelliguntur cotraria. **P**ena ergo semel co-
missa non purgat nisi forte fingeretur non
fuisse in mora. ij. q. vj. **B**iduum. **S**icut em
a pena canonis non appellat de appel. **C**on-
suluat. iij. li. vj. **J**o. an. **I**sta regula pot ml-
tum extendi q. utiliter. **E**st em nociua mo-
ra in suscipiendis sacramentis ppter varia
picula que possunt contigere: precipue bap-
tismus maxime necessari: dis. v. baptiza-
ri. **S**imiliter in administrandis quo ad dan-
tes: ne interueniente modica mora inueniri
no possint q. redimant. dis. v. baptizari. **S**i-
militer: i restituendo vitada e mora. als si va-
let griter peccat fm **T**ho. **S**ilr i contritoe
habedo de mortalib. quoz nondum penitu-
it: als cuz recordat peccat mortalie. **T**ho.
Propter qd dicit **E**cc. i. v. **N**o tardes couer-
ti ad dnm qe. **S**imiliter ad beneficienduz.
q. subueniendu necessitatib. alioz. **M**athei
xxv. **M**ora faciēte spōso. que no se pparaue-
rūt virgines clausa est ianua. **E**t coru? ha-
bens vocē pcrastinatōis. no redijt ad archā
Et leuitas qui fuit morosus i recedēdo a so-
cio. supuenit maximū scandalū i uxore con-
stuprata. ut habetur in li. iudicum.

Mutare consilium quis non pot
i alterius detrimentu. **H**ec regula sumpta e
ex. l. ff. eo. ti. nemo potest. **P**one casu in ele-
ctōne. viij. q. ij. dilectissimi. q. de elec. publica
ed. ubi hē. q. publicato scrutinio: electores

no possunt mutare vota sua ab aliu eligēdu
si regulariter vnus e a maiori pte electus.
et hoc quia fieret iniuria electo. **I**tem in eo q
circa seruitute alicui? iuri suo cessit. q. mu-
tare no pot: licet socij eius noduz cesserint
ff. de fuitu. iul. pbi. l. p fundu. q. **E**t de nego.
ges. l. vlt. **I**lla igit regula ifra. quod semel
placuit: itelligit fm istaz: qn. s. ex mutatoe
voluntatis vel placiti: alteri impedimentu
vel detrimentu afferitur: ut ibi dicit. **E**t fal-
lit in casibus ibi notatis. **I**tem fallit i suo be-
rete abstinentē vel repudiante: qui te abhuc
in eodez statu manete: potest abire. vel tem-
pus ad deliberandu petere. **E**t d. repu. here-
di. l. vlt. **J**o. an. **S**ic q. cum quis donat aliqd
vel dat: non debet reuocare. **S**i contraxit
cuz aliquo sponsalia: non debet mutare: ni-
si interueniat casus i quo liceat mutare. de
quo ifra. i. iij. pte. ti. j. **D**avid postq. promi-
sit dare regnu salomoni. no mutauit consi-
lium. **S**aul qui pmiserat dare filiam dauid
i uxorez. q. mutauit consiliu: male fecit. **S**a-
son q. socij sui mutauerunt psilium i eius
detrimentu. dantez sponsa suam alteri: in-
te fecit multa mala philisteis.

No est in mora qui pot exce

ptoe legitima se tueri. **H**ec regula supra e ex
l. ff. e. ti. nulla. **P**one exemplū i dño. qui no
requisiuit seruū suū fugitū infra triennū
monachū factum. **D**icit em fuisse in mora
Quod est vep: nisi posset se tueri exceptōne
legittima. puta longinquitatis loci. xvij. q.
ij. si quis incognitus. **E**t nota q. ut dixi i
regula mora. **A**d hoc ut dicatur quis mo-
rosus: necesse est q. sciat vel scire debeat se de-
bere. **S**ed ille qui est tutus exceptōne legitti-
ma. nescit se debere vel nescire debet: q. non
est i mora. **I**tem nota q. dicit exceptōne le-
gittima: que est cum est obligatus iure na-
turali vel ciuili. **S**z obstat exceptō. puta pa-
ctum de no petēdo vel silis. **E**t e obligatus
iure naturali em. et facit quod circa indebi-
tum nota. j. q. iij. in si. **E**t itelligit illa exce-
ptō legitima. q. rpliatōe no elidit. **P**one ex-
emplū. **D**ebebas mihi. x. feci tibi pactuz de
no petēdo. **S**z p metum vel tpe furoris hoc
feci: tuc exceptō pacti no est legitima: q. e-
lidit rpliatōe furoris vel metus: q. ideo di-
ceris in mora fuisse **J**o. an.

Nemo pot ad impossibile obli

gari. **H**ec regula supra e ex. l. ff. e. ti. impos-
sibiliu. **S**cire debes q. impossibilitas e triplex.
iuris q. facti et nature. **D**e pma pone casuz
di. liij. abbati. ubi dī: q. abbas non pot ser-
uum facere libez. s. de iure. q. nil habet pro-
prium. **D**e scda. ff. de verbo obli. l. generalr
No em tenet pmissio. si promisero tibi quod
e impossibile de facto. ut motes alpiū ultra

488

cū scda viuēte pma: mortua p̄a ex nouo p̄sensu cōfirmari non p̄t. **Do.** Illud ē p̄ter i pedimētū p̄petuū. s. adulteriū cū sp̄salito de facto. ut eo. ti. c. vlti. Illa ḡ q̄ de necessitate desiderat iūctū. vel q̄ iō non valēt: qz subest i eis p̄petuū ipedimētū: nec tractu t̄pis. nec nouo subsequēti p̄sensu p̄firmant̄. ut hic 7 ibi **Sz** 7 ea q̄ de necessitate non respiciūt iūctuz nec subest i eis p̄petuū sed t̄pale ipedimētū 7 si non solo tractu t̄pis p̄firmant̄ ut hic in regula: tamē nouo subsequēti consensu. in terdū tacito. interdū exp̄sso: sublato ipedi mētō b̄a. ut in contrarijs **Jo. an.** **Ex** hac regula etiā seq̄tur: q̄ id quod est cōtra ius naturale vel diuinū. p̄ longā cōsuetudinem non iustificatur. di. viij. p̄ totum.

Nullus pluribus vti defēsiō n̄b̄o phibet̄. **Hec** regula sūpta ē ex. l. ff. e. ti. l. nemo. Done casum. xiiij. q. j. Quisq̄. Ubi n̄: **gat Aug:** q̄ dicebat Vincētū eū facere dicēs: q̄ posito. q̄ id v̄z eēt. id facit ex causa. **Et** de p̄scrip. auditis. vbi allegat̄ exem ptio et p̄scriptō. **C.** de transac. interpositas vbi d̄i transactōz nō tenē: tū qz metu inter positō: tū qz facta cū suo p̄prio. **Et** q̄ dicit̄ regula defēsiōn̄b̄o. intelligas etiā cōtrarijs **xxij. q. ij.** In p̄ncipio. vbi de hoc: nisi forte sp̄aliter ius impediāt. Impedit em̄ ius in terdū p̄trarias defēsiōes p̄poni. Done casū **Cōuict?** de m̄dacio i eo q̄ negat pecuniam numeratā. nō p̄t dicē se soluisse. **C.** de n̄ nu. p̄cu. aut. p̄tra q̄ p̄p̄iā. 7 plures alij casus b̄ ponūt̄ ibi vide. **Quas** aut̄ electōes q̄s ple qui non p̄t simul. nec una electa redire ad aliā. de elect. ut quis. li. vj. **An** aut̄ pl̄b̄o actōib̄o s̄it vti possit: nota. xiiij. q. ij. i p̄ncipio. **Et** p̄ **Inno.** 7 **hosti.** de resti. i integ. con stitut. **Itē** an contraria allegās audiat̄. vide q̄ non. **xxij. q. vij. q̄** aut̄. **Et** de appella. sollicitudinē. **Circa** hoc nota. q̄ q̄dā dixe rūt indistincte. allegāt̄ contraria nō audiat̄ **Alij** dixerūt. ut **gof.** hoc v̄z in actore: et in eadem instantia iudicij. nā secus i diuersis **In** reo aut̄ non habet locū. **Alij** dixerūt. q̄ non audiat̄ contraria allegās i eadē instan tia iudicij. sed secus in diuersis. **Alij** dixerūt q̄ sub conditōe licet p̄ponere contraria. pu ta. p̄pono talē exceptōz. i q̄ si succubero: extūc p̄pono talē. facit de excepti. **Cū** vene rabil. **Terius** dicas. q̄ aut sunt contraria q̄ p̄ponunt̄ ex p̄ncipio. aut ex fi. **Si** ex p̄ncipio sūt p̄traria. sed ad vnū finē tendunt. **Done** casū de p̄script. auditis: 7. c. cum. oli. tūc p̄poni possunt i eadē instātia. 7 vnū nō p̄iudicat alteri. **Si** aut̄ ad finē contrariū tē dunt: pone casū de appella. sollicitudinē: tūc simul vel i eadem instantia non p̄ponūtuz nec credas q̄ in illa decretali **Veniēs.** d̄ p̄ scrip. p̄uilegiū i eo q̄ p̄uilegiū sit contra

rium p̄scriptōi i eo q̄ p̄scriptō. **Sed** tenor p̄ uilegiū erat contrarius p̄scriptōi **Jo. an.**

Nō debet aliquis alteri odio p̄grauari. **Done** casuz i filio q̄ nō excoicat̄ p̄ p̄cto p̄ris. **xxij. q. ij.** si hēs. **Item** i p̄pro mittētib̄o q̄ nō puniunt̄ dolo p̄promissarij. de elect. si p̄promissarij. **li. vj.** **Q̄d** p̄t̄ d̄i. **lyr.** neminē: vbi in odiū ordinātis deponit̄ ordiat̄. **Sz** ibi nō solū fuit odiū ordinātis: **Sz** 7 delictū ordiat̄. q̄ se pmisit sine titulo or dinari. **Itē** p̄tra. **lvj. di. p̄** totū. ibi em̄ p̄pter incontinētā p̄m filij illegittimi nō p̄nt p̄ moueri. **j. q. j. §.** **Itē** p̄cto. **vj. q. j.** si q̄s. **xv. q. vlt.** cū multa: et de here. vergētis. cū mltis filibus. **Do.** triplex est pena. **Eterna.** sp̄ua lis. 7 corp̄alis: quod p̄sequē. ut nota. **j. q. iij.** **In** sūma **Jo. an.** **Ibi** sic dicit̄. **Pena** eterna nunq̄ puniunt̄ vn̄ p̄ alio. **j. q. iij. c. j. 7. c.** **Itē** itaqz. cū seq̄n. **Et** de hac intelligit̄ illud **Eccl. xvij.** **Fili?** non portabit iniquitatē p̄ris nec pater filij **7c.** **Pena** corp̄alē ē duplex: q̄ dā circa corpus. 7 illa sepe puniunt̄ vn̄ p̄ alio ut. **j. q. iij. §.** **Item** p̄cto. **Quedā** circa statū rei: ut seruitus 7 infamia: 7 hac etiā puniunt̄ vn̄ p̄ alio. filius p̄ patre. ut. **vj. q. j. §.** **verū.** **Sp̄ualis** aut̄ ē q̄druplex. **P̄ia** ē excoicatō **Et** hac nō puniunt̄ vnus p̄ alio. ut. **xxij. q. ij.** si habes. **Scda** est interditi: 7 hac punitur vn̄ p̄ alio: d̄ spon. nō ē vobis. **Tercia** remo tio ab oblatōnib̄o. 7 ista etiā puniunt̄ vn̄ pro alio. ut. **xvij. q. iij.** **Mior.** **Quarta** pena spi ritualē orbis 7 remotō ab eo. 7 vn̄ etiā pu niunt̄ p̄ alio: nam p̄pter fornicatōem vel adul teriū vxoris. repellit̄ vir a promotōne. ut **xxij. di. si** cui? **Jo. an.** **Ex** t̄di p̄ mltū materia ex his q̄ habēt̄ i t̄x̄tu. **§.** **Itē** p̄cto ciuiū. p̄ multa exempla scripture: quō vn̄ grauat̄ in pena odio alteri? 7 quare.

Non licet actori quod reo licitū nō existit. **Hec** regula sumpta ē ex. l. ff. e. ti. l. nō licet. **Done** casū. **ij. q. iij. c. ij.** **Ibi** **Accusatores** 7 **accusati.** eq̄ audiant̄ ratōne **Et** facit ad hanc regulā illa supra i iudici is: 7 q̄d ibi dixi. **Formata** aut̄ fuit hec regu la p̄ hunc modū. qz fauorabiliores sunt rei q̄ actores. **Unde** si quid actori licet: multo magis reo q̄ fauorabilior ē. **Sz** ea rōc. qua parilitas i iudicijs ē seruāda. ut i regula. i iudicijs. **Intelligit̄** idē iuris ecōtra. s. quod non liceat reo q̄d nō licet actori. **Nota** tñ q̄ reus maiores dilatōes habet q̄ actor. 7 reus hēt deliberatorias 7 nō actor. **Plures** alios fauores quos habz reus magis q̄ actor. ibi potes videre. in glo. hec **Jo. an.**

Nō p̄stat impedimētū. quod d̄ iure nō sortit̄ effectū. **P̄de** casū i m̄imo mio. q̄ n̄ tenet q̄d n̄ p̄stat ipedimētū secundo. **xxij. q. ij.** si v̄z. **In** electōe que nō tenet de

490

consulto Jo. an. **E**t hoc seq̄. q̄ si q̄s consulit alicui: q̄ t̄ret religionē cū debitis circūstātijs: si inde ille nō pseueret v̄l male se habeat: i nullo tenē coram deo. Sicut si q̄s cōsuluit alicui vt contrahat cū tali pura iten̄tō: si inde malū seq̄tur. nō ei ip̄taf. 7 sic de silibus. Sicut in foro conscie consulēto. nō ex toto. S; hic debet bene cauē vt sit p̄tus i tali materia: al̄s male consulēdo n̄ ex toto excusaret de consilio malo. Consiliū Achitophel fuit pessimū: quod dedit Absalom. Consiliū chusi q̄uis fuerit fraudulentum quo ad itentōem 7 p̄positū Absalomis. tñ q̄ iuste vsurpauerat regnum contra patrem: iteo videtur male fecisse. Sed 7 rebecca de consilio suo quasi fraudulēto quod dedit Jacob non male fecit: familiari cōsilio sp̄sancti ad hoc inducta.

Nemo potest plus iuris trāsferre i aliū. q̄ sibi p̄petē dinoscat. Hec regula sūpta ē ex. l. ff. eo. ti. l. nemo. Done casū. j. q. vij. daibertū. de dona. iter vi. 7 vj. Nup̄ Cōcor. cū hoc quod d̄. Nemo dat qd̄ nō h̄z de iurepatro. Qd̄ aut. S; p̄tra de p̄e. di. iij. solet. vbi dat baptismū q̄ nō h̄t: 7 de elect. suffraganeis. So. Hoc qd̄ dicit regula. ē generale. Illa v̄o sunt sp̄alia. 7 specialitatis rōez facile vidē poteris. Et iō nota. ber. i p̄dicta decre. Nup̄: de dona. iter vi. et vj. q̄. vide i glo. Jo. an. **E**x hac regula seq̄ q̄ emēs rem furatā. nullum ius ibi habz: qz nec q̄ vendidit: habebat. Recipiēs a religioſo sine licentia superioris. nō potest illud tene: cuz ille nil habeat. Suspēsus ab officio p̄pter excoicacōez vel h̄mōi. ep̄s ordinē dare potest de facto: s; non dat executōz. Prelat̄ q̄ dat auctoritatē quā nō h̄z: nil dat.

Odia restringi et fauores cōuenit āplari. Done casū i p̄io dicto. xxxv. q. iij. q̄ scripsi. vbi p̄uilegiū odiosū de p̄tra h̄tō i gradu p̄hibito restringit. Et de deci. Tua. vbi decie noualiū nō accrescūt laicis h̄tibus decias i feudū. In sc̄do pone casum. xvj. q. ij. c. j. Et de p̄uile. licet. li. vj. Et con cor. ad h̄c regulā. xvj. q. iij. §. p̄t. Si ergo ius v̄l p̄uilegiū odiosū ē: restringit. dū est fauorabile amplianduz ē. Si fauorabile et odiosū vt macedonianū: ampliāf. qz illi iuri renunciari nō p̄t. ff. ad macedonianum Sed 7 si pater i fi. It̄ extendit nō solū ad pecuniā. sed 7 rem aliā datā i fraudē. ff. eo. ti. sed Julianus. **P**ost. de p̄scrip. cū ex officij: querit de p̄lato q̄ p̄scripsit visitatōem 7 nūq̄ fuit pcurat̄. modo petit pcuratōem. an sit audiēdus: 7 dicit q̄ nō. P̄scriptō ei odiosa ē: 7 iteo vnū sine altero acq̄i potest p̄eā: nec tunc visitatōni ē annexa pcuratō. sed ius p̄mune fauorabile Jo. an. **E**xten

bi potest sic: qz que sūt p̄uocatiā obiorū. vt iſerre p̄tumelias. detractōes. exerce v̄bitas. seueritas iusticie: sunt restringenda et amputanda. Et q̄ sūt puocatiā fauoris 7 amoris: vt remissio iuriay. obsequia impensa largitas miscōie: sunt ampliāda. Sic Dauid cū tot p̄secutōes iustas recepiss; a saule: benigne remisit. nec voluit v̄dicare cuz potuit. Sicut i expulsioe sui et coniuratōne populi contra eū. Sic 7 Joseph erga fr̄es: q̄ v̄diderāt eū: benignissime se habuit q̄.

Omnis res per quas cās p̄bitur. per eas dissoluitur. Hec regula h̄t in decreta. de re. iu. Et sūt v̄ba Joh. criso. Peccatū p̄mū p̄missū fuit p̄ seia; vt p̄ cāz initialē: 7 p̄ v̄z vt p̄ cāz p̄pletuā. Et ip̄m peccatū dissolutū fuit p̄ feminā. i. v̄ginē mariā iuitiatie: p̄pletie p̄ filiū? It̄m xpm. xij. q. ij. Cū redemptor. Peccatū it̄roductū fuit p̄ se suaia. nimis eis iherendo. s; cibū vetitū: 7 ip̄m peccatū dissoluitur p̄ sacramēta q̄ consistūt i sensibilibz: huiliter q̄rendo salutē p̄ ip̄a. j. q. j. multi. ibi. **S**acramētū ē. **P**ec̄m actuale p̄mittit̄ corde p̄ cogitatōez. ore p̄ locutōnem. ope p̄ sensuū abusione. Et ip̄m remittit̄ p̄ cordis p̄tritōz. oris p̄fessionē. opis satisfactōz. q̄ semp̄ req̄rūt̄ salti i p̄posito. de pe. di. iij. penitētia cogit. Et fm̄ pet̄z de rarātia. Sicut sufficēter p̄c̄m mortale cōmittit̄. sola volūtatis p̄placētia. xv. q. j. n̄ ē: ita 7 sufficēter dissoluit̄ seu dissolui p̄t p̄ detestatōz solā volūtatis: q̄ d̄f̄ dolor itelle ctual̄ absq̄ seſuali dolore: de hoc iſra i. iij. p̄ te. It̄ excoicacō solo v̄bo potest fieri: q̄ et absolutū ab ea. p̄ regulā istā vt arguit Jo.

Possessor male fidei v̄llo tempore non p̄scribit. Done casuz. xxxij. q. ij. Si virgo. Et de p̄scrip. c. v̄l. Et hec regula vera est fm̄ leges i p̄scriptōe. x. vel. xx. ānoy. **E**t de p̄scrip. lon. tempō. autem. male fidei. In p̄scriptōne autem. xxx. vel. xl. ānoy non req̄ritur bona fides. xvj. q. iij. §. p̄t. de p̄scrip. vigilāti. It̄ etiā sc̄dm̄ leges i p̄scriptōe. x. vel. xx. ānoy sufficiebat bonā fidez ab iūtiō agnouisse. vt i p̄dicto. §. p̄t. xvj. q. iij. s; fm̄ canōes i oī p̄scriptōe etiāz lōgi t̄pis req̄rit̄ bonā fides. Et nō solum ab iūtiō p̄scriptōis: s; 7 i q̄libz p̄t̄ p̄scriptōis d̄z p̄scribēs aḡscē bonā fidē vt h̄c. Et qz leges non dedignant̄ sacros canones imitari i his que sūt p̄trarie eis. p̄tinentibz ad forū cōscie: iteo ille leges sūt correcte p̄ decretal̄ de p̄scrip. ca. v̄l. 7 statur i hoc iuri canonico. **S**ed v̄z papa possit tollere leges quo ad v̄trūq̄ for̄: sūt op̄i. p̄ 7 p̄. S; dicit Jo. an. q̄ vbi papa nō h̄t t̄palē iurisdicōez nō p̄t tollere leges q̄ ab for̄ ciuile: nisi i his i quibus vertit̄ piculū anime: cū potestates

sine distincte. xvij. bis. cū ab vep. q. bi. r. qm̄. ubi de hoc. In his aē i q̄to vertit̄ piculū aīe. p̄ tollere q̄ ab utrunq; sop. Probanē hec de iudic. nouit. de p̄scrip. c. vlt. et per alia iura. **S**i q̄rat̄ de eo qui p̄pleta p̄scriptōe incipit b̄re malam fidē: an teneatur restituere rem illam dic. ut no. xvij. q. vj. c. j. et. xxvij. q. ij. si virgo. q. de p̄scrip. vigilāti. Et p̄clusiue ibi dicit̄ q̄ nō. nisi haberet p̄scientiā remordētē quā nō possz̄ deponere. Et assignat̄ ibi ratō fidei. Fides dicit̄ b̄ p̄scia. sic sumit̄. xxvij. q. j. s. ex bis. Et quō multis modis sumit̄ fides habes. xvij. q. j. mouet. et de sum. tri. q. si. ca. in seica. Illo tpe potes̄ facere punctum aīe et post. q. sic habebis duos intellect̄. Prim⁹ est q̄ nulla antiqua diez̄ possessio q̄. de p̄scrip. vigilāti. Sec⁹ est q̄ nullo tpe p̄scripti onis debet agnoscere malā fidez̄. Quid sit p̄scriptio q̄ d̄ vsucapio. et q̄ in eis requirā et quis eoz̄ effect⁹: habes plene no. xvj. q. iij. in summa. q. infra in. ij. parte. Usurarij q. raptores q. hmoi. nō p̄scribūt vnq̄. nec heredes eoz̄. de quo vide i secūda p̄te ti. j.

Sine possessione p̄scriptio nō p̄cedit. Hec regula sumpta est ex. l. ff. eo. ti. l. qui i seruitute. Per quas etiā pōt̄ b̄ poni casus. et p. c. xvj. q. iij. porro. et de p̄scrip. causam. Quia seruus cū ab alio possideat. non possidet. ut i p̄mo casu. Heretic⁹ q. pagan⁹ ut i secūdo. laic⁹ spūalia ut i tercio. **S**ciendū aut̄ q̄ possessionū. alia iuris. alia facti. alia iuris et facti. Hic interdū habet plurimum iuris et minimū facti. interdum aē econtra. Qd̄ p̄sequere. ut no. de p̄cel. p̄ben. bone. Et q̄ currat p̄scriptio. debet possidere de facto q. de iure. De facto planum est: qz̄ qui non possidet. nō p̄scribit. Et debz̄ possidere p̄prio noīe nō alieno: als̄ ille p̄scriberet cui⁹ noīe possideret. xvj. q. iij. clerici. Debet etiam possidere de iure. quia ad p̄scriptōz̄ requirit̄ civilis possessio. et q̄ talis sit persona i quā cadere possit possessio huiusmōi. ut p̄ inducta iura p̄batur in prin. glo. Ab hoc etiāz. xvij. q. j. i principio. q. qd̄ ibi notat̄. Hoc dico: quia laici de facto interdū possident decimas q. spūalia. ut notat̄ Bar. brix. xvij. q. j. i principio. Nam ut ibi patz̄. aliud est possidere. aliud legitime possidere. **N**ota. n. q̄ hec possessio facti debet esse continua. quia si interrūpā possessio: interrupta est p̄scriptio. xvj. q. iij. s. potest. q. de p̄scrip. illud. **S**i tamen fiat interruptio civiliter: puta. p̄ litis p̄testationē s̄m canon. vide q̄ ammodo nō currat p̄scriptio. quia p̄sumitur titubare et malā fidem habere. **D**ec⁹ s̄m leges. et hoc notat̄ Jo. xvj. q. iij. c. j. Et quod dicit̄ regula de possessione. intelligas etiāz vel de quasi possessione. quia incorporalia nō possident sed quasi possidēt

ff. de vsuc. l. sequit̄. s. si viam. Idic etiā plura ponunt̄ de vsucapione que ob breuitatez̄ dimitto Job. an.

Pro possessore hētur qui dolo desijt possidere. Hec regla sumpta est ex. l. ff. eo. ti. l. qui dolo. Et pone casum. ut lite pen. ecclia sancte Marie. Hec regula vera est quo ad hoc. ut i tātū teneatur qui dolo desijt possidere in quātū possidēs. Nō tñ teneē taliter nam cōtra possidente z̄ daf̄ directa. hic autē datur utilis. ff. de noxa. l. electio. **I**tem no. q̄ hec regula habz̄ locū i p̄iuato et i p̄lato q̄ ad bona p̄ria. **S**i autē ecclia desinat possidere dolo p̄lato. nō habet locum i ecclia iste rigor. quia delictum p̄sone q̄. ut sup̄ i regla. Et quod dixi. q̄ qui sine dolo desijt possidere absoluitur: vep̄ intellige hoc. cum a principio sine dolo possedit: puta. per vsuras. p̄ rapinam. vel furtū. vel simili modo: etiāsi sine dolo desijt possidere: puta. naturali interem. p̄tōne vel casu vel furto vel violentia: nihilomin⁹ tenetur. ut de vsur. cu z̄ tu. et de rapto. super eo. Et facit quod dictum est supra in re. mora Job. andree.

Peccatum nō dimittitur nisi restituatur ablatū. Hic ponit̄ p̄ regula verbum Aug. qd̄ habet. xvij. q. vj. c. j. et de vsur. cum tu. Quod autē dicit̄ i hac regula vep̄ intelligas. si illud ablatum restitui potest. ut i predictis. c. dicit̄. **S**i autē res ip̄a ablata restitui nō potest. vel quia consumpta est. aut p̄bita. distracta. aut sine magno scābalo nō potest restitui res illa. restituet̄ ei⁹ extimatō etiāsi res illa casu perijt. sine culpa sua. qz̄ ipso instanti fuit in mora. xvj. q. j. decime. et de como. c. j. **S**i autēz nec estimationem restituere potest. quia euidenter est inops. bene quitez̄ dimittit̄ peccatū. si videlicet als̄ ip̄m penitet: remanet tñ obligatō. **E**t si postea p̄uenerit ad pinguiorem fortunā tenebit̄. ar. xvij. q. vj. si quis. q. de solu. otward⁹. **N**ota tñ. q̄ inops qui debet ex contractu. sufficit si bonis cedat. C. qui bo. ce. pos. l. vltima. **S**ed inops qui debz̄ ex maleficio. castigatur verbis. xvj. q. ij. fraternitas. Quod ergo dixi. q̄ tenetur si venerit ad pinguiore z̄ fortunam. verum est: si penas corporales non est passus als̄ secus. ut notat̄ Deī. s̄m Lau. de homici. sicut dignum. Restituaē. Quod dicit̄ de restitutione. intelligas nisi is cui facienda est restitutio liberaliter remittat. i. sine vi sine metu sine fraude: quia satisfactum intelligitur qualitercūq; satisfaciatur. ff. quibus mo. pig. vel ypothe. sol. l. item liberatur. Et quod dico de remissione. intellige nisi in his casibus in quibz̄ expressum est in iure. q̄ non liberat remissio. ut de censibus Exigit. in fi. **E**st autē restituēdum ei a quo extortū est.

492

vel heredibus ei? si extant. di. xvij. qm. et de
 usur. cū tu. Dis nō extātibus paupibus. ut ibi
 i dicto. c. **E**tz aē excōicatio cui? est res res-
 tituēda. fieri debet restitutio dū est i excōi-
 catōne. remittit ad no. p glo. xv. q. vj. nos sã
 ctōz. **E**t subdit. Satis possēt dici deponēdū
 illud in edem sacrã. quousqz. s. absoluat cre-
 ditor. **A**blatū. **R**ez intelligit i damnis datis
 p aliquē. i quibz nil puenit ad eū. qz. s. tenet
 damnū passio als nō remittit pēm **J**oh. an.
Et qz multuz diffuse tractat materia de res-
 titutōnibz i secūda pte ti. ij. ideo h nō plus.
Potest ad multa extēdi regula ista. qz pti-
 mo quia de? pēm sine vltōne nō patit. ut dī
 de pe. di. j. si **D**avid. **R**eo non fuit dimissum
 pēm humani generis. nisi facta restitutōne
 seu solutiōe pene i cruce p xpm. ps. **Q**ue nō
 rapui tūc exolvebas. **E**t sic de quolibet actu
 ali pco: qz cum p ipm subtrahat obsequiū
 deo debitū p superbiam: nisi humiliet quis i
 obsequiū dei. non remittit. de pe. di. j. nemi-
 nem. **S**ic de ablatione fame vel damnifica-
 tōne vel occisione qz hmodi. quia oportet satis-
 facere modo possibili.

Qui occasione damni dat dā-
 num qz debisse videt. **H**oc habetur ex f. de in-
 iuria et dam. da. c. vlti. licz sub alijs verbis:
 et additur immediate sic. **S**ec? tñ in illo di-
 cendū. qui ut non occidēt. de ptingentibz nil
 obmisit. **E**t i principio decreta. illi? sic dī. **S**i
 culpa tua datū est damnū vel iniuriā irro-
 gata. seu irrogantibz forte opem tulisti. aut
 hec imperitia tua aut negligētia tua euen-
 runt. iure sup his satisfacere te oportet: nec
 ignorātia te excusat. si scire debuisti ex facto
 tuo iniuriā verisimiliter posse ptingere vel
 iacturam. hec ibi. **N**ota qz est duplex occa-
 sio. s. data ex ista tenet: qz occasio ex se ac-
 pta. qz ex ista nō tenetur quis.

Peccati venia non datur nisi
 correcto. **H**ec regula colligitur ex. c. legat. xv
 iij. q. ij. et de scisma. c. j. li. vj. p que pones ca-
 sum. **N**ota qz differētia est inter delictū. pec-
 catū. qz crimen. **P**eccatū idē est qz prau? act?
Delictū vō desertio boni qz derelictū. **C**rimē
 vō pēm accusatōne qz damnatione dignissi-
 mum. lxxxj. di. c. j. **F**requēter tñ unū ponit
 p alio. **N**ota qz pco: nō solū deliquit i deū
 sed etiā i eccliaz. **P**er cōtritionē autēz delet
 pēm qz ad deū. p pñiaz vō que imponit a sa-
 cerdote i pessione. ostēdit deletū quo ad ec-
 clesiam. de pe. di. j. p totū. **L**icet autē p ptri-
 tionē sit deletū qz ad deū: tñ adhuc de crimis-
 ne accusari pōt. xxxij. q. ij. admonere. ubi de
 hoc. **S**i g? semel cōtritū et penitet. vltēri? nō
 cogēt penitere. **S**i i iudicio accusat? absol-
 uit vltēri? nō poterit accusari. nisi i casibus
 notatis. ij. q. vj. §. habet hoc pprium. **S**i

gnat p?rariū ad hāc regulam. di. iij. teniqz.
Ibi em? dat venia nō correctis. et sic ibi mē-
 tio de crapula carnis breuij. **S**ed exponit it
 venia. i. impunitas pene tpalis. ppter scāda-
 lum em? vitābū relinquūē qñqz crimina im-
 punita. ut di. l. ut pstitueret. **I**tem cōtra de
 pe. et re. qz quidam. et. c. officij. ubi dat pñia
 nō correcto. i. incōtrito. **S**z hic qz licet impo-
 nat pñia non tñ datur remissio. qz ideo inu-
 tilis est illa pñia. quo ad vitā eternaz. de pe.
 di. v. falsas. **N**ota etiā qz p quolibet mortali
 debet duplex pena. s. eterna seu infernalis.
 et tpalis. de pe. di. j. si peccatum **D**avid. **H**oc
 etiāz ponunt **T**ho. qz alij theologi. **V**enia pe-
 ne tpalis interdum dat non correcto in hac
 vita. inq? tū. s. quis nō punit seu satisfacit p
 peccatis commissis. **V**enia aē pene eternalis
 nunq? dat incōtrito **J**o. an. **S**ic p? extēdi.
Aut loquimur d? venia peccati. i. remissione
 quo ad culpā. aut quo ad penaz. **S**i quo ad
 culpam vera et firma stat regula ista. qz nec
 culpa pēi mortalis remittit alicui. nisi cor-
 recto. i. vere penitēti qz p?trito. de pe. di. iij. ne-
 minem. et. c. tres sunt actiones. **C**ulpa etiāz
 venialis nō remittit i pñti nō penitēti de co-
 sed i purgatorio. **S**i vō loq? de peccato qz ad
 penā ei debitā. siue eternā. siue tpalez. abhuc
 vera est regula: qz pena eterna nunq? remit-
 titur incorrecto. i. nō cōtrito de omibz mor-
 talibus. de pe. di. iij. sunt plēs. **S**ed nec pena
 tpalis de mortalibz v? venialibus debita re-
 mittit incōtrito. vñ indulgētie talibz nō va-
 lēt. qz solū sūt de penis. **S**z p?trito dat venia.
 i. remissio. correcto p?trito qz ad illa qz peni-
 tet. **N**ō aē de illis venialibz d? qz nō penitet.

Priuilegiū personale personā
 lequit. qz extinguitur cum psona. **H**ec regu-
 la sumpta est ex. l. ff. eo. ti. l. p?uilegia. **P**one
 casum. vij. q. j. petisti: et de auto. et vsupal. c.
 ij. **E**t nota. qz dicit p?uilegiū. qz ius cōmune
 ad unā personā directū. ad oēs extēdit. di. l.
 lxj. miramur. et de re iudi. i. causis. **E**t ideo i
 rescriptis directis ad psonas qz cū psois ex-
 tinguūē. de offi. deleg. qm. **S**ic et pacta pso-
 nalia psonas non trāsg? rediūt. de trāfact.
 decetero. **E**t compromissū nō extēdit ad he-
 redes. nisi de ipis caueat. de arbit. c. vltimo.
Et intelligit hec regula de p?uilegio psona-
 li. i. persone concessio. **R**ez si esset psonale ex
 parte pcedentis. de rescrip. si gratiose. li. vj.
Priuilegiōz igit aliud psonale. aliud re-
 ale. de presump. mādata. **S**i aut simpliciter
 cōcedant. an dicant psonalia an realia. hic
 ut notat. xv. q. ij. i sūma. et. xvj. q. j. posses-
 siones. **E**t quod dicitur hic de p?uilegio pso-
 nali qz extinguitur cū persona. item intelli-
 gas in reali. quod. s. extinguitur extincta re
 xvj. q. vij. qz hoc dixim? de ver. signi. abbatē.

Quod dicitur verum quoniam ipsa loca vel res: puta ciuitas. ecclesia vel alia loca sacra vel publicana destruantur superioris auctoritate. secundum Jo. et Lau. quod hoc non. super dicto. c. et hoc diximus. Si autem destruantur ab hostibus. retinet omnia sua privilegia. et remanent ibi clerici. vij. q. j. pastoralis. Item si auctoritate superioris transferatur ad alium locum vel unquam alteri. xvj. q. j. et tunc. et. c. se. Et licet dicatur hoc privilegium extinguatur cum extinguatur persona. interdum etiam extinguatur ante: et propter abusus meretur extinguatur. xj. q. iij. privilegium meretur amittere (inquit Gregorius) qui concessit sibi abusus potestate: et in casibus nota in glo. et dis. xxij. renouantes. Et nota quod privilegium indeterminate concessum personam sequitur persone. ut in regula. i. in omni loco et tempore. Sed privilegium concessum cum determinatione loci et temporis ut in usu palatii. extra locum personarum non sequitur. ut de usu palatii. ex tua. Tenor enim privilegiorum attendendus est et suadibus. de privilegio. porro Jo. an. Ex hoc sequitur quod qui obtinet aliquam auctoritatem spalem vel gratiam simpliciter a superiori. semper retinet nisi reuocetur.

Pluralis locutio. duorum numerus ro est contenta. Donec casum de cose. di. j. hoc quod ibi dominus vobiscum duos numero comprehendit. de preben. is cui. li. vj. Ubi beneficiorum nomine duo intelliguntur beneficia. Item p. l. ff. de ma. te. l. libertas. Si legetur seruo libertas post annos: de duobus intelligitur. Item si promittitur vel legatur post dies. de duobus diebus intelligitur. ff. de verbo. sig. l. inter illa. Et nota quod cum hic regula dicitur quod pluralis locutio est contenta numero duorum. Item est regula: ubi eodem iure vel alio iure. non addicitur numerus. In causis igitur et instrumentis regulariter duo testes sufficiunt. Interdum etiam unus sufficit. ubi nulli sit preiudicium. de preben. di. iij. placuit. Et multi sunt casus in quibus requiruntur tres ad minimum testes. Primus in depositione pecunie. Secundus quando imperit litterarum contrahit in scriptis. Tertius in instrumento publico. quando mulier fateatur se aliquid recepisse pro interesse. Item quando quis vult infirmare testamentum quod fecit post transcursum decem annorum. Item in inuentario. Item in privata scriptura ut fidem faciat. Item quinq; testes requiruntur. dum tractus excedit libras auri in ciuitate. Item in codicillis. Item in donatione causa mortis. In testamentis autem communiter septem requiruntur. Item in testamento cecicocto. Aliquando sufficiunt quinq;. ut in testamento rustici. ut in municipiis et villis ubi est hominum raritas. Aliquando sufficiunt duo vel tres. ut in testamento facto inter filios et nepotes etc. ibi videre potes Jo. an.

Plus sepe continet in se quod est minus. Dec regula sumpta est ex. l. ff. eo. ti.

l. in eo. Donec casum. xxij. q. j. Siquis deturrit. Ubi quidam imponebant penitentias. vij. annorum. quidam decem. alij quinq;. Et canon hac ultimam ibi sequitur. Item in arbitris pronuntiationibus quilibet diverso numero. de arbitris. c. j. lib. vj. Et est ratio huius regule. quare in obscuris sequitur minimum: quia plus continet in se quod est minus et non e contra. ut dictum est supra. in regula in obscuris. Et e contra. ad hac regulam super. illa cui licet. Sed contra de preben. cui. li. vj. ubi dicitur si mandatur alicui prouideri de prebenda integra etiam eo volente. sibi non poterit de dimidia prouideri. Vel si mandatur ei prouideri de prebenda certi valoris. sibi non poterit etiam eo volente de prebenda minoris valoris prouideri. Sol. hoc facit forma mandati que exacta diligentia est seruanda. Item fallit hec regula in casibus requiritur specialis expressio. ubi genus quod plus est. non continet speciem quod minus est. ut dictum est in regula generi. Item habet locum regula in eo quod plus est quantitate. non in eo quod plus est qualitate. quia plus qualitate non includit minus qualitate. ut in regula. cui licet Jo. an.

Potest quis per alium. quod

potest facere pro seipsum. Donec exempla. De quis iurare pro alio. ut. lxxij. dis. Tibi domino. Item potest pro alio quis contrahere matrimonium. s. per procuratorem suum ad hoc. de procura. c. vlt. li. vj. Hec tamen regula habet multas exceptiones in quibus non potest quis facere pro alio quod pro seipsum. ut in eo cui committitur certum ministerium. de officio. deleg. c. vlt. Non enim potest subdelegare nisi in hoc habeat speciale commissio nem. Item in penitentia suscipienda. de pe. di. j. que penitet. quam pro se quis suscipere debet. non per alium. s. quo ad contritionem et confessionem. Ratio est pudor qui est maxima pars penitentie. ut ibi dicitur. Item in eo viro qui pro se veniam etatis impetrat. quod pro se facere debet. Item adoptare vel arrogare non potest quis pro alio. ff. de adop. p. mor. l. neq;. Ratio est. quia adoptatio imitatur naturam. Item fallit in iudice. qui pro se debet dare sententiam non pro alio. nisi sit episcopus vel superior. de re. iudi. c. vlt. li. vj. Item in eo qui cepit offerre sacrum unitatis. ut ordines. baptismum. extremam unctionem. consecrationem eukaristie. et huiusmodi. que per alium perficere non potest. di. xxij. quibusdam. Nam ubi deficeret sacerdos in medio fore sacerdotum. qui supplet defectum eius totas formas debet dicere. non partem secundum theologos. Item abbas pro se potest corrigere monachos etiam verberando. non pro alios: maxime laicos. de sen. exc. vniuersitatis. Item dominus nouum emphiteotam pro se non per alios in possessionem inducere debet. Item regulariter in causa criminali. ij. q. vj. si quis Item que sunt meriti imperij vel gladij potestatis non delegantur secundum leges. nisi in casu. ff. de offic.

494

eius cui man. est in. l. j. Secus fm canones de hoc nota. xro. di. c. j. et de offi. or. q. sede. Itz p se debz rñdere adult? q cathetizat nō p aliū. Fallit etiā in casu de electōne. cupiēs. tes. li. vj. Et de offi. lega. c. j. Et de heret. c. ij. Dec igit et filia spālia sūt. Et no. q etiaz econuerso. quebā p aliū possum q nō p me. Eps em clericū suū p aliū verberare p̄ clericum. tñ non p seipm. lxxv. di. nō liceat. Itz epūs p aliū litigare debet non p se. Itz tuitionē et gubernatōz et curā pupilloz. v. duaz. peregrinoz. p aliū exercere debz: non per se. di. lxxv. epūs. Itz p̄latus clericus habēs tpalem iurisditōez audit et iudicat in causa sanguinis. nō p se sed p aliū. ne cle. vl. mo. c. ult. li. vj. Itz religiosa mulier p aliū p̄ esse i iudicio. nō per se. Itz interdū consequit̄ q̄s p aliū. qd per se cōsequi nō posset. de p̄ces. p̄ben. autoritate lib. vj. Et no. q id dicimur posse qd de iure possum? Hanc igr reglāz credo loqui i his que de iure sortiunt̄ vel sortiri p̄nt effectum. Non igr suphabundat alia regula infra. s. qui facit: que generaliter loquit̄. ut etiaz maleficia p̄p̄ndat. Et ista loquit̄ de p̄ate faciēdi: illa de effectu iā facti. Itz ex ista regula no. q sicut p se p̄ q̄s se subscribere: ita p aliū. ut no. de re iudi. cū inter Jo. an. Pōt quis satisfacere p aliū sicut p se. si videlicet est i grā: ecōtra p̄ mē reri p se et peccare. qd non p̄ p aliū.

Qui facit per aliū. est perinde ac si faciat p seipm. Hec reglā sumpta est ex l. ff. eo. ti. l. qui iussu. Done exempla q̄ p̄seq̄ re. ut in regula p̄ q̄s. q non superhabundat ista per illam. ut ibi dixit Jo. an.

Quod semel placuit. amplius displicere nō p̄. Done casū in m̄fimonio. qz cōsumatū non p̄ dissolui. xxxij. q. v. horrendus. Et de iureiurā. que admodū. Itz i electo. viij. q. ij. dilectissimi. In iudice. iij. q. iij. offerat. idē i alijs oibz di. iij. in istis. Fallic interdum hec regula. ex casu supueniēti. vel de nouo ad noticiā puenienti. de elect. ut circa. li. vj. qz que de nouo emergunt. indigēt auxilio. de offi. deleg. insinuāte. Itz fallit in oibz casibz i quibz p̄mittitur a iure penitere vel variare. sicut i medico que licz mutare. In appellatione a qua lz appellāti ab appellatione recedere. ij. q. vj. si quis. In patrone laico qui potest variare. de iurepatr. quod autem. In cardinali qui variat in casu. de elect. licet. Itz in moniali eo. ti. li. vj. indemnitate. Itz in testamento qd mutari potest vsq; ad ultimū vitē. xij. q. ij. c. vltima voluntas. etiaz nō obstante pacto de nō mutando. Et de pac. l. pactum. Itz in libello quem quis mutare potest vsq; ad litis cōtēstatōnem. Et accusans añ inscriptōem peni-

ter. de accu. c. licet. Itz in mābato et societate et deposito licitū est penitere. instit. mābati. §. recte. Et de pcur. c. ij. li. vj. Et regulariter in p̄tractibz innominatis. quod dic de plene no. ff. de condi. ca. da. et ca. non pe. l. si pecuniā. Itz solū sponſalia de futuro. p̄ sequentia sponſalia de p̄nti. de spon. si inter. Et sponſalia de p̄nti. p̄ ingressuz religionis. de puer. cōiug. ex publico. Et ingressus religionis añ annū vel p̄fessionē penitiz. de reg. ad n̄fāz. Et p̄fessus unā religionē etiā inuito prelato ingredit̄ et p̄fitetur artiozem. eo. ti. licz. Et a voto simplici receditur p̄sequēs matrimoniū. de vo. q. vo. red. c. j. li. vj. Itz a voto de certa religione p̄fēda. recedit̄ p̄ ingressum alterius. etiā laxioris. de regu. q̄ p̄ votum. li. vj. Itz fallit in casu in quo licet infra triduum penitere. de regu. ad n̄fāz. eo. ti. et li. constitutōnem. Itz in electo. qui cōsentit electioni de se facte. qui p̄a autoritate penitet añ p̄firmatōez. de trāſla. inter corporalia. fm Ber. In his igit et s̄libz casibz. qd semel placuit. adhuc displicere poterit. Et incidit in hāc regulā illud generale. q null? potest venire p̄tra factum suū. de quo dic ut l. v. di. penitēs. Et no. q hec regula nō habet locū in his que improbātur a iure. ut in p̄dicto. c. penitēs. de fo. p̄pe. si diligēt. Et de arbit. l. j. Abi licet partes faciāt pactū de nō recedēdo ab arbitrio. et appell. renūciēt: nihilomin? recedere p̄nt. Itz habet locū i his que scienter placent q non p errorem facti. xxxv. di. q̄uis. unde p̄trahens cū sua quā credit liberā. potest penitere. Emēs auricularum intentēs emere aux. p̄ rescindere emptionem. Itz requirit̄ q placeat non solū mente sed verbo vel facto. et q̄ alter? inter sit. Facit ad hoc regula mutare. et qd ibi d̄ Jo. an. Qd ultimo dictū est. videt̄ h̄re locū i foro p̄ctioso. Nā si quis vouerit aliqd sola mente. tenetur q̄ ad deum: sicut ore vouit. Ex t̄dit̄ regula ad vota et iuramēta q̄ h? modi. que si sunt iusta. non lz p̄a autoritate venire contra. Itz si quis renūciat iuri suo penitere nō p̄. vj. q. j. q̄periculosum.

Quod quis mandato iudicis facit. dolo facere nō videt̄: cū habeat parere necesse. Hec regula sumpta est ex. l. ff. eo. ti. l. nō videt̄. Done casū i milite. q̄ de mandato iudicis occidit. xxxij. q. v. miles. In laico vel clerico. qui de mābato p̄lati capit clericū. de sen. excom. si clericos. libro. vj. Et hec reglā vera est. cum iudex aliquid mandat suū officiū exercendo. ff. ad rebel. seruo. §. cū p̄tor. Si vo non exercet officiū suū. non est p̄rēdum nisi i reuerentie exhibitōe. Nā interdū resistere debēt officiales. de pe. di. j. nemo. Et hoc v̄z i atrocioribz. i q̄to de o magisq̄ boibz

obediendū est. xj. q. iij. si dñs. In his aut que sine dolo cōmittūtur. etiāz parens extra officiū excusat. ff. ad. l. acqul. liber homo. Et nota. q̄ sicut dolo caret qui iudicis obtemperat precepto: ita ecōtra dolo non caret. qui p̄cepto iudicis nō obtemperat. ff. eo. ti. l. non p̄. Cuz habeat q̄. **De reddi ratio.** In his ḡ in quibz nō habet necesse parere. ut i atrocioribz. q̄ ab suū nō spectāt officiū: dolo nō caret. Et facit ab hoc de sen. exc. vniuersitatis. ubi verberās monachum. si est laic⁹. I3 illud faciat de mādato abbatis est excōicatus. Et nota. q̄ dicit parere necesse. Sicut em̄ necēitas excusat a furto. de conse. di. v. discipulos. ita et a dolo. ut hic. Cum ḡ nullū maleficiū sit sine dolo vel lata culpa que dolo p̄parat. xv. q. j. aliquos. ḡ et a maleficio quolibz excusat necessitas. Qd̄ intellige ut dixi. cum. s. mādāt qd̄ spectat ad suū officiū: puta. occidere homicidaz fm̄ ordinē iuris. non peccat obediens i hoc iudici. qui als peccaret grauius. **Jo. an.** In malis ḡ non est obediendū iudici. i. prelati. xj. q. iij. quid ergo. In boīs obediendū est simpliciter. ea. q. si dñs. i duobz autē similiter obediendū est. xxij. q. j. quid culpatur. in fi.

Que a iure cōmuni exorbitāt. nequāq̄ sūt ad p̄sequētiaz trahenda. **De regula sumpta est ex. l. ff. eo. tit. l. quod cōtra.** Done casum. xvj. q. j. hinc est. et de priuil. sane. Et cōcor. ad hanc regulaz. sup̄ illa regla in argumētū. q̄ infra. **Quod alicui.** Potēs ḡ intelligere hāc regulā i priuilegio: quia priuilegia singulorū. cōmunes legem nō faciūt. xvj. q. ij. nō statim. Item in iure velleiano. naz regulariter quilibz intercedēdo obligatur. Fallit i muliere que nō trahitur ad p̄sequētiaz. et idēz in similibz. Et no. q̄ sicut ea que exorbitant a iure cōi nō sūt trahēda ad cōsequētiaz. ut hic in regula: et ita nō sunt amplianda s̄ restringēda. ut de fil. presbi. is qui. li. vj. Facit hec regula ad q̄stionē qua queritur. An fratres heremitani et alij mendicātes religiosi et non mendicātes: p̄p̄bēbant in illa cōstitutione. extrauagātū nouit edita p̄ bonifaciū octauū. q̄ incipit: sup̄ cathedram: in qua exprimūtur solū minores q̄ p̄bicatorēs. Et quicquid alij dicāt dicendū q̄ nō extendit ad alios religiosos. mendicātes vel nō. vel ad clericos seculares. sed solū amplectitur minores et p̄bicatorēs: tum q̄a intentio pape videtur hec fuisse. ut p̄ verba cōstitutionis apparet: tum q̄ exorbitās est a iure cōmuni et ideo ad cōsequētiaz nō trahenda nec amplianda ut hic i regula. **Aut** em̄ illa cōstitutio dari quartā etiāz de his o quibz de iure dari nō debet. sicut de ornamētis relictis p̄ fabrica. aut p̄ aniuersarijs. se

ptimo siue tricesimo et huiusmōi: puta. relictis etiāz p̄ luminaribz vel certis p̄sonis. de testa. c. ult. Et ita pronūciatū est p̄ me. q̄ dōminū Jo. de mōte murlo Jo. an. **Nota** q̄ ista cōstitutio que h̄ dicit extrauagās. s. sup̄ cathedram: nunc est i corpe iuris. s. in cle. de sepul. dudum. Itē nota. q̄ post clemē. vterq̄ q̄ ordo. s. minorū q̄ p̄bicatorū habuit priuilegia p̄ illam clemē. quartā nō soluēda: de q̄ et quō vide sup̄. de p̄uilegijs ordinis p̄bicatorū. ti. p̄cedēti. Et i. iij. p̄te ti. x. c. v. d̄ sepulchris.

Quod alicui gratōse ceditur trahi nō debz ab alijs i exēplū. Done exēpla q̄ dixi i regula. que a iure. s. immediate posita. et p̄sequere ut ibi. et i regula priuilegiū. Et concor. ad hanc illa alia i argumētū Jo. an. **Excedi p̄** ista cum sup̄iori. de his q̄ facta sūt a sc̄tis i veteri vl̄ nouo testamēto. p̄ter leges cōes. Et ab hoc facit qd̄ dicit Grati. ij. q. vij. s. his ita r̄ndet. Miracula maxie veteris testamēti sūt admirāda. nō i exēplum n̄re actōis trahenda. Et ponit exēpla samuelis qui occidit Agag. et Phinees sacerdotis q̄ occidit iudeū coeūtez cū Madianita. Danielelem qui cū nō essz iudex. diiudicauit causam Susanne. Pla alia p̄nt induci. ut Olee q̄ dixit uxorem fornicariam. Samsonis q̄ se occidit. Abrahe q̄ filiū suū q̄tuz i se fuit immolauit. Moysi qui egiptiū iniuriantēz hebreo occidit. Hester regine q̄ alienigene nupsit. Mathie q̄ sorte elect⁹ fuit. Jacob q̄ p̄les uxores simul habuit. Dauid qui Monomachiam cū Solia exercuit. In nouo testamēto Ambrosij q̄ nōdum baptizat⁹. elect⁹ i episcopū fuit. Deueri q̄ ex lanifice ep̄s fact⁹ fuit. Alexij q̄ sponsaz cū q̄ p̄erat p̄ ōba de p̄fēti dimisit. sine assūptōne religionis: zenobij qui post collationēz cibi factā cū Ambrosio celebrauit: de abstinentijs miris et vigilijs. b̄ Dñici q̄ Frāncisci. q̄ aliorū q̄ se ex cōes leges.

Quod ob gratiam alicui ceditur. nō est i ei⁹ dispensiū reuocandū. Done casū i yconomō. qui cū i fauorē ecclie cōstitut⁹ sit. eccliaz vacantem grauare nō debz xj. q. ij. caritatem. Itē i religionibz nō mendicātibz. de regla. nō solū. et. c. se. li. vj. **Sz** p̄. ff. de auto. tu. l. obligari. et instit. de acti. tu. s. neq̄. **Ubi d̄r.** q̄ pupillus non pōt adire hereditatez etiā locupletem. sine tutoris auctoritate. Sol. in his in quibz certum est p̄bitōnem pupilli effici meliores. valet factum a pupillo. etiā sn̄ tutoris auctoritate. vti ferat̄ pro eo sententia. ut in. l. nō eo min⁹. c. de p̄cura. In his ōo in quibus certū est cōbitōnē pupilli deteriorē p̄stitui. ut si alicui cedat actionēz vel se obliget. factū suū sine auctoritate tutoris non tenet. c. de auto. prestan. l. ij. et. iij. In his ōo in quibus dubiū est. vel

esse potest. an cōbitio pupilli p̄stituaē meli-
or vel deterior. ut i hereditatis additōe q̄ p̄
habere lacētia onera. factū a pupillo s̄i au-
toritate tutoris nō valet. ut i dictis p̄trarijs.
et hoc i fauorem pupilli. ne oneribz implice-
tur. ff. de acquir. here. l. more. Et hec regula
habet veritatez i sui p̄rio. s. q̄ pena vel odiū
nō debet cōverti i premiū. xvj. q. j. legi. et de
sen. exco. si vere. cum suis concoz. Jo. an.

Qui prior est tempore. potior ē
iure. Hec regula sumpta est ex. l. ff. eo. ti. l. q̄-
tiens. Done casū in iure sessionis et subscri-
ptionis. di. xvij. c. ult. Ibi p̄ponitur p̄i ordi-
nat. In cōsecutōe at̄ p̄bende p̄ponitur qui
prius impetrat. de p̄ben. eū cui. li. vj. In duo-
bus emptoribz vel donatarijs: p̄ponit̄ i rei v̄-
ditōe is cui res prius tradita fuit. C. de rei
ven. l. quotiēs. **Q**uare i hoc ultimo ca-
su p̄feret̄ is cui res est tradita primo. q̄ nō is
cui res p̄i est vendita vel donata. qd̄ eē de bz
fm̄ hāc regulā. So. hec regula locū h̄ i his
q̄z utriusqz par̄ ē causa. ut i p̄dicta. l. q̄tiēs.
ff. eo. ti. Sed p̄ venditōez q̄ an traditōne q̄s
remanet dñs vendēdo: vendēdo q̄ et tradēdo
secūdo. potior est causa secūdi. ut ibi hec pro-
ban̄. tenē tñ p̄iori exempto quātū sua in-
terest ut ibi. Sed p̄ l̄ras papales q̄s statim ē
canonic. et ideo i eis attēdim̄ datā. ut i p̄-
dicta decreta. eū cui. Et no. q̄ hec regula lo-
cum habet i p̄tractibz. et i his q̄ duoz volun-
tate dependēt. Sed i legibz q̄ cōstitutōibz que
pendent ex vni voluntate. sp̄ posterior tollit
p̄iores seu reuocat. Ibi i testamentis. et eas-
dem de causa: q̄a dependet ex volūtate vni.
Ad primū de cōse. di. j. vasa. et de cogna. spi.
c. j. Ad scdm. xij. q. ij. vltima volūtas. Ad p̄-
mū p̄tra. xxij. q. ij. hoc ip̄m. et. l. di. dño s̄a-
cto. vbi dic. q̄ stam̄ potius antiq̄ iuri q̄ no-
uo. Sed dic ut ibi. et ut sup̄ dixi. Hec regula
locū h̄ i his q̄ par ius habēt. Nā priuilegia
p̄siderānt nō solum ex tpe sed ex cā. hinc est q̄
recept̄ autoritate aplica. p̄fer̄ oibz alijs an̄
receptis alioz autoritate. de p̄ben. hi. q. lib.
vj. Et creditrix totalis p̄fer̄ q̄busdaz ante-
rioribz. nō tñ filijs ex p̄ori m̄fionio q̄ agūt d̄
tote m̄fna. C. q̄ po. i pig. habe. l. ult. Jo. an.

Quod alicui non suo licet no-
mine: nec alieno licebit. Done casū p. c. xvj
di. sicut nō suo. Meo em̄ noie nō lz fen̄ ex-
ercē: ita nec alieno. ut ibi d̄. It̄ ex̄. de falsa.
ad falsariozū. Sic̄ p̄po noie nō debeo falsare
l̄ras papales: ita nec alieno. Et no. q̄ hec
regula vera est i malefactis. Indecens est. n.
crimen suū alienis comobis impendere. ut i
dicto. c. sicut nō suo. Hoc dico q̄a delegat̄ ex
delegatōe coḡscit de cā. de q̄ ex p̄po noie coḡ-
scere nō possz. Et laic̄ q̄ nō p̄ p̄rio noie tra-
ctare causā sp̄ualē. ēctat alieno. ut de p̄cur̄.

c. j. li. vj. It̄ h̄ locū reglā i his. q̄ ut demā-
dari possint req̄rūt ordinis admiculū. An̄
siē suo noie sacerdos simplicif nō crismat in
fronte. nō ordinat ad sacros: ita nec ep̄i sui
mādato. cū talia demādari nō possint. Et de
hoc de p̄se. eccle. vel alta. aq̄ Jo. an. Nō licz
fraudes. damna. furta. q̄ hm̄oi. facere nomie
suo: ita nec alieno.

Que contra ius fiunt. debent
vtiqz p̄ infectis haberi. Done ex̄pla. xxv. q.
ij. imperiali. vbi sunt hec verba. Et de regu.
non solum. li. vj. i regula sup̄. nō p̄stat impe-
dimētū. Obijtiat̄ ad hanc regulā. de m̄i-
monio p̄tracto post votum simplex qd̄ tenet
Et de matrimonio cōtracto p̄ interdictū ec-
clesie. q̄ inter compates ex cathecismo tñ:
de cogna. spi. c. ij. li. vj. Et de senectia sub cō-
ditione lata. q̄ tenet. ij. q. vj. biduum. Et i ec-
clesia p̄fecta ab alieno ep̄o. vij. q. j. ep̄ue. Et
de oibz que fieri p̄hibent̄ et tñ facta tenent.
It̄ obijtiat̄ de his que fiunt p̄tra ius q̄ postea
cōfirmātur. q̄ allegata sūt sup̄ in regula. nō
firmatur. So. generaliter dici p̄ fm̄ Jo. qui
hoc notauit. di. x. vides. et Ber. qui itez no.
de spon. duozū. c. penult. q̄ glo. penult. hanc
regulā locū habere i his que habēt p̄petuaz
p̄hibitiōis causā. p̄traria vō in his q̄ tpales.
Vel dic hāc regulā verā. nisi eodem vel alio
iure tolleret̄. q̄ sic intelligūtur cōtraria. Vel
dic. q̄ illa nō sūt directe p̄tra ius. q̄ licz non
assistat ius. nō tñ plene resistit ius. Et dicif
C. de legibz. l. nō dubiū. q̄ sufficit legislatorē
aliquid p̄hibuisse: lz non adiecerit. si p̄ fa-
ctum fuerit. nō valere. Et hec regula locum
h̄ i his q̄ de iure sortitū effectū. nō de male-
ficijs que p̄ ius fiūt. que utiqz nō habēt pro-
infectis. Et facit qd̄ dictū est supra in reglā.
nō p̄stat. et illud h̄ adde Jo. an.

Quod omnes tangit debet ab
omnibz approbari. Done casū i archiep̄sco:
po cōsecrādo. ab oibz suffraganeis suis. lxvj.
di. c. j. In electōne faciēda ab oibz canoni-
cis. de elect. q̄ p̄pter. In cōcedēdo haustū aq̄.
in quo conuocādi sūt om̄es qui ius habent.
ff. de aqua plu. i concedēdo. Ad itez. liij. di. c.
j. et viij. q. j. licet. Et no. q̄ dicit id qd̄ tāgit
om̄es. debere approbari ab oibz. q̄ non valet
quod facit maior pars. et sic est cōf. lxv. di.
c. j. Sol. aut cōpetit illud ut singulis. aut ut
collegio. Quod p̄sequere ut no. p̄ Ber. q̄ In-
nocen. de p̄sti. cū om̄es. Fallit at̄ hec reglā.
in casu institu. d̄ rez diui. §. religiosū. Illud
aut̄ dicūt̄ i aliquo collegio om̄es facere. qd̄
maior ps̄ fac. lxj. di. aplica. Interdū tñ req̄-
run̄ due partes. de elec. licet. Et est regula i
arg. ad questionez. An papa possit statuere
inuitis accolis: q̄ ip̄i cōtineant. Et hec. q.
notat̄. di. lxvij. p̄posuisti. Et dic Jo. q̄ non.

498

habitione sed de quobaz nouo cōsensu. q̄ sūe valde diuersa. et sup hoc vide quod dictū est sup i regula. nō firmat. An autē vn' iudex possit habere ratam sententiaz latā p aliuz. dic vt no. ix. q. ij. c. i. Et de materia hui' regule. adde quod dī in sequēti regula Jo. an.

Ratibabitione retrotrahi et mandato nō est dubiū compari. Dec regula sūpta est ex. l. ff. eo. tit. l. hoc iure. Pone casū i iudicijs. ij. q. vj. non solēt. et de iureiurā. c. vlti. li. vj. Itēz in tractato. C. ad mace. l. vlt. Et hē locuz hec regula i casu. qñ. f. noie meo est gestū. et tūc ratū hēre possū. et ratibabitione retrotrahit et mādato comparatur. Eñū no. si infra certū tps teneor aliqd facere. et ali' infra idēz tps id fecit noie meo: hēre ratū de beo. als ratibabitione nō pdeset. ij. q. vj. nō solent. Quic regule sile est qd dicit lex. f. q. appellās p̄demnatus de furto. si nō psequit̄ appellationem retro notat̄ infamia. videt̄ em̄ ratum hēre sniaz. ff. de his qui no. infra. l. fur. ti Jo. an. Ex tēbi pōt ab maleficia et damna. que si quis faciat noie alicui' dñi vel alteri'. et ille hoc sentiens ratū habeat: ita est et teneat. ac si mābasset. Sic et verberās clericū nomine alteri'. si habz ratū: efficit̄ excoicatus. Secus si verberat ex se. nō noie alteri': qz qui audiens habet ratū et gratum. peccat quidez. sed nō incidit in excoicatioēz. Similit̄er audiens damna facta et furta. nō tñ noie suo. licz habeat rata ppter obium illi' peccat quidem: sed nō tenetur ad restitutiōem. sicut tenere. si ei' noie esset factum cū posset obuiare. Etz absolūēs aliquē a peccatis. non habēs licentiā seu auctoritatem. sub spē ratibabitionis sui plati vere absoluat. si ille postea habeat ratum: Cōmuniter dī q nō.

Semel malus seper presumitur malus. Pone casū. i semel puero. xxij. q. v. puuli. In semel cōtumace. de p̄sump. scribā. Ad hec dis. xxv. c. vlti. Dic ergo p̄sumitur eū qui semel malus fuit. semp esse malus. Et pōt huiusmōi dici p̄sumptio homis. qz cōf hominez sic p̄sumit̄. Pōest etiaz dici p̄sumptio facti. qz ex semel facto sic p̄sumit̄. Pōt dici et p̄sumptio iuris. quia ius sic p̄sumit̄ ex facto. ut h vides et i iuribz sup assignatis. De quibz diuersis p̄sumptōnibz psequere. vt no. p Jo. dis. l. ferrū. et. liiij. dis. fraternitatē. et per Des. de spon. is qui. Dic ergo vides. qz p̄sumit̄ ex p̄terito circa p̄ns et futuz. Interdū p̄sumit̄ ex p̄nti circa p̄teritū. Interdū circa p̄ns. Interdū circa futuz. Qd psequere vt notat̄. dis. xliij. multis. et. xxxij. q. i. cū p bellicā. de p̄sump. scribā. Licet at̄ hec possit p̄sumptio iuris. nō tñ est p̄sumptō iuris de iure. admittit̄ em̄ p̄batio i cōtrariū. et p̄bato qz penituerit. nō bicef ampli' mal'. dis.

l. ferrū. saluo eo qd dī de hereticis. ad abolēdam. Nota igr. qz qui semel fuit bonus sp̄ p̄sumit̄ bonus. lxx. di. miramur. et de p̄sump. mandata. Et p̄ma facie quilibet p̄sumit̄ bonus. xj. q. iij. in cūctis. de p̄sumpt. dubū. Qui autē malus est semel sp̄ p̄sumit̄ mal'. vt hic. Et p̄cedit hec p̄sumptio. tum ex p̄sumptis natura corrupta. tum qz humana natura p̄na est ad delicta. xij. q. j. omis etas Job. an. Ex p̄dictis nota. qz est duplex p̄sumptio. s. iuris. et hec est semiprobatio ei' rei de q̄ p̄sumitur. vñ p̄tra hāc admittit̄ p̄batio i cōtrariū. Exempli gratia. Promulgata est aliqua p̄stitutio publice. vñ quilibz p̄sumit̄ scire. et nō excusatur p̄ p̄ns cōtrariū faciēdo. Sed si quis p̄bet se iuste ignorasse: puta. tūc furiosum fuisse vel longe absentēz. elidit̄ illa p̄sumptio iuris p̄ p̄bationēz. Est alia p̄batio q̄ dī iuris et de iure. h̄mōi est plena p̄batio in humano iudicio rei de q̄ p̄sumit̄. vt oīno credatur sic esse. vnde p̄eam nō admittit̄ p̄batio. Exempli grā. Que p̄ violentiā absolutā cognita est. p̄sumit̄ nō virgo. vñ fm iura nō p̄nt intet̄ virgines p̄secrari. q̄ tūcunqz fuerit animo renitēs: et per p̄ns virgo nō est. P̄sumit̄ etiaz semel mal' sp̄ malus. s. i. eodē genere mali. Et qz nullus iudicābus ē immemor sue salutis. j. q. j. debz extimari penituisse nisi p̄seueret i malo. et hoc in iudicio aīe.

Sine culpa nisi subsit causa.

nō est aliqs puniēd'. Hic ponit̄ regula et exceptio ei' i regula. Pone casū di. lxx. fatis p̄uersū. In exceptiōe pone casū i marito corrupto. q̄ a p̄motione sn̄ culpa repellit̄ tñ ex cā p̄ter sacri defectū. xxxij. di. si cuius. In clerico leproso. qui sn̄ causa p̄ter scābalū p̄uatur ecclia. de cleri. egro. tua. Regulariter ḡ nullus puniē sine culpa. xvj. q. vj. inuentum. Et est rō: qz pena est mēsurā culpe: vbi at̄ nō extat mēsurābum. mēsurā locū non habet. Bene at̄ ex causa puniē quis. sn̄ culpa. dis. xxij. renouātes. Et nota qz quinqz de causis aliqs puniē i p̄nti. fm m̄grm i. iij. P̄ia cā purgatiōis p̄cti. vt languid' ab piscinā. de pe. et re. cū infirmitas. Secā cā inchoande damnationis eterne. vt i Herote et Antiocho. de pe. di. iij. ignis. Tercia cā p̄seruatiōis a fusa culpa. vt Paul'. Quarta causa gloriatiōis dei. ex miraclo secuto. vt in ceco a natiuitate. et Lazaro i suscitato. Quinta ad mai' meriti cumulū et p̄miū et exēplū ceteroz. vt Job Tobias. et h̄mōi. de pe. di. j. si peccatū Dauid. et dis. iij. p̄ductioz.

Scienti et cōsentiēti. non fit ei iniuria neqz dol'. Dec regla sūpta est ex. l. ff. eo. ti. l. nemo. Pone casū i ingenuo. q̄ sciēs et cōsentiēs p̄bit cū fua. vel ecōuerso. xxxij. q. ij. siqs ingenuus. In clericis q̄ sciēt̄ et volū.

tate iocosa. abinuncem se pcutiūt. de sentē. exco. c. j. Itē i eo q̄ sciebat rē quā emebat s̄ uicium debere. ff. de acti. emp. 7 ven. l. j. Et q̄ dicitur hec regula. Scienti: dic vel scire debent. Ad hoc. xvj. di. q̄ dicitur. Itē dic sciētī a principio. Sec̄ si ex post facto. ff. de edil. e. l. iustissime. Et no. q̄ dol' malus est om̄s calliditas. fallacia. machinatio. ad circūueniendū. fallendū. decipiendū. in aliey abhibita. fm labeonem. ff. de dolo ma. l. j. §. j. Sc̄ sciens nō circūuenit fallit' vl' decipit. q̄ sibi nō inferit dol'. Igit' inducitur ad clericatū vel mōdachatū. nō dī' dōlū passus. qz nō est deceptus. xx. q. ij. cōstituit. ubi de hoc. Et q̄ dicitur hec regula. nō inferri dolum scienti 7 volenti: vey ē ut ex eo agi possit. Inferri tñ ita. q̄ nascit' ex eo actio p̄ exceptionez elidenda. ff. de furt. inter om̄es. §. vlti. Itē no. q̄ hec regula formata est copulatiue. non disiunctiue. Dec em̄ duo requirūtur cōiunctim. s. q̄ sciat 7 q̄ cōsentiat. Scienti em̄ 7 nō p̄sentienti. bñ inferitur iniuria et dolum. xv. q. j. illud cum si. Ad hāc regulā signat' p̄tra. de sen. exc. cōtingit. in verberate. l. clericū. se ad hoc offerentem i satisfactōne iniurie facte. ab eo q̄a excōdicat' est. Sol. q̄uis non fiat iniuria ip̄i clerico volenti ut ubi: fit tñ iniuria ordini clericali. et ideo incidit. Itē §. c. de rap. virg. l. vna. ubi si rapio virgine etiāz volente: teneor. Sed hoc idō. qz id voluit i p̄suatione dōlosa. q̄ plus est q̄ violentia. ff. de seruo cor. rup. l. j. §. an. Et hoc sequit' q̄ si q̄s operat' p̄ aliq̄. p̄ certo p̄cio sibi dando i p̄ano ptim. vel ad rationez. xij. vnciaz p̄ libra nō fiet ei iniuria: ex quo a principio scit q̄o sibi soluet' Jacob non cōmisit dolum in emendo primo genita ab Esau Gen. xvij.

¶ Semel deo dicatum nō est ad usus humanos vlti' transferendum. Done casuz. xij. q. ij. nulli. Et de reli. do. ad hoc. Ad idēz. xij. q. ij. q̄ semel. de p̄se. dis. j. ligna. 7 c. vestimenta. Et hē locū hec regula. nō solū i re p̄p̄a s̄ etiā aliena p̄sec̄ta. Un̄ si aurifer habeat calices quē eps p̄sec̄uit. ampli' nō reddetur artifice calix ip̄e sed extimatio ei'. Et est casus sp̄alis in quo q̄s p̄uac̄ re sua. xvij. q. vj. comperim'. Et q̄ dicit' de calice: idēz de q̄libet re inaiata. Sec̄ in aiata puta i seruo Et sic nō est cōtra. dis. liij. frequens. et. c. se. Et ratio est quā notat' Jo. f. qz in re inaiata. nō fuit dolum s̄ i animata. vij. q. j. eps i diocesi. et hoc quod dictū est h. q̄ nō debet reddi. intellige in eadē forma. Nā ob redemptiōnem captiuoz. et urgētia debita: calices et vasa alia ecclesiastica vēdi p̄nt. etiā laicis. cōflata tñ 7 p̄minuta. x. q. ij. hoc ius. Itē no. q̄ dicit' regula dicatū. qz bona eccl'ie nō dicata vel p̄sec̄ta. bñ trāseūt ad humanos usus. 7

etiā sui eccl'ie vēdūt laicis. vl' donāt' ad fundendū. xij. q. ij. ecclesiasticis. Itē no. q̄ dicit' ad usus. qz nō solū ad bñū laicorū. sed nec i usū eoz trāsire debēt res deo dicatē. de p̄sec̄. di. j. vestimēta. Et ponit' ibi exēplū Balthasaris regis babilonis. q̄ punit' fuit p̄p̄t' usū vāsoz tēpli Dañ. v. Ad hūanos. i. sc̄lares vel sc̄la: riu p̄dāz. Ad idē. xij. q. ij. q̄ diuinis. Hoc idō dico. qz ad usus clicoz bñ p̄nt reduci. de p̄se. di. j. ligna. Trāsferēdū. Adde q̄ dicit' sup̄. p̄i uilegiū Jo. an. Ex hoc seq̄t'. q̄ clerici 7 religi osi cū sint deo dicati. nō debēt se immiscē ne gocijs sc̄la: ibi. ne cle. vl' mo. c. vlt. Nec se dare vite vitōse 7 mūdo. xij. q. j. cleric'. 7 c. duo sūt. In figurā h' p̄riū faciētibz hēs de Nadab et Abiu q̄ offerentes ignē alienū p̄busti sūt.

¶ Tacere qui tacet. consentire videt'. Done casū. liij. di. si. seru'. et de p̄sup. nōne. Nota q̄ q̄ tacet p̄sentit. ut h. 7 i sup̄dictis iuribz votū emittit. di. xvij. c. j. occidit. di. xlij. ephe. ijs. Est p̄tūaz. di. lxx. c. vlt. In tērdū nec p̄sentit nec p̄dicat. ut dicit' statim i regula sequētī Jo. an. Ita. Te mihi qz tacui. Est simulator. di. lxx. si forte. Impunitatem p̄mittit. dis. xlij. sit rectoz. Offert. xx. q. ij. c. j. Joh. andree.

¶ Is qui tacet non fatetur. Sc̄ nec utiqz negare videretur. Hec regula sumpta est ex. l. ff. eo. tit. l. qui tacet. Et no. q̄ tacere est quoddāz medium inter expressam voluntatez. et expressā p̄dicatōz. Done ḡ casū i eo p̄ quē ferit' snia. q̄ tacēs nō h̄t p̄sentitē. nec p̄dicatē. infra decē dies. Infra q̄s sp̄ appel lat. ij. q. vj. anterior'. Itē pone casū i p̄lato q̄ tacet ex cā p̄pter sc̄abalū. de cogna. spi. sup̄ eo. Prima regula fallit. di. xvij. c. j. et dis. liij. si seru'. et. x. q. ij. c. j. 7 de p̄sump. nōne. 7 vbiqz tacitū pactū inducit' a lege. Sec̄ cūda regula fallit i eo q̄ verbo tacet. s̄ p̄dicat' facto vel signo. lxxij. dis. c. j. Itē fallit i his i quibz requirit' expressus p̄sensus ut i adultō q̄ cathezizat'. Itē in seruitute imponenda. Itē in pcuratore p̄stituēdo. Itē i furto. ff. de sur. qui phas. Itē i soluendo matrimonia. Itēz i his casibz q̄ habent'. ij. q. vj. pleriqz. Quid ḡ in his dices. nūquid tacēs habebit' p̄sentientē an p̄dicatē? Sol. dicit' quidāz. q̄ regularit' tacēs habet' p̄sentitē. s̄ facit ad hoc regula sup̄ in mediata. qui tacet. Fallit aē in casibz nūc dictis. Vel dic secūdo. q̄ aut est tale factum quod fieri nō pōt me p̄hibēte. Done casum. liij. di. si seruus. et tūc taciturnitas habetur p̄ consensu. Fallit tamen in casibz sup̄dictis. Aut est tale quod fieri p̄ me prohibente vel p̄tradicente. Done casuz. ff. de contrahen. empt. rem alienam. 7 tūc taciturnitas non obest. fm Joh. qui hec no. di. xvij. c. j. Vel dic tercio. q̄ in facto concupi

500

scibili, honorabili et merito. taciturnitas
habetur per consensum, ut in primis iuribus. In facto autem
quod non est percipibile, honorabile et merito-
rius, sed onerosum: taciturnitas non habet per con-
sensum, sed necesse est expressus consensus, ut in alijs
iuribus. *fm Inno.* Hoc addito, quod ubi ius in pe-
nam statuit aliquem tacentem haberi per presentiam
vel professio, sic habet, sed factum sit onerosum. *Ex-
plifica per decreta, de iura. calu. c. ult. Jo. an.*

Qui ex timore facit preceptum.

aliter facit quam debeat: et ideo iam omnia non facit.
Hec regula est in decreta, de re iur. Et sunt verba
Aug. Glo. Timore, s. seruilis. Dic non stat cum
caritate. Est tamen bonus, quia sicut seta filius, ita
iste timor introducit caritatem, *fm Aug.* xxij.
q. vj. cum per timorem. Non tamen sufficit ad salu-
tem de pe. di. vij. c. ult. Et hic timor est cum quis
tamen respicit ad penas temporales vel infernales,
quod principaliter propter illas vitandas sibi ca-
uet a peccatis, et facit bona opera: alius non factu-
rus. *Requiruntur ergo timor filialis vel initialis,*
qui respicit ad beneplacitum dei patris et pre-
miu. *Ita non facit.* Glo. ar. q. non debet factum, quod
non legitime fit, xxij. q. j. pudenda. *Ita est*
ar. q. qui inuitus obedit, aut rem aut meritum
perdit, et talis obedientia aut nulla est aut
minima, vij. q. j. Sciendum.

Utilius scandalum nasci per-
mittitur, quam veritas relinquere. Hec regula
est in decreta, de re. iur. c. qui scandalizauerit.
Et sunt verba *Debe.* Glo. ibi. Collige casum, xj.
q. iij. inter verba, et xxij. q. ij. primu. *Veri-
tas que triplex est, s. vite bone, que nunquam omittenda
est propter scandalum, et ad quemlibet pertinet. Alia
est veritas iusticie, hec ad iudicem pertinet. Alia
discipline seu doctrine, que pertinet ad flatum et
doctores. In his duobus quibus omittitur propter
scandalum vitandum, di. l. ut constitueret. Et
intelligo de his que indispensabilia sunt. Et tunc
ius commune quod est indispensabile debet veritas,
que nunquam est deserenda propter scandalum, quoniam, s.
est ius indispensabile. Sed cum est ius esse dispen-
sabile quod etiam potest dici veritas, propter scandalum
potest dimitti, j. q. ult. dispensationes *Dei.* Intel-
lige sane quod, s. veritas doctrine potest aliquando dimitti
propter scandalum, non ut mendacium dicatur, vel
falsitas doceatur: quia hoc nunquam licet, sed ut veri-
tas taceatur, cum non est necesse. Sic etiam ali-
quando veritas iusticie deserit propter scandalum,
non ut iniqua et iniusta sententia deest contra innocen-
tem: sed aliquando ut reus non condemnetur, ad vitan-
dum maius scandalum, ut debet in illo, c. ut constitue-
ret, di. l. De ista materia habes infra, i. ij. pte.*

Utile, non debet per inutile vi-
tari. Donec casus, xij. q. ij. si quos de suis, ubi
episcopus manumisit seruum bene meritum: cui debet
ultra, xx. solidos. Sed illud amplius tantum re-

uocabitur sed non totum, de preben. dilectus? ubi con-
firmatur factum legati in uno capitulo, et non in
alio. *C. de dona. l. sancim.* ubi donatio pro parte
tenet et pro parte non. *Et nota, quod hoc est bro-
chardicum, et per hac parte faciunt iura superindu-
cta. Ad idem, xxxij. di. turbat. et. c. si quod ve-
ri. et. j. q. j. none. et. c. dñs declarauit, xij. q. v.
qa. et. xxij. q. iij. inter cetera, xxij. q. iij. quod
ergo, de psec. di. iij. si non sanctificat, de arbi.
cum tpe. de dona. aplice. institu. de inuti. sti-
pul. §. q. si quis. Per hec et filia probatur, quod utile
per inutile non vitari ut dicitur regula. *Ecce contra quod
utile per inutile vitatur, probatur di. ix. si ad sacras
xxij. di. quidam, iij. q. ix. pura. et de offi. de-
lega. cum sup. ff. de arbi. l. pedius. Sol. dixit
Bar. bix. q. utile per inutile vitatur, ubi de hoc
in iure inuenitur expressum. Et hoc non, ipse, iij.
q. ix. pura. alius non vitatur. Vel dicit pleni? quod
regulariter utile non vitatur per inutile, ut si
patet in regula. Et dicitur enim quod hec pars probandi, s.
negatiua, habet ponitur per regula. Habemus ergo stare
regule, nisi specialitas, ratio, vel casus specialis per
regulam appareat. Est autem contra hanc regulam
casualiter inuenire utile per inutile vitari, ut
in contrarijs. Et est specialitatis ratio, quia utile et
inutile sunt separabilia, ut videtur i. c. quidam. Na-
m ibi quidam episcopus ordinans imposuit manum super
ordinandum, aliter dixit verba forte. Et sic quia ma-
teria non debet separari a forma, ut si dicatur per
vnum forma, per alium exhibeat materia: ideo ibi
utile vitatur per inutile, ut nil reputetur factum.
Et similiter si vnum diceret parte forte, et alius aliam
partem, nil faceret: probatur optime hec sol. ff. de aq.
quanti. et est. l. j. §. Trebatius? Jo. an. Nota etiam
quod habet di. ix. si ad sacras, i. glo. Sic oportet de
genere bonorum vitatur, utile per inutile peccati
mortalis, quia illi operi non debet premiū super-
nuz, et hoc ideo: quia inseparabilia sunt oportet bonum
et caritatem mortalium, ad hoc ut sit meritum;**

Idic prime ptis Summe Anthonini, ordinis
predicatorum fratris clarissimi: archiepiscopi
florentini finis extat, solerti cura emendate,
opa ac impensis Anthonij Guburger Nure-
berg impresse: Millesimoquadringentesimo-
septuagesimo octauo currere natiuitatis dñi
ce anno, xvj. vo kl. nouembriis, vnde deo oim
donanti, gratiaz infinitas (iuxta modulum
nostre) referimus actones;
Obijt ideo sacre scripture interpres, Anno le-
gis gratie: Millesimoquadringentesimoquin-
quagesimonono, vj. nonas May, cuius epitaphi-
um sepulture hoc est affixum;
Idic est ille tuus pastor florentia: per quo
Non cessas mesto spargere rore genas.
Patrio haud prisca, pietate Anthonin?
Impar: qui scripsit quicquid lra sacra docet;